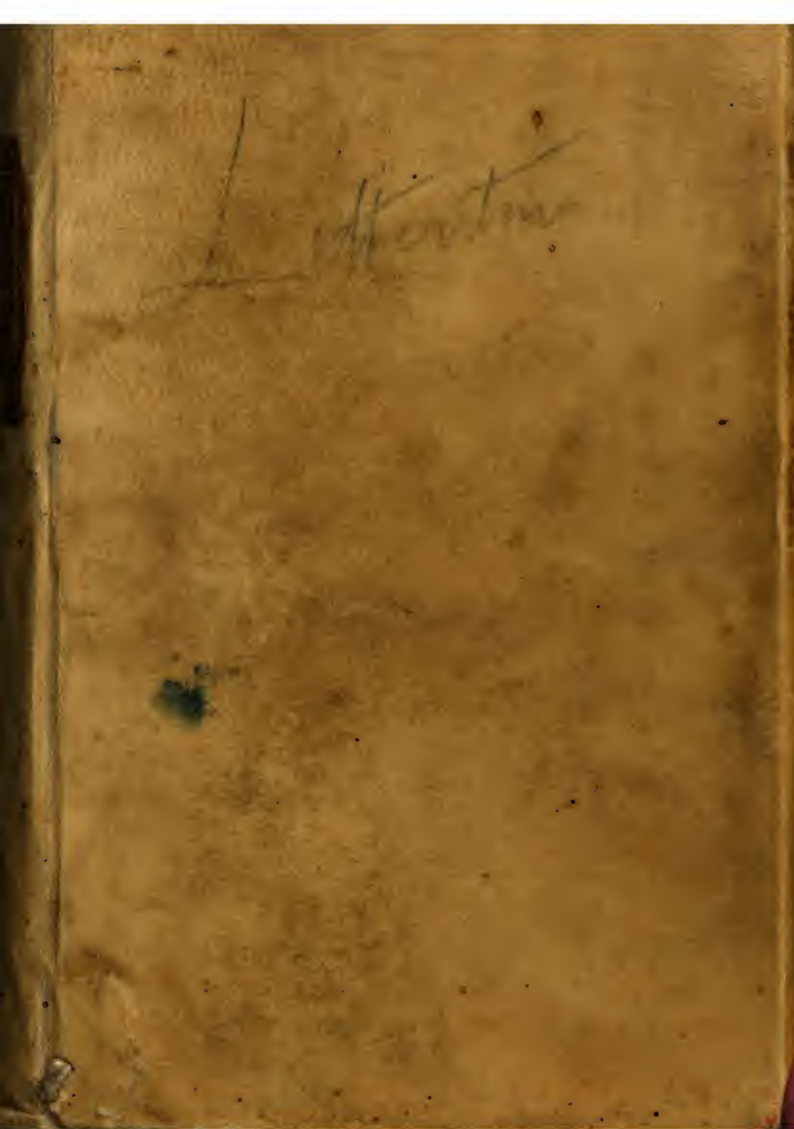

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
42 B
42

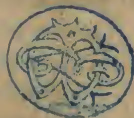
L. ANNAEI SENECAE OPERVM ALTER TOMVS.

*

In quo ea, quæ catalogus paginæ sequentis continet, habentur.

LVGDVNI, APVD SEB. GRYPHIVM,
1555.

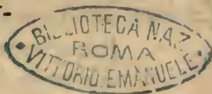
CATALOGVS EORVM QVAE IN HOC TOMO HABENTVR.

QVAE NON EXTANT.

Intercidit magna pars Declamationum.
Item lib. De terræ motu, quē ipse citat in naturalibus quæstionibus.
Liber de copia.
Libri complures De ritibus sacrorum Ethnicorum.

LVCII AN-
NAEI SENECAE

AD LVCILIVM NATV-RALIVM QVAESTIO-NVM LIB. I.

PRAEFATIO.

QVANTVM *inter philoſophiam intereſt Lucili uirorũ optime, & cæteras artes, tantum intereſſe exiſtimo in ipſa philoſophia, inter illam partem quæ ad homines, & hanc quæ ad deos ſpectat. Altior eſt hæc & animoſior, multum permiſit ſibi, non fuit oculis contenta. Maius eſſe quiddã ſuſpicata eſt, ac pulchrius quod extra conſpectũ natura poſuiſſet. Deniq; tantũ inter duas intereſt, quantum inter Deum et hominẽ. Altera docet, quid in terris agendum ſit, altera quid agatur in cœlo. Altera errores noſtros diſcutit, & lumen admouet, quo diſcernãtur ambigua uitæ: altera caliginẽ in qua uolutamur excedit, et è tenebris* erutos, illò perducit, unde lucet. Equidẽ tũc naturæ rerũ gratias ago, cũ illam non ab hac parte uideo, quæ publica eſt, ſed cũ ſecretiora eius intraui: cùm diſco quæ uniuerſi materia ſit, quis autor ſit, aut cuſtos: quid ſit Deus, totus in ſe intendat, an ad nos aliquando reſpiciat: faciat quotidie aliquid, an ſemel fecerit: pars mundi ſit, an mundus: liceat illi hodieq; decernere, et ex lege fatorum aliquid derogare, an maieſtatis diminutio ſit, & confeßio erroris mutanda feciſſe. Neceſſe eſt enim ei eadẽ placere, cui niſi optima placere non poſſunt. Nec ob hoc minus li-*

*ereptos.

ber & potens est, ipse enim est necessitas sua. Nisi ad haec admitterer, non fuerat operaepretium nasci. Quid enim erat, cur in numero uiuentiū me positum esse gauderē? An ut cibos & potiones percolarē? ut hoc corpus casurū ac fluidum, perituruḿq; nisi subinde impleatur, *farcirem, et uiuerē aegri minister, ut mortem timerem, cui omnes nascimur? Detrahe hoc inaestimabile bonū, non est uita tanti, ut sudem, ut aestuē. O quàm contēpta res est homo, nisi supra humana *se erexerit. Quamdiu cū affectibus colluctamur, quid magnifici facimus? Etiā si superiores sumus, portēta uincimus. Quid est, cur suspiciamus nosmetipsos, quia dißimiles deterrimis sumus? Non uideo quare sibi placeat, qui robustior est ualetudinario. Multū interest inter uires & bonam ualetudinē. Effugisti uitia animi, non est tibi frons ficta, nec in alienā uoluntatē sermo compositus, nec cor inuolutū, nec auaritia, quae quicquid omnibus abstulit, sibi ipsi negat, nec luxuria pecuniā turpiter amittens, quā turpius reparet, nec ambitio quae te ad dignitatē nisi per indigna non ducet. Nihil adhuc consecutus es. Multa effugisti, te nondum. Virtus enim quam affectamus magnifica est. Non quia per se beatū est malo caruisse, sed quia animū laxat, ac praeparat ad cognitionē coelestiū dignuḿq; efficit, qui in consortiū Dei ueniat. Tunc consummatū habet plenuḿq; bonū sortis humanae, cum calcato omni malo petit altū, & in interiorē naturae sinū uenit. Tunc iuuat inter sydera ipsa uagantem diuitū pauimenta ridere, & totā cum auro suo terram, nō illud tantum dico, quod egeßit, & signandum monetae dedit, sed & illud quod in occulto seruat posterorum auaritiae. Nec potest ante contemnere porticus, & lacunaria ebore fulgentia, & tonsiles syluas, & deriuata in domos flumina, quàm totum circumeat mundum, & terrarum orbem superne despiciens, angustum, & magna ex parte opertum mari, etiam ea parte qua extat late

*sarcirem,
*surrexerit.

late squalidum, & aut ustum aut rigentem, sibiipse ait. Hoc est punctum, quod inter tot gentes ferro & igni diuiditur? O' quā ridiculi sunt mortaliū termini. Vltra Istrum Dacus non exeat. *Isthmus Samothraces includat, Parthis obstet Euphrates, Danubius Sarmatica ac Romana disterminet, Rhenus Germaniæ modum faciat, Pyreneus medium inter Gallias & Hispanias iugum extollat. Inter Aegyptum & Aethiopias harenarum inculta uastitas iaceat. Si quis formicis det intellectū hominis, nonne & illæ unam aream in multas prouincias diuident? Cum te in illa uerè magna sustuleris, quoties uidebis exercitus sub rectis ire uexillis, & quasi magnū aliquid agatur, equitē modo *altiora explorantem, modo à lateribus affusum, libebit dicere, It nigrum campis agmen. Formicarum iste discursus est in angusto laborantiū. Quid illis & nobis interest, nisi exigui mensura corpusculi? Punctū est illud, in quo nauigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis, minima etiam cū illis *utrinq; oceanus occurrit. Sursum ingentia spacia sunt, in quorū possesionē animus admittitur, at ita, si minimum secum ex corpore tulit, si sordidum omne detersit, & expeditus leuisq; ac contentus modico emicuit. Cum illa tetigit, alitur, crescit, ac uelut uinculis liberatus, in originem redit. Et hoc habet argumentum diuinitatis suæ, quod illum diuina delectant, nec ut alienis interest, sed ut suis. Secure spectat occasus syderūm atque ortus, & tam diuersas concordantium uias. Obseruat ubique, quæ stella * primum cœlis lumen ostendat, ubi culmen eius summum, quà cursus sit, quousque descendat. Curiosus spectator excutit singula, & quærit. Quid ni quærat? scit illa ad se pertinere. Tunc contemnit domicilij prioris angustias. Quantum enim est, quod ab ultimis littoribus Hispaniæ usque ad Indos iacet? Paucißimorum dierum spacium, si nauem suus uentus impleuit. At illa regio cœlestis

*Strymothraces

*ulteriora

*undecunq; oceanus incurrit.

*proximum terris

*nunquam per triginta annos uelocißimo ſyderi uiã præſtat, * nuſquam reſiſtenti,ſed æqualiter cito.Illic demum diſcit,quod diu quæſiuit.Illic incipit deum noſſe. Quid eſt Deus? Mens uniuerſi. Quid eſt Deus? Quod uides totum,& quod non uides totum. Sic demũ magnitudo ſua illi redditur, qua nihil maius excogitari poteſt.Si ſolus eſt omnia,opus ſuum & extra & intra tenet.Quid ergo intereſt inter naturã Dei & noſtram? Noſtri melior pars,animus eſt,in illo nulla pars extra aĩm.Totus ratio eſt,cũ interim tãtus error mortalia teneat,ut hoc quo neq; formoſius eſt quicquam, nec diſpoſitius, nec in propoſito conſtantius,exiſtiment homines fortuitum et caſu uolubile,ideoq́; tumultuoſum inter fulmina,nubes, tempeſtates et cætera quibus terræ ac terris uicina pulſantur.Nec hæc intra uulgũ dementia eſt, ſed ſapientẽ quoq; profeſſos contingit.Sunt qui putent ſibiipſis aĩm eſſe,& quidem prouidũ ac diſpenſantem ſingula & ſua & aliena:hoc autem uniuerſum,in quo nos quoq; ſumus,expers eſſe conſilij,& aut ferri temeritate quadam,aut natura neſciente quid faciat.Quàm utile exiſtimas iſta cognoſcere et rebus terminos ponere,quantũ Deus poßit,materiam ipſe ſibi formet,an data utatur. Vtrum idea materiæ prius ſuperuenit, an materia ideæ: Deus quicquid uult,efficiat, an in multis rebus illum tractanda deſtituant, & à magno artifice *praue *parua formẽtur multa,non quia ceſſat ars,ſed quia id in quo exercetur ſæpe inobſequẽs arti eſt.Hæc inſpicere,hæc diſcere, his incumbere, non'ne tranſilire eſt mortalitatem ſuam & in meliorẽ tranſſcribi ſortem? Quid tibi inquis iſta proderunt? Si *augusta nihil aliud,hoc certè,ſciam oĩa *anguſta eſſe *uerſus Deum.

*ſed hæc deinde. CAP. I. Nunc ad propoſitũ ueniam opus. Audi quid de ignibus Philoſophia uelit,quos aër tranſuerſos agit.Magna ui illos excuti argumentũ eſt, quod obliqui feruntur et prærapida celeritate.Apparet illos non ire,ſed proijci.Ignium multæ uariæq;

uariæq; facies sunt. Aristoteles quoddam genus illorũ Capram uocat. Si me interrogaueris quare, prior mihi rationem reddas oportet, quare hœdi uocentur. Si autem, quod cõmodißimũ est, conuenerit inter nos, ne alter alterum interroget, quid dicit ille, responde, satius erit de reipsa quærere, quàm mirari, quid ita Aristoteles globum ignis appellauerit Capram. Talis fuit forma eius, qui bellũ aduersus Perseũ Paulo gerente lunari magnitudine apparuit. Nos quoq; uidimus nõ semel flammam ingentis pilæ specie, quæ tamen in ipso cursu suo dißipata est. Vidimus circa diui Augusti excessum simile prodigiũ. Vidimus quum de Seiano actũ est, nec Germanici mors sine denuntiatione tali fuit. Dices mihi. Ergo tu in tantis erroribus es, ut existimes deos *mortium signa præmittere, & quicquã esse in terris tam magnũ quod perire mundus *sciat? Erit aliud isti rei tempus. Videbimus an certus oĩm rerum ordo ducatur, & alia alijs ita cõplexa sint, ut quod antecedit, aut causa sit sequentiũ, aut signũ. Videbimus an dijs humana sint curæ, aut series ipsa, quid factura sit, certis rerum notis nunciet. Interim illud existimo, huiusmodi ignes existere, aëre uehementius trito, cũ inclinatio eius in alteram partẽ facta est, & non ceßit, sed intra se pugnauit. Ex hac uexatione nascuntur trabes & globi & faces & ardores. At cum leuius collisus & (ut ita dicam) *frictus est, minora lumina excutiuntur, crinemq; uolantia sydera ducunt. Tunc ignes tenuißimi iter exile designant, & cœlo producũt. Ideò nulla sine huiusmodi *spectaculis nox est. Non enim opus est ad efficienda ista magno aëris motu. Denique, ut breuiter dicã, eadem ratione fiunt ista qua fulmina, sed ui minore. Quemadmodum nubes mediocriter collisæ fulgurationes efficiũt, sed maiore impetu impulsæ fulmina, sic quanto illas minus presseris, tanto leuiora fulmina emittunt. Aristoteles eiusmodi rationem reddit. Varia & multa *terrarum orbis

*motuum
1
*denunciat?
*strictus
*speculis
*terræ corpuscula expirant,

expirat, quædam humida, quædam ſicca, quædã calentia, quædam concipiendis ignibus idonea. Nec mirum eſt, *ſi terris omnis generis & uaria euaporatio eſt, cum in cœlo quoq; non unus appareat color rerũ, ſed acrior ſit caniculæ rubor, Martis remißior, Iouis nullus, in lucem purã nitore perducto. Neceſſe eſt ergo in magna copia corpuſculorum quæ terræ eiectant, & in ſuperiorẽ agunt partem, aliqua in nubes peruenire alimenta ignium, quæ non tantum colliſa poßint ardere, ſed etiam afflata radijs ſolis. Nam apud nos quoq; ſtramenta ſulphure aſperſa ignem ex interuallo trahunt. Veri ergo ſimile eſt, talem materiã intra nubes congregatam facile ſuccendi, & maiores minores'ue ignes exiſtere, prout illis fuit plus, aut minus uirium. Illud enim ſtultißimũ eſt exiſtimare, aut ſtellas decidere, aut tranſilire, aut aliquid illis auferri et abradi, nam ſi hoc fuiſſet, iam defuiſſent. Nulla enim nox eſt qua non plurimæ ire, & in diuerſum uideantur abduci. Atqui, quo ſolent, quæq; inueniũtur loco. Magnitudo ſua ſingulis conſtat. Sequitur ergo, ut infra illa, iſta naſcantur, & cito intercidant, quia ſine fundamento ſunt & ſede certa. Quare ergo etiam non interdiu transferuntur? Quid ſi dicam ſtellas interdiu non eſſe, quia non apparent? Quẽadmodum illæ latent & ſolis fulgore obũbrantur, ſic faces quoq; tranſcurrunt interdiu, ſed abſcondit eas diurni luminis claritas. Si quando tamẽ tanta uis emicuit, ut & aduerſus diem uindicare ſibi ſuum fulgorẽ poßint, apparent. Noſtra quoque ætas non ſemel uidit diurnas faces, alias ab oriente in occidẽtem uerſas, alias ab occaſu in ortum. Argumẽtum tempeſtatis nautæ putant, cum multæ tranſuolant ſtellæ, quod ſi ſignum uentorum eſt, ibi uenti ſunt, id eſt, in aẽre, qui medius inter lunã et terram eſt. In magna tempeſtate apparẽt, quaſi ſtellæ uelo inſidentes. Adiuuari ſe tunc periclitantes exiſtimant, Pollucis & Caſtoris numine. Cauſa autem melioris

*ſi terræ omnigena & uaria

melioris ſpei eſt,quod iam apparet frangi tēpeſtatem,& deſinere uentos. Aliquando feruntur ignes,nō ſedent. Gylippo Syracuſas petenti uiſa eſt ſtella ſuper ipſam lanceam conſtitiſſe. In Romanorū caſtris uiſa ſunt ardere pila, ignibus ſcilicet in illa delapſis qui ſæpe fulminū modo animalia ferire ſolent & arbuſta,& ſi minore ui mittuntur,defluunt tantū et inſidunt, nō feriunt nec uulnerant. Alij inter nubes eliduntur,alij ſereno,ſi aër ad exprimendum ignes aptus fuit. Nam ſereno quoq; cœlo aliquando tonat,ex eadē cauſa, qua nubilo, aëre inter ſe colliſo. Qui etiam ſi eſt lucidior ac ſiccior,coire tamē & facere corpora quædam ſimilia nubibus poteſt, quæ percuſſa reddant ſonum. Quandoq; igitur fiunt Trabes, quandoq; Clypei & uaſtorum imagines ignium, ubi in talem materiam incidit ſimilis cauſa,ſed maior.

CAP. II. Videamus nunc quemadmodum fiat is fulgor, qui ſydera circumnectit, Memoriæ proditū eſt,quo die diuus Auguſtus urbem,ex Apollonia reuerſus,intrauit, circa ſolem uiſum coloris uarij circulū,qualis eſſe in arcu ſolet,hunc Græci Halo uocant,quem nos dicere coronam aptißime poßimus. Quemadmodum fieri dicatur exponam. Cum in piſcinam lapis miſſus eſt, uidemus in multos orbes aquam *deſcendere, *recedere, & fieri primum anguſtißimū orbem,deinde laxiores,ac deinde maiores,donec euaneſcat impetus,& in planiciem immotarum aquarum ſoluatur. Tale quiddam cogitemus fieri etiam in aëre,cum ſpißior factus,plagam ſentire poteſt,lux Solis aut Lunæ uel cuiuslibet ſyderis incurrens, recedere illum in circulos cogit. Nam humor et aër et omne quod ex ictu formam accipit,in talem habitum impellitur,qualis eſt eius quod impellit. Omne autem lumen rotundum eſt, ergo & aër percuſſus lumine hunc modum exhibet, Ob hoc tales ſplendores Græci Arcas uocauêre,quia ferè terēdis frugibus loca deſtinata ſunt

 rotunda.

rotunda. Nos autē nō existimemus istas, siue areæ siue coronæ sint, in uicinia syderū fieri, plurimū ab hijs absunt, quāuis *cingere ea & coronare uideantur. Nō longe à terra fit talis effigies, quā uisus noster solita imbecillitate deceptus, circa ipsum sydus putat positam. In uicinia autem solis et stellarū nihil tale potest fieri, quia illic æther tenuis est. Nam formæ craßis demū spißisq́; corporibus imprimi solent, in subtilibus nō habent ubi consistant, aut hæreant. In balneis quoq; circa lucernā tale quiddam aspici solet, ob *aëris densi obscuritatē, frequentißimè autē austro, cū cœlum maxime graue et spissum est. Nonnunquā paulatim diluūtur & desinunt, Nonnunquā ab aliqua parte rūpuntur, et inde uentū nautici expectāt, unde cōtextus coronæ perit. *Si autē à septentrione discesserit, aquilo erit, Si ab occidente, Fauonius, quod argumētum est, intra eā partem cœli has fieri coronas, intra quā uenti esse solēt? Superiora aūt non habent coronas, quia ne uentos quidem. His argumētis & illud adijce, nullam coronā colligi nisi stabili aëre et pigro uēto. Aliter nō solet aspici. Nā qui stat aër, impelli & deduci et in aliquam faciē fingi potest. Is autē qui fluit, nec feritur quidē lumine. Non enim formatur nec resistit, quia prima quæq; pars eius dißipatur. Nunquā ergo ullum sydus talem sibi effigiē circundabit, *nisi cū aër erit densus atq; immotus, & ob hoc custodiens incidentē in se rotundi lineam luminis, nec sine causa. Repete igitur exēplum, quod pauloante proposui, Lapillus in piscinam aut lacū & aliquā alligatā aquā missus, circulos facit innumerabiles, & hoc quidē non facit in flumine. Quare? quia oēm figuram, fugiens aqua disturbat. Et hoc idem in aëre euenit, ut ille qui manet poßit figurari, at ille qui rapitur & currit non det sui potestatē, et oēm ictum uenientemq́; formā exturbet. Hæ de quibus dixi coronæ cū dilapsæ sint æqualiter, & in semetipsis euanuerint, significatur aëris quies & omniū tranquill

*tangere

*aëris densitatem,

*Si enim

*nisi cùm parebit densus

quillitas, *& tunc aquã expecta. Cùm ab una parte cesserint, illinc uentus est unde finduntur. Si ruptæ pluribus locis sunt, tẽpestas fit. Quare id accidat, ex his quæ iam proposui, intelligi potest. Nam si facies uniuersa subsedit, apparet tẽperatum esse aëra, & sic placitũ. Si ab una parte intercisa est, apparet inde aëra incumbere, & ideò illa regio uentum dabit. At cum undiq; et cõcerpta et lacerata est, manifestũ est à pluribus partibus in illã impetũ fieri, & inquietũ aëra hinc atq; hinc aßilire, itaq; ex hac incõstantia cœli, tam multa tentantis et undiq; laborãtis, futura tẽpestas uentorũ pluriũ apparet. Hæ coronæ noctibus ferè circa lunã, et alias stellas notantur, interdiu raro, adeò ut quidã ex Græcis negauerint eas omnino fieri, cũ illos historiæ coarguãt. Causa autẽ raritatis hæc est, quod solis fortius lumen est, & aër agitatus ab illo, calefactusq; solutior est: lunæ autẽ inertior uis est, & ideò à circumposito aëre facilius sustinetur, eo quod sydera cætera infirma sunt, nec perrũpere aëra ui sua possunt. Excipitur itaq; illorũ imago, et in materia solidiore ac minus cedente uersatur. Debet enim aër nec tam spissus esse, ut excludat ac submoueat à se lumen immißum, nec tam tenuis & solutus, ut nullam uenientibus radijs morã præbeat: hæc noctibus tẽperatura cõtingit, cum sydera coniectum aëra luce leui non pugnaciter, nec asperè feriunt, spißioremq;, quàm solet esse interdiu, inficiunt.

*Hæ quatuor uoces uidẽtur superesse.

2

CAP. III. At cõtra arcus in nocte non fit, aut admodum raro, quia luna nõ habet tantũ uiriũ, ut nubes transeat, & illis colorẽ suffundat, qualem accipiũt sole perstrictæ. Sic enim formã arcus discoloris excipiũt, quia aliæ partes in nubibus tumidiores sunt, aliæ submißiores, quædã craßiores, quàm ut Solem transmittãt, aliæ imbecilliores, quã ut excludant. Hæc inæqualitas alternis lucẽ umbramq; permiscet, & exprimit illã mirabilẽ *arcus uarietatẽ. Altera causa eiuscemodi arcus redditur.

*arcus repræsentationem.

Videmus

Videmus cũ fistula aliquo loco rupta est,aquã per tenue foramẽ elidi,quæ sparsa cõtra solem oblique positũ,faciẽ arcus repræsentat.Idem uidebis accidere, si quãdo uolueris obseruare fullonẽ,cũ os aqua impleuit,& uestimẽta * tendiculis diducta leuiter aspergit, apparet uarios edi colores in illo aëre asperso,quales in arcu fulgere solent. Huius rei causam in humore esse nõ dubitaueris. Nõ fit enim unquam arcus nisi nubilo. Sed quæramus quomodo fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia, quæ solẽ transmittãt,quædam magis coacta, quàm ut transluceant:itaq; ab illis fulgorẽ reddi,ab his umbrã, & sic utriusq; intercursu effici arcum, in quo pars fulgeat, quæ solẽ recipit, pars obscurior sit,quæ exclusit, & ex se umbrã proximis fecit.Hoc ita esse quidã negant,poterat enim umbra & lux causa uideri,si arcus duos tantũ haberet colores, & sic ex lumine umbraq; constaret. Sed nunc diuersi niteant cũ mille colores, Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit, Vsq; adeo quod tangit idẽ est,tamen ultima distant. Videmus in eo aliquid flammei,aliquid lutei,aliquid cerulei,& alia in picturæ modũ subtilibus lineis ducta,ut ait Poëta, ut an dissimiles colores sint, scire nõ possis nisi cũ primis extrema cõtuleris. Nam cõmissura decipit,usq; adeo mira arte naturæ quod à simillimis cœpit & in dissimilima desinit. Quid ergo istic duo colores faciũt luminis,atq; umbræ,cum innumerabilium ratio reddenda sit? Qui ita existimant arcum fieri, dicunt in ea parte in qua pluit,singula stillicidia pluuiæ cadentis, singula specula esse,à singulis ergo imaginẽ reddi solis. Deinde multas imagines, imò innumerabiles, & deuexas, & in præceps transeuntes confundi. Itaq; & arcũ esse multarũ imaginum solis cõfusiones. Hoc sic colligunt, Pelues inquiunt mille die sereno pone,& omnes habebũt imaginẽ solis. In singulis folijs, dispone singulas guttas, singulæ habebunt imaginẽ solis. At cõtra ingens stagnum non habe

*craticulis: ał's, clathricu lis

habebit nisi imaginẽ unam. Quare? quia omnis circumscripta leuitas & circũdata suis finibus, speculũ est. Itaq; piscinam ingentis magnitudinis, insertis parietibus in plures diuide, totidẽ illa habebit imagines solis, quot lacus habuerit, Relinque illam sicut est diffusa, semel tibi imaginẽ reddet. Nihil refert quã exiguus sit lacus aut humor. Si circũseptus est, speculum est. Ergo stillicidia illa infinita, quæ imber cadens defert, totidẽ specula sunt, totidem solis facies habẽt. Hæ contra intuẽti pertubatæ apparent, nec dispiciuntur interualla, quibus singula distãt, spatio prohibẽte discerni. Deinde pro singulis apparet una facies turbida ex omnibus. Aristoteles idem iudicat. Ab omni inquit, leuitate acies radios suos replicat. Nihil autem leuius aqua & aëre. Ergo etiã ab aëre spisso uisus noster in nos redit: Vbi uerò hebes et infirma est acies, quolibet aëris ictu deficit. Quidã hoc genere ualetudinis laborãt, utipsi sibi uideãtur occurrere, ut ubiq; imaginẽ suã cernant. Quare? quia infirma uis oculorũ non potest ne proximũ quidem sibi aërem perrũpere, sed resistit. Itaq; quod in alijs efficit densus aëre, in his facit omnis. Satis enim ualet qualiscunq;, ad imbecillem aciem repellendã: longe autẽ magis uisum nostrũ nobis remittit, qui craßior est, & peruinci non potest, sed radios luminũ nostrorũ moratur, & eò unde exierint reflectit. Ergo cũ multa stillicidia sint, totidem specula sunt. Sed quia parua sunt, solis colorẽ sine figura exprimunt. Deinde cum in stillicidijs innumerabilibus, & sine interuallo cadentibus reddatur idem color, incipit facies esse non multarum imaginum intermissarum sed unius longæ atq; cõtinuæ. Quomodo inquis, tu mihi multa milia istic imaginum esse dicis, ubi nullam uideo? Et quare cum solis color unus sit, imaginũ diuersus est? Vt & hæc quæ proposuisti refellam, & alia quæ non minus refellenda sunt, illud dicam oportet: nihil acie nostra fallacius, non tantũ in his à quibus subtiliter peruidendis

dendis

dendis illã colorũ diuersitas summouet, sed etiamnũ his quoq; quæ ad manũ cernit. Remus integer in tenui aqua fracti speciẽ reddit. Poma per uitrũ aspiciẽtibus multo maiora sunt. Colũna rum interualla porticus longiores iungunt. Ad ipsum solem reuertere, hunc quẽ toto orbe terrarũ maiorẽ probat ratio, acies nostra sic contraxit, ut sapientes uiri pedalẽ esse contenderint. Quem‹q›; uelocißimũ omninò esse scimus, nemo nostrum uidet moueri, nec ire crederemus, nisi appareret isse. Mũdũ ipsum præcipiti uelocitate labentẽ, et ortus occasusq; intra momentũ temporis reuoluẽtẽ, nemo nostrũ sentit procedere. Quid ergo miraris, si oculi nostri innumerabilia stillicidia nõ separãt, et ingenti spacio intuẽtibus minutarũ imaginum discrimẽ interit? Illud esse dubiũ nulli potest, quin arcus imago solis sit, roscida et caua nube cõcepta. Quod ex hoc tibi appareat. Nunquã nõ aduersa soli est, sublimis aut humilis, prout ille se submisit, aut sustulit cõtrario motu. Illo enim descendẽte altior est, alto depressior. Sæpe talis nubes à latere solis est, nec arcũ efficit, quia nõ ex recto imaginẽ trahit. Varietas autẽ non ob aliã causam fit,
3 *quã quia pars coloris à sole est, pars à nube illa: humor autem modo ceruleas lineas, modo uirides, modo purpuræ similes, et luteas aut igneas ducit, duobus coloribus hãc uarietatẽ efficientibus, remisso & intento. Sic enim & purpura eodem cõchylio nõ in unũ modũ exit. Interest quãtũ macerata sit, craßius medicamẽtũ an aquatius traxerit, sæpius mersa sit an excocta, an semel tincta. Nõ est ergo mirũ cũ duæ res sint, sol et nubes, id est corpus et speculũ, si tam multa genera colorũ exprimũtur, quæ in multis generibus possunt aut incitari, aut languescere. Alius enim est color ex igneo lumine, alius ex obtuso & leniore. In alijs rebus* uaga inquisitio est, ubi nõ habemus qđ manu tenere poßimus, et late cõiectura mittẽda est: hic apparet duas causas esse arcus, solẽ nubẽq;, q̃a nec sereno unquã fit, nec ita nubilo,*

*uana

bilo,ut ſol lateat.Ergo utiq; ex his eſt:quorũ ſine altero nõ eſt.
CAP. IIII. Iam nunc illud accedit, quod æquè manife-
ſtum eſt ſpeculi ratione imaginẽ reddi,quia nunquã niſi ex con
trario redditur,id eſt niſi ex altera parte ſteterit,quod appa-
ret,ex altera quod oſtendit.Rationes quæ nõ perſuadent,ſed
cogunt,à geometris adferũtur,nec dubiũ quicquã relinquitur,
quin arcus imago ſolis ſit male expreſſi,ob uitiũ figuramq; ſpe
culi.Nos interim*repetemus alias probationes,quæ de ſpeculo *tentemus
legi poſſunt. Inter argumẽta ſic naſcentis arcus pono,quod ce
lerrime naſcitur, igneũ enim uariumq; corpus cœlo intra mo-
mentũ ſubtexitur & æque celeriter aboletur, nihil autem tam
cito redditur, quàm à ſpeculo imago. Non enim facit quicquã
ſed oſtẽdit.Parianus Artemidorus adijcit,& quale genus nu-
bis eſſe debeat,quod talẽ ſoli imaginem reddit.Si ſpeculum,in-
quit,concauũ feceris,quod ſit ſectæ pilæ pars,ſi extra medium
cõſtiteris, quicunq; iuxta te ſteterint, uniuerſi à te uidebuntur
*priores tibi quàm ſpeculo.Idem,inquit,euenit, cum rotundã *propiores
& cauam nubẽ intuemur à latere,ut ſolis imago à latere diſ-
cedat,*priorq; nobis ſit,& in nos magis conuerſa. Color igi- *propior
tur igneus à ſole eſt, ceruleus à nube, ceteri utriuſq; mixturæ.
CAP. V. Cõtra hæc illa dicũtur.De ſpeculis duæ opinio
nes ſunt,alij enim in his ſimulachra cerni putãt,id eſt corporũ
noſtrorũ figuras à noſtris corporibus emiſſas ac ſeparatas:alij
imagines aiunt non eſſe in ſpeculo, ſed ipſa aſpici corpora, re-
torta oculorũ acie,& in ſe rurſus deflexa.Nũc nihil ad rẽ per
tinet,quomodo ipſas uideamus ſed quomodo imago ſolis de nu
be ut ſpeculo redditur. Quid nam eſt tam diſſimile, quàm ſol
& arcus, in quo neq; color neq; figura ſolis, neq; magnitudo
apparet? Arcus enim longior ampliorq; eſt longeq; ea parte,
qua fulget, rubicundior quàm ſol, cæteris uerò coloribus di-
uerſis. Deinde cum uelis ſpeculũ aëri comparare, des oportet
mihi

mihi eandem leuitatẽ corporis,eandem æqualitatẽ, eundem nitorẽ. Atqui nullæ nubes habent ſimilitudinẽ ſpeculi,per medias ſæpe tranſimus,nec in illis nos cernimus. Qui montium ſumma conſcendunt, ſpectant nubem nec tamen imaginem ſuam in illa cernunt. Singula ſtillicidia ſingula ſpecula ſunt. Concedo,ſed illud nego ex ſtillicidijs conſtare nubem. Habent enim quædam, ex quibus fieri ſtillicidia poſſunt,non ipſa. Nec aquam quidem habent nubes, ſed materiam futuræ aquæ. Concedam tibi & guttas innumerabiles in nubibus eſſe, & illas faciem reddere, nõ tamen omnes unam reddunt, ſed ſingulæ ſingulas. Deinde inter ſe ſpecula coniunge, in unam imaginem non coibunt, ſed quæq; particula*in ſe rei ſimilitudinem claudet. Sunt quædam ſpecula ex multis minutisq; cõpoſita,quibus ſi unum oſtenderis hominẽ,populus apparet, unaquaq; parte faciem ſuam exprimente. Hæ cum ſint cõiuncta & ſimul collocata,nihilominus ſeducunt imagines ſuas,& ex uno turbam efficiunt. Cæterùm cateruam illam non confundunt, ſed diremptam in facies ſingulas diſtrahunt:arcus uno circumſcriptus ductu, una totius eſt facies. Quid ergo, inquit, non & aqua, rupta fiſtula, ſparſa,& remo excuſſa habere quiddam ſimile, his quos uidemus in arcu,coloribus ſolet? Verum eſt,ſed non ex hac cauſa,ex qua tu uideri uis, quia unaquæq; ſtilla recipit imaginem ſolis. Citius enim cadunt ſtillæ quàm ut concipere imaginẽ poſſint. Standum eſt,ut id quod imitantur excipiant. Quid ergo fit? Colorẽ non imaginẽ ducũt,alioquin, ut ait Nero Cæſar diſertiſſimè, Colla cytheriacæ ſplendent agitata columbæ,& uarijs coloribus pauonum ceruix,quoties aliquò deflectitur, nitet. Nunquid ergo dicemus ſpecula eiuſmodi plumas, quarum omnis inclinatio in colores nouos tranſit? Non minus nubes diuerſam ſpeculis naturam habent quàm aues retuli & Chamæleontes,& reliqua animalia,quorũ color aut ex ipſis mutatur,

*uiſæ

cum

cum ira uel cupidine accensa, cutem suam uariāt, humore suffusam, aut positione lucis, quam prout rectā uel obliquā receperint, ita colorantur. Quid enim simile speculis habēt nubes, cum illa non perluceant, hæ transmittant lucem? Illa densa & coacta, hæ raræ sint: illa eiusdē materiæ tota, hæ è diuersis temere cōpositæ, & ob hoc discordes, nec diu cohæsuræ. Præterea uidemus ortu solis partem quandā cœli rubere, uidemus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibet, quomodo hunc colorē unū accipiunt solis occursu, sic multos ab illis trahi, quamuis non habeant speculi potentiā? Modo, inquit, inter argumenta ponebas, semper arcum contra solē excitari, quia ne à speculo quidē imago redderetur, nisi aduerso. Hoc, inquit, commune nobis est. Nam quemadmodū opponendū est speculo, id cuius imaginē in se transferat, Ita sol ad hoc apte ponendus est, sic ut nubes infici poßit. Non enim idem facit si undiq; fulsit, & ad hoc opus est radiorū idonea locatio. Hæc dicūtur ab his, qui uideri uolunt nubem colorari. Posidonius & hi qui speculari ratione effici iudicant uisum, hoc respondent. Si ullus esset in arcu color, permaneret, & uideretur eo manifestius, quo propius. Nunc imago arcus ex longinquo clara est, interit cum è uicino est uentura. Huic contradictioni non consentio, cum ipsam sententiā probem. Quare? dicam. Quia coloratur quidem nubes, sed ita ut color eius non undiq; appareat. Nam ne ipsa quidem undiq; apparet. Nubem enim nemo, qui in ipsa est, uidet. Quid ergo mirum, si color eius non uidetur ab eo à quo ipsa non uisitur? Atqui quamuis ipsa non uideatur, est, ergo & color. Ita non est argumentū falsi coloris, quia idem apparere accedentibus desinit. Idem enim in ipsis euenit nubibus, nec ideò falsæ sunt, quia non uidentur. Præterea cū dicitur tibi nubem sole esse suffectam, nō dicitur tibi colorem illū immixtū esse uelut duro corpori ac stabili & manenti, sed ut fluido &

uago, & nihil amplius quàm perbreuē speciem recipienti. Sunt etiam quidā colores, qui ex interuallo uim suam ostendūt. Purpuram tyriā quo melior saturiorq; est, eo oportet ut altius teneas, ut fulgorem suū ostendat. Non tamen ideo non habet illa colorē, quia quem optimū habet, non quomodocunq; explicetur, ostendit. In eadē sententia sum, qua Posidonius, ut arcum iudicē fieri nube formata in modū concaui speculi & rotundi, cui forma sit partis pilæ sectæ, Hoc probari, nisi geometræ adiuuerint, non potest, qui argumentis nihil dubij relinquentibus docent, solis illā esse effigiē, non similem. Neq; enim omnia ad uerum specula respondent. Sunt quæ uidere extimescas, tanta deformitate corruptā faciē uisentiū reddunt, seruata similitudine in peius. Sunt quæ cū uideris, placere tibi uires tuæ poßint, in tantum lacerti crescunt, & totius corporis supra humanam magnitudinem habitus augetur. Sunt quæ dextras facies ostendant, sunt quæ sinistras, sunt quæ torqueāt uel euertant. Quid ergo mirum est, ciuscemodi speculum quo solis species uitiosa reddatur, in nube quoq; fieri?

CAP. VI. Inter cætera argumēta & hoc erit, quod nunquam maior arcus dimidio circulo apparet, & quod eo minor est, quo altior est sol, Et bibit ingens Arcus, ut ait Vergilius noster, cū aduentat imber, sed non easdē, undecunq; apparuerit, minas affert. A meridie ortus magnā uim aquarum uehet. Vinci enim non poterunt uehementißimo sole, tantum est illis uirium. Si circa occasum refulsit, *rorabit & leuiter impluet. Si ab ortu circa'ue surrexerit, serena promittit. Quare tamen si imago solis est arcus, longe ipso sole maior apparet? Quia est alicuius speculi natura talis ut maiora multo quàm uideat, ostendat, & in portentuosam magnitudinem augeat formas: alicuius inuicem talis est ut minuat. Illud mihi dic, quare in orbem eat facies nisi orbi redditur? Dices fortasse, unde sit ille co lor

*tonabit

lor uarius: unde talis figura sit, nõ dices, nisi aliquod exemplar, ad quod formetur, ostenderis. Nullum autem aliud, quàm solis est à quo fatearis illi colorẽ dari, sequitur ut detur & forma. Deniq; inter me & te conuenit, colores illos quibus regio cœli depingitur à sole esse. Illud unum inter nos non conuenit, tu dicis illum colorem esse, ego uideri. Qui siue est, siue uidetur, à sole est. Tu non expedies, quare color ille subito desinat, cum omnes fulgores paulatim discutiantur. Pro me est & repentina eius facies & repentinus interitus. Proprium enim est speculi hoc, quod non per partes struitur, quod apparet, sed statim totũ fit. Aeque cito omnis imago in illo aboletur quàm ponitur. Nihil enim aliud ad ista efficienda uel remouenda opus est, quàm ostendi & abduci. Non est propria in ista nube substantia, nec corpus, sed mendax est sine re similitudo. Vis scire hoc ita esse? Desinet arcus, si obtexeris solẽ. Oppone, inquam, soli alteram nubẽ, istius uarietas peribit. At maior est aliquanto arcus, quàm sol. Dixi modo fieri specula, quæ multiplicent omne corpus quod imitantur. Illud adijciã omnia per aquam uidentibus longe esse maiora. Literæ quãuis minutæ et obscuræ per uitreã pilam aqua plenã, maiores clarioresq; cernuntur. Poma formosiora quàm sint uidentur, si innatãt uitro. Sydera ampliora per nubẽ aspicienti cernuntur, quia acies nostra in humido labitur, nec apprehendere quod uult fideliter potest. Quod manifestũ fiet, si poculũ adimpleueris aqua, & in id conieceris annulũ. Nam cũ in ipso fundo iaceat annulus, facies eius in summo aquæ redditur. Quicquid uidetur per humorem, longe amplius uero est. Quid mirũ maiorẽ reddi imaginem solis, quæ in nube humida uisitur, cum de causis duabus hoc accidat, quia in nube est aliquid uitro simile, quod potest perlucere, est aliquid & aquæ, quam si nondũ habet, tamẽ iam apparet eius natura, in quam ex sua uertatur.

CAP. VII. Quoniam inquis, uitri fecisti mētionem, ex hoc ipso contra te argumentū sumam. Virgula solet fieri uitrea, stricta, uel pluribus angulis in modū clauæ torosa, hæc si ex transuerso solem accipit, calorē talem qualis in arcu uideri solet, reddit, ut scias hic nō imaginem solis esse, sed coloris imitationē ex repercussu. In hoc argumento multa sunt pro me. Primū quod apparet quiddā leue esse debere, simile speculo, quod solem repercutiat: deinde quod apparet non fieri ullū colorem, sed speciem falsi coloris, qualem ut dixi columbarū ceruix, & sumit & ponit, utcunq; deflectitur: hoc autē & in speculo est, cuius nullus uidetur color, sed simulatio quædam coloris alieni. Vnum* tamen hoc soluendum est, quod non uisitur in illa uirgula solis imago, cuius bene exprimendæ capax non ēst. Ita conatur quidem reddere imaginem, quia leuis est materia, & ad hoc habilis, sed non potest, quia enormiter * fracta est. Si apte fabricata foret, totidem redderet soles, quot habuisset* inspectores. Quæ quia non discernuntur inter se, non satis in uicem speculi nitent, inchoant tantum imagines nec exprimunt, & ob ipsam uiciniam turbant, & in speciē coloris unius adducunt.

*tantum

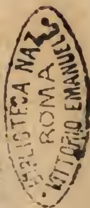
*facta

* infecturas.

CAP. VIII. At quare arcus non implet orbem, sed dimidia pars eius uidetur, cū plurimū porrigitur, incuruaturq;? Quidam ita opinantur. Sol cum sit multo altior nubibus à superiore tantū illas percutit parte, sequitur ut inferior pars earum non tangatur lumine. Ergo cū ab una parte solē accipiāt, unam partē eius tantū imitantur, quæ nunquam dimidia maior est. Hoc argumentum parum potens est. Quare? quia quamuis sol à superiori parte sit, totam tamen percutit nubem. Ergo contingit? Quid ni? cum radios transmittere soleat, & omnem densitatem perrumpere? Deinde cōtrariam rem proposito suo dicunt. Nam si superior est sol, & ideo tantum superiori parti

*nubium affunditur, nunquam terratenus descēdit arcus. Atqui usq; in humum demittitur. Præterea nunquam non contra solem est arcus. Nihil ad rem pertinet, supra infraue sit, quia totum, quod contra est, latus uerberatur. Deinde aliquando arcū & occidens facit, cū certe ex inferiore parte nubes ferit, terris propinquus, Atqui & tunc dimidia pars est, quamuis solē nubes ex humili & sordido accipiāt. Nostri qui sic in nubilo, quomodo in speculo lumen reddi uolunt, nubem cauam faciūt, & sectæ pilæ partem, quæ non potest totum orbem reddere, quia ipsa est pars orbis. Proposito accedo, argumento nō consentio. Nam si in cōcauo speculo tota facies oppositi orbis exprimitur, & in semiorbe nihil prohibet aspici totā pilā, etiamnum diximus circulos apparêre soli lunæq; in similitudine arcus circumdatos, quare & ille arcus in circulum iūgitur nunquam? Deinde quare semper cōcauæ nubes solem accipiunt, nec aliquando planæ * & tumentes? Aristoteles ait, post autūnale æquinoctium qualibet hora diei arcū fieri, æstate non fieri, nisi incipiente aut inclinato iam die. Cuius rei causa manifesta est. Primum medio die sol calidissimus nubes euincit, nec potest ab his imaginem suam accipere, quas scindit. At matutino tempore, & uergens ad occasum cum minus uiriū habeat, minus calidus est, & ideo à nubibus & sustineri & repercuti potest. Deinde cum arcum facere nō soleat, nisi aduersus his, in quibus facit, nubibus, cū breuiores dies sunt semper obliquus est. Itaque qualibet diei parte etiam cum altissimus est habet aliquas nubes, quas ex aduerso ferire potest. At temporibus æstiuis supra nostrum uerticem fertur. Itaq; medio die excelsissimus terras rectiore aspicit linea, quàm ut ullis nubibus posit occurri. Omnes enim tunc sub se habet.*

*extumentes?

CAP. IX. *Nunc dicendum est de uirgis, quas non minus pictas uariasq; & æquè pluuiarum signa solemus acci-*

pere. In quibus non multum operæ consumendum est, quia uirgæ nihil aliud quàm imperfecti arcus sunt. Nam facies quidem illis est picta, sed nihil curuati habent. In rectum iacent. Fiunt autem iuxta solem ferè in nube humida, & iam se spargente. Itaque idem est in illis qui in arcu color, tantum figura mutatur, quia nubium quoque, in quibus extenduntur, alia est.

CAP. X. *Similis uarietas in coronis est, sed hoc differũt, quod coronæ ubiq; fiũt, ubicunq; sydus est, arcus non nisi contra solem. Virgæ non nisi in uicinia solis. Possum & hoc modo differentiam omnium reddere. Coronam si diuiseris, arcus erit, si direxeris, uirga. In omnibus color multiplex est, ex ceruleo fuluoq; uarius. Virgæ soli tantũ adiacent. Arcus solares lunaresq; omnes sunt. Coronæ omnium syderum.*

CAP. XI. *Aliud quoq; uirgarum genus apparet, cum radij per angusta foramina nubium tenues, intenti distantesq; inter se diriguntur, & ipsi signa imbrium sunt. Quomodo nũc me hoc loco geram? Quid eas uocem? imagines solis? Historici soles uocant, & binos ternosq; apparuisse memoriæ tradunt. Græci* παρήλια *appellant, quia in propinquo ferè à sole uisuntur, aut quia accedunt ad aliquam similitudinem solis. Non enim totum imitantur,* *sed imaginem eius figuramq;. Cæterum nihil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomẽ imponimus? An facio quod Virgilius, qui dubitauit de nomine, deinde id de quo dubitauerat posuit? & quo te nomine dicã, Rhetica, nec cellis ideo contende falernis. Nihil ergo prohibet illas Parelia uocari. Sunt autẽ imagines solis in nube spissa & uicina in modũ speculi. Quidã Parelion ita definiũt, nubes rotunda & splendida, similisq; soli. Sequitur enim illũ, nec unquã longius relinquitur, quàm fuit cum apparuerit. Nunquis nostrum miratur, si solis effigiem in aliquo fonte, aut placido lacu*

*sed magnitudinem

uidit?

uidit? Non ut puto, Atqui tam in sublimi facies eius potest, quã inter nos, reddi, si modo idonea est materia, quæ reddat.

CAP. XII. Quoties defectionẽ solis uolumus deprehendere, ponimus pelues, quas aut oleo, aut pice implemus, quia pinguis humor minus facile turbatur, & ideo quas recipit imagines seruat. Apparere autẽ imagines non possunt, nisi in liquido & immoto. Tunc solemus notare quemadmodum se Luna Soli opponat, ut illũ tanto maiorẽ, subiecto corpore abscõdat, modò ex parte, si ita contigit, ut latus occurrerit, modo totum. Hæc dicitur perfecta defectio, quæ stellas quoq; ostendit & intercipit lucem, tunc scilicet cum uterq; orbis sub eodem libramento stetit. Quemadmodum ergo in ære utriusq; imago in terris aspici potest, ita in aêre, cum sic coactus aër & limpidus constitit, ut faciem Solis acciperet, quam & aliæ nubes accipiunt, sed transmittũt, si aut mobiles sunt, aut raræ aut sordidæ. Mobiles enim spargunt illam, raræ emittunt, sordidæ turpesq; nõ sentiunt, sicut apud nos imaginem maculosa non reddunt.

CAP. XIII. Solent & bina fieri parelia eadem ratione. Quid enim impedit quo minus tot sint, quot nubes fuerũt aptæ ad exhibendum imaginẽ Solis? Quidam in illa sententia sunt, quoties duo simulachra talia existant, ut iudicent unum esse solis, alterũ imaginis. Nam apud nos quoq; cum plura specula disposita sunt ita, ut alteri sit conspectus alterius, oĩa implentur, & una imago à uero est, cæteræ imaginũ effigies sunt. Nihil enim refert quid sit, quod speculo ostendatur. Quicquid enim uidet, reddit. Ita illic quoq; in sublimi, si nubes sors aliqua disposuit, ut inter se aspiciant, altera nube Solis imaginem, altera imaginis reddi. Debent autem hæ nubes, quæ hoc præstant, densæ esse, leues, splendidæ, planè naturæ Solis. Ob hoc omnia quæ *huius sunt simulachra, candida sunt & similia Lunaribus circulis, quia ex percussu oblique accepto sole resplendent.

*huiusmodi sunt

Nam si infra Solem nubes fuerit,& propior,ab eo dißipatur: longe autem posita radios non remittit, nec imaginem efficit. Quia apud nos quoq; specula cũ à nobis procul abducta sunt, faciem non reddunt, quia acies nostra non habet usq; ad nos recursum. Pluuiarũ autem & hi soles (utar enim historica lingua) indicia sunt: utiq;, si à parte austri constiterunt, inde maxime nubes ingrauescunt, cum utrinq; Solem cinxit talis effigies (si Arato credimus) tempestas surgit.

CAP. XIIII. Tempus est alios quoq; ignes percurrere, quorũ diuersæ figuræ sunt. Aliquando emicat stella, aliquando ardores sunt, aliquando fixi et hærentes nõnunquã uolubiles, Horũ plura genera conspiciuntur. Sunt enim uelut corona cingente introrsus ignes. Cœli recessus est similis effosæ in orbem speluncæ. Sunt pithiæ, cũ magnitudo uasti rotundiq; ignis dolio similis, uel fertur, uel in uno loco flagrat. Sunt Chasmata, cũ aliquod cœli spacium desedit, et flammã dehiscens uelut in abdito ostẽtat. Colores quoq; horum oĩm plurimi sunt. Quidam ruboris acerrimi, quidam euanidæ ac leuis flãmæ, quidam candidæ lucis, quidam micantes, quidam æqualiter & sine eruptionibus aut radijs fului. Videmus ergo stellarũ longos à tergo albescere tractus. Hæc uelut stellæ exiliunt & transuolant, uidenturq; longum ignem porrigere, propter immensam celeritatem, cum acies nostra non discernat transitum earum, sed quacunq; cucurrerunt, totũ ignitum credat. Tanta enim est uelocitas motus, ut partes eius non dispiciantur, sed tantũ summa *perit prẽdantur. Intelligimus magis, quà *appareat stella, quàm quà eat. Itaq; uelut igne continuo, totũ iter signat, quia uisus nostri tarditas non subsequitur momenta currentis, sed uidet simul et unde exilierit & quò peruenerit. Quod fit in fulmine, longus nobis uidetur ignis eius, quia cito spacium suum transilit, & oculis nostris occurrit uniuersum per quod deiectus est. At ille non

non est extenti corporis, per omne spatiũ per quod uenit, neq; tam longa & extenuata in impetum ualent. Quomodo ergo prosiliunt? Attritu aëris ignis incensus, uento præceps impellitur, non semper tamen uento attritu'ue fit. Nonnunquam ex aliqua opportunitate aëris nascitur. Multa enim sunt in sublimi, sicca, calida, terrena, inter quæ oritur, & pabulum suum subsequẽs defluit, ideoq; uelociter rapitur. At quare color diuersus est? Quia refert, quale sit id quod incenditur, & quàm uehemens quo incenditur. Ventum autem significat eiusmodi lapsus, & quidem ab ea parte qua erumpit.

CAP. XV. *Fulgores, inquis, quomodo fiunt, quos Græci σέλαα appellant? Multis ut aiunt, modis. Potest illos uentorum uis edere, potest superioris cœli feruor. Nam cum late fusus sit ignis, inferiora aliquando, si sunt idonea accendi, corripit. Potest stellarum motus cursu suo excitare ignẽ, & in subiecta transmittere. Hoc uero nõ potest fieri, ut aër uim igneam usq; in æthera elidat, ex qua fulgor ardor'ue sit stellæ, uel similis excursus? Ex his fulgoribus quædã in præceps eunt similia prosiliẽtibus stellis, quædã certo loco permanent, et tantum lucis emittunt, ut fugent tenebras, & diem repræsentent, donec consumpto alimento, primum obscuriora sint, deinde flammæ modo, quæ in se cadit, per assiduam diminutionẽ redigantur in nihilum. Ex his quædã in nubibus apparent, quædã supra nubes, cũ aër spissus, ignem, quẽ propior terris diu pauerat, usq; in sydera expressit. Horũ aliqua non patiuntur moram, sed transcurrũt aut extinguuntur subinde qua reluxerãt. Hi fulgores dicuntur, quia breuis facies illorũ & caduca est, nec sine iniuria decidens, sæpe enim fulminum noxas ediderunt. Ab his tecta uidemus icta sine fulmine, quæ Astrapoplecta Græci uocant, At quibus longior mora et fortior ignis est, motũq; cœli *sequens, aut qui proprios cursus agunt, Cometas* *sequuntur,

nostri putant, de quibus dicemus. Horũ genera sunt Pogoniæ, Lampades, & Cyparißiæ, & alia oĩa quorum ignis in exitu sparsus est. Dubium an inter hos ponantur Trabes, & Pithiæ, quæ raro sunt uisæ. Multa enim conglobatione igniũ indigent, cum ingens illorum orbis aliquãdo matutini amplitudinẽ solis exuperet. Inter hæc ponas licet, & quod frequenter in historijs legimus, cœlum ardere uisum, cuius nonnunquã tam sublimis ardor est, ut inter ipsa sydera uideatur, nõnunquã tam humilis, ut speciem longinqui incendij præbeat. Sub Tiberio Cæsare cohortes in auxiliũ Ostiensis Coloniæ cucurrerunt, tanquã conflagrãtis, cum cœli ardor fuisset per magnam partem noctis, parũ lucidus, craßi fumidiq; ignis. De his nemo dubitat quin habeant flammã quam ostendũt, certa illis substantia est. De prioribus quæritur, de arcu dico & coronis, an decipiant aciem & mendacio cõstent, an illis quoq; uerũ sit, quod apparet. Nobis non placet in arcu aut coronis subesse aliquid corporis certi, nihil enim iudicamus in speculis, nisi fallaciam esse, nihil aliud quàm alienũ corpus mentientibus. Non enim est in speculo, quod ostenditur. Alioquin nõ exiret, nec alia protinus imagine obduceretur, nec innumerabiles modo interirent, modo exciperentur formæ. Quid ergo? Simulachra ista sunt, & inanis uerorum corporum imitatio, suntq; ista à quibusdam ita cõposita, ut & * hæc poßint detorquere in prauum. Nam (ut dixi) sunt specula quæ faciem prospicientium obliquent, sunt quæ in infinitum augeant, ut humanum habitum excedant, modumq; nostrorum corporum.

*hoc possent et detorquerent

CAP. XVI. Hoc loco uolo tibi narrare fabellam, ut intelligas quàm nullum instrumẽtum iritandæ uoluptatis libido cõtemnat, & ingeniosa sit ad incitãdam furorẽ suum. Hostius quidã fuit obscœnitatis usq; in scenam productæ. Hunc diuitem auarũ sestertij milies seruũ diuus Augustus indignũ uindicta

iudic

*iudicauit, cũ à seruis occisus esset, & tamen non pronunciauit iure cæsum uideri. Non erat ille tantũmodo ab uno sexu impurus, sed tam uirorũ quàm fœminarũ auidus fuit. Fecitq; specula eius notæ cuius modo retuli, imagines longe maiores reddentia, in quibus digitus brachij mensurã & longitudine & crassitudine excederet. Hæc autẽ ita disponebat, ut cum uirũ ipse pateretur, auersus oẽs admissarij sui motus in speculo uideret, ac deinde falsa magnitudine ipsius membri tanquam uera gaudebat. In omnibus quidem balneis agebat ille delectũ, et aperta mensura legebat uiros, sed nihilominus mendacijs quoq; *insatiabile malum delectabat. I nunc, dic, speculum mundiciarum causa repertum. Fœda dictu sunt, quæ portentum illud ore suo *lacerandum dixerit feceritq;, cum illi specula ab omni parte *opponerentur ut ipse flagitiorum suorum spectator esset, & quæ secreta quoque conscientia premuntur, & quæ accusatus quisq; fecisse se negat, non in os tantum, sed in oculos suos ingereret. At me hercules scelera cõspectum suum reformidant. In perditis quoq;, & ad omne dedecus expositis, tenerrima est oculorum uerecundia. Ille autem quasi parum esset inaudita et incognita pati, oculis suis illa aduocauit, nec quantum *peccabat uidere contentus, specula sibi per quæ flagitia sua diuideret, disponeretq;, circũdedit? & quia non tam diligenter intueri poterat, cum compressus erat, & caput merserat, *genibusq; alienis obhæserat, opus suum sibi per imagines offerebat. Speculabatur illam libidinem oris sui, spectabat sibi admissos pariter in oĩa uiros. Nonnunquam inter marem et fœminã distributus, & toto corpore patiente expositus, spectabat nefanda. Quid'nam homo impurus reliquit, quod in tenebris faceret? Non pertimuit diẽ, sed ipsos cõcubitus portẽtuosos sibijpse ostendit: sibijpse approbauit. Quid nõ putes in ipso habitu uoluisse pingi? Est aliqua etiam prostitutis modestia, et*

*insanabile

*lacinandum

*apponerentur

*uidebat peccare contentus,

*clunibus: aliàs, inguinibus

illa

illa corpora publico obiecta ludibrio, aliquid, quo infelix patiẽtia lateat, obtendũt, adeo quodã modo lupanar quoq; uerecundum est. At illud monstrũ abscœnitatẽ suã spectaculũ fecerat, & ea sibi ostentabat, quibus abscondendis nulla satis alta nox est, Simul, inquit, & uirũ & fœminã patior, nihilominus illa quoq; superuacua mihi parte, alicuius cõtumelia marẽ exerceo. Omnia membra stupris occupata sunt. Oculi quoq; in partem libidinis ueniant, & testes eius exactorésue sint. Etiã ea quæ ab aspectu corporis nostris positio submouit, arte uisantur; ne quis me putet nescire quid faciam. Nihil egit natura, quod humanæ libidini ministeria tam maligna dedit, quod aliorum animaliũ concubitus melius instruxit. Inueniam quẽadmodum morbo meo* & potiar & satisfaciã. Quo nequitiã meã, si ad naturæ modum pecco? Id genus speculorũ circumponam mihi, quod incredibilẽ imaginũ magnitudinẽ reddat. Si liceret mihi, ad uerum ista perducerem, quia non licet, mendacio pascar. Obscœnitas mea, plus quàm capit, uideat, & patientiam suam ipsa miretur. Facinus indignũ, hic foret citò & antequã hæc uideret occisus. Post ad speculum suum immolandus fuit.

*imponam

4

CAP. XVII. Derideantur nunc philosophi, quod de speculi natura disserant, quod inquirãt, quid ita facies nostra nobis, & quidẽ in nos obuersa reddatur. Quid sibi rerũ natura uoluit, quod cum uera corpora dedisset, etiã simulachra eorũ aspici uoluisset. Quorsum pertinuerit, hanc comparare materiam, excipiendarũ imaginum capacem. Non in hoc scilicet, ut ad speculum barbam faciemq; uelleremus, aut ut faciem uiri poliremus, In nulla re illa negociũ luxuriæ concessit, sed primum omnium, quia imbecilli oculi ad sustinendũ cominus solem ignoraturi erãt formã eius, hebetato illum lumine ostendit. Quãuis enim eum orientem occidentemq; contemplari liceat, tamẽ habitũ eius ipsum qui uerus est, non rubentis sed candida luce fulgen

fulgentis nesciremus, nisi in aliquo nobis humore * leuior, & *leuiore'ue
aspici facilior occurreret. Præterea duorũ syderũ occursum, aspici fa.
quo interpolari dies solet, non uideremus, nec scire possemus,
quid esset, *nisi liberius humi solis lunæq; imagines uideremus, * nisi leuore
Inuenta sunt specula, ut homo ipse se nosceret. * Multi ex hoc huiusmodi so
consecuti primo sui noticiam, deinde & ad quædam consiliũ, lis
Formosus, ut uitaret infamiã, deformis, ut sciret redimendum 5
esse uirtutibus, quicquid corpori deesset, Iuuenis, ut flore æta- *Multa ex
tis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi. hoc consecu-
Senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogi- ta, Primò sui
taret. Ad hoc rerũ natura facultatem nobis dedit, nosmetipsos notitia
uidendi. Fons cuiq; perlucidus aut leue saxũ imaginem reddit.
Nuper me in littore uidi, cum placidũ uẽtis staret mare, Qua
lem fuisse cultum putas ad hoc speculũ se *cernentiũ? Aetas illa * comentium
simplicior & fortuitis contenta, nondum *in uitiũ beneficium *in uitia blã
detorquebat, nec inuentũ naturæ in libidinẽ luxumq; rapiebat. ditias detorq.
Primo faciẽ suam cuiq; casus ostẽdit, deinde cũ insitus sui mor-
talibus amor, dulcem aspectũ formæ suæ faceret: ea despexere,
in quibus prius effigies suas sæpe uiderãt. Postquã deterior po 6
pulus ipsas subijt terras, effossurus obruenda, ferrum primò in
usu fuit, & id homines impune eruerẽt, si solũ eruissent. Tunc
demum alia terræ mala, quorũ leuitas aliud agentibus speciem
suam obtulit, quã hic in poculo, ille in ære ad alios usus compa
rato uidit, *et mox proprio huic ministerio præparatus est or *et mox usui
bis, nondum argenti nitor, sed fragilis uilisq; materia: tunc proprio præ
quoque cum antiqui illi uiri inconditè uiuerent, satis nitidi, si paratus est
squalorem opere collectum aduerso flumine eluerent, cura co orb.
mere capillum fuit, ac prominentem barbam depectere, & in
hac re quisque sibi, alteriq; operam dabat inuicem. Coniugum
quidem manu, crinis ille, quem effundere olim mos uiris fuit at
trectabatur, sed illum sibi sine ullo artifice formosi quatiebant,

non aliter quàm iubam generosa animalia. Postea rerum iam potiente luxuria, specula totis paria corporibus auro argen-
7 *toq; cælata sunt. denique gemmis adornata, et pluris unum ex his fœminæ constitit, quàm antiquarum dos fuit, illa quæ pu-*
*filiabus *blicè dabatur imperatorum pauperum* liberis. An tu existimas, ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculum, cum illis dos fuisset æs graue? O paupertas felix, quæ tanto titulo locum fecit. Non fecisset illis senatus dotem, si habuissent. At quisquis ille fuit, cui soceri loco senatus fuit, intellexit se accepisse dotem, quam fas non esset reddere. Iam libertinorũ uir-*
*dedit Pop. Roma. filiæ Scipionis *gunculis in unum speculum non sufficit illa dos, quam* dedit pro se Scipio. Processit enim molestius, paulatim opibus ipsis inuitata luxuria, et incrementum ingens uitia acceperunt. Adeoq; omnia indiscreta sunt peruersissimis artibus, ut quicquid mundus muliebris uocabatur sarcinæ uiriles sint, Minus dico, etiam militares. Iam speculum ornatus tantum causa adhibitum, nulli non uitio munerario, necessarium factum est.*

ANNOT. IN NATVR. QVAEST. LIB. I.

EX CAP. I.

1 Quod perire mundus sciat. Pro sciat, denunciat, magis arrisit Fortunato. quum sensus sit idem: mihi sciat uidetur argutius. Etenim qui nescit, nec potest quidem prædicere. EX CAP. II.

2 Et sic placitum. Fortunatus putat hæc uerba reijcienda. Tolerari possunt si legas, & placidum. potest & illud ferri, et sic placidum, ut intelligas ideo placidum, quia temperatus est. EX CAP. III.

3 Quam quia pars coloris sole est sparsa nubes illa. Sic prior æditio. sine dubio mendose. Fortunatus diuinat legendum, quia pars co loris sole sparsa est, pars nube illa. Exemplar Britannicum hactenus suffragabatur, quod pro nubes habebat in nube. Mihi probabilius ui detur, pars à scribæ culpa, mutatum in sparsa, ut hæc fuerit germana lectio, quia pars coloris à sole est, pars à nube illa. EX CAP. XVI.

4 Quo nequitiam meam. Fortunatus putat non absurde legi, ne quitia mea. Hoc ut uerum sit, apud Horatium in codicibus emenda tis nõ legitur. Quo mihi fortuna est, sed, quo mihi fortunam, si non

con-

conceditur uti?Et habet abrupti sermonis tropus suam gratiam. Ita, quo nequiciam,meam,subaudi,exerceo? EX CAP. XVII.

5 Multi ex hoc consecuti. Fortunatus mauult consequuntur. Nec mihi displicet,si legas pro uitaret,uitet,pro sciret,sciat.

6 Postquam deterior populus subijt in ipsas terras se effossurus, ferrum obruendum, primum in usu fuit, & id homines impune irruerent, si solum irruissent. Sic prior editio. Locus hic torsit Fortunatum. Mihi probatur quod habebat exemplar Britannicum,Postquam deterior populus, ipsas subijt terras,effossurus obruenda, ferrum primum in usu fuit. Nam eruerent & eruissent legendum esse, pro irruerent,& irruissent,alius ante nos monstrauit.

7 Et poculum unum, ex his fœmina constitit. Sic prior editio. Britannicum exemplar habebat, & pluris unum ex his fœminę con stitit,quam antiquarum dos fuit. In Italicis habebatur in hunc modum,quod antiquarum dos fuit.

L. ANNAEI SENECAE AD LVCILIVM NATVRALIVM QVAESTIONVM LIBER SECVNDVS.

MNIS *de uniuerso quæstio in cœlestia, in sublimia,et terrena diuiditur. Prima pars naturā syderū scrutatur,et magnitudinē, et formas igniū,quibus mūdus includitur. Solidumne sit cœlū, ac firmæ cōcretæq; materiæ, an ex subtili tenuiq; nexū,agatur,an agat,& infra se sydera habeat,an in cōtextu sui fixa,quēadmodū anni uices seruet,solem an retro flectat,Cætera deinceps his similia.Secūda pars tractat inter cœlū terramq; uersantia.Hæc sunt nubila,imbres,niues,et humanas motura tonitrua mentes, Quæcūque aër facit patiturue.Hæc sublimia dicimus,quia editiora imis sunt.Tertia illa pars de agris,terris,arbustis,satis quærit,et ut iuriscōsultorū uerbo utar,de omnibus quæ solo cōtinētur.Quomodo, inquis,de terrarū motu quæstionē eo posuisti loco, quo de tonitruis fulguribusq; dicturus es? Quia cū motus terræ fiat spiritu,* CAP. I.

ritu,ſpiritus autẽ ſit aër agitatus,et ſi ſubeat terras,nõ ibi ſpectandus eſt quo agitur ab ea ſede, in qua illũ natura diſpoſuit. Dicã,qđ magis uidebitur mirũ, inter cœleſtia,et de terra dicẽdũ erit. Quare,inquis? quia cũ propria terræ excutimus ſuo loco,utrũ lata ſit & inæqualis,& enormiter proiecta,an tota in formã pilæ ſpectet,et in orbẽ partes ſuas agat,alliget aquas, an aquis alligetur,ipſa animal ſit,an iners corpus, & ſine ſenſu,plenũ quidẽ ſpiritus,ſed alieni,& cætera huiuſmodi quoties in manus uenerint,terram ſequentur,& in imis collocabuntur. At ubi quæretur,quis terræ ſit ſitus, qua parte mũdi ſubſederit, quomodo aduerſus ſydera cœlumq; poſita ſit,hæc quæſtio cedit ſuperioribus,& ut ita dicã,meliorẽ conditionẽ ſequitur.

CAP. II. Quoniã dixi de partibus,in quas omnis rerum naturæ materia diuiditur,quædam in cõmune ſunt dicenda,et hoc primũ præſumendũ,inter ea corpora, à quibus unitas eſt, aëra eſſe. Quid ſit hoc,& quare præcipiendum fuerit, ſcies ſi paulo altius repetiero,& dixero aliquid eſſe continuũ,aliquid cõmiſſum. Continuatio eſt partium inter ſe non intermiſſa cõiunctio,& duorum inter ſe cõiunctorum corporũ tactus. Vnitas eſt ſine commiſſura continuatio. Nunquid dubium,quin ex his corporibus quæ uidemus tractamusq;, quæ aut ſentiuntur aut ſentiunt,quædam ſint compoſita,Illa cõſtant,aut nexu, aut aceruatione,utputa funis,frumentũ,nauis,Rurſus nõ cõpoſita, ut arbor,lapis. Ergo concedas oportet, ex his quoq; quæ ſenſum effugiũt,cæterũ ratione prendũtur, eſſe in quibuſdã unitatem corporũ. Vides quomodo auribus tuis parcam. Expedire me poteram, ſi philoſophorũ lingua uti uoluiſſem, ut dicerem *unita corpora: hoc cum tibi remittã, tu inuicẽ mihi refer gratiam. Quare iſtud? ſi quando dixero unum, memineris me non ad numerum referre, ſed ad naturam corporis,nulla ope externa,ſed unitate ſua cohærentis: Ex hac nota corporũ aër eſt.

*uncia

CAP.

CAP. III. Omnia quæ in notitiam nostram cadunt uel cadere possunt, mundus complectitur, Ex his quædã eius sunt partes, quædam materiæ loco relicta. Desiderat omnis natura materiã, sicut ars oĩs quæ manu constat. Quid sit hoc, apertius faciã. Pars enim nostri, manus, ossa, nerui et oculi: materia, succus retenti cibi, iturus in partes. Rursus quasi pars nostri est sanguis, qui tamen & materia est. Parat enim et alia, & nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus efficitur.

CAP. IIII. Sic mundi pars est aër, & quidẽ necessaria: hic est enim qui cœlum terramq; cõnectit, qui ima ac summa sic separat, ut tamen iungat. Separat, quia medius interuenit: iungit, quia utriq; per hoc inter se cõsensus est. Supra se dat, quicquid accepit à terris. Rursus uim syderũ in terrena transfundit. Quem sic partem mundi uoco, ut animalia & arbusta. Nã genus animaliũ arbustorũq; pars est uniuersi, quia in consummatione uniuersi acceptũ, & qa nõ est sine hoc uniuersũ. Vnũ autẽ animal, & una arbor, quasi pars est, quia si perierit, tamẽ id ex quo perit, totũ est. Aër autẽ ut dicebã, & cœlo & terris cohæret. Vtriq; innatus est. Habet autẽ unitatẽ, qcqd alicuius rei natiua pars est. Nihil enim nascitur, sine unitate.

CAP. V. Terra & pars est mũdi & materia. Pars quare sit, non puto te interrogaturum, ut æque interroges quare cœlum pars sit, quia, scilicet, non magis sine hoc quàm sine illa uniuersum esse potest, quod cum his uniuersum est, ex quibus, id est, ex illo, & ex ista alimenta omnibus animalibus, omnibus satis, omnibus stellis diuiduntur. Hinc quicquid est uirium singulis, hinc ipsi mundo tam multa poscenti subministratur, hinc profertur quo sustineantur tot sydera, tam exercitata, tam auida, per diem noctemq;, ut in opere: ita & in pastu. Et omnium quidem rerum natura, quantum in nutrimentum sui satis sit, apprehẽdit. Mundus autẽ, quantũ in æternũ desidera-

bat, inuasit. Pusillũ tibi exẽplũ magnæ rei ponã. Oua tantũ cõplectuntur humoris, quantũ ad effectũ animalis exituri sat est.

CAP. VI. Aër continuus terræ est, & sic appositus, ut statim ibi futurus sit, unde illa discessit. Pars est totius mundi, sed idem tamen quicquid terra in alimentũ misit, recipit, ut, scilicet, materia nõ pars intelligi debeat. Ex hoc omnis incõstantia tumultusq; est, Hunc quidem ex distantibus corpusculis, ut puluerem struunt, plurimumq; à uero recedunt. Nunquã enim contexti nisi per unitatẽ corporis nisus est, cũ partes consentire ad intensionẽ debeant & conferre uires. Aër autẽ si in atomos diuiditur, sparsus est. Teneri uerò disiecta non possunt. Intensionem aëris ostendent tibi inflata nec ad ictum cedentia. Ostendent pondera, per magnũ spatiũ ablata, gestante uento.
elatæq; Ostendent uoces quæ remissæ claræq; sunt, prout aër se concitauit. Quid enim est uox, nisi intensio aëris, ut audiatur linguæ formata percussu? Quid Cursus & Motus omnis, nónne intenti spiritus opera sunt? Hic facit uim neruis, & uelocitatẽ currentibus. Hic cũ uehementer cõcitatus ipse se torsit, arbusta
conuellit, syluasq; conuoluit, & ædificia tota corripiens in altũ frãgit. Hic mare per se languidum & iacens incitat.

CAP. VII. Ad minora ueniamus. Quis enim sine intensiõe spiritus cantus est? cornua & tubæ, et ea quæ aliqua pressura maiorẽ sonitũ reddunt, quàm qui ore reddi potest, nónne aëris intensione partes suas explicant? Consideremus quàm ingentem uim per occultũ agant paruula admodum semina, & quorũ exilitas in cõmissura lapidũ locũ inueniat, in tantũ con-
* monimenta dissol. ualescunt, ut ingentia saxa distrahant, & * in momenta dissoluant, scopulos rupesq; radices in terra minutißimæ ac tenuissimæ findunt. Hoc quid est aliud, quã intensio spiritus, sine qua nil ualidũ, & contra quã nil ualidum est. Esse autẽ unitatem in aëre, uel ex hoc intelligi potest quod corpora nostra inter se

cohærent.

cohærent. Quid enim aliud est, quod tenet ea quàm spiritus? Quid est aliud quo animus noster agitetur? Quis est illi motus, nisi intensio? Quæ intẽsio, nisi ex unitate? Quæ unitas, nisi hæc esset in aëre? Quid autẽ producit fruges & segetẽ imbecillam, ac uirentes erigit arbores, ac distendit in ramos, aut in altum erigit, quàm spiritus intensio & unitas?

CAP. VIII. Quidam aëra discerpunt & in particulas diducunt, ita ut illi inane permisceant. Argumentũ autẽ existimant nõ pleni corporis, sed multũ uacui habentis? quod auibus in illo tam facilis motus, quod maximis minimisq; per illũ transcursus est, Sed falluntur. Nam aquarũ quoq; similis facilitas est, nec de unitate illarũ dubium est, quæ sic corpora accipiunt, ut semper in contrarium acceptis refluant. Hanc nostri circumstantiã, Græci autẽ περίστασιν appellant, quæ in aëre quoq; sicut in aqua fit. Circũstat enim omne corpus à quo impellitur. Nihil autem opus erit inani admisto, sed hoc aliàs.

CAP. IX. Nunc autẽ esse quædam in rerũ natura uehementia, magniq; impetus, est colligendũ. Nibil enim nisi intensione uehementius est, & tamen mehercules per aliud nihil intendi poterit, nisi per semetipsum fuerit intentũ. Dicimus enim eodẽ modo non posse quicquã ab alio moueri, nisi aliquid fuerit mobile ex semetipso. Quid autem est, quod magis creditur ex semetipso habere intensionẽ, quàm spiritus? Hunc intendi quis negabit, cũ uiderit iactari terram cũ mõtibus, tecta, murosq;, plures & magnas cum populis urbes, cum totis maria littoribus? Ostendit intensionem spiritus uelocitas eius & diductio. Oculus statim per multa milia aciem suã intendit, uox una totas urbes simul percutit, lumen non paulatim prorepit, sed semel uniuersis infunditur rebus, Aqua autẽ sine spiritu quemadmodũ posset intendi? Nunquid dubitas quin sparsio illa quæ ex fundamentis mediæ arenæ crescens in summã altitudinem

*tepent, primum terrarũ halitu, qui multũ secum calidi affert, deinde quia radij solis replicantur, & quousq; redire potuerunt, *id duplicato calore benignius fouent, Deinde etiam illo spiritu, qui omnibus animalibus, arbustisq́; ac satis calidus est. Nihil enim uiueret sine calore. Adijce nunc ignes, non tantum manu factos & certos, sed opertos terris quorum aliqui eruperunt, innumerabiles in abscondito flagrant & obscuro semper. Etiamnum tot partes eius fertiles rerum, habent aliquid teporis, quoniam sterile est frigidum, calor autem gignit. Media ergo pars aëris, ab his submota in frigore suo manet. Natura enim aëris frigida est.* *redupli- cato

CAP. XI. *Qui cũ sic diuisus sit, iam sui parte maxima uarius & inconstans & mutabilis est. Circa terrã plurimum *audet, plurimũ patitur, exagitat & exagitatur, nec tamẽ eodem modo totus afficitur, sed aliter alibi ac partibus inquietus est ac turbidus. Causas autẽ illius mutationis & inconstantiæ aliàs terra præbet, cuius positiones huc aut illò uersæ magna ad aëris temperiẽ momenta sunt, aliàs syderũ cursus. Ex quibus soli plurimũ imputes, Illũ sequitur annus, ad illius flexum hyemes æstatesq́; uertuntur. Lunæ*proximum ius est, Sed & cæteræ quoq; stellæ non minus terrena quã incũbentẽ spiritũ terris afficiũt, & ortu suo occasúue contrario, modo frigora, modo imbres, aliasq́; terrarum iniurias turbidæ mouent. Hoc necessariũ fuit præloqui dicturo de tonitruo ac fulminibus & fulgurationibus. Nam quia in aëre fiunt, naturã eius explicare oportebat, quo facilius appareret quid facere aut pati posset.* *agit, *proxima uis

CAP. XII. *Tria sunt ergo quæ accidũt, fulgurationes, fulmina, et tonitrua, quæ unà facta serius audiũtur. Fulguratio ostẽdit ignẽ, Fulminatio emittit, Illa (ut ita dicã) cõminatio est, *& tonatio sine ictu, ista iaculatio cũ ictu. Quædã sunt ex his, de quibus inter oẽs cõuenit, quædã in quibus diuersæ sentẽtiæ* *& commotio sine ictu,

 sunt.

*in nubibus quidem fieri, nec prius esse quàm mitti.
*ignea specie
*à lumine

sunt. Conuenit illis, omnia ista *in nubibus & è nubibus fieri, etiamnum conuenit & fulgurationes & fulminationes, aut igneas esse, aut *ignei spiritus. At illa nunc transeamus, in quibus lis est. Quidam putant ignem esse in nubibus, quidam ad tempus fieri, nec prius esse, quàm mitti. Nec inter illos quidem quid proferat ignẽ, cõuenit. Alius enim *aliunde illum colligit. Quidam autem radios Solis intercurrentis recurrentisq́;, sæpius in se relatos, ignem excitare dicit. Anaxagoras uero ait illum ex æthere distillare, & ex tanto ardore cœli multa decidere, quæ nubes diu inclusa custodiant. Aristoteles multo ante ignem colligi non putat, sed eodem momento exilire, quo fiat. Cuius sententia talis est, Duæ mundi partes in imo iacent, terra & aqua, utraq; ex se reddit aliquid. Terrenus uapor siccus est, & fumo similis, qui uentos, tonitrua & fulmina facit, aquarum halitus humidus est, & in imbres & niues cedit. Sed siccus ille terrarũ uapor, unde uentis origo est, quia coaceruatus est, cũ coitu nubium uehementer impactarum à latere eliditur, deinde, ubi latius ferit nubes proximas, hæc plaga cũ sono incutitur, qualis in nostris ignibus redditurus, cũ flãma uitio lignorũ uirentium crepat. *Et ille spiritus habens aliquid humidi secũ, cùm est cõglobatus, rũpitur flama. Eodẽ modo spiritus ille quẽ paulò antè exprimi collisis nubibus dixi, impactus alijs nec rũpi, nec exilire silẽtio potest. Dißimilis autẽ crepitus fit, ob dißimilẽ impactionẽ nubiũ. Quare aliæ maiorẽ sonitum habent, aliæ minorẽ, Cæterũ illa uis expreßi spiritus ignis est, qui fulgurationis nomen habet, leni impetu accensus & uanus. Ante autẽ uidemus fulgorẽ quàm sonitum audiamus, quia oculorum uelocior est sensus, & multum aures antecedit.

*ut illic spiritus

CAP. XIII. Falsam autẽ esse opinionẽ eorum, qui ignem in nubibus seruant, per multa colligi potest. Si de cœlo cadit, quomodo non quotidie fit, cum tantundem illic semper ardeat? Deinde

Deinde nullam ratione͂ reddiderunt, quare ignis quem natura sursum uocat, defluat. Alia enim conditio nostroru͂ ignium est, ex quibus fauillæ cadunt, quæ ponderis secum aliquid habent. Ita non descendit ignis, sed præcipitatur & deducitur. Huic simile nihil accidit in igne purissimo, in quo nihil est quod deprimatur. Aut si ulla pars eius deciderit, in periculo totus est, quia totum potest excidere, quod potest carpi. Deinde illud quod quotidie leuitas cadere prohibet, si in abdito suo tenet graue, quomodo illic esse potuit, unde caderet? Quid ergo? Non aliqui ignes in inferiora ferri sole͂t, sicut hæc ipsa de quibus quærimus fulmina? Fato enim non eunt, sed feruntur. Aliqua illos pote͂tia deprimit, quæ no͂ est in æthere. Nihil enim iniuria illic cogitur, nihil rumpitur, nihil præter solitu͂ euenit. Ordo rerum est, & expurgatus ignis in custodia mundi, summas sortitus oras, operas pulcherrime circumit, hinc discedere non potest, sed ne ab externo quidem exprimi, quia in æthere nulli incerto corpori locus est. Certa enim & ordinata no͂ pugnant.

CAP. XIIII. Vos inquam, dicitis, cu͂ causas stellarum transuolantium redditis, posse aliquas partes aëris ad se trahere igne͂, ex æthere decidente͂, & ex eo superioribus locis ardore hic acce͂di. Sed plurimu͂ interest, utru͂ aliquis dicat ignem ex æthere decidere, quod natura no͂ patitur, an dicat ex ignea ui calorem in ea, quæ subiecta sunt, transilire, an hic accendi. Non enim illinc ignis cadit, quod no͂ potest fieri, sed hic nascitur. Videmus certe apud nos late incendio peruagante, quasda͂ insulas, quæ diu co͂caluerant, ex se co͂cipere fla͂mam. Itaq; uerisimile est in aëre summo, qui natura͂ rapiendi ignis habet, aliquid accendi calore ætheris superpositi. Necesse est enim, ut et imus æther habeat aliquid aëri simile, & summus aër non sit dissimilis imo ætheri, quia no͂ fit statim ex diuerso in aduersum transitus. Paulatim ista co͂finio uim sua͂ miscent ita, ut dubitare 4

poßis, an aër, an hic iam æther sit.

CAP. XV. *Quidam ex nostris existimant, aëra, cum in ignem & aquam mutabilis sit, non detrahere aliunde causas flammarũ nouas: ipse enim se mouẽdo accendit, & quum densos, cõpactosq; nubium sinus dißipat, necessario uastum in tam magnorum corporum diruptione reddit sonum. Illa porrò nubium difficulter cedentium pugna, aliquid confert ad cõcitandum ignem. Sic quemadmodum ferro aliquid manus ad secandum confert, sed secare ferri est.*

CAP. XVI. *Quid ergo inter Fulgurationem et Fulmen interest? dicam, Fulguratio est late ignis explicitus, Fulmen est coactus ignis & impetu iactus. Solemus duabus manibus, inter se iunctis, aquã concipere, & compressa utrinq; palma, in modum syphonis exprimere. Simile quiddam & illic fieri puta. Nubium inter se cõpressarum angustiæ medium spiritũ emittunt, & hoc ipso inflammant, et tormenti modo eijciunt. Nam balistæ quoq; & scorpiones tela cum sono expellunt.*

CAP. XVII. *Quidam existimãt ipsum spiritum per frigida atq; humida euntem, sonũ reddere. Nam ne ferrũ quidem ardens silentio tingitur. Sed quemadmodum, si in aquã feruens massa descendit, cũ multo murmure extinguitur, Ita ut Anaximenes ait, spiritus incidẽs nubibus tonitrua edit, et deinde cũ luctatur, per obstãtia et ĩtercisa uadẽs, ipsa ignẽ fuga accẽdit.*

CAP. XVIII. *Anaximander oĩa ad spiritũ retulit. Tonitrua, inquit, sunt nubis ictæ sonus. Quare inæqualia sunt? Quia & ipse ictus inæqualis est. Quare & sereno tonat? Quia tunc*
5 *quoq; per crassum et siccũ aëra spiritus prosilit. At quare aliquando non fulgurat & tonat? quia tenuior et infirmior spiritus, qui in flammam nõ ualuit, in sonum ualuit. Quid est ergo ipsa fulguratio? aëris diducentis se, corruentisq; iactatio, languidum ignem, nec exiturũ aperiens. Quid est fulmen? Acrio-*

ris

ris densiorisq; spiritus cursus.

CAP. XIX. Anaximandrus ait omnia ista sic fieri, ut ex æthere aliqua uis in inferiora descendit. Ita ignis impactus nubibus frigidis sonat. At cum illas interscindit fulget, & minor uis ignium, fulgurationes facit, maior fulmina.

CAP. XX. Diogenes Apolloniates ait, Quædã tonitrua igne, quædã spiritu fieri. Illa ignis facit, quæ ipse antecedit & nũciat: illa spiritus, quæ sine splendore crepuerũt. Vtrunq; sine altero fieri, & esse aliquando cõcedo, ita tamen, ut nõ discreta illis potestas sit, sed utrunq; ab utroq; effici poßit. Quis enim negabit spiritũ magno impetu latũ, cum efficit sonũ effecturũ & ignẽ? Quis et hoc nõ concedet aliquãdo ignem quoq; rumpere posse nubes, & nõ exilire, si plurimarũ aceruo nubiũ, cũ paucas perscidisset, oppressus est? Ergo & ignis ibit in spiritũ, perdetq; fulgorem & speciem, dum * secuta in terra incendit. *secta infrà Adijce nunc, quod necesse est, ut impetus fulminis, & præmittat spiritus & agat ante se, & à tergo trahat uẽtum, cum tam uasto ictu aëra inciderit. Itaq; oĩa, antequam feriantur, intremiscunt uibrata uento, quem ignis ante se preßit.

CAP. XXI. Dimißis nũc præceptoribus incipiamus per nos moueri, et à confeßis transeamus ad dubia. Quid enim confeßi est? Fulmen ignem esse, & æquè fulgurationem, quæ nihil aliud est, quàm flamma, futura fulmen, si plus uirium habuisset. Nõ natura ista, sed impetu distãt. Esse illum ignẽ calor ostendit, qui si nõ esset, ostendit effectus. Magnorũ enim sæpe incendiorũ causa fulmen fuit. Syluæ illo cremantur, et urbiũ partes, etiam quæ nõ percussa sunt, tamen adusta cernuntur, quædam uero uelut fuligine colorantur. Quid quod omnibus fulguritis odor sulphureus est? Ergo & utramq; rem ignẽ esse constat, utranq; rẽ inter se meando distare. Fulguratio est fulmen, non in terras usq; perlatũ. Et rursus licet dicas, fulmen esse fulgu-

rationem,usq; in terras perductam. Nõ ad exercendum uerba hæc diutius pertracto, sed ut ista cognata esse, & eiusdem notæ ac naturæ probem. Fulmen est quidam plus, quàm fulguratio, uertamus istud, Fulguratio est penè fulmen.

CAP. XXII. Quoniã constat esse utramq; rem ignem, uideamus quẽadmodũ apud nos fieri soleat ignis. Eadem enim ratiòne & supra fit, duobus modis, Vno, si excitatur, sicut ex lapide percusso, Altero, si attritu inuenitur, sicut cũ duo ligna inter se diutius trita sunt. Non oĩs hoc tibi materia præstabit, sed idonea eliciendis ignibus, sicut laurus, hederæ, & alia in hunc usum nota pastoribus. Potest ergo fieri, ut nubes quoque ignem eodẽ modo uel percussæ reddant, uel attritæ. Videamus quantis procellæ uiribus ruant, quãto uertantur impetu turbines. Id tormentum in quod obuiũ fit, dißipatur, & rapitur, & lõge à loco suo proijcitur. Quid ergo mirũ, si tãta uis ignẽ excutit, uel aliunde, uel sibi? Vides enim quãtum feruorẽ sensura corpora sunt, horũ trãsitu uita exanimata, Nihil tamẽ tãtũ ĩ his debet credi, ac in ui syderũ, quorũ ingẽs, & cõfessa potẽtia est.

CAP. XXIII. Sed fortasse nubes quoq; in nubes incitatæ fremente uento, & leuiter urgente, ignẽ euocabunt, qui explẽdescat, nec exiliat. Minore enĩ ui ad fulgurãdũ opus est, quã ad fulminãdũ. Superioribus colligimus, inquãtũ feruorẽ quædã *astricta perducerẽtur. Cũ aũt aër mutabilis in ignẽ, maximis uiribus suis ĩ ignẽ cõuersus est, atteratur, credibile est, et uerisimile ignẽ caducũ excuti, et cito interiturũ, quia nõ ex solida materia oritur, nec in qua poßit cõsistere. Transit itaq;, tantũq; habet moræ, quantũ itineris, et cursus sine alimẽto cõiectus est.

*attrita

CAP. XXIIII. Quomodò, inquis, cũ dicas hanc ignis esse naturã, ut petat superiora, fulmen tamen terram petit, aut *quod de falsum est, *quod deinde dixisti? Est enim illi æquè sursum iter atq; deorsum. Vtrunq; uerum potest esse. Ignis enim natura in

*quod de igne dix.

uerticem surgit, & si nihil illum prohibet, ascēdit, Sicut aqua natura defertur, si tamen aliqua uis accesśit, quæ illam in cōtrarium ageret, illò intenditur, unde imbre deiecta est. Fulmen autem cadit eadē necesśitate qua excutitur. Id his ignibus accidit quod arboribus, quarum cacumina si tenera sunt, ita deorsum trahi possunt ut etiam terram attingant, sed cum permiseris, in locum suū exilient. Itaque non est, quod eum spectes cuiusq; rei habitum, qui illi nō ex uoluntate est. Si ignem permittis ire quò uelit, cœlū, id est, leuisśimi cuiusq; sedem repetet: ubi est aliquid, quod eum feriat, & ab impetu suo auertat, id non natura, sed seruitus eius fit.

CAP. XXV. *Dicis, inquis, nubes attritas edere ignē, cū sint humidæ, imò hudæ, quomodo ergo possunt gignere ignē quem nō magis uerisimile est ex nube, quā ex aqua generari?*

CAP. XXVI. *Ignis qui nascitur, primum in nubibus nō est aqua, sed aër spissus ad gignendam aquā præparatus, nondum in illam mutatus, sed iam pronus & uergēs. Non est quod eam existimes tunc colligi, sed effundi. Simul fit, & cadit. Deinde si cōcessero humidam esse nubem, cōceptis aquis plenam, nihil tamē prohibet ignē ex humido quoq; educi, imò ex ipso, (quod magis mireris) humore. Quidam negauerunt in ignem quicquā posse mutari, priusquā mutatū esset in aquā. Potest ergo nubes, salua quā continet aqua, ignē parte aliqua sui reddere, ut sæpe aliqua pars ligni ardet, alia sudat. Nec hoc dico, nō cōtraria inter se ista esse, & alterū altero perimi, sed ubi ualētior ignis, quàm humor est, uincit. Rursus ubi copia humoris exuperat, tūc ignis sine effectu est. Itaq; nō ardent uirētia. Refert ergo quantum aquæ sit. Exigua enim uis non resistit nec ignē impedit. Quid ni? Auorū nostrorū memoria, ut Posidonius tradit, cū insula ī Aegeo mari surgeret, spumabat interdiu mare, et fumus ex alto ferebatur. *Nā demū prodebat ignē, nō* *Interdum prodebat ig.

con

continuum,sed ex interuallis emicantem,fulminum more,quoties ardor inferius iacens,superū pōdus euicerat. Deinde saxa *urereutur cōuoluta,rupesq́; partim illæsæ,quas spiritus antequā*uerterētur expulerat,partim excesæ & in leuitatem pumicis uersæ,nouißime cacumen exusti montis emicuit. Postea altitudini adiectum,& saxum illud in magnitudinē insulæ creuit.Idē nostra memoria, Valerio Asiatico cōsule iterū accidit. Quorsus hæc retuli?ut appareret nec extinctū ignē mari superfuso, nec impetū eius,grauitate ingētis undæ prohibitū exire,Ducētorum passuum fuisse altitudinē Asclepiodotus Posidonij auditor tra- *diremptis aquis. didit,per quā*diruptis aquis ignis emersit. Quòd si immensa aquarū uis,subeuntiū ex imo flammarū uim non potuit cōprimere,quanto minus in aëre extinguere ignem poterit,nubium tenuis humor & roscidus? Adeò res ista nō habet ullā morā, quæ contra causas ignium sit,quos nō uidemus emicare,nisi impendente cœlo,serenū sine fulmine est. Non habet istos metus dies purus,nec nox quidem nisi obscura nubibus. Quid ergo? Non aliquando etiam apparentibus stellis,& nocte tranquilla fulgurat?Sed scias licet nubes illic esse,unde splendor effertur, quas uideri à nobis terrarū tumor nō sinit. Adijce nunc quod *nubes sudæ & hum. fieri potest,ut*nubes summæ & humiles attritu suo ignē reddant, qui in superiora expressus,in parte syncera puraq́; cœli uisatur,sed fit insordida.

CAP. XXVII. Tonitrua distinxêre quidam ita, ut dicerent,unum esse genus, cuius sit graue murmur,quale terrarū motū antecedit, clauso uento & fremente. Hoc quomodo illis uideatur fieri dicam. Cū spiritū intra se clausere nubes,in concauis partibus earum uolutatus aër,similē agit mugitibus sonum raucū & æqualem,& continuū.Itaq; etiam ubi illa regio humida est, exitum claudit. Ideò huiusmodi tonitrua uenturi prænuncia imbris sunt. Aliud genus est acre, quod crepitum

magis

magis dixerim, quàm sonũ qualẽ audire solemus, cũ super caput alicuius dirupta uesica est. Talia eduntur tonitrua, cũ globata dissoluitur nubes, & spiritum quo distẽta fuerat emittit. Hoc proprie fragor dicitur, subitus & uehemẽs, quo edito cõcidunt homines & exanimantur, quidã uerò *uiui stupent, & in totum sibi excidunt, quos uocamus Attonitos, quorum mentes sonus ille cœlestis loco pepulit. Hic fieri illo quoq; modo potest, ut inclusus aër caua nube & motu in ipso extenuatus diffundatur. Deinde cum maiorẽ sibi locũ quærit, à quibus inuolutus est, sonum patitur. Quid autem? non quemadmodũ illisæ manus inter se plausum edunt, sic illisarum inter se nubium sonus potest esse magnus, quia magna concurrunt inter se?

*humi stupent

CAP. XXVIII. Videmus, inquit, nubes impingi montibus, nec sonum fieri. Primum omniũ non quocunq; modo impulsæ sunt tonant, sed si apte sunt cõpositæ ad sonũ edendum. Auersæ inter se manus collisæ non plaudunt, sed palma cum palma collata plausum facit. Et plurimũ interest, utrum cauæ cõcutiantur, an planæ & extentæ. Deinde nõ tantũ nubes ire oportet, sed agi magna ui & procellosa. Etiam mons non scindit nubẽ, sed digerit, & *propriam quamq; partem eius soluit. Ne uesica quidem quocunq; modo spiritum emittens sonat. Si ferro diuisa est, sine ullo auriũ sensu exit. Rumpi illam oportet ut sonet, non secari. Idẽ de nubibus dico, nisi multo impetu dissolutæ, non sonant. Adijce nunc, quod nubes in monte actæ nõ franguntur, sed circum funduntur in aliquas partes montis, arboris ramos, frutices, aspera saxa, & eminentia. Et ita discutiuntur, & si quem habent spiritum, multifariam emittunt, qui nisi uniuersus erumpit nec crepat. Hoc ut scias, uentus qui circa arborem funditur, sibilat, non tonat. Lato (ut ita dicam) ictu, & totum globum semel dissipante opus est, ut sonitus erumpat qualis auditur cum tonat. 6

*primam

CAP.

CAP. XXIX. Præter hæc natura aptus est aër ad uoces. Quid ni, cum uox nihil aliud sit quàm ictus aëris? Debent ergo nubes utrinq; *inseri, & cauæ & intentæ. Vides enim quãto uocaliora sunt uacua quã plena, quanto intẽta quàm remissa. *Item tympana & cymbala sonant, quia illa repugnantem *ex ulteriore parte spiritum pulsant, * hæc ad ipsum aërem acta, nisi concauo non tinniunt.

* dissecari,

*Ita tymp.

* ex interiore

* hæc etsi ærea icta,

CAP. XXX. Quidã, inter quos Asclepiodotus est, iudicant sic quorundã quoq; corporum cõcursu tonitrua, & fulmina excuti posse. Aetna aliquando multo igne abundauit. Ingẽtem uim arenæ urẽtis effudit. Inuolutus est dies puluere, populosq; subita nox terruit. Illo tẽpore aiunt plurima fuisse tonitrua & fulmina. Quæ cõcursu aridorum corporũ facta sunt, nõ nubiũ, quas uerisimile est, in tanto ardore aëris nullas fuisse. Aliquando Cambises ad Ammonẽ misit exercitũ, quẽ arena austro mota, & more niuis incidens, texit, deinde obruit. Tũc quoq; uerisimile est fuisse tonitrua fulminaq;, attritu arenæ sese affricantis. Non repugnat proposito nostro ista opinio. Diximus enim utriusq; naturæ corpora efflare terras, & sicci aliquid & humidi in toto aëre uagari. Ita si quid tale interuenit, nubem facit solidiorem craßioremq;, quàm si tantum simplici spiritu intexeretur. Illa frangi potest & edere sonum: ista quæ dixi sine incendijs uaporantibus aëra repleuerint, siue uentis terras uerrentibus, necesse est nubem faciant antequàm sonum. Nubes autem arida quàm humida esse censetur. Est autem nubes (ut diximus) spißitudo aëris craßi.

CAP. XXXI. Ceterũ mira fulminis, si intueri uelis, opera sunt, nec quicquã dubij relinquẽtia, quin diuina insit illis & subtilis potẽtia. Loculis integris ac illæsis conflatur argẽtum. Manente uagina gladius liquescit. Et inuiolato ligno, circa pila ferrum omne distillat. Stat fracto dolio uinum, nec ultra triduũ

rigor

rigor ille durat. Illud æque inter annotanda ponas, licet, quod & hominũ & cæterorũ animaliũ quæ icta sunt caput spectat ad exitũ fulminis, quod oĩum percussarũ arborũ cõtra* fulmina hastulæ surgũt. Quid qđ malorũ serpentiũ & aliorũ animaliũ, quibus mortifera uis inest, cum fulmine icta sunt, uenenum omne cõsumitur? Vnde inquit, scis? In uenenatis corporibus uermis non nascitur. Fulmine icta, intra paucos dies uerminant. *fulmina assulæ

CAP. XXXII. Quid quod futura portendũt, nec unius tantum aut alterius rei signa dant, sed sæpe longum fatorũ sequentium ordinem nuntiant, & quidẽ certis euidentibus, longeq; clarioribus, quàm si scriberentur. Hoc autẽ inter nos & Thuscos, quibus summa persequendorũ fulminũ est scientia, interest, nos putamus quod quia nubes collisæ sunt, ideò fulmina emittantur, ipsi existimãt nubes collidi ut fulmina emittantur. Nã cũ omnia ad deũ referant, in ea sunt opinione, tanquã non quia facta sunt, significẽt, sed quia significatura sunt, fiant: eadem tamen ratione fiunt, siue illis significare propositum est, siue consequens. Quomodo ergo significant, nisi à deo mittantur? Quomodo aues non * in hoc motæ, ut nobis occurrerent, dextrum auspicium sinistrumúe fecerunt. Et illas, inquis, deus mouit. Nimis illum ociosum & pusillæ rei ministrum facis, si alijs somnia, alijs extra disponit. Ita nihilominus diuina ope geruntur. Si à deo pennæ auium reguntur, nec pecudum uiscera sub ipsa securi formantur. Alia ratione fatorum series explicatur, indicia uenturi ubiq; præmittens, ex quibus nobis quædam familiaria, quædam ignota sunt. Quicquid fit, alicuius rei futuræ signum est, fortuita & sine ratione uaga diuinationem non recipiũt. Cuius rei ordo est, etiã prædictio est. Cur ergo aquilæ hic honor datus est, ut magnarũ rerũ faceret auspicia? Aut coruo, aut paucissimis auibus, & cæterarũ sine præsagio uox est? Quia quædã in artẽ nondum redacta sunt. Quædam uerò ne *ideò

redigi

*motũ & occursum prædicat

7

* in ea direxerit.

redigi quidem possunt, ob nimium remotam conuersationem. Cæterum nullum animal est, quod non * motu & occursu suo prædicat aliquid. Non omnia scilicet, sed quædam notantur, Auspicium est obseruantis. Ad eum itaq; pertinet, qui* induxerit animum. Cæterum & illa quæ pereunt. Quinq; stellarum potestates Chaldæorum obseruatio excepit. Quid tu? tot milia illa syderum iudicas otiosa lucere? Quid est porro aliud, quod errorem incutiat peritis natalium, quàm quod paucis nos syderibus aßignãt, cum omnia quæ supra nos sunt, partem sibi nostri uindicent? Submißiora forsitan in nos propius uim suam dirigunt, & ea quæ frequentius mota, aliter nos, aliter cætera animalia prospiciunt. Cæterum & illa quæ aut immota sunt aut propter uelocitatem uniuerso mundo parem immotis similia, non extra ius dominiumq́; nostri sunt. Aliud aspice & distributis rem efficis tractas. Non magis autem facile est scire quid poßint, quàm dubitari debeat, an poßint.

CAP. XXXIII. Nunc ad fulmina reuertamur, quorum ars in tria diuiditur. Quemadmodum exploremus, quẽadmodum interpretemur, quemadmodũ exoremus. Prima pars ad formulam spectat, secunda ad diuinationem, tertia ad propiciandos deos, quos bona rogare oportet, mala deprecari. Rogare, ut promissa firment: deprecari, ut remittant minas.

CAP. XXXIIII. Summã esse uim fulminum iudicant, quia quicquid alia portendũt, interuẽtus fulminis tollit. Quicquid ab hoc portẽditur, fixũ est, nec alterius ostenti significatione* minuitur. Quicquid exta, quicquid aues minabuntur, secundo fulmine abolebitur. Quicquid fulmine denunciatum est, nec extis, nec aue cõtraria refellitur. In quo mihi falli uidẽtur. Quare? Quia ueris uerius nihil est. Si aues futura cecinerũt, nõ potest hoc auspicium fulmine irritum fieri. Aut si potest, non futura cecinere. Non enim nunc auem comparo & fulmen, sed duo

*mutatur.

duo ueri signa, quæ si unum significant, paria sunt. Itaq; si fulminis interuentus submouet, extorũ uel augurũ iudicia, male inspecta exta, male obseruata auguria sunt. Non enim refert utrius rei maior potentiórue natura sit, sed * utra uim attulit, signum quantũ ad hoc par est. Si dicas flammæ uim maiorem esse, quàm fumi, non mentieris, sed ad indicandũ ignẽ idẽ ualet flamma, quod fumus. Itaq; si hoc dicunt, quoties extra aliud significabunt, aliud fulmina, fulminũ erit autoritas maior, fortasse consentiã: sed si hoc dicunt, quãuis altera signa uerũ prædixêre, fulminis ictus prior deleuit, & ad se fidem traxit, falsum est. Quare? quia nihil interest, quàm multa auspitia sint, fatum unum est, quod si bene primo auspitio intellectum est, secundo non interit, idem est. 8

*utra res fidem tulit,

CAP. XXXV. Fatum fulmine mutari nõ potest. Quid ni? Nã fulmẽ ipsum fati pars est. Quid ergo expiationes procurationesq́;, quò pertinẽt, si immutabilia sunt fata? Permitte mihi illã rigidã sectã tueri eorũ, qui excipiũt ista, et nihil aliud esse existimãt fata, q̃ ægræ mẽtis solatia. Aliter ius suũ peragunt, nec ulla cõmouẽtur prece, nõ misericordia flectũtur, non gratia. Seruãt cursum irreuocabilẽ, ingesta ex destinato fluũt. Quẽadmodũ rapidorũ aqua torrentiũ in se non recurrit, nec moratur quidẽ, quia priorẽ superueniẽs præcipitat: sic ordinẽ fati æterna series regit, cuius hæc prima lex, stare decreto. 9

CAP. XXXVI. Quid enim intelligis fatum? Existimo neceßitatẽ rerũ omniũ actionumq́;, quã nulla uis rũpat. Hanc sacrificijs, & capite niueæ agnæ exorari iudicas, diuina non nosti. Sapiẽtis quoq; uiri sententiã negatis posse mutari. Tanto magis dei, cũ sapiens quid sit optimũ in præsentia sciat, illius diuinitati omne præsens sit. Agere tamen nunc eorũ uolo causam, qui procuranda existimant fulmina, & expiationes non dubitant prodesse, aliquando ad submouẽda pericula, aliquan-

do ad lenienda, aliquando ad differenda.

CAP. XXXVII. Quid ſit quod ſequitur, paulo pòſt proſequar. Interim hoc habēt commune nobiſcum, quod nos quoq; exiſtimamus uota proficere, ſalua ui ac poteſtate fatorū: quædā enim à dijs immortalibus ita ſuſpenſa, relicta ſunt, ut in bonū uertant, ſi admotæ dijs preces fuerint, ſi uota ſuſcepta. Ita non eſt hoc cōtra fatū, ſed ipſum quoq; in fato eſt. Aut futurū, inquit, eſt, aut non. Si futurū eſt, etiā ſi nō ſuſceperis uota fiet. Si non eſt futurū, etiā ſi ſuſceperis uota nō fiet. Falſa eſt iſta illatio, quia illā mediā inter iſta exceptionē præteris. Futurum, inquam, hoc eſt, ſed ſi uota ſuſcepta fuerint; hoc quoq; neceſſe, inquit, eſt, fato comprehēſum ſit, ut aut ſuſcipias uota, aut non.

CAP. XXXVIII. Puta me tibi manus dare, & fateri hoc quoq; fato eſſe cōprehenſum, ut utiq; fiant uota. Ideò fiet. Fatū eſt, ut hic diſertus ſit, ſed ſi literas didicerit: ab eodē fato continetur, ut literas diſcat, ideo diſcet. Hic diues erit, ſed ſi nauigauerit. At in illo fati ordine, quo patrimoniū illi grāde promittitur, hoc quoq; protinus fatū eſt, ut nauiget, ideo nauigabit. Idem dico tibi de expiationibus. Effugiet pericula, ſi expiauerit prædictas diuinitus minas. At hoc quoq; in fato eſt, ut expiet. Ideo expiabit. Iſta nobis opponi ſolent, ut probetur nihil uolūtati noſtræ relictū, & omne ius fato traditū. Cū de iſta re agetur, dicā, quemadmodū manente fato aliquid ſit in hominis arbitrio. Nunc uero id de quo agitur, explicaui, quomodo ſi fati certus eſt ordo, expiatiōes *propitiationesq;, prodigiorum pericula auertāt, quia cū fato nō pugnāt, ſed ipſa in lege data ſunt. Quid ergo, inquis, aruſpex mihi prodeſt? Vtiq; enim expiare etiā nō ſuadēte illo mihi neceſſe eſt. Hoc prodeſt, quod fati miniſter eſt. Sic cū ſanitas uideatur eſſe de fato, debetur et medico, quia ad nos beneficium fati per huius manus uenit.

*procurationes,

CAP. XXXIX. Genera *fulminū tria eſſe ait Cecinna:

*fulgurum

na: Consiliarium, Autoritatis, & quod Status dicitur. Consiliariũ ante rem fit, sed post cogitationẽ cum aliquid in animo cogitantibus, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur. Autoritatis est, ubi post rẽ factã uenit, cũ bonã fortunã malam'ue significat. Status est, ubi quietis nec agentibus quicquã, nec cogitantibus quidẽ fulmen interuenit. Hoc aut minatur, aut promittit, aut monet. Hoc monitoriũ uocat, sed nescio quare nõ idẽ sit, quod consiliariũ. Nam & qui monet consiliũ dat; sed habet aliquam distinctionẽ. Ideoq; separatur à consiliario, quia illud suadet dissuadetq;, hoc solã impendentis periculi euitationẽ cõtinet. Vt cũ timemus ignẽ aut fraudẽ à proximis, aut insidias à seruis. Etiamnũ tamen aliã distinctionẽ utriusq; uideo. Consiliariũ est, quod cogitanti factum est. Monitorium, quod nihil cogitanti. Habet autem utraq; res suam proprietatem. Suadetur deliberantibus, at ultronei monentur.

CAP. XL. Primo omniũ non sunt fulminum genera, sed significationũ. Nam fulminũ genera sunt illa, quod terebrat, quod discutit, quod urit. Quod terebrat, subtile est & flãmeũ, cui per angustißimũ fuga est, ob syncerã & purã flammæ tenuitatem: quod dißipat, conglobatũ est, & habet cõmixtã uim spiritus coacti & procellosi. Itaq; illud fulmen per id foramen, quod ingressum est, redit et euadit. Huius late sparsa uis, rumpit icta, non perforat. Tertiũ illud genus, quod urit, multũ terreni habet, & igneũ magis est quàm flammeũ. Itaq; relinquit magnas igniũ notas, quæ percußis inhæreant. Nullũ quidẽ sine igni fulmen uenit, sed hoc proprie igneũ dicimus, quod manifesta ardoris uestigia imprimit. Quod urit, & fuscat, tribus modis urit: aut enim afflat, & leui iniuria lædit, aut cõburit, aut accendit. Omnia ista urunt, sed genere & modo differunt. Quodcunq; combustum est, utiq; & ustum est. At non omne quod ustũ, utiq; & cõbustũ est. Item quod accensum est. Potest

enim illud ipso transitu ignis ußisse. Quis nescit uri quid, nec ardere? Nihil autem potest ardere, quod non uratur. Vnũ hoc adijciam. Potest aliquid esse combustum, quod non sit accẽsum. Potest accensum esse, nec combustum.

CAP. XLI. Nunc ad id transeo genus fulminis, quo icta fuscantur. Hoc autẽ decolorat, aut colorat. Vtriq; distinctionẽ suã reddam. Decoloratur id, cuius color uitiatur, nõ mutatur. Coloratur id, cuius alia fit quàm fuit facies, tanquam cerulea, uel nigra, uel pallida. Hæc adhuc Hetruscis & philosophis cõmunia sunt. In illo dissentiunt, quod fulmina dicunt à Ioue mitti, & tres illi manubias dant. Prima (ut aiunt) monet & placata est, & ipsius consilio Iouis mittitur. Secundã mittit quidẽ Iupiter, sed ex consilij sententia. Duodecim enim deos aduocat, quæ prodest quidem, sed non impunè. Tertiam manubiam idem Iupiter mittit, sed adhibitis in consilium dijs, quos superiores & inuolutos uocant. Quæ uastat & includit, & iniquè mutat statum priuatum et publicum, quem inuenit. Ignis enim nihil esse, quod sit, patitur.

CAP. XLII. In his primã faciem si intueri uelis, errat antiquitas. Quid enim tam imperitũ est, quã credere fulmina è nubibus Iouem mittere, columnas, arbores, statuas suas nõnunquam petere, ut impunitis sacrilegis, percußis ouibus, incensis aris, pecudes innoxias feriat, & ad suũ conciliũ à Ioue deos, quasi in ipso parũ consilij sit, aduocari: illa læta & placatã esse fulmina, quæ solus excutiat, pernitiosa, quibus mittendis maior numinũ turba interfuit. Si quæris à me, quid sentiã, non existimo tam hebetes fuisse, ut crederent Iouẽ, aut nõ æquæ uoluntatis, aut certè minus* paratũ esse: uel tũc cũ emisit ignes, quibus innoxia capita percuteret, scelerata trãsiret, aut noluit iustius mittere, aut non succeßit? Quid ergo sicuti sunt, cum hoc dicerent? Ad coërcendos animos imperitorũ sapientißimi uiri,

*pacatum

indicauer

*indicauerunt ineuitabilem metum,ut supra nos aliquid * timeremus.Vtile erat in tanta audacia scelerum aliquid esse,aduersum quod nemo sibi satis potens uideretur. Ad conterrendos itaq; eos, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput*iudicem & quidem armatum.* *timerent. *uindicem

CAP. XLIII. *Quare id solũ fulmen quod Iupiter mittit, placabile est, pernitiosum id,quod deliberauit, & quod alijs quoq; dijs autoribus misit? Quia Iouem,id est,regẽ,prodesse etiã solũ oportet,nocere nõ, nisi cum pluribus uisum est, discãt hi quicunq; magnã potentiã inter homines adepti sunt, sine cõsilio nec fulmẽ quidẽ mitti. Aduocẽt,cõsiderẽt multorũ sentẽtias,placita tẽperẽt,& hoc sibi proponãt,ubi aliquid percuti debet,ne Ioui quidem suum satis esse consilium.*

CAP. XLIIII. *In hoc quoq; tam imperiti nõ fuere, ut Iouem existimarẽt tela mutare.poëticã ista licentiã decẽt.Est aliud leuius fulmen, cui dextra cyclopũ Sæuitia flãmæq; minus,minus addidit iræ. Tela secũda uocãt superi.Illos uero altißimos uiros error iste nõ tenuit, ut existimarent Iouẽ modo leuioribus fulminibus & lusorijs telis uti.Sed uoluerũt admonere eos,quibus * aduersus peccata hominũ fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda, quædam frangi debere,quædam eligi & distingui,quædam admoneri.* *aduersus peccata com minandum

CAP. XLV. *Ne hoc quidẽ crediderũt,Iouẽ quidẽ qualẽ in capitolio, & in cæteris ædibus uidemus, mittere manu fulmina:sed eundẽ quẽ nos Iouem intelligũt, custodẽ rectoremq; uniuersi,animum ac spiritum mundani huius operis dominum & artificem, cui nomen omne conuenit. Vis illum fatum uocare? Non errabis. Hic est,ex quo suspensa sunt omnia,ex quo sunt omnes causæ causarum. Vis illum prouidentiam dicere? recte dices. Est enim, cuius consilio huic mundo prouidetur, ut inconcussus eat,et actus suos explicet. Vis illum naturã uo-*

care? Non peccabis. Est enim, ex quo nata sunt oĩa, cuius spiritu uiuimus. Vis illum uocare mundum? non falleris. Ipse enim est, totũ quod uides, totus suis partibus inditus, & se sustinens ui sua. Idẽ & Hetruscis uisum est, & ideo fulmina à Ioue mitti dixerunt, quia sine illo nihil geritur.

CAP. XLVI. At quare Iupiter ferienda transit, aut innoxia ferit? In maiorem me quæstionem uocas, cui suus locus, suus dies dandus est. Interim hoc dico, fulmina non mitti à Ioue, sed sic oĩa disposita, ut ea etiam quæ ab illo nõ fiunt tamen sine ratione non fiant. Vis eorum, illius permißio est. Nam & si Iupiter illa nũc non facit, Iupiter nõ fecit, ut non fierent. Singulis non adest, sed signũ, & uim, & causam dedit omnibus.

CAP. XLVII. Huic illorum diuisioni nõ accedo. Aiunt aut perpetua aut finita esse fulmina, aut prorogatiua. Perpetua quorum significatio in totam uitam pertinet, nec unam rem id enunciat, sed contextũ rerum per omnem deinceps ætatem futurarum complectitur. Hæc sunt fulmina, quæ prima accepto patrimonio, & in nouo hominis aut urbis statu fiunt. Finita ad diem utique respondent. Prorogatiua sunt, quorum minæ differri possunt, auerti tolliq; non possunt.

CAP. XLVIII. Dicã quid sit, quare huic diuisioni non consentiã. Nam & quod perpetuum uocant fulmen, finitũ est. Aequè enim talia ad diẽ respondent. Nec ideo finita non sunt, quia multũ tempus significant. Et quod prorogatiuũ uidetur, finitũ est. Nam illorum quoq; confeßione certũ est, quousq; impetretur dilatio. Priuata enim fulgara negãt ultra decimũ annum, publica ultra tricesimũ posse differri. Hoc modo & ista finita sunt, quia ultra quod non prorogarentur inclusum est. Oĩm ergo fulgurũ & omnis euentus dies stata est. Non potest enim ulla incerti esse cõprehensio. Quæ inspicienda sint in fulgure, paßim et uage dicũt, & sic paßiones eorũ debere diuidi,

quemad

quemadmodũ ab Attalo Philoſopho, qui ſe huic diſciplinæ dederat, diuiſa ſunt, ut inſpiciantur ubi factum ſit, quando, cui, in qua re, quale, quantum. Hæc ſi digerere in partes ſuas uoluero, quid poſtea faciam, niſi in immenſum procedam.

CAP. XLIX. Nunc nomina fulgurũ, quæ à Cecinna ponuntur, *apertè ſtringã, et quid de his ſentiã, exponã. Ait eſſe *perſtringam,
Poſtulatoria, quibus ſacrificiã intermiſſa, aut nõ ritè facta repetuntur. Monitoria, quibus docetur, quid cauendũ ſit. Peſtifera, quæ mortẽ exiliumq; portẽdunt. Fallacia, quæ per ſpeciem alicuius boni nocent. Dant conſulatũ malo futurũ gerẽtibus, et hæreditatem cuius cõpendium magno ſit luendum incõmodo. *Dentanea, quæ ſpeciẽ periculi ſine periculo afferũt. Perẽptalia, quibus tolluntur priorũ fulminũ minæ. Atteſtata quæ prioribus cõſentiunt. *Artencata, quæ in incluſo fiũt. Obruta, quibus iam prius percuſſa nec procurata feriuntur. Regalia, quorum ui tangitur, uel comitiũ, uel principalia urbis liberæ loca, quorũ ſignificatio regnum ciuitati minatur. Inferna, cũ è terra exiliũt ignes. Hoſpitalia, quæ ſacrificijs ad nos Iouẽ arceſſunt, et (ut uerbo eorũ molliori utar) inuitant: ſed ſi iraſcẽte domino inuitant, tunc uenire cũ magno inuitantium periculo affirmant. Auxiliaria, quæ aduocata dicũtur, ſed aduocãtiũ bono ueniunt.

*demptalia; 10 *Atterranea

CAP. L. Quãto ſimplicior diuiſio eſt, qua utebatur Attalus noſter egregius uir, q Hetruſcorũ diſciplinã Græca *ſubtilitate miſcuerat. Ex fulminibus quædã ſũt, quæ ſignificãt id, quod ad nos pertinet, quædã aut nihil ſignificãt, aut id, cuius intellectus ad nos nõ peruenit. Ex his quæ ſignificant, quædam ſunt læta, quædã aduerſa, quædam nec aduerſa nec læta. Aduerſorũ hæ ſpecies ſunt. Aut ineuitabilia mala portendunt, aut euitabilia, aut quæ minui poſſunt, aut *prolongari. Læta aut manſura ſignificãt, aut caduca. Mixta aut habent partem boni aut mali, aut mala in bonum, aut bona in malum uertunt. Nec aduerſa

*utiliter *quæ prorogari.

nec læta sunt, quæ aliquam nobis actionem significant, qua nec terreri nec lætari debemus, ut peregrinationem in qua nec metus, nec spei quicquam sit.

CAP. LI. *Reuertar ad ea fulmina, quæ significant quidem aliquid, sed quod ad nos non pertineat. Tanquam utrum eodem anno idem futurum sit fulmen, quod factum est. Nihil significāt fulmina, aut id cuius notitia nos effugit, ut illa quæ in uastum mare sparguntur, aut in desertas solitudines, quorum significatio uel nulla est, uel perit.*

CAP. LII. *Pauca adhuc adijciā ad enarrandā uim fulminis, quæ nō eodē modo oēm materiā uexat. Valentiora quia resistunt, uehementius dißipat, cedentia nōnunquā sine iniuria transit. Cū lapide ferroq; et durißimis quibusq; confligit, quia uiā necesse est per illa impetu quærat. Itaq; facit uiam qua effugiat: teneris & rarioribus parcit, quanquā et flāmis oportuna uideantur, quia transitu patente minus sæuit. Loculis itaque, ut dixi, integris pecunia quæ in his fuerat, cōflata reperitur, quia ignis tenuißimus per occulta foramina transcurrit. Quicquid autē in tigno solidum inuenit, ut cōtumax uincit. Non uno autem, ut dixi, modo sæuit, sed quid quæq; uis fecerit, ex ipso intelligis, et fulmen opere cognoscis. Interdum in eadē materia, multa diuersa, eiusdem uis fulminis facit: sicut in arbore, quod aridißimum est, urit, quod solidißimum & durißimum est, terebrat et frangit, summos cortices dißipat, interiores libros in parte interioris arboris rumpit ac scindit, folia pertundit ac stringit, uinum gelat, ferrum & æs fundit.*

CAP. LIII. *Illud est mirū, quod uinū fulmine gelatū, cū ad priorē habitum redit, potū aut exanimat, aut dementes facit. Quare id accidat quærenti mihi, illud occurit. Inest fulmini uis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritū in eo humore quem coëgit gelauitq;, uerisimile est. Nec enim alligari potuisset, nisi*

aliquod

aliquod illi esset additum uinculum. Prætcrea olei quoq; et oĩs unguẽti teter post fulmen odor est. Ex quo apparet, inesse quãdam subtilissimo igni, & contra naturã acto, pestilentẽ potentiam, qua non tantũ icta cadunt, sed etiã afflata. Præterea quocunq; decidit fulmen, ibi odorẽ sulphuris esse certũ est, qui quia natura grauis est, sæpius haustus alienat. Sed ad hoc uacui reuertemur. Fortasse enim libebit ostendere, quantum oĩa ista à Philosophia artium parente * fluxere. Illa primũ & quæsiuit causas rerum, & obseruauit effectus, & quod in fulminis inspectione longe melius est, initijs rerum exitus contulit. *flexere.

CAP. LIIII. Nunc ad opinionẽ Posidonij reuertar. E terra terrenisq; omnibus pars humida efflatur, pars sicca & fumida remanet. Hæc fulminibus alimentum est, illa imbribus. Quicquid in aëra sicci fumosiq; peruenit, id includi se nubibus nõ fert, sed rumpit claudentia. Inde est sonus, quẽ nos Tonitruum uocamus. In ipso quoq; aêre quicquid attenuatur, simul siccatur et calet. Hoc quoq; si inclusũ est, æquè fugã quærit, & cũ sono euadit. Et modò uniuersam eruptionẽ facit, eoq; uehemẽtius ĩtonat, modò per partes et minutatĩ. Ergo tonitrua hæc spiritus exprimit, dum aut rũpit nubes, aut peruolat. Volutatio autẽ spiritus, in nube cõclusi, uehemẽtissimũ est atterẽdi genus.

CAP. LV. Tonitrua nihil aliud sunt, quàm citi aëris sonitus, qui fieri, nisi dũ aut * terit, aut rũpitur, nõ potest. Et si col- *ferit, liduntur, inquit, nubes inter se, fit is quẽ desiderat ictus, sed non uniuersus. Non enim tota totis cõcurrunt, sed partibus partes. Nõ sonant mollia, nisi illisa duris sint. Itaq; nõ auditur fluctus, nisi impactus. Ignis, inquit, missus in aquã, sonat, dũ extinguitur. Puta ita esse pro me est. Nõ enim ignis tũc sonũ efficit, sed spiritus per extinguẽtia effugiens. Vt dem tibi & fieri ignem 11 in nube, & extingui, è spiritu nascitur & attritu. Quia ergo inquit, non potest aliqua ex his transcurrentibus stellis inci-

dere in nubem & extingui? Existimemus posse aliquando & id fieri. Nũc naturalem causam quærimus et aßiduã, non rarã & fortuitam. Puta me cõfiteri uerũ esse, quod dicis, Aliquando post tonitrua emicare ignes, stellis transuersis & cadẽtibus similes, non ob hoc tonitrua facta sunt, sed hoc fit quia tonitrua facta sunt. Clidemus ait, fulgurationis speciem inanem esse, non ignem. Sic enim per noctem spendorem remorum uideri. Dißimile est exemplum. Illic enim splendor intra ipsam aquam apparet. Hic qui fit in aëre erumpit & exilit.

CAP. LVI. Heraclitus existimat fulgurationem esse uelut apud nos incipientiũ ignium conatus, & primã flammam incertam, modò intereuntem, modò resurgentem. Hæc antiqui fulgetra dicebãt, tonitrua nos pluraliter dicimus. Antiqui autem tonitruum dixerunt, aut tonum. Hoc apud Cecinam inuenio facundum uirum, si habuisset in eloquentia nomen, & nisi illum Ciceronis umbra preßisset. Etiamnũ illo uerbo utebantur antiqui correpta, qua nos producta media syllaba utimur. Dicimus enim ut splendere, sic fulgere. Atqui illis ad significãdam tam subitam è nubibus eruptionem lucis, mos erat uti media syllaba correpta, ut dicerent fulgere.

CAP. LVII. Quid ipse existimem quæris? Adhuc enim alienis opinionibus accõmodaui manum, dicam, fulgurat, cum repentinum late lumen emicuit. Id euenit, ubi in ignem extenuatus nubibus aër uertitur, nec uires, quibus lõgius prosiliat, inuenit. Nõ miraris puto, si aëra aut motus extenuat, aut extenuatio incendit. Sic liquescit excussa glans funda, & attritu aëris uelut igne distillat. Ideò æstate* plura sunt fulmina, quia plurimũ calida est. Facilius autẽ attritu calidiore ignis existit. Eodem modo fit fulgor, qui tantũ fulget, & fulmen quod mittitur. Sed illi leuior uis, alimẽtiq; est minus. Et ut breuiter dicã quod sentio, Fulmen est fulgur intentũ. Ergo ubi calidi fumiq;

*plurima fiũt

natura, emissa terris, in nubes incidit, & diu in illarum sinu uolutata est, nouißimè erumpit. Et quia uires non habet, splendor est. At ubi fulgura plus habuere materiæ, & maiore impetu arserunt, non apparent tantum, sed decidunt.

CAP. LVIII. *Quidam utiq; existimãt fulmen reuerti, ac quodãmodo subsidere, ubi alimẽta prægrauauerũt, et fulmẽ ictu lãguidiore delatũ est. At quare fulmen subitũ apparet, nec cõtinuatur* *assiduus ignis? Quia celerrimũ est miriq; motus, simul et nubes rumpit, & aëra incendit. Deinde desinit flãma quiscẽte motu. Nõ enim est aßiduus spiritus cursus ut ignis possit extẽdi, sed quoties fortius ipsa iactatione se accẽdit, fugiendi impetũ capit. Deinde cũ euasit, & pugna desijt, ex eadẽ causa modo usq; ad terram profertur, modo dissoluitur, si minore ui pressus est. Quare obliq; fertur? Quia spiritu cõstat. Spiritus obliquus est, flexuosusq;. Et quia natura ignẽ sursum uocat, iniuria deorsum premit, incipit obliquus esse. Interdum aũt neutra uis alteri cedit, & ignis in superiora nititur, et in inferiora deprimitur. Quare frequẽter cacumina montiũ feriũtur? Quia apposita sũt nubibus, et è cœlo cadẽtibus, per hæc trãseũdũ est.*

*assiduis ignibus?

CAP. LIX. Intelligo quid iam dudũ desideras, quid efflagites, malo inquis fulmina nõ timere, quã nosse. Itaq; alios doce quẽadmodum fiant. Ego mihi metum illorũ excuti malo, quàm naturã indicari. Sequar quò uocas, omnibus enim rebus omnibusq; sermonibus aliquid salutare miscendũ est. Cum imus per occulta naturæ cum diuina tractamus, uendicandus est à malis suis aĩus, ac subinde firmandus, quod etiã eruditis et hoc unum agentibus, necessariũ est, nõ ut effugiamus ictus rerum, undiq; enim tela in nos iaciũtur, sed ut fortiter cõstanterq; patiamur. Inuicti esse possumus, inconcußi nõ possumus, quanquã interim spes subit, inconcussos quoq; esse nos posse. Quomodo inquis? Contemne mortem, & oĩa quæ ad mortem ducunt contempta sint,

ſint,licet illa bella,ſint ſiue naufragia,ſeu morſus ferarum,ſiue
* *amplius* *ruinarum ſubito lapſu procidentium pondera.* Nunquid* *aliud*
facere poſſunt,quàm ut corpus ab anima reſoluant? Hæc *nulla*
diligentia euitat, nulla felicitas domat, nulla potentia euincit,
**alia uariè à fortuna diſponuntur.* * *talia uaria fortitudine diſponuntur.* Mors *omnes æque uocat.*
Iratis *dijs propicijsq́;,moriendũ eſt.* Animus *ex ipſa deſpera-*
*tione ſumatur.*Ignauiſſima *animalia,quæ natura ad fugam ge-*
*nuit,ubi exitus non patet,tentant corpore imbelli.*Nullus *per-*
nicioſior hoſtis eſt,quàm quem audacem anguſtiæ faciunt,lon
geq́; uiolentius ſemper ex neceſſitate quàm ex uirtute corrigi-
*mur.*Maiora *aut certe paria conatur animus magnus ac per-*
*ditus.*Cogitemus *nos tanquam ad mortem proditos eſſe, & ſu*
*mus.*Ita *eſt* Lucili.*Omnes reſeruamur ad mortem.* Totũ *hunc*
quem uidemus populum,quouſq́; cogitas eſſe? cito natura reuo
cabit & condet,nec de re,ſed de die queritur. Eodem *citiùſue*
tardiùſue ueniendum eſt. Quid *ergo?* Non *tibi timidiſſimus*
omnium uidetur & inſipientiſſimus, qui magno ambitu rogat
moram mortis? Nónne *contemneres eum,qui inter perituros*
conſtitutus,beneficij loco peteret,ut ultimus ceruicem præbe-
*ret?*Id *facimus.* Magno *æſtimamus mori tardius.*In *omnes con*
ſtitutum eſt capitale ſupplicium,& quidem cõſtitutione iuſtiſ-
12 *ſima.*Nam *quod maximum ſolet eſſe ſolatiũ extrema paſſuris,*
quorum cauſa eadem ſors eſt. Sequeremur *traditi à iudice aut*
magiſtratu,& carnifici noſtro præſtaremus obſequiũ. Quid
*intereſt,ad mortem iuſſi eamus an ultronei.*O *te dementem &*
oblitũ fragilitatis tuæ,ſi tunc mortem times,cum tonat. Ita´ne
ſalus tua in hoc uertitur? Viues *ſi fulmen effugis?* Petet *te gla-*
*dius,petet te lapis,petet febris.*Non *maximũ ex periculis tuis,*
ſed ſpecioſiſſimum fulmen eſt. Male *ſcilicet erit actum tecum,*
ſi ſenſum mortis tuæ celeritas infinita peruenerit, ſi mors tua
**procuretur* **prædicetur,ſi tu tunc quidem cum exſpiras,non ſuperuacuæ,*
ſed

*sed alicuius magnæ rei signum es? Male scilicet tecum agitur, si cũ fulmine cecideris. Si pauescis ad cœli fragorẽ, & ad ignẽ nubium trepidas, quoties'ue aliquid effulsit expiras. Quid ergo? Honestius iudicas deiectione animi perire quàm fulmine? Eo itaq; fortius aduersus cœli minas surge, & cũ mundus undiq; exarserit, cogita te nihil habere de tanta morte * perdendum. Quod si tibi parari credis illam cœli confusionẽ, illam tẽpestatũ discordiam, si propter te ingestæ illisæq; nubes strepunt, si in tuum exitiũ tanta uis ignium excutitur, at tu solatij loco numera tanti esse mortẽ tuã. Sed non erit huic cogitationi locus. Casus istum demet metum. Est inter cætera quoq; hoc commodum eius, quod expectationem tuam antecedit. Nemo unquam fulmen timuit, nisi qui effugit.*

*pœnitẽdũ.

ANNOT. IN LIB. II. EX CAP. IX.

1 Esse quãdam in rerum natura uehementiã magnosq́; impetus. Sic Fortunatus: Hic si mutes magniq́; impetus, quod ille sibi fatetur inuentum in uetustis codicibus, non cohærebit cum superioribus. Vehementia nihil aliud est, quàm magnus impetus. Exemplar Britannicum sic habebat, Esse quædam in rerum natura uehementia magniq́; impetus.

2 Et tamen me hercules per aliud nihil intendi poterit, nisi per semetipsum fuerit intentum. Ita superior editio. Britannicum exemplar ad hunc modum, tam me hercules quàm nihil intendi ab alio poterit, nisi per semet aliquid fuerit intentum.

3 Ipse quidẽ transit per ipsum quod scindit, & media non circumscindit, tamen & utrunq; cingit. In aliis erat, Ipse quidem transit per ipsum quo scinditur, & media non circumscindit tamen, sed utrumq; cingit. Ita reperit Fortunatus. Britannicũ exemplar habebat hunc in modũ, per ipsum quod abscinditur, & media circumfundit tantum, & utrinq; cingit, sed permeat.

EX CAP. XIIII.

4 Posse aliquas partes aëris ad se trahere ignẽ ex æthere deciden tem ex his superioribus ardere, ac sic accendi, Sic prior æditio. Fortunatus ita legit, Posse aliquas partes aëris ad se trahere ignem, ex locis his superioribus, ardere an sic accendi? Britãnicum habebat, trahere ignẽ ex his locis superioribus, & ex eo ardore sic accendi. Fortunatus

ita diuinat esse legendum, Posse aliquas partes aëris ad se trahere ignem ex æthere decidentem,& locis his superioribus ardere,an hic accendi? Ea lectio satis congrueret, si pro inquam scriptum esset, utrum. Pro sed,quod mox sequitur, Nam, quod plurimum interest. Tolerabilis erit lectio si ex uertatur in &, et ardere in ardore, & sic in hic,ad hunc modum.Vos inquam dicitis, quum causas stellarum transuolantium redditis,posse aliquas partes aëris ad se trahere ignē, ex æthere decidentem,& locis superioribus, & ex eo ardore hic accendi. Quanquam hoc, ex locis superioribus, uidetur adiectum ab interprete quopiam.Itaque non urget quæstionem,sed ostendit illorum responsionem non esse absolutam. Idq; mox explicat. Sed plurimum interest,&c.

EX CAP. XVIII.

5 Per cursum & siccum aëra.Sic prior æditio. Britānicum exemplar habebat,per crassum & siccum aëra.Fortunatus diuinat,per aëra percussum & scissum.Forte legendum,per sudum & siccum aëra.

EX CAP. XXVIII.

6 Et ita discutiuntur,& si quem,&c.Fortunatus legit,& ita quum ducuntur,si quem habent spiritum multifariam emittunt. Et mox, qui non uniuersus erumpit & crepat. Hic sensus plane repugnat iis quæ mox sequuntur. Britannicum exemplar subuenit ita legens, qui nisi uniuersus erumpit,nec crepat. Miror hic nihil offensum fuisse Fortunatum.

EX CAP. XXXII.

7 Cæterum & illa quæ pereunt. Britannicum exemplar habebat, & illa fiunt quæ pereunt.Perire dicit,non obseruata cuiquam. Quāquam subolet locum non carere mendo. Forte legendum, seruata & illa,siue,certa sunt & illa quæ pereunt.

8 Quod si bene nec primum auspicium intellectum est, secundo non interest. Ita prior æditio. Aliud exemplar habebat, quod siue primo auspicio intellectum est,siue secundo,nihil intererit. Neutra placet.Tertiam sequuti sumus.

EX CAP. XXXV.

9 Aliter ius suum peragunt. Aliter usurpatum uidetur pro,alioqui,ut referatur ad ægræ mentis solatia.In quodam erat,Fata irreuocabiliter ius suum peragunt.At non probatur.

EX CAP. XLIX.

10 Artencata,aliàs Atterranea rursus,Atercauta.Atteranea habebat exemplar Britannicum, uox ab atro dicta uidetur, peculiaris aruspicum.

EX CAP. LV.

11 Itidem tibi & fieri ignem in nube & extingui. E spiritu nascitur.Ita prior æditio.Fortunatus offensus absurditate sermonis legit, qui

qui è ſpiritu naſcitur. Atqui dure cohæret uerbum infinitum cum ſuperioribus, fieri & extingui. Britannicum exemplar habebat. Vt dem tibi & fieri, &c. Vt tibi concedam ignem fieri & extingui in nube, non tamen aliunde fit, quàm è ſpiritu.

EX CAP. LIX.

12 Nam quod maximum ſolet eſſe ſolatium extrema paſſuris, quorum cauſa eadem ſors eſt. Sic prior æditio. Tolerabilius quod alii legunt, quod eorum in cauſa eadem ſors eſt. Mollius erit, omiſſa coniunctione, quod. Eorum cauſa eadem ſors eſt, id eſt, ſuppliciorũ cauſa, eadem ſors eſt, etiamſi nihil horum ad plenum ſatisfacit.

L. ANNAEI SENECAE NATVRALIVM QVAESTIONVM LIB. III.

Qui eſt de Aquis.

PRAEFATIO.

*ON præterit me Lucili uirorum optime, quàm magnarum rerum fundamẽta ponam ſenex, qui mundũ circuire conſtitui, & cauſas ſecretaq; eius eruere, atq; alijs noſcenda producere. Quando tam multa conſequar? tam ſparſa colligam? tam occulta perſpiciã? Premit à tergo ſenectus, & obijcit annos inter uana ſtudia conſumptos, tanto magis urgeamus, & damna ætatis malè exactæ labor ſarciat. Nox ad diem accedat. Occupationes patrimonij * recidantur, longe à dominio iacentis cauſa ſoluatur, ſibi totus animus uacet, & ad contemplationem ſui ſaltem *ipſo impetu reſpiciat. Faciet ac ſibi inſtabit, & quotidie breuitatem temporis metietur. Quicquid amiſſum eſt, id diligenti uſu præſentis uitæ recolliget, fideliſſimus eſt ad honeſta ex pœnitentia tranſitus. Libet mihi exclamare illum poëtæ inclyti uerſum,*

CAP. I.

1

**præcidãtur longè ambitio, longè iactantia, curis ſoluatur,*

**in ipſo fugæ impetu: alſ, in ipſo fine.*

Tollimus ingentes animos, & maxima paruo
Tempore molimur. Hoc dicerem, si puer iuuenisq; mo liter. Nullum non tam magnis rebus tempus angustũ est. Nunc uerò ad rem seriam, grauem, immensam, postmeridianis horis accessimus, faciamus quod in itinere fieri solet. Qui tardius exierunt, uelocitate pensant morã. Festinemus & opus, nescio an superabile, magnum certè, sine ætatis excusatione tractemus. Crescit animus quoties cœpti magnitudinẽ * ostendit, & cogitat quantũ proposito, nõ quantũ sibi supersit. Cõsumpsere se quidã, dum acta regũ externorũ cõponunt, quæq; paßi inuicẽ ausiq; sunt populi. Quanto satius est sua mala extinguere, quàm aliena posteris tradere? Quãto potius deorũ opera celebrare, quàm Philippi aut Alexandri latrocinia, cæterorumq;, qui exitio gentiũ clari, non minores fuêre pestes mortaliũ, quã inundatio, qua planum omne perfusum est, quàm conflagratio, qua magna pars animantiũ exaruit? Quemadmodũ Hannibal superauerit alpes scribunt, quemadmodũ confirmatũ Hispaniæ cladibus bellum Italiæ inopinatus intulerit, fractisq; rebus etiã post Carthaginem, pertinax reges pererrauerit, contra Romanos ducẽ se promittens, etiã sine exercitu. Quemadmodũ non desierit senex omnibus angulis bellum quærere, adeò sine patria esse pati poterat sine hoste non poterat. Quanto satius, quid faciendũ sit, quàm quid factum sit quærere ac docere eos, qui sua permisere fortunæ, nihil stabile ab illa datum esse, eius omnia fluere aura mobilius? nescit enim quiescere, gaudet lætis tristia substituere, & utraq; miscere. Itaq; in secundis nemo cõfidat, in aduersis nemo deficiat, alternæ sunt uices rerũ. Quid exultas? Ista quibus ueheris in summũ, nescis ubi te relictura sint, habebũt suũ nõ tuũ, finẽ. Quid iaces? ad imum delatus es, nunc est resurgendi locus. In melius aduersa, in deterius optata flectuntur, Ita concipienda est animo uarietas, nõ priua-

*attendit,

tarum

tarum tantũ domuum quas leuis casus impellit, sed etiã reipublicæ. Regna ex infimo coorta supra imperantes constitere. Vetera imperia in ipso flore cecidêre. Inueniri non potest numerus, quàm multa ab alijs fracta sint, nunc cũ maximè, Deus alia exaltat, alia submittit, nec molliter ponit, sed ex fastigio suo nullas habitura reliquias iactat. Magna ista, quia parui sumus, credimus. Multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate nostra magnitudo est. Quid præcipuũ in rebus humanis est? Non classibus maria cõplesse, nec in rubri maris littore signa posuisse, nec deficiente terra ad iniurias aliorũ errasse in oceano ignota quærentẽ, sed animo omne uidisse, & qua nulla est maior uictoria, uitia domuisse. Innumerabiles sunt, quæ urbes, qui populos habuere in potestate, paucissimi qui se. Quid est præcipuũ? Erigere animũ supra minas & promissa fortunæ. Nihil dignũ putare, quod speres. Quid enim habet dignũ, quod concupiscas? quia à diuinorũ contẽplatione quoties ad humana recideris, non aliter caligabis quã quorũ oculi in dẽsam umbrã ex claro sole rediere. Quid est præcipuum? Posse læto animo aduersa tolerare, quicquid acciderit sic ferre, quasi tibi uolueris accidere. Debuisses enim uelle, si scisses ex decreto Dei fieri. Flere, queri, ingemere, desciscere est. Quid est præcipuum? Animus contra calamitates fortis & contumax, luxuriæ nõ aduersus tantũ, sed & infestus, nec auidus periculi, nec fugax, prosperitatẽ non expectãs, sed aduersus utrunq; intrepidus & inconfusus, nec illius tumultu, nec huius fulgore percussus. Quid est præcipuũ? non admittere in animo mala consilia, puras ad cœlũ manus tollere, nullũ petere bonũ, quod ut ad te transeat, aliquis possit amittere, optare, quod sine aduersario optatur, bonam mentẽ. Cætera magno æstimata mortalibus, etiã siquis domũ casus abstulerit, sic intueri, quasi exitura, quà uenerint. Quid est præcipuũ? Altos supra* fortunã spiritus *fortuita

e hominis

hominis attollere, Meminisse, ut siue fœlix eris, scias hoc non futurum diu, siue infœlix, scias, hoc te non esse, nisi cum putes.
2 Quid est præcipuum? In primis liberum animum habere. Hæc res efficit nõ è iure Quiritiũ ut sit liber, sed è iure naturæ. Liber autẽ est, qui seruitutẽ effugit suã. Hæc est aßidua seruitus, & ineluctabilis, & per diẽ ac noctẽ æqualiter premens, sine interuallo, sine commeatu. Sibi seruire, grauißima seruitus est, quã discutere facile est, si desieris multa te poscere, si desieris tibi referre mercedẽ, si ante oculos & naturã tuã posueris & ætatẽ, ac tibi ipse dixeris, quid insanio? quid anhelo? quid sudo? quid terrã uerso? quid forum uiso? Nec multo opus est, nec diu. Ad hoc proderit nobis inspicere rerum naturam, primo discedemus à sordidis, deinde animum ipsum, quo magno summoq; opus est, seducemus à corpore. Deinde in occultis exercitata subtilitas, non erit in aperto deterior. Nihil autem est apertius his salutaribus, quæ contra nequitiam nostram furoremq; discuntur, quæ damnamus, nec ponimus.

CAP. I. Quæramus ergo de aquis, et inuestigemus, qua ratione fiant. Siue, ut ait Ouidius,

Fons erat illimis nitidis argenteus undis,

Siue ut ait Vergilius,

Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis,
It mare præruptum & pelago premit arua sonanti.

3 Siue ut apud te Iunior charißime inuenio:

*Elysius Siculis de fontibus exilit amnis.

*Eleus

Quomodo aquas subministret, quomodo tot flumina ingentia per diẽ & noctem decurrant, quare alia hybernis aquis intumescant, alia in defectu cæterorũ omniũ crescant. Nilũ interim seponamus à turba, propriæ naturæ & singularis, illi diẽ suũ dabimus, nunc uulgares aquas prosequemur, tam frigidas quã calentes. In quibus quærendũ erit, utrũ calidæ nascantur, an fiant.

fiăt. De cæteris quoq; differemus, quas inſignes, aut ſapor, aut aliqua reddit utilitas. Quædã enim oculos, quædã neruos iuuant, quædam inueterata & deſperata à medicis uitia percurant. Quædã medentur ulceribus, quædã interiora fouent potu, & pulmonis ac uiſcerũ querelas leuant. Quædã ſupprimũt ſanguinem, tam uarius ſingulis uſus, quàm guſtus eſt. 4

CAP. II. *Aut ſtant omnes aquæ, aut fluũt, aut colligũtur, aut uarias habent uenas. Aliæ ſunt dulces, aliæ uariæ, aſperæ quippe interueniũt, ſalſæq; amaræq;, aut medicatæ ex quibus ſulphuratas dicimus, ferratas, aluminoſas. Indicat uim ſapor. Habent præterea multa diſcrimina. Primũ tactus, frigidæ calidæq; ſunt: deinde ponderis, oẽs leues aut graues ſunt. Deinde coloris, puræ ſunt et turbidæ, ceruleæ, lucidæ. Deinde ſalubritatis, ſunt enim ſalubres & utiles, ſunt mortiferæ, ſunt quæ cogantur in lapidem. Quædam tenues, quædam pingues, quædã alunt, quædam ſine ulla bibentis ope tranſeunt, quædam hauſtæ fœcunditatem* afferunt.* **auferunt.*

CAP. III. *Vt ſtet aqua aut fluat, loci poſitio efficit, in deuexo fluit, in plano cõtinetur & ſtagnat, et aliquãdo in aduerſum ſpiritu ĩpellitur, tũc cogitur, nõ fluit. Colligitur ex imbribus, ex ſuo fonte natiua eſt. Nihil tamen prohibet eodẽ loco aquã colligi et naſci, quod in Fucino uidemus, in quẽ mõtis circũiecti fluuij deriuãtur. Sed & magnæ latentesq; in ipſo undæ ſunt, itaq; etiã cũ hyberni defluxêre torrẽtes, faciẽ ſuã ſeruãt.*

CAP. IIII. *Primũ ergo quæramus, quomodo ad cõtinuãdos fluminũ curſus terra ſufficiat, unde tãtũ aquarũ exeat. Miramur, quod acceßionẽ fluminum maria nõ ſentiãt. Aeque mirãdũ eſt, quod detrimẽta exeũtiũ terra nõ ſentit. Quid eſt, quod illã ſic impleuit, ut præbere tantum ex recondito poßit, ac ſubinde ſuppleat? Quamcunque rationem reddiderimus de flumine, eadem erit riuorum ac fontium.*

CAP. V. *Quidam iudicāt terrā quicquid aquarū emiserit, rursus accipere, & ob hoc maria nō crescere, quia quod influxit nō in suum uertunt, sed protinus reddunt.* Occulto enim *itinere subit terras, secreto reuertitur, colaturq́; in transitu mare, quod per multiplices anfractus terrarum uerberatū, amaritudinem ponit, & prauitatem saporis in tanta soli uarietate exuit, & in synceram aquam transit.*

CAP. VI. *Quidā existimāt, quicquid ex imbribus terra concipit, in flumina rursus emittit: & hoc argumenti loco ponunt, quòd paucißima flumina sunt in his locis, in quibus rarus est imber.* Ideò *siccas esse aiūt* Aethiopiæ *solitudines, paucosq́; inueniri in interiore* Africa *fontes, quia feruida cœli natura sit, & penè semper æstiua.* Squallidæ *itaque sine arbore, sine cultu arenæ iacent, raris imbribus sparsæ, quos statim combibunt.* At *contra constat* Germaniam Galliamq́;, *& proxime ab his* Italiam, *abundare riuis & fluminibus, quia cœlo humido utuntur, & ne æstas quidem imbribus caret.*

CAP. VII. Aduersus *hæc multa dici posse uides.* Primū *ego tibi, uinearum diligēs fossor, affirmo, nullā pluuiā esse tam magnā, quæ terrā ultra decē pedes in altitudinē madefaciat.* Oīs *humor intra primā crustā cōsumitur, nec in inferiora descēdit.* Quomodo *ergo potest imber suggerere amnibus uires, qui summā humū tingit?* Pars *maior eius per fluminum alueos in mare effertur.* Exiguū *est quod sorbet terra, nec id seruat.* Aut *enim arida est, & absumit quicquid in se fusum est: aut satiata, si quid supra desiderium cecidit, excludit.* Et *ideo primis imbribus nō augentur amnes, quia totos in se sitiens terra trahit.* Quid *quod quædā flumina erūpūt saxis & montibus?* His *quid cōferēt pluuiæ, quæ per nudas rupes deferūtur, nec habēt terrā cui insideāt?* Adijce, *quod in siccißimis locis, putei in altū acti, per ducenū aut tricenū pedū spatia, inueniūt aquarū uberes*

res

res uenas, in ea altitudine, in quã aqua nõ penetret, ut scias illic nõ cœlestẽ esse, nec collecticiũ humorẽ, sed quod dici solet uiuã aquã. Illo quoq; argumẽto hæc opinio refellitur, qđ quidã fontes in summo mõtis cacumine redũdãt. Apparet ergo illos sursum agi, *aut ibi concipi, cùm omnis aqua pluuialis decurrat. *haud ibi conc.

CAP. VIII. Quidam existimãt quemadmodũ in exteriore parte terrarũ uastæ paludes iacẽt, magni & nauigabiles lacus, quemadmodũ ingenti spatio terræ maria porrecta sunt, infusa uallibus, sic interiora terrarũ abundare aquis dulcibus, nec minus illas stagnare, quàm apud nos oceanũ, & sinus eius, imò eo latius, quo plus terra in altum patet. Ergo ex illà profunda copia isti amnes egeruntur, quos quid miraris si terra detractos non sentiat, cum adiectos maria non sentiant?

CAP. IX. Quibusdam hæc placet causa. Aiunt habere terrã intra se cauos recessus, & multũ spiritus, qui necessario frigescit, umbra graui pressus. Deinde piger & immotus, in aquã cũ desijt cõuertitur. Quẽadmodũ supra nos mutatio aẽris umbrã facit, ita infra terras riuũ agit. Supra nos stare non potest segnis diu & grauis. Aliquãdo enim sole tenuatur, aliquãdo uẽtis expãditur. Itaq; interualla magna imbribus sunt. Sub terra uerò quicquid est, quod illũ in aquã cõuertat, idẽ semper est, umbra perpetua, frigus æternũ, inexercitata densitas, semper ergo præbebit fonti aut flumini causas. Placet nobis terrã esse mutabilẽ. Huc quoq; quicquid efflauit quia nõ aẽre libero cõcipitur, crassescit, & protinus in humorẽ cõuertitur.

CAP. X. Habes primas aquarũ sub terra nascẽtiũ causas. Adijcias etiam licet, quod fiant oĩa ex omnibus. Ex aqua aẽr. Ex aẽre aqua. Ignis ex aẽre. Ex igne aẽr. Quare ergo nõ terra fiat ex aqua, & ex terra aqua? quæ si in alia mutabilis est, et in aquã, imò maximè in hanc. Vtraq; cognata res est, utraq; grauis, utraq; densa, utraq; in extremũ mũdi cõpulsa. Ex aqua

terra fit. Cur non aqua fiat è terra? At magna flumina sunt. Cùm uideris ex quãto prodeãt, aspice rursus quãta sint. Miraris, cùm labãtur aßiduè, quædã uerò concitata rapiantur, quod præsto sit illis semper aqua noua. Quid si mireris, quod cum uenti totum aëra impellant, non deficiat spatio spiritus, sed per dies noctesq; æqualiter flat, nec ut flumina certo alueo fertur, sed per uastũ cœli spatiũ lato impetu uadit? Quid si ullã undã superesse mireris, quæ superueniat tot fluctibus fractis? Nihil deficit quod in se redit, omniũ elemẽtorũ alterni recursus sunt. Quicquid alteri perit, in alterũ transit. Et natura partes suas uelut in ponderibus constitutas examinat, ne portionũ æquitate turbata mundus præpõderet. Omnia in omnibus sunt. Nõ tantũ aër in ignẽ transit, sed nunquã sine igne est. Detrahe illi calorẽ, rigescet, stabit, durabitur. Transit aër in humorem, sed nihilominus non sine humore. Et aëra & aquã facit terra, sed non magis unquã sine aqua est, quàm sine aëre. Et ideo facilior inuicẽ transitus est, quia illis in quæ transeundũ est, iam mixta est. Habet ergo terra humorem, hunc exprimit. Habet aëra, hunc umbra hyberni frigoris densat, ut faciat humorem. Ipsa quoq; mutabilis est in humorẽ, natura sua utitur.

CAP. XI. Quid ergo, inquis, si perpetui sunt amnes, uel causæ quibus flumina oriũtur ac fontes, quare aliquãdo siccantur, aliquãdo qbus nõ fuere locis exeũt? Sæpe motu terrarũ itinera turbãt, & ruina interscindit cursum aquis quæ recẽtes et nouos exitus quærũt, & aliquo impetu faciũt, aut ipsius quassatione terræ aliũde aliò trãsferũtur. Apud nos euenire solet, ut amisso cannali suo flumina primũ refundãtur, deinde quia perdiderunt uiã, faciant hoc, quod accidisse ait Theophrastus in Coryco monte, in quo post terrarum tremorẽ noua uis fontium emersit. Sed & alios quoq; casus interuenire quidã opinantur, qui aliter euocent aquas, aut à cursu suo * deijciant, atq;

*decidant,

atq; auertant. Fuit aliquando aquarũ inops Hemus, sed cũ Gallorũ gens à Cassandro obsessa in illum se contulisset, & syluas cecidisset, ingens aquarũ copia apparuit, quas uidelicet in alimentum suũ nemora ducebant, quibus excisis humor, qui desijt in arbusta consumi, superfusus est, Idem ait circa Magnesiam accidisse. Sed pace Theophrasti dixisse liceat, nõ hoc est simile ueri, quia ferè aquosissima sunt, quæcunq; umbrosissima. Quod non eueniret, si aquas arbusta siccarent, quibus alimentum ex proximo est, fluminũ uerò uis ex intimo manat, ultraq; excipitur quã radicibus euagari licet. Deinde succisæ arbores plus humoris desiderãt, nõ tantũ id quo uiuãt, sed et id quo crescãt. Idẽ ait, circa Arcadiã, quæ urbs ĩ Creta ĩsula est, fontes et lacus substitisse, qa desierit coli terra *diruta urbe, postea uerò quã cultores receperit, aquas quoq; recepisse. Causam siccitatis hãc ponit, quod obduruerit cõstricta tellus, nec potuerit imbres inagitata trãsmittere. Qũo ergo plurimos uidemus ĩ locis desertissimis fontes? Plura deniq; inuenimus, quæ propter aquas coli cœperũt, quã quæ aquas habere cœperint quia colebãtur? Nõ enim esse pluuialem hanc aquã, quæ uastissima flumina à fonte statim, magnis *acta nauigijs defert, ex hoc intelligas licet, quod per hyemem æstatemq; par est à capite deiectus. Pluuia potest facere torrentem, non potest autem æquali inter ripas suas tenore labentem. Aquam nõ faciunt imbres, sed excitant. *direpta *apta

CAP. XII. Paulo repetamus hoc altius si uidetur, et scies te nõ habere quod quæris, cùm ad ueram amnium originẽ accesseris. Flumen nempe facit copia cuiuscunq; aquæ perennis. Ergo si quæris à me, quomodo aqua fiat, Interrogabo inuicẽ, quomodo aër fiat, aut terra. Si rerum elementa sunt quatuor, nõ potest interrogari unde aqua sit, quarta enim pars est naturæ. Quid ergo miraris, si rerum naturæ portio tam magna, potest aliquid ex se semper effundere? Quomodo aër & ipse

quarta pars mundi uentos & auras mouet, sic aqua riuos & flumina. Si uentus est fluens aër, & flumen est fluens aqua. Satis & multum illi uirium dedi, cum dixi elemētum est. Intelligis quod ab illo proficiscitur, non posse deficere.

CAP. XIII. Aqua, ait Thales, ualentißimum elemētum est, hoc fuisse primum putat, ex hoc surrexisse omnia. Sed nos quoq; aut in eadem sententia eius aut in ultima sumus. Dicimus enim ignem esse, qui occupet mundū, et in se cuncta conuertat. Hunc euanidum considere, & nihil relinqui aliud in rerū natura, igne restincto quàm humorē, in hoc futuri mundi speciem latere. Ita ignis exitus mundi est, humor primordiū. Miraris amnes ex hoc posse exire semper, qui pro omnibus fuit, & ex quo sunt oīa? Hic humor *rerum primordiū sic positus est, ut fluminibus edendis sufficere, ut riuis & fontibus posset. Quæ sequitur Thaletis inepta sententia est. Ait enim terrarū orbem aqua sustineri, & uehi more nauigij, mobilitateq; eius fluctuare, tunc cum dicitur tremere. Non est ergo mirum, si abundat humor ad flumina fundenda, cum mundus in humore sit totus. Hanc ueterem & rudem sentētiam explode. Nec est quod credas in hunc orbem aquā subire, & per rimas facere *semitam.

*in diductione rerum ad aquas redactus est, sic positus.

*sentīnam.

CAP. XIIII. Aegyptij quatuor elementa fecêre, deinde ex singulis bina, marem et fœminam. Aërem marem iudicant, qua uentus est: fœminam, qua nebulosus & iners. Aquam uirilem uocant mare, muliebrem omnem aliam. Ignem uocant masculum, qua ardet flamma, & fœminam qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem uocant, saxa cautesq; : fœminæ nomen aßignant huic tractabili ad culturam.

CAP. XV. Et mare unum est, ab initio scilicet ita constitutum, habet suas uenas, quibus impletur atq; æstuat. Quomodo maris, sic & huius aquæ mitioris, uasta in occulto uia est, quàm nullius fluminis cursus exhauriet. Abdita est uirium eius

ratio.

ratio. Tantũ ex illa, quantũ superfluum sit emittitur. Quædam ex istis sunt quibus assentire possumus, sed hoc amplius censeo. Placet natura regi terram, & quidem ad nostrorũ corporum exẽplar, in quibus & uenæ sunt & arteriæ illæ sanguinis, hæ spiritus receptacula. In terra quoq; sunt alia itinera, per quæ aqua, & alia per quæ spiritus currit, adeoq; illã ad similitudinẽ humanorũ corporũ natura formauit, ut maiores quoq; nostri aquarũ appellauerint uenas. Sed quẽadmodũ in nobis, non tantũ sanguis est, sed multa genera humorũ, alia necessarij, alia corrupti, ac paulo * pinguioris, in capite cerebrum, in ossibus medullæ, musculi, saliuæq; & lacrymæ, & quiddã additũ articulis, per quod citius flectantur ex lubrico, sic in terra quoq; sunt humoris genera cõplura. Quædam quæ matura durẽtur. Hinc est * omnis metallorũ humus, ex quibus aurũ argẽtumq; petit auaritia: quædam quæ in lapidẽ ex liquore uertuntur. In quibusdã uero locis terra humorq; liquescit, sicut bitumen, & cætera huic similia. Hæc est causa aquarũ, secundũ legem naturæ uoluntatemq; nascentium. Cæterũ ut in nostris corporibus, ita in illa sæpe humores uitia cõcipiunt, aut ictus aut quassatio aliqua, aut loci senium, aut frigus, aut æstus corrupere naturã, & sulphuratio contraxit humorẽ, qui modo diuturnus est, modo breuis. Ergo ut in corporibus nostris sanguis cum percussa uena est, tamdiu manat, donec oĩs effluxit, aut donec uenæ scissura subsedit, atq; interclusit, uel aliqua alia causa retro dedit sanguinem: ita in terra solutis ac patefactis uenis, riuus aut flumen effunditur. Interest quantũ aperta sit uena, quomodo consumpta aqua sit, modò exiccatur aliquo impedimento, modò coit uelut in cicatricem, premitq; quam fecerat uiam, modò illa uis terræ, quam esse mutabilem diximus, desinit posse alimenta in humorem conuertere, aliquando autem exhausta replentur, modo per se uiribus * recollectis, modò aliunde translatis

*pigrioris,

*omne metallorum genus,

*collectis,

latis. Sæpe enim inania apposita plenis humorẽ in se attrahũt.
6 Ipse transire facilis in aliud. Sæpe ipsa terra in tabẽ resoluitur & humescit. Idem euenit sub terra quod in nubibus, ut spissetur, grauioremq; quàm ut manare in maria poßit, gignat humorẽ. Sæpe colligitur roris modo, tenuis & dispersus liquor, qui ex multis in unũ locis confluit. Sudorem aquileges uocant, quia guttæ quædam uel pressura loci eliduntur, uel æstu euocantur. Hic tenuis unda uix fonti sufficit, at ex magnis causis, magnisq; conceptibus excidunt amnes, nonnunquam leuiter si aqua pondere suo se tantum detulit, nonnunquam uehementer & cum sono suo, si illam spiritus intermixtus eiecit.

CAP. XVI. Sed quare quidam fontes senis horis pleni, senisq; sicci sunt? Superuacuum est nominare singula flumina, quæ certis mensibus magna, certisq; angusta sunt, & occasionem singulis quærere, cũ poßim eandem causam omnibus reddere. Quemadmodũ quartana ad horam uenit, quemadmodum podagra ad tẽpus respondet, quemadmodum purgatio, si nihil obstitit, statum diem seruat, quẽadmodum præsto est ad mensem suũ partus, sic aquæ interualla habẽt, quibus se retrahant, & quibus reddãt. Quædam autẽ interualla, quia minora sunt, ideo notabilia, quædam maiora nec minus certa. Et quid hoc mirum est, cùm uideas ordinẽ rerum, & naturam per constituta procedere? Hyems nunquã aberrauit. Aestas suo tempore incaluit. Autumni uerisq;, ut solet, facta mutatio est. Tam solstitium quàm æquinoctium suos dies retulit. Sunt & sub terra minus nota nobis iura naturæ, sed non minus certa. Crede infra, quicquid uides supra. Sunt & illic specus uasti, sunt ingẽtes recessus, & spatia suspensis hinc & inde montibus laxa. Sunt abrupti in infinitum hiatus, qui sæpe illapsas urbes recеperũt, & ingentem in alto ruinam condidère. Hæc spiritu plena sunt. Nihil enim usquã inane est, & stagna obsessa tenebris & locis

amplis

amplis. Animalia quoq; illis innascuntur, sed tarda et informia, ut in aëre cæco pinguiq; concepta, & in aquis torpentibus facta, pleraq; ex his cæca ut talpæ & *subterranei uermes, quibus deest lumen quia superuacuum est. Inde ut Theophrastus affirmat, pisces quibusdam locis eruuntur.

*subterranei mures,

CAP. XVII. Multa hoc in loco tibi in mentem uenere, quæ urbane in re incredibili fabulosaq; dicas, Nõ cum retibus aliquem, aut cum hamis, sed cum dolabra ire piscatum. Expecto ut aliquis in mari *uersetur. Quid est autẽ quare pisces in terram non transeant, si nos maria transimus? Permutabimus sedes. Hoc miraris accidere. Quanto incredibiliora sunt opera luxuriæ, quoties naturam aut mentitur aut uincit. In cubili natant pisces, & sub ipsa mensa capitur, qui statim transferatur in mensam. Parum uidetur recens mullus, nisi qui in conuiuæ manu moritur. Vitreis ollis inclusi offeruntur, & obseruatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante spiritu uertit, alios necant in garo, & condiunt uiuos. Et sunt qui fabulas putant piscem uiuere posse sub terra, & effodi non capi. Quàm incredibile illis uideretur, si audirent natare in garo piscem, nec cœnæ causa occisum esse sed post cænam cùm multum in delitijs fuit, & oculos antequam gulam pauit.

*uenetur.

CAP. XVIII. Permitte mihi quæstione seposita castigare luxuriã. Nihil est, inquis, mullo expirãte formosius. Ipsa colluctatione animam afficienti rubor primum, deinde pallor suffunditur, quàm æquè uariatur, *& in cæteras facies inter uitam & mortẽ coloris est *uagatio longa, somniculosæ inertisq; luxuriæ. Quàm sero experrecta circũscribi se & fraudari tanto bono sensit. Hoc adhuc tanto spectaculo & tam pulchro piscatores fruebãtur, * qui coctum piscem & exanimem in ipso ferculo etiam experirentur. Mirabamur tantum in illis esse fastidiũ, ut nollent attingere, nisi eodem die captũ piscem, qui, expiret.

*& incerta facies

*uocatio 7

*Quò coctũ piscem? quo exanimẽ? in ipso ferculo

qui,ut aiunt,saperet ipsum mare. Ideo cursu aduehebatur, ideo gerulis cum anhelitu & clamore properantibus dabatur uia. Quò peruenere deliciæ? Is pro putrido iam piscis affertur, qui hodie eductus, hodie occisus est. Nescio de re magna tibi credere. Ipse oportet mihi credam, huc afferatur, coram me animam agat. Ad hunc fastum peruenere uentres delicatorum, ut gustare non possint piscem, nisi quẽ in ipso conuiuio natantem, palpitantemq; uiderint. Quanto ad solertiam luxuriæ plures eunt, tanto subtilius quotidie & elegantius aliquid excogitat furor, usitata contemnens. Illa audiebamus. Nihil esse melius saxatili mullo. At nunc audimus. Nihil est moriente formosius. Da mihi in manus uas uitreum in quo exultet, in quo trepidet: ubi multum diuq; laudatus ex illo perlucido uiuario extrahitur, tunc ut quisq; peritior est mõstrat. Vide quomodo exarserit rubor, omni acrior minio. Vide quas per latera uenas agat. Ecce sanguineum putes uentrẽ, quàm lucidum quiddam ceruleumq; sub ipso tempore effulsit. Iam porrigitur & pallet, & in unum colorem componitur. Ex his nemo morienti amico assidet, nemo uidere mortem patris sui sustinet, quam optauit. Quotus quisq; funus domesticum ad rogum prosequitur, fratrum, propinquorumq; extrema hora deseritur, ad mortem mulli concurritur. Nihil enim est illo formosius. Non tempero mihi, quin utar interdum temerarijs uerbis, & proprietatis modum excedam. Non sunt ad popinam, dentibus, & uentre, & ore contenti, oculis quoq; gulosi sunt.

CAP. XIX. Sed ut ad propositum reuertar, accipe argumentum magnam uim aquarum in subterraneis oculi fertilem fœdorũ situ pisciũ. Si quando erupit, affert secum immensam animaliũ turbam, horridã aspici, & turpem ac noxiam gustu. Certe cũ in Caria * circa Myndũ urbẽ talis exilisset unda, periere quicunq; illos ederant pisces, quos ignoto ante eum diem

* circa Hydissum urb.

diem cœlo nouus amnis ostēdit. Nec id mirum. Erāt enim pinguia & differta, ut ex longo ocio, corpora, cæterū inexercitata, & in tenebris saginata, & lucis expertia ex qua salubritas ducitur. Nasci autem posse pisces in illo terrarum profundo sit indicium, quod anguillæ quoq; latebrosis locis nascuntur, grauis & ipse cibus ob ignauiā, utiq; si altitudo luti penitus abscō dit. Habet ergo nō tantū uenas aquarum terra, ex quibus corriuatis flumina effici possunt, sed & amnes magnitudinis uastæ, quorum alijs semper in occulto cursus est, donec aliquo sinu deuorētur. Alij sub aliquo lacu emergunt. Iam quis ignorat esse quædam stagna sine fundo? Quorsum hæc pertinet? Vt appareat hanc magnis amnibus æternam esse materiam, cuius non tanguntur extrema, sicut fluminum & fontium.

CAP. XX. At quare aquis sapor uarius? propter quatuor causas. Ex solo prima est, per quod feruntur. Secunda ex eadē similitudine eius nascitur. Tertia ex spiritu, qui in aquā transfiguratus est. Quarta ex uitio, quod sæpe concipiunt corruptæ per iniuriam. Hæ causæ saporem dant aquis uarium. Hæ medicaminum potentiam. Hæ grauem spiritum, odoremq; pestiferum. Hæ leuitatem grauitatemq;, aut calorem aut nimium rigorem. Interest utrum per loca sulphure an uitro an bitumine plena transeant. Hac ratione corruptæ, cum uitæ periculo bibuntur. Hinc illud de quo Ouidius ait:

Flumen habent Cicones quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicatū est, & eius naturæ habet limum, ut corpora & adglutinet & induret. Quemadmodū Puteolanus puluis, si aquā attigit saxum est, sic è contrario, hæc aqua si solidum tetigit, hæret & affigitur. Inde est, quod res abiectæ in eundem lacum lapideæ subinde extrahuntur. Quod in Italia in quibusdā locis euenit, siue uirgam siue frondem demerseris, lapidē post paucos

dies

dies extrahis.Circumfunditur enim corpori limus, alliniturq́; paulatim.Hoc minus uidetur tibi mirum, si notaueris albulā,
8 *& ferè sulphuratam aquam circa canales suos, *ripasq́; dura-*
*cymbasq́; *ri.Aliquam harum habent causam illi lacus,quos quisquis fauci bus hausit,ut idem poëta ait,*

Aut furit,aut patitur mirum grauitate soporem.

Similem habet uim mero,sed uehemētiorem. Nam quemadmodum ebrietas donec exiccetur,demētia est, & nimia grauitate defertur in somnū:sic aquæ huius sulphurea uis habet quoddam acrius ex aëre noxio uirus, quod mentem aut furore mouet, aut sopore opprimit. Hoc habet mali & amnis,

Quem quicunq; parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat,quàm si mera uina bibisset.

CAP. XXI. *In quosdā specus qui despexere moriūtur, tā uelox malū est,ut transuolantes aues deijciat:talis est aër, talis locus, ex quo letalis aqua distillat. Quod si remißior fuerit aëris & loci pestis,ipsa quoq; tēperatior noxa, nihil amplius quam tentat neruos,uelut ebrietate torpentes.Nec miror,si locus atq; aër aquas inficit,similesq́; regionibus reddit, per quas & ex quibus ueniūt.Pabuli sapor apparet in lacte,& uini uis existit etiam in aceto:nulla res est, quæ non eius à quo nascitur notas reddat.*

CAP. XXII. *Aliud est etiā aquarū genus,quod nobis placet cœpisse cū mūdo.Siue ille æternus sit,hoc quoq; fuit,semper siue initiū aliquod est illi, hoc quoq; cū mundo dispositum est. Quid sit hoc,quæris?Oceanus & quodcunq; ex illo mare terras interluit.Iudicant quidam flumina quoq;, quorum inenarrabilis natura est,cum ipso mundo traxisse principia, ut Histrum,ut Nilum uastosq́; amnes,magisq́; insignes quàm ut dici poßit,eandem illis originem quàm cæteris esse.*

CAP. XXIII. *Hæc est ergo aquarū diuisio,ut quibusdā*

uidet

uidetur. Post illã cœlestes quas ex superioribus nubila eijciũt. Ex terrenis aliæ sunt, ut ita dicam, supernatantes, quæ in summa humo repunt, aliæ abditæ, quarum reddita est ratio.

CAP. XXIIII. *Quare quædã aquæ calcãt, quædã etiam ferueãt intantũ, ut nõ poßint esse usui, nisi aut in aperto euanuere, aut mixtura frigidæ intepuere, plures causæ reddũtur. Empedocles existimat ignibus, quos multis locis terra opertos tegit, aquã calescere, si subiecti sunt solo, per quod aquis trãscursus est. Facere solemus dracones & miliaria & cõplures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus, per decliue circũdatas, ut sæpe eundẽ ignẽ ambiẽs aqua per tantũ fluat spatij, quãtũ efficiẽdo calori sat est. Frigida itaq; intrat, effluit calida. Idẽ sub terra Empedocles existimat fieri, quẽ nõ falli* credebant ij quibus balnearia sine igne calefiũt, spiritus in illa feruens loco æstuanti infunditur. Hic per riuos lapsus nõ aliter quàm igne subdito, parietes & uasa balnei calefacit. Omnis deniq; frigida transitu mutatur in calidã, nec trahit saporem euaporatio, quia clausa perlabitur. Quidã existimant per loca sulphure plena exeuntes uel introëuntes aquas, calorẽ beneficio materiæ per quam fluunt, trahere, quod ipso odore gustuq; testantur. Reddunt enim qualitatem eius, qua caluerunt materiæ. Quod ne accidere mireris, uiuæ calci aquam infunde, feruebit.*

*credent

CAP. XXV. *Quædã aquæ mortiferæ sunt, nec odore notabiles, nec sapore. Circa Nonacrin in Arcadia styx appellata ab incolis, aduenas fallit, quia nõ facie, non odore suspecta est, qualia sunt magnorũ artificũ uenena, quæ deprehendi nisi morte nõ poßunt. Hæc autẽ, de qua paulo ante retuli aqua, summa celeritate corrumpit, nec remedio locus est, quia protinus hausta duratur, nec aliter quã gypsum sub humore constringitur, & alligat uiscera. Est autẽ noxia aqua, in Thessalia circa tẽpe, quã & feræ & pecus omne deuitat, per ferrũ & æs trãsit*

tanta

tanta uis illi ineſt etiam dura molliēdi,nec arbuſta quidem ulla alit & herbas necat. Quibuſdam fluminibus uis ineſt mira. Alia enim ſunt quæ pota inficiunt greges ouium, intraq́;* certum tempus, quæ fuere nigræ albam ferunt lanam, quæ albæ uenerant,nigræ abeunt. Hoc etiam in Bœotia amnes duo efficiunt,quorum alteri ab effectu Melas nomen eſt,uterq; ex eodem lacu exeunt, diuerſa facturi. In Macedonia quoq; ut ait Theophraſtus eſt flumen, ad quod qui facere albas oues uolunt, adducunt. Quod ut diutius potauere, non aliter quàm infectæ mutantur. At ſi illis lana opus fuerit nigra, uel pulla, paratus gratuitus infector eſt,& ad Peneum eundem gregem appellunt. Autores nouos habeo eſſe in Galatia flumen, quod idem in*omnibus efficiat. Eſſe in Cappadocia,quo poto equis, nec ulli præterea animali, color mutatur, & ſpargitur albo cutis. Quoſdam lacus eſſe qui nandi imperitos ferant, notum eſt. Erat in Sicilia, eſt adhuc in Syria ſtagnum, in quo natant lateres, & mergi proiecta non poſſunt,& ſi grauia ſint. Huius rei palàm cauſa eſt, quamcunq; uis rem expende & contra aquam ſtatue, dummodo utriuſq; par ſit modus, ſi aqua grauior eſt,leuiorē rem,quàm ipſa eſt,feret, & tanto ſupra ſe extollet,quanto erit leuior,grauiora deſcendūt.At ſi aquæ,et eius rei quā contra penſabis,par pondus erit, nec peſſum ibit, nec extabit,ſed æquabitur aquæ,& natabit quidem, ſed pene merſa ac nulla eminens parte.Hoc eſt cur quædam tigna ſupra aquā,penè tota,efferātur,quædā ad medium*ſubmerſa ſint, ad æquilibriū aquæ,quædā deſcendant.Namq; cū utriuſq; pondus par eſt,neutraq; res alteri cedit, grauiora deſcendunt, leuiora geſtantur.Graue autē & leue eſt,non æſtimatione noſtra,ſed comparatione eius quo uehi debet. Itaq; ubi aqua grauior eſt, hominis corpore, aut ſaxi, non ſinit id quo non uincitur mergi. Sic euenit, ut in quibuſdam ſtagnis ne lapides quidem peſſum

*breue

*ouibus

*ſubmiſſa

*ſum eant. De ſolidis & duris loquor. Sunt enim multi pumicoſi & leues, ex quibus quæ conſtant inſulæ in *India natant. Theophraſtus eſt autor. Ipſe ad Cutylias natantē inſulam uidi. Alia in Vadimonis lacu uehitur, alia in lacu Stationenſi. Cutyliarum inſula & arbores habet, & herbas nutrit, tamen aqua ſuſtinetur, & in hanc atq; illā partē non tantū uento impellitur, ſed & aura. Nec unquā illi per diem & noctē in uno loco ſtatio eſt, adeo mouetur leui flatu. Huic duplex cauſa eſt. Aquæ grauitas medicatæ, ob hoc ponderoſæ, & ipſius inſulæ materia *uectibilis, quæ nō eſt corporis ſolidi, quāuis arbores alat. Fortaſſe enim leues truncos frondesq; in lacu ſparſas pinguis humor apprehendit, ac uinxit. Itaque etiam ſi quā in illa ſaxa ſunt, inuenies aquoſa & fiſtuloſa: qualia ſunt quæ duratus humor efficit utiq; circa medicatorū fontiū riuos, quæ ubi purgamenta aquarū coaluerunt, ex ſpuma ſolidantur. Neceſſariò leue eſt, quod ex uentoſo inaniq; concretū eſt. Quorundā cauſa non poteſt reddi, quare aqua Nilotica fœcundiores fœminas faciat, adeo ut quarundā uiſcera longa ſterilitate præcluſa, ad conceptū relaxauerit. Quare quædā in Lycia aquæ conceptū fœminarū cuſtodiant, quas ſolent petere, quibus parum tenax uulua eſt. Quid ad me attinet? Pono iſta inter temere uulgata. Creditū eſt quaſdā aquas ſcabiē afferre corporibus, quaſdā uitiliginē & fœdā ex albo uarietatē, ſiue infuſa ſiue pota ſit, quod uitiū dicunt habere aquā ex rore collectā. Quis nō grauiſſimas eſſe aquas credat, quæ in cryſtallū coeunt? Contra autē eſt, tenuiſſimis hoc enim euenit, quas frigus ab ipſa tenuitate facillime gelat. Vnde autē fiat eiuſmodi lapis, apud Græcos ex ipſo nomine apparet, κρύςαλλον enim appellāt æque hunc perlucidū lapidē, quā illam glaciē, ex qua fieri creditur. Aqua enim cœleſtis minimum in ſe terreni habens, cum induruit, longioris frigoris pertinacia ſpiſſatur magis ac magis,

*Herm. Lydia Inſula mobilis

*uectabilis,

f donec

donec omni aëre excluso in se tota compressa est, & humor qui fuerat, lapis effectus est.

CAP. XXVI. Aestate quædã flumina augẽtur, ut Nilus, cuius aliàs ratio reddetur. Theophrastus est autor, in Ponto quoq; quosdã amnes crescere tempore æstiuo, quatuor autẽ esse iudicãt causas. Aut quia tunc maxime in humorẽ mutabilis terra est, aut quia maiores in remoto imbres sunt, quorum aqua per secretos cuniculos reddita tacite suffunditur. Tertia, si crebrioribus uentis ostium cæditur, & reuerberato fluctu, amnis restitit qui crescere uidetur, quia nõ effunditur. Quarta ratio est syderũ. Hæc enim quibusdã mensibus magis urgẽt, & exhauriunt flumina, cũ longius recesserunt, minus consumũt, atq; trahunt. Itaq; quod impendio solebat, id incremento accedit. Quædã flumina palàm in aliquẽ specum decidunt, & sic ex oculis auferuntur: quædã consumuntur paulatim & intercidunt, eadẽ ex interuallo reuertuntur, recipiuntq; & nomen & cursum. Causa manifesta est, sub terra uacat locus. Omnis autẽ humor natura ad inferius, & ad inane defertur. Illò itaq; recepta flumina cursus egere secreto: sed cum primum aliquid solidi quod obstaret occurrit, prærupta parte, quæ minus ad exitum repugnabat, repetiere cursum suum.

Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Existit procul hinc, alioq; renascitur ore.
Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapsus,
Redditur Argolicis ingens Erasinus in undis.

Idem & in oriẽte Tigris facit, absorbetur & desideratus diu tandẽ longe remoto loco purgamenta eiectat, ut Arethusa in Sicilia, quinta quaque æstate per olympia. Inde opinio est Alphæon ex Achaia eo usq; penetrare, & agere sub mare cursum, nec antequã in Syracusano littore emergere: ideo quibus diebus olympia sunt, uictimarũ stercus secũdo traditũ flumini illic

illic redundare. Et hoc etiã à te traditũ est, ut in prima parte Lucili chariſsime, & à Vergilio qui alloquitur Arethuſam.

Sic tibi cum fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.

Eſt in Cherſoneſo Rhodiorũ fons, qui poſt magnũ interuallum temporis fœda quædã turbidus ex intimo fundat, donec liberatus eliquatusq; eſt: hoc quibuſdã locis fontes faciunt, ut non tantũ lutũ aut folia, ſed teſtas quoq; & quicquid putre iacuit, expellant: ubiq; autem facit mare, cui hæc natura eſt, ut omne immundum ſtercoroſumq; littoribus impingat. Quædam uero partes maris id certis tẽporibus faciunt, ut circa Meſſanã & Mylas* fimo quiddã ſimile, turbulentũ in littus mare profert; feruetq; & exæſtuat, non ſine odore fœdo. Vnde illic ſtabulari ſolis boues fabula eſt. Sed difficilis ratio eſt quorundã, utiq; imbi tempus eius ualde quo purgatur obſeruatũ, ſed incertum eſt. Itaq; proxima quidẽ inueniri & uicina non poteſt cauſa, cæterũ publica eſt illa. Omnis aquarum ſtantium clauſarumq; natura ſe purgat. Nam in his quibus curſus eſt, nõ poſſunt uitia conſiſtere, quæ ſua uis defert & exportat. Illæ quæ non emittunt quicquid inſedit, magis minusue æſtuant. Mare uero cadauera ſtramẽtaq; & naufragorum* reliqua ſimilia ex intimo trahit, nec tantum tempeſtate fluctuq;, ſed tranquillum quoq; placidumq; purgatur.

*fimo quædam ſimilia purgamẽta mare profert,

*reliquijs

CAP. XXVII. Sed monet me locus, ut quærã cũ fatalis dies diluuij uenerit, quemadmodũ magna pars terrarũ undis obruatur. Vtrũ oceani uiribus fiat, & externũ in nos pelagus exurgat, an crebri ſine intermiſsione imbres, & eliſa æſtate hyems pertinax, immenſam uim aquarum ruptis nubibus* deruat. An flumina tellus largius fundat, aperiatq; fontes nouos: aut non ſit unà tanto malo cauſa, ſed omnis ratio conſentiat, & ſimul imbres cadãt, flumina increſcant, maria ſedibus ſuis ex-

*deijciat.

cita percurrant, et omnia uno agmine ad exitiū humani generis incumbant. Ita est, Nihil difficile est naturæ, utiq; ubi in finem sui properat. Ad originē rerū parce utitur uiribus, dispēsatq; se incrementis fallentibus, subito ad ruinā toto impetu uenit. Quā longo tēpore opus est, ut cōceptus ad puerperiū perducatur infans. Quantis laboribus tener educatur, quā diligēti nutrimento obnoxiū nouißime corpus adolescit, at quàm nullo negotio soluitur. Vrbes cōstituit ætas, hora dissoluit. Momento fit cinis, diu sylua. Magna tutela stant aut uigent omnia, cito ac repente dißiliunt. Quicquid ex hoc statu rerū natura flexerit in exitū mortaliū satis est. Ergo cū affuerit illa neceßitas temporis, multa simul fata causas mouent, nec sine concußione mundi tanta mutatio est, ut quidā putant, inter quos Fabianus est. Primo immodici cadunt imbres, & sine ullis solibus triste nubilo cœlū est. Nebulaq; cōtinua, & ex humido spissaq; caligine, nunquā exiccantibus uenis. Inde uitiū satis est, segetū sine fruge surgentiū marcor. Tunc corruptis quæ seruntur manu, palustris omnibus cāpis herba succrescit, mox iniuriā & ualidiora sensere. Solutis quippe radicibus, arbusta procūbunt, & uitis atq; omne uirgultū non tenetur solo, quod molle fluidūq; est: iam nec gramina aut pabula læta aquis sustinent, fame laboratur, & manus ad antiqua alimenta porrigitur, qua ilex & quercus excutitur, & quæcunq; in his arduis arbor commissura astricta lapidū stetit labascit. Madent tecta, & in imū usq; receptis aquis fundamēta desidūt, ac tota humus stagnat, frustra titubantiū *fulgura tentatur. Omne enim *fundamentū in lubrico figitur, & lutosa humo nihil stabile est. Postquā magis magisq; nimbi ingruunt, & congestæ seculis tabuerūt niues, deuolutus torrens altißimis mōtibus rapit syluas male hærentes, & saxa reuolutis remissa cōpagibus rotat. Abluit uillas, & intermixtos ouium greges deuchit, uulsisq; minoribus tectis

*fulcra tentantur.

*firmamentum

*tectis quæ in transitu abduxit, tandem in maiora uiolentus oberrat. Vrbes & implicitos trahis mœnibus suis populos, ruinã an naufragiũ querantur incertos, adeo simul, & quod opprimeret, & quod mergeret, uenit. Auctus deinde processu aliquo in se torrentibus raptis plana paßim populatur. Nouißime ruina magna gentiũ clarus onustusq́; diffunditur. Flumina uero suapte natura uasta & tempestatibus rapta alueos relinquunt. Quid tu esse Rhodanũ, quid putas Rhenum atq; Danubium, quibus torrens etiã in cannali suo cursus est, cũ superfusi nouas sibi fecere ripas, ac scissa humo simul excessere alueo? Quanta cũ præcipitatione uoluuntur, ubi per campestria fluẽs Rhenus, ne spatio quidẽ languidus, sed latißime uelut per angustũ aquas implet? Cumq́; Danubius nõ iam radices, nec media montium stringit, sed iuga ipsa solicitat, ferens secum*madefacta montium latera, rupesq́; deiectas, & magnarũ promontoria regionum, quæ fundamentis laborantibus * à continente recesserunt. Deinde non inueniens exitum, omnia enim sibijpse præcluserat, in orbem redit, ingentem terrarum ambitum atq; urbium uno uortice inuoluit. Interim permanent imbres, fit cœlum grauius, ac sic diu malum ex malo colligit. Quod olim fuerat nubilum, nox est, & quidẽ horrida & terribilis intercussu luminis diri: crebra enim micant fulmina, procellæ quatiunt mare, tũc primum auctum fluminũ accessu, & sibi angustum: iam promouet littus, non continetur suis finibus, sed prohibent exire torrẽtes, aguntq́; fluctus retro: pars tamen maior, ut maligno ostio retenta, restagnat, & agros in formam unius lacus redigit. Iam omnia quæ prospici possunt, aquis obsidentur. Omnis tumultus in profundo latet, & immensa ubiq; altitudo est, tantum in summis montium iugis uada sunt. In ea excelsißima cum liberis coniugibusq́; fugere, actis ante se gregibus: diremptum inter miseros commerciũ ac*

*labefacta 11

*ambesa corruerunt.

 transitus,

transitus, quoniam quicquid submissius erat, id unda cõpleuit. Aeditissimis quibusque adhærebant reliquiæ generis humani, quibus in extrema perductis, hoc unũ solatio fuit, quod transierat in stuporem metus, nõ uacabat timere mirantibus, ne dolor quidem habebat locũ. Quippe uim suam perdit in eo, qui ultra sensum mali miser est. Ergo insularũ modo eminent montes, & sparsas Cycladas augent, ut ait ille Poëtarum ingeniosissimus egregie, sicut illud pro magnitudine rei dixit,

Omnia pontus erat, deerant quoq; littora ponto.

Nisi tantum impetum ingenij & materiæ ad pueriles ineptias reduxisset.

Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones.

Nõ est res satis sobria, lasciuire deuorato orbe terrarũ. Dixit ingentia & tantæ confusionis imaginem cepit cùm dixit,

Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,

—Pressæq; labant sub gurgite turres.

Magnificè hoc, si non curauit, quid oues & lupi faciant. Natari autem in diluuio & in illa rapina potest? aut non eodem impetu pecus, quo raptũ erat, mersum est omne? Concepisti imaginem quantam debebas. Obrutis omnibus terris cœlo ipso in terram ruente perfer. Scies, quid deceat, si cogitas orbem terrarum natare. Nunc ad propositum reuertamur.

CAP. XXVIII. Sunt qui existimãt immodicis imbribus uexari terras posse, nõ obrui. Magno impetu magna ferienda sunt. Faciet pluuia segetes malas, fructum grãdo decutiet, intumescent riuis flumina, sed resident. Quibusdam placet moueri mare, & illinc causam tantæ cladis accersi. Nõ potest torrentium, aut imbrium, aut fluminũ iniuria fieri tam grande naufragiũ: ubi instat illa pernicies, mutariq; genus humanũ placuit, fluere assiduos imbres, et nõ esse modũ pluuijs cõcesserim, suppressis aquilonibus, & flatu sicciore austris, nubes & im-

bres

bres & amnes abundare. Sed adhuc in damna profectum est.

Sternuntur segetes & deplorata colonis
Vota iacent, longiq; perit labor irritus anni.

Non lædi debent terræ, sed abscondi. Denique cũ per ista prolusum est, crescunt maria, sed super solitum, & fluctum ultra extremũ tẽpestatis maximæ uestigiũ mittunt. Deinde à tergo uentis surgentibus ingens æquor* inuoluunt, quod lõge à conspectu *uentis, littoribus frangitur. Deinde ubi littus his prolatũ est, et pelagus in alieno constitit, uelut admoto malo cominus, procurrit æstus imo recessu maris. Nã ut aëris, ut ætheris, sic huius elementi larga materia est, multoq; in abdito plenior. Hæc fatis mota non æstu (nam æstus fati ministeriũ est) attollit uasto sinu fretum, agitq; ante se. Deinde in miram altitudinem erigitur, & illis tutis hominũ receptaculis superest. Nec id aquis *aridum est, quoniã æquo terris fastigio ascenderet. Si quis excelsa perlibret, maria paria sunt. Nam par undique sibi ipsa tellus est. Caua eius et plana eius undiq; inferiora sunt. Sed istis adeo in rotundum orbis æquatus est, in parte autem eius & maria sunt, quæ in unius æqualitatẽ pilæ coëunt. Sed quemadmodũ campos intuentem, quæ paulatim deuexa sunt, fallunt, sic non intelligimus curuaturas maris, & uidetur planũ quicquid apparet, at illud æquale terris est. Ideoq; ut effluat, non magna mole se tollet, dum satis est illi, ut supra paria ueniat, leuiter exurgere, nec à littore ubi inferius est, sed à medio, ubi ille tumulus est, defluit. Ergo ut solet æstus æquinoctialis, sub ipsum Solis Lunæq; coitum omnibus alijs maior undare: sic hic qui ad occupandas terras emittitur, solitis maximisq; uiolentior, plus aquarum trahit, nec antequã supra cacumina eorum, quos perfusurus est, montium creuit, deuoluitur. Per centena milia quibusdam locis æstus excurrit innoxius, & ordinem seruat. Ad mensuram enim crescit, iterumq; decrescit. At

*uoluunt, *uentis, superesse uidetur. *arduum

illo tempore solutus legibus sine modo fertur. Qua ratione, inquis? Eadem qua cõflagratio futura est * Vtrum sit deo uisum ordiri meliora, uetera finiri? Aqua & ignis terrenis dominãtur. Ex his ortus & ex his interitus est. Ergo quandocunque placuere res nouae mundo, sic aut in nos mare emittitur * desuper, aut feruor ignis cùm illud genus exitij placuit.

* Alterutrũ fit cum deo

*aut desuper feruor ignis

CAP. XXIX. Quidã existimant terram quoq; concuti, & dirupto solo noua fluminũ capita detegere, quae amplius ut è pleno profundant. Berosus, qui Belum interpretatus est, ait, cursu ista syderũ fieri: adeoq; id affirmat, ut cõflagrationi atq; diluuio tempus aßignet: arsura enim terrena contendit, quando oĩa sydera, quae nunc diuersos agunt cursus in Cancrum cõuenere, sic sub eodem posita uestigio, ut recta linea exire per orbes oĩm poßit: inundationem futuram, cũ eadem syderum turba in Capricornum cõuenerit. Illic solstitium, hic bruma conficitur. Magnae potẽtiae signa quae in ipsa mutatione anni momenta sunt. Et istas ego receperim causas (neq; enim ex uno est tanta pernicies) & illa quae in conflatione nostris placent, huc quoq; transferenda puto, siue aĩa est mundus, siue corpus, natura gubernãte, ut arbores, ut sata, ab initio eius usq; ad exitum, quicquid facere, quicquid pati debeat, inclusum est, ut in semine oĩs futuri ratio hominis cõprehensa est. Et legem barbae & canorum nondum natus infans habet, totius enim corporis & sequentis aetatis in paruo occultoq; liniamenta sunt. Sic origo mundi, non minus Solem & Lunam, & uices syderum, & animaliũ ortus, quàm quibus mutarentur terrena, continuit. In his fuit inundatio, quae non secus quã hyems, quàm aestas, lege mũdi uenit. Itaq; nõ pluuia istud fiet, sed pluuia quoq;, nõ incursu maris, maris quoq; incursu, non terrae motu, sed terrae quoq; motu. Omnia adiuuabunt naturã, ut naturae constituta peragãtur. Maximã tamẽ causam, ad se inundandã, terra ipsa praestabit,

bit quam diximus esse mutabilem,& solui in humorem. Ergo quãdocunq; erit terminus rebus humanis,cum partes eius interire debuerint,aboleri'ue funditus totæ,ut de integro totæ, rudes,innoxiæq; generentur, nec supersit in deteriora magister,plus humoris,quàm semper fuit,fiet. Nunc enim elementa ad id quod debetur pensa sunt. Aliquid oportet alteri accedat, ut quæ libramento stant inæqualitas turbet. Accedet humori. Nunc enim habet quo ambiat terras,nõ quo obruat,Quicquid illi adieceris, necesse est in aliũ locũ exundet. Vnde ergo terra habeat,minus ut ualidioribus infirma succumbat? Incipiet ergo putrescere,dehinc laxata ire in humorem, & aßidua tabe defluere. Tunc exilient sub mõtibus flumina,ipsosq; impetu quatient,inde aura * tacita manabunt. Solum omne aquas reddet, *tacta summi scaturient montes, quẽadmodum in morbum transeunt sana,& ulceri uicina cõsentiunt,ut quæq; proxima terris fluẽtibus fuerint,eluentur,stillabunt,& deinde current,& hiante pluribus locis saxo,per fretũ salient,et maria inter se cõponẽt. Nihil erũt Adriatici,nihil Siculi æquoris fauces,nihil Charybdis,nihil Scylla. Oẽs nouũ mare fabulas obruet,et hic q terras cingit Oceanus extremas,ueniet in mediũ. Quid ergo est? nihilominus tenebit alienos menses hyems,æstas prohibebitur,et quodcũq; terras sydus exiccat,compresso ardore cessabit. Peribunt tot nomina, Caspiũ & Rubrum mare. Ambracij * & *Corinthiaci Cretici sinus. Propontis & Pontus. Peribit omne discrimen. Cõfundetur quicquid in suas partes natura digeßit. Non muri quemquã turres'ue tuebuntur. Non proderunt tẽpla supplicibus,nec urbiũ summa,quippe fugientes unda præueniet,& ex ipsis arcibus deferet. Alia ab occasu,alia ab oriente cõcurrent, unus humanũ genus condet dies. Quicquid tam longa fortunæ indulgẽtia excoluit,quicquid supra cæteros extulit,nobilia pariter atq; adornata,magnarumq; gentium regna pessundabit.

CAP. XXX. *Sunt omnia, ut dixi, facilia naturæ, utique à primo facere constituit, ad quæ non subito; sed ex denuntiato uenit. Iam autem à primo die mundi, cum in hunc habitum ex informi unitate discederet, quando mergerentur terrena, decretum est, & ne sit quandoq; uelut in nouo opere, dura molitio, olim ad hæc maria se exercent. Non uides ut fluctus in littora tanquam exiturus incurrat? Nõ uides, ut æstus fines suos transeat, & in possessionem terrarum mare inducat? Non uides, ut illi perpetua cum claustris suis pugna sit? Quis porrò istinc, unde tantũ tumultum uides, metus est e mari & magno impetu erumpentibus fluuijs? Vbi nõ humorem natura dispo-suit, ut undiq; nos, cum uoluisset, aggredi posset. Mentior, nisi eruentibus terram humor occurrit, et quoties nos auaritia, aut defodit, aut aliqua causa penetrare altius cogit, eruenti finis aliquando est. Adijce nunc, quod immanes sunt in abdito lacus, & multum maris conditi, multum fluminum per operta labentium. Vndiq; ergo erit causa diluuio, cum aliæ aquæ subinfluunt terras, aliæ circunfluunt, quæ diu coërcitæ uincent, & amnes amnibus iungent, paludibus stagna. Omnium tunc mare ora fontium implebit, et maiore hiatu soluet. Quemadmodum corpora nostra ad egestum uenter exhaurit, quemadmodum eunt in sudorẽ uires: ita tellus liquefiet, et alijs causis quiescentibus, intra se, quò mergatur, inueniet; sic magna omnia coitura crediderim. Nec erit longa mora exitij. Tentatur diuelliturq; concordia, cum semel aliquid ex hac idonea diligentia remiserit mundus, statim undiq; ex aperto supernè, ex abdito ab imo aquarum fiet eruptio. Nihil est tam uiolentum & incontinens sui, contumax, infestumq; renitentibus, quàm magna uis undæ, utetur libertate permissa, & iubente natura, quæ scindit circuitq;, complebit. Vt ignis, diuersis locis ortus, cito miscet incendium, flammis coire properantibus, sic momento redundantia*

dantia maria se committent. Nec ea semper licentia undis erit, sed peracto exitio generis humani, extinctisq; pariter feris in quarum homines ingenia transierãt, iterum aquas terra sorbebit, terram pelagus stare, aut intra terminos suos furere coget, & reiectus è nostris sedibus in sua secreta pelletur oceanus, & antiquitus ordo reuocabitur. Omne ex integro animal generabitur, dabiturq; terris homo inscius scelerum, & melioribus auspicijs natus. Sed illis quoque innocentia non durabit, nisi dum noui sunt, cito nequitia subrepit, uirtus difficilis inuentu est, rectorem ducemq; desiderat, etiam sine magistro uitia discuntur.*

*pelagusq; stare,

EX LIBRI TERTII PRAEFATIONE.

1 Prętermitat ergo senectus, &c. Britannicum exemplar habebat, præmitat ergo senectus. Nõ dubito quin Seneca scripserit, premat à tergo senectus &c. Nisi malis, premit & obiicit, quod sanè mollius est.

EX EADEM.

2 In primis labris animam habere. Vt intelligas paratam ad mortem, quanquam altera scriptura magis arridet. Ac mox, Hæc res efficit non euenire quærenti ut sit liber, sed euenire naturæ. Fortunatus tantum mutat, quærenti in Quiriti. Britannicum exemplar probabilius habebat, non è iure Quiritium, sed è iure naturæ. Nam omnino dubito, an Latinè posśis quiritem dicere, singulari numero, duntaxat apud rhetores.

EX CAP. I.

3 Apud Terentium Iunior charisśime. Pro Terentium legẽdum, te, quod indicauit Fortunatus, & huic suffragabatur codex Britannicus. Iunior Lucii cognomen est.

4 Tam uarius illius usus quàm gratus est. Melius quod habebat exemplar Britannicum, quàm gustus est. Ex gustu enim iudicantur aquæ, quæ ad quid sint usui.

EX CAP. XIII.

5 Hunc eundem languere considero. Sic prior æditio. Britannicũ exemplar pro eundem, habebat euanidum, & recte ni fallor.

EX CAP. XV.

6 Sæpe terra si facilis est, in tabem ipsa resoluitur & humescit. Idẽ euenit sub terra, quod in nubibus ut spissetur, grauiorq; quàm ut

manere

manere in natura sua posſit, gignat humorem. Ita prior æditio, quæ tolerabilis eſt, ſi legas, grauioremq́;. Fortunatus legit. Ipſe tranſire facilis in aliud. Ipſa terra in tabem reſoluitur, &c. Hæc lectio uidetur altera deprauatior. Suppoſuimus lectionem quam diuinauit Fortunatus, donec germana extiterit. EX CAP. XVIII.

7 Quàm ſero expreſſero circunſcribi ſe &c. Hoc loco torquetur Fortunatus, uariamq́; diuinat lectionem. At uetus lectio mea ſententia bene habet, ſi pro expreſſero, legas experrecta.

EX CAP. XX.

8 Circa cannales ſuos cymbasq́; durari. Sic prior æditio. Alii legunt, riuos pro cymbas. Britannicum habebat ripasq́;.

9 Amnis eius. Sic prior æditio. Lynceſtius amnis bene repoſuit Fortunatus. Sed ſtomachatur ſine cauſa, quod Mintius aſſcripſerim, ex codice, non ex ſomnio meo. Neque enim aliud tum agebam in tranſcurſu. EX CAP. XXVI.

10 Chodiorum fons. Rhodiorum repoſuit Fortunatus, atque id habebat exemplar Britannicum. EX CAP. XXVII.

11 Adeſſe receſſerunt. Ita prior æditio. Fortunatus diuinat, auulſa. Britannicum exemplar habebat à continente receſſerunt.

L. ANNAEI SENECAE QVAESTIONVM NATVRALIVM LIBER IIII.

in quo de Niue Grandine, & Pluuia agitur.

PRAEFATIO.

DELECTAT *te quemadmodum ſcribis Lucili uirorũ optime Sicilia, et officium procurationis ocioſæ.* Delectabit, *ſi continere id intra fines ſuos uolueris, nec efficere imperiũ quod eſt procuratio. Facturũ te hoc non dubito. Scio quàm ſis ambitioni alienus, quàm familiaris ocio & literis. Turbã rerum hominumq́; deſiderent, qui ſe pati neſciũt. Tibi tecum optime conuenit.* Nec *mirum paucis iſtud contingere,*

*gere, imperiosi nobis ipsi molesti sumus: modò amore nostri, modò tædio laboramus, infelicẽ animũ nũc superbia inflamus, nunc cupiditate distẽdimus, aliàs uoluptate laxamus, aliàs solicitudine exurimus. Quod est miserrimũ nunquàm sumus singuli. Necesse est itaq; aßidua utamur, in tã magnorũ uitiorum contubernio, rixa. Fac ergo mi Lucili, quod facere consueuisti. A turba quantũ potes te separa, nec adulatoribus latus præbeas: artifices sunt ad captãdos superiores, Par illis etiam si bene caueris, non eris. Sed mihi crede proditioni, si capieris, ipse te trades. Habẽt hoc in se naturale blanditiæ, etiã cum reijciuntur placẽt, sæpe exclusæ nouißime recipiũtur. Hoc enim ipsum imputãt, quod repellũtur, & *subijci ne cõtumelia quidem possunt. Incredibile est, quod dicturus sum, sed tamen uerũ. Ea miseria quisq; patet, quã patitur. Fortasse enim idẽ, qui patet patitur. Sic ergo formare, ut scias non posse te consequi, ut sis impenetrabilis, cũ omnia caueris, *per ornamẽta fiet, Alius adulatione clàm utetur parce, alius ex aperto palàm rusticitate simulata, quasi simplicitas illa non ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat non esse occulte, nec ex dißimulato blandiendũ. Perit, inquit, procari, si latet. Plurimum adulator cum deprehẽsus est, proficit, plus etiamnum si obiurgatus est, si erubuit. Futuros multos in *personã tuã Plãcos cogita, & hoc non esse remediũ tanti mali, nolle laudari. Crispus Paßienus, quo ego nil noui subtilius in omnibus rebus, maxime in distinguendis & curandis uitijs, sæpe dicebat *adulationi opus non claudere ostiũ, sed aperire. Et quidem sic, quẽadmodum opponi amicæ solet. Quæ si impulit grata est, gratior si effregit. Demetriũ egregiũ uirum memini dicere cuidã libertino potenti, facilem sibi esse ad diuitias uiam, quo die pœnituisset bonæ mentis. Nec inuidebo, inquit, uobis hanc artem, sed docebo eos quibus quæsito opus est, quẽadmodum non dubiam fortunam*

*subigi

*per æramẽta feriet

*prouincia

*adulationibus non claudere ostium.

nam maris, non emēdi uendendiq; litem ſubeant, non incertam fidem ruris, incertiorē fori tentēt, quemadmodum non ſolū facili, ſed etiā hilari uia pecuniā faciant, gaudentesq; diſpolient. Te, inquit, longiorem Fido Anneo iurabo, & Apollonio pyкta, quāuis ſtaturā habeas Thetiſi Threcæ incompoſiti. Hominem quidē non eſſe ullum liberaliorē, non mētiar, cum poßis uideri omnibus donaſſe, quicquid dereliquiſti. Ita eſt mi Iunior, quo apertior eſt adulatio, quo improbior, quo magis frontem ſuam perfricuit, cecidit aliā, hoc citius expugnat. Eò enim iam dementiæ uenimus, quod qui parcè adulatur, pro maligno ſit. *Solebā tibi dicere Gallionē fratrem meum, quem nemo non parum amat, etiā qui amare plus non poteſt, + talia uicia non noſſe, hoc eum odiſſe: ab omni illū parte tētaſti. Ingeniū ſuſpicere cœpiſti, omniū maximū & dignißimum, quod* conſecrari mallet, quàm cōteri, pedes abſtulit, frugalitatē laudare cœpit, quare ſic à nobis reſiluit: uti nos nec laudare nec damnare uideatur. Prima ſtatim uerba præſcidit. Cœpiſti mirari comitatem* & compoſitam ſuauitatē, quæ illos quoq;, quos tranſit, abducit, gratuitū etiam* in obuios meritū. Nemo enim mortaliū uni tam dulcis eſt, quàm hic omnibus, cum interim tāta naturalis boni uis eſt, uti artem ſimulationemq; non redoleat. Nemo non imputari ſibi bonitatē publicam patitur. Hoc quoq; loco blanditijs tuis reſtitit, ut exclamares inueniſſe te inexpugnabilem uirum aduerſus inſidias, quas nemo non in ſinum recipit. Eo quidem magis hanc eius prudentiā, & in euitādo ineuitabili malo pertinaciam te ſuſpicere confeſſus es, quia ſperaueras poſſe apertis auribus recipi, quamuis blanda diceres, quia uera dicebas. Sed eo magis intellexit obſtandum. Semper enim falſis à uero petitur ueritas. Nolo tamen tibi diſpliceas, quaſi male egeris, & quaſi ille aliquid iocorum aut doli ſuſpicatus ſit. Non deprehendit te, ſed repulit. Ad hoc exemplar compo

*Solebas mihi dicere
*alia uitia
* conſeruari malles,
*& incōpoſitam
*in oēs meritum.

componere. Cum quis ad te adulator accesserit, dicito: * Vis tu ista uerba, quæ iam ab alio magistratu ad alium cum lictoribus transeant,* ferre ad aliquem qui paria facturus, uult, quicquid dixeris audire. Ego nec decipere uolo, nec decipi possum. Laudari me à uobis, nisi laudaretis etiam malos, uellem. Quid autem necesse est in hoc descendere, ut te petere cominus possint? Longum inter uos interuallum sit. Cum cupieris bene laudari, quare hoc ulli debeas? Ipse te lauda, dic, liberalibus me studijs tradidi, quanquam paupertas alia suaderet, & ingenium abduceret, ubi præsens studij precium est. Ad gratuita carmina deflexi me, & ad salutare philosophiæ studium contuli. Ostendi in omne pectus cadere uirtutem, & eluctatus natalium angustias, nec sorte me, sed animo mensus, par maximis steti. Non mihi inimicitia Getulici Caij fidem eripuit, non in aliorum personam infeliciter * amatorum, Messala & Narcissus, diu publici hostes, antequam fui, propositum meum potuerunt euertere. Ceruicem pro fide apposui. Nullum uerbum mihi, quod non salua conscientia procederet, excussum est. Pro amicis omnia timui, pro me nihil, nisi ne parum bonus amicus fuissem. Non mihi muliebres fluxere lachrymæ, non è manibus ullius supplex pependi. Nihil indecorum nec bono, nec uiro feci. Periculis meis maior, paratus ire in ea quæ minabantur, egi gratias fortunæ, quod experiri uoluisset, quanti æstimarem fidem. Non debebat mihi paruo res tanta constare. Nec examinauit me quidem diu, neque enim paria pendebant, utrùm satius esset me perire pro fide, an fidem pro me. Non præcipiti impetu in ultimum consilium, quo me eriperem furori potentium, misi. Videbam apud Caium tormenta, uidebam ignes. Sciebam olim sub illo in eum statum res humanas decidisse, ut inter misericordiæ opera

haberet

* I, tu ista

* ferto

* armati, Messalina

haberetur occidi. Non tamē ferro incubui, nec in mare aperto ore desilui, ne uiderer pro fide tātum mori posse. Adijce nunc inuictū muneribus animū, & in tāto auariciæ certamine, nunquam suppositam manum lucro. Adijce nunc uictus parsimoniam, sermonis modestiam. Aduersus minores humanitatem, aduersus maiores reuerentiam. Post hoc ipse te cōsule, uera ne an falsa memoraueris. Si uera sunt, coram magno teste laudatus es: si falsa, sine teste derisus es. Possum & ipse nunc uideri te, aut captare aut experiri. Vtrumlibet crede, & omnes timere à me incipe. Vergilianum illud excude,

Nusquam tuta fides. Aut Ouidianum,
Quà terra patet fera regnat Erinnys,
In facinus iurasse putes.

Aut illud Menādri (Quis enim non in hoc magnitudinē ingenij sui cōcitauit, detestatus cōsensū humani generis tendētis ad uitia) omnes ait, malos uiuere, & in scenā uelut rusticus poëta prosiluit. Non senē excepit, nō puerū, nō fœminā, nō uirū, & adiicit, singulos peccare nō paucos, sed iā scelus esse cōtextū. Fugiēdū ergo, & in se redeundū est, imò etiā à se recedēdum. Hoc tibi, & si diuidimur mari, præstare tētabo, ut dubiū uiæ iniecta manu ad meliora perducam. Et ne solitudinem sentias, hinc tecū miscebo sermones. Erimus unà, qua parte optimi sumus, dabimus inuicē cōsilia, & ex uultu audiētis pendentē lōgè te ab ista prouincia abducā, ne forte magnā historijs esse fidē credas, & placere tibi incipias, quoties cogitaueris. Hāc ego habeo sub meo iure prouinciā, quæ maximarū urbiū exercitus & sustinuit & fregit, cū inter Carthaginē & Romā ingētis belli preciū iacuit: cū quatuor Romanorū principum, id est, totius imperij uires contractas in unū locum uidit, animumq; Pōpeij fortuna erexit, Cæsaris fatigauit, Lepidi transtulit, omnium concußit, qui illi ingenti spectaculo interfuere:

quo

quo liquere mortalibus posset, quàm uelox foret ad imũ lapsus ex summo, quamq; diuersa uia magnam potentiam fortuna destrueret. Vno enim tempore uidit Pompeiũ Lepidumq;, ex maximo fastigio aliter ad extrema deiectos, cum Pompeius alienum exercitum fugeret, Lepidus suum.

CAP. I. *Itaq; ut totũ mihi te abducã, quãuis multa habeat Sicilia in se circaq; se mirabilia, oẽs interim ꝓuinciæ tuæ quæstiones præteribo, & in diuersum cogitationes tuas abstrahã. Quærã enim tecum id, quod libro superiore distuli. Quid ita Nilus æstiuis mensibus abundet. Cui Danubiũ similem habere naturã philosophi tradiderũt, quod & fontis ignoti, & æstate quàm hyeme maior sit. Vtrunq; apparuit falsum. Nã & caput eius in Germania esse cõperimus, & æstate quidẽ incipit crescere, sed adhuc manẽte intra mensuram suam Nilo, primis caloribus, cum sol uehemẽtior inter extrema ueris niues emollit, quas ante consumit, quàm intumescere Nilus incipiat. Reliquo uero æstatis minuitur, & ad hybernam magnitudinẽ redit, atq; ex ea demittitur.*

CAP. II. *At Nilus ante ortum caniculæ augetur medijs æstibus, ultra æquinoctiũ. Hunc nobilissimũ amnẽ natura extulit ante humani generis oculos, & ita disposuit, ut eo tempore inundaret Aegyptũ, quo maxime usta feruoribus terra undam altius traheret, tantum hausura, quantũ siccitati annuæ sufficere posit. Nam in ea parte, qua in Aethiopiam uergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, & qui insuetã aquis cœlestibus terrã nõ adiuuent. Vnam ut scis Aegyptus in hoc spem suã habet. Proinde sterilis annus aut fertilis est, prout ille magnus influxit, aut parcior. Nemo aratorũ aspicit cœlum. Quare nõ cũ poëta in eo iocor, & illi Ouidium suum impingo, qui ait,*

Nec pluuias supplicat herba Ioui.

Tibullus habet hoc carmẽ non Ouidius.

Vnde crescere incipiat si comprehendi posset, causæ quoq; in-

 crementi

crementi inuenirentur. Nunc *uero magnas ſolitudines peruagatus,& in paludes diffuſus,gentibus ſparſus circa* Philas *primum ex uago & errante colligitur.*Phile *inſula eſt aſpera & undiq; præruptа,duobus in unũ coituris amnibus cingitur,qui* Nilo *mutantur,& eius nomen ferunt.* Vrbs *eã totã cõplectitur.*Hanc Nilus *magnus magis quã uiolẽtus, egreſſus* Aethiopiã *arenaſq́;, per quas iter ad cõmercia* Indici *maris eſt, prælabitur.*Excipiunt *autem cataractæ, nobilis inſigni ſpectaculo locus.*Ibi *per arduas exciſaſq́; pluribus locis rupes* Nilus *inſurgit,& uires ſuas concitat.*Frangitur *enim occurrẽtibus ſaxis, & per anguſtias eluctatur, ubicunq; uincit, aut uincitur,fluctuat, & illic excitatis primũ aquis, quas ſine tumultu leni alueo duxerat,uiolẽtus, & torrens per malignos tranſitus proſilit,dißimilis ſibi.*Quippe *ad id lutoſus & turbidus fluit.* At *ubi in ſcopulos*cautiũ intrauit ſpumat, & illi non ex natura ſua, ſed ex iniuria loci color eſt.* Tandẽ *eluctatus obſtantia in uaſtã altitudinẽ ſubito deſtitutus cadit,cũ ingẽti circũiacentiũ regionũ ſtrepitu.*Quem *perferre gens ibi*aſperis collocata nõ potuit, obtuſis aßiduo fragore auribus, & ob hoc ſedibus ad quietiora translatis.* Inter *miracula fluminis incredibilẽ incolarum audaciã accepi.*Bini *paruula nauigia conſcẽdunt,quorũ alter nauem regit,alter exhaurit.* Deinde *multũ inter rapidã inſaniã* Nili, *& reciprocos fluctus uolutati, tandẽ tenuißimos cannales tenet,per quos anguſta rupiũ effugit,& cũ toto flumine effuſi,nauigiũ ruens manu tẽperant,magnoq́; ſpectantiũ metu in caput mißi,cũ iam adploraueris, merſoſq; atq; obrutos tanta mole credideris, longe ab eo,in quẽ ceciderant, loco nauigant, tormenti modo mißi.* Nec *mergit cadens unda,ſed planis aquis tradit.* Primũ *incrementũ* Nili *circa inſulam,quã modo retuli,*Philas* *naſcitur.*Exiguo *ab hac ſpatio petra diuiditur,* ἄβατον Græci *uocant, nec illam ulli, niſi antiſtites calcant,*

**arctius intrauit*

**à* Perſis

**noſcitur.*

calcant, illud primò saxum auctũ fluminis sentit. Post magnũ deinde spatium duo eminent scopuli, Nili uenas uocãt incolæ, ex quibus magna uis funditur, non tamen quanta operire posset Aegyptũ. In hæc ora stipẽ sacerdotes & aurea dona præfecti, cũ solenne uenit sacrũ iaciunt. Hinc iam manifestus nouarum uiriũ Nilus, alto ac profundo alueo fertur, ne in latitudinem excedat obiectu montiũ pressus. Circa Memphim demum liber, et per campestria uagus, in plura scinditur flumina, manuq́; canalibus factis, ut sit modus in deriuantiũ potestate, per totam discurrit Aegyptũ. Initio diducitur, deinde continuatis aquis in faciẽ laci ac turbidi maris stagnat, cursum illi uiolentiamq́; eripit latitudo regionũ, in quas extenditur, dextra leuaq́; totã amplexus Aegyptũ. Quantũ creuit Nilus tantũ spei in annũ est. Nec cõputatio fallit agricolã, adeo ad mensurã fluminis respondet, quam fertilẽ facit Nilus. Is arenoso & sitienti solo & aquã inducit & terrã: nam cũ turbulentus fluat omnẽ in siccis atq; hiantibus locis fecẽ relinquit, & quicquid pingue secũ tulit, arentibus locis allinit, iuuatq́; agros duabus ex causis, & quod inundat, & quod oblimat. Ita quicquid non adijt, sterile ac squalidum iacet. Si creuit super debitum, nocuit. Mira itaq; natura fluminis, quod cũ cæteri amnes *abluãt terras & euiscerent, Nilus tanto cæteris maior, adeo nihil excedit, nec abradit, ut contra adijciat uires, minimumq́; in eo sit quod solũ tẽperet. Illato enim limo, arenas saturat ac *iũgit. Debetq́; illi Aegyptus non tantũ fertilitatem terrarũ, sed ipsas. Illa facies pulcherrima est, cũ iam se in agros Nilus ingeßit. Latent campi, opertæq́; sunt ualles, oppida insularũ modo extãt. Nullum in mediterraneis, nisi per nauigia commerciũ est. Maiorq́; est lætitia gentibus, quo minus terrarũ suarũ uident. Sic quoq; cum se ripis continet Nilus, per septena ostia in mare emittitur, quodcunque elegeris ex his mare est. Multos nihilominus

*ambedant

*inungit.

ignobiles ramos in aliud atque aliud littus porrigit. Cæterum beluas, marinis uel magnitudine uel noxa pares educat. Et ex eo quantus sit, æstimari potest, quod ingentia animalia & pabulo sufficienti, & ad uagandum loco, continet. Babillus uirorum optimus, perfectusq; in omni litterarũ genere, rarißimus autor est, cum ipse præfectus obtineret Aegyptũ, * Heraclitio ostio Nili, quod est maximum, spectaculo sibi fuisse delphinorum à mari occurrentium, & crocodilorũ à flumine aduersum agmen agentium, uelut pro partibus præliũ. Crocodilos ab animalibus placidis, morsuq; innoxijs uictos. His superior pars corporis dura & impenetrabilis est, etiam maiorũ animalium dentibus, at inferior mollis ac tenera: hãc delphini spinis quas dorso eminentes gerunt, submersi uulnerabant, & in aduersum * emersi diuidebant. Recisis hoc modo pluribus, cæteri uelut acie uersa refugerunt. Fugax animal audaci, audacißimum timido. Nec illos Tentyritæ generis aut sanguinis proprietate superant, sed contemptu & temeritate. Vltro enim insequuntur, fugientesq; iniecto trahũt laqueo, pleriq; percũt, quibus minus præsens animus ad persequendum fuit. Nilum aliquando marinam aquam detulisse Theophrastus est autor, Biennio continuo, regnante Cleopatra, non ascendisse decimo regni anno & undecimo constat. Significatã aiunt duobus rerum potientibus defectionẽ. Antonij enim Cleopatræq; defecit imperiũ. Per nouẽ annos, non ascendisse Nilum superioribus seculis Callimachus est autor. Sed nunc ad inspiciendas causas, propter quas æstate Nilus crescat, accedã, et ab antiquißimis incipiam. Anaxagoras ait ex Aethiopiæ iugis solutas niues ad Nilum usq; decurrere. In eadem opinione omnis uetustas fuit. Hoc Aeschylus, Sophocles, Euripides * tradebant. Sed falsum esse argumentis plurimis patet. Primo Aethiopiam feruẽtißimam esse indicat hominum adustus color, et Troglodytæ, quibus

*Heracleotico

*emißi

*credebant.

*bus subterraneæ domus sunt. Saxa uelut igni feruescũt, nõ tantum medio, sed inclinato quoq; die, ardens puluis, nec humani uestigij patiens, argentum replumbatur, signorum coagmẽta soluuntur, nullum materiæ * superadornatæ manet operimentum. Auster quoq; qui ex illo tractu uenit, uentus calidißimus est. Nullum ex his animalibus quæ latent bruma, unquam reconditur. Etiam per hyemem in summo & aperto serpens est. Alexandriæ quoq; quæ longe ab huiusmodi immodicis caloribus est posita, niues non cadunt, superiora etiam pluuia carẽt. Quemadmodum ergo regio tantis subiecta feruoribus duraturas per totam æstatem niues recipit? Quas sane aliqui montes illic quoque excipiant, nunquàm tamen magis quàm alpes, quàm Thraciæ iuga aut Caucasus. Atqui horum montium flumina uere & prima æstate intumescunt, deinde hybernis minora sunt. Quippe uernis temporibus imbres niuem diluũt, reliquias eius primus calor dißipat. Nec Rhenus, nec Rhodanus, nec Ister, nec Caystrus subiacent malo æstate. Altißimæ sunt & in illis septentrionalibus iugis niues. Phasis quoq; per id tẽpus eas oras tenẽs cresceret, si niues flumina poßent cõtra æstatẽ magna producere. Præterea si hæc causa attolleret Nilũ, æstate prima plenißimus flueret. Tũc enim maximæ et integræ adhuc niuis, ex mollißimoq; tabes est. Nilus autẽ p mẽses quatuor liquitur, & illi æqualis acceßio est. Si Thaleti credis, Etesiæ descendenti Nilo resistunt, & cursus eius acto contra hostia mari sustinent: ita reuerberatus in se recurrit, non crescit, sed exitu prohibitus resistit, & quacunque mox potuit inconceßus erumpit. Euthymenes Maßiliẽsis testimonium dicit, Nauigaui, inquit, Atlanticum mare. Inde Nilus fluit maior, quamdiu Etesiæ tempus obseruant, tunc enim eijcitur mare instantibus uentis. Cùm resederit pelagus conquiescit, minorq; discedenti inde uis Nilo est. Cæterum dulcis maris sapor est.*

*superadoratæ

& similes Niloticis beluæ. Quare ergo si Nilum Etesiæ prouocant, et ante illos incipit incrementū eius, & post eos durat? Præterea non sit maior quo illi flauere uehementius? Nec remittitur incitaturq́; , prout illis impetus fuit, quod fieret, si illorum uiribus cresceret. Quid quod Etesiæ littus Aegypti uerberant, & cōtra illos Nilus descēdit, inde uenturus, unde illi, si origo ab illis esset. Præterea ex mari purus & cæruleus efflueret nō ut nunc turbidus uenit. Adde quod testimoniū eius testiū turba coarguitur. Tunc erat mendacio locus, cū ignota essent externa littora. Libebat illis fabulas mittere. Nunc uerò tota exteri maris ora mercatorū nauibus stringitur, quorum nemo narrat nūc cæruleū Nilum, aut mare saporis alterius, quod & natura credi uetat, quia dulcißimū quodq; & leuißimū sol trahit. Præterea quare hyeme nō crescit, & tūc potest uentis cōcitari mare, aliquāto quidē maioribus. Nā Etesiæ tēperati sunt. Quod si è mari ferretur Atlantico, semel oppleret Aegyptū. At nunc per gradus crescit. Oenopides Chius ait hyeme calorē sub terris contineri, ideo & specus calidos esse & tepidiorem puteis aquā, itaq; uenas interno calore siccari. Sed ī alijs terris augentur imbribus flumina. Nilum, quia nullo imbre adiuuetur, tenuari, deinde crescere per æstatem, quo tempore frigent interiora terrarū, et redit rigor fontibus: quod si uerum esset, æstate flumina crescerent, oēsq́; putei æstate abundarēt. Deinde non calorē hyeme sub terris esse maiorē. Aqua et specus & putei tepent, quia aëra rigentē extrinsecus nō recipiūt. Ita non calorē habent, sed frigus excludunt. Ex eadē causa æstate refrigent, quia illò remotus, seductusq́; aër calefactus nō peruenit. Diogenes Apolloniates ait, Sol humorē ad se rapit, hūc exsiccata tellus, tū ex mari ducit, tum ex cæteris aquis. Fieri autem non potest, ut una sicca sit tellus, *alia abundet. Sunt enim perforata oīa, & inuicem peruia. Sicca ab humidis sumunt aliquando*

*frigescunt,

*alia humeat.

*quādo. Nisi aliquid terra acciperet, exaruisset. Ergo undas Sol trahit, sed ex his quæ premunt, maxime hæc meridiana fuit. Terra cum exaruit plus ad se humoris adducit, ut in lucernis oleum illò fluit, ubi exuritur. Sic aqua illò incūbit, quò uis caloris & terræ æstuantis arceßit. Vnde ergo * trahit? ex illis* *trahitur? *scilicet partibus semper hybernis, septētrionalibus, unde exūdat. Ob hoc pontus in inferū mare aßiduè fluit rapidus, non ut cætera maria alternatis ultro citro æstibus, in unam partem semper pronus et torrēs. Quod nisi * faceret, hisq; itineribus,* *fieret, *quod cuiq; deest, redderetur, quod cuiq; superest, emitteretur, iam aut siccata essent oīa, aut inundata. Interrogare Diogenem libet, quare cum pontus et amnes cuncti inuicem cōmeent, non omnibus locis æstate maiora sunt flumina. Aegyptū Sol magis percoquit. Itaq; Nilus magis crescit. Sed in cæteris quoq; terris aliqua fluminibus fiat adiectio. Deinde quare ulla pars terræ sine humore est, cū omnis ad se ex alijs regionibus trahit, eoq; magis quo calidior est. Deinde quare Nilus dulcis est, si illi è mari unda est? Nec enim ulli flumini dulcior gustus.*

CAP. III. *Grandinem hoc modo fieri, si tibi affirmauero, quo apud nos glacies fit, gelata nube tota, nimis audacē rem fecero. Itaq; ex his me testibus numero secundæ notæ, qui uidisse quidem se negant, sed audisse. Aut quod historici faciunt, & ipse faciam. Illi cū multa mentiti sunt ad arbitriū suum, unā aliquam rem nolunt spondere, sed adijciunt, penes autores fides erit. Ergo si mihi parum credis, Posidonius tibi autoritatē promittet, tam in illo quod præteritū, quàm in hoc quod secuturum est. Grandinē enim fieri ex nube aquosa etiā in humorē uersa sic affirmabit, tanquam interfuerit. Quare autē rotunda sit grando, etiam sine magistro scire potes, cum adnotaueris stillicidū omne cōglomerari. Quod & in speculis apparet, quæ humorem halitu colligunt, & in poculis sparsis, aliaq; omni*

leuitate: nam & in herbarum uel arborum folijs, si quæ guttæ adhæserunt, in rotundum iacent.

Quid magis est saxo durum? quid mollius unda?

Dura tamē molli saxa cauātur aqua: aut ut alius Poëta ait, Stillicidij casus lapidem cauat, et hæc ipsa excauatio rotunda fit. Ex quo apparet illud quoq; huic simile quòd cauat. Locum enim sibi ad formā & habitum sui exculpit. Præterea potest, etiam si nō fuerit grando talis, cū defertur corrotundari, & toties per spatium aëris densi deuoluta æquabiliter atq; in orbē teri. Quod nix pati nō potest, quia nō est tam solida, imò quia tam fusa est, & nō per magnam altitudinē cadit, sed circa terras initium est. Ita nō longius illi per aëra, sed ex proximo lapsus est. Quare nō et ego idem mihi permittā, quod Anaxagoras, cū inter nullos magis quā inter Philosophos esse debeat æqua libertas? Grando nihil aliud est quā suspensa glacies. Nix & pruina pendens congelatio. Illud enim iam diximus, quod inter aquam & rorem interest, hoc inter pruinam et glaciem, necnon inter niuem & glaciem interesse.

CAP. IIII. Poterā me peracta quæstione dimittere, sed bene emensum dabo, & quoniā cœpi tibi molestus esse, quicquid in hoc loco quæritur, dicam. Quæritur aūt, quare hyeme ningat, nō grandinet, et uere iam frigore infracto grando cadat. Nā, ut fallar tibi, uerū mihi quidē persuadetur, qui me usq; ad mēdacia hæc leuiora, in quibus os præcidi, nō oculi erui solent, credulū præsto. Hyeme aër riget, & ideò nondū in aquā uertitur, sed ĩ niuē, cui aër propior est. Cū uer cœpit maior inclinatio tēporis sequitur, & calidiore cœlo maiora fiūt stillicidia. Ideò ut ait Vergilius noster. Cū ruit imbriferū uer, uehementior immutatio est aëris undiq; patefacti et soluētis se, ipso tēpore adiuuāte. Ob hoc nimbi graues magis uastiq; quā pertinaces deferūtur. Bruma lentas pluuias habet et tenues, quales

ſæpe ſolẽt interuenire, cũ pluuia rara & minuta, niuem quoq; admixtã habet. Dicimus *niualẽ diẽ, cũ altũ frigus, et triſte cœlũ eſt.* Præterea *aquilone flante & ſuũ cœlũ habẽte, minutæ pluuiæ ſunt.* Auſtro *imber improbior eſt, et guttæ pleniores ſunt.*

CAP. V. Rem *à noſtris poſitam nec dicere audeo, quia infirma uidetur, nec præterire.* Quid *enim mali eſt aliquid & faciliori iudicio ſcribere?* Imò *ſi oĩa argumenta ad* **lancẽ cœperimus exigere, ſilentium indicetur.* Pauca *enim admodũ ſunt ſine aduerſario.* Cætera *etiã ſi uincunt litigant.* Aiunt *quicquid circa Scythiam et* Pontũ *et ſeptentrionalem plagã, glaciatum & aſtrictũ eſt, uere relaxari.* Tunc *flumina gelata diſcedere, tunc obrutos montes niues ſoluere.* Credibile *eſt ergo frigidos ſpiritus inde fieri, & uerno cœlo immiſceri.* Illud *quoq; adijciunt, quod nec ſum expertus, nec experiri cogito.* Tu *quoq;, cenſeo, ſi uolueris uerum exquirere, niuem ita caue experiaris.* Minus *algere aiunt pedes eorum, qui fixam & duram niuem calcant, quàm eorum qui teneram & labefactam.* Ergo *ſi non mẽtiuntur, quicquid ex illis ſeptentrionalibus locis iam diſturbata niue et glacie frangente ſe fertur, id meridianæ partis tepentem iam humidumq; aëra alligat, & perſtringit.* Itaq; *cũ pluuia futura erit, grando fit, iniuria frigoris.*

*obruſſam

CAP. VI. Non *tẽpero mihi quo minus oĩm noſtrorum ineptias proferam, quoſdam peritos obſeruandarũ nubium eſſe affirmant, & prædicere cum grando uentura ſit, & hoc intelligere uſu ipſo potuiſſe, cũ colorem nubiũ notaſſent, quẽ grando toties inſequebatur.* Illud *incredibile,* Cleonæ *fuiſſe publicè præpoſitos* χαλαζοφύλακας *ſpeculatores futuræ grandinis.* Hi *cũ ſignum dediſſent adeſſe iam grãdinem, quid expectas ut homines ad penulas diſcurrerent, aut ad* **ſtoreas.* Imò *pro ſe quiſq; album agnũ immolabat, alius pullum.* Protinus *autẽ illæ nubes aliò declinabant, cum aliquid guſtaſſent ſanguinis.* Hoc

*ſcortea.

rides. Accipe quod rideas magis. Si quis nec agnũ, nec pullum habebat, quod sine damno fieri poterat, manus sibi afferebat. Et ne tu auidas aut crudeles existimes nubes, digitum suũ bene acuto graphio pungebat, & hoc sanguine litabat. Nec minus ab huius agello grando se auertebat, quàm ab illo in quo maioribus hostijs exorata erat.

CAP. VII. Rationẽ huius rei quidam quærũt. Alteri ut hoĩes sapientißimos decet, negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur & tẽpestates munusculis redimat, quamuis munera et deos uincat. Alteri suspicari ipsos aiunt, esse in ipso sanguine uim quandã potentẽ auertendæ nubis, ac repellendæ. Sed quomodo in tam exiguo sanguine potest esse uis tanta, ut in altũ penetret, & eam sentiant nubes? Quãto expedito expeditius erat dicere, mendacium & fabula est? At Cleonæ iudicia *reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis, quod negligẽtia eorum uineæ uapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in duodecim tabulis cauetur, ne quis alienos fructus excantaßit. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus et repelli, quorũ nihil posse fieri tã palã est, ut huius rei causa nullius Philosophi schola intrãda sit.

*animaduertebant

Vineas ne excantaßito.

CAP. VIII. Vnam rem adhuc adijciam, & fauere, ac plaudere te iuuabit. Aiunt niuem in ea parte aëris fieri, quæ propè terras est. Hanc enim plus habere caloris ex tribus causis. Vna, quod oĩs terrarũ euaporatio, cũ multum intra se feruidi aridiq; habeat, hoc est calidior, quo recentior. Altera quod radij Solis à terra resiliunt, & in se currunt. Horũ duplicatio ꝓxima quæq; à terris calefacit. Quæ ideò plus habẽt tẽporis, quia Solem bis sentiunt. Tertia causa est, quod magis superiora perflantur. At quæcũq; depressa sunt, minus uẽtis uerberãtur.

CAP. IX. Accedit his ratio Democriti. Omne corpus quo solidius est, hoc calorẽ citius cõcipit, et diutius seruat, Itaq; si in

Solem

Solem posueris æneum uas & uitreum & argenteum, æneo citius calor accedit, diutius hærebit. Adijcit deinde quare hoc existimet fieri. His, inquit, corporibus, quæ duriora & pressiora densioraq; sunt, necesse est minora foramina esse, & tenuiorẽ in singulis spiritũ. Sequitur, ut quẽadmodũ minora balnearia & minora miliaria citius calefiunt, sic hæc foramina occulta & oculos effugientia, & celerius feruorẽ sentiant, & propter easdem angustias quicquid receperũt tardius reddãt.

CAP. X. *Hæc longe præparata ad id perducunt, de quo nunc quæritur. Omnis aër quo propior est terris hoc craßior. Quemadmodum in aqua et in omni humore fex ima est, ita in aëre spißißima quæq; desidũt. Iam autẽ probatum est, oĩa quo craßioris solidiorisq; materiæ sunt, hoc fidelius custodire calorem receptum, sed quo editior est aër, & quo longius à terrarum colluuie receßit, hoc syncerior puriorq; est. Itaq; Solem non retinet, sed uelut per inane transmittit, ideò minus calefit.*

CAP. XI. *Contra autẽ quidam aiunt cacumina montium, hoc calidiora esse debere, quo propiora Soli sunt. Qui mihi uidentur errare, quod Apenninũ et Alpes et alios notos ob eximiam altitudinẽ montes, intantũ putant crescere, ut illorũ magnitudo sentire solis uiciniam poßit. Excelsa sunt ista quamdiu nobis comparantur: at uerò ubi ad uniuersum respexeris, manifesta est omnium humilitas. Inter se uincuntur, & uincũt. Cæterum intantum nihil attollitur, ut collatione totius nulla sit uel maximis portio quod nisi esset, nõ diceremus totũ orbẽ terrarũ pilã esse. Pilæ proprietas est cũ æqualitate quadam rotũditas, æqualitatẽ aũt hanc accipe, quã uides in lusoria pila. Nõ multũ illi cõmissuræ & rimæ earũ nocẽt, quo minus par sibi ab omni parte dicatur: qũo in hac pila, nihil illa interualla officiunt ad speciẽ rotundi, sic nec in uniuerso quidẽ orbe terrarũ, editi mõtes quorũ altitudo totius mũdi collatione cõsumitur. Qui dicit*

altiorem

altiorem montem, quia solem propius excipiat, magis calere debere, idem dicere potest longiorem hominem citius quàm pusillum debere calefieri, & citius caput eius quàm pedes. At quisquis mundum mensura sua æstimauerit, & terram cogitauerit tenere puncti locum, intelliget nihil in illa posse ita eminere, ut cœlestia magis sentiat, uelut in propinquũ illis accesserit. Montes isti quos suspicimus, & uertices æterna niue obsessi, nihilominus in imo sunt, sed propius quidem soli est mons, quã cãpus aut uallis, sed sic, quo modo est pilus pilo crassior, arbor arbore, & mons monte maior esse dicitur. Isto enim modo, & arbores aliæ magis quàm aliæ dicentur uicinæ cœlo, quod falsum est, quia inter pusilla non potest esse magnum discrimen, nisi dum inter se comparãtur. Vbi ad collationem immensi corporis uẽtum est, nihil interest quanto alterum altero sit maius, qa etiã si magno discrimine, tamẽ minima uincũtur.

CAP. XII. Sed ut ad propositum reuertar, propter has quas retuli causas, plerisq; placuit, in ea parte aëris niuẽ concipi, quæ uicina terris est, & ideò minus alligari, quia minore rigore coit. Nam uicinus aër plus habet frigoris, quã ut in aquã & imbrẽ transeat, & minus quàm ut duretur in grãdinẽ. Hoc medio frigore non nimis intento niues fiunt coactis aquis.

CAP. XIII. Quid istas, inquis, ineptias, quibus nec literatior fit quisquã, nec melior, tam operose persequeris? Quomodo fiant niues dicis, cum multo magis ad nos dici à te pertineat, quomodo emendæ non sint niues. Haba iubes me cum luxuria litigare. Quotidianũ istud & sine effectu iurgium est. Litigemus tamen, etiam si superior futura est, pugnantes ac reluctantes uincat. Quid porro? Hãc ipsam inspectionem naturæ nihil iudicas ad id, quod uis, cõferre? Cum quærimus, quomodo nix fiat, & dicimus illam pruinæ similem habere naturã, plus illi spiritus quàm aquæ inesse, non putas exprobrari illis, cum

emere

emere aquam turpe sit, si nec aquam quidem emunt? Nos uerò quæramus potius quomodo fiant niues, quàm quomodo seruentur, quoniã non cõtenti uina diffundere veterana, & per sapores ætatesq; disponere, inuenimus quomodo stiparemus niuem, ut ea æstatem euinceret, & cõtra anni feruorem defenderetur loci frigore. Quid hac diligentia consecuti sumus? Nempe ut gratuitam mercemur aquã. Nobis dolet, quod spiritũ, quod solem emere non possumus, quod hic aër etiam delicatis diuitibusq; ex facili nec emptus uenit. O quàm nobis male est, quod quicquam à rerum natura in medio relictum est. Hoc quod illa fluere & patere omnibus uoluit, cuius haustum uitæ publicum fecit, hoc quod tam homini quàm feris auibusq;, & inertißimis animalibus, in usum largè ac beatè profundit, contra se ingeniosa luxuria redegit ad precium. Adeò nihil potest illi placere, nisi charum. Vnũ hoc erat, quod diuites in æquũ turbæ deduceret, quo uno non possent antecedere pauperrimũ. Illi, cui diuitiæ molestæ sunt, excogitatum est, quemadmodũ etiã aqua caperet luxuriam. Vnde ad hoc peruentum sit, ut nulla nobis aqua satis frigida uideretur quæ flueret, dicã. Quamdiu sanus & salubris cibi capax stomachus est, impleturq;, non premitur, naturalibus fomentis contentus est. Vbi quotidianis cruditatibus non tẽporis æstus, sed suos sentit, ubi ebrietas continua uisceribus insedit, & præcordia bile in quam uertitur torret, aliquid necessario quæritur, quo æstus ille frangatur, qui ipsis aquis incalescit, remedijs incitat uitium. Itaq; non æstate tantum, sed & media hyeme niuem hac causa bibunt. Quæ huius rei causa est, nisi intestinum malum, & luxu corrupta præcordia, quibus nullum interuallum unquam quo interquiescerent datum est. sed prandia, cœnis usq; in lucem perductis, ingesta sunt, & distentos copia ferculorum ac uarietate, comessatio altius mersit? Deinde nunquam intermissa intemperantia, quicquid

*auide quid*ante decoxerat,efferauit,& in desiderium semper noui rigoris accendit. Itaq; quamuis cœnationem uelis ac specularibus muniant,& igne multo doment hyemem, nihilominus stomachus ille solutus & æstu suo languidus, quærit aliquid quo erigatur. Nam sicut animo relictos stupentesq; frigida spargimus,ut ad sensum sui redeant,ita uiscera istorum uitijs torpentia nihil sentiunt,nisi frigore illa uehementiore*perusseris. Inde est,inquam, quod nec niue contenti sunt, sed glaciem, uelut certior illi ex solido rigor sit, ac sæpe repetitis aquis diluunt: quæ non è summo tollitur,sed ut uim maiorem habeat,& pertinacius frigus ex abdito effoditur. Itaq; ne unum quidem eius est precium,sed habet institores aqua, & annonam proh pudor uariam. Vnguentarios Lacedæmonij urbe expulere, *& properè cedere finibus suis iusserunt,quia oleum disperderent. Quid illi fecissent,si uidissent reponendæ niuis officinas,& tot iumenta deportandæ aquæ deseruientia, cuius colorem saporemq; paleis,quibus custodiunt,inquinant? At dij boni,quàm facilè est extinguere sitim sanam. Sed quid sentire possunt emortuæ fauces,& occallatæ cibis ardentibus? Quemadmodũ nihil illis satis frigidum,sic nihil satis calidum est. Sed ardentes boletos,& raptim condimento suo mersatos, demittunt penè fumantes,quos deinde restinguant niuatis potionibus. Videbis inquam quosdam graciles, & palliolo focalíq; circumdatos, pallentes & ægros, non sorbere solum niuem, sed etiã esse,& frusta eius in cyphos suos deijcere,ne inter ipsam bibendi moram tepescant. Sitim istam esse putas? Febris est,& quidem eo acrior,quod non tactu uenarum,nec in cutem effuso colore deprehẽditur. Sed cor ipsum excoquit luxuria,inuictum malum, & ex molli fluidoq; durum atq; patiens. Non intelligis omnia consuetudine uim suam perdere? Itaq; nix ista,in qua etiamnũ natatis,eo peruenit usu, & quotidiana stomachi seruitute, ut

*auide

*percusseris

* & prope recedere è finibus

aquæ

aquæ locum obtineat. Aliquid adhuc quærite illa frigidius, quia pro nihilo est familiaris rigor.

IN LIBRVM QVARTVM EX CAPITE II.

1 Aestate proueniunt, & illis altissimæ in septentrionalibus iugis niues sunt. Phasis quoq; per Indiæ campos oras tenens cresceret. Ita prior æditio, Fortunatus ita legit, æstate. Sunt & illis in septentrionalibus altissimæ iugiter niues. Phasis quoq; per Indiæ tempus, & oris tenus cresceret, si niues, &c. Cum utraq; lectio sit deprauata ne torquerem lectorem, id quod diuinat Fortunatus, in contextum reposui, cessurum, ubi quid reperietur probabilius.

L. ANNAEI SENECAE QVAESTIONVM NATVRALIVM LIBER V.

in quo de Ventis & Aëris motu agitur.

ENTVS *est fluens aër. Quidam ita definierunt, Ventus est aër fluens in unam partẽ. Hæc definitio uidetur diligentior, quia nunquã aër tam immobilis est, ut non in aliqua sit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leuiter commouetur, nec in unam partem inclinatur. Itaq; si legeris, Cum placidũ uentis staret mare, scito illud nõ stare, sed succuti leuiter, & dici trãquillũ, quia nec huc nec illò impetũ capiat. Idẽ & de aëre iudicandũ est, nõ esse unquã immobilẽ, etiã si quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet, cũ sol in aliquẽ clausum locũ infusus est, uidemus corpuscula minuta in aduersum ferri, alia sursum, alia deorsum uarie concursantia. Ergo parũ* CAP. I.

diligenter

diligenter comprehendet quod uult, qui dixerit, fluctus est maris agitatio, quia tranquillum quoq; agitatur. At ille abunde sibi cauerit, cuius hæc definitio fuerit. Fluctus est maris in unam partē agitatio. Sic in hac quoq; re, de qua nunc maximè quærimus, non circumscribetur, qui ita se gesserit, ut dicat: Ventus est fluens aër in unam partē. Aut, uentus aër est fluens impetu, aut uis aëris in unam partem euntis, aut cursus aëris aliquò cōcitatior. Scio quid responderi pro diffinitione altera poßit. Quid necesse est adijcere te, in unā partē fluēs aër? Vtiq; enim quod fluit, in unā partē fluit. Nemo aquam fluere dicit, si tantū intra se mouetur, sed si aliquò fertur. Potest ergo aliquid moueri, & nō fluere, & è contrario non potest fluere, nisi in unam partem. Sed si hæc breuitas satis à calumnia tuta est, hac utamur. Si uerò aliquis circūspectior est, uerbo non parcat, cuius adiectio cauillationē omnem poterit excludere. Nūc ad ipsam rem accedamus, quoniam satis de formula disputatum est.

CAP. II. *Democritus ait, cū in angusto inani multa sunt corpuscula, quæ ille Atomos uocat, sequi uentū. At contra quietum & placidum aëris statum esse, cum in multo inani pauca sunt corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut uico quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur, ubi turba in angustū cucurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in hoc quo circumdati sumus spacio, cum exiguum locum multa corpora impleuerint, necesse est alia alijs incidant & impellantur ac repellantur, implicenturq; & comprimantur, ex quibus nascitur uentus, cum illa quæ colluctabantur incubuere, & diu fluctuata ac dubia inclinauere se. At ubi in magna laxitate corpora pauca uersantur, nec arietare possunt, nec impelli.*

CAP. III. *Hoc falsum esse uel ex eo colligas licet, quod tūc interim minimè uentus est, cū aër nubilo grauis est. Atqui tūc plurima corpora se in angustū contulere, & inde spißior*

nubium

nubium grauitas est. Adijce nunc quod circa flumina & lacus frequens nebula est, artatis coniunctisq; corporibus, nec tamen uentus est. Interdũ *uerò tanta caligo effunditur, ut conspectum in uicino stantiũ eripiat, quod non eueniret, nisi in paruũ locũ corpora se multa compellerent.* Atqui *nullum tempus magis quàm nebulosum caret uento.* Adijce *nunc, quod è contrario uenit, ut sol matutinum aëra spissum & humidum ortu suo tenuet.* Tunc *surgit aura, cum datum est laxamentum corporibus, & stipatio illorum ac turba resoluta est.*

CAP. IIII. *Quomodo, inquis, ergo uenti fiunt, quos nõ negas fieri?* Non *uno modo.* Aliàs *enim terra ipsa magnã uim aëris eijcit, & ex abdito spirat, aliàs cũ magna & cõtinua ex imo euaporatio in altũ agit quæ*merserat, immutatio ipsa halitus mixti in uentum uertitur.* Illud *enim nec ut credam mihi persuaderi potest, nec ut taceã: quomodo in nostris corporibus ex cibo fit inflatio, quæ non sine magna narium iniuria emittitur, & uentrẽ interdũ cum sono exonerat, interdũ secretius: sic putant & hanc magnam rerũ naturã alimenta mutantem emittere spiritũ.* Bene *nobiscũ agitur, quod semper excoquit.* 1
Alioquin *immundius aliquid timeremus.* Nũquid *ergo hoc uerius est, dicere multa ex omni parte terrarum & aßidua ferri corpuscula, quæ cum coaceruata sunt, deinde extenuari sole cœperint, quia omne quod in angusto dilatatur, spatium maius desiderat, uentus existit.*

*emiserat: aliàs, mersa erant

CAP. V. *Quid ergo? hãc solam esse causam uenti existimas, aquarũ terrarũq; euaporationes.* Ex *his grauitatẽ aëris fieri, deinde solui impetu, cũ quæ densa steterant, ut est necesse, extenuata nituntur in ampliorẽ locũ?* Ego *uerò & hanc iudico.* Cæterũ *illa est longe uerior causa, ualẽtiorq;, habere aëra naturalẽ uim mouẽdi se, nec aliunde concipere, sed inesse illi ut aliarũ rerũ, ita huius potentiã.* An *hoc existimas, nobis quidẽ*

datas uires esse, quibus nos moueremus, aëra autē inertem, inagitabilē relictū esse? cū aqua motū suū habeat, etiā uētis quiescētibus, nec enim aliter animalia edere posset. Muscum quoq; innasci aquis, & herbosa quædā uidemus, summo innatantia.

CAP. VI. Est ergo aliquid in aqua uitale. De aqua dico? Ignis qui omnia consumit, quædā etiā creat, & quod uideri nō potest simile ueri, sed tamen uerum est, animalia igne generantur. Habet ergo aliquā uim talem aër, & ideò modo spissat se, modo expandit se & purgat, & aliàs cōtrahit, diducit, ac differt. Hoc ergo interest inter aëra & uentum, quod inter lacū & flumen: aliquando per se ipse sol causa uenti est, fundens rigentem aëra, & ex denso coactoq; explicans.

CAP. VII. In uniuersum de uētis diximus. Nūc uiritim incipiemus illos excutere. Fortasse apparebit queadmodū fiāt, si apparuerit, quādo & unde procedāt. Primū ergo antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex cōuallibus, aut ex aliquo sinu ferūtur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iā sole, nec fertur ultra terrarū aspectū. Hoc uentorū genus incipit uere, nec ultra æstatē durat. Et inde maximè uenit, ubi aquarū plurimum & montiū est. Plana licet abundent aquis, tamen carent aura, hac dico, quæ pro uento ualet.

CAP. VIII. Quomodo ergo talis flatus cōcipitur, quē Græci ἐγκολπίαν uocant? Quicquid ex se paludes et flumina emittunt (id autē & multū est & aßiduū) per diem solis alimentū est, nocte nō exhauritur, sed mōtibus inclusum, in unā regionē colligitur. Cū illā impleuit, et iā se nō capit, sed exprimitur aliquò & in unā partem procedit, hic uētus est. Itaq; eò incūbit, quò liberior exitus inuitat, & loci laxitas, in quā coaceruata incurrāt. Huius rei argumentū est, quod prima noctis parte nō spirat. Incipit enim fieri tunc illa collectio, quæ circa lucē iā plena est, & onerata quærit, quò defluat, & eò potißimum

mum exit, ubi plurimũ uacui est, & magna ac patẽs area. Adijcit autẽ ei stimulos ortus solis, feriens gelidũ aëra. Nã etiam antequã appareat, lumine ipso ualet, & nondum quidem aëra radijs impellit, iam tamen lacessit & iritat, luce præmissa. Nã cũ ipse processit, alia superius rapiuntur, alia diffunduntur te- 2
pore. Ideò nõ ultra matutinũ illis datur flare, omnis illorũ uis conspectú solis extinguitur: etiam si uiolentiores flauere, circa mediũ tamen diem relanguescunt, nec unquã usq; in meridiem aura producitur. Alia autem imbecillior ac breuior est, prout ualentioribus minoribus'ue collecta causis est.

CAP. IX. Quare tamen tales uenti uere & æstate ualidiores sunt? Leuissimi enim cætera parte anni, nec qui uela impleãt, surgunt. Quia uer aquosius est, & ex plurimis aquis, locisq; ob humidã cœli naturã saturis & redundãtibus, maior euaporatio est. At quare æstate æque profunditur? Quia post occasum solis remanet diurnus calor, & magna noctis parte perdurat, qui euocat exeuntia, ac uehementius trahit, quicquid ex his sponte reddi solet, deinde nõ tantũ habet uiriũ, ut quod euocauit, absumat. Ob hoc diutius corpuscula emanare solita et efflare, terra ex se atq; humorẽ emittit. Facit autem uentũ sol ortus, non calore tantũ, sed etiã ictu. Lux enim (ut dixi) quæ solem antecedit, nondũ aëra calefacit, sed percutit tantũ, percussus autẽ in latus cedit. Quanquã ego ne illud quidẽ cõcesserim, lucem ipsam sine calore esse, cũ ex calore fiat. Non habet forsitan tantũ teporis, quantũ tactu appareat. Opus tamen suum facit, & densa diducit ac tenuat. Præterea loca quæ aliqua iniquitate naturæ ita clausa sunt, ut solẽ accipere non possint, illa quoq; nubila & tristi luce calefiunt, & per diem minus quàm noctibus rigent. Etiamnum natura calor omnis abigit nebulas, & à se repellit. Ergo sol quoq; idem facit. Et ideò quibusdam uidetur, inde flatus esse, unde sol. Hoc falsum esse ex eo appa-

ret, quod aura in omnem partem uehit, & contra ortum pleniis uelis nauigatur. Quod non eueniret, si semper uentus ferretur à sole.

CAP. X. *Etesiæ quoq; qui in argumentũ à quibusdã aduocantur, nõ nimis propositũ adiuuant. Dicam primũ quid illis placeat, Deinde cur displiceat mihi. Etesiæ, inquiunt, hyeme non sunt, quia breuißimis diebus sol desinit, priusquã frigus euincatur. Itaq; niues & *ponũtur & durantur. Aestate incipiunt flare, cũ & longius extenditur dies, & recti in nos radij diriguntur. Veri ergo simile est, cõcussas calore magno niues plus humidi efflare. Itẽ terras exoneratas niue, retectasq; spirare liberius. Itaq; plura ex septentrionali parte cœli corpora exire, & in hæc loca quæ *remißiora ac tepidiora sunt, deferri. Sic impetum Etesias sumere: & ob hoc à solstitio illis initiũ est, ultraq; ortũ caniculæ non ualent, quia iam multum è frigida cœli parte in hanc egestũ est. Ac sol mutato cursu* in nostram rectior tenditur, & alterã partem aëris attrahit, aliã uerò impellit. Sic ille Etesiarum flatus æstatem frangit, & à mensium feruentißimorum grauitate defendit.*

* *reponũtur*

* *submißiora*

* *regione cedit, et alterã*

CAP. XI. *Nunc quod promisi dicẽdum est, quare Etesiæ illos non adiuuent, nec quicquã huic conferant causæ. Dicimus autẽ luce auram incitari, tandem subsidere, cum illam sol attigit. Atqui Etesiæ ob hoc somniculosi à nautis & delicati uocantur, quod (ut ait Gallio) mane nesciunt surgere, eo tẽpore ferè incipiunt prodire, quo ne pertinax quidẽ aura est, quod non accideret, si ut auras, ita illos sol cõmoueret. Adijce nunc, quod si causa illis flatus est, spatium diei ac longitudo, etiã ante solstitium flarent, cum longißimi dies sunt, & cum maximè niues tabescũt. Iulio enim mense iam dispoliata sunt omnia, aut certe admodum pauca iacent adhuc sub niue.*

CAP. XII. *Sunt quædã genera uentorũ quæ ruptæ nubes*

bes & in pronũ solutæ præmittunt Hos Græci uẽtos ἐκνεφίας uocant. Qui hoc (ut puto) modo fiunt, cũ magna inæqualitas ac dissimilitudo corporum, quæ uapor terrenus emittit, in sublime eat, & alia ex his corporibus sicca sint, alia humida. Ex tanta discordia corporũ inter se pugnantiũ, cũ in unum conglobata sunt, uerisimile est quasdã cauas effici nubes, & interualla inter illas relinqui fistulosa, & in modũ tibiæ * angusta. His interuallis tenuis includitur spiritus, qui maius desiderat spatiũ, cũ euerberatus cursu parũ libero incaluit, & ob hoc amplior fit, sciditq́; cingentia, & erũpit in uentũ, qui ferè procellosus est, *qui supernè demittitur, & in nos cadit uehemẽs & acer, quia non fusus nec per apertũ uenit, sed laborat, & iter sibi ui ac pugna parat. Hic ferè breuis flatus est. Quia receptacula nubiũ per quæ ferebatur, ac munimẽta perrũpit, ideò tumultuosus uenit aliquãdo, nõ sine igne ac sono cœli. Hi uenti multo maiores diuturnioresq́; sunt, si alios quoq; flatus ex eadem causa ruẽtes in se abstulere, & in unũ confluxere plures: sicut torrẽtes modicæ magnitudinis eunt, quãdiu separatus suus cursus est, Cũ uerò plures in se aquas conuertere, fluminũ iustorũ ac perhenniũ magnitudinẽ excedunt. Idem credibile est fieri et in procellis, ut sint breues quamdiu singulæ sunt, ubi uerò sociauere uires, & ex pluribus cœli partibus elisus spiritus eodẽ se contulit, & impetus illis accedit & mora.

*diducta.

*quia

CAP. XIII. Facit ergo uentũ resoluta nubes, quæ plurimis modis soluitur. Nonnunquã conglobationẽ illã, spiritus rumpit inclusi & in exitũ nitentis luctatio. Nõnunquã calor, quem modo sol fecit, modo ipsa arietatio, ut magnorũ inter se corporũ attritus. Hoc loco si tibi uidetur quæri potest, cur turbo fiat, qui euenire in fluminibus solet, ut quãdiu sine impedimento feruntur, simplex & rectũ illis iter sit, ubi incurrere in aliquod saxum ad latus ripæ prominens, retorqueantur, & in

 orbem

orbem aquas sine exitu flectant, ita ut circulatæ in se sorbeantur, & uorticē efficiant. Sic uentus quamdiu nihil obstitit, uires suas effundit. Vbi aliquo promontorio repercussus est, aut
*deuexam, ui locorū coëuntiū in canalē * conuexam, tenuemq; collectus, sæpius in se uolutatur, similemq; illis, quas diximus conuerti, aquis facit uorticē. Hic uentus circūactus & eundē ambiens locum, & se in ipsa uertigine concitans, turbo est. Qui si pugnacior est, ac diutius uolutatur, inflāmatur & efficit quem πρηστῆρα Græci uocant. Hic est igneus turbo. Hi ferè omnia peri-
*armamenta cula uenti erupti de nubibus produnt, quibus * armēta rapiantur, & totæ naues in sublime tollantur. Etiamnū quidam uenti diuersos ex se generant, et impulsum aëra in alias quoq; partes, quàm in quas ipsi inclinauere, dispergunt. Illud quoq; dicā, quod mihi occurrit, quemadmodū stillicidia, quāuis iam inclinent se & labātur, nondū tamē effecere lapsum, sed ubi plura coiēre, & turba uires dedit, tūc fluere & ire dicūtur: sic quādiu leues sunt aëris motus agitati pluribus locis, nondū uentus est, tunc esse incipit, cùm oēs illos miscuit, et in unum impetum contulit. Spiritū à uento modus separat, uehementior enim spiritus uentus est, inuicem spiritus leuiter fluens aër.

CAP. XIIII. Repetā nūc qđ primo dixerā, ædi è specu uētos, recessuq; interiore terrarum. Nō tota solido cōtextu terra in imū usq; fundatur, sed multis partibus caua, Et cæcis suspensa latebris, alicubi habet inania sine humore. Ibi etiam si nulla lux discrimen aëris monstrat, dicā tamē nubes nebulasq; in obscuro cōsistere. Nā ne hæ quidē supra terras, qa uidētur, sunt, sed quia sunt, uidentur. Illic quoq; nihilominus ob id sunt, quòd nō uidētur. Flumina illic scias licet nostris paria sublabi, alia leuiter ducta, alia in cōfragosis locis præcipitādo sonātia. Quid ergo? nō illud æque dabis, esse aliquos et sub terra lacus, et quasdam aquas sine exitu stagnare? Quæ si ita sunt, necesse

est

est & illud, aëra onerari, oneratūq; incumbere, & uentū propulsu suo concitare. Ex *illis ergo subterraneis nubibus sciemus nutriri inter obscura flatus, cū tantum uiriū fecerint, quāto aut terræ obstantia auferant, aut aliquod apertum ad hos efflatus iter occupent, et per hanc cauernā in nostras sedes efferantur. Illud uerò manifestum est, magnam esse sub terris uim sulphuris, & aliorū non minus ignem alentium, per hæc loca cum se exitū quærens spiritus torsit, accendat flammam ipso obstrictu necesse est.* Deinde *flammis latius fusis, etiā siquid ignaui aëris erat, extenuatum moueri, & uiam cum fremitu uasto atq; impetu quærere. Sed hoc diligentius persequar, cùm quæram de motibus terræ.*

CAP. XV. Nunc *mihi permitte narrare fabulam.* A*sclepiodotos autor est,* De*missos quàm plurimos à* Philippo *in metallum antiquū olim destitutū, ut explorarēt quæ ubertas eius esset, quis status, an aliquid futuris reliquisset uetus auaritia: descendisse illos cū multo lumine, et multos durasse dies, deinde longa uia fatigatos, uidisse flumina ingentia, & conceptus aquarū inertiū uastos, pares nostris, nec cōpressos quidē terra supereminente, sed liberæ laxitatis, nō sine horrore uisos.* Cum *magna hæc legi uoluptate, intellexi enim seculum nostrū, non nouis uitijs, sed iā antiquitus traditis laborare, nec nostra ætate primū auaritiā, uenas terrarū lapidumq; rimatā, in tenebris male obstrusa quæsisse.* Illi *quoq; maiores nostri, quos celebramus laudibus, quibus dißimiles querimur nos esse, spe ducti, montes ceciderunt, & supra lucrum sub ruina steterunt.* Ante Philippum Macedonem *reges fuēre, qui pecuniam in altißimis usq; latebris sequerētur, & relicto spiritu libero, in illos se demitterent specus, in quos nullum noctium dierumq; perueniret discrimen, et à tergo lucem relinquerent.* Quæ *tanta spes fuit?* Quæ *tanta neceßitas hoīem ad sydera erectum incuruauit, &*

defodit, et in fundum telluris intimæ mersit, ut erueret aurum nõ minore periculo quærendũ, quàm poßidendũ? Propter hoc cuniculos egit, et circa prædam lutulentã incertamq́; reptauit, oblitus *dierũ, oblitus naturæ melioris, à qua se auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis est, quàm istis supra quos auaritia urgens terrarũ pondus iniecit, quibus abstulit cœlũ, quos in imo, ubi illud malum uirus latitat, infodit. Illò descẽdere ausi sunt, ubi nouam rerũ positionẽ terrarumq́; pendentiũ habitus, uentosq́; per cæcum inane experirentur, & aquarum in illis fluentiũ horridos fontes, & altam perpetuamq́; noctẽ. Deinde cum ista fecerint, inferos metuunt.

*deorum,

CAP. XVI. Sed ut ad id de quo agitur reuertar, uenti quatuor sunt, in ortum, occasum, meridiẽ, septentrionẽq́; diuisi. Cæteri quos uarijs nominibus appellamus, his applicantur.

Eurus ad auroram Nabatheaq́; regna receßit,
Persidaq́; & radijs iuga subdita matutinis.
Vesper & occiduo quæ littora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro, Scythiam septemq́; triones
Horrifer inuasit boreas, contraria tellus
Nubibus aßiduis pluuioq́; madescit ab austro.

Vel si breuius illos complecti mauis tempestatem (quod fieri nullo modo potest) congregentur.

Vna eurusq́; notusq́; ruunt creberq́; procellis
Africus.

Et qui locum in illa rixa non habuit, Aquilo. Quidam illos duodecim faciunt. Quatuor enim cœli partes in ternas diuidũt, et singulis uentis binos suffectos dant. Hac arte Varro uir diligẽs illos ordinat, nec sine causa. Nõ enim eodem semper loco Sol oritur, aut occidit. Sed alius est ortus occasusq́; æquinoctialis (Bis autẽ æquinoctiũ est) Alius solstitialis, alius hybernus. Qui surgit ab Oriẽte æquinoctiali, Subsolanus apud nos dicitur. Græci illũ ἀπηλιώτην uocãt. Ab Oriẽte hyberno

eurus exit, quē nostri uocauēre Vulturnū. Et Liuius hoc illum nomine appellat, in illa pugna Romanis parū prospera, in qua Hannibal & contra Solem Orientem exercitū nostrū, & contra uētum constituit, cū uenti adiutorio ac fulgoris præstringentis oculos hostiū uicit. Varro quoq; hoc nomen usurpat. Sed & Eurus iam ciuitate donatus est, & nostro sermoni non tanquam alienus interuenit. Ab Oriente Solstitiali excitatū Græci καικίαν appellant, apud nos sine nomine est. Aequinoctialis Occidens Fauoniū mittit, quem Zephyrū esse dicēt tibi, etiam qui Græcè nesciunt loqui. A Solstitiali Occidēte, Chorus uenit, qui apud quosdā Argestes dicitur. Mihi nō uidetur, quia chori uiolenta uis est, & in unam partē rapax: Argestes ferè mollis est, et tam euntibus cōmunis quàm redeuntibus. Ab Occidente hyberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos λὶψ dicitur. A Septentrionali latere summus est Aquilo, medius Septentrio, imus Thrascias. Huic deest apud nos uocabulum. A Meridiano axe Euronotus est. Deinde Notus, Latine Auster. Deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.

CAP. XVII. Placet autē duodecim uentos esse, non quia ubiq; tot sint, quosdā enim inclinatio terrarū excludit, sed quoniam plures nusquā sunt. Sic Casus sex dicimus, nō quia omne nomen sex recipit, sed quia nullum plures quàm sex. Qui duodecim uentos esse dixerunt, hoc secuti sunt, totidē uentorū esse, quot cœli discrimina. Cœlum enim diuiditur in circulos quinque, qui per mundi cardines eunt. Est Septentrionalis, est Solstitialis, est Aequinoctialis, est Brumalis, est cōtrarius Septentrionali. His sextus accedit, qui superiorē partem mundi ab inferiore secernit, ut scis: dimidia enim pars mundi semper supra, dimidia infra est. Hanc lineam quæ inter aperta et occulta est, Græci ὁρίζοντα uocant, nostri Finitorē dixēre, alij finientem. Adijciendus est adhuc Meridianus circulus, qui horizonta

 rectis

rectis angulis secat. Ex his quidā circuli in transuersa currunt, & alios interuentu suo scindunt. Necesse autē est tot aëris discrimina esse, quot partes. Ergo Horizon siue finiens circulus, quinque illos orbes, quos modo dixi fieri, secat, et efficit decem partes, quinque ab ortu, quinque ab occasu. Meridianus circulus, qui in Horizonta incurrit, regiones duas adijcit. Si duodecim aër discrimina accipit, & totidē facit uentos. Quidam sunt quorundā locorū proprij, qui nō transmittunt, sed in proximū ferunt. Non est illis à latere uniuersi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriā Iapix, Athenas Scirō, Pamphyliam Catægis, Galliam Circius, cui ædificia quassanti, tamen incolæ gratias agunt, tanquam salubritatem cœli sui debeant ei. Diuus certè Augustus tēplum illi, cum in Gallia moraretur, & uouit & fecit. Infinitum est, si singulos uelim persequi: Nulla enim propemodum regio est, quæ non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem.

CAP. XVIII. Inter cætera itaq; prouidētiæ opera, hoc quoq; aliquis, ut dignum admiratione suspexerit. Non enim ex una causa uentos aut inuenit, aut per diuersa disposuit: sed primū ut aëra non sinerent pigrescere, sed aßidua uexatione utilem redderēt, uitalēq; *terris. Deinde ut imbres terris subministrarēt, ijdemq; nimios cōpescerent. Nā modò adducunt nubes, modò diducūt, ut per totū orbem pluuiæ diuidi possent. In Italiam auster impellit, aquilo in Africā reijcit, Etesiæ non patiuntur apud nos nubes cōsistere. Iidem totam Indiam & Aethiopiam cōtinuis per id tēpus aquis irrigant, Quid quod fruges percipi nō possunt, nisi flatu superuacua & mixta seruandis uentilarentur, nisi esset quod segetē excitaret, & latentem frugem ruptis uelamentis suis, quæ folliculos agricolæ uocant, adaperiret? Quid quod omnibus inter se populis commertium dedit, & gentes dißipatas locis miscuit? Ingens naturæ beneficium

*tracturis.

cium, si illud in iniuriam suam non uertat hominũ furor. Nunc quod de Cæsare maiore uulgo dictitatum est, & à Tito Liuio positum, in incerto esse, utrum illum magis nasci Reipub. profuerit, an non nasci, dici etiam de uentis potest, adeo quicquid ex illis utile & necessariũ est, non potest his repensari, quæ in perniciem suam generis humani dementia excogitat. Sed non ideo nõ sunt ista natura sua bona, si uitio male utentiũ nocent. Nimirum in hoc prouidentia ac dispositor ille mundi Deus, aëra uentis exercendum dedit, & illos ab omni parte, ne quid esset situ squalidum, effudit, non ut nos classes partem freti occupaturas compleremus milite armato, & hostem in mari aut post mare inquiremus. Quæ nos dementia exagitat, & in mutuum cõpellit exitium? Vela uentis damus bellum paraturi, & periclitamur periculi causa. Incertam fortunam experimur, uim tempestatum nulla ope humana superabilem, mortem sine spe sepulturæ. Non erat tanti, si ad pacẽ per ista ueheremur. Nunc autem cum euaserimus tot scopulos latentes, & insidias uadosi maris, cum effugerimus procellosos desuper mõtes, per quos præceps in nauigantes uentus impingit, cum inuolutos nubilo dies, et nimbis ac tonitruis horrendas noctes, cum turbinibus diuulsa nauigia, quis erit huius laboris ac metus fructus? quis nos fessos tot malis portus excipiet? Bellum scilicet & obuius in littore hostis, & trucidandæ gẽtes, tracturæ magna ex parte uictorem & antiquarum urbium flamma. Quid in arma cogimus populos? quid exercitus scribimus directuros aciem in medijs fluctibus? Quid maria inquietamus? parũ uidelicet ad mortes nostras terra latè patet. Nimis delicatè fortuna nos tractat. Nimis dura dedit nobis corpora, felicem ualetudinem. Non depopulatur nos casus incurrẽs. Emetiri cuiq; annos suos ex cõmodo licet, et ad senectutẽ decurrere. Itaq; eamus in pelagus, et uocemus in nos fata cessantia. Miseri quid quæritis? mortem,

mortẽ, quæ ubiq; supereſt? Petet illa uos & ex lectulo, ſed ubiq; innocentes petat, occupabit uos in ueſtra domo, ſed occupet nullum molientes malum. Hoc uerò quid aliud quis dixerit, quàm inſaniam, circũ ferre pericula, & ruere in ignotos, *iratum ſine iniuria occurrentia deuaſtantem, ac ferarum more occidere, quem non oderis? Illis tamen in ultionem, aut ex fame morſus eſt, nos ſine ulla parſimonia noſtri alieniq; ſanguinis, mouemus maria, & nauigia deducimus, ſalutem committimus fluctibus, ſecundos optamus uentos quorũ felicitas eſt ad bella perferri. Quouſq; nos malos mala noſtra rapuêre? Parum eſt intra orbem ſuum furere. Sic Perſarum rex ſtolidiſsimus in Græciam traiecit, quam exercitus non uincet cum impleuerit. Sic Alexander ulterior Bactris & Indis uolet quærere, quid ſit ultra magnum mare, & indignabitur aliquid eſſe ultimum ſibi. Sic Parthis auaritia Craſſum dabit. Non horrebit reuocantis diras tribuni, non tempeſtates longiſsimi maris, non circa Euphratem præſaga fulmina, & deos reſiſtentes, per hominum deorumq́; iras ad aurum ibitur. Ergo non immerito quis dixerit rerum naturam melius acturam fuiſſe nobiſcum, ſi uentos flare uetuiſſet, & inhibito diſcurſu furentium in ſua quemq; terra ſtare iuſsiſſet. Si nihi aliud, certe ſuo quiſq; tantũ ac ſuorum malo naſceretur. Nunc parum ui domeſtica, externis quoq; laborandum eſt. Nulla terra tam longe remota eſt, quæ non amittere aliquod ſuum malum poſsit. Vnde ſcio an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, an paret claſſes ignota moliens? Vnde ſcio hic mihi, an ille uentus bellum inuehet? Magna pars erat pacis humanæ, maria præcludi. Nõ tamen (ut paulò ante dicebam) queri poſſumus de autore noſtri Deo, ſi beneficia eius corrumpimus, & ut eſſent contraria efficimus. Dedit ille uentos ad cuſtodiẽdã cœli terrarumq́; tempe

*inuitum

temperiem, ad euocandas supprimendasq; aquas, ad alendos satorum atq; arborum fructus, quos ad maturitatem cum alijs causis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, & ne torpeat promouens. Dedit uentos *ad ulteriora noscenda, fuisset enim imperitum animal, & sine magna experientia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli fine.* Dedit uentos, *ut commoda cuiusq; regionis fierent communia, non ut legiones equitemq; gestarent, nec ut perniciosa gentium arma transueherent.* Si *beneficia naturæ utentium prauitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus.* Cui *uidere expedit?* Cui *loqui?* Cui *non uita tormentum est?* Nihil *inuenies tam manifestæ utilitatis, quod non in contrarium transferat culpa.* Sic *uentos quoq; natura bonos futuros inuenerat, ipsi illos contrarios fecimus.* Omnes *in aliquod nos malum ducunt.* Non *eadem est his & illis causa soluendi, sed iusta nulli.* Diuersis *enim irritamentis ad* tẽtandum iter impellimur.* Itaq; *alicui uitio nauigatur.* Egregiè Plato *dicit, qui nobis circa exitum iam testium loco dandus est, minima esse quæ homines emant uita.* Imò Lucili *charißime, si bene furorem illorum æstimaueris, id est nostrũ (in eadem enim turba uolutamur) magis ridebis, cum cogitaueris*⁺ *uita parari ea, in quibus uita consumitur.*

** tentandum mare cõpellimur.*

**uitæ parari in quæ uita consumitur.*

IN LIBRVM V.

EX CAP. IIII.

1 Quod semper excoquit. Vnum exemplar habebat, quum quod semper concoquit sic emittit, sed mendose. Significat autem crasiora excrementa alui, aut certe uomitum.

EX CAP. VIII.

2 Alia finiuntur tepore. Sic prior æditio. Fortunatus legit, alia diffunduntur. Britannicum exemplar habebat, distrahuntur tepore.

LVC

LVCII ANNAEI SENECAE NATVRALIVM QVAESTIONVM LIB. VI.

in quo de Terræ motu agitur.

OMPEIOS celebrem Campaniæ urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumq; littus, ab altera Herculanense conueniunt, mareq; ex aperto conductum amœno sinu cingit,*desedisse terræmotu,uexatis quæcunq; adiacebant regionibus, Lucili uirorum optime,audiuimus,& quidem diebus hybernis, quos uacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere.Nonis Februarij fuit motus hic,Regulo & Verginio consulibus,qui Campaniam nunquam securam huius mali, indemnem tamen & toties defunctã metu,magna strage uastauit. Nam & Herculanensis oppidi pars ruit,dubieq; stant etiã quæ relicta sunt.Et Nucerinorum colonia,ut sine clade,ita non sine querela est. Neapolis quoq; priuatim multa,publice nihil amisit, leuiter ingenti malo perstrictæ. Villæ uerò præruptæ paßim sine iniuria tremuêre. Adijciunt his sexcentarum ouium gregẽ exanimatũ,& diuisas statuas,motæ post hoc mentis aliquos atq; impotes sui errasse. Quorũ ut causas excutiamus & propositi operis contextus exigit,& ipse in hoc tempus congruens casus, quærenda sunt trepidis solatia,& demendus ingens timor.Quid enim cuiquã satis tutũ uideri potest,si mundus ipse concutitur, & partes eius solidißimæ labant? Si,quod unũ immobile est in illo fixũq;, ut cũcta in se intẽta sustineat,fluctuat? Si,quod propriũ habet terra,perdidit,stare,ubi tandẽ residẽt metus nostri?Quod corpora receptaculũ inuenient? quò solicita confugient,si ab imo

*consedisse

metus

metus nascitur,& funditus trahitur? Consternatio omniũ est, ubi tecta crepuêre,& ruina signũ dedit, tũc præceps quisq; se proripit,& penates suos deserit,ac se publico credit. Quam latebram prospicimus,quod auxiliũ si orbis ipse ruinas agitet? si hoc quod nos tuetur ac sustinet, supra qđ urbes sitæ sunt quod fundamentũ quidã orbis esse dixerũt,discedit ac titubat? Quid tibi esse non dico auxilij,sed solatij potest, ubi timor fugã perdidit? Quid est inquã satis munitũ? Quid ad tutelã alterius ac sui firmũ? Hostem muro repeliã,præruptæ altitudinis castella uel magnos exercitus difficultate aditus morabũtur. A tẽpestate nos uindicãt portus. Nimborũ uim effusam,& sine fine cadẽtes aquas tecta propellunt,fugientes nõ sequitur incendiũ, aduersus tonitrua & minas cœli subterraneæ domus, & defoßi in altũ specus remedia sunt, Ignis ille cœlestis, nõ transuerberat terrã,sed exiguo eius obiectu retũditur. In pestilẽtia mutare sedes licet. Nullum malum sine effugio est. Nunquã fulmina populos perusserũt. Pestilẽs cœlum exhausit urbes,non abstulit. Hoc malũ latißime patet,ineuitabile,auidũ, publice noxiũ. Nõ enim domos solũ,aut familias, aut urbes singulas haurit, sed gẽtes totas,regionesq; subuertit,& modo ruinis operit,modo in altã uoraginẽ condit,ac ne id quidẽ relinquit,ex quo appareat,quod nõ est,saltẽ fuisse,sed supra nobilißimas urbes,sine ullo uestigio prioris habitus,solũ extẽditur. Nec desunt,qui hoc genus mortis magis timeãt, quo in abruptũ cũ sedibus suis eunt,& è uiuorũ numero uiui auferũtur, tanquã nõ omne fatũ ad eundẽ terminũ ueniat. Hoc habet inter cætera iustitiæ suæ natura præcipuũ,quod cũ ad exitum uentũ est,omnes in æquo sumus. Nihil itaq; interest,utrum me lapis unus elidat,an monte toto premar. Vtrum supra me domus unius onus ueniat, & sub exiguo eius tumulo ac puluere expirem, an totus caput meum terrarum orbis abscondat: in luce hunc & in aperto

ſpiritum reddam, an in uaſto terrarum dehiſcentiũ ſinu: ſolus in illud profundum, an cum magno comitatu populorum cõcadentium ferar. Nihil intereſt mea, quãtus circa mortem meam tumultus ſit, ipſa ubiq; tantũdem eſt. Proinde magnũ ſumamus animũ, aduerſus iſtam cladem, quæ nec euitari, nec prouideri poteſt. Deſinamus audire iſtos, qui Campaniæ renunciauêre, quiq; poſt hunc caſum emigrauerunt, negantq; ipſos unquã in ipſam regionẽ acceſſuros: quis enim illis promittet, melioribus fundamentis hoc aut illud ſolum ſtare? Omnia eiuſdem ſortis ſunt, etſi nondum mota, tamen mobilia: hunc fortaſſe in quo ſecurius conſiſtis locum, hæc nox aut hic ante noctem dies ſcindet. Vnde ſcies, an melior eorum locorum conditio ſit, in quibus iam uires ſuas fortuna conſumpſit, & quæ in futurũ ruina ſua fulta ſunt? Erramus enim, ſi ullam terrarum partem exceptam immunemq; ab hoc periculo credimus. Omnes ſub eadem iacent lege. Nihil ita ut immobile eſſet natura cõcepit, alia temporibus alijs cadunt, Et quemadmodũ in urbibus magnis, nunc hæc domus, nunc illa ſuſpenditur, ita in hoc orbe terrarũ nunc hæc pars facit uitium, nũc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit. Aſia duodecim urbes ſimul perdidit. Anno priore Achaiã & Macedoniam quæcunq; eſt iſta uis mali quæ incurrit, nunc Campaniã læſit. Circuit fatũ, et ſi quid diu præterijt, repetit. Quædam rarius ſolicitat, ſæpius quædã. Nihil immune eſſe, & innoxium ſinit. Non homines tantum qui breuis & caduca res naſcimur, urbes oræq; terrarum & littora, & ipſum mare in ſeruitutem fati uenit. Nos tamen nobis permanſura promittimus bona fortunæ, & felicitatem, cuius ex omnibus rebus humanis uelociſsima eſt leuitas, habituram in aliquos pondus ac moram credimus. Et perpetua ſibi omnia promittentibus in mentem non uenit, id ipſum, ſupra quod ſtamus, ſtabile nõ eſſe. Neq; enim Campaniæ iſtud aut Achaiæ, ſed omnis ſoli uitium

eſt,

est, male cohærere, & ex causis pluribus resolui, & summa manere, partibus ruere.

CAP. II. Quid ago? Solatium aduersus pericula dare promiserã, ecce undiq; timenda denuntio. Nego quicquam esse quietis æternæ, quod perire poßit, & perdere. Ego uerò hoc ipsum solatij loco pono: & quidẽ ualentißimi: quandoquidẽ sine remedio timor stultus est, ratio terrorẽ prudẽtibus excutit, imperitis fit *magna ex desperatione securitas. Hoc itaq; generi humano dictũ puta, quod illis subita captiuitate inter ignes & hostẽ stupentibus dictũ est, Vna salus uictis nullam sperare salutem, si uultis nihil timere, cogitate omnia esse timenda, circumspicite quàm leuibus causis discruciamur. Nõ cibus nobis, non humor, non uigilia, non somnus, sine mensura quadam salubria sunt. Iam intelligitis nugatoria esse nostra, & imbecilla corpuscula, fluida, non magna molitione perdenda. Sine dubio id unum periculi satis esset, quod tremunt terræ, quod subito dißipantur, ac superposita deducũt. Magni se æstimat, qui fulmina & motus terrarũ hiatusq; formidat, uult ille imbecillitatis suæ cõscius timere pituitã: ita uidelicet nati sumus, tam felicia sortiti mẽbra, & in hãc magnitudinẽ creuimus, & ob hoc nisi mundi partibus motis, nisi cœlũ intonuerit, nisi terra subsederit, perire non possumus. Vnguiculi nos & ne totius quidem dolor, sed aliqua à latere eius scissura, conficit, & ego timeã terras tremẽtes, quẽ craßior saliua suffocat? Ego extimescam emotũ sedibus suis mare, et ne æstus, maiore quàm soleat cursu, plus aquarũ trahens superueniat, cũ quosdã strangulauerit potio male lapsa per fauces? Quàm stultũ est mare horrere, cũ scias stillicidio perire te posse? Nullũ est maius solatiũ mortis quàm ipsa mortalitas. Nullũ autẽ omniũ istorum quæ extrinsecus terrẽt, quàm quod innumerabilia pericula in ipso sinu sint. Quid enim dementius, quàm ad tonitrua succidere, et

*manu

ſub terram correpere fulminũ metu? Quid ſtultius quàm timere nutationẽ ut ſubditos montiũ lapſus, & irruptiones maris extra littus eiecti, cũ mors ubiq; præſto ſit, & undiq; occurrat, nihilq́; ſit tam exiguũ, quod non in pernitiẽ generis humani ſatis ualeat? Adeo non debẽt nos iſta confundere, tanquam plus in ſe mali habeant quã uulgaris mors, ut contra, cũ ſit neceſſariũ è uita exire, et aliquando emittere animã, maiore perire ratione iuuet. Neceſſe eſt mori ubicunq; quandoq;. Stet licet iſta humus, & ſe teneat ſuis finibus, nec ulla iactetur iniuria, ſupra me quãdoq; erit. Intereſt ergo, illã ego mihi an ipſa ſe mihi imponat. Diducitur ingenti potentia, neſcio cuius mali, rumpitur, et me in immenſam altitudinẽ abducit. Quid porrò? Mors leuior in plano eſt? Quid habeo quod querar, ſi rerũ natura non me uult iacere in ignobili loco? ſi mihi inijcit ſui partem? Egregie Vagellius meus in illo inclyto carmine. Si cadendum eſt, inquit, mihi, cœlo cecidiſſe uelim. Idem licet dicere. Si cadendũ eſt, cadam orbe concuſſo. Non quia fas eſt optare publicam cladem, ſed quia ingens mortis ſolatiũ eſt, terram quandoque uidere mortalem.

CAP. III. *Illud quoq; proderit præſumere animo, nihil horũ deos facere, nec ira numinũ, aut cœlũ concuti, aut terram. Suas iſta cauſas habent, nec ex imperio ſæuiũt, ſed ex quibuſdam uitijs, ut corpora noſtra turbantur, & tunc, cũ facere uidentur iniuriã accipiũt. Nobis autẽ ignorãtibus uerũ, omnia terribilia ſunt, utpote quorũ metũ raritas auget. Leuius accidũt familiaria, & ex inſolito formido eſt maior. Quare autẽ quicquam nobis inſolitũ eſt? quia naturã oculis non ratione cõprehendimus, nec cogitamus, quid illa facere poßit, ſed tantũ quid fecerit. Damus itaq; huius negligentiæ pœnas, tanquam nouis territi, cum illa non ſint noua, ſed inſolita. Quid ergo? Non religionem incutit mentibus, & quidem publice, ſiue deficere ſol uiſus*

uisus est, siue luna, cuius obscuratio frequentior, aut parte sui, aut tota delituit? Longeq; magis illæ actæ in transuersum faces, & cœli magna pars ardens, & crinita sydera, & plures solis orbes, & stellæ per diem uisæ, subitiq; transcursus igniũ, multam post se lucem trahentium? nihil horum sine timore miramur, & cum timendi sit causa, nescire, non est tanti scire, ne timeas. Quanto satius est causas inquirere, & quidem toto in hoc intẽtum animo? Neq; enim illo quicquam inueniri dignius potest, cui se non tantum commodet, sed impendat.

CAP. IIII. Quæramus ergo, quid sit quod terram ab infimo moueat, quid tanti * molem ponderis impellat, quid sit illa ualentius, quid tantum onus ui sua labefactet, cur modò tremat, modò luxata subsidat, nunc in partes diuisa discedat, & aliàs interuallum ruinæ suæ diu seruet, aliàs cito comprimat. Nunc amnes magnitudinis notæ conuertat introrsus, nunc nouos exprimat, aperiat aliquando aquarum calentium uenas, aliquando refrigeret, ignesq; nonnunquam per aliquod ignotum antea montis aut rupis foramen emittat, aliquando notos & per secula nobiles comprimat. Mille miracula mouet, faciemq; mutat locis, & defert montes, subrigit plana, ualles extuberat, nouas in profundo insulas erigit. Hæc ex quibus causis accidant, digna res est excuti. Quod, inquis, erit pretiũ operæ? quo nullum maius est, nosse naturam. Neque enim quicquam habet in se huius materiæ tractatio pulchrius, cùm multa habeat futura usui, quàm quod hominem magnificentia sui detinet, nec mercede, sed miraculo colitur. Inspiciamus ergo quid sit, propter quod accidant hæc, quorum est adeò mihi dulcis inspectatio, ut quamuis aliquando de motu terrarum uolumen iuuenis ediderim, tamen tentare me uoluerim & experiri, an ætas aliquid nobis, aut ad scientiam aut certè ad diligentiam adiecerit.

*molẽ corporis

CAP. V. Causam qua terra concutitur, alij in aqua esse, alij in ignibus, alij in ipsa terra, alij in spiritu putauêre, alij in pluribus, alij in omnibus his. Quidam liquere ipsis aliquam ex illis causam esse dixerunt, sed non liquere quæ esset. Nunc singula prosequamur. Illud ante omnia mihi dicendum est, opiniones ueterum parum exactas esse & rudes. Circa uerũ adhuc errabatur. Noua omnia erant primo tentantibus, post eadem illa limata sunt, & si quid inuentum est, illis nihilominus referri debet acceptum. Magni animi res fuit, rerum naturæ latebras dimouere, nec contentum exteriori eius conspectu, introspicere & in deorum secreta descendere. Plurimum ad inueniendum contulit, qui sperauit posse reperiri. Cum excusatione itaq; ueteres audiendi sunt. Nulla res consummata est, dũ incipit. Nec in hac tantum re omnium maxima atq; inuolutis-
*omnia tamẽ sima, in qua etiam cum multum actum erit, *omnis tamen ætas
ætas qđ inue quod agat inueniet, sed in omnia alio negotio, longe semper à
niat habet perfecto fuere principia.

CAP. VI. In aqua causam esse, nec ab uno dictum est, nec uno modo. Thales Milesius totam terram subiecto iudicat humore portari & innatare, siue illud oceanũ uocas, siue mare, siue alterius naturæ, simplicẽ adhuc aquã & humidũ elementũ. Hac inquit unda, sustinetur orbis, uelut aliquod grãde nauigiũ, & graue his aquis quas premit. Superuacuũ est reddere causas, propter quas existimat grauißimã partem mũdi spiritu tam tenui fugaciq; gestari, nõ enim nunc de situ terrarum, sed de motu agitur. Illud argumẽti loco ponit, aquas esse in causa, quibus hic orbis agitatur, quod in omni maiore motu erumpunt ferè noui fontes: sicut in nauigijs quoq; euenit, ut si inclinata sunt, & abiere in latus, aquã sorbeant, quæ in omni onere eorũ quæ uehit si immodice depressa sunt, aut superfunditur, aut certè dextra sinistraq; solito magis surgit. Hanc opinionem

opinionem falsam esse,non est diu colligẽdum. Nam si terram aqua sustineret,tota aliquando concuteretur,semper moueretur,nec agitari illã miraremur,sed manere. Tunc tota concuteretur,non ex parte:nunquã enim nauis dimidia iactatur:nũc uerò non terrarũ uniuersarũ,sed ex parte motus est:quomodo ergo fieri potest,ut quod totũ uehitur, totũ non agitetur,si eo quo uehitur agitatũ est? At quare aquæ erũpunt? Primũ omniũ sæpe tremuit terra,& nihil humoris noui fluxit. Deinde si ex hac causa unda prorumperet,à lateribus terræ circũfunderetur,sicut in fluminibus ac mari uidemus accidere, ut incremẽtum aquarum, quoties nauigia desidunt, in lateribus maxime appareat. Ad ultimũ nõ tam exigua fieret quàm dicit eruptio, nec uelut per rimam sentina subreperet, sed fieret ingẽs inundatio,ut ex infinito liquore & ferente uniuersa.

CAP. VII. *Quidã motũ terrarũ aquæ imputauere, sed non ex eadẽ causa. Per omnẽ,inquiunt terrã, multa aquarũ genera decurrunt. Alicubi perpetui amnes,quorum nauigabilis etiã sine adiutorio imbriũ magnitudo est. Hinc Nilus per æstatem ingẽtes aquas inuehit. Hinc qui medius inter pacata & hostilia fluit, Danubius ac Rhenus,alter Sarmaticos impetus cohibens,** *& Europam Asiamq; disterminans,alter Germanos auidam gentem belli repellens. Adijce nunc patẽtißimos lacus, & stagna populis inter se ignotis circũdata, & ineluctabiles nauigio paludes,nec ipsis quidem inter se peruias, quibus incoluntur. Deinde tot fontes, tot capita fluminum, subitos & ex occulto amnes uomentia. Tot deinde ad tempus collectos torrentium impetus, quorum uires quàm repentinæ, tam breues. Omnis hæc aquarum etiam intra terram natura faciesq; est. Illic quoque aliæ uasto cursu deferuntur, & in præceps uolutæ cadunt,aliæ languidiores in uadis refunduntur,& leuiter ac quiete fluunt. Quis autẽ neget uastis illas receptaculis con-*

*Hæc tria uerba uidẽtur superesse

cipi & cessare multis inertes locis? Non est diu probandũ ibi multas aquas esse, ubi oẽs sunt. Neque enim sufficeret tellus ad tot flumina edenda, nisi ex reposito multoq; funderet. Si hoc uerũ est, necesse est aliquando illic amnis excrescat, & relictis ripis uiolẽtus in obstãtia incurrat. Sic fiet motus alicuius partis, in quam flumen impetũ dedit, & quam donec * decrescat uerberabit. Potest fieri ut aliquam regionem riuus affluens excedat, ac secum trahat aliquam molem, qua lapsa, superposita quatiantur. Iam uerò nimis oculis permittit, nec ultra illos scit producere animũ, qui non credit esse in abscondito terræ sinus maris uasti. Nec enim uideo quid prohibeat uel obstet, quo minus illic habeatur aliquod etiam in abscondito littus, & per occultos aditus receptũ mare, quod illic quoq; tantundem loci tenet, aut fortaßis hoc amplius, quo superiora cum tot animalibus erant diuidenda: abstrusa enim & sine possessore deserta, liberius undis uacant. Quas quis uetat illic fluctuare, & uẽtis, quos omne interuallum terrarum, & omnis aẽr creat, impelli? Potest ergo maior solito extorta tẽpestas aliquam partem terrarum impulsam uehementius cõmouere. Nam apud nos quoq; multa, quæ procul à mari fuerant, subito eius accessu uapulauere, & uillas in conspectu collocatas, fluctus qui longe audiebatur inuasit. Illic quoq; potest accedere ac decedere pelagus infernum, quorum neutrum fit sine motu superstantium.

*crescat

CAP. VIII. Non quidem existimo diu te hæsitaturũ, an credas esse subterraneos amnes et mare abscõditũ. Vnde enim ista prorumpunt, unde ad nos ueniũt, nisi quòd origo humoris inclusa est? Age cũ uides interruptũ Tigrim in medio itineris siccari, & nõ uniuersum auerti, sed paulatim nõ apparentibus damnis minui primum, deinde consumi, quò illum putas abire, nisi in obscura terrarũ, utiq; cũ uideas emergere iterũ, nõ minorem eo, qui prior fluxerat? Quid cũ uides Alphæum celebratum

bratum Poëtis in Achaia mergi, & in Sicilia rursus transiecto mari effundere amoenißimũ fontem Aretusam? Nescis autẽ inter opiniones quibus *narratur Nili æstiua inundatio, & hãc esse, à terra illum erũpere, & augeri nõ supernis aquis, sed ex intimo redditis? Ego quidẽ centuriones duos, quos Nero Cæsar ut aliarũ uirtutum, ita ueritatis imprimis amantißimus, ad inuestigandũ caput Nili miserat, audiui narrantes, longũ illos iter peregisse, cum à rege Aethiopiæ instructi auxilio, cõmendatiq; proximis regibus, penetrassent: ad ulteriora quidẽ, aiebant, peruenimus, ad immensas paludes, quarũ exitum, nec incolæ nouerãt, nec sperare quisquam potest; ita implicitæ aquis herbæ sunt, & aquæ nec pediti eluctabiles, nec nauigio, quod nisi paruum & unius capax, limosa & obsita palus non ferat. Ibi, inquit, uidimus duas petras, ex quibus ingens uis fluminis excidebat. Sed siue caput illa, siue accesßio est Nili, siue tunc nascitur, siue in terras ex priore recepta cursu redit, non'ne tu credis illã quicquid est ex magno terrarũ lacu ascendere. Habeant enim oportet pluribus locis sparsum humorẽ, & in imo coactum, ut eructare tanto impetu poßint. *euariatur

CAP. IX. Ignem causam motus quidam, & quidem non eandem iudicant. Imprimis Anaxagoras, qui existimat simili pene ex causa, & aëra cõcuti & terrã, cum in inferiore parte spiritus crassum aëra, & in nubes coactũ, eadem ui qua apud nos quoq; nubila frangi solent, rumpit, & ignis ex hoc collisu nubium, cursuq; elisi aëris emicuit. Hic ipse in obuia incurrit, exitum quærens, ac diuellit repugnantia, donec per angusta aut nactus est uiam exeundi ad cœlum, aut ui ac iniuria fecit. Alij in igne causam quidem esse, sed non ob hoc iudicant, sed quia pluribus obrutus locis ardeat, & proxima quæq; consumat. Quæ si quãdo exesa ceciderint, tunc sequi motũ earũ partiũ, quæ subiectis adminiculis destitutæ labãt, donec corruere,

*nutauerunt

nullo occurrente, quod onus exciperet. Tunc chasmata, tunc hiatus uasti aperiuntur, aut cum diu * dubitauere super ea se, quæ supersunt stantq;, cōponunt. Hoc apud nos quoq; uidemus accidere, quoties incendio pars ciuitatis laborat, cum exustæ trabes sunt, aut corrupta, quæ superioribus firmamentum dabant, tunc diu agitata fastigia concidunt, & tam diu differuntur atq; incerta sunt, donec in solido resederunt.

*et in ipsam

CAP. X. Anaximenes ait terram ipsam sibi esse causam motus, nec extrinsecus incurrere, quod illam impellat, sed intra ipsam * & ex ipsa quasdā partes eius decidere, quas aut humor soluerit, aut ignis exederit, aut spiritus uiolentia excusserit. Sed his quoq; cessantibus nō deesse, propter quod aliquid abscedat aut reuellatur. Nam primum oīa uetustate labuntur, nec quicquam tutum à senectute est. Hæc solida quoq; & magni roboris carpit. Itaq; quemadmodum in ædificijs ueteribus quædam non percussa tamen decidunt, cū plus ponderis habuere quàm uiriū: ita in hoc uniuerso terræ corpore euenit, ut partes eius uetustate soluantur, solutæ cadant, & tremorem superioribus afferant, primum dum abscedunt (nihil enim utiq; magnū sine motu eius, cui hæsit, abscinditur) deinde cū deciderunt, solido exceptæ, resiliant, pilæ more, quæ cū cecidit exultat, ac sæpius pellitur, toties à solo in * nouum impetum missa. Si uerò in stagnantibus aquis delata sunt, hic ipse casus uicina concutit fluctu, quem subitum uastumq; illisum ex alto pondus eijcit.

*nonum

*diffindit,

CAP. XI. Quidam ignibus quidem aßignant hunc tremorē, sed aliter. Nam cū pluribus locis feruеant, necesse est ingentem uaporē sine exitu uoluant, qui ui sua spiritū intendit, et si acrius institit, opposita * diffundit, si uerò remißior fuit, nihil amplius quàm mouet. Videmus aquam spumare, igne subiecto. Quod in hac aqua facit inclusa et angusta, multo magis illum facere credamus, cum uiolentus ac uastus ingentes aquas excitat.

citat. Tunc ille uaporatione inundantium aquarum, quicquid pulsauerit agitat.

CAP. XII. Spiritum esse qui moueat, & plurimis & maximis autoribus placet. Archelaus antiquitatis diligens ait ita. Venti in concaua terrarū deferuntur, deinde ubi iam omnia spatia plena sunt, & inquantum aër potuit densatus est, is qui superuenit spiritus, priorem premit & elidit, ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. Tunc ille quærens locum oēs angustias dimouet, & claustra sua conatur effringere. Sic euenit, ut terræ, spiritu luctante, & fugam quærente, moueantur. Itaq; cum terræ motus futurus est, præcedit aëris tranquillitas & quies, uidelicet, quia uis spiritus, quæ concitare uentos solet, in inferna sede detinetur. Nunc quoque cum hic motus in Campania fuit, quamuis hyberno tempore & inquieto, per superiores dies à cœlo aër stetit. Quid ergo? Nunquam flante uento terra concussa est? Admodum raro duo flauere simul uenti. Fieri tamē & potest & solet: quod si recipimus, & constat duos uentos rem simul gerere, quid ni accidere possit, ut alter superiorē aëra agitet, alter inferum? In hac sententia licet ponas Aristotelem et discipulum eius Theophrastum, non, ut Græcis uisum est, diuini, tamen & dulcis eloquij uirum, & nitidi sine labore. Quid utriq; placeat exponam. Semper aliqua euaporatio est è terra, quæ modo arida est, modo humido mixta. Hæc ab infimo edita, & inquantum potuit elata, cum ulteriorē locum in quem exeat non habet, retro fertur, atq; in se reuoluitur, dumq; rixa spiritus reciprocātis iactat obstantia, & siue interclusus, siue per angusta *enisus est, motum ac tumultum ciet. Straton ex eadem schola est, qui hanc partem philosophiæ maxime coluit, & rerum naturæ inquisitor fuit. Huius tale decretū est, frigidum & calidum semper in contraria abeunt, et unà esse non possunt, eò frigidum confluit, unde *elisus

uis calida discessit, & inuicem ibi calidum est, unde frigus expulsum est. Hoc quod dico uerum est, sed utrumq; in contrarium agi, ex hoc tibi appareat. Hyberno tēpore cum supra terrā frigus est, calent putei, nec minus specus, atq; omnes subterra recessus: quia eò se calor contulit, superiora poßidēti frigori cedens, qui cū in inferiora peruenit, & eò se quantum poterat ingeßit, quo densior, hoc ualidior est, huic alius superuenit, cui necessario congregatus ille iam & in angustum pressus, loco cedit. Idem econtrario euenit, cū uis maior frigidi illata in cauernis est. Quicquid illic calidi latet, frigori cedens abit in angustum, et magno impetu agitur, quia non patitur utriusq; natura concordiam, nec in uno morā. Fugiens ergo & omni modo cupiēs excedere, proxima quæq; remolitur ac iactat. Ideoq́; antequā terra moueatur, solet mugitus audiri, uentis in abdito tumultuātibus, nec enim aliter posset, ut ait noster Vergilius, Sub pedibus mugire solum, & iuga celsa moueri, nisi hoc esset uentorum opus. Vices deinde huius pugnæ sunt, desinit calidi congregatio, ac rursus eruptio. Tunc frigida compescuntur & succedunt, mox futura potentiora. Dū ergo alterna uis cursat, & ultro citroq́; spiritus commeat, terra concutitur.

CAP. XIIII. *Sunt qui existiment spiritu quidē et nulla alia ratione tremere terram, sed ex alia causa, quàm Aristoteli placuit. Quid sit quod ab his dicatur audi. Corpus nostrū & sanguine irrigatur & spiritu, qui per sua itinera discurrit. Habemus autē quædam angustiora animæ receptacula, per quæ nihil amplius quā meat: quædā patentiora, in quibus colligitur & unde diuiditur in partes. Sic hoc totū terrarum oīm corpus, & aquis, quæ uicem sanguinis tenēt, & uentis quos nihil aliud quis quàm aīam uocauerit, peruium est. Hæc duo alicubi concurrunt, alicubi cōsistunt. Sed quēadmodum in corpore nostro dum bona ualitudo est, uenarum quoq; imperturbata mobilitas*

modum

modum seruat, ubi aliquid aduersi est, micat crebrius, & suspiria atq; anhelitus, laborantis ac fessi signa sunt: ita terræ quoq; dum illis positio naturalis est, inconcussæ manent. Cum *aliquid peccatur, tunc uelut ægri corporis motus est, spiritu illo qui modestius perfluebat, icto uehementius, & quassante uenas suas: nec ut illi paulo ante dicebant, quibus animal placet esse terram, nam si hoc est, quemadmodum animal, tota uexationem sentiet.* Neq; *enim in nobis febris alias partes moratius impellit, sed per omnes pari æqualitate discurrit.* Vide *ergo nunquid intret in illam spiritus ex circumfuso aëre, qui quamdiu habet exitum, sine iniuria labitur, si offendit aliquid, & incidit quod uiam claudat, tunc oneratur primo infundente se à tergo aëre.* Deinde *per aliquam rimam maligne fugit, & hoc acrius fertur, quo angustius.* Id *sine pugna non potest fieri, nec pugna sine motu.* At *si nec rimam quidem per quam effluat inuenit, conglobatus illic furit, & huc atq; illò circumagitur, aliaq; deijcit, alia * intercidit, cum tenuissimus idemq; fortissimus, & irrepat quamuis in obstructa, & quicquid intrauit ui sua diducat & dissipet, tunc terra iactatur. Aut enim datura uento locum discedit, aut cum dedit in ipsam, qua illum emisit, cauernam fundamento spoliata considit.* *interscindit

CAP. XV. *Quidam ita existimant.* Terra *multis locis perforata est, nec tantum primos illos aditus habet, quos uelut spiramenta ab initio sui recepit, sed multos illi casus imposuit. Alicubi diduxit, quicquid superne terreni erat aqua, alia torrentes * cecidere, alia æstibus magnis dirupta patuêre.* Per *hæc interualla intrat spiritus, quem si inclusit mare & adegit, nec fluctus retro abire permisit, tunc ille exitu simul redituq; præcluso, uolutatur.* Et *quia in rectum non potest tendere, quod illi naturale est, in sublime se intendit, & terram prementem reuerberat.* *excedere,

CAP.

CAP. XVI. Etiamnum dicendum est, quod plerisq; autoribus placet, & in quo fortasse fiet dissensio. Non esse terrā sine spiritu palàm est. Non tantum illo dico, quo se tenet, ac partes sui iungit, qui inest etiam saxis mortuisq; corporibus, sed illo dico uitali & uegeto & alente omnia: hunc nisi haberet, quomodo tot arbustis spiritum infunderet, non aliunde uiuentibus & tot satis? Quemadmodum tam diuersas radices aliter atq; aliter in se mersas foueret, quasdā summa receptas parte, quasdam altius tractas, nisi multum haberet animæ, tam multa, tā uaria generantis, & haustu atq; alimento suo educantis? Leuibus adhuc argumentis ago. Totum hoc cœlum, quod igneus æther, mundi summa pars claudit, omnes hæ stellæ, quarū inueniri non potest numerus, omnis hic cælestium cœtus, & (ut alia præteream) hic tam prope à nobis agens cursum sol, omni terrarum ambitu non semel maior, alimentum ex terreno trahunt, & inter se partiūtur, nec ullo alio scilicet, quàm halitu terrarum sustinentur. Hoc illis alimentum, hic pastus est. Non posset autem tam multa tantaq;, & se ipsa maiora, terra nutrire, nisi plena esset animæ, quam per diem ac noctem ab omnibus partibus suis fundit. Fieri enim non potest, ut non multum illi supersit, ex qua tantum petitur ac sumitur, & ad tempus quidem, quod exeat nascitur. Nec enim esset perennis illi copia suffecturi in tot cœlestia spiritus, nisi inuicem ista excurrerēt, & in aliud alia soluerentur. Sed tamen necesse est abundet ac plena sit, & ex condito proferat. Non est ergo dubium, quin multum spiritus lateat intus, & cæca sub terra spacia aër latus obtineat. Quod si uerum est, necesse est id sæpe moueatur, quod re mobilißima plenum est. Nunquid enim dubium esse potest cuiquam, quin nihil sit tam inquietum quàm aër, & tam uersabile & uagatione gaudens?

CAP. XVII. Sequitur ergo, ut naturam suam exerceat,

&

*& quod semper moueri uult, aliquādo & alia moueat. Id quādo fit? Cum illi cursus interdictus est. Nam quādiu non impeditur, placide fluit, cū offenditur & retinetur, insanit, & moras suas * arripit, non aliter, quàm ille poëtæ pontem indignatus Araxes. Quamdiu illi facilis & liber est alueus, primas quasq; aquas explicat. Vbi saxa manu uel casu illata pressere uenientem, tunc impetū mora quærit, & quo plura opposita sunt, plus inuenit uirium. Omnis enim illa unda quæ à tergo superuenit, & in se crescit, cū onus suū sustinere non potuit, uim ruina parat, & prona cū his quæ obiacebant fugit. Idem spiritu fit, qui quo ualentior agiliorq; est * citius rapitur, & uehemētius septū omne disturbat. Ex quo motus fit scilicet eius partis, sub qua pugnatū est. Quod dicitur uerum esse ex illo probatur: sæpe enim cū terræ motus fuit, si modo pars eius aliqua dirupta est, inde uentus per multos dies fluxit. Vt traditur factū eo terræmotu, quo Chalcis laborauit, quod apud Asclepiodotum inuenies, auditorem Posidonij, in ipsis quæstionum naturalium causis. Inuenies & apud alios autores hiasse uno loco terram, & inde non exiguo tempore spirasse uentum, qui scilicet illud iter ipse sibi fecerat, per quod ferebatur.*

* abrumpit,

* citius erumpit,

CAP. XVIII. *Maxima ergo causa est, propter quā terra moueatur, spiritus natura citus, & locū è loco mutans. Hic quamdiu non impellitur, & in uacanti spacio latet, iacet innoxius, nec circumiectis molestus est. Vbi illū extrinsecus superueniens causa solicitat compellitq;, & in arctum agit, scilicet adhuc cedit tantum & uagatur. Vbi erepta discedendi facultas est, & undiq; obsistitur, tunc Magno cum murmure montis Circum claustra fremit, quæ diu pulsata conuellit ac iactat, eo acrior quo cū ualentiore mora luctatus est. Deinde cum circa perlustrauit omne quo tenebatur, nec potuit euadere, inde quò maxime impactus est, resilit, & aut per occulta diuiditur, ipso*

terræ

terræ motu raritate facta, aut per nouum uulnus emicuit. Ita eius uis tanta non poteſt cohiberi, nec uentũ tenet ulla compages: ſoluit enim quodcunq; uinculum, & omne onus fert ſecum, infuſusq; per minima, *laxamentũ ſuperatus indomita naturæ potẽtia liberat, utiq; cũ concitatius, ſibi ius ſuum uindicat. Spiritus uerò inuicta res eſt, nihil enim erit quod luctantes uentos, tempeſtatesq́; ſonoras imperio premat, ac uinclis & carcere frenet. Sine dubio poëtæ hunc uoluerãt uideri carcerem, in quo ſub terra clauſi laterent. Sed hoc nõ intellexerunt, nec id quod clauſum eſt eſſe adhuc uentũ, nec id qđ uẽtus eſt poſſe iã claudi. Nã quod in clauſo eſt, quieſcit, & aëris ſtatio eſt. Omnis in fuga uentus eſt. Etiamnum & illud accedit his argumentis, per quod appareat, quod motũ efficit ſpiritus, quod corpora quoq; noſtra non aliter tremunt, quàm ſi ſpiritum aliqua cauſa conturbat, cũ timore contractus eſt, cũ ſenectute langueſcit, & uenis torpentibus marcet, cũ frigore inhibetur, aut ſub acceſsionẽ curſu ſuo deijcitur. Nam quamdiu ſine iniuria perfluit, & ex more procedit, nullus eſt tremor corpori. Cum aliquid occurrit quod inhibeat eius officium, tunc parum potens perferendis his quæ ſuo uigore tenebat, deficiens concutit, quicquid integer tulerat.

* laxamentũ ſibi parat, indomita

CAP. XIX. Metrodorum Chium neceſſe eſt audiamus, quod uult ſententiæ loco dicentẽ. Non enim permitto mihi nec eas quidẽ opiniones præterire, quas improbo, cum ſatius ſit omnium copiã fieri, & quæ improbamus damnare potius quã præterire. Quid ergo dicit? Quomodo in dolio cantantis uox, per totum cum quadam diſcuſsione percurrit ac reſonat, & tam leuiter mota tamen circuit, non ſine tactu eius tumultuq;, quo incluſa eſt: ſic ſpeluncarum ſub terra pendentium uaſtitas habet aëra ſuum, quem ſimul alius ſuperne incidens percuſsit, agitat non aliter, quàm illa de quibus paulo ante retuli, inania

indito clamore sonuerunt.

CAP. XX. *Veniamus nunc ad eos qui omnia ista quæ retuli in causa esse dixerunt, aut ex his plura.* Democritus *plura putat. Ait enim motum aliquando spiritu fieri, aliquãdo aqua, aliquando utroq;, & id hoc modo prosequitur. Aliqua pars terræ concaua est, & in hanc aquæ magna uis confluit.* Ex *hac est aliquid tenue, & cæteris liquidius.* Hoc *cum superueniente grauitate reiectũ est, terris illiditur, & illas mouet.* Nec *enim fluctuari potest sine motu eius, in quod impingitur.* Etiamnum *quomodo de spiritu dicebamus, de aqua quoq; dicendum est. Vbi in unum locum congesta est, & capere se desijt, aliquo incumbit, & primo uiã pondere aperit, deinde impetu.* Nec *enim exire nisi per deuexũ potest diu inclusa, nec in directũ cadere moderate, aut sine concußione eorũ, per quæ & in quæ cadit. Si uerò cũ iam rapi cœperit aliquo loco substitit, & illa uis fluminis in se reuoluta est, in continentẽ terram repellitur, & illam, *qua parte maxime pendet, exagitat.* Præterea *aliquãdo madefacta tellus, liquore penitus accepto, altius sidit, et fundus ipse uiciatur, tũc ea pars premitur, in quam maxime aquarum uergentium pondus inclinat.* Spiritus *uerò nonnunquã impellit undas, & si uehemẽtius institit, eam scilicet terræ partẽ mouet in quã coactas aquas intulit.* Nonnunquã **in coacta itinera cõiectus, & exitum quærens, mouet omnia: terra autẽ penetrabilis uentis est, & spiritus subtilior est, quàm ut poßit excludi, & uehemẽtior, quàm ut sustineri concitatus ac rapidus.* Omnes *istas esse posse causas* Epicurus *ait, pluresq; alias tentat, & alios, qui aliquid unum ex istis esse affirmauerunt, corripit, cum sit arduũ de ijs quæ coniectura sequenda sunt, aliquid certi promittere.* Ergo, *ut ait, potest terram mouere aqua, si partes aliquas eluit, & abrasit, quibus desijt posse extenuatis sustineri, quod integris ferebatur.* Potest *terram mouere impreßio*

spirit

** qua parte tendit exagitat maxime*

** in terrena itinera*

ſpiritus, fortaſſe enim aër extrinſecus alio intrante aëre, agitatur. Fortaſſe *aliqua parte ſubito decidente percutitur, & inde motum capit.* Fortaſſe *aliqua pars terræ uelut columnis quibuſdã ac pilis ſuſtinetur, quibus uiciatis ac recedentibus, tremit pondus impoſitum.* Fortaſſe *calida uis ſpiritus in ignẽ uerſa, & fulmini ſimilis, cum magna ſtrage obſtantiũ fertur.* Fortaſſe *paluſtres & iacentes aquas aliquis flatus impellit, & inde aut ictus terram quatit, aut ſpiritus agitatio, ipſo motu creſcens & ſe incitans, ab imo in ſumma uſq; perfertur, nullam tamen illi placet cauſam motus eſſe maiorem quàm ſpiritum.*

CAP. XXI. N*obis quoq; placet hunc ſpiritũ eſſe, qui tanta poſſet conari, quo nihil eſt in rerum natura potentius, nihil acrius, ſine quo nec illa quidẽ quæ uehementiſſima ſunt ualent.* I*gnem ſpiritus concitat, aquæ ſi uentum detrahas, inertes ſunt.* T*unc demum impetum ſumunt, cũ illas agit flatus, qui poteſt diſſipare magna ſpacia terrarũ, & nouos mõtes ſubrectos extollere, & inſulas non ante uiſas in medio mari ponere.* T*herã &* T*heraſiam,* T*hiam noſtræ ætatis inſulam ſpectãtibus nautis in* A*egeo mari enatam quis dubitat quin in lucem ſpiritus uexerit?* D*uo genera ſunt (ut* P*oſidonio placet) quibus mouetur terra; utriq; nomen eſt proprium.* A*ltera ſuccuſſio eſt, cũ terra quatitur, et ſurſum ac deorſum mouetur.* A*ltera inclinatio, qua in latera nutat nauigij more.* E*go & tertium illud exiſtimo, quod noſtro uocabulo ſignatum eſt: non enim ſine cauſa tremorem terræ dixere maiores, qui utriq; diſſimilis eſt: nã nec ſuccutiũtur tunc* *omnia, nec inclinãtur, ſed uibrãtur.* R*es minime in huiuſmodi caſu noxia, ſicut longe pernicioſior eſt inclinatio concuſſione.* N*ã niſi celeriter ex altera parte properabit motus, qui inclinata reſtituat, ruina neceſſario ſequitur.* C*um diſſimiles ij motus inter ſe ſint, cauſæ eorum diuerſæ ſunt.*

**mœnia,* (margin note)

CAP. XXII. P*rius ergo de motu quatiẽte dicamus. Si qñ magna*

magna onera per uices uehiculorum plurium tracta ſunt, & rotæ maiore niſu in ſalebras inciderunt, terrã concuti ſenties. Aſclepiodotus tradit, cũ petra è latere montis abrupta cecidiſſet, ædificia uicina tremore collapſa ſunt. Idẽ ſub terris fieri poteſt, ut ex his quæ impendent rupibus aliqua reſoluta, magno pondere ac ſono in ſubiacentẽ cauernã cadat, eo uehementius, quo aut plus põderis habuit, aut uenit altius. Et ſic cõmouetur omne tectũ cauatæ uallis. Nec tantũ pondere ſuo abſcindi ſaxa credibile eſt, ſed cũ flumina ſupra ferantur, aßiduus humor cõmiſſuras lapidis extenuat, & quotidie his ad quæ religatus eſt aufert, & illã (ut ita dicã) cutẽ qua continetur abradit. Deinde longa per æuum diminutio uſq; eò infirmat illa, quæ quotidie attriuit, ut deſinant eſſe oneri ferendo. Tunc ſaxa uaſti ponderis decidunt, tunc illa præcipitata rupes, quicquid ab imo repercußit, non paſſura conſiſtere ſuccutit. Et ruere omnia uiſa repente (ut ait Vergilius noſter.) Huius motus ſuccutiẽtis terras hæc erit cauſa. Ad alteram tranſeo.

CAP. XXIII. *Rara terræ natura eſt, multumq; habẽs uacui, per has raritates ſpiritus fertur, qui ubi maior influxit nec emittitur, concutit terrã. Hæc placet & alijs (ut paulo antè retuli) cauſa, ſiquid apud te profectura teſtiũ turba eſt. Hãc etiã Calliſthenes probat, non contẽptus uir. Fuit enim illi nobile ingeniũ, & furibundi regis impatiens. Hoc eſt Alexandri crimen æternũ, quod nulla uirtus, nulla bellorum felicitas redimet. Nã quoties quis dixerit, occidit Perſarũ multa milia, opponetur, & Calliſthenẽ. Quoties dictũ erit, occidit Dariũ, penes quem tunc magnũ regnũ erat, opponetur, & Calliſthenẽ. Quoties dictũ erit, omnia oceano tenus uicit, ipſum quoq; tentauit nouis claßibus, & imperium ex angulo Thraciæ uſq; ad orientis terminos protulit, dicetur, ſed Calliſthenem occidit. Omnia licet antiqua ducum regumq; exempla trãſierit, ex his*

quæ fecit nihil tam magnũ erit, quàm scelus Callisthenes. Hic Callisthenes in libris quibus describit quemadmodum Helice Burisq; mersæ sunt, quis illas casus in mare, uel in illas mare mersit, dicit id quod in priore parte dictum est. Spiritus intrat terrã per occulta foramina, quemadmodũ ubiq;, ita et sub mari. Deinde cũ est obstructus ille trames, per quẽ descenderat, reditũ autẽ illi à tergo resistens aqua abstulit, huc et illuc fertur, & sibi ipse occurrens terram labefactat. Ideo frequentissime mari apposita uexantur, & inde Neptuno hæc aßignata est mouendi potentia. Quisquis primas literas Græcas didicit, scit illum apud Homerum ἐννοσέγαιον uocari.

CAP. XXIIII. Spiritũ esse huius mali causam & ipse consentio, de illo disputabo, quomodo intret hic spiritus, utrum per tenuia foramina, nec oculis cõprehensibilia, an per maiora ac potentiora, et utrũ ab imo, an etiã per summa terrarũ. Hoc incredibile est. Nam in nostris quoq; corporibus, cutis spiritũ respuit, nec est illi introitus, nisi per quẽ trahitur, nec cõsistere quidem à nobis receptus potest, nisi in laxiore corporis parte. Non enim inter neruos pulpas'ue, sed in uisceribus & patulo interioris partis recessu commoratur. Idem de terra suspicari licet, uel ex hoc, quod motus non in summa terræ circáue summa est, sed subter & ab imo. Huius indiciũ est, quod altitudinis profundæ maria iactantur, motis scilicet his, supra quæ fusa sunt. Ergo uerisimile est terrã ex alto moueri, & illic spiritũ in cauernis ingentibus concipi. Imo, inquit, ceu cũ frigore inhorruimus, tremor sequitur, sic terras quoq; spiritus extrinsecus accidens quassat. Quod nullo modo potest fieri. Algere enim debet, ut idem illi accidat, quod nobis, quos externa causa in horrorem agit. Accidere autem terræ simile quiddam nostræ affectionis, sed non ex simili causa concesserim. Illã interior & altior iniuria debet impellere, cuius rei argumentum

uel

uel maximum hoc potest esse, quod cum uehementi motu adapertum ingenti ruina solum est, totas nonnunquã urbes & recipit hiatus ille & abscondit. Thucydides ait, circa Peloponnesiaci belli tẽpus Atalãtem insulã aut totã aut certe maxima ex parte * superfusam. Idem Sidoni accidisse Posidonio crede: *suppressam
Nec ad hoc testibus opus est. Meminimus enim terris interno motu diuulsis, loca disiecta, & campos interisse. Quod iam dicam, quemadmodum existimem fieri.

CAP. XXV. Cum spiritus magna ui in uacuũ terrarum locũ penitus applicuit, cœpitq; rixari, & de exitu cogitare, latera ipsa inter quæ latet sæpius percutit, supra quæ urbes interdum sitæ sunt: hæc nonnunquã adeo concutiuntur, ut ædificia superposita procumbant: nonnunquã in tantum, ut parietes quibus fertur omne regimen caui, decidãt in illũ subteruacantem locũ, totæq; urbes in immensam altitudinẽ mergantur. Si uelis credere, aiunt, aliquãdo Ossam Olympo cohæsisse, deinde terrarũ motu receßisse, & scissam unius magnitudinem montis in duas partes. Tunc * effugisse Peneon, qui paludes quibus laborabat Thessalia siccauit, abductis in se quæ sine exitu stagnauerant aquis. Ladon flumen inter Helim et Megalempolin medius est, quem terrarũ motus effudit. Per hoc quid probo? In laxos specus (quid enim aliud appellem loca uacua sub terris) spiritum conuenire. Quod nisi esset, magna terrarum spatia cõmouerentur, & unà multa titubarent. Nunc exiguæ partes laborãt, nec unquã per ducenta miliaria motus extenditur. Ecce hic qui impleuit fabulis orbem, non transcẽdit Cãpaniam. Quid dicam, cũ Chalcis tremuit Thebas stetisse? Cũ laborauit Aegiũ, tam propinquas illi Patras de motu nihil audisse? Illa uasta concußio, quæ duas suppreßit urbes Helicen, & Burim, circa Aegium constitit. Apparet ergo in tantũ spatium motum pertendere, quantum illa sub terris uacantis loci

*effluxisse Penæum,

inanitas pateat.

CAP. XXVI. *Poteram ad hoc probandũ abuti autoritate magnorũ uirorũ, qui Aegyptũ nunquã tremuiſſe tradũt. Rationẽ autẽ huius rei hanc reddunt, quod ex limo tota concreuerit. Tantũ enim (ſi Homero fides eſt) aberat à continenti Pharos, quantum nauis diurno curſu metiri plenis lata uelis poteſt, ſed continenti admota eſt, Turbidus enim defluens Nilus, multũq; ſecũ limũ trahens, & eũ ſubinde apponens prioribus terris, Aegyptũ annuo incremẽto ſemper ultra tulit. Inde pinguis & limoſi ſoli eſt, nec ulla interualla in ſe habet, ſed creuit in ſolidũ areſcente limo, quo preſſa erat & ſedens ſtructura, cũ partes glutinarentur, nec quicquã inane interuenire poterat, cũ ſolido liquidũ, ac molle ſemper accederet. Sed mouetur & Aegyptus & Delos, quã Vergilius ſtare iuſsit, Immotamq; coli dedit, & contẽnere uentos. Hãc philoſophi quoq; credula natio dixerunt nõ moueri, autore Pindaro. Thucydides ait antea quidem immotã fuiſſe, ſed circa Peloponneſiacũ bellũ tremuiſſe. Calliſthenes & alio tempore ait hoc accidiſſe. Inter multa, inquit, prodigia quibus denuntiata eſt duarũ urbiũ Helices & Buris euerſio, fuere maxime notabilia, colũna ignis immenſi, & Delos agitata. Quã ideo ſtabilẽ uideri uult, quia mari impoſita habeat concauas rupes et ſaxa peruia, quæ dent deprehenſo aẽri reditũ. Ob hoc etiã inſulas eſſe certioris ſoli, urbesq; eo tutiores, quo propius ad mare acceſſerũt: falſa hæc eſſe Pompeij & Herculaneum ſenſere, Adijce nunc, quod omnis hora maris obnoxia eſt motibus, ſic Paphos non ſemel corruit. ſic nobilis & huic iam familiaris malo Nicopolis. Cyprum ambit altum mare & agitatur. Tyros & ipſa tam mouetur quàm diluitur. Hæ ferè cauſæ redduntur, propter quas tremit terra.*

CAP. XXVII. *Quædam tamen propria in hoc Campano*

pano motu accidisse narrantur, quorum ratio reddenda est. Aiunt enim sexcentarũ ouiũ gregem exanimatũ in Põpeiana regione. Non est quare hoc putes ouibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarũ motus pestilentiam fieri. Nec id mirum est, multa enim mortifera in alto latent. At aër ipse qui uel terrarũ culpa uel pigritia & æterna nocte torpescit, grauis haurientibus est, uel corruptus internorũ igniũ uitio, cũ est longo situ emissus, purũ hunc liquidumq; maculat ac polluit, insuetumq; ducẽtibus spiritũ affert noua genera morborũ. Quid quod aquæ inutiles pestilentesq; in abdito latent, ut quas nunquã usus exerceat, nunquã aura liberior uerberet? Crassæ itaq; & graui caligine sempiternaq; tectæ, nihil nisi pestiferũ in se & corporibus nostris contrarium habent. Aër quoq; qui mixtus est illis, quiq; inter illas paludes iacet, cum emersit, late uitiũ suũ spargit, et hauriẽtes necat. Facilius autẽ pecora sentiũt, in quæ pestilẽtia incurrere solet, quo auidiora sunt, aperto cœlo plurimũ utuntur, & aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oues uerò mollioris naturæ quo propiora terris ferunt capita, corruptas esse nõ miror, cũ afflatũ diri aëris circa ipsam humũ exceperint. Nocuisset ille & hominibus, si maior exijsset, sed illum copia aëris synceri extinxit, antequam ut ab homine posset trahi surgeret.

CAP. XXVIII. *Multa autem terras habere mortifera uel ex hoc intellige, quod tot uenena nascũtur, nõ manu sparsa, sed spõte, solo scilicet habẽte, ut boni ita mali semina. Quid qd' pluribus Italiæ locis per quædã foramina pestilens exhalatur uapor, quẽ nõ homini ducere, nõ feræ tutũ est. Aues quoq; si in illum inciderint, antequã cœlo meliore leniatur, in ipso uolatu cadunt, liuentq; corpora, & nõ aliter quã per uim elisæ fauces tumẽt. Hic spiritus quãdiu terris cõtinetur, tenui foramine fluẽs, nõ plus potẽtiæ habet, quã ut despectantia & ultro sibi*

illata conficiat. Vbi per secula cōditis tenebris, ac tristitia loci creuit in uitium, ipsa ingrauescit mora, hoc peior quo segnior. Cum autē exitum nactus est, æternū illud umbrosi frigoris malum, et infernā noctem soluit, ac regionis nostræ aëra infuscat. Vincuntur enim meliora peioribus. Tunc etiā ille spiritus purior transit in noxium. Inde subitæ continuæq́; mortes et monstrosa genera morborū, ut ex nouis orta causis, breuis aut lōga clades est, prout uitia ualuere. Nec prius pestilētia desinit, quā spiritū illum grauē exercuit laxitas cœli, uentorūq́; iactatio.

CAP. XXIX. Nā quod aliquot insanis attonitisq́; similes discurrere, fecit metus, qui excutit mentes, ubi priuatus ac modicus est, quid ubi publice terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur, quid mirū est animos inter dolorem & metū destitutos aberrasse? Non est facile inter magna mala nō desipere. Itaq; lenißima ferè ingenia in tantum uenere formidinis, ut sibi exciderent. Nemo quidē sine aliqua iactura sanitatis expauit, similisq́; furenti, quisquis timet, sed alios cito timor sibi reddit, alios uehemētius perturbat, & in demētiam transfert, Inde inter bella errauere lymphatici, nec usquā plura exēpla uaticinātium inuenies, quàm ubi formido mentes religione mixta percußit. Statuā diuisam nō miror, cū dixerim montes à mōtibus recesßisse, et ipsum diruptū esse ab imò solū.

Hæc loca ui quondam & uasta conuulsa ruina
(Tantum æui longinqua ualet mutare uetustas)
Dißiluisse ferunt, cum protinus utraq; tellus
Vna foret, uenit medio ui pontus & undis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaq́; & urbes,
Littore diductas, angusto interluit æstu.

Vides totas regiones à suis sedibus reuelli, et trans mare iacere, quod in confinio fuerat, uides & urbium fieri gentiumq́; dißidium, cū pars naturæ concitata est de se, uel aliquod mare ingens

ingens spiritus impegit, quorū mira, ut ex toto, uis est. Quamuis enim parte sæuiat, mundi tamē uiribus sæuit. Sic et Hispanias à contextu Africæ mare eripuit. Sic hac inundatione quā Poëtarū maximi celebrāt, ab Italia Sicilia reiecta est. Aliquāto autē plus impetus habēt, quæ ex infimo ueniunt. Acriora enim sunt in quibus nisus est per angusta. Quantas res ij terrarum tremores, quamq; mira spectacula ediderint, satis dictum est.

CAP. XXX. *Cur ergo aliquis ad hoc stupet, quod æs unius statuæ, ne solidū quidem, sed concauū ac tenue diruptum est, cū fortasse in illud se spiritus, quærens fugam, incluserit? Illud uerò quis nescit? Diductis ædificia angulis uidimus moueri, iterumq; cōponi. Quædam uerò parum aptata positu suo, & à fabris negligētius solutiusq; cōposita, terræmotus sæpius agitata cōpegit. Quod si totos parietes & totas findit domos, & latera magnarū turrium, quæ solida sunt scindit, & pilas operibus subditas dißipat, quid est, quare quisquā dignū annotari putet, sectam esse æqualiter ab imò ad caput in partes duas statuam? Quare tamen per plures dies motus fuit? Non desijt enim aßidue tremere Campania, clemētius quidem, sed ingenti damno, quia quassata quatiebat, quibus ad cadendū male stantibus, nō erat impelli, sed agitari. Nondum uidelicet spiritus oīs exciderat, sed adhuc emissa parte maiore oberrabat.*

CAP. XXXI. *Inter argumenta quibus probatur spiritu ista fieri, nō est quod dubites & hoc ponere, cū maximus editus tremor est, quo in urbes terrasq; sæuitum est, nō potest par illi subsequi alius, sed post maximū leues motus sunt, quia *uehementius exitū uentis luctantibus fecit. Reliquiæ deinde residui spiritus nō idem possunt, nec illis pugna est, cùm iam uiam inuenerit, sequātur q; eà quà prima uis ac maxima eu asit. Hoc quoq; dignū memoria iudico, ab eruditißimo et grauißimo uiro cognitū, forte enim cū hoc euenit lauabatur: uidisse se affir-*

*uehementißimus

 mabat

mabat in balneo tessellas, quibus solum erat stratum, alteram ab altera separari, iterumq; cõmitti, et aquam modo recipi in commissuras pauimento recedente, modo compresso bullire & elidi. Eundem audiui narrantem uidisse se molles materias, mollius crebriusq; tremere, quàm natura duas.

CAP. XXXII. Hæc Lucili uirorum optime quãtum ad ipsas causas. Illa nunc, quæ ad cõfirmationẽ animorũ pertinẽt, quos magis refert uestra fortiores fieri, quã doctiores. Sed alterũ sine altero nõ fit. Non enim aliunde aĩo uenit robur, quàm à bonis artibus, quàm à contẽplatione naturæ. Quem enim nõ hic ipse casus aduersus oẽs firmauerit et erexerit? Quid est cur hoĩem ego aut ferã, quid est cur sagittam aut lanceam tremam? maiora me pericula expectant. Fluminibus et terris, et magnis naturæ partibus petimur. Ingenti itaq; aĩo mors prouocanda est, siue nos æquo uastoq; impetu aggreditur, siue quotidiano et uulgari exitu, nihil refert quàm minax ueniat, quãtumq; sit quod in nos trahat, quod à nobis petit minimũ est. Hoc senectus à nobis ablatura est, hoc auriculæ dolor, hoc in nobis humoris corrupti abundantia, hoc cibus parũ obsequens stomacho, hoc pes leuiter offensus. Pusilla res est hoĩs anima, sed ingens res est contẽptus animæ. Hanc qui contẽpserit, securus uidebit maria perturbari, etiam si illa oẽs excitauerint uenti, etiam si æstus aliqua perturbatione mundi, totũ in terras uerterit oceanum. Securus aspiciet fulminantis cœli trucem ac horridam faciem, frangatur licet cœlum, & ignes suos in exitium omniũ imprimis suum misceat, securus aspiciet ruptis cõpagibus dehiscens solum. Illa licet inferorum regna retegantur, stabit super illam uoraginem intrepidus, & fortasse quò debet cadere desiliet. Quid ad me, quàm sint magna quibus pereo? Ipsum perire nõ est magnũ, proinde si uolumus esse felices, si nec hoĩm, nec deorum, nec rerum timore uersari, si despicere fortunã superuacua

promitt

*promittentē, leuia minitantem, si uolumus tranquillè degere, & ipsis dijs de felicitate controuersiā agere, anima in expedito est habenda. Siue illam insidiæ, siue morbi petent, siue hostiū gladij siue insularū cadentium fragor, siue ipsarū ruina terrarum, siue uasta uis ignium, urbes agrosq; pari clade cōplexa, *quum libet illi eam accipiat. Quid aliud debeo, quàm exeuntem hortari, & cum bonis omnibus emittere? uade fortiter, uade feliciter. Nihil dubitaueris reddere. Non de re, sed de tempore est quæstio. Facis quod quādoq; faciendū est. Nec rogaueris, nec timueris, nec te uelut in aliquod malum exiturū tuleris retro. Rerum natura quæ te genuit expectat, & locus melior ac tutior. Illic nō tremunt terræ, nec inter se uenti cum magno nubium fragore concurrunt, nō incendia regiones urbesq; uastant, non naufragiorū totas classes sorbentium metus est, non arma contraria disposita uexillis, & in mutuam perniciem multorū milium par furor, non pestilentia, & ardentes promiscue, cōmunes populis cadētibus, rogi. Istud leue est, quid timemus? Graue est, potius semel incidat, quàm semper impendat. Ego autem perire timeam, cum terra ante me pereat, cum ista quatiantur quæ quatiunt, & in iniuriam nostram non sine sua ueniunt? Helicem Burimq; totas mare accepit, ego de uno corpusculo timeam? Supra oppida duo nauigatur, duo aūt quæ nouimus, quæ in nostrā notitiam memoria literis seruata perduxit. Quā multa alia alijs locis mersa sunt? Quot populos aut terra aut in se mare inclusit? Ego recusem mei finē, cū sciā me sine fine nō esse? imò cū sciam oīa esse finita? Ego ultimum suspirium timeā? Quantū potes itaq; ipse te cohortare Lucili, ipsam contra metū mortis. Hic est qui nos humiles facit, hic est qui uitam cui parcit inquietat, ac perdit. Hic omnia ista dilatat, terrarum motus, & fulmina. Quæ omnia feres constanter, si cogitaueris nihil interesse inter exiguum tēpus & longum.*

*qui uolet illam

Horæ ſunt quas perdimus. Puta dies eſſe, puta menſes, puta annos, perdidimus illos, nẽpe perituros. Quid oro te refert, num perueniã ad illos? fluit tempus & auidiſsimos ſui deſerit. Nec quod futurum eſt, meum eſt, nec quod fuit. In puncto fugientis tẽporis pendeo, & magni eſt modicũ fuiſſe. Eleganter ille Lælius ſapiens dicenti cuidam ſexaginta annos habeo, hos inquit, dicis ſexaginta quos non habes? Ne ex hoc quidem intelligimus incomprehenſibilis uitæ conditionem et ſortem temporis ſemper alieni, quod annos annumeramus amiſſos. Hoc affigamus animo, hoc nobis ſubinde dicamus. Moriẽdum eſt. Quando? Quid tua? Mors naturæ lex eſt, mors tributũ officiumq́; mortaliũ malorumq́; omniũ remedium eſt. Optabit illam, quiſquis timet. Omnibus omiſsis hoc unum Lucili meditare, ne mortis nomen reformides, effice illam tibi cogitatione multa familiarem, ut ſi ita tulerit, poſsis illi uel obuiam exire.

L. ANNAEI SENECAE NATVRALIVM QVAEST.

Liber ſeptimus & ultimus: in quo agitur de Cometis.

CAP. I. EMO uſq; eo tardus, & hebes, & demiſſus in terram eſt, ut ad diuina non erigatur, ac tota mente conſurgat, utiq; ubi nouum aliquod è cœlo miraculum fulſit. Nam quandiu ſolita decurrunt, magnitudinem rerum conſuetudo ſubducit. Ita enim compoſiti ſumus, ut nos quotidiana etiam ſi admiratione digna ſunt, tranſeant, contra minimarum quoq; rerum, ſi inſolitæ prodierunt, ſpectaculum dulce fiat. Hic itaque cœtus aſtrorum, quibus immenſi corporis pulchritudo diſtinguitur, populum non conuocat. At cum aliquid

quid ex more mutatum est,omnium uultus in cœlo est.Sol spectatorem nisi cum deficit nō habet.Nemo obseruat lunam,nisi laborantem.Tunc urbes conclamant,tunc pro se quisq; superstitione uana trepidat.Quanto illa maiora sunt,quod Sol totidem (ut ita dicam) gradus quot dies habet,& annum circuitu suo claudit,quod à Solstitio ad minuēdos dies uertitur,quod à Solstitio statum inclinat et dat spatium noctibus,quod sydera abscondit,quod terras cum tanto maior sit illis non urit,sed calorem suum intensionibus ac remißionibus temperando fouet,quod lunam nunquam implet nisi aduersam sibi,nec obscurat.Hæc tamen non annotamus, quamdiu ordo seruatur. Sed siquid turbatum est,aut præter consuetudinem emicuit,spectamus,interrogamus,ostendimus. Adeo naturale est,magis noua quàm magna mirari. Idem in Cometis fit, si rarus & insolitæ figuræ ignis apparuit,nemo non scire quid sit cupit, et oblitus aliorum de aduentitio quærit,ignarus,utrum debeat mirari an timere. Non enim desunt qui terreant,qui significationes eius graues prædicēt.Sciscitantur itaq; & cognoscere uolunt,prodigium sit,an sydus. At mehercules non aliud quis aut magnificentius quæsierit,aut didicerit utilius,quàm de stellarū syderumq; natura:utrū flāma cōtracta,quod et uisus noster affirmat,& ipsum ab illis fluens lumen,& calor inde descendens: an non sint flāmei orbes,sed solida quædā terrenáq; corpora, quæ per igneos tractus labentia inde splendorē trahant coloremq;,non de suo clara. In qua opinione magni fuere uiri,qui sydera *crediderunt ex duro concreta,& ignem alienum pascentia. Nam per se, inquiunt, flamma diffugeret, nisi aliquid haberet quod teneret,& à quo teneretur,cōglobatáq; nec stabili inditā corpori,*pro certo iā mūdus turbine suo dißipasset. *tradiderunt *profecto

CAP. II. Ad hæc inuestiganda proderit quærere, num Cometæ eius conditionis sint, cuius superiora. Videntur enim

cum

cũ illis quædã habere cõmunia, ortus & occasus, Ipsam quoq; quamuis spargantur & longius exeant, faciem, æque tamen ignei splendidiq; sunt. Itaq; si omnia terrena sydera sunt, his quoq; eadẽ sors erit. Si uero nihil aliud sunt quàm purus ignis, mouenturq; mensibus senis, nec illos conuersio mundi soluit & uelocitas, illa quoq; possunt & tenui constare materia, nec ob hoc discuti aßiduo cœli circũactu. Illò quoq; pertinebit hoc excußisse, ut sciamus utrũ mundus terra stante circumeat, an mũdo stante terra uertatur. Fuerunt enim qui dicerent nos esse, quos rerũ natura nescientes ferat, nec cœli motu fieri ortus & occasus, sed ipsos oriri & occidere. Digna res est cõtẽplatione ut sciamus in quo rerũ statu simus, pigerrimã sortiti an uelocissimã sedem, circa nos deus omnia, an nos agat. Necessariũ est autẽ ueteres ortus Cometarum habere collectos. Deprehendi enim propter raritatẽ eorũ cursus adhuc nõ potest, nec explorari, an uices seruẽt, & illos ad suũ diẽ certus ordo producat. Noua hæc cœlestiũ obseruatio est, et nuper in Græciã inuecta.

CAP. III. Democritus quoq; subtilißimus antiquorum omniũ suspicari ait se, plures stellas esse quæ currãt, sed nec numerũ illarum posuit, nec nomina, nondũ cõprehensis quinq; syderum cursibus. Eudoxus primus ab Aegypto hos motus in Græciã transtulit. Hic tamen de Cometis nihil dicit. Ex quo apparet ne apud Aegyptios quidẽ, quibus maior cœli cura fuit hanc partem elaboratam. Conon postea diligens & ipse inquisitor, defectiones quidem solis seruatas ab Aegyptijs collegit, nullam autem mentionem fecit Cometarum, non prætermissurus, si quid explorati apud illos cõperisset. Duo certe qui apud Chaldæos studuisse se dicunt, Epigenes & Apollonius Myndius, peritißimus inspiciendorum naturalium, inter se dißidẽt. Hic enim ait, Cometas in numero stellarum errantium poni à Chaldæis, tenerique cursus eorũ. Epigenes contra ait, Chaldæos

nihil

nihil de Cometis habere comprehensi, sed uideri *illos accendi *illis
turbine quodam aëris concitati, & intorti.

CAP. IIII. Primum ergo (si tibi uidetur) opiniones huius ponamus ac refellamus. Huic uidetur plurimum uirium habere, ad omnes sublimiū motus stella Saturni. Hæc cum proxima signa Martis, aut in Lunæ *uicina transit, aut in Solis incidit radios, natura uentosa & frigida contrahit pluribus locis aëra, conglobatq́;. Deinde si radios solis assumpsit, tonat fulguratq́;. Si Martem quoq; consentientē habet, fulminat. Præterea, inquit, aliam * naturam habent fulmina, aliam fulgurationes, Aquarum enim & omnis humidi euaporatio splendores tantū cœli citra ictum minaces mouet, Illa autem calidior sicciorq́; terrarum exhalatio fulmina extundit. Trabes uero & faces quæ nullo alio inter se quàm magnitudine distant, hoc modo fiunt. Cum humida terrenaq́; in se globus aliquis aëris clausit, quem turbinem dicimus, quacunq; fertur, præbet speciem ignis extenti. Quæ tamdiu durat, quamdiu mansit aëris illa complexio, humidi intra se terreniq; multum uehens.

*uiciniam

*materiam

CAP. V. Vt à proximis mendacijs incipiam, falsum est faces & trabes exprimi turbine. Turbo enim circa terras concipitur ac fertur. Ideoq; arbusta radicitus uellit, & quocunq; incumbit, solum nudat, syluas interim & tecta corripiens, inferior ferè nubibus, utiq; nunquam altior. At contra trabes editior cœli pars ostentat. Ita nunquam nubibus obstiterunt. Præterea turbo omni nube uelocior rapitur, & in orbē uertitur. Super ista uelociter desinit, & ipse se sua ui rumpit. Trabes autem non transcurrunt, nec præteruolant, ut faces, sed commorantur, & in eadē parte cœli collucēt. Charimander quoq; in eo libro quē de Cometis cōposuit, ait Anaxagoræ uisum grāde insolitumq; cœlo lumen magnitudine amplæ trabis, & id per multos dies fulsisse Callisthenes tradit, antequā Burim &

Helicem

Helicem mare absconderet. Aristoteles ait, non trabem illam, sed Cometē fuisse, cæterū ob nimiū ardorē nō apparuisse sparsum ignē, sed procedēte tēpore cū iam minus flagraret, redditā suam Cometæ faciē. In quo igne multa quidē ferunt digna, quæ notarentur, nihil tamē magis, quā quod ut ille fulsit in cœlo, statim supra Curim & Helicē mare fuit. Nūquid ergo Aristoteles nō illam tantū, sed omnes trabes Cometas esse credebat? Hanc habetis differentiā, quod ijs continuus ignis est, cæteris sparsus. Trabes enim flammā æqualem habent, nec ullo loco intermissam aut languidam, In ultimis uerò partibus coactam, qualem fuisse illam, de qua modo retuli, Callisthenes tradit.

CAP. VI. Duo, inquit Epigenes, Cometarū genera sunt. Alij ardorem undiq; effundūt, nec locum mutant, alij in unam partem ignem uagum in modum comæ porrigunt, & stellas prætermeant, quales duo ætate nostra uisi sunt. Illi priores criniti undiq; etiā immoti, humiles ferè sunt, & eisdem causis quibus trabes facesq; conflantur, & ex intemperie aëris turbidi, multa secum arida humidaq; terris exhalata uersantis. Potest enim spiritus per angusta clisus accēdere supra se positū aëra, plenum alimentis idoneis igni. Deinde propellere ex nitido,
rursus ne ex aliqua causa refluat cursus ac remittatur, deinde iterum proximo die ac sequentibus consurgere, & eundem locum inflammare. Videmus enim uentos per plures dies ad constitutū redire. Pluuiæ quoq; & alia tempestatum genera ad præscriptum reuertuntur. Vt breuiter autem uoluntatem eius exprimam, eadem ferè ratione hos fieri Cometas existimat, qua fiunt ignes turbine eiecti. Hoc unum interest, quod illi turbines ex superiori parte in terras deprimuntur, ij de terra in superiora eleuantur.

CAP. VII. Aduersus hæc multa dicuntur. Primū si uentus in causa esset, nunquā Cometes sine uento appareret. Nunc autem

autem & quietißimo aëre apparet. Deinde si uento fieret, cum uento caderet. Et si uento inciperet, cresceret uento, eoq; esset ardentior, quo ille incitatior. His accedit illud quoq;, uentus multas aëris partes impellit, Cometes in uno loco apparet: & uentus in sublime non peruenit. Cometæ autem uisuntur supra quã uentis ire licet. Transit deinde ad illos, quos ait certiorem habere stellarũ speciẽ, qui & procedunt & signa prætereunt. Hos ait ex eisdẽ causis fieri, quibus illos quos dixit humiliores. Hoc tantum interesse, quod terrarum exhalationes multa secũ arida ferentes, celsiorem petant partem, & in editiora cœli aquilone pellantur. Deinde si illos aquilo propelleret, ad meridiem semper agerẽtur, quò uentus hic nititur. Atqui uarie concurrũt, alij in ortũ, alij in occasum, omnes in flexum, quod iter nõ daret uentus. Deinde si aquilonis illos impetus à terris in altum leuaret, alijs uentis nõ orirentur Cometæ, atqui oriuntur.

CAP. VIII. Illam nunc rationem eius (utraq; enim utitur) refellamus. Quicquid humidi aridiq; terra efflauit, cum in unum coit, ipsa discordia corporum, spiritum uersat in turbinem. Tunc illa uis uenti circumeuntis quicquid intra se comprehendit, cursu suo accendit, & leuat in altum, ac tam diu manet splendor ignis expreßi, quãdiu alimenta sufficiunt, quibus desinentibus, & ipse subsidit. Qui hoc dicit, nõ notat qualis sit turbinum cursus, & qualis Cometarum. Illorũ rapidus ac uiolentus & ipsis uentis citatior est, Cometarũ lenis, & quod per diem & noctem quantum transierit, abscondat. Deinde turbinum motus uagus est & disiectus, & (ut Salustij utar uerbis) uerticosus, Cometarum autem compositus, & destinatum iter carpens. Num quis nostrum crederet aut* lunã aut quinq; sydera rapi uento, aut turbine rotari? Non ut puto. Quare? quia non est illis perturbatus & impotẽs cursus. Ad Cometas idem transferamus. Non confuse nec tumultuoseeunt, ut aliquis credat

* lumina

credat illos causis turbulentis & inconstantibus pelli. Deinde etiam si uertices isti comprehendere terrena humidaq́;, & ex humili in altum exprimere possent, non tamen * supra lunam efferrent. Omnis illis usq; in nubilum uis est. Cometas autem immixtos stellis uidemus per superiora labentes. Ergo uerisimile non est in tantum spacium perseuerare turbinem, qui quo maior est, maturius corrumpitur.

*supra lumina

CAP. IX. Vtrumlibet itaq; eligat, aut uis inde peruenire non poterit, aut magna & concitata citius ipsa se franget. Præterea humiliores illi Cometæ ob hoc (ut putant) non exeũt altius, quia plus terreni habent. Grauitas illos sua in proximo tenet. Atqui necesse est his Cometis diuturnioribus & celsioribus, plenior materia sit. Neq; enim diutius apparerent, nisi maioribus nutrimentis sustinerentur. Dicebam modo, non posse diu uerticem permanere, *nec supra lunam, aut usq; in stellarũ locum crescere. Nempe efficit turbinem, plurium uẽtorum inter ipsos luctatio. Hæc diu non potest esse. Nam cum uagus & incertus spiritus * certi uolatus est, nouißime uni uis omnium cedit. Nulla autem tempestas magna perdurat. Procellæ quãto plus habent uirium, tanto minus temporis. Venti cũ ad summum uenerunt, remittuntur omni uiolentia. Necesse est ista cõcitatione in exitium sui tendant. Nemo itaq; turbinem toto die uidit, ne hora quidẽ. Mira uelocitas eius, & mira breuitas est. Præterea uiolentius celeriusq́; in terra circaq́; eam uoluitur, quo celsior, eo solutior, laxiorq́; est, & ob hoc diffunditur. Adijce nunc, quo etiam si in summum pertenderet, ubi syderibus iter est, utiq; ab eo motu, qui uniuersum trahit, solueretur. Quid enim est illa conuersione mundi citatius? hac omnium uẽtorum in unum coniecta uis dißiparetur, & terræ solida fortisq́; compages, nedum particula aëris torti.

* nedũ supra lumina in stellarum locũ crescere.

* cum cæteris uolutatus

CAP. X. Præterea in alto manere non potest ignis turbine

ne illatus, nisi ipse quoq; permaneret turbo. Quod porrò tam incredibile est, quàm in turbine longior mora. Vtiq; motus motu contrario uincitur, habet enim suã locus ille uertiginẽ, quæ rapit cœlũ, Syderaq́; alta trahit, celeriq́; uolumine torquet. Et *ut des eis aliquã aduocationem, quod fieri nullo modo potest, quid de his* Cometis *dicetur, quæ senis mensibus apparuerũt?* Deinde *duo debẽt esse motus eodẽ loco.* Alter *ille diutinus & aßiduus, suũ sine intermißione peragens opus,* Alter *nouus et recens, & turbine illatus.* Necesse *est ergo alter alteri impedimento sit.* Atqui *lunaris illa orbita cæterorũq; supra lunã meantium motus irreuocabilis est, nec hæsitat usquã nec resistit, nec dat ullam nobis suspitionẽ obiectæ sibi moræ.* Fidẽ *non habet turbinẽ uiolentißimũ & perturbatissimũ tempestatis genus, in medios syderũ ordines peruenire, & inter disposita ac tranquilla uersari.* Credamus *ignẽ circũacto turbine accendi, & hunc expulsum in sublime, præbere nobis opinionem speciemq́; syderis lõgi.** Et *puto tale esse debet, quale est id, quod ignem efficit,* Turbinis *autẽ rotunda facies est.* In *eodẽ enim uestigio uersatur, & in columnæ modo circũagentis se uoluitur.* Ergo *ignem quoq; qui inclusus est, similẽ esse illi oportet.* Atqui *longus est & disiectus, minimeq́; similis in orbẽ coacto.* *At puto

CAP. XI. Epigenem *relinquamus, & aliorũ opiniones persequamur.* Quas *ante, quàm exponere incipiã, illud in primis præsumendum est,* Cometas *non in una parte cœli aspici, nec in signifero tãtũ orbe, sed tam in ortu quàm in occasu, frequẽtißime tamen circa septẽtrionem.** Forma *eius non est una.* Quãuis *enim* Græci *discrimina fecerint eorũ, quibus in morẽ barbæ flamma dependet, & eorũ qui undiq; circa se uelut comam spargũt, & eorũ quibus fusus quidẽ est ignis, sed in uerticẽ tendẽs, tamen omnes isti eiusdẽ notæ sunt,* Cometæq́; *recte dicũtur.* Quorũ *cũ post longũ tempus appareant formæ, inter* *forma eis una.

*se eos comparare difficile est. Illo ipso tempore quo apparent, inter spectantes de habitu illorũ non conuenit, sed prout cuiq; acrior acies aut hebetior, ita dicit aut * lucidiorẽ esse aut rubicundiorẽ, & crines aut in interiora deductos, aut in latera diuisos. Sed siue sunt aliquæ differentiæ illorũ, siue non sint, eadẽ fiant ratione necesse est Cometæ. Illud unũ cõstare debet, præter solidũ aspici nouã syderis faciẽ, circa se dißipatũ ignẽ trahentis. Quibusdã antiquorũ hæc placet ratio, cũ ex stellis errantibus, altera se alteri applicuit, cõfuso in unũ duarũ lumine, faciem longioris syderis reddi. Nec hoc tunc tantum euenit, cum stella stellam attigit, sed etiam cum appropinquauit. Interuallum enim, quod inter duas est, illustratur ab utraq;, inflammaturq; & longum ignem efficit.*

* liuidiorem

CAP. XII. *His illud respondebimus, certũ esse numerũ stellarũ mobiliũ. Solere autẽ eodẽ tempore & has apparere & Cometen. Ex quo manifestum fit, non illarũ coitu fieri Cometen, sed propriũ & sui iuris esse. Etiamnũ frequenter stella sub altioris stellæ uestigiũ uenit. Et Saturnus aliquando supra Iouem est, & Mars Venerẽ aut Mercuriũ recta linea despicit. Nec tamen propter hunc cursum, cũ alter alterũ subit, Cometes fit, alioquin annis omnibus fieret. Omnibus enim aliquæ stellæ in eodẽ signo simul sunt. Si cometam faceret stella stellæ superueniens, momento esse desineret. Summa enim uelocitas transeuntiũ est. Ideò omnis syderũ defectio breuis est, quia cito illas idẽ cursus, qui admouerat, abstrahit. Videmus solem et lunam intra exiguũ tempus, quàm obscurari cœperint, liberari. Quanto celerior debet fieri in stellis congreßio, tanto minoribus? Atqui Cometæ senis mensibus manent, quod non accideret, si duarum stellarũ conuentu gignerentur. Illæ enim diu cohærere non possunt, & necesse est illas lex celeritatis separet. Præterea ista nobis uicina uidentur, cæterũ interuallis ingentibus*

gentibus dißident. Quomodo ergo poteſt altera ſtella uſq; ad alteram ignem mittere, ita ut utraq; iuncta uideatur, cum ſint ingenti regione diductæ? Stellarū, inquit, duarum lumen miſcetur, et præbet unius ſpeciē. Nempe ſic, quemadmodū rubicunda fit nubes ſolis incurſu, quemadmodū ueſpertina aut matutina flaueſcunt, quemadmodū alterne arcus ſolis uiſitur. Hæc oĩa primum magna ui efficiuntur. Sol enim eſt, qui iſta ſuccendit. Stellarū non eſt eadē potentia. Deinde nihil horū, niſi infra lunam in terrarum uicinia naſcitur. Superiora pura & ſyncera ſunt, & coloris ſui ſemper. Præterea ſi quid tale accideret, nõ haberet moram, ſed extingueretur cito, ſicut coronæ, quæ ſolē lunam'ue cingunt, & intra breuißimū ſpatiū exoleſcunt. Nec arcus quidem diu perſeuerat. Si quid eſſet tale, à quo mediū inter duas ſtellas ſpacium confunderetur, æque cito dilaberetur. Vtiq; non in tantum maneret, quātum morari Cometæ ſolent. Stellis intra ſigniferum curſus eſt, hunc gyrū premunt, at Cometæ ubiq; cernuntur. Non magis certum eſt illis tempus quo appareant, quàm locus ullus, ultra quem non exeant.

CAP. XIII. Aduerſus hoc ab Artemidoro illa dicũtur, non has tantū ſtellas quinq; diſcurrere, ſed has ſolas obſeruatas eſſe. Cæterū innumerabiles ferri per occultum, aut propter obſcuritatē luminis nobis ignotas, aut propter circulorū poſitionē talē, ut tunc demū, cum ad extrema eorū uenere, uiſantur. Ergo intercurrūt quædā ſtellæ, ut ait, nobis nouæ, quæ lumen ſuū cum ſtantibus miſceant, & maiorē quàm ſtellis mos eſt, porrigant ignem: hoc ex his quæ mentitur leuißimum eſt, tota eius narratio mundi, mendacium impudens eſt. Nam ſi illi credimus, ſumma cœli ora ſolidißima eſt, in modū tecti durata, & alti craßiq; corporis, quod atomi congeſti coaceruatiq; fecerunt. Huic proxima ſuperficies eſt ignea ita cõpacta, ut ſolui uitiariq; nõ poßit. Habet tamen ſpiramenta quædam, & quaſi

fenestras per quas ex parte exteriore mundi influant ignes, non tam magni, ut interiora conturbent, Rursus ex mundo in exteriora labuntur. Itaq; hæc quæ præter consuetudinẽ apparent, influxerunt ex illa utraq; mundi iacente materia. Soluere ista quid aliud est, quàm manum exercere & in uentum iactare brachia?

CAP. XIIII. *Velim tamen mihi dicat iste, qui mundo tam firma lacunaria imposuit, quid sit quare credamus illi tantam esse craßitudinẽ cœli? Quid fuit, quod illò tam solida corpora adduceret, & ibi detineret? Deinde quod tantæ craßitudinis est, necesse est & magni ponderis sit. Quomodo in summo ergo manent grauia? Quomodo illa moles non descendit, & se onere suo frangit. Fieri enim non potest, ut tanta uis ponderis, quantã ille substituit, pendeat, & leuibus innixa sit. Nec illud quidẽ potest dici, extrinsecus aliqua esse retinacula, quibus cadere prohibeatur, nec rursus de medio aliquid esse opposi ti, quod imminens corpus excipiat ac fulciat. Illud etiamnum nemo dicere audebit, mundũ ferri per immensum, & cadere quidẽ, sed non apparere an cadat, quia præcipitatio eius æterna est, nihil habẽs nouißimũ, in quod incurrat. Hoc quidam de terra dixerunt, cũ rationẽ nullã inuenirent, propter quã pondus in aëre staret. Fertur, inquiunt, semper, sed non apparet an cadat, quia infinitũ est in quod cadit. Quid est deinde quo probes, non quinq; tantũ stellas moueri, sed multas esse, & in multis mũdi regionibus? Aut si hoc sine ullo probabili argumento licet respondere, quid est quare non aliquis aut omnes stellas moueri, aut nullam dicat? Præterea nihil te adiuuat ista stellarum paßim euntium turba. Nam quo plures fuerint, sæpius in alias incident, rari autem Cometæ & ob hoc mirabiles sunt. Quid quod testimonium dicet contra te omnis ætas, quæ talium stellarum exortus & annotauit, & posteris tradidit.*

CAP. XV. Post mortẽ Demetrij Syriæ regis, cuius Demetrius & Antiochus liberi fuere, paulò ante Achaicũ bellum Cometes effulsit, non minor sole. Primo igneus ac rubicundus orbis fuit, clarumq; lumen emittens, quãto uinceret noctẽ. Deinde paulatim magnitudo eius districta est, & euanuit claritas. Nouissimè autem totus intercidit. Quot ergo coire stellas oportet, ut tantũ corpus efficiant? Mille in unũ licet cõgreges, nunquã hunc habitum solis æquabunt. Attalo regnante, initio Cometes apparuit modicus. Deinde sustulit se diffuditq;, & usq; in æquinoctialẽ circulũ uenit, ita ut illã plagã cœli cui lactea nomen est, in immẽsum extẽtus æquaret. Quot ergo conuenisse debent erraticæ, ut tam longum cœli tractum occuparent igne continuo?

CAP. XVI. Contra argumentũ dictum est, cõtra testes dicendum est. Nec magna molitione detrahenda est autoritas Ephori, Historicus est. Quidã incredibiliũ relatu cõmẽdationẽ parãt, et lectorẽ aliud acturũ, si per quotidiana duceretur, miraculo excitant. Quidã creduli, quidã negligẽtes sunt, quibusdã mẽdaciũ obrepit, quibusdã placet. Illi nõ euitãt, hi appetunt. Et hoc in cõmune de tota natione, quæ approbare opus suũ, & fieri postulare nõ putat posse, nisi illud mẽdacio asperserit. Ephorus uerò non religiosissimæ fidei, sæpe decipitur, sæpe decipit. Sicut hic Cometẽ, qui omniũ mortalium oculis custoditus est, quia ingentis rei traxit euentus, cum Helicẽ & Burim ortu suo mersit, ait illum descendisse in duas stellas, quod præter illum nemo tradid.t. Quis enim posset obseruare illud momẽtũ, quo Cometes solutus, & in duas partes redactus est? Quomodo autem si est qui uiderit Cometẽ in duas dirimi, nemo uidit fieri ex duabus? Quare autẽ non adiecit in quas stellas diuisus sit, cum aliqua ex quinq; stellis esse debuerit?

CAP. XVII. Apollonius Myndius in diuersa opinione

est. Ait enim Cometen non unũ ex multis erraticis effici, sed multos Cometas erraticos esse. Nõ est, inquit, species falsa, nec duarũ stellarũ cõfinio ignis extẽtus, sed & propriũ sydus Cometes est, sicut solis aut lunæ. Talis illi forma est, nõ in rotũdũ restricta, sed procerior & in lõgũ producta. Cæterũ nõ est illi palàm cursus, altiora mũdi secat, & tũc demũ apparet, cũ in imũ cursus sui uenit. Nec est quod putemus eũdẽ uisum esse sub Claudio, quẽ sub Augusto uidimus, Nec hunc qui sub Nerone Cæsare apparuit, et Cometis detraxit infamiã, illi similẽ fuisse, qui post necẽ diui Iulij Veneris ludis genitricis, circa undecimã horã diei emersit. Multi uarijq; sunt, dispares magnitudine, dissimiles colore, alijs rubor est sine ulla luce, alijs cãdor et purũ liquidũq; lumẽ, alijs flãma, et hæc nõ syncera, nec tenuis, sed multũ circa se uoluẽs fumidi ardoris. Cruẽti quidã, minaces, qui omen post se futuri sanguinis ferũt, hi minuũt augentq; lumẽ suũ, quẽadmodũ alia sydera, quæ clariora cũ descendêre sunt, maioraq; ex loco propiore uisuntur, minora cum redeũt & obscuriora, quia abducunt se longius.

CAP. XVIII. Aduersus hoc protinus respõdetur, non idẽ accidere in Cometis, qđ in cæteris. Cometæ enim quo primũ die apparuerint, maximi sunt. Atqui deberẽt crescere, quo propius accederẽt. Nũc autẽ manet illis prima facies, donec incipiãt extingui. Deinde qđ aduersus priores, etiã aduersus hũc dicitur. Si erraret Cometes, essetq; sydus intra signiferi terminos moueretur, intra qđ omne sydus cursus suos colligit. Nunquã apparet stella per stellã. Acies nostra nõ potest per mediũ sydus exire, ut per illud superiora prospiciat. Per Cometẽ autẽ nõ aliter quàm per nubẽ ulteriora cernũtur, ex quo apparet illum non esse sydus, sed leuem ignem ac tumultuarium.

CAP. XIX. Zenon noster in illa sententia est, cõgruere iudicat stellas & radios inter se cõmittere, hac societate luminis

nis existere imaginē stellæ longioris. Ergo quidam nullos esse cometas existimant, sed species illorum per repercussionē uicinorum syderum, aut per coniunctionem cohærentium reddi. Quidam aiunt esse quidē, sed habere cursus suos, & post certa lustra in conspectum mortalium exire. Quidam esse quidem, sed non quibus syderum nomen imponas, quia dilabuntur, nec diu durant, & exigui temporis mora dissipantur.

CAP. XX. In hac sententia sunt pleriq; nostrorum, nec id putant ueritati repugnare. Videmus enim in sublimi uaria ignium cōcipi genera, & modo cœlum ardere, modo longos à tergo flammarū albescere tractus, modo faces cū igne uasto rapi: ipsa etiam fulmina, & si uelocitate mira, simul & perstringunt aciem, & relinquunt ignes suos, aëris attriti, & impetu inter se maiore collisi. Ideò ne resistunt quidem, sed expreßi fluunt, et protinus pereunt. Alij uerò ignes diu manent, nec ante discedunt, quàm cōsumptum est omne, quo pascebantur, alimētum. Hoc loco sunt illa à Posidonio scripta miracula, columnæ, clypeiq; flagrantes, aliæq; insigni nouitate flammæ, quæ nō aduerterent animos, si ex consuetudine & lege discurrerent. Ad hæc stupent oēs, & repentinū ignem ex alto efferunt, siue emicuit aliquid & fugit, siue cōpresso aëre & in ardorem coacto, loco miraculi stetit. Quid ergo? Non aliquando lacuna cedentis retro ætheris patuit, & uastum in concauo lumen? Exclamare posses, quid est hoc? Mediū uideo discedere cœlum, Pallentesq; polo stellas, quæ aliquando non expectata nocte fulserunt, & per medium eruperunt diem. Sed alia huius rei ratio est, quare alieno tempore apparent, quas esse, etiam cum laterent, constat. Multos Cometas non uidemus, quod obscurantur radijs solis, quo deficiente, quendam Cometē apparuisse, quem Sol uicinus obtexerat, Posidonius tradit. Sæpe autem cum occidit Sol, sparsi ignes non procul ab eo uidentur.

 Videlic

Videlicet ipsa stella Sole perfunditur, & ideò aspici non potest. Cometæ autem radios Solis effugiunt.

CAP. XXI. Placet ergo nostris Cometas sicut faces, trabesq; & alia ostenta cœli, denso aëre creari. Ideò circa Septẽtrionem frequentißimè apparent, quia illic plurimum est aëris pigri. Quare ergo nõ stat Cometes, sed procedit? dicã. Ignium *modo *materia alimẽtum suum sequitur. Quamuis enim illi ad superiora nisus est, tamen deficiente materia retroiens ipse descendit, in aëra quoque si dextram leuamq; premit partem. Nulla enim illi uia est, sed quà illum uena pabuli sui duxit, illò repit, nec ut stella procedit, sed ut ignis pascitur. Quare ergo per lõgum tẽpus apparet, & non cito extinguitur? Sex enim mensibus hic, quẽ nos Neronis principatu lætißimo uidimus, spectãdum se præbuit, in diuersum illi Claudiano circumactus. Ille enim à Septentrione in uerticem surgens, Orientem petijt semper obscurior, hic ab eadem parte cœpit, sed in occidentẽ tendens, ad meridiem flexit, et ibi se subduxit oculis. Videlicet ille *humidiora *humiliora habuit & aptiora ignibus, quæ prosecutus est, huic rursus uberior fuit & plenior regio. Huc itaq; descendunt, inuitante materia, non itinere. Quod apparet duobus, quos spectauimus, fuisse diuersum, cũ hic in dextrum motus sit, ille in sinistrum. Omnibus autem stellis in eandem partem cursus est, id est, contrarius mundo. Hic enim ab ortu uoluitur in occasum, illæ ab occasu in ortum eunt. Et ob hoc duplex his motus est, ille quo eunt, & hic quo auferuntur.

CAP. XXII. Ego nostris nõ assentio. Nõ enim existimo Cometem subitaneũ ignem, sed inter æterna opera naturæ. Primum quæcũq; aër creat, breuia sunt. Nascuntur enim in re fugaci & mutabili. Quomodo potest enim in aëre aliquid idem diu permanere, cũ ipse aër nunquã idẽ maneat? fluit semper, et breuis illi quies est? Intra exiguum momentũ in alium, quàm in

quo

quo fuerat, statum uertitur. Nūc pluuius, nūc serenus, nūc inter utrunq; uarius, nubesq; illi familiarißimæ sunt, in quas coit, & ex quibus soluitur, modo cōgregantur, modo digerūtur, nunquā immotæ iacent. Fieri non potest, ut ignis certus in corpore uago sedeat, & ita pertinaciter hæreat, quàm quem natura, ne unquā excuteretur, aptauit. Deinde si alimēto suo hæreret, semper descenderet. Eo enim craßior aër est, quo terris propior, nunquā Cometes in imum usq; demittitur, neq; appropinquat solo. Etiamnū ignis aut it quò illum natura sua ducit, id est sursum, aut eò quò trahit materia, cui adhæsit, & quā depascitur.

CAP. XXIII. Nullis ignibus ordinarijs & cœlestibus iter flexum est. Syderis propriū est, ducere orbem. Atqui hoc an Cometæ alij fecerint, nescio: duo nostra ætate fecerūt. Deinde omne quod causa tēporalis accendit, cito intercidit. Sic faces ardent, dum transeunt, sic fulmina in unū ualent ictum, sic quæ transuersæ dicūtur stellæ & cadentes, præteruolant & secant aëra. Nullis ignibus nisi in suo mora est. Illis dico diuinis, quos habet mūdus æternos, quia partes eius sunt & opera. Hi autē aliquid agunt, & uadunt, et tenorem suū seruant, paresq; sunt. Nam alternis diebus maiores minores'ue fierent, si ignis esset collectitius, & ex aliqua causa repētinus. Minor enim esset ac maior, prout plenius aleretur aut malignius. Dicebam modo nihil diuturnū esse, quod exarsit aëris uitio, nunc amplius adijcio: Morari ac stare nullo modo potest. Nam & fax & fulmen & stella transcurrēs, et quisquis alius est ignis aëre expressus, in fuga est, nec apparet, nisi dum cadit. Cometes habet suā sedem, & ideò nō cito expellitur, sed emetitur spatiū suū, nec extinguitur, sed excedit. Si erratica, inquit, stella esset, in signifero esset. Quis unum stellis limitē ponit? Quis in angustum diuina cōpellit? Nempe hæc ipsa sydera, quæ sola moueri credis, alios & alios circulos habent. Quare ergo non aliqua sint, quæ in

*proprium iter, & ab istis remotum secesserint? Quid est, quare in aliqua parte cœli *peruium non sit? Quod si iudicas nō posse ullam stellam nisi signiferum attingere, Cometes potest sic latum habere circulum, ut in hunc parte aliqua sui incidat, quod fieri non est necessarium, sed potest.*

*par uia

CAP. XXIIII. *Vide ne hoc magis deceat magnitudinē mūdi, ut in multa itinera diuisus sit, nec hanc unā deterat semitam, cæteris partibus torpeat. Credis autem in hoc maximo et pulcherrimo corpore inter innumerabiles stellas, quæ noctem decore uario distinguūt, quæ aëra minimè uacuū & inertē esse patiuntur, quinque solas esse, quibus exercere se liceat, cæteras stare, fixum & immobilē populū? Si quis hoc loco me interrogauerit, quare ergo non quemadmodum quinque stellarum ita harum obseruatus est cursus? Huic ego respōdebo, Multa sunt quæ esse cōcedimus, qualia sunt ignoramus. Habere nos aīum, cuius imperio & impellimur & reuocamur, oēs fatebuntur, quid tamen sit animus ille rector dominusq; nostri, non magis tibi quisquā expediet, quàm ubi sit. Alius illum dicet esse spiritum, alius cōcentum quendam, alius uim diuinam & Dei partem, alius tenuißimum aërem, alius incorporalem potentiam. Non deerit qui sanguinem dicat, qui calorem. Adeò animo nō potest liquere de cæteris rebus, ut adhuc ipse se quærat.*

CAP. XXV. *Quid ergo miramur Cometas tam rarum mundi spectaculū nondū teneri legibus certis, nec initia illorū finesq; notescere, quorū ex ingentibus interuallis recursus est? Nondū sunt anni mille quingenti, ex quo Græcia stellis numeros & nomina fecit. Multæq; hodie sunt gentes quæ tantū facie nouerūt cœlum, quæ nondū sciant cur Luna deficiat, quare obumbretur. Hoc apud nos quoq; nuper ratio ad certū perduxit. Veniet tēpus, quo ista quæ nūc latent in lucē dies extrahat & longioris æui diligētia. Ad inquisitionē tantorum ætas una*

non

non sufficit, ut tota cœlo uacet. Quid quod tam paucos annos inter studia ac uitia nō æqua portione diuidimus? Itaq; per successiones ista longas explicabuntur. Veniet tēpus, quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirētur. Harū quinque stellarū, quæ se ingerunt nobis, quæ alio atq; alio occurrentes loco, curiosos nos esse cogunt, qui matutini uespertiniq; ortus sint, quæ stationes, quādo in rectū ferantur, quare agantur retro, modo cœpimus scire. Vtrum emergeret Iupiter, an occideret, an retrogradus esset, nā hoc illi nomen imposuere cedenti, ante paucos annos didicimus. Inuenti sunt qui nobis dicerēt, erratis, qui ullam stellam, aut supprimere cursum iudicatis, aut uertere, Non licet stare cœlestibus, nec auerti, prodeunt omnia, ut semel missa sunt uadunt. Idem erit illis cursus, qui sui finis. Opus hoc æternū irreuocabiles habet motus, qui si quādo cōstiterit, alia ex aduerso incident; quæ nunc tenor & æqualitas seruat.

CAP. XXVI. Quid est ergo cur & aliqua redire uideantur? Solis occursus speciem illis tarditatis imponit, & natura uiarū circulorumq; sic positorū: ut certo tēpore intuētes fallant. Sic naues quāuis plenis uelis eant, uidentur tamen stare. Erit qui demōstret aliquādo, in quibus Cometæ partibus errēt, cur tā seducti à cæteris eant, quāti qualesq; sint, Cōtenti sumus inuentis, aliquid ueritati et posteri cōferant. Per stellas, inquit, ulteriora nō cernimus, per Cometas aciem transmittimus. Primum si fit istud, nō in ea parte fit, qua sydus ipsum est spißi ac solidi ignis, sed qua rarus splendor excurrit, et in crines disper gitur. Per interualla ignium, nō per ipsos uides. Stellæ, inquit, omnes rotundæ sunt, Cometæ porrecti, ex quo apparet stellas non esse. Quis enim tibi concedet Cometas longos esse? Quorum natura quidem, ut cæterorū syderum, globus est, cæterum fulgor extenditur. Quēadmodum Sol radios suos longe lateq; dimittit, cæterum ipsi alia est forma, alia ei quod ex ipso fluit

lumini: ſic Cometarum corpus ipſum corrotundatur, ſplendor autem longior quàm cæterorum ſyderum apparet.

CAP. XXVII. *Quare inquis? Dic tu mihi prius, quare luna diſsimillimũ ſoli lumen accipiat, cũ accipiat à ſole? Quare modo rubeat, modo palleat? Quare liuidus illi & ater color ſit, cũ à conſpectu ſolis excluditur? Dic mihi quare omnes ſtellæ inter ſe diſsimilem habeant aliquatenus faciem, diuerſiſsimã ſoli. Quomodo nihil prohibet, iſta ſydera eſſe, quamuis ſimilia non ſint, ita nihil prohibet Cometas æternos eſſe et ſortis eiuſdem, cuius cætera, etiam ſi faciẽ illis non habent ſimilem. Quid porrò mundus ipſe ſi conſideres illũ, nónne ex diuerſis cõpoſitus eſt? Quid eſt quare in leone ſemper ſol ardeat, & terras æſtibus torreat? in aquario aſtringat hyemem, flumina gelu claudat? Et hoc tamẽ & illud ſydus eiuſdem conditionis eſt, cũ effectu & natura diſsimile ſit. Intra breuiſsimum tempus aries extollitur, libra tardiſsimè emergit, & tamẽ hoc ſydus & illud eiuſdem naturæ eſt, cum illud exiguo tempore aſcẽdat, hoc diu proferatur. Non uides quàm contraria inter ſe elementa ſint? grauia & leuia ſunt, frigida & calida, humida & ſicca. Tota huius mundi concordia ex diſcordibus conſtat. Negas Cometem ſtellam eſſe, quia forma eius nõ reſpõdeat ad exemplar, nec ſit cæteris ſimilis. Vides quàm ſimillima eſt illa, quæ triceſimo anno reuertitur ad locum ſuum, huic quæ intra annum reuiſit ſedem ſuam. Non ad unã natura formã opus ſuum præſtat, ſed ipſa uarietate ſe iactat. Alia maiora, alia ueclociora alijs fecit. Alia ualidiora, alia tẽperatiora, quædã autẽ eduxit à turba, ut ſingula & cõſpicua procederẽt, quædã in gregem miſit. Ignorat naturæ potentiã, qui illi nõ putat aliquando licere, niſi quod ſæpius facit. Cometas non frequenter oſtendit, attribuit illis aliũ locũ, alia tẽpora, diſsimiles cæteris motus. Voluit & his magnitudinẽ operis ſui colere, quorũ formoſior facies eſt, quã*

ut

ut fortuitã putes, siue amplitudinẽ eorum cõsideres, siue fulgorem, qui maior est ardentiorq́; quàm cæteris. Facies uerò habet insigne quiddã & singulare, nõ in angustũ conjecta & artata, sed dimissa liberius, & multarũ stellarũ amplexa regionem.

CAP. XXVIII. *Aristoteles ait Cometas significare tẽpestatem & uentorum intemperantiã, atq; imbrium. Quid ergo? non iudicas sydus esse, quod futura denunciat? Non enim sic hoc tempestatis signum est, quomodo futuræ pluuiæ Scintillare oleum, & putres concrescere fungos, aut quomodo indicium est sæuituri maris, si marinæ*

In sicco ludunt fulicæ, notasq́; paludes
Deserit, atq; altam supra uolat ardea nubem,

*Sed sic, quomodo æquinoctium in calorem frigusq́; flectentis anni, quomodo illa quæ Chaldæi canunt, quid stella nascentibus triste lætumúe constituat. Hæc ut scias ita esse, non statim Cometes ortus, uentos & pluuias minatur, ut Aristoteles ait, sed annum totum suspectum facit. Ex quo apparet illum non ex * proximo, quæ in proximũ daret signa traxisse, sed habere reposita & compressa legibus mundi. Fecit is Cometes, qui Paterculo & Vopisco consulibus apparuit, quæ ab Aristotele Theophrastoq́; sunt prædicta. Fuerunt enim maximæ & continuæ tempestates ubiq;. At in Achaia, Macedoniaq́; urbes terrarum motibus prorutæ sunt. Tarditas, inquit, illorum argumẽtum est grauiores esse, multumq́; in se habere terreni, Ipsi præterea cursus, ferè enim compelluntur in cardines.* * *improuiso,*

CAP. XXIX. *Vtrunq; falsum est. De priore dicã prius. Quare quæ tardius feruntur, grauia sunt? Quid ergo? Stella Saturni, quæ ex omnibus iter suum lentißimè efficit, grauis est? Atqui leuitatis argumẽtum habet, quod supra cæteras est. Sed maiore inquam ambitu circuit, nec tardius it quàm cæteræ, sed longius. Succurrat tibi, idem me de Cometis posse dicere, etiam*

si segnior illis cursus sit. Sed mendacium est ire eos tardius. Nā intra sextum mēsem dimidiā cœli partem transcurrit hic proximus. Prior intra pauciores menses recepit se. Sed quia graues sunt, inferius deferuntur. Primum non defertur, quod circumfertur. Deinde hic proximus à septentrione motus sui initium fecit, & per occidentem in meridiana peruenit, erigensq; suum cursum oblituit. Alter ille Claudianus à septentrione primum uisus, non desijt in rectum aßiduè celsior ferri, donec excesßit. Hæc sunt quæ aut alios mouere ad Cometas pertinentia aut me. Quæ an uera sint, discutiant quibus est sententia tueri. Nobis rimari illa & *coniecturare in occulto tantum licet, nec cum fiducia inueniendi, nec sine spe.

*coniectare

CAP. XXX. Egregiè Aristoteles ait, nunquam nos uerecundiores esse debere, quàm cum de dijs agitur, Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri uultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur, quanto hoc magis facere debemus, cum de syderibus, de stellis, de deorū natura disputamus, ne quid temerè, ne quid impudenter, aut ignorantes affirmemus, aut sciētes mētiamur? Nec miremur tam tarde erui, quæ tam alte iacent. Panætio & his qui uideri uolunt Cometen non esse ordinarium sydus, sed falsam syderis faciem, diligēter tractandum est, an æque omnis pars anni ædendis Cometis satis apta sit, an omnis cœli regio idonea in qua creentur, an quacunq; ire, ibi etiam concipi posſint, & cætera, quæ uniuersa tolluntur, cum dico illos fortuitos non esse ignes, sed intextos mundo, quos nō frequenter educit, sed in occulto mouet. Quàm multa præter hos per secretum eunt, nunquam humanis oculis orientia? Neq; enim omnia deus humanis oculis nota fecit. Quota pars operis tanti nostris oculis committitur. Ipse qui ista tractat, qui condidit, qui totū hoc fundauit, deditq; circa se, maiorq; est pars operis sui, ac melior

effug

effugit oculos, cogitatione uisendus est.

CAP. XXXI. Multa præterea cognata nimium numini suo, & uicinam sortita potentiam, obscura sunt. Aut fortasse, quod magis mireris, oculos nostros & implent & effugiunt, Siue illis tanta subtilitas est, quãtam consequi acies humana nõ poßit, siue in sanctiore secessu maiestas tanta delituit, & regnũ suum, id est se regit, nec ulli aditum dat, nisi animo. Quid sit hoc, sine quo nil est, scire non possumus. Et miramur si quos igniculos parum nouimus, cum maxima pars mundi deus lateat? Quàm multa animalia hoc primum cognouimus seculo, quàm multa negotia, hæc quidem multa. Multa uenientis æui populus ignota nobis sciet, Multa seculis tunc futuris cum memoria nostri exoleuerit, reseruantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod quærat omnis mundus habeat. Nõ semel quædam sacra traduntur. Eleusina seruat, quod ostendat reuisentibus. Rerum natura sacra sua nõ simul tradit. Initiatos nos credimus, in uestibulo eius hæremus. Illa arcana non promiscuè nec omnibus patent, reducta & in interiore sacrario clausa sunt. Ex quibus aliud hæc ætas, aliud quæ post nos subibit, aspiciet. Quando ergo ista in notitiam nostram perducentur? Tarde magna proueniunt, utiq; si labor cessat. In quod unum toto agimur animo nondum perfecimus, ut peßimi essemus. Adhuc in processu uitia sunt. Inuenit luxuria aliquid noui, in quod insaniat. Inuenit impudicitia nouam cõtumeliam sibi, Inuenit deliciarum dissolutio & tabes aliquid tenerius molliusq;, quo * pereat. Nondum satis robur omne proiecimus. Adhuc quicquid est boni moris extinguimus leuitate & politura corporũ. Muliebres mundicias anteceßimus, colores meretricios, matronis quidem nõ induendos, uiri sumimus. Tenero & molli incessu suspendimus gradũ, non ambulamus, sed repimus. Exornamus annulis digitos, in omni articulo gemma disponitur. *pereatur.

Quot

Quotidie comminiſcimur, per quæ uirilitati fiat iniuria, ut traducatur, quia non poteſt exui. Alius genitalia excidit alius in obſcœnam partem ludi fugit, & locatus ad mortem * infamiæ armatur. Egenus etiam, in quo morbum ſuum exerceat, legit.

*in fame

CAP. XXXII. Miraris, ſi nondum ſapiētia omne opus ſuum impleuit. Nondum tota ſe nequitia protulit. Adhuc naſcitur, & huic omnes operam damus, huic oculi noſtri, huic manus ſeruiunt. Ad ſapientiam quis accedit? Quis dignam iudicat, niſi quam in tranſitu nouerit? Quis philoſophiam, aut ullum liberale reſpicit ſtudium, niſi cū ludi intercalantur, cum aliquis pluuius interuenit dies, quem perdere licet? Itaq; tot familiæ philoſophorum ſine ſucceſſore deficiunt. Academici & ueteres & minores nullum antiſtitem reliquerunt. Quis eſt qui tradat præcepta *Platonis? Pythagorica illa inuidioſæ turbæ ſchola præceptorem non inuenit. Sextiorum noua & Romani roboris ſecta, inter initia ſua, cum magno impetu cœpiſſet, extincta eſt. At quanta cura laboratur, ne cuiuslibet pantomimi nomen intercidat? Stat per ſucceſſores Pyladis & Batilli domus, harū artium multi diſcipuli ſunt, multiq; doctores. Priuatim urbe tota ſonat pulpitum. In hoc uiri, in hoc fœminæ tripudiant. Mares inter ſe uxoresq; contendunt, uter det latus illis. Deinde ſub perſona cum diu trita frons eſt tranſitur ad ganeam, philoſophiæ nulla cura eſt. Itaq; adeò nihil inuenitur ex his quæ parum inueſtigata antiqui reliquerunt, ut multa quæ inuenta erant obliterentur. At me hercules ſi hoc totis membris premeremus, ſi in hoc iuuentus ſobria incumberent, hoc maiores docerent, hoc minores addiſcerent, uix ad fundum ueniretur, in quo ueritas poſita eſt, quam nunc in ſumma terra & leui manu quærimus.

*al. Pyrrhonis.

Libri ſeptimi & ultimi naturalium quæſtionum finis.

AD

AD LECTOREM.

INTER omnes Senecæ lucubrationes, nullum opus, extare integrum & inuiolatum magis referebat publicæ studiorum utilitatis, quàm hos declamationum libros, quos eruditus aliquis contraxit in compendium, delectis quæ uel intelligebat, uel minus erant deprauata, ac distinctis partibus, tum ex adiectis, quę extra controuersiam dicebãtur à censoribus. Quod ipsum si paulo copiosius ac dexterius præstitisset, operam sumpsisset haud quaquam aspernandam. Certè quisquis hoc aggressus est, eo consilio fecisse uidetur, ut opus alioqui diffusum ac uarium, deinde corruptissimum, postremo multis Græcis sententiis interlitum, in scholis prælegi posset. Quod honoris omnibus penè huius uiri monumentis præstitere quondam Christiani. Quin in hanc epitomen extant iusti commentarii, morem scholasticum præ se ferentes. Nec mihi in hoc laborandum arbitror, ut doceam hos libros nihil aliud esse quàm epitomen, quum aliquoties præfatio sit propemodum libro prolixior, nec præstetur in libris quod pollicentur exordia. Id magis etiam perspicuum fit, ex aliquot controuersijs, quas habemus superstites, in quibus deprehenduntur quæ hic compendiarius decerpsit, quanquam interdum sibi permisit quasdam uoces de suo uel addere uel immutare. Opus ipsum Seneca diuiserar in controuersias & suasorias. Sic enim aliquando loquitur in controuersiis, de quo plura dicemus, quum ad suasorias uenerimus. Nunc uidemus inuersum ordinem, Priore loco posuerunt paucas suasorias, sed primam ἀκέφαλον reliquas item truncas ac mutilas, adeóque deprauatas, ut alicubi uix ipse Seneca, si reuiuiscat, diuinaturus sit, quid scripserit: posteriore controuersias aliquanto plures, sed imperfectas æquè ac mendosas, Græcis aut prorsus omissis, aut tam ineptè notatis, ut à nullo deprehendi lectio germana possit. In his tamen multa restituimus ex hac epitoma: non pauca diuinauimus, plura reliquimus. Huius igitur operis si quod exemplar integrum & emendatum inueniatur, nescio quid amplius desiderari posset sapientis eloquentiæ candidatis. Hic enim uelut in speculo licet intueri, quomodo doctissimi uiri, defensionis colorem inuenerint, quomodo causæ summam in propositiones diuiserint, deinde singulas in alias subiectas partiri soleant, quibus argumentis unamquanque confirment, tum quas sententias adhibuerint, quæ schemata, quos affectus mouerint, quàm uarie idem thema à diuersis ingeniis tractari potuerit,

& in his quæ perperam inuenta, aut ineptis ſchematibus ſiue uerbis explicata, quæ ſtulta & cauſæ officientia, quæ ἀδύνατα ſecumq; pugnantia, quæ ἀπροσδιόνυσα & extra cauſam dicta. Hæ cenſuræ hominum in omni doctrinæ genere præcellentium, incredibile dictu, quantum utilitatis attuliſſent, non ſolum ad bene dicendum, uerumetiam ad iudicandum, ſiue in forenſibus cauſis, ſiue in concionibus popularibus militaribusue, ſiue in conceſsibus, ſiue in omni uitæ functione, quæ maxima ex parte, linguæ prudentis officio temperatur. Ea inueniendi iudicandiq; facultas, ſi ſtatim pueris tradatur, mihi uidetur multo plus fructus allatura, quàm quæ nunc in ſcholis traditur dialectica, quam tamen nec improbo, nec ſubmouendam cenſeo, modo reſectis nugalibus argutiis, ad uſum potius, quàm ad puerilem oſtentationem tradatur. Atque utinam felix aliquis caſus hos Senecæ libros nobis integros reſtituat. Ex his tamen qualibuſcunque fragmentis non parum emolumenti capient, qui ſagaci præditi ingenio non grauabuntur huc animum intendere.

LVCII AN-NAEI SENECAE DE-CLAMATIONVM LIBER

Primus, ad Nouatum, Senecam & Melam filios.

XIGITIS *rem magis iucundam mihi, quàm facilem. Iubetis enim iudicare, quid de his declamatoribus ſentiam, qui in ætatem meam inciderunt, & ſi qua memoriæ meæ nondum elapſa ſunt, ab illis dicta colligere: ut quãuis notitiæ ueſtræ ſubducti ſint, tamen non credatis tantũ de illis, ſed etiã iudicetis. Eſt fateor iucundum mihi redire in antiqua ſtudia, melioresq; ad annos reſpicere,*

respicere, & uobis quærentibus, quod tantæ opinionis uiros audire non potueritis, detrahere iniuriã temporũ. Sed cùm multa iam mihi ex me desideranda senectus fecerit, oculorũ aciẽ retuderit, auriũ sensum hebetauerit, neruorũ firmitatẽ fatigauerit, inter ea, quæ retuli memoria est, res ex omnibus partibus animi, maximè delicata & fragilis, in quã primum senectus incurrit. Hãc aliquando in me floruisse, ut nõ tantũ ad usum sufficeret, sed in miraculũ usq; procederet, nõ nego. Nam ad duo milia nominũ recitata, quo ordine erant dicta, * referebã : & ab his qui ad audiendum præceptorẽ meum conuenerant, singulos uersus à singulis datos, cùm plures quàm ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens usque ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantum quæ uellem, uelox erat mihi memoria, sed etiam ad continenda quæ acceperat*. Nunc autẽ & ætate quassata, & longa desidia, quæ iuuenilẽ quoq; animum dissoluit, eò perducta est, ut etiam si posit aliquid præstare, tamen promittere non posit, & diu ab illa nihil repetiui. Solebat bonæ fidei esse. Nunc quia iubetis, quid posit experiar, & illã omni cura scrutabor. Ex parte enim spero bene. Nam quæcunq; apud illam, aut puer, aut iuuenis deposui, quasi recentia, & modo audita sine cunctatione profert. Aut si qua illi intra proximos annos commisi, sic perdidit & amisit, ut etiã si sæpius ingerantur, toties tamen tanquã noua audiã. Itaq; ex memoria mea quantum uobis satis sit, superest. Neq; enim me de his interrogatis, quos ipsi audistis, sed de his qui ad uos usq; nõ peruenerunt. Fiat quod uultis, mittatur senex in scholas. Illud necesse est impetrẽ, ne me quasi certũ aliquẽ ordinẽ uelitis sequi, in contrahendis quæ mihi occurrent. Necesse est enim per oĩa studia mea errẽ, & pasim quicquid obuenerit cõtrouersiarũ apprehẽdã. Sentẽtias forte ponã pluribus locis in una decla-

*reddebam

*fida

matione dictas. Nō enim dum quæro, aliquid inuenio, sed sæpe quod quærēti nō cōparuerat, aliud agēti præsto est. Quædā uerò quæ obseruātia mihi, & iā ex aliqua parte se ostendētia, non possum occupare, eadē securo & reposito animo subito emergūt. Aliquado etiā seriā rem agēti & occupato, sententia diu frustra quæsita, intēpestiue molesta est. Necesse est ergo me ad delitias cōponā memoriæ meæ, quæ mihi iam olim precario nō paret. Facitis autē iuuenes mei rē necessariam & utilē, quòd non cōtenti exēplis seculi uestri, prioris quoq; uultis cognoscere. Primū, quia quo plura exēpla inspecta sunt, plus eloquētia proficitur. Nō est unus quāuis præcipuus sit imitādus, quia nunquā par fit imitator auctori. Hæc natura est rei, Sēper citra ueritatē & minor est similitudo. Deinde ut poßitis æstimare quantū quotidie ingenia decrescant, & nescio qua iniquitate, & ad malū pronitate naturæ eloquētia se retro tulerit. Quicquid Romana facūdia habet, quod insolēti Græciæ aut opponat, aut præferat, circa Ciceronē effloruit. Oīa ingenia quæ lucem nostris studijs attulerunt, tūc nata sunt. In deterius deinde quotidie data res est, siue luxu tēporū. (Nihil est enim tā mortiferū ingenijs quā luxuria) siue cū præmiū pulcherrimæ rei cecidisset, trāslatū est omne certamē ad turpia, multo honore quæstuq; uigētia: siue fato quodā, cuius maligna perpetuaq; in oībus rebus lex est, ut ad summū perducta, rursus ad infimū: uelocius quidem quā ascēderāt, relabātur. Torpēt ecce ingenia desidiosæ iuuētutis, nec in ullius honestæ rei labore uigilatur. Sōnus languorq;, ac somno & lāguore turpior, malarū rerū industria, inuasit animos. Cantandi, saltādiq; nūc obscœna studia effœminatos tenent, & capillū frangere, & ad muliebres blanditias uocē extenuare, mollicie corporis certare cum fœminis, & immundißimis se excolere munditijs, nostrorū adolescent

lescentium specimen est. Quis æqualium uestrorum, quid dicam satis ingeniosus, satis studiosus, imò quis satis uir est? Emolliti, eneruesq; nati sunt, in uitio manent, expugnatores alienæ pudicitiæ, negligentes suæ. In hos nec Dij tantũ mali permittant, ut cadat eloquentia, quam non mirarer, nisi animos, in quos se conferret, eligeret. Erratis optimi iuuenes, nisi illã uocẽ non Marci Catonis, sed oraculi creditis. Quid enim est oraculũ? Nempe uoluntas diuina, hominis ore enunciata, Et quem tandẽ antistitem sanctiorẽ inuenire sibi diuinitas potuit, quàm Catonem, per quem humano generi non præciperet, sed conuitiũ faceret? Ille ergo uir quid ait? Orator est Marce fili, mir bonus, dicendi peritus. Ite nunc & in istis fluxis atque expolitis, & nusquam nisi in libidine, uiris, quærite oratores. Merito talia habent exempla, qualia ingenia. Quis est qui nunc memoriæ studeat? Quis qui non dico magnis* uiribus, sed suis placeat? Sententias à disertissimis uiris factas, facile in tanta hominum desidia pro suis dicunt, & sic acerrimam eloquentiam,* quam præstare non possunt, uiolare non desinunt. Eò libentius quod exigitis faciam. Et quæcunq; à celeberrimæ facundiæ uiris dicta teneo, ne ad quẽquam priuatim pertineant, populo dedicabo. Ipsis quoq; multũ præstaturus uideor, quibus oblíuio imminet, nisi aliquid tradatur posteris, quo memoria eorum producatur. Fere enim aut nulli cõmentarij maximorum declamatorum extant, aut quod peius est, falsi. Itaque ne aut ignoti sint, aut aliter quàm debeant noti, summa cum fide suum cuiq; reddã. Omnes autem magni nominis in eloquentia uideor audisse, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidẽ ætas mihi eripuerat, sed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur, quo intra coloniam meam me continui. Alioqui potuissem eum audisse in illo atriolo, in quo duos grandes*

*uulsis

*uiris

*quia

prætextatos ait secum declamare solitos. Potui & illud ingenium, quod solum populus Romanus par imperio suo habuit, cognoscere, & quod uulgo de alio dici solet, sed de illo proprie debet, potui uiuam uocem audire. Declamabat autē Cicero, non quales nunc controuersias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronē dicebantur, quas thesis uocabant. Hoc autē genus materiæ, quo nos exercemur, adeò nouum est, ut nomen quoq; eius nouum sit. Controuersias nos dicimus, Cicero causas uocabat. Hoc uerò alterum nomen Græcum quidem est, sed in Latinum ita translatum, ut pro Latino sit. Scholastica controuersia multo recentius est, sicut ipsa declamatio, apud nullum autorem antiquum ante ipsum Ciceronem & Caluum inueniri potest, qui declamationem

*diffinit * distinguit. Ait enim declamare est, iam non mediocriter dicere, sed bene. Alterum putat domesticæ exercitationis esse, alterum ueræ actionis. Modo nomen hoc prodijt. Nam & studium ipsum nuper celebrari cœpit. Ideò facile est mihi ab incunabulis nosse rem post me natam. In alijs autem an beneficium uobis daturus sim nescio, in uno accipio. Latronis enim Porcij charissimi mihi sodalis memoriam sæpius cogor retractare, & à prima pueritia usq; ad ultimum eius diem

*perductam * productam familiarem amicitiam cū uoluptate maxima repetam. Nihil illo uiro grauius, nihil suauius, nihil eloquentia sua dignius. Nemo plus ingenio suo imperauit, Nemo plus

*sibi * indulsit. In utraq; parte uehemēti uiro modus deerat, nec intermittere studia sciebat, nec repetere. Cùm se ad scribendum concitauerat, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauis sibi instabat, nec desinebat, nisi defecerat. Rursus cùm se dimiserat, in oēs lusus, & in omnes iocos se resoluebat. Cùm uerò se syluis montibusq; tradiderat, oēs illos agrestes in syluis ac mōtibus natos, laboris patiētia ac uenādi solert

*di solertia prouocabat, & in tantam sic uiuendi peruenerat cupiditatem, ut uix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At cùm sibi manum iniecerat, & se blandiendo quo abduxerat, reuocabat: tantis uiribus incumbebat in studium, * ut non tantum nihil perdidisse, sed multum acquisiuisse desidia uideretur. Omnibus * quidem prodest subinde animum relaxare. Excitatur enim otio uigor, & omnis tristitia quæ continuatione pertinacis studij adducitur, feriarum hilaritate discutitur. Nulli tamen intermißio manifestius proderat. Quoties ex interuallo dixerat, multo acrius uiolentiusq; dicebat. Exultabat enim nouato & integrato robore, & tantum à se exprimebat quantum concupierat. Nesciebat dispensare uires suas, sed immoderati aduersum se imperij fuit. Ideoq; studium eius prohiberi debebat, quia regi non poterat. Itaque solebat & ipse, cùm se aßidua & nunquam intermissa contentione fregerat, sentire ingenij laßitudinem, quæ non minor est quàm corporis, sed occultior. Corpus illi erat, & natura solidum, & multa exercitatione duratum. Itaque nunquam eum ardentis impetus animi deseruit. Vox robusta, sed sordida lucubrationibus, & negligentia non natura infuscata, beneficio tamen laterum extollebatur: & quamuis inter initia parum attulisse uirium uideretur, ipsa actione accrescebat. Nulla unquam illi cura uocis exercendæ fuit. Illum fortem, agrestem, & * Hispaniæ consuetudinis morem nõ poterat dediscere, utcunq; res tulerat ita uiuere, Nil uocis causa facere. Non illam per gradus paulatim ab imo usq; ad summum perducere. Non rursus à summa contentione paribus interuallis descendere, Non sudorem olei unctione discutere, non latus * ambulatione reparare. Sæpe cùm per totam lucubrauerat noctem, ab ipso cibo statim ad declamandum perueniebat. Iam uerò cùm rem ini*-

*enim

*antiquæ

*ablutione

micißimam corpori faceret, uetari nullo modo poterat. Post cœnã ferè lucubrabat, nec patiebatur alimẽta* per stomachũ per somnũ quietemq́; æqualiter digeri, sed perturbata et dissipata in caput agebat. Itaq; & oculorũ aciem cõfuderat, & colorem mutauerat. Memoria & natura quidẽ felix, sed plurimum adiuta arte. Nunquã ille quæ dicturus erat, ediscendi causa relegebat. Edicerat illa, cũ scripserat:* cũ id in illo magis mirabile uideri poßsit, quòd nec lentè & anxiè, sed eodẽ penè, quo dicebat, impetu scribebat. Illi quidẽ qui scripta sua torquent, qui de singulis uerbis in consiliũ ueniũt, necesse est, quæ toties aĩo suo admouerint, nouißimè affigant. At quorũcunq; stilus est uelox, tardior memoria est. In illo nõ tantũ naturalis memoriæ felicitas erat, sed ars summa et ad cõprehẽdenda ea quæ tenere debebat, & ad custodienda, adeò ut oẽs declamationes suas quascũq; dixerat, teneret. Iã itaq; superuacuos sibi fecerat codices. Aiebat se scribere in aĩo cogitata. Dicebat ita, ut in nullo unquã uerbo, eũ memoria deceperit. Historiarũ oĩm summa notitia, iubebat aliquẽ noĩari ducẽ, & statim eius acta cursu reddebat. Adeo quæcunq;* in aĩum eius semel descenderant, in prõptu erãt. Video uos iuuenes mei plus iusto ad hãc eius uirtutẽ obstupescere. Alia uos in illo mirari uolo. Hoc quod tantũ uobis mirũ uidetur, nõ operosa potest tradi arte. Intra exiguũ paucißimorũ dierum tẽpus, poterit quilibet facere id, quod Cyneas fecit, qui missus à Pyrrho legatus ad Romanos, postero die nouus homo & senatũ, & oẽm urbanã circumfusam senatui plebem, nominibus suis persalutauit. Aut quod ille fecit, qui recitatũ à Poëta carmẽ nouũ, suũ esse dixit, & protinus memoria recitauit, cũ hoc ille cuius carmẽ erat, facere nõ posset. Aut quod fecit Hortẽsius, qui à Sisenna prouocatus ĩ auctione persedit diẽ totũ, & oẽs res et pretia, & ẽptores ordine suo recẽsuit

argent

*in stomachũ

*cum idem: aliàs, quin id magis.

*in memoriã

argẽtarijs recognoſcẽtibus,ita ut in nullo falleretur. Cupitis ſtatim diſcere. Suſpendã cupiditatẽ ueſtrã,& faciã alteri beneficio locũ. Interim hoc uobis ĩ quo iã obligatus ſum perſoluam. Plura fortaſſe uideor de Latrone meo uobis,quã audire deſideratis,expoſuiſſe. Ipſe quoq; hoc præuiderã futurũ,ut à memoria eius, quoties occaſio fuiſſet,difficulter auellerer. Tamẽ nec his cõtentus ero,ſed quoties me inuitauerit memoria libentiſsimè faciã,ut illũ totũ & uos cognoſcatis, & ego recognoſcã. Illud unum nõ differã, falſam opinionẽ de illo in aĩs hoĩm cõualuiſſe. Putant enim fortiter quidẽ,ſed parũ ſubtiliter eũ dixiſſe,cũ in illo ſi qua alia uirtus fuit,etiam ſubtilitas fuerit. Id quod nũc à nullo fieri aĩaduerto,ſemper fecit, Antequã dicere inciperet,ſedẽs quæſtionẽ eius quã dicturus erat,cõtrouerſiæ proponebat,quod ſummæ fiduciæ eſt. Ipſa enim actio multas latebras habet,nec facile poteſt,ſi quo loco ſubtilitas fuerit, apparere,cũ orationis curſus iudiciũ audientis impediat,dicẽtis abſcõdat. Aſt ubi nuda proponũtur mẽbra, ſi quid aut numero,aut ordine excidit,manifeſtũ eſt. Quid ergo? Vnde hæc de illo fama? Nihil eſt iniquius his,qui nuſquã putant eſſe ſubtilitatẽ,niſi ubi nihil eſt præter ſubtilitatem,& in illo cùm oẽs oratoriæ uirtutes eſſent,hoc fundamentum tot et tantis ſuperſtructis molibus obruebatur. Nec deerat in illo,ſed non eminebat. Et neſcio an maximũ uitium ſubtilitatis ſit, nimis ſe oſtendere. Magis nocẽt inſidiæ,quæ latent. Vtiliſsima eſt diſsimulata ſubtilitas,quæ effectu apparet,* habitu latet. Interponã itaq; aliquibus locis quæſtiones cõtrouerſiarũ,ſicut ab illo propoſitæ ſunt. Nec his argumẽta ſubtexã, ne et modum excedã,& propoſitũ tam meũ quàm ueſtrũ, cùm uos ſentẽtias audire uelitis, & quicquid ab illis abduxerit,moleſtũ futurũ ſit. Hoc quoq; Latro meus faciebat,ut amaret ſentẽtias, cùm condiſcipuli eſſemus apud Ma-

*ambitu latet

m 5 rullum

*rullum rhetorē, hominē satis aridū, paucißima belle, sed non uulgato genere dicentē: cùm ille exilitatē orationis suæ imputaret cōtrouersiæ & diceret, Necesse est me per spinosum locū ambulantē, suspensos *pedes habere: aiebat Latro, Non me hercules tui pedes spinas calcāt, sed habent. Et statim ipse dicebat sentētias quæ interponi argumētis, *quàm maximè declamātis Marulli possent. Solebat autē et hoc genere exercitationis uti, ut aliquo die nihil præter *epicheremata scriberet, aliquo die nil præter enthymemata, aliquo die nil præter has translatitias, quas proprie sentētias dicimus, quæ nihil habēt cū ipsa cōtrouersia implicitū, sed satis aptè & aliò transferūtur, tanquā quæ de fortuna, de crudelitate, de seculo, *de delitijs dicūtur. Hoc genus sentētiarū supellectilē uocabat. Solebat schemata quoq; per se quæcunq; controuersia reciperet scribere. Et putāt illū hoīes hac uirtute caruisse, cū ingenium quidē eius hac dote abundauerit, iudiciū autē eius fuerit strictius. Non placebat illi orationē inflectere, nec unquā recta uia discedere, nisi cùm hoc aut neceßitas coëgisset, aut magna suasisset utilitas. Schemata negabat decoris causa inuēta, sed subsidij, ut quod palàm aures offensurū esset, si palàm diceretur, id obliquè & furtim surreperet. Sūmā quidem esse dementiā, detorquere orationē, cui rectā esse liceret. Sed iam nō sustineo uos morari. Scio quā sit odiosa res Circēsibus pompa. Ab ea autē controuersia incipiam, quā primā declamasse Latronem meū memini admodum iuuenem in Maxilli schola, cùm iam cœpisset *diem ducere.*

**pedes ponere*
**cū maximè*
**epiphonemata*
**de diuitijs*
**dies lucere*

RODOLPHI AGRICOLAE IN
Prologum præcedentem commentariolum.

Libros hos declamationum quos explicaturi sumus, L. Annæus Seneca scripsit. Is equestri ordine fuit natus Cordubæ, quod oppidum est partis eius Hispaniæ quam Beticam uocant, à Bet flu-

uio qui eam perfluit, in eloquentia temporibus suis clari in primis nominis & insignis: Philosophiæ quoq; studiis à primis annis deditus, Photini Stoici discipulus fuit, Claudii Cæsaris tẽporibus: incertũ quibus accusantibus aut quibus criminibus in exiliũ relegatus est in Corsicam insulam. Postea quum Agrippina Neronis mater Claudii matrimonium adepta esse (occisa à Claudio priore uxore sua Messalina propter adulterium) reuocatus est ab exilio Seneca, ut erudiendæ adolescentiæ Neronis adesset: quamobrem, assecuto deinde imperiũ Nerone, Seneca potentiã opesq; amplissimas consecutus est. Pòst quũ inciperet ad uitia & crudelitatẽ, reliquaq; uitę dedecora prolabi Nero, reprehẽdentẽ Senecã, & ad meliora reuocantẽ iniquius ferebat: adeò ut quũ Seneca certior fieret plerosq; se apud Neronẽ criminari, & opum magnitudinẽ cultumq; uitæ materiã sumere ad infamandũ se, & in odiũ principis ducendũ, sponte sua Seneca bona sua omnia obtulit Neroni: quæ recusabat quidem Nero uelle se capere, & blandè tecto dissimulatoq; odio illi permittebat. Postea quum pleriq; insignes uiri Romæ ad occidendum Neronem coniurassent, detectaq; foret ea coniuratio, & sumptum de coniuratis supplicium, Seneca quoque tanquam & is in coniuratis fuisset, iussus est à Nerone mortem suo arbitrio sibi parare: ergo apertis primùm uenis brachiorum & crurum, quum lentius sanguis ex uenis senio arctatis proflueret, uenenum (quale Socrates in carcere bibit) sumpsit: & quum ne sic quidem moreretur, in feruens demum balneum illatus mortuus est. Fratrem habuit Gallionem, itidem dicendi laude clarum. Filios genuit Nouatum, Melam & Senecam: quorum Mela, testimonio Cornelii Taciti, pater fuit Lucani Poëtæ, ut fuerit Seneca non patruus, sicut uulgò dicitur, sed auus. Seneca filius is fuit qui Tragœdias quæ solæ extant Latinè scripsit. At pater Seneca inter plurima monumenta ingenii sui quæ reliquit, quorum magna pars temporum iniuria periit, pars ad nos comminuta & fragmentata peruenit, scripsit decem hos libros Declamationum ad filios suos, qui libri etiam nunc confracti sunt, & tantum partes quasdam habent eorum qui à Seneca scripti sunt: qualescunq; tamen digni qui legantur, & omni cura explicentur.

Quia autem libri isti Declamationum inscribuntur, optimum fuerit in initio dicere paulò apertius, quid sit Declamatio. Igitur temporibus eis quo primum res Atheniensium deinde populi Romani magnæ & potentes fuere, fuit & in Græcia & Romæ eloquentia in summo pretio & ueneratione: itaque pueri protin

protinus in ſcholis inſtituebantur ad bene dicēdum,ut quum adoleuiſſent poſſent in iudiciis & conſiliis publicis & priuatis proferre facundiam ſuam. Ergo quum apud Grammaticos ea percepiſſent quæ Præexercitamenta uocabantur, quæ apud Græcos Hermogenes,apud nos Priſcianus ſcripta reliquit,tum ad rhetoris ſcholam adducebantur, proponebanturq; eis themata qualia his libris deſcripta ſunt, quorum alia ficta erant, alia ex hiſtoriis aut Poëtis ſumebantur,qualia hodie apud Græcos Sophiſtas pleraque extant: ad quæ themata in ſcholis pueri exercebant ſe ſtylo, ſcribendo in utranq; partem pro modo ingenii & eruditionis ſuæ, quiſq; quàm optimè poterat. Deinde qui profectu proceſſerant & commodius iam poterant ſcribere, hi ea ipſa quæ ſcripſerant ediſcebant,& tum dicebant: nonnulli qui ſummus iam profectus erat,ſtatim propoſito themate,ſine ſcriptura dicebant. Hoc ergo erat declamare,in ſcholis exercitationis cauſa dicere. Itaq; Declamatio non aliud eſt,quàm oratio ſcholaſtica,ad ſimilitudinem forenſis orationis dicta.

Exigitis. Hoc eſt prooemium librorum, quo ex lege prooemiorum tria facit, Filios enim ſuos ad quos ſcribit beneuolos & attentos & dociles reddit.Beneuolos,quia ſe paratum oſtendit, & uolentem facere quod exigunt: dicit enim rem iucundam ſibi eſſe,quia rediturus eſt in memoriam iuuenilium ſtudiorum, & melior pars uitæ rurſus ei eſt pertractanda, id autem non eſſe ſibi difficile, quia hoc opus ſit memoriæ magis quàm ingenii, quia oporteat reminiſci eum eorum quæ clari in dicēdo uiri quos ipſe audiuit dixerunt, quod ſolum ſit memoriæ opus, quam certe Seneca habuit tam præſtantem, ut ex omni hominum genere inter paucos eſſet admirabilis, quod facile ex uerbis illius perſpici poteſt. Deinde ibi,Facitis autem iuuenes mei, reddit attentos eos & dociles. Attentos, quia oſtendit petere eos rem utilem & profuturam ſtudiis multorum. Dociles,quia dicit originem declamandi,hoc eſt,rem oſtendit de qua dicturus. Tum præterea quod uelit primo libro ponere declamationes Portii Latronis, magna & arctiſsima familiaritate ſecum coniuncti. Ibi,Ipſis quoq; multum præſtaturus uideor,hæ partes ſuis locis uberius dicentur.

Exigitis. Exigere quandoq; petere ſignificat,ut hic: quandoque peragere,Verg.1.Aeneid. Omnes ut tecum meritis pro talibus annos Exigat. Ouidius in fine Metamorph. Iamq; opus exegi. Quandoq; ſpernere uel repellere.Terentius in Andria,Vt quas poſthac faciet de integro comoedias Spectandæ an exigen-

dæ

dæ ſint uobis prius.

Iucundam, per u ſcribendum eſt, non per o, non enim à ioco dicitur, ſed à iuuat, quod eſt delectare, habetq; primam non ut iocus breuem, ſed longam ſyllabam. Iuuenalis, Iucundum & charum ſterilis facit uxor amicum.

Iubetis. Aliquando iubere ſignificat imperare, ut hoc loco. Statius in 1. Theb. Vnde iubetis iræ deæ. Aliquando ſignificat poſcere. Ouid. in 1. de Arte: Verberibus iuſſas præbuit ille manus:

Antiqua. Antiquum & uetus promiſcue ferè unum pro altero accipiuntur. Iuuenalis: Antiquum & uetus eſt alienũ Poſthume lectum Concutere. Dicũtur autem utrunq; de eo quo adhuc durat. Priſcum uerò quaſi periſtum, id eſt, quod iam periit. Horatius in Odis: Vt redeant in aurum tempora priſcum. Et alio loco: Quid ſi priſca redit Venus: id eſt, quæ ante tempora fuit.

Senex de eis dicitur de quibus iuuenis, hoc eſt de animantibus, nec de hominibus ſolum, ſed & de reliquis animalibus. Iuuenalis: Et uetus indulget ſenibus clementia porcis. Verg. in 3. Georg. de equo dicit. Frigidus in Venerem ſenior.

Meliores annos, per metonymiam dixit, id eſt, commutationem nominis: non enim anni meliores ſunt, ſed uita quam intra annos uiuimus.

Opinionis, id eſt famæ in hoc loco, diciturq; paſsiue uir magnæ opinionis, id eſt, de quo habetur magna opinio. Aliquando pro ſententia animi accipitur, ſic dicimus opinionẽ Platonis, opinionem Democriti. Seneca in conſolatione ad Martiam: Præſumpta opinio de non timendis terribilis.

Detrahere, auferre uel remouere. Quod autẽ detrahere pro infamare dicitur, figuratè dicitur, quia detrahit quis alienæ laudi.

Iniuriam temporum, id eſt obliuionem, nam diuturnitate temporum omnibus rebus euenit obliuio.

Memoria quandoq; ponitur, ut hic, pro ea parte animi, quæ res perceptas continet: quandoq; pro ætate, quæ in uniuſcuiuſq; memoriam poteſt uenire. Cicero in 3. de Offi. Cratippo huius memoriç principi philoſophorum.

Floruiſſe, per tranſlationem pro uiguiſſe ponitur.

Vſum quãdoq; pro conſuetudine accipimus. Ouid. in 1. de Arte: Vſus opus mouet hoc, Vati parete perito. Quandoq; pro cõmoda facultate adminiſtrandarũ rerũ. Horatius: Pauper enim non eſt cui rerum ſuppetit uſus: id eſt, adminiſtratio. Quandoq; pro utilitate. Vergil. in Buc. Quin tu aliquid ſaltẽ potius quorũ indiget uſus.

Milia.

Milia. Mille quandoq; numerale est cardinale, sic dicit Ouid. Mille modi restāt. Estq; pluralis numeri, omnis generis. Quādoq; est collectiuū, tunc est singularis numeri, neutri generis additurq; ei genitiuus pluralis. Horatius: Mille ouium pascit. Dicimusq; eo modo, Vnum mille, duo millia, quatuor millia.

Praeceptorem dicimus praecipue magistrum artis alicuius quae opere continetur reliquarum artium, quae solum cognitione cōtinentur. Institutores uel doctores rectius dixerimus.

Praestare, quandoq; significat antecellere, Sallustius in Catilinā: Omnis homines qui praestare sese student caeteris animantibus. Quandoq; significat praebere. Iuuenalis: Praestabat castas humilis fortuna Latinas. Martialis: Vt praestem Pyladen aliquis mihi praestet Orestem. Quandoq; significat facere quod dixeris, ut hic. Et in libro de Clementia: Non praestas fidem.

Deposui. Deponere nonnunquam demittere, deorsum ponere. Vergilius in 12. Aeneid. Ille ut depositi proferret fata parentis. Aliquando alicuius fidei pecuniam aut simile committere, unde & in iure ciuili actio ex deposito dicitur.

Modò, quandoq; significat id quod tantum, uel solum. Verg. 4. Aeneid. Tu modò posce deos ueniam. Quandoq; nō sicut uulgus exponit idem quod iam significat, sed quod paulò antehac. Lucanus in 4. Qui modò in absentem uultu dextraq; furebas.

Commisi. Cōmittere quandoq; significat alteri tradere, sic hoc loco accipitur. Terent. in And. Nec satis dignā cui committas primo partu mulierem. Quandoq; significat facere. Cicero Fabio Gallo: Non committam ut ipse tibi insanire uidear. Quandoq; significat quasi coniūgere, Sic Sueton in uita C. Caligulae, Senecam commisiones meras scribere: id est, ut sic dicatur, solas consuturas & quasi collectionem facere rerum male cohaerentium.

Vsq;, praepositionē Donatus dixit esse, mihi magis uidetur esse aduerbiū, nam nunquā iungitur uerbo cū casu, nisi addatur ei praepositio ad, aut alia aliqua. Verg. in Bucol. Vsq; ad aquā & ueteris confracta cacumina fagi. Videtur autē mihi sicut à quis quisquam & quisq;, sic ab ubi usquam & nusquam & usq; dictum esse, unde & quandoq; pro semper positum inuenitur.

Illud necesse est impetrem. Non dixit ut impetrem, sicut paulò post: Necesse est enim per omnia studia mea errem, nō addidit, ut errem. Mos est polite loquentium sic dicere, Necesse est faciam, necesse est dicam: non, ut faciam, ut dicam.

Pasim, dicitur quasi temerè ex passu in passum obuenit.

Contro

Controuersiarum. Controuersiæ dicūtur causæ quas Declamatores dicebant declamando. sanè de quocunq; per disceptationē quæritur, Controuersia dicitur:& Res cōtrouersa, uocatur ea de qua ambigitur.Illud autē monendum non esset,penultimam eius nominis corripi,nisi usus indoctorum hoc sicut pleraq; corrumperet:nam philosophia,theologia,geometria,deberent habere accentum in antepenultima ad rationem latine eloquentium, tamē quia græca sunt,& græco more penultimam acuunt,utcunq; excusatius uidentur proferri penultima acuta.

Præstò est. Credo hæc uerba Præsto & Cedo,quemadmodū & Amabo,longo usu loquendi à significatione uerborum ad aliarū partium orationis uim esse detorta:ut quum diceretur, Adesto:responderet alter, Præstò adsum,id est,facio quod uis,adsum. Inde tandē usu eò deductum,ut intelligeretur Pręsto pro eo quod est promptum aut paratum.Sic & cùm diceret quis,Dicā tibi hoc: respōdebat alter,Cedo id est,permitto dic:&,Ibo per fundū tuū:dicebat alter,Cedo ito,id est,permitto ut eas.Quod & Teren.significasse uidetur in Heauton.dicens:Dumq́; sermones cedimus.Inde postea consuetudo tenuit ut diceretur,cedo manū,cedo cantarum.

Obseruantia, id est, circum mentem uelut circumeuntia.

Occupare,quandoq; significat opere aliquo negotiosum facere.Horatius in Poëtica : Occupet extremum scabies. Quandoque præuenire,uel quod latine maximè in eam significationem dici uideo,præuerti,sic hic ponitur.& Plinius in epist. In ciuitate in qua omnia ab occupantibus aguntur,id est præuertentibus.

Seriam. Serium dictum puto quasi sine risu:dicimus rem seriam & hominem serium,nam seriosus apud emendate loquentes non inuenitur.

Frustra quasi frusta dicitur,quia quod frustra fit fraudat desiderium eius qui id facit, sic & pro defraudo defrudo inuenitur apud Plautum,sicut pro claudo cludo.

Precario dicitur fieri quod ob preces fit,unde apud Iurisconsultos dicitur quod ui,clam,uel precario.

Facitis autem iuuenes mei. Facit deinde Seneca attentos auditores,quia dicit rem esse necessariā & utilē,ut cognoscantur ingenia priorum,cuius tres reddit causas. Prima causa est,quia multum proficitur ad eloquentiā,respiciendo ingenia,& exempla multorū,quod maximè fiet si multi clari,qui interierūt,rursus per Senecam uelut reuocentur ad uitam, & ea quæ optime ab illis dicta sunt,rursus in lucē proferātur.Post ibi : Deinde ut possitis æstimare,

mare,dicit secundã causam quare utile sit ut mandetur literis eloquentia eorum qui mortui sunt, ut ex illorum cõparatione possit intelligi quantum studia decrescant quotidie, & quantũ iuuentus illius seculi declinauerit,& minor sit in dicẽdo quàm fuerint priores illi:hinc sumpta occasione Seneca acerrime inuehitur in desidiam,& inertiã iuuentutis seculi sui,ut dimissa omni honestorũ studiorũ cura,ad luxuriam se & turpes uoluptates conuerterit.Deinde tertiã causam ponit ibi.Ipsis quoq; multũ præstaturus uideor quoniã multum pertineat ad memoriã eorum extendendam, qui magni in dicendo fuerunt,ne in obliuionem ueniãt,ut egregie dicta ab illis literis mandentur. Nam dicit,aut nihil eos scriptũ ferè post se reliquisse,aut falso inscripta sub illorum nomine proferri, additq; facile istud sibi esse ut omnes priores in dicẽdo claros colligat,quia omnes quicunq; fuerunt declamatores egregii nominis audiuerit,præter Ciceronem,simul cum his originem declamandi & prima initia exponit.Sequitur:In aliis autem.

Necessariam. Necessarium dicitur aliquando id sine quo res esse non potest.Aliquando dicimus necessarium nostrum hominem, quem uel cognatio uel usus rerum nobis aliquo maiore uinculo alligauit.

Exemplis, hoc est eloquentia,quam imitemini in exemplũ.

Præcipuus dictus est qui præcipit, id est præcedit, uel præstat in aliqua re.

Autori. Autorem uocat eum cuius sunt primæ partes in re aliqua, quem caput rei & indocti principalem uocant.

Quotidie, dicitur sicut quotannis, quod omnibus annis significat,sic quotidie quasi quot diebus dictum,interpositumq; est i ut fieret mollior pronunciatio uerbi, hinc est facile uidere per q, & non per c scribendum esse.

Pronitate. Pronus dicitur proprie antrorsum in terram inclinatus.Ouidius in 1.Metamorph. Pronaq; quum spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit. Inde figurate dictum est pronum,quod quasi inclinatum in decliue fluit, quod promptum uel paratum est.

Insolenti pro superba posuit hic,sic & uulgò accipitur.Propriè dicitur quod præter solitum est,Terentius in Andria.Quid tu hic insolens.

Circa Ciceronem, id est circa Ciceronis tempora. Fuerunt enim tunc multi in dicendo clari, ut Hortensius, Caluus, cui multi palmam eloquentiæ latinæ dederunt, Pollio, Messala,&

multi

multi prætcrea.

Luxuria non proprie ſignificat id quod nos hodie per eam accipimus, hoc eſt impudicitiam, ſed magis omnem affluentiam & ſuperfluam laſciuiam & delitias uitæ. Sic Ouidius in epiſtolis: Luxuriat Phrygio ſanguine pinguis humus, id eſt laſciuit, cuius contrarium eſt frugalitas.

Siue quum præmium honeſtiſsimæ &c. Vult innuere præcipuam cauſam quamobrem perierit eloquentia, quam Fabius Quintilianus ponit in libro de Cauſis corruptæ eloquentiæ, nam quamdiu populus Romanus in libertate fuit, ut quiſq; eloquentiſſimus erat, ita plurimum potuit in ciuitate. Poſtquam uerò Iulius Cæſar armis oppreſsit remp. & omnia unius uoluntate gerebantur, tunc potentia & dignitas & honores quæ antea à populo propter eloquentiam dabantur, in ſolius Cæſaris poteſtate erant, Ergo dicit: Poſtquam cecidit præmium honeſtiſsimæ rei, hoc eſt, quando iſta amplius pro eloquentia ſperari non potuerunt, etiam tunc neglecta & prætermiſſa eſt coli eloquentia.

Siue fato quodam, &c. Simile eſt ei quod Salluſtius dicit in Catilina: Omnia orta occidunt, & aucta ſic ſeneſcunt. Sic & Lucanus in primo: Summisq; negatum ſtare. Vnde & Hippocrates dixit in Aphoriſmis, quod apud Græcos in prouerbium uerſum eſt: Bonæ ad ſummum habitudines ſunt fallaces uel periculoſæ.

Languor, id eſt ſegnities, uel torpor, uel mollities. Languidum enim dicitur quod ſe demittit, qualia ſunt membra, uel collum dormientis hominis uel mortui.

Pſallendi. Pſallo Græcum eſt, ſed à Latinis perinde ac ſi ſuum eſſet acceptum. Hoc autem intereſt inter cantare & pſallere. Cantare enim propriè uoce modulari ſignificat: Pſallere uerò per muſica inſtrumenta. Sic Gellius in 19. Noctium Att. dicit: Pueros habebat qui uel uoce canerent, uel pſallerent lyra. Quanquam Cornelius Tacitus uitans Græcum uerbum, dixit ſeruum canere per tibias doctũ.

Saltandi. Saltare Latinè dicitur, quod hodie barbare corizare dicimus, unde & Exultare uenit, hoc eſt uehemẽter ſaltare, quod uulgus pro gaudere ponit, quod ſi fiat per tranſſumptionem dicendum eſt, quoniam ſoleant homines nonnunquam præ gaudio ſaltare. Et obiter aliud uerbum explicemus, quod exultandi uerbo in ſacris literis ſæpe iungitur, Iubilare, quod quid ſit non omnes intelligunt. Eſt autem Iubilum ſonus inconditus paſtorum, aut aliorum hominum plaudentium, aut gaudium clamore teſtantium, unde dixit Calphurnius in Bucolicis: Et læti uenient ad iubila tauri. Di-

ctum est hoc nomen ab interiectione iu, sic enim solent gaudentes clamare, iu iu iu triumphe, aut Bacche. Inde dictum est iubilare.

Capillum frangere. Sic ad nostram usque memoriam solitus est crinis calido ferro crispari, quod ferrum Latine Calamistrum dicitur.

Specimen, media breui pronunciatur, significat ostensionem aut exhibitionem aspectus, quasi hoc est quò se spectari cupiũt. Vergil. in 12. Solis aui specimen. Dicitur à specio uerbo antiquo.

Aequalium. Aequalis dicitur quem hodie socium uocamus uulgò, quia æqualem habeat ætatem.

Quod nati sunt, inuiti manent. Vult dicere, quia mollitiem & delitias & temeritatem mulierum affectant, inuiti manẽt quod nati sunt, id est uiri, & si fieri posset in fœminas cuperent se uertere.

Magni Catonis. Duo sunt Catones clari apud literatos nominis, quorum alterum maiorem uocant, quoniam alterius proauus fuit. Hic & alio nomine Censor uocatur, quoniam censuram gesserat: Alter Vticensis uocatur, quia in bello ciuili, quod inter Iulium Cæsarem & M. Pompeium gestum est, quum Vticæ, quod oppidũ est Africæ, esset, audiens uictas Põpeii partes in Africa esse, seipsum occidit. Nam quem pueri in scholis Catonem uocant, eius libelli quis fuerit autor parum constat. Est enim uerisimile Catonem uocatum esse eum librum, quoniam acrem & seueram morum censuram peragat, ad imitationem Catonis maioris, quem satis certum est rigidum & acerbum fuisse censorem. Hic ipse est de quo hoc in loco Seneca loquitur.

Oraculum quid sit Seneca apte & explicate definiuit, quod quo planius intelligatur, sciendum est ueteres Gentiles in templis suis habuisse loca quæ ἄδυτα Græce, id est inaccessibilia uocabant: in quæ quum homo intrasset, quibusdam quidem locis uir is erat, quibusdam mulier, qui intrauerant protinus non aliter quàm qui apud nos Obsessi dicuntur, apprehendebantur, & urgente dæmone in furorem uertebantur, & ad omnia quæcunque quærebant hi qui ad consulendum Deum (ut illi dicebant) uenerant, respondebant. Interrogabant autem de pace, de bello, de remediis pestilentiæ, famis, morborum, & de aliis rebus, prout cuiq; publice aut priuatim opus erat: tum responsa ea quæ reddebantur interrogantibus, Oracula uocabantur, quoniam Deus id est dæmon, quem consulebant oratione, id est uoce hominis qui intrasset adytum, enunciabat quid esset faciendum consulentibus.

Antiſtitem. Antiſtes uſitate pro antiſtite ſacrorum, id eſt ſacerdote accipitur, ſicut hic etiam Seneca accipit, diciturque ab anteſtando, id eſt præſtando uel præcellendo, itaque ex proprietate ſignificationis ſuæ etiam pro quolibet accipi poteſt qui alicui rei præeſt. Quintilianus in Mathematico: Sicut conſtat apud ſacræ artis antiſtites, id eſt profeſſores uel doctores dixit.

Dedicabo. Nota hic interpretationem huius uerbi dedico contra communem noſtrum morem. Vulgò enim dicunt Grammatici indocti, dedicare quaſi Deo dicare, quum propriè dicatur dedicare, quaſi ab aliis uni dicare.

Commentarii dicuntur libri, in quibus celeriter ea quæ cõmenti ſumus, id eſt quæ excogitamus, congerimus uel colligimus.

Magni nominis, id eſt inſignis famæ.

Bellorum ciuilium. quæ geſta ſunt inter Auguſtum Cæſarem & M. Antonium aduerſus interfectores Iulii Cæſaris.

Coloniam. Colonia proprie dicitur oppidum uel bello uictum, uel aliis caſibus exhauſtum, in quod uel milites uel ciues alterius oppidi ad colendum & habitandum mittuntur: unde & Colonia Agrippinenſis dicitur, quam hodie uulgò Coloniam uocamus, ab Agrippina Neronis matre illic nata. Et Colonia Traiana ea quam Santones hodie uocamus, quoniam ibi Traianus accepit nuntium quod factus eſſet Imperator. Et hic coloniã ſuam uocat Cordubam, in qua natus fuit.

Atriolo, ab atrio dicitur. Eſt autem Atrium id quod ante ædes eſt poſtquam primum hoſtiũ intrauimus, quod ſub diuo eſt, & non tectum aut clauſum ædificiis.

Prætextatos. Prætextati dicebantur nobiles adoleſcentes qui nondum uirilem togam ſumpſerant. Erat enim prætexta genus tunicæ, qua ſoli nobiles utebantur, ita dicta quia genere quodã texturæ extrinſecus ornata eſſet.

De alio dici &c. Hoc de Demoſthene Græco oratore dici ſolet, qui à Luciano dicitur eloquentiam quum ante ſe uelut mortua & machinis propulſa eſſet, uiuam & ſuis uiribus mobilem reddidiſſe.

Declamabat autẽ Cicero &c. Vult dicere Ciceronem non eſſe uſum ad declamandum tali genere thematum, qualia nunc in ſcholis funguntur, qualia ſunt quæ paulò poſt Seneca ponet.

Theſes. Theſis dicitur apud nos poſitio, Cicero propoſitum uel conſultationem uocauit, eſt genus quæſtionis commune ſine circumſcriptione perſonarum, locorum & temporum, ut: An co-

lenda ſit amicitia,an ducenda uxor. Alia eſt quæ uocatur Hypotheſis, id eſt ſuppoſitio, quam Cic. in libro Partitionum controuerſiam uel cauſam uocat, quæ habet in quæſtione certas perſonas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum, ut: An Ciceroni iungenda ſit amicitia cum Cæſare: an Cato tempore belli ciuilis recte duxerit Martiam uxorem.

Caluum. C. Caluus inſigni facundia fuit ætate Ciceronis, qui nonnullos adeò deditos ſibi habuit, ut omnibus eum oratoribus præferrent.

Incunabulis. Cunæ ſunt lectuli puerorum in quibus agitantur, unde Incunabula dicitur prima illa ætas quam pueri in cunis peragunt, hinc per tranſlationem pro primis initiis ponitur.

In aliis autem. Hic iam uelut proprium huius primi libri proœmium ponit Seneca, & uitam ſtudiaq; & genus dicendi Portii Latronis commemorat, hoc enim ſatis apparet feciſſe Senecam in omnibus horum librorum præfationibus, ut cuius autoris declamationes eſſet in quoque libro explicaturus, eum autorem inſigni aliqua commemoratione illuſtraret. Sed quoniā hi libri fragmentati & tantum concerpti in manus noſtras peruenerunt, ſicut reliqui librorum & declamationum partes, ita præfationes etiam librorū magna ex parte perierunt. Ergo hic ut dicimus. Portium Latronem qualis in ſtudiis fuerit explicat, & primum quo impetu erga ſtudia fuerit, qualis uox, quæ firmitas corporis, poſtea quàm inſignis memoria, poſtremo genus dicendi illius & quo modo ſe exercuerit, exponit.

In aliis: ſcilicet autoribus declamationum, quos ponam.

Beneficium proprie dicitur quod gratis & nulla accipientis obligatione datur.

Latronis. Latro hic eſt proprium nomen, quando autem appellatiuum eſt, ſignificabat apud ueteres eum qui mercede militabat, quem hodie Stipendiarium uulgus uocat, autor eſt Feſt. Pompeius. Deinde apud poſteriores eum ſignificat qui uias obſidet, & uiatores ſpoliat, nam qui occidit homines, graſſator dicitur. Iuuenalis: Interdum & ferro graſſator agit rem.

Retractare hoc loco Seneca pro eo quod eſt rurſus tractare ponit uel repetere. Aliter Vergilius in XII. Nihil eſt quod dicta retractent Ignaui Aeneadæ, id eſt reuocent, uel inficientur. Sic Auguſtinus inſcripſit librum Retractationum, eum in quo emendauit ea quæ ſibi uiſus eſt minus exacte dixiſſe.

Indulſit. Indulgere ſignificat non ueniam dare quemadmodum

dum nos uulgò dicimus,& Nonius Marcel. inter reliquas eius uerbi significationes ponit,sed idem est quod obsequi,uel benignum præbere,sic hoc loco dicit:Nemo plus indulsit,id est. Nemo ingenium suum benignius tractauit.

Lusus. Inter lusum & Iocum hoc interest, quod lusus magis dicuntur illi,qui opere aut corporis exercitio fiunt,ut est cursus,saltatio,alea,pila:Iocus magis in uerbis est.Solertia à solo (quod teste Pompeio totum uetere lingua significabat) & arte dicitur,quasi tota ars, aut totus artifex, sic & Solennis, quasi totius anni festus dies, & Solicitus,quasi totus citus,id est agitatus.

Prouocabat. Prouocare apud ueteres id significabat quod hodie in iudiciis Appellare uocamus:unde dicebat, cui Senatus cognitio displicebat,Prouoco ad populum, id est populum iudicē inuoco. Quandoque significat ad certamen uocare.Iuuenal. Patritios omnes opibus quum prouocet unus.

Vix dicitur fieri quod fit quidem, sed parum abest ut non fiat: Propè autem dicitur fieri,quod non fit,sed parū abest quin fiat.Suetonius tamē in uita Neronis dixit: Vt uix reductus sit,pro eo quod est,propè reductus sit.

Tristitia, id est asperitas uel molestia.

Pertinacis. Pertinacē Varro in libris de lingua Latina dici uult à pertendendo, quum id Plautus rectius uideatur ostendere à pertinendo, id est iugiter tenendo dictum esse, sic enim apud eum in Captiuis duobus interrogatur: Quid tu ais, tenax'ne pater est eius? Respondeturq́;,imò ædepol pertinax.

Feriarum. Feriæ dicuntur festi dies, & deinde omnes quibus à publicis actionibus iudiciorum aut aliarum huiusmodi rerum cessatur: dictæ,ut arbitror, à feriendo, quoniam tunc uictimæ solitæ sint feriri,id est cædi. Dies autem quibus laborare licet,Profesti dicuntur,id est,procul à festis.

Nouato. Nouari dicitur ager quando dimissus uno anno requietus,deinde seritur,unde & noualia hi agri uocantur. Vergilius in Bucolicis:Impius hæc tam culta noualia miles habebit.Hinc dixit Seneca nouatum robur post ocium ac quietem à studiis reparatum & confirmatum.

Dispensare, id est per parteş diuidere.

Assidua. Assiduus ab assidendo dictus est.

Contentione, impetu,conatu,instantia.

Corpus. Prosequitur de uoce Latronis & firmitate corporis, quale id fuerit.

Solidum à solo dictum est, quia firmum est, ut solum, id est, extrema terræ cutis insistimus. Vnde & solea dicta uidetur, quod ea solum attingimus.

Duratum. Durare quandoq; actiuũ uerbum est, ut hic. Sic Lucanus: Nam certa damna Durata iam mente malis firmaq; tulerunt. Quando neutrale est, significat persistere. Vergilius in 1. Aeneid. Durate, & uosmet rebus seruate secundis.

Lucubrationibus. Lucubrare dicitur ad lumẽ studere. Quintil. in x. instit. Quibus fuligo lucubrationum bibenda.

Negligentia. Negligere nõ dicitur ut uulgò intelligimus pro obliuisci, sed est contrarium eius quod est diligere, significatq; uel contemnere uel paruifacere.

Laterum. Latus & latera pro corpore sæpe, præsertim pro superiore parte eius accipiuntur, id est, pectore & uentre, quanquam proprie significent id quod omnes intelligunt, firmitatemq; præcipue tribuimus eis & debilitatem, propterea quod ea maxime ex lateribus percipiuntur.

Hispanæ consuetudiuis morem. Hispanus homo dicitur, res Hispaniẽsis: homo germanus, res germanica: homo teuto: res teutonica, sic Martialis dixit: Ne librum ad urbem non Hispanum, sed Hispaniensem mittamus, id est librũ qui sit factus in Hispania, sed nõ uideatur habere ingenium Hispani. Confunduntur tamen hæc sæpe apud autores, præsertim poëtas, itaq; hic etiam Seneca dixit: Hispanæ consuetudinis, non Hispaniensis.

Non sudorem olei. Ita erat mos ueterum ungi oleo, aut in sole, aut ad ignem.

Ablutione, id est balneo.

Digeri, id est per mẽbra dispergi. Nam quod in stomacho fit, id proprie non digeri, sed concoqui dicitur.

Et colorẽ mutauerat, id est, decolor factus est & pallidus.

Memoria & natura. Hic laudat insignem Latronis memoriam, quæ est præcipuum instrumentum oratoris. Est autem memoria aut naturaliter bona, aut si minus bona est, arte adiuuatur. Est autem ars ea à multis tradita, Cicerone, Quintiliano, & à plerisq; item nostri seculi scriptoribus, & est res sanè maioris exercitii aut laboris ad faciendum, quàm ingenii ad percipiendum. Latroni certe in primis egregiam fuisse memoriam facile est uidere ex his quæ de eo Seneca commemorat.

Felix. Felicem crediderim à fœtura dictum, cui plurima fœtura proueniat.

Edisc

Ediſcendi. Ediſcere eſt ex ſcripto memoriæ mandare.

Lentè hic dixit pro tractim uel paulatim. Lentum autem dicitur proprie quod flexibile. Vergil. in Bucol. Lenta ſalix quantum pallenti cedit oliuæ.

Anxiè, id eſt ſolicite, ab angendo dicitur, unde omnis grauior cura anxietas animi dicitur.

Impetu, id eſt ui, ab impetẽdo, inueniturq́; apud Poëtas impete in ablatiuo, ut apud Ouidiũ: Impete nunc uaſto: ſicut & rite pro ritu.

Stylus à στύλος Græco dicitur, id eſt columna.

Sed ars ſumma &c. Duas ponit uirtutes perfectæ memoriæ fuiſſe in Latrone, quarum prior eſt, celeriter percipere quod diſcendum eſt: altera uerò ea quæ percepta ſunt fideliter continere.

Codices. Codex liber à uetere conſuetudine dicitur, ſolebant enim priſci in tabulis ſcribere, quas caudices uocabãt, deinde mutato ſono literarũ, codices, ſicut & plaudo plodo, & cautes cotes dixerunt.

Aiebat. Aio proprie ſignificat affirmo. Sic Terent. in Eunucho: Ait aio, negat nego.

Hiſtoriarum. Hiſtoria à Græco hiſtoreo, quod eſt narro uel recenſeo dicitur. Ducem, id eſt aliquẽ clarum uirum, ut Miltiadem, Themiſtoclem, Alexandrum, Scipionem, Cæſarem, aut quemuis talium præſtantium uirorum qui magnas res geſsiſſet.

Acta, id eſt res geſtas.

In promptu erant. Solet dici, hæc res eſt in promptu, id eſt, parata eſt ad manum, ut ſtatim promi, id eſt proferri poſsit.

Plus iuſto, id eſt, plus quàm oporteat. Sic Ouid. Cur mihi plus æquo flaui placuere capilli.

Virtutem. Virtus à uiro quaſi uirilitas dicitur.

Operoſa, difficili, laborioſa.

Exiguum ab exigendo dictum eſt, id eſt contemnendo, quia modicum ſit & uile, & nullius pretii.

Quod Cyneas fecit. Ponit aliqua inſignia exempla egregiæ memorię. Cyneas iſte legatus fuit miſſus Romã à Pyrrho rege Epirotarũ, qui bellum cũ Romanis geſsit, uictusq́; tãdem rediit in Græciam, unde uenerat: & quum argos ciuitatem oppugnaret, iactu fragmenti lapidis molaris à muliere quadam Argiua occiſus eſt.

Legatus uocatur quẽ hodie barbare loquẽtes ambaſiatorẽ dicunt.

Plebem. Plebs dicitur populi pars altera. Populus enim Romanus in patres, hoc eſt ſenatum & plebem diuidebatur. Patres enim dicti centum quos in conſilium publicum Romulus initio conditæ Romæ aſſumpſit, quiq́; ab eis progeniti fuere Patritii uocabantur:

at quorum progenitores ex his patribus non fuere, Plebeii dicebantur, quanquam in senatu essent.

Aut quod ille fecit. Huius Quintilianus etiã meminit quum de memoria tractat, quis tamen hic fuerit non explicat.

Hortensius. Hic insignis fuit orator Romæ, & diu palmam eloquentiæ tenuit, deinde æqualis est ei factus Cicero, demum proximus habitus est post Ciceronem.

Auctione. Auctio dicta est quidam mos uendendi res, quando exposita re uenali traditur illi quisquis pollicetur plurimum se uelle dare. Dicta autem est auctio quoniam semper ex sequentis pollicitatione augetur.

Argentariis. Argentarius dicitur ille quem hodie uel mensarium, uel bancarium uel trapezitam ut ueteres uocamus, uel quod cõmunius est, campsorem.

Suspendam, per metaphoram, id est differam, protraham.

Occasio proprie dicitur commoditas temporis ad rem aliquam gerendam.

Euelleretur, id est auferretur, scilicet mihi Senecæ.

Illud unum non differam. Nunc de genere dicendi Latronis dicit, ostenditq; deceptos in eo plerosq; qui crediderũt eum fortiter dicere, sed parum subtiliter, nam & subtilitatẽ etiam in primis laudibus illius fuisse docet, sed propter robur & impetum orationis non ita apparuisse eam. Argumentum autem subtilitatis hoc facit, quod priusquam inciperet dicere, sedens adhuc proponebat omnes quæstiones controuesiæ quam erat dicturus, ut appareret nihil latere eum de quo ambigi posset in controuersia, & ut ea omnia quæ proposuerat oratione exequeretur. Qua in re sciendum est, unam controuersiam sæpe aut ferè semper potius in multas diuidi quæstiones. Exempli gratia: Socrates iniuste ad mortem condemnatus fuit Athenis, positusq; in carcere, permittitur sibi si fugere uelit occulta è carcere fuga. Deliberat ergo Socrates an fugiat. Hæc primum uenit generalis quæstio, an iuste quisquam posit contra sententiam iudicii ciuitatis facere, deinde an erumpere ex carcere, iam etiam si ad mortem condemnatus sit, post hæc an ciui Atheniensi hoc liceat, an iam grandi ætate, an philosopho, an uxorem & filios habenti, & reliquæ quæstiones, quæ omnes ex persona Socratis ducuntur: has omnes quæstiones qui potest in qualibet controuersia peruidere, & in dicendo exequi, certisimum præstat sine dubio subtilitatis documentum. Has ergo quæstiones quum antequam inciperet dicere Latro proponeret, & in dicendo seruaret, ne aberraret

ab eis, certum est ei non defuisse subtilitatem. Sed dicit Seneca subtilitatem propter reliquas dicendi uirtutes absconditam in eo fuisse, nec apparuisse tam notabiliter in eo.

Differam. Differre quandoque significat differentiam habere, ut: differt homo ab equo dicimus. Quandoque significat moram facere, ut Vergilius in sexto: Distulit in seram commissa piacula mortem, id est protracta. Aliquando significat in diuersum ferre, ut Terent. Differor misera doloribus, id est, discerpor, distrahor.

Fortiter, id est magnis & grauibus sententiis & uehementibus.

Parum subtiliter, non astute, uel insidiose, uel circumspecte, uel acute.

Sedens. Quum enim declamarent surgebant.

Fiduciæ. Fiducia in bonam partem dicitur: dicitur enim Fiduciam habere, qui certa spe fretus confidit. Confidentia uerò in malam partem dicitur plerunque apud autores, qua quis contemnere confidit, quanquam Confidere etiam in bonam partem dicatur. Vergil. in 1. Aeneid. Ausus & afflictis melius confidere rebus.

Actio, pronunciatio dicitur: pronunciatio autem magis ad uocem, actio uerò ad gestum pertinet.

Si quo, si quis, si quid, & similia, enclitice legenda sunt, ut accentus in si transferatur, quod hinc deprendere licet, quod ueteres si qua similis dictio post si poneretur, c literam inserebant, ut tanquam una dictio pronunciaretur, itaq; dicebant sicubi, sicunde, pro si ubi si unde, & necubi itidem.

Apparere, dicitur ab ad & parere, id est obedire. Hinc ministri magistratuum Apparitores dicebantur, quoniam semper obediant & in cōspectu sint. Hinc ergo figurate quicquid in conspectu est Apparere dicitur.

Manifestum, certum, exploratum, credo dictum, quasi quod manu feratur: sicut Infestum, qui in alium fertur. Et Festum à sacris ferendis dictum uidetur.

Oratoriæ uirtutes. Quæ multæ sunt, copia, suauitas, lenitas, ornatus, magnificentia, grauitas & aliæ.

Fundamentum. Bene dixit fundamentum, nam primum est in omni controuersia uidere quid in omnem partem possit prodesse, quid obesse nobis, quod quum diligenter dispexerimus, tunc illi subtilitati & acumini iudicii reliquæ uirtutes oratoriæ accommodantur.

Superstructis mollibus, id est additis ornatibus & uirtu-

tibus eloquentiæ.

Obruebatur, id est abscōdebatur, sic enim semper fit, ut quanquam fundamentum firmissima totius ædificii pars sit, & cui reliqua omnia innitantur, tamen minime appareat.

Et nescio, &c. Acutæ & uerissimæ sunt hæ sententiæ.

Insidiæ, ab insidendo dictæ sunt: quoniam qui insidias parant, saltus aut loca syluestria aut alioquin occulta insideant.

Effectu apparet, id est psuadet, & puincit animos auditorū.

Et habitu, id est specie uel aspectu.

Argumenta, Seneca hoc loco pro argumentationibus ponit. Argumentum enim res est, uel, ut inquit Cicero, probabile inuentum ad faciendam fidem. Argumentatio uerò, argumenti est per orationem explicatio.

Sententias audire &c. Hoc fuit uitium quod posterior ætas & sæuiores eloquentiæ censores præcipuè obiecerunt Senecæ, nimius scilicet amor sententiarum, quibus & minutis sæpe pondera rerum eleuabat, & crebris & condensatis cursum orationis & impetum confringebat.

Marullum. Proprium nomen rhetoris, quem apparet præceptorem Senecæ fuisse.

Rhetorem. Rhetor dicitur Græcè quod Latine orator, qui causas in foro agit. Qui docet autē, Græcè Sophistes uocatur, quod nos possumus interpretari doctorē, apud Latinos uerò ferè obtinuit consuetudo, ut rhetor qui docet, orator qui dicit, uocaretur.

Aridum, non copiosum nec cultum, à similitudine locorum aridorum dictum est.

Vulgato genere, id est non usitato more eloquendi, sed nouo & peculiari.

Necesse est me. Sententia est, necesse est quum de re exili & tenui dicam, ut oratio mea exilis sit & arida, rectè, quia respondit Latro exilitatem orationis suæ non ex rei uitio, sed ingenii sui conditione prouenire.

Quàm maxime, id est statim & mox in præsentia illius temporis: sicut enim pleriq; dicunt quum maxime, id est iam admodum.

Solebat autem. Dicit quomodo solitus sit exercitari Latro, ut uno die scriberet nihil præter argumentationes, alio nihil præter sententias, alio solum figuras. Deinde morem eius fuisse nunquam obliquare orationem schematibus, nisi id exigeret necessitas.

Epicheremata. Epicherema Quintil. interpretatus est aggressionem estque id quod alii syllogismum uocant, dictumque est

Epich

Epicherema hoc est aggreſsio uel conatus, quia eo aggredimur, uel conamur rem demonſtrare.

Enthymemata, Enthymema ab ἐνθυμέομαι græco id eſt cogito dicitur, quaſi cogitatum, uel animo conceptum. Et hoc nomine aliud Ariſtot. ſignificat, aliud Cic. & Seneca, & qui circa eos fuerunt, aliud noſtræ ætatis dialectici. Ariſtot. enim definit enthymema eſſe ſyllogiſmum ex uerisimilibus & ſignis conſtantem, adeò nulla alia re differt enthymema à ſyllogiſmo, niſi quod certo genere materiæ conſtat. Cicero uoluit nomine enthymematis accipi genus argumentationis ex contrariis ductæ, ut: Quem alienum fidum inuenias, ſi tuis hoſtis fueris? Quid ſatis eſt, cui Roma parum? Si hoſtis Catilina, cur tu ciuis? Noſtri dialectici uolunt enthymema eſſe ſyllogiſmum imperfectum, cui altera propoſitionum hoc eſt maior aut minor deeſt, ut: Hunc ego ſi tantum potui ſperare dolorem. Et perferre ſoror potero. Hic autem enthymema accipiendum eſt pro eo quod ſecũdo loco dixi, hoc eſt argumẽtatione ex cõtrariis ducta.

Translatitias. Dixit hic tranſlatitias ſententias, quia cõmode ad quemuis uſum transferri poſſunt ut quæ non de certa una re dicuntur, ſed in commune, de inſtabilitate fortunæ, de luxuria, de auaritia: & ut paucis dicam, Sententia eſt, ut uult Ariſtot. commune aliquod pronunciatum, quod ad partem aliquã morum uitæq; pertinet: quiſquis ergo de ſimili re dicit, poteſt eas in orationem ſuam transferre. Itaq; ſi dicat Hector. Pulchrum eſt mihi pater laudari abs te laudato uiro, non eſt proprie id quod uocamus ſententiam: ſed ſi dicat detractis perſonis. Pulchrum eſt laudari à laudato uiro, iam dicitur ſententia.

De ſeculo. id eſt quæ ad reprehenſionem ſeculi pertinent. Ferè enim à prima origine rerum priora ſecula laudata ſunt, præſentia reprehenſa.

Supellectilem uocabat. Per tranſlationem nempe. Supellex enim eſt inſtrumentum omne domeſticum, quo ad quotidiana miniſteria utimur, ut ſunt menſa, lances, canthari, lintei, uideturq; nomen id à ſuper & lecto dictum, quoniam ueteres in lectis cœnabãt, unde omne inſtrumentum quo cœna explicatur, & inſtruuntur lecti, ſupellectilem dictam eſſe uidetur.

Schemata. Schema græcum eſt, interpretatur figura uel habitus, oratores figuram dicunt, ſuntq; nonnunquam dicta ſchemata omnes figuræ quibus ornatur oratio, ſiue eæ ſint in ſingulis uerbis, ſiue in collocatione uerborum, ſiue in ſententiis. Hic autem capit ſchema pro figura ſententiæ, qua uelut obliquatur oratio, ut quod

recte

recte uel non ſatis decore uel non ſatis utiliter dici poteſt, id circuitu quodam dicatur. Vnde & controuerſias quaſdam figuratas dicũt autores, in quibus euenit ſæpe ut quum per unius criminis defenſionem in alterius ſuſpicionem cadendũ ſit, quod ne fiat uel rem pro re, uel perſonam pro perſona, uel rem pro perſona, uel perſonam pro re ſubiiciunt. Itaq; Cicero pro Ligario quum Tubero obiiceret Ligario contra Cæſarem eum fuiſſe, quum tamen ipſemet Tubero cõtra Cæſarem arma tuliſſet, & Cicero hoc ipſum obiiceret Tuberoni, quod quidem ſi tanquam crimen obiiciebat, neceſſe erat ut premeret eodem crimine Ligarium, quem defendebat: Si tanquam inuidioſum, neceſſe erat offendere aures Cæſaris, qui iam nihil aſperius in Tuberonem dictum æquo animo laturus erat. Subſtituit ergo pro perſona Tuberonis perſonam ſuam, & dicit ſeipſum etiam contra Cæſarem fuiſſe, hocq; in ſummam laudem clementiæ Cæſaris conuertit, apud quem hoc audet tam liberè confiteri.

Abundauerit. Abundare, ſine aſpiratione ſcribendum eſt, dicitur à præpoſitione ab & undo, quaſi propter plenitudinem effluere.

Schemata obſcura ea ſunt, per quæ quod aperte dictum aures offenderet, occultius dicitur, quale eſt apud Curtium, quum interrogare uult Darius rex de uxore ſua, an intulerit ei uim Alexander, & propter ingentem amorem fœminæ puderet eum tam obſcœnis de ea uerbis uti, dixit: Auſus'ne eſt aliquid & dominus & iuuenis? Significans in iuuene uoluntatem libidinis, in domino poteſtatem, quibus duabus rebus, uoluntate & poteſtate, omnia fiunt, ſignificauit quidem id ipſum quod apertius dicturus erat, ſed ab omni turpitudine uerborum abſtinuit.

Scio quàm odioſa, &c. Hoc uult dicere, quum res expectatur odioſi ſunt longi apparatus, quibus differtur id quod expectatur. Erant enim Circenſes ludi equeſtres Romæ quibus equites decurrebant: antequàm committerentur autem ludi, præcedebat pompa, hoc eſt præmiſsio equorum, qui in conſpectu populi traducebantur ocioſi, ut uiderentur à ſpectatoribus, & reliquus apparatus ludorum fortè oſtentabatur populo. Pompa à græco pempo, id eſt mitto dicitur, quia præmitti ſolet ante ludos aut triumphos, aut alia id genus. Dicere diem, id eſt polliceri certam diem qua dicturus erat. Sic Iuuenalis: Lætam fecit quum Statius urbem, Promiſitq; diem. dicebatur etiam dicere alicui diem ad Prætorem, aut ad populum, qui ad certam diem aliquem in ius aut ad populi cognitionem uocabat.

DECLAMATIO PRIMA, QVAE *est de patruo abdicante nepotem quem prius adoptauerat.*

LIBERI *parentes alant, aut uinciantur.* Thema. *Duo fratres dißidebant inter se, alteri filius erat.* Patruus *in egestatem incidit.* Patre *uetante, adolescens illum aluit, ob hoc abdicatus tacuit.* Adoptatus *à patruo est.* Patruus *accepta hæreditate, locuples factus est.* Egere *cœpit pater.* Vetante *patruo aluit illum adulescens.* Abdicatur, *contradicitur.*

Prima pars pro nepote.

Eò *iam perductus erat, ut omnem spem ultimorum alimentorum in ea sola domo poneret, in qua habebat abdicatum & inimicum.* Ipse, *inquit, ali me uetuit.* Imitationem *alienæ culpæ, innocentiam uocas.* Omnis *instabilis & incerta felicitas est.* Quis *crederet iacentem super crepidine* Marium, *aut fuisse consulem, aut futurum? Quid non timendum felicibus putas? Quid desperandum infelicibus?* Ne *circum plura instabilis furtunæ exempla te mittam, uide quis alimenta rogetur, & quis roget.* Non *sum hospes grauis.* Vnum *senem aduoco.* Hoc *tibi uitio placui pater.* Perierat *totus orbis, nisi iram finiret misericordia.* * Iactatus *inter duos patres, utriusq; filius, semper tamen felicioris abdicatus, illud tamen pater* Deos *testor, diuitem te relinquo.* Circumibo *tecum pater limina aliena.* Omnibus *ostendam, & me qui alimenta dedi, & te qui negasti.* Abdicari *non possum ob id quod feci, lege cogente.* Quid *si flere me uetes, cum uideo hominem calamitosum?* Nõ *sunt affectus nostri in nostra potestate.* Quædam *iura non scripta, sed scriptis omnibus certiora sunt.*

* Iactatur *inter. aliâs,* Iactatus *fui inter.*

Pars

Crescere proposuit ex mea inuidia homo, qui se melius iactare potest, quàm defendere. Iustus meus metus est, ne hæredem ingratum scribam, inimicum relinquam. Etiam si tu non odisti eum, qui fecit mihi iniuriam, tamen ego odi illum, qui fecit tibi. Desinit esse filius, qui non tantum à patre abdicatus, sed ab alio adoptatus est. Audite quàm ualde eguerim. Fratrem rogaui. Quis es tu, qui de facto patrum feras sententiam? Ad te arbitrum odia nostra non mittimus. Iudices habemus Deos.

Extra controuersiam.

*Alfius Flauius prætextatus apud Cestium controuersias declamabat. Semper autem commendabat * eloquentiam eius aliqua res extra * eloquentiam. In puero declamante lenocinium erat ingenij ætas.*

* *controuersiam*
* *controuersiam*

RODOLPHI AGRICOLAE *in primam Senecæ declamationem commentariolum.*

Liberi parentes alant. Hoc est thema huius primæ declamationis. Vocabantur autem themata in scholis declamationum ea quæ breuiter continebant controuersiam quæ declamabatur, quæ poëtæ Comici & Tragici argumenta uocant operum suorum. Sunt autem themata aut ficta aut facta. Ficta sunt quæ autor quisque aut declamator sua uoluntate composuit, quale est hoc, & ferè omnia istius uoluminis. Facta sunt quæ ab historicis, aut ab oratoribus, aut à poëtis sumuntur. Ab historicis sumuntur ut est apud Quintilianum thema declamationis quæ Cymon redemptus inscribitur. Ab oratoribus, ut Polycrates qui accusationem Socratis scripsit, & Cestius Pius qui orationi Ciceronis pro Milone & aliis nonnullis rescripsit. A' Poëtis sumũtur, ut Aristides Sophista qui facit, sumpto ab Homero themate, Vlyssem suadere Achilli, ut redeat in gratiã cum Agam

Agamemnone & pro Græcis pugnet, cui Libanius sophista, is qui præceptor Iuliani Apostatæ fuit, respondit. Sciendum præterea est fuisse omnibus declamationibus nomina sua, quæ ferè inscitia librariorum aut corrupta aut deprauata sunt. Itaq; hæc uocatur, Patruus abdicans adoptatum. Ponit in hoc themate legem primò, unde propè tota hæc controuersia nascitur, quæ lex est, Liberi, id est filii, parētes alant aut uinciantur, id est alligentur uel mittantur in carcerē. quod hinc uerò sequitur factū est, unde hæc cōtrouersia oritur. Duo fratres dissidebant (hoc est inimici erant) inter se: alteri (fratri scilicet) filius erat: patruus (id est, frater cui non erat filius) in egestatem incidit, (id est, inops aut pauper factus est,) patre huius (fratre qui filium habebat) uetante, (id est prohibente,) ne faceret, adolescens, (scilicet filius,) illum (hoc est patruum,) aluit. Ob hoc (scilicet factum,) abdicatus (scilicet filius, id est domo à patre expulsus,) tacuit, id est non contra dixit. Adoptatus (scilicet hic abdicatus, id est in filium rursus assumptus) à patruo est, (scilicet suo quem aluit.) Patruus accepta hæreditate, (scilicet per mortem alicuius propinquorum aut amicorum,) locuples, (id est diues) factus est. Egere (id est inops esse,) cœpit, (id est incepit,) pater (scilicet abdicati.) Vetante patruo, (scilicet qui adoptauerat,) aluit illum: (hoc est patrem,) filius abdicatur, (scilicet ob hoc) filius contradicit, (id est in iudicio patruo abdicante respondet.

Pendet autem tota hæc controuersia ex lege quæ dicta est, ut liberi parentes alant, cuius legis scriptum hoc est. Verba pro se filius assumit, quibus iubetur patrem alere. Contra patruus non uerbis legis, sed menti & sententiæ eius insistit, mouetq; duplicem controuersiam. Primam definitionis, An nomine parentis sit censendus, qui abdicauit filium eum, qui ab alio iam adoptatus sit: quum enim iam omnia iura parentis per abdicationem recusauerit, & expulerit filium domo, & hæreditate accipienda excluserit, & patriam in eo potestatem, quam apud Romanos pater in filium uitæ & necis habebat, deposuerit, quæ omnia per adoptionem pater etiam adoptiuus acceperit, uidetur lex eum noluisse nomine patris contineri. Deinde ut contineatur nomine patris, alia tamen nascitur controuersia, Vtrum lex indiscretè se ad omnes patres ac filios extendat. Quid enim si pater sit exul? quid si hostis patriæ? quid etiam si filius sit puer? quid si debilis? quid si militare pro patria cogatur? quid si iubeatur in exilium ire? uidebitur certe lex eum noluisse astringere, quæ iubet ut filii parentes alant, Et potest aliquid interuenire quod filium excuset ut non cogatur alere parentem. Videndum igitur

tur an tantundem rationis habeat filius, qui ſit abdicatus à patre & ab alio adoptatus. Hoc itaque genus controuerſiæ uocant Statum legitimum ex ſcripto & ſententia.

Liberi quandoque dicuntur qui ſerui non ſunt, quandoque filii uocantur liberi, non tamen omnes nec omnium, ſed eorum qui ipſi ſerui non ſunt; neque enim qui ſeruus eſt rectè filios ſuos, ſi præſertim & mater ancilla ſit, liberos uocauerit. Vult autem Gell. liberos pro filiis tantum plurali numero dici. Quintilianus tamen in Cæco in limine dicit: Liberi & parentis is eſt affectus.

Fratres. Fratrem dici uolunt quaſi ferè alterum.

Alteri. Inter Alterum & Secundum quid interſit quæſitum eſt. Secundus ſemper alterum ſignificat, eſt enim ſecundus ſemper alter à primo: ſed Alter non utique ſecundus eſt, nam & primus alter à ſecundo eſt, itaque dicimus primus & ſecundus: ſed unus & alter ut ſecundus non differentiam ſolùm, ſed & ordinem ſignificet. Alter uerò ſolum differentiam, præterea quum dixit in Bucolicis Vergilius: Alter ab undecimo iam tum me cœperat annus. Intelligit duodecimum annum; quod ſi dicatur ſecundus ab undecimo, intelligitur tertius decimus, primus enim ab undecimo, eſt duodecimus.

Egeſtatem. Egeſtas & Paupertas hoc differunt, quòd egere ſignificat carere eo quo ſit opus: pauper dictus eſt quaſi paulum parans, hoc eſt qui parum habet, poteſt autem hic eſſe ut nihil ei quod neceſſarium ſit deſit. Itaque Seneca in 7. epiſt. dixit: Quanta nobis uerborum paupertas, imò egeſtas ſit.

Adoleſcens. Feſtus Pomp. neſcio qua cauillatione per u uult ſcribi, ut aduleſcens dicatur, & græcam eius originem facit, quum certum ſit ex ſignificatione ab adoleſcere dici, & idcirco per o, ſcribendum eſſe.

Abdicatus. Abdicare dicebatur filium pater, quem quia male obediret, aut turpius uiueret, expellebat domo. Eſt autem aliud quàm exhæredare, quia exhæredatio non niſi poſt patris mortem locum habebat, quum apertis tabulis teſtamenti filius exhæres ſcriptus inueniebatur.

Tacuit. Inter Tacere & Silere intereſt quod inter ſpeciem & genus: quiſquis enim ſilet tacet, non quiſquis tacet, ſilet: tacere enim eſt non loqui, ſilere etiam ab omni ſono aut murmure aut ſtrepitu parcere: unde & uenti ſilere, & Vergilius noctem ſilentem dixit.

Adoptatus. Adoptare eſt alienum aliquem in ius & nomen filii ſibi aſſumere, quod in Italia hodie etiam uſitatum eſt, apud

nos

nos minus notum habetur.

Hæreditate. Hæres ab hærendò dictus uidetur, quoniam in eo domus & familia defuncti hæreat, hoc est innixa sit.

Locuples dictus est à plenis locis, quod propter copiam rerum omnes angulos domus suæ plenos habeat.

Cœpit: non est præteritum à capio, sed deficiens uerbum, sicut odi, memini, cuius etiam infinitiuum Catonem dixisse cœpere Gellius est autor.

Eò iam perductus erat. Hæc sunt, ut ita dicatur, fragmẽta decerpta ex his quę pro parte filii in hac cõtrouersia dicta fuerũt, nec est ullus ordo aut cõtinuus textus sentẽtiarũ; sed solũ quicquid & undecunq; placuit decerptũ est ab eo, qui hos libros declamationum, ut prædiximus, comminuit ad hunc modum & cõfregit. Hoc ergo quod dicit, Eò iam perductis &c. potest uideri pars narrationis fuisse. Dicit autem istud ideò, ut ostendat iniquitatem patrui, cuius tanta egestas fuit, ut solum speraret alinienta ex domo fratris sui, qui illi inimicus erat, quum abdicasset etiam filium, qui alere patruum consueuerat, tamen filius sit se passus abdicari & adoptari à patruo paupere, ut posset illum alere, nunc tamen patruus immemor tanti beneficii abdicet eum qui in tanta necesſitate illum aluit, quod iniqui hominis & digni inuidia uidetur esse. Habent autem omnia uerba quandam uim & efficaciam. Eò enim inquit, iam perductus, hoc est quasi à necesſitate compulsus, ut non solum spem, sed omnem spem alimentorum, quodq́ue maius sit, ultimorum etiam, hoc est quæ solum à morte tueantur famem, in domo, & ea sola poneret: in qua habebat abdicatum, à quo scilicet nihil posset sperare, & inimicum à quo nihil sperare deberet: quàm ergo fuit dura conditio istius?

Ipse inquit ali &c. Contradictio est patrui, quam sumit filius ut dissoluat: dicit enim patruus, quia pater tuus prohibuit ne tu me aleres, iure ne & eum alas uideor prohibere.

Imitationem alienæ &c. Dissoluit contradictionem dicens, non posse eum uideri idcirco iure facere, si imitetur alienam culpam, hoc est faciat quod alius facere non debuerit. Efficax sine dubio & acris responsio, & breuiter cum magna significantia collecta.

Omnis instabilis &c. Locus communis fuit dictus ad coërcendam superbiam patrui ex felicitate sua conceptam.

Crepidine. Crepido fragmẽtum rupis est à crepando dictũ, solent enim in excauatis aut fractis rupibus circa itinera mendici

 sedere.

ſedere.

Marium. Hic fuit C. Marius qui ſexies Conſul de Iugurtha prius, deinde de Teutonibus in Italia uictis triumphauit, poſtea diſſenſione ciuili fugiens ab urbe, & poſt uarios caſus in Africam ueniens, Carthagini iacens in crepidine mendicauit: rurſus collectis ſeruis & omni genere noxiorum, aut cuiuſuis alterius conditionis hominum, rediit Romam, & uictor inimicorum crudeliſsime uictoriam exercens morbo uitam finiuit.

Nec circum plura &c. Concludit hunc locum præſenti rerum exemplo, quo nullum potuit efficacius. Quum enim is qui poſcebat alimenta diues fuiſſet, & poſceret alimenta ab eo quem à ſe abdicatum pauper adoptauerat, ſatis uidetur nulli fortunæ credendum eſſe.

Non ſum hoſpes grauis. Vult dicere, non multos accipio hoſpitio aut inuito, quia aduoco unum ſenem, id eſt patrem, & placui tibi hoc uitio, id eſt hac uel benignitate uel liberalitate, quod iam per ironiam uocat uitium, quia id ſibi à patruo obiiciebatur, eſtque argumentum à pari ductum, quia enim gratum fuit tibi ut te in egeſtate tua aluerim, quum inimici tui filius, debes nũc id ipſum in patre meo æquo animo pati.

Periret totus. Locus communis fuit ad comprimendã iram patrui, ex quo hæc ſententia ſumpta eſt.

Iactatus inter duos. Commiſeratio filii eſt.

Illud tamen deos &c. Concluſio fuit huius loci ad inuidiam patrui dicta, quum enim pauperem aluerit, & quo melius id facere poſſet, paſſus ſit abdicari ſe ut ab eo adoptaretur, nunc à diuite expellatur.

Deos teſtor. Teſtari quandoq; ſignificat teſtes inuocare, ut Verg. in 2. Aeneidos: Vos æterni ignes & non uiolabile ueſtrum Teſtor numen ait. Quandoq; teſtamentum condere, unde & Inteſtatus dicitur qui teſtamentum non condidit. Inteſtabilis uerò in aliam ſententiam dicitur, quem teſtari, id eſt, teſtem ciere uel inuocare nemo poſsit propter improbitatem uitæ.

Circumibo tecum pater. Hoc de patre non adoptiuo, ſed uero dicit.

Limina, id eſt, domos uel oſtia, per ſynecdochen pars pro toto poſita, eſtq; limen quod ad ingreſſum oſtiorum pro foribus ex lapide uel alia materia eleuatius quàm reliquum ſolum ponitur.

Qui alimenta dedi: ſcilicet ut ſciant homines quàm crudeliter à patruo, cui data ſunt, expulſus ſum, & te qui negaſti: ut nunc

demum

demum intelligatur iuste te fuisse tam dura fratri iratum.

Abdicari &c. Hoc pertinet ad id quod prædiximus, Descriptio legis: quia lex iubet parentes ali, ergo quum id fecerit nō potest abdicari.

Quid si flere me &c. Hoc pertinet ad alteram controuersiam qua mouetur quæstio filio, An nomine parentis is qui abdicauit contineatur. Vult ergo dicere ut non cōtineatur eo nomine, tamen sit ei adhuc erga eū affectus parentis, cui non posit imperare: & affectus ut non cōtineatur in scripto legis, continetur intra ius naturæ in loco parentis, quod omni scripto potentius est.

Calamitosum à calamitate dictum est. Volunt autem calamitatem dici à calamis, quod sit tempestas quæ calamis incidat, ut est grando, aut turbines, aut reliqua id genus mala quæ segetem euertūt aut destruunt.

Potestate. Potestas & potentia differunt. Potentia ad facultatem magnarū rerum pertinet, ut est regnū, principatus, ducatus: Potestas ad uires nostras. Inde dicimus, fac mihi potestatē dicendi: & filios dicimus in patria potestate esse, non potentia. Sic Hieronymus in præfatione ueteris test. Cera mollis & ad fingendum facilis, etiam si plastæ manus cessent, potestate tamen totum est &c. Ideò traductores textuum Aristotelis omnes corrupte dixerunt potentiam & actum, quum debuissent dicere, potestatem & consummationem, id est, perfectionem uel completionem.

Crescere proposuit. Hæc est pars abdicantis patrui. Quòd ita dicit, Crescere proposuit &c. uidetur ad exordiū pertinuisse, quo uoluerit patruus molliri inuidiā, quam illi filius adoptiuus ex specie crudelitatis parare uoluit, ut sit sententia, quoniam filius beneficus fuerit in patruum, posse illum multa sibi improperare atque iactare, hoc est, grandia loqui potius quàm se defendere, hoc est, dicere quæ ad ius causæ pertinent.

Proposuit. Proponere propriè significat quemadmodū mercatores solent aliquid pro foribus aut fenestris ad uendendū exponere, unde in lege Panes propositionis dicuntur. Quandoq; proponere significat aliquid præmittere unde cōclusio inferatur, sic Propositiones dicuntur apud dialecticos id quod hodie uulgò Præmissas uocamus. Nam id quod uerum aut falsum significat, quod Petrus Hispanus & reliqui propositionē uocant, id Boëtius enunciationē interpretatus est, Cicero melius pronunciatū uocauit, estq; simile si omne id propositionē uocemus, quale est si omne nomen substantiuum subiectū dicamus, quemadmodū ex omni pronuncia-

to propositio fieri potest si in syllogismo ponatur, sic ex omni nomine substantiuo potest fieri subiectũ, nõ tamen dicitur substantiuũ nisi ex relatione ad prædictũ, hoc est, quũ in pronunciato ponitur. Præterea proponere dicitur quemadmodũ hic pro eo quod est in animo instituere. Sic Iuuenalis: Si te propositi nondum pudet.

Inuidia tam dicitur eius, ut ait Cicero, qui inuidet, quàm cui inuidetur. Vergilius in quarto Aeneidos passiuè dixit; Quæ tandem Ausonia Teucros considere terra Inuidia est. Actiuè dixit Horatius in 1. epistola. Inuidia uel amore uigil torquebere.

Iustus meus metus &c. Argumentationis pars est pertinens ad causam. Vult enim dicere, iure abdico hunc, quod si non faciam, metuendum est mihi ne ingratum, hoc est, hunc filium adoptiuum non obsequentem mihi scribam hæredem, & relinquam inimicum scilicet hæredem, hoc est, fratrem meum ad quem munere filii sit hæreditas peruentura.

Inimicum. Inimicus & hostis differunt. Inimicus significat omnem quem odimus qui amicus non est: Hostis hodie significat eum cum quo bellũ publice geritur. Veteres autem hostẽ peregrinum uocabant.

Etiam si tu non odisti eum qui se. &c. Mollis color uel figura est, qua pater uidetur abdicare filiũ, non in odium illius, sed in odium fratris qui prius hunc ipsum abdicauerat.

Desinit esse filius &c. Argumentationis collectio uel conclusio uidetur fuisse, contra eam partem filii quam diximus esse positam in definitione nominis patris uel parẽtis: ostendit enim patrẽ naturalem non posse amplius ab hoc uocari patrem eum, à quo sit abdicatus, hoc est per quem amiserit ius filii ne possit esse hæres illius, præsertim quum sit iam ab alio adoptatus, hoc est, alium acceperit patrem. Nec enim credibile est legẽ uoluisse ut filius duobus parentibus alendis astrictus esset.

Audite quàm ual. &c. Inuidia est contra fratrem inimicũ, & habet duplicem emphasim, id est, significationem uel indicationem inuidiæ, per se enim miserabilis persona est, tam egena ut inimicum rogare cogatur, deinde inuidiosum est fratrem pro tam miserabili rogandum esse.

Quis es tu &c. Patruus hoc dicit ex grauitate personæ suæ, quia iam per adoptionẽ pater erat. Videtur autem inter omnia humanæ necessitudinis uincula nomen patris esse sanctissimũ. Ergo dicit, quis es tu scilicet iudex, qui audebis contradicere abdicationi meæ, & inter patrem, filiũ, sententiam tuã interponere. Non enim

mittimus

mittimus scilicet nos patres, ad te arbitrũ, id est, ad tuã cognitionẽ, odia nostra, scilicet in filios iudices habebimus deos, quoniam illi soli sunt ueneratione supra patris nomen, & soli possunt discernere quid recte aut secus inter patrem & filium geratur.

Extra controuersiam. Id faciebat Seneca non solum in prooemiis librorum, sed ubicunque uisum est, ut si quid dictum factum'ue esset, quod aliqua parte prodesse ad eloquentiam posset, id insereret, quale est quod hic commemorat. Dicit enim Iunium Alfium Flauium prætextatum solitum declamare, semper erat autem aliquid extra declamationem, propter quod eius eloquentia placeret, præcipuum autem lenocinium, hoc est illectamentum uel prætextum quo puer declamans placeret erat ætas, quoniam in tenera ætate plus admirationis & beneuolentiæ mereretur facundia quæ supra annos esset.

Prætextatus. Prætextati dicebantur nobiles pueri. Romæ enim interior uestis qua utebantur, tunica dicebatur, eam ignobiles illaboratam & incultam habebant: nobiles uerò prætextam, id est, certo texturæ genere pictam & ornatam, unde prætexta dicta est, & prætextati qui ea utebantur, necdum togam uirilem assumpserant. Ante togam sub pædagogis erant, quorum custodia & imperio coercebantur. Post sumptam togam ex ephebis dicebantur excedere, & desinebant sub imperio custodum esse.

Commendabat. Commendare aliquando significat aliquid curę alicuius mandare. Vergilius in 2. Aeneid. Seq; suosq; tibi commendat Troia nepotes. Aliquando gratiam aut beneuolẽtiam parare. Sic Mart. Errat Qui commendandum se putat esse suis. hoc pacto hic accipitur.

Lenocinium. Leno, lena facit fœminino genere, sicut leo leena, Laco lacæna. Dicitur autem leno qui quæstum ex prostitutis mulieribus facit, & conciliator est aut nuntius alienæ impudicitiæ. Vnde lenocinari dicitur, & lenocinium cõmendatio uel conciliatio propriè impudicæ cõsuetudinis: usus tamen obtinuit ut per trãslationem pro qualibet iucundiore gratia aut fauore accipiatur.

DECLAMATIO SECVNDA,
De Virgine prostituta.

SAcerdos casta è castis, pura è puris sit. Thema. Quædam uirgo à Piratis capta uenijt. Empta à lenone, & prostituta est. Venientes ad se exorabat stipem. Militem qui ad se uene-

*rat, cum exorare non possit, eum luctantem, & uim inferre uolentem occidit. Accusata, absoluta, & * reuersa ad suos est. Petijt sacerdotium, Contradicitur.*

*remissa

Prima pars contra uirginem petentem sacerdotium.

*nostra

Declamatio

*Sacerdos * uestra adhuc in lupanari uiueret, nisi hominem occidisset. Quid mihi cum sacerdote, cuius precario est castitas? Id enim deerat, ut tēpla eas recipiant, quas aut carcer, aut lupanar eiecit. Indignā te sacerdotio dicerem, si transisses per lupanar. Fortuna, inquit, pati coëgit, et misereri debent omnes mei, At nos miserādas nō facimus sacerdotes. Nec est apud nos maximus honos ultimorū malorum solatiū. Ita domi custodita est, ut rapi posset. * Ita chara fuit suis, ut rapta nō redimeretur. Ita raptæ pepercere Piratæ ut lenoni uenderent. Sic emit leno, ut prostitueret. Sic uenientes deprecata est, ut ferro opus esset. Mouet me respectus omniū uirginum, si in ciuitate nulla inueniri poterit, nec meretrice castior, nec homicida purior. Nulla est satis pudica, de qua quæritur. Omnes, inquit, exoraui. Si quis dubitat an meretrix esset, audite quàm blanda sit. * Ponamus tres sacerdotium petere. Vnā quæ rapta sit, Alteram quæ prostiterit. Tertiam quæ hominem occiderit. Omnibus negabo.*

*ita curæ fuit

*Putemus

Pars altera pro uirgine petente sacerdotium.

Voluerunt Dij esse miraculo, in captiua libertatē, in prostituta pudicitiam, in homicida innocētiam. Narrent sanè omnes tanquam ad prostitutam uenisse, dum tanquam à sacerdote discesserint: quā pudica sit miles, ostendit: quàm innocens, iudex: quā felix, reditus. Inter tot pericula dij illæsam nō seruassent, nisi eam sibi seruaturi fuissent. Totus populus ad seruandā pudicitiam contulit, quicquid ad uiolandam attulerat. Dicat pudicitiam suam Dijs quibus debet.

Extra controuersiam.

Longe recedendum est ab omni obscœnitate uerborum & sensuum

*ſenſuum. Quædam ſatius eſt, uel cum cauſæ detrimento tacere, quàm * inuerecundè dicere.* *uerecundiæ detrimento

RODOLPHI AGRICOLAE IN SECVNDAM Senecæ declamationem commentariolum.

Sacerdos caſta &c. Hæc declamatio controuerſiam habet poſitam in genere cauſæ legitimo ſcripti & ſententiæ. Quum enim lex dicat, Sacerdotem caſtis caſtam, & puris puram eſſe debere: quam is pro ſe ſumit, qui proſtitutam à ſacerdotio repellit, uidetur iſta neq; caſta eſſe, quia proſtituta fuit, neq; pura eſſe, quia homicida. Contrà qui defendit, dicit, non idcirco quia proſtituta ſit non eſſe caſtam, quod quidem in genere coniecturali poſitum eſt: neq; ut occiderit hominem uideri homicidam debere uocari tamen, ſed ita ſolum ſi contra ius occidiſſet, quod ad ſtatum definitiuum pertinet. Dicit ergo, Sacerdos caſta caſtis ſit. Sacerdos communis generis eſt, dictus à ſacris docendis. Sacerdos ergo, id eſt, fœmina quæ ſacris præeſt, ſit caſta caſtis, ſcilicet eis religionibus quas caſte coli oportet (Multi enim erant quibus nihil erat neceſſe, cuiuſmodi erant Venerea & Bacchanalia) & pura puris religionibus, quas non licebat fieri per eum qui nō eſſet purus, id eſt, homicidio aut alio inſigni ſcelere contaminatus. Quædam uirgo à piratis, id eſt, prædonibus marinis capta ueniit, id eſt, uendita eſt, empta à lenone & proſtituta eſt, id eſt libidini hominum pro mercede expoſita, uenientes ad ſe, ſcilicet libidinis cauſa, exorabat ſtipem, id eſt, impetrabat ut in eleemoſynam ei gratis pretium darent: militem qui ad ſe uenerat cum exorare non poſſet, ſcilicet quin ut cœperat explere libidinem, cum luctantē, ſcilicet ſecum & uim inferre uolētem occidit, accuſata ſcilicet ob cædem huius, abſoluta ſcilicet à iudicibus, reuerſa ad ſuos eſt, ſcilicet in patriam, petiit ſacerdotium, ſcilicet quia nemo libens in matrimonium ducere uoluiſſet. Contradicitur.

Piratis. Pirata Græcū eſt, dictus à πειράζομαι, id eſt experior, quia multa pericula maris & certaminum experitur.

Caſta. Caſtus à carendo dictus uidetur, quod caret, id eſt, abſtinet à Venere. Vnde inceſtus, id eſt non caſtus dicitur, quanquam alii id nomen à ceſtos quod Græcum eſt, cingulumq; Veneris ſignificat, ſed id longius petitum eſt, & ad ſignificationem parum conuenit. Accipitur autem caſtitas apud ueteres non modò pro pudicitia, ſed pro omni abſtinentia ſcelerum.

Veniit. Veneo à uenum & eo dicitur.

Exorabat. Differunt orare & exorare. Orare est rogare: Exorare impetrare quod rogatur. Sic Terentius in Adelphis: Orator ad uos datus sum, sinite ut exorem.

Stipem. Stips apud ueteres significat quod hodie Grçco uerbo Eleemosynam dicimus, id est, miserationem. Vnde & Stipatores dicuntur, & Stipendium.

Militem. Miles quid significet hodie ferè plurimorum errore ignotum est. Vulgus militem uocat eum qui apud ueteres ius habebat aureorum annulorum, quæ erant insignia equestris ordinis, hiq; Equites uocabantur. Vnde Horatius dicit in Arte: Romani tollent equites peditesq; cachinnum. Ergo quibus hodie ius est aureorum ornamentorũ, equites, aut equestris ordinis uiri dici debent. Miles uerò omnis ille qui in bello armatus operam dat, quod hodie indocti stipendiarios uel satellites uel quiduis aliud uocant.: Vnde & Militare, in bello operam præbere, & Militia exercitium rei bellicæ apud omnes literatos uocatur.

Accusata. Accuso ab ad & causor causaris dicitur, mutata per synæresim, id est, coniunctionem & u in u, ut claudo cludo.

Sacerdos uestra &c. Hoc ad inuidiam dicitur, quasi dicat non esse dignam honore sacerdotii, quæ ex una turpitudine, scilicet meretricatu, per aliam turpitudinem, scilicet homicidium liberata est.

Lupanari. Lupanar dicitur prostibulum, id est, locus in quo prostitutæ, id est, meretrices habitabant. Lupam enim ueteres meretricem uocabant.

Quid mihi &c. Est quasi obiectio contra aduersarium, quasi dicat, sacerdotem tam castam esse debere, ut non solum non uiolata, sed etiam tentata uel appellata sit de impudicitia, quod necesse erat huic contingere quæ erat casta solum per preces suas, quia adeuntes exorabat ne sibi uim inferrent.

Precaria. Precarium dicitur quod precibus impetratur. Sic Seneca paulò antè: Quæ paret mihi olim precario.

Id enim deerat &c. Huc acriter & inuidiose dicitur, Id enim deerat, inquit, scilicet ad contumeliam: uel per ironiam dicitur, quasi non deerat, sed tale est quod omnino fieri non debeat.

Vt templa eas recipiant. Cum magna cura uerba pensitauit, opponés templo lupanar aut carcerem, & recipiant contra ciecit, quasi quibus in lupanari aut carcere locus non dabatur, illas indignissimum sit in templa recipere.

Templa à templando, id est, conspiciendo dicta sunt, quia

ueteres

ueteres antequã templa conderent tẽplabantur, id eſt, uidebant quale ſe augurium præberet, ut templum id feliciter fieret: uel quia cõtempla, id eſt, eminentia & conſpicua erant.

Carcer quaſi coarcer dictus eſt: ſignificat autem ſingulari numero locum quo homines uincti aſſeruantur: plurali uerò carceres dicuntur hi loci quo equi aut currus pro præmio curſuri continentur. Sic Lucanus in primo Pharſaliæ: Vt quum carceribus ſeſe effudere quadrigæ.

Indignam te ſacerdotio &c. Argumentum à maiori. Si indigna eſt quæ tranſit per lupanar, quanto indignior quæ uixit in lupanari.

Fortuna, inquit, &c. Contradictio eſt dicentis pro proſtituta, quia enim non ſuo uitio proſtituta fuit, ſed eius qui eam cepit, putat id non poſſe ſibi pro crimine obiici, quod ſibi non ſua improbitate, ſed fortunæ uiolentia contigit.

Miſereri. Miſereor dicimus cum genitiuo ſolum, ut miſereor tui. Miſeret imperſonale accuſatiuo & genitiuo iungitur, ut: miſeret me tui. Miſereor accuſatiuo iungitur, ut Vergil. in. 4. Aeneid. Num lachrymas uinctus dedit, aut miſeratus amantem eſt.

At nos miſerandas. Diſſoluit contradictionem. Nos, inquit, non facimus ſacerdotes, quia miſerandæ ſunt, neq; felicitatem ſacerdotalis nominis damus infelicibus.

Honos. Vetuſto more Honos, Lepos, Labos, Arbos, habent s, pro r, in fine.

Vltimorum, id eſt, maximorum, quia poſt ultimum nihil eſt, ſicut ſupra maximum nihil.

Ita domi cuſtodita &c. Egregia argumentatio qua docet indignitatem perſonæ, quæ omni ratione ſemper contempta fuit, eſtq; genus inductionis, ut hæc uelut forma argumẽtandi illis & illis & illis contempta fuit, ergo omnibus eſt cõtemnenda. Contemnenda eſt, ergo indigna ſacerdotio eſt.

Mouet me &c. Pars argumentationis eſt ducentis ad inconueniens, quaſi dicat, in ſacerdotium ſumi debet caſtiſsima & puriſsima, ergo ſi hæc tanquam caſtiſsima & puriſsima aſſumitur, nulla uidetur uirgo eſſe purior homicida, aut caſtior proſtituta, quod prorſus abſonum eſt dicere, quare nequaquam in ſacerdotium aſſumenda eſt.

Nulla eſt ſatis pudica &c. ſcilicet ut in ſacerdotem aſſumatur: quum enim ſacerdos debeat eſſe antiſtita quædam & magiſtra pudicitiæ, dignum eſt ut ſit certæ & indubitatæ pudicitiæ.

Omnes,inquit,&c. Contradictio est pro parte prostitutæ, quasi dicat nõ hoc quod prostituta fui in crimen impudicitiæ mihi uertendum est, quia exoraui omnes, hoc est, effeci precibus ut ab omnibus pudica manerem.

Si quis dubitat &c. Conuertit hanc contradictionem aduersarius in eam ipsam pro qua posita est, sumpto ex coniunctis argumento, ut: Omnes exorauit, ergo blanda est: blanda est, ergo est meretrix. Est sanè genus hoc argumentandi acerrimum, quando datur aliquid ex his quæ aduersarius pro se posuit, conuertere & retorquere in eum, & suo illum gladio iugulare, ita tamen si uehemens & firmum argumẽtum posit duci, alioquin friuolum uidetur & hominis uerba cauillantis: & hoc quod hic positum est non satis dignum argumẽtum uidetur ingenio & fama Portii Latronis, cuius hæc est declamatio.

Meretrix dicta est à merendo, quia impudicitia corporis meretur, id est quæstum facit.

Ponamus tres &c. Hoc est acre argumentum & pugnax, habetq; imaginem inductionis, ut: negabo illi crimen & illi & illi, ergo magis simul omnibus negabo. Hic autem & cum criminibus personas diuisit, poterit alioquin argumentum commode in una persona explicari, ut dixisset, Ponamus hanc quæ sacerdotium petit, raptam tantum fuisse, ponamus eam tãtum prostitisse, ponamus hominem occidisse, ex quauis harum causarũ sacerdotium ei negarem, quanto magis ex omnibus negabo.

Omnibus negabo. Deest conclusio, scilicet quum omnibus, id est, tribus illis prædictis negem, quanto magis uni, quæ sola fecit id quod omnes illæ fecissent.

Prostiterit. Prostare neutrale uerbum est, significatq; in loco publico expositam impudicitiæ stare. Prostituere actiuum est, & significat aliquam ad prostandum exponere. Leno ergo prostituit, meretrix prostat.

Negabo. Negare quandoq; significat contrarium eius quod est affirmare. Vergil. in Bucol. Sed reddere posse negabat. Quandoq; significat petentem repellere, ut hic. Sic & Martialis: Si nil Cinna petis, nil tibi Cinna nego.

Voluerunt dei esse &c. Hæc est pars prostitutæ, in qua præcipue sumit colorem ex iudicio diuino, tanquam maxime debeat deorum ministerio consecrari, quam Dii sibi ex tam multis calamitatibus saluam esse uoluerunt, qui color per totam orationem seruandus ei fuit qui hanc partem dicebat, adiuncto fauore personæ,

qui

qui naturaliter ex tam multis aduersis illi parabatur. Videtur ergo hic locus in principio positus, ex prooemio acceptus esse, maxime enim ad personæ commendationem pertinet: quid enim est quod maiorem commendationem pararet personæ, quàm tantum fauorem deorum, ut inter tot aduersa seruarent illæsam, ut liberaretur cum captiua esset, maneret pudica quanquam prostituta esset, & faceret salua innocentia homicidium.

Dei. Dei uel di promiscuè dicitur, usitatius apud communes di est. Id autẽ uno i scribendum est, quemadmodum ratio postulat, nõ duobus quemadmodum uulgus scribit, cuius rei ratio nobis paulò latius aperienda est. Sciendum est ergo uetustissimos solitos esse i longum per e & i diphthongam scribere: erant itaq; diphthongi Latinæ quatuor, æ, œ, ei, & au, nam eu nisi in interiectionibus, heu & heus in nullis dictionibus Latinis inuenitur. Scribebant ergo pro dico deico, & scribo screibo, & pro mariti mareitei, quod hodie quoque in quibusdam uetustissimis inscriptionibus licet intueri in Italia, quæ priscis temporibus factæ sunt. Postea hæc diphthongus consuetudine abolita est, positumq; est solum i pro e & i. Ergo id accidit seruatumq; est in his non solum in quibus dictionibus nihil mutabatur, sed etiam est quibus e ad declinandi ratiõe pertinebat: dictum est itaq; isdem pro eisdem, & idem pro eidem, & hi pro hei, & di pro dei. Quod autẽ non posit di per duo i scribi, manifestum est ex hoc, quoniã di una syllaba est, duæ uocales autẽ unam syllabam facere non possunt, nisi uel fiat diphthõgus ex eis, uel altera transeat in uim consonantis. Ex duobus autem i nulla diphthongus Latina constat, transire autẽ in uim consonantis precedente muta nõ potest, Ergo scribendum est di, & similes dictiones uno i & non duobus.

Pudicitiam. Pudicitia, & pudor, & pudentia differunt. Pudicitia enim in corporis integritate consistit: Pudentia in animi uerecundia: Pudor & pro pudicitia & pro pudentia accipitur.

Innocentiam. Innocentia non significat id quod hodie hoc nomine intelligimus, id est secordia uel torpor animi, sed quasi oẽs uirtutes hoc nomen complectitur, qui enim innocens, hoc est, non nocens est, is uidetur prorsus bonus esse.

Narrent sanè. Purgatio est eius quod obiicitur prostitutam fuisse, quid enim refert prostitutam & in turpi loco fuisse eam, si tamen omnes qui ad eam uenerunt discesserunt tanquam à sacerdote, id est, tam caste quàm uenerunt.

Quàm pudica sit &c. Cõfutat quasi una collectione omnia quę contradici possent. Quum enim iubeat lex castam esse debere & puram

puram sacerdotem, ista in milite castitatem suam *ostendit, in iudicio* puram se esse probauit, deinde ista etiam Deis *ita uideri felicitas* reditus sui declarauit: non enim Deos tantum *illi felicitatis daturos* fuisse, nisi eam ministerio suo, id est, sacerdotio eam uoluissent seruare.

Totus populus &c. Argumentum sumptum ex iudicio populi, quum enim ad uiolandam eam populus uenisset, & non tactæ tamen dederit stipem, uidetur iudicasse populus eam non solum pudicam esse, sed etiam ut esset facere suis opibus uoluisse.

Dicat pudicitiam suam Diis &c. Hoc est efficax & honestæ frontis, ut ita dicam, argumentum, quum enim uideatur solo munere deorum consecuta esse ut casta permaneret, iustissime consecrat pudicitiam suam Diis, per quos eam seruauit. Dicare proprie est aliquid alicui uelut in suam potestatem assignare. Sic Vergilius: Coniugio iungam stabili, propriamq; dicabo.

Extra controuersiam. Longe &c. Hoc uult dicere, quum enim hi qui contra prostitutam dicebant sumerent occasionem ad exprobrandum ei fœditatem lupanaris, & quæ necesse fuerit ibi eam audire, quanquam salua pudicitia, & cum qualibus uersari, & quæ pati, liberius multa & inuerecundius dicebant, à quo monet Seneca omnino abstinendum esse, licet enim nonnulla si dicantur prodesse causæ possint, tamen si sint turpia dictu tacenda potius quàm inuerecundi hominis famam subeundam.

Hoc etiam postquam Seneca dixit notandũ uidetur parum probabilem uideri totum colorem partis illius quæ contra prostitutam est, & magis conuenire eam orationem aspero illi & libero ingenio Latronis, quàm uero oratoris iudicio, tota enim oratione in prostitutam inuehitur, & suspiciones impudicitiæ & aliorum in eam criminum spargit, quod primum minime fauorabile est, ut calamitates cuiquam obiiciantur, præsertim ei quæ inter omnia aduersa tamen innoxia permanserit: deinde & extra uel potius contra thema hæc ipsa dicuntur, datur enim in themate pudicam eam quum prostituta esset mansisse, in cuius honorem etiam ab homicidio absolutam esse cõstat, quare necesse est omnium fauorem hac in parte pro ea stare, neq; æquis accipere auribus hac parte infamari eam unde ei præcipue admiratio accedit.

Detrimento. Detrimentum à detero dicitur, quia deterit aliquid rebus nostris, hoc est damnum uel iacturam affert.

DECL

DECLAMATIO TERTIA,
De incesta saxo deiecta.

INcesta saxo deiiciatur. Thema. Incesti damnata antequam deiiceretur, Vestam inuocauit, deiecta uixit. Repetitur ad pœnam, contradicitur. Rubrica

Prima pars contra incestam.

Id enim deerat ut modestior in saxo esset, quàm in sacrario fuerat. Dubitari non potest quin tandiu deiicienda sit, donec efficiatur, propter quod deiecta est. Patrocinium suum putat * pereundi infelicitatem. Quid tibi importuna mulier imprecer? nisi ut ne bis quidem deiecta pereas. * Exponam cum quo stuprum uel quando cōmisit. Quia probaui, istā damnastis. Non putas legē cauisse ut perires, quæ cauit quēadmodū perires? Male de iis existimas, si sacerdoti suæ tam sero succurrunt. Ita Dii maluerunt damnatā absoluere, quàm sacerdotē?

*perennem infelic.

* Et ponam

Pars altera pro incesta.

Damnata deiecta est, absoluta descendit. Putares puellam non deiici, sed demitti. Lex sacerdotem non ad saxum usque * deferret, nisi sententiam deorum expectaret. Erat altitudo montis, etiam securè despicientibus horrenda. *differret

RODOLPHI AGRICOLAE IN TERTIAM Senecæ declamationem commentariolum.

Incesta saxo deiecta. Lex est ut incesta, hoc est, sacerdos Vestæ in stupro deprehensa deiiciatur, id est, præceps mittatur de saxo, id est, rupe aliqua. Quædam quum esset damnata incesti antequā deiiceretur, deam Vestā inuocauit, hoc est, orauit ut ita sibi auxilio esset quemadmodū sciret esse se pudicā: quū deiecta esset, salua permansit, repetitur rursus ut deiiciatur, quia lex uidetur uoluisse ut moreretur, deiici debere ergo quandiu mortua non sit legis uoluntati nō esse satisfactum. Cōtradicit, quia deiectam defendit: quum enim dicat lex, damnatam deiici debere, hæcq; damnata deiecta sit, uidetur iussis legis nihil reliquum esse in ista. Est itaq; genus legitimum ex scripto & sententia legis nascens, cuius sententiam quidem tuetur accusator, scriptum uerò defensor.

Vestam.

Vestam. Vesta dea erat ignis, in cuius templo perpetuus ignis ardebat, erantq; custodiæ eius consecratæ uirgines Vestales quæ pudicitiã suam deæ consecrabant, & quibus capitale erat in stupro deprehendi, post sexagesimum annũ siqua uoluisset licebat ei nubere, erantq; propemodum similes sanctimonialibus nostri temporis.

Incesti. Incestũm ab in id est non & castus dictũ est, proprieq; uocatur impudicitia in personam aliquam, uel affectum sacris incurrens, ut est uel in consecratam deo uel in coniunctam cognatione tam arcta ut per leges uxor esse non posit.

Id enim deerat &c. Hæc est pars accusatoris reposcentis ad pœnam eam quæ deiecta fuerat, primumq; hoc inuidiam trahit quod ausa sit in saxo Vestam inuocare, quasi dicat, Non esse mirandum si tam immodesta fuit ut auderet in saxo inuocare Vestã quũ sit ausa in eius sacrario licet impudica esset uersari.

Sacrarium dicitur in templis locus in quo sacra reponuntur, quod uulgò sacristiam uocant.

Dubitari non potest &c. Hoc acriter dicitur. Non enim lex frustra deiici uoluit damnatam, nec ob aliud quàm ut moreretur, nam si noluisset mori damnatam, nõ utiq; de tam sublimi deiici iussisset, ergo quandiu factum non est quod fuit causã statuendæ legis, non est obeditum legi.

Quin, id est, quî non. Quando autem ponitur in medio constructionis iungitq; duos sensus, accipitur pro ut non, sicut qui & quo pro ut accipimus. Sic Verg. in 4. Aeneid. Quo regnum Italiæ Libycas aduerteret oras. Quando iungitur imperatiuo, ut quin age, legendum est disiunctim, ut dicamus quin, id est, quî non, hoc est, quare non, scilicet agas, deinde age subiiciendum est. Quum iungitur indicatiuo, simpliciter & coniunctim legitur, quin paras, id est, quî non, quare non paras.

Patrocinium suum &c. Vult dicere. Hæc putat se defensuram esse per hoc quod sit ad pereundum infelix, id est quod semel deiecta non perierit, sed necesse sit eam bis deiici. Patrocinium à patrono dictum est. Patronus dicitur qui seruum libertate donatum manumisit: quemadmodum enim ad seruum dominus, sic ad libertum patronus dicitur. Inde qui aliquem capitis reum in iudicio defenderat, apud ueteres dictus est etiam patronus, quoniam is reo quasi usum uitæ reddidisset, sicut seruo dominus manumisso, & inde patrocinium, id est, defensio dicitur.

Tantum scripsit Rodolphus Agricola in has Senecæ declamationes.

DECLAMATIO QVARTA
Quæ de forti sine manibus.

*ADulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrunque corpus interficiat, sine fraude sit, liceat adulterium * & in matre filio uindicare.* Thema. *Vir fortis in bello manus perdidit. Deprehendit adulterum cum uxore, de qua filium adolescentem habebat. Imperauit filio, ut occideret. Non occidit. Adulter effugit, abdicat filium, contradicit.* Rubrica * & marito et filio uind.

Prima pars pro forte contra filium.

Solus ego ex omnibus maritis nec adulterū dimisi, nec occidi. Quis non putet, aut me sine filio fuisse, aut filiū sine manibus. * Conceptus est iste, *A quo sciemus? Cùm adulteros deprehendero. Tunc primum sensi me manus in bello perdidisse meas, domi etiā filij manus perdidi. Tā frustra ad filiū, quàm ad gladiū cucurri. In bellum non peruenit, & ante patriæ quā patri negauit manus. Vsq; eo pugnauit pro nobis, ut pro se nō posset.* Adolescens *quos dimisisti sequere.* Non potui, inquit, *matrem occidere. Quo sis excusatior, adüce & patrem.* *Deceptus

Pars altera contra fortem hominem pro suo filio.

*Alterum putaui parricidiū, matrem corā patre occidere. Non semper scelera nostri sunt iuris. Et truces quoq; animos misericors natura debilitat. In tam inopinati flagitii spectaculo, toto corpore stupui. Pater tibi manus defuerūt, mihi omnia, priusquā * in memoriā reuerterer, exierant. Maius erat scelus, quod impetrabas, quàm quod deprehenderas. Si quid exegeris ultra uires meas, dicam, Ignosce, Non possum. Ignoscit pater filio, nauigationem recusanti, si non ferat mare. Ignoscit non sequenti castra, si non potest, quamuis ipse pater militaris sit. Ipsam legem recita. Licet marito, liceat & filio. Quare tā multos nominat, nisi quia aliquos putat esse, qui nō possint? Exierunt adulteri inter patrem debilem & filium stupentem.* * in me reuerterer

DECL

DECLAMATIO QVINTA

De eo qui duas rapuit.

* optet

RApta, raptoris aut mortem, aut indotatas nuptias * petat, Vna nocte quidam rapuit duas. Altera mortẽ optat, altera nuptias.

Prima pars contra raptorem.

Stupro accusatur, stupro defenditur. Cum altera rapta litigat, alteram aduocat. Vindicate patres. Fortior publicæ disciplinæ seueritas surgat. Iam binæ rapiuntur. Coit populus uelut publico metu territus, uix credens duos fuisse raptores. Alteram iniuriæ rapuit, alteram patrocinio. Perieras iam raptor, ni bis perire meruisses. Si te ante rapuisset, & nuptias optasset, * deinde hanc uitiasset antequam nuberes, negares illum iubente rapta, debere mori. Nihil amplius raptori præstare potes, quàm ne lege tua pereat. Contra alienam legem nullum ius habes. Tu raptori præstas, ut illum ipsa non occidas. Non potes præstare, ne quis occidat.

* deinde aliã uit.

Pars altera pro raptore.

Inter pares sententias mitior uincat. Refer Virginiam, dic Lucretiam. Plures tamen Sabinæ sunt. Contumeliosum mihi erit, te dignam uideri, in cuius honorem homo occidatur, me dignam non uideri, in cuius honorem homo seruetur.

DECLAMATIO SEXTA

De filio quodam ducente filiam Archipiratæ.

CAptus à Piratis scripsit de redemptione. Non redimebatur. Archipiratæ filia eum iurare coëgit, ut duceret se uxorem, si dimissus esset. Iurauit ei. Relicto patre secuta est adolescentẽ. Duxit illã, Orba incidit, Pater imperat, ut Archipiratæ filiam dimittat, & orbam ducat. Nolentem abdicat.

Prima pars contra filium.

Bonæ spei uxor, bonæ spei nurus, quæ uel amare captiuum potest,

poteſt,uel odiſſe patrem. In carcere, inquit, ac tenebris iacebã. *Narret, inquit, ſocero beneficia puella, non miſericordia mota eſt, ſed libidine.

*Narro obſecro ſoceri benefic.

Pars altera pro filio.

Illo me loco non deſeruit, in quem uenire & pater timuit. Vidiſſes mẽbra uinculis preſſa, macie retractos introrſus oculos. Attritas catenis et inutiles manus, talẽ quis amare niſi miſericors poſſet? In tot conſulatus Marius nihil habet clarius, quàm ſe autorẽ. Pompeiũ, ſi hæreditariæ extuliſſent imagines, nemo Magnũ dixiſſet. Seruum regem Roma tulit. Quid tibi uidentur illi, qui rapti ab aratro paupertate ſua beatam fecerunt Rempublicam? Non poſſumus unà felices eſſe, quod ſolemus, unà infelices erimus.

DECLAMATIO SEPTIMA.

De tyrannicida à Piratis dimiſſo.

Liberi parentes alant, aut uinciantur. Quidã alterũ fratrẽ tyrannum, alterũ in adulterio deprehenſum, deprecante patre ne faceret, interfecit. A piratis captus ſcripſit patri de redẽptione. Pater piratis epiſtolã miſit, ſi præcidiſſent ei manus, duplam pecuniam ſe daturum. Piratæ illum dimiſerunt. Pater in egeſtatem incidit, petit alimenta. Negantem uult in uincula ducere.

Prima pars pro filio tyrannicida.

Si præcideritis. Si iraſceris, ſcribe potius ſi occideritis, tyrannicida. Exitũ tyranni rogo, non timeo. Manus quas Piratæ ſoluerunt, iudices alligent. Pro adultero filio rogas. Quærite nunc unde tyranni fiant. Duplam dabo. Apparet, pro unico filio rogat, duplã dabo, alterã pro filio, alterã pro tyrannicida. Si manus præcideritis. Hoc nec adultero fecimus, nec tyrãno. Etiamnum manus meas petis? Nega tuã eſſe epiſtolã, & habes argumentũ. *Dic, ego rogare etiã pro adultero ſoleo. Remiſe- p runt

*Dic ergo ego etiã pro adultero ſoluo.

runt me Reipublicæ cum manibus, patri cum epiſtola. Hoc noſtro ſeculo ad fabulas deerat, ut narraretur aliquis à Piratis dimiſſus, alligatus à patre. Eius crudelitatis emptor, cuius nec Pirata uenditor. Duplam dabo. Quid neceſſe eſt? potui uilius ſolui. Vt præcidatis ei manus. Obſtupuere prædones, & inquiunt, Indica patri, non omnia Piratas uendere. Qualē optē patrem, neſcio. Diues debilitat, egens alligat. Neutrum manibus meis expedit. Vbi eſt patrimonium tuum, uel quo tyrannos inſtruis, uel quo adulteros facis.

Pars altera contra filium tyrannicidam.

Suſcepi tria prodigia inter me & ſe furentia. Vnum, qui poſſet patrē opprimere. Aliū, qui fratrem uiolare, Alium qui patrem. Lex hæc ſcripta eſt pro malis patribus. Nā boni etiā ſine lege aluntur. Sciebā piratas non facturos, niſi pecuniā accepiſſent, & ſi ſperaſſent, utiq; præcidiſſent. Non ira illa patris, ſed calliditas fuit. Vnde redimerē, non habebā. Rogare in tam auara ciuitate neminem poterā. in qua ne filij quidem patres alunt. Vſus conſilio ſum, ſciens piratas, non crudeles, ſed auaros, Feci ut deſperarent, quod poſſes redimi. An prudēter cogitauerim, neſcio. Interim feliciter cogitaui. * Excluſa mens eſt, ex quo uidi unum in arce filium, alterum in adulterio, tertium in parricidio.

*Excuſſa

Extra controuerſiam.

Relictus ſolus orbus ſenex, qui color approbandus eſt impetu. Magna enim ui opus eſt, ut aliquis accuſans, ſe mirabilē faciat. *Perſium memini hominem inter ſcholaſticos inſanum, inter inſanos ſcholaſticum.

*Sparſum

DECLAMATIO OCTAVA.

Quæ eſt de forti abdicato.

QVi ter fortiter fecerit, militia uacet, Ter pater fortem in acie, quarto uolentem exire retinet. Nolentē abdicat.

Prima

Prima pars pro abdicante.

Quod patriæ supereſt,patri uindico. O me, filio pugnãte, laſſum. Iam pro te dubito. Neſcio quid lex timet. Miraris, ſi quod legi ſatis eſt,patri nimis eſt. Cauſa mihi abdicandi eſt,ne ſine filio uiuam. Abdicatio mea in poteſtate abdicati eſt. Optimus finis uirtutis eſt,antequam deficias,deſinere. Lex quoque ter uiro forti aut diffidit aut conſulit.

Pars altera*pro forti abdicato.

*contra forte abdicantem.

Certe abdicatis pugnare licet. Pudet me,ter uicti militãt. Senator poſt ſexageſimũ quintum annũ, in curiam uenire non cogitur,nec uetatur. Quicquid honoris nomine datur,in utrãque partem licet, Alioquin deſinit præmium eſſe,cui neceßitas imponitur. Otium imperas animo non otioſo. Tumultus exortus eſt. In me omnium ciuium diriguntur oculi,& adhuc,uerũ dicendum eſt, nihil mihi patria debet. Nunquam pugnaui niſi coactus. Adhuc militia mea legis munus eſt, Athenienſes abdicato uicerunt duce. Quantum intereſt? Ille abdicationem uir tute deleuit,ego merui.

Libri primi declamationum finis.

IN LIB. DECLAMATIONVM PRIMVM.

In ultima huius libri declamatiõe,tituli erãt inuerſi. Prior enim erat, pro abdicato,quum eſſe debuerit,pro abdicãte patre. Alter qui erat,contra fortẽ abdicatũ, eſſe debebat,pro forti abdicato. Qui caſtigationi prioris æditionis præerãt,offenſi ſermone qui eſt in parte poſteriore, otium imperas animo non otioſo, quoniam ad abdicantem accommodari non poſſunt,admonuerunt eam partem à ſuperiori perperam huc translatam,ſed falsò. Vt autem tituli inuerterentur, hæc opinor res errori dedit anſam. Prior pars ſic orditur, quod patriæ ſupereſt,patri uindico. Hoc exiſtimabat aliquis ab alio de patre dici,quum pater ita de ſe loquatur,ſentiens iam ſatisfactum patriæ,reliquum eſſe dandum patri. Similis forma eſt,quaſi dicas. Si nõ tribuis hoc benemerito,ſaltem tribue ſeni:ſubaudito pronomine mihi. Hoc ideò uiſum eſt monere, ne quis ratus caſu factum reponat priſtinos titulos.

IN LIBRVM SECVNDVM.

Quæ declamationi secundæ adiiciuntur, extra controuersiam, decerpta constat ex controuersia undecima, ubi tractatur idem thema. Porrò uersus qui hic refertur ex Ouidio, corruptus erat in quibusdam exemplaribus, Egelidũ boream egelidumq́; notũ, ut redderent carmen pentametrum. At legendum est. Gelidum boream, gelidumq́; notum, ut sit metrum anapesticum, ex Medea, quam Ouidius scripsit. Vnde & Quintilianus citat uersiculum hunc, Seruare potui, perdere an posim rogas?

PROLOGVS SECVNDI LIBRI.

VM repeterem quos unquam bene declamantes audissem, occurrit mihi inter alios Fabianus philosophus, qui adolescens admodũ, tantæ opinionis in declamando, quantæ postea in disputando fuit. Exercebatur apud Arellium Fuscũ, cuius genus dicendi imitatus, plus deinde laboris impendit, ut similitudinem eius effugeret, quàm impenderat, ut exprimeret. Erat explicatio Fusci Arelli splendida quidẽ, sed operosa et implicata, cultus nimis exquisitus, cõpositio uerborũ mollior, quàm ut illam tam sanctis fortibusq́; præceptis præparans se, animus pati posset. Summa inæqualitas oratiõis, quæ modo exilis erat, modo nimia licentia uaga & effusa: principia, argumenta, narrationes aridæ dicebantur. In descriptionibus extra legem omnibus uerbis, dummodo niterent, permissa libertas. Nihil acre, nihil solidum, nihil horridum. Splendida oratio & magis lasciua quàm læta. Ab hac cito se Fabianus separauit, & luxuriã quidem cum uoluit, abiecit, obscuritatem euadere non potuit. Hæc illum usq; in philosophiam prosecuta est. Sæpe minus quàm audienti satis est eloquitur, & in summa eius ac amplißima* facultate dicendi, antiquorum tamen uitiorum remanent uestigia. Quædam tam subito desinunt, ut nõ breuia sint, sed abrupta. Dicebat autem Fabianus ferè dulces sententias, et*

*horrendũ.

*felicitate

quoties

quoties incidebat aliqua materia, quæ conuitium seculi reciperet, inspirabat magno magis quã acri animo. Deerat illis oratoriũ robur, & ille pugnatorius mucro, splendor uerò uelut *uoluptarius non elaboratæ orationi aderat. Vultus dicentis lenis & pro tranquillitate morũ remissus, uocis nulla contentio, nulla corporis asseueratio cũ uerba uelut iniussa fluerent. Iam uidelicet compositus & pacatus animus, cũ * ueros compreßisset affectus, & irã doloremq; procul expulisset, parum bene imitari poterat, quæ* effugerat. Suasorijs aptior erat locorum habitus fluminũq; decursus, & urbiũ situs, moresq; populorũ nemo descripsit abũdantius. Nunquã inopia uerbi substitit, sed uelocißimo cursu ac facillimo omnes res beata circũfluebat oratio. Hæc eo libentius ô Mela fili charißime refero, quia uideo animum tuum à ciuilibus officijs abhorrentem, & ab omni ambitu auersum, hoc unum concupiscentem nihil concupiscere, ut eloquentiæ tantum studeas, facilis ab hac in oẽs artes decursus est. Instruit etiam quos non sibi exercet. Nec est quod insidias putes tibi fieri, quasi id agam, ut te bene * crediti studij labor teneat. Ego uerò non sum bonæ mentis impedimentum, perge quò inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem. Erat quidem tibi maius ingenium quàm fratribus tuis, omnium bonarum artium capacißimum, est & hoc ipsum melioris ingenij pignus, non corrumpi bonitate eius, ut illo male utaris. Sed quoniam fratribus tuis ambitiosæ curæ sunt, foroq; se & honoribus parant, in quibus ipsa quæ sperantur timenda sunt, ego quoque aliquando eius processus auidus, & hortator laudatorq; uel periculosæ, dum honestæ modo industriæ, duobus filijs nauigantibus, te in portu retineo. Sed proderit tibi illa, quam tota mente agitas declamandi exercitatio, sicut Fabiano profuit, qui aliquando cum Cestium audiret,

*uolũtarius
*uerò
*effinxerat
*cedentis

nihilominus declamabat, et tam diligenter, ut putares illum illi ſtudio parari, nō per illud alteri præparari. Habuit *etiā* Blandum *rhetorem præceptorem, qui eques* Romanus Romæ *docuit.* Ante *illum inter libertinos præceptores pulcherrimæ diſciplinæ continebantur, & minimè probabili more, turpe erat docere, quod honeſtum erat diſcere.* Nam *primus omnium* Latinus *rhetor* Romæ *fuit puero* Cicerone Plotius. Apud Blandum *diutius quàm apud* Fuſcum Arellium *ſtuduit, ſed cum iam transfugiſſet, eo tempore quo eloquentiæ ſtudebat, nō eloquentiæ cauſa. Scio futurum, ut auditis eius ſententijs, cupiatis multas audire. Sed nec ille diu declamationibus uacabat, & ego multo minor natu quàm ipſe erat, audiebam quoties inciderat, non quoties uolueram.* In *hunc ergo libellum quæcunq; ab illo dicta teneo, conferam.*

*Adoptādus poſt tres abdicatos.

*Abdicatus poſt tres abdicandos.

Diues *tres filios abdicauit.* Petijt *à paupere unicum in adoptionem.* Pauper *dare uult.* Nolētem *ire abdicat.* Cōtradicitur.

Prima pars pro filio pauperis.

Nunquam *futurū putaui, ut aut pater meus liberos odiſſet, aut diues concupiſceret.* Dubitaui *diu, an ille amicū tentaret, an hic filium.* Ita *uerò nos ſumus pauperes, qui habemus quod diuites rogent? Si immerito abdicauit, odi patrem, tot eijcientem innocentes. Si merito, odi domum tot facientem nocentes.* Amo *æquè paupertatē ac patrem, utriq; aſſueui.* Non *tibi permultis* *beato *fulta liberis domus eſt, quanquam nec ſic, debuiſti dare.* Tutior *aduerſus fortunam eſt, cui aliquid poſt damnū ſupereſt.* Abdico *inquit, apparet, tantū ut uincas.* Vna *inter nos diſputatio eſt.* Hic *me dignū putat* *bono patre, Ego meo. Diuitem *mihi uis dare,* Ego *te uolo.* O *merito abdicandum, ſi talem patrem relinquo.* *Quem *me uideri uelim neſcio,* Innocentē, *ſi abdicor,* Nocentem, *ſi adoptor.* Non *ut in cæteris abdicationibus, in mea poteſtate*

**Vtrū tamē uelim neſcio. Innocentem? Sed abdicor. Nocentē? Sed adoptor.*

teſtate eſt nõ abdicari. Perditurus ſum patrẽ, ſi abdicor, Perditurus ſum ſi nõ abdicor. Quid intereſt utrum eijciat an trãſferat? Et ſi parendũ in omnibus patri, in eo non parẽdum, quo efficitur, ne pater ſit. Graue eſt carere unico, grauius eo, quem alius filium cõcupiſcit. Non delectant dominos ignoti ſeruorũ greges. Nec ſonantia ergaſtula *laxi ruris. Patrẽ gratis amo. *Lati
Neceſſe eſt ut timeam domum liberis infelicem. Non poteſt inueniri aptius tẽpus reconciliationis. Diues filios quærit.

Pars altera contra filium pauperis.

Magnum & hoc inter cætera paupertatis incommoda eſt, quod abdicationẽ filius non timet. Senatorium ad gradum cenſus aſcendere facit. Cenſus Romanum equitem à plebe diſcernit. Cenſus in caſtris ordinem promouet. Cenſu in foro iudex legitur. Nunc facilius eſt paupertatem laudare, quàm ferre. Si emendati, inquit, fuerint liberi mei, habebo hanc cum illis: ſi perſeuerauerint, habebo pro illis.

Extra controuerſiam.

*Horridi declamatores fidelius tuentur colores quos propoſuerũt. Nulla ſententiæ dulcedo ſubrepit, nullum ſchema ſollicitat. Sic quæ malam habent faciem, ſæpe pudicæ ſunt, non animus illis deeſt, ſed corruptor. Gallus *Nibius tam magnæ fuit olim eloquẽtiæ, quàm poſtea inſaniæ. Cui hoc accidiſſe uni ſcio, ut ad inſaniam non caſu *caderet, ſed iudicio perueniret. Nam dum inſanos imitatur, dum lenocinium ingenij furorem putat, quod ſimulabat ad uerum redegit. Otho Iunius pater edidit quatuor libros colorum, quos belle Gallio noſter Antiphontis libros uocat, tantũ in illis ſomniorum eſt. Syriacus contra Maximum Stertinium, à quo premebatur, cum comes eius fuiſſet, dixit, Per annos *quindecim in officio tuo fui, dic quid peccauerim? Sed hæc eſt conſuetudo ueſtra, iniuriam uocatis finem ſeruitutis.

*Aridi
*Viuius
*incideret,
*duodecim

DECLAMATIO SECVNDA,

De iureiurando uiri & uxoris.

Vir & uxor iurauerunt, ut si quid alteri accidisset, alter moreretur. Vir peregre profectus est, misit nuntiũ uxori, qui diceret se deceßisse. Vxor se præcipitauit. Recreata, iubetur à patre uirum relinquere. Non uult. Abdicatur.

Prima pars pro filia uxore.

Dij *immortales, qua debetis prudẽtia humanum genus regitis, effecistis ut illud non periculum amantis esset, sed experimentum. Hos diuidere uult socer, quos nec mors quidem* *di- *uisit.* [*diuidet.] *Moriar, inquit, habeo & causam & exẽplum. Quædam se maritorum rogis ardentibus miscuerunt. Quædam animabus suis redemerunt maritorum suorum salutem sollicitudine breui.* Inter *has puellas* **uiua numeratur.* [*una] *Aßiduè contentiones erant. Sine te uiuere non possum.* Imò *ego sine te, qui certantium exitus esse solet.* Iurauimus. Hic *animus sine dubio iurantium fuit, ut uiui non diducerentur, cum illud quoq; cauerent, ne morte diuiderentur.*

Pars altera contra filiam uxorem.

Non *possum, inquit, relinquere uirum. Quicquam non potest, quæ mori potest?* Penè *dum falsæ mortis nuntium misit, ueræ recepit.* Potes *sine uiro pati.* Peregrinationem *eius tulisti.* Iureiurando *iam liberata es casu proximo.*

Extra controuersiam.

Ouidius Naso *apud* Arellium Fuscum *magistrum suum, hanc controuersiã declamauit.* Nam Latronis *admirator erat.* Latro *in præfatione quadam dixit.* Non *uides ut immota fax torpescat & ignes exagitata restituat.* Mollit *uiros otium, ferrum situ rubiginem ducit.* Et Naso *dixit.*

Vidi *ego iactatas mota face crescere flammas,*
Et *rursus nullo concutiente mori.*

Hic

Hic autẽ dixit, quicquid laboris est, in hoc est, ut uxorẽ à uiro, & uirum ab uxore diligi concedas. Necesse est deinde, ut iurare permittas, si amare permiseris. Eiusdem. Pauca nosti pater crimina. Et litigauimus & cecidimus, Et quod fortasse non putas, peierauimus. Rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres uersus, petiuit inuicem, ut tres exciperet, in quos nihil illis liceret. Conscripserant illi quos tolli uellent secreto. Hic quos tutos esse uellet. In utrisq; codicillis ijdem uersus erant, ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit. Semibouemq́; uirum, semiuirumq́; bouem. Secundum, Et gelidum boream, egelidumq́; notum. Ex quo apparet summi ingenij uiro, nõ iudicium defuisse ad compescendum licentiam carminum suorum, sed animum. Aiebat interim decentiorem esse faciem, in qua aliquis neuus esset.

DECLAMATIO TERTIA,

De nepote ex meretrice suscepto.

Abdicauit quidam filiũ. Abdicatus, se cõtulit ad meretricẽ, & ex ea sustulit filiũ. Aeger ad patrẽ misit. Cum uenisset, cõmendauit ei filiũ, & deceßit. Pater post mortem illius in adoptionẽ recepit nepotẽ. Accusatur ab altero filio dementiæ.

Prima pars, pro patre.

Dementia in me noui generis arguitur, sanus eram, si non agnoscerem meos. Expectabam, ut aliquis pro abdicato rogaret. Nemo audebat propinquorum, fratre cessante. Deficientis spiritus sustinebatur in aduentum meum. Intraui, iam cadentes oculos ad nomen meum erexit. Fugientem animam retinuit. In sinu meo, & filium, & animam deposuit. Nuntiatum est mihi in ultimis esse filium. Nec hoc à fratre.

Pars altera contra patrem.

Pater istius incertus est. Bene cum isto ageretur, si & mater. Incidit in meretricem, inter cætera mala & fœcundam.

Mulier, nescio aduersus patrem iniuriosior sis, quod abstulisti illi hæredem, an quod dedisti. Adoptauit enim filium eius, propter quam eiecerat suum.

DECLAMATIO QVARTA,

De raptore patrem non exorante.

RAptor nisi intra tricesimum diem & suum & raptæ patrem exorauerit, pereat. Raptæ patrem exorauit, suum non exorat. Reum facit dementiæ.

Pars prima contra raptorem.

*Quid contremiscis senectus? Quid lingua trepidas? Quid *obtorpuistis oculi? Nondum tricesimus dies est. Nec tristiore quidem uultu expugnatam filiæ pudicitiam tulit. Nimis cito exoratus est. Ne omnia uitia eius ab adolescẽtia repetam, Virginẽ rapuit, Patrem accusat. * Hoc intra triginta dies. Putas me accusatori permissurum, quod pater filio negaui? Miraris dubitare patrem? lex ipsa inter mortẽ & nuptias dubia est. Sẽper enim sibi omnia licere credit: nihil me unquam rogauit. Ignorat inquit, ita?* Alius ante me rogatus est. Demens sum. Vides, Nimirum turpiter uiuo. Legem ignoro, dies tuos non numero. Demens, inquis, es. Potest aliquis ignoscere, sic roganti? Deliberabo cum amicis, deliberabo cum propinquis, me miserum, quàm penè permisi. O' me miserum, qui tantum triginta diebus irasci possum. Quid mirum, si citius illum exorasti? Facilius est donare iniuriam, quàm crimen. Procede in medium senex, cuius misericordia crudelis sum. Iam, inquit, angustum tempus est. Et tibi uacat accusare. Sic aliquis exorat? Sic deprecatur? Apparet te nunc primum rogare. Quid enim tanquam demens egi? Non sum exoratus. Nondum transiuit tempus. Etiamnum exorari possum. Quàm iniquum est, nondum esse me nocentem, & iam esse reum.*

* *obstupuistis*

*Hei intra triginta

*Ita aliquis aut tam temerè

Pars altera pro raptore.

Me

Me miserum pater, iræ tuæ detractum est nihil, tempori autem multum. Infelicior sum, quàm si neutrum exorassem. Si seruaturus es filium, iam tempus fuit. Si occisurus iam tempus est. Prior rogatus est qui magis timebatur.

DECLAMATIO QVINTA,

De torta à tyranno pro marito.

Torta à tyranno uxor, nunquid de uiri tyrannicidio sciret, perseuerauit negare. Postea maritus eius tyrannum occidit. Intra quinquennium non parientem, sterilitatis nomine dimisit. Agit illa ingrati.

Prima pars pro uxore.

*Has nuptias tyrannicidiũ diduxit, quas non diduxit tyrannus. Trahebantur matronæ. Rapiebantur uirgines. Nullæ tũc uidebantur feliciores, quàm quæ *filios nõ habebant. Suspicatus est tyrannus de tyrannicidio hunc cogitare, siue isti aliquid excidit, siue non bene tegit uultus magna consilia, tamen de uxoris garrulitate queri non potest, cum sciat quemadmodum taceat. Imposita in eculeũ, sæpius ad absentem uirum respexit, quàm ad præsentem tyrannũ. Explicatur totus aduersus infelicem fœminã tyrannicæ crudelitatis apparatus, & illa instrumenta uirorũ quoq; animos ipso uisu frangentia, ad excutiendum muliebris pectoris *sentẽtiam proponuntur. Verberibus corpus abrũpitur. Nescio Respublica, an tibi liberos ista mulier datura sit, tyrannicidã dedit. Miraris, si transit quinquennium inter uxorem tortam, *& uirum occupatũ? Scissum corpus flagellis, igne adustum, tormentis conuulsum. Ignosces puto mulieri, si dixero, *fessa est. Quid tyrannicidio gloriaris? Facilius est tyrannum occidere, quàm sustinere uerbera, laminas, eculeos. Quicquid antiqua sæuitia inuenerat, quicquid adiecerat noua. Quid amplius dicam? Et tyrannus torquebatur, cùm de tyrannicidio quæreret. Num premit censum onerosa*

*liberos

*constãtiam

*& uterum obduratum?

*fassa

sump

* seculi sumptibus? Et (ut* sceleri mos est) in deterius luxu fluente muliebris ambitio certamine mutuo, usq; in publica damna priuatim insanit. Nunquid gemmas, & ex alieno littore petitos lapillos? Expecta, potest parere. Non respōdet ad certam fœcūditas diem. Sui iuris rerum natura est. * Vtrum'ne magis mirandum esse? tuum tyrannicidium, an huius silentium?

*Vtrum putas munerādum esse?

Pars altera contra uxorem.

Ego torta sum, meritò obijceres, nisi te uindicassem: & si scisti de tyrannicidio uiri nec indicasti, non est beneficium, scelus non facere. Deniq; neq; scisti. Non enim tibi indicaui. Nec tam magnum consilium, uirilibus quoq; graue animis, commisi muliebri garrulitati, quæ id solum potest tacere quod nescit: Quo tēpore uxor torta est, nihil adhuc de tyrannicidio cogitabā, postea cogitaui. Et hæc ipsa mihi cogitandi causa fuit, Vxoris ultio. Si quod audierat tacuit, non beneficium est, sed fides.

Extra controuersiam.

Lucius Vinicius quo nemo ciuis Romanus in agendis causis præsentius habuit ingeniū. Quicquid longa cogitatio* illi præstatura erat, prima intentio animi dabat. Ex tempore causas agebat, sed non desiderabat hanc commendationem, ut ex tempore agere uideretur. De hoc eleganter dixit diuus Augustus, Vinicius ingenium in numerato habet.

*alij

DECLAMATIO SEXTA,

De patre & filio luxuriosis.

QVidam luxuriante filio luxuriari cœpit, accusatur à filio dementiæ. Contradicit.

Prima pars pro patre contra filium.

Accusator meus intra se contrarios habet affectus. Cupit reum damnari, crimen absolui, sed tu senex, inquit, hoc dicis, luxuria tua serius cœpit, citius desinet. Quidam summum bonum dixerunt uoluptatem. Nihil est mihi opus præcipientibus.

Habeo

Habeo exemplum. Ostendi tibi luxuriam, quam in te non uidebas. Ebrietatem patri obijcit ebrius.

Pars altera pro filio contra patrem.

Adolescens luxuriosus peccat. Senex luxuriosus insanit. Nemo uitia quæ odit, imitatur. Quis imperator ob hoc de prælio fugit, ut bene pugnaret exercitus? Non coërcet uitia, qui prouocat. Meam quoq; luxuriam patri imputabo. Non sub seuera fui disciplina, non sub bene institutæ domus lege, quæ posset adolescentis formare mores, & à uitijs ætatis abducere. Quodammodo ad luxuriam à patre præmissus sum. Madent cani unguento, & commessator senex nulli nimis luxuriosus, sed parum sanus uidetur.

DECLAMATIO SEPTIMA

De peregrino negociatore & formosa.

QVidam cum haberet formosam uxorem peregre profectus est. In uiciniam mulieris peregrinus mercator migrauit, ter illam appellauit de stupro, adiectis precijs. Negauit illa, deceßit negociator, testamento omnium bonorum suorum reliquit formosam hæredem, & adiecit elogium, quia pudicam comperi. Adijt hæreditatem. Redijt maritus. Accusat adulterij uxorem ex suspicione.

Prima pars contra formosam.

Seram querelam detuli. Non accuso adulteram, nisi diuitem factam, post tantos impudicitiæ quæstus, tacere iam nõ possum, confitendum hoc habeo, hac me causa abfuisse. Tempus est de uxore & marito credi. Ferat matrona oculos iacentes in terram, & aduersus officiosum salutatorem, inhumana potius quàm inuerecunda sit, longe ante suam impudicitiam neget ore, quàm uerbo. Nemo fortiter negantem iterum rogauit. Omniũ bonorum hæres sola esto, quia corrumpi non potuisti, quia tam feliciter pudicitiam custodisti. Tace paulisper nomen autoris.*

*al. fideliter

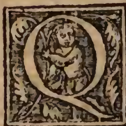
toris. Nunquid nõ testamẽto uiri creditur? Adeo ne iam omnis pudicitia seculi nostri abijt, ut aduersus querimoniam uiri, alieno teste defendatur uxor? Muliebrium uitiorum fundamentum auaritia est. Quæ potest non timere opinionem adulterij, potest non timere adulterium. Ex omni rupe conchylium trahitur, quo uestis cruentetur. Infelices ancillarum greges laborant, ut adultera tenui ueste perspicua sit, & nihil in corpore uxoris suæ plus maritus, quàm quilibet alienus peregrinusq; agnouerit.* Futura æstimabo iudicia. Interim qui rogat, comperit pudicam. Omnes te impudicam loquuntur, pudicam tantum & unus, & peregrinus, cui plus laudator quàm accusator nocet. Vxorem meã nusquam audiui pudicam, nisi in adulteri elogio. Deijce in terram oculos, & aures tuas externorum uocibus claude. Sibi quisq; pro te neget. Pudicam ille dixit, ego impudicam. Puto plus creditis ciui, quàm peregrino: marito, quàm adultero. Ipsum elogium corruptoris animo scripsit, quia pudicam, inquit, comperi, quod nulli præter me contigit.

*Frustra æstimabo esse indicia, si tantũ qui rogat cõperit

Pars altera pro uxore formosa.

Formosa est. Hoc natura peccauit. Sine uiro fuit, Hoc maritus peccauit. Appellata est. Hoc alius peccauit. Negauit, hoc pudice. Hæres relicta est. Hoc feliciter. Hæreditatem adijt. Hoc consulto fecit.

LVCII ANNAEI SENECAE DECLAMATIONVM LIBER III.

QVOSDAM disertissimos agnoui uiros non respondentes famæ suæ cum declamarent, in foro maxima omnium admiratione dicentes, simul ad has domesticas exercitationes secesserãt desertos ab ingenio suo. Quod accidere plerisq; æque mihi mirũ, quàm certum est. Memini itaq; me à Seuero Cassio quærere quid esset,

ſet, cur in declamationibus illi ſua nõ reſponderet eloquentia. In nullo enim hoc fiebat notabilius. Oratio eius erat ualẽs cultu, ingẽtibus plena ſentẽtijs. Nemo minus paſſus eſt aliquid in actione ſua ocioſum eſſe. Nulla pars erat, quæ non ſua uirtute ſtaret. Nihil, in quo auditor ſine damno aliud ageret. Omnia nitẽtia & intẽta aliquo, aliquid petẽtia. Nemo magis in ſua poteſtate habuit audientiũ affectus. Verum eſt quod de illo dicit Gallio noſter, cũ diceret, rerũ potiebatur, adeo omnes imperata faciebãt, Cũ ille uolucrat, iraſcebãtur. Nemo nõ illo dicente timebat ne deſineret. Nõ eſt quod illũ ex his quæ edidit æſtimetis. Sunt quidẽ & *hic quædã grata. Verũ eloquentia eius longe maior erat quàm lectio. Nõ hoc ea portione illi accidit qua omnibus ferè, quibus maiori cõmendationi eſt, audiri quã legi, ſed in illo longe maius diſcrimẽ eſt. Primũ tantundẽ erat in homine, quantũ in ingenio, corporis magnitudo cõſpicua, ſuauitas ualentiſsimæ uocis. Quãuis hæc inter ſe raro coëant, ut eadem uox & dulcis ſit & ſolida. Pronũtiatio quã hiſtrio nõ poſſet producere, tamen quæ hiſtrionis poſſet uideri. Nec tamen illo quicquã magis mirareris, quã quod grauitas quæ deerat uitæ, actioni ſupererat, quãdiu citra iocos ſe cõtinebat, cenſoria oratio erat. Deinde ipſa quæ dicebat, meliora erãt quàm quæ ſciebat. Vir enim præſentis animi & maioris ingenij quàm ſtudij, magis placebat in his quæ inueniebat, quàm in his quæ attulerat. Iam uerò iratus cũmodius dicebat. Ideo diligentiſsime cauebant homines, ne dicentem interpellarent. Vni illi proderat excuti, melius ſemper fortuna, quàm cura, de illo merebatur. Nunquam tamen hæc felicitas illi perſuaſit negligentiam. Vno die priuatas plures agebat, & ita ut alteram ante meridiem ageret, alteram poſt meridiem, publicam uerò nunquam amplius quàm unam uno die. Nec tamen ſcio quem reum illi defendere, niſi ſe contigerit. Adeo nunquam reorum ullam mate

*hæc quibuſdam grata.

*materiam dicendi, nisi in periculis suis, habuit. Sine cõmentario nunquam dixit, nec hoc cõmentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Ex maxima parte perscribebatur actio. Illa quoq; quæ falso dici poterant annotabantur, sed cum procedere nollet nisi instructus, libenter ab instrumentis recedebat. Ex tẽpore coactus dicere, infinito se antecedebat. Nunquã non utilius erat illi deprehendi quàm præparari, sed magis illum suspiceres, quod diligentiam non relinquebat, cum illi tam bene temeritas cederet. Omnia ergo habebat, quæ illum ut bene declamaret instruerent. Phrasin nec uulgarem nec sordidam, sed lectam. Genus dicendi non remissum aut languidum, sed ardẽs & concitatum: nec *lectas, nec uacuas explicationes, sed plus sensuum quàm uerborum habentes: diligentiã, maximũ etiã mediocris ingenij subsidium. Tamen non tantum infra se cum declamaret, sed etiam infra multos erat. Itaq; raro declamabat, & nõ nisi ab amicis coactus. Sed quærenti mihi quare in declamationibus impar esset sibi, hoc aiebat, quod in me miraris, penè omnibus euenit. Magna quoq; ingenia, à quibus multũ abesse me scio, quando plus quàm in uno eminuerunt opere? Vergiliũ illa felicitas ingenij oratione soluta reliquit. Ciceronem eloquentia sua in carminibus destituit. Orationes Salustij in honorem historiarum *leguntur. Eloquentißimi uiri Platonis oratio, quæ pro Socrate scripta est, nec patrono, nec reo digna est. Hoc non ingenijs tantum, sed corporibus uidemus accidere, quorũ uires non ad omnia, quæ uiribus efficiuntur, aptæ sunt. Illi nemo luctando par est, ille ad tollendam magni ponderis sarcinã præualet, ille quicquid apprehendit non remittit, sed in procliue nitentibus uehiculis, moraturas manus inijcit. Ad animalia ueni, alij ad aprum, alij ad ceruum canes faciũt. Equorum non omniũ, quamuis celerrimi sint, idonea curriculis uelocitas est. Quidã melius equitem patiũtur, quidã iugum. Et ut*

ad

*lentas,

*non leguntur.

ad morbum te meum uocem, Pylades in comœdia, Bathyllus in tragœdia, multũ à se aberant. Numenio cũ uelocitas pedũ non concedatur tantũ, sed obijciatur, lentiores manus sunt. Quidã cum hoplomachis, quidam cum Threcibus optime pugnãt. Et quidã sic cũ scena componi cupiunt, quomodo alteri est. In ipsa oratione quamuis una materia sit, tamen ille qui optime argumentatur, negligentius narrat. Ille non tam bene implet, quàm præparat. Paßienus noster cũ cœpit dicere, secundũ principiũ statim fuga fit, ad epilogũ omnes reuertuntur. Media tantum quibus necesse est audiunt. Miraris eundẽ nõ æque bene declamare quàm causas agere. Aiunt eundẽ non tam bene suasorias, quàm iudiciales controuersias dicere. Silo Pompeius sedens cũ facundus & literatus, & disertus haberetur, *si à proclamãte dimitteret declamabat tam malè, ut uidear bellè optasse cũ dixi, nunquã surgas. Magna & uaria res est eloquentia, nec adhuc ulli sic se indulsit, ut tota contingeret, satis felix est, qui in aliquã eius partẽ est receptus. Ego tamen & propriã causam uideor posse reddere: assueui non auditorem spectare, sed iudicem: assueui nõ mihi respondere, sed aduersario. Non minus deuito superuacua dicere, quàm contraria. In *scholastica quid non superuacuũ est, cũ ipsa superuacua sit. Indicabo tibi affectum meũ: cum in foro dico, aliquid ago: cũ declamo, id quod bellißime Censorinus aiebat, de his qui honores in municipijs ambitiosè peterẽt, uideor mihi in somnis laborare. Deinde res ipsa diuersa est tota. Aliud est pugnare, aliud uẽtilare. Hoc ita semper arbitratũ est: scholam quasi ludũ esse, forũ harenam. Et ideo ille in foro primũ dicturus, tyro dictus est. Agedum istos declamatores produc à senatu in forũ, cum loco mutabuntur, uelut in assueta classe, & dilecta umbra corpora sub dio stare non possunt. * Non imbrem ferre, non solẽ sciunt, uix se inueniunt. Assueuerunt enim suo arbitrio diserti esse. Non est quod

*si à prælocutione demum staret

*schola ista

*Non hyemem

oratorē in hac puerili exercitatione spectes. Quid si uelis gubernatorem in piscina æstimare? Diligentißime tibi me excusarem, tanquā huic rei non essem natus, nisi scirem & Pollionē Asiniū, & Messalam Coruinū, & Paßienum, qui nunc primo loco stat, minus bene uideri quàm Cestiū, aut Latronē. Vtrum ergo putas hoc dicentiū uitiū esse, an audientiū? Non illi peius dicunt, sed hi corruptius iudicant. Pueri ferè, aut iuuenes scholas frequentant. Hi non tantū disertißimis uiris, quos paulo ante retuli, sed etiā Ciceroni Cestiū suū præferrent, nisi lapides timerent. Quo tamen uno modo possunt, præferūt. Huius enim declamationes ediscunt. Illius orationes nō legunt, nisi eas quibus Cestius rescripsit. Memini me intrare scholas, cū recitaturus esset in Milonem Cestius: ex consuetudine sua miratus, dicebat, Si Thrax essem, Fusius essem: si Pantomimus essem, *Pātillus essem: si equus Melison. Non continui bilem, exclamaui, & si cloaca esses, magna esses. Risus omniū ingens, scholastici intueri me, quis essem qui tam crassas ceruices haberē. Cestius Ciceroni responsurus, mihi quid responderet, non inuenit, sed negauit *se executurū, nisi exirem de domo. Ego negaui me de balneo publico exiturū, nisi lotus essem. Deinde libuit Ciceroni de Cestio in foro satisfacere, subinde nactus eum in ius ad prætorē uoco, & cum, quantū uolebam, iocorū conuitiorumq; effudissem, postulaui ut prætor nomen eius reciperet lege inscripti maleficij. Tanta illi perturbatio fuit, ut aduocationē peteret. Deinde *adultum P R. edixi, & ingrati postulaui. Iam apud prætorem urbanū curatorē ei petebam, interuenientibus amicis, qui ad hoc spectaculum concurrerant, & rogantibus dixi molestum me amplius non futurum, si iurasset disertiorem esse Ciceronem quàm se: uerùm nec ut hoc faceret, uel ioco, uel serio effici potuit. Hanc, inquit, tibi fabellam retuli, ut scires in declamationibus in tātum aliud genus hominū esse. Si compa-

*Partilius

*se mansurum,

*ad alterum Pr. eduxi,

rari illis uolo, non ingenio mihi maiore opus est, sed sensu minore. Itaque uix iam obtineri solet, ut declamem, illud obtineri non potest, ut uelim, alijs quàm familiarißimis audientibus: & ita faciebat. Eius declamationes inæquales erant, sed ea quæ eminebant, in quacunq; declamatione posuisses, inæqualem eam fecissent. Compositio aspera, & quæ uitaret compositionẽ, sententiæ uiuæ. Iniquum tamen erit ex his eum æstimari, quæ statim subtexam, non enim hæc ille optime dixit, sed hæc optime teneo.

Luxuriosus à sodalibus cæcatus.

Cæcus de publico mille denarios accipiat. Decem adolescentes cũ bona sua comedissent, sortiti sunt, ut cuius nomẽ exisset, ex pacto excæcaretur, & acciperet mille denarios. Exiit sors cuiusdã. Excæcatus est, petijt mille denarios: negantur.

Pars prima contra luxuriosum excæcatum.

Hi sunt oculi quos extimuistis mariti. O' legem abrogandã, si excæcat homines. Nulli Respublica dat mille denarios, nisi qui inuitus accipit. Dic nunc, miser homo, cùm excæcareris, non dixisti. Resp. debilitatẽ consolatur, non emit. Consumptis patrimonijs membra conferunt. Vtilius est Reip. unũ cæcum repelli, quàm nouem fieri. Non solus à nobis petit alimenta, sed primus. Alam eum, qui propter debilitatem alitur. Non alam, qui propter alimenta debilitatur. Sic fit ubi homines maiorem partem uitæ in tenebris ita agũt, ut nouißime solẽ quasi superuacuum fastidiant.

Pars altera pro excæcato.

Illis nouem nihil daturus est, nulli non fauorabilis erit, si eos à quibus excæcatus est deceperit. Circunuentus adolescens ab illis nouem ueteranis consumptoribus, solus, inquit, nouem cogentibus resistere non potui. Omnia ex cõposito facta sunt. Vnus mentionẽ intulit, omnes approbauerunt. Electus est, qui

 sortiretur.

ſortiretur. Sors huius quæ exiret prima, ſubiecta eſt. Cum repugnaret, excæcatus eſt. Si circunuentus eſt, inquit, iniuriam perſequatur, de ui agat, talionem petat. Videbimus, primum eſt, ut habeat unde uiuat.

DECLAMATIO SECVNDA,

De *parricida abſoluto.*

QVidam filium accuſauit parricidij. Aequis ſententijs abſolutum abdicat.

Prima pars contra parricidam.

Minus eſt iam quod rogo, non peto ut me à parricida uindicetis, ſed ut ſeparetis. Parricidã non accuſo ſed *fugo. *An iſte accuſatori parcet, qui patri non pepercit. Igitur nihil medium eſt inter teſtamentũ, & culeũ. Non eſt abſolutus parricida, ſed dubijs ſententijs. Vt abſoluaris, multis tibi ſententijs opus eſt, Vt damneris, una. Non abſoluerũt reũ, ſed ſeculo pepercerũt, Miraris in hac ciuitate miſericordiã, in qua lex abſolutionem dat à paribus tabulis? Quæris quàm multis nõ placeas? ſi unũ adiecero, parricida es. Abſolutionẽ legi, non innocẽtiæ debes. Abſolutus, inquit, ſum. Non abdico te propter parricidiũ, ſed propter alia uitia, quæ te fecerunt tam credibilem parricidam.*

*fugio.

Pars altera pro parricida.

Manifeſtus eſt adoleſcentis color, ut dicat ſe autoritate patris oppreſſum.

DECLAMATIO TERTIA,

De abdicato qui fratrẽ abdicatũ adoptauit.

CVm filio tricenario pater patrimoniũ diuidat. Quidã habuit filium frugi, & luxurioſum. Abdicat luxurioſum. Frugi, peregre profectus eſt. Captus eſt à piratis, ſcripſit de redemptione patri. Patre ceſſante, luxurioſus præuenit, & redemit. Redijt frugi. Adoptauit fratrem ſuum. Abdicatur.

Prima pars pro fratre adoptante.

Non eſt quod quiſquam me laudet. Prior frater fecit inter

nos pietatis exemplũ. Vnà nauigauit, unà periclitatus est, unà omnes emensus est terras. Non reliquit me, tandẽ ad paternam domum reduxit. Non est quod excusatione ætatis utaris. Potes nauigare. Vtriq; gratias agere debes. Frater me isti reduxit. Ego isti fratrem. Si tanquã inertem abdicasti, nauigauit, si tanquã impiũ, suos redemit. Non potest eripi filio, quod lege accepit. Quomodo enim pater potest eripere, quod nõ potest dare?

Pars altera contra filium adoptantem.

Mihi necesse est abdicare, quẽ nolo. Hoc uno hoc alteri placet, quo uterq; patri displicet. Vtamur medicina qua cogimur, quod in uulneribus periculosis fieri solet, ut malũ cũ ipso corpore execetur. Adoptare adolescenti permittitis, quẽ lex in diuidendo patrimonio experitur. Lex te ad ministeriũ patrimonij admittit, non in dominium. Est aliqua ætas, à qua filius esse desinat? Nec tricenario quidem filio adoptare licet. Neq; enim quisquã potest alium in manũ suam recipere, qui ipse in aliena manu est. Quomodo fieri potest, ut tibi potestas uitæ necisq;, aut in fratrem sit, aut in filiũ non sit? Si bene de te meruerat, patrem pro illo rogasses. Nam quod ego nõ redemi, paupertatis fuit. Nihil in medio comparebat. Quicquid tricenarius reliquerat, abdicatus abstulerat. Quid facerem solus, senex, inops, cuius patrimoniũ alter diuiserat, alter absumpserat?* *pro filio

DECLAMATIO QVARTA,

De seruato filio.

Seruatus cõtra seruatorem nequaquam habeat actionẽ. Seruatus à filio eum abdicat. Ille præscribit.

Prima pars contra filium seruantem.

Licuisset perire, cui nõ licet loqui. Seruatum me putas? Captus sum. Redde me hosti. Captiuis loqui licet. Quoniã tantopere beneficia uitæ iactatis audite quis prior dederit. Si quis me hosti reddiderit, seruatorẽ uocabo. An uos abdicationem

putatis actionẽ, etiam ſi actio eſt lex quæ de ſeruato loquitur, ad perſonas tantũ extraneas pertinet. Ad filiũ,& ad patrem non magis,quàm ad ſeruũ,et dominũ,libertum et patronũ. Vt à patria poteſtate diſcedas,& ad æſtimationem beneficij uenias,qui dat uitam, ſi prior accepit,nõ obligat,ſed reddit.Proceßi in aciẽ in exemplũ filio meo. Vicit me non hoſtis,ſed ætas. Seruauit me,quẽ ſæpe ſeruaueră.Rediuiuum me ſenẽ meretrix uocat. Paraſitorũ iocantium materia ſum. Omnibus iſtis tanquam ſeruatoribus tacere iubeor. Fili ſi uiuere mihi non licet, cur perire non licuit? Ego,inquit,te protexi.Ita tu adoleſcens in acie non ante patrem ſtetiſti? Audite filij mei gloriam, Parricidium non fecit,cùm poſſet ſeruare,ſeruauit.

Pars altera pro filio ſeruante.

Hic me genuit. Hic mihi ſpiritum,hic mihi has manus,quibus ſeruaretur,dedit.

DECLAMATIO QVINTA,

Quæ eſt de rapta incontinente.

*optet. RApta,raptoris aut mortem aut indotatas nuptias *petat. Raptor poſtulat,ut rapta ducatur,pater non uult.

Prima pars contra raptorem.

+educor. Iſte raptor eſt.Ego in ius + adducor. Nõ eſt enim tam facile homini probo occidere,quã perdito mori. Cõmunis,inquit,lex eſt,dij faciãt,ne cogas me experiri,an tota mea iſta ſit.Quãdo ergo,inquit,optabis? Hoc tẽpore nõ poſſum, Curo uulnera. Familiã reficio. Expugnatã domũ lugeo,ereptã uirginitatẽ conſolor. Minantẽ ſibijpſi cuſtodio. Quando optabis? Cũ rapta uoluerit,non cũ raptor. Quãdo optabis? Cũ tu non uoles. Quando,inquit,optabis? paro me optioni. Confirmo animũ. Non eſt facile hoĩem occidere,premo interim gemitus meos,& introrſus *hærentes lachrymas ago. Scio quid futurum ſit. Vultus te meus decipit. Stulte quenquam morari putas nuptias filiæ ſuæ?

+labentes: aliàs, erumpentes

in

in securim incurris, & carnificem ultro uocas: Cũ rogare debeas, conuitium facis. Nemo uindicare se cogitur.

Pars altera pro raptore.

Nihil est miserius quàm incertũ inter uitam mortemq; destitui. Iam beneficiũ erit etiam si mortẽ optauerit. In amorem filiæ istius incidi. Appellare de nuptijs debui patrem, Feci, Sed uidete quàm etiã in lege lentus sit. Raptor uitam alieni arbitrij habet, libertatem sui. Lex cõmunis est. Habet hic raptor quod timeat. Habet & quod sperare poßit. In lege, inquit, nõ est scriptum quando, imò statim. Quoties tẽpus nõ adijcitur, præsens intelligitur. Tam longum tibi ius in caput eius *permittitur. Crudelius est quàm mori, semper timere mortem.

*non permittitur.

DECLAMATIO SEXTA,

De domo cum tyranno incensa.

Damni illati sit actio. Quidam tyrannum ex arce fugientem cum persequeretur, in priuatam domum compulit. Incendit domum. Tyrannus cum domo conflagrauit, præmio accepto, agit cum illo dominus damni.

Pars prima pro tyrannicida.

Cur non exclusisti? Quare recepisti? quare nullam aliam domũ tyrannus petijt? Nemo nõ uenienti domũ clausit. Aditũ in domũ non *habui. Non gaudes te aliquid impendisse publicæ libertati? Hic est in cuius domo tyrannus occisus est. Tanquam tyrannicida, monstraris. Redde, inquit, domum. Ita uiuo tyranno non perdideras, tyrãni amicus, tyranni satelles, certe, quod *negari non potest, hospes. Diu expectaui, an eijceretur tyrannus. Facilius potes accusare aut te, qui tam familiaris tyranno fuisti, ut illi maxime tua placeret domus, qua illum recepisti: aut tyrãnum, qui tibi damnum dedit, quod in tuam domum confugit. Aut ut culpa te liberem, facilius potes accusare fortunam, quæ tyrannum potißimum ad te detulit.

*habuit, qui in arcem habuit.

*negare non potes,

Pars altera contra tyrannicidam.

*Eius debet esse dãnum cuius est præmium. Nõ est iniquum eius rei tibi iniuriam imputari, cuius fructũ percepisti. Nõ elegit domum tyrannus, nec enim hoc illi uacabat, sed in eam quam potuit irruperat. Cum ego in ea non essem, nactus hic occasionem nocendi, intrare noluit, sed tyrannicidium elegit, dubium, lentum, periculosum urbi: accepit præmium, maius sine dubio, *quàm si damnum sarciret.*

**quàm sit damnũ. Sarcire debet.*

DECLAMATIO SEPTIMA,

De *ueneno dato filio furenti.*

F*ilio furenti, & sua membra lanianti pater uenenum dedit. Accusatur ab uxore malæ tractationis.*

Pars prima contra maritum.

N*on mirum est quare uiuat, quæ filium perdidit. Viuit qui occidit.*

Pars altera contra uxorem.

Q*uem quotidie perdebam, aliquando extuli. Falleris misera mulier, in orbitatis tuæ tempore, nõ perdidisti filium nunc, sed extulisti.*

Extra controuersiam.

Alfius Flauus hanc sententiam dixit. Ipse sui & alimentum erat & damnum. Hunc Cestius quasi corrupte dixisset obiurgans, Apparet, inquit, te Poëtas studiose legere. Iste sensus est eius, qui hoc seculum amatorijs non artibus tantum, sed sententijs impleuit, Ouidius enim in libris Metamorphoseon dicit,

Ipse suos artus lacero diuellere morsu
Cœpit, & infelix minuendo corpus alebat.

DECLAMATIO OCTAVA,

De *patre qui accusatur concursum fecisse.*

Q*Vi cœtum & cõcursum fecerit, capitale sit. Victa Olyntho, cum filio adolescente Olynthius senex Athenas uenit.*

nit. Athenienses omnibus ciuitatem Olynthijs decreuerunt. Inuitatus ad cœnam ab adolescente luxurioso, cum filio uenit. Ibi cum de stupro filij mentio esset, pater profugit. Filius retentus est. Pater flere ante domũ cœpit, incẽsa est domus. Decem adolescentes perierunt, & filius Olynthij. Accusatur pater, quod cœtum concursumq́; fecerit.

Prima pars pro reo concursus.

Misero si flere nõ licet, magis flendum est. Imperari dolori silentiũ non potest. Fuerunt ex populo qui dicerent, hic meum filium, hic meã corrupit uxorẽ. Suum quisq; illò & ignem attulit & dolorem. Timeo fili ne dum te quæro, in ossa alicuius raptoris incidã. Vbi Athenarum fides? Vbi hospitales inuicem dextræ? Capti inquã fili sumus. Dum licet fugiamus, sed tanquam à Philippo. Pariter apud Philippum certe uiri fuimus. Lachrymæ meæ uocantur in crimen, quasi ex quo Olynthus capta est, flere desierim, Tantus scilicet sum, ut ea ciuitate populum concitare potuerim, in qua filiũ seruare non potui. Non quoties cõuenerunt in aliquem locũ plures, cœtus & concursus est, sed quoties cõuocati, quoties parati, quasi ad ducẽ suum con currerunt. Non si una uicinia coit, aut si transeuntiũ paucorum numerus affluxit, sed ubi totus, aut ex parte magna populus, Vbi diuisa est in partes ciuitas. Cœtus multitudinis magnæ nomen est, coëuntis ex consensu quodam. At illic initio pauci fuerunt. Deinde reliqui nõ ad me conuenerunt, sed ad incendium, quod tamen populus maluit spectare, quàm extinguere. Lex non eum punit, propter quem cœtus factus est, sed eum à quo cœtus factus est. Non mihi tanti ultio fuit, ut amittere filium uellem, & tentaui populum rogare, nec potui.

Pars altera contra reum concursus.

Quid cœtu opus est? Sunt scriptæ ad uindictam iniuriarum omnium leges. Mota semel multitudo modum non seruat

Ardere illo incendio ciuitas potuit.

DECLAMATIO NONA,
De cruce serui uenenum suo domino negantis.

AEger dominus petijt à seruo ut sibi uenenum daret. Non dedit. Cauit testamento ut ab hæredibus crucifigeretur. Appellat seruus tribunos.

Prima pars pro seruo.

Lex Cornelia te appello. Ecce hæres iubet, quòd tu uetas. Ne quis illũ domino displicuisse putet, tũc huic parari crucem iußit, cum sibi uenenũ. Plura serui crimina confitemur, intempestiuas potiones, inutiles cibos desiderãti negauit. Quid enim non uoluit qui uenenũ petijt? Maluit crucẽ pati, quàm mereri. Si uincitur, periturus est. Si uincit, seruiturus est ei, à quo in crucẽ petitur. Ex altera parte lex est, ex altera testamentũ. Crux utrinq;. Furiosus seruum sine causa occidere uoluit. Quæritis insaniæ argumentum? & seipse uoluit occidere. Seruo, inquit, tribuni num possunt succurrere. Seruum natum, regem habuimus. Seruo indice, patefacta est Bruti liberorũ cum Tarquinijs cõiuratio. Ergo nihil interest, uenenum domino aliquis dederit an negauerit? Etiam ubi remediũ est mori, scelus est occidere. Tam cito uos de uita domini seruũ desperare uultis quàm hæredem? Mortem si supplicium putas, quid rogas? Si beneficiũ, quid minaris? Venenum quisquam obijcit, nisi datum? Finem ullum facies tribunitiæ potestati? quam P. R. ut ipse plurimum posset, ualere plus quàm se uoluit. Venenum habere scelus est, tam magnum quàm dominum occidere.

Pars altera contra seruum.

Mori uolens elegit huic ministerio nequißimũ seruum, audacem, infestũ sibi. Ille non saluti consuluit domini, quẽ uidebat insanabili morbo tabescere, sed tormẽta extendit. Seruus herilis imperij non censor est, sed minister. Agitur de iure testa-

ment

mentorũ, quorũ interijt omnis potestas, si uiui neglexerint imperia mortuorũ. Tribuni'ne ferent, ut fur præferatur domino? Non morieris domini arbitrio, morietur dominus tuo?

LVCII ANNAEI SENECAE DECLAMATIONVM LIBER IIII.

QVOD *munerarij solent facere ad expectationem populi detinendam, noua paria per oẽs dies dispensant, ut sit quod populum & delectet & reuocet: hoc ego facio, nõ semel oẽs produco, aliquid noui semper habeat libellus, ut nõ tantum sententiarũ uos, sed autorum nouitate sollicitet, Acrior est cupiditas ignota cognoscendi, quàm nota repetendi. Hoc in histrionibus, in gladiatoribus, de quibus modo aliquid fama promisit, in omnibus denique rebus uidemus accidere. Ad noua *omnes cõcurrunt, ad* *homines *noua cõueniunt. Non tamen expectationẽ uestram macerabo singulos producendo, liberaliter hodie & plena manu faciam. Pollio Asinius nunquam admissa multitudine declamauit, nec illi ambitio in studio defuit. Primus enim omniũ Romanorum aduocatis hominibus scripta sua recitauit. Et inde est quod Labienus homo mentis quàm linguæ amarioris dicit, ille triumphalis senex* ἐπιδέξεις, *id est, declamationes suas nunquã populo cõmisit. Siue quia parũ in illis habuerit fiduciæ, siue, quod magis crediderim, tantus orator inferius id opus ingenio suo duxerit, exerceri quidem illo uolebat, gloriari fastidiebat. Audiui autem illum & uiridem & postea iam senem cum Marcello Esernino nepote suo, quasi præciperet. Audiebat illum dicentem, & primum quidem disputabat de illa parte quam Marcellus dixerat, prætermissa ostendebat, tacita leuiter implebat, uitiosa coarguebat. Deinde dicebat partem cõtrariam. Floridior erat aliquãdo in declamando, quàm in agendo. Illud*

strictum

ſtrictum eius & aſperum & nimis ratum incendio ſuo iudicium, adeò ceſſabat, ut in multis illi uenia opus eſſet, quæ ab ipſo uix impetrabatur. Marcellus quãuis puer iam tantæ indolis erat, ut Pollio ad illum pertinere ſucceßionẽ eloquentiæ ſuæ crederet, cũ filiũ Aſiniũ Gallum relinqueret magnũ oratorem, niſi illũ (quod ſemper euenit) magnitudo patris nõ produceret ſed obrueret. Memini intra quartũ diem quàm Aterium filium amiſerat declamare eum nobis, ſed tanto uehementius quàm unquam, ut appareret hominũ naturã cõtumacẽ cum fortuna ſua rixari. Nec quicquã ex ordine remiſit uitæ ſolito. Itaq; cũ mortuo* in Syria Cæſare per codicillos queſtus eſſet diuus Augustus, ut erat mos illi clementißimo uiro, nõ ciuiliter tantum, ſed etiã familiariter, quod in tam magno & recenti luctu ſuo homo charißimus ſibi, pleno conuiuio cœnaſſet, reſcripſit Pollio, eo die cœnaui, quo Aterium filium amiſi. Quis exigeret maiorẽ ab amico dolorem, quàm à patre? O magnos uiros qui fortunæ ſuccumbere neſciũt, & aduerſas res ſuæ uirtutis experimenta faciunt. Declamauit Pollio Aſinius intra quartũ diem, quàm filiũ amiſerat. Præconium illud ingentis animi fuit malis ſuis inſultantis. At contra Ateriũ ſcio tam imbecillo animo mortes ſex filiorũ tuliſſe, ut non tantum recenti dolori cederet, ſed ueteris quoq; & obliterati memoriã ſuſtinere non poſſet. Memini cum diceret controuerſiam de illo, qui à ſepulchris trium filiorum abſtractus iniuriarum agit, mediã dictionẽ fletu eius interrumpi, deinde tanto maiore impetu dixit, tanto miſerabilius, ut appareret, quàm magna interim pars eſſet ingenij, dolor. Declamabat Aterius admiſſo populo ex tempore, ſolus omniũ Romanorũ, quos meo tempore cognoui, in latinam linguam tranſtulit græcam facilitatẽ. Tanta illi erat uelocitas orationis, ut uitium fieret. Itaq; diuus Auguſtus optime dixit, Aterius noſter* ſufflamandus eſt. Adeò non currere, ſed decurrere uide

*in Lycia

*ſufflaminãdus. al's ſuffibulandus

*uidebatur, nec uerborũ tantũ illi copia, sed etiam rerum erat, quoties uelles eandem rem, & quamdiu uelles diceret. Alijs toties figuris, alijs tractationibus. Ita ut nec regi posset, nec consumi. Regi autem ab ipso nõ poterat, * alioquin libertũ habebat, cui & parebat, & sic ibat, quomodo ille aut concitauerat eum, aut refrenauerat. Iubebat illum transire cum*aliquandiu locũ dixerat, transibat, insistere iubebat, eodẽ loco permanebat. Iubebat epilogum dicere, dicebat. Habebat in sua potestate ingenium, in aliena modum. Diuidere cõtrouersiam putabat ad rem pertinere, si illum interrogares, non putabat, si audires. Is illi erat ordo, quem impetus dederat. Ac non dirigebat se ad declamatoriam legem nec uerba custodiebat. Quædam enim scholæ iam quasi*obsoleta refugiunt, nec si qua sordidiora sunt, aut ex quotidiano usu repetita, possunt pati. Ille in hoc scholasticis morẽ gerebat, ne uerbis calcatis & obsoletis uteretur. Sed quædam antiqua & à Cicerone dicta, cæteris deinde deserta dicebat, quæ nec ille quidẽ orationis citatißimæ cursus poterat abscondere. Adeò quicquid insolitũ est, etiam in turba notabile est. Hoc exempto, nemo erat scholasticis nec aptior nec sublimior, sed dum nihil uult, nisi culte, nisi splendide dicere, sæpe incidebat in ea, quæ derisum effugere non possent. Memini illum (cum libertinum reum defenderet, cui obijciebatur, quod patroni concubinus fuisset) dixisse. Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necesitas, in liberto officium. Res in iocos abijt, non facis mihi officium, & multum ille hic in officijs uersatur: ex eo impudici & obscœni, aliquandiu officiosi uocitati sunt. Memini & illam contradictionem sic ab illo positam, magnã materiam Pollionis Asinij, & tunc Caßij Seueri iocis præbuisse. At, inquit, inter pueriles cõdiscipulorum sinus lasciua manu obscœna * inijsti, & pleraq; huius generis illi obijciebãtur. Multa erant quæ reprehẽderes, multa quæ suspiceres,*

*aliquando

*aliquem

*obscœna

*iußisti,

ceres,cum torrētis more magnus quidem ſed turbidus flueret. Redimebat tamen uitia uirtutibus,& plus habebat quod laudares,quā cui ignoſceres,ſicuti in ea, in qua fleuit declamatione.

DECLAMATIO PRIMA

De patre rapto à ſepulchris trium filiorum ab adoleſcente luxurioſo.

QVidam amiſsis tribus liberis,cum aſsideret ſepulchro,à luxurioſo adoleſcente in uicinos hortos deductus eſt,& detonſus.Coactus conuiuio intereſſe , mutata ueſte , dimiſſus iniuriarum agit.

Prima pars pro rapto à ſepulchris trium filiorum.

*Nunquā lachrymæ opprimūtur imperio, ſed etiā iritantur. Nulla flendi maior eſt cauſa,quàm flere non poſſe.Rapuit me, qualem in cōuiuio puderet uenire,dimiſit , qualē ad ſepulchrū redire puderet.Credo mirari aliquē,quod in forum amiſsis modo liberis,ueniā. At ego iam in cōuiuio fui.Quouſq;,inquit,flebis?Eſt quædā in ipſis malis miſerorū uoluptas, & omnis aduerſa fortuna habet in querelis leuamentū. Ibi me flere prohibes,ubi crudeliter ipſe non fleres. Cum miſerrimum ſit flere, quā infelix ſum,cui ne hoc quidem licet,Vidi ebriorū ſitim,& uomentiū famem. Quis eſt iſte,qui ſupra lugentē patrem cenſuram lugendi poſtulat?proiectus in omnia gulæ libidiniſq; flagitia,omnibus denotandus cenſoribus,ſeculo præcepta componit.Scit quantum ſuper * amiſsis tribus filijs patri flendum ſit, *cui ſi uiueret pater,fleret.Senex,orbus,infelix, hoc tantū inter miſerias ſolatium capio,quod miſerior eſſe non poſſum.Cineres meorum in ſepulchro uideo.Magnum ſolatiū eſt appellare ſæpius nomina filiorum non reſponſura. Hic mihi uiuendum eſt,nec de nuptijs,nec de liberis cogitandum.Dirū omen occurrit,cogit flere,qui non ſinit.In illo conuiuio morari, etiā felicis patris eſſet iniuria.*

**amiſſos tres filios*

** quē ſi uiuerent patrem flerent.*

Pars

Pars altera contra raptum.

Questus fui prius de inhumanitate eorum, qui illum propinquitate contingerent. Nemo amicus, nemo, inquam, propinquus est. Sed melius, ut uideo, illius rabiem nouerant. Festos dies sodales, amiciq; ineunt: Quorum unus, quid hunc miserum sic perire patimur? Nemo sibijpsi finem flendi fecit. Pudet illos desinere, Cogi uolunt. Consolarer eum diutius, nisi iam & accusare posses.

DECLAMATIO SECVNDA

De Metello coacto ne fungatur sacerdotio pristino.

Sacerdos integer sit. Metellus pontifex cum arderet Vestæ templum, dum Palladiũ rapit, oculos perdit. Sacerdotium illi negatur.

Prima pars pro Metello.

Vesta mater fortasse nullum sacerdotem haberes, nisi Metellum habuisses. Sacrorum causam ago, non Metelli. Plus eorũ interest, ne Metellum sacerdotẽ, quàm Metelli, ne sacerdotium perdat. Non erat tantus Metellus, cum illi sacerdotiũ dedimus. Ciuitas sollicita pendebat. Duo periclitabantur, quibus nihil populus habebat pretiosius, sacra & Metellus. O faciendum sacerdotem, nisi esset. Lex integrum ad animum refert non ad corpus. Lex æstimari hoc uoluit, tunc cum quis peteret, non cum haberet sacerdotium. Habes Vesta duplex pontificis tui meritum, seruauit sacra, nec uidit.

Extra controuersiam.

Pollio, Ante hoc si cæcus factus esset, non abstulisset. Si postea cæcus factus est, uidit.

Pars altera contra Metellum.

Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res uitanda est. Hoc in uictimis notatur, quanto magis in sacerdotibus? Post sacerdotiũ magis obseruanda est debilitas. Non enim sine

ira

ira deorum debilitatur sacerdos. Apparet non esse propitios deos sacerdoti, quem ne seruati quidem seruant.

Extra controuersiam.

Hunc colorem Gallio non probauit, summo cum honore Metelli. Asserens contra Metellum agendum ita, ut cogatur cum iudicibus officio pontificum & ipse consulere.

DECLAMATIO TERTIA

De patre exule & filia rapta.

IMprudẽtis cædis dãnatus quinquẽnio exulet. Rapta raptoris mortẽ aut indotatas nuptias optet. Cũ quidã haberet filiã & filiũ, imprudentis cædis dãnatus, in exilium abijt. Filia eius rapta est. Raptor ad patrẽ puellæ se cõtulit. Impetrauit ab illo, ut iuberet filiam nuptias optare, & epistolam daret ad filium. Fratre autore, mortẽ optauit puella. Pater redijt, abdicat filiũ.

Prima pars contra filium.

Quomodo me excusabo Reipub. cui duos abstuli? Neutrum mea culpa. In altero me fortuna decepit, in altero filius. Filia etiã fratri paruit. Filius nec patri. *Per humanos, inquit, errores agnoui preces meas. Potes, inquit, omnibus hominẽ ostẽdere, quẽ non poßis occidere. Scis me ciuem debere Reipublicæ. Hoc intererit tamen, quod imprudẽtes occidimus, prudẽtes seruauimus. Aliquem in* exilio intra fortunam meam uidi.

*Pater humanũ, inquit errare est. At nosti preces meas.

* exemplo

Pars altera pro filio.

Irrupit contumeliose tanquã in exulis domũ. Peruenit ad patrem, nõ pepercit eius* dolori. At ego querebar, quod absenti fecit iniuriam. Nõ possum ob hoc abdicari, quod lege factũ est. Non potuisti pater de iniuria iudicare, quam non noueras. Multa nobis extorquentur, quæ nolumus scribere, & tu in ea fortuna eras, in qua posses iniuriam accipere, & ille is erat, qui etiam in patria posset iniuriam facere. Quia sciebat malam causam suam, egit * apud illum, qui eam non nouerat. Redijt

* pudori.

* apud eum qui illum nõ nouerat.

super

ſuperbus,iubebat, & nos optare nuptias cogebat. Videbatur ſic & illic coëgiſſe. Aliquid tamen epiſtolis conſecutus eſt. Nemo unquam tardius periit. Collegit ingentem numerum perditorum. Expugnauit domũ. Vexauit puellam. Hoc tibi raptor non narrauerat.

Extra controuerſiam.

Latro aiebat ſemper inuiſum eſſe, qui reum alium pro ſe ſubiiceret. Non oportet hoc deriuari factũ, in ſororis uoluntatem. Qui defendit, inquit, crimen, auditur tanquã reus: qui trãſfert, tanquã accuſator. Malo autẽ loco eſt, qui habet rei fortunam, accuſatoris inuidiã. Aſinius Pollio dicebat colorẽ in narratione oſtendendũ, in argumentis exequendum. Imprudenter eos facere, qui in narratione omnia inſtrumenta coloris conſumerent. Nam & plus eos ponere, quàm narratio deſideraſſet, & minus quàm probatio.

DECLAMATIO QVARTA,

De eo qui armis ſepulchri factus eſt uictor.

Sepulchri uiolati ſit actio, Bellum cum eſſet in quadam ciuitate, uir fortis in acie amiſſis armis, de ſepulchro uiri fortis arma ſuſtulit, Fortiter pugnauit, et repoſuit. Præmio accepto, accuſatur ſepulchri uiolati.

Prima pars pro uiro forti.

Arma uix cõtigeram, ſecuta ſunt. Hæc ſi ſumo, arma ſunt. Si relinquo, ſpolia. Vidiſſes iam uerè uiolari ſepulchrum, ſi illò ueniſſet hoſtis. Vterq; quod alteri deerat commodauimus. Ille uiro arma, ego armis uirũ. Reſp. multũ conſecuta eſt. Vir fortis nihil perdidit. Neceſſitas eſt, quæ nauigia iactu exonerat. Neceſſitas eſt, quæ ruinis incendia opprimit. Neceſſitas eſt lex temporis. Quicquid ſit nõ legitime pro legibus, melius eſt. Pro ipſo ſepulchro actum eſt, in quo notiora ſunt arma iterum uictritia. Pro Republica plerunq; templa nudantur, & in uſum

r ſtipendii

stipendij dona conflamus.

Pars altera contra uirum fortem.

R*eum habemus,in prælio inertẽ,in fuga audacẽ,in utroq; turpẽ,non minus patrocinio,quàm crimine.* A*rma sua perdidit.*Hoc *excusari nõ poterat nisi rapuisset aliena.*R*apuit aliena.*Hoc *excusari non poterat,nisi et sua perdidisset.* A*rma uictritia,arma consecrata dijs manibus,arma quæ te quoq; fecerunt uirum fortẽ.*R*eposui,inquit,arma.*Gl*oriatur,quod nõ & illa perdiderit.*N*õ teneor lege,quia reposui.* T*am teneris hercle,quàm qui uulnerauit aliquẽ,licet uulnus sanauerit, quã qui surripuit aliquid,licet deprehensus reddiderit.* N*on est hoc illi crimen propter uirtutem donandum.*I*am gratiã uirtuti retulimus,præmium consecuta est.* A*equos nos esse conuenit.* V*num uirum fortem honorauimus,alterum uindicemus.*

DECLAMATIO QVINTA,

De priuigno medico & nouerca moriente.

A*Bdicauit quidã filiũ.* A*bdicatus medicinæ studuit.*C*ũ pater ægrotaret,& medici negarent posse sanari, sanauit.* R*eductus est patri, ægrotare nouerca cœpit.* D*esperauerunt medici,* R*ogat pater filiũ ut curet nouercã.*N*olẽtem abdicat.*

Prima pars pro filio medico.

Q*uo pacto istud euenit,ut *abdicatione mea pater ægrotaret,reditu nouerca?*P*ietati cessere morbi, medicinã relinquo.* M*ultũ laboris,multũ uigiliarũ.* A*dijce huc quòd qui sanantur ingrati sunt,& medicus possum decipi, & non possum priuignus excusari.* E*undem, inquit, medici morbum esse dicunt,* N*empe illi, qui negauerunt te posse sanari.* E*go uerò cedo domo,si fateris illam sic posse sanari.* T*imeo fortunam.* I*mputabitur mihi,si quid acciderit.* E*cce tu me nõ posse non credis.* O*mnes medici negant, & nunc diligentiores fuerunt, quia in te*

**abdicato me pater ægrotaret,reducto nouerca?*

te decepti sunt. Non sum tantæ scientiæ, quantæ uideor. Magnis præceptoribus opus est. Ego abdicatus studui. Quæris quomodo te sanauerim? Nō tibi medicus, sed filius profuit. Desiderio laborabas. Gratū tibi erat, quicquid meis manibus acceperas. Vt primū intraui, recreatus es. Quid in te curandum esset, aduerti. Hæc nō eodem morbo laborat. Multa sunt dissimilia, sexus, ætas, animus. Nihil magis ægris prodest, quàm ab eo curari à quo uolunt. Temerarijs remedijs graues morbi curantur, quibus uti non audeo in nouerca.

Extra controuersiam.

Non oportet adolescentem quicquam nouercæ succensere, alioquin odit & gaudet. Ferendus est adolescens, si se excusat. Non est, si ulciscitur.

Pars altera contra filium medicum.

Lugendum est, flendum est, in hoc me conseruasti. Hostis aliquando uulnus sanauit quod fecerat, ob hoc maxime, quia alius sanare non poterat. Negant posse sanari. Nemo suscipit, nemo enim uult filio curationem præripere.

Extra controuersiam.

Pollio dicebat, inter patres & filios, id solum iudex putat licere, quod oportet.

DECLAMATIO SEXTA,

De indistinctione filij & priuigni.

QVidā mortua uxore quæ in partu perierat, duxit aliam, puerū rus misit. Ex illa subinde sustulit filiū. Vtrūq; puerū ruri educauit. Post lōgū tēpus redierūt similes. Quærēti matri uter ei⁹ esset, nō īdicauit. Accusatur ab ea malæ tractatiōis.

Prima pars pro marito.

Quid fletis pueri? securi estote. Nō minimæ iā lites sunt, & nondū indicaui. Qualis erit nouerca,* quæ sic fieri cupit? Alter tuus est. Alter tui frater est, & si per te licuerit, neuter priuignus erit. Dū alterius uis esse mater, utriusq; es nouerca.

*quæ fieri cupis?

Si coëgeris, mentiar. Non *mater, sed nouerca decipieris.* Hos *ipsa noluit natura distingui.* Indicarẽ, *nisi tã pertinaciter quæreres.* Hic *tuus est.* Quid *alterũ nouercalibus oculis intueris?* Ille *tuus est.* Vni *tibi contigit, ut habeas priuignum, & non sis nouerca.*

Pars altera contra maritum.

Malæ tractationis agit, Filius *eius rus ablegatus à patre, et educatus est, sic, ut ignotus esse posset & matri.* Tibi *rediÿt uterq; filius, huic uterque priuignus.* Eo *crudelius filio caret, quò propius accesßit.* Times *huius iniquitatem, cùm iniquius magis ipse ames eum cui alterius uis donare matrem, quàm cui non uis reddere suam.*

Extra controuersiam,

Q*uod ad colorem pertinet uiri,* Hispo Romanus, & Sillo Põpeius *hoc usi sunt.* Nescio, & *ideò non indico tibi.* Quidam *miscuerũt etiã, & utroq; usi, dixerũt,* Nescio, & *si scirẽ, non indicarẽ tibi.* Quod Latro & Cestius, *sed &* Asinius Pollio *neutrũ colorẽ probabat.* Si *dicit, inquit, nescio, nulli fidẽ facit.* Vxor *ipsa nõ quæreret ab eo, nisi ille scire posset.* Dici *contra uirũ potest, quære à nutrice & pædagogo.* Verisimile *non est, neminẽ domi esse qui sciat.* Ille *autẽ mixtus color utrũq; corrũpit, & ignorãtis fidẽ, & non indicãtis fiduciã.* Nã *cũ dicit, etiã si scirem, nõ indicarẽ, efficit ut illũ iudex scire putet, cum dicit nescio, efficit, ut uideatur indicare debere, si sciat.* Hoc *autem ipse colore usus est, quẽ aiebat* *specialißimum, scio, sed nõ indico, quia pueris hoc utile est, & tuo filio.* Magis *amaturus sum eum, qui matrem uidebitur non habere.*

* *simplicißimum,*

DECLAMATIO SEPTIMA,

De *tyrannicida, & adulterio tyranni.*

T*yrannicidæ præmium detur.* In *adulterio deprehensus à tyranno, gladium extorsit à tyranno, et occidit eũ.* Petiÿt

præmium

præmium,Contradicitur.

Prima pars contra tyrannicidam.

Non fecisset tyrannicidium, nisi illum tyrannus armasset. Cuius adulter non fuit qui etiam tyranni fuit? Imputat nobis, quòd deprehensus in adulterio mori noluit. Tyrannicida noster iure occidi potuit à tyranno. Certamen in pari conditione contractum publica fortuna distraxit. Non innocentior uicit, sed fortior. Tulit secũ tyrannus gladium. Sic enim occisuri ueniunt. Cur solus ad præmium uenis? tyrannum certe occidisti cum adultera. Non loricam, clypeum'ue sumpsit, sed tenuẽ ac perlucidam uestem, perfusus unguento intrauit cubiculum, in quo non esse tyrannum diligenter agnouerat. Tyrannicida nõster ne tyrannũ inueniret, optauit. Ducat tyrannicidã in arcem tyrannus, non uxor, odiũ, non amor, ascensurus ferat animum, ferat ferrum, eat illò ubi inueniat tyrannum. Omnia honesta opera uoluntas inchoat, occasio perficit. Sæpe honorata uirtus est, etiam ubi eam fefellit exitus. Scelera quoq; quamuis citra exitum subsederunt, puniuntur. Nec infelix uirtus amittit gloriæ titulũ, nec gloriã uirtutis intercipit fortuita felicitas. Nunquam maiorum nostrorum prudentia tantis muneribus tyrannicidium emeret, si etiam id libido permitteret. Nouo inauditoq; more pugnabant. Tyrannicida pro adulterio, tyrannus pro pudicitia. Occidisti tu maritũ, fortuna tyrannũ, tyrannum cadere reipublicæ uolo. Occidat illũ ciuis iratus, misceat maledicta uulneribus, qualia in adulterum maritus contulerat. Ab adulteræ osculis ad præmium curris. Nolo tyrannicida imitetur, antequam occidat tyrannũ. Pop. Romanus ueneno uinci hostem noluit, proditione noluit. Honorabo subitum tyrannicidium, non honorabo fortuitum, non coactum.*

*promitteret.

Pars altera pro tyrannicida.

Non habebat, inquit, ferrum. Quid enim tyranno profuit

qui inermis quòd habuit? In eo quod inermis ad tyrannũ uenit, non minor uirtus est, sed periculũ maius. Nõ quæras quid in arcẽ tulerim, tyrannicidiũ detuli. Non est gladius meus, sed manus mea est, sed animus meus est, sed consiliũ, sed periculum, sed tyrannicidium meum. Adulterium uocas, quo effectum est, ne quis timeat adulterium? Diligenter arce munita occasionem requirens, tentaui seruos, tentaui amicos. Per uxorem solam fulsit occasio. Non putaui adulterium uxorem tyranni polluere, sicut nec homicidium, tyrannũ occidere. Ferrum in arcem ferre periculosum erat, inuenire facile. Si tyrannum inquam inuenero obuium, quælibet res telum erit. Certe semper solet secum tyrannus habere ferrum. Gladius inter duos fortioris est. Quã solicitus fui adulter ne non deprehenderer.

DECLAMATIO OCTAVA,
De patrono operas dimissas repetente à liberto.

PEr uim metumq; gesta irrita sunt. Bello ciuili patronus uictus & proscriptus, ad libertũ confugit. Receptus est ab
remitteret. eo, & rogatus, ut operas dimitteret. Remisit, Consignatione
indicit facta restitutus exigit operas. Contradicit.

Prima pars pro patrono.

noluisses Patronus à liberto restitutionẽ peto. Si pacisci tũc à me uoluisses operas, spopõdissem. Bona bello perdidi, ad restitutionẽ
*tabulas nudus ueni. Nunc libertorum operas desidero. Profer *tabellas crudeliores tabulæ Syllanæ, pscriptiõis. Persequebatur illa quos uicerat. Hæ psecutæ sunt, quos receperãt. In illa ultio fuit, i his
offenderer, obsecutus sum hoc exigenti. pfidia. Demq; illa iã desijt, hæ pseuerãt. Nõ mea, inqt, sed aliena uis fuit. Aeque dignus est pœna, q ipse uim adhibet, ut q ab alio admota, ad lucrũ suũ utitur. In hũc primũ incidi. Et cũ timeo ne offenderem, secutus sum hoc exigentem. Non recepit me,

me, sed inclusit. Nihil *est uenali misericordia turpius.*

Pars altera pro liberto.

Nihil tibi opus est potestas. Scisti illum *parere, *etiam cùm cogi non potest, quaslibet indicas operas.* Nunquam *tamen indices ita periculosas, quàm indixisti.* Habeo *iudicia tua.* Bene *de seruo iudicasti, manumisisti.* Bene *de liberto.* Poscriptus *potißimum ei te cõmisisti. Si uoluissem, patronum non habere potui.* Vnus *ex proscriptis fuisti, qui tunc posses etiam rogari.* Restitutio *tibi proscriptionem remisit, non quicquid in proscriptione gesisti rescidit.* *parem,

Extra controuersiam.

Omnes inuecti sunt in libertum. Varius Geminus, & Otto Iunius *egerunt leuius, ut patronus remissurus uideretur operas, si obtinuisset.* Nam Otto *dixit, Sine me iudicio meo* *uideris redemisse. Fac, iam remittam.* Quid *me sic times, tanquam inuitus promiserim?* Contra Cestius *ait.* Tunc *huiusmodi utendum esse coloribus, ubi uerẽdum est, ne uideamur rem duram postulare.* Vbi *contra honestam personã, promisso iudex molliore fallendus est.* Quid *in hac persona ueremur & causa? nisi hoc unum, quod ex hoc colore metuendũ est, ne si nolimus hæc remittere, etiam noluisse uideamur.* *uideris remisisse. Faciam, remittam.

L. ANNAEI SENECAE DECLAMATIO PRIMA QVINTI LIBRI.

De eo qui incîdit alteri laqueum, quo se ipse suspenderat.

NSCRIPTI *maleficij sit actio.* Quidam *naufragio facto, amißis tribus liberis, & uxore, incendio domus, suspendit se.* Præcidit *illi quidam ex prætereuntibus laqueum.* A *liberato reus fit maleficij.*

Prima pars pro eo qui præcidit laqueum.

*Tres, inquit, liberos perdidi. Vtinã & illos seruare potuissem. Viue. Mutantur uices felicitatis humanæ. Proscriptus aliquando proscripsit. Victi fugiũt, proscripti latent, natant naufragi. Amisi, inquit, uxorẽ, liberos, patrimoniũ. Tu putabas ea te cõditione accepisse ne perderes? Ludit *te suis fortuna muneribus. Et quæ dedit, aufert, & quæ abstulit, reddit. Nec unquã tutius est eam experiri, quàm cum locũ iniuriæ nõ habet. Cn. Põpeius *in Pharsalia uictus acie uixit. Mortẽ tuorũ, tuum putas naufragiũ, Crassus uixit, & nõ priuatas perdiderat, sed publicas opes. Omnia tibi fortuna abstulit, sed spem reliquit. Tolle spem hominibus, nemo uictus retentabit arma. Nemo infeliciter expertus negotiationem alios appetet quæstus. Nemo naufragus uiuet. Spes est ultimũ aduersarũ rerum solatium. Vt uiueres natasti, misertus sum. Nec in te amplius quàm periculũ cogitaui. Non attendi incendium, non orbitatẽ. Aut si attendi, memineram te post illa uixisse. Non uisus es mihi animum moriendi habere. Legeras locum, in quo interpellari posses.*

*de suis

*in Thessalia

Pars altera contra præcidentem laqueum.

Tot ille fundorũ dominus, aliena arbore suspẽdo laqueum. De fortuna nihil queror. Mori permittit. Nunc inquit, morere. Iniuria est, ut qui meo arbitrio debui, tuo moriar. Amisi uxorem, liberos, patrimoniũ. Fortuna mihi nihil præter laqueum reliquit. Iste nec laqueum. Sumpsi instrumenta mortis, solitudinem & laqueum. Alterum aptum morituro, alterum misero. Quisquis interueneris si amicus es, defle: si inimicus, specta. Cum à me iste accusetur, grauiorem de me quàm de reo ferte sententiam. Ego ut moriar, iste ne prohibeat. Ne enatarem mori uolui. Præcidit remedium, si qua fides est. Non enataui, sed eiectus sum. Nihil iam timebam, nisi uiuere. Domus meæ fata claudo, nullo miserior quàm quod ultimus morior. Cui me

uitæ

*uitæ reseruas? Vt ædificem? Aspice incendium. Vt nauigem? Aspice naufragiũ. Vt educem? Aspice sepulcrũ. In tam calamitosa domo feliciores fuistis, uxor & liberi. Vobis mori cõtigit. *uita

DECLAMATIO SECVNDA, de filio pauperis, qui factus est gener diuitis inimici.

PAuper cum haberet filium, et diuitem inimicum filiam habentem, peregre profectus est. Rumor fuit de morte eius. Filius cum diuite in gratiam redijt, & eius filiam duxit. Reuersus pater cogit illum uxorem repudiare. Nolentẽ abdicat.

Prima pars pro patre paupere.

Nemo quicquam facile credit, quo credito, dolendũ sit. Ego diu non credidi de nuptijs tuis, desertor patris, inimici cliens, uxoris mancipiũ. Nõ fleuisti patrẽ, non quæsiuisti, sic inimico placuisti. Rumor, inquit, fuerat decessisse te. Mirabar, si tale uxorem *iubente patre habere potuisses. Num quæris, ubi perierim? Mors mea tibi debet esse suspecta. Inimicũ habeo. Quis alius hanc famam potuit immittere, nisi qui me uiuo, filiã collocare non poterat? non times ne inter ipsas nuptias patris ossa referantur? Tot serui sequuntur, tot liberi, tot clientes, ut quicquid dixerit, rumor sit. Fabricius aurũ à Pyrrho accipere noluit, beatior iste fuit aĩo, quàm ille regno. Plures insidias in itinere fugi, & factũ diues, quod faciendũ mandauerat credidit. *uiuente

Pars altera pro filio pauperis genero diuitis.

Vanũ gloriæ genus, odiũ diuitiarũ. Mortales esse inimicitiæ debẽt. Scipio Gracchi inimicus, et postea socer. Cuius uitio inimicitiæ contractæ sint apparet. Ille amat filiũ tuũ, tu nec tuum.

Extra controuersiam.

Seuianus rem stultissimam dixit. Diues me semper contẽpsit, nunquam nisi pro mortuo habuit. Vt aliquid & ipse simile de Seuiano dicam, post hanc sententiam Seuianum semper pro mortuo habui.

DECLAMATIO TERTIA,

De duobus fratribus Pancratiastis.

MAlæ tractationis sit actio. Duos filios quidã Pancratiastas instituit, et ad Olympiã eduxit. Cum cõpositi essent, ut simul pugnarẽt, acceßit ad pugnantes pater, et ait abdicaturã se, si quis perdiderit. Cõmortui sunt iuuenes, et decreti sũt his honores diuini. Reus fit pater malæ tractationis ab uxore.

Prima pars pro filiis.

Tertius sine sorte pugnasti, & utrunq; uicisti. Stetit cruentus pater. Iam perierant, & adhuc minabatur. Moriuntur, non alter ab altero, sed uterq; à patre. Misera mater, odisse nõ potest, qui filium suũ occidit. Iuuenes inuicti, nisi habuissent patrẽ. Pij iuuenes, nec parricidium patri negare potuistis. Vincere propter parricidiũ nolunt, uinci propter abdicationem. Abdico, inquit, eum qui uictus erit. Demens meliorem abdicaturus es. Inuoco Iouem, cuius Olympia parricidijs absoluta sunt.

Pars altera pro patre contra filios.

Non facturus dixi, & si facturus, pro gloria eorum dixi. Nõ debeo in inuidia solus esse, cum luctus cõmunis sit. Omnes aiebant collusuros fratres. Minatus sum, non ut neceßitatem filijs imponerem, sed ut populo satisfacerem.

DECLAMATIO QVARTA,

De damnato parricidij alligante fratrem.

QVi falsum testimonium dixerit, uinciatur apud eum in quem dixit. E duobus filijs profectus est cũ uno pater. Adolescens solus redijt. Accusatus est à fratre parricidij, & dãnatus. Diebus festis intercedentibus pœna ex lege dilata est. Redijt pater. Accusauit dãnatus fratrem falsi testimonij, et obtinuit, & uinxit. Cogit pater ut uinctũ soluat. Nolentẽ abdicat.

Prima pars pro patre.

Falsum, inquit, testimoniũ frater dixit. Si uis graue illius

crimen

crimen facere,te exorabilem præsta. Crudelis in fratrem,miraris,si in te creditũ parricidium est? Ergo ego duos filios habere non possum? Adolescens iam potes & parricidiũ facere. Alligatus est alter filius, quia non reuertebar. Alter,quia iam redij. Nunquam solues fratrem. Si talis es,nihil testis mentitus est. Parricida es. Non impio in te,sed in patrem pio animo dixit. Suspectũ habuit,quod reliqueras patrem. Inter catenas filij iaceo,eodẽ clausus ergastulo. Ingrate,testẽ tuũ simul alligasti.

Pars altera pro filio.

Meo periculo solutus sum,meo alligatus. Vix solui poterat, si testimonium falsum pro fratre dixisset. Parricidium de patre finxit, de fratre commisit. Venisse patrem mihi carnifex nuntiauit. Parricida sum, sicut obijcitur. Hoc leuius irascor. Miraris, si eum fratrẽ alligare possum, qui me potuit occidere? Ingrata pene erat ipsa pœnæ meæ dilatio. Expectare grauius uidebatur quàm pati. Imaginabar mihi culleum, serpentem,profundum.

DECLAMATIO QVINTA,

De domo pauperis per diuitem cum arbore, quæ dicitur Platanus,combusta.

QVi sciens damnum dederit,reddat quadruplum:qui insciens,simplum. Diues pauperem uicinũ rogauit,ut sibi uenderet arborem,quam sibi dicebat obstare. Pauper negauit, Diues incendit platanum,cum qua & domus arsit. Pro arbore pollicetur quadruplum,pro domo simplum.

Prima pars pro paupere contra diuitem.

Excitatus flammarũ sono,uicinorũ primo fidẽ *imploraui. *exploraui.
Arbor ramis discurrentibus totam domum texerat. Nõ potest exorari. Incendatur. Est hoc impotentiæ,sine fine cõcupiscere, sine modo irasci. Non potest expugnari precibus,expugnetur ignibus. Nihil inter me & pauperem interest,si iure agamus.

Liceat

Liceat & pauperē gaudere prospectu. Vos poßidetis agros, urbium fines, urbesq; domibus impletis. Intra ædificia uestra undas, & nemora comprehenditis. Nihil lætius oculis tuis occurrit, quā ruinæ meæ. Domum perdidi, qui carere nec arbuscula quidem poteram. Delitijs tuis diues ardebimus. Oculis uoluptas incendio quæritur, & prospectus ignibus relaxatur. Prospectui obstabat. Quid? inambulantibus nobis non obstant seruorū catervæ? & in immensam erecti altitudinem parietes lucem non impediunt? Infinitis porrectæ spacijs ambulationes, & urbium solo ædificatæ domus, non nos propè à publico excludunt? Sub hac arbuscula imaginabar diuitum syluas. Quantum perdidi, quem fatetur iratus inimicus plus perdidisse quā uoluit? Non iniquum postulo. Eius damno desinat incendium, cuius consilio cœpit.* Sic licet ut domus ad cœlum omne conuersæ, brumales æstus habeant, æstiua frigora, & non suis uicibus intra istorum penates agatur annus. Alunt in summis culminibus mentita nemora, & nauigabiliū piscinarum freta. Arata quondam populis rura, singulorum nunc ergastulorum sunt. Latiusq; nunc uillici quā reges imperant. Maria submouētur proiectis molibus. Nesciebas quanta sit potentia ignium, quàm irreuocabilis, quemadmodum totas * consumat urbes, quàm leuibus initijs oriantur incendia, etiam si partem damni dare uoluisti, partem noluisti, in totum quasi prudens dederis, tenendus es. Ex toto enim noluisse debet, qui imprudentia defenditur.* Si fateretur iste scienter ianuam incendisse, puto tota domus intelligeretur, ex parte, si unum tignum. Nec enim quisquam omnia incēdit, sed unam aliquam rem, ex qua surgat in omnia se sparsurus ignis. Atqui pars domus est, arbor, quæ in domo est.

* Scilicet ut domus ad cœlum omnes emineant.

*absumat

*Si fateris te scienter

Pars altera pro diuite.

Pestilentē mihi domū faciebat arbor. Cœlū omne per quod

ſalubris ſpiritus uenire poſſet, obduxerat. Rogaui pauperem & dixi, nihil tibi nocet arbor reciſa, mihi plurimum nō reciſa. Quid ad te illi rami pertinent qui extra domū ſunt? Quaſdam partes domus meæ rami premebant. Iam etiā quoſdam parietes *minuerant. Scitis quanta uis ſit arborum, muros diſcutiunt. *mouerant.

DECLAMATIO SEXTA, De rapto adoleſcente in ueſte muliebri.

IMpudicus concione prohibeatur. Adoleſcens ſpecioſus ſponſionem fecit, muliebri ueſte ſe exiturum in publicum. Proceſsit. Raptus eſt ab aduleſcentibus decem, accuſauit illos *de ui, & damnati ſunt. Concione prohibitus à magiſtratu, reum facit magiſtratum iniuriæ. *de ui & damno

Prima pars pro magiſtratu contra aduleſcentulum raptum.

Muliebrem ueſtē ſumpſit, capillos in fœminæ habitū compoſuit, oculos puellari lenocinio circundedit, colorauit genas. Non creditis? & qui nō crediderant, uicti ſunt ſponſione. Et hoc de ſponſione forſitan uenerat, ut auderet impudicus cōcionari. Date illi ueſtem *puellarē, date noctē, rapietur. Sic illum ueſtis ſumpta decuit, ut uideretur non tūc primū ſumpſiſſe. Facta totius aduleſcentiæ remitto. Vna nocte contentus ſum, ſic imitatus eſt puellam, ut raptorem inuenerit. Nunquid *cecini. Nunquid carmen famoſum cōpoſui, aut (ut propriū genus iniuriæ tuæ dicam) nunquid te rapui? Apud patres noſtros, qui forenſia ſtipendia auſpicabantur, nefas putabatur brachiū extra togam exerere. Quàm longe ab his moribus aberant, qui tam uerecunde etiam uirtute utebantur? *puella eſt, *cecidi.

Pars altera pro aduleſcentulo.

Conſtat hunc ſtupratū, *cum damnati eſſent qui rapuerunt. Conſtat ſemper grauem, ſemper ſeuerum fuiſſe, ſemper rigidum. Sed hoc iocis adoleſcentium factum eſt. Cæterum tam nota erat uerecundia eius, ut nemo ſine ſponſione crediderit. *condemnādi erant qui rapuerunt.

DECLAMATIO SEPTIMA,

De trecentis non receptis ab imperatore.

NOcte portas aperire in bello non liceat. Imperator in bello summã potestatem habeat. Trecenti ab hoste captiui ad portas nocte uenerunt. Imperator nõ aperuit. Ante portas occisi sunt. Imperator post uictoriam reus est læsæ reipublicæ.

Prima pars pro imperatore.

Nõ *putaui meos*. *Nouerant legẽ. Cur, inquit, trecenti perierunt? imò cur ne perirent, capti sunt?* Hos *ego* * *in die non recepissem, nisi uictores*. *Noctu ne uictores quidẽ*. *Procedens postridie in præliũ pugnaturis ostendit trecentos, in quibus laudari nihil potest nisi fuga*. *Nihil desiderari, nisi numerus*. *Fugiũt, ut leges relinquãt, redeũt, ut tollãt*. *Populus Romanus in* * *Carthaginẽsi prælio in summas redactus angustias, cũ seruorũ desideraret auxilia, captiuorũ contempsit*, & *credidit eos libertatẽ magis tueri posse, qui nunquam habuissent, quàm qui perdidissent*. *Nocte quomodo hostem ciuemq; distinguã? Quã mihi dabis notam, ut arma cognoscam? Credo in insidijs hostes fuisse, ut exclusos occiderent, sequerentur admissos.*

*interdiu nõ recepissem,

*Camnensi

Pars altera contra imperatorem.

Infestus trecẽtis fuit: iniquo collocauit loco: hoc ne * *argui posset nõ recepit. Capti sunt fortißimi duces, Regulus, Crassus. Hæc postremo rogãtiũ uox erat. Mittite arma. Certe lex non uetat.*

*agi

DECLAMATIO OCTAVA, DE

tyranno post abolitionem petẽte magistratũ.

COmpetitori liceat in cõpetitorẽ dicere. Tyrãnus sub * *obligatione dominationẽ deposuit, ut si quis obiecisset tyrãnidẽ, capite puniretur. Petijt magistratum, cõpetitor cõtradicit.*

*abolitione

Prima pars contra tyrannum.

Candidatus anno meo spondeo, nulla rapietur, nullus occidetur, nullum spoliabitur templum. Cur honores tamdiu non gesserit,

ferit, narret, per comumnem deprecor libertatẽ. Moriar, obijcietur tibi quod occideris ciuem. Vult aliquo imperio, aliqua potestate distingui, homo magnæ nobilitatis, magnæ gratiæ, ingentis pecuniæ. Siciliæ dicitur fuisse dominus, qui inclusos æneis tauris homines subiectis urebat ignibus, ut mugitum ederent, uerba non possent. O homunem in sua crudelitate fastidiosum, qui cum uellet torquere, tamen, nolebat audire.

Pars altera pro tyranno abdicato competitore.

Quicquid egi, quicquid gessi, causa reipublicæ feci. Peto ne mihi lex pro me lata noceat, ne'ue quid noceat, quia nõobijcitur, quod non noceret obiectum.

LVCII ANNAEI SENECAE DECLAMATIO PRIMA LIBRI VI.

De fratre, dante fratri abdicato chirographum de parte hæreditatis.

BDICATO *fratri, frater chirographum dedit, dimidiam se partem hæreditatis daturum si non respondisset irato patri. Ille tacuit. Abdicatur alter à patre.*

Prima pars pro patre contra filium, dantem, chirographum fratri abdicato.

Tantum æris alieni habet, quantum uiuo patre non posset soluere. Vis scire cuius fidei sis? nec frater quidẽ tibi sine chirographo credidit. Alterius spe morior, alterius fide. Me uiuo etiã patrimoniũ meũ diuisum est. Nisi succurritis, uincit me, & ille qui tacuit, non dissimulo me hodie duos abdicare. Chirographũ prode parricidarũ fœdus, & nefariæ spei pactum. Chirographum danti impium, accipienti turpe, patri periculosum.

Pars altera pro filio contra patrem.

In omnen me fortunam, frater, tibi iungam comitem. Si milit

militandum, unà militabimus. Si peregrinandum, unà urbes peragrabimus. Si quotidianã rogauero ſtipem, & illam tecum diuidam. Nolui recentem iram exagitari patris. Malui, ut tacẽdo patrem uinceres. Meæ partis hæres ero, tuæ cuſtos. Et quia de re maxima melius ſibi quiſq; credit, do chirographum, tu da operam, ut iſtud magis à patre accipere, quàm à fratre uidearis. Hoc quod honeſte, & quod pie gerebamus, tam palàm egimus, ut pater ſciret. Quid enim timebã, ne ſi reſciſſet pater, moleſtè ferret filium ſuum, hominem auarum non eſſe, fratrẽ pium eſſe. Ita mihi contingat patrem utriq; noſtrum placari.

DECLAMATIO SECVNDA

De patre exule, prohibito à fundo filij.

EXulem tecto, & cibo iuuare nõ liceat. Imprudentis cædis damnatus quinquennio exulet. Quidam cum filiũ & filiã haberet, imprudentis cædis damnatus, in exilium profectus eſt. Solebat uenire in poſſeßionẽ uicinam finibus. Reſciuit hoc filius. Cecidit uillicum. Villicus excluſit patrem, Cœpit ire ad filiam. Accuſata illa quod exulem recepiſſet, aduocato fratre abſoluta eſt. Poſt quinquennium pater abdicat filium.

Prima pars pro patre contra filium.

* finium Accuſator *ciuium me fecit exulem, filius etiã meorũ. Filiam honeſtiorẽ inueni, quod accuſata eſt. Seruum frugaliorẽ quod cæſus eſt. Male meruiſti de patre, quẽ excluſiſti, de ſorore, cui præiudicio nocuiſti, de iudicibus, quos in tã bona timuiſti cauſa. Aut tu peccaſti, aut ſoror. Filius me docuit, quod illum non recipio. Abſoluta eſt, inquit, me aduocato, ſoror. Ita tu patrem non recipiebas, cum tam bene iſtam cauſam agere poſſes, cum abſoluta eſt quæ receperat, damnatus eſt qui expulerat? Filia me patrem iudicauit. Seruus dominum. Vni filio exul fui. Ignoſce fidelißime ſeruulorum, & tibi imprudens nocui. Quàm bonam eius cauſam putas fuiſſe, quæ ne te quidem aduocato, damna

damnata est. Si te hærede possum mori, dignus sum, qui etiam tibi hunc seruũ relinquã. Illi pater est, tibi exul. Nulla lex scelus imperat. Certe quæ fecit, absoluta est, Lex eũ tenet, qui iuuat exulẽ, non qui patiatur iuuari. Ignora, dißimula, lex te innocentẽ, non curiosum esse iubet. Si mea causa faciebas, me admonuisses, seruum prohibuisses, non cecidisses.

Pars altera pro filio contra patrem.

Facere lege prohibente nõ potui. Accusata et absoluta est, quia muliercula nõ uidebatur nosse leges. Non pro me timui, sed pro te. Res in notitiam hominum uenerat. Captabaris. Timui, ne occidereris. Vis scire notum fuisse? Soror accusata est. Malui seruum cædere frugalißimum, quàm patrem optimum amittere.

DECLAMATIO TERTIA,

De matre nothi, lecta pro parte hæreditatis uel patrimonij mortui.

MAior frater diuidat patrimoniũ, minor eligat, liceat filiũ ex ancilla tollere. Quidã cũ haberet legitimũ filiũ, aliũ ex ancilla sustulit, & deceßit. Maior frater sic diuisit, ut totũ patrimoniũ ex una parte poneret, ex altera nothi matrẽ. Minor elegit matrem, & accusat fratrem circumscriptionis.

Prima pars pro parte nothi contra filium legitimum suum fratrem.

Vnus omniũ exhæredatus sum diuidendo, Elegisset inquit, alteram partem. Tu solus talis potuisti esse filius, qualis frater eras. Lex te diuidere, me eligere iußit. Aperte ne minor circumscribatur, timet, Sic diuisit, ut si uellem non esse mendicus, relinquerem fratrem in egestate, matrem in seruitute? Non est diuidere, ex altera parte patrimoniũ ponere, ex altera onus. Talis fuit, ut illi cohæredem pater ex ancilla tolleret. Elige aut patrimonio careas, aut scelere. Circumscriptores dici so-

*abſtulerũt. lent,qui aliquid*ſuſtulerunt.Iſte nihil reliquit. Tu,inquit,uoluiſti pauper eſſe.Cur igitur queror ſi egeſtate delector? Obijci,inquit,non poteſt, quod lege factum eſt,imò nihil niſi quod lege factum eſt. Nam ſi quid aliter factum eſt, per ſe irritũ eſt. Circumſcriptio ſemper crimen ſub ſpecie legis inuoluit.Quod apparet in illa,legitimũ eſt,quod latet inſidioſum.Semper circumſcriptio per ius ad iniuriam uenit.Lex iubet maiorem diuidere,minorem eligere.Nec tu diuiſiſti, nec ille elegit. Sic à te alligatus eſt,ut neceſſe haberet,quod nõ expediebat. Male nota fuit mea in matrem pietas.Non timuit, ne eligere poſſem alteram partem.

Pars altera pro filio legitimo contra nothum.

Ego nihil aliud egi,quàm diuiſi.Circumſcriptio non in diuiſione eſt,ſed in electione. Habes matrẽ,quã quidã totis redemerunt bonis.Habes gloriã, * quam multi per ignes petierũt. *quã quidã Multa de patrimonio rapuit, cum haberet ius dominæ ancilla. Imprudentia timebas,ne in illã ſæuirẽ. Non expediebat mihi, cũ in illa totum patrimoniũ habiturus eſſem. Nunc tantundem habes. Habes enim*partem quam uoluiſti:& ut tantundẽ haberes,nec pater uoluerat.Ideo matrem tuam ancillã reliquit. *matrẽ quã

DECLAMATIO QVARTA,

De potione mortifera ex parte data uxori.

VEneficij ſit actio.Proſcriptum uxor ſecuta eſt. Quodam tempore ſecreto poculum tenentem interrogauit quid eſſet.Ille dixit uenenũ,& mori ſe uelle.Rogauit illa ut partem ſibi daret,& dixit ſe nolle ſine illo uiuere.Partem bibit ipſe,et partem uxori dedit:Perijt illa ſola. Teſtamento inuentus eſt maritus hæres,reſtitutus arguitur ueneficij.

Pars prima contra maritum.

Sic egit ut deprehenderetur,ſic deprehenſus eſt,ut exoraretur:ſic bibit,ut uiueret. Quod eſt hoc uenenum,quod tãtum

hæredi

hæredi non nocet? Nemo unquam tam palàm uxori dedi uenenum. Fugit ne occideretur, qui dixit se mori cupere. Vnus proscriptione locupletior factus est, ut uiuere uellet, uxor illi persuadere non potuit. Persuasit res blandior, uxoris hæreditas, sciuit quam partem potionis hauriret, contrarias partes gladio persecutus est, suas ueneno: occidendi finem prius uictores fecerunt, quàm uicti. Quidnam putabatis futurũ, cùm in exiliũ uxor testamentum tulisset, maritus uenenum? Vbi est uxor? Ecquid te pudet? Iam etiam proscripti redeunt. Statim cõsumpta potione collapsa est. Nolite mirari, si tam efficax uenenum est. Hæres est, qui dedit. Summis ferè partibus leuis & innoxius humor suspenditur. Grauis illa & pestifera pars suo pondere subsidit. Apparet te diu præparatum uenenum habuisse. Scisti diuidere, etiam si potest defendi qui uolenti dedit. Tu nõ potes, qui fecisti, ut uellet. Id genus ueneni fuit, quod pondere subsideret in imum. Potionem bibit iste, uxor uenenum.

Pars altera pro marito.

Virum in pace dilexit, in bello secuta est, in consilio ultimo non reliquit. O, inquit, dignam, quam innocens sequitur. Bello ciuili lege proscriptus sum, Exulaui. Quid his malis adijci potest, nisi ut uenenum bibam, et uiuam? Venenum inquã est. Hoc qui daturi sunt, dißimulant. Venenum Cato uendidit, Quærite an proscripto licuerit emere, quod licuit Catoni uendere.

DECLAMATIO QVINTA.

De Iphicrate reo.

QVi uim in iudicio fecerit, capite puniatur. Missus Iphicrates aduersus Thracum regem, *bis in acie uictus, fœdus cum eo percußit, & filiam eius duxit uxorem. Cũ Athenas redisset, & causam diceret, uisi sunt * contra iudiciũ quidã Thracum cultris armati, & ipse reus gladium strinxit. Cum iudices citarentur ad iudicandum, palàm absolutorias tulerũt

*bis acie uictus, *circa iudicium

sententias. Accusatur, quod uim in iudicio fecerit.

Prima pars contra Iphicratem reum.

Nemo iudicum tuorum non timuit, sic, tanquam tu de illis iudicaturus esses. Cum toto tibi regno socer uenit aduocatus. Non maioribus copijs bellũ instruxit, quàm iudiciũ Iphicrate conde gladium. Iudicium est. Quid tibi cum gladio? Certe bis uictis arma ponenda sunt. Quæ est ista contra rerum naturã permutatio? In bello nuptiæ, in iudicio bellum.

Pars altera pro Iphicrate reo.

Ego uim non feci. Omnia enim legitime peracta sunt. Accusator suo loco dixit, Reus suo respondit. Perfectum per oẽs numeros suos iudicium est. Cum iudices sententias suas ferrent strinxi gladium, ut occiderem me, si damnatus essem. Iudices tulerunt palàm absolutorias, ut gratiam duci suo referrẽt. Nuptiarũ causa, utilitas reipublicæ fuit. Miles sæpius pulsus erat infelici prælio. Barbaros circa iudicium fuisse, non propter iudicium armatos, sed propter morem suum. Quid potestis queri. Quid inquam? Obsides uobis adduxi.

DECLAMATIO SEXTA,

De adultera uenefica.

VEneficij sit actio. Quidam cum haberet uxorem, & ex ea filiam nubilem, indicauit uxori, cui eam collocaturus esset. Illa dixit, celerius morietur, quã illi nubat. Decesßit puella ante diem nuptiarum, dubijs signis cruditatis & ueneni. Torsit ancillã pater, dixit illa se nihil scire de ueneno, sed de adulterio dominæ, & eius cui collocaturus erat filiam. Accusauit uxorem ueneficij & adulterij.

Prima pars contra uxorem pro marito.

*teneo *Morietur, * timeo ueneficam, celerius quàm nubat, teneo adulteram. Morietur, factum est, celerius quàm nubat, factum est. Adulterium serius deprehendi quàm factum est, ueneficiũ*

anteq

antequam fieret. Duo crimina ad uos detuli, & duas indices. Altera dicit, quod factum est. Altera, quod futurum est. Generi adultera, Filiæ pellex. Quàm infelix est domus, in qua* adulterium argumentum est. Dixi, honestus est, Dixi, pulcher est dum laudo generum, commendaui adulterum. O me tardissimum in malis meis. Veneficium nec denuntiatum quidem credidi, demum in ueneficio adulterium deprehendi. Versæ sunt in exequias nuptiæ, genialisq; lectus mutatus est in funebrem. Subiectæ sunt rogo infelices faces, profertur putre corpus, & uenenis tumens. Quid ultra quæritis? Verbis signa, signis tormenta conueniunt. Ad uocem tuam facta conueniunt. Morietur antequam nubat, factum est. Vidimus fluens corpus, & in cadauere illius materna uerba credidimus. Generum adulterio perdidi, Vxorem parricidio, Filiam ueneno.

*adulterij

Pars altera pro uxore contra maritum.

Duo grauissima crimina obiecit, Adulterium & ueneficium. Adulterium ancilla teste: ueneficium, nec ancilla quidem. Cùm indignaretur se non rogatam, exciderunt illi uerba, quæ non minus quàm filiam luget. At quare dixisti, celerius morietur, quàm illi nubat? Verba dolor parum considerat. Exciderunt. Et est sæpe fortuita diuinatio.

DECLAMATIO SEPTIMA, De dementia patris, qui filio cessit uxorem.

Dementiæ sit actio. Quidam habebat duos filios, duxit uxorem. Alter ex adolescentibus cùm ægrotaret, & in ultimis esset, medici dixerunt animi uitium esse. Intrauit ad filium stricto gladio pater, & rogauit ut indicaret causam sibi. Ait amare se nouercam. Cessit illi uxorẽ pater. Ab altero accusatur dementiæ.

Prima pars pro patre contra filium.

Audite rem nouam, Fratrem crudelem, Nouercam misericordem. Insanus sum, quia aliquis meo beneficio sanus est. Tradidi uxorem illi, sed eripueram. Testor, inquit, præsides pietatis deos, prius amare cœpi, quàm duxeras. Ita tu iniuriam uocas, quod fratrem habes, non habes nouercam? Transij præter istius oculos cum ferro. Gladium mihi nemo, nisi æger extorsit. Patri, qui periculum filij morientis sustinere non potuit, ignoscendum in qualicunq; facto est.

Pars altera pro filio contra patrem.

Alter lenocinio curauit, alter parricidio conualuit. Quid hoc adulterium non putas, quod marito conciliante committitur? Nescio furiosius uxorē duxerit, an habuerit, an dimiserit, an collocauerit? Quàm demens est, cui adulterium pro ueneficio imputandum est? Strinxit gladium maritus, non ut adulterum uindicaret, sed ut faceret. Mori potius debuit frater, quā sanari turpiter. Quid enim si matrem, si sororem cōcupisceret? Quædam remedia grauiora ipsis periculis sunt. Omnia inter nouercam & priuignum composita sunt. Simulatum morbum, & derisum animo turpißimo patrem.

DECLAMATIO OCTAVA,

De uirgine uestali incesti accusata.

Virgo uestalis scripsit hunc uersum:

Felices nuptæ, moriar nisi nubere dulce est.

Rea est incesti.

Pars prima contra uirginem.

*Felices nuptæ, cupientis est. Moriar nisi, affirmantis est. Nubere dulce est. *Aut experta iuras, aut inexperta peieras. Neutrum sacerdotis est. Tibi magistratus suos fasces submittunt. Tibi consules prætoresq; uia cedunt. Nunquid exigua mercede uirgo es? Sacerdos rarò iuret, nec unquam nisi per suā Vestam. Moriar. Nunquid perpetuus ignis extinctus est? Moriar.*

**Aut experta uirum, aut inexperta pe tebas.*

Moriar. Nunquid de nuptijs appellata est? Ad ultimũ Vestam inuoco, ut tã infesta sit sacerdoti, quã inuisa est. Recita carmẽ, dum quæro quale carmẽ sit. Tu carmen scribas, tu uerba pedibus tuis emollias, & seueritatem templo debitam modulatione frangas? Quod si utiq; laudare uis nuptias, narra Lucretiã. De illius morte scribe, antequã iurabis de tua. O te supplicio omni dignam, cui quicquam sacerdotio felicius est. Dulce est, quã expressa uox, quã ex imis uisceribus emissa, nõ expertæ tantũ, sed delectatæ. Incesta est etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.

Pars altera pro uirgine Vestali.

Vnus illi uersus obijcitur, & hic quidẽ nõ totus. Non oportet, inquit, scribere carmẽ. Multũ interest obiurges, an punias. Incesti damnari non potest, nisi cuius corpus uiolatũ est. Quid tu putas Poëtas, quæ sentiunt, scribere? Vixit modeste, castigate. Non illi cultus luxuriosior. Non cõuersatio cum uiris licentiosior. Vnum crimen uobis confiteor. Ingeniũ habet. Quid ni inuideat Corneliæ matri Gracchorum? Quid ni illi, quæ Catonem peperit? Quid ni inuiderint sacerdotes parientibus?

Extra controuersiam.

Varius Geminus apud Cæsarẽ dixit. Cæsar qui apud te audent dicere, magnitudinẽ tuã ignorãt, q nõ audẽt, humanitatẽ.

L. ANNAEI SENECAE DECLAMATIONVM LIB. SEPTIMVS.

NSTATIS *mihi quotidie de Albutio, nõ ultra uos differã, quamuis nõ audierim frequenter, cũ per totũ annũ quinquies, sexies'ue populo diceret, ad secretas exercitationes nõ multi irrũperent, quos tamen gratiæ suæ pœnitebat. Alius erat, cũ turbæ se cõmittebat, alius, cũ paucitate cõtentus erat. Incipiebat enim sedens, et si quãdo illum produxerat calor, exurgere audebat.* Hæc præfatio habetur & in controuersiis.

Illa intẽpestiua in declamationibus eius Philosophia, sine modo tunc & sine fine euagabatur. Raro totã controuersiam implebat. Non posses dicere diuisionem esse, nõ posses declamationem, tanquã declamationi multũ deerat, tanquam diuisioni multũ supererat, cũ populo diceret, oẽs uires suas aduocabat, & ideò nõ desinebat. Sæpe declamante illo ter buccinauit, dum cupit in omni controuersia dicere, non quicquid debet dici, sed quicquid potest. Argumentabatur moleste, magis quàm subtiliter. Argumenta enim argumentis colligabat, quasi nihil esset firmum satis. Oẽs probationes *probationibus alijs confirmabat. Erat & illud in argumentatione uitium, quod quæstionem non tanquã partem controuersiæ, sed tanquã controuersiã implebat. Omnis quæstio suam *propositionẽ habebat, *suã excusationẽ, suos excessus, suas indignationes, epilogũ quoq; suũ. Ita in unã controuersiã exponebat, plures dicebat. Quid ergo? nunquid omnis quæstio per numeros implenda est? Quid ni? sed tanquã accessio, nõ tanquã summa. Nullum habile est membrũ si corpori par est. Splendor orationis, quantus nescio an in ullo alio fuerit, non thesis magna, sed phrasis. Dicebat enim citato cursu & effuso, sed præparato. Extẽporalis illi facultas, ut affirmabãt qui propius nouerant, nõ deerat, sed putabatur ipse sibi deesse. Sẽtentiæ, quas optime Pollio Asinius albas uocabat, simplices, apertæ nihil occultum, nihil inspiratum afferentes, sed uocales, & splẽdidæ Affectus efficaciter mouit, figurabat egregie, præparabat suspiciose. Nihil est *tam inimicum quàm manifesta præparatio. Apparet enim subesse, nescio quid mali. Itaq; adhibenda moderatio est, ut sit illa præparatio, non confeßio. Loca beate implebat. Nõ posses de inopia sermonis Latini queri, cũ illum audires, tantũ orationis cultæ fluebat, nunquã se torsit, quomodo diceret, sed quid diceret, sufficiebat illi inquantũ uoluerat explicandi uis. Itaq; ipse dicere solebat, cum uellet

*propositionibus

*probationẽ

*suam exercitationem,

*tam mimicum: aliàs, iniquum

uellet ostendere, non hæsitare se in electione uerborũ, cum res animum occupauit, uerba ambiunt. Inæqualitatẽ in illo mirari libebat, splendidissimus erat. Idem res dicebat omniũ sordidissimas acetum, & puleium, & Damam & Phileroten, laternas & spongias. Nihil putabat esse quod in declamatione dici non posset. Erat autẽ illa causa, timebat, ne scholasticus uideretur. Dum aliud uitiũ deuitat, incidit in aliud, nec uidebat nimiũ orationis suæ splendorem, his admixtum sordibus, nõ defendi, sed inquinari, et hoc æquè omniũ est, ut uitia sua excusare malint, quàm* effugere. Albutius enim non quomodo non esset scholasticus quærebat, sed quomodo non uideretur. Nihil detrahebat ex superuacuo strepitu. Hæc sordida uerba ad patrociniũ afferebat aliorum. Hoc illi accidebat, inconstantia iudicij. Quem proxime dicentem commode audierat, imitari uolebat. Memini illum omnibus omissis rebus apud Fabianũ Philosophum, tanto iuniorem quàm ipse erat, cum codicibus sedere. Memini eum admiratione Hermagoræ stupentẽ, ad imitationẽ eius ardescere. Nulla erat fiducia ingenij sui, & ideo assidua mutatio. Itaq; dum genera dicendi transfert, modo exilis esse uult, nudisq; rebus hærere, modo horridus & ualens plusquàm cultus, modo breuis & cõcinnus, modo nimis se attollit, modo nimis deprimit, ingenio suo illusit, & longe deterius senex dixit, quàm iuuenis dixerat. Nihil enim ætas ei proderat ad profectũ, cum semper studium eius esset nouum. Idiotismus est inter oratorias uirtutes, res quæ raro procedit. Magno enim tẽperamẽto opus est, & occasione quadam. Hac uirtute uarie usus est. Sæpe illi bene cessit, sæpe decidit, nec mirum tamen si difficulter apprehenditur, uitio tam uicina uirtus. Hoc nemo præstitit unquam Gallione nostro decentius. Iam adolescens, dum declamaret apte et conuenienter, utebatur hoc genere, quod eo magis mirabar, quia tenera ætas refugit omne, non tantum quod sordi-

*effugare.

dum, sed quod sordido simile est. Raro Albutio respondebat

*audere. fortuna, semper opinio, quamuis pœnituisset, libebat *audiri. Tristis, solicitus declamator, & qui de dictione sua timeret, etiam cum dixisset. Vsq; eo nullum tẽpus securum illi erat, hæc illum solicitudo fugauit à foro, & tantum unius figuræ crudelis euentus. Nam in quodam iudicio cẽtumuirali cũ diceretur, iurisiurandi conditio aliqua facta ab aduersario, induxit eius-

*quæ illius crimina detegeret. modi figuram, *qua illi omnia crimina retegeret. Placet, inquit, tibi rem iureiurando transigi. Iura, sed ego iusiurandum dabo. Iura per patris cineres, qui incõditi sunt. Iura per patris memoriã, & executus est locũ quo perfecto surrexit. L. Aruntius ex diuerso: accepit conditionẽ: iurauit. Clamabat Albutius non detuli conditionẽ, schema dixi. Aruntius instabat, centum-

*properabãt uiri rebus iam ultimis *præparabant. Albutius clamabat, ista ratione schemata de rerum natura tolluntur. Aruntius aiebat, tollantur, poterimus sine illis uiuere. Summa rei hæc fuit, centumuiri dixerunt, dare ipsos secundum aduersariũ Albutij, si iurasset. Ille iurauit, Albutius non tulit hanc contumeliam, & iratus sibi calumniam imposuit, nunquam amplius in foro dixit. Erat enim homo summæ probitatis, qui nec facere iniuriam, nec pati sciret, & solebat dicere, quid habeo, quare in foro dicam, cum plures me domi audiant, quàm quenquam in foro? Cùm uolo dico: absum uti uolo: dico quamdiu uolo. Et quamuis nõ fateretur, hoc delectabat illum in declamationibus, quòd schemata sine periculo dicebat: nec in scholasticis tamen effugere contumelias poterat Cestij mordacissimi hoĩs. Cum in quadam controuersia dixisset Albutius, quare si calix ceciderit, frangitur, si spongia ceciderit, non frangitur, aiebat Cestius. Ite ad illum, cras declamabit nobis, quare turdi uolãt, cucurbitæ non uolebant. Cũ dixisset Albutius, in illo qui fratrẽ parricidij damnatũ in exarmata naue dimisit. Imposuit fratrẽ

in

*in culleum ligneum. Cestius eandem dicturus, sic exposuit controuersiam. Quidam fratrem domi à patre damnatum, nouerca accusante, cum accepisset ad supplicium, imposuit in culleũ ligneum, ut perueniret, nescio quò terrarum. Ingens risus omnium secutus est, sed nec ipsi bene cessit declamatio. Paucas enim * res bene dixit, & cùm à scholasticis non laudaretur: Nemo, inquit, imponit hos in culleum ligneum, ut perueniant, nescio quò terrarum, ubi calices franguntur. Video quid uelitis, sententias potius audire quàm iocos, fiat, audite sentẽtias in hac ipsa controuersia dictas.*

* res bonas dixit,

DECLAMATIO PRIMA

SEPTIMI LIBRI,

De eo qui fratrem parricidii damnatum in naui exarmata imposuit.

DVobus filijs quidam superduxit nouercam. Alterum domi parricidij damnatum tradidit fratri puniendum, ille eum exarmato nauigio imposuit. Delatus adolescens ad Piratas, archipirata factus est. Peregrinantem patrem cepit, & remisit. Reuersus pater, abdicat filium.

Hæc respõdet illi quæ est in 4. controuersiarum 17.

Prima pars pro filio contra patrem.

Tanta tẽpestate confusus dispicere nihil potui, nec satis meminerã, si tale ministerium mihi pater an nouerca mandasset. Ministeriũ an pœnam esse uoluisset, uindictam parricidij, an parricidiũ. Insui fratrẽ culeo iubes. Nõ possum. Non ignoscis, an non credis? Ego contendo ne te quidẽ posse. Nemo repertus est naufragij comes. Omnia instrumenta circumcisa sunt. Adminiculũ spei nullum, patri excusandus sum, an fratri? Hoc, inquit, impietatis tuæ munus ad inferos deferam, Licuisse mihi per fratrem aliter quàm parricidæ mori. Viuit, inquit, frater. Non credo. Seruauit, inquit, me. Fecisti, ut crederem, in domo, in qua tam facile parricidium creditum est: Ego fratrem occidere

dere non potui,frater patrem. E*micabant densis undiq; nubibus fulmina,tẽpestates horridæ absconderant diem,intumuerat mare,iustis quoq; nauigijs horrendum.*Habes,*inquam,frater,si innocens es nauigium,si nocens culleum.* Non *putaui facere parricidium.*Q*uàm facile erramus omnes,& factum putaui.*Frater,*inquit,tu primus in domo parricidium facies.*Iace*bat in littore nauigium,quod etiã integrũ infeliciter uexerat.* Credo *parricidã,si tibi proficiscenti nauigium suum reddidit.* Subito *mihi cũ animo pariter excidit ferrũ,& nescio qua perturbatione tenebræ stupentibus offunduntur oculis.* Intellexi *quàm difficile esset parricidium facere, etiã quod imperasset pater.*Ita *mihi,quæ sola miseros in domo nostra respicit, fortuna succurrat.*Profectus *est pater tranquillo mari,auspicato itinere,integra naui.*Q*uid est hoc?*Felicius *nauigauit damnatus, quàm qui damnauerat?* Vtrum *uidetur uobis innocẽtiam apud* Piratas *didicisse,an perdidisse?* Perieras *pater,nisi in parricidam incidisses.* Scissa *quidem uela fecerant sinus,& instructas classes naufraga præcesserat nauis.Scires nauigare,qui seruaturus esset patrem.* Erat *nauigium, imò fuerat, ò crudelis & pertinax nouerca,nihilominus sæuis.*Iam *maria quiescũt,prædones miserentur,irati parcunt.* Veni *ad uos , ut probem me parricidam.*Multas *rerum natura mortis uias aperuit,& multis itineribus fata decurrunt.* O *maria iustiora iudicijs.* O *mitiores procellæ patre.* Num *putatis misericordem, qui quem damnauit,fratri puniendum dedit?* Centurio Luculli Mithri*datem non potuit occidere.* Mithri*datem dij boni, quàm non dubium parricidam.*Gaude *pater,neuter ex filijs tuis parricidium fecit.*Narra *pater,quomodo te dimiserit sic dimissus.*No*cens est iste,sed mihi frater est.*Naturæ *iura sacra sunt, etiam apud* Piratas. Dixisses, *inquit, te non posse, ita tu nesciebas?* Non *licuit,non potui,non debui.*

Pars

Pars altera contra filium.

Nega hunc parricidam fuisse, quem uere scis esse Piratam. Dimisit me in patrocinium suum, ut quia non occiderat, uideretur nec ante uoluisse. Quis porro me uno miserior? Vitam parricidæ debeo.

Extra controuersiam.

Magna rhetorum bonorum manus in hanc partem transijt, ut aliquid dici debuerit in nouercã. Fuerunt & *illi, qui nõ quidem palàm dicerent, sed per suspicionem & figuras, quod* Passienus *non probabat, asserens minus tolerabile & uerecũdum infamare nouercam, quàm accusare. Quidam principia in sua potestate tantum habuerunt. Post ablati sunt impetu. Excusatius autẽ est in malum colorem incidere, quàm transire.* Vipsanius *duro colore usus est,* Hic *se tanquam grauius elegisse dixit supplicij genus, qui color prudentibus displicuit. Quam enim habebat absolutionis spem, si nec paruit, nec pepercit?*

DECLAMATIO SECVNDA,

De Popilio, qui Ciceronem interfecit.

D*E moribus sit actio.* Popiliũ *parricidij reũ* Cicero *defendit.* Absolutus *est.* Proscriptũ *Ciceronẽ ab* Antonio *missus occidit, caput ad* Antonium *retulit.* Accusatur *de moribus.* Hæc respondet illi quæ est in 4.18.

Prima pars contra Popilium pro accusatore.

Occidit Ciceronem Popilius. Iam'ne *creditis ab isto occisum patrem?* Occisurus Ciceronem *debuit incipere à patre.* Antonius, *inquit, iussit,* Non *te pudet* Popili. Imperator *tuus te credidit posse parricidium facere. Abscidit caput, amputauit manum.* Minus *in illo crimẽ est, quod* Ciceronem *occidit.* Proh *iam dij boni, occisum* Ciceronem *malos mores uoco, hoc unũ feliciter, quod ante occidisti patrem, quàm* Ciceronem. Facilius Cicero *pro parricida iudicem mouit, quàm pro se clientem.* Ad *uos hoc patroni spectat exemplum:* Nullos *magis odit* Popilius

quàm

quàm quibus plurimum debet. Abscidit ceruices. Parce iam Popili. Nihil tibi, nisi occidendum mandauit Antonius. Pudeat te Popili. Accusator tuus uiuit. Non credidisset facturum Antonius Popilium, nisi parricidium fecisse meminisset. Dij manes Popilij senis occisi, & inultæ patris umbræ, te Cicero persequũtur, ut quem negasti, sentias parricidam. Non hausit Minturnensis palus exulem Marium. Cimber etiam in capto uidit imperatorem. Cn. Pompeius terrarum marisq; domitor, libenter se Hortensij clientem professus est. Et Hortensius bona Pompeij, non Pompeium defenderat. Ita tu Popili si Antonius iußisset, & patrem occidisses.

Pars altera pro defensione Popilii.

Si illa tempora in crimen uocas, dicis non de hominis, sed de reipublicæ moribus. Miraris, si eo tempore necesse fuit Popilium occidere, quo Ciceronem mori? Ciceronis proscriptio fuit occidi, mea occidere. Iußit imperator, iußit uictor. Ego illi negare quicquam possem, cui nihil negare poterat respublica?

Extra controuersiam.

Popilium pauci ex historicis tradiderunt interfectorem Ciceronis, & hi quoq; non parricidij reum, & à Cicerone defensum, sed in priuato iudicio.*

* *& actione defensum,*

DECLAMATIO TERTIA,

De ter abdicato uenenum terente.

Hæc respõdet lib. 4. cõtr. 19.

T*Er abdicatus, ter absolutus, comprehensus est in secreta domus parte à patre, medicamentum terens. Interrogatus à patre quid esset. Venenum, inquit, & se uelle mori, & effudit. Accusatur parricidij.*

Prima pars pro filio ne abdicetur.

Dic quid commiserim, certè nec secreta te fallunt. Vt interuenit pater, in has cogitationes abij. Quisquam ne tam infelix fuit, quisquã ne me magis odit quàm ego. Misereri mei cœpi.

Ter

Ter causam dixi, Acceßi ad hæc supplicia mea. Venenum bibam. Sed non hoc tibi satis est. Venenum habuit Mithridates, habuit Demosthenes.

Pars altera pro patre contra filium.

Cum se uelle mori dicat, tamen uitam rogat. Teneo parricidam, & in mortem suam paratum. Quantum est quod negas, cum tantum sit quod fateris. Venenum quæsisti, uenenum emisti, uenenum intulisti in eam domum, in qua habebas inimicum patrem. Indica quis uendiderit, dicetur illi. Tu uendebas cuiquam uenenum, cuius sciebas abdicationem? Cui daturus erat, quæritis? Cui uenenum parauit, non bibit. Quod negat, paricidium est, quod confitetur, ueneficium. Mihi, inquit, paraui. Non bibit, ne quis dubitet, an alium poßit occidere. Tam inuisum tibi fuisse patrem dico, ut occidere uolueris, tam inuisum ipse confiteris, ut mori uolueris.

Extra controuersiam.

Coniectura duplex à persona, una an parauerit sibi, an patri. Laberium mimum Diuus Iulius ludis suis produxit. Deinde equestri ordini reddidit, quem cũ iußisset ire sessum, omnes equites ita se coartauerunt, ut uenientem non reciperent. Multos tum in senatum legerat Cæsar, & ut expleret exhaustum ciuili bello ordinem, & ut his qui de partibus bene meruerant, gratiam referret. Cicero in utrunq; iocatus, mandauit Laberio transeunti, Recepissem te nisi anguste sederem. Laberius ad Ciceronem remisit, Atqui soles duabus sellis sedere. Quod Cicero male audiebat, tanquam nec Pompeio certus amicus, nec Cæsari, sed utriusq; adulator.

DECLAMATIO QVARTA,

De matre cæca filium retinente.

Liberi parentes alant, aut uinciantur. Quidam habens uxorem & filium peregre profectus, in Piratas incidit, Hæc respõdet li.4.uigesimæ

scripsit

scripsit utriq; de redemptione. Vxor flendo cæca facta est. Filium euntem ad redemptionem, alimenta poscit. Non remanentem, alligare uult.

Prima pars pro matre contra filium.

Nauigaturus uxori filium reliquit, nec dum cæca erat. Non est quod mulieris affectũ lege æstimetis, quia minatur, omnia facit, ne filius alligetur. Quoties est communis potestas duobus, eius sit tota, qui præsens est.

Pars altera pro filio contra matrem.

Vnũ uinculum duos alligat. Vincta mater cathenas denũciat uictori. Ad Piratas eundum est. Filiusfamiliæ nulli seruire possum, nisi patri. Petis alimenta ab eo, quẽ pater peregre mittit. Primæ partes sunt patris, secundæ matris. Ille peregre est. Tu domi. Ille captiuus. Tu libera. Ille inter Piratas. Tu inter ciues. Ille alligatus. Tu soluta. At tu cæca es. Infelicior ille, qui uidit catenas suas, & cædes, & uulnera, & cruces eorũ qui non redimũtur. At periculosum est, inquit. Quàm multi pro patribus nihil periculosum putauerũt. Non, inquit, uindictã, sed misericordiam quærit. Ita quisquam exigit pietatem, ut impediat?

Extra controuersiam.

Caluus qui diu cum Cicerone iniquißimam litem de eloquẽtiæ principatu habuit, usq; eo concitatus actor fuit, ut in media oratione eius exclamaret Vatinius reus. Rogo uos iudices, num, si iste disertus est, ego damnandus sum.

DECLAMATIO QVINTA

De *procuratore & priuigno.*

Hæc respõdet ei quæ est lib. 4. Epist. 21.

*ex qua filiũ habebat,

QVidã mortua uxore ex qua priuignum habebat, duxit aliã. Sustulit ex ea filiũ, habebat procuratorẽ speciosißimũ. Cũ sæpe iurgarẽt nouerca & priuignus iußit eum à se migrare. Ille trans parietẽ habitationẽ conduxit. Rumor erat de adulterio matris & procuratoris. procuratoris & uxoris.*

Quodam

Quodam tempore in cubiculo ſuo pater occiſus eſt inuentus, uxor uulnerata, cõmunis paries perfoſſus. Placuit propinquis quæri à filio quinquẽni, qui unà dormierat, quem percuſſorem agnoſceret. Ille procuratorem digito monſtrauit. Et filius procuratorem accuſat cædis: ille eum parricidij.

Contra procuratorem prima pars pro filio.

Vt audiui clamorẽ, ſi qua fides eſt, deprehenſos adulteros credidi. Dabo puerũ. Aliquis nõ eſt uno teſte cõtentus. Dabo populũ, obijcite priuigno parricidiũ, filio mẽdacium. Dic puer quis occiderit patrẽ, dic audacter. Eundem nominas quem populus? Nox placet ſceleri, adulterij tempus.

Pars altera pro procuratore.

*O magna in contrarium peruerſitas ſeculi. Inuẽtus eſt qui patrem poßit occidere, non poßit nouercam. Oſtende tu iſtud non uulnus, ſed argumentum. Oſtende uulnus. Percuſſor quam timuit ne occideret, tam leuiter uulnerauit. illa dextera, cui nec paries*obſtabat nec pater.* *ſubſtitit

Extra controuerſiam.

*Nihil eſt puero teſte certius. Nam ad annos eos peruenit, ut intelligat, et non ad eos, quibus fingat. Vinicius uir exactiſſimi ingenij, nec dicere res ineptas, nec*ferre poterat.* *facere

DECLAMATIO SEXTA,

De eo qui ſeruo filiam matrimonio coniunxit.

TYrannus permiſit ſeruis dominas ſuas rapere. Profugerunt principes ciuitatis, & ſimul qui habebat filiũ & filiam: cum omnes ſerui dominas uitiaſſent, ſeruus eius uirginem ſeruauit: Occiſo tyranno, reuerſi ſunt principes. In cruces ſeruos ſuſtulerunt. Ille manumiſſo filiam collocauit. Reus eſt à filio dementiæ. Hec reſpondet 22.

Pars prima pro filio contra patrem.

Haberemus ſolatium ſi has nuptias feciſſet tyrannus nõ pater. Sanum putatis eſſe, qui imitari maluit tyrannum, quàm ſeruum?

uum? Similem se fecit tyranno, filiam raptis, libertum cruciarijs: plus permisit seruo dominus, quàm tyrãnus. Quisquis has nuptias fecit, uel tyrannus, uel insanus est. Egregius gener, cui nihil est gloriosius, quàm quod inter cruciarios non est. Virginitatẽ sub patre perdidit, quam sub tyranno seruauit. Itáne dignus nuptijs filiæ, qui indignus est cruce? Melior est conditio uitiatarũ, quàm uirginis. Illis * contingit mutare nuptias. Propitius pater ita collocauit filiã suã, ut tyrannus iratus alienas: cũ sanus esset pater, ne uideret has nuptias fugit. Miserrima soror, sub tyranno patrẽ desiderabas, sub patre tyrannũ desyderas. Num est illi præmiũ spectare omniũ cruces? Dominam nõ stuprauit. Auge beneficia. Nec dominũ occidit, nec uenenũ dedit. Non est beneficiũ scelere abstinere. Aliæ quod in tyrannide passæ sunt, hæc in libertate. Cæteræ absentibus suis, hæc præsentibus. In alijs uocatur stuprũ, ĩ hac matrimoniũ. Timuit ille suppliciũ. Sciuit rẽpublicã liberandã. Daturos esse pœnas, qui cõtaminassent, & aduẽtare tẽpus tyrãnidi ultimum uidit. Conuenite seruuli, conuenite libertini inempta cognatio.

*contigit uitiari nuptis.

Pars altera pro patre contra filium.

Si quis tyranno indicasset solus in cruce pependisset, licet cui uolo filiã collocare. Marcus Cato coloni sui filiã duxit uxorem. Filia nõ mariti petulantiã, non uerborũ contumeliã timet, non pellicem, non repudiũ. Neminem natura fecit liberum, neminem seruum. Imposuit fortuna nomina hæc singulis. Nuper & nos serui fuimus. Seruus rex fuit.

DECLAMATIO SEPTIMA,

Quæ est de Imperatore crucifixo.

Hæc respondet 23.

PAter & filius imperium petebant. Prælatus est filius. Cõmisso prælio captus est. Missi sunt quadraginta legati ad imperatorem redimendum. Occurrit euntibus pater, dixit sero attulisse aurum ad redemptionem, filium crucifixum esse. Illi peruen-

*peruenerunt, quibus imperator ex cruce dixit. Cauete*prodi-tionem. Reus fit pater proditionis.* *proditorem.

Prima pars pro imperatore contra patrem.

*Imperator suppliciū tulit, proditor pretiū. Tristiorē istum uidimus, cū filius imperator pronuntiatus est, quā cum captus. Quemadmodū redisti tutus senex solus cū auro, cum etiā imperatores capiantur? Plus accepit auri, quàm quod posset abscondi. Nolite mirari, & imperatorē & filiū uendiderat. Cauete proditorē. Iam comitijs cauimus. Abstulissent tibi aurum hostes, si non dedissent. Cauete proditorē. Indiciū fuit filij morientis breue & uerecundū. Cur dimissus es? Si nihil aliud, & ducē genuisti, & dux esse uoluisti. Candidatus processit cōtra patrem. Iam tunc nobis uerecunde indicauit filius, cū rempublicā tibi credere noluit. Legati nostri aurū ferebant, pater afferebat. Num immobilis diriguisti? Num & illic quasi & ipse affixus hæsisti? Quid tam cito*redis? Adhuc & uiuit, & loquitur. Voce proditionē indicauit, silentio proditorē. Expecta dum mittātur legati. Optimus imperator curare republicā, nec in cruce quidē desijt, ubi dixit: Cauete proditionē. Nec imperator potuit tacere proditionē, nec filius loqui proditorem. Expecta dum mittantur legati. Dicis, affectus non sustinet moram. Ergo si redimere non potes uiuum, redime mortuū saltē. Nunquam tam durus hostis fuit, ut paternis lachrymis nō flecteretur. Cauete proditionē, id est cauete, ne quis inscijs custodibus exeat de ciuitate, ne quis ignorante republica ad hostes perueniat, ne qs ex hostilibus castris grauis auro reuertatur. Indicio nihil deest. De proditione nobis indicat imperator, de proditore legati. Sublata est quæstio. Quæritis*quid dixerit. Videte cui nihil dixerit.* *recedis? *quē dixit.

Pars altera pro parte contra filium.

In comitijs filio meo cessi, decretū non expectaui. Sed amēs

& attonitus protinus cucurri. Ad summã festinaui, nec occurri. Sciebam hostes, paternis lachrymis sæpe flecti.

Extra controuersiam.

Latro non curauit dicere nullam esse factam proditionem, sed se proditorem nõ esse. Suspectus est, inquit, iudici, qui plusquam se defendit. Cestius posita suasoria, in qua deliberat Alexander an Oceanum nauiget, cũ exaudita uox esset, quousq; inuicte, describenti discipulo late Alexandri uictorias, gẽtesq; perdomitas & addenti, quousque post ista, exclamauit, & tu quousque?

DECLAMATIO OCTAVA,

De mutatione optionis raptore conuicto.

RApta raptoris mortẽ, aut indotatas nuptias optet. Rapta producta nuptias optauit. Iuuenis raptorem se negauit. Conuictus est. Illa optionem petijt: raptor contradicit.

Prima pars contra raptam.

Optare tibi non amplius quã semel licuit. Proponite supplicij faciẽ, carnificẽ, securim. Hoc semel licere nimiũ est, In hanc perturbationẽ perductus sum, ut ignorarẽ quid fecissem. grauius punior, cum me peccasse pudet, quã cum peccaui. Optauit nuptias. Nec adhuc sciebat, quàm uerecundũ maritũ esset habitura. Raptorẽ dimisisti. Virũ occides? Minus est quod uitiaui, quã quod negaui. Ergo nos iniuriam periculosius negauimus, quàm fecimus. Quadam nocte, quid dicam? Nõ negare iam pudet. Nox, uinum, error, quid irasceris puella? Iam non negat. Iudex dat tabellam. Reuocare sententiam quam tulit non potest. Quæstor non mutat pronuntiationem. Nihil tam ciuile, tam utile, quàm breuem potestatẽ esse, quæ magna est. Si mortem optaueris, hodie facies quod nunquã factum est, ut utrunq; optaueris.

Pars altera pro rapta contra raptorem.

Id egit priori iudicio, ne quam omnino pœnam stupri penderet. Hoc id egit, ut ipse optet. Vtinam non liberaret illum metu, quod mouit iudices clementia sui. Est quædam proxima innocentiæ uerecundia, præbere se legibus; Lex non adijcit quoties optet, sed ex quibus. Aut hoc, inquit, aut illud non adijcit, ne amplius quàm semel.

L. ANNAEI SENECAE DECLAMATIONVM LIB. VIII.

DECLAMATIO PRIMA,

De orbata, quæ sibi præciso laqueo sacrilegium confessa est.

MAGISTRATVS de cõfessa sumat supplicium. Amisso quædã uiro cum duobus liberis, laqueo se suspẽdit. Incidit ei laqueum tertius filius. Cum sacrilegio facto, quæreretur sacrilegus, illa dixit magistratui se fecisse sacrilegiũ. Vult magistratus tanquã de confessa sumere supplicium. Filius contradicit.

Prima pars pro filio contra magistratum.

Faciã iudices in foro qd' domi feci, matrẽ mori prohibeo. Quomodo, inquã, fecisti? quo loco quæ sustuleras cõdidisti? Hærebat, nec qcquã sacrilegij nisi pœnã nouerat. Amißis duobus filijs, sacrilega sibi uidebatur, quod uiuebat. Non * obfuturus uieni, sed seruaturus. Alij pro reis rogant, ego rogabo ream. Nullum accusator nisi in subsellijs meis habet testem. Non est confeßio, nisi cùm accusator eruit, negat rea, tortor expreßit? Fertur quædam uiso citra spem filio expirasse, Si ad mortem agit matres magnum gaudium, quid magnus dolor? Mater habes non mediocre solatiũ. Vides aliquid & deos perdere. Magis deos miseri, quàm beati colunt. Non fecit sacrilegium mulier, non fecit anus, nõ fecit * orbata, nõ fecit quæ custoditur, nõ fecit quæ cõfitetur. Iratis, inquit, dijs sacrilegiũ potuit cõmittere.

*affuturus

*orba.

tere. Frangitur calamitosis animus, et ipsa se infelicitas dãnat, & hoc conditio humana uel peßimũ habet, quod fortuna quos miseros fecit, & superstitiosos facit. Diligentius dij coluntur irati. Quis ergo fecit? Vnde scire possum qui matrem custodio? Ago causam legum, nec carnificem, quem sacrilegis minantur, calamitosis adhibeant. Deos ita coluit, ut quæ tam pro multis timeret. Confeßio conscientiæ uox est. Confeßio coacti, & quæ fecit agnoscentis, est uerbum.

Pars altera pro magistratu contra filium.

Omnium uox erat, sacrilegiũ latere non poterit. Quisquis est, non ipse bonũ exitum faciet, nõ quisquam suorũ. Et si nemo fuerit accusator, ipse narrabit. Concitata proceßit, uelut dijs ipsis persequentibus. Feci, inquit. Supplicium de ea, uel nunc exigamus homines, de qua olim dij exigere cœperunt. Violatorum numinum maiestate compulsa est, ut mori etiam uellet & deberet, & non posset. Incisus est ei laqueus. Tu putabas sacrilegã secreto mori posse. Omnia fecit, ut taceret, quæ ne confiteretur, etiam mori uoluit. Si crimen quæritis, sacrilegium factum est. Si sacrilegium fatetur, facti causam quæritis, si priusquam amitteret liberos, auara, si postquam amiserat, irata.

DECLAMATIO SECVNDA,

De Phidia truncato manibus.

SAcrilego manus præcidantur. Elij ab Atheniensibus Phidiam acceperunt, ut is Iouem Olympium faceret, pacto interposito, ut aut Phidiam, aut centum talenta redderent. Ioue perfecto Elij Phidiam aurum rapuisse dixerũt, & manus tanquam sacrilego præciderũt, truncatum Atheniensibus reddunt. Petunt Athenienses centum talenta. Contradicitur.

Prima pars pro Atheniensibus.

Iam Phidiam commodare non possumus. Tunc demum illa maiestas exprimi potest, cum animus opera prospexit, Manus

duxit

duxit ante sibi, quàm operi. Iouem fecit. Sacrilegi uos estis, qui præcidistis consecratas manus. Primum sanguinem sui artificis uidit deus. Testor Iouem, iam propriũ Phidiæ deum. Ars alios in miseria sustinet, te fecit miserum. Paciscendum Phidiam manus fecerant. Sine eo Phidiam nos recepturos speratis, sine quo uos accepturi nõ fuistis? Cõmodauimus qui posset facere deos, recepimus qui ne adorare quidem poßit. Non pudet uos Iouem debere sacrilego? Superest homo, sed artifex perijt. Pœnam nobis Phidiæ, nõ Phidiam redditis. Manus quæ deos solebant facere, nunc nec homines quidem rogare possunt. Talem fecit Iouem, ut hoc eius opus Elij ultimum esse uellent. Manus commodauimus. Manus reposcimus. Elius testis est Elius accusator, Elius iudex. Athenienses tantum reus. Inuoco deos, et illos quos fecit Phidias & illos quos facere potuit. Recepimus Phidiam. Confiteor si possumus commodare.

Pars altera pro Eliis.

Habuimus aurum olim sacrum. Habuimus ebur. Sacræ materiæ artificem quæsiuimus. Disposueramus quidem, ut alijs quoq; templis simulacra Phidias faceret. Sed non tam necesse erat ornare deos, quàm uindicare.

DECLAMATIO TERTIA,

De iuuene retinente diuitem uxorem fratris, suspitione adulterij.

*DVorum iuuenum pater uni uxorem dedit, quo peregrè profecto, infamari cœpit socer in nurum. Maritus reuersus *duxit ancillam uxoris, & torsit. Illa in tormentis perijt. Maritus incertus quid quæsierit, laqueo se suspendit. Imperat alteri filio pater, ut eandem ducat. Nolentem abdicat.* *abduxit

Prima pars pro filio contra patrem.

Duc, inquit, fratris uxorẽ. Sic hoc fieri potest. Adulterium frater inuenit. Hæc est mihi causa abdicationis, quæ fratri

mortis fuit. Duc, inquit, fratris uxorem. Tentari me si qua est fides credidi. Mulier si nubere lugenti potes, facis ut omnia de te credantur. Cogor eam ducere, quæ mihi causa abdicationis est, populo rumoris, uiro mortis. Legi iam uxorē, quæ, si peregrinatio inciderit, mecum peregrinari uelit, quæ si uiro aliquid acciderit, alteri nubere nolit. Qui audiunt me abdicari, putant fratrem aliquid suspicatum de me.

Pars altera pro patre contra filium.

Obiecisti mihi ultimū nefas, & quod qui tantum est suspicatus, noluit uiuere. Impulsu tuo frater torsit ancillam, & quia nihil reperit, falsas suspitiones morte piauit.

DECLAMATIO QVARTA,

De homicida insepulto.

H*Omicida insepultus abijciatur, Quidam se occidit. Petitur ut insepultus abijciatur. Contradicitur.*

Prima pars pro homicida sepeliendo.

Afferre sibi coactus est manus aßiduis malis. Summam infelicitatum suarū in hoc remouit, quod existimabat licere misero mori. Infelicißime adolescens, cū te & sepultura prohiberi uideo, desino mirari quod perijsti. Tales inimicos habes, ut etiam mortuum persequātur. Facilius miserum quàm sceleratum fortuna uincit. Sumpsisti hoc ferrum Cato, & quidem inuidiosum, quod Catonē occideris. Curti perdideras sepulturā, nisi in morte reperisses. Quid est miserius in uita, quàm uelle mori? Quid in morte, quàm sepeliri non posse? Quis miretur eum mori uoluisse, quem fugientem quoq; fortuna persequitur? Omnibus natura sepulturā dedit. Naufragos idem fluctus qui expulit, sepelit. Suffixorū corpora crucibus, in sepulturā suam defluunt. Eos qui uiui uruntur pœna funerat. Irascere interfectori, sed misereri interfecti. Homicida, inquit, est qui se occidit. Huic irasceris? Pro quo irasceris? Non aliud Scæuolæ Mutio

cognomē dedit, quàm quod à Porsenna *libertatem, manus suæ ustione, defendit, nec aliud quàm uilitas sui.* Non aliud Codrus *cæteris imperatoribus dedit exēplum, quàm quod positis imperatorijs insignibus, ad mortem cucurrit.* Nec *ullo maior fuit dux, quàm quod se ducem nō esse mentitus est.* Non *postulo, ut gloriosum sit, sed tutum sit mori.* Non *magis crudeles sunt, qui uolentes uiuere occidūt, quàm qui mori uolētes nō sinunt.* Curtius *deijciendo se in præcipitē lacum, fatum sepulturæ miscuit.* Celebretur Cato, *huic miserrimo, quod aliquid non ignaue de spiritu suo statuit, tantū impune sit.* Etiam *uulnera infelicis scrutantur in crimen,* Aestimate *an uiuere licuerit, cui nec mori quidem licuit.*

Pars altera contra homicidam sepeliendum.

Facinus *indignum, si inueniantur manus quæ sepeliāt eum, quem occiderunt suæ.* Sumpsit *gladium.* Video *ardentes oculos.* In *quem nescio.* Scelus *cogitat.* Nescio *cuius criminis sibi conscius confugit ad mortem.* Cuius *inter scelera etiam hoc est, quod damnari non potest.* Contra *hos inuentum est, ut aliquid post mortem timerent, qui nec mortem timent.* Nihil *non ausurus fuit, qui se potuit occidere.*

DECLAMATIO QVINTA,

De patre repetente filiū quem prius expulerat.

ABdicauit *filiū quidam.* Ille *tacuit.* Fortiter *fecit.* Petit *pro præmio ad patrem reditum.* Pater *contradicit.* Pater *postea fortiter fecit.* Petit *ad se filij reditum,* Filius *contradicit.*

Prima pars contra filium.

Ego *fortior sum, post tuam pugnā pugnauimus, post meam uicimus.* Reuertere, *dignam domum te feci.* Isti *oculi mei sunt.* Istæ *manus meæ sunt.* Ista *cōtumacia mea est.* Si *mereor præmium, patri date.* Si *non mereor, isti suum reddite,* Ego *inquit, eadem lege præmiū nō accepi,* Hoc *est unde abdicatus es.* Cum

putas nihil inter te & patrem intereſſe, poſt ſimilia opera, ſi tantum cõmilito eſſes, me patrem adoptare debueras. Admo-*neo te iuuenis.* Hoc *præmiũ qui recuſauerat, petit.* Timeo, *in-quit, ne me iterum abdices.* Cõ*miſſurum me putas, ut iterum rogem?* Bello *grauiore pugnaui, quo neceſſe fuit etiam ſenibus militare, quo fortes eſſe, non potuerunt etiam qui priore bello fuerant.* Ille *annos ſuos exercuit.* Ego *uici meos.* *Tu *fecisti bellum.* Ego *ſuſtuli.* Q*uanta exhortatio iuuenum fui ſenex for-tis.* Vtriq; *noſtrum præmium reddite.* Militaui *ſenex,* Militaui *exanguis,* Militaui *qui iam uicariũ dederam.* Vterq; *noſtrum cum rogatur, faſtidit, cum relinquitur, rogat.* Q*uid nos ſuſpi-cari cogis, quod non uis in paternam domum uenire ſine tuo præmio.* T*urpe erat uirũ fortem, niſi à patre coacto, nõ recipi.*

*Tu fregisti

Pars altera pro filio contra patrem.

Q*uid me captiuũ ex libero cupis?* Q*uid ignominiæ ſubij-cis uirũ fortem?* Q*uid efficis, ut poßim abdicari?* Meus, *inquit, es filius.* Q*uid opus eſt præmio, ſi tuus ſum?*

DECLAMATIO SEXTA,
De *filia pauperis poſt paſſum naufra-gium à diuite uitiata.*

V*Itiata uitiatoris aut mortẽ, aut indotatas nuptias optet.* Diues *pauperẽ de nuptijs filiæ interpellauit tertio.* Ter *pauper negauit.* Pro*fectus cum filia, naufragio expulſus eſt in diuitis fundum.* Appellauit *illum diues de nuptijs filiæ.* Pauper *tacuit, & fleuit.* Diues *nuptias fecit.* Redierunt *in urbem.* Vult *pauper educere puellam ad magiſtratus.* Diues *contradicit.*

Prima pars pro paupere contra diuitem.

Adducatur *ad magiſtratus puella, quid times?* Certe *uxor tua eſt.* Q*ueri nec de morte poteris, ſi hãc puella maluerit,* Ne-*mo unquam raptor ſerius perijt.* Vt *littus agnoui naufragus in altum nataui.* Q*uid times, ſi exoraſti?* Acceßit *ad me primum,*

filiam tuam ducere uolo, inquit. Non fleui, Tũc enim licuit negare. Nuptias filiæ, tãquam naufragium meũ fleui. Naufragus plus de littore queror. Inter naufragiũ quidem & nuptias, nec una quidẽ nox interfuit. Differat nuptias, dum flere socer desinat. Putat me iam filiam commisisse sibi, cum hic nec dum se cõmittat uxori. Lachrymis inter uerba manantibus uenio, talis & in nuptijs filiæ fui. Si rapta es, cur optionẽ recusas? Si uxor es, cur times? Loquor ubi primũ licet, procul à conspectu reliqueram patriã, nondum tamẽ possessionẽ diuitis præterieram. Subito fluctibus inhorruit mare, ac discordes in perniciem nostram flauêre uenti. Demissa est nox cœlo, & tantum fulminibus dies redditur. * Inter terram & cœlum dubij pependimus. Adhuc tamen bene iudices nauigauimus. Naufragiũ maius restat in littore. Erat in summis montium specula ardua diuitis. Illic iste naufragiorum reliquias computabat, illic uectigal infelix, & quantum sibi iratum redderet mare. Interrogor de nuptijs filiæ, cùm adhuc pulsaret aures meas fluctus. Feci quod debui, & captus et naufragus. Inimico stuprum lachrymis negaui. Delicatus diues, qui etiam inter naufragia amare potest, matrimonij celebritatem remoti angulo ruris abscondit. Ibi fecit nuptias, quò nemo nisi naufragus uenit: lachryma est indiciũ inoptatæ rei. Lachrymæ pignora sunt nolentiũ, & repugnantis animi uultus index. Nemo unquam quod cupit deflet. Lachrymæ coacti doloris inter præcordia et intolerabilis silẽtij eruptio. Sicut ille qui super cinerem deflet patrimoniũ odit, incendium, Sic qui naufragiũ deflet, maria detestatur. Fletus humanarum necessitatum uerecunda execratio est. Tuæ nũc sunt partes puella. Discedo. Et quod prius feci, taceo. Si nupta es, habes, quod optes: si uitiata, quod imperes.

*Inter mare terramq; dubij pepend.

Pars altera pro diuite contra pauperem.

Naufragium duo sacratissima inter homines *acceperunt, hospit

*exceperũt,

hoſpitium & affinitas. Alterum *præſtiti,* Alterum *& rogaui. Oblatas cōciliante fortuna nuptias, quod erat amātis ſæpius rogaui, quod feſtinātis, nō diſtuli. Quid hic raptoris eſt, niſi quod indotatam duxi? Errat ſocer, qui putat mihi chariorē futuram puellam, ſi me potuerit occidere. Quid enim ſupereſt? preces meæ quas toties adhibui, an iſtius lachrymæ quas moui? Nihil mihi inimicus obijcere poteſt præter matrimoniū. Magnus eſt amor qui ex miſericordia uenit. Fundebamus lachrymas, ex pœnitentia diſsidij prioris. Nec plura, aut me proloqui, aut iuſtum reſpōdere paſſæ ſunt mentes gaudijs occupatæ. Nulla integritas tantū, ſibi etiā explorata, cōfidit, ut cauſam uelit dicere. Si interrogaueris filiam, partē legis imputaturus es, ſi non interrogaueris, legē. Si genero uitam daturus eſſet, etiam innocentiam reliquiſſet. Quæritis*quid dum fleret, faceret? Non negauit, & ſolebat negare. Si nollet mortem, optaturus eſt? Nō enim poteſt eas partes legis deſiderare, quas habet.*

**quid flere fecerit?*

LVCII ANNAEI SENECAE DECLAMATIONVM LIBER IX.

DECLAMATIO PRIMA

De Cimone à *Callia redempto.*

Hæc reſpondet 25.

ADVLTERVM *cum adultera, qui deprehenderit, dū utrunq; corpus interficiat, ſine fraude ſit.* Ingrati *ſit actio.* Milciades *peculatus damnatus, in carcere alligatus, deceſsit. Cimon filius eius, ut eum ſepeliret, uicariū ſe pro patris corpore dedit. Callias diues ſordide natus, redemit eum à republica, & pecuniā ſoluit, eiq; filiam collocauit.* Ille *deprehenſam in adulterio, deprecante patre, occidit uxorem.* Ingrati *reus eſt.*

Prima pars pro Cimone.

Adult

*Adulteriũ mihi carcer est. Ferrũ mihi à lege traditum, ad uindictã pudicitiæ proijciam. Perdidisti pecuniã Callia, si soluisti tales manus. Nõ potest generosus animus cõtumeliã pati. Hoc interest, inter fortunã patris & filij, quòd illius calamitatũ exitus fuit carcer, mearũ initiũ. Vnius Milciadis census inuẽtus est Cimon filius. Redẽptus. Cimon redẽptoris infelicitas est. Reddã beneficiũ, cũ tam honestũ desideraueris, quã dedisti. Ego adulteros dimittã? Quid aliud facerẽ, si adhuc alligatas manus haberẽ. Quid tu pœnam putas pro Milciade alligari? Magnũ uterq; beneficiũ dũ damus, recipimus. Ego, quod Milciadem redemi, tu quod Cimonẽ. Turpißimũ duxi ab eodẽ dimitti, & adulteros & Cimonẽ. Ego sum qui referre gratiã ne mortuis quidẽ desino, Ita mihi ueros habere liberos cõtingat, quod quantũ sit Milciades expertus est. Dignũ erit Callias talem genuisse, qualẽ redemit. Dic nũc exemi te ego carcere, cui respondeã, Ego me carceri tradidi. Nunquã fiet, ut melius actũ putẽ, quod à Gallia redemptus sum, quàm quod pro Milciade alligatus. Ego me à te redemptũ putabã. Emisti me filiæ tuæ, Calliæ filiã duxi. Hanc tibi pater, dum ingratus esse nolo, iniuriam feci. Non possum ob id damnari, quod lege factũ est. Beneficium est, quod * totum eius causa præstatur, in quẽ confertur, * Vbi aliquis ex eo quid sperat, aut impetrat, nõ beneficiũ sed consilium est. Summo te decore liberaui inuitus. Redemisti me, & tu non rogantem. Habes Virginios, & quicunq; uitiatas filias uel clauserunt, uel occiderunt.*

* *tantum*

* *Vbi aliud ex eo quis sperat aut præparat,*

Pars altera pro Callia.

Duo beneficia dedi, & redemi, & egenti filiam collocaui. Obijcio tibi, quod uxorẽ passus es adulterã fieri, quod nõ custodisti, quod moratus es, dũ superueniret pater, spectator suæ calamitatis. Ego nõ expectauerã, donec rogares. Moleste ferebas socerũ dici Calliam. Mores puellæ nõ tantũ passus es in uitia

tia

tia labi, sed ipse impulisti, nactus occasionem non obmisisti.

Extra controuersiam.

Hic color, & Gallioni, & Latroni, & Mõtano placuit, Vt nihil in Calliã diceretur contumeliose, in redemptorẽ, in socerũ infelicem. **Multas quæstiones rhetorici & poëtæ Romani à Græcis dictas surripiũt, sed & prouocauerũt. Thucydidis sententia est, Res secundæ mire sunt uitijs obtentui. Cùm sit præcipua in Thucydide uirtus breuitas, hac eum Salustius uicit, & suis eum* claustris cecidit. Nam in sentẽtia græca, quæ saluo sensu detrahas deme, constabit etiam si non æque tamen integra. At ex Salustij sentẽtia, nil demi sine detrimento sensus potest. Titus autẽ Liuius tam iniquus Salustio fuit, ut hãc ipsam sentẽtiam tanquam translatam & corruptam dum transferretur obijceret Salustio: nec amore Thucydidis facit, ut illũ præferat, sed laudat, quem non timet, & facilius putat à se posse Salustium uinci, si ante à Thucydide uincatur.*

*Multas orationes

*castris occidit.

DECLAMATIO SECVNDA

De Flaminio prætore qui occidit damnatum ad rogatum meretricis.

Hæc respondet 26.

*Proconsul Romanus

*Maiestatis læsæ sit actio. Flaminius * prætor Romanus inter cœnandum à meretrice rogatus, quæ aiebat nunquam se uidisse hominem decollari, unum ex damnatis occidit. Accusatur læsæ maiestatis.*

Prima pars contra Flaminium.

Obijcio luxuriã histrionicã, iocos mimicos, in conuiuio nihil aliud quàm occiditis. Vni fortasse osculo donauit homicidium. Cœnaturi carnifices manus abluunt. Nõ inquiro in totũ annũ, una nocte cõtentus sum. Facilius est ut q multa meretrici dedit, homicidiũ neget, quã ut q homicidiũ dederit quicquã negaret. Seruũ si uerberari uoluisses, extra cõuiuiũ abduxisses. Cõtactã sanguine humano mẽsam, strictas in triclinio secures, quis cre-*

* occidis.

dat

*dat iſta cõcupiſſe meretricẽ, uel feciſſe populi Romani præto-
rẽ? Virgæ promũtur, & ante mẽſam deosq́; *crudelitatis uicti-* * (crudelitas)
*ma trucidatur. Me miſerũ terrore Romani ĩperij luſiſti. Legi
potius, quã ſcorto cadat. Exurgite Bruti, Oratij, Decij, & cæ-
tera ĩperij decora. Veſtris faſcibus, ſecuribus ueſtris, iã puellæ
iocantur obſcœnæ. In eo quod ſub prætextu publicæ maieſtatis
agitur, quicquid peccatur, magiſtratus actione, uindicãdũ eſt,
Percuſſurus lictor ad prætorem reſpicit. Prætor ad meretricẽ.*

Pars altera pro Flaminio.

*Si legatus mandata affert falſa, ſic audiuntur tanquã illa po-
pulus Romanus dederit. Imperator fœdus percuſſit, uidetur po
pulus percuſſiſſe Romanus, & fœdere continetur. Nunc nec ui
ribus quicquã populi detractũ eſt, nec opinioni. At ex te æſti-
mant cæteros. Et ante hunc alij fuerũt, ex quibus æſtimari poſ
ſunt. Nemo aſcribit urbibus uitia ſingulorum. Obijciunt, quod
damnatus perierit meretrici, & poſtulant prætorem perire
damnato. Libido omnis intra meretricẽ eſt, crudelitas intra car
cerem. Multa populus Romanus in ſuis imperatoribus tulit. In
Manlio impotentiam, à quo & filius & uictor occiſus eſt. In
Sylla crudelitatẽ. In Lucullo luxuriã. In multis auariciam. Nõ
putaui ad rem pertinere, ubi aut quãdo periret, qui perire de-
beret. Occiſus eſt. Quis? damnatus, Vbi? in prætorio. quo tempo
re? Eſt enim tempus quo noxius perire non debeat.*

Extra controuerſiam.

*Quædam controuerſiæ ſunt in quibus factũ defendi poteſt,
excuſari non poteſt. Non ſperamus ut Flaminiũ iudex probet,
ſed ut dimittat. Itaq; ſic agere debemus, tanquam pro facto nõ
emendato, ſed potius non ſcelerato. *Titus Liuius de oratori-* * Rufus Vibius
*bus, qui uerba antiqua ſordida cõſectantur, & oratoris obſcu-
ritatẽ, *ſecuritatem putant tamen in his etiam ſi minus eſt inſa* *ſeueritatem
*niæ, minus *ſpei eſt, illi qui tument, & abũdantia laborãt, plus* *al.ſpeciei.

habent

habet furoris, sed plus & corporis. Semper ad sanitatem procliuis est, qui potest detractione curari, illi succurri non potest, qui simul & insanit & deficit. * Mindius *dixit tetracolo, seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici, carcer conuiuio, dies nocti.* Nouißima *pars sine sensu dicta est, ut expleretur circuitus.* Quem *enim sensum habet, seruiebat dies nocti.* Hanc *ideo sententiam retuli, quia & in tricolis & in omnibus huius generis sententijs, curamus ut numerus constet, non curamus ut sensus,* Omnium *autem corruptarum sententiarum exempla de industria pono, quia facilius & quid imitandum, & quid uitandum sit, docemur exemplo.*

* Mirridius: ál's, Murbedius

DECLAMATIO TERTIA,

De patre repetente duos expositos.

Hæc respondet 26.

PEr *uim metumq; gesta, non sint rata,* Pacta *conuenta legibus, facta, rata sint.* Expositos *qui agnouerit solutis alimentis recipiat.* Quidam *duos expositos sustulit & educauit, quærenti patri naturali, pollicitus est se indicaturum ubi essent, si sibi alterum ex illis dedisset.* Pactum *interpositum est, reddit illi duos, repetit unum.*

Prima pars pro patre repetente duos expositos.

Cum *alienis diuidimus liberos, quos nō diuidimus cū matribus?* Vtrunq; *genui;* Vtrūq; *desideraui, pro utroq; pactus sum.* Vnà *nati, unà expositi, unà educati, redditi distrahuntur.* Distraxit *illos fortuna aliquãdo à parētibus, nūquā ab ipsis.* Duos *exposui, quia alterū eligere nō poterā.* In *auctionē fratres productos hostilis hasta non diuidit.* Plus *quidem est geminos esse quàm fratres.* Perdit *uterq; gratiam suam, nisi cum altero est.* Ignoscam *retinenti meos, cum ipse non concupiscam alienos.* Agnitio *diuidet, quos iunxit etiam expositio.* Omnia *pro filio paciscor, præter filium.* Pactus *sum flens, tremens, tanquam exponerem.* Mihi *tunc uis & neceßitas erat.* Non *enim*

enim poteram inuenire filios, nisi alterum promisissem.

Pars altera pro petente alterum expositorum.

Vtrunq; potestis ex hoc iudicio patrem dimittere, liberis hic carere consueuit. Ego *& cum unum accepero, necesse est torquear.* Duobus *assueui.* Vim *uocas, quæ te patrẽ fecit?* Ego *sustuli.* Ego *educaui.* Ego *reddidi.* Iste *electurus est,* In *ista ui duos filios perdidi.* Lex, *arma, & uincula, & ultimum periculum complectitur.*

Extra controuersiam.

In Sabinum Clodiũ, *una die et Græce &* Latine *declamãtem, multa urbane dicta sunt.* Dixit *Catherius *quibusdã querentibus, quod pusillas mercedes acciperet, cũ duas res doceret,* Nunquã *mercedes magnas accipere eos qui* *breuia pneumata docẽt.* Mecœnas *dixit.* Caßius *Seuerus ab auditione eius rediẽs, interrogatus quomodo dixisset, respondit, male uicit.* *Q. Aterius *Hermeneumata

DECLAMATIO QVARTA,
De patre cæso à filio.

Qvi *patrem pulsauerit, manus ei præcidantur.* Tyrannus *patrem cum duobus filijs in arcem accersijt.* Imperauit *adolescentibus, ut patrem cæderent.* Ex *his alter præcipitauit se, alter cecidit patrem.* Post *in amicitiam tyranni receptus est,* Occiso *tyranno præmium accepit.* At *reus fit cæsi patris.* Petuntur *eius manus, pater defendit.* Hæc respondet 27

Prima pars patris filium defendentis.

Felicior *essem si plures reos defenderem.* Præcidetis *tyrannicidæ manus.* Quid *est hoc? integer tyrannus iacet.* Tam *necesse fuit patrẽ cædere, quã tẽpla spoliare, uirgines rapere.* O *quãtum debemus istis manibus, per quas iã nihil necesse est.* Tales *fuerunt, ut ex his posset tyrannũ alter contẽnere, alter occidere.* Præcipitasti *te fili.* Hoc *nõ est patri parcere, sed tibi.* Dura *fili, in tyrannũ tibi per patrẽ eundũ est, utrum ex filijs*

meis probatis? Alter se occidit, alter tyrannũ. Suspẽsas leuiter admouebat manus. Filius *simulabat ictus, pater gemitus.* Necessitas *magnũ humanæ imbecillitatis patrociniũ.* Hæc *excusat* Sagũtinos,*quãuis non ceciderint patres,sed occiderint.*Sed
*cecidisset. *nec iste*occidisset.*Ille *me fratri reliquerat,hic tyranno.*In *lege,inquit,nihil excipitur.*Sed *licet multa nõ excipiantur,intelliguntur.*Et *scriptũ legis angustũ est,interpretatio diffusa est.* Quid? *interest lege excipere, ne fraudi sit ei qui per insaniam patrẽ pulsauerit,cũ illi nõ supplicio,sed remedio opus sit,ne puniatur infans,si pulsauerit patrẽ.*Hic *qui cogẽte tyranno fecit, ipso fuit miserior uapulante.* Non *est impudica, quæ accersita est à tyranno.* Non *est sacrilegus sacerdos,qui deorũ immortalium dona suis manibus pertulit ad tyrannũ.*Patre *iubente fecit,nec cecidit ipse,sed paruit.*Vltio *cæsi patris,nullius est,nisi patris.*Si *à quolibet alieno cæsus essem, & iniuriarum agere nollem, nemo nomine meo ageret.* Nunc *nihil interest.* Pœna *maior est eius qui cecidit,ius idem eius qui cæsus est.*

Pars altera contra filium qui patrem ceciderat.

Tamdiu *cecidit patrem, donec placeret tyranno.* Satelles *inquit,pro* Repub.*feci.*Idem *imputas &* Reipub.*& tyranno.* Habuisti *quod iactares tyranno.*Frater *maluit mori.*Perijt,*ne parricidium faceret,aut uideret.*Cæsus *inquit, pœnã remitto.* Mirarer,*nisi pro tam bono patre fuisset, qui mori uellet.* Pater,*inquit,uoluit,sed frater noluit.*Ita *tu non tantum tyranno, sed etiam patri dignus uisus es parricidio.*Cecidisti *patrẽ cum & legem nosses,& fratrem.*

Extra controuersiam.

Ab Oppio *proconsule, cum quo in* Cretã Sabinus *ierat, in theatro* Græci *postulare cœperãt, ut* Sabinus *maximũ magistratum gereret.* Mos *autẽ est barbã & capillos magistratui* Cretensiũ *submittere.*Surrexit Sabinus, *& silẽtio manu facto,*
hunc

hunc magistratũ inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat. Græci non intellexerunt, sed * bene interpretati petebant, ut illũ honorẽ Sabinus tertio gereret. Idem etiã cùm reus rogaret, ut in lautumias transferretur. Ne nunc, inquit, quenquã uestrum decipiat nomen, lautumiæ illæ minime lauta res est. Iocabatur in miserijs, ac periculis suis, in quibus iocari eum non debuisse quis nescit? potuisse quis credit? *bene preca ti Cæsari pe tebant,

DECLAMATIO QVINTA,

De nepote rapto ab auo.

De ui sit actio. Quidã duos filios sub nouerca amisit, dubijs signis cruditatis & ueneni. Tertiũ filium auus maternus rapuit, qui ad uisendos nepotes ægros non fuerat admissus. Quærẽti patri, ꝑ præconẽ dixit apud se esse. Accusatur de ui. Respõdet 28.

Prima pars pro auo qui rapuit nepotem.

Habui filiã, quãuis unus filius supersit fœcundam, apud me nutriatur, sine. Quid times? ne nõ admittare cũ ueneris? Non quæris filios, quos perdidisti, quẽ nõ perdidisti quæris. Pater à me unũ repetit, ego duos à patre. Plus habeo quod auo, quàm quod reo, timendum sit. Veni ad ægrotãtes nepotes. Admissus non sum: hæc uera uis fuit, nulla uis est, quæ arma, pugnã uulnera nõ habet. Describe istius comitatũ tumultus. Vnus puer & unus senex est. Rapuisti, inquit, filiũ meũ, imò nepotẽ. Sustulisti imò uenientẽ nõ potui excludere, si quis obsessam latronibus armata manu coniugem, liberosq; rapuisset. Quod uiuit puer, beneficiũ erit meũ. Et medici alligant, & corporibus nostris ui medentur. Nõ potest agere mecum tanquam cum alieno. Habet sua iura natura. Et hoc inter patrem et auum interest, quod auo seruare suos licet, patri & occidere. Quæ est ista tam sera pietás? tam præpostera? Quærere tuos à tertio incipis. Quisquis puero fauet, ne inueniatur optet.

Pars altera pro patre contra auum.

Non ut nepotem seruaret fecit, sed ut infamaret uxorē ueneficij, me uenefica mancipatū. Quid mihi cū socero iudices, cū quo ne uiua quidem uxore priore cōueniebat, mortua uerò, inimicū professus est. Lāguēte puero cū uociferatiōe & cōuitio, auspicās quid accidit, uenit, q ad sanos nepotes nūquā antea uenisset. Non admisi & tunc enim uidi uenire rapturum.

Extra controuersiam.

Habet & hoc Montanus uitiū. Sententias suas repetendo corrūpit. Dū non est cōtentus unā rē semel benedicere, efficit, ne benedixerit. Propter hoc solebat Mōtanum Scaurus inter oratores Ouidiū uocare. Nā & Ouidius nescit, qd' bene cessit, relinquere. Cū Polyxena esset adducta tumulo Achillis immolāda, Hecuba dixit: Cinis ipse sepulti. In genus hoc pugnat. Poterat esse cōtentus. Adiecit, tumulo quoq; senserat hostē. Neq; hoc cōtentus adiecit Aeacidæ fœcūda fui. Aiebat Scaurus non minus magnā uirtutem esse, scire desinere, quàm scire dicere.

DECLAMATIO SEXTA,

De matre uenefica filiam accusante.

Hæc respondet 29

VEnefica torqueatur, donec conscios indicet. Quidā mortua uxore, ex qua habebat filiū, duxit aliā, & ex ea filiā sustulit. Veneficij damnata, dum torqueretur dixit cōsciam filiam. Petitur ad supplicium puella. Pater defendit eam.

Prima pars pro filia ne sit rea ueneficii.

Non prodesset tibi puella, quòd amauit te pater, nisi mater odisset. Nefanda mulier, etiā filiæ nouerca. Ne mori quidē potuit, nisi & occideret. In gladiatoribus quoq; conditio dura uictoris est, cū moriente pugnātis. Nullū magis aduersarium timeas, quā qui uiuere non potest, occidere potest. Concitatissima est rabies in desperatiōe. Sorte ultima in furorē animus impellitur. Quædā feræ * ipsa tela inuadunt, & in mortis autorem per uulnera ruunt. Gladiator quē armatus fugerat, nudus insequitur,

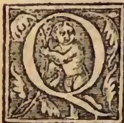
*ipsa tela cō mordent

quitur, et præcipitati non quod impulit tantũ trahũt, ſed quod occurrit. Quodã naturali deploratæ mentis affectu, morientibus gratiſsimũ eſt cõmori. O mendaciũ ſimile ueneficio, dum nouercæ meminit, matris oblita eſt. Peto *ne quia filiũ uindicaui, filiã perdã, quod niſi ſuccurritis, nouerca uincit.* Ego *uictus ſum.* Ne *inter ſupplicia quidem deſinit occidere.* Proſit *apud uos puellæ, quod pater eam laudat, proſit quod mater accuſat.* Conſcia *inquit, eſt filia.* Ego *torqueri cæpi, nouerca torquere.* Habui *filiũ talem, ut illũ amare poſſet nouerca, niſi in eã incidiſſet, quæ odiſſe etiam filiã poſſet.* Seruus *furti tortus.* Catonẽ *conſcium dixit.* Vtrũ *plus tormẽtis creditis, an* Catoni? Quod *nouerca tam ſero, puella tam cito.* In *hoc ueneficij pœnas dabat, ut accuſatoris exigeret.*

Pars altera contra filiam quæ ſit rea ueneficii.

Q*uarundã ferarũ catuli cũ rabie naſcuntur.* Venena *à radicibus ſtatim peſtifera ſunt.* Quid *illa quæ fratrẽ in morã ſequentis patris ſparſit? habemus exemplũ quod & ſorori conueniat, & uirgini.* Nouerca *in hoc priuigno dedit uenenum, ut filia ſola hæres eſſet.* Ideo *adhibuit, & conſciam.*

L. ANNAEI SENECAE DECLAMATIONVM LIB. X.

VOD *ultra mihi moleſti ſitis, non eſt.* Interrogate, *ſi qua uultis. Sinite me ab iſtis iuuenilibus ſtudijs ad ſenectutẽ meã reuerti.* Fateor *uobis, iã res eſt tedio.* Primo *libenter aſsilui, uelut optimã uitæ meæ partẽ mihi reducturus.* Deinde *iã pudet me quãdiu nõ ſeriã rem agã.* Scholaſtica *ſtudia leuiter tacta delectãt, contrectata et propius admota, faſtidio ſunt.* Sinite *ergo me ſemel exhaurire memoriã meã, & *dimittite uel adactũ iureiurãdo, quod fermè dixiſſe memini me quæ ſciui, quæq; audiui, quæq; ad hanc rem pertinere iudicaui.* Pertinere *autẽ ad rem nõ pu-* Hæc præfatio præponitur lib. 6. *admittite

to, quomodo Lucius Magius gener T. Liuij declamauerit, quamuis aliquo tẽpore suum populũ habuit, cũ illum homines non in ipsius honorẽ laudarent, sed in soceri ferrent, quomodo L. Asprenas aut Quintilianus senex declamauerit, trãseo istos quorũ fama cũ ipsis extincta est. De Scauro si me interrogatis, cum illũ mecũ audieritis, iniqui estis. Non noui quenquam, cuius ingenio P.R. pertinacius ignouerit. Dicebat negligenter causam in ipsis subsellijs, sæpe * domi dicebat: deinde litiganti similior quàm agenti, cupiebat euocare aliquã uocem aduersariorum, & in altercationẽ peruenire. Vires suas nouerat: nihil erat illo uenustius, nihil paratius, genus dicendi antiquum, uerborũ quoq; non uulgariũ grauitas, ipse uultus habitusq; corporis, mire ad autoritatẽ oratoriã aptatus. Sed ex ijs omnibus scire posses non quantũ oratorẽ præstaret Scaurus, sed quantum desereret. Pleræq; actiones malæ, in omnibus tamẽ aliquod magni neglectiq; ingenij uestigium extabat, raro aliqua actio bona, sed quam fortunæ imputares. Sed illum longa imò perpetua desidia eò perduxerat, ut nihil curare uellet, nihil posset. Orationes septem edidit, quæ deinde senatus consulto combustæ sunt. Bene cum illis ignis egerat. Sed extãt libelli, qui cum fama eius * lucẽt, multoq; solutiores ipsis actionibus. Illas enim cùm destituerit calor, labor adiuuabat. Hi caloris minus habẽt, negligentiæ non minus. Declamantem audiuimus, nouissime quidem lepidè ita, ut quod difficillimum erat sibi displiceret. De Labieno interrogatis. Declamauit non quidem populo, sed egregie. Non admittebat populum, & quia nondum hæc consuetudo erat inducta, & quia putabat turpe ac friuolæ iactationis affectare. Faciebat ei censorium supercilium, cum alius animo esset, magnus orator, qui per multa impedimenta eluctatus ad famam ingenij, confitentibus magis hominibus peruenerat, quàm uolentibus. Summa egestas erat, summa infamia,

*dum amicitur

*pugnant,

infamia, summũ odium. Magna autẽ debet esse eloquentia, quæ inuitis placeat, cũ ingenia fauor hoĩm ostẽdat, fauor alat, quãtam uim esse oportet, quæ inter obstãtia erumpat? Nemo erat qui non cùm homini oĩa obiecerat, ingenio multum tribuerit. Color orationis antiquæ, uigor nouæ. Cultus inter nostrum ac prius seculum medius, ut illum posset utraq; pars sibi uendicare. Libertas tanta, ut libertatis nomen excedere, ut quia paßim ordines honoresq; laniabat, Rabienus uocaretur: animus per uitia ingens, & ad similitudinem sui ingenij uiolentus, & qui Pompeianos spiritus nondum in tanta pace posuisset. In hunc primum excogitata est noua pœna. Effectum est enim per inimicos, ut omnes eius libri incenderentur. Res noua & insueta, suppliciũ de studijs sumi. Bono hercule publico, ista in pœnas ingeniosa crudelitas post Ciceronẽ inuenta est. Quid enim futurum fuit, si triumuiri libros, si ingeniũ Ciceronis proscriberent? Sunt dij immortales lenti quidem, sed certi uindices generis humani, & magna exempla in caput inuenientiũ regesserunt, ut iustißima patiendi uice, quod quisq; alieno excogitauit supplicio, sæpe excipiat suo. Quæ uos dementißimi hoĩes tanta uecordia agitat? parum uidelicet in pœnas notæ crudelitatis est? Conquiritis in uosmetipsos noua, quibus pereatis. Et si quid ab omni patientia rerũ natura subduxit, sicut ingeniũ memoriamq; nominis, inuenitis quẽadmodum perducatis ad eandem rem corporis mala, facem studijs subdere, & in monumenta disciplinarum animaduertere, quanta & quàm non contenta certa materia sæuitia est? Dij melius, quod eo seculo ista ingeniorum supplicia cœperunt, quo & ingenia desierunt. Eius qui hanc in scripta Labeni sententiam dixerat, postea uiuentis adhuc scripta combusta sunt. Iam non malo exemplo, quia suo. Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes esse ingenio suo uoluit, sed in monumenta se maiorum suorum ferri

*atq; inibi uri, ueritus scilicet ne ignis

*illius libri

*nostro

*perduxissetis.

iussit, *atq; ita includi, ueritus ne ignis qui nomine suo subiectus erat, corpori negaretur, non finiuit tantũ se ipse, sed etiam sepeliuit. Memini aliquando cum recitaret historiam, magnam partem *illorũ librorũ cõuoluisse, & dixisse, hæc quæ transeo post mortẽ meam legentur. Quanta illis libertas fuit, quã etiam Labienus extimuit? Caßij Seueri hominis Labieno iunctißimi belle dicta res ferebatur. Illo in tẽpore quo libri Labieni ex S. C. urebantur, nunc me inquit, uiuũ uri oportet, qui illos edidici. Monstrabo uobis bellum libellum, quẽ à Gallione *uestro petatis. Recitabit rescriptum Labieni pro Batillo Mecœnate, in quo supplet adulescentis animum, illos dentes ad mordendum prouocantis. Puto iam nihil, quod interrogetis, restat. Musa rhetor quẽ interdum soletis audire, licet Mela meus contrahat frontem, multum habuit ingenij, minus cordis. Omnia usq; ad ultimũ tumorem perducta, ut non extra sanitatẽ, sed extra naturam esset. Quis enim ferret hoĩem de sifonibus dicentẽ, cœlo repluerunt, de sparsionibus, odoratos hymbres, & in cultum uiridium, cælatas syluas, & in pictura, nemora surgentia. Aut illud quod de subitis mortibus memini eum dicẽtem, cũ uos me illò *perduxeritis. Quicquid auium uolitat, quicquid piscium natat, quicquid ferarum discurrit, nostris sepelitur uentribus. Quære nunc, cur subito moriamur. Mortibus uiuimus. Non ergo & si iam manumissus erat, debuit de corio eius nobis satisfieri, Non sum ex iudicibus seuerißimis, nec ad exactam regulam redigam, multa donanda ingenijs puto, sed donãda uitia non portenta sunt. Si qua tamẽ tolerabiliter dicta sunt, non subtrahantur, non plura uideantur, uos subijciatis. Oscius non incõmodè dixit, sed sibi nocuit: cùm nihil sine schemate dicere cupit, oratio eius non figurata erat, sed praua. Itaq; non inurbane Pacatus rhetor, cum illi Maßiliæ mane occurrisset, schemate illum salutauit. Poteram, inquit, dicere aue Osci. Ipse ab

eloq

eloquentia multum aberat, natus ad contumelias omniũ ingenijs inurendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset. Ille Passieno prima eius syllaba in Græcum mutata obscœnum nomen imposuit, declamatori subtili sed arido: ille Sparso dixit scholam cõmunem cum rhetore quodam habenti, tu potes controuersiam intelligere, qui non intelligis te laterem lauare. Sparsus autem dicebat ualenter, sed durè. Ad imitationem Latronis se addixerat, non tamen unquam similis illi erat, nisi cũ eadem diceret. Vtebatur suis uerbis, Latronis sententijs. Cum Basso certamen illi fuit, quem uos quoq; audistis, homine diserto, cui demptam uelim quam consectabatur amaritudinem, et simulationem actionis oratoriæ. Nihil indecentius, quàm ubi scholasticus quod nõ nouit imitatur. Amabam itaq; Capitonem, cuius declamatio est de Popilio, hæc quæ meo Latroni subijcitur. Bona fide scholasticus erat, in his declamationibus quæ illi bene cesserunt, nulli non post primum* Tetracolum præferẽdus. Primum *Tetracolum quorũ faciam quæritis, Latronis, Fusci, Cæstij, Albutij, Gallionis. Hi quoties conflixissent, penes Latronem gloria fuisset, penes Gallionem palma, reliquos ut uobis uidetur componite. Ego uobis omniũ feci potestatẽ, hos minus nobiles sinite in partem abire, Paternum, Moderatũ, Fabium, et si quis est nec clari nominis, nec ignoti. Quum uobis ad satietatem uestram me præstiterim, permittite mihi & aliquos ex sinu proferre, quibus quo minus ad famam peruenerint, non ingenium defuit, sed locus. Bene declamauit Caius Silo, cui Cæsar Augustus, cum frequenter causas agentem in *Trachinensi Colonia uidisset, plenũ testimonium reddidit, dixit enim, nunquam audiui patremfamiliâs disertiorem. Erat qui patremfamiliâs præferret, oratorem subduceret. Partem enim eloquentiæ putabat, eloquentiam abscondere. Solebat declamare studiose Turrinus Clodius, cuius filius fra-

*tetradeum
*tetradeum
*Terracinensi

terno uobis amore coniunctus est, adolescens summæ eloquentiæ futurus, nisi mallet exercere quantum habet, quàm consequi quantum potest. Sed Turrinus Clodius multum de uiribus remiserat, dum Apollodorum sequitur, & summam legem dicendi eum putat. Tantum tamen illi superfuit uirium, quantum ualeret, etiam si ars abesset. Sententias dicebat excitatas, *insidiose aliquid petentes. Nunquã non de colore Latroni cõtrouersiam fecit. Latro nunquam solebat disputare in conuiuio, aut alio quã quo declamare poterat tẽpore. Dicebat quosdam esse colores, prima facie duros & asperos, eos non posse actione approbari. Negabat *itaq; ulli placere posse, nisi totum, nosse se suas uires, & illarum fiducia alijs metuenda & prærupta adire, multa se non persuadere iudici, sed auferre. Turrinus contra nihil probare, nisi tutum, non quia imbecillis erat, sed quia circumspectus esset. Nemo diligentius *proposuit, nemo respondit paratius, & pecuniam itaq; & dignitatem, quam primum in prouincia Hispania habuit, eloquentiæ debuit. Natus quidem erat patre splendidissimo, auo diui Iulij hospite. Sed ciuili bello attenuatæ domus nobilis uires excitauit, & ita ad summam perduxit dignitatem, ut si quid illi defuit, sciatis loco defuisse. Inde filius quoq; eius, idem meus, nunquam enim illum à uobis distinxi, habet in dicendo *paternam diligentiam, qua uires ingenij sui ex industria retundit: hoc & in ipso uitæ genere sequitur, ad summa euasurus iuuenis nisi modicis contentus esset, & ideo dignus est, cuius tam modestis cupiditatibus fortuna præstet fidem. Horum nomina non me à nimio fauore, sed à certo posuisse iudicio scietis, cum sententias eorũ retulero, aut pares notissimorum autorum sententijs, aut præferendas.

*insidiosas, aliquid potentes.

*utiq;

*exposuit,

*controuersam diligentiam,

De filio pauperis occisi, & diuite inimico.

Iniuriarum sit actio. Quidam cùm haberet filium, & diuitem

uitem inimicum, occisus inspoliatus inuentus est. Adolescens *sordidatus sequi diuitem cœpit.* Diues *eduxit eum in ius & postulauit, ut si quid suspcaretur, argueret.* Adolescens *ait:* Accusabo,*cum potero.*Diues *petens honores repulsus est.*Accusat *iniuriarum pauperis filium.*Contradicit.

Prima pars pro filio pauperis.

Gratias *diuiti, quod quos odit, iam reos facere contentus est.* Non *ambulabis, inquit, eadem uia, non calcabis uestigia mea, non offeres delicatis oculis sordidam uestem, non flebis, me inuito, non tacebis.* Perieramus, *si hic magistratus esset.* Quòd *sordidatus fui,*lugentis est: quod fleui, pietatis: quod non accusaui, timoris: quod repulsus est, uestrum est.* Honores *patre meo uiuo nunquam petiuit.* Vitium *me meum sequitur.* Taceo. Vtinam *hoc uitium habuisset & pater.* Quando *uobis non sordidati sumus?* Accusa, *inquit, pauper diuitem.* Ambulare *mihi arbitrio meo non licet.* Accusa, *inquit, reum perage, perora.* Quis *accusare sic * locupletem potest?* Cur, *inquit, me sequeris?* Aliud *ergo pauperes iter, aliud diuites habent.* Quisquis *percussor fuit, quasi diues spolia contempsit mortuo patre meo.* Metuo, *ne quis se lædi putet, si dixero occisum.* Sordidatus, *inquit, fles.* Quid *aliud facere possum occisi pauperis filius?* Quid *accusanti fecisset, qui persequitur tacentem.* Quare, *inquit, sequeris me?* Vt *aliquando miserearis mei, ut desinas afflictam domum persequi.* Eum *accusatorem habeo, qui se non esse reum miratur.* Cur, *inquit, non agis?* Quia *adeo non metuis, ut cogas.* Sordidatus *sum.* Quod *reo licet, lugenti non licet?* An *ne lugebo quidem quem uindicare non possum?* Non *erat in illo præda, quam grassator appeteret.* Erat *summa uirtus, contumax aduersus diuitiarum fastidium innocentia.* Hæc *ab inimico petita sunt spolia.* Quis *cædem machinatus est?* Scire *non possum, quod dissimulari*

Hæc respondet 30.

*luctus est:

*loquentem

mulari non potest, scio, quis optauerit: & tu diues inimicus es, & ille inspoliatus inuentus est. Non est cur accusem, sed est cur suspicer.

Pars altera pro diuite inimico.

Vt scias te inuidiam mihi facere, cum dixissem, accusa me, non negasti, sed respondisti, accusabo cum potero.

DECLAMATIO SECVNDA
De patre uicto à filio uictore.

Viro forti præmium sit. Plures fuerint, iudicio contendant. Pater & filius fortiter fecerunt. Pater petit à filio, ut sibi cederet, ille noluit. Iudicio contenderunt. Vicit patrem, petit præmio statuas patri. Abdicatur, contradicit.

Prima pars pro filio uictore.

Quem optē nescio iudicij huius euentū, cum crimen meum sit uicisse. Patriæ iudiciū habeo, patris perdidi, patrē in acie uidi, pugnaui cū exemplo. Iudicium uocatur, quo pater & filius spolia contulimus. Vici non filius patrem, sed iuuenis senē. Ego uici, sed oēs gratulati sunt patri. Cogitaui Horatiū Hetruscas
*neq; ipse acies corpore suo submouentem. Cogitaui Decium, qui *nec ipsi patri cessit. Pugnaui non tantum imperatori, sed etiam patri. Auidus sum gloriæ. Hoc si uitium est, paternum est. Pudeat pater, si te uicit filius abdicandus. Ego præmium habeo, tu & præmium, & uirum fortem. Virtutes nostræ silentio præterissent, illustratæ sunt, dum conferuntur. Iudicauerūt non quod erat, sed quod te malle credebant. Honor ad utrunq; peruenit. Alter præmium habet, alter percipit.

Pars altera pro patre uicto.

Nolo habitare cum aduersario meo. Non capit idem contubernium, uictum & uirum fortem. Statuam, inquit, tibi posui, imò ne possem unquam me uictum obliuisci, ignominiam meam in æs incidisti.

DEC

DECLAMATIO TERTIA, De filia, quæ se suspendit, ut patri satisfaceret.

DEmentiæ sit actio. Bello ciuili uirum quædam secuta est, cũ in diuersa parte haberet patrẽ, et fratrem. Victis partibus suis, & occiso marito, uenit ad patrẽ, à quo recepta, ait patri. Quemadmodũ uis tibi satisfaciã? Ille respondit. Morere. Suspẽdit se ante ianuam eius. Accusatur pater à filio demẽtiæ. Respõdet 32.

Prima pars protinus patrem accusans.

Sic tibi satisfieri uelle nec debuisti. Nã sic sibi satisfieri, nec uictor quidẽ uoluit. Nullum fuit in proscriptione mulieris caput. Inquinasti filiæ sanguine penates, quanquã quid loquor penates, tanquã in domo perierit? Allatũ ad se Põpeij caput Cæsar fleuit,* nec hoc ille propter filiã fleuit. Quemadmodũ uis satisfaciam tibi? Hoc ipso satisfecisse puella debuerat, adeo & in maritum, & in patrẽ pia. Vt alterũ usq; ad mortem secuta sit, & alteri morte satisfecerit. Periculose offendo patrem, qui nescit ignoscere. Morere, quid aliud meruerat, si satisfacere noluisset? Defendisti Ligariũ Cicero. Quàm leue iudicasti crimen, de quo confessus es. Ante ipsum domus limen extincta est, ne dubitari posset marito perisset, an patri. Meruerat, inquit. Accusas etiamnũ? Et certe iam tibi satisfactum est. Secutus est gener diuersas partes, uxor suas. Optima ciuilis belli defensio, obliuio est. Morere, inquit. Etiam quibus animaduertere in damnatos necesse est, non dicunt occide. Non morere, sed age lege. Crudelitatem imperij, uerbo mitiore subducunt.

*& hoc illi propter filiã præstitit.

Pars altera patrem defendens.

Mores tuos patri debes approbare, nõ patris* regere. Multa potes iam dementiæ signa colligere, nõ potes patrẽ propter uerba damnare. Animaduertit Mãlius in filiũ, & uictorẽ quidem. Animaduertit Brutus in liberos, non factos hostes, sed futuros. Vide an sub istis exẽplis patri forti liceat tantum loqui.

*exigere.

Contumaciter rogauit, quemadmodum & perijt. Nihil agnoui filiae, nihil uictae. Non misit ad patrem fratrem. An etiamnum irascitur fratri? Cur me solum rogat? cum duobus satisfacere debeat. Victor, inquit, cito exoratus est. Facilius est ignoscere bello, quàm parricidio. Etiam morte patri quaesiuit inuidiam. Perisse propter patrem dicitur mulier, quae uirum habuit, propter quem mori posset.

DECLAMATIO QVARTA,

De eo qui debilitabat expositos, & eos pariter educabat.

Respõdet 33. Reipub. laesae fit actio. Quidam expositos educabat, & debilitatos mendicare cogebat, ut sibi mercedem referrent. Accusatur laesae Reipub.

Prima pars contra debilitantem expositos.

Factum est, ne liberos patres aut agnoscant, aut recipiant. Vectigalis ista crudelitas, eo magis, quod prae caeteris omnes praeter istum misericordes sumus. Effectum est, ut nihil esset miserius expositis, quàm tolli, parentibus, quàm agnoscere. Alterius cõminutas scapulas in deforme tuber extundit. Produc familiã tuam. Volo nosse illam humanarum calamitatũ officinam. Sua cuiq; calamitas tanquam ars aßignatur. Intuemini illi erutos oculos, illi effractos pedes. Quid horrescitis? sic iste miseretur. Nouum monstrum, integer alitur, & debiles alunt. Perissent, inquit, *ita non infelicius sic sunt? Perissent, inquit. Interroga *pueros, utrum maluerint. Quanti ex his uiri fortes, quanti tyrannicidae, quanti futuri sacerdotes? Num incredibilia loquor? Ex hac fortuna origo Romanae gentis apparuit. Plus acceptũ crudelitati, quàm expensum misericordiae refert. Expositos aluerũt, etiã ferae, satis futurae mites, si praeterissent, quorum cum ubiq; audiãtur preces, in sua tantũ causa cessant. Abscisa est illis lingua, & est rogãdi genus, rogare non posse. Miseremini omniũ iudices, quorũ singulorum misereri soletis.

*Ita'ne? Infelicius supersunt.

*patres,

Istis

Istis nos uindictã negaturos putas? Quibus ne id quidẽ negauimus, quod tibi daturi erant. Res indignißima, cùm tam crudelis sit, * *misericordiã publicauit. Exurgite miseri, & hodie uobis primũ rogate. Tibi, inquit, quotidiana captura nõ constat. Apparet te nondũ satis miserũ uideri. Occurrunt nuptijs dira omina. Fatis publicis auspicia feralia. Et diebus in hilaritatem dicatis, isti semianimes greges oberrant. Alunt istũ, qui se alere nõ possunt. Non est qui rogare nesciat.* * *Solet autẽ dicere: Non habes tot membra, quot debes. Ergo tu cũ de publica misericordia cogitares, tam crudelis esse potuisti? Miseros qui sic rogant, miseriores qui sic rogãtur. Omnes omnibus stipẽ conferunt, dũ quisq; timet ne filio neget. Effecisti ut maius esset malum educari, quàm exponi. Timebãtur feræ atq; serpentes, & inimicus teneris artubus rigor, inopia quoq;. Inter expositorũ pericula non numerabamus educatorem.*

*misericordia publicauit.

* Solent etiã docere:

Pars altera pro debilitante expositos.

Debilitasti, inquit. Plus illis patres nocuerũt. Quid uidetur lanista? qui iuuenes cogit ad gladiũ, & tamẽ non accusatur læsæ Reipub. Quid leno, qui stuprũ pati cogit inuitas? nec Rempub. læsit. Ego reum non laudari desidero, sed absolui. Noceat hoc illi, cũ petet honores. Potest enim aliquis & non esse homo honestus, & esse innocens reus. Vt illis multum ablatum sit, uita reddita est. Reipub. læsæ non potest agi eorum nomine, qui extra Rempub. sunt. Egens homo, & qui ne me quidem alere, nedum alios possum, sustuli relictos, quibus non iniuria fieret, si aliquid detraheretur, sed beneficio cederet, si uita seruaretur. Faciant inuidiam, dicant illos per me misere uiuere, dum fateantur per me uiuere. Vnius misericordia uiuunt, omnium aluntur. Mirum est uacare homines huic cogitationi, ut curent quid homo mendicus inter mendicos agat. Ciuitatis istius principes diuitias suas exercent contra naturam, excisorum

greges habent, exoletos suos ut ad longiorem patientiam impudicitiæ idonei sint, amputant, & quia ipsos pudet uiros esse, id agunt, ut quampauci uiri sint. His nemo succurrit, delicatis & formosis debilibus. Curatis quis ex solitudine infantes auferat, perituros nisi auferantur, nõ curatis quod solitudines suas isti beati ingenuorum ergastulis excolunt, & miserrimorum iuuenum simplicitatem circunueniunt, speciosißimum quemq;, ac maxime idoneum castris* illidunt, & detrudunt.

*illudunt & detrahunt.

DECLAMATIO QVINTA,

De Parrhasio pictore torquente Olynthium.

Respõdet 34.

Religionis læsæ sit actio. Parrhasius pictor Atheniensis, cum Philippus captiuos Olynthios uenderet, emit unum senem. Duxit Athenas, deinde torsit. * Ad exemplum torti, Prometheum pinxit, Olynthius in tormentis perijt, ille in templo Mineruæ tabulam posuit. Accusatur læsæ Reipub.

* & ad eius exemplum Promethea pinxit,

Prima pars contra Parrhasium.

Senex si absq; liberis super exustæ patriæ cinerem stetisset ad figurandũ Prometheum, satis tristis esset. Nemo ut naufragium pingeret, mersit hominẽ. Vltima precatio Olynthij fuit. Redde me Philippo. Seruus, inquit, meus fuit. Putes Philippum loqui.* Ideo tẽpla Mineruæ fugimus tanquã castra Macedonũ. Parũ, inquit, tristis est. Vis Parrhasi tristẽ uidere? Duc illũ ad Olynthum iacentẽ. Scies certe quã tristẽ emeris. Olynthijs urbem aperuimus, tẽpla præclusimus. Nemo Olynthius tortus esset, si omnes illos Macedones emissent. Torqueatur. Hoc nec sub Philippo. Moritur. Hoc nec sub Ioue. Sic iste hospitalis Olynthio fuit, Hoc est Promethea facere, nõ pingere. Emi, inquit, imò si Atheniẽsis es, redemisti. In isto tẽplo pro Olynthijs uota suscepimus. Ille carnifex Græciæ istũ tamen non amplius quàm uendidit. Producitur nobilis senex longa miseriarũ tabe cõfectus, & tã tristis quã si iam tortus esset. Quemcunq; præ-

*Adeo templa

co

co uiderat flentem, agnoſcebat emptorem. Vereor ne quis cũ audierit Olynthij uerbera,tormẽta,ignes,me queri de Philippo putet.Si iſti creditis,iratũ Iouẽ imitatus eſt. Si nobis,uicit iratũPhilippũ. Tam patiendũ eſt pingentẽ Parrhaſiũ, quã iratũ Iouem. Miſerrime ſenex aliquis forte ex ſeruis tuis felicius ſeruit.Si ad ſuccurrendũ profectus es, queror, quod unũ ex his emiſti. Si ad torquendũ queror, quòd illũ ſtatuit reũ ex altera parte Parrhaſius cũ coloribus,ex altera tortor cũ ignibus. Dubiũ eſt inter iſta, Parrhaſius ſtudioſius pingat, an ille ſæuiat.Producitur reſpiciens patriam ſenex.Placuit Parrhaſio uultus infelix. Habuit autẽ aliquid Olynthius Promethei ſimile,& ante tormenta.Ignis, tormenta, ferrum:officina hæc pictoris,an Philippi eſt?

Pars altera pro Parrhaſio.

Nunquam unius malo publica fama corrumpitur. Solidior eſt opinio Athenienſium quàm ut labefactari tormentis capti poßit. Læſiſti,inquit,Rempub. qui hanc picturã in templo poſuiſti. Lædunt Rempublicã; qui aliquid illi auferũt, non qui aliquid adijciunt.Peccauerunt ergo recipiẽdo tabulam,& ſacerdotes.Cur autẽ non reciperẽt?deorum crimina in tẽplis picta ſunt. Multum ſemper artibus licuit, Medici ut uim in ægroto morbi cognoſcerent,uiſcera hominum reſciderunt.

DECLAMATIO SEXTA,

De fure,qui fodit parietem diuitis.

INiuriarũ ſit actio.Fur concione prohibeatur. Quidã cum diuitem accuſaſſet proditionis, noctu parietem domus eius perfodit, & ſcrinium in quo miſſæ erant ab hoſtibus literæ, ſuſtulit.Damnatus eſt diues. Cum concionari uellet accuſator, à magiſtratu prohibitus eſt. Agit iniuriarum. Reſpõdet 35.

Prima pars pro fure.

Id ſolũ ſuſtulit quod fur reliquiſſet. Nil magis fur timuit,

quàm ne dominus furtũ agnoſcere nollet. Ruentis ciuitatis ſtatum, unius parietis ruina ſuſpendit. Profiteor indiciũ furti mei. Nunc ciuitas conſcia eſt? Furtũ eſt quod timet dominus agnoſcere, quod qui perdidit, ſuppliciũ tulit, præmium qui ſurripit? Cui magis permiſiſſes loqui, ſi eodẽ tẽpore & fur ueniſſet, & dominus? Mille nauiũ duces furto Troiam cepiſtis. Si bene furto euertuntur urbes, quanto melius liberantur? In forum ueni, narraui nocturnam expeditionẽ meã. Conuenerant omnes tanquam ad concionem. Cur me ſubmoues *ante actionẽ, cum nec proditores inauditi pereant? O furtum in concione narrandum, proditoris uigilantiſsimum pectus, & in exitia noſtra ſemper ſolicitum, publica fata ſopierant. Ita etiam miniſtros eius alligauerat ſomnus, ut mihi liceret eligere quod tollerem. Diruere mihi uidebar hoſtium muros. Furtum uocas, quo nihil melius tuo anno factum eſt. Nemo fur Rempub. cogitat. Nihil non licet pro Repub. facere.

*ante accuſationem,

Pars altera pro magiſtratu.

Quale id ſpectaculum fuit? compoſuerat inter ſe fortuna Reipub. furem, & proditorem, ut uidit inutile, furtum ſuum prodidit, ut nobis uenderet, quod nulli poterat. Tam callidus fur, ut etiam proditori poſſet imponere. Conſilium uideri uult *infelicitatem furti ſui. Lex quæ nocturnum furem occidi iubet, quoquo modo iubet, non de damnato tantum, ſed de fure loquitur. Odit hoc uitium, nec immerito non multum abeſt à proditore. Suſtulit quod non elegit, ſed quod illi fatum publicæ felicitatis obiecit. Vno tempore & proditorem nobis oſtendit, & furem, qui diuitem compilare mallet, quàm damnare. Effregit domum manu ſuſpenſa. Eluxit illum tunc non primum feciſſe. Suſtulit, non quod uoluit, ſed quod potuit. Bono exemplo damnatus proditor, malo inuentus.

*felicitatem

Libri decimi & ultimi declamationum finis.

LVCII

L. ANNAEI SENECAE ORATORIS ET RHEtoris Sententiæ, Diuisiones, Colores, Suasoriarum liber I.

SIN ut cuiusq; rei magnitudinem natura dederat, dedisset & modum nihil infinitum nisi Oceanus. AVITVS. Fertiles in Oceano iacere terras, ultraq; Oceanum rursus alia littora, alium nasci orbem, nec usquam naturam rerum desinere, sed semper inde, ubi desisse uideatur, nouam exurgere. Facile ista finguntur, quia Oceanus nauigari non potest. Satis sit hactenus uicisse Alexãdro, qua mundo lugere satis est. Intra has terras cœlũ Hercules meruit. Stat immotũ mare, & quasi deficientis suo fine naturæ pigra moles, nouæ ac terribiles figuræ, magna etiã Oceano portenta, quæ profunda ista uastitas nutrit, confusa lux alta caligine et interceptus tenebris dies, ipsum uerò graue & defixum mare, & aut nulla aut ignota sydera. Ita est Alexander rerum natura, post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. ARGENTARIVS. Resiste, orbis te tuus reuocat, uicimus quà licet, nihil tantũ est quod ego Alexãdri periculo petam. POMPEIVS SYLO. Venit ille dies Alexander exoptatus, quo tibi operæ est adesse, ijdem sunt termini & regni tui & mundi. OSCVS. Tempus est Alexandrũ cũ orbe & cũ sole desinere, quod noueram uici, nunc concupisco quod nescio. Quæ tam feræ gentes fuerũt, quæ non Alexandrũ posito genu adorarint? Qui tam horridi montes, quorũ non iuga uictor miles calcauerit? Vltra Liberi patris trophæa constitimus, nõ quærimus orbẽ, sed amittimus. Immensum & humanæ intentatũ experientiæ pelagus, totius orbis uinculum terrarumq; custodiã, inagitata remißio, Hæc declamatio est ἀπείρα λόγος

uaſtitas, littora modo ſæuiente fluctu inquieta, modo fugiente deſerta, terra caligo remittet fluctus. Neſcio quid humanus na *tura ſubduxit oculis, & terram nox obruit.* MVSA. Fœda *beluarum magnitudo, & immobile profundū teſtantur* Ale- *xāder, nihil ultra eſſe quod uincas, reuertere.* ALBVTIVS SYLVS. *Terræ quoq; ſuum finem habent, & ipſius mundi aliquis occaſus eſt, nihil infinitū eſt, modū magnitudini facere debes, cū fortuna nō facit, magni pectoris eſt inter ſecunda mo deratio.* Eundē *fortuna uictoriæ tuæ, quem natura finem facit.* Imperiū *tuum claudit* Oceanus. O' *quantū magnitudo tua rerum quoq; naturam ſupergreſſa eſt,* Alexander *orbi magnus eſt,* Alexandro *orbis anguſtus eſt, aliquis etiā magnitudini mo dus eſt.* Nō *procedit ultra ſpatia ſua cœlū.* Maria *intra terminos ſuos agitantur.* Quicquid *ad ſummū peruenit, incremento non reliquit locū.* Non *magis quicquam ultra* Alexandrū *nouimus, quàm ultra* Oceanum. MARILLIVS. Maria *ſequimur, terras cui tradimus? orbem quem nō noui quæro, quē uici relinquo.* FABIANVS. Quæ *iſta toto pelago infuſa caligo?* Nauigantem *tibi uidetur admittere, quæ proſpiciētem quoq; excludit?* Non *hæc* India, *nec terribilis ferarū ille conuentus, immanes propone beluas, aſpice quibus procellis fluctibusq; ſæuiat, quas ad littora undas agat, tantus uentorū cōcurſus, tanta conuulſi funditus maris inſania eſt: nulla præſens nauigantibus ſtatio eſt, nihil ſalutare, nihil notum, rudis & imperfecta natura penitus receſſit.* Iſta *maria ne illi quidem petierunt, qui fugiebant* Alexandrū. *Sacrum quidē terris natura circunfudit* Oceanū. Illi *qui iam ſyderum collegerūt metas, & annuas hyemis atq; æſtatis uices, ad certam legem redegerūt, quibus nulla pars ignota mundi eſt, de* Oceano *tamen dubitāt: utrum ne terras uelut uinculum circumfluat, an in ſuum colligatus orbem, & in hos, per quos nauigatur ſinus, quaſi ſpiramenta*

menta quædam magnitudinis exæſtuet, ignem poſt ſe, cuius augmentum ipſe ſit, habeat, an ſpiritum. Quid agitis commilitones? regem domitoremq; generis humani magnũ Alexandrũ eò demittitis, quod adhuc quid ſit diſputatur? Memento Alexander, matrẽ in orbe uicto adhuc magis quã capto relinquis. DIVISIO. Aiebat Cæſtius hoc genus ſuaſoriarũ aliter declamandum eſſe quàm ſuadendũ. Non eodẽ modo in libera ciuitate dicendã eſſe ſententiam, quo apud reges quibus etiã quæ proſunt, ita tamen ut delectent, ſuadenda ſunt. Et inter reges ipſos eſſe diſcrimen, quoſdã magis aut minus rerũ uſum habere. Veritatem facti Alexandrũ exiſſe. Quoſdam ſuperbiſſimos, & ſupra mortalis animi uim elatos cernimus. Denique ut alia dimittantur argumenta, ipſa ſuaſoria inſolentiã eius coarguit, orbis illũ ſuus non capit: itaq; nihil dicendũ aiebat, niſi cũ ſumma ueneratione regis, ne accideret idem quod præceptori eius Calliſtheni accidit, quem occidit propter intempeſtiue liberos ſales. Nam cùm ſe deum uellet uideri, & uulneratus eſſet, uiſo ſanguine philoſophus mirari ſe dixerat, quod non eſſet. Ille ſe ab hac urbanitate lancea uindicauit. Eleganter in C. Caſſij epiſtola quadam ad M. Ciceronem miſſa poſitum, multum iocabatur de ſtultitia Cn. Pompeij adoleſcentis, qui in Hiſpania contraxit exercitum, & ad Mundam acie uictus eſt. Deinde ait, nos quidem illum deridemus, ſed timeo ne illo gladio ἀντιμυκτηρίσῃ. In omnibus regibus hæc urbanitas extimeſcenda eſt. Aiebat itaque, apud Alexandrum dicendam eſſe ſententiam, ut multa adulatione animus eius permulceretur. Seruandum tamen aliquem modum, ne nobis accideret tale aliquid, quale accidit Athenienſibus, cum publicæ eorum blanditiæ non tantum deprehenſæ, ſed ut caſtigatæ ſunt. Nam cum Antonius uellet ſe Liberum patrem dici, & hoc nomen ſtatuis ſubſcribi, habitu quoque & comitatu

Liberum imitaretur, occurrerunt uenienti ei Athenienses cum coniugibus & liberis, & Διόνυσον salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset, dixerũt despondere ipsos in matrimonium Mineruam Musam, suam, & rogauerunt ut duceret: et Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait,

huic quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis æstimata sunt, quæ cũ exigerentur cõplures cõtumeliosi libelli proponebantur, quidam etiã ipsi Antonio tradebantur, sicut ille qui subscriptus statuæ eius fuit, cum et eodem tempore Octauiam uxorem haberet, & Cleopatram, hoc tu euita

restituas, tibi habe. Bellißimã tamen rem Deillius dixit, quem Messala Coruinus desertorẽ bellorum ciuiliũ uocat, quia ab Dolobella ad Caßium transituro salutẽ ei pactus est, si Dolobellã occidisset, et à Caßio deinde trãsijt ad Antonium. Nouißime ab Antonio transfugit ad Cæsarem: hic est Deillius, cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram ferũtur. Cũ Athenienses tempus peterent ad pecuniam conferendam nec exorarent, Deillius ait, & tamen dicito illos tibi annũ biennij, triennij diẽ debere. Longius me fabellarũ dulcedo produxit. Itaq; ad propositum reuertar. Aiebas Cæstius magnis cum laudibus Alexandri hanc suasoriam esse dicendam, quã sic diuisit, ut primũ diceret, etiam si nauigari posset Oceanus, nauigandũ non esse, satis gloriæ quæsitũ, regenda esse & disponẽda, quæ in transitu uicisset. Consulendũ militi totius orbis uictorijs lasso, de matre illi cogitandum, & alias causas cõplureis subiecit. Deinde illam quæstionem subiecit, ne nauigari quidem Oceanũ posse. FABIANVS Philosophus primam fecit quæstionem eandem, etiam si nauigari posset Oceanus, nauigandum non esse. At rationem aliam primam fecit, modũ imponendũ esse rebus secundis, hic dixit sententiam. Illa demum magna est felicitas,

quæ

quæ arbitrio suo consistit. Dixit deinde locũ de uarietate fortunæ, & cum descripsisset nihil stabile esse, omnia fluitare, & incertis motibus modo attolli, modo deprimi, absorberi terras, & maria siccari, montes subsidere, deinde exẽpla rerũ è fastigio suo deuolutarũ adiecit: Sine potius rerũ naturam quàm fortunam tuã deficere. Secundam quoq; quæstionẽ aliter tractauit. Diuisit enim illam sic, ut primum negaret ullas in Oceano, aut trans Oceanũ esse terras habitabiles, deinde si essent, perueniri tamen ad illas non posse. Hic difficultatem ignoti maris, naturam non patientem nauigationis, nouißime ut poßit perueniri, tanti tamen non esse. Hic dixit incerta peti, certa deseri, desciturus gentes, si Alexandrum naturæ terminos supergressum notuisset. Hic matrem memorauit, de qua dixit, quomodo illa trepidauit, etiam quod Granicum transiturus esset. LYCONIS celebris sentẽtia est. Hoc omnes imitari uoluerunt. PLVTION dixit, ARTEMON dixit, APATVRIVS dixit, Sic Cæstius descripsit, fremit Oceanus quasi indignetur, quod terras relinquas. Corruptißimã rem omniũ, quæ unquã dictæ sunt, ex quo homines diserti insanire cœperunt, putabant. DORIONIS. Esse in Metaphrasi dictum Homeri, Tum excæcatus Cyclops saxum in mare reiecit. Hæc quõo ex corruptis eò perueniant, ut & magna, nec tamẽ sana sint, aiebat MECOENAS, apud Vergil. intelligi posse. Tumidũ est Vergilius quidẽ ait, Rapit haud partẽ exiguã mõtis, ita magnitudini se dat. Sed ut nõ impudẽter discedat à fide, est inflatũ. Vergilius ait, quod de nauibus credas innare reuulsas Cycladas, quod nõ dicit hoc fieri, sed uideri, propiciis auribus uidetur, quamuis incredibile est quod excusatur antequã dicitur. Multo corruptiorẽ sentẽtiam Ministrari cuiusdã declamatoris, nõ abiecti suis tẽporibus nactus sum in hac ipsa suasoria, cũ describeret beluarũ in Oceano

nascentium magnitudinẽ. Efficit hæc sentẽtia ut ignoscamus ei, qui dixit ipsi Charybdi & Scyllæ maius portentũ, Charybdis ipsius maris naufragium uideri, et ne in mare semel insaniret, quid ibi potest esse saluum, ubi ipsum mare perit? DAMASETICVS induxit matrẽ loquentẽ, cum describeret aßidue prioribus periculis noua superuenisse. BARBARVS dixit, cum introduxisset excusantẽ se exercitũ Macedonũ hunc sensum. FVSCVS ARELLIVS dixit, Testor ante orbem tibi tuũ deesse, quã militẽ. LATRO sedens hanc dixit, nõ excusauit militẽ, sed dixit, Dum sequor, quis mihi promittit hostem, quis terrã, quis diem? quis mare? Da ubi castra ponam, ubi signa ponam. Reliqui parentes, reliqui liberos, cõmeatum peto, nunquid immature ab Oceano? LATINI declamatores in Oceani descriptione non minus uiguerunt, nam aut nimis descripserunt, aut curiose. Nemo illorum potuit tanto spiritu dicere, quanto Pædo, qui nauigante Germanico dixit,

Iampridem post terga diem solemq; relictum,
Iampridem notis extorres finibus orbis,
Per non concessas audaces ire tenebras,
Hesperij metas, extremaq; littora mundi.
Nunc illum pigris immania monstra sub undis:
Qui ferat Oceanum, qui sæuas undiq; Pistris
Aequoreosq; canes ratibus consurgere pansis.
Accumulat fragor ipse metus, iam sydere limo
Nauigia & rapido desertam flamine classem,
Seq; feris credunt per inertia fata marinis
Tam non felici laniandos sorte relinqui.
Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta,
Aera pugnaci luctatus rumpere nisu.
Vt nihil erepto ualuit dinoscere mundo,
Obstructo taleis effundit pectore uoces.

Quò

Quò ferimur? ruit ipse dies, orbemq; relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris.
Anne alio positas ultra sub cardine gentes,
Atq; alium libris intactum quærimus orbem?
Dij reuocant, rerumq; uetant cognoscere finem
Mortaleis oculos, aliena quid æquora remis
Et sacras uiolamus aquas, diuûmq; quietas
Turbamus sedes?

Ex *Græcis declamatoribus nulli melius hæc suasoria proceßit, quàm Glyconi. Sed non minus multa magnifice dixit quã corrupte. Vtriusq; uobis faciã potestatem.* Et *uolebam uos experiri non adijciendo iudicium meum, nec separando à corruptis sana: potuisset etenim fieri, ut uos illa magis laudaretis, quæ insaniunt, et nihilominus potest fieri, quamuis distinxerim. Illa belle dixit, sed fecit quod solebat, ut sententiam adiectione superuacua quoad tumide perderet. Adiecit enim illud, quosdam iudices dubios sui habet, ego nõ dubito contra sententiã ferre.*

Finis primæ suasoriæ.

INITIVM II. SVASORIAE.

TRecenti Lacones *contra Xerxen mißi, cum* Trœzeni *ex omni Græcia mißi fugissent, deliberãt an ipsi fugiant.*

ARELLII FVSCI PATRIS. *At puto rudis lecta ætas & animus, qui frangeretur metu insueto, armaq; nõ passuræ manus, hebetataq; senio, aut uulneribus corpora, quid dicam potißimos Græciæ?* An *Lacedæmonios, an* Eleos, *an repetam tot acies patrum, tot excidia urbium, tot uictarum gentium spolia?* Et *nunc proh dolor cõcidunt, si remeabimus, templa.* Pudet *consilij nostri, pudet etiã si non fugimus deliberasse talia.* At *cũ tot milibus* Xerxes *uenit, ò* Lacedæmonij *aduersus* Barbaros, *non reueremini opera uestra, non auos, non patres, quorũ nos exemplũ moueat?* Ab *infantia surgit ingeniũ,*

pudet Lacedæmonios sic adhortari: scilicet tuti sumus, licet totum classe Orientē trahat, licet metuentibus explicet inutilem numerum. Hoc mare quod tantū ex uasto patet, urgetur in minimum, insidiosis excipitur angustijs, uixq; minimo aditus nauigio est, & huius quoq; remigiū arcet inquietatione quod circunfluit mare, fallacia cursus, uada altioribus stagnis internata, aspera scopulis et cæca, quæ nauigantiū uota decipiunt. Pudet inquam Lacedæmonios & armatos quærere, quemadmodum tuti sint. Nō referam Persarum spolia, certe super spolia nudus cadam. Sciet & alios nos habere Trœzenos, qui sic nō fugiant, & sic cadant. Hunc sumite animū, Nescio an uincere poßimus, uinci non possumus. Hæc non utiq; perituris refero, sed si cadendum est, erratis, si metuendam creditis mortem. Nulli natura in æternum spiritum dedit, statutaq; nascentibus in finē uitæ dies est. Imbecilla enim nos materia deus orsus est, quippe minimis succidunt corpora, indenunciata sorte rapimur, sub eodem pueritia fato est, eadem iuuentus causa cadit, optamus quoq; plerique mortem, adeo in securam quietem recessus est. At gloriæ nullus finis est, proximiq; deo. Sic ages ea satagunt: fœminis quoq; frequens hinc in mortem pro gloria iter est, quid Lycurgum? quid interbitos somni poculo, quos memoria sacrauit referam? uel unum Otroyaden Mescitem, annumerare trecentis exemplo possum. TRIARII. Non pudet Laconas nec pugna quidem hostium, sed fabula uinci? Magnum & alumnum uirtutis nasci Laconem, ad certam uictoriam oēs remansissent, ad certam mortem tantum Lacones non est sic Sparta lapidibus circundata. Ibi muros habet, ubi muros nō habet. Melius reuocabimus Trœzenos quàm sequemur. Sed montes perforat, maria cōtegit. Nunquam solido stetit superba felicitas, & ingentium imperiorum magna fastigia obliuione fragilitatis humanæ collapsa sunt. Scias licet ad finē

peruen

peruenisse,quæ ad inuidiã perducta sunt. Maria terrasq; rerũ
natura statione mutauit sua,moriamur trecẽti,ut hic primũ in-
uenerit,qđ mutare nõ poßit. Tandẽ amens placiturũ consiliũ
erat,cur nõ potius in turba fugimus? PORTII LATRO-
NIS:In hoc scilicet morati sumus,ut agmẽ fugiẽtiũ cogeremus,
furori terga uertitis.Sciamus saltẽ quis sit iste,quẽ fugimus,ui-
cit.At uictoria dedecus elui potest. Vt omnia fortiter fiant,fe-
liciter cadãt, multũ tamen nomini nostro detractũ est iam La
cones,quod,an fugeremus, deliberauimus.Vt enim nõ moria-
mur, quantũ ad me quidẽ pertinet, post hanc deliberationem
nihil aliud timeo, quàm ne reuertamur. Arma nobis fabulæ
excutiũt?Nunc nunc pugnemus.Latuisset uirtus inter Trœze-
nos,cæteri quidẽ fugerunt. Si me quidẽ interrogatis quid sen-
tiam,ego in nostrũ & in Græciæ patrocinium loquar, electi
sumus,non relicti. HALI SABINI. Turpe est cuilibet uiro
fugisse, Laconi etiã deliberasse. MARILLI. In hoc restiti-
mus,ne in turba fugientiũ lateremus,habent quemadmodum se
excusent Trœzeni Græciæ,munitas Thermopylas satis puta-
uimus,cum relinqueremus illic Lacones. CAESTII PII.
Quàm turpe fugere iudicastis Laconas, tamdiu nõ fugiendo,
Omnibus sua decora sunt, Athenæ eloquẽtia inclytæ sunt,The
bæ sacris,Sparta armis. Ideo hanc Eurotas amnis circunfluit,
qui pueritiã indurat ad futuræ militiæ patientiã, ideo Taygeti
montis difficilia nisu Laconibus iuga,ideo Herculẽ gloriamur
operibus cœlũ meritum,ideò muri nostri arma sunt. O graue
maiorũ uirtutis dedecus,Lacones se numerãt,nõ æstimãt. Vi-
deamus quanta turba sit,ut habeat certe Sparta etiã si non for-
tes milites,at nuncios ueros,ita nõ bello quidẽ, sed nuncio uin-
cimur. Merito Hercules omnia contempsit,quẽ Lacones audi-
re nõ sustinẽt.Si uincere Xerxem non licet,uidere liceat.Volo
scire quem fugiam. Adhuc non sum ex ulla parte Atheniensiũ

simi

ſimilis, nō muris, nec educatione, nihil prius illorum imitabor quàm fugam? POMPEI SYLONIS *Xerxes multos ſecum adducit, Thermopylæ paucos recipiunt, erimus inter hoſtes fugaciſsimi, inter fugaces tardiſsimi: nihil refert, quantas gentes in noſtrum orbem oriens effuderit, quantumq; nationū ſecum Xerxes trahat, tot ad nos pertinēt, quot locus ceperit.* CORNELII HIPPANI, *Pro Sparta uenimus, pro Græcia ſtemus, uincamus hoſtes, ſocios iam uicimus: ſciat iſte inſolens Barbarus, nihil eſſe difficilius, quàm Laconis armati latus fodere. Ego uerò quod Trœzeni diſceſſerunt gaudeo, liberas nobis reliquere Thermopylas. Nil erit quod uirtuti noſtræ ſe opponat, quod inſerat, non latebit in turba Laco, quocunq; Xerxes aſpexerit, Spartanū uidebit.* BLANDI *Referam præcepta matrū, aut in his, aut cū his? Minus turpe eſt à bello inermē reuerti, quàm armatū fugere. Referā captiuorum uerba? captus Laco, occidit, inquit, nō ſeruio, non potui capi, ſi fugere uoluiſſem. Deſcribite terrores Perſicos, omnia iſta cū mitteremur, audiuimus. Videat trecētos Xerxes, & ſciat, quanti bellū æſtimandū ſit, quanto aptus numero locus. Reuertamur, ne nūcij quidē niſi nouiſsimi. Quis fugerit neſcio. Vos mihi Sparta cōmilitones dedit.* DESCRIPTIO THERMOPYLARVM. *Nunc me delectat, quod fugerunt Trœzenij, anguſtas mihi Thermopylas fecerant.* CONTRA CORNELII SPARTINII. *At ego maximū dedecus futurū Reipub. noſtræ arbitror, ſi Xerxes nihil prius in Græcia uicerit quàm Laconas, ne teſtem quidē uirtutis noſtræ habere poſsimus, id de nobis credetur, quod hoſtes narrauerint. Habetis conſilium meū, id eſt autem meū quod totius Græciæ, ſi quis aliud ſuadet non fortes uos eſſe, ſed gaudet perditos.* CLAVDII MARCELLI. *Non uincent nos, ſed obruent. Satisfecimus nomini, multum rei geſsimus, ante nos rerū natura uicta eſt.* DIVISIO.

510. *Huius ſuaſoriæ feci mentionē, non quia in ea ſubtilitatis erat aliquid, quod uos excitare poſſet, ſed ut ſciretis quàm nitide* Fuſcus *dixiſſet, uel quàm licenter ipſe ſententiā feram.* Veſtri *arbitrij erit, utrum explicationes eius luxurioſas putetis, an ut poëta* Pollio Aſinius *aiebat, hoc non eſſe ſuadere, ſed inuidere, ne uolo nihil fuiſſe* * & *iuuenis te amo, tāquam has explicationes* Fuſci, *quas nemo noſtrū non alius alia inclinatione uocis, uelut ſua quiſq; modulatione cantabat.* At *quia ſemel in mentionē incidi* Fuſci, *ex omnibus ſuaſorijs celebres deſcriptiū culas ſubtexam, etiam ſi nihil occurrerit, quod quiſquam alius niſi ſuaſor dixerit.* Diuiſione *autē hac ſuaſoria* Fuſcus *uſus eſt illa uulgari, ut diceret non eſſe honeſtum fugere, etiam ſi tutum eſſet: deinde æque periculoſum eſſe fugere, & pugnare: nouiſsime periculoſum eſſe fugere, pugnantibus hoſtes timendos, fugientibus & hoſtes & ſuos.* Cæſtius *primā partem ſic tranſegit, quaſi nemo dubitaret, an turpe eſſet fugere, deinde illò tranſijt, an non eſſet neceſſe.* Hæc *ſunt, inquit, quæ uos confundunt, hoſtes, ſociorum paucitas.* Non *quidem hæc ſuaſoriæ.* Sed *in hac materia, diſertiſsima illa fertur ſententia* Dorionis, *cum poſuiſſet hoc dixiſſe trecentis* Leonidam, *quod puto etiam apud* Herodotū *eſſe.* Sabinus Aſydius *uenuſtiſsimus inter rhetores ſcurra, cum hanc ſententiā* Leonidæ *retuliſſet ait, ego illi ad prandium promiſiſſem, ad cœnam renunciaſſem.* Attalus Stoicus, *qui ſolum uertit à* Sciano *circūſcriptus, magnæ uir eloquentiæ, ex philoſophis, quos noſtra ætas uidit longe & ſubtiliſsimus & facundiſsimus, cū tam magna & nobili ſententia certauit, ut mihi dixiſſe uideatur animoſius quàm prior.* Occurrit *mihi ſenſus in huiuſmodi materia, à* Cornelio Seuero *dictus, tanquam de* Romanis, *neſcio an parum fortiter.* Edicta *in poſterum diem pugna epulantis milites inducit, & ait, ſtratiq; per herbam* Hic *meus eſt dixere dies.* Elegantiſsimè *quidem*

* & *iuuene tamio,*

Diuiſio

affe

affectum animorũ incerta sorte pendentium expreßit, sed parũ Romani animi seruata est magnitudo. Cœnant enim tanquam crastinũ desperent. Quantus illis Laconibus animus erat, his qui nõ poterant dicere hic dies est meus. Illud Porcellus grammaticus arguebat in hoc uersu quasi solœcismũ, quod cũ cõplures induxisset, diceret, hic meus est dies, nõ dies hic est noster: & in sententia optima accusabat id quod erat optimum: muta enim ut noster sit, peribit omnis uersus elegãtia, in quo hoc est decentißimũ, quod ex causa sermo trahitur: nam quasi prouerbij loco ait, hic dies meus est, & cũ ad sensum retuleris, ne Grãmaticorũ quidẽ calumnia ab omnibus magnis ingenijs submouẽda, habebit locũ. Dixerunt enim nõ omnes simul tanquam in chorũ manu ducente Grãmatico, sed singuli ex his, hic meus est dies. Sed ut reuertar ad Leonidã & trecẽtos, pulcherrima illa fertur Glyconis sentẽtia. In hac ipsa suasoria nõ sane refero memoria ullã sententiã Græci cuiusquam, nisi Damæ, De positione loci eleganter dixit Aterius, cũ angustias loci facundissime descripsisset, natus trecentis locus. Cæstius cũ descripsisset honores, quos habituri essent, si pro patria cecidissent: adiecit, Per sepulchra nostra iurabitur. Nicetas longe disertius hanc phantasiã mouit, & adiecit, nisi antiquior fuisset Xerxes quã Demosthenes Ciptoy, cui dicere hanc suã dixit sententiam, aut certe non deprehensam, cũ descripsisset oportunitatẽ loci, & tuta undiq; pugnantiũ latera, & angustias à tergo positas, sed aduersas hostibus. Potamo magnus fuit Mitylenis, qui eodem tempore uiguit, quos Lesbocles magni nominis & nomini respondentis ingenij, in quibus quanta fuerit animorum diuersitas in simili fortuna, puto uobis indicandũ, multo magis, quia ad uitam pertinet, quàm si ad eloquentiam pertineret. Vtriq; filius ijsdẽ diebus deceßit. Lesbocles scholam soluit, nemo unquã ampliore animo se geßit. Potamon à funere filij contulit se

in

in scholã, & declamauit. Vtriusq; tamen affectũ temperãdum puto, hic durius tulit fortunã quàm patrẽ decebat, ille mollius. Verũ Potamon cum suasoriam de trecentis diceret, tractabat quã turpiter fecissent Lacones, hoc ipsum quod deliberassent de fuga, & sic nouißimè clausit. Insanierũt in hac suasoria multi circa Otroyadẽ. Murrhedius qui dixit, fugerũt Atheniẽses, nõ enim Otroyadæ nostri literas didicerant. SARCONIVS dixit, Otroyades perijt ut falleret, reuixit ut uinceret. LICINIVS NEPOS. Cũ exemplo uobis etiã mortuis uincendũ fuit. ANTONIVS ATTICVS inter plures sententias uidetur palmã meruisse, dixit enim: Otroyades, penè à sepulchro uictor digitis uulnera geßit, ut trophæa Laconũ inscriberet, & deo dignũ in spartano sacramento uirũ, cuius ne literæ quidem fuere sine sanguine CATIVS CRISPVS. Municipalis Gatozeos dixit post relatum exemplum Otroyade dicebat municipalis aliud cæteros, aliud Laconos decet, nos sine delitijs educamur, sine muris uiuimus, sine uita uincimus. SENETIO fuit, cuius nomen ad uos potuit peruenisse, ingenij confusi ac turbulenti, qui cupiebat grandia dicere, adeò ut nouißimè huius rei morbo & teneretur & rideretur, nam & seruos nolebat habere, nisi grandes, & argentea uasa non nisi grandia. Credatis mihi uelim non iocanti, eò peruenit insania eius, ut calceos quoq; maiores sumeret, ficus non esset nisi mariscas. Concubinam ingentis staturæ habebat, omnia grandia probabat, ei impositum est uelut Messala ait cognomẽtum, & uocari cœpit Senetio Grandio. Is in hac suasoria cum posuisset contradictionem, ait, omnes qui mißi erant à Græcia, fugerũt, sublatis manibus, insistens summis digitis (sic enim solebat quo grandior fieret) exclamat, gaudeo, gaudeo: mirantibus nobis quid tantum boni illi contigisset, adiecit. Totus Xerxes meus erit. Idẽ dixit, iste qui claßibus suis maria surripuit, qui terras

circum

circumſcripſit, dilatauit profundum, nouam rerum naturæ faciem importat. Ponat ſanè contra cœlum aſtra, cōmilitones habeo deos. SENIANVS multo potentius dixit, Terras armis poßidet, cœlum ſagittis, maria ungulis, Lacones niſi ſuccurritis, mundus captus eſt. Decentißimi generis ſtultam ſententiā, cu referam VICTORIS STATORII municipis mei, cuius fabulis memoria dignißimis aliquis ſuaſoria occaſione contradictionē ſumpſit. At, inquit, trecenti ſumus, & ita reſpōdet, trecenti, ſed uiri, ſed armati, ſed Lacones, ſed ad Thermopylas. Nunquā uidi plures trecētos. LATRO in hac ſuaſoria cum tractaſſet omnia quæ materia capiebat, poſſe ipſos & uincere, poſſe certe uictos reuerti & beneficio loci, tum illā ſententiā, ſi nihil aliud, erimus certè belli mora. Poſtea memini auditorē Latronis ABRONVM SYLONEM patrē huius Sylonis qui Pantomimis fabulas ſcripſit, & ingeniū grande nō tantum deſeruit, ſed poſuit recitare carmen, in quo agnouimus ſenſum Latronis in his uerſibus. Ite agite Danai magnū Pæana canētes. Ite triumphantes belli mora concidit hora. Tam diligentes tū auditores erāt, ne dicam tam maligni, ut unius uerba ſurripi nō poſſent. At nunc cuilibet orationes inuertere tuto licet pro ſuis. Sed ut ſciatis ſenſum bene dictū dici tamen poſſe melius, notare præ cæteris quanto decentius Vergilius dixerit hoc quod ualde erat celebre, belli mora cōcidit Hector. Item. Quicquid apud duræ ceſſatū eſt mœnia Troiæ Hectoris Aeneæq́; manu uictoria Graium Hæſit. MESSALA aiebat hic Vergiliū debuiſſe deſinere, quod ſequitur, & in decimū ueſtigia retulit in annū explementū eſſe. MECOENAS hoc etiā priori cōparabat. Sed ut ad Thermopylas reuertar, DIOCLES CARISTIVS dixit. APATRIVS dixit. CORVO teſtimoniū ſtuporis reddendum eſt qui dixit, Quid ſi iam Xerxes ad nos ſuo mari nauigat, fugiamus antequā nobis terra ſurripiatur: hic

hic est Coruus, qui cum tētaret scholam Romæ summo illi, qui Iudæos subegerat, declamauit controuersiam, de eaq́; apud matronas disserebat, liberos non esse tollendos, et ob hoc accusatur, Reipub. læsæ. In hac controuersia sententia eius hæc ridebatur, inter pyxides & redolentis animæ medicamina cōstitit myrata concio. Sed si uultis historicū quoq; uobis fatuū dabo. THVSCVS *ille qui Scaurum Mamercū, in quo Scaurorum familia extincta est, maiestatis reum fecerat, homo quàm improbi animi, tam infelicis ingenij, cū hanc suasoriam declamaret, dixit, expectemus si nihil aliud effecturi, scilicet ne insolens barbarus dicat, ueni, uidi, uici, cum hoc post multos annos diuus Iulius uicto Pharnace dixerit.* DVRION *dixit.* ANDREAS *aiebat, Nicocratis Lacedæmonis insignē hanc sententiam fuisse futuram, si media inciderentur. Sed ne uos diutius infatuem, qui prædixeram me Fusci Arellij explicationes subiecturum, finem suasoriæ faciam, quod iterum nimius cultus & fracta compositio poterit uos offendere, cùm ad meam ætatem ueneritis. Nā nunc uos ipsa, quæ offensura sunt, uitia delectant.*

INITIVM III. SVASORIAE.

DEliberat Agamemnon, an Iphigeniam immolet, negante Chalcāte aliter nauigari potuisse. ARELLII FVSCI. *Non in aliam conditionem Deus fudit æquora, quàm ne omnis ex uoto iret dies, nec ea sors mari tantū est, cæterū ipsa nō sub eadem conditione sydera sunt: alia negatis imbribus exurunt solū, & miseri cremata agricolæ legunt semina, & hæc interdū anno lex est: alijs serena clauduntur, & omne cœlū nubilo graue, subsidit solū, & creditū sibi terra non retinet: alius incertis syderibus cursus est, et uariātur tēpora, neq; soles nimis urgent, neq; ultra debitū imbres cadunt, quicquid asperatum æstu est, quicquid nimio defluxit imbre, inuicē nimio tempera-*

tur altero: siue ita natura disposuit, siue ut ferunt luna cursu gerit: quæ siue plena lucis suæ est, splendensq; pariter assurgit in cornua, imbres prohibet, siue occupata nubilo, sordidiorē ostēdit orbē suū, nō ante finit quàm in lucē redit: siue ne lunæ quidem ipsa potentia est, sed flatus qui occupauere annum tenent, quicquid horū est, extra iussum dei tutum fuit adultero mare. An non potero uindicare adulterā? prior est salus pudicæ. Ne quid uirginitati huius timerem, persequebar adulterum. Victa Troia uirginibus hostiū parcendū, nihil adhuc uirgo Priami timet. CAESTII PII. Vos ergo ad hanc diē immortales inuoco, sic reclusuri estis maria? Obstate potius. Ne Priami quidē liberos immolaturus es. Describe nunc tempestatē, Oīa ista patimur, nec parricidiū fecimus, Quod hoc sacrū est, uirginis deæ tēplo uirginē occidere? libentius hanc sacerdotē habebit quā uictimā. CORNELII HISPANI. Infestæ, inquit, sunt tēpestates, & sæuiunt maria, neq; adhuc parricidiū feci. Ista maria si numine suo Deus regeret, adulteris clauderentur. MARVLLI. Si non datur nobis ad bellum iter, reuertamur ad liberos. ARGENTARII. Iterū in malum familiæ nostræ fatale reuoluimur, propter adulterā fratris liberi pereunt, ista mercede nollem reuerti. At Priamus bellum pro adultero filio gerat. DIVISIO. Hanc suasoriā sic diuisit Fuscus, ut diceret, etiā si aliter nauigare non possent, non esse faciēdū, quia homicidiū esset, quia parricidiū, quia plus impenderetur, quā peteretur. Petitur impēdi Iphigeniā, uindicari adulteriū, cōmitti parricidiū. Deinde dixit etiā si nō immolasset, nauigaturū. Illā enim morā naturæ maris & uentorū esse, deorū uoluntatē ab hominibus non intelligi, Hæc Cæstius diligenter diuisit. Dixit enim deos rebus humanis non interponere arbitriū suū, si interponāt, uoluntatē eorū ab homine nō intelligi, ut intelligatur, nō posse fata reuocari, si nō sint fata, sacra

cra profutura, si sint, non posse mutari. Sylo Pompeius etiam si quod esset diuinandi genus certũ, auguri negauit credendum: quare ergo si nescit Chalcas affirmat primũ, & scire se putat. Hic cõmunẽ locũ dixit in omnes, qui hanc affectarent scientiã: deinde irascitur tibi, inuitus militat, quærit sibi tam magno testimonio apud omnes gentes fidẽ in ea descriptione. Primũ in hac suasoria Fuscus Arellius Vergilij uersus uoluit imitari. Valde autẽ longe petit, & penè repugnat materiæ, certè non desyderanti inseruit. Ait enim de luna, quæ siue plena lucis suæ est, splẽdẽsq; pariter assurgit in cornua, imbres prohibet: siue occupata nubilo sordidiorẽ ostẽdit orbẽ suũ, nõ ante finit q̃ in lucẽ redit. At Vergilius hæc quãto simplicius & beatius dixit,

Luna reuertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
Maxim⁹ agricolis pelagoq; parabitur imber. Et rursus,
Sin ortu in quarto (nanq; is certißimus autor)
Plena neq; obscuris per cœlum cornibus ibit.

Solebat autẽ ex Vergilio Fuscus multa trahere, ut Mecœnati imputaret. Toties enim pro beneficio narrabat, non in aliqua se Vergiliana descriptione placuisse: sicuti in hac ipsa suasoria dixit, cur iste inter eius ministerium placuit? cur hoc os Deus elegit? cur hoc potißimũ sortitur poësis? quod tantũ non impie diebat se imitatũ Vergiliũ, plena deo? Solet autẽ Gallio noster hæc aptißime ponere. Memini una nos ab auditiõe Nicetis ad Messalam uenisse. Nicetes suo impetu ualde Grecis placuit. Quærebat à Gallione Messala, quid illi uisus esset Nicetes. Gallio ait, plena deo, quoties audierat aliquẽ ex his declamatoribus, quos scholastici caldos uocant, statim dicebat, plena deo. Ipse Messala nunquã aliter eũ agnouit, ab hominis auditione uenientẽ interrogat nihil aliud quã ut diceret, nũquid plena deo? Itaq; hoc ipsi iã tã familiare erat, ut inuito quoq; exci-

deret. Apud Cæsarē cū mentio esset de ingenio Haterij, consuetudine prolapsus, dixit, & ille erit plena deo. Quærēti deinde quid hoc esse uellet, uersum Vergilij retulit, & quomodo hoc semel sibi apud Messalā excidisset, & nūquam postea potuisset excidere. Tyberius ipse Theodoreus offendebatur Nicetis ingenio, atq; delectatus est fabula Gallionis: hoc autē dicebat Gallio Nasoni suo ualde placuisse, itaque fecisse quod in multis alijs uersibus Vergilius fecerat, nō surripiendi causa, sed palàm imitandi, hoc animo ut uellet agnosci: esse autem in tragœdia eius, feror huc illuc, ut plena deo. Iam uultis ad Fuscum reuertar, & descriptionibus eius uos satiabo. Hæc potissimum ex his quas in similitudinis tractatiōe posuit, cùm diceret, omnino non concessam futurorum scientiam.

INITIVM IIII. SVASORIAE.

DEliberat Alexander Magnus, an Babyloniā intret, cùm denūtiatū esset illi respōso auguris periculū. ARELLII FVSCI. Quis est qui futurorū sciētiam sibi uendicet? nouæ oportet sortis sit, qui iubēte dèo canat, nō eodē cōtētus sit utero, quo imprudētes nascimur, quādā imaginē Dei præferat qui iussa exhibeat dei, sic est. Tantū enim regē tātiq; rectorē orbis esse in metu cogit, magnus iste est, supra humanæ sortis habitū oportet sit, cui liceat terrere Alexandrū: ponat iste suos in sydera patres et originē cœlo trahat, agnoscat suū uatē Deus, non eodē claudatur uitæ fine, ætate magna, extra omnē futurorū necessitatē caput sit, quod gētibus futura præcipiat. Si uera sunt ista, quid ita, nō huic studio seruit omnis ætas? Cur non ab infantia, rerū naturā deosq;, qua licet, uisimus? cū pateant nobis sydera et interesse numinibus liceat, quid tam inutili desidemus facūdia? aut periculosis atteritur armis manus? an melius alio pignore quàm futuri sciētia ingenia surrexerint? Qui uerò in media se ut prædicāt fatorum misere pignora, natales

inquirunt,

inquirunt, & prima omniũ meliorum annorum habent initia, quo ierint motu ſydera, in quas diſcurrerint parteis, contra ne Deus ſteterit, an placidus affulſerit ſol an plenam lucẽ, an initia ſurgentis acceperint, an abdiderit in noctẽ obſcurũ caput luna, Saturnus naſcentẽ, an ad bella Mars militẽ, an negotioſum in quæſtus Mercurius exceperit, an blanda annuerit naſcẽti Venus, an ex humili in ſublime Iupiter tulerit. Exiſtimãt tot circa unum caput tumultuãteis deos? Futura nuntiant, Pleroſq; dixere uicturos, & nihil metuentes oppreſſit dies, alijs dedere finem propinquum, at illi ſuperfuere. Egentes inutilis animæ, felices naſcentibus annos ſpoponderunt, at fortuna in omnem properauit iniuriam: incertæ enim ſortis uiuimus, unicuiq; iſta pro ingenio finguntur non ex ſcientiæ ui. Deerit aliquis toto orbe locus qui te uictorem non uiderit? Babylone cluditur, cui patuit oceanus. DIVISIO. In hac ſuaſoria nihil aliud tractaſſe Fuſcũ ſcio quã eaſdẽ quas ſupra retuli, quæſtiones, ad ſcientiam futuri pertinentes. Illud quod nos delectauit præterire nõ poſſum. Declamabat Fuſcus Arellius controuerſiam, de illa, quæ poſteaquã ter mortuos pepererat, ſomniaſſe ſe dixit, ut in luco pareret. Valde in uos cõtumelioſus fuero, ſi totã cõtrouerſiã, quã ego intelligo me dicere, Fuſcus declamaret, & aperte, aut non agnoſcentis puerũ, tractaret locũ contra ſomnia & deorũ prouidẽtiã, & male de magnitudine deorũ dixiſſet mereri eũ, qui illos circa puerperas mitteret, ſummis clamoribus dixit illũ Vergilij uerſum. Scilicet is ſuperis labor eſt ea cura q̃etos Sollicitat. Auditor Fuſci q̃dã, cuius pudori parco, cũ hãc ſuaſoriã de Alexãdro ante Fuſcũ diceret, putauit æque belle poni uerſum eũdẽ, dixit, Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos Sollicitat. Fuſcus illi ait, ſi hoc dixiſſes audiẽte Alexãdro, ſcires apud Vergiliũ eũdẽ uerſum eſſe, & altũ capulotenus abdidit enſem. Et q̃a ſoletis mihi moleſti eſſe de

Fusco, quid fuerit, quasi nemo uideretur dixisse cultius, ingerã uobis Fuscianas explicatiões. Dicebat aũt suasorias libẽtissime et frequẽtius Graecas, q̃ Latinas. Hebraeas ĩ hac suasoria dixit.

INITIVM V. SVASORIAE.

DEliberãt Athenienses, an trophaea Persica tollant, Xerxe minante rediturum se, nisi tollerentur. ARELLII FVSCI. Pudet me uictoriae nostrae, sic fugatũ creditis Xerxem, ut reuerti possit? tot caesa milia, nihil ex hac acie relictum minanti, nisi quod uix sequi fugiẽtem possit, toties mersae classis. Quid Marathona? quid Salamina referam? Pudet dicere, dubitamus adhuc, an uicerimus. Xerxes ueniet? At nescio quomodo languet circa memoriam iacturae animus, & disturbata arma non repetit. Prior enim metus futuri regni is esset, amissa ne audeat, amissurũ monent. Vt in gaudia interdum surgit animus, & spem ex praesenti metitur, ita aduersis frangitur: ubi ignominia spem premit, ubi nullam meminit aciẽ, nisi quae fugerit, errat circa damna sua, & quae male expertus est, uota deponit. Si uenturus esset, non minaretur. Suis ira ardet ignibus, & impacta soluitur. Non denuntiaret si uenturus esset, neq; armaret nos nuntio, nec instigaret uictricem Graeciam, nec sollicitaret arma felicia, magis superueniret improuidis, nã & arma indenuntiata monent. Quantumcunq; Oriens ualuit primo in Graeciam impetu effusum est, hoc ille numero ferox, & in deos arma tulerat. Extincta tot ante Xerxem milia, tot sub ipso iacent, & nulli nisi qui fugerunt supersunt. Quid dicam Salamina? quid Cynagyron referam? & te Polyteles? & hoc agitur an uiceris? Haec ego trophaea deposui, haec in totius Graeciae conspectu statui, ne quis timeret Xerxem minantem. Me miserũ, pugnante Xerxe trophaea posui, fugiente tollam? Nunc Athenae uincimur, non tantum credetur redijsse, sed uicisse Xerxes. Nõ potest Xerxes, nisi per nos trophaea tollere.

Credite mihi, difficile est attritas opes recolligere & spes nouare fractas, & pœnitenda acie in melioris euentus fiduciam surrigere, CAESTII PII. Infram, inquit, bellum, alia mihi trophæa promittit, potest maior uenire quàm uictus est. ARGENTARII. Non pudet uos, pluris trophæa uestra Xerxes æstimat quàm uos. DIVISIO. Fuscus sic diuisit, etiamsi uenturus est Xerxes, non tollimus, non sunt trophæa tollenda. Confeßio seruitutis est iussa facere, si uenerit, uincemus, hoc non est diu colligendum, de eo dico, uincemus quem uicimus. Sed nec ueniet quidem, si uenturus esset, non denuntiaret. Fractus est & uiribus & aīo. CAESTIVS & illud dicit, quod in prima parte tractauit, non licere Atheniensibus trophæa tollere, commune in illis ius totius Græciæ esse, cõmunem uictoriam, cõmune bellum fuisse: deinde ne fas quidem esse, nunquam factum, ut quisquam consecratis uirtutis suæ operibus manus adferret: ista trophæa nõ sunt Atheniensium, deorum sunt, illorum bellum fuit, illos Xerxes uinculis, illos sagittis persequebatur, hæc omnia ad impiã & superbam Xerxis militiam pertinent. Et quid? ergo bellum habebimus? habebimus, etsi Xerxem remouebis, alius hostis inuenietur. Nunquam magna imperia otiosa. Omnium bellorum prospere ab Atheniensibus gestorum. Deinde non erit bellum, Xerxes enim non ueniet, *multo timidiores esse qui superbißimi fuerint. Nouißime ut ueniat, cum quibus ueniet? reliquias uictoriæ nostræ colliget, illos adducet quos priore bello quasi inutiles reliquias nouit, si qui ex fuga cõsecuti sunt. Nullum habet militem nisi aut fastiditũ aut uictum. ARGENTARIVS his duobus contentus fuit, aut non uenturum Xerxem, aut nõ esse metuendum. Si uenerit his solis institit, & illud dixit quod excerptum est, tollite, inquit, trophæa: si uicisti, quid erubescis? Si uictus es, quid imperas? locum mouit nõ inutiliter, iudicare

*An nescitis

quidem se neq; Xerxẽ neq; iam quemquam Persarũ ausurum in Græciam effundere se, ideò magis ipsis trophæa tuenda. Si quis unquam illinc uẽturus hostis esset, ut conspectu trophæorum animi militũ accenderẽtur, hostiũ frangerẽtur. BLANDVS dixit, repleat ipse prius hiatus, & maria in antiquã faciem reducat, apparere uoluit posteris quemadmodũ uenerit, appareat etiam quẽadmodum redierit. TRIARIVS. Omni dimissa diuisione tantũ exultauit, quod audierit Xerxẽ uenire ad se, ipsis nouam uictoriam noua trophæa. SYLO POMPEIVS. Venusto genere sententiæ usus est, nisi tollitis, inquit, trophæa, ego ueniam, hoc ait Xerxes, nisi hæc trophæa tollitis, illa ponetis. Alteram partem solus Gallio declamauit, & hortatus est ad tollẽda trophæa, dixit gloriæ nihil detrahi, mansuram enim memoriam uictoriæ quæ perpetua esset, ipsa trophæa & tempestatibus et ætate consumi, bellum suscipiendum fuiße pro libertate, pro coniugibus, pro liberis, pro re superuacua, & nihil nocitura si fieret, non esse suscipiẽdum. Hic dixit utiq; uenturũ Xerxẽ, & descripsit aduersus ipsos deos tumentem, deinde habere illum magnas uires, neq; oẽs illum copias in Græciam produxisse, nec oẽs perdidisse in Græcia: timendam esse fortunæ uarietatem, exhaustas esse Græciæ uires, nec posse iam pati alterũ bellum, illi esse immensam multitudinem hominum. Hoc loco disertißimam sententiã dixit, quæ uel in oratione uel in historia ponitur, diutius illi perire possunt, quàm nos uincere.

INITIVM SVASORIAE VI.

De morte Ciceronis clarißima.

DEliberat Cicero an Antonium deprecetur. Q. ATERIVS, Sciãt posteri potuisse Antonio seruire Remp. nõ potuisse Ciceronẽ. Laudandus erit tibi Antonius, in hac causa etiam Ciceronem uerba deficient. Crede mihi, si diligenter te

custod

custodieris, faciet tamen Antonius quod Cicero tacere nõ possit. Si intelligis Cicero, non dicit, roga ut uiuas, sed roga ut seruias: quemadmodum autẽ hunc senatũ intrare poteris exhaustum crudeliter? repletum turpiter? Intrare aũt tu senatũ uoles, in quo nõ Cn. Pompeium uisurus es, non M. Catonem, non Lucullos, non Hortensiũ, non Lentulum atq; Marcellum? non tuos, inquam, Coss. Hircium & Pansam? Cicero quid in alieno seculo tibi? Iam nostra peracta sunt. M. Cato solus maximũ uiuendi moriendiq; exẽplum, mori maluit quàm rogare, nec erat Antoniũ rogaturus, & illas usq; ad ultimũ diem puras à ciuili sanguine manus, in se infectas, acerrimè armauit. Scipio cũ gladium poni iussus foret, dicitur abdidisse, se quærentibus qui in nauem transierãt militibus imperatorẽ, imperator, inquit, bene se habet. Victus uocẽ uictoriæ misit. Vetat, inquit, Milo rogari iudices. V. C L. nunc & Antonium rogat. PORTII LATRONIS, Ergo loquitur imperator Cicero, & non timet Antonius, loquitur, inquã, Antonius, ut Cicero timeat? Ciuilis sanguinis Syllana sitis in ciuitatẽ redit, & ad triũuiralẽ hastã pro uectigalibus ciuiũ Romanorũ mortes locãtur. Iniusta bella albo Pharsalica ac Mũdensis Mutinensisq; ruina uincitur, consularia capita auro rependuntur. Tuis uerbis Cicero utendum est, ô tempora, ô mores: uidebis ardentes crudelitate simul ac superbia oculos, uidebis illum non hoĩs sed belli ciuilis uultum, uidebis illas fauces per quas Cn. Põpeij bona transierunt, illa latera, illam totius corporis gladiatoriã firmitatem: uidebis illum pro tribunali loco, quem magister equitum cum raptaretur, præerat, uomitu fœdauerat. Supplex accidens genibus deprecaberis, & ore, cui se debet salus publica, humili, in adulationẽ uerba submittes? Pudeat Verrem quod quia proscriptus fortius perit. CYRI MARILII ESERNINI occurrat tibi Cato tuus, cuius à te laudata mors est. Quicquam

ergo tanti putas, ut uitā Antonio debeas? CAESTII PII Si ad desideriū populi respicis Cicero, quandocunq; perieris, parum uixisti: si ad res gestas, satis uixisti: si ad iniurias fortunæ & præsentem Reipublicæ statum, nimiū diu uixisti: si ad memoriam operum tuorum, semper uicturus es. POMPEI SYLONIS Scias licet tibi non expedire uiuere, si Antonius permittit ut uiuas. Tacebis ergo proscribente Antonio? & Rempub. laniante? & ne gemitus quidē tuus liber erit? Malo populus Romanus mortuum Ciceronē quàm uiuum desideret. TRIARII, quæ charybdis est tam uorax? Charybdin dixi? quæ si fuit, animal unum fuit, uix mediusfidius oceanus tot res tamq; diuersas uno tempore absorbere potuisset. Huic tu sæuienti putas Ciceronē posse subduci? ARELLII FVSCI Ab armis ad arma discurritur, foris uictores dū trucidamur, dum in sanguine intestinus hostis incubat, quis non hoc populi Romani statu Ciceronem ut uiuat cogi putat? Rogabis Cicero turpiter Antonium, frustra? Non te ignobilis tumulus abscondet, idem uirtutis tuæ qui finis est immortalium, humanorum operum custos memoria, quæ mansuri uita perpetua est, in oīa te secula sacratum dabit. Nihil aliud intercidet quàm corpus fragilitatis caducæ, morbis obnoxium, casibus expositum, proscriptionibus obiectum. Animus uerò diuina origine haustus, cui nec senectus ulla, nec mors, onerosi corporis uinculis exolutus, ad sedes suas & cognata sydera recurret. Et tamen si ad ætatem annorumq;, nunquam obseruatū uiris fortibus, numerum respicimus, sexaginta supergressus es, nec potes uideri non nimis uixisse, qui moreris Reipublicæ superstes. Vidimus furentia toto orbe ciuilia arma, et post Italicas Pharsalicasq; acies Romanum sanguinem hausit Aegyptus, quid indignamur in Ciceronem Antonio licere, quod in Pompeium Alexandrino licuit, An non occiduntur qui ad indignos confugiunt?

fugiunt? CORNELII HISPANI. *Proscriptus est ille qui tuam sententiam secutus est, tota tabula tuæ morti præluditur, alter fratrem proscribi, alter auunculum patitur, quid habes spei?* Vt Cicero *periret, tot parricidia facta sunt.* Repete *age, tot patrocinia, tot clientelas et maximum beneficiorum tuorum teipsum, iam intelliges* Ciceronẽ *in mortem cogi posse, in preces non posse.* ARGENTARII. *Explicantur triumuiralis regni delicata conuiuia, & popina tributo gentium instruitur, ipse uino & somno marcidus deficienteis oculos ad capita proscriptorũ leuat.* Iam *ad ista non satis est dicere hominem nequam.* DIVISIO. *Latro sic hanc diuisit omnem suasoriam, etiam si impetrares uitam ab* Antonio, *non putes, tanti rogare, deinde impetrare non potes.* In *priore illa parte posuit,* Turpe *esset cuilibet* Romano, *nedum* Ciceroni *uitã rogare.* Hoc *loco oĩm qui ultro mortẽ oppetissent exẽpla posuit: deinde inutilis illi sua uita futura proponitur, morte grauior detracta libertate.* Hic *omnem acerbitatem seruitutis futuræ descripsit, deinde nõ futurum fidei impetratæ beneficium.* Hic *cum dixisset, aliquid erit quod* Antonium *offendat aut factum tuum, aut dictum, aut silentium, aut uultus, adiecit sententiam, haud eum placaturus es.* ALBVTIVS *aliter diuisit, primam partem fecit, moriendum esse* Ciceroni *etiam si nemo proscriberet, cum hæc insectatio temporum fuerit: deinde moriendum est, ille enim se sua sponte conficeret, quia moriendum esset, etiam si mori noluisset, graues odiorum causas esse, maximam causam proscriptionis ipsum esse* Ciceronem. Et *solus ex declamatoribus tentauit dicere, non unum illi esse* Antonium *infestum.* Hoc *loco dixit illam sententiam, si cui ex triumuiris non es inuisus, grauis es.* Et *illa sententia ualde excepta est, rogo* Cicero, *ora unum, ut tribus seruias.* CAESTIVS *sic diuisit.* Mori *tibi utile est, honestum est,*

nec

necesse est ut liber & illibatæ dignitatis cōsummes uitam. Hic illam sententiā dixit audacem, ut numereris cum Catone, qui seruire nec Antonio quidem nondum domino potuit. MARCELLVS hunc sensum de Catone melius. Vsq; eo ne omnia cum fortuna populi Romani cōuersa sunt, ut aliquis deliberet, utrum satius sit uiuere cū Antonio, an mori cum Catone? Sed ad diuisionem Cæstij reuertamur, dixit utile esse, ne etiā cruciatus corporis pateretur: non simplici illum modo periturum, si in Antonij manus incidisset, & in hac parte cū descripsisset contumelias insulantium Ciceroni & uerbera & tormenta, dixit illam multum laudatam sententiam. Tu me hercules Cicero cum ueneris ad Antonium, mortē rogabis. VARIVS GEMINVS sic diuisit, hortarer te, si non alterutrum utiq; faciēdum esset, aut moriendum, aut rogandum, ut morereris potius quàm rogares, & omnia complexus est, quæ à cæteris dicta erant, sed addidit & tertium: adhortatus est illum ad fugam, illic esse M. Brutum, illic C. Caßium, illic Sex. Pompeium. Et adiecit illam sententiam quā Caßius Seuerus unice mirabatur, quid deficiemus? et Respub. suos triumuiros habet. Deinde etiā quas petere poßit regiones percurrit, Siciliam dixit uindicatam esse ab illo, Ciliciam à proconsule egregie administratam, familiares studijs eius & Achaiam & Asiam, Deiotari regnū obligatum beneficijs, Aegyptum & habere beneficij memoriam, & agere perfidiæ pœnitentiam, sed illum maxime in Asiam & Macedoniam hortatus est in Caßij & in Bruti castra. Item Caßius Seuerus aiebat alios declamasse, Varium Geminum uiuum consilium dedisse. Alteram partem pauci declamauerunt, nemo ausus est Ciceronem ad deprecandum Antonium hortari, bene de Ciceronis animo iudicauerunt. Geminus Varius declamauit alteram quoq; partem & ait, Spero me Ciceroni meo persuasurum ut uelit uiuere, quod grādia loquitur,
&

& dicit, Mors nec immatura consulari, nec misera sapienti, non mouet me idiotam, perit, Ego belle mores hominis noui, faciet, rogabit, nam quod ad seruitutem pertinet, non recusabit, iam collum tritum habet, & Pompeius illum, & Cæsar subiecerunt. Veteranum mancipium uidetis, & quàm plura alia dixit scurrilia ut illi mos erat. Diuisit sic, ut diceret, non turpiter rogaturum, non frustra rogaturum: in priori parte posuit, non esse turpe, ciuē uictorem rogari à uicto, hic quàm multi rogassent C. Cæsarem, hic & Ligarium: deinde ne iniquum esse quidem Ciceronem satisfacere, qui prior illum proscripsisset, qui & iudicasset ab eo semper nasci satisfactionem, ac dato rogari. Deinde non pro uita illum sed pro republica rogaturum, satis illum uixisse sibi, reipublicæ parum. In sequēti parte dixit, exorari solere inimicos, ipsum exoratum à Vatinio. C. quoq; Verri affuisse, facilius exorari Antoniū posse, qui cum tertius esset, ne quis tribus hanc tam speciosam clementiæ occasionem præteriret: fortasse irasci Antonium, qui ne tanti quidem putasset illum quem rogaret. Fuga quam periculosa esset cū descripsisset, adiecit, quocunq; peruenisset seruiendum illi esse, ferendam aut Caßij uiolentiam aut Bruti superbiā aut Pompei stultitiam. Quando in hanc suasoriam incidimus, non alienum puto, indicare quomodo quisq; se ex historicis aduersus memoriā Ciceronis gesserit. Nam quod Cicero nec tam timidus fuerit ut rogaret Antonium, nec tam stultus ut exorari posse speraret, nemo dubitat, excepto Asinio Pollione qui infestißimus famæ Ciceronis permansit, & is etiam occasionem scholasticis *occasione dedit. Solent enim scholastici declamatores ponere. *alterius suasoriæ

Alia suasoria pro Cicerone.

DEliberat Cicero, an promittente salutē Antonio orationes suas cōburat. Hæc inepte ficta cuilibet uideri potest. Pollio uult illā ueram uideri, ita enim dixit in illa oratione quā

pro

pro Lamia dedit. ASINII POLLIONIS, Itaq; nunquā perficeret, nec mora fuit, quin euitaret, suas esse quas cupidißime effuderat orationes in Antonium, multiplicesq́; numero & accuratius scriptas illis contrarias edere, ac ueluti ipse palā pro cōcione recitare, pollicebatur: cæteraq́; his alia sordidiora multo, ut tibi facile liqueret, hoc totū adeò falsum esse, ut ne ipse quidē Pollio in historijs suis ponere ausus sit. Huic certè actioni eius pro Lamia qui interfuerunt, negāt eum hæc dixisse, nec enim mentiri sub triū uirorū cōscientia sustinebat, sed cōposuisse. Nolo autē uos iuuenes mei cōtristari, quod à declamatoribus ad historicos transeo, satisfaciā uobis, et fortasse efficiā, ut his sentētijs lectis solidis, & uerū habentibus recedatis. *Et quia hoc si tamē recta uia cōsequi nō potero, decipere uos cogar, ueluti salutarē pueris daturus potionē, absinthiati poculi. Huius adeò* cōtrectationis cōsiliū habuisse Ciceronē nō dicit, ut neget tēpus habuisse. Ita enim ait LIVIVS. M. Cicero sub aduentū triumuirorū cesserat urbe, certū habēs id quod erat, nō magis Antonio eripi se quā Cæsari Caßiū & Brutum posse, primo in Tusculanū fugit, inde transuersis itineribus in Formianū, ut ab Caieta nauim cōscēsurus proficiscatur. Vnde aliquoties in altum prouectū cum modo uenti aduersi retulissent, modo ipse iactationē nauis cæco uoluente fluctu pati non posset, tædiū tandem eum & fugæ & uitæ cepit, regressusq́; ad superiorē uillam, quæ paulo plus mille paßibus à mari abest, Moriar, inquit, in patria sæpe seruata. Satis cōstat, seruos fortiter fideliterq́; paratos fuisse ad dimicandū, ipsum deponi lecticā & quietos pati, quod sors iniqua cogeret, iußisse. Promi nēti ex lectica præbentiq́; immotā ceruicē caput præcisum est: nec satis stolidæ crudelitati militum fuit, manus quoq; scripsisse in Antoniū exprobrantes præciderūt. Ita relatū caput ad Antoniū iussuq́; eius inter duas manus in rostris positum, ubi ille

* æquiores

* contationis

consul, ubi sæpe consularis, ubi eo ipso anno aduersus Antoniũ, *quanta nulla unquam humana uox, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat: uix attollentes lachrymis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant.* Bassus Aufidius, *& ipse nihil de animo Ciceronis dubitauit, quin fortiter se morti non præbuerit tantum, sed obtulerit.* AVFIDII BASSI. *Cicero paulum remoto uelo postquã armatos uidit, ego uerò consisto, ait, accede ueterane, & si hoc saltem potes recte facere, incide ceruicẽ. Trementi deinde dubitantiq;, quid si ad me, inquit primũ uenissetis?* Cremutius Cordus, *& ipse ait,* Ciceronem *cum cogitasset, utrũ ne* Brutum, *an* Caßium, *an* Sextum Pompeiũ *peteret, omnia illi displicuisse, præter mortẽ.* CREMVTII CORDI, *Quibus uisis lætus* Antonius, *cum peractam proscriptionẽ suã dixisset, esset quippe non satiatus modo cædendis ciuibus, sed defectus, quoq; sint pro rostris exponit. Item qua sæpius ille ingenti circumfusus turba processerat, quæ paulo ante coluerat pijs cõcionibus, quibus multorũ capita seruauerat, tum per artus suos latus, aliter ac solitus erat, à ciuibus suis conspectus est, prætendenti capiti oriq; eius impensa sanie, breui ante princeps senatus* Romaniq; *nominis titulus, tum preciũ interfectoris sui.* Præcipue *tamẽ soluit pectora omniũ in lachrymas gemitusq; uisa ad caput eius deligata manus dextra, diuinæ eloquentiæ ministra: cæterorumq; cædes priuatos luctus excitauerunt, illa una communem.* BRVTIDII NIGRI. *Elapsus interim altera parte uillæ Cic. lectica per agros ferebatur, sed ut uidit appropinquare notũ sibi militem* Popilium *nomine, memor defensum à se, lætiore uultu aspexit: at ille, uictoribus idipsum imputaturus, occupat facinus caputq; decisum, nihil in ultimo fine uitæ facientis, quod alterutram in partem posset notari,* Antonio *portat, oblitus se pauloante defensum ab illo.* Et *hic uoluit positi in rostris capitis miser*

miserabilem faciē describere, sed magnitudine rei obrutus est. Item BRVTIDI NIGRI. Vt uerò iussu Antonij inter duas manus positum in rostris caput conspectum est, quo toties auditū erat loco, sedato gemitu & fletu maximi uiri inferiæ, nec ut solet ita depositi in rostris corporis concio audiuit, sed ipsa narrauit. Nulla nō pars fori aliquo iactationis inclytæ signata uestigio erat. Nemo nō aliquod eius in se meritū fatebatur, hoc certè publicum beneficiū palàm erat, illam miserrimi tēporis seruitutem ac aleam delatam in Antoniū. Quoties magni alicuius mors ab historicis narrata est, toties ferè totius consummatio uitæ, & quasi funebris laudatio redditur: hoc semel atq; iterū à Thucydide factum, idem in paucißimis personis usurpatū à Salustio, Liuius benignius omnibus magnis uiris præstitit. Sequētes historici multo id effusius fecerūt. Ciceroni hoc, ut græco uerbo utar, ἐπιτάφιον Liuius reddit. TITI LIVII, Vixit tres & sexaginta annos, ut si uis abfuisset ne immatura quidē mors uideri poßit: ingeniū & operibus & præmijs operarū felix: ipsæ fortunæ diu prosperæ & in longo tenore felicitatis, magnis interim ictus uulneribus, exilio, ruina partiū, pro quibus steterat filiæ morte, exitu tam tristi atq; acerbo, omniū aduersorū nihil ut uiro dignū erat tulit, præter mortē, quæ uere æstimāti minus indigna uideri potuit, quod à uictore inimico crudelius passus erat, quā quod eiusdē fortunæ cōposito fecisset, Si quis tamē uirtutibus uitia pensarit, uir magnus, acer, memorabilis fuit, & in cuius laudes sequēdas Cicerone laudatore opus fuerit. Vt est noster candidißimus omniū magnorū ingeniorum æstimator T. Liuius plenißimus testimoniū Ciceroni reddidit. Cordi Cremutij non est operæ deferre etiam redditam Ciceroni laudationem. Nihil enim ipso Cicerone indignū est, ac ne hoc quidem, quod penè maximum est, tolerabile est. CREMVTII CORDI. Priuatis enim simultates deponendas

nendas interdum putabat, publicas nunquã. Vides credendam eius non solũ magnitudinem uirtutũ, sed multitudinẽ quoq; cõspiciendam. AVFIDII BASSI. *Sic M. Cicero deceßit, uir natus ad Reipub. salutẽ, quæ diu defensa & administrata in senectute demum é manibus eius elabitur, non ipsius uitio læsa, quod nihil in salute eius aliud illi, quàm si caruisset Antonio, placuit. Vixit sexaginta & tres annos, ita ut semper aut peteret alterũ, aut inuicẽ peteretur, nullamq́; rem rarius, quã diem illũ quod nullius interesset ipsum mori, uidit. Pollio quoq; Asinius, qui Verrem Ciceronis reũ fortißime morientẽ tradidit, Ciceronis mortem solus ex omnibus maligne narrat, testimonium tamen quamuis inuitus plenum ei reddit.* ASINII POLLIONIS. *Huius ergo uiri tot tantisq́; operibus mansuris, in omne æuum prædicare, cuius ingenio atq; industriæ superbe natura pariter atq; fortuna obsecuta est. Ei quidẽ facies decora ad senectutem prosperaq́; permãsit ualetudo, tum pax diutina, cuius instructus erat artibus, contigit, nãq; à prisca seueritate iudicis exacti, maximorũ noxiorum multitudo prouenit, quos obstrictos patrocinio incolumes plerosq; habebat. Iam felicißima consulatus ei sors petendi & gerendi munera magna, deum consilio, industriaq́; utinam moderatius secunda res, & fortius aduersas ferre potuisset: namq; utræq; cũ uenerant ei, mutari eas non posse rebatur. Inde sunt inuidiæ tempestates coortæ graues in eũ, certiorq́; inimicis aggrediẽdi fiducia: maiore enim simultates appetebat animo quàm gerebat. Sed quando mortalium nulli uirtus perfecta cõtigit, qua maior pars uitæ atq; ingenij stetit, ea iudicandũ de homine est. Atq; ego ne miserandi quidẽ exitus eũ fuisse iudicarẽ, nisi ipse tam miseram mortem putasset. Affirmare uobis possum nihil esse in historijs eius hoc, quẽ retuli, loco disertius, ut mihi tunc non laudasse Ciceronem, sed certasse cum Cicerone uideatur.*

Nec hoc deterrendi causa dico, ne historias eius legere concupiscatis, concupiscite, & pœnas Ciceroni *dabitis.* Nemo *tamen ex tot disertißimis uiris melius* Ciceronis *mortem deplorauit quàm* Cornelius *Seuerus.*

CORNELII SEVERI.

Oraq́; magnanimum spirantia penè uirorum
In rostris iacuêre suis, sed enim abstulit omnis,
Tanquam sola foret rapti Ciceronis *imago.*
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iuratæq́; manus, deprensaq́; fœdera noxæ,
Patritiumq́; nefas, est nunc & pœna Cetegi,
Deiectusq́; redit uotis Catilina *nefandis.*
Quid fauor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerunt, sacris & uita quid artibus acta?
Abstulit una dies æui decus, ictaq́; luctu
Conticuit Latiæ *tristis facundia linguæ,*
Vnica sollicitis quondam tutela salusq́;,
Egregium semper patriæ caput, ille senatus
Vindex ille fori, legum ritusq́;, togæq́;.
Publica uox eius æternum obmutuit armis.
Informes uultus sparsamq́; cruore nefando
Caniciem sacrasq́; manus, operumq́; ministras
Tantorum, pedibus ciuis proiecta superbis
Proculcauit ouans, nec lubrica fata deosq́;
Respexit, nullo luet hoc Antonius *æuo.*
Hæc nec in Hæmatio *mitis uictoria* Perse,
Nec te dire Syphax, *non fecit in hoste* Philippo.
Inq́; triumphato ludibria cuncta Iugurtha
Abfuerant, nostræq́; cadens ferus Hannibal *iræ,*
Membra tamen stygias tulit inuiolata sub umbras.

Non laudabo municipem nostrũ bono uersu ex quo hic multo melior

melior Cornelij Seueri procesſit, Conticuit latiæ tristis facundia linguæ. Sextilius Ena fuit homo ingenioſus magis quã eruditus, inæqualis poëta, & pene quibuſdã locis talis, quales eſſe Cicero Cordubenſes poëtas ait, pingue quiddã ſonantis atque peregrinum. Is hanc ipſam proſcriptionẽ recitaturus in domo Meſſalæ Coruini, Pollionẽ Aſiniũ aduocauerat, & in principio hunc uerſum non ſine aſſenſu recitauit, Deflendus Cicero eſt latiæq; ſilẽtia linguæ. Pollio Aſinius nõ æquo animo tulit, & ait, Meſſala, tu quid tibi liberũ ſit in domo tua uideris, ego iſtũ auditurus non ſum, cui mutus uideor, atq; ita cõ ſurrexit ne interfuiſſet recitationi eorũ, quod Cornelium ſcio, cui non æque diſplicuiſſe hunc uerſum quàm Pollioni apparet quod meliorẽ quidẽ, ſed non diſsimilẽ illi & ipſe compoſuit. Si hic deſiero, ſcio futurũ, ut uos deſinatis eo loco legere, quo ego à ſcholaſticis receſsi. Ergo ut librũ uelitis uſq; ad umbilicum reuoluere, adijciam ſuaſoriam proximæ ſimilem.

Alia ſuaſoria ad Ciceronem pertinens.

DEliberat Cicero, an ſcripta ſua comburat promittente Antonio incolumitatẽ ſi feciſſet. Q. ATERIVS. Nõ feres Antonium, intolerabilis malo ingenio felicitas eſt, nihilq; cupiẽtes magis accendit, quàm propriæ turpitudinis conſcientia. Difficile eſt. Non feres, inquã, & iterũ irritare inimicũ in mortem tuã cupies: quod ad me quidẽ pertinet, multũ à Cicerone abſum, tamen non tedet me uitæ meæ, ſed pudet, ne propter hoc quidẽ pertinet multũ à Cicerone. Ingeniũ tuũ amas, quod illud Antonius plus odit quàm te. Remittere ait ſe tibi ut uiuas, commentus, quemadmodũ eripiat etiã quo uixeras. Crudelior eſt pactio Antonij, q̃ proſcriptio. Ingeniũ erat in quod nihil iuris haberent triumuiralia arma. Commentus eſt Antonius quemadmodũ, quod nõ poterat cũ Cicerone proſcribere, tolleret per Ciceronem. Hortarer te Cicero ut uitam magni

æstimares, si libertas suum in ciuitate haberet locũ, si suum in libertate eloquentia, si nõ ciuili ense ceruicibus*lucrentur. Nũc ut scias nihil melius esse quàm mori, uitã tibi Antonius promittit, pendet nefariæ proscriptionis tabula, tot prætorij, tot consulares, tot equestris ordinis uiri periêre, penè nemo relinquitur nisi qui seruire poßit. Nescio an hoc tempore uiuere poßis Cicero, nemo est cum quo uelis. Merito Hercules illo tempore uixisti, quo Cæsar ultro te rogauit, ut uiueres sine ulla pactione, quo tempore non quidẽ stabat Respublica, sed in boni principis sinum ceciderat. CAESTII PII. Nunquid opinio me fefellit? intellexit Antonius saluis eloquentiæ monumentis, non posse Ciceronem mori, ad pactionẽ uocaris, qua pactione melior in te pars tui petitur. Accommoda mihi paulisper eloquentiam, Ciceronem periturũ rogo. Si te audissent Cæsar & Pompeius, neq; inissent turpẽ societatẽ neq; diremissent, si uti unquam consilio tuo uoluissent, neq; Pompeius Cæsarem, neq; Cæsar Pompeiũ deseruisset. Quid cõsulatũ salutarẽ urbi, quid exiliũ consulatu honestius, quid prouocatã inter initia adolescentiæ libertatẽ tyrocinijs tuis Syllanã potẽtiã, quid Antoniũ auulsum, Catilinam Reipublicæ redditũ? Ignosce Cicero, diu ista narrauero, Forsitan hac die nouißimo audientur. Si occidetur Cicero, iacebit inter Pompeiũ patrem filiumq; et Afranium Petreiumq;, Qu. Catulum, M. Antonium illum indignũ hoc successore generis. Si seruatur, uiuet inter Ventidios & *Canicios & Saxos. Ita dubium est, an satius sit cum illis iacere, an cum his uiuere? Pro uno homine iactura publica pacisceris. Scio omne pretium iniquũ esse quod ille constituit, nemo tanti emit Ciceronis uitam, quanti uendit Antonius. Si hanc tibi pactionem ferret, uiues, sed eruentur oculi tibi, uiues, sed debilitabuntur pedes, etiam si in alia damna corporis præstaris patientiam, excepisses tamen linguã. Vbi est sacra illa uox tua?

*luderetur.

*Carutios

tua? Mori enim naturæ finis est, non pœna, hoc tibi uni non liquet? At uideris Antonio persuasisse. Asserere te potius libertati, & unum crimen inimico adijce. Fac Antonium moriendo nocentiorem. P. ASPRENATIS, Vt Antonius Ciceroni parcat, Cicero ipse in eloquentiam suam animaduertet. Quid autem tibi sub hac pactione promittitur. Vt Cn. Pompeius & M. Cato, & ille antiquus restituatur Reipublicæ senatus, dignissimus aqud quē Cicero loqueretur. Multos ea re uicturos animi sui contemptus oppressit, multos perituros parati ad pereundum animi ipsa admiratio eripuit, & causa illis uiuendi fuit, fortiter mori. Permitte populo Romano contra Antonium licet scripta cōbusseris. Antonius paucos annos tibi promittit, at si non combusseris, populus Romanus omnes. POMPEI SYLONIS. Quale est ut perdamus eloquentiā Ciceronis, fidem sequamur Antonij? misericordiam tu istam uocas supplicium summum ingenio Ciceronis? Credamus Antonio Cicero, si bene illi pecunias crediderunt fœneratores, si bene pacem Brutus & Cassius, hominem & uitio naturæ, & licentia temporum insanientem, inter scenicos amores ciuili sanguine luxuriantem, hominem, qui creditoribus suis oppignerauit Rempublicam, cuius gulæ duorum principum bona Cæsaris & Pompeij non potuerunt satisfacere. Tuis utar Cicero uerbis, chara est cuiquam salus, quàm aut dare, aut eripere potest Antonius. Nō est tanti seruare Ciceronem, ut seruatū Antonio debeam. TRIARII, Compulsus aliquando populus Romanus, in eā necessitatē est, ut nihil haberet præter Iouem obsessum & Camillum exulem, nullū tamen fuit Camilli opus maius, quàm quod indignum putauit, uiros salutē pactioni debere. O grauem uitam etiam si sine pretio daretur Antonius hostis à Republica iudicatus, nunc hostem Rempublicam iudicat. Lepidus, ne quis putet illum male Antonio collegam

placuisse, alienæ semper dementiæ accessio, utriusque collegæ mancipiũ, noster dominus. ARGENTARII. Nihil Antonio credendum est, mentior, quid enim iste nõ potest, qui occidere Ciceronem potest? qui seruare, nisi crudelius, quàm occidebat, non potest. Ignoscentem tibi illum putas, qui ingenio tuo irascitur? ab hoc tu speras uitam, cui nõdum uerba tua exciderũt? Vt corpus quod fragile & caducũ est seruetur, pereat ingenium quod æternum est? ego mirabar si non supplicio crudelior esset Antonij uenia. P. Scipionem à maioribus suis descifcentem generosa mors in numerum Scipionum reposuit. Mortem tibi remittit, ut id pereat, quod solum in te immortale est. Qualis est pactio? Aufertur Ciceroni ingenium sine uita, promittuntur obliuione nominis tui pauci seruitutis anni. Non ille te uiuere uult, sed facere ingenij tui superstitem. Viue, ut Cicero audiat Lepidum, Cicero audiat Antonium, nemo Ciceronem? Patieris perire, ut quod in te optimum habes, ante te efferas. Sine durare post te ingenium tuum, perpetuam Antonij proscriptionem. ARELLII FVSCI. Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu usus literis, honor summæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit aut memoria durauerit, admirabile posteris uigebit ingenium, & uno proscriptus seculo proscribes Antonium omnibus. Crede mihi uilissima pars tui est, quæ tibi uel eripi, uel donari potest. Ille uerus est Cicero, quem proscribi Antonius non putat, nisi à Cicerone posse. Non ille tibi remittit proscriptionem, sed tolli desiderat suam. Si fidem deceperit Antonius, morieris: si præstiterit, seruies. Quod ad me attinet, fallere malo. Per te M. Tulli quatuor & sexaginta annos pulchre actos, per salutarem Reipublicæ consulatum, per æternam si pateris ingenij tui memoriam, per Rempublicam quæ ne quid te putes charum

illi

illi relinquere ante cœperit, oro et obtestor, ne moriaris cõfes-sus quod nolueris mori. HVIVS suasoriæ alterã partem neminem scio declamasse, oẽs pro libris Ciceronis solliciti fuerũt, nemo pro ipso, cũ adeò illa pars non sit mala, ut Cicero, si hæc cõditio ei lata fuisset, deliberaturus nõ fuerit. Itaq; hanc suasoriam nemo declamauit efficacius quàm Sylo Põpeius, non enim ad illa speciosa se contulit, ad quæ Cæstius, qui dixit, hoc grauius esse supplicium quàm mortem, et ideò hoc Antonium eligere, breuẽ uitam esse homini, multo magis seni, ita memoriæ consulendũ quæ magnis uiris æternitatẽ promitteret, non quālibet mecede uitã redimendam, & has conditiones intolerabiles esse, oĩa potius subeunda quàm monumẽta ingenij sui ipsum exurere. Iniuriã illum factturũ populo Romano, cuius linguam in ciuem extulisset, ut insolentis Græciæ studia tanto antecederet & eloquentia, quanto fortuna: iniuriam facturũ generi humano, pœnitentiã illum acturum tam *degener spiritus empti, cum in seruitute senescendum fuisset, in hoc unum eloquentia utẽdum, ut laudaret Antoniũ. Malle cũ illi ait, dari uitam, eripi ingeniũ. SYLO POMPEIVS sic egit ut diceret, Antonium non pacisci sed illudere, nõ esse illam conditionẽ, sed contumeliam, cõbustis enim libris nihilominus occisurum: nõ esse tam stultum Antonium, ut putaret, ad rem pertinere libros à Cicerone cõburi, cuius scripta per totũ orbem celebrarentur, & hoc petere eũ quod posset ipse facere, nisi forte non esset in scripta Ciceronis is qui esset in Ciceronem. Quare nihil aliud eum agere quàm ut ille Cicero multa fortiter de mortis contemptu locutus ad turpes conditiones perductus occideretur. Antonium illi non uitam cũ conditione promittere, sed mortem sub infamia quærere. Item quod turpiter postea passurus esset, nunc illum fortiter debere pati. Et hæc suasoria insignita est. Dixit enim sentẽtiam Cacozeliæ genere humillimo & sordi- *degenere

dißimo,quod detractu aut adiectione syllabæ facit sensum. Proh *facinus indignum, peribit ergo quod* Cicero *scripsit, manebit quod* Antonius *proscripsit.* Apud *Cæstium prætorem declamabat hanc suasoriam Surdinus ingeniosus adolescens à quo* Græcæ *fabulæ eleganter in* Latinum *sermonem cõuersæ sunt. Solebat dulces sententias dicere, frequentius tamen prædulces & infractas.* In *hac suasoria cum iusiurandum bellis sensibus prioribus cõplexus esset,adiecit,ita te legam.* CAESTIVS *homo nasutißimus dißimulauit exaudisse se,ut adolescentẽ ornatum quasi imprudens obiurgaret, quid dixisti? quid ita te fruar?* Erat *autem Cæstius nullius quidem ingenij,* Ciceroni *etiam infestus, quod illi non impune ceßit: nam cum* M.Tul. *filius* Ciceronis *Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit præter urbanitatem, cœnabat apud eum Cæstius.* M.Tullio *& natura memoriã dempserat,& ebrietas, si quid ex ea superat, subducebat,subinde interrogabat,quis ille uocaretur qui in imo recumberet:& cũ sæpe subiectum nomen Cæstij excidisset,nouißime seruus ut aliqua nota memoriã eius faceret certiorẽ, interroganti domino quis ille esset qui in imo recumberet,ait. hic est Cæstius, qui patrem tuũ negabat literas scisse:afferri protinus flagra iußit, et* Ciceroni *ut oportuit de corio Cæstij satisfecit.*Erat *autẽ etiam ibi pietas.*Non *exigeret* Scordalus Hybriæ *disertißimi uiri filio malè apud se causam agenti. & cũ in quadam postulatione* Hybrias *partibus stultorũ locum ad literam omnibus agnoscentibus diceret.* Age, *inquit, non putas me scripta didicisse patris mei, quousq; tandem abutere* Catilina *patientia nostra?* GARGONIVS *amabilißimus in hac suasoria dixit duas res, quibus stultiores ne ipse quidem unquam dixerat:unam in principio, nam cum cœpisset scholasticorum frequentißimo iam more à iureiurãdo,& dixisset multa:ita quàm primum tantũ timeat,*

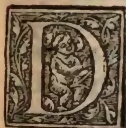
quantum

quantum potest, ita ut totus uiuat Cicero aut totus moriatur, ut ego quæ hodie pro Ciceronis ingenio dixero nulla pactione delebo. Alteram rem dixit cum exempla referret eorum qui fortiter perierant: Iuba & Petreius, *mutuis uulneribus concurrerunt & mortes fœnerauerunt.*

Libri primi Suasoriarum finis.

LVCII ANNAEI SENECAE
CONTROVERSIARVM
LIBER II.

Liberi parentes alant, aut uinciantur.

DVO *fratres inter se dißidebãt, alteri filius erat: patruus in egestatem incidit, patre uetante adolescens illum aluit, ob hoc abdicatus, tacuit, adoptatus à patruo est, patruus accepta hæreditate locuples factus est, egere cœpit pater: uetante patruo aluit illũ, abdicatur.* DEFENSIO ADOLESCENTIS. *Quid mihi obijcis? Puto luxuriam, quicquid unquam immodesta largitione effudimus, id omne consumebatur in alimentũ duorum senum, cùm uetaret me pater alebat ipse, mihi cum egerem alimenta nõ dabat, eò iam perductus erat, ut omnẽ spem ultimorũ alimentorũ in ea domo poneret, in qua habebat abdicatum, & inimicum.* Ecce *oppreßit increscentem, quid acturus es? pluris tibi* *pater efferendus quàm alendus est, quis rogatus est? aut quis porro tam locuples, frater alere nõ potest.* Mi*serrimus senex diuitias suas & iam extremũ blandimẽtum in stipem perdidit.* Ipse, *inquit, me nõ aluit, imitationẽ alienæ culpæ innocẽtiam uocas.* Nec *eo quidem æstimas, quanta ista crudelitas sit, quod si quis fratrẽ non alit, nec à filio quidẽ alendus est. Quid adoptionẽ iactas?* Tunc *ad te ueni cũ haberem diuitẽ patrem.* Parcius *quæso fratres.* Præsentes *habemus deos, scis tuto te fa-*

*frater

cere etiã si abdicaueris. Alam, fatendũ est crimen meũ, tardius misertus sum. Item do pœnas ego parẽtibus meis, cũ in cætera odium sit, tantũ in meam notã quærunt. O felix spectaculum, si uos in gratiã possum reducere, faciam hoc quod uultus quoq; uestri hortantur. Surgite patres, adeste iudices, alter mihi ex parentibus seruatus, alter seruandus est: porrigite mutuas manus in gratiã, me fœderi mediũ pignus addite. Inter duos contendentes, medius elidor. Ergo morientẽ uidebo, per cuius cineres iuraturus sum? Omnis instabilis & incerta felicitas est. Quis crederet iacentẽ super crepidinẽ Mariũ fuisse cõsulem, aut futurũ? Quid porro tam longe exẽpla repeto tanquã modo nõ sit qui illum uidit. Quid nõ timendũ felicibus putas? quid desperandũ infelicibus? IVNII GALLIONIS. Ego indicabo cur me abdices, tu indica cur adoptaueris. Quædã accedunt noua. Equidẽ noua. Illud non miror quod misericordia obijcitur. Illud miror, quod hic obijcit. Sic enim me gessi, ut hoc crimine duos patres obligarẽ, uterq; me amat, uterq; ali miser desiderat, uterq; prohibet. Nec secum, nec mecũ fortuna bene conuenit. Componite aliquando bonos quidem, sed contumaces uiros. Vter discordiæ causam præbuerit, nolite à me exigere. Vterq; patruus est, uterq; pater est. Transit ad istum fratris sui & fortuna & animus, misericors sum, non muto patrem, si naturã mutare potuissẽ. P. ASPRENATIS. Fortunæ lex est præstare quæ exegeris, miserere, mutabilis est casus, dederunt uictis terga uictores, & prouexit fortuna quos destituit. Quid referã Marium sexto cõsulatu Carthagine mẽdicantem, septimo imperantem. Ne circa plura instabilis fortunæ exẽpla te mittamus, da quis alimenta rogetur & roget. OTHONIS IVNII patris. Timeo mutationẽ, & ille nihil prius ex bonis quàm filiũ perdidit. ARELLII FVSCI patris. Ecquid cerno peregrini penates, an tuos? Nõ sum hospes grauis, unũ

senem

ſenē adduco, hoc tibi uitio pater placui. Venit ignotus ſenex, nolo tranſire iacentē, per patrē rogat. Ergo aliquis peribit fame, qui filium ſuū optat ſuperſtitē? Quid hoc eſſe dicā quod me tam periculoſe abdicāt, quod toties iſti fortunā mutant, quoties ego patrē. Redite in gratiā. Inter funeſtas acies armatæ manus in fœdus porrigūtur. Perierat totus orbis niſi irā finiret miſericordia. Aut ſi tā pertinacia placēt odia, parcite, iactatus inter duos patres utriuſq; filius, ſemper tamen felicioris abdicatus, poſitus inter duo pericula, quid faciā? qui alunt abdicāt. mendicant, qui nō alunt. Illud tamē pater deos teſtor, diuitē te relinquo. CAESTII PII *Tali me operi præparauerāt, uolebā fratres in gratiam reducere, hoc tu obijcis: at niſi impetrauero ut boni fratres ſint, impetrabo ne mali patres ſint. Vterque me amauit, uterq; pro me uota fecit, quantū eſt ſi dixero, uterq; me aluit? Quæ cauſa fuerit diſcordiæ neſcio. Timeo ne iſte prior egere cœperit. Quid obijcis pater? ſcio quēdam in hac ciuitate propter iſtud crimē adoptatū. Fratrē, inquit, alere noluit. Inueniſti quo poſſim me defendere: poſſum liberos tollere, et præ meis oculis narrē auum illorū fame periſſe. Nō fefelli et qualis eſſem ſciuiſti cū adoptares. Bis abdicatus ſum, uolo utrunq; cauſam meā agere, neutrum pro me uolo, adſit mihi alius, ſemper cauſa mea habebit aduocatū patruum aut patrē, alter alterum amet, uterq; me amabit. Vis illū ueras pœnas dare? ſentiat quā iniuriā fecerit bono fratri.* POMPEI SYLONIS *De patre bene quod eum per ætatem noſſe non poſſum, ſed habet & ille beneficium meum, duos eius filios alui. Surge infelix ſenex, quid putatis illum flere? quod eget? imò quòd abdicauit, quod aluit.* ARGENTARII *Vides enim, liberalis in domo tua eſſe cœpi, ille propter me duxit uxorem cum fortaſſe iuuenem adoptare poſſet. Hæc abdicantis fuere uerba, I ad illum quem magis amas quàm patrē. Non omnibus imperijs parēdum eſt,*

nihil

nihil interim noui facio, ſcis me & priori patri non paruiſſe. Venit immiſſa barba capilloq; deformis, nō ſenectute, ſed fame membris trementibus, ſemerſa & tenui atq; eliſa ieiunio uoce ut uix exaudiri poſſet, introrſum conditos oculos uix alleuans: alui, quomodo quæritis? quomodo iſtum. CORNELII HISPANI Putas me hodie nō abdicari ſed adoptari. Volo quædam futura prædicere patri, hic quem uis adoptari, inimicum patris tui inuito patre aluit, reliquit æquo animo* ueſtrā domū, ut cum mendico uiueret. Noueris oportet hoc eius uitium, ad præſtandū calamitoſis miſericordiā contumax eſt. Nec tamen habeo quod de hoc conuitio queri poßim, hoc enim patrē, hoc patruum perdidi. Quàm multi patres adoptent talem filium. Bis abdicor. Homo eſt, non uis ali hominē? Ciuis eſt, non uis ali ciuem? amicus eſt, non uis ali amicū? propinquus eſt, non uis ali propinquum? ſic peruenitur ad patrem, homo eſt, ciuis eſt, amicus eſt, propinquus eſt cognatione. Ergo non erit uitiū porrexiſſe ſtipem, niſi dixero pater eſt? VIBII GALLI Circuibo tecū per aliena limina, oſtendam omnibus & me qui alimēta dedi, & te qui negaſti. ROMANII HISPONIS. Scio pater melius eſſe quod tu dicis, iſtud ego ſi poſſem, nunquā abdicatus eſſem. Fateor uitiū meū, hoc quoq; prior in me emendare uoluit pater, nec potuit. Impuliſti me in fraudē, qui me abdicat, aiebat non oportet fieri, tu dicebas oportet, tibi credidi. Nō dedit, inquit, mihi alimenta, defuerūt tibi? Quiſquis alimenta à mendico rogatus eſt, nihil amplius quā miſereri monſtrat, uade, ad patrē, i ad filiū, iam quidam nobis eandē fortunā precātur. Crede mihi ſacra populi digna eſt. ALBVTII SYLII. Tollite ueſtras diuitias, quas huc atq; illuc incertæ fortunæ fluctus appellet, redite in gratiam, innocēs ſit. PARS ALTERA, VALLI SYRIACI Creſcere ex mea propoſuit inuidia, ſequamur ſenes, quò uocat ambitio iuuenilis, & cōditionem

* beatam

nem illi præbebimus, melius se potest iactare quàm defendere. Atqui iustus metus meus tu es, ne hæredem ingratum scribam, inimicū relinquā. Inter cætera quæ mihi cum inimico patiar esse omnia, & hoc est infelicißimū, ambo tristißimam egimus uitam, excepto uno quod alter alterum egentē uidimus, proiecimus: adijce istis uerborū contumelijs, iußit, ad cœlum manus sustulit, fassus se huius spectaculi debitorē, & tunc primum fratri uitam precatus sum: lætitiam patrimonij parati, ut extant calamitatum stupores, nullā percepi, nisi quod isti daturus erā omnia, illi negaturus. Liquet nobis deos esse, qui nō aluit, eget, qui in domū suam fratrem non cepit, in publico manet. Aequauit iam potentiā meam cum illius potētia fortuna, nisi quod hoc prior facere non possum. Adoptaui te, cum abdicatus es, cum abdicas, abdico. VIBII FVRII. Cum egerem, aiebam satis se uindicauit, quod à dispensatore locupletis inimici, consors modo omnis fortunæ, diurnum petam. MARILLI. Ille autē audebat rogare, qui mori mallet quàm uerba sua sibi dici: multis debeo misericordiam, à multis tuli, quisquis est qui me ulla calamitate similē effingit, perinde habebo ac si gradu cognationis attingat. Scio quàm acerbum sit supplicare exteros, scio quàm graue sit repelli à domesticis, scio quàm graue sit, & quotidie mortē optare & uitam rogare: & si tu non odisti eū qui mihi fecit iniuriam, ego odi eum qui fecit tibi. DIVISIO controuersiarum antiqua simplex fuit, recens utrum subtilior an tantum operosior ipsi æstimabitis, ego exponam quæ aut ueteres inuenerunt, aut sequentes astruxerūt. LATRO alias quæstiones fecit, diuisit in ius & æquitatem, an abdicari possit an debeat abdicari: sic quærit, an necesse fuerit illum patrē alere, & ob id abdicari nō poßit, quod fecit lege cogente. Hoc in has quæstiones diuisit, an abdicatus desinit esse filius, an is desinat qui nō tantum abdicatus, sed etiā ab auo adoptatus est,

etiam

etiam si filius erat:an quisquis patrem nõ alit puniatur,tanquã æger,uinctus,captus;an aliquam filij lex excusatiõne accipiat, an hoc accipere potuerit,an abdicari debeat.Per hoc quæsiuit, an etiam si ille indignus fuit qui aleretur, hic tamen recte fecit qui aluit:deinde an indignus fuit qui aleretur.Noui declamatores Græcis autoribus adiecerũt primam illam quæstionem, an *abdicatus abdicari poßit,hac Cæstius usus est: adiecit quæstionem Gallio alteram,an abdicari poßit iam adoptatus,ob id uitium,quod antequam adoptaretur notum fuit adoptanti, hoc autem ex æquitatis parte pendet,& tractatio magis est quàm quæstio. GALLIO quæstionem primam Latronis duplicauit sic,licuit mihi alere etiam te uetante, deinde non licuit nõ alere.In priori parte hoc uindicauit, non posse filium ob id abdicari quod esset suæ potestatis, nullum autem intercidi misericordia. Quid si flere me uetes cum uidi hominẽ calamitosum? quid si uetes propter aliquod honestum factũ periclitanti fauere?affectus nostri in nostra potestate non sunt, quædam enim iura non scripta,sed omnibus scriptis certiora sunt. Quamuis filius familiæ sim,licet mihi & stipem porrigere mendico, & humũ cadaueri. Iniquum est collapsis manum non porrigere, cõmune hoc ius generis humani est,nemo inuidiosum ius postulat,quod alteri profuturum est. LATRO illud uehementer preßit:nõ feci ratione,affectu uictus sum,cum uidissem patrem egentẽ,mens nõ constitit mihi,quid uetueris nescio.Hoc aiebãt non esse tractandũ tanquam quæstionem, esse tamen potentius quã ullam quæstionẽ. FVSCVS ARELLIVS Pater hoc mouit in ultimo tanquam quæstionem:putaui te quãuis uetares nihilominus uelle ali à fratre meo. Vultu uetabas, aut mihi ita uidebaris.CAESTIVS audacius,non fuit contentus dicere, putaui uelle te,adiecit uoluisti & hodie quoq; uis,& sua figura dixit omnia propter quæ uelle deberet,quare ergo abdicas?

*adoptus

puto

puto indignaris præteritum officium. LATRO colore simplici pro adulescente, habere, nõ quo excuset sed quo glorietur, non potui, inquit, sustinere illud durum spectaculum. Offensas mihi putas tantũ excidisse, mens excidit, non animus mihi constitit, non in ministerium sustinendi corporis suffecerũt pedes, oculi subita caligine obturpuerunt. Alioquin ego si tunc meæ mentis fuissem, expectassem dũ rogarer. FVSCVS istum colorẽ introduxit quo frequenter uti solebat religionis, mouet, inquit me natura, mouet pietas, mouet & humanorũ causa; & tam manifesto approbata exemplo. Stare ante oculos fortuna uidebatur & dicere talia: Hi sunt qui suos non alunt. ALBVTIVS hoc colore, acceßit inquit ad me pater, nec summißis uerbis locutus est, non rogauit, sed quomodo agendum esset cũ filio, alere me iußit, recitauit legem, quam ego semper scriptam etiã patruo putaui: & deinde dixit, præstiti non quantũ patri præstare debui, sed quantũ uetanti surripere potui. BLANDVS colore diuerso. Venit subito deformis squalore, lachrymis. O graues fortuna uires tuæ, ille diues modo superbus rogauit alimenta, rogauit filiũ suum, rogauit abdicatũ suum: interrogas quãdiu rogauerit: ne dij istud nefas patiantur, ut diu rogauerit, diutius tamen quã tuli. Quæritis quid fecerit? Quod solebat. SYLO POMPEIVS hoc colore. Mouet, inquit, me, quod nihil suo iure, nihil pro potestate, quod tanquam patruus acceßit: ego uerò nõ expectaui uerba, non preces, cõplexus sum, & osculatus sum patrẽ, dedi alimenta: hoc unũ crudeliter feci, quod dixi fratrẽ dedisse, nõ alere, sed exprobrare uisus sum. TRIARIVS hoc colore. Timui, inquit, si non aluissem ne abdicarer à patre, sciebam quomodo illi placuissem. TRIARIVS hoc colore. Acceßit, inquit, ad me pater obrutus sordibus, tremẽs deficientibus membris, rogauit alimenta, interrogo uos iudices, hoc quidẽ si facere oporteat, nam istum

non

* Nō putarē non interrogo. Scit quid facturus sim. * Nam patrem ut alteri patri faciam iniuriā, alteri inuidiam. Cum uetuisset me alimēta præstare, si qua est fides, nō putaui illū ex animo uetare, lenocinatur inquā gloriæ meæ, ut uidear etiā prohibitus aluisse. MARYLLIVS nouo colore egit. Cecidit in pedes meos senex, squalidus barba capilloq;, mouit inquā nescio quis te misericordia mea, alleuaui cum ignorarē quis esset, uultis repellā, quod pater est? CAESTIVS hoc colore. Nec meum cogitaui, patrem meū egentem uideo, frater nec miseretur, nec præstat alimenta, hoc est inquam noui uitij, eripere filio officium. Sciebam hanc fortunā meorum, has iam meas esse parteis: hoc peccaui quod non ultro ad patrē accesßi, sed aiebam, nolo quicquā aliud præstare, quàm illi præstiti. Expectaui donec patruus ad me ueniret, & nunc expectabo. Venit ad me pater, quid habui facere? Perducerē illum ad patruū? non feci, merito irascitur. Potuit enim si aluisset leuare quidē fortunā fratris, sed causam aggrauare. BVTEONIS colorem non approbabat Latro, præstitisse se dixit exiguum, tantū quo spiritum posset producere, & dum descripsisset pallorem eius & maciē, adiecit, apparet illū ab inimicis ali: hunc colorē cum improbaret Latro hac sententia usus est: non est, inquit, abdicato cuiquā ex gloria sui criminis detrahendum. HISPANVS hunc colorē uenustius, nam & miserationi eius qui benignißime alit, adiecit aliquid, & pietati suæ nihil detraxit. Quomodo inquit illum alo? Exiguos furtiue cibos mitto, et siquid de mensa mea detrahere potui, famelico seni porrigo. Non credis, quia scis quomodo te aluerim. Colorem ex altera parte quæ durior est, ultro aiebat hunc sequendum, ut grauißimarum iniuriarum inexorabilia & ardentia induceremus odia. Thyesteo more aiebat, patrem non irasci tantum debere sed furere. In declamatione usus est summis clamoribus illo uersu tragico. Cur fugis? fratrem scit ipse. Hunc

colo

colorem ſecutus SYRIACVS, durũ ſenſum uidebatur non dure poſuiſſe in narratione ſic, Infeliciſsimam ambo & triſtiſſimam ambo egimus uitã, excepto quod alter alterũ egentem uidimus. Aeque efficaciter uidebatur odiũ expreſsiſſe paternum, hac ſententia: uos iudices audite quàm ualde eguerim, patrem rogaui. Hanc partem memini apud Cæſtiũ declamari ab Alfio Flauo, ad quem audiendũ me fama perduxerat, qui cum prætextatus eſſet, tantæ opinionis fuit, ut P. Romano puer eloquentia notus eſſet. Semper de illius ingenio Ceſtius & prædicauit & timuit. Aiebat tam* immature magnũ ingeniũ non eſſe uitale, ſed tanto concurſu hominũ audiebatur, ut raro poſt illũ auderet Cæſtius dicere. Ipſe omnia mala faciebat ingenio ſuo, naturalis tamen illa uis eminebat, quæ poſt multos annos tametſi deſidia obruta, & carminibus eneruata, uigorẽ tamen ſuum tenuit. Semper autem eloquentiam eius cõmendabat, aliqua res extra eloquentiam. In puero lenocinium erat ingenij ætas, in iuuene deſidia. Hic cum declamaret partem abdicati, hanc ſummis dixit clamoribus ſententiã. ALFII. Quis es tu qui de facto fratrum ſententiam feras? Ille tunc peccauit, tu non peccas, ad te arbitrũ odia noſtra non mittimus, iudices habemus deos. Et illam ſententiã. Audiuimus fratrũ fabuloſa certamina, & incredibilia, niſi nos fuiſſemus, impias epulas, deteſtabili parricidio furuum diem. Hoc uno modo iſte frater à fratre ali meruit, quàm innocenter. Me contra parricidiũ uindica, filium illi ſuũ reddo. CAESTIVS hunc colorẽ tam ſtrictum non probauit, ſed dixit temperandũ eſſe, & ipſe hoc colore uſus eſt, quem ſtatim à principio induxit. Miratur aliquis, quod cũ duo grauiſsimam acceperimus iniuriam, ego & filius, ego ſolus iraſcor, non eſt quod quiſquam miretur: iam filio ſatisfactum eſt. Debuiſti, inquit, me rogare, ut ipſe præſtares, debuiſti illum ad me perducere, debuiſti reconciliationẽ tentare, *præmature

non famam pietatis ex nostra captare discordia. Fortasse ego *cum egerem, fratrem rogassem, si tu non fuisses, fortasse ille me rogasset, si tu non fuisses, poterat nobis conuenire, si nō fuerit in medio, quē potius miseri cōtumaces rogent.* Hermagoras *in hac controuersia transijt à prooemio in narrationē eleganter, rarißimo quidē genere, ut in eadem re transitus esset, sententia esset, schema esset, sed ut* Latroni *placebat, schema, qđ uulneret, nō quod titubet.* Ex *altera parte trāsit à prooemio in narrationē* Caleo, *& ipse per sententiam sic. Quid ni filiū mihi nolim cum isto communem esse, cum quo utinam communem nec patrem habuissem.* DIOCLES CARYSTIVS *illū sensum à* Latinis *iactatū dixit breuißime, rarißimo genere, quod sententia uerbis consumatur, nec enim paucioribus potest.* Euctemon *leuis declamator, sed dulcis, dixit noue & amabiliter illum æque ab omnibus uexatum sensum, quo reconciliatio fratrum tentatur.*

INITIVM SECVNDAE.

SAcerdos *casta è castis, pura è puris sit.* Q*uædam uirgo à piratis capta uenijt, empta à lenone & prostituta est.* Ve*nientes ad se exorabat stipem, militē qui ad se uenerat, cū exorare non posset, colluctantē & uim inferentem occidit, accusata & absoluta remissa ad suos est, petit sacerdotium* PORTII LATRONIS. *Sacerdos uestra adhuc in lupanari uiueret, nisi hominē occidisset.* Inter *barbaros quid passa sit, nescio, quid pati potuerit, scio. Sacerdoti ne purus quidem contigit dominus.* A*bsint ex hoc foro lenones, absint meretrices, ne quid parū sanctū occurrat, dum sacerdos legitur: si nihil aliud certe osculatus est te, quisquis purā putabat.* O *egregiū pudicitiæ patrociniū, militem occidit, &* Hercules *lenonem nō occidisti.* Deducta *es in lupanar, accepisti locū, pretiū constitutū est, titulus inscriptus est, hactenus in te inquiri potest.* C*æterum*

nescio quid cellulam & obscœnum lectulũ uocas. De pudicitia sacerdotis hic quæritur. Nemo inquit mihi uirginitatẽ eripuit. Sed omnes quasi erepturi uenerũt, sed omnes quasi eripuissent, recesserunt. Quò mihi sacerdotem, cuius precaria est castitas? cũ ex illo lupanari cruenta fugeres, si qua tibi occurrisset. Si mater tua prostitisset, tibi noceret, propter te liberis tuis sacerdotiũ non daretur. FVLVII SPARSI. Quid inclusa feceris, nec quærere debemus, nec scire possumus. CORNELII HISPANI. Occidisti hominem, quid respondes? uim afferebat mihi, etiã puto sacerdoti. Pro libertate uota facienda sunt, captiuæ mãdabitis. Pro pudicitia uota facienda sunt, prostitutæ mandabitis. Pro militibus uota facienda sunt, isti mandabitis. Id enim deerat, ut templa reciperent, quas aut carcer, aut lupanar eiecit. MARILLII. Vt sciamus illam apud lenonem fuisse, blanda est, domi lenoni rationes captura conueniet. Age si quis uenit pertinax, age si quis hoc ipsum concupiuit quod uirgo eras, age si quis, ne negare posses, ferrũ appulit. P. VINITII. Eam sacerdotem facite, quæ aut honesta maneat, quod semper fuit, aut pœnam sentiat, si esse desierit. Cuius audaciæ es puella? etiã si nobis non timeremus, tu tibi metuere deberes. Aliter deorũ numini subiecta uniuscuiusque conscientia est, aliter nostræ æstimationi. Nos tantum quæ feceras palam, uidimus, illi etiã quæ secreta sunt. Indignã sacerdotio dicerem, si transisses per lupanar. Procedente hac lictor submoueri uidebitur, huic prætor uia cedet, summũ imperium consules cedent tibi. Quæcunq; meretrix prostrata fuit, fugiet. Fas sacerdoti nõ esset, ancillã tibi similẽ habere, fieri ne sacerdotẽ fas erit? Nam quod ad sortẽ pertinet, ne reliquæ uirgines cõtaminarentur, hæc segregata est. Castam te putas, quia inuisa meretrix es. Nuda in littore stetit ad fastidiũ emptoris, oẽs partes corporis & inspectæ et cõtrectatæ sunt. Vultis actiõis

exitium audire? Vēdit pirata, emit leno, excipitur nihil, eo deducta es, ubi tu aliud honestius nihil facere potuisti q̃ mori, stipem rogasti, quæ sacerdotiũ rogas. Fortuna, inquit, hoc me cogit pati, misereri debent oẽs mei. Et ego misereor tibi puella, sed nõ facimus miserãdas sacerdotes, nõ est apud nos maximus honor ultimorũ malorũ solatiũ. MENTONIS. Honorẽ habitũ auriũ maiestatisq; uelim uestræ, qd' necesse est in hac causa nominare lupanar, lenonẽ, meretricios quæstus, homicidiũ. Quis credat? Inter hæc sacerdos quæritur. At me hercules futuræ sacerdoti nihil ex his audiendum erat. Sacerdotis uestræ summa notitia est, quod prostitit, summa uirtus quod occidit, summa felicitas quod absoluta est: non potest in ea sperari sacerdos, in qua sperari meretrix potest. Alijs oculis leno uitam æstimat, alijs põtifex. BLANDI. Virgo sum inquit, interroga si dubitas archipiratã, interroga gladiatorẽ, an rogatus uirginitati pepercerit. Nõ refello, dũ scias clausa esse testibus tuis tẽpla. In auctiõe nemo uoluit liceri, ut enotuit, seruisse piratis, nõ uidebatur iste uirginis uultus, ista cõstãtia, & ne armatum qdẽ timẽs audacia. ARELLII FVSCI PATRIS. Ne metuas puella pudica es, sed sic te uiro lauda, nõ tẽplo. Meretrix uocata es, ĩ cõmuni loco stetisti, superpositus est cellæ tuæ titulus, ueniẽtes recepisti. Cætera etiã si in cõmuni loco essem, tamẽ potius scirẽ. POMPEI SYLONIS. Excipitur meretricũ oculis. Docetur blãditias, & in omnẽ motũ corporis confingitur. Auertit aures petitura sacerdotiũ, dũ reliqua narro, nihil ad uos afferã dubiũ, nihil audietis, nisi qd' uicina ciuitas uidit. Tu sacerdos? qd si tantũ capta? quid si tantũ prostituta? qd si tantũ homicida? quid si tantũ rea fuisses? ROMANI HISPONIS. Nunquid hoc negas, colluctatãte tamẽ cum uiro, quẽ in illa uolutatione necesse est prius super te fuisse. Adijciebat Zeno, merito occisum militẽ. Plus ausum q̃ in prostitutã licebat.

cebat. Exoraui populũ. Nunquid et lenonẽ? nunquid & piratã illũ, quẽ non poteras occidere? ARGENTARII. Armatũ inquit, occidi. Quid inermis gloriatur homicidio eius, quẽ nescio an ſero occiderit. CAESTI PII NARRATIO. Ita domi cuſtodita eſt ut rapi poſſet, ita chara fuit ſuis, ut rapta nõ redimeretur, ita raptæ pepercere piratæ, ut lenoni uenderetur. Sic emit leno, ut ꝓſtituerit. Sic uenĩetes deprecata eſt, ut ferro opus eſſet. Coniectum in urnã nomẽ eius nõ exijt, ſed eiectũ eſt, tẽpus erat nõ ſortiri, urna purgata eſt. Stetiſti puella in lupanari, ut te nemo uiolauerit, locus ipſe uiolauit. Stetiſti cũ meretricibus, ſtetiſti ſic ornata, ut populo placere poſſes, ea ueſte quã leno dederat. Nomẽ tuũ pepẽdit in frõte, Pretia ſtupri accepiſti, & manus, quæ dijs datura erat ſacra, capturas tulit: cum deprecarêris intrãtis amplexus, & oĩa alia impetrares, oſculũ rogaſti. Ancillæ ex lupanaribus ſacerdoti non emũtur. corã ſacerdote obſcœni homines abſtinẽt. Nõ ſine cauſa ſacerdoti lictor apparet, occurrẽti tibi meretricẽ ſubmouiſſet: Non eſt credibile, tẽperaſſe à libidine piratas, omni crudelitate efferatos, quibus omne fas nefasq; luſus eſt, ſimul terras & maria latrocinantis, quibus in aliena impetus per arma eſt: iã ipſa fronte crudeles, & humano ſanguine aſſuetos, præferẽtes ante ſe uincula et catenas, grauia capitis onera, à ſtupris remouere potuiſti? quibus inter tot tanto maiora ſcelera, uirginẽ ſtuprare, innocentia eſt. Sed lupanar excepit oẽs, ſordida iniurioſaq; turba huc influit, nec quiſquã eo ut iudicet, uenit. Aut oẽs fauere fabulis tuis, aut omnibus perſuaſum eſt. Nemo in tãta euntiũ redeũtiũq; turba inuẽtus eſt, ꝗ fortunæ tuæ uellet illudere? Ergo tu cum tam innocens quã dicis uixeris, iſta paſſa es, credis deos eſſe? Nihil, inquit, paſſa ſum: hoc ſatis eſt nupturæ ſacerdoti parũ. Ibi adhuc fuiſti, diſcede, ignota es, diſcede, nimiũ nota es. P. ASPRAENATIS. Cõtradico nõ inimicitijs cuiuſꝗ ĩpul-

sus. Quod enim odiū, quæ inimicitiæ cuiusquā esse possunt, quā nemo ciuiū suorū norat antequā prostitit. Monet me respectus oīm uirginū, de quibus hodie grauis fertur sententia, si in ciuitate nulla inueniri potest, neq; meretrice castior, neq; homicida purior. Piratæ te inuiolatā seruauerunt? à sacerdote se nō abstinuisset pirata, leno, mango. De sacerdotis pudicitia, his sponsoribus credendū est? Iacuisti in piratæ myoparone. Cōtrectata es alicuius manu, alicuius osculo, alicuius amplexu. An melius pirata seruauit quàm pater? cōuersata est diutius inter humano sanguine delibutos, inde est profecto quod potest hoīem occidere. Proclama ingenuā esse te, quid expectas? cū in lupanar ueneris, iam tibi oīa templa præclusa sunt. Conseruarum oculis inquinatur, inter ebriorum conuiuarū iocos iactatur, modo in puerilem, modo in muliebrē habitum cōposita. Istinc ne patri quidem redimenda es. Nulla satis pudica est, de qua quæritur. Non legerē te sacerdotē, etiam si sacerdoti seruisses. Virginem esse sacerdotē nostrā, cui credimus? meretrici, lenoni, piratis? hæc enim testiū summa est. Castigationē ex pontificis maximi arbitrio meruerat sacerdos, si te è lupanari redemisset. Cōuenit oīs libidinosorū turba, & concurrit ad meretricem nouam. Illud certe fateberis, pudicitia tua precaria est. Tot intrauerunt cellam tuā gladiatores, tot iuuenes ebrij, & oēs ante militem inermes. Ego illam dico prostitisse, illa se dicit etiā mendicasse, pudicitiā sacerdotis meæ etiā carnifici debeo. IVNII GALLIONIS. *Ambitiosa lex est, ad sacerdotiū nonnullas non sanctitatis tantū, sed felicitatis admittit. Inquirit in mores, in corpus, in uitam. Vide tu quēadmodū tam morosæ legi satisfacias. Capta es à piratis, inter seruos, inter homicidas, in illis myoparonis angustijs spaciata es. Viderimus quid in te audere potuerit feritas hostiū, libido barbarorū, licentia dominorum. Certum habeo iudices cum hanc feritatē barbarorū audiatis,*

fauetis

fauetis illi, ut quàm primũ mutet seruitutem. Sic istam seruauerunt piratæ, quemadmodũ qui lenoni essent uendituri. Stare in illo ordine, ex eadem uesci mensa, in eo loco uiuere, in quo etiã si non patiaris stuprum, uideas. Aliquis *fortasse inuentus est, quem hoc ipsum iritaret, quod rogabas.* Ipse *autẽ leno pepercit?* Ignoramus *istos, quibus uel hoc in eiusmodi quæstu præcipue placet, quod illibatam uirginitatẽ decerpunt. Seruauit te leno, quam prostituturus erat in libidinẽ populi? ita est. Sic leno tanquã nos castam è castis. Omnes, inquit, exorauimus. Si quis dubitat, an meretrix esset, audiat quàm blanda sit. Hæsisti in cõplexu, osculo, pacta es, ut felicissima fueris, pro pudicitia impudice rogasti. Quid faciã mulieri in crimina sua delitescenti? Cum dico uim passa es, occidi inquit, cum dico hoĩem occidisti, inferebat inquit uim. Sacerdos nostra stuprum homicidio, homicidium stupro defendit.* DIVISIO. LATRO *in has quæstiones diuisit, an per legem sacerdos fieri non possit, & si lex illi nõ obstat, tamen sacerdotio indigna sit. An lege prohibeatur, in hæc duo diuisit, an casta sit, an pura sit. An casta sit, in hæc diuisit. Vtrum castitas tantũ ad uirginitatẽ referatur, an ad oĩm turpiũ obscœnarumq; rerũ æstimationẽ. Puta enim uirginẽ quidem esse te, sed contrectatam te oculis oĩm, etiam si citra stuprũ, cum uiris tamen uolutare. Non casta talis, qualis uideri potest, cui lex nocere uult. Matrem quoq; incestam esse, si ad uirginitatẽ tantũ refertur castitas. An hæc uirgo sit, Aiebat* Apollodorus *quidem placere, si fixa esset hæreat & tuta, sed hic non repugnare cõtrouersiam huic suspitioni. Non enim potitur adhuc uirgine, & multa sunt propter quæ credibile sit non esse: illud adijciebat, deniq; etiã si non effecero, ut credant iudices non esse uirginẽ, consequar tamen ut nõ putent dignam sacerdotio, de qua dubitari potest, an uirgo sit. An pura sit, in hæc diuisit: an etiam si merito occidit hominẽ, pura tamen non*

sit homicidio coinquinata: deinde an merito occiderit hominem innocentẽ, uti corpore prostituto uolẽtem. Absoluta est, ostendit non puram se esse sed tutam. An idonea sit, in tractationes quas quisq; uult diuisit, an idonea sit tam infelix ut caperetur, ut ueniret lenoni potißimum, ut prostitueretur, occidere hominem cogeretur, ut causa diceretur. CAESTIVS *etiam altius petit & obijcit quod tam uilis suis fuisset ut nõ redimeretur.* SYLO POMPEIVS *dum præceptũ sequitur, quo iubemur, ut quoties possumus de omnibus legis uerbis controuersiam faciamus, illam quæstionem mouit, Casta de castis: lex inquit de castis, cum dicit, hoc non tantum ad parentes refert, sed ad omnes quibus cum uersata est uirgo. Non enim adijcit è castis parentibus, sed è castis: uult illos à quibus uirgo uenit castos esse. Intelligo, inquit, sub hoc uerbo multa, castis cum dicit penatibus, tu ex incestis uenis: intelligo castis disciplinis, tu ex obscœnißimis uenis, quid enim didicisti? & quæcũq; hoc loco dici poterant: idem & in illa parte fecit, pura è puris.* HISPO ROMANVS *accusatoris usus pugnacitate negauit puram esse, non ad eam hoc referens, sed ad corpus, tractauit impuram esse, quæ osculum impuris dederit, quæ cibum cum impuris ceperit.* ALBVTIVS *figuram diuisit in controuersiã. Dixit enim putemus tres sacerdotiũ petere, unam, quæ capta est, alterã, quæ prostituta, tertiã, quæ hoĩem occidit. Omnibus nego, & sic causam cõtra singulas egit.* FVSCVS ARELLIVS *sic diuisit. Probabo indignã sacerdotio, primum etiã si pudica sit, deinde quia nescimus an pudica sit, nouißime quod non sit pudica.* FVSCVS *pro puella colorem hunc introduxit. Voluerunt Dij immortales in hac puella uires suas ostendere, ut appareret, quàm nulla uis humana diuinis resisteret, magis putauerunt miraculo esse in captiua libertatem, in prostituta pudicitiam, in accusata innocentiam.*

LAT

LATRO *dixit,aliqua capta fœlicior fuit,nulla fortior.* MARILLVS *cum descripsisset indignationem puellæ magnam fuisse,altius quiddam superbiusq; uultu ipso præferētem, hanc adiecit sententiã,quam solebat mirari* Latro,*imò ut ipse aiebat exosculari: narrate sanè oēs tanquam ad prostitutam uenisse, dum tanquam à sacerdote discesserint.* ALBVTIVS *dixit,* Ne*scio quis fero et uiolento animo uenit,ipsis credo dijs illum impellentibus,ut futuræ sacerdotis non uiolaret castitatem sed uideret,prædixit illi,abstineret à sacro corpore manũ:non est quod audeas lædere pudicitiam,quam hoïes seruant,dij expectant.*Cruente,*& in perniciem cruente tuã,hæc,inquit,arma quæ nescis tenere pro pudicitia,& raptum gladium in pectus piratæ sui torsit:hoc factum eius ne lateret eisdem* Dijs *immortalibus fuit curæ.* Accu*sator eius inuentus est,qui iudicij eius in foro testimoniũ redderet,*Nemo *credebat occisum uirum à fœmina,iuuenem à puella,armatũ ab inermi, maiora uidebãtur, quàm ut possent credi sine deorũ immortalium auxilio gesta.* CAESTIVS *timuit se in narrationem demittere, sed illam transcurrit: hoc dixit in sacerdote futura maxime debere æstimari,pudicitiam,innocentiam,fœlicitatem:quàm pudica sit miles ostēdit,quàm innocens iudex,quàm fœlix reditus.* Etiam *habemus quandam prærogationem sacerdoti ab ipso numine datam,licet isti obijciant illi fuisse captiuam,lenoni postea seruisse,causam nouissime dixisse, inter tot pericula nõ seruassent illam* Dij,*nisi sibi seruata fuisset.* ARGENTARIVS *illud in narratione dixit.* Accu*sator in hoc maxime premebat reã, aiebat occisum esse intra uerba antequã uim afferret.* SYLO POMPEIVS *hac figura narrauit,* Eam *uobis sacerdotem promitto,quã incestam nulla facere posset fortuna.* Pote*st aliquid seruitus cogere, seruiuit & barbaris & piratis,inuiolata apud illos mansit.* Pote*st aliquã corripere prolapsi in uitia se-*

culi praua consuetudo, etiam matronarũ notum in libidine magisterium, pudica permanebit, licet illam ponatis in lupanari, & per hoc illi intactam pudicitiã efferre contigit: fuit in loco turpi, probrose leno illam prostituit, populus adorauit: nemo non plus ad seruandam pudicitiã contulit, quàm ad uiolandam attulerat. Multum potest ad rectum quoq; pudici animi propositum, hostis gladio non succumbet, imò si opus fuerit, pudicitiam uindicabit. Incredibilem uideor in puella rem promittere, iam præstitit, adolescentẽ misericordis populi beneficium polluere tentantem gladio repulit. Fuit qui illam accusaret cædis, absoluta est: ne qua uobis posset esse dubitatio, quæ uentura erat ad sacerdotiũ, an pura esset, an integra, iam iudicatũ est. TRIARIVS *dixit, negat se puella fecisse, negat illum suis manibus cecidisse: altior inquit humana uisa est circa me species eminere et puellares lacertos supra uirile robur attollere, quicunq; estis dij immortales qui pudicitiã ex illo infami loco cũ miraculo uoluistis emergere, non ingratæ puellæ opem tulistis.* V*obis pudicitiam dedicat, quibus debet.* A*lterius patris color nihil habet difficultatis, apparet quas præposuit, dicendũ est in puellam uehementer non sordide, nec obscœne. Sordide* B*asilius, qui dixit,* E*xtra portam istam uirginem, & ostende istam eruginosam manum.* VIBIVS RVFVS, *qui dixit,* R*edoles adhuc fuliginem fornicis. Obscœne, quemadmodum* M*urrhedius rhetor qui dixit.* V*nda scimus, an conuenientibus pro uirginitate te alio libidinis generi addixeris?* H*oc genus sensus memini quendam prætorium dicere, cum declamaret controuersiam de illa quæ egit cum uiro malæ tractationis, quod uirgo esset, et damnata postea petijt sacerdotium.* N*olumus, inquit, istam maritorum abstinentiam, qui etiam si primam uirginibus timidis remisere noctem, uicinis tamen locis ludunt.* A*udiebat illum Scaurus, non tantũ disertißimus homo,*

sed

ſed uenuſtiſsimus, qui nullius unquã impunitã ſtultitiã tranſire paſſus eſt, ſtatim Ouidianum illud, Dum timet alterius uulnus inepta loci, & ille excidit, nec ultra dixit. Hoc autẽ uitiũ aiebat Scaurus à Græcis declamatoribus tractũ, qui nihil & non permiſerint ſibi, & penetrauerint. HYBREAS *inquit, cum diceret controuerſiam de illo, qui tribadas deprehenderit & occiderit, deſcribere cœpit mariti affectũ, in quo non deberet exigi inhoneſta inquiſitio.* GRANDAVS ASIANVS *æque declamator cũ diceret in eadẽ cõtrouerſia. Nõ ideo occidi adulteros, nõ paterentur, dixit ei, in hac cõtrouerſia de ſacerdote non minus obſcœne dixit Murrhedius. Fortaſſe dum repellit libidinem, manibus excepit. Longe recedendum ab omni obſcœnitate & uerborum & ſenſuum, quædã ſatius eſt cauſæ detrimento tacere quàm uerecundiæ.* VIBIVS RVFFVS *uidebatur quotidianis uerbis uſus nõ male dixiſſe. Iſta ſacerdos quantum mihi abſtulit* ἀτελὲς τέλος.

CONTROVERSIA TERTIA.

INceſta ſaxo deijciatur, inceſta damnata antequam deijceretur de ſaxo, inuocauit Veſtam, deiecta repetitur ad pœnã. LATRONIS. *Hoc expectatis, ut capite demiſſo uerecũdia ſeipſa antequã impelleretur, deieceri t, id deerat, ut modeſtior eſſet in ſaxo, quã in ſacrario fuerat: cõſtitit, & circumlatis in frequentiã oculis, ſanctiſsimũ numẽ quaſi parum uiolaſſet inter altaria: cœpit in ipſo quo uindicabatur uiolare ſupplicio, hoc alterũ damnatæ inceſtum fuit: damnata eſt, quia inceſta erat, deiecta eſt, quia damnata erat, repetenda eſt, quia inceſta & dãnata & deiecta eſt. Dubitari nõ poteſt, quin uſq; eo deijciẽda ſit, donec efficiatur propter quod deiecta eſt. Patrociniũ ſuum uocat pereundi infelicitatẽ, Quid tibi importuna mulier imprecer, niſi ut nec bis deiecta pereas? Veniet ad colendũ Romani imperij pignus, etiamſi nõ ſtupro at certe carnificis manu inceſta.*

cesta. Inuocaui inquit deos, statuta in illo saxo deos nominasti, & miraris, si iterũ te deijci uolunt? si nihil aliud, in loco incestarũ stetisti. CAESTII PII *narratio. Quid agam? exponam quãdo stuprũ cõmiserit? cũ quo? quibus conscijs? Ista quia probaui, damnata est, quid postea accessit, quod illam uirginem faceret? quod iacuit in carcere? quod ducta est ad saxum? quod inde proiecta? ait se innocentẽ, quia perire nõ potuit. Ita lex de sacerdotũ iure, in iudicio quæri uoluit, de iudicibus in supplicio? ampliatur à iudicibus in pœnã, postulat cũ contra pœnam causa tuta nõ fuerit, cõtra causam tuta pœna sit. Nõ putas legẽ cauisse ut perires, quæ cauit, quemadmodũ perires? Exoremus te mulier, ut iterũ absoluaris. Aut tu sacerdotium uiolasti, aut dij sacerdotẽ. Male de dijs existimas, si sacerdoti suæ tam sero succurrunt, lata est sentẽtia, pronuntiatũ est, damnata es. Interrogo te hoc loco mulier? responde mihi. Sunt dij?* ARELLI FVSCI PATRIS. *Iterũ experiamur, quid times propicios deos? erat, inquit, præruptus locus, & immẽsæ altitudinis, dicebã tibi, incestã lex mori uoluit, stat moles abscissa in profundũ, frequentibus exasperata saxis, quæ aut elidant corpus, aut de integro grauius impellãt, inhorrẽt scopulis enascentibus latera, & immensæ altitudinis tristis aspectus, electus potissimũ locus, ne dãnati sæpius deijciãtur.* FVLVII SPARSI *& à superis deiecta, ab inferis nõ recepta, in cuius pœnã saxũ extruendũ est.* IVNII BASSI. *Nihil putabã amplius adijci posse audaciæ istius, quã quod in illa cruce Vestã nominauerat: ab ipso enim supplicio in tẽplum usq; reuoluta, quicquid secundũ deos sanctißimũ est, contactu suo polluit, quã à saxo nusquã reuerti fas est, nisi ad saxũ. Quanto minus quã in tẽplum resiluit: huc potius uenit, ubi dãnatur, quàm illò ubi absoluitur.* ALBVTII SYLLI. *Si quis adhuc dubitabat de deiecta, ueniat & sibijpsi credat. Hæc impudentia uirginis est, in urbe*

tam

tam beata cū tot ſuperent uirgines, cū tot principum filiæ ſint, poſtulat, ut præteritis his potiſsimū ab inferis ſeruetis ſacerdo tē? Quare ego ſi inceſta ſim, uiuo, neſcio, hoc unū ſcio, nec fieri quod nō poteſt, nec portentū eſſe quod poteſt. Abſit, nefas eſt, ut id ſaxū abſoluat, quod tantū damnatos accipit. ARGENTARII *narratio, Penè iudices cœpi, qualis eſſet rea, ſed quid efficiam, cū illam inceſtā probauero? nempe ut de ſaxo deijciē-da uideatur, iam uiſa eſt. Nō imitabor iſtius impudentiā, ut repetendo iudiciū, quod factū eſt improbaſſe uidear: quod exige batur, probaui, quod iudicaſtis exequor.* CORNELII HISPANI. *Deos deasq́; inuoco, quos priore iudicio non fruſtra inuocaui, inceſta quàm tardiſsime pereat. Inuocaui inquit numina, quid inuocas mulier? Si innocēs es, dij non ſunt. Videte quantū ſacerdos peccauerit, quæ nec abſolui potuit nec mori. Aut tu ſacerdotiū uiolaſti, aut nos ſacerdotē. Erras, ſi ſatis ad ſacerdotiū putas, perire nō poſſe.* ROMANI HISPONIS. *Ab Tarpeia ad Veſtam, cuius uitā carnifex rupit, à templo ad ſaxum, à ſaxo ad tēplum, hic pudicæ ſacerdotis inter ſupplicia & uota diſcurſus eſt, inter ſuperos inferosq́; iactata in nouam pœnā reuixiſti.* POMPEI SYLONIS *narratio, Quod ad rerū expoſitionē pertinet iudices, nō cōmittam ut deorum immortaliū ultionē morer, bis inceſta ſaxo deijciatur: lege dānata eſt, habetis iudicium. deiecta eſt, habetis exēplum.* VIBII GALLI *narratio, breuis expoſitio rerū eſt. Aduerſariā inceſti poſtulaui, accuſaui, damnaui, carnifici tradidi, permittitis iam ab rea accuſator recedā? eamus ad abſolutionē tuā, ita Dij damnatā abſoluere ſacerdotē, ſero innocentiā damnata cōcupiſti, uitam deiecta.* Ex altera parte SYLLII SPARSI, *dānata deiecta eſt, abſoluta deſcendit.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Putares puellam demitti nō cadere.* CAESTII PII. *Nullam habebat gratiam in templo, dixerat itaq; tātum,*

deos

deos inuocabat, lex ſacerdotē non uſq; ad ſaxum deferret, niſi expectaret deorum ſententiam. CORNELIVS HISPANVS deſcripſit altitudinem montis, etiā ſecure deſpicientibus horrendam, & adiecit. Carnifex quoq; recedens impellit, nihil fecit tanquā rea, contumax eſt innocentia, turpe putabat ſacerdos rogare, niſi deos. MARILLII. Mirandū eſt, ſi oppreſſa eſt uirgo ſine gratia, cuius enim genibus ſubmiſit manus? quē deprecata eſt? quæ tarde rogauit, etiam deos? DIVISIO. Latro in has quæſtiones diuiſit, utrum lex de inceſta tantū ſit, quæ deijciatur, nec pereat: an etiam damnata, ſi innocens poſt damnationem apparuit, deijci non debeat, an hæc innocens ſit, an hæc deorum adiutorio ſeruata ſit. CAESTIVS & illa ſubiunxit huic ultimæ quæſtioni, an dij immortales humanarū rerum curam agant. Et ſi agunt, an ſingulorū agant. Si ſingulorū agant, an huius egerint. Improbabat Albutium, quod hæc non tanquā particulas incurrentes in quæſtionem tractaſſet, ſed tanquā problemata πεφιλοσοφωμένα. FVSCVS ARELLIVS PATER ſic diuiſit, Vtrū inceſtæ pœna ſit deijci, an perire. Vtrū prouidentia deorū, an caſu ſeruata. Si uoluntate deorū ſeruata ſit, an in hoc quo crudelius periret. Hic color ferè ſententijs quas propoſui permixtus eſt. Quid tamē Cæſtius ſenſerit, indicabo. Contra ſacerdotē qui dixerunt, uideri deos infeſtos illi, in hoc eam ſeruaſſe, ut diutius torqueretur, aiebat Cæſtius, malle ſe caſu uideri factū quàm deorum uoluntate: nā ſi ſemel illos interuenire huic rei fateremur, manifeſtius erit in pœna ſeruatam eſſe ſacerdotē quàm in pœnā actam, quæ non probabat ille. TRIARII. Remiſſam tibi pœnam putas? ampliata eſt, & ipſa inquit ampliatio, quæ apud iudices fieri ſolet, eoq; uerbum in ſententia * petitum eſt, non eſt damnantis, ſed dubitantis. Declamauerat apud illum hanc ipſam cōtrouerſiam Varus Quintilius tunc Germanici gener ut prætextatus: cum

*poſitum

deſcri

describsisset circunstantem, quod tam cito oculis penè subduceretur, dixit. Exaudierũt *Dij immortales supplicum uoti preces, incestam ne cito supplicium transcurreret, reuocauerunt.* Cæstius *multa contumeliose dixit in ipsam sententiã, sic inquit* Quomodo *quadrigas reuocauerunt, nã & ante posuit similitudinẽ, quia & hæc de carcere exierat.* Cum *multa dixisset, nouissime adiecit rem, quam omnes improbauimus. Si ista negligentia pater tuus exercitum perdidit, filiam obiurgabat, patri maledixit.* PASTOR AIETIVS *hanc controuersiam apud* Cæstium *iam senator dixit, & hunc colorem optimũ putauit, sic ueneficijs corpus induruit, ut saxa reuerberaret.* Mul*tũ* Cæstius *hanc corripuit, & dixit, hoc est, quare ego auditores meos inuitem ad alios audiendos ire, hoc male mi facit ille, qui aut* Anticleta *aut* Pythnicus *est.* Dicebat *autẽ in* Albutium, *qui illis diebus dixerat in hac controuersia durius saxo, & in* Bassum Iuliũ *multa dixerat* Virgo, *qui de sub saxo.* Othonem Iuniũ *patrẽ memini colorẽ insulsum inducere, quod minus ferendũ est, quod libros colorum edidit.* Fortasse, *inquit, pœnæ se præparauit, & ex quo peccare cœpit, cadere condidicit.* SYLO POMPEIVS *hunc colorẽ tentauit.* Præstatur, *inquit, quædam damnatis sacerdotibus uerecũdia, erubuimus quicquã ex damnatæ ueste detrahere.* HISPANVS *dixit, ita putaueras una te pœna posse defungi; cũ in saxo deos nominasses?* TRIARIVS *indignantiũ uoces descripsit dicentiũ, quia nõ potes, uis mori.* MARILLIVS *dixit; constituta in saxo inuocauit deos, publica indignatio exorta est, audet ista nominare deos, audet hoc loco?* Quid *autem habet iam quod illos roget nisi bonã mortẽ?* DIOCLES CARYSTIVS *dixit.*

CONTROVERSIA QVARTA.

ADulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrunq; corpus interficiat, sine fraude sit. Liceat adulterium in

matre

matre & filia uindicare. Vir fortis in bello manus perdidit, deprehendit adulterũ cum uxore, ex qua filium adulescentem habebat, imperauit filio ut occideret. Non occidit, adulter effugit, abdicat filiũ. LATRONIS. Adulteros meos tantũ excitaui, me miserũ quãdiu iacuerunt, postquã deprehenderã, Ego te nõ abdicẽ, quẽ possem occidere. O acerbã mihi uirtutis meæ recordationẽ. O tristẽ uictoriæ memoriã, ille onustus modo hostilibus spolijs uir militaris, adulteris meis tantũ maledixi, solus ego ex omnibus maritis nec dimisi adulteros nec occidi. Quid ridetis? inquã, nõ habeo manus, uoca filiũ. Tu uiri fortis filius, qui stringere ferrũ nõ potes? ne te truncus quidẽ capere potui, nisi domi, utcunq; tamẽ potui, obluctatus sum, & truncũ corpus opposui. Exierunt adulteri tantum meo sanguine cruenti. CORNELII HISPANI. O dignũ, cui aut pudica contingat uxor, aut impudica, dum armatus est. Te respublica inuoco, quæ manus meas poßides, quis non putet aut me sine filio fuisse, aut filiũ sine manibus? CAESTII PII. Cõceptus est iste, ex quo sciemus cũ adulteros deprehendero. Nunquã putaui futurũ salua republica, ut uir fortis sentiret se manus perdidisse. MARILLII. Adulteros meos usq; ad limen prosecutus sum, cucurri miser ad ferrũ quasi manus haberẽ. TRIARII. Deciderunt arma cũ manibus, tũc primũ sensi me manus perdidisse. DESCRIPTIO PVGNANTIS VIRI FORTIS. Dij boni & has manus aliquis derisit? cũ à patre natus accersitus ut occideret adulteros, uenit ut dimitteret. Ita ego etiã manus pro adulteris perdidi, steti deprehẽsus ab adulteris meis. Patris desertor, matris leno, quem puto iam creditis nõ esse filiũ uiri fortis, tertius in cubiculo derisor stetit. FVLVII SPARSI. In bello suas, in domo etiã filij manus perdidit. Proceßit in bellũ hic unus omniũ adulescentis filij uicarius, in acie uicit, domi captus est, portat inter spolia uiri fortis

uoluntates adulteros. Adoleſcens uenit tempus militiæ tuæ, in-
dignare ſi deceptus es; tam fruſtra ad filiũ quàm ad gladium
cucurrit, ridebant adulteri truncas uiri fortis manus circa ſua
arma labentis. ARGENTARII. Ante patriæ quàm patri
negauit manus, libenter cauſam eius ſuſcepi. Quis enim illũ nõ
uindicet, quid hoc infelicius, quẽ adulteri tunc riſerunt, cũ de-
berent mori? Vir fortis in ciuitate truncus, integros adulteros
ſpectat. IVLII BASSI. Non eſt quod putetis puniri illũ,
ad ſuos dimittitur, inquã ad matrẽ ſuam, neſcio an & patrem.
Meruit hæreditatẽ illius, quẽ occidere parricidiũ putauit. Nul
li unquã plus debuiſtis uiro forti, uſq; eo pro uobis pugnauit, ut
pro ſe non poſſet. Adoleſcens quos dimiſiſti ſequere. VIBII
GALLI. Matrẽ, inquit, nõ occidiſti, quã minus hoc crimine
perdere debui quã patrẽ. Pater occidere iuſſit, lex uetat: non
cõparaſſem patri legẽ, niſi cum illa lex fuiſſet, alterum putaui
parricidiũ, matrẽ corã patre occidere. ARELLII FVSCI
PATRIS. O' miſera pietas quæ inter parentũ uota conſti-
tiſti, non ſemper ſcelera noſtri iuris ſunt, & truces quoq; ani-
mos miſericors natura debilitat. DIVISIO. LATRO
hac uſus eſt diuiſione, an licuerit filio, an uindicare oportuerit,
an ſi licuit & oportuit, ignoſcendũ ſit illi, ſi non potuit indul-
gentia repugnãte. An licuerit, in illa diuiſit, an tũc liceat adul-
terũ filio uindicare, cũ maritus non eſt, an tunc liceat ubi mari-
tus in eo loco eſt, quaſi omnino nõ eſſet, an oportuerit, tracta-
tionis quidẽ eſt, quam ut quiſq; uult uariat. Latro tamen ſic or
dinauit, oportuit etiã ſi pater non iuberet occidere adulterã,
uiri fortis uxorẽ, oportuit iubente patre, etiã ſi ipſe poſſet oc-
cidere, oportuit cũ & iuberet & ipſe non poſſet. Noui decla-
matores illã quæſtionẽ tractauerũt ex uerbo legis natã. Adul-
terum cũ adultera qui deprehendit, dũ utrũq; corpus interfi-
ciat ſine fraude ſit: an nemo poſsit occidere niſi qui deprehen-

 derit?

derit? Tentauerunt & illã an poßit abdicari filius, ob id quod illi facere salua lege non licuit. Color pro adulescente unus ab omnibus qui declamauerũt introductus est, nõ potui occidere, ex illa Ciceronis sentẽtia tractus; quã in simili controuersia dixit, cũ abdicaretur is, qui adulterã matrẽ occidẽdã acceperat, & dimiserat terrore. LATRO descripsit stuporem totius corporis in tanto inopinati flagitij spectaculo, & dixit, Pater tibi manus defuerunt, mihi omnia, sed cũ oculorũ caliginẽ, animi defectionem, membrorũ omniũ torsionẽ descripsisset, adiecit, antequã ad me redeo, exierunt. GORGIAS inepto colore, sed dulci. Pammenes ex bonis declamatoribus dixit. Gorgias egregie dixit. Pammenes dixit. Fuscus Arellius dixit, maius erat scelus quod imperabas, quã quod deprehẽderas. ALBVTIVS non narrauit, sed hoc colore egit ab initio usq; ad finẽ. Ego me defendere debeo, siquid mihi obiectũ erit, aut negabo, aut excusabo. Si quid exegeris maius uiribus meis, dicã ignosce, non possum. Ignoscit filio pater nauigationẽ excusanti se non ferre mare, ignoscit non sequenti castra, si non potest, quãuis pater ipse militaris sit. Non possum occidere. Agedum ipsam legẽ recita, Liceat & marito, liceat & patri. Quare tã multos nominat, nisi quod putat aliquos esse qui non possunt? Et in descriptione dixit: cũ me uocauit pater, hoc inquã putaui suppliciũ futurũ morte grauius, si adulterã filio ostenderet. Et illud dixit, exierũt adulteri inter patrẽ debilẽ & filiũ stupentem. SYLO POMPEIVS hoc colore narrauit, non putaui mihi licere. BLANDVS hoc colore. Vtrinq; filij nomen audio, pater rem petit iustiorẽ, mater faciliorem. Et illud post descriptionẽ adiecit, fatebor uobis, parricidiũ corã patre facere nõ potui. CAESTIVS hoc colore egit. Prosiluit, inquit, protinus mater, & amplexu suo manus meas alligauit. Ago confusioni meæ gratias, quod nihil in illo cubiculo uidi, nisi patrem.

Mutila

trem & matrẽ. Pater rogabat ut occiderẽ, mater ut uiueret. Pater ne nocens impunita esset, mater ut ego innocẽs essem. Pater recitabat legẽ de adulteris, mater de parricidis. Et ultimã sentẽtiam dixit, occidere si matrẽ turpe est noluisse, non potui. ARGENTARIVS dixit. Non est quod me ex hoc habitu æstimetis, quod manus habeo, tunc nõ habui, Et illud dixit dat pœnas tibi, perdidit uirũ, perdidit filiũ, ægrotanti nõ assedero, egentẽ nõ alam, omnia mihi libera sunt, iam uitã illi nõ debeo. Ex altera parte multa sunt pulcherrime dicta, sed nescio an Græcis nostri cessuri sunt. In hac controuersia dixit AMAS, habet aliquid corrupti hæc sententia. LATRO dixit, Quãtum ego tunc questus sum cũ fortuna mea, quod nõ cito oculos perdidissem. SYLO POMPEIVS dixit, Fili aut oculos erue, aut manus cõmoda. Omnes aliquid belli dixerunt, illo loco quo deprehensi sunt adulteri dimißi. LATRO dixit. Adulteros meos tantũ excitaui. FVSCVS ARELLIVS dixit innuisse nuntiæ, frigidius dixit cõtrariam illi sententiam, Adulteros interuẽtu meo ne excitaui quidẽ. VIBIVS RVFFVS dixit, Adulteri marito nõ assurrexerũt. POMPEIVS dixit, Adolescens, deniq; adulteros excita, postquam tu uenisti securius iacent. LATRO dixit, Erratis qui me putatis manus nõ habere, filium uocaui, ut intrauit, ab adultero salutatus est. FVSCVS dixit, Fili, tuã fidem ostẽde, te integro manus me non perdidisse: cõtrouersiam mihi de te facit adulter, ueni, utrius filius sis indica. PVNITIVS & pulchre dixit & noue, sumpsit ab omnibus bene dicta, Irrupi in cubiculũ adulterorũ, quid mẽtiar miser, aperto cubiculo expectabãt adulteri. CAESTIVS dixit, Vocaui filiũ, risit adulter tãquã q diceret, meus est. VIBIVS RVFFVS dixit, quã otiosi, q̃ securi adulteri trãsierunt præter oculos meos, præter filij manus. LATRO cũ exeũtes adulteros descripsisset, adiecit, Adole-

ſcens, parentes tuos ſequere. NICETES illā ſententiā pulcherrimā, qua neſcio an noſtros anteceſſerit, ſed illū Albutium qui Græcis præminet: cū pugnantē acie ſe deſcripſiſſet, dixit, Me miſerū quas manus adulter effugerit: & illud Albutij, non potui, inquit, matrē occidere, quo excuſatior ſis adijce & patrē. ALBVTIVS ſic narrauit, ut tanquā filio ſciēte factum eſſet adulteriū, ſuſpectū quaſi patri cōſciū matri ſuæ fecit. P. ASPRENAS dixit, Extenuiſsime maritus & dedit adulteris locū: idē dixit, matrē occidere nō potes, adulterū certe occide, an & iſte pater eſt? dixerat Nicetes. MVRRHEDIVS dum hanc ſententiam imitari uult, ſtultiſsimam dixit, Reliqui in acie pugnaces manus.

CONTROVERSIA QVINTA.

RApta raptoris aut mortē, aut indotatas nuptias optet. Vna nocte quidā duas rapuit, altera mortem optat, altera nuptias. PORTII LATRONIS. Iā ſe parabat in tertiam, niſi nox defeciſſet. Stupri accuſatus ſtuprū defendit. Cū altera litigat rapta, alterā aduocat. Vindicate patres, uindicate fratres, uindicate mariti, fortior diſciplinæ publicæ ſecuritas ſurgat, iā binæ rapiūtur. MENTONIS. Poſtera die erat in huius domo fletus, lamētatio matris ſpes ſuas deplorātis, cū interim ex alia domo alia uociferatio oritur, alius tumultus, coit populus uelut publico metu exterritus, uix credit duos tātum raptores fuiſſe. Cū īterim ꝓducitur publicus pudicitiæ hoſtis, quē una nocte unius uirginis iniuria nō fatigauerat. CAESTII PII. Alterā iniuriæ rapui, alterā patrocinio: quātum ſuſpicor, ne rapta qdē es. quæris argumentū? nō iraſceris. quomodo iſtud fit? duabus iniuriā fecit, una quæritur. Miſericors ſum, inquit. Gaude, habes qui te uindicet. Vide qualē habitura ſit uirū, nō eſt una cōtētus. ARGENTARIVS eūdē ſenſum dixit, hoc adiecto, nō eſt una cōtentus, ne una quidē nocte. POMPEII

SYLON

SYLONIS. At quã bene mimum egit, quomodo raptam se questa est, qua uociferatione, quã perbene illi optionẽ cessimus. TRIARII. Perieras raptor, ni bis perire meruisses. IVNII GALLIONIS. Sumatur de illo suppliciũ, cõstituatur in cõspectũ publicè, cædatur diu, totus hodie pereat, qui tota nocte peccauit. Subito fastidiosus raptor occurrit, & ait, iam nec nuptias uolo. Stulta deciperis, dicam suus? quid dixerim tibi, idem enim dixi & huic, dũ te puto, in illã incidi. ARELLII FVSCI PATRIS. Retro amnes fluãt, & sol cõtrario cursu orbẽ reuocet, cõfugiat sacrilegus ad aras, raptorẽ rapta uindicat. EX ALTERA PARTE, POMPEII SYLONIS. Postera die cũ illi narratus esset nocturnus error, dũ putat se in unã incidisse, huic priori supplices submisit manus, hãc prius deprecatus est, exorauit, propter hoc puto ista magis raptori irascitur. Altera ex puellis raptorẽ mori uult, altera seruari reũ. Alter iudex dãnat, alter absoluit, Inter dispares sententias mitior uincat: dicã quod sentio, magis irasceretur, si unã tãtũ rapuisset, diceret, ergo ego sola digna uisa sum, cui iniuriã faceret? ARGENTARII. Referat nũc Virginiã, referat Lucretiã, plures tamẽ Sabinæ sunt. Ex tribunis, potẽtior est q̃ ĩtercedit: nõ est ĩuidiosa potestas, quæ misericordia uincit. Quid cessas puella? ꝑ marito roga. Hæc sentẽtia deridebatur à Cæstio, quasi improba. DIVISIO. In hac cõtrouersia de prima quæstiõe nulli cũ altero cõuenit. LATRO primã fecit quæstionẽ, non posse raptorẽ, qui ab rapta mori iussus esset, seruari. Si legatus inquit exire debet, peribit, si militare debet, peribit, si legẽ dicere debet, peribit. Si raptã ducere debet, æque peribit. Si is ante rapuisset, & nuptias optasset, interposito deinde tẽpore, anteq̃ nuberet, hãc uitiasset, negares istũ debere mori rapta iubẽte? Atq nihil ĩterest, nisi q̃ dignior est raptor morte cui⁹ ĩter duos raptus ne una q̃dẽ nox interest. Si rapta nupsisset, deinde

post tertiũ diẽ rapuisset aliã, negares illũ mori debere? Atqui *quid interest? nisi quod honestius tũc maritũ defenderes, q̃ nũc raptorem defendis.* Alteram *fecit, an rapta, quæ nuptias optat, nihil amplius raptori præstare poßit, quàm ne sua lege pereat, contra alienã legẽ nullũ ius habet.* Opt*asti nuptias, nõ occidetur tanquã raptor tuus.* At *idẽ si eadẽ nocte qua te rapuit stationẽ deseruit, fuste ferietur.* Si *sacrilegiũ fecit, occidetur.* Licet *tu dicas, Quid? ergo ego non nubã?* Tu *raptori præstas, ut illum ipsa nõ occidas, non potes præstare, ne quis occidat: quomodo sacrilegus, quãuis à te seruatus periret, sic alterius puellæ propter te uita seruatus peribit.* Si *rapuisset te, deinde deprehensus in adulterio adseruaretur in tormentũ diutius pereundi, tu interim educta nuptias optasses, datur enim optio & in absentẽ, uetares illũ occidi à marito?* Quid *interest, qua lege pereat, nisi quod modestius alienã legẽ impelleres quàm tuã.* Tertiã *fecit, cum quod utraq; optat, fieri nõ poßit, in ea eligenda sit optio, qua ultio ad utranq; perueniat.* Atqui *mortẽ optat mea optio, & te uindicat, tua me nõ uindicat, nec hoc tibi mea optio præstat, quod & mihi, occiso raptore inuidiã.* Illa *respondet, optio tua me nõ uindicat.* Vindictã *tu meã putas non fieri quod nolo? mihi contumeliosum erit, te dignã uideri, in cuius honorẽ occidatur, me indignã in cuius honorẽ seruetur.* Isto *modo & mea te uindicat.* Nempe *lex duas pœnas scripsit uitiatori, alteram passurus est, non eris inulta, iam raptor non erit impunitus, habebit pœnam, indotatã uxorem.* Respondet, *eodem modo morietur, sed nõ mihi seruabitur, sed tibi.* Quartam *fecit quæstionem.* Si *non potest utriusq; rata esse optio utraq;, at dignior sit uictrix.* Non *quæstionẽ, sed tractationem, nõ raptorem impunitum futurũ: si hæc uia impunitatis monstretur, ut qui plures rapuisset, tutior esset, neminem nõ inuenturũ aliquam humilem quæ se in optionem cõmodaret* FVSCVS ARELLIVS

primam

primam quæstionē hanc fecit,qui duas rapuit perire utiq; debebat:lex inquit,quæ dicit, rapta raptoris aut mortē optet aut nuptias, de eis loquitur, qui singulas rapuerunt, non putauit quenquā futurum,qui una nocte duas raperet.Nō quæro quid optatis, quod seuerißimè optare potestis occupo, necesse est raptorem mori. Quare? utriq; raptæ debet ultio contingere. Vtranq; enim non potes ducere, utriq; mori potes. Vna pars legis ad hunc raptorem pertinet, in qua mors est, Putate enim utranq; nuptias optasse.Quid futurum est? in raptoris matrimonium ambitus erit.Putate illum plures rapuisse quàm duas, quid fiet? una nubet,nuptiæ ad unam pertinebūt,mors ad oēs. Qui duas rapuit utriq; debet mori,quare? dicam,Quod uult eligat,aut nuptias optabunt,aut altera mortem,altera nuptias, Si nuptias optauerint, non poterit fieri quod utraq; uoluerit. Vno modo poterit fieri quod utraq; uelet, si utraque mortem optauerit: ergo fiat id quo uno duæ uindicari possunt. Hic tractauit, ne exemplum quidem utile est, non utiq; proripere eum qui duas rapuerit, ne hunc morē pernicioßimū introduci ciuitati,ut aliquis propter hoc nō pereat,quia perire sæpius meruit. Reliquam partem controuersiæ Fuscus in hæc diuisit, utra optio honestior sit,utra iustior,utra utilior. CAESTIVS *hanc partem controuersiæ sic diuisit, Vtra puella dignior sit, quæ ualeat? utra optione raptoris dignior sit.Cæstius & cōiecturalem quæstionē tentauit, An hæc cū raptore colluserit, & in hoc rapta sit,ut huic opponeretur.* LATRO *aiebat,nō quicquid spargi poßit suspitiose de eo esse uindicandum.Colorem hunc esse non quæstionem,eam quæstionē esse quæ impleri argumentis poßit.* CAESTIVS *aiebat, & eam impleri posse argumētis.Hunc sensum à Latinis iactatū* NICETES *dixit,* GLYCON *dixit.*DIOCLES CARISTIVS *dixit hūc sensum.* VIBIVS RVFFVS *subtiliter dixit,*

Volo tibi malam gratiā cum ſponſo tuo facere, habet amicam, in hoc controuerſiā dixit. ALBVTIVS *ambulat in maſculos, adeò nullum ſine amatore uitiū eſt, ut hoc quidam diſertum putauerint, ego tamē magis miror, hoc Albutiū potuiſſe dicere, quā aliquos potuiſſe laudare.* Ex Latinis dixit TRIARIVS, *Gratulor uobis uirgines, quod citius illuxit.* ARGENTARIVS *dixit, quæritis quid iſti finem rapiendi fecerit? dies.* LATRO *Iam ſe parabat in tertiam niſi nox defeciſſet.*

INITIVM SEXTAE.

CAptus à Piratis ſcripſit patri redemptionē. non redimebatur. Archipiratæ filia iurare eum coëgit, ut duceret ſe uxorem, ſi dimiſſus eſſet, iurauit. Relicto patre ſecuta eſt adoleſcentem, rediјt ad patrē, duxit illam, orba incidit, pater imperat, ut archipiratæ filiā dimittat, & orbam ducat, nolentem abdicat. PORTII LATRONIS. *Proh dij boni & hæc puella hoſpitio patris excepta eſt, prohibeo domo, terra prohibendam. Bonæ ſpei uxor, bonæ ſpei nurus, quæ amare poteſt captiuum, odiſſe uel patrem. Captus inquit, in tenebris iacebam, narra obſecro ſoceri tui beneficia, poſſum inquit iudices eſſe ſecurus, filius meus ait ſe uxori parricidiū debere.* CAESTII PII. *Quis interfuit nuptijs ſuis? pater, deniq; puellæ pater.* EX ALTERA PARTE SYLLII BASSI *hodie captiuus eſſem, niſi hæc archipiratæ filia fuiſſet: ut dixi, patrē habeo, inter bonos captiuos ſepoſitus ſum Archipiratæ filia uocatur, puto ex aliqua nata captiua, certe aīm eius natura à patre abduxerat, miſericors erat, deprecabatur, flebat, mouebatur periculis omniū, nihil in illa deprehendi poterat piraticum. Promiſi nuptias, et quaſi aliquam ſacram teſtationem, tuum nomen inſerui, eo loco me non deſeruit, in quē uenire etiā patres timuerunt. Arctius nos fortuna alligauit, niſi corpus, oīa uinculis, quā ut orba poßit diuellere:*

uidiſſes

uidiſſes tectũ pannis corpus, oĩa membra uinculis preſſa, maciem, retractos introrſus oculos, obtritas catenis & inutiles manus, talẽ quis amare niſi miſericors poſſet? Decepi te puella, alia pollicitus ſum. Venies in patriam mecũ, ibi tibi referam gratiam, hic catenatus, egens, ſqualidus quid poſſum? pater meus ſocer tuus, ſic enim iampridem te uocabam, ſocer, inquam tibi tuus gratiam referet. Quidam auitas paternasq; flagitijs obruerũt imagines, quidam ignobiles nati fecere poſteris genus, in illis non ſeruaſſe quod acceperant, maximũ dedecus, in his quod nemo dederat feciſſe laudabile. Si poſſent homines ſibi ſortem facere naſcendi, nemo eſſet humilis, nemo egens, unuſquiſq; felicem domũ inuaderet. Sed quamdiu nõ ſumus, natura nos regit, & in quemcunq; uult caſum nos mittit. Hinc ſumus æſtimãdi, cum ſumus noſtri. Quis fuit Marius ſi illum in ſuis inſpexerimus maioribus? humilis in conſulatu nihil habet clarius quàm ſe autorem. Pompeium ſi hæreditariæ extuliſſent imagines, nemo Magnũ dixiſſet. Seruium regem tulit Roma, in cuius uirtutibus humilitate nominis nihil eſt clarius. Quid tibi uidentur illi ab aratro citati, qui paupertate ſua beatam fecere Rempublicam? Quẽcunq; uolueris reuolue nobilium, ad humilitatẽ peruenies. Quid recenſeo ſingulos, cũ hanc urbem poßim tibi oſtendere? nudi ſtetere colles. Inter hæc tam effuſa mœnia, nihil eſt humili caſa nobilius, faſtigiatis ſupra tectis auro puro fulgens prælucet capitolium. Potes obiurgare Romanos, quod cũ humilitatẽ ſuam, obſcurare poßint, oſtendunt. Sed hæc non putant magna, niſi apparuerit ex paruis ſurrexiſſe. Miſereri illius oportet, quia orba eſt, iſta tamen habet propinquos, habet amicos paternos, habet te imbecillitatis ſuæ tutorẽ fortißimum. Oẽs uxores diuites ſeruitutẽ exigunt. Crede mihi, uolet in ſuis regnare diuitijs, & tamen æquum eſt eã poßidere domum, quam meã agnouerit. Si cœperimus eſſe magis liberi,

si paulo speciosior animo eius affulserit domus, si parũ blande fecerimus, relinquit, & tunc est tormentũ carere diuitijs, cum illas iam senseris. Vides quid inter duas uxores intersit, ista si nos reliquerit, repetet suos, hæc quod dedit dimissa nõ auferet. Multi duxere sine dotibus uxorem, quidã dictas non accepere dotes, quidam autem emptis contenti fuere mancipijs, & cum possent accipere diuitias, emere quibus libertatẽ darẽt, maluerunt quàm suam uendere. Aliquis in adoptionẽ iuuenis petitur, si uolet ire, quæret senex ille qui petit, quales & quos habeat maiores, quãta bona, an satis magno se poßit addicere. Aliquis captare orbos senes uult, & suas spes in alienas mortes diffundere, excutiat testamenta, scrutetur census, ubi uerò quæret uxorem, uideat an nuptias suas amet, an nihil pluris faciat marito, an misericors sit, an fortis sit, an poßit, si quid uiro inciderit mali, uelit tolerare. Si his bonis fuerit instructa, dotata est. Non possumus unà felices esse, quod solemus, unà infelices erimus. Fac, inquit, quod imperat, nolo propter me patrem tuum offendas. Ibo, inquit, sola. Tu ibis? quo infelix? Quas petitura regiones? Est enim tibi aliquis locus, pater tuus nobis maria præclusit, meus terras. CAESTII PII. *Solent qui coguntur à patribus ut uxores ducant, illa dicere, non sumus etiam nunc apti nuptijs. Ego cõtra refugio uxorẽ, quia uxorius sum.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Insolens malũ est beata uxor, cũ immẽsum pondus auri orba attulerit, cũ pecunia arcas nostras onerauerit, quid aliud quàm beatæ seruiemus? Altera filium dat tibi, altera patrimonium. Pater utra magis diues est? Locuples est pater, quam mihi cõcilias. O si scires quàm diues hæc fuisset. Orba, inquit est, & hæc orba est. Inter duas orbas ea mihi curanda est magis, quàm orbam ego feci.* DIVISIO. *In hac controuersia nihil litium fuisse ferè omnes consentiunt.* LATRO. *primam quæstionem fecit, An pater propter matrimon*

trimon

trimoniũ filium abdicare poßit, cum liberũ cuiq; huius rei arbitrium sit. GALLIO subiecit huic, etiam si potest imperare filio, ut uxorẽ ducat, an ei qui iam habet. LATRO secũdam fecit, si ius est patri etiã propter matrimoniũ abdicandi, an liberum huic fuerit nõ parere cũ iurasset. Hoc in hæc diuisit, an nemo iureiurando teneatur, quo per neceßitatẽ adactus est, an expleuerit iusiurandũ, ducendo illam uxorẽ, an etiã si non expleuit, nõ teneatur religione, qui coactus aliquid contra iusiurandũ fecit, hunc autẽ cogi à patre super iusiurandũ facit, hũc putas parere patri, an debeat? Hic de meritis puellæ & moribus. Colore hoc usus est Latro pro patre puellæ, non misericordia motam, sed libidine, & ideò non esse beneficiũ. In argumentis elegãter hanc partem tractauit, etiã si beneficiũ dedisset, non esse sic referendam gratiã: deinde beneficiũ esse quod iudicio detur, non quod furore aut morbo. HISPO ROMANVS alio colore dixit, illam nõ amore adolescentis, sed odio patris sui secutam esse. Voluit ille & amoris cõmendationem detrahere. BVTEO longe accersito colore usus est. Voluit eam nubere non inuito patre, sed secreto suadente, palàm dißimulante. Totum hoc gestum, re illi honesta conditionem nuptiarũ inuentam cũ alio nullo modo posset. Neq; enim aliter illos effugere potuisset, nisi patiente patre. Sed aiebat Latro, nõ esse tanti detrahere illi cõmendationẽ solum adolescentis, ut detraheretur ĩuidia relicti patris. FVSCVS ARELLIVS egregie declamauit, non enim propter nuptias orbæ dimitti illam, sed quamuis orba nõ esset, eijci iußit, non aliam sibi magis placere, sed illam displicere dixit, et hoc quod Latro transcurrerat, preßit. Timere se puellam temerariam inter piratas natam, inter piratas educatam, impiam in patrem. GALLIO illud quod omnes scholastici transierũt dixit, timere se ne hæc speculatrix esset, et piratis oẽs occasiões indicaret, aut certe ne

uideretur, nolle se suspectam esse Reip. illi iurasse timuit, ne à puella uideretur improbe iusiurandũ exegisse, ut quid liberi sibi esset, adiecit iurasse per patrẽ. TRIARIVS dum sententiã puerilẽ captat, inepte dixit, iurasse & se per orbã. Aiebat enim Cæstius ualde hãc fieri orbam, etiã si iurasset. LATRO aiebat quoq; iusiurandũ ineptum esse, nihil enim minus conuenire, quàm aliquẽ per patrem iurare, patrẽ relicturæ. Omnes honestã matrẽ puellæ dederunt, omnes dixerunt eam misericordia motã, nõ amore. Solus Pollio iudicio fecisse uult eam, etiã à misericordia discessisse, dixit enim illam nõ potuisse cũ piratis uiuere. Vt primũ honestã occasionẽ inuenerit discedendi, discessisse. Q. HATERIVS à parte patris pulcherrimã imaginem mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere, quasi exaudiret aliquẽ tumultũ, uastari omnia ac rapi, comburi incendijs uillas, fugas agrestiũ, & cum omnia implesset terrore, adiecit. Quid exhorruisti adolescens? socer tuus uenit. GLYCONIS ualde leuis & Græca sententia est.

Tolerabilẽ dixit illam rem, cũ iusiurandi uim describeret, hoc esse quod fœdera sanciret, quo astringeretur exercitus.

ARTEMON circa eundẽ sensum uersatus est à parte adolescentis, cum dixisset relictum patrem, adiecit.

INITIVM VII. CONTROVERSIAE.

Liberi parẽtes alant, aut uinciantur. Quidã alterũ fratrem tyrannũ occidit, alterũ in adulterio deprehensum, deprecante patre, interfecit. A piratis captus scripsit patri de redẽptione. Pater piratis epistolam scripsit, si præcidissent manus, duplum se daturũ: piratæ illum dimiserunt, patrẽ egentem non alit. PORTII LATRONIS. Da mihi epistolã esurientis istius. Manus, inquit, præcidantur, in quã partẽ corporis tutius sæuitia incurrat? cætera mẽbra mea sunt, manus publicæ sunt. Nũquid peto tyrannicidã? talem me dimittite, qualem à piratis

recepistis. Non habeo quod de fortuna queri possim, eum qui manus meas cõfigit. Si praecideritis, inquit, manus, irasceris, scribe potius, si occideritis tyrannicidam. Exitiũ tyranni rogo, nõ timeo. Manus, quas piratae soluerũt, Iudices alligant. Ex omnibus quae mihi fortuna terra mariq; priuatim mala publiceq; cõgessit, tyrannum, adulterũ, piratasq;, nihil expertus sum durius quàm patrem. Tyrannus cũ timeret manus meas, nõ praecidit. Iniuria matrimonij nihil abstulit corpori, piratae, quasi beneficio meo uiuerent, gratis miserti sunt. Vnũ hostem inexorabilẽ habui, quod felici re, quod subito inimico, non ante tyrannidem nauigaui. Genui, inquit, educaui, nempe istud beneficiũ, & tyranno praestitisti & adultero. Has manus si per te redimere non potes, rempublicam appella. Adulter cum manibus sepultus, tyrannus cũ manibus proiectus. Magnis sceleribus iura naturae intereunt, nõ magis tu pater, quàm illi fratres. Audite nouam captiui uicem. Tuus sum, si pater meus nihil habet, quicquid habes pro redemptione filij mitte, non est quod timeas, nõ deerunt tibi alimenta, cum dixeris tyrannicidae patrem. Pro adultero filio rogas, quaerite nũc quomodo tyrãni fiant. CAESTII PII. *Cedo mihi epistolas patris, quaeris unde habeã cũ mihi nullas miseris, Duplas dabo pecunias, unico filio rogat, Duplam pecuniam dabo, unam summam pro filio, alteram pro tyrannicida. Si manus praecideritis, hoc ne adulteris quidem licet. Non habui pecunias, sed rogare illos potes, & audacter roga, in misericordes piratas incidi. Quare non alo? quia captum filium tuum non alere parum est. Si dixero, non redemisti, alere non possum, perdidi manus, non credis, epistolam lege, duplam pecuniam dabas, auaris dabas, piratis dabas: sic excusabant piratae, ipsas mihi cum praeciderent manus, pater iussit, aiebant, magnum facinus est, sed magno licet. Ages, sum inquit, mentiris. Cedò mihi patris mei censum. Quid ergo alis*

patrem? dimissus fortasse promittam, cum rogaueris, nihil pa-ciscor? Etiam *num manus meas petis, nega tuam esse epistolam & habes argumentum, dices erogare adultero soleo. Qui nō aluit, inquit, patrem alligetur.* Plus *de manibus meis timui.* CORNELII HISPANI. *Quid me rogârit pater, nescio, publica uindicta, cruentum gladium priuato tyranno impreßi.* Captum *me piratæ nihil aliud quàm alligauerunt, duplam pecuniam dabo.* Q. PIVS. Polliceris *inquam petiturum te tantas patrimonij uires, habes etiamnum tanquam petiturum te tantas patrimonij, de tyranni arca loqueris. Corrupit frater uxorem meam, quam nec tyrannus uiolauerat,* Vt *precium piratæ constituerunt, gauisus sum inquam locuples pater, poteram dare etiam si duplam poposcissent, remiserunt me* Reip. *cum manibus, patri cum epistolis.* POMPEI SYLONIS. Pactus *sum de redemptione, scripsi patri, quæcunq; pro tyrannicida uestro pependistis, certum habeo, solliciti optatis ut hæ literæ ad patrem perueniant, ego, inquit, sic subito? quod ex toto emi non dedet, duplo emit.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Causam meam tenui apud eos qui nihil debebant manibus meis.* Tūc *primum egere queritur iste, cum manus meas uidit, quid mirum si non putauerūt turpe piratæ accipere mercedem quam pater dabat?* Ades *pietas, si sancte uixi & innocenter, effice ut iste manus meas, qui odit, desideret.* Tarde *mihi epistola solui uidebatur, hoc prorsus in fabulis repleto sceleribus nostris seculo deerat, ut narretur aliquis solutus à piratis & alligatus à patre.* BLANDVS. Hic *qui unde uiuat non habet, quàm care tyrannicidæ uestro se mancipat? quid agis pirata filij, piratarum magister, eius crudelitatis emptor, cuius nec pirata uenditor est.* ROMANI HISPONIS. Pater *piratis salutem hanc eripis filio, duplam dabo? Quid necesse est, potui uilius solui.* Vt *præcidatis manus.* Obstupuerūt

piratæ

piratæ & cum dimitterent dixerunt. Indica *patri tuo non omnia piratas uendere.* MENTONIS. *Adhuc iudices tanquam pro manibus meis egi, uerum est confitendum uobis, remissæ sunt, exhibeo* Respub. *piratarum depositum tibi, manus hæ tuæ saluæ ad te perlatæ sunt, fac quod uoles : illud unum rogo, si peccauerunt cuilibet tu uinciendas trade, si isti tradis, sic alligabit quomodo uoluit præcidere.* ALLEGII FLAVII. Adhuc *qualem optem patrem nescio, diuitem? debilitat, egentem? abdicat, neutrum manibus meis expedit.* Duplam *dabo, ut manus præcidatis.* Filium *minus crudelem habuisti.* MARYLLII. Vt *allata est epistola, cœperuntq; eam piratæ soluere, ut recitata dupla in epistola pecunia est, hic est, inquit, pater quem uobis laudaueram.* TRIARII. Vbi *est patrimonium tuum illud quod tyrannos instruit? quod adulteros facit? ubi est? certe in me nil impendisti.* SYLLII BASSI. Infelix *futura est etiam uictoria mea, si non tenuero causam, fame moriar, si tenuero, hoc tantum consequar, ne fame moriar.* Duxi *uxorem nimium fœcundam, peperit mihi tria, nescio quæ prodigia uarijs generibus inter se & iudicio furentia, alium qui posset patriam obtinere, alium qui patrem, alium qui matrem.* Testor *iudices, omnes dies meos, unà seruiuimus, nemo tyrannidem uno sensit magis.* Argumentum *habeo maximum, quod uiuo non pepercissetis mihi, si putassetis me patrem tyranni.* Dum *inter se pugnant, uicit* Respubli. Reliqui *duo qui nihil poterant in nos, inter se tyrannidem exercuerunt : habebat iste nescio quam uxorem, quam in arce cognouerat, si alligare te possem, proficiscentem alligassem.* Non *opus est tibi magna impensa, ad sustinendum patrem, magna omnia sunt, tu mecum alimenta partire, nolo me tam bene alas quàm ego te alui, nolo ignoscas mihi quicquid passus es, quicquid timuisti patrem,*

posce

posce flagella, scinde rugas, ultores subijce ignes, & mortuam hanc partem, quæ tantũ in contumeliã suam spirat, quia extingui nõ potest, exure: si parum est, fac quod ais ne piratas quidẽ fecisse, manus præcide, exhibeo tibi, hæ sunt illæ quæ quidlibet scribunt. Vbi est gladius tuus? stringe, tyrãno licuit uulnere mori, adulter uno ictu breuiter confectus est. Pater te per beneficia similem sortem rogo, ne tu quidem apud piratas famem timuisti, neminem tyrannus sic torsit. PORTII LATRONIS. Fili nihil amplius quàm famẽ deprecor, si tamen inexorabilis es, illud pro beneficio peto, ut aut tanquam adulter moriar, aut tanquã tyrannus. Par erat utriusq; fortuna illo tempore, tu alligatus eras, ego senectute immobilis & uincto simillimus, tu in sollicitudine, & ego in omniũ meorum solitudine, tu lucem nõ uidebas, ego etiam modicã, hoc unũ inter nos interest, quod tu etiam à piratis cibum accepisti. BLANDI. Deprecabar non pro adultero, sed pro domo ne fratrẽ occideret, tyrannicidam inquinaret, patrẽ respergeret. Roganti mihi & has interponenti manus penè præcidit. Hæc sententia deridebatur à Latrone tanquã puerilis, hæc & pro isto est, ut aliquem ex suis reliquisse uideatur, quem non occiderit. VIBII RVFFI. Hæ nempe scripserunt epistolam manus, præbeo, præcide & ale. POMPEI SYLONIS. Liberi parentes alant, aut uinciantur, ad te legẽ meam transfero, licet alliges & alas. DIVISIO. Ferè hac usi sunt diuisione, an lex causam nec patris nec filij æstimet, sed hominis, pater an à filio alendus sit. Dixit legẽ hanc pro malis patribus scriptã esse, bonos etiã sine lege ali, an omnes alendi sunt, an hic alendus sit. Hanc quæstionem Latro in hæc diuisit, an alendus sit, quod filium à piratis non redemit: hoc loco quærit, an potuisset redimere, an uoluisset, deinde an alendus sit, si etiam præcidi filij manus uoluerit, nouissimè an præcidi uoluerit. HISPO ROMANVS

NVS separatim quasi iuris quæstionē fecit, an qui non redemit filiū non poßit ab eo alimenta petere. Sed hoc utraq; quæstio continet, ut aiebat Gallio, & prior in qua quæritur, an oïs pater alendus sit, dicitur enim quid si quis filium excæcauerit? quid si quis nō redemerit? Et cū ad alterā quæstionē uentū est, in qua quæritur, an hic pater alēdus sit, nihil aliud dici potest, quare nō alatur, quā quod nō redemit, quā quod duplam promisit, ut manus præciderētur. Græcorū improbā quæstionē satis erit in eiusmodi controuersijs semel aut iterum annotasse, an in tyrannicidā uti pater hac lege poßit, quasi in sacras & publicas manus ne piratæ quidē licere quicquā putent. Nostri hoc genus quæstionis summouerunt. SYLO POMPEIVS. Nō eis tantū usus est quibus cæteri cū dicerēt, hunc patrē nō debere ali, quod nō redemisset filium, & quod præcidi manus filio uoluisset. Sed à priuatis causis transit ad publicā causam, dixit enim nō debere ali hominē perniciosum Reip. qui tyrannū filiū habuisset, qui nō occidisset, qui desiderasset amissum quod nō uindicasset. Sed negauit ullā aliā causam illi esse persequendi tyrannicidā, nisi libertatē publicā, & descripsit mores hominis impij, cruenti, qui quia per liberos nō posset, per piratas tyrannidē exerceret, ut liberius diceret, latrociniū filio dedit: & illud in hac parte laudatū est à Sylone declamante, Cœperat hoc tractare, non debere ali tyranni patrē, omnibus fauentibus illū fame necandū: et cum diu preßisset illū tyranni patrē esse, adiecit, Aude postulare ut illud tibi prosit, quod tyrannicidæ pater es. BLANDVS hūc sensum cū postero die declamaret, in ironiam uertit, & cū obiecisset quod tyrāni pater esset, adiecit, nolite illum auersari, habet quod opponat, & adulteri pater est. Colorem pro patre alius aliū introduxit. FVSCVS iratum se illi confessus est fuisse, quod fratrem in conspectu patris occidisset, & huic loco uehementer institit, cum nemo hoc

tyrannus, nemo pirata fecisset, Iratus, inquit, ob hoc ipsum fui, quod hoc scelere etiam tyrannicidium inquinaueras, apparet te morbo quodam aduersus tuos furere: & seruauit hũc actionis tenorẽ, miratus fui hodieq; paciscor nec queror, nec se demisit in preces aut rogauit, sed iure patrio usus est. Illud ad excusandam epistolæ crudelitatem adijciebat, Scripsi piratis non eo animo ut manus tibi præciderẽtur, sed ut exprobrarem tibi cruentas in conspectu patris fraterno sanguine manus. tuto autem scribebam, sciebam enim piratas non facturos, nisi pecuniam accepissent. Quamobrem neq; præciderunt, & si sperassent, utique præcidissent. Sed apparuit illas epistolas irascentis esse non promittentis. In ultimo descripsit quàm miser futurus esset, alimenta accipiens illis manibus, quas paulo ante spectauerit fratrem occidentes, et adiecit, quam aiebat præceptore suo dicente, summa cum admiratione exceptam, illũ Homeri Priamo aptum. SYLO POMPEIVS *& ipse iram fassus est, aiebat enim nõ habiturum fidem, si se negasset iratũ fuisse, sed iræ causam non dixit.* Q. FVSCVS *transeũdas aiebat has offensas quibus ille gloriaretur, hanc causam posuit, quod relictus esset ab unico filio, quod inuito se nauigasset, cũ uideret senem orbum iam pene egentem, iam tum illũ fugisse ne aleret, & ad preces patrem deduxit, & rogauit in epilogo filium, ut sparsim hoc colore declamasset. Memini hominẽ inter scholasticos sanũ, inter sanos scholasticũ.* CAESTIVS *alio colore usus est, dixit enim non iram illam patris fuisse, sed calliditatem, non habebam, inquit, unde redimerem. Quem rogarem pecuniam in tam auara ciuitate, in qua ne filij quidẽ patres alant? usus sum consilio, sciebam piratas non crudeles esse, sed auaros, uolui efficere ut desperarent illum redimi, et propter hoc superuacuum & cum impensa futurum, dimitterent. An prudenter cogitauerim, nescio, feliciter certe cogitaui, post*

epiſtolas illas quas accuſat dimiſſus eſt. LATRO *ſe totum ab iſtis remouit coloribus, & aduocauit uires ſuas tãto totius actionis impetu,ut attonitos homines tenuerit:hoc enim colore uſus eſt.* Neſcio quid ſcripſerim,olim iam mihi excuſſa mens eſt,ex quo filium in mari uidi unum,alterum in adulterio,tertium in parricidio, ex quo reſperſus ſum ſanguine moriẽtis filij,ex quo relictus ſum ſolus,ſenex,orbus,egens,odi meos. *Hic color illius uiribus approbandus eſt. Quanto enim opus eſt,ut aliquis accuſando ſe miſerabilem faciat?* ALBVTIVS *oẽs colores miſcuit,et ut hoc liberum eſſet, patronum patri dedit, nec uoluit narrare, ad propoſitionem cœptam alimenta pater à filio petit : deinde cum ad defendendum uenit, quod ſcripſit duplam ſe daturum ſi manus præcidiſſent, primum* Latroniano *colore uſus eſt:hoc inquit reſpondeo , neſcit quid fecerit,inſania mali eſt actus:hic phyſicum introduxit,quomodo magnis calamitatibus animi euerterẽtur , deinde anthypophoras ſumpſit,*Mentiris,*ille uerò iratus fuit:cogis,inquit,me dicere, iratum tibi merito fuiſſe : executus eſt omnia,hoc illi inter cætera obiecit , quod occupans fratrem ſuum ignoraſſet aut diſsimulaſſet,ait tyrannicidio quoq; eius commendationem facere:deinde ad illum colorem redit* Cæſtianum,*ſed illum puto conſilio feciſſe quæ fecit,quid ergo?quid iſte?tandem dicit quare ſcripſiſſet?nihil dixit,flet,mori uult,ſed non fame.*In *hac declamatione hanc* Albutius *ſententiam dixit dubiam inter admirãtes & deridentes,panem quem cani das,patri nõ das* GLYCON *egregie dixit.* Gorgonius *fuit* Buteonis *auditor, poſtea ſcholæ quoq; ſucceſſor,uocis obtuſæ,ſed pugnaciſsimæ,cui* Baros *ſcurra rem uenuſtiſsimã dixit, centum raucorum uoces habes.*Hic *putauit uariũ colorem ſe excogitaſſe pro patre.* Ego, *inquit, dictaui,duplam dabo ſi manus non præcideritis, librario una ſyllaba excidit, non, & ſcripſit ſi præcideritis : digna*

res quæ uoce illa diceretur. ARTEMON *dixit:*
ANDREAS *dixit, donent* NICETES *dixit:*

INITIVM VIII. CONTROVERSIAE.

QVi ter fortiter fecerit, militia uacet. Ter fortiter agentē pater in acie, quarto uolentē exire retinet, nolentem abdicat. PORTII LATRONIS. *Miserrimus pater iam non uiderē filiū nisi abdicarem, fortis plusquā lege aut patris est. Tertio mihi non redditur, sed relatus est, quod patriæ superest, patri uindico, fugit me filius & quidē ad hostē Quousque pauidus præliorū nuntios expectabo? fili mihi uacationem peto.* CAESTII PII. *Abdico filiū ut habeam, non minus uacatio mea reipub. profuit quā militia, duxi uxorem. Sic descendit in narrationē. Tertio audiui uelut denuntiantis deos, faciat adolescens iam felicitatis suæ finem. Ego aduocationem in unam pugnā petij, accidat inquā quicquid timeo, si illum amplius in aciem dimisero. Cum dijs pactus sum, non timeo inquit, hoc est cur timeam. Obijcitur mihi quod me filius oderit.* ARELLII FVSCI PATRIS. *O' me filio pugnāte iam lassum, magna omnia sunt, nihil hoc putas, quod uiri fortis pater timeat? Miserum me, iam hosti nimis notus sum, iam pro te nescio quid etiam lex timet. Miraris si quod legi satis est patri nimis est? Nunquid luxuriā, inquit, obijcis? ego uerò te etiā morari posco inter uoluptates. Quousq; in duro castrorū iacebis cubiculo? quousq; somnum clasßico rumpes? quousque cruentus uiues? simus hilares. Triū uictoriarū uota soluenda sunt, tot acies sustinuisti, tot uulnera, possum cū repub. queri, sero dimitteris. Subinde audio te dicentē. Malo gloriam q̄ uitam. Hoc ergo me exanimat, quod mori tibi tam facile est, deniq; uno quiesce bello.* POMPEI SYLONIS. *Causa abdicandi est, ne sine filio uiuā, quē tādiu non uiderē nisi abdicarem. Abdicatio mea in potestate abdicati est.* ROMANI

HISP

HISPONIS. *Quid fatigatæ felicitati molestus es? quid expectas donec castris eijciaris?* MENTONIS. *Erubescit Respub, tam cicatricoso milite uti.* Non *oportet tantã uirtutem sine successore cõcedere, ducenda uxor est, sed iam nunc te admoneo ne unum tollas.* CORNELII HISPANI. Non *ante te retinere cœpi quã dimisit* Resp. Nullũ *iam tibi uulnus nisi per cicatricẽ imprimi potest, adhuc diutius fuisti cũ hoste quã apud patrẽ, dum tantũ sanatus es.* IVLII OTHONIS PATRIS. *Optimus uirtutis finis est antequàm deficias desinere.* EX ALTERA PARTE. *Ter fortiter pugnantem abdicatis, licet* ALBVTII SYLLI. *Quis hic subitus insonuit tumultus? nunquid imperator uocat? uenio, plurimum in prima acie laboraui, pudet me ter uictum militare.* P. ASPRENATIS. *Quousq;, inquit, periclitaberis? bene habet iudices, pater me putat dignum esse qui saluus sim. Senator post sexagesimũ & quintũ annũ in curiã uenire non cogitur, nõ uetatur.* Pr*ætorio licet prætexta toga uti festis aut solennibus diebus, nũquid necesse est? Quicquid aut præmij aut hono ris nomine datur, in utrãq; partem sumi liceat, alioquin desijt præmiũ esse, cui necessitas iungitur.* Pareo *illi patri qui gloria nos immortales fieri dicebas, qui ex acie redeũtis uulnera oscu labaris.* Ad *hæc noua & diuersa imperia subito me circũagi putas posse? non ita est.* Ille *in me dominatur affectus, qui animum primus intrauit.* L*uxuria, auaritia, desidia, iniustitia, timor, nõ dediscũtur, & quotidie hæc oĩa aut castigãtur aut pu niũtur, in tãtũ etiã uitiorũ tenaces sumus. Crede mihi pater nõ sum mei iuris, cũ ille prælij clamor exortus est, inuadere hostis libet, obstantis cuneos gladijs diducere, hic impetus, hic ardor animi, domũ tuã trinis hostiũ spolijs adornauit: huic supplicationes illas debeo, propter hoc me etiã cũ abdicas diligis.* Non *animus, non lingua constat, in alieno opere cõprehensus sum,*

toga ipsa humeris non cedit. Ad obsidendum hostem, ad occupandũ castris locũ, ad intercipiendos hostiũ cõmeatus ire iusseris, animo nõ otioso. Quotiescunq; tumultus aliquis exortus est, in me ciuiũ diriguntur oculi, meas spectant manus, & adhuc, uerũ dicendũ, nihil patria debet mihi, nunquam pugnaui nisi coactus. Credis ne quicquid refero tibi? scimus quem uitæ cursum agamus, eadẽ pericula nos ubiq; circumstant, & totidem uiæ ad mortẽ sunt. Interdum continuatus labor firmiores facit, sæpe quos labor roborauerat, desidia consumpsit. MARILLII, *Sine me aliquod meritũ in patriã conferre adhuc militia mea munus est. Pugnabo & abdicatus, nec uerebor, ne uilis sit opera mea patri. Athenienses abdicato uicerunt duce, quantũ inter illũ & me interest? ille abdicationẽ uirtute deleuit, ego merui.* DIVISIO. *Prima quæstio illa ab illo facta est uulgaris. An filius ob id, quod sui iuris sit abdicari possit, deinde an debeat. Hæc tota tractationis est. Græci illam quæstionem primam solent tentare, quam Romanæ aures non ferunt, An uir fortis abdicari possit. Non uideo autem quid allaturi sint, quare non possit: nam quod & uir fortis est & toties fortiter egit, non plus iuris illi adest, sed plus commendationis. Colorem à parte patris quidam duriorem fecerunt, uoluerunt enim uideri inuisum filio patrem. Item malle illum cum hostibus uiuere, quàm cum patre, penè omnes, adulescentem insatiabilem esse gloriæ, sed propter ipsum patri & moderandum & continendum. Quidam ex toto ad patris indulgentiam refugerunt & non disputauerunt hoc modo, quo Sylo Pompeius disputauit, qui sic diuisit ut diceret, etiam si patrem non haberes, desinere debebas, quia patrem habes, desinere debes, quia pater uetat. Facit illo modo quo Gallio qui sic diuisit hãc partem, hoc impero Reip. causa, tua causa, mea causa: sequentia duo uidetis, quemadmodum potuit implere illud*

illud Reip. causa imperare. Sic tractauit, primũ ut pluribus iuuenibus pateat ad uirtutẽ aditus, nõ debere oĩm occasionẽ fortiter faciendi ab uno occupari: deinde expedire Reip. non uideri tantũ ex uno pendere, futurũ ut animi hostiũ crescerẽt, & suorũ frangerentur, si casu ter fortis occidisset. Ad ultimũ utile esse Reipub. ter fortem seruari, ut sit qui ostendatur iuuentuti. Iam illum magis posse ornamẽtum esse quàm præsidium. Illum sensum ueterẽ, Iam pro uiro forti nescio quid etiã lex timet, hoc loco Gallus posuit, hoc quoque inquit. Ter uiro forti, aut diffidit, aut cõsulit. Nec illam quidem secuti sunt tractationem, qua usus est Blãdus qui dixit, Militia tibi superuacua est, inuidiosa est, periculosa est. Superuacua est, quia non cogeris, imò uerecunde uetaris. Gloriæ causa aliquis militat, cõsecutus es gloriam, uacationis causa, cõsecutus es præmiũ. Tria domi præmia sunt: & sic transijt, ut diceret, inuidiosum esse unum hoĩem toties optare honores intercipere, quàm periculosa res esset inuidia, quàm magnos uiros oppreßisset: hic exẽpla, periculosam esse militiã, eodem loco collegit, quod certè illud unum nõ adiecit de lege, non posse illum iam fortiter facere, quia oẽs illum hostes peterent, et adiecit. Ideò lex ter fortẽ dimisit, scit illum iam obseruari ab hoste. His ergo omißis illi, qui amantem patrẽ induxerant, hoc genere egerunt, nõ possum pati, nõ possum desideriũ tui sustinere. Hoc loco AESCHINES *ex bonis declamatoribus, cũ diceret, nõ me gloria cupidiorem tui fecit, nõ omnibus admiranda uirtus, confitebor inquit, affectus patris, quos ut quisq; uolet interpretetur.* *Videbatur hic dum indulgẽtiam exprimit, nõ seruasse dignitatem patris. Placebat aũt Latroni potius ratione detineri patrẽ quàm affectu, cũ in ratione habeat aliquẽ locum & affectus.* ASPRENAS *colorem secutus est longe aliũ, dixit enim se nõ negare Reip. uiri fortis operas, sed ad necessarios usus reseruare. Si*

magnũ aliquod bellum incidat, tũc & ueteranos uocari ad arma. Et illa sententia eius hoc loco ualde laudata est. Nunc illi militẽt quibus necesse est, tu militabis, si erit necesse. Sic uenisse populum Ro. ad Scipionẽ Aemilianũ cum maius bellum Numantinũ apparuisset, quàm quod alij duces sustinere possent. Magnũ interuallum inter Numantiã & Carthaginẽ Scipioni datũ, Sic ad Põpeium cũ piratæ maria clausissent, magna præsidia non esse cõsumenda. Hoc loco Asprenas de lege dixit & ipse sententiã, uidelicet ad hos casus lex ter fortem sepofuit. A parte filij colorẽ induxerunt quidam, ut illum cupidum gloriæ & bellicosum facerẽt. NICETES quidẽ hoc usus est uerbo

& sic egit ut quereretur quod cessarent manus suæ, quod inermes essent. LATRONI nõ placebat hic color, malebat adolescentẽ iudicio quàm morbo militare, hoc est, inquit, quod pater efficaciter dicat, detrahere illum operibus suis glomerariũ, sanguinariũ, quẽ nec pater posit retinere, nec lex dimittere. Quidã pacti sunt cũ patre, tanquã MENTO, qui dixit semel tantũ se militare uelle, ut aliquid uideretur Reip. supra legẽ præstitisse: quidam perpetuã denuntiauerunt militiã, quã diu uires fuissent, nõ defuturũ Reip. uirũ fortẽ. Nõ probabat hunc colorẽ LATRO. Negabat patri abscindendã spem filij in perpetuũ. VIBIVS RVFFVS hoc colore egit quo Mento, sed illud adiecit, peruenire ad se uoces inuidorũ illas, nunquid amplius pugnauit, quàm quod necesse illi fuit? Quidã hoc cõpositũ & simulatũ inter nos putauerũt, ut ego militare uellem, tu uetares. LATRO uehemẽter egit à parte patris et adiecit, abdicato nõ permittam exire, inijciam manus, tenebo, nouissime ante limẽ exeuntis cadauer hoc sternã, ut ad hostem peruenias, patrem calca. Putabat Plancus summus declamator Latronis hunc sensum à Latrone fortius dictum à Lesbocle Græco tenerius, qui dixit sic: FVSCVS ARELLIVS

LIVS religiose patrem induxit omnibus territũ: aiebat præceptorem suũ in hac controuersia describentem pericula futuri prælij, Homeri uersus ob hoc ædidisse: GLYCON dixit: DIOCLES CARYSTIVS dixit: GLYCON dixit: AESCHINES non ille orator, tunc enim non declamandi studiũ erat, sed hic ex declamatoribus dixit nobis cum denunciaret filio periculum, & præsagijs tangi se diceret. DIOCLES CARYSTIVS dixit sentẽtiam, quæ nõ in declamatione tantũ posset placere, sed etiam in solidiore aliquo scripti genere, cũ de fortunæ uarietate locum diceret. DORION dixit, rem paulo quidem elatiorem, quàm pressa & ciuilis oratio recipit, sed qua egregie attonitos patris affectus exprimeret.

LVCII ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER III.

MISSA præfatione et epistola cõtrouersia hæc est. Diues tres filios abdicauit, petit à paupere unicũ filiũ in adoptionẽ, pauper dare uult, nolentem ire abdicat. PORTII LATRONIS. Hanccine meam esse fortunã? Eodem tẽpore & abdicor & adoptor. Ista uidelicet domus adolescentem me non capit, quæ te senẽ fecit, quietiora tẽpora pauperes habuimus, bella ciuilia aurato capitolio gesimus diuitias putas aurũ & argẽtum ludibria fortunæ, quæ inter iocũ ipsis dominis ueniũt? Denũcio tibi diues etiã si uenero, dabo operã, quod in tua domo facillimum est ut abdicer. Etiã si multa cõtra expectationẽ accidunt, nunquã tamen futurũ putaui, ut aut pater meus liberos odisset, aut diues cõcupisceret. Non desidero patrimoniũ. Fragilis & caduca felicitas est, et omnis fortunæ blandientis speciosus cum

periculo nitor,& ſine cauſa ſæpe fluit et ſine ratione deſtituit. Vidi *ego magni exercitus ducē ſine comite fugientē,uidi ambitioſa turba clientū limina deſerta, ſub domino rectore uenalia.*Nam *quid ex ſummis opibus ad egeſtatē deuolutos loquar?* Multa *tibi ſuccurrerent exēpla etiam ſi in una domo quæras.* RVFFI VIBII, Habendos *eſſe liberos is quoq; iudicat qui nō libentiſſime habet.* Ego *illos in friuola inuitaui noſtra.* Qui *illis meā promiſi domū,ſuam eripiam? quid faciam?* Si *paruero,abdicabor,ſi nō paruero,abdicabor.*Patrem *habeo,hæc eſt cōtumacia mea,diues filiū non habet,me dabis, ſi diues reduxerit ſuos,me recipies.*Ita *nō adoptari recuſo,ſed cōmodari.* CAESTII PII. Accipe *uitæ meæ teſtē,quid magni æſtimas diuitem,cui placere difficile eſt?* Vultis *ſcire quare patrē non relinquam qui genuit me, qui educauit, qui abdicauit? diu dubitaui, ille amicum tentaret, an hic filium.* Abdico, *inquit.* Hoc *pater uerus.* Quid *ab eo qui adoptauit ſperare poſſum?* NARRATIO CAESTII PII, Diues *ſuſtulit unū filium,non fuit cōtentus, qui enim erat diuiti unus? tres ſuſtulit, poterat enim in adoptionē dare,abdicauit unū,alterū,tertium.* Iam *nihil diuiti ſupereſſe putatis,quartū abdicat.* ARELLII FVSCI PATRIS. Quiſquis *es auarus pecuniæ cuſtos immenſæ,cultor* *Syllæ,*cū multa quæſieris, poteris ne omnibus frui?* Filiū *quæris? ecce turba iuuenū ſine patre.* Impera *quid uis nō negabo,militabo dūmodo ubicunq; fuero tuus ſim, ita nos pauperes ſumus qui habemus,quod diuites rogent? unde talē patrē? nō iraſceris niſi ut ames? quid porrò iſta matrimonia in quæ male ſani ruitis? gaudia dominorum? at onera ſunt?* Mille *cū uentum inter uices ſuas exēpla referebas,et inter illa ponebas et diuitis domū.*Merito *abdicaſti an immerito?* Si *immerito abdicaſti,odi patrē tot eijcientem innocentes,ſi merito, odi domū tot facientē nocentes.* Aliquid *in domo locupletis nō agend*

*Syluæ,

agendum agã. Quæ apud nos frugalitas est, apud illos humilitas est. Petis iterũ potius filios quàm recipis: colit etiamnũ in capitolio casam uictor oĩm gentiũ populus, cuius tantam felicitatem nemo miratur. Merito potens est, nemo ab eius origine est, qui nõ reliquit patrẽ, egredientẽ te certe domũ redeuntem comitabor, nec nisi in limine deseram, ero in publico filius, amo æquè pauper pauperẽ patrẽ, utiq; consueui. Non possum agere in domo diuitis filiũ. Si charum tibi seruum uẽderes, quæreres quis suus emptor esset, nam me hercule habeo, quo tibi irato satisfaciam. Interim pluris omni matrimonio puto, hoc somnium quod sic me amittere curas, satis amare non possum. Quid faciam adoptatus? loquar filijs eius bene de abdicatione? Ego in domum uestram intrabo, tanquã ego uos eiecerim? ego ornamenta uestra occupabo. Tum illic si quid commisero nec meus recipiat pater. Quid est quod aut negandum mihi, aut excusandum sit. Non insanißimum dispendiorum malum, non erubescendos amores, neq; luxuriãtem habitũ, neq; potatus obijcis filio: hæc si non potes, aliqua saltem ex cõmentarijs amici tui describe, madentem unguentis hesternis, conuulneratũ libidinibus, incedentem, ut fœminis placeat fœmina mollius, & cætera quæ morbi nõ iudicij sunt. Abdicatio loquax est. Quàm te paupertas amo, si beneficio tuo innocens sum. Accusatorem non habeo, me miserũ, etiam laudatorem habeo, et eum cui non omnes placent, hoc enim malo dicere quàm omnes nõ placent. Non tibi per multos liberos angusta domus est, neq; turba lateri circumerrat, nec multus intra limen hæres est, nec post te aliquem retineas, quanquã nec sic quidem debuisti dare, *quàm *cùm enim deos cũ uotis patris uidisses certantes: et tutior aduersus fortunam est, cui aliquid post damnũ superest, & habemus exẽplum posse aliquem tris filios perdere. Ille Crœsus inter reges opulentißimus ad tormẽta post tergum uinctis manibus ductus est.

*eſt. Tu Craſſe poſt eueſtigata illa fugitiuorum arma urbis Romanæ ditiſsimus, qui nunc apud Parthos eges ſepulcro quoque *dicta præpea illa corrumpentium non fero, quoties enim inter diuitias ſuas exemplo iſtam poſueritis domũ, meliores perdentem diuitijs ſuis liberos, hoc ſcio noſtros fuiſſe maiores, hoc illum Elium Tuberonem, cuius paupertas uirtus fuit, hoc Fabritium Samnitium non accipientem munera, hoc cæteros patres noſtros quos apud aratra ipſa mirantes decora ſua circũſtetêre lictores. Surgite ſurgite iuuenes & meum rogando patrem, ueſtrum rogare diſcite.* BLANDVS. *Tres genuit, quatuor abdicat, abdico inquit, apparet unde uenias.* GALLI VIBII. *Si quis me audit, abdicari iam putat adoptatum, quare? *tum, ne auferam patri filium, filijs patrem, nec tam uicino exemplo emẽdaris. Qui abdicat ſuos quærit alienos, nulla certa felicitas eſt. Pauloante ego diuitis filijs inuidebam, modo illi mihi, laudat me pater cum abdicet, laudo ego patrem cum abdicer, hæc una inter nos diſputatio eſt, iſte me dignũ putat beato patre, ego me meo.* FABIANI PAPYRII. *Ecce inſtructi exercitus ſæpe ciuium cognatorumq; conſerturi prælium, manus conſtituerunt, & colles equis utrinque complentur & ſubinde omnis regio trucidatorum corporibus conſternitur, illatorum multitudine cadauerum uel ſpoliantium. Si quæſierit aliquis quæ cauſa hominem aduerſus hominem in facinus coëgit, nam neq; feris inter ſe bella ſunt, nec ſi forent, eadem hominem deceant, placidum proximumq; diuino genus. Quæ tanta uos fert ira, cum una ſtirps idemq; ſanguis ſitis, uel quæ furiæ in mutuum ſanguinem egere? Quod tantum malum uno genere uel ſorte uel fato *iunctum, an ut conuiuia poculis extruantur & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? Magna enimuero & laudanda ſunt propter quæ menſam & lacunaria ſua potius quàm lucem innocentes interim maluerint, An, ne quid*

*dicta præterea.

*reſpondeo.

*inuectum.

ne quid uentri negetur libidiniq́;, orbis ſeruitium expetendum eſt? quid tandem peſtiferæ iſtæ diuitiæ expetuntur, ſi ne in hoc quidem ut liberis reliquantur? quid tandem eſt quod in uitio corruperint? Primum ſi inde incipere uelis, ſedes ipſæ, quas in tantum extruxêre, ut domus ad uſum & munimentum paratæ ſint nũc periculo nõ præſidio, tanta altitudo ædificiorũ eſt tantæq́; uiarum anguſtiæ, ut neq; aduerſus ignẽ præſidiũ, neq; ex ruinis ullũ ullam in partem effugium ſit: ad delitias demẽtis luxuriæ lapis omnis eruitur, cædũturq́; gentium ſyluæ, æris ferriq́; uſus, iam auri quoq; in extruendis & decorandis domibus, nempe ut anxij interdiu & nocte ruinam ignemq́; metuãt qui tectis iniectus eſt fortuitusq́;. Hinc & illa urbium excidia ſunt quippe non defendis uni, ſed in communi periculo apprehendam, hoſtesq́; aliena & in ſua damna ualidiora ceduntur alia, ipſaq́; cum maxime flagrant ſpolium ex alienis ruinis ferunt. In hos ergo exitus uarius ille ſecatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat, quam uinctis ſeuere in hoc pauimentũ leuatum & infuſum tectis aurũ. O paupertatis, quàm ignotum bonum eſt. Quin etiam montes ſyluæq́; in domibus marcidis & umbra fumoq́; uiridibus. quid faciã? Si caruero, abdicabor, patrem amo, hæc eſt cõtumacia mea. Vt maria amnesq́; mutẽtur, uix poſſum credere quenquam eorum uidiſſe ſyluas patentisq́; campos, quos rapidus amnis ex præcipiti, uel cũ in plana infuſus eſt, placidus interfluit, non maria unquã ex colle uidiſſe lata aut hyberna cum uentis penitus agitata ſunt, quis enim tam paruis oblectare animum in uita poſſet, ſi uera cognoueris? Videlicet ut quæ inſtãtibus tangi cõprehendiq́; manibus aut ſinu poſſunt. An magna non capit, exiguum eſt & hoc, littoribus quoq; moles inuehuntur congeſtisq́; in altum terris exaggerant ſinus, alij foßis inducunt mare: adeò nullis gaudere ueris ſciunt, ſed aduerſus naturam alieno loco aut terra, aut mari

mutata

mutata ægris oblectamenta ſunt, ut imbres faſtidio rerum naturæ laborantibus. Iam ne liberi quidem niſi alieni placent. HISPANI CORNELII. Solus omnium abdicor, quia me meus pater diligit, alienus appetit. VIBII RVFFI. Diues filium non habet, me dabis? diues reduxerit ſuum, me recipies? ita nõ adoptari, ſed accommodari recuſo. Quid mihi obijcitur? Meritis amoris alienũ feci. Dic diues audiat, diuitẽ inquit, te eſſe uolo. O me abdicandum, ſi talem patrem relinquo. Laudabat mihi pater paupertatẽ, narrabat diuitũ incõmoda, aiebat multos diuites accuſatos, ego certe memini abdicatos. Abdico, non eſt patris mei uerbum. TRIARII. Quare abdicas? nunquid dies noctesq; impendo turpibus cõuiuijs? plurimũ uino in lupanari? ſi neſcis quæ crimina obijciantur, ab amico diſce. ſi omnes mali ſunt quid iſto patre cruetius? ROMANI HISPONIS. In hanc ego domum ibo in qua aut toties inſanitur à patre, aut toties peccatur in patrem? cum prodiero repente diues, dicent omnes, quis eſt iſte quem magna fortuna non decet? hæc eſt diuitis quarta abdicatio. SYLONIS POMPEI. Quantumcunq; eſt mihi ſatis eſt, unicus ſum, fortiter fortunam meã ferã, hoc nunc primum mihi accidit, dictus ſum filius. Et iam abdicor. Quid uideri me uelis, neſcio. innocentem, ſed abdicor: nocentem? ſed adoptor. Vtcunque tamen abdicatio tolerabilior eſt, unum abdicat adoptio, tris abdicat natura. Non poteſt mihi dici, quod cæteris abdicatis, in tua poteſtate fuit, ſi paruiſſes patri, non perdidiſſes patrem, etiamſi non abdicarer perditurus fui. Pars altera. PORTII LATRONIS. Si neſcirem quid mali eſſet pauperies, nunc intelligerem, cum abdicationem filius meus non timet. Fabritiorum imagines Metellis patuerunt. Aemiliorum & Scipionum familias adoptio miſcuit, etiam abolita ſeculis nomina per ſucceſſores nouos fulgent. Sic illa patritiorum eorum nobilitas fundamentis urbis habita,

usq;

usq; in hæc tempora constitit. Adoptio fortunæ remedium est. Non ignoro ego quorum inopia per otium in angulis diuitiarum conuictos strepit accusatioq; consequitur, neque quiescere sinit. Sed nulla materia in rebus humanis uirtutes clarius osten dit, census senatorium gradum ascendit, census in castris ordinem promouet, census iudices in foro legit, non persuadeo tibi. I ergo ad illos quos mauis sequi quàm reducere. FVSCI ARELLII PATRIS, Facilius possum paupertatem lauda re quàm ferre. Quid mihi Phocionẽ loqueris? quid Aristidem? Tunc paupertas erat seculi, quid loqueris Fabricios? Quid Coruncanos? pompæ ista exẽpla. Fictilibus fuerunt dij faciles, tibi non noueris diuitias esse paupertatem, quid uos liberis uestris optatis? ego meo imperium? DIVISIO. Non puto uos quærere quomodo hæc cõtrouersia diuisa sit, cum habeat negotij nihil. FVSCVS tamen sic diuisit, dico mihi licuisse adoptare, dico mihi licuisse recusare adoptionẽ, dico etiam ut licuerit recte tamen recusasse, & quod iure fit, uerum est, & quod sine iure quoq; rationẽ habeat, recte fit. Cum de iure diceret, dixit sub arbitrio, inquit, patris sum, & hoc subijcior patri, quia pius sum, in hoc sine dubio, ut pius sim: & ad manum argumentum est, nempe abdicanti respondeo. quid ita? quia respondeo, scilicet id ago ne desinam illius esse, quid ago cum respondeo emãcipanti? quid enim ad amittendũ patrẽ interest, utrũ eijciat an transferat? Si nõ licet recusare, cur potius abdicas me quàm tradis? Cum de officio diceret, in hæc diuisit, dico nõ fuisse dandũ sine magna causa filium in adoptionem, dico multo magis à te, dico minime illi. SYLO POMPEIVS sic diuisit. cœpit euertere et explosa quæstione. In omnia patri pareo, dum sit, etiam si in omnia, ibi non parendũ quo efficitur ne pater sit. Deinde quærit an inuitus filius, dari in adoptionẽ poßit: si non põt àno bis abdicari, quod arbitrij sui est, an poßit, nõ cũ cõtra uolũtatem

tem patris est, sed cum male arbitrio suo utitur : hic subiecit, an hic bene usus sit. De *officij parte tractauit & ita diuisit.* Turpem *esse adoptionem, inutilem esse, periculosam esse. Cum diceret turpem, dixit aliena bona inuadere, & trium filiorũ sub se sortem esse, & liberis spem reconciliationis paternæ eripere quam inhumanum esse. Cum inutilem diceret, dixit patri utilẽ esse, adoptanti inutilem esse. Cum patri inutilem diceret, tractauit, quàm graue esset unico carere filio quẽ alius concupisceret: & cum diceret diuitem esse, quodq; qui tot haberet solatia, filium quæreret, dixit:* Tibi *non erit facile adoptare eum.* Inutilem *esse diuiti cum diceret, sic tractauit, futurũ ut ad suos rediret, si nõ adoptasset.* Hoc loco *belle uidebatur dixisse.* Si *animũ patris intelligis, dat tibi notam recõciliandi tuos, negat se solitudinẽ pati posse. Cũ inutilẽ sibi esse diceret, paupertatem laudauit, in diuitias inuectus est, dixit se posse diuitijs corrumpi, quibus corrumpi poßit exercitus. Cum in diuitias inueheretur dixit, aiũt multa uitia diuites habere istos, & hoc grauißimum, quod suos non amãt.* Nec *esse quod quisquã se satis putet firmũ ad repellenda uitia, contactu ipso nocẽtia transeunti bono.* Nec *peccare discam?* Ecce *tu quàm cito abdicare didicisti.* Dixit *futurum, ut diuiti displiceret proprius inspectus, ipsum amorem paupertatis ab illis fastidiri: dixit futurũ, ut abdicaretur, si adoptatus placuerit, ego nec meo placeo: adiecit periculosam sibi futuram abdicationem in domo, suos dominos desiderante, et totam familiam expellere insitiuum hæredẽ cupiẽtem.* LATRO *ultimam quæstionem posuit quam ferè solebat, etiam si non recte fecit, quod adoptari à diuite noluit, an tamen bono id aduersus patrem animo fecerit, an ignoscendum sit, deinde, an bono aduersus patrem animo fecerit.* In *hanc quæstionem bona pars adulescentis est, patrem amantis & opibus præferentis.* LATRO *tamen negabat patrem daturum manus, bono ad-*

ucrsus

uersus se animo factum, sed consensum filiorum aduersus patrem dicturum tacitum, nescio quem. BROCCO quidam non male re usus, qui dixerat adolescentem uideri sibi habere capitalia quædam uitia, male de se existimare eum, qui ire ad iudicem districtim innocēs nollet. ARGENTARIVS oēs priores transiens partes statim ad hoc uenit, debuerit'ne patri parêre an nō debuerit, & in figurā contulit declamationē. Volo, inquit, alius filiū abdicet, qui petitur à patre paupere ut in adoptionē diuiti daretur, quā bonā, inquit, causam pater habebit? Dicit hic, deinde transit. Sic cū declamasset eā controuersiam quæ usitata non erat: Si ille filius malam causam haberet, ego bonā habeo, contulit suā causam cū illo. De colore magis quæsitū est, an adulescens debeat aliquid in diuitē dicere, quid enim faciet? diceret in eū qui tantū æs habet, & in amicum paternū, non dicit in eū quē fugit? & illi tamen qui sibi abstinentiam conuitiorum imperauerant, non bene præstiterunt, aliqua sentētiæ dulcedo surrepsit. At declamatores fidelius quos proposuerunt colores tuentur, nihil enim eos sollicitat, nullū schema nulla dulcedo sententiæ subrepit: sic quæ malā faciē habēt, sæpius pudicæ sunt, non animus illi deest, sed corruptor. FABIANVS PHILOSOPHVS hoc colore usus est, ut diceret, etiā si sustineret, at alicui tradi diuiti nollē, & in diuitias dixit, non in diuitē, illas esse quæ frugalitatē, quæ pietatē expugnassent, quæ malos patres, malos filios facerent. GALLVS VIBIVS fuit tam magnæ olim eloquētiæ, quā postea insaniæ, huic accidisse uni scio ut in insaniā non casu inciderct, sed iudicio perueniret: nam dum insanos imitatur, dum lenociniū ingenij furorē putat, quòd simulabat ad uerū redegit: hic controuersiam postero die quàm erat à Fabiano dicta declamauit. Solebat autē sic ad iocos peruenire, ut amorē describeret penè cātantis modo, ut diceret amorem describere uolo,

cum tanquam bacchari uolo. Deinde describebat et toties cœpturus repetebat, amorē describere uolo. In hac controuersia planè quod uoluit consecutus est, ut diuitias nobis in odiū adducceret. Sæpe enim ingessit, diuitias describere uolo, & multa facunde explicuit, corruptius quā Fabianus sed dulcius, hoc unū occurrit in quo pusillū inest insaniæ. Non me delectatis nō seruorum domini greges, nec sonantia laxi ruris ergastula, patrem gratis amo. FVSCVS ARELLIVS & hunc colorē dixit, hominibus offendor, cū primū de adoptione ista cogitarem, occurrerunt mihi, tres abdicat & audio in ista domo tres fuisse filios nec esse. Timeo infelicē liberis domū, & alias causas dixit: licet enim plura abdicato dicere, propter quæ nō litiget, sed nunc refero cui rei quisque maxime institerit. LATRO illo colore usus est, sodalem se tribus diuitis filijs fuisse, semper inquit, illos colui, imo adhuc colo, cum abdicati essent, ego illis suasi ut tacerent, & patrem cedendo mitigarent, dixi cum primū tempestiuū putabitis, patrem uestrū rogabit meus. Ecce admonet me aptissimū esse tempus. Verū est, non potest pater inuenire reconciliationis aptius tēpus, diues filios quærit. CAESTIVS illo colore, quos abdicatione non potuit terrere, putat se castigaturū adoptatione: non ille tuū filiū concupiscit, suos corrigit, dum illos correctos putauerit, te satis minatū abdicabit. Non faciet illud si at qui neminē adhuc habuit in quo hoc aut facilius aut iustius faceret. FABIANVS hoc colore, ut dixi, egit, nolo diues esse. RVFFVS VIBIVS hoc, nescio diues esse. Hæc in hoc loco cū diceret excepta sunt. Non est quod putes omnibus diuitias conuenire, nihil est insolentius nouitio diuite. Sed & illud dixit. Alius animose loquitur, ut ex contemptu diuitiarū gloriā petat, ego non dico diues esse nolo sed nescio. ALBVTIVS & ipse diuitias insecutus est, & dixit pulchram de Fabricio sententiam. Munera, inquit

regia

regia respuit, cum auro dominum timet accipere: & illum locum egregie tractauit, omnes cibos habebo suspectos, omnes potiones. Trium pædagogi, ex illis occidere me uolet quisquis frugalißimus fuerit. Non uenenũ pauperes timent, non hærede͂, adhuc nõ abdicatione͂ timebamus. SYLO POMPEIVS *illo colore egit, nemo illi placere potest, ne in hoc quide͂ alique͂ retinuit, ut non oe͂s abdicaret. Ecce nunc, inquit, inuenit nouam abdicationem, ne quid de reditu sperare possent. Et cum multa dixisset in diuitem, dixit. Non est quod mireris si te oderũt quos abdicasti. Colore͂ aperte paratius aliquid cur hic desiderat? quidã dixerunt patrem cupidã diuitiarũ, quod inuidiosum est in hoc usum, quidã ita diuitias fili dare uult, ut filijs eripiat? Ita Latro optimo colore usus est, in hoc inquit, te in adoptione͂ uolo dare, ut facilius per te abdicati recõcilie͂tur.* CAESTIVS. *Timeo, inquit, ne abdicer, uelim timeres.* ALBVTIVS *hoc colore usus est, summã sibi amicitiam cũ diuite fuisse, dixisse illum sibi dubitanti, an filiũ tolleret. Tolle, inquit, in meũ patrimonium, ego istũ fratre͂ liberorũ iudicabo. Item cũ & tertium abdicaret, dixit, quid si mihi illudis? tantũ unicũ etiamnũ filium habeo: uenit ad me & ait, redde quem educasti mihi, si emendati erunt, fruere, habebo hunc pro illis. Tentastis statim illũ reducere in gratiã, cũ filijs intempestiuum erat. Tentaui quoties subtrahendũ illũ, respondit, non tanquã poßit diuiti deesse filius.* SYLO *dixit: amicos, inquit abdicat, usus sum, quid ergo? mauis inimicũ adoptet, si intraueris domũ uidebis, an aliqui animũ patris à filijs auertant. Si reduxerit, inquit, illos, & quid fiet? capit diuitis domus quatuor liberos. Si illi te fratrem grauabuntur, libentißime recipiã, hoc de me diues meruit, ut illi darem filium paratißime commodato.* BLANDVS *hoc colore egit, ut diceret, diuitem inexorabilem esse liberis, omnia se fecisse ut illum placaret, uidere se magnas causas et graues.*

Ita certam futuram adoptionem. OTHO IVNIVS PATER solebat difficiles controuersias belle dicere, eas in quibus inter silentium & actionem medio temperamento opus erat. Edidit quidem quatuor libros colorum, quos belle Gallio noster Antiphontis libros uocabat, tantum in illis somniorum esse: & hoc uitium ab antiquis, qui artem dicendi tradebãt, duxerat. Illi enim colores probant qui non possunt coargui, non ut omnia asseuerent, ut non esse aliquo homine offensus. Sed ridiculum est affectanti, quod falsum probari nõ poßit. Nõ multum intereſt in cauſa ſua, falſum aliquis teſtem deprehenderit an ſeruũ, alteri enim credi non debet, alteri non ſolet. OTHO TAMEN IVNIVS bene dicebat has controuerſias quæ ſuſpitioſæ dicẽdæ erant. Itẽ memini optime dicere illũ pro hac re, ne adulteri reo, in quam SYRIACVS VALLIVS homo diſertus ad calumniam iurauerat. Erat genus iudiciale.

CONTROVERSIA DECIMA.

SPecioſum iuuenem dominus ſuus deprehendiſſe cum uxore in cubiculo teſtatus eſt, & ob id uxorem ſuã dimiſit: hoc nomine, ſeruum pro adultero poſtulatum, dominus non defendebat: mulierem, quam petebat præiudicium, tuebatur, opus erat aliquo colore, cum in cubiculo uiſa eſſet cum ſeruo à marito. OTHO IVNIVS nullam incertam poſuit, ſed tantum circumuentam à uiro mulierem egregie tractauit, cuius actio quã utilis fuiſſet ſtatim apparuit. NIGRO BRVTIDIO dicente, qui hoc colore uſus eſt. Accerſitum à domino ſeruum, qui inter ſe medius & dominam rem haberet, illã non eſſe paſſam, maritum indignatum, proſiluiſſe quaſi in corruptorem: uſus eſt colore, dixit enim accerſitum ut dominicæ libidini paparium faceret SYRIACVS cum ſecunda actione hunc colorem urgeret, diſertè multa dixit, inter quæ & hoc, adulterũ accuſator in cubiculum uſq; perduxit, patronus in lectum, &

pene

penè causam abstulit: & illud cum Syriaco uafre & facit, & belle respondet, cum prima actione diceret, non posuit causam sed argumentatus est, dixit probaturum se deprehensam in cubiculo cum seruo. NIGER BRVTIDIVS *cùm ageret, obiecit Syriaco, quod causam non posuisset, & institit assidue, quare non apparêret, quomodo seruus solicitatus esset, quomodo perductus in cubiculum: cum responderet Syriacus, ait, primum non apud eundem præceptorem studuimus.* Tu Apollo*dorum habuisti, cui semper narrare placet, ego* Theodorum *cui non semper: deinde si quæres magis, quare ego non narrauerim, ut ista narrares.* *Tunc *& contra maximum* Stertiniũ *quo premebatur, cum comes eius fuisset, dixit per annos duodecim in officio fui, dic quid in domo tua peccauerim? Sed hæc consuetudo uestra.* Tamdiu *uobis cordi sumus quàm diu usui.* Hæc *à Syriaco dicta magnis excepta clamoribus, cum occurrerent mihi præterire non potui.* Ad Othonem redeo, *à quo longius aberraui. Solebat hos colores adhibere, qui silentium & significationem desiderant, bene itaq; & hanc controuersiam hoc colore dixit, tanquam in emendationem abdicaturus & recõciliationis causa faceret.* Hoc nõ *detegebat, sed omnibus sententijs utebatur ad hoc tendentibus, tanquam, non possum, inquit, pati sine patre me, an sine te putas pati posse quẽquam, aut patrem putas pati sine liberis posse? & illud.* Credi*te mihi impium nihil de liberis duo patres cogitant, & illud, recipiat inquit suos, non possum sine te pati, hoc fortasse illi placebit, quod ad tuum patrem reuerti uoles: & illud, non amas abdicatos, domum illorum occupa, ama, serua:* dixit et il*lud, libenter, inquit, pauper sum & ego.* Dicet *aliquis, quare ergo in adoptionem diuitis filium recipi uolo.* Et *excusationem si dixero, filij mei causa facio, honestius autem nunc facio quasi filiũ ei facerẽ, & illud: hoc aut meum consiliũ est, aut illius, aut*

*Hæc ad hãc controuersiã nihil faciũt, ui detur fragmẽtum ex superiore controuersia huc casu translatum. Nam in illius calce loquitur Syriacus.

cōmune, cōsentiatis licet duo senes. Iungit et illud, temerariam adulescentiā et incautam contumaciā, fortasse iam superuacua esset adoptio, si non repugnasset. Et illud. Non recipio oīa licet facias, non ergo ero pater orbo diuiti, & illud in ultimo, scit me nō inuisum esse pauperem, ego te genui, ego diuitias docui contemnere, sequere autoritatem meam, nihil turpiter suadeo, nihil sordide concupisco, crede fidei meæ, hoc fieri expedit, quod inquit, me tibi diuiti nihil amplius dico. Totam, inquit, bene dixit controuersiā, sed hoc genere, ut putares illo dicente dicendū sic esse: deinde mirabere quid illi suspiciosa actione opus fuisset cū aperte liceret. Bene de hoc uitio illius Scaurus aiebat, illum actā in aurem tegere. GLYCON SCYRIDION ex altera parte satis dulcem dixit sentētiam. ARTEMON dixit. HERMAGORAS dixit.

CONTROVERSIA XI.

VIr et uxor iurauerūt, ut siquid alteri obtigisset, alter moreretur. Vir peregre profectus misit nunciū ad uxorem, qui diceret decessisse uirū. Vxor se præcipitauit, recreata iubetur à patre relinquere uirū, non uult, abdicatur. PORTII LATRONIS. Dij immortales qua debetis prouidentia humanū genus regitis, effecistis ut illud nō periculū esset amantis, sed experimentū. CAESTII PII. Antequā iuraremus diu inter nos hæc tacita lex erat, si abdicata fuerim, nō uiuā: huius illi pater nō credit, nec est nouū, nec uir credidit. Quæris quod iusiurandum fuerit? ita patri placeā. FVSCI ARELLII PATRIS. Iam uxor non nauigabo, non peregrinabor, fides tua me timidū fecit: mentitus, inquit, hîc es: solenne est amantibus, ideo nō nisi iurantibus credimus. Hos diuidere uult socer, quos ne mors quidē diuidit. Moriar ab eo exclusa et ero exemplum. Quædam ardentibus rogis thorum miscuerūt, quædam uicaria maritorū salutem anima redemerūt, quàm magna gloria

ria eius solicitudine pensata est. O te felicē uxor, inter has uiua numeraris. MARILLII. Aßiduæ contentiones erant, ego magis amo, imò ego: sine te uiuere poßum, imò ego sine te: qui solet esse exitus certantium, iurauimus, respexistis nos dij dignos, nunquā uiolauimus HISPONIS ROMANI. Difficile est iudici eorum secretorum causas reddere, quæ amātibus etiā sine ratione iucunda sunt: nec est quod putetis de abdicatione hodie tantū illis agi, de spiritu agitur. Scitis quēadmodum suos amat, non magis sine patre uiuere potest quàm sine uiro. IVNII GALLIONIS. Socer huius, sic enim te appellabo quamdiu uixero, quid sibi uolunt altiores gemitus, & fortiora inter lachrymas suspiria? nescio quid uideris fortius puella promittere, nō sum tanti, ut bis pro me pericliteris. ARGENTARII. Nocet illi indulgentia suorū, in duo pericula mulier incidit, quorum neutrū esset experta, si aut minus amaret uirum, aut minus amaret patrem. ALFI FLAVII. Nec est quod putetis illi facilius istius esse desideriū, et patri narrabat tanquā murmurauerit. PARS ALTERA P. ASPRENATIS. Nēpe si quid acciderit uiro peritura est, & si bene filiam meā noui, peritura est, si quid genero meo acciderit, filia mea moritura est: adijciā quod sit indignum, si quid filiæ meæ acciderit, uir eius uicturus est. Vide qua te lege cōstrinxeris, si parueris uiues. BLANDI. O conditionē æquā, alteri uitā debet, alteri deuouit. PAPYRII FABIANI. Nō poßum, inquit, relinquere uirū. Quid ni, inquit, nō potes, quæ mori potes? Ita'ne qui falsum mortis nūcium misit, uirum recipis? Vir dum nimis amat uxorem, pene causa periculi fuit. Vxor dum nimis amat uirum, penè causa luctus fuit: pater dum nimis amat filiā, abdicat. Seruate totā domū amore mutuo laborantē. Moriar, inquit, hoc patri minaris, uiro promittis. Potes sine uiro pati, peregrinationē eius sustulisti, facilius potes carere eo, qui spi-

ritum debet, quàm eo qui impendit. Et hæc controuersia non erat in diuinatione, nam præter illam quæstionē, an pater abdicare posset propter matrimonium, reliqua cum ad æquitatem pertineant, tractationis sunt. Optimam tamen coniecturalem quæstionem Latro fecit, proposuit illam, an etiam si non malo aduersus uxorem aīo maritus fuit, fecit tamen ut tam temerarius & inconsultus relinquendus sit, deinde an etiam malo aduersus uxorē animo fecerit. FVSCVS ARELLIVS iuris quæstiones subiecit. Non posse illam discedere à uiro: nam & hoc iureiurando illā obligauit, hunc enim animū fuisse sine dubio iurantiū, ut uiui non diducerentur. LATRONI contrariū uidebatur, onerari iusiurandi inuidiam, cum extenuari deberet, & illud iusiurandum contra fortunā uidetur, hoc etiā contra patrem. CAESTIVS contra fecit, & toto dixit iureiurando illam liberatam, illo casu solutos ipsos uinculo religionis, & ideo non futurū periculum uxoris, si quid accidisset uiro. SYLO POMPEIVS contradixit, illam teneri iureiurando, & adiecit, & si repudio diducta fuerit, non tamen solui fœderis pactionē: et ideo inquit, honestum mortis titulum uindico, ne si quid acciderit, aut ego pro aliena uxore moriar, aut illa pro alieno uiro. HISPO ROMANVS hoc colore usus est, iusiurandū iocosum fuisse, sicut multa quotidie iurarēt amantes, & ipsum iurasse, idq; oblitum se an iurasset, misisse nuncium, ut experiretur affectus uxoris, non perimeret. Vxorem intellexisse falsum nuncium esse, et ex eo se loco præcipitasse, ex quo præcipitata perire nō posset, ut quomodo ego illā, inquit, falso nuncio terrueram, sic illa, inquit, me falso periculo terreret. MARILLIVS præceptor noster licenter uerbo usus est, satis sensum exprimēte, cum diceret uxorē intellexisse mariti mendacium, & ipsa aduersum temerarios mariti iocos relusit. Hanc cōtrouersiam memini me uidere Nasonem declamare

mare apud rhetorem Arellium Fuſcũ,*cuius auditor fuit.* Nam Latronis *admirator erat, cũ diuerſum ſequeretur dicendi genus,habebat enim ille conſtans & decens & amabile ingeniũ.* Oratio *eius iam tum nihil aliud poterat uideri quàm ſolutum carmen.* Adeo *autem ſtudioſe* Latronẽ *audiuit,ut multas eius ſententias in uerſus ſuos tranſtulerit.* In *armorũ iudicio dixerat* Latro.Mittamus *arma in hoſtes,& petamus.* NASO *dixit :* Arma *uiri fortis medios mittantur in hoſtes.* Inde *iubete peti,et alium ex ſuaſoria ſenſum quẽ à* Latrone *mutuatus eſt, memini* Latronẽ *in præfatione quadam dicere,quod ſcholaſtici quaſi carmen didicerant.* Non *uides,uti immota fax torpeat &exagitata reddat ignes,mollit uiros otium,ferrũ ſitu carpitur,deſidiã dedocet.* NASO *dixit.*Vidi *ego iactatas mota face creſcere flammas,*Et *rurſus nullo cõcutiente mori.*Tunc *autem cũ ſtuderet habebatur bonus declamator.*Hanc *certe controuerſiam ante* Arellium Fuſcũ *declamauit,ut mihi uidebatur longe ingenioſius,excepto eo quod ſine certo ordine per iocos diſcurreret.*Hæc *illo dicente excepta memini:quicquid laboris eſt,in hoc eſt,ut uxori uirum, & uiro uxorem diligere concedas,* Neceſſe *eſt deinde,iurare permittas,ſi amare permiſeris.* Quod *habuiſſe nos iuſiurandũ putas?* Tu *nobis religioſum nomen fuiſti,ſi mentiremur,illa ſibi iratum patrẽ inuocauit,ego ſocerum.* Parce *pater,parce ſocer,non peierauimus.* Ecce *obiurgatur,neſcis quàm effrenate amor fertur, quãquam eſſe filiam preceris, charum quidem, quod illum ab indulgentia ſua euocet.* Dij *boni quomodo hic amauit uxorem,amat filiam & abdicat,dolet periclitatam eſſe,et ab eo abducit ſine quo negat ſe poſſe uiuere, quæritur periculum eius , qua penè caruit hic qui amare caute iubet.*Facilius *in amore finem impetres quàm modum , tum hos opponis terminos quaſi approbaturi cuſtodiant,ut nihil faciant niſi cõſiderate,nihil promittant niſi ut ius*

facturi, oĩa uerba ratione & fide ponderent? Senes sic amant. Pauca nosti pater crimina, & litigauimus aliquando, & cecidimus, & fortasse quod nõ putas peierauimus. Quid ad patres pertinet? quod amantes iurẽt sibi, crede, nec ad deos pertinet. Non est quod tibi placeas uxor tanquam prima peccaueris, perit aliqua cum uiro, perit aliqua pro uiro, illas tamen omnis ætas honorabit, omne celebrabit ingenium. Per socer felicitatem tuam magnum tibi quàm paruo constat exemplum, in reliquum diligentiores facti sumus, errorem nostrum confitemur, exciderat iurantibus esse tertium qui magis amaret sic

* dij sit *desit semper. Perseuera socer, recipe filiam, ego qui peccaui, pœna dignus sum, quare uxore necata socero causa sim orbitatis? Discedam è ciuitate, fugiam, exulabo, utcunq; potero desiderium misera & crudeli patientia perferam. Morerer si solus moriturus essem. Declamabat autem Naso raro controuersias, sed non nisi ethicas, libentius dicebat suasorias, molesta illi erat omnis argumẽtatio, uerbis minime licenter usus est nisi in carminibus, in quibus non ignorauit uitia sua, sed amauit. Manifestũ potest esse, quod rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres uersus, inuicem petijt, ut ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret: æqua lex uisa est, scripserunt illi quos tolli uellent, in utrisq; codicillis ijdem uersus erant, ex quibus primum fuisse narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit. Semibouemq; uirum, semiuirumq; bouem. Secũdum, gelidum Boream, gelidumq; notum. Ex qua apparet summi ingenij uiro iudicium non defuisse ad compescendam licentiam carminum suorum, sed animum. Aiebat interim decentiorem faciem esse, in qua aliquis neuus esset.

CONTROVERSIA XII.

RAptor nisi suum et raptæ patrem intra triginta dies exorauerit, pereat. Raptor raptæ patrẽ exorauit, suum non

exora

exorauit, accusatur demētiæ. PORTII LATRONIS. *Moriar, inquit, moriar hodie, ego uirum non fleo. Quid contremiscis senectus? quid lingua trepidas? quid oculi obstupuistis? nondum est trigesimus dies:* Vitā *rogas, dedi & perdidisti.* Mori *inquit, filium uis, ego te mori uolo? imò furor tuus, illa cæca & temeraria cupiditas.* Et *inter hæc pater illius, qui nimis cito exoratus est. Quare tam cito senex ille remisit iniuriam?* Ne *tristiore quidem uultu expugnatam filiæ pudicitiam tulit, timeo ne uerū sit quod audio, ne nouo, inauditoq; more de nuptijs puellæ exoratus sit.* CAESTII PII. *Quo melius de hærede iudicare poßitis, narrabo me iuuenem, habui patrem sanæ mentis, nec tam seuerum, scilicet, ut crudelis esset, nec tam indulgētem ut incautus.* Duxi *uxorem, quā pater iusserat, & tamen nuptiarum mearum me pœnitet.* Fili *non'ne sæpe excandui, sæpe reconciliatus sum, sæpe quod negaueram dedi?* Ipse *dispensasti triginta dies, ut haberet primos socer, medios reus, nouißimos pater.* Ne *omnia à prima adolescentia repetam, uirginem rapuit, patrē accusat.* Hei *intra triginta dies putas me accusatori permissurū, quod filio negaui?* Impetraui, *inquit, ab illo, alij aiunt illū à te, medijs me diebus accusas.* Rapuisti *uirginem, & cum tam libenter uiueres?* ARELLII FVSCI *patris.* Moriar, *inquit, etiamnum minaris? nōdum rogas? Quid, inquit, rogabo? iam lassus es, nec ullum adhuc rogasti.* Non *possum, inquit, exorare tam diu?* Nouo *more obijcit dementiæ constantiā. Quid? ergo tu poteris uidere morientem filium? fortasse non potero, & ideo irascor, dum licet.* POMPEI SYLONIS. Hæc *audacia eius ex parte culpæ meæ est, nimium indulgenter nutritus est, omnia sibi putat licere, nec ille unquam me rogauit.* Ignouit, *inquit, & alius ante me rogatus est.* Non *nosti conditionem legis tuæ, in hoc tibi pares sententias habent, pereunt, ipse ad alienam se misit, lex illum admisit ad meam.* Raptor

nisi

nisi & suũ & raptæ patrem exorauerit, pereat. Vis scire lex utrum maluerit? non exoratus irascitur, ex duobus patribus eum pater accusat, qui legem sequitur. ARELLII FVSCI. *Miraris me dubitare, ipsa lex inter mortem & nuptias dubia est. Quid me intempestiuæ proditis lacrymæ? nondũ erat tempus faciendi. Non est quod quicquam tibi promißisse lacrymas putes, fleo, quod necesse mihi est spectare filiũ morientẽ. Quid facturus sim, adhuc nescio, utiq; tu ante trigesimum diem scies. Exorabis, inquit, patrẽ. Quid ergo mihi molestus es, si hoc tibi satis est? O dij effregit fores, & identidẽ leges inuocãtẽ coëgit pati stuprum, nisi tam facile puellam exorauit, quàm patrem.*

*al.uitatione *Mortem* uita non meruit, accusationem deprecatus, cõsumuntur interim dies. Vter nostrum consumit? Rogo, inquit: Nunc tu ne me rogas? num ego rogare debueram qui periclitor?* PAPYRII FABIANI. *Demens sum uides, turpiter uiuo, meretricem amo, leges ignoro, dies tuos non numero, ad iudicem uocatus adsum. Ergo moriar, inquit: hoc si reo dicis, non curo: si iudici, uidebo: si demẽti, nõ intelligo. Et huic aliquis ignoscere potest, qui sic rogat? Vos mei iudices estis, iste habet suum iudicem, nec potest inexorabilem quæri, quem nondum expertus*

*forte, num *est,* IVNII GALLIONIS. *Rogo, inquit,* nunc hic sic. Si uolebas rogare, admouisses propinquos amicos, maiorum imagines, lacrymas, repetitos alte gemitus. Testor deos, sic rogaturus eram puellæ patrẽ. Cum, inquit multum in supplicijs habitum submiseris, cum dixeris, pœnitet quod rapuit, quod deteriorem non rogaui, cum dixeris te demẽtem fuisse, deliberabo cum amicis, deliberabo cum propinquis, deliberabo cũ tua matre. Me miserum quàm penè promisi, anime dura, heri fortior cras, & multum habeo quod deliberem, diuersi me affectus distringunt, inter reum & patrem distrahor. Hinc iniuria est, hinc natura. Quid properas? nemo tibi præter me rogandus*

dus est. Ergo, inquit, misereberis? nihil promitto ante trigesimũ diem. Miserum me, quod tantum triginta diebus irasci possum, longiore tempore opus erat. Audi à demente exempla huic crimini, denis uicenisq; annis inter bella iuuentus cõsenuit, nos triginta dies ferre nõ possumus. Deliberabo, lex nihil uult temerè fieri. Magna res est, inquit, delibera, cogita, tẽpus accipe: effregisti domum ciuis, ut dicis, etiã misericordis, morere. Non est hoc nocenti graue, ego nihil peccaui, propter te mori cupio, ratio à me exigitur alienæ culpæ, non meæ potestatis. Quid ergo facturus es? non pronunciabo ante supremũ. Quid sic miraris, si illũ ocyus exorasti? facilius est iniuriam donare, quàm crimen. Agedùm in medium senex, cuius misericordia crudelis sum, non putasti mecum deliberandum. Vnde autem scis quem filium habeam? ego certe adhuc nescio qualem filium habeas: nullum tempus uni uerbo angustum est, iam inquit, angustũ tẽpus est, & tibi uacat accusare, VIBII RVFFI. *Quis unquam præter me ignoscere iussus est? iam, inquit, tẽpus angustũ est, ita non putas me subducere quantum supersit? Iam, inquit, tempus angustum est. Angustum erat, si duos rogare deberes. Angustũ tempus est, exclamat, nescio quid rogem. Roga ergo. Me priorẽ rogare debuisti, nõ dico quia dignior sum, qui prius roger, quia pater tuus, id quod minimùm est, propius habito. Huc uideo illa pars legis pertinebat, ut suum patrẽ exoret. Patrem nati? sic aliquis exorat, sic deprecatur? Apparet nunc te primum rogare. Demens sum, imò si uis argumentũ dabo tibi, filius meus moriturus sit, nondum testamẽtum meum mutaui.* CORNELII HISPANI. *Multi me affectus diducunt, necesse est de alijs querar, de alijs erubescam, de alijs timeam, de omnibus etiamnũ deliberem. Ne ille quidem, quãuis dicatur nimis exorabilis, ignouisset, si sic rogatus esset.* PARS ALTERA ARELLII FVSCI PATRIS. *Me miserum*

pater

pater iræ tuæ detractum est nihil, & tẽpori multum, infœlicior sum, quàm si neutrũ exorassem. Mortem timeo postquam mihi homines gratulati sunt. Quid tibi optime socer pro ista misericordia tua, qua mihi & patri meo pepercisti, precer, nisi superstitẽ filiam? PAPYRII FABIANI. Non possum dissimulare pater, quod illũ exoraui, tuum beneficium est, certe cum exoratus est, hoc dixit, aliud quidẽ suadebat dolor meus, sed quid faciam? patris iudicio misereor. Miserere pater, scis quàm breuis sit aduocatio mea. Misereor, inquit, uis uerum dicam, quid dixerit? patris tui. Vnde ego miser ab hoc patre ueniens timerẽ patrem. CAESTII PII. Timeo mortẽ, nec iam habeo cui paream. MARILLII. Si tibi tam pertinax aduersum me odium est, audacter quid sis facturus, pronuncia. dic exorari te non posse, quid me incerta mortis expectatione suspendis? solicitus inter somnos quoq; uelut admotã ceruicibus meis securim expauesco, si non impetro ut uiuam, hoc certe impetrẽ, ne diu moriar. Non est quod putetis legẽ in numero dierum angustã fuisse, lex illius diu mori. Responde pater si seruaturus es filium, iam tẽpus fuit, si occisurus, iam tẽpus est, non possum metum sustinere ultra hæc tormenta diebus paucis, & in me mihi aliud licet. BLANDI. Ita parum contigit tibi, quod solus periclitante filio non rogas? LATRO sic diuisit, An intra trigesimũ diem raptor cũ filio agere possit, sicut non potest qui in custodia est, qui in carcere: etiã si cum alio potest, an cũ patre possit, quod uitæ mortisq; suæ arbitriũ datum est, cũ illi accusare eum liberũ est, quem mortiferũ est nõ exorasse: etiã si cum patre potest agere, an ab ijs possit, quibus faciendi potestatem lex patri dedit. Ista enim ratione nihil licet, si aut exorari, aut accusari ei necesse est: deinde si posset agere an debeat. Irascẽdi causam tractauit, quod rapuit, quod aliũ prius rogauit, quod me nõ rogauit, quod etiã accusat: si nõ exorauit

filius,

filius, dementia est: tantā dementiam ferre nō possum, cum adhuc an exoretur, incertum est. Hic paternos *affectus tractauit spem facientis, nō probabat* Fuscum, *qui paulò apertius agebat: est controuersiam promittere, potest nihilominus & bonus agi pater, & non exoratus,* FABIANVS *eam quæstionē fecit, & in ea multum miratus est, dementiæ nō posse agi, nisi cū eo qui morbo fureret, in hoc enim latam esse legem, ut pater à filio sanari deberet, non ut regi.* LATRO *eleganter dicebat quasdam esse quæstiones, quæ deberent inter res iudicatas referri, tanquam an quicquid optauerit uir fortis, aut tyrannicida accipere debeat, quasi iam pronunciatum est nō debere.* Nemo *quæstionē hanc iam tractat, sicut ne illam quidē, an quicquid pater imperat faciendum sit.* Inter *has putabat & hanc esse, an pater ob dementiam quæ morbo fieret, tantum accusari à filio debeat.* Aiebat *enim manifestius esse de lege & officio patris quæri, & fingi quasdam controuersias, in quibus pater furiosus probari nō posit, nec absolui tamen propter nimiam impietatem, libidinem fœdam.* Quid *ergo aiebat, nunquam utar hac quæstione? utar, & malis deficiar.* POLLIO ASINIVS *dicebat, hoc* Latronē *uideri tanquā forensem facere, ut ineptas quæstiones circunciderct, in nulla magis illum re scholasticum deprehendi.* Remittit, *inquit, eam quæstionē, quæ semper pro patribus ualentissima est.* Ego *semper scio, nullum patri curatorem dari, quia iniquus pater sit, aut impius, sed quia furiosus: hoc autem in foro esse curatorē petere, quod in scholasticā dementiam ageret.* GALLIO *& superiore usus est quæstione, & illam adiecit, an agi cū patre demētiæ posit, ob id quod facturus esset, non ob id quod fecerit: neminem iniuriarū accusari, quod iniuriam facturus sit, non adulterij, quod adulterium cōmissurus sit, nec dementiæ quidem, quod demens facturus sit aliquid.* Tu *uerò, inquit, mecum agis, non quod non exorasti,*

sed

*ſed quod exoraturus non es:puta enim me hodie exorari, ego demens uideor,qui uno uerbo ſanare poſſum me?*Lex *triginta dies dedit,quia iudicauit aliquẽ duriorẽ futurum.* Etiam *ſi demens eſt,quod non exoratur à filio,nunquid etiã & uigeſimo? ergo non potes hoc nomine damnare me, quod exoratus non ſim,etiamnum enim exorari poſſum.*Ita *ſi quis ueſtrum agere mecũ hoc crimen nõ poteſt,ut ſi quem ad triginta dies exorare poſſum,poſt triginta quæri non poteſt, aut crimen non habeo, aut accuſatorem.* SYLO POMPEIVS *fecit quæſtionem, qua* Gallio *uſus eſt,nihil acturũ adoleſcentem,etiam ſi damnauerit patrẽ: nihilominus enim periturum,quia lex nullam aliã ſalutis uiam dedit raptori,quàm ſi exorauerit patrem.* LATRO *hæc omnia quaſi membra in aliquam quæſtionem incurrentia tractabat, non ut quæſtionem, quanquam hoc ipſum in aliam aiebat quæſtionem incurrere,in qua quæritur,an raptor poßit accuſare patrem intra trigeſimum diem.*Nam *cum dico, non potes accuſare eum,in cuius arbitrio poſitum eſt, moriaris,an uiuas,non magis quàm magiſtratum in ius uocare,quàm de iudicibus tuis ferre ſententiam, non magis quàm miles in imperatorem ſuum animaduertere, adijcio non potes accuſare:nihil enim tibi proderit, etiam ſi damnaueris, morieris.* Lex *enim ſi non exoraueris,perire te uult,non exoras autem, etiam ſi damnas.* Quare *hoc non quæſtionis loco ponebat, quod imbecillum putabat.* Apparet *enim exigere legem ab eo, ut exoret patrem, qui non habet quem exoret : puta enim patrem alicuius eſſe tam palàm furioſum, ut nihil intelligat, hunc exorari à filio non uult.* Atqui *eodem loco eſt manifeſtus.* * Iuſtus *parum hoc putabat ualens eſſe, tanquam quæſtionem, ſatis ualens tanquam argumentum, & illam alteram ſatis ualentem quæſtionem, non poſſe cũ patre agi eo nomine, quod non peccauerit : ſed tractaturus iſte iniquitatem tra-*

*for. Iunius

ctatio

ctationis ponebat, cum diceret, agere mecum dementiæ, & si iam potest, nunquid enim peccaui? non sum exoratus, nondum tempus transijt, etiamnum tempore exorari possum: quàm iniquum nondũ esse me nocentẽ & iam reũ. Omnes infamauerũt raptæ patrẽ, quasi cũ raptore colludentem. GALLIO dixit, Ingenuus uirginem rapuit, si tamen rapuit. SYLO POMPEIVS eandẽ suspitionẽ in omnia contulit. Exorauit, inquit, raptæ patrẽ, miratur cũ exorabilẽ patrem haberet, rapuisse. HISPANVS dixit, Omnia cito facta sunt, iste cito rapuit, ille cito ignouit, nisi demens sum, est aliud suspicandum. ARGENTARIVS dixit, Rapta est, & statim exorata, imò nescio an exorata, deinde rapta, spero te innocentiorẽ fuisse quãuis uideri. Tu exorasse te dicis, ego te exoratũ puto: dic, quid tibi cũ socero conuenit? RVFFVS Vibius dixit, Dic mihi, quid tibi conuenerit, quando tibi nuptias promiserit, nec uictũ te hercules fateberis, cũ dies uenerit. ASPRENAS dixit, Iam, inquit, non multũ reliquũ est ex triginta diebus, si ex illo dies numerarẽ, cum primum exorasti, aiunt iam triginta dies præterisse. LATRO dixit, Id quod inter sententias scriptum est adoriar, dic ergo uerũ, dic ergo uerũ. CAESTIVS hac figura declamauit, ut rogaret patrẽ, tanquã exoratus esset raptæ pater: deinde ad hanc sententiam transit, nunquid peiorem causam habeo, si apud alterũ iudicer. LVCIVS eadẽ figura declamauit, & HISPO Romanus, sed transit mollius. Scio quid responderi mihi poßit, facile est domestico iudici satisfacere. Videro te cũ ad raptæ patrẽ ueneris. In hac controuersia TRIARIVS dixerat, Non scies an exores, nisi ultimus dies uenerit, * quod cũ id ius lugebit, perseuerabo. Deinde cũ scholasticorũ summo fragore, & tu quisquis es carnifex, cum strictam sustuleris securim, antequam ferias patrem respice. Bellè deridebat hoc ASINIVS Pollio. Filius, inquit, ceruicẽ

*quoad is lucebit,

E porrigat

porrigat, carnifex manum tollat, deinde respiciat ad patrē, & dicat, Agon? quod fieri solet uictimis. Sed ioco quoq; remoto, aiebat rem uerißimam, non posse carnificē uenire, nisi eo tēpore quo iam pater exorari nō posset. CAESTIVS ex altera parte hoc colore usus est, quia priorē rogasset raptæ patrē, suspensum esse uolui, statim illū securū esse nolui. De me queritur, quod illū potius cogitare de patrimonio filij quàm de periculo uolui. LATRO hoc colore usus est, scitis periclitantes alieno arbitrio agere, illi qui circa erant sodales, qui occurrerant amici paterni aiebant, Eamus statim ad raptæ patrem, in huiusmodi casu illi rogantur, nam raptoris patres rogant. SYLO Pompeius diuersum colorē huic secutus est, Non erit, inquit, duritia patris mei, item amici suaserunt ad raptæ patrem iremus, ne noceret apud illū quod tarde suū exoraremus patrem. HISPO ROMANVS bello docismo usus est, uis inquit amici eamus ad raptæ patrem? hoc curemus, ille domi est. FVSCVS ARELLIVS dixit, ille prior rogatus est, qui magis timebatur. TRIARIVS à parte adolescentis dixit, Timeo ne mutetur etiā exoratus. Hunc sensum non imprudenter Sylo Pompeius improbabat, aiebat enim non posse mutari semel latam sententiā. Quidā uoluerunt uideri, cito exoratum raptæ patrē, quidā tarde. FVSCVS Arellius dixit, Magnā partē legis consumpsi, nec de mora queror, raptæ pater rogabatur. CAESTIVS non probabat, & hac sententia usus est, cū hunc colorē arguendū putaret: uult uideri rogatum diu raptæ patrē, effecit ut uideatur eū diu non rogasse: malo autē uideri hoc patrē tarde exorari. HERMAGORAS solebat interdū diu schemata prosequi, interdū breuiter & fortius attingere, sicut in hac sententia fecit, cū suspitionem facere uellet, inter raptæ patrem & raptorem collusionis. ARTEMON dixit, GLYCON dixit, Hunc sensum commodius dixit

xit LEPIDVS Neronis præceptor, Misereris nisi etiã ultimo die, egomet iam tui miserebor. DIOCLES CARYSTIVS à parte patris ethicos dixit.

CONTROVERSIA XIII.

ABdicauit quidam filium, abdicatus se contulit ad meretricem, & illa sustulit filium, æger ad patrem misit, cũ uenisset, cõmendauit ei filium suum, & deceßit, adoptauit puerũ, ab altero pater filio accusatur dementiæ. PORTII Latronis. Qualem uidi ipse, fungebatur officijs, sedula circa lectum ægrotantis in omnia discurrebat ministeria, non impulsis tantum, sed laniatis capillis. Vbi est, inquit, meretrix? uenit ad me sedulo, qui diceret, filius antequã moritur rogat uenias, Nõ expectaui, dum iste curreret, amens cucurri. Cætera quemadmodum narrem nescio, si steterim, an sederim, quid locutus sim, quid audierim, nescio: hoc unũ scio, iacuisse me inter duos filios: accede huc puer, depositũ, crimen meũ, non habeo miser, cui te moriturus cõmendem, CAESTII PII. Recipi in sinũ nepotem uultis, & hunc abdicem? duos filios tuli, huic numero iã assueui. Patrem accusat, fratrẽ infamat, infantem persequitur. Rogo uos, non satius est meretricẽ amare quã neminem? Noui generis dementia arguitur, sanus eram, si nõ agnoscerẽ meos. Tradidit infantem & expirauit, non habeo cui crederẽ, offerebam me propinquis, illa uidelicet in hac cogitatione tacebat. Nos rogabimus, cũ frater non audeat. Meretricis, inquit, filiũ recepisti, nempe eius quæ meũ receperat. Fatear me aliquãdo infamem fuisse, nescio quis esset abdicatus, meliorẽ extuli. PAPYRII Fabiani. Quàm nihil in domo illa meretricia fœdi uidi, aßidebat mulier tristi uultu affecta, ægro simillima ipsa demißis in terram oculis. Pater, inquit, nihil tecũ frater loquutus est? in sinu meo filiũ posuit, domum pertuli, dementiam uocat, quod infantem non abdicaui. Quid facerem? negarem ali-

quid filio, cum ille rogaret pro filio? Ignosco tibi quod tam durus es. Aegrum fratrẽ non uidisti, ille magni successor modo patrimonij nactus in lectulo precario moriebatur. Non seruorum turba circunstabat, non amicorũ, inter infantem & muliérculam, deficientis spiritus in aduentũ meũ sustinebatur. Vt intraui cadentes iam oculos ad nomen meũ erexit, fugientẽq; animã retinuit. Pater, inquit, qđ adhuc nihil deprecatus sum, non cõtumacia feci, fratri mãdauerã. Indico tibi crimina mea, expirantem cohæredẽ, cum ad uitam uolui reuocare ut saluus esset, rogaui deos, & licet dementiã uoces, si uixisset, recepissem. ARELII FVSCI PATRIS. *Securior erã, quoniam putauerã illi omnia præstare fratrem, cũ subito nunciatũ est in ultimis esse filiũ, nec hæc à fratre, ò me miserũ, quod solum nepotẽ recepi.* ALBVTII SYLII. *Vt uidit uxorẽ, uidit & fratrẽ, circũspiciebat & patrẽ.* IVLII BASSI. *Tibi debeo mulier, qđ habuit filius meus, in qua domo ægrotaret. Pudet dicere, ut nepotẽ agnoscerẽ, rogatus sum. Non potest uno crimine dementia intelligi. Nemo sine uitio est, in Catone moderatio, in Cicerone constãtia, * in summa demẽtia: ad summã, tres fuimus, omnes peccauimus, ego quod abdicaui, frater quod tacuit, tu quod pro fratre non rogasti. Nõ sum uno hærede contentus, duos habere uolui, & quo magis concupiscam, habui. Misit ad me adfectus æger, non ibo? mihi crede, aliter tu à dijs, De cohærede cogita, te quis roget, quẽ roget, uidebis neminem rogare non posse, nisi qui accusare possit & patrem.* ALTERA PARS PORTII *Latronis. Quàm honestus fuit, subiecit meretrix quæ peperit, pater istius incertus est, bene cũ ipso ageretur, si & mater.* FVSCI ARELLII PATRIS. *Errat si quis sit qui me putet pecunia moueri, primũ assueui cohæredem habere, deinde olim iam cum puero isto paterna diuisi, quia mulieri ille frater donauit plus quàm*

f. desideratur

quàm pro sua parte. ROMAMI HISPONIS. *Incidit in meretricem, inter omnia mala, fœcundam ueræ inimicæ.* No-*scis quibus ante in cubiculũ riualis uenit quàm maritus.* ARGENTARII, *Cũ abdicaret, aiebat hoc scilicet, expectabo donec hac è meretrice liberos tollas.* Mulier *nescio an aduersus patrẽ iniuriosior sis, quod abstulisti illi hæredẽ, an quod dedisti.* ALBVTII SYLLI. *Sine ueniãt illuc amici, siue propinqui, nunc erubescunt in domũ meretricis accedere.* Mu-*lier quæ sine præfatione honeste nominari nõ potest, cedo istũ puerũ nulli agnoscendũ, sed mater asserat seueris modis, pater abdicauit etiã, quem sciebat suũ.* Erat *in domo puer, qui omnes uocabat patres, adoptauit eius filiũ, ꝑpter quã etiã suũ eiecerat.* CAESTII PII. Nullum *genus iudicũ recuso, si seueri erunt, nocebit isti, quod receperit meretricis filiũ: si clementes, quod abdicauit suũ.* Clamauit *pater, in domũ ergo meã meretrix ueniet, aut, quod turpius est, filius ad illam ibit?* Misit *in domũ nostram publicũ puerũ.* Quis *illis nuptijs interfuit, nisi aut abdicatus, aut abdicandus?* LATRO *sic diuisit, an pater ob illã adoptionẽ accusari poßit, an ob hoc debeat: omnes infamauerunt adolescentẽ, quasi illius criminationibus factũ sit, ut frater abdicaretur.* Et *ideo sententia laudatur* FABIANI, Nibil *tecũ locutus sum: cũ hoc unũ puero noceat, quod ex meretrice natus est, omnes operas dederunt, ut quantũ in controuersia licebat, huic uitio mederẽtur, efficerentq́; ne quid in illa uideretur meretricis fuisse, nisi nomẽ.* MARILLIVS *decenter hoc dixit,* Simul *obijcies fratri impietatẽ, nihil, inquit, in illa domo meretriciũ fuit, scires si mecum fuisses.* ALBVTIVS *ethicos ut multi putant dixit, certe laudatus est, cũ diceret, exeuntẽ prosecutus est: nõ probabat hãc* Messala *sententiam.* Non *habebit, inquit, fiduciam, si mauult uideri recepisse puerum quàm abduxisse, & qua ratione eum adoptandum*

 esse,

esse, non quia debuerit, sed quia secutus est. Fuit autē Messala exactißimi ingenij quidem studiorū partis, Latini utiq; sermonis obseruator diligētißimus. Idem itaq; cū audisset Latronem declamantē dixit, sua lingua disertus est, ingeniū illi conceßit, sermonē obiecit. Non tulit hanc cōtumeliam Latro, et pro Pythodoro Messalæ orationem disertißimam recitauit, quā suasoriam Theodoto declamauit per triduum, quæ dixerit suo loco reddam, cū ad suasorias uenero. A parte adolescentis nō unus omnibus color placuit, quidam personam eius qualem accepe-rant, introduxerunt durā & asperam. Ex quibus fuit et Hispo Romanus: hic unū aiebat efficiendū, ut nō durus uideretur, sed seuerus. In hac parte dixit nobilem illam sententiā, quā Fabius Maximus circunferebat. Venit aßidue in domū meretrix, non recedit, paulum abest, quin nouerca sit. CAESTIVS bella figura egit. Dementia, inquit, res est sanitati cōtraria, nō quæram extra exempla sani hōis, & quod pater me rogat, ipsum sibi cōparabo. Fuit aliquando sanus. Tunc quid faciebat? Oderat luxuriam, ut nunc castigaret, nunc iam seuerus. Senem putabitis sanum, si uobis lupanar ostendero? Sic declamauit, ut fratri patrem daret accusatorē, et illum argueret sibijpsi comparandum. LATRO fratri pepercit, puerum preßit, & dixit fratris filium non esse, et ne fratrem quidem hoc fieri uoluisse. Illa uerba ab ægro impetrata. Fabianus ex omnibus istis colorem secutus est optimum, qui aiebat dicere Messalam non tantū bonam partē adolescentis fieri, sed etiam honestam: obiecit patri, quod etiam fratrem abdicasset, nō schemate, sed certo. Nihil, inquit, peccauerat, amat meretricē, solet fieri, adolescens est, expecta, emendabitur, ducet uxorem, quare tunc non egit? Dementiā tuam aiebat, expectabat. Expectabat pœnitentiam, aiebat, tuā, iam resipiet. Hoc per transitū obijcere cœpit, quod nō recepisset, quod uidisset in lupanari habitantem. Abdicasti,

inquit,

inquit, ut emendares, non ut uitia augeres indies, nullum illius uitium ætatis amor est, recipe antequã aliquid faciat, cur mox pudore moriatur. Ad ultimũ obiecit illi, quod ægrũ non sustulisset. Potest, inquit, conualescere, si uiderit penates suos, mitius certe morietur paterno solo, * suo puero. Quare, inquit, tu apud fratrem non fuisti, & ego queror? ille cũ ad te mitteret, putauit, se ad duos mittere. Vtinam tecũ fuissem pater, redisses illinc cum filio, sed tuo. De adoptione nouissime questus est & hac figura. Abstulisti mihi fratrẽ, cum quo natus sum, cũ quo educatus sum, ut dares istũ. Indignor hanc fratri meo contumeliam, ut huius uocetur pater. Sed ut ut iocer, FABIANVS MAXIMVS nobilißimus uir fuit, qui primus foro Romano hunc uomicũ morbum, quo nũc laborat, intulit, de quo Seuerus Caßius antequã ab illo reus ageretur dixerat, quasi disertus es, quasi formosus es, quasi diues es, unum tantũ es, non quasi, lapsam. Hanc cõtrouersiam cũ declamaret Maximus, dixit, quasi tricolum tale, qualia sunt quæ basilicã *insectant. Dicebat autem à patre, oẽs aliquid ad nos, imbecilli alter alterius onera detulimus. Accusatur pater in ultimis annis, nepos in primis abdicatur, Nullus *autẽ. Hæc subinde refero, quod æquè uitandarum rerum exẽpla ponenda sunt, quàm sequendarũ. In hac controuersia Latro contrariã rem controuersiæ dixit, sed sibi declamabat, illũ Cæsare Augusto audiente & Agrippa, cuius filios nepotes suos, Cæsar Lucium & Caium adoptaturus diebus illis uidebatur. Erat Agrippa inter eos, qui non nati sunt nobiles, sed facti. Cũ diceret patrem adolescentis Latro, et tractaret adoptionis locum, dixit. Nam isti ex imperio adoptione nobilitati fuerũt: hæc et alia in hanc sententiã, MECOENAS innuit patri fascia recusare, finire iam quidam declamationem putabãt, hanc malignam rem Mecœnas esse, effecisse enim nobilem, non ut audiret quæ dicta erant à Cæsare, sed ut notaret.

*saluo

infestant.

*alit.

Tanta autẽ Mecœnas sub diuo Augusto libertate fuit, ut præpotenti tunc M. Agrippæ nõ defuerint, qui ignobilitatẽ exprobrarent. Vipsanius Agrippa fuerat, Vipsani nomẽ quasi argumentũ paternæ humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur: cũ defenderet reũ, fuit accusator qui diceret Agrippam, et quod in mediũ est, uolebat Vipsanum intelligi. Fuit qui diceret, cõcurrite, Agrippa malũ habebis, respõde dijs, Ea in arte utiq; mihi uidetur admiratione dignus diuus Augustus sub quo tantum licuit. Sed horũ non possum misereri, qui tanti putant caput potius quã digitũ perdere. Latro dignus fuit miseratione, qui ne excusare quidem errorẽ suum potuit. Nihil est autẽ crudelius quàm sic offendere, ut magis sis offensurus si satisfeceris.

CONTROVERSIA XIIII.

TOrta à tyranno uxor, nũquid de tyrannicidio sciret, perseuerauit negare, postea maritus eius tyrannum occidit, illam sterilitatis nomine dimisit, intra quinquenniũ nõ parientem. Ingrati actio est. PORTII LATRONIS. Si cum liberis torta est & incaste, descende, inquit, occide tyrannum: nisi occideris, indicabo. Subuecta manu satelles quid moraris? inquit, iam exposita tormenta sunt. Bene est, inquit, mulier, ad stuprum uocor. Instabat quotidie uiro uxor, exigebat tyrannicidium, tẽpus est, descende, Si nihil aliud ut liberos habeas, nisi tyrannicidæ paritura non sum. Miraris, si eo tẽpore matrona dicere potuit, descende, occide tyrannũ? comes sequerer, nisi me inutilem dimisisset tyrannus, descende, ego iam feci tyrannicidiũ meum. Eas nuptias tyrannicidium diduxit, quas nõ diduxit tyrãnus. CAESTII PII. Subito infelices nuptias oppreßit tyrannus, terrebantur matronæ, & premebãtur uirgines, nihil tutum erat, nulli feliciores tunc uidebantur, quàm qui liberos nõ habebant. Quædã itaq; elisere conceptos, quædam fœcunditatem suam moratæ sunt. Quod ad hanc pertinet,

agit

agit suæ fortunæ gratias, quod isto tẽpore nihil peperit. Tyrannus suspicatus est istum, nescio quid de tyrannicidio cogitare, siue isti aliquid excidit, siue magna consilia non bene uultus tegit, utiq; de uxoris garrulitate queri nõ potes, cum scias, quemadmodum taceat. Misit itaq; satellites, attrectate, inquit, uxorem, & adiecit, si quos filios habet: ueniunt in domũ crudelißimi carnifices, in quorũ uultibus extãt tormenta: iactatur misera inter satellitũ manus, et toto itinere nõ ducitur, sed trahitur. Hãc aliquis si torta nõ sit, mirabitur nõ peperisse, cũ cogitur? Isti de tyrãnicidio, iam de consilio indicemus. Iam enim puto, licet nupsit isti propter liberos, sed infelices nuptias cito tyrannus oppreßit, hoc publicũ diuortium fuit. Rapitur in arcem mulier, inter satellitum manus, uexatur atq; distrahitur. Hanc etiam aliquis si non torqueatur, non parere miretur? exposita in eculeum sæpius absentẽ uirum respexit, quàm præsentem tyrannũ. Quàm multas matres audiui illo tẽpore, quid nam uolui, quæ peperi? ARELII FVSCI Patris. *Explicantur crudelitatis aduersus infelicem fœminã apparatus, & alia instrumẽta, uiros quoq; ipso uisu frangentia, ad excutiendam muliebris pectoris conscientiam proponuntur, instat tam denunciationibus, quàm tormentis tyrannus, & minando torquet, tacet. Videt intentũ tyranni uultũ, uidet oculos minaces, & tacet, plus tibi præstare nõ potuit, si de te liberos sustulisset. Cæduntur flagellis artus, uerberibus corpus abrumpitur, exprimiturq; ipsis uitalibus, licet restet. An sit tibi ista datura liberos nescio, tyrannicidiũ dedit: ita fit mulier, nõ uis parere, delicata es, cruciatus puerperæ times. Fremebat indignatione captæ ciuitatis maritus, & cõsilio suo, & uxoris adiutorio fortior, quomodo occidam tyrannum? Quæ pars accedenti maxime uacat, ubi custodiæ cessant, ubi natura loci minore munimento uirtutem non submouet? Sic uir & uxor mentem exer-*

cebant, miraris si transit quinquēnium inter uxorē tortam, & uirum occupatū? sæuiebat etiam num tyrannus, torquebantur in cōspectu uirorū uxores, pœnitebat matres fœcūditatis suæ. HISPO ROMANVS *inquit, desiderabas liberos, ut sint quibus relinquas patrimonium. Ingrate ita tu hac salua hæredem non habes, nullum tormenti genus omisit, omnia membra laniata, oēs partes conuulsæ sunt, scissum corpus flagellis, exustum, conuulsum tormentis, ignoscetis puto mulierculæ, si dixero, falsa est.* HISPANI CORNELII. *Cōtabatur ille, nec ullis adhortationibus in tyrannicidiū poterat impelli, prorsus cum uxorē uidisses, posses timenti ignoscere. Assidue tormēta uariātur, accenduntur extincti ignes, tortor uocatur, sub quo mariti uxorem prodiderāt, pasci me tecū putabat, taceam, donas quinquenniū. Quid gloriaris? tanquā non facilius sit occidere tyrannū, quàm sustinere. Duplici beneficio uxoris suæ obligatur, & cur non est occisus, & quod occidit. Fastidit sterilem qui fecit.* IVNII GALLIONIS. *Instabat tyrannus, torque. Illa pars etiam potest subijci in ignes, in illa parte iam exaruit cruor, seca, uerbera, oculos lancina, faciam ne uiro placeat matrix.* PAPYRII FABIANI. *Describam nūc ego cruciatus, & miseram corporis patientiā inter tyrannica tormenta sæuientia: extincti sanguine refouebantur ignes, hæc desinebat torqueri aliquando, ut sæpius posset, exquisita uerbera, iam eculeum, quicquid antiqua sæuitia inuenerat, quicquid & noua adiecerat. Quid amplius dicam? tyrannus torquebat, et cū de tyrannicidio quæreret. O nos felices, quod nullis aucta puerperijs fui, acuit hanc, fecit tyrannicidiū silentio, certe tyrannicidam. Conuulsis laceratisq; membris, nec adhuc sufficientibus non dimissa est ex arce, sed proiecta. Quid est quod uxorem dimiseris? nunquid premit te onerosa sumptibus, et ut seculi mos est, in deterius luxu fluente, muliebris ambitio*

certami

certamine mutuo usq; in publica dāna priuatim insanit? Nunquid gemmas & ex alieno littore petitos lapillos, & aurum uestemq; nihil in matrona tecturā concupiuit. Si talis esset, facile illam corrupisset tyrannus. Expecta, potest parere. Non respondet ad propositū, nec ad certū diem fœcunditas, sui iuris rerū natura est, nec ad leges humanas cōponitur, modo properat, modo uota præcurrit, modo lenta est et demoratur. Expecta modo, pariet. Quid dicis? nō potest fieri, quare? quia torta est. Imputat tibi quod publicata est, imputat tibi quod torta est, imputat tibi quod sterilis est. IVLII BASSI. Aiebat tyrannus ure, cæde uentrem. ARGENTARII. Cæde uentrē, ne tyrannicidas pariat. TRIARII. Non ex formula natura respondet, & neq; ad præscriptū casus obsequitur, semper expectari fortuna mauult quā regi. Aliubi offenditur improuisa segetū maturitas, alibi seram magno fœnore moram redemit. Licet lex dies finiat, natura nō recipit. Quid faciā? Non agā gratias, quod non indicauit uxori meæ, ne uotis in gratiā. Aiebat tyrannus indica, nulla tua culpa est. Cæditur, tacet. Igitur tacere putas tutū, mirantur, tuum esse tyrannicidiū huius silentium. Expectasse aliqua per longū tēpus maritū dicitur, quanta laus est seruasse, cum expectasse tanta sit. Alia desiderio uiri attonita, in ardentem rogum se misisse, hæc non cum uiro arsisset, quæ pro uiro arsit? alia pro incolumitate mariti uicaria morte decidit. Credo hanc in tormentis oppressam, morte amplius pro uiro præstitisse, si quid amplius elegisset tyrannus. MARCELLI. Si tamen peccasset in partu, ignosci ei posset. Nupserat enim isti occupato. Crudeliores etiam illo, quem occidisti, tyrāno, ille torsit & dimisit ad uirum. ALBVTII SILI. Vicerat sæuitiam patientia, deerat iam sanguis, superabat fides, aliquando proiecta est, differebatur distortis manibus, emotis articulis, nondum in sua membra artus redierant.

Vxorem tortor dimisit, ad partum ingratus uocabat, quod in præmio nullam uxoris fecerat mentionem. Res tuas tibi habe, inijcere debuit manum, & ipsam inter res suas trahere, nihil amplius patri debes quàm uxori, mihi crede maius fuit tyrannicidium pati, quàm facere. PARS ALTERA ARGENTARII. Ego tamen torta sum. Merito obijceres, nisi uindicassem. FVLVII SPARSI. Vobiscũ iudices loquor, controuersia hæc, reum facere primũ si materia patitur. Non accepi quidem, & reddidi, aut accepi quidẽ, sed non potui reddere, aut ista nouißima, non facere. Non quisquis non reddidit beneficiũ ingratus tenetur, animus æstimandus est non reddẽtis. POLLIO ASINIVS aiebat, nunquã tentandas esse quæstiones, primam manifesto obtinere posse, qua negamus nos beneficium accepisse, perit tota causa, nisi in hoc uicit. Apparet enim ingratum esse, qui ne fatetur quidẽ se accepisse beneficiũ. GALLIO noster putat, quoties poßit, hoc auferendũ aduersario, quoties nõ poßit concupiscendum, quoties ne hoc quidem poßit, transeundũ, quasi donemus, & poßimus quidẽ facere cõtrouersiam, sed nolimus. Idẽ Attico Vipsani Apollodori discipulo placuit. Hæc ille amplius, quoties non potuerimus, aiebat, an beneficium acceperimus controuersiã facere, hoc modo faciamus, non esse tam magnũ quàm ille dicat: sicut in criminibus facimus, quoties negare nõ possumus, esse quidem crimen illud fatemur, sed leuiore pœna dignum quàm accusator arguat. LATRO in hac controuersia non dubitabat facere primam quæstionẽ, an beneficium dederit: hoc in hæc diuisit, Etiam si scisti de tyrãnicidio uiri, nec indicasti, nõ est beneficium scelus non facere: deinde ne scisti quidem. Non enim tibi indicaui, nec tam magnum consiliũ, uirilibus quoq; animis graue, cõmisi muliebri garrulitati, quæ id solum potest tacere, quod nescit. Etiã si dedit beneficium, an receperit. Occidi tyrannum, libertatem

mihi,

mihi, tibi ultionem reddidi plenißimam, persecutus sum nefariũ hostẽ, illic occidi ubi torserat. Dices me Reipub. causa fecisse, & tu Reipub. causa tacuisti. Tutus sit quod lege fecerit. Deinde ultima æquitatis tractatio, an quod fecit, facere debuerit? Hoc diuisit in hæc duo, an iam certam sterilitatem uxori bonæ facere debuerit, an ne sterilis quidẽ pro certo sit. Noui declamatores Pos cum Apollodoro, qui reus ueneficij fuit, & à Pollione Asinio defensus, damnatus Maßiliæ docuit. Et hanc quæstionem fecerunt in hanc controuersiam, an inter uiros & uxores data beneficia, ingrata lege teneantur. Nõ est beneficiũ, sed officium facere quod debeas, ut si filius patri se dicat beneficium dare. Hanc quæstionẽ fecit & Gallio noster. BLANDVS in ultima parte controuersiæ, qua de Republica disputatur, quæstionem fecit, An quinquennium numerari debeat à nece tyranni: illud tempus nõ debere imputari, quasi sterili, quo matres etiam æditos partus abominatæ sunt: illud tempus imputatur fœminis in Repub. quando pariunt non plus tyranno. Huic subiecit, an etiã si & alijs imputari tempus tyrannidis solet, huic non debeat. LATRO ex suo more has non quæstiones putabat, sed membra illius ultimæ partis ex æquitatis quæstione pendentia. An sterilis quidẽ, altius repetis, an uero quæcunq; quinquennio nõ peperit, sterilis est. Quid enim si uir alicuius abfuerit toto penè quinquennio in peregrinatione, uiro imputabitur. Quid si uir ægrotauerit, quid si maritus à uiro tortus inutilis in cõcubitu uxoris suæ iacuisset, ĩputaturus fuit? quinquẽnio quæris, quare nõ peperit? tyrannus erat. Nemo cũ parentibus suis querebatur, quod natus esset, hic quod torta est hic quod maritus occupatus tyrannicidio non uacauit in uxoris uoluptates. BVTEO aridus quidem declamator, sed prudens diuisor controuersiarum, contra Latronem sentiebat, Blando accedebat. Aliud enim esse aiebat, quæ intra quinquennium

nium

nium non potuit, non utiq; sterilis est: aliud quæ intra quinquennium non peperit, non statim dimitti potest sterilitatis nomine. Hic quæritur de conditione iuris, illic de spe fœcunditatis. Sed Blandum quoq; arguebat, aiebat enim sic fuisse quærēdum, an tyrannidis tempus excipi deberet, deinde etiam si nō in alijs, an inter hos gradus est. Sed ipse sic hāc in partes quæstionem diuidebat, an quæcunq; quinquennio non peperit, tanquam sterilis dimitti poßit. Posset enim accidere quod Atheniensibus in bello accidit, ut liberi & coniuges in aliquo tutiore loco deponantur. Imputabatur hoc tempus fœminis, quo uiros destituunt, non quo non habent. Sic tyrannus non uetuisset istam parere, quin interemisset. Et cum hoc uehementer impleuisset, & probasset, non omnes posse dimitti, si quinquēnio non peperissent, tunc illò transit. Et hic posset & hæc etiamnū, nō hoc quærebat, an deberet dimitti, sed an posset. Et hoc contra Latronem dicebat, quomodo istam quæstionē putas in æquitatis tractationem cadere, cum quid liceat quæratur, non quid oporteat: hæc enim, an hic poßit, per illum non posset quia tyrannidem non cœperat. Aliquod tempus immune à legibus miseriæ faciunt. Non dico quia torta est, sed hoc adhuc, propter æquitatis tractationem reseruo: sed non peperit quia rota est. Quia tu maxima in cogitatione occupatus, nihil de liberis cogitasti. PASSIENVS uir eloquētißimus, atq; temporis sui primus orator, hanc subtilitatem actionis non probabat in Latrone, sed assentiri dicebat, ideò quæstiones tractandas per se esse, si hæc mulier iusti repudij ageret, non ingrati. Ita non quæritur an legitime, sed an ingrate dimissa sit, itaq; in æquitatis tractationem cadunt, etiam quæ iuris sunt. Nam cū quæratur, an potuerit hæc dimitti, etiā si licuit, apparet, quod utiq; non oportuit, si ne licuit quidem. ALBVTIVS decentißime fecit, solebat enim ferè in aliquas figuras declamationē describere,

bere, & prius egit iniusti repudij, deinde ingrati, in quibus pu tat esse, an ullum beneficium uiro contulerit, à quo tanquã iniquè dimissa. Hic omnes quæstiones ad sterilitatem & æstimationem quinquennij pertinentes libere tractauit, deinde transit in ingrati accusationẽ. CAESTIVS pro uiro introduxit co lorem. Eo tempore uxor torta est, quo nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam, postea cogitaui, & hæc ipsa cogitandi causa fuit. Vxoris uitio utrunq; secutum est, ut illa marito insolẽtiam imputare non posset, maritus illi tyrannicidiũ posset. LATRO dixit, Si iam tum de tyrannicidio cogitassem, uxori non indicassem. FABIANVS philosophus colorem magis bono uiro conuenientem introduxit, quàm oratori callido. Dixit enim & cogitasse tyrannicidium, & uxori indicasse, & illam tum quidem fecisse, quod probam fœminam facere oportuit, nunc peccare quod putet beneficium esse recte facere. Hic color illi & in illa parte profuisset, si beneficium putas te dedisse, tyrannicidium non prodidisse, ego prior dedi, qui tibi tyrannicidium credidi, repudium ex tuo uis liberorum cupiditatem, quo semper uti tanquam uir eius debuisset, postea magis tanquam tyrannicida. L. VINITIVS Vinitij frater, Fabiani colorem ualde probabat, & aiebat onerari uxorem uno modo posse, si nihil uacuum decretũ ab illa maritus habuisset. Si dixerit, inquit, post tormenta se de tyrannicidio cogitasse, tum tyrannicidium uxori melius deberi meruit, si torta tyrannicidam fecit, quàm si tacuisset. Apparet & aliquid de tyrannicidio cogitatũ, de quo tyrannus usq; eo suspicatus est, ut torqueret. Dixerit co gitasse quidem se de tyrannicidio ante tormenta, sed uxori nõ indicasse, augebit uxoris beneficium. Liberius enim potuit, ait, tyrannicidium indicare, quod illi commissum non erat. Potuit enim uxor, etiam non indicante marito, tam magni consilij mo litionẽ deprehendere. At si hunc colorẽ Fabiani sequor, mutam

effic

efficiam. Si olim de tyrannicidio cogitaui, honestior sum uetus tyrannicida, & non priuatis, sed publicis malis ad ultionem impulsus. Si cum cogitarem non celaui uxorem, facilius persuadebo, me malum hodie maritum non esse, cui semper tam deditus fui. Ad ultimum hoc consequar, quod si quod audierat, tacuit, non beneficium est, sed fides. Hic est L. VINITIVS quo nemo ciuis Romanus in agendis causis præsentius habuit ingenium, quicquid longa cogitatio illi præstitura erat, prima intentio animi dabat, ex tempore causas agebat, sed non desiderabat hanc commendationē, ut ex tempore agere uideretur. De hoc eleganter dixit diuus Augustus, unus Vinitius ingenium in numerato habet. HISPO ROMANVS maligno & accusatorie, Nihil, inquit, ego isti narraueram, ista ut erat necesse aliquid ex sumptu, aliquid ex nocturnis uigilijs suspicata est, unde emanauerit sermo scietis. Videtis quò ueniat tyrannus, nō ad amicum meum, non ad seruum, sed ad istam, quæ nihil negotij habuisset, si tacuisset. Tua enim causa tacuisti, sciebas te perituram si confessa esses tyrannicidium. HYBREAS dixit.

CONTROVERSIA XV.

QVidam luxuriante filio luxuriari cœpit, filius accusat patrē dementiæ, PORTII LATRONIS. Vtriusq; tamē cōparetur luxuria, tu cōsumis patrimoniū patris tui, ego accusatoris mei, nauiga, milita, peregrinare, quære adolescēs, utere senex. Accusator meus diuersos & inter se cōtrarios affectus habet, cupit reum damnari, crimen absolui. CAESTII PII. Potest nobis conuenire, similes sumus, puta te patrem, dic quid me uelis facere. Si tam bona fide frugi es, & hoc imitor. Te ego imitor an tu me? Rogo uos ego prior cœpi, tu posterior luxuriaris. Patrimonium, inquit, cōputemus. Sed tu senex, inquit, hoc dixit, luxuria tua serius cœpit, citius desinet. ARELLII FVSCI PATRIS. Sed tu, inquit: senex. Vnde scis te

non

non futurũ luxurioſum ſenem? Omnia à te uitia, quod unguento coma madet, tuũ eſt, quod laxior uſq; in pedes tunica demittitur, tuũ eſt. Quid eſt quod aliud à te ſenes diſcant? quid porro? domus noſtra luxurioſos duos non capit, indulgentius te abdicare nõ potui. Ecquid mihi licet ſeniles annos meliore uita reficere? hoc nouiſsimũ meũ meritum eſt, ſed quod tibi proxime imputo, pro te etiam luxurioſus factus ſum. FABIANVS. Noli pecuniã cõcupiſcere, quid tibi dicam? Hæc eſt quæ auget diſcordiã. Vrbes & terrarũ orbẽ in bellũ agitat, humanum genus cognatũ natura, in fraudes et ſcelera mutua inſtigat, hæc eſt quæ ſenes corrũpit. Quidã ſummũ bonũ dixerũt uoluptatẽ, & omnia ad corpus retulerunt, nihil eſt mihi opus præcipientibus, exemplũ habeo, propoſui quicquid tu feceris, me facere, nauigabo ſi nauigaris, militabo ſi militaris, dic hodie quid putes melius? Sed illud Scipionum non obijcies, quod elegeris. BLANDI. Obijcit luxuriã propriam, & hoc dicit adoleſcens. Frugaliter uixi, quamdiu frugi patrem habui, ante me deſiſte, ante me cœperas. BLANDI, Senex luxuriaris, reſpondeo tibi, adoleſcens nauigaui, Ego iam, inquit, deſij, tu nondũ, Non miror ſi deſiſti prior, prior cœperas. MENTONIS. Quod gaudium accepiſti uerè luxurior. POMPEII SYLONIS. Si modo emendatus eſt filius meus (ſolet enim etiã luxuria ſimulari) ſuo quiſq; ordine reus ſit. Vis me ducere uxorem, ſi nouercam haberes, iam abdicatus eſſes. VIBII GALLI. Conuiuæ certe tui dicunt, bibamus, moriendum eſt. Si intelligo, hoc nulli magis in domo dicitur, quã mihi. Oſtendi tibi luxuriam, quã in te non uidebas. Alliga me, dum te cuſtodias. P. ASPRENATIS. Quia nihil proficiebam obiurgando, uolui illi uitam ſuã oſtendere. IVNII OTHONIS. Malam cauſam haberem, ſi aliũ accuſatorem haberem. Aliam cauſam haberẽ, ſi te filiũ non haberẽ. IVNII GALLIO-

NIS. Aliter à laudibus patris incipiam, hic adolescens temperatißimus et lubricũ tempus sine infamia trãsijt, duxit uxorem, filiũ sustulit, ad ætatẽ perduxit, iam senex factus est, nisi quod sibi bonũ uidet, luxuria usq; eò se proiecit, ut accusetur. Senex amens, senex ebrius, circundatus sertis, & delibutus unguentis, & in præteritos annos se retro agens, & ualidus in uoluptatibus quasi iuuenis exultans, nonne portentũ est? Luxuriosus adolescens peccat, senex autẽ luxuriosus insanit, ætates inhauriunt, uitia lasciuiunt. PAPIRII FABIANI. Nauem in portu mergis, alter soluto tẽpore labitur, alter insolito, alter alieno, alter suo, alter annos sequitur, alter senectuti repugnat. Non est luxuria, patrem uidere uelimus. Non simulas ista, sed facis, nec amantẽ imaginaris, sed amas, nec potantem adumbras, sed bibis, nec * te decet dißipare bona, sed dißipas. Nemo uitia quæ odit imitatur. Quis imperator ob hoc ipse de prælio fugit, ut bene pugnaret exercitus? quis ut ambitũ comprimeret, ipse honores mercatus est? quis ut seditionẽ leniret, turbauit rempublicã? Non coërcet uitia qui prouocat. LATRO sic diuisit, An ob hoc accusari pater poßit. Hic illã uocalem quæstionẽ posuit, quã solebat fastidire. Seleucius minimè solere patri obijci luxuriã, non magis quã auaritiã, quàm iracundiam. Non uitia patris accusari solere, sed morbum, & si poßit aliquid præter dementiã obijci patri, luxuria nõ poßit, alioquin filijs, inquit, abdicare permittis. Hic de suo consumit, an si ob hoc pater accusari potest à filio, hæc ultionum exprobratio. Si ebrietatẽ obijcere patri solet ebrius, si petulantiam iniuriæ damnatus, Etiã si ob hoc accusari potest, etiam si à tali filio, an si ad castigandũ filiũ hoc consilio usus est, damnandus sit. Ait enim adolescens, quolibet alio genere debuisti me obiurgare: quid si adulteriũ uindicare uellet cõmittendo? Turpe est sic castigare uitia, ut imiteris. Deinde an consilio luxurietur.

*f. me doces aut dedoces

rietur. Non enim concedit hoc filius, aut inquit, quare, si cœpisti sic emendare filium, cum emendaueris non desinis. CAESTIVS PATER. Patris aiebat simulationē significādam magis quàm profitendam, ita inquit, adparebit illū simulasse, si etiamnū simulat: si desinit simulare, ostēdit iam sibi nihil prodesse ea consilia, quasi filius emendatus sit: emendatū autē esse non concesșit, & aßidue dixit, nihil magis sequi interuallum hoc luxuriæ, etiā uere intermissa uitia uehemētius surgere. LATRO aperte putabat simulationē confitendā. Incipio, inquit, non tantū honestū senem, sed prudentē defendere, si quod uitiū uideri poterat efficio consiliū, quare potius significet quā dicat frugi esse. BLANDVS hac figura declamat filium, & pro abdicato respondit. CAESTIVS aiebat adolescentis partem diligentius colorandā, facere illū rem non improbam, non ita patri remittere quod à patre ipsi remissum sit. Idq; sic narrauit, ut suam quoq; luxuriā imputaret patri, non seuerā fuisse disciplinā, non bene institutæ domus legē, quæ posset adolescentis mores formare, & à uitijs ætatis abducere, quodāmodo, inquit, ad luxuriam à patre præmissus sum. Vnguēto cani madent, & comessator senex redijt, nulli nimis luxuriosus, sed parū sanus uidetur. Merito in adolescentibus omnē luxuriam uindicant, cito desinunt. Cum haberē luxuriæ istius exemplū, quæritis, quæ res mihi remedio foret. Aetas illa quæ faciebam, imputabat, me non discere: Hunc sensum ipse Cæstius sano genere dixit, Flauium Alfium auditorē suū, qui eandē rem lasciuius dixerat, obiurgauit. FLAVIVS hoc modo dixit, cum desideria descripsisset, paulatim se ad frugalitatem redisse, & odio sibi uitiosum factū, hoc fuit, inquit, quare desinerē. Sentiebam, inquit, me senē fieri. CAESTIVS hoc aiebat dulcius quidem, sed corrupit, & unam sententiam. Incredibile est, inquit, cum iuuenis sit sensisse se senem fieri, & noluisse uideri

tam diu luxuriatum, donec sentiret se senem fieri. FVSCVS ARELLIVS dixit, Non accusaturus patrē, sed me defensurus sum, ne aliena luxuria mea laudatio. Consilio luxuriantem filiū istum emendo. Superuacuū in narratione hunc colorē habuit, subito furore collapsam patri mentē, meretricē depēdentem collo senis, & parasitorū circūfusam regem turbā, sic cū riualibus rixari & ebrietati nocturnæ addi item diem. Putaui initio & ego consiliū esse, non morbū, desinet luxuriari, desinet, inquā, si propter me cœpit. Permanet in iuuenilibus uitijs, hoc turpius luxuriosus quo diutius. Quid faciam? e suo more emendare patrē uolo, luxuriandū est. SYLO POMPEIVS patronū adolescenti dedit, quod nō putabat in accusatoris persona Latro faciendū, ut aliquis per patronū accusaret patrem. RVFFVS VIBIVS. Festiuū senem qui in honorē filij sui adolescentis ebrius sit. In narratione hoc usus est colore, solutū patrē, iam mentē eius labantē laudare cœpisse luxuriā, dicerē esse felicius, si his qui sibi amare permitterent necessariū tantum habere, quantū acceperant, obiurgarent, interim quasi nō cōmemorent. Rusticū inquit, iuuenē, præmatura inquis seueritas non est frugalitas, sed tristitia. Quid tu senex facies? nō creditis hæc illū dixisse, qui uitia etiā obiurgare uult? luxuriatur. ARGENTARIVS hoc colore declamauit. Duo luxuriantur, una in domo, alter iuuenis, alter senex: alter filius, alter pater, uterq; licenti cultu per publicum incedit. Alter uobis ait, hoc cōcessum ætati utor, & iuuenili lege fungor, id facio quod pater meus fecit, cum iuuenis esset; negabit, bona ergo ætate cœpit simul primum hoc tyrocinium adolescentiæ, quasi debitum ac solenne persoluere. Reuertar ad bonos mores, qui qualem causam habeant uideritis, faciant etiam si non quod oportet fieri, at quod solet. Alter ait, scio me nouum ciuitatis miraculum, incedere luxuriosum senem, sed hoc castigandi genus

commou

commouere uisum. Vt *emendaret filium, ipse peccare cœpit: at si auus uiueret, nemo in domo luxuriosus non esset, tres luxuriosi fuissetis.* A PARTE PATRIS, GLYCON SYRICON *dixit.* AGROTAS *Maßiliensis longe liuidiorem sententiam dixit, quàm cæteri Græci declamatores, qui in hac controuersia tanquam riuales rogati sunt.* Docebat *autem Agrita pars inculta, & scires illum inter Græcos non fuisse sententijs fortibus, aut scires illum inter Romanos fuisse. Sententia quæ laudatur hæc fuit.* DAMOS CAMBRVS, DIOCLES CARYSTIVS, HERMAGORAS *rara sententia dicebat, sed arguta, & quæ auditorem diligentem penitus afficeret, securum & negligentem transcurreret.* In *hac controuersia dixit,* BARBARVS *dixit uulgarē sensum satis uulgariter elegantius hoc composuit* HISPO ROMANVS. *Placet uobis frugalitas mea, quod patrimonium seruo, quod acquisiui, duxi uxorē mature, semper dilexi, quod ad omnem me tutum fabulam præstiti.* Illud *affirmo, nihil tota uita frugalius feci.* Rem *ab omnibus dictam celeberrimè* SYRIACVS VALLIVS *dixit,* Fili *quando uis desinamus.*

CONTROVERSIA XVI.

QVidam *cum haberet formosam uxorē peregre profectus est, in uiciniam mulieris peregrinus mercator cōmigrauit, illā appellauit de stupro, adiecit preces, negauit illa: decessit mercator, testamēto hæredē omnibus bonis reliquit formosam, & adiecit elogion, pudicā repperi: adit hæreditatē, redit maritus, accusat adulterij ex suspicione.* PORTII LATRONIS. *Quanquam eò prolapsi iam mores sunt, ut nemo ad suspicāda adulteria nimiū credulus uideri poßit, tamen ego adeò longe ab eo uitio semper fui, ut etiā timeā, ne quis in me aut nimiam patientiā, aut nimium stuporem arguat, quod tam*

ſeram querelam detuli. Non accuſo adulteram niſi diuitem factam, ex ea domo ream protraho, in qua iam nihil meum eſt: cum ego tandiu peregrinatus ſim, nullum periculum terra mariq; fugerim, plus iſta intra unam uiciniam, quàm ego toto mari, quæſiuit. Poſt tantos impudicitiæ quæſtus, ſi tacere poßim, confitendum habeo, hac me cauſa fugiſſe, ut in acceßione patrimonij peregrinando cum uxore certarem. Illud iudices mihi tormẽtum eſt, quod notata iudicio uero, ut multiplicatã dotem perdat, plus tamen ex quæſtu habet, plus habitura eſt, quã quantum damnatæ perdendum eſt. Tantũ in iſtam diues amator effudit, ut poſt pœnam quoque expediat fuiſſe adulteram. Quæ præceperim uxori proficiſcens ſcio, cætera quemadmodum adoleſcens, formoſus, diues, ignotus, in uicinia formoſæ, & in abſentia uiri nimium liberæ mulieris commigrauerit, quẽadmodum aßidua ſocietate quotidianæ per diem noctemq; libidinis exhauſtis uiribus perierit, interrogate rumorem uos. Intelligo iudices quid officij mei fuerit. Poteram ego ſaluo pudore meo nihil de hæreditate ſuſpicari, in qua etiamnũ autor ab uxore dictus ſum. Veni nihil aliud quàm ut fortunam meã querar, nam cauſam melius uos noſtis. Tempus eſt iudices de uxore & marito credi, mulierem tam formoſam amari potuiſſe. Pudica forte ſic amari, ne ſollicitaretur, potuit. Neq; eſt quod dicat, in meo iſtud arbitrio poſitum? Erratis uos iudices, ſi non maritus ad ſollicitandam matronam putatis irritamentũ, ſpem corrumpendi quamuis facilem, quamuis amabilem ſenſum. Si tantum in formoſa ſperari poteſt, quantum placere poteſt, omnes formoſæ in ſe uniuerſos populos conuerterent matronæ, qua eſſe aduerſus ſollicitantes laſciuia ſolet. Prodeat intantum ornata, quantum ne immunda quidem ſit: habeat comites eius ætatis, qui impudicos, ſi nihil aliud, uerecundia annorum remoueant: ferat iacentes in terram oculos, aduerſus

uersus officiosum salutatorē inhumana potius quàm inuerecunda sit, etiā in necessariā resalutandi uicem multo rubore confusa, sic se inuerecundiā pignori: longe ante impudicitiā neget in ore, quàm uerbo: in hoc seruādæ integritatis custodia nulla libido irrūpet. Prodite mihi fronte in omne lenociniū cōposita, paulò obscœnius quàm posita ueste nudæ, exquisito in oēs facetias sermone, tantū nō ultro blandiētes, ut quisquis uiderit nō metuat accedere. Deinde miramini, si cū tot argumentis pudicitiam proscripserit, cultu, incessu, sermone, facie, aliquis repertus est, qui incurreret retia adulteræ, se nō subduceret internuntium, puto illud sollicitari se, arripi & denudari iussit, flagella & uerbera, & omne genus cruciatus poposcit, in plagas deterrimi mancipij uix imbecillitatem muliebris manus cōtinuit. Quoties quod nō una peregrinaretur questa est, nemo sic negantē iterum rogat. Cū quo questa est? apud quē indignata est. Abunde in argumentū pudicitiæ profuturū putas, si stuprum tantū negaueris, quod plerunq; etiā impudicissima spe uberioris præmij de industria simulat. Quando de iniuria tua uiro scripsisti, & ne in occasionē similis iniuriæ solitudo tua pateret, maturiorē reditū rogasti, & quanto decentius contumeliā penetralium meorū uxoris epistola quàm testamento sollicitatoris cognoscerē. Miserrimus omnis seculi maritus, si cōtentus absentia mea etiā nunc iniuriam meam nescirē, si quod fecerat tacere uoluisset. Toties solicitantem in istam faciem qua placere poteras, conuertisti. Non omne ornamentū, ueluti causam talis iniuriæ execrata es, quod proximum est à promittente rogata stuprum tacet. Inspicite adulteri censum ex eo impune, si quod adulteris edidit, si est aliquid quod non erit. Quid sigillatim oīa percenseo, quicquid ego nō emi in mundo tibi miser, ut maritus cum omni censu meo inter munera adulteri maneo. Sola mihi hæres esto. Quid ita habes, inquit, scripsit causas: quā cū semel

appellassem, cum iterũ, tum tertio appellassem non corrupi. O nos nimiũ felices, et aureo (quod aiunt) seculo natos. Sic etiam qui impudicas quærunt, pudicas honorant. Omnium bonorum meorũ, omnis pecuniæ meæ sola hæres esto, quia corrũpi non potuit, quia tot sollicitationibus expugnari nõ potuit, quia tam fideliter pudicitiam custodiuit. Tace paulisper nomen autoris; nunquid non testamento uiri creditis? nullam esse in uxore suspicatur infamiam inter mutuum eius amorem, aut certe ita creditũ, iam moriturus tabellas occupare, si uultis cũ muneribus meis imponere, elogiũ ex testamẽto adulteri petendum est. Sola hæres esto, quamuis aliena, quãuis ignota, tantũ, quia pudica, quia incorrupta est. Quid isti tam censorio adultero non mater est? non soror? non propinqua? aut nulla earum pudica est? Idcirco scilicet cũ tantis diuitijs peregrinas urbes in honorem pudicitiæ incognitæ perãbulabat? Illic ubi natus est, nulla pudica erat? at illic ubi negotiatus? quin illa nõ prostituta erat, uacuo testamento pudica hæres per errorem quæsita est. Ego adulterã arguo, quam in matrimoniũ recepi, qui cõmuneis ex illa liberos precatus sum, qui pudicã mihi libentißime crederẽ. Adcò ne iam cis patientia seculi nostri abijt, ut aduersus querimoniã uiri uxor alieno teste defendatur? At Hercules aduersus externorũ quidem opiniones speciosißimũ patrociniũ erat, ego uiro placeo. At ego si hunc morẽ inscribendi recipitis, in cõspectu uestro ita scribam. Vxor mea hæres esto, quod peregrinante me adamata est, quod hæres ab adolescente alieno ac libidinoso relicta est, quod tam infamẽ hæreditatẽ adijt: à duobus uos testamentis in consiliũ mitto, utrũ secuturi estis quod ab adultero absoluitur, an quod damnatur à uiro? Magnus pudicitiæ fructus est, pudicam credi, et aduersus omnes illecebras atque omnia delinimenta muliebris ingenij, est ueluti solum ac firmamentum, in nullam incidisse fabulam, nouos fortasse, nõ in

omnium æstimationẽ occurrere, & horrenda multa deinde ac uaria daturus experimenta, fœmina quæ damnũ pudicitiæ qui uis est, atq; curandus est esse ac uideri pudicam.

LVCII ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER IIII.

INSTATIS *mihi quotidie de* Albutio, *nõ ultra uos differam, quãuis non audieram frequenter, cum per totũ annum quinquies sexies'ue populo diceret, ad secretas exercitationes nõ multi irrumperent, quos tamen gratiæ suæ pœnitebat, alius erat cum turbæ se cõmittebat, alius cũ paucitate contentus erat.* Incipie*bat enim sedens, & si quando illum produxerat calor, exurgere audebat, illa intempestiua in declamationibus eius* Philo*sophia sine modo tunc, & sine fine euagabatur, raro totã controuersiam implebat, nõ posses dicere diuisionẽ esse, non posses declamationem, tanquam declamationi multum deerat, tanquam diuisioni multum supererat.* Cum *populo diceret, omnes uires suas aduocabat, & ideò non desinebat. Sæpe declamante illo ter buccinauit, dum cupit in omni cõtrouersia dicere, non quicquid debet dici, sed quicquid potest.* Argu*mentabatur moleste magis quàm subtiliter.* Argu*menta enim argumentis colligebat, & quasi nihil esset satis firmum, omnes probationes probationibus alijs confirmabat.* Erat *& illud in argumentatione uitium, quod quæstionẽ non tanquam partem cõtrouersiæ, sed tanquam controuersiam implebat, suam executionem.* Quid *igitur per numeros suos implenda non est?* Est *quidem, sed tanquam accessio, non tanquã summa.* Nullum *habile membrum est si corpori par est.* Splen*dor orationis quantus nescio an in ullo alio fuerit.* Non *thesis magna sed phrasis.* Dicebat

enim citato & effuso cursu, sed præparato. Extemporalis illi facultas, ut affirmabant qui propius norant, non deerat, sed putabat ipse sibi deesse. Sententiæ, quas optime Pollio Asinius albas uocabat, simplices, apertæ, nihil occultum, nihil insperatũ afferentes, sed uocales & splendidæ. Affectus efficaciter mouit, figurabat egregie, præparabat suspiciose. Nihil est tam inimicum quàm manifesta præparatio. Apparet enim subesse, nescio quid mali. Ideoq; moderatio est adhibenda, ut illa sit præparatio nõ confeßio. Locũ beate implebat. Non posses de inopia sermonis Latini queri, cum illum audires, tãtum orationis cultæ fluebat. Nunquam se torsit quomodo diceret. Sufficiebat enim illi inquantũ uoluerat explicandi uis: itaq; ipse dicere solebat, cũ uellet ostendere non hæsitare se in selectione uerborum, cũ res animũ occupauere, uerba ambiunt. Inæqualitatẽ in illo mirari libebat, splẽdißimus erat. Idem res dicebat omnium sordidißimas, acetum & puleiũ & laternas, philerotem, spongias, nihil putabat esse quod dici in declamatione non posset. Erat autem illa causa, timebat ne scholasticus uideretur, dum alterum uitiũ euitabat, incidebat in alterũ, nec uidebat nimium orationis splendorem, his admixtis sordibus non defendi, sed inquinari, & hoc æque omniũ est, ut uitia sua excusare malint quàm effugere. ALBVTIVS enim non quomodo non esset scholasticus quærebat, sed quomodo uideretur. Nihil detrahebat ex superuacuo strepitu, hæc sordida uerba ad patrociniũ aliorum afferebat: hoc illi accidit inconstantia iudicij: quem proxime dicentem cõmode audierat, imitari uolebat. Memini omnibus illum rebus omißis apud Fabianũ Philosophum tanto iuniorem quàm ipse erat cum condiscipulis sedere. Memini admiratione Hermagoræ stupentem ad imitationem eius ardescere: nulla fiducia ingenij sui, & ideo aßidua mutatio. Itaq; dum genera dicẽdi transfert, & modo exilis esse uult, nudisq;

rebus

rebus hærere, modo horridus & ualens potius quàm cultus, modo breuis & concinnus, modo nimis se deprimit, ingenio suo illusit, & longe deterius senex dixit. ætas ei non proderat, dum semper studium eius esset nouum. Idiotismus *est inter oratorias uirtutes, res quæ raro procedit.* Magno *enim temperamento opus est, & occasione quadam, hac uirtute uarie usus est. Sæpe illi bene cessit, sæpe decidit: nec tamen mirum est, si difficulter apprehenditur uitio tam uicina uirtus.* Hoc *nemo præstitit unquam* Gallione *nostro decentius.* Iam *adolescentulus cum declamaret apte & conuenienter & decenter hoc genere utebatur.* Raro Albutio *respondebat fortuna, semper opinio, quamuis pœnituisset, audire libebat.* Tristis *sollicitus declamator, et qui de dictione sua timeret etiam cum dixisset.* Vsq; *eo nullum tempus securum erat, hæc illum sollicitudo fugauit è foro, et tantum unius figuræ crudelis euentus.* Nam *in quodam iudicio centumuirali, cum diceretur iurisiurandi conditio aliquando facta ab aduersario, induxit eiusmodi figuram, qua illi omnia crimina irrogaret.* Et *placet, inquit, tibi rem iureiurando transigi? iura, sed ego iusiurandum dabo.* Iura *per patris cineres qui inconditi sunt.* Iura *per patris memoriam, & executus est locum, quo perfecto surrexit.* L V. ARVNTIVS *ex diuerso ait,* Accipimus *conditionem, iurauit.* Clamabat Albutius, *non detuli conditionem, schema dixi.* Aruntius *instabat, centumuiri rebus iam ultimis, separabant.* Albutius *clamabat,* Ista *ratione schemata de rerum natura tolluntur.* Aruntius *aiebat, tollantur, poterimus sine illis uiuere. Summa rei hæc fuit,* Centumuiri *dixerunt dare ipsos secundum aduersarium* Albutij *si iuraret ille.* Albutius *non tulit hanc contumeliam, sed iratus calumniam sibi imposuit, nunquam enim amplius in foro dixit, homo summæ probitatis, qui nec facere iniuriam nec pati sciret.*

sciret. Et solebat dicere, quid habeo quare in foro dicam quum plures me domi audiant, quàm quenquam in foro? Cum uolo dico, quamdiu uolo, & quamuis non fateretur, delectabat illum in declamationibus quod schemata sine periculo dicebantur: nec tamen in scholis effugere contumelias poterat Cæstij mordacißimi hominis, cum in quadam controuersia dixisset Albutius, quare calix si cecidit, frangitur, spongia si cecidit nō frangitur, aiebat Cæstius, Ite ad illum cras, declamabit uobis, quare turdi uolent, cucurbitæ non uolent. Cum dixisset Albutius in illo, qui fratrem parricidij damnatum exarmata naue dimisit, imposuit fratrem in culeum ligneum, Cæstius eandem dicturus sic exposuit controuersiam. Quidam fratrem domi à patre damnatum nouerca accusante cum accepisset ad supplicium, imposuit in culeum ligneum, ut perueniret, nescio quò terrarum: ingens risus omniū, sed nec ipsi bene ceßit declamatio. Paucas enim res bonas dixit, sed cū à scholasticis nō laudaretur, nemo, inquit, imponet hos in culeum ligneū, ut perueniant nescio quò terrarum ubi calices franguntur, spongiæ nō franguntur. Video quid uelitis, sentētias potius audire quàm iocos. Audite sententias in hac ipsa controuersia dictas.

CONTROVERSIA XVII.

MOrtua quidam uxore ex qua duos filios habebat, duxit aliam. Alterū ex adolescētibus domi parricidij damnatū tradidit fratri puniendū, ille exarmato nauigio imposuit, delatus adolescens ad piratas, archipirata factus est: postea pater peregre profectus, captus est ab eo, & remissus in patriā, abdicat illum. ALBVTII SYLLII. De fratre nec iudicare audeo nec loqui. Vno nomine gratias ago, & gratulor, quòd patrē seruare potui. Mori iussus, tanta tēpestate cōfusus, neq; æstimare quicquā, neq; displicere potui. Plura timui crimina pater fortuna torquēte, quàm quæ uideris ipse nosse. Nec satis memini,

ri, solutum mihi fratrē tradideris an alligatum, nescio quātum ad meum stuporem attinet, etiā fugere potuit: nec satis meminerā tale ministerium an pœnam esse uoluisses, uindictam an parricidium. Insui *fratrem culeo iubes, nō possum pater.* Non *ignoscis, an non credis? ego cōtendo nec te quidē posse.* Si *quis tibi dixisset tyrannus, ueni, tuis manibus filium insue, in hoc opere potes oculis tuis, potes manibus uti? potes audire inclusi filij gemitū?* Si *potes, timeo ne innocentē damnaueris.* Si *nō potes, quid frater in fratrem posset? patrem testem dedit.* Quid *accusas, quod impunitatem fratri dederim? in quo facto consiliū meum uictum sit, à me frater ut uiueret, non impetrauit, ut fugeret non impetrauit.* Nihil *aliud impetrauit quàm ut aliter, quā in culeo moreretur.* Causam *malā habeo, ut inter fratres.* Vbi *spes? in gubernaculo nulla est, in remigio non est.* Hæc *est in comite? nemo repertus est naufragij comes, in uelo? in arte? omnia penè instrumenta circuncisa sunt.* Adminiculum *in spe nullum est, patri sum excusandus? at fratri, de filio tuo hoc respondeo, quādiu in patrio solo morari licet, tuus est proiectus in mare, quicquid post exilium & naufragiū uel facit uel patitur, ab omni fœdere uitæ cōmunis abstractus, pœnarum eius pars non est, nequitiæ opus est, sed alijs quærentibus, teipsum testē dabo, non esse piratam.* Ego *illi terræ, ego lucis cōspectū, ego etiam mortis humanæ facultatem abstuli.* Fortuna *ipsa, quæ emiserit, eius est, nihil tamen illi præter mare relinquitur.* Moriendum *est mihi, pater iußit, neq; ego te deprecor, ne moriar, nec tibi licet non facere quod iussus es.* Inter *patrem iratum & fratrem moriturum, arbitrium pietati tuæ necessariū suscipe.* Sanguinem *meum patri refer, culeum mihi remitte, uolo mori, sed pura manu tua, hoc tuæ pietatis munus ad inferos perferam, licuisse mihi per fratrem aliter quàm parricidæ mori.* ASINII POLLIONIS. *Aequas mihi præbete*

aures,

aures, dabo uobis etiam damnatum absoluendum. Viuit, inquit, frater, non credo: seruauit, inquit, me, fecisti ut crederem. Haec est summa rerum gestarũ. In ea domo, in qua facile parricidiũ creditũ est, ego fratrem occidere nõ potui, frater patrẽ. Quid mihi cum ista tabula? semel mori uolo. Q. HATTERII. Emicabant densis undiq; nubibus fulmina, & terribili fragore horridae tempestates absconderant diem, imbres undiq; & omnia procellis saeuientia. Expectat, inquit, parricidam mare, intumuerat subitis tẽpestatibus mare, iustis quoq; nauigijs horrendum, fateor fateor dixi, fratrem tibi, si innocens est, fortuna cõmendo, fragmentum infelix, etiam nauigaturis omen, quod si quis gubernator uidisset, uitam suum abstulisset naufragijs e littore emittitur. MARCELLI ESERNINI. Habes, inquam, frater si innocens es nauigium, si nocens culeum: non feci parricidium, & quàm facillime erramus homines, factum putaui, deliberabã an parentarem patri. Fratrem, inquit. TVRRINVS in domo parricidium facies inuenire, etiam locum à naufragis nauigium. ARGENTARII. Quod iusseras factum est, perijt frater. Viuit, inquit, & me dimisit, bono argumento probatur uiuere. Vtrasq; ad coelum manus sustulit. Si nihil unquam impie cogitaui, patrem meum etiam damnatus diligo. Dij immortales rerum iudices adeste, si aliter sentiret, infelicia sibi imprecatus est maria, sic nauẽ suam rexit. BLANDI. Latebat in littore nauigium, quod etiã integrum infeliciter uexerat. Credam parricidam, si tibi proficiscenti nauigium suum reddidit. Subito mihi ferrum non sentienti cum animo pariter excidit, torpent manus, & nescio qua perturbatione tenebrae stupentibus offunduntur oculis. Intellexi quàm difficile esset parricidium facere, etiã quod imperaret pater. Ita mihi quae sola miseros in domo nostra respicis fortuna succurras, ita mihi contingat aut honestè dicere, aut mori, ita ex domo nostra ego

sim

sim ultimus reus, ut ille iurabat, meliorem se nouercam habuisse quàm fratrem. CORNELII HISPANI. *Fateor uolui occidere, sed tunc intellexi quàm difficile esset parricidiũ. Ego inquit, occidere patrem nolui, ne nunc quidẽ possum. Pater noster nauigauit sereno die, tranquillo mari, auspicato itinere, integra naui. Quid hoc est? nauigauit damnatus felicius quàm qui damnauerat. Vade, inquit, patrem te habere mihi non licuit, habebo patronum, reuertere. Magnum pietatis argumentum, filio charus pater, etiam post supplicium. Vtrum uobis uidetur innocentiam apud piratas didicisse, an me apud piratas quidem perdidisse?* ARELLII FVSCI PATRIS. *Potuit patrem occidere, & quem testem timebat abdicatus à patre? Quò me conferam? in mare? non possum, iratos habeo piratas. Cum traditus est mihi frater, imperatumq; ut sumerem supplicium, si qua est fides, tentari me putaui, an possem parricidium facere.* PORTII LATRONIS. *Perieras pater, nisi in parricidam incidisses.* TRIARII. *In naufragio nauigabat, parum est quod non occidit patrem, imò etiam integra naue dimisit patrem resolutis compagibus, infelix omen nauigationis. Insue me culeo, certè sentiam maria, non ea uidebo. Scissa quoq; uela fecerant sinus, & armatas classes naufraga præcesserat ratis, scires nauigare qui seruaturus esset patrem, etiam pirata dicitur, interim falso crimine male audit.* CAESTII PII. *Erat nauigium, imò fuerat, sed adhuc crudelis & pertinax nouerca, post omnia deuicta nihilominus sæuit, maria iam quiescunt, prædones iam miserentur, irati iam parcunt. Ibamus præter sepulchrũ matris, ille mortem timens, ego scelus: expecta, Vide an fortuna nobis obijciat scelus. Iacebat nauigium peruectus, & attritum salo, uix unius capax animæ. Veni ad uos, uictoriam pulchram petiturus, ut probem me parricidam. Non occidisti, inquit, fratrem nouerca,*

audiui

audiui iucundißimam uocem, fateor me parricidam, occidi fratrem, tutus sum pater, si hoc probetur: imposui in exarmatam nauem: non est occidere? Nouercæ quidem nunquam satis priuignus occiditur. Multas rerum natura mortis uias aperuit, et multis itineribus fata decurrunt; & hæc est conditio miserrima humani generis, quod nascimur uno modo, multis morimur: laqueus, gladius, præceps locus, uenenum, naufragium, millæ aliæ mortes insidiantur huic miserrimæ animæ, & hoc occidere uocatur, sed diutius. Si quis nunc stat in turba, & hoc dicit, huic quisquam parcat qui fratrem suum occidit, & occidisse se probat? Componis in domo par, ut alter scelere sit parricida, alter ministerio. Impositus est in nauem frater, qualem nauem? scitis, nihil esse periculosius, quàm etiam instructa nauigia, parua materia seiungit fato. Quid si uero non rudentibus committitur illa anima, non uelis, non gubernaculo defenditur, exarmata nauis, & utroq; patens latere. Imponitur miser in naufragium, nauigio per se pessum ituro, pondus insuitur. Ecce nauem diuinitas armat, subito uisa sunt uela, subito nauis cœpit & regere se & attollere. Magnum est præsidium in periculis innocentia. Sæuum mare inuoluitur, procellæ spumante impetu latera nauigij urgent, pulsatur undiq; nauis periculis, innocẽtia tamen tuta est. O maria iustiora iudicijs. O mitiores procellæ patre, quàm effecistis animam. Nec hoc tantũ diuinitus gestum est. quod peruenit tutus in portum, excipitur classe prædonum. Habeat pater mentem nauigandi, capietur iudex, ut illum pœniteat sententiæ suæ. Damnare me nouerca parricidij potui, parricidam facere nec damnando quidem potuit. Cognosce innocentiam meã in mari, quàm domi noluisti. Complexu, osculis prosecutus est, sic patrẽ parricida dimisit. IVNII GALLIONIS. Multa non agnosco, frater domi damnatus est, ego in publico: illi obiectum est quod parricidium fecerat,

mihi

mihi quod nō fecerim:ille negabat,mihi nouo patrocinio utendum est,fratrē occidi:in ea domo, in qua parricida damnatur, hæc innocentia est. Video uos inuitos audire hoc genus defensionis,malo itaq; me uobis innocentē probari quàm patri. Fratrem non occidi,non potui fratrē occidere. Idem timuimus,idē doluimus,idē fleuimus,eundē patrē habuimus, eandē matrem, eandē nouercam:mitioris natura pectoris sum, mollioris animi. Non idem omnibus mortalibus natura tribuit ingeniū,animus meus durior est,illius clementior : apud piratas quoq; inuenitur,qui non poßit occidere, putas me dicturū ne alius occideret? Si mater nostra uiueret,puto illi tradidisset. Quod proximum fuit,mihi tradidit. Vtrū uobis uidetur per manus patris punire filiū uoluisse,an ablegare priuignū? pudet me patrocinij mei. Timeo ne cum cœpero narrare quid fecerim, dicatis,certè negabis te posse hominē occidere. MVSAE. Traditus est frater puniendus mihi potißimū, quo istud proposito pater feceris,apud plerosq; disputationē habet. Ego,si quid mitius illo tēpore uoluit fieri,non intellexi. Imposui multū recusantem,& insui culeo postulantē. Obijcis mihi molliorem animum,alius mitior est plus quàm debet,alius seuerior est quàm necesse est, medijs alius affectibus inter utrunq; positus, totus in sua potestate est. Quidam & accusare & damnare possunt & occidere,quidam tam mites sunt,ut non poßint in caput ne testimonium quidem dicere. Nō possum hominē occidere,hoc uitium & apud piratas inuenitur. Alij uiuere sine reipublicæ administratione non possunt,alijs in priuato latere, & extra omnē inuidiā seceßisse præcipua tranquillitas est, alijs non potest persuaderi,ut matrimonio obligentur,alijs ut careāt. Sunt qui castra timeant,sunt qui cicatricibus suis gaudeant. In tanta morum uarietate uidete quantulum sit quod excusem,non ambitioni,non inertiæ ueniam peto,misericors sum, non possum

G occid

occidere hominem. Gratulare pater naturæ meæ, Nunquam eiusmodi filijs parricidiũ faciet. Hoc uitiũ à te traxisse uideor. An non putas misericordẽ, qui quẽ damnauit, fratri puniendũ dedit? Centurio Luculli Mithridatẽ nõ potuit occidere, dextera simul ac mente languit, proh bone Iupiter Mithridatẽ quã non dubiũ parricidam. POMPEII SILONIS. Gaude pater, neuter filius tuus parricidiũ fecit, dimisi in portum naufragum. Vis pater scire, accusator nocentior sit an reus? Conijce in alteram nauẽ nouercam, illa faciat uotum, precetur, si neminem innocẽtem accusauit, si priuignũ immerentem nõ oppressit, in eos piratas incidat, qui nesciant captos dimittere. ALTERA PARS MVSAE. Parricida meus in mari regnat. SEPVLLII BASSI. Nega tu parricidam fuisse, quem scis esse piratam. CAI SABINI. Facinus indignũ, parricida damnatus post pœnã potuit dicere patri suo, morere. DIVISIO. LATRO in has quæstiones diuisit. An licuit illi quod iubebat pater facere. Non licet, inquit, fratrẽ necare, ille damnatus erat, non enim iudicio publico ceciderat, ignosce si diligentior sum, cũ uideam hominẽ tam facile dãnari. Timeo ne quis me parricidij postulet, facile est, si dicenda sit domi causa, etiam nocens absolutionẽ sperare potero, in foro quid respondebo? Occidi fratrem parricidã, me quoq; uocant, quod non affui reo, si licuit an debuerit. Nocẽs est iste, sed mihi frater est, naturæ iura sacra sunt. Quid de me iudicaturus est si fecero? puto difficulter postea in me parricidium credes. Etiã si debuit parere patri, an ignoscendũ sit illi, si non potuit. Fatebor, inquit, quod forte offensurũ est aures, patri parere uolui, fratrem occidere non potui. Obortæ sunt subito tenebræ, diriguit animus, sublapsum est intercepto spiritu corpus, non possum fratrem occidere. Pone hoc loco piratam, non poterat. Quidam occidere hominẽ tantũ nõ possunt. Quorundam aduersus

uersus hostes deficit manus. Fratris *quoq; beneficium non est tam magnũ pater, quàm magnũ putas.* Non *ille te noluit occidere, sed non potuit.* Nouißimas *illas partes fecit, quãuis nõ occiderit, si tamẽ potuit damnatũ, an abdicari debeat.* Dicet *enim pater, si non poteras, negasses: & misisses ad me, non posse te.* Hoc *loco* Latro *dixit rem ualde laudatã, dixisses, inquit, te nõ posse,* Ita *me nesciebas, putasti me posse occidere?* Quid *ergo sic loquebaris? iam unũ parricidij condemnasses: deinde an puniuerit fratrem.* Hæc *descriptio supplicij, quod dixit grauius etiã culeo fuisse, & adiecit hoc die illum pœnas dare inter barbaros inclusum, per quos necesse est illis patre populari capere, sed ne per illos quidẽ necesse est parricidiũ facere.* Hac *diuisione usi sunt, quibus placuit & illius causam defendere, inter quos &* Geminus Varius *fuit, qui aiebat adolescentẽ optimam causam habere, si non occidit fratrẽ, etiã nocentem, meliorem tamen si non occidit innocentẽ,* Partitam *autẽ materiã fecit erga has quæstiones* Geminus, *& quibus idẽ placuit.* An *abdicari non debuit, etiã si nocentẽ fratrẽ nõ occidit: hic dicit, non licuit, non debui, non potui,* An *innocentem nõ occiderit.* Bellam *rem* Geminus *hoc loco dixit, cum cœpisset per omneis numeros fratrẽ tanquam reum defendere.* Dicet, *inquit, aliquis, tam sero defendis.* Non *potui citius.* Hodie *primũ res in forum delata est.* Nouißime, *an etiã nocentẽ satis puniuerit.* De *colore inter maximos & oratores & declamatores disputatum est, utrũ ne aliquid deberet dici in nouercã, an non* P. ASPRENAS ET ALBVTIVS, *& præter oratores magna horum rhetorũ manus in hanc partẽ transiuerant, & qui in nouercam inueherentur fuerunt, & illi qui non quidẽ palàm dicerent, sed per suspitiones & figuras: quas rem non probabat* PASSIENVS, *& aiebat, minus uerecundũ esse, aut tolerabile infamare nouercam quàm accusare.* Quidam *principia*

tantum habuerunt in sua potestate, deinde ablati sunt impetu. Excusatius est autẽ in malũ colorem incidere quàm transire. LATRO illum introduxit colorẽ rectũ in narratione, quo per totã actionẽ usus est, non potuit occidere. Et cũ descripsisset ingenti spiritu titubantẽ, & interrogatione fratris occidendi concidentem dixit, Nouerca aliud quære in priuignũ tuum crimen, hic parricidiũ non potest facere. CAESTIVS colore alio usus est. Transibamus, inquit, secundum matris sepulchrum, inuocare cœpit manes eius, motus sum. Et puerili sensu colorẽ transcurrit, quid facerem, inquit, occidere pater iubebat, mater uetabat: & eũ colorẽ dixit, hæc mecũ cogitaui, non est imperatũ ut manu occiderẽ, non ut laqueo, nõ ut mari, eligere supplicij genus liberũ est. FVSCVS ARELLIVS hoc colore usus. Tentari me à patre putaui, uno, inquit, supplicio alterũ filiũ puniri, alterũ experiri uult. ALBVTIVS in argumentis plura posuit, & omnes ferè colores contrectauit. In narratione hoc colore usus est, & dixit, hoc unũ mihi præsta beneficiũ, sine me tanquã parricidã mori. ARGENTARIVS, Non tanquã frater essem, sed huius consilij inuentor dixit, Cogitaui quid facerẽ. Tandẽ inueni quomodo parricidiũ uindicarem sine parricidio. PASSIENVS hoc colore usus est. Non putaui patrem utiq; uelle occidi filiũ. Videbatur mihi omnia misericordiæ adiumenta præparasse, quod domi cognouerat, quod inter suos. Fratri, inquam, tradidit, age si parcere noluisset, cui tradidisset. POLLIO ASINIVS dixit in nouercam, itaq; illo colore usus est. Cogitaui mecum quid liceret, quid oporteret: si tantum inquam nefas commissum est, nullæ meæ partes sunt ad expiandum scelus. Triumuiris opus est, comitio, carnifice. Tanti sceleris, non magis priuatum potest esse supplicium quàm iudiciũ. MARCELLVS dixit ita, Si iste parricidium fecit, ideo & ego faciam: & illam quã supra sen-

tentiam

tentiam retuli, habes, inquam, frater. VARIVS GEMINVS *& ipse dixit, Nolui occidere, egregie, inquam nouerca inter priuignos diuisit odiũ, aliter aliũ aggressa est, alteri parricidium obijcit, alteri mandat: & hac illũ figura defendit in narratiõe. Interrogaui fratrem, apud quem prætorem causam dixisti? apud nullum, inquit. Quis accusator fuit? nemo, Quis testis? imò qui testes? Vni enim etiam de minore scelere nõ creditur. Nemo, inquit. Quis de te pronuntiauit? nemo. Quid pater inquit? Ego si reus fuissem, ad te nõ misissem.* SEPVLLIVS BASSVS *hoc colore usus est. Non habui parricidæ instrumenta, non culeum, non serpentes, parricidam tamen in maria proieci.* VIPSANVS *duro colore usus est. Hoc, inquit, supplicium tãquam grauius elegi, quid iste, inquam, insuetur, & statim omnem sensum supplicij effugiet? imò sollicitus pendeat, & quod ne insuti quidem parricidæ patiuntur, ipse pœnam suam spectet: nihil speret, timeat omnia, peius debet quàm cæteri parricidæ mori, à patre damnatus est. Et hoc colore per totam declamationem usus est ut diceret, hoc se tanquam grauius elegisse. Displicebat color hic prudentibus. Quã enim spem habuit absolutionis, si nec paruit, nec pepercit?* HATERIVS *hoc colore usus est. Diu mecum disputaui, parricida est, quem non testis probauit? non iudex coarguit? quid ergo? innocens quem condemnat pater? Inueni æque pœnam simillimam reo, mersam, non tamen ex toto perditam ratem; quæ uel punire fratrem poßit, uel absoluere.* TRIARIVS *& ipse quasi sententiam de fratre ferre noluisset, egit & dixit. Tandem ad cœlum manibus leuatis, quicquid est inquàm quod terris imperat, quod regnat profundo, quicquid est quod ex sublimi res spectat humanas inuoco, damnatus alto committitur, Dij iudicate post patrem. Hæc sententia dicebatur ex Græco translata, sed Græca corruptior est.*

A parte patris, quod ab archipirata dimissus est sic. CAESTIVS, Pœnam, inquit, putauit mihi hāc esse morte grauiorem, & sic posuit in narratione, Rogabam ut occideret, non impetraui. VARIVS GEMINVS ait, In hoc me dimisit, nō quia uolebat saluum esse, sed ad patrociniū suum, ut quia nō nunc occiderat, uideretur nec ante uoluisse. LATRO dixit, Quis porro uno me miserior est, qui uitam parricidæ debeo. DIOCLES CARYSTIVS elegantem sensum in prooemio posuit pro adolescēte, cū diceret causas se abdicationis non inuenire, luxuriæ se occasionē non habuisse, parricidiū sibi nō obijci, & contra reos se minime laborare, fortasse, inquit, quæritur, quod captū nō redemerit, adiecit. Et cū tractaret in ultima parte, debere patrē nosse uitia liberorū, et ferre utiq; in unico, adiecit, ARTEMON in descriptione tempestatis laudatus est, & belle accessit ad eam. Et cū de ipso nauigio diceret, pulchre cœpit. Et ultimā descriptionis suæ sententiā proposuit, Et ad partem narrationis eleganter transit, GLYCON dixit. Soleo dicere uobis Cæstium Latinorū uerborū inopia hoīem Græcū laborasse, sensibus abundasse. Item quoties aliquid describere ausus est, toties substitit, utiq; cū se ad imitationem magni alicuius ingenij direxerat, sicut in hac controuersia fecit. Nam in narratione, cū fratrem traditū sibi describeret, placuit sibi in hac explicatione una et infelici. Nox erat concubia, & oīa iudices canentia syderibus muta erant. MONTANVS IVLIVS qui comis fuit, quiq; egregius Poëta, aiebat illum imitari uoluisse Vergilij descriptionē. Nox erat et terras animalia fessa per omnes, Alituum pecudumq; genus sopor altus habebat. At Vergilij imitationem bene cessisse, qui illos optimos uersus Varronis expressisset in melius.

Desierant latrare canes, urbesq; silebant.

Omnia

Omnia noctis erant placida cõposta quiete.

Solebat Ouidius de his uersibus dicere, potuisse fieri lõge meliores, si secundi uersus ultima pars absideretur, et sic desineret, oĩa noctis erant. Varro quem uoluit sensum optime explicuit. Ouidius in illius uersu suum sensum inuenit, aliud enim intercisus uersus significaturus est, aliud totus significat.

CONTROVERSIA XVIII.

De moribus fit actio.

POpilium parricidij reum Cicero defendit, absolutus est, proscriptum Ciceronem ab Antonio missus occidit Popilius, et caput eius ad Antonium retulit, accusatur de moribus. BASSI SEPVLLII. *Si accusasset Cicero Popilium, uiueret. Occidit Ciceronẽ Popilius. Puto iam creditis occisum ab isto patrem, ut uno ictu pereat, tantũ dabo pro Cicerone, si liceat pacisci.* GABII SABINI. *Quod unũ potuimus, effecimus, ut ueniret tempus, quo Popilius Ciceronem desideraret. Popili potes, inquit, Ciceronẽ occidere, potes uel patrẽ.* PORTII LATRONIS. *Prorsus occisurus Ciceronem debebat incipere à patre. Antonius, inquit, iussit. Non pudet te Popili? Imperator te tuus credidit posse parricidium facere. Abscidit caput, amputauit manũ, effecit ut minimũ in illo esset crimen, quod Ciceronem occidit. Facinus indignũ, felicissime licet cedat actio, id solum efficiemus, ut qui occidit Ciceronem tantum erubescat. Proh dij boni occisum Ciceronẽ, et caput eius humerotenus recisum.* ALBVTII SILII. *Cæde ceruices tanti uiri, & humerotenus recisum amputa caput. I nunc, et nega te parricidam, Hoc unum tantũ feliciter fecisti, quod ante occidis patrem quàm Ciceronẽ. Facilius Cicero pro parricida iudices mouit, quã pro se clientẽ. Ad uos hoc patroni exẽplũ pertinet. Nullos magis odit Popilius, quàm quibus plurimũ debet. Vbicunq; estis iudices, qui in istum reum sederatis, ecquid penitet*

absoluisse? ARGENTARIVS. *Impius est, ingratus est, audeo dicere parricida. Sensit qui defenderat. Respice forum, hic sub Cicerone sedisti, respice rostra, hic supra Ciceronē stetisti. Quantum eloquentia tua Cicero potuit? Popilius de moribus reus est, abscidit ceruices loquētis, hæc est absoluti clientis post longum tēpus salutatio. Parce iam quæso Popili. Nihil tibi nisi occidendum Ciceronē mandauit. Duo fecit parricidia, quorum alterū audistis, alterū uidistis.* CAESTII PII. *Si dixero, infamis adolescētia turpis est, infamis pueritia turpis est, respōdebit, iam ista Cicero defendit. Non pudet Popili, accusator tuus uiuit: quid tam cōmune, quā spiritus uiuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis? Parricida sic etiā tu perisses.* FVLVII SPARSI. *Non credidisset Popiliū fecisse Antonius, nisi in mentē illi uenisset, illū & parricidiū fecisse. Facinus indignū, à me defenditur Cicero, cū Popiliū Cicero defenderit.* MENTONIS. *Nō magis quisquā alius occidere Ciceronē potuit præter Popiliū, quàm nemo Popiliū præter Ciceronē defendere, parricidā quē uiuus negarit Cicero, occisus ostendit. Fortunam Ciceronis, Antonius illum proscripsit, qui accusatus est, Popilius occidit qui defensus est. Si dānatus esses, carnifex te culeo totū insuisset. Video quid respōdeat. Nō credet Antonius occisum Ciceronē à Popilio, nisi ei signū attulerit.* TRIARII. *Præsta Ciceroni quod propinqui Catilinæ, quod amici Verri præstiterūt. Proscriptū transi. Ne à mortuo quidē manus abstinet, lacerat occisum. Popili hoc parricidium tertium tuū est.* POMPEII SILONIS. *Nunquid magis exonerare te poßis, præsta Ciceroni quod Antonius.* CORNELII HISPANI, *Dic Antonio, ego istud scelus facere possum & patrē occidi. Securi erant amici Ciceronis postquā ad illū Popilius missus est.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Potuisti Ciceronē occidere. At quā bene persuaserat nobis Cicero,*

cero, parricidium te facere nõ posse. Occidisti tu Ciceronẽ loquentẽ. Nũquid inq;, & aliquis ex tuis uenerat index, an nemo Ciceroni timẽdus est, qui cũ Popilio uenit? Q. HATERII, qui modo Italiæ humeris relatus est, nũc sic à Popilio refertur, proposito in rostris capite Ciceronis: cũ unius metu oĩa tenerẽtur, gemitus tamen Popilij liber fuit. IVLII BASSI. Proscriptus, inquit, erat Cicero, pater certe tuus proscriptus non fuit. BLANDI. Dij manes, Popilij senis patris, et inultæ Cicero te persequũtur umbræ, ut quẽ negasti, parricidã sentias. CAPITONIS. Deduxi ad uos reum oĩm quos terra sustinet, nocẽtissimũ, ingratum, impium, percussorẽ, bis parricidã, nec tamẽ timeo, patroni uiderint, ne à Popilio quidẽ nisi post beneficium occiditur. Nec damnationẽ tamen istius despero. Nõ enim à Cicerone nũc defenditur, timeo ne causæ non satisfaciam. Maior causa est, occisum à Popilio Ciceronẽ queri, quã fuit aliquando probare nõ occisum patrẽ. Ciceronẽ quisquam potuit occidere qui audiuit? Minturnensis palus exulẽ Mariũ non hausit. Cimber etiã in carcere uidit imperantẽ, prætor iter à cõspectu exulis flexit. Qui in crepidine uiderat Marium, in sella figurauit. Non possumus de Popilio queri, eodẽ loco patronũ habuit quo patrẽ. Pompeius terrarũ marisq; domitor Hortensij se clientẽ libenter cõfessus est. Hortensius bona Põpeij non Põpeium defenderat. Romulus horũ mœniũ conditor et sacratus cœlo parens, nõ tantã urbem fecit, quantã Cicero seruauit. Metellus in Vestæ æde extinxit incendiũ, Cicero Romæ. Glorietur Hannibale Scipio, Pyrro Fabritius, Antiocho alter Scipio, Perse Paulus, Sparthaco Crassus, Sertorio & Mithridate Põpeius, nemo hostis Catilina propius accessit. Fert appẽsum conto caput, & defluente sanguine hũc ipsum inquinat locũ, in quo pro Popilio dixerat. BVTEONIS. Quantæ fuit eloquẽtiæ? probauit ab eo nõ occisum patrẽ, à quo occidi poterat etiã Cicero.

MARYLLII. *Si inimicus essem patronis optarẽ ut reus absolueretur. Turpe iudiciũ, in ea ciuitate Ciceronẽ non defendi, in qua defendi etiã potuit Popilius. Popiliũ pauci ex historicis tradiderunt interfectorẽ Ciceronis, sed hi quoq; nõ parricidij reum à Cicerone defensum, sed in priuato iudicio. Declamatoribus placuit, parricidam reũ fuisse. Sic autẽ eum accusant, tanquam defendi nõ posset, cum adeo poßit absolui, ut ne accusari quidem potuerit.* LATRONI *nõ placebat illum sic accusari quomodo quidã accusauerũt. Obijcio tibi quod occidisti hoĩem, quod ciuẽ, quod senatorẽ, quod consularẽ, quod Ciceronẽ, quod patronũ tuum. Hac enim ratione non aggrauari indignationẽ, sed fatigari, statim illò ueniendum est ad quod properat auditor. Nam in reliquis adeo bonã causam habet Popilius, ut detracto eo quod patronũ occidit, nihil negotij habiturus sis, & patrocinium eius est ciuilis belli neceßitas. Itaq; nolo per illos reum gradus ducere, quos potest tutius euadere. Licuit enim in bello & ciuem & senatorem & consularem occidere, nec in hoc crimen est, quod Ciceronem, sed quod patronum. Naturale est autem ut quod in nullo patrono fieri oportuit, indignius sit factum in Ciceronem patronum.* LATRO *accusauit illum de moribus, primum quod sic uixisset, ut causam parricidij diceret, deinde quod patronum suum occidisset. Et fecit has quæstiones, an posset eo nomine accusari, quo absolutus est. Si quis, inquit, hodie uolet me parricidij postulare non poterit. Quomodo crimen quod obijci non potest, puniri potest? An in bello ciuili acta obijci non poßint. Honeste dixit, cum hunc locum tractaret* VARIVS GEMINVS. *Si illa, inquit, tempora in crimen uocas, dicis non de hominis, sed Reipub. moribus. Si potest, quod ciuili bello actũ est, obijci, an hæc obijci debeant. Hanc quæstionem in illa diuisit. An etiam si necesse ei fuit facere, non sit tamen ignoscendum. Ad*

quædam

quædam enim nulla debet neceßitas compellere:hoc loco Latro *dixit summis clamoribus,ita tu* Popili *si* Antonius *iußisset patrem tuum occideres?*Deinde *an non fuerit ei necesse: potuisti excusare te,potuisti præmittere aliquem ad* Ciceronem,*ut sciret & fugeret.* Necesse *certe non fuit,manum caputq; præcidere mortuo.* Colorem *pro* Popilio LATRO *simplicem habuit,neceßitate coactum fecisse,& hoc loco illam sententiā dixit,miraris,si eo tempore necesse fuit* Popilio *occidere,quo* Ciceroni *mori?* ALBVTIVS *dixit,in pœnā* Ciceronis *electum amicißimū* Ciceronis, *quasi exprobraturus per hoc illi suā fortunā esset:molestius,inquit,ferret se à* Popilio *occidi quàm occidi.* MARCELLVS ESERNINVS *eundem colorē aliter induxit.* Cogitabat,*inquit,* Antonius *secum, quod* Ciceroni *excogitabo supplicium?*Occidi *iussero?olim iam aduersus hunc metum emuniuit animū.* Scit *mortem,nec immaturā esse consulari,nec miseram sapienti:fiat aliquid noui quod non expectat, quod non timet,non indignabitur ceruicē hosti porrigere,indignabitur clienti.* Popilium *aliquis uocet, ut sciat quantū illi defensi in* Republica *profuerint.* SYLO POMPEIVS *hoc colore usus est,* Offendebatur,*inquit, proscriptione, & quædā liberius loquebatur,non miror,* Ciceronis *cliens est, tanto magis occide* Ciceronem *tuum.* Et *dixit,non suæ infirmitatis sententiam.* Vterq; *inquit,sed diuerso genere punitus est.* Ciceronis *proscriptio fuit, occidi, mea occidere.* MARILLIVS *præceptor noster sic narrauit,* Iußit,*inquit, imperator,iußit uictor,iußit qui proscripsit,ego illi negare quicquam possem,cui nihil negare poterat* Respublica? BLANDVS *hoc inquit loco,uolo me excusare,dixi,* Cicero *me defendit: respondit,scio, me accusauit.* I *ergo,ut sciat plus sibi* Antonij *accusationē nocuisse,quàm* Popilij *defensionem profuisse.* BVTEO *hoc colore,uocetur,inquit,ille* Ciceronianus,*ille cliens,amicus.* Excogitaui

gitaui

gitaui quomodo Cicero sua periret manu. CAESTIVS hoc colore, Durißima, inquit, mihi militia in Antonij castris fuit, ob hoc ipsum, quod Ciceronis eram cliens, difficillimæ mihi expeditiones dabantur, Tunc quoq; uocatus sum quasi ad pœnam. I, inquit, occide Ciceronem, nec credam, inquit, nisi attuleris caput, magisq́; admiratus est potentiã suam, quod Ciceronẽ Popilio nõ licebat non occidere. FVSCVS ARELLIVS hoc colore usus est, Antonij se partes secutum, ut si quid posset Ciceroni prodesset, facta proscriptione ad genua se Antonij procidisse, deprecatum se pro Cicerone, offensum Antonium, eo magis dixisse, Occide quem mori nõ uis. Hic color displicebat Paßieno, quia ad testem ducit: nam si hoc fecit Popilius, nõ tantũ quod defendat non habet, sed habet quod glorietur. HISPO ROMANVS uehementi colore usus est & duro. Patronum enim Popilio dedit, & dixit aliter se causam acturum Popilij, aliter Antonij: pro Popilio dicturũ, occidere nolui, coactus sum: pro Antonio dicturum, occidi Ciceronem oportuit, & dixit locum, aliter nõ potuisse pacari Rempub. quàm si ille turbator ocij è Repub. sublatus esset. Solus ex declamatoribus in Ciceronem inuectus est. quid ille, inquit, cum Antonium hostem iudicaret, & omnes Antonij milites, nõ intelligebat se & Popilium proscripsisse? Hic color prima facie asperior est, sed ab illo egregie tractatus est. VARIVS quidem minus dixit, Cùm imperasset mihi Antonius, passus sum, ne aliquis P. Clodij mitteretur, qui cõtumelijs afficeret, antequã occideret, & uiuum laniaret. ARGENTARIVS dixit, Vocatus ueni, post proscriptionẽ Antonius terribilior erat factus, etiã suis. Iussus sum Ciceronẽ occidere, quid facerem? Non parere uno modo poterã, si me occidissem, hoc nec Cicero poterat. A parte accusatoris illo loco, quò Popilius uenit, nemo non aliquid noui uoluit dicere. LATRO ait, Præcluserat fores, nemo ad proscriptum

ptũ recipiebatur. Popilius ut uenit, admissus est. CAESTIVS dixit, Vt renunciatũ est Ciceroni, ait, Popilio semper uaco. VISPANVS CORNELIVS fecit etiã quærentẽ Ciceronem, Popili tam sero. ALBVTIVS dixit, quid est Popili? ecquid tuto lateo? nũquid mutãdus est locus inepte ab Idibus? PAVLVS quidẽ induxit Ciceronẽ, tum maxime Popilij orationem legentẽ. Et MVRRHEDIVS nõ est passus hãc cõtrouersiã transire, sine aliqua stuporis sui nota. Descripsit enim ferentem manũ & caput Ciceronis Popilium, & Popilij manum dedit Popilio, quanto aliter reus Ciceronis tenebas manum eius?

CONTROVERSIA XIX.

TEr abdicatus comprehensus est à patre, in secreta domus parte medicamentũ terens, interrogatus, quid esset, dixit, uenenũ, & uelle se mori, & effudit, accusatur parricidij. CAESTII PII. Dic quid commisi? certe nec secreta te fallunt, dimittam te, intelligetis cui parauerim, dic quid ante cõmiserim, nisi forte cõtentus es reo cõmittere parricidiũ, parricidæ nihil. ARGENTARII. Volo mori, quia reus fui, quid ergo, reus uiuet? uiuet, quia sordidatus aßidebit pater. Reuertar ad uenenum, quando iniqua fortuna nullo me periculo defungi semel passa est. ALBVTII SILII. Quare ergo nõ moreris? Nõ iuuat me mori, si quẽ alium iuuet. Vt interuenit, in alias cogitationes abij. Ergo quisquã tam infelix fuit, ergo quisquã me magis odit, quàm ego miser memet cœpi? VARII GEMINI. Ter inquit, abdicatus es. Videris mihi pater obijcere, quod tam diu uiuã, quod pro me loquor. Nolite mirari, tam iracundũ est innocentibus mori quàm miseris defendi, CORNELII HISPANI. Scio quosdam periclitanteis illa iactare, nũc primum causam dico, hic ergo dicere non possem, iterum reus fui, nec dubito, qui nobis in odiũ uenerim, cum ipse me oderim. PORTII LATRONIS. Ter causam dixi, acceßi ad hæc supplicia

cia mea, uenenum teneo, hoc si tibi satis nõ est, uiuam. ALTERA PARS ALBVTII SYLLI. Testor deos immortales, hoc me tribus iam cauisse abdicationibus, ne in domo mea uenenum deprehenderem. Parricidij reus uiuit, qui abdicatus mori uoluit. In quàm angusto domus meæ fortuna posita est, aut patri pereundum est, aut filio. Quid habes, quare me mori uelis? Viuunt orbi, uiuunt naufragi, uiuunt etiã quibus contigerunt liberi. Ter abdicatus cũ se mori uelle dicat, uitam rogat. Teneo parricidium, quod apparet etiã in suam mortem paratißimum. CORNELII Hispani. Nolite mirari, si debitas uires dolori meo non exhibuero, tribus iudicijs experti estis, patres accusare non posse. VIBII RVFFI. Cum tantum est quod fateris, quantũ est quod negas? Tu uenenum quæsisti, tu uenenum emisti, tu uenenũ intulisti in eam domũ, in qua habebas inimicũ patrem, recte uitam odisses suam, cui parricidium obiecisses. Vis scire quid peccaueris? indica quis tibi uendiderit, dicetur illi, tu illi uenenum uendebas, tu ter abdicato uendebas sine dubio sciebas cui daturus erat, ita hoc ego iudicio filij mortẽ moror. Si me cum isto includitis, moriar, ut uobis hanc faciã inuidiam, quam iste mihi facere uoluit. VARII GEMINI. Quæritis filius meus uenenũ cui parauerit? uiuit. POMPEII SYLONIS. Mihi, inquit, paraui, & hoc est patri parare. Absolutus mori uult, reus uiuit. MVSAE. Habuit malũ medicamẽtum Mithridates. Quis enim alius debebat habere quã parricida? habuit inquã Demosthenes uenenum & uixit, idem ego tibi pater quod Demostheni Philippus. PORTII LATRONIS. Cum abdicarẽ, si quid obieceram, aiebat, nunquid deprehendisti? non tamen habebitis quod multum de eo dubitetis, quod negat parricidium, quod confitetur, uenenum est. Mori, inquit, uolo uiuo patre, & hoc parricidiũ est. Miser æque timui ne biberet uenenum, quàm ne daret. ARELLII

FVSCI

FVSCI PATRIS. *Mihi, inquit, paraui uenenum, ne quis dubitet an alium poßim occidere.* IVNII OTHONIS PATRIS. *Reus est parricidij, qui mauult mori, quã patrẽ uidere. quomodo uultis, magis probem uobis illũ mori noluisse? nõ uult mori. Mori, inquit, uolui. quare? quia ter uicisti. Si mihi credis, parricidiũ facere uoluit. Qualis est reus, cuius hoc unũ patrocinium est, indignũ se uita fuisse?* Dico *tam inuisum illi patrem fuisse, ut occidere uoluerit.* Non *puto uos exigere diuisionem, cũ coniecturalis sit controuersia, habet tamen dißimilem cæteris coniecturam & duplicẽ, non quomodo solet, inter duos reos, cum alterum coarguimus, aut inter duo crimina, cũ alterũ probamus, ut id alterius fiat probatio, tanquam cum dicimus adulterã fuisse, ut credatur etiam propter hoc uenefica.* In *uno homine coniectura duplex est. Quærimus enim utrũ uenenum in suam mortẽ, an in patris parauerit. Si hic color displicet pro adolescente, quo dixit* Latro *ut nihil mutaret, sed diceret,* Mo*ri uolui tædio abdicationis & infelicitatis aßiduæ, cum in hoc tantũ sordes ponerem, ut cum maiore tormento positas resumerem, & absoluto mihi uni, non finis esset periculi, sed initium: incipit præter coniecturam, & illa prima uulgaris in eiusmodi controuersijs & pertrita quæstio incurrere, an uenenũ habere in mortẽ suã liceat.* ALBVTIVS *illo colore pro adolescẽte dixit, nõ fuisse uenenũ,* Cũ *putarẽ inquit, odio esse patri meo, uolui experiri affectũ eius, qũo mentionem mortis meæ ferret.* Itaq; *palàm & ita ut interueniret pater tenui.* FVSCVS ARELLIVS *eodem colore usus est, sed aliter: non dixit, experiri patrẽ uolui, sed ut miserabilem me patri facerẽ.* MVRRHEDIVS *pro cætero stupore suo dixit, medicamentum se parasse ad somnum, quia aßiduæ sollicitudines, uigiliarum sibi facerent consuetudinem.* Vsus *colore est, &* Publiana *sententia dixit,* Abdicationes, *inquit, suas ueneno diluit.* Et *iterum,* Mor-

tem,

tem, inquit, meam effudi. Memini nos cum *loqueretur de hoc genere sententiarum, quo iam infecta erant adolescentulorum omnium ingenia, queri de* Publio, *quasi iam ille hanc insaniam introduxisset.* CASSIVS SEVERVS *summus* Publij *amator aiebat, non illius hoc uitium esse, sed illorũ, qui illũ ex parte, qua transire deberent, imitarentur: quæ apud eum melius erant dicta, quàm apud quenquã comicũ tragicumq;, aut* Romanũ, *aut* Græcum, *ut illum uersum, quo aiebat unum uersum inueniri non posse meliorẽ,* Tam *deest auaro quod habet, quàm quod non habet.* Et *illud de eadem re dictũ,* Desunt *luxuriæ multa, auariciæ omnia,* Et *illos uersus qui huic quoq; ter abdicato possent conuenire,* O *uita misero longa, felici breuis,* Et *plurimos deinceps uersus referebat* Publij *disertißimos: deinde auctorẽ uitij, quod ex captione unius uerbi plura significantis nascitur, aiebat* Pomponiũ Attellanarũ *scriptorẽ fuisse, à quo primũ ad* Laberiũ *transisse hoc studium imitandi, deinde ad* Ciceronem, *qui illud ad uirtutum studia transtulisset: nã ut transeam innumerabilia, quæ* Cicero *in orationibus, aut in sermone dixit, & nota ut non referã à* Laberio *dicta, cum* Mimi *eius quicquid modo tolerabile habent, tale habeant, id quod* Cicero *in* Laberium. Diuus Iulius *ludis suis* Mimum *produxit, deinde equestri illum ordini redditum iußit ire sessum in equestria: omnes ita se coartauerunt, ut uenientem non reciperent.* Cicero *male audierat, tanquam nec* Pompeio *certus amicus, nec* Cæsari, *sed utriusq; adulator, multosq; tunc in senatum legerat* Cæsar, *& ut repleret exhaustum bello ciuili ordinem, & ut his qui bene de partibus meruerant, gratiam referret.* Cicero *in utramq; rem iocatus, misit enim ad* Laberium *transeuntem,* Recepissem *te nisi anguste sederem.* Laberius *ad* Ciceronem *remisit,* Atqui *solebas duabus sellis sedere.* Vterq; *elegantißime, sed neuter in hoc genere seruat modum.*

Publij Mimi.

Ab

Ab his huius studij diffusa est in plures imitatio. Sed ut ad controuersiam redeã. CASSIVS SEVERVS aiebat placere sibi illũ colorem, Mori uolui. Et quasdam dixit inter disputandum sententias. Tertio, inquit, cum abdicarer, aiebam, nihil tanti est, infelicẽ hanc animã, quã toties exagitat pater & infestat, semel recipiat. Sed illud rursus dicebat, Mihi serua istum animum, facies quod uoles absolutus. Quare ergo nũc non moreris, dicet aliquis? Primum non semper idẽ miseris libet, nonnũquã iuuat cũ fortuna sua cõcurrere, illã fatigare. Deinde uerum uis quare non moriar interim? quia puto te uelle. OTHO IVNIVS ineptã sententiã uidebatur dixisse, non multum interest mea, aut enim me, aut filium meum uoluit occidere.

CONTROVERSIA XX.

Liberi parentes alant, aut uinciantur. Quidã cum haberet uxorem, & ex ea filiũ, peregre profectus, & à piratis captus, scripsit de redẽptione epistolas uxori et filio. Vxor flendo oculos amisit, filiũ euntem ad redemptionẽ patris alimenta poscit, nõ remanentẽ alligari uult. CAESTII PII. Nõ est quod mulieris affectũ lege æstimetis, quæ minatur, omnia fecit, ne filius alligetur, nauigaturus reliquit uxori filiũ, nec adhuc cæca erat. ALBVTII SYLII. Deducite filiũ, itaq; tene, complectere: audeo dicere, hoc par ne piratæ quidẽ diuiderẽt: si uellet filiũ alligare, pateretur ire quò properat. Ergo i adolescens, matri tuæ nec decẽ mensium quidẽ alimenta reddes? si pascere nõ uis matrẽ, expecta saltẽ ut efferas. TRIARII. Legem attulit, qua catenas minetur, causa est quia timet. MARCELLI ESERNINI. Si perseueras, me quoque ad piratas trahe, impetrabo ab illis alimẽta & uirũ meũ. FVLVII SPARSI. Mater si non pascitur, moritura est. Pater etiã si nõ redimitur, pascitur tamẽ. IVLII BASSI. Patri tuo supersunt et oculi & alimẽta. ALTERA PARS CAESTII

 PII.

PII. Matrem meã imitari uolo, amare me docuit, unis uinculis duos alligauit. Si matris exẽplo pius esse uoluero, etiã oculos patri debeo. ARELLII FVSCI PATRIS. Desertorẽ tuũ apud patrẽ inuenies. VARII GEMINI. Qualis fortuna est, cui uincto mater catenas denuntias? eundum est uictori ad piratas. Omnia licet patri præstem, meliorẽ tamen habuit uxorẽ: quàm multi me putant, quia nolo ad patrẽ redimendũ ire, nunc cũ matre colludere. FVLVII SPARSI. Matri nihil timeo, si eam apud uos relinquo. Patri quid timeo, si eum apud piratas relinquo? BVTEONIS. Oculos certe eruam mihi, ne plus marito præstiterit uxor. LATRO hanc cõtrouersiã quasi esset tota officij declamauit. Nullas quæstiones iuris inseruit, sed cõparauit inter se incommoda patris & matris, & tanquã quæreret, dixit. Vtrũ ad redimendũ potius captũ patrẽ filius ire deberet, an ad alendũ cæcã matrẽ subsistere. Et sic eã diuisit, ut diceret, hoc quod pater desiderat, utile est patri. Nouißime tractauit, ne patri quidem utile, utiq; si sciat matrẽ in hac esse fortuna, nõ passurũ. In epilogis uehemẽs fuit. APOLLONIVS GRAECVS ET BVTEO fatuam quæstionẽ mouerũt. Primã, an lex quæ de alẽdis parentibus lata est, ad patris tantũ nomẽ pertineat. Illi sunt oĩa priuilegia data, et ipsam pœnã nõ alentiũ, signũ esse nõ muliebris potestatis. Res est ineptior quã ut coarguẽda sit, itaq; transeo. Illud unũ quod dicebat POLLIO ASINIVS referã. Nũquã tentari debere in causa uerecũda improbam quæstionem. HISPO ROMANVS illã mouit quæstionẽ, an lex de alendis parẽtibus nõ pertineret ad matres: ut uiuis parentibus filius, inquit, familiæ nulli poterit seruire nisi patri, omni alia seruitute liber est. Puta enim te alimẽta petere ab eo, quem pater mittat peregre, quẽ nauigare iubeat. Primæ partes sunt patris, secũdæ matris. ALBVTIVS nõ iuris fecit illã quæstionẽ, sed

æquitatis

æquitatis, ita tamen, ut iuri adiungeret, & matris prius esse, quã patris officiũ. SYLO POMPEIVS illam fecit quæstionẽ, An quoties duobus cõmunis esset potestas, eius tota fieret qui præsens esset. Puta, inquit, te seruũ esse communẽ, huic domino seruies, qui præsens est: puta fundũ esse cõmunẽ, is fructus percipiet qui præsens est. Illã quæstionẽ huic durã subiecit, an nunc pater nullũ ius in filiũ habeat. Quomodo, inquit, ciuis iura habeat, qui liberi hominis nõ habet? patrem habet ille nullã in potestatẽ, habet matrẽ in totius legis possessionem. Est iam non cõmune illi ius in te, sed propriũ. VARIVS GEMINVS sic diuisit, An nõ semper filius cogi posset, ut matrẽ alat. Deinde, an nunc cogendus non sit. Non semper, inquit, filius cogitur. Transeo illos qui nõ possunt, ægrotos & inutiles, aliquis ad propellendũ hostẽ proficiscitur, in cuius unius militia posita est salus publica. Hunc retinebit mater, puta legatũ, de summa Repub. puta fœderis. Huic mater uincula inijciet. Per partes cõparando utrunq; officiũ: Ille, inquit, peregre est, tu domi, ille captus, tu libera, ille inter piratas, tu inter ciues, ille alligatus, tu soluta es, at tu cæca es, ille hoc infelicior quod uidet. Quid enim uidet? catenas suas & cædes, & uulnera & cruces eorum qui nõ redimuntur: at periculosum est nihil, nisi domi manere & flere. LATRO dixit, pro matre submisse & leniter agendũ. Non enim uindictã, inquit, sed misericordiã quærit, & cũ eo adolescente consistit, in quo ita exigit pietatẽ ut impediat. Aiebat itaq; uerbis horridioribus abstinendum; quoties talis materia incidisset ipsam orationẽ ad habitũ eius, quẽ mouere uolumus ad effectus, molliendam. In epilogis nos quoq; uocẽ de industria infringere, & uultũ deijcere, & dare operã, ne dissimilis sit orationi orator, cõpositionẽ quoq; illis minorẽ cõuenire. CALVVS, qui diu cũ Cicerone iniquissimam litẽ de principatu eloquẽtiæ habuit usq; eo uiolẽtus accu-

sator, & concitatus fuit, ut in media actione eius surgeret Va*tinius reus, & exclamaretur:* Rogo *uos iudices, num si iste disertus est, ideò me dãnari oportet?* Idẽ *postea cũ uideret, à cliẽtibus* Catonis *rei sui* Pollionẽ Asiniũ *circumuentum in sorite, imponi se supra cippũ iußit.* Erat *enim paruulus statura, propter quod etiã* Catullus *in hendecasyllabis uocat illũ salluputium disertũ, & iurauit siquã iniuriã* Cato Pollioni Asinio *accusatori suo fecisset, se in eũ iuraturũ calumniam, nec unquam postea* Pollio *à* Catone *aduocatisq́; eius aut re, aut uerbo uiolatus est.* Solebat* *postea excedere subsellia sua, & impetu latus usq; in aduersariorũ partes transcurrere.* Et *carmina quoque eius quãuis ioca sint, plena sunt ingentis animi.* Dicit *de* Pompeio, *digito uno caput scalpit, quo credas sibi hunc uelle uirũ.* Cõpositio *quoq; eius in actionibus ad exemplũ* Demosthenis *riget, nihil in illa placidũ, nihil lene est, omnia excitata & fluctuantia.* Hic *tamen in epilogo quẽ pro* Meßio, *tunc tertio causam dicente habuit, non tantũ leniter cõponit, sed cũ dicit,* Credite *mihi, non est turpe misereri, & omnia in illo epilogo ferè non tantũ emollitæ cõpositionis sunt, sed infractæ.* In *hac controuersia publianã sententiã dedit.* FETVS *quidã rhetor staturæ pusillæ, inquã* Euctemon *homo uenustißimi ingenij* Græce *dixit,* Antequã *te uiderẽ nescio rhetor an soratos esset.* Fuit *autẽ* CAESTII *sentẽtia.* Captus *est, inquit, pater, si te capti mouent, & hæc capta est, & quasi nõ intellexissemus ait, nescitis dici captos luminibus: & illud dixit,* Mittes *tamen epistolã infructuosam, odisse illã debes, hæc est quæ matrẽ tuã excæcauit: & illã falsißimã in quã multi incidunt,* Propter *hoc ipsum, inquit, magis flebilis est, quod non potest flere.* Et *iterũ inquit,* Lachrymæ *matri desunt, causæ supersunt, tanquam cæci flere non soleant.* Memini CRISPVM *quendã antiquũ rhetorem in illa controuersia uiri fortis, qui tertiũ filium retinet, cũ alter filius*

*al. præterea

filius in tyrannicidio perdidisset oculos, alter in acie manus: Exurgite nunc uiua cadauera, rogate pro fratre. Sed quid ego meos derideo, alter quod roget non uidet, alter quod roget nō habet. Multis cōpositio bellæ sonātis sententiæ nomē imposuit. Itaq; memini LATRONEM PORTIVM ut exprobraret hanc audiendi scholasticis negligentiā, maxime quia Triarius compositione uerborū belle cadentiū multos scholasticos delectabat, omnes decipiebat, in quadā controuersia cū magna quasi fluerent & concitata, sic locū conclusisse. Inter sepulchra monumenta sunt. Et cū scholastici magno clamore laudarent, inuectus est in eos ut debuit, & hoc effecit ut in reliquū etiam quæ bene dicta erant tardius laudarēt, dum insidias uererentur. GLYCON dixit HYBREAS in hac controuersia dixit. In quibusdam corruptū uidebatur. ROMANVS tamen

CONTROVERSIA XXI.

MOrtua quidam uxore, ex qua filium habebat duxit aliā, sustulit ex ea filiū. Habebat procuratorē in domo speciosum. Cum frequenter essent iurgia nouercæ et priuigni, iussit eum emigrare. Ille trans parietem habitationem conduxit. Rumor erat de adulterio p̄curatoris & matrisfamiliæ. Quodam tēpore paterfamiliæ in cubiculo occisus inuentus est, uxor uulnerata, cōmunis paries perfossus, puer iubetur percussorē cognoscere. Ille procuratorem digito denotauit, accusat filius procuratorē cædis, ille filium parricidij. ARELLII FVSCI PATRIS. Vt audiui clamorē, si qua est fides, deprehensos à patre adulteros putaui. Quis ferret te uolūtariā testē in forū uenientē, etiam si uenires dictura pro filio? miserrime puer quamuis periclitor, plus tamē pro te timeo, nimiū fraternis insistis uestigijs, itaque iam tibi cum matre non conuenit. Quādiu mater uixit, pater me fuit procuratore cōtētus, nec facile

cile fit parricidiũ. Vis scire quantũ natura possit? etiam infans pro patre loquitur. TRIARII. *Viuo patre adultera, moriente conscia, mortuo testis, aliquis uno teste cõtentus est, dabo populum, obijcit priuigno parricidiũ, filio mendaciũ, intrat procurator quà solebat. Dic puer, quis patrẽ tuũ occiderit? dic audacter: eundem nominas, quem populus: nox placet sceleri, prorsus adulteri tẽpus: habui patrẽ tam bonũ, ut cum uxorem habere uellet, tamẽ me nouercã habere noluerit. Quo mihi lumen? ea tantũ admissuro nefas optanda nox est. Quid, inquit, ante peccaui? dissimule est, memento enim de homicida quæri, potest tyrociniũ esse homicidium, parricidiũ nõ potest. Lumen attulisti ut discerneres, erat illic quẽ leuiter uulnerare deberes. Videmus adactum in præcordia gladiũ, sic ego nouercã uulnerassem? frater quæro an uideris procuratorẽ proxima nocte? nihil de prioribus quæro.* VIBII GALLI. *Ego taceam de adulterio quod persequitur & populus? ego taceã de parricidio quod persequitur puer? Testor uos iudices saluum patrem reliqui. ò magnã in contrariũ seculi nostri peruersitatẽ, inuentus est qui patrẽ posset occidere & nouercã non posset. Etiam si quis occidere patrẽ nõ potest, nouercã potest.* SEPVLLII BASSI. *Dum perfodio parietẽ, aliquis sentiet. Cuius uis leuissimũ somnum, pueri, an senis, an mediæ ætatis? Pueri? frater sentiet. senis? pater. Mediæ ætatis? nouerca. Quærerẽ quàm sordida domo natus esset, si ullam habuisset, nũc inquisitionem nostram humilitate effugit. Non miror si nescis, quàm difficile sit patrem occidere, cum incertũ habeas patrem.* ALBVTII SYLII. *Quæro à te mulier, an filio tuo credendum putes. Liceat mihi nutrire puerum, ne cum matre illi, ne cum tutore queat cõuenire. Tres in cubiculo sunt, patrem occidis, puerum contemnis, adulteram non times, singuli se serui libertiq; offerebant, puer stabat ante oẽs, percussor latebat post adulteram.*

ram. Quid antè peccaui? cuius uxorẽ corrupi? quod si fecisſem, hoĩem occidere, ſed patrẽ non poſſem hoĩem occidere bonos habeo teſtes, timet hunc in aliena poteſtate. Aſpice corpus patris quàm grauis plaga, quàm alte adactus eſt gladius, ſic ego nouercam percußiſſem? CAESTII PII. *Adulterum te eſſe, non unum teſtem dabo, non corruptũ, dabo multos, dabo etiam pueros.* Patrem *tam grauiter percußi, quàm debui nouercam.* Nouercã *ne ſic quidem, quemadmodum patrẽ* IVLII BASSI. Tibi *fuerit neceſſariũ lumen, ne eã occideres, propter quam occidebas, mihi ſuperuacuum erat, ne inſtrumento parricidij detegerẽ parricidiũ. Si rerũ natura pateretur, obliuiſcendum mihi erat patris dum occiderẽ.* Minore *licẽtia, quæ non uidemus agimus, & quamuis nõ minor ſit atrocitas facinoris, formido minor eſt.* Si *patrẽ occidi, totus mihi lectus purgandus eſt, tibi parcam, parricidiũ nõ habeo, non poſſum gloriari ultione patris, frater illam meus occupauit.* BLANDI *quàm difficile eſt filio patrẽ uulnerare, & quàm facile priuigno nouercam occidere.* VARII GEMINI. Patrem, *inquit, occidiſti, teſtor uos iudices nihil leuiter hæ manus faciũt, utrum non habui poteſtatẽ? atqui uulnerata eſt, ui nolui te occidere, non habui poteſtatem, atqui uulnerata es, leuiter uulnerata es, quàm diligẽter ſeruata es.* Tu *teſtimoniũ dic, et oſtende uulnus, percuſſor ille quàm timuit, ne occideret.* PORCII LATRONIS *quare lumẽ affero? fortius parricidiũ faciam, ſi non uidero patrem, occidere aliquis patrẽ antequam nouercam poteſt, nouercã ne poſt patrem quidẽ poteſt?* TRIARII *aliquis parricidio puras manus ſeruat, et inde incipit quò peruenire difficile eſt?* DIVISIO. Has *controuerſias quæ & accuſationẽ habent, non eodem ordine omnes declamauerunt, quidam fuerunt qui ante defenderent quàm accuſarent, ex quibus* Latro *fuit.* Fuſcus Arellius, Debet, *inquit, reus in epilogo*

desinere, optime autem epilogum cōtexit defensioni, & hoīes magis defendenti quàm accusanti fauent. Vltima sit pars quæ iudicem fauentē posſit admittere. Quidam permiſcuerunt accuſationem ac defenſionē, ut per cōparationem duorū reorum irent, & crimen ſimul repuliſſent ſtatim transferrent, ex quibus fuit Cæſtius. Hoc nō ſemper expedit, utiq; qui imbecilliorem partē habent, non eſt utile cominus congredi, facilius latent quæ non cōparantur. In hac cōtrouerſia duo uel tres rei, nouerca enim procuratori coniungitur. Itaq; à filij parte utiq; aiebat prius accuſandum, quia unū debebat crimen defendere, duo obijcere, & adulterij et cædis: ſi qua ſunt ex utraq; parte difficilia, non colorem, ſed argumentationē deſiderant: itaq; ne modum excedam, præteribo. Circa uulnus nouercæ quidā bellas res dixerunt, quidam ineptas, imò multi ineptas. Prius illa quæ belle dicta ſunt referam. FVSCVS. Vt deſtricta leui uulnere eſt cutis, non credas factū, manu priuigni, credas amatoris. PASSIENVS AIT. Sed leuiter te uulnerauit dextera illa, cui nec paries obſtitit nec pater. VARIVS GEMINVS dixit, da ferrū teſti meo, fortius feriet. CAESTIVS dixit, cū deſcripſiſſet quàm leue uulnus eſſet, Nouercas, inquit, mihi, ſi amicæ tuæ nocere potuiſſes. NIGER BRVTIDIVS quotidiano uerbo ſatis ſignificanter uſus eſt. Riualem, inquit, occidit, amicā ſauciauit. HISPO ROMANVS eiuſdem generis rem dixit, oſtende nouerca, oſtende id quod amator tuus uellicauit. BASSVS SEPVLLIVS dixit, Maritū occidit, adulterā ſtrinxit. Ex illis qui res ineptas dixerant, primus ibi ante oēs MVSA ridetur, qui cum uulnus nouercæ deſcripſiſſet adiecit, At Hercules pater meus tanquam paries perfoſſus eſt. MVRRHEDIVS patrociniū putat eſſe, quod cauſæ ſuæ ſanguinē miſit. NEPOS LICINIVS ait, Nō eſt iſtud uulnus, ſed ludentis adulteri morſus. SENIANVS,

Ex

Ex illa stultorum nota sententiã protulit. Non uulnerauit, inquit, nouercam, sed uiri sui sanguine aspersit, cum illic uulnera tantum ponantur. VINITIVS *exactissimi uir ingenij, qui nec dicere res ineptas, nec ferre poterat, solebat hanc sententiam Seniani deridere, & similem illi referre in oratione dictã Montani Votieni.* SENIANVS *in hac eadem controuersia dixerat, Nihil puero est teste certius, utiq; quinquenni. Nam & ad eos peruenit annos, ut intelligat, et nondum ad eos quibus fingat. Et hæc diffinitio, inquit, ridicula est, nihil esse puero teste certius, utiq; quinquenni, puta nec si quadrimus puer testis est, nec si sex annorum. Illud uenustissime adijciebat. Putes, inquit, aliquid agi, omnia in hac sententia circumspecti hominis sunt, finitio, exceptio. Nihil est autem inamabilius quàm diligens stultitia.* MONTANI VOTIENI *sententiam huic aiebat esse similem, & deridebat hanc in* **omne, & experrectum est animal canis utiq; catenarius paratus: erat autem nõ æquus ipsi Montano, accusauerat illum apud Cæsarem à Colonia Narbonensi rogatus: at Montanus adeo toto animo scholasticus erat, ut codẽ die quo accusatus est à Vinitio, decertauerit, in Vinitij actionẽ sententias suas referebat. Eleganter illud dixit* SVRDINVS. *Rogo nunquid putas illum alteram partẽ declamasse? Grauis scholasticos morbus inuasit, exẽpla cũ dixerunt, uolentes illa ad aliquod controuersiæ thema redigere. Hoc ut aliquando faciendũ est cũ res patitur, ita ineptissimũ est luctari cũ materia & longe arcessere, sic quomodo fecit in hac cõtrouersia, qui cũ diceret pro filio locum, de indulgentia liberorũ in parentes, uenit ad filium Crœsi, & ait, Mutus in periculo patris naturalia uocis impedimenta rupit, qui plus quàm quinquẽnio tacuerat: quia quinquennis puer ponitur, putauit ubicunq; nominatũ esset quinquenniũ, sententiam fieri, quia Latroni bene cesserat: qui cum diluisset uulnus*

*oratione

exiguum,dixit, Aſpicite iſtam uix apparentẽ cicatricem,rogo uos,non putetis puerulum feciſſe,& ne puerulum quidẽ quinquennem. GALLVS VIBIVS improbam dixit ſententiã, cum cædem deſcriberet,Occidit,inquit, maritũ,nouercã læſit, puero pepercit,etiã hunc putabat ſuũ. Valde enim puero Cæſtius aiebat parcendum.Itaq; dixit cùm laudaret eius teſtimonium,procuratori natus es. HERMAGORAS hũc ſenſum decentius poſuit. Blandi ſententia laudabatur,cũ deſcripſiſſet à puero demonſtratum procuratorem,digito,multa ſignificante. EVCTEMON dixit. MVRRHEDIVS Mimico genere fatuam ſententiam dixit,cũ dixiſſet nouercam diſputare contra filij ſui teſtimonium, Facit, inquit,quod ſolet pro amatore,ſanguine ſuo non pepercit. NICOCRATES LACON aridus,ſed et uetus declamator dixit, HERMAGORAS cum miſerabilem dixiſſet pueri cõditionẽ eſſe, qui infeſtus nouercæ & procuratori redderetur, dixit iam procuratorem clamare. ἀτελές.

CONTROVERSIA XXII.

Tyrannus permiſit ſeruis,ut dominis interemptis dominabus ſuis nubant.Profugerũt principes ciuitatis. Inter eos qui filium & filiam habebat profectus eſt peregre: cum oẽs ſerui dominas ſuas uitiaſſent,ſeruus eius uirginem ſeruauit,occiſo tyranno reuerſi ſunt principes, in crucem ſeruos ſuſtulerunt, Ille manumiſit,& filiam collocauit,accuſatur dementiæ. ARGENTARII. Haberemus ſolatium, ſi has nuptias feciſſet tyrannus,non pater: habe hunc illi honorẽ,fac dotalem, ſine dominam cuſtodiat.Sanum putatis eſſe qui mauult tyrannum imitari quàm ſeruum? pater noſter honeſtis parentibus natus, qui enim aliter conditionem matris noſtræ habere potuiſſet, ſi tantum ingenus fuiſſet? CAESTII PII. Soror opto tibi perpetuam ſterilitatem,cum dicerem,manumittamus

ſeruum,

seruum, aiebat, expectemus sororias nuptias. Ergo tibi *soror ut honestos habeas liberos adulterandum est. Fecit se similem tyranno, filiam raptis, libertum cruciarijs. Plus seruo dominus permisit quàm tyrannus. Qui facit has nuptias, insanus est aut tyrannus. Quis hoc potest credere, optandum filiæ fuisse, ne finiretur tyrannis, ne rediret pater? Si interrogauero patrem, quod grauißimum in tyrannide fuerit scelus, si sanus est, respondebit, quod dominæ seruis collocatæ sunt.* FVLVII SPARSI. *Eligitur maritus quem sanus pater dotalem dedisset, gener tuus ipsis nuptijs crucem meruit. Egregium generum, cui nihil est gloriosius, quàm quod inter cruciarios non est. Grauißima quoq; ipsi seruo facta est iniuria, dominā suam non licuit illi seruare uirginem.* BLANDI. *Fecit etiam seruo iniuriam cum detraxit abstinentiæ gloriam, nuptijs suis manumissus est. O matrimonium omni adulterio turpius.* IVLII BASSI. *Liberata Repub. quod me tristem uidistis, nolite mirari, nobis etiamnum uiuit tyrannus. Virginitatem quam sub tyranno seruauerat, perdidit sub patre. Dic furcifer cui sororem meam uirginem seruasti? dic si placet, mihi. Non uitiauit, inquit, cum liceret illi. Ita ne dignus est nuptijs, quia indignus est cruce? ex cella, suæ dominæ migrabit in cubiculum, uel domina ex cubiculo suo migrabit in cellam.* CORNELII HISPANI. *Melioris conditionis sunt uitiatæ quàm uirgo, illis mutare nuptias contigit. Quare tyrannicida præmium accepisti? etiam num aliqua ex ædicto tyranni nupta est: qui edictum tyranni fugerat, redit cum edicto. Dementia hoc patris factum est, ne tyrannum accusare posset, Quod ille, inquit, filiam meam uirginem alteri seruauit, nunc maritus est: qui sub tyranno quoque nihil aliud potuit quàm raptor esse, is qui dotalis destinatus erat, custos relictus est: propositum est edictum, quod ne ferremus, fugimus, nihil per*

totum

totum publicæ seruitutis spacium indignius uisum est, nihil dijs hominibusq; minus ferendum: itaq; tyrannus post hoc occisus est, desponsa est puella, omnia ex edicto tyrãni facta sunt. ALBVTII SYLII. *Egregius gener, cuius hæc una gloria est, quod cõparatus cruciarijs frugalior est, melius seruus custodiuit dominã, quàm pater filiam suam collocauit: quẽadmodum iratus tyrannus, alienos inimici tibi nepotes precantur: cum sanus pater fuit, ne has uideret nuptias, fugit. Parum putatis magnum argumentũ dementiæ, quod egit tyrannum in mortem, patres in exiliũ, seruos in crucẽ? quomodo qui sic fugis, sic collocas? Honestius exules quàm socer. Si uoles inuenire generi tui propinquos, ad crucẽ eundum est.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Ex seruo gener, & ex domina uxor, ex domino socer est factus, quis has nuptias nõ tyranni putet? patrem tyranni criminibus accuso, tyrannum patris, quid de tyrãno loquor? patris similis est. Quid, de patre non querar? tyranno similis est. Miserrima soror sub tyranno patrem desiderabas, id in filia tua coegisti, quod tyrannus tantum permiserat. Nunc nobis pater, si sanus es, exulandũ est: quid enim miserius accidere potest, quàm is status in libertate, quem cæteri uix ferunt in seruitute? fugimus ne seruiremus, felicitatem nostram in calamitatem conuertit, aliquando enim fugit. Satius cum cæteris cõtumeliam ferre, quàm liberatis omnibus solos in tyrannidẽ reijci. Seruo libertatem dedit, filiæ seruitutem, seruo filiã dedit, innocentiã abstulit. Nescio quid sibi uelit, quod serui meritũ laudat. Tyrannũ enim laudare debebat. Seruus non stultus, tergũ, & caput suum delitijs præsentibus prætulit: si dixisset, timuisse tantum, laudabo, & hanc illi etiã nunc optabo mentem. Cæteræ honestos inuenerunt seruos, hæc talem habet, quales illæ in tyrannide habuerunt. Soror mea ancillulæ pellex est, sed ut domina nuberet, conseruula de cellula exacta est. Nullum in*

tyranno maius ſcelus fuit, quàm quod tibi libuit imitari. O te *ſoror miſeram quod iſta non ſub tyranno paſſa es, iam enim pati deſiſſes.* Hoc tu putas *præmium eſſe quia dominam non uiolauit? uiolet quantũ uolet.* Iſte *uero, ut dicis, iniuriam tibi fecit, quia affinitatem tuam moratus eſt,* Si *non ceſſaſſet iam fortaſſe ex illo nepotes haberemus: habebimus generũ, ſi poſſumus patri ſimilem, ſin minus nõ erubeſcendum, cui cognatus ſit aliquis, cui ſacra aliqua & penetralia, in quæ deducatur uxor, quẽ adiungamus ad domũ, non quẽ extenſum doleamus.* PORTII LATRONIS. Q*ui omnia tuleramus, hos fugimus.* Vo*cat ſeruum, & quia crucem non meruerat mereri iubet.* Ita *ne furcifer tu potuiſti dominã complecti? putaſti autẽ te per tyrãnum uicturum, aut ſemper futurũ patrem? fœliciſſimi uidebuntur, quibus contigerit raptus tyrannus.* Ita *ſine dubio beneficiũ dedit, qui cuſtodiuit dominã à ſtupro, ſe à cruce.* Cum *infœlici face ad dotalem ſuum noua nupta deduceretur, ſiqua fides eſt exhorrui, quaſi repoſitum eſſe edictum, cogitabã quem ſorori uirum eligerem, ſimpliciter fatebor, faſtidiebam iam eas conditiones, quæ ante profectionem fuerant, aiebam, illo tempore & aliæ uirgines erãt.* Non *uitiauit, inquit, ſub tyrannide, ò nos fœlices, ſi ne nunc quidẽ.* TRIARIVS. Age, *hoc non eſt præmium, unum ſpectare omnium cruces?* Certũ *habeo ſi habuiſſet tyrannus filiam, nõ ſcripſiſſet edictum.* Indicit *feſtũ diem, aperiri iubet maiorum imagines cum maxime tegendæ ſunt.* VARII GEMINI. *Eadem hora & libertum fecit, & generũ, hoc fecit quod tyrannus non cogit, niſi cum iraſcitur, ſeruus ne tunc quidem facit cum cogitur.* Generum *habes, qualem? ut illi laudationem ſuam reddam, nempe frugi ſeruũ, ſeruis tuis paritura fratres.* Q*uantum ad expoſitionem rerum pertinet, ſunt quidem acerba tyrannidis mala, tamẽ triſtiora exponam, quæ poſt tyrannidem geſta ſunt, non dubitabam quin eſſet tyranni-*

cidæ

cidæ nuptura: si sub tyranno uitiata esset, haberemus, hoc non tibi uni accidit: nondum tyrannum occisum puto, etiamnũ tyrannicas nuptias uideo. MARYLLII. Nunc sciã, an merito libertatem acceperis, si liber non merueris crucem. hoc quod obijcio, qui in pluribus fecit occisus est. L. VINITII. Nunc in domo nostra matrimonium est, cuius me puderet, etiã si raptus esset. Quàm miseros putatis iudices esse eos, quibus quidẽ duo quæ miserrima fuerunt optanda sunt, tyrãnus & raptor. Vna generi tui commendatio est, quod se aliquando ista puella putauit indignum. VALLII SYRIACI. In eadem conditione iudices sumus, ut consolari debeamus sororem, quod aut rapta non sit, aut nupserit: & tamen quid ille meruit, quamdiu per dominũ licuit, innocẽtißimus seruus? SEPVLLII BASSI. Nuptias clausa domo fecimus, in contuberniũ deducta serui domina est, ita iste dexterã sororis meæ nisi dum manumittitur non contigit. POLLIONIS ASINII. Inter nuptias fescenninos in crucem generi nostri iocabantur. Miserrimum egisse me diem memini, quod seruire cœpit R.P. Miserrimum diem egisse memini, quo in exilium fugimus. Inter hos dies sororis nuptias numero. Miserrima soror fortasse uernularũ tuorum nouerca es, pater uolo ducere uxorem, dic quam mihi ex ancillis despondeas. Contra ALBVTII SYLII. Seruauit dominam, si quis tyranno indicasset, solus in cruce pependisset. DIVISIO. LATRO in has quæstiones diuisit. An etiam si non debuit filiam sic collocare, dãnari tamẽ ob hoc non possit dementiæ, Licet, inquit, mihi filiam meam cui uelim collocare, isto modo & repudium remisero genero. Accusor, male collocasti filiam, & multi alij. Quid tibi uidentur hi, qui abdicant filias suas? auari, sed mala causa est, nec ob hoc damnabor. Tu patrem debes dementẽ accusare, non sanum regere. Ego istud an sine ratione fecerim, uidebimus, satis est si sana mente fec*i*.

fecit. Deinde an sic filiam collocare debuerit, Hoc in hæc diuisit, an etiam si meruit seruus, non tamen sic illi referenda fuerit gratia. Deinde an bene meruerit. De facto serui primum dispu tauit. Deinde animo factum quali. Non dominã constuprauit. Auge beneficia, nec dominũ occidit, nec adultero dominã uenundedit. Non est beneficiũ, scelere abstinere. Et tyrãnus permisit dominam rapere, nõ coëgit. De hoc beneficio nõ est quod laudes seruum, alioquin iniuriarum fecit, si non subducta est iniuriæ, sed reseruata, tunc tamen solatium fuisset cum multis pati. Deniq; quod aliæ in tyrannide passæ sunt, hæc in libertate, cæteræ absentibus suis, hæc præsentibus. In alijs stuprũ uocabatur, in hac matrimoniũ, in alijs finis expectabatur iniuriæ, in hac nullus. Deniq; illarũ stupratores suffixi sunt, huius manumissus. Deinde de animo serui LATRO colorem à parte filij, quare non uitiasset seruus, hunc fecit, timuisse illum suppliciũ, scisse futurum, ut liberata Repub. omnes pœnas qui contaminassent dominas suas darent, & aduentare iam tempus ultimũ tyrannidis uidebatur, cùm ad summã esset perducta rabiem, quæ nunquam nisi ex desperatione fit. Itaq; cũ uideret, inquit, suffigi cruci seruos clamabat, hoc ego futurum sciebam. In ultima oratione LATRO dixit, Serui quoq; nomine tecũ queri possum, quem qui frugi fuerat, nequam fecisti. ALBVTIVS hoc colore usus est, immatura etiamnũ puella, nec adhuc iniuriæ idonea, & ideo illam non adduximus, quia ætatis beneficio tyrannidem sentire non poterat. CAESTIVS dixit. Ego planè nõ sum detracturus seruo suam laudem, habuit bonã mẽtem, sperauit posse fieri, ut si uirginem seruasset, nuptijs dominæ manumitteretur. VARIVS GEMINVS ait, Fortaßis amicam habebat, hac delectatus abstinuit, nam quidam uirginũ concubitum refugiunt: fortasse sciuit illam non esse passuram, & illud quod nequam quoq; seruus interdum frugi facit, ma-
lam

lam fortunam timuit: & hanc sententiam quæ ualde circumlata est, adiecit, An etiam furcifer auderet cum domina cōcumbere, nisi illi pater permisisset, & illud dixit, Ad hoc pater ab exilio redibas? Exilium ergo quid fugimus? BVTEO uoluit uideri re uera mente lapsum patrem, & in narratione hoc dixit, Quàm mœstus uenit domum ab edicto tyranni, quantū in sinu filiæ fleuit, puto illo tempore mentē esse concussam. VARIVS GEMINVS dixit, de abstinentia, sic contaminare dominam suam & trahere in cellā non est ausus, nisi forte hoc modo mauis narrē, iam tunc sperare sororis nuptias cœperat, A parte patris magis defensione opus esse dicebat Latro, quā colore. Varius Geminus factum ipsum defendit, magnos uiros fecisse, ut libertinas uxores ducerent. M. Cato inquit, coloni sui filiam duxit uxorem. Sed ingenuam. Respondeam, sed Cato: plus interest inter te & Catonem, quàm inter libertum & colonum. Quàm multa bona habebit? Subiectus, & obsequēs maritus. Non petulantiam timebit, non uerborum contumeliam, non pellicem, non repudium. Filiam meā semper domi habeo, quam eo magis desidero, quod habeo. Deinde fide factū liberti laudauit. Albutius & Phaneus dixit, neminem natum liberum esse, neminem seruum, hæc postea nomina singulis imposuisse fortunam. Deniq;, inquit, scis & nos nuper seruos fuisse. Retulit Seruium regem. SYLO POMPEIVS hoc colore usus dixit. Exhaustū tyrannidis iniurijs patrimonium, non habuisse se dotem quam daret. ARGENTARIVS, uoluit uideri puella uolente se fecisse, Visa est, inquit, indulgere illi, certè debuit. CAIVS SABINVS hoc colore usus est, ut inquantū posset dignitatem suam destrueret, & humilitatē confiteretur, & ideo, inquit, facilius potuit. Non uitiaui quia nemo in domum nostrā oculos dirigebat, & fueram, inquit, facere cui collocarem, quærendus mihi erat gener aliquis libertinus. quid ergo?

alieno

alieno potius liberto? hunc iam noui, ſcio cuius affectus in nos ſit: ſi moriar: ſcio me meã filiã apud hunc tutorẽ relicturum. Et *hanc ſententiã adiecit, quæ ualde excepta eſt, eũ non contempſi generũ, qui tyrannũ contempſerat.* ACTIVS POSTHVMVS *hoc colore uſus eſt. Nihil eſt, inquit, inuidia periculoſius, hanc ſapientes uiri ueluti peſtiferã uitandã eſſe præcipiũt, hãc ita uincens inuidiam eram.* Hic *nunc nobis obijcit fortunam liberorum noſtrorũ, oderãt filiã meã fœminæ, me patres quaſi publici mali ſegregẽ exprobratorẽ, quo uno modo honeſte potui, feci filiam meã cæteris ſimilẽ, fortuna mea publicæ partis detracta omnis inuidia eſt, filiã non habeo honeſtiorem quàm uos, ſeruum frugaliorẽ habui quàm uos.* HISPO ROMANVS *dixerat. Maritũ autẽ ego iſtũ uocẽ, raptorẽ ſerotinum: uerbũ hoc quaſi*amputãdi, quod nõ erat uſurpatũ, quibuſdam diſplicebat: eiuſdẽ uerbi explicatione, ut extra reprehenſionẽ eſſet, uſus eſt, cũ diceret nondũ eſſe conſummatã aduerſus ſeruos publicã uindictã, etiamnũ in domo noſtra reſiduus raptor eſt.* SATVRNINVS FVRIVS, *qui uolens uel condemnauit, maius nomen in foro quã in declamationibus habuit, ſolebat tamen tam honeſte declamare, ut ſcires illũ huic materiæ non minus idoneũ eſſe, ſed minus familiarẽ.* Is *in hac cõtrouerſia cũ* L. *Lamiæ filio declamaret, dixit ſententiã.* Ex *tabellis emptionis multi ſententiã trahere tentauerũt.* ALBVTIVS *dixit,* Profer *mihi tabellas, quid hoc eſt? generum ſocer mancipio accepit.* TRIARIVS *dixit,* Fugitiuũ *erronẽ non eſſe, ſi tam malum autorẽ habemus, gener noſter fugitiuus eſt.* BLANDVS *dixit,* R*elegamus autoritatis tabellas, furtis noxaq́; ſolutus, hæc generi noſtri laudatio eſt?* CALLIO *dixit.* Furtis *noxaq́; ſolutus eſt.* SPARSVS *dixit,* O*ſtende tabellas, quid nobis cũ iſto genero prior dominus promiſit, fugitiuum non eſſe. Gratulor uobis poſteri, patrem fugitiuum*

*f. occupãtis

non habebitis. VARIVS GEMINVS dixit, Erronẽ non esse, adijcio fugitiuum non esse, adijcio furtis noxaq; solutum. Tum nunquid de generi tui nobilitate detraxi? POLLIO aiebat ridere se, quod declamatores decreuissent hunc utique emptitium esse. Mirari uos puto, quod in hac controuersia oẽs declamatores mentis suæ fuerint. Non fuerũt. NEPOS MANVLIVS cũ hortaretur libertũ ad repudium sororis dixit. Refer nobis gratiã, & tu sororem meã manumitte. NEPOS LICINIVS illi nõ cessit, dixit enim, Sub illa subsellia trãsite serui, transite liberi, empta cognatio: & tum illum sensum elegantem, & ab omnibus iactatum, sed corrupit, soror opto tibi sterilitatem: adiecit, nec est quod mireris me timere partum tuum, habeo sic nasci tyrannos.

CONTROVERSIA XXIII.

PRoditionis sit actio. Pater & filius imperium petierunt. Prælatus est patri filius. Bellũ cõmisit cũ hoste, captus est: missi sunt decẽ legati ad redimendũ imperatorẽ, euntibus illis occurrit pater cũ auro, dixit filiũ suũ crucifixum esse, et se aurum ad redẽptionẽ tulisse, illi peruenerunt ad crucifixũ imperatorẽ, quibus ille dixit, cauete proditionẽ, accusatur pater pditioĩs. ALBVTII SYLLI, quid desideratis ultra? imperator suppliciũ tulit, proditor preciũ, tristiorẽ istum uidimus, cũ filius imperator renunciatus est, quã cũ captus. Redde rationem quemadmodũ redieris tutus, senex, solus, cũ auro, cũ etiam imperatores capiantur. Imperator adolescens renunciatus est omnibus lætis præter patrem. CAESTII PII, Plus accepit auri, quàm quod posset abscondi, nolite mirari, & imperatorẽ, & filiũ uendiderat. Cauete proditionẽ, iam comitijs cauimus. Abstulissent tibi aurũ hostes, nisi dedissent. Cũ de redemptione ageretur, oẽs in curia fuerunt, præter cõpetitorem. Indicium fuit, morientis breue, filij uerecundum. BLANDI.

Quomodo

Quomodo te dimiserunt? si nihil aliud, & ducem genuisti, & tu esse uoluisti. Si non decreueramus, consiliũ nostrũ expectari debuit, si decreueramus, officium. ARELLII FVSCI PATRIS. *Vnde tam graues paterni sinus? nunquid ossa filij reportant? expectat uidelicet iudicia uestra reus, tãquã nesciat, quid de illo sentiatis. Non tu semel apud hostem fuisti, sed nos semel legatos misimus. Imperator non audet nominare te tanquam patrẽ.* IVNII GALLIONIS. *Fuit adolescens optimus, uerecundißimus, qui patri suo ceßisset, si salua pietate potuisset. Iterũ uobis inter patrẽ, & filiũ iudicandũ est. Cãdidatus proceßit contra patrem, si silentiũ eius intelligere scissetis, & tunc uobis uerecunde indicauit. Habebas apud hostes autoritatẽ, apparebat te Reip. irasci. Legati nostri aurũ ferebant, pater auferebat. Dixeras illos serò uenturos, non'ne peruenerunt? serò imperatorẽ nostrũ conuenerunt. Imperator istũ accusat, nos subscribimus, hoc fuit imperatoris nostri testamentum. Obijce, inquit, aliqua anteactæ uitæ crimina, non possum. Verecundũ competitorẽ habuisti, multũ tacebat, quod possum tibi maius crimen obijcere? filius tibi tuus credi Remp. noluit. Non est quod dicas, quẽ misi ad hostes, tanquã ipse ire nõ posses: cur tam cito reuerteris? Diutius nos cõtra filiũ rogasti, quã pro filio hostem. Num immobilis stetisti? num illi quasi & ipse affixus hæsisti? quid tam citò recedis? etiamnũ uiuit, etiamnum loquitur, recessurus interroga si quid uelit mãdare, uocẽ proditionem coarguit, silentio proditorem. Intelligo quãto periculo istũ offendã, quemadmodũ enim iste accusationem uindicauit cruce. Omnibus argumentis premitur, dabo qui uiderint, dabo qui audierint, dabo aurũ, dabo testem, & ne quid de dignitate dubitari poßit, imperatorẽ. De hoc utrũ uolet dicat, inimicus est, hunc indicauit. Aurũ tantũ habuerat, ut appareret etiã non quærentibus: tantum suspectus erat, ut quẽuis potius quàm*

uos admoneret. Proditionem cauete. Optimus adolescens, optimus imperator, qui Reipub. curã agere ne in cruce quidẽ desijt. Dignũ te non putauit filius, cui diceret, caue proditionem. VARII GEMINI. Nolite omnia expectare ab accusatore, & occupato & uerecũdo, reũ intelligit, crimina audistis, quæritis anteactæ uitæ crimina? non habet, nihil unquã tibi filius obijcere uoluit. Tam cito lassatæ preces tuæ sunt, quid faciet miser? Nec imperator potest tacere proditionẽ, nec filius loqui proditorẽ? PORTII LATRONIS. Quid abitis? itaq; iam peruenit usq; ad crucẽ. Vereor ne tam sero caueamus, quã imperator noster, qui non ante intellexit proditionẽ, quã proditus est: nec unquã præsentius periculũ fuit, Respub. sine imperatore est, proditor sine custode. Quid est quare tibi hostes pepercerunt, cũ imperatoris nostri pater esses? Aurũ habes, & legatus non es. Si tibi dicã, expecta dum legati mittũtur, filius tibi publice remittetur, dices, paternus affectus nõ sustinet morã, rapit me desideriũ filij, etiã si redimere uiuum nõ potero, mortuũ redimã. Nũquã tã durus hostis fuit, ut paternis lachrymis nõ flecteretur. Vt ignoscã tibi quod tam citò isti, obijciã, qđ tã citò redisti: dic qd dixerit tibi? an nihil cũ patre loqui uoluit? Cauete proditionẽ, hoc dixit, uidete ne quis nocte inscijs custodibus exeat, ne quis Republica ignorãte ad hostem perueniat, ne quis ex hostiũ castris grauis auro reuertatur. Nihil deest indicio. Si qd de proditione quæritis, imperator uobis dicet. Si quid de proditore, legati. PARS ALTERA, ARELLII FVSCI. P. Quantũ est pretiũ quo uendo, ut filiũ pater spectẽ in cruce, filius patrẽ de cruce, tanti & imperatorem & parricidium uendidi. Gratulabuntur omnes repulso magis quàm designato nimis ambitiose. Nunc pœnitet, & filiũ & patriam uendidit, tam exiguũ auri accepit, ut unus senex portare posset. In hac cõtrouersia, etiã si cõiecturalis esset, habet quasi

certum

certum tritumq; iter, fuit tamen aliqua inter declamanteis dissentio. LATRO semper contrahebat, & quicquid poterat tutò relinquere præteribat. Itaq; & quæstionum numeros minuebat, & locos nunquã attrahebat, illos quoq; quos occupauerat, non diu dicebat, sed ualenter. Hoc erat itaq; præceptum eius, quædam declamatorem tanquam pratorẽ facere debere, minuendæ litis causa, quod in hac controuersia fecit: non enim curauit dicere, nullam esse factam proditionem, sed se proditorem non esse, Et suspectus, inquit, iudici est, qui plus quã se defendit: & nolo, inquit, cum filij uoce pugnare, ut imperatorem & filium mentitũ dicam, præsertim cũ odium aduersus filium obijciatur patri. ALBVTIVS in duas parteis declamationem diuisit, primum negauit illam esse proditionem, deinde ut esset, ad se nõ pertinere. Colorẽ contra patrẽ SYLO POMPEIVS hunc introduxit, odio illum Reipub. à qua repulsus erat fecisse, & odio ipsius filij quem oderat, & quia competiuerit, & quia uicerit. VARIVS GEMINVS dicit statim petijsse patrem hoc proposito imperiũ, ut proderet hominem auarũ & lucro inhiantẽ: et quia noti mores eius erant, uictum ab eo cõpetitore, à quo uinci fas non erat, nisi hominem turpißimũ. Ante comitia, inquit, paratus erat & pecuniã accipere, & filiũ prodere, post comitia paratus erat pecuniã dare, ut filiũ proderet. Vt captus est dux, aiebamus, inquit, nõ potest hoc sine proditione fieri, excusauimus nos imperatori, diximus perseuerasse ad redemptionem, quamuis deterruisset pater. Hoc loco ille respondit, Cauete proditionẽ. BLANDVS dixit, ægreferentem pudorem repulsæ, uoluisse occidi filiũ, ut in eius locum substitueretur ipse. HISPO ROMANVS. Vltionem, inquit, suam hosti uendidit, tam facile, inquit, exijt, nocte peruenit ad hosteis, redijt, ut scires illum non tunc primum fecisse. ARGENTARIVS dixit, perfer ad senatum

mandata filij tui, necesse est tibi multa dixerit, legatis quoque aliqua mandauit, fortasse proditoris nomen patri dixit. Indica nobis. Nihil, inquit, dixit mihi. Sublata omnis quæstio est. Quæritis quem dixerit? uidete cui nihil dixerit. Pro patre de comitijs hic color LATRONIS fuit, ne quis filium meum uinceret, timui: itaque professus sum, ut autoritate mea deterrerem futuros competitores, deinde ipse filio meo cessi. ALBVTIVS hoc colore usus est, aiebat, inquit, talem imperatorem fieri debere, qualis Scipio fuisset, talem senem, qualis Maximus fuit, senem nihil temere facturum, utriusq; populo copiam feci. CAESTIVS hoc colore usus est. Nouerā uitia filij mei, sciebam esse acrem adolescentem, fortem, sed inconsideratū, temerarium. Itaq; petij imperium Reipub. causa filij mei, quē idoneum ad tantum sustinendum onus non putabam. FVSCVS ARELLIVS dixit, in hoc se competisse, ut hostium animi frangerentur, cum audissent posse Rempub. uel in una domo duos eligere. HISPO ROMANVS simpliciter putauit agendum. Inepti, inquit, hi colores sunt, componantur competitores: hoc itaque egit colore, ut quæreretur, de exitu comitiorum adolescentulos omnes conspirasse, quasi de ætatis comparatione ageretur, facile itaque uictum senem non ambientem, De me, inquit, queri non potestis, clamaui, non est uobis utilis huius ætatis imperator. Mansit itaque illi & post comitia eadem contumacia, nihil referebat ad patrem, nihil communicabat, itaque captus est, & cum descripsisset quàm imperite disposuisset aciem, quemadmodum in exploratis locorum insidijs oppressa eius temeritas esset, adiecit, hoc erat quod uobis clamabam, ducem senem eligite. OTHO IVNIVS PATER, præsagijs quibusdam & insomnijs hanc fortunam prænunciantibus agitatur, re comperisse dixit: erat autem ex somniatoribus totus, ubicunque illum defecerat co-

lor somnium narrabat. De eo quod inscio senatu egressus est, LATRO *sic colorauit, amentē & attonitū protinus procurrisse.* ALBVTIVS *hoc colore usus est. Semper de duce cito constitui, longū erat expectare, ad summā festinaui, nec occurri.* VARIVS GEMINVS *dixit. Maluisse solū ire, hostes enim autoritate legatorum nō moueri, ad lachrymas patrū saepe flecti.* SYLO POMPEIVS *ait. Putaui utilius esse, priuata illum pecunia redimi, minoris enim posse aestimari, quàm si tanquā imperator redimeretur.* ARGENTARIVS *ait, nihil tam iniquum erat, quàm legatos ad redemptionem mitti, nunquam enim reddidissent, quē sic desiderari publice iudicassent. Itaq; praecurri rogaturus & hoc dicturus. Exercitus contemnit illū, Respub. relinquit.* BLANDVS *ait, cogitāti mihi quid facerē, contentus ne essem paternis lachrymis, an comitatu publico preces meas adiuuarem, tandem uenit in mentem, Priamum regem ad redemptionē filij sine legatis isse & cum auro.* SEPVLLIVS BASSVS *ait, non expectasse se curiā, quia putauerit futuros qui redimendum negarent, quod factum apud Romanos saepius erat: itaq; ante se uoluisse redimere, quàm posset aliquid de non redimendo constitui.* CAESTIVS *dixit, non quaesiui secretos tramites, et occultū iter, proditor scilicet eadē uia ueni qua legati. De uoce filij colorem* ALBVTIVS *hunc fecit, pudebat illum, inquit, quod captus erat, quaerebat aliquod fortunae suae patrocinium, uoluit uideri nō culpa sua, sed proditione hoc sibi accidisse, itaq; nomē adijcere nō potuit.* FVSCVS ARELLIVS *dixit, alienatū iā supplicijs animū & errantē has uoces effudisse sine argumētis sine reo.* VARIVS GEMINVS *omnia complexus est, potest, inquit, propter hoc, potest propter illud, ego uobis idem suadeo, cauete proditionem, hoc si cauere uultis, imperatores senes facite. Illud & in hac controuersia & in omni uitandum*

aiebat CAESTIVS, quoties aliqua uox poneretur, ne ad illam quasi ad sentētiam decurramus, sicut in hac apud Cæstiū quidā auditor hoc modo cœpit. Vt uerbis ducis uestri scilicet, iudices, incipiam, Cauete proditionē: sic finiuit declamationem ut diceret, in quibus uitam finit imperator, cauete proditionē. Hoc sententiæ genus CAESTIVS hoc uocabat, & dicenti discipulo statim exclamabat ut in illa suasoria in qua deliberat Alexander, an Oceanum nauiget, cum exaudita uox esset, quousq; inuicte? ab ipsa uoce quidam cœpit declamare, et in hanc desijt. Ait illi Cæstius desinenti. Et alter cum descriptis Alexandri uictorijs, gentibus perdomitis, nouissime poneret, quousq; inuicte, exclamauit Cæstius, tu autē quousq;? OTHO PATER hoc colore usus est pro patre, dixit enim molestum fuisse imperatori, quod illum suffixum legati intuebantur, itaq; ut ab hoc illo spectaculo urgeret, & exoneraret uerecundiam suam, id dixisse, quo audito festinarent, Itaq; dixisse illum, non Caueant proditionem, sed Cauete, quasi ipsis legatis esset periculum ne proderentur.

CONTROVERSIA XXIIII.

RApta raptoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Qui dicebatur raptor negauit se rapuisse, iudicio uictus uult ducere, illa optionē petit. ALBVTII SYLLI. Præterquam quod in omni discrimine periculosa libertas est, meruit puella ut taceremus, misericors in nos etiam antequam rogaremus fuit, inhumana libertas est, si uincimus aduersus iudices. Non oportet tibi amplius quàm semel optare, omnis nimia potentia saluberrime breuitate constringeretur: qui potest condemnare, possit semel, qui potest occidere, possit semel, aut si qua iteratio recipi potest, in pœnitentiā mortis recipienda est. Proponite uobis iam supplicij causam, faciam carnificem, sicui tamen hoc semel liceret, meum est, exorata sum, cōde gladium,

irata sum, repete optionem, & non semel, mori satius est, occide iam non uitiatorē, sed uirum PORTII LATRONIS. Periculosius est negare raptum quàm cōmisisse, in hanc perturbationem adolescens perductus erat, ut ignoraret, quid fecisset, non refugiebat tamen puellæ nuptias, fauebat tantum sibi, ut innocens duceret: itaq; nihil aliud petit quàm libertatem, ut honestius duceret. Ita apud uos iudices, tutius est peccare quàm erubescere. Dignior pœna erat, si id peccasset, quod meminisse posset. Exurge adolescens & sine ullo respectu pudoris ad pedes te puellæ demitte, accedite & uos amici propinquiq;, & tu mater & pater, quid te puella hæc, & quid te horum lachrymæ mouent? Non eo inquit, ad illum magistratū, non dissimulo, metuo te puella, si nusquam rogari uis, nisi ubi occidere potes. Grauius punior nunc, cum me peccasse pudet, quàm cum peccaui. Quæ post iniuriam ignoscit, perdit misericordiam. CAESTII PII. Venit ad uos uestro beneficio retenturus puellæ beneficium, optauit nuptias, neq; adhuc sciebat, quàm uerecundum maritum esset habitura. Vitiatorem dimisisti, uirum occides? aiebat iudex, quid habes, quod tam pertinaciter neges? nuptias optat, minus est ergo quod uitiauit, quàm quod negauit. Q. HATTERII. Non sum, inquit, optatura mortem, sed uolo mihi licere & mortem optare, quam potestas ista delectat crudelis est. BLANDI, ergo nos iniuriam periculosius negauimus quàm fecimus. IVNII GALLIONIS Quadam nocte, quid dicam? iam negare nō audeo, non diligenter causa mea acta est, dum nihil timetis, facilius me puellæ credidistis. Confitendum est uitium nostrum, nos nuptijs fecimus moram. Siue adhuc esset uitiata siue non esset, uisa est indigna matrimonio, quæ hominem posset occidere. Tibi consulebam, ne dicereris uitiatori nupta, si per te licuisset, honestiorem maritum habuisses, tu negasti. O homi-

nem impudentem, ita tu iam ante magistratus tribunal, in conspectu populi, in medio foro clamitasti, ego uirginē rapui? neminem habere tam obsequentem maritum potes, hic iam nihil negauit. VARII GEMINI. exponā uobis rerū ordinem sic, tanquam ab eo didicerim, qui quid fecerit, nescit. VIBII GALLI. Vbi estis qui dicebatis, nihil interest tua, confitere, cōfitere, quia honestius putasti raptori nubere. Sit, inquit, mihi hæres, si quis intra decem menses natus fuerit, nunquā negat. Surge adolescēs, dic rapui, uitiaui, incipe scire quod nescis, miraris si tibi non credit? multū est de quo timet. PARS ALTERA P. ASPRENATIS, Nescio utro iudicio aduersarius fuerit improbior: priore id egit, ne quā omnino pœnā stupri penderet: hoc id agit, ut ipse optet, ex duobus alia lege constitutis supplicijs, utrū uelit pendere. Fatetur enim impune se habere maluisse, quàm ducere uxorem, uxorē ducere malle quàm mori: antea legem uitiationis euertere conatus est, nunc transferre uult, aduocatos rogat, iudices rogat, omnes potius quàm uitiatam. Vtinam non hoc illum liberaret metu, quod iudices mouit clementia sui: nobis clamabat se innocentem, etiam si quid peccasset mori non recusare. Aderat raptori populus, nec quisquam magis suspectā faciebat uitiatæ causam, quàm lenitas optionis. Si tibi iam de stupro tuo liquet, est quædā proxima innocentiæ uerecundia, præbere se legibus: tu uero meruisti quidem mortem, illa inficiationem: ignorasti an peccasses, innocens esse uoluisti, causam haberes, reuertere ad partes puellæ, quandoquidē toties iam rogas, quæ rogari ipsa debueras. LATRO tres fecit quæstiones, an illa interrogatio iusta fuerit, Non fuit, inquit iusta: non enim constabat te raptorem esse, Nihil refert, inquit, an negauerit, erat enim raptor etiam ita si negabat, & iusta fuit optio. An si iniusta optio fuit reuocari possit, optio inquit, semel puellæ datur, immutabilis est,

semel

semel emissa est. Iudex quam tulit de reo tabellam reuocare nõ potest, quæsitor nõ mutauit pronuntiationem suam. Nihil tam ciuile, tam utile est, quã breuem potestatẽ esse, quæ magna est: si uolet & alteràm suam optionẽ reuocare, & deinde tertiam, nunquã constabit quid futurũ sit, cum illa quod optauerit, possit sequẽti semper optione rescindere. Tertiã fecit quæstionem, an si poßit aliquando reuocari optio, nũc debeat. Hæc defensio adolescentis qui negauit se uitiasse. FVSCVS *& ordinem mutauit quæstionũ & numerũ auxit: fecit enim primam quæstionem, an rapta non poßit amplius optare quàm semel: potest inquit, lex enim non adiecit quoties optet, sed ex quibus. Aut hoc, inquit, aut illud, non adijcit, neq; amplius quàm semel. Contra ait, lex iubet te alterutrum optare. Tu hodie si mortẽ optaris, facies quod nunquam factum est, utrunq; optaueris, etiam si non licet, inquit, amplius quàm semel & mortem optabis & nuptias. Ego nondum optaui, optio est enim, quæ legitime fit, illa non est facta legitime: si prætor defuisset, nunquid optionem uocaret? Si rapta defuisset, raptor non fuit. Non est illa optio, sermo est. An proximo iudicio confirmata sit optio, rapta ait, agebatur apud iudices, utrũ deberet raptæ esse optio, non iudicatum est raptam esse debere, rapta sit. Non inquit puella, quæsitum est enim an ego in raptorem ius haberem, iudicatum est habere me, uti debeo. Non possum ante legem habere quàm raptorem. Nouißimam quæstionem fecit æquitatis, an raptæ debeat esse optio.* PASSIENVS *hanc ultimam partem sic diuidebat, an si adolescens malo aduersus puellam animo inficiatus est raptum ut nuptias effugeret, dignus sit qui iterum fortunam subeat optionis recusatæ, deinde an malo animo fecerit.* VARIVS GEMINVS *ultimæ quæstioni uel parti, inquit, quid debeat fieri, quæritur. Duo hæc adijciebat quæ per se quæri putabat, an si puella pro certo adolescẽtis*

mortem optatura est,non debeat illi permitti optio tam crudeliter usuræ sua potestate:deinde,an mortem optatura sit. Quid *est inquit,quare uelis optare nisi quod nuptias non uis?* Hoc non *tantũ patimur,sed rogamus.* Color pro *adolescẽte introductus est à* Latrone *talis,ut diceret,se ebriũ fuisse, & ignorare quid fecerit,hoc die magis credere de facto suo quàm scire:recusasse autem non ne duceret uxorem, sed ut sua uoluntate duceret, & iudices non audisse solicitos, facile fuisse quasi de nuptijs ageretur.* VARIVS GEMINVS *raptam confessus est,& dixit,nihil tam contrarium esse adolescenti, quàm etiãnum negare,ne non tantum raptam,sed etiam iudicẽ offendat.* CAESTIVS *nec* Latronem *secutus est dicentẽ,nescisse se hodieq; nescire,nec* Variũ Geminum *confitentẽ,se non rapuisse apertius negauit.Vtrum,inquit,inuenire nõ poterat iudices.*Tertiã *sententiam secutus est. Si rapuit indignum est puellam inuitam raptam esse,si non rapuit,nonne indignum est fieri illum maritum?* SYLO POMPEIVS *dixit adolescentem uerecundũ natura & rustici pudoris non sustinuisse confeßionem.* Non *placebat* Latroni *color. Minus, inquit, ignosceret illi si scit se rapuisse & sciens mentitus est. Contradicebat Sylo, posse ulli fidem fieri aliquẽ nescire an rapuerit?* HISPANVS CORNELIVS. Non *subducere illi,inquit,maritum uolui,sed honestiorem dare.* Digna *est, inquit, tam misericors puella quæ non uideatur nupsisse raptori.* HISPO ROMANVS *ait, illos sodales qui ipsum impulerant circumstetisse & dixisse,* Nõ *est hæc quã rapuisti,alia mitti timuit,ne illi qui eam rapuerat faceret iniuriam.* ARGENTARIVS *dixit.uellem mortẽ optasses,non esset hic raptor iudicatus.*Non *causa tua illum premit,sed optio.*Dum *unusquisq; iudex dicit,quid habet quod tantopere recuset,putet de capite agi, & ipse ait, se non uelle ducere uxorem,sed titulum recusare.*Nempe *uictus ducet uxorem,*

rem, Non est solicite de eo iudicandum, cui damnato gratulandum. SYLO hoc colore usus est. Confusum adolescentem subito, & tanto tumultu parum sibi constitisse, & negasse, quia perturbatus erat, perseuerasse quia negauerat.

LVCII ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIB. V.

Seneca Nouato & Melæ filijs S.

IAM uidebar promissum meũ implesse. Circũspiciebam tamen nunquid me præteriret. Vltro Votieni Montani mentionem intulistis, & uelim uos subinde aliqua nomina mihi offerre, quibus aduocetur memoria, quæ, quando senilis marcet per se, admonita & aliquando lacessita, facile se colliget. MONTANVS VOTIENVS adeo nunquã ostentationis declamauit causa, ut ne exercitatus quidẽ declamauerit, Rationem quærẽti mihi ait, Vtram uis? honestam an ueram? Si honestã, ne male assuescam. Qui declamationẽ parat, scripsit non uincat sed ut placeat. Omnia itaq; lenocinia ita conquirit, argumentationes quia molestæ sunt, & minimum habent floris relinquit, sententijs explicationibusq; audienteis delinire cõtentus est. Cupit enim se approbare, non causam. Sequitur autẽ hoc usq; in forũ declamatores uitium, ut necessaria deserant, dum speciosa sectantur. Accedit etiam illud quod aduersarios quamuis fatuos fingant, respondeant illis & quæ uolunt & cum uolunt. Præterea nihil est quod errorẽ aliquo damno castiget, stulticia eorũ gratuita est, Vix itaq; in foro futurus periculosus stupor discuti potest, qui creuit dum tutus est. Quid quod laudationibus crebris sustinẽtur, & memoria illorum assueuit certis interuallis quiescere. Cum uentũ est in forũ, & desijt illos ad omnem gustum plausus

plausus excipere, aut deficiunt, aut labant. Adijce nũc, quod ab alijs nullius interuentu excutitur. Nemo ridet, nemo ex industria obloquitur, familiares sunt omniũ uultus. In foro, ut nihil aliud, ipsum illos forũ turbat: hoc quod uulgo narratur an uerũ sit, tu melius potes scire, Declamatoriæ uirtutis LATRONEM PORTIVM unicũ exemplum, cum pro reo in Hispania rustico Portio propinquo suo diceret, usq; eo esse confusum ut à solœcismo inciperet: nec ante potuisse confirmari, ac parietes desiderantem, quàm impetrauit ut iudicium ex foro in basilicam transferretur. Vsq; eo ingenia in scholasticis exercitationibus delicata enutriuntur, ut clamorem, silentium, risum, cœlum deniq; pati nesciant, Non est autem utilis exercitatio, nisi quæ operi simillima est illi quod exerceat, itaq; durior solet esse uero certamine. Gladiatores grauioribus armis discunt quàm pugnãt, diutius illos magister armatos quàm aduersarius sustinet. Luctantes binos simul ac ternos fatigãt, ut facilius singulis resistant. Cursores quod intra exiguũ spacium de uelocitate eorum iudicetur, id sæpe in exercitatione decurrũt, quod semel decursuri sunt in certamine, Multiplicatur ex industria labor quo condiscimus, ut leuetur. Quod cernimus in scholasticis declamationibus, contra uenit, omnino molliora & solutiora sunt, in foro partem accipiunt, in schola eligunt, illic iudici blandiuntur, hic inseruiunt, illic inter fremitũ consonantis turbæ intendendus animus est, uox ad aures iudicis perferẽda est, hic ex uultu dicentis pendent omnium uultus. Itaq; uelut ex umbroso & obscuro prodeuntes loco claræ lucis fulgor obcæcat, sic istos à scholis in forum transeuntes, omnia tanquam noua & inusitata perturbant, nec ante in oratorem corroborantur, quàm multis perdomiti contumelijs puerilem animum scholasticis delitijs languidum uero labore durarunt. LEPIDVS, uir egregius & qui declamatorio non studio. Ατελές.

CONT

CONTROVERSIA XXV.

ADulterum cum adultera qui deprehenderit, dum utrunq; corpus interficiat, sine fraude sit. Ingrati sit actio. Milciades peculatus damnatus in carcere alligatus decessit, Cimon filius eius ut eum sepeliret uicarium se pro corpore patris dedit. Callias sordide diues natus redemit eum à Repub. & pecuniã soluit, filiam ei suam ipse collocauit, quam ille deprehensam in adulterio deprecante patre occidit. Ingrati reus est. ALBVTII SYLLI. Non me mouet periculum meum, semper nos in malis nostris non fortunam, sed causam spectauimus. Non dubito quin Callias redempturus Milciadem, si iam habuisset filiã nubilem. MVSAE aliud alius pati non potest, mihi adulterium carcer est. ARELLII FVSCI PATRIS. Nihil inquit filia plus possum dare quàm Cimonem uirum, quando mihi contingerent ex eo nepotes: ferrũ ex lege mihi traditum, ad uindictam pudicitiæ, proijciam? Perdidisti pecuniam Callias si tales soluisti manus: damnatus peculatus nihil aliud hæredi suo relinquit quàm se patrem. CAESTII PII. Non potest generosus animus contumeliam pati. Merito tu ex Cimone nepotes habere concupisti. Quid magis in me probasti quàm carcerem? non sum innocentior quàm pater, nec liceor, qua liceor quidem. Hoc unum interest inter parẽtis & filij fortunã, quod illius calamitatum exitus fuit carcer, mearum initium. Exponam uobis quàm in neminẽ meorum ingratus sim. Vnius Milciadis census inuentus est Cimon filius, nec hic quidem quicquã habuit, quod dare pro patre præter seipsum posset. In Cynegyri domo sperare nuptias poterã, in Callimachi, nec uerebar, ne Cynegyrus pluris suas æstimaret manus. Redemptus Cimõ redemptoris infelicitas est. VOTIENI MONTANI, faciat, dicat, nõ accepi beneficium, alter reddidit: certus reddam cum tam honeste desideraris quàm dedisti. Ego adulteros dimit

mittam? quid aliud facerem, si alligatas haberem manus? egit me attonitum dolor. Non me hercule sic exorasset Milciades pater. Nihil Calliæ debeo nisi libertum. *Est uir egregius Callias, est misericors. Sed utinã tantum aduersus bonos malorum iniuria esset. Si nunc manus Cimonis alligantur, quantum fuit beneficium quod tunc solutæ sunt? Non iste, iniquiore animo filiam amisit quàm ego uxorem, sed æquiore animo impudicã pati uoluit. Vis diuitias tuas abscondere, cum in eos inciderint qui mendicitate censentur?* Nihil habet domus nostra melius quod ostendat quàm paupertatem. *Da pecuniam Milciadi, qua damnationem luat, nocens erit, da Cimoni qua patrem redimat, pius non erit.* VIBII GALLI. *Nullibi mihi felicior uideor quã quod Milciadis precium fui, alligatus iacebat Persicæ potentiæ uindex, libertatis publicæ assertor, iacebat crimen ingratæ ciuitatis. Adulteram dimittam patri, adulteram cui non tam glorior, quod filius sim Milciadis, quàm quod uicarius. Quid tu pœnam putas, pro Milciade alligari? si adulterum solum dimitterem, exulandum est. Quid faciam? occidam? plusquã præstitisti, exigis, pro carcere exilium. Non occidam? plusquam præstitisti exigis. Vnum beneficium dedisti, duo petis. Vterq; magnũ beneficium dedistis. Tantundem datis recepistis, Cimõ quod Milciadem redemit, tu quod Cimonem. Videbatur mihi omnis maiorum meorum circa me turba fremere dicentium, Vbi sunt illæ manus quæ soluere Milciadem? Non mihi occurrit indulgentia uxoris, non Callias socer, nõ ullius, aut rei, aut beneficij memoria, feci quod soleo, nihil aliud aspexi quàm patrem.* MENTONIS. *Cogita adulteros esse pro quibus rogas, cogita qualium misereri soleas. Turpe est ab eodem mitti & adulteros & Cimonem. Ego sum qui referre gratiam ne mortuis quidẽ desino. Ita mihi ueros habere liberos contingat, quod quantũ sit. Milciades expertus est.* PORTII *Latronis.*

Ego adulteros dimittam? ardet cupiditate uindictæ animus. Has manus continere non poßit Milciades, quas alligare potuit. Si in hoc solutus sum, redde me carceri. Ille Græciæ seruator & Persarũ uindex orientisq; domitor, cui modo tam insignẽ triũphum fortuna de hoste detulerat, damnatus est peculatus, ob hoc uidelicet ipsum, ut innocentia eius, quæ alioquin latere potuerat, ipsa damnatione ostenderetur, damnatus est innocens, Quis in ciuitate misericors est? nunc occasio misericordiæ uenit. Milciades redimendus est. Redemi corpus tuum Milciade, ne funeri quidẽ interfuturus, in quod meipsum impẽderã. Misereor accusatoris mei, non quia perdidit filiã, sed quia habuit. Dignus erat Callias habere tales quales redemit, quod si me in hanc stuprorũ patientiam redemisti, matrimonio carcerem præfero. Honestius patri alligor, quàm adultero soluor. Vt audiui esse qui pecuniam numeraret, miratus sum fuisse in ciuitate nostra quenquã qui Cimonem redimere quàm Milciadẽ maluisset. Ego ne patrẽ quidẽ meum nisi innocẽs fuisset redemissem. BLANDI. Obijciat licet uincula, nunquam tamen efficiet, ut non magis carcere glorier quàm matrimonio. Diuersi sunt hominũ affectus. Tu fortasse Callia uincula ferre non potes, ego adulteram uxorẽ. Effugient ergo adulteri tanquã alligatas Cimonis manus? ARGENTARII. Redemptum me protinus appellare cœpit de filiæ nuptijs. Statim inquam Callias experitur an gratus sim, habes Calliam sine Cimone, pro uno rogat duos eripit? FVLVII SPARSI. Dic nũc, te carcere exemi, dũ ego respondeã, ego me carceri tradidi: nũquã effici poterit ut melius actũ putẽ quod à Callia redẽptus sum, quã quod pro Milciade alligatus. Filia tua abstulit tibi generũ Cimonẽ. Ductus est pater meus in carcerẽ etiãnũ captiuis suis plenũ. IVNII GALLIONIS. Beneficium, inquit, tibi dedi quod filiã tibi collocaui, nunc uero Milciade grauiorem

fortunam carcere sustines, Callias tecum cõmunicare dignatus est. Ego me redemptũ putabã, filiæ istius emptus sum. Steterunt ante oculos meos maiorum imagines, emissusq; sede sua Milciades maiestate imperatoria refulsit, & iterũ meas inuocauit manus. IVNII BASSI. Calliæ filiã uxorem duxi. Hanc tibi pater iniuriã feci, dum ingratus esse nolo. Placeas tibi licet & istas iactes diuitias, tantidẽ tamen redemi patrem, quanti à te redemptus sum. DIVISIO. LATRO in has quæstiones diuisit, an quisquis gratiã retulit cum poßit ingrati teneatur. Multa, inquit, interueniunt propter quæ nõ debeã facere etiã si possum. Si non tenetur quisquis nõ retulit gratiã cũ posset, an hic teneatur. Hoc in hæc diuisit, an poßit ob id damnari, quod lege fecit, deinde an facere debuerit. Nouißime an si affectu & indignatione ablatus, nõ fuit in sua potestate, ignoscẽdũ illi sit. Hoc nõ tanquã quæstionẽ, sed ut illi mos erat pro tractatione aut loco. MONTANVS Votienus quæstionem hanc adiecit, an gratiam retulerit Cimon Calliæ. Tuli inquit, filiã tuã uxorẽ, filia tua Milciadis nurus facta est, non putas beneficiũ, habere cõmunes cũ Milciade nepotes? GALLIO illã quæstionẽ durã mouit, sed diligẽter executus est, quæ solet esse ingrati in controuersijs prima, an beneficiũ acceperit. Non erat, inquit, mihi pœna in carcere esse, mea uoluntate illo perueneram: ita putas libentius in cubiculo iacuisse? Nullus tum erat locus Athenis honestior, quã qui Milciadẽ habuerat. Deinde & illã subiunxit quæstionẽ, an teneatur is qui beneficium acceperit quod nõ petiuit. Non rogaui, inquit, te, dedisti istud iactationi tuæ, putasti ad gloriã tuã pertinere, ita tu non accepisses beneficiũ, si tibi soluere Milciadẽ cõtigisset. SYLO POMPEIVS à parte Calliæ duo beneficia dixit dedisse, quod redemisset, & quod egenti filiam collocasset: hoc quod secundum posuit, nemo alius pro beneficio imputauit, in quo
adeò

adeò non est dubiũ an beneficium non dederit, ut dubiũ sit an receperit. NIGER Brutidius *illas prætcrea quæstiones fecit, an si sua causa fecit hoc* Callias,*ut redimeret* Cimonẽ,*an sit beneficiũ: beneficiũ enim est, inquit, quod totũ eius causa præstatur in quem confertur.* Vbi *aliquis ex eo aut sperat quid aut præparat, non est beneficiũ, sed consiliũ: & diu executus est, & argumentis & exemplis.* Deinde *an sua causa fecerit* Callias. Voluisti,*inquit, opinionẽ sordiũ illustri facto effugere, petisti ex hoc æternam memoriã.* Nõ *magis poterat ignotũ esse, à quo* Cimon *solutus esset, quàm pro quo alligatus.* Voluisti *habere generũ nobilẽ, pium.* HISPO Romanus *durã quæstionem fecit, an retulerit gratiã hoc ipso quod occidit.* Liberaui, *inquit, te dedecore summo, inuito tibi beneficium dedi, non est quod mireris.* Nam *& me tum non rogantẽ redemisti. hoc loco cõmemorauit illos patres, qui filias uitiatas occiderunt, qui incluserũt.* Color *et* GALLIONI ET LATRONI ET MONTANO *placuit, ut nihil in* Calliã *diceretur cõtumeliose & redemptorẽ & socerũ et infelicẽ,* CAESTIVS *multa in auarũ & in fœneratorẽ, & mensulariũ & lenonẽ dixit, dum uult illud probare, reddidisse se beneficiũ, quod talẽ socerum habere sustinuisset.* LATRO *dixit, filiam tuã dimittã, quid adultero faciam? pro una rogas, duos eripis.* Hanc HYBREAS *alter dixit sententiã.* Hæc *tota diuersa sententia est à priore, etiã si ex eadẽ est petita materia.* Illa *non est similis, sed eadẽ quã dixit prior* ADDEVS *rhetor ex Asianis non proiecti nominis, deinde* ARELLIVS FVSCVS *sic putauit* ARELLIVS Fuscus, Non *dices me* Callia *ingratum, unde redemeris cogita, merui.* Deinde Fuscũ *cũ hæc à discipulis sentẽtia ei obijceretur, nõ inficiari, transtulisse se eã in* Latinũ, *& aiebat nõ cõmendationis se id aut furti, sed exercitatiõis causa facere.* Do, *inquit, operã ut cũ optimis sen-*

tentijs certem, nec illas corrũpere conor, sed uincere. Tum deinde retulit quandã Thucydidis sententiam. deinde Salustianam. Res secundæ mire sunt uitijs obtentui: cũ sit præcipua in Thucydide uirtus breuitatis, hac eũ Salustius uicit, & in suis illum castris cecidit. Nam in sententia Græca tam breui habes, quæ saluo sensu detrahas, deme uel uel deme constabit sensus etiam si non æque comptus, æque tamen integer. At ex Salustij sentẽtia nihil demi sine detrimẽtis sensus potest. T. autẽ Liuius tam iniquus Salustio fuit, ut hãc ipsam sententiã & tanquã translatã, & tanquam corruptam dum transfertur, obijceret Salustio. Nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum præferat, laudat quem non timet, & facilius putat posse à se Salustiũ uinci, si ante à Thucydide uincatur. CAESTIVS *colorem hunc pro Callia habuit, obiecit ultro Cimoni, quod passus est uxorem suam adulteram fieri, quod non custodisset, quod expectasset dum superueniret pater, ut spectator calamitatis suæ fieret. Iam, inquit, etiam si dimiseris ingratus es, ego non expectauerã dũ rogarer.* HISPO ROMANVS *hunc colorem secutus est, & dixit adolescentẽ tumidũ, & nobilitatis suæ cogitatione insolentem, inuisa habuisse beneficia sua, moleste ferentem socerum suum dici Calliam. Itẽ omnem operam dedisse, ut mores puellæ in uitia non tantum labi pateretur, sed ipse impelleret, ut haberet iustam dimittendi causam, nec eam occàsionẽ intermisisse, sed expectasse etiã dum superueniret pater: hoc se cogitasse, expectat me, uult mecum pares rationes facere: fecisset si non ostendisset patri adulteram filiam.* GORGONIVS *in hac controuersia fœdo genere cacozeliæ usus dixit, istum publicũ adulterium est, sub Milciadis trophæis concumbere.* DORION *cum descripsisset gloriæ sibi fuisse carcerem, nunquam non se illam fortunam ostentasse dixit.*

Maiestatis læsæ sit actio.

FLaminius prætor inter cœnam à meretrice rogatus, quæ aiebat se nunquã decollari hominẽ uidisse, unũ ex damnatis occidit, accusatur maiestatis. MENTONIS. *Iam etiam perituri dormiebant, peragitur totus ordo supplicij, ne quid se meretrix negaret uidisse. O' miserum si quis meretricẽ offendit. O' miseram matrẽ familiæ, si cuius fœminæ meretrix inuidet, nihil petẽti prætor negaturus est.* MVSAE. *Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciã uxorẽ à porta dimisit.* ARGENTARII, *Obijcio luxuriã, obijcio lenocinium, obijcio histrionicam, iocos mimicos, in conuiuio nihil aliud quàm occidit: qui in carcere uixerunt, in conuiuio perierũt.* BLANDI. *Feriatur in foro, oẽs uideant, meretrix audiat. Reliquiæ prætoris unco trahebantur. Maiestatem læsam dixissem, si exeunti tibi lictor à conspectu meretricẽ non summouisset.* VIBII RVFFI. *Paratus erat accusator cum commentarijs, aiebat, quid si meretrix desyderarit? In hoc te cum uxore non misimus, ut salua prouincia sit. optemus meretrici bonam mentem. Dedimus tibi legatum, dedimus quæstorem, ut tu cũ meretrice cœnares? meretrix uxoris loco accubuit, imò prætoris.* P. ASPRENATIS. *Vni fortasse osculo donauit homicidium, etiã carnifices cœnaturi manus abluunt.* PORTII LATRONIS. *Ne à sobrio quidem lictore percussus est. Non inquiro in totum annum, una nocte contentus sum. Bibe lictor, ut fortius ferias. Ecquid intelligitis quomodo dãnatus sit, qui sic occisus est? quid scio, an in cuius gratiam occisus est, in eiusdem etiam damnatus sit? quantum tibi perdiderat, tantum tu meretrici dedisti. Si negaret, quos testes haberem? quis enim in illo cõuiuio fuit, cui tecum sit credendum? facilius est, ut qui meretrici dederit homicidium, neget, quàm ut qui hoc quoq; dedit, quicquam inde minuerit. Nunquã istud mulierũ oculis ostendi*

 solet,

solet, aut ista iam sæpe uidisset. IVLII BASSI. *Inter temulentas reliquias sumptuosissimæ cœnæ, & fastidiosos sub ebrietate cibos, modo excisum caput humanum fertur, Inter purgamenta & iactus cœnantium, & sparsam in cõuiuio scobem, humanus sanguis euerritur. Gratulor sorti tuæ prouĩcia, quod desiderãte tale spectaculum meretrice, plenum carcerem damnatis habuisti. Seruum si uerberare uoluisses extra conuiuium abduxisses.* ROMANI HISPONIS. *Quis ferret te si in triclinio tuo iudicium coëgisses? Scelus est in conuiuio damnari hoĩem, quid occidere ad arbitrium meretricis? de reo pronuntiasti, nisi forte facilius in honorẽ eius decollas quã iudicas.* FVLVII SPARSI. *Contactam sanguine humano mensam loquor, strictas in triclinio secures. Quis credat ista aut cõcupisse meretricẽ, aut fecisse prætorẽ? Cadauer, secures, sanguinẽ loquor, Quis inter hæc de conuiuio cogitat. Hominẽ, inquit, occidi, nunquam uidi, alio quàm Flaminio prætore, oĩa alia uidisti.* SYLONIS POMPEI. *Virum nobilissimum & tãtis honoribus functũ turpiter meretrix clementẽ fecisset, crudelem fecit. Nunquã uidi, adijce si uis, nec alio prætore uidere potes.* ALBVTII SYLI. *Si quis aũt est iudices, qui desideret, ut prætoris referã crudelitatẽ, quot præter hunc iugulauerit, quot innoxios damnauerit, quot carcere incluserit, huic ego me satisfacturũ polliceor uno cõuiuio, cũ sua prætura reum euoluã. Instituũtur ab isto in prouincia epulæ, et magnifico apparatu extruitur cõuiuiũ, distinguũtur argẽteis poculis aurea, quid multa? e carcere in conuiuiũ prætoris, cui stupenti misero meretrix arridet, Interim uirgæ promũtur, & uictima crudelitatis ante mẽsam ac deos trucidatur. Me miserũ, imperij Romani terrore lusisti. O qui crudelitate superasti oẽs tyrannos, soli tibi inter epulas uoluptati fuit moriẽtium gemitus, hic ultimus apparatus cœnæ fuit, In eodẽ triclinio uideo prætorẽ,*

amatorem.

amatorē, scorta, cædes, meretrix prætori, prætor prouinciæ imperat. In cōuiuio cōstituitur catenatus, qui cū languēteis prætoris istius aspexit oculos, existimās ipsum prætoris beneficio dimitti, gratias isti agere, & utrisq; manibus mensam tenens, Dij, inquit, immortales tibi parē gratiā referant. Quicunq; in eodē triclinio accubabat, alius ubertim demisso capite flebat, alius auertebat ab illa crudelitate oculos, alius ridebat, quo gratior esset meretrici. Hic iste inter uarios conuiuarū uultus submoueri iubet miserū, stare ad præbendas ceruices in iocum. Interim distinguitur mora poculis, nec sobrij quidem carnificis manu, ciuis Romanus occisus est. Non peto quo minus securi percutiatur. Illud rogo, legi potius quā scorto cadat. Memento terrorē imperio quæri nō oblectamēta mulierculis. Quid ego nunc referā iud. ludorum genera, saltationes, et illud dedecoris certamen, prætor ne se mollius moueret an meretrix. CAPITONIS. Exurgite nunc Bruti, Horatij, Decij, & cætera decora imperij. Vestri fasces, uestræ secures, in quantū proh bone Iupiter dedecus reciderūt. Istis obscœnæ puellæ iocātur, Quid si per deos immortales nullo solēni die, populo inspectante, in foro conuiuiū habuisses? nō minuisses maiestatem imperij nostri? atqui quid interest cōuiuium in forum, an forū in conuiuiū attrahas? Deinde descripsit qualiter in foro decolletur. Ascendit prætor tribunal inspectante prouincia, noxiæ post terga ligantur manus, stat intento ac tristi omniū uultu, fit à præcone silentium, adhibentur deinde legitima uerba, canitur ex altera parte claßicū. Nūquid uobis uideor describere cōuiuiales iocos? Heu quā dißimilis exitus initijs adest. Accusauit te, quis? Pop. Ro. Iudicarunt te, qui? te prætor damnatū pronuntiauit, occidit meretrix. BVTEONIS. Vt iste cū amica cœnaret iucūdius, homo occisus est. Nunquid iudices unquā pro rostris uidistis prætorē cū meretrice cœnantē? VOTIENI MON-

TANI. Qui sic conuiuatur, quo modo irascitur? Dānaturi iurant nihil se gratiæ, nihil precibus dare. Postulo, ut in hāc legē iures, Maiestas Pop. Ro. per oēs nationes, per oēs diffusa prouincias ī sinu meretricio iacet. Ea imperat prætori nostro, quæ prostitit: cuius osculo nemo se abstinuit, nisi qui pepercit suo. Conuiuas tuos ipsa narra, fuere credo tribuni, fuere præfecti, fuere equites Romani, cū ijs ergo prætor. CASSI SEVERI. Ne de seruo quidem aut captiuo omni loco aut omni genere, aut per quos libebit, aut cū quibus libebit, suppliciū sumi fas est, adhibeturq; ad ea magistratus ob custodiam nō lætitiam. TRIARII. Quo crimine damnatus est? cædis, non tamen in cōuiuio occiderat, Animaduerte diligēter meretrix, ne iterum homicidiū roget. MONTANVS VOTIENVS has putabat quæstiōes esse, an quod quis in magistratu peccauit proles uindicari posśit, maiestatis læsæ reus. Vnū enim quod tueri se facto nō potest ad ius cōfugit, et dicit se hac lege nō teneri. Num quicquid peccauit in magistratu aliquis, maiestatē lædit. Puta aliquē, dum magistratus est patrē suum occidere, ueneno uxorem suā necare puta, nō hac lege causam dicet, sed illis parricidij & ueneficij. Vis scire nō à quo fiat ad rē pertinere, sed quid fiat? priuatus potest accusari maiestatis læsæ, si quid fecerit quo Pop. Rom. maiestatē læderet. Puta amicā habet proconsul, ideo maiestatis damnabitur? Quod amplius dico, puta matronā corrupit, dum procōsul est, adulterij causam dicet nō maiestatis, singula, inquit, æstima quæ obijcis. Si tantū amicam habuisset, nunquid accusares? quod animaduertisset in aliquem nullo rogāte nunquid accusari posśit? Si non omne nō recte factum hac lege uindicari potest, an id quod sub autoritate publica geritur? Nam cū adulteriū cōmittit tanquā ciuis peccat, item cū ueneficium, cū animaduertit autoritate publica utitur, In eo autē quod sub prætextu publicæ maiestatis actione uindicand

dicandum est. Dic enim mihi, si cũ animaduertere debeat, nec legitimo cultu ac more solenni usus interdiũ, tribunal conscenderit conuiuiali ueste: si cũ claßicum canere debeat, symphoniã canere iusserit, nõ lædet maiestatẽ? atqui quod fecit fœdius est, & comparauit. Deinde si potest uindicari maiestatis lege id quod proconsul, maiestatis publicæ & iuri & apparatus est, peccauit, an hoc poßit? nõ potest, inquit, nihil enim detractũ est populi Rom. magnitudini. Is lædit populi Rom. maiestatẽ, qui aliquid publico nomine facit, tanquam si legatus falsa mandata affert, nõ aliter quàm populus Rom. dederit. Imperator fœdus percußit, uidetur populum Rom. percußisse, & cõtinetur inito fœdere: nunc nec uiribus quicquã populi Rom. detractũ est, nec opinioni eius imputatur, si quid fecit, nõ populus Ro. At ex te cæteros æstimant. Non'ne & ante hunc alij fuerunt ex quibus æstimari poßit? & post hunc erunt. At singulorũ uitia nemo urbibus ascribit. Attamen factũ ipsum turpe est: sed multa alia, nec ideo illis populi Rom. maiestas læditur. Nemo penè sine uitio est, ille iracundus est, ille libidinosus est, non tamen si cum aliquo imitatũ est malis, eo statim maiestas læditur: deinde ad facti ipsius æstimationẽ uenit, & dixit hæc obijci, quod meretricem habuit, quod aliquẽ occidit, quod noctu, quod in cõuiuio, quod rogante meretrice. SYLO POMPEIVS *has adiecit quæstiones, an si quod ei facere licuit, fecit, non poßit maiestatis accusari, potest, inquit: næc enim lex quid oporteat quærit, aliæ quid liceat. Licet ire in lupanar. Si præcedẽtibus fascibus prætor deducetur in lupanar, maiestatem lædet, atqui quod licet fecerit. Licet qua quis uelit ueste uti. Si prætor ius in ueste seruili uel muliebri dixerit, uiolauerit maiestatẽ. Deinde illam fecit quæstionem, an ei hoc facere licuerit: non licuit, inquit, illo loco, aut illo tempore, aut ex illa causa occidere, quædam quæ licent, tẽpore & loco mutato nõ licent. De colore, inquit,*

 quær

quæritur, quo uti debeat is qui pro Flaminio dicit. Quædam controuersiæ sunt, in quibus factum defendi non potest, excusari potest, ex quibus est et hæc. Non possumus efficere ut propter hoc non sit reprehendendus, non speramus ut Flaminium iudex probet, sed ut dimittat, sed sic agere debemus, tanquam pro facto non emendato, non scelerato tamen. Item negabat se pro Flaminio narraturum MONTANVS, *sed his quæ obijciuntur responsurum. Aiebat autē illam sentētiam Ruffi Vibij, colorem actionis esse bonum, Senetionis esse, bonum se habere animū pro reo, in quo libido omnis intra meretricem esset, crudelitas intra carcerem. Ipse Montanus illum locum pulcherrime tractauit, quàm multa populus Romanus in suis imperatoribus tulerit, In Gurgite luxuriam, in Manlio impotentiam, cui non nocuit & filium & uictorem occidere, in Sylla crudelitatem, in L. Lucullo auaritiam. In prætore, inquit, cum illi constiterit abstinentia, diligentiam excutiatis quomodo una nocte cœnauerit, utrum tamen, inquit, iniqui est quod obijciunt, quod damnatus perierit meretrice postulante, prætori perire damnato. Colorem* FVSCVS ARELLIVS *hunc introduxit, ebrium fuisse, nescisse quid fecerit.* SYLO POMPEIVS *hoc colore usus est, non putauit ad rem pertinere, ubi aut quando periret qui perire deberet.* TRIARIVS *ineptum introduxit colorem. Sermo erat, inquit, in conuiuio, contemni nimiam prætoris lenitatem: alios fuisse prætores qui quotidie animaduerterent, huius anno nullum fuisse occisum. Dixit aliquis ex conuiuis. Tu ergo nunquam iratus? dixit & mulier, ergo nunquam iratus, quod clementia sua contemptui esset. Curabo, inquit, sciant non deesse mihi sceleratum, quem uidere lucem ultra non oportet: occisus est, quia damnatus sub prætorio fuerat. Quo tempore? Est enim ullum tempus quo nocens perire non debeat?*

GALL

GALLVS VIBIVS dixit, meretrix orauit, timebam me hercules, ne exorasset ut occideretur, aut indemnatus uiueret. Ex altera parte multa bene dicta sunt, multa corrupte: in descriptione supplicij utiq; illi qui uoluerunt omnia legitima supplicij uerba in sententias trahere, in uitia inciderunt: tanquam dixit TRIARIVS, Summoue, audis lictor, summoue à prætore meretricem: hoc loco non male adiecit, uerbera, sed uide ne uirgæ tuæ pocula nostra disturbent. SYLO POMPEIVS dixit, despolia, meretrix agnoscis hoc uerbũ? certè prouincia agnoscit. Sylo Pompeius homo qui iudicio censebatur, & ipse ad hanc descriptionem accesşit, nimium tamen mali fecit, ait animaduerte meretrix, age lege, quicquã enim lege hic agitur? HISPANVS dixit, age lege, tibi dicitur Flamini, uiue sine meretrice, cœna sine carnifice. ARGENTARIVS in quæ solebat schemata, attrectationẽ uiolentisşimam fregit, age lege, scis, inquit, quid dicat. Interdiu age, in foro age, stupet lictor, id est, quod dicit meretrix tua nũquam se uidisse. MONTANVS VOTIENVS dixit, percussurus lictor ad prætorem respexit, prætor ad meretricem. VIBIVS GALLVS dixit, lictori quia bene percusserat propinatum est. Illud quod tanquam Latronis circumfertur, non esse Latronis pro testimonio dico, & Latronẽ à sententia inepte tumultuosa uindico: ipse enim audiui Florum quendam auditorem Latronis dicentem, non apud Latronem, neq; enim illi mos erat quemcunq; audire declamantem: declamabat autẽ ipse tantum, & aiebat se non esse magistrum, sed exẽplum, nec Iulio, nec alij contigisse suo, quàm apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, ut à discipulis nõ audiri desyderarent, sed cõtenti essent audire. Initio cõtumeliæ causa à deridentibus, discipuli Latronis auditores uocabãtur, deinde in usu uerbũ esse cœpit, & promiscue poni pro discipulo auditor, hoc erat non

patien

patientiam suam, sed eloquentiã uendere. Vt ad Florum reuertar, ille dixit in Flaminio, Refulsit inter priuata pocula publicæ securis acies, inter temulentas ebriorũ reliquias humanum euerritur caput. Nunquã Latro sic cõposuisset, ut quia publicã securim dicturus erat, diceret, priuata pocula: neq; in tam mollem cõpositionem eius sententia euanuisset, neq; tam incredibileis unquam figuras cõpingebat, ut in ipso triclinio inter lectos & iocos & mensas percussum describeret. Ille cum in hac controuersia descripsisset atrocitatẽ supplicij, adiecit, quid exhoruistis iudices, meretricios lusus loquor. Et ille dixit, minus non tam sententiã, sed minus bonam. In socium nostrum prætor populi Romani animaduertit, cum priuata uoce, tumultuario tribunali, ebrius fortasse, nec calciatus quidẽ, nisi si ut omnia expectaret meretrix, diligenter exegit. RVFFVS VIBIVS erat qui antiquo genere diceret: belle cessit illi sententia sordidioris notæ: prætor ad occidendũ hominẽ soleas poposcit. Alteram eiusdem generis, sed non eiusdem successus sententiã, cum deplorasset cõditionem uiolatam maiestatis, consuetudinẽ maiorum descripsisset, qua semper uoluissent ad suppliciũ aduocari, sententiam dixit: at nunc à prætore lege actum est ad lucernam. POLLIO TAMEN ASINIVS aiebat hanc se sententiam recipere. VIBIVS de oratoribus, qui uerba antiqua & sordida consectatur, & orationis obscuritatem seueritatem putat, aiebat Milciadem rhetorẽ eleganter dixisse tamen in ijs etiam si minus est insaniæ minus spei est. Illi qui tument, abundantia laborant, plus habent furoris, & plus etiam corporis. Semper autem ad sanitatẽ procliuius est, quod potest detractione curari, illi succurri non potest, qui simul & insanit & deficit. Sed ne hoc genus protegere uidear, in Flaminio tumidissime dixit MVRRHEDIVS, Prætorem nostrum in illa ferali cœna saginatum meretricis sinu excitabitis occisuri. Et illud

illud tetracolo, seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici, carcer conuiuiio, dies nocti. Nouißima pars sine sensu dicta est, ut impleretur circuitus: quem enim sensum habet, seruiebat dies nocti. Hanc ideo sententiam retulit quia & in tricolis & in omnibus huius generis sententijs curamus ut numerus constet, non curamus ut sensus. Omnia autẽ genera corruptarũ quoq; sententiarum de industria pono, quia facilius quid imutandum, & quid uitandum sit docemur exemplo: & certè illud genus cacozeliæ est, quod amaritudine uerborum quasi aggrauatur. Iam res petit, ut in hac controuersia referamus id quod LICINIVS NEPOS dixit, Reus damnatus est legi, perijt fornici: & illud quod SENIANVS dixit, habet sui generis insaniam, cum diceret, nocte non debere sumi supplicium, post longam descriptionem cum nunc demum uictimæ quidem occiduntur. Et ad hanc controuersiam græci apposuerunt manum, dixit in hac NICETES EVCTEMON dixit GLAVCIPPVS CAPPADOX cum cœnam luxuriosam descripsisset indignam maiestate prætoris adiecit hoc idem elegantius dixit ADDEVS cum descripsisset cœnam nocturnam NICETES dixit, ARTEMON eodem loco aliã dixit sententiam SIC GLYCON dixit.

CONTROVERSIA XXVI.

PEr uim uiq; gesta ne sint rata. Pacta, conuentaq; legibus facta sint. Expositum qui agnouerit, solutis alimentis recipiat. Quidã duos filios expositos sustulit, educauit, quærenti patri naturali pollicitus est se indicaturũ ubi essent, si sibi alterũ ex illis dedisset, pactũ interpositũ est, reddit illi suos filios, repetit unum. ARELLII FVSCI PATRIS. Aequum est ut cum alienis diuidamus liberos, quos nõ diuidimus cũ matribus? si alterũ nõ abstuleris, utrũq; habebis. quid faciã? utrũq; genui, utrunq; desideraui, pro utroq; pactus sum. ALBVTII SYLII.

SYLII. *Vnà nati sunt, unà expositi, unà educati, redditi potissimũ distrahũtur, distraxit illos fortuna aliquãdo à parentibus, nunquã ab ipsis. Miseremini iudices, grauis inuidia est.* IVLII GALLIONIS *Duos exposui, qui alterum eligere nõ poterã, periclitor ne qui cum duobus liberis in iudicium ueni, sine ullo reuertar. Nam quẽ perdã eligere nõ possum, causa pacti mei fuit, ut haberẽ filios, consummatio, ut perderẽ, pro filijs tibi debeo, nõ filios. Pete quantũ uis pro disciplinis, imputa quãtum uis pro alimẽtis, licet plus petas dum minus reddã. Maiores nostri uiderũt quàm effusa esset indulgentia pro suis timẽtiũ, quàm parata quicquid posceretur dare. Itaq; pro patre lex nõ cũ educatore pacta est. Nõ potui obligari de eis, qui in mea potestate nõ erant: si uis ex æquo diuidamus, ut habeatur utriusq; ratio: habeã ego tandiu duos quãdiu tu habuisti, nolite timere pueri, nõ diducã uos, aut utrunq; habebo aut neutrum: in auctione fratres quãuis hostilis hasta nõ diuidit. Plus quiddam est geminos esse quã fratres, perdit uterq; gratiã suam, nisi cũ altero est.* FVLVII SPARSI. *Ignoscere mihi aduersarius debet meos retinenti, cũ ipse alienos concupiscat, repetit quod adhuc habuit, retineo quod modo ignoui. Agnitio diuidet quos iunxit etiã expositio.* CORNELII HISPANI. *Dic uter obsequentior sit, uter indulgẽtior, uterq; inquis. Miraris si iam meos diuidere nõ possum? omnia pro filio paciscor, præter filiũ.* VOTIENI MONTANI, *Ego uero ne patrocinium quidẽ habeo. Si tam facile filios remitto, libẽter exposui. Reddere istud est liberos an eripere? Vtroq; modo perdendi erãt, uel pacti essent uel negati, pactus sum flens tremensq; tanquam cũ exponerẽ.* CAESTII PII. *Ne diuiderẽ filios, unà exposui, iste quoq; duos sustulit, qui tantũ uno cõtentus est, iterũ cogor exponere.* IVNII GALLIONIS. *contra, expeditæ partes uestræ sunt, utrunq; ex hoc iudicio potestis patrem dimitte*

mittere. MENTONIS. Iste assueuit carere liberis, etiam si unũ accipiã necesse est torquear, duobus assueui. Quid unquã cõmisi? & habes domi quos de me interroges, nihil unquã sine illis feci, nisi indiciũ uim uocas, quæ te patrem facit sine hærede hærere, qui paulo ante habui filios duos tales, ut ex illis unus quilibet satis sit. POMPEI SYLONIS. Videte quã mode ste agam, ego sustuli, ego educaui, ego reddidi, iste eligat. VIBII RVFFI. Salui sunt, inquit, liberi tui, post hanc uim meã iste me osculatus est. PASSIENI. Cedò mihi tabulas testamẽti, plures in testamẽto habeo quàm in pacto: hoc testamẽtũ delere nõ cogito, si meos filios hæredes facere nõ possum, tuos faciã, preces meas ad filios transferã, hoc enim nomẽ licebit, puto, mihi usurpare dũ litigo. ARELLII FVSCI PATRIS. Fertis hoc optimi iuuenes? ego uos expositos sustuli, ego educaui, ego ægrotãtibus assedi, senẽ me fecistis & relinquitis? ARGENTARIVS, In ista ui duos filios perdidi. DIVISIO. LATRO sic diuisit, in re uis aut necessitas sit, Nulla, inquit, uis est, arma lex & uincula, & ultimũ periculum cõplectitur, quorũ nihil fuit in tua persona. Illic, ait, uis est & necessitas, ubi uelim nolim succumbendũ est mihi, cũ esset necesse, nõ enim poterã habere alterũ filium, nisi alterũ promisissem, Respõdetur, primũ non est uis ubi aliquid expediendæ rei causa patiendum est, sed ratio: tanquã, quia nõ possum domũ habere, nisi hic emero, nulla alia uenalis est, hãc occasionẽ uidet uenditor & premit, nõ tamen hanc emptionẽ rescindes, alioquin in infinitũ calumnia excedet. Dicet alius, necesse mihi erat, tibi necesse carere, primũ etiã nõ poteras, deinde & alia uia poteras inuenire, sperare alium indicem. An aliter inuenire nõ poteras? ergo tibi plus præstiti. An si est in re uis & necessitas, ita tamẽ rescindãtur quæ per uim & necessitatẽ gesta sunt, si uis & necessitas à paciscente adhibita est, Nihil inquit mea, an tu cogaris, si non à

me

me cogeris. Meam culpam oportet esse, ut mea pœna sit. Non inquit, neq; enim lex adhibenti uim irascitur, sed passo succurrit, & iniquũ illi uidetur, id ratũ esse quod aliquis nõ quia uoluit pactus est, sed quia coactus est: nihil autẽ refert quã per quẽ illic necesse fuit: iniquũ enim quod rescinditur facit fortuna eius qui passus est, nõ persona faciẽtis. Deinde an ab hoc uis admota sit, Tu inquit mihi uim admouisti, qui nõ aliter indicabas, quã si pactus essem. Nõ est, inquit, admouere uim aliquid cum certa cõditione promittere, si qua uis est à te tibi adhibita est, quod & spõte & ad exonerandũ se uenisset, ut tantũ patri redderet, quantũ educatori superfuisset. Pro educatore GALLIO hunc colorẽ secutus est, se misericordia motũ. Cũ uiderẽ, inquit, morbidũ sine hærede esse, dixit modo ipse qui auidus est, possumus duo patres esse, & dixit illã amabilem sententiã. Da itaq; nũc pœnas misericors. MONTANVS VOTIENVS sic cœpit, Si quis me uidit, iudices, modo duorũ liberorũ patrẽ, nũc solitudine periclitantem, certũ habeo, dicit crudelẽ indicẽ. Et summisse cũ aduersario egit, rogauit, ut altero contentus esset. Et illã sumpsit contradictionem, nescio, inquit, utrum: & dixit, mihi crede qui illos optime noui, utrũ uis elige, ideò sic pactus sum quia nihil intererat. HISPO ROMANVS erat natura, qui asperiorẽ dicendi uiam sequeretur. Itaq; hoc colore egit ut inueheretur tanquã in malum patrem, & diceret, crudeliter exponentẽ, perfide recuperantẽ. In hoc inquit repetit, nõ quia habere uult, sed quia eripere, irascitur mihi quod duos educaui quod indicaui. Et cũ descripsisset sæuitiam exponentis adiecit. Etiamnum mihi uidetur eiusdem animi, eiusdem duritiæ, quia nihil putat se debere ei, qui liberos suos educauit. Durus est pater, crudelis est, nolite credere ex illa feritate tam subitam mutationem. Sinite me in uno filio experiri. Dixerat in hac controuersia illam quæstionem, qua dicebat se nequaquam uim

adhib

adhibuisse. Quid? ergo quis adhibuit uim? tu tibi, non est quod dicas alium. quis sibiipsi uim adhibet? solet fieri, ecce ego ipse mihi nocui: & illud dixit. Placet mihi in irritum reuocari quæ gesta sunt, dono quod indicauerim. ARGENTARIVS dixit, ex altera parte, miseriorem se nunc esse, quàm cũ ignoraret suos, & cũ tormenta patrij animi descripsisset, ait, etiã nũc pacisci uolo, quid do, ut liberos meos recipiã? quid do ne agnouerim? Indignabatur CAESTIVS detorqueri ab illo toties, & mutari sentẽtias suas, quid putatis, aiebat, Argentariũ esse, certißimũ ius est. Solebat & Græce dicere, Fuerat enim Argentarius Cæstij auditor, & erat imitator. Aiebat inuicẽ, quid putatis esse Cæstiũ, nisi Cæstij cinerẽ: & sic solebat iurare, ꝑ manes præceptoris mei Cæstij, cũ Cæstius uiueret. Oĩbus autẽ insistebat uestigijs Cæstij, æque ex tẽpore dicebat, æque cõtumeliose, multa interponebat, illud tamen optima fide præstitit, cũ uterq; Græcus esset, ut nunquã Græce declamaret, illos semper admiraretur qui nõ fuerunt contenti unius linguæ eloquẽtia, cũ Latine declamauerant, tota posita sumpto pallio, quasi persona mutata redibãt, & Græce declamabãt, ex quibus fuit SABINVS CLODIVS, in quẽ uno die et Græce et Latine declamantẽ multa urbane dicta sunt. Dixit Aterius quibusdã quærentibus pusillas mercedes eũ accepisse cum duas res doceret, nunquã magnas mercedes accepisse eos, qui Ermeneumata docerent, MECOENAS dixit, CASSIVS SEVERVS uenustißimam rem ex omnibus, qui ab auditione eius cũ rediret, interrogatus quomodo dixisset, respondit male uicit. GLYCON dixit, GALLIO autem elegãtißime dixit à parte patris, cũ in ultima parte testamẽti figurã tractaret, quãdo ego mortuus ero, tũc mihi hæres sit, uis interrogem uter? TRIARIVS dixit, à parte educatoris, Ergo ego tollere potui, educare potui, tacere non potui.

CONTROVERSIA XXVII.

QVi patrem pulsauerit, manus ei præcidantur. Tyrannus patrē in arcē cū duobus filijs accersit, imperauit adulescentibus, ut patrē cæderent. Alter ex his præcipitauit se, alter cedidit, postea in amicitiam tyranni acceptus occiso tyranno, præmiū accepit, petuntur manus eius, defendit pater. CAESTII PII. Felicior essem si plureis reos defenderē. TRIARII. Hæc uulnera quæ in ore uidetis meo, postea feci quàm dimissus sum. IVNII GALLIONIS. Gratias ago filio, qđ me non reliquit solū tyranno, quod manus illius sunt, ego iussi, itaq; crimini meo assum. Amicus, inquit, tyranni fuit, age hoc tantū filius meus in arce simulauit? Procūbo ad genua uestra iudices, ille contumax, qui cū uapularē nō rogaui. MVSAE, Occisus est tyrannus, à quo putatis, nisi ab eo qui patrē pulsare non poterat? præcidetis tyrannicidæ manus? quid hoc est? integer tyrannus iacet, præcidūtur tyrannicidæ manus: patri præcidite, ne uindicē filiū propter quē ne à tyranno quidē impune uapulaui: postquā occupauit arcē, secuti sunt illū homicidæ, secuti uenefici, secuti quisquis pulsare patrē poterat: necesse fuit patrem cædere, tam hercules quàm necesse fuit spoliare templa, uirgines rapere. Aiebam, fili fortius feri, tyrannus spectat. Si talis erat filius meus qualē describitis, nescio cui magis expedierit tyrannū uiuere. O` quantum istis debemus manibus, per quas iam nihil necesse est. Occidit tyrannum, sic huius iratæ manus feriunt. Cum occideret tyrannum, sic aiebat. Pater te interficit, pater ferit, sic feriunt qui uolunt. Tecum fili inconsideratæ pietatis queror. Validius patrem cecidisti quàm iussit tyrannus iratus, iacenti ipsas cadaueris manus in me ingessisti. FVLVII SPARSI. Tales fuerunt ex quibus posset alter contemnere tyrannum, alter occidere. IVLII BASSI. Cōpressas filij manus in os meum impegi, cædentem consolatus sum.

sum. PORTII LATRONIS. Cæde, inquit, patrem dum ego negligens sum, occupauit se ex arce filius, hoc nõ est patri parcere sed sibi. Dura fili, ad tyrannum tibi per patrem eundum est. Tenent ecce cruentum tyranni caput, nunc illas præcidite. BLANDI. Vt uidi tyrannicidam ex arce descēdentem, nihil prius quàm manus osculatus sum. POMPEI SYLONIS. Vtrũ ex filijs meis probatis? alter se occidit, alter tyrannum. nemo ius habet in istas manus, meæ sunt istæ. Etiam cum tyranno seruirent, mihi paruerunt, ita mihi superstite filio mori liceat, ut ego illum qui mori maluit parricidam uocaui. ARELLII FVSCI PATRIS. Rogo uos per securitatem publicã, per modo restitutæ libertatis lætitiam, per coniuges liberosq; uestros: nemo tam suppliciter audiuit me rogãtem cum uapularem. Quàm languidæ cædentis erant manus, non putares illas tyrannicidium posse facere: istæ mihi salutares porrexerunt cibos, istæ potiones, nunquã tamen indulgentiores sensi manus, quã cũ me cederēt. VOTIENI MONTANI. Pereant, inquit, potius quàm sint, qui tam fortiter loquantur. Vix inuentus est qui tyrannum occideret. Fili fortius, inquit, feri, ne nos colludere tyrannus intelligat: suspensas leuiter admouebat manus filius, simulabat ictus, pater gemitus. Si qua est fides, iratus filiũ extuli, quod me non ceciderat. Necessitas magnũ humanæ imbecillitatis patrociniũ est. Hæc excusat Saguntinos, quamuis nõ ceciderint patres, sed occiderint, hæc excusat Romanos quos ad seruilem delectum Canensis ruina cõpulit, quæ quicquid coëgit defendit. Ille quoq; mihi pepercisset si unicus fuisset, ille me fratri relinquebat, hic tyranno. Etiamnum, inquit, in facie tua uulnera apparent, Fili nocet tibi quod tam cito occidisti tyrannum. MENTONIS. Quæritis quis hæc fecit uulnera? ille cuius cecidit me in funere manus. Ita mihi libero & uiuere contingat & mori, ita oculos

meos filij manus operiãt, ut ego inter liberos meos fortior steti. Ex *altera parte* ARELLII FVSCI PATRIS. *Tãdiu cecidit patrem donec placeret tyrãno satelles, quid tu?* Tu *tyrannicidiũ facere non potes, nisi in parricidio exercueris manus?* Pater, *inquit, adest: malo, non enim tantũ patrem, etiã patronum cæcidisti.* IVLII BASSI. *Quoniam eò scelerum peruentũ est, ut parricidæ pater adsit, non istius aduocationi adsum, defendit enim quãuis nocentẽ.* Ecquid *agnoscitis indulgentiã illius?* Frater *qui maluit perire quàm patrẽ cædere, infelix causam suã cũ fratre iungebat: exclamat iste, nihil illi mãdaui, ego tibi & pro illo satisfaciã, ut ualidius, inquit, cæderet.* Pro Repub. *inquit, feci.* Vis *tu pudorẽ habere, nec imputare* Reip. *idem quod tyranno?* Pater, *inquit, mihi adest.* At *mehercules frater non adesset.* Habuisti, *inquit, quod tyranno iactares.* Frater *maluit mori, quisquis cædendus erat, quamuis quisquis iste tradebatur.* Tyrannum, *inquit, occidi, at patrẽ quantulominus quàm occidisti?* POMPEII SYLONIS. *Gaudeo in subsellijs istius esse patrẽ, quo modo enim aliter efficere potuissem ut uulnera eius uideretis?* Non *multũ refert mea ubi sit, ab hac parte crimen obijcitur, ab illa ostenditur.* Grauior *testis esse solet qui à reo surgit.* Talis *prorsus pater, quẽ nemo alius posset cædere, nisi amicus esse posset tyranni.* Frater *perijt ne parricidiũ aut faceret aut uideret,* In *illa præcipitia nõ minus inquã fratrem fugit quàm tyrannum.* CORNELII HISPANI. *Descẽdebat cruentus pater, uexato laceratoq; corpore uix agnoscendus, putares duos fuisse qui cæcidissent: fecit quod debebat qui patrẽ ceciderat, amicũ occidit.* CAESTII PII. *Ego, inquit, cæsus sum, pœnam remitto.* Mirarer *nisi pro tam bono patre fuisset qui mori uellet.* Dignus *est quẽ inuitum uindicetis, quia apud uos tantum crudeles patres uindicantur.* Pater, *inquit, iussit ergo frater tuus impius fuit, qui pa*

tri non paruit. Si quādo lente parebant satellites, aiebat tyrannus, nō spectatis quemadmodum patrem ceciderit. Qui patrē ceciderit, manus eius præcidantur, hanc legem moriens laudauit tyrannus. Nouißime inter filium & patrem tyrannus intercesßit, an non quisquis patrē ceciderit puniatur. In lege, inquit, nihil excipitur, sed multa quamuis nō excipiantur intelliguntur. Et scriptum legis angustum est, interpretatio diffusa est, quædam uerò tam manifesta sunt, ut nullam cautionem desiderent. Quid legis interest, excipere, ne fraudi sit ei qui per insaniam patrem pulsauit, cum illi non supplicio sed remedio opus sit. Quid opus est caueri lege, ne puniatur infans si pulsauerit patrem? quid opus est caueri ne puniatur, si quis aut patrem sopitū, aut subita corporis grauitate collapsum excitauit, cum illa non iniuria, sed medicina fuerit? Nondum de propria, sed de communi causa loquor. Si officiose quis cæcidit patrem, non pulsauit, puniri debet? Hanc quæstionem in partes plureis diuisit, an tutus sit qui tyranno iubente fecit. Cogitate quàm multa tyrannus exegerit. Pro publica innocentia est, nō licere hoc quoque tyrannis, ut nos faciant nocentes. Tyranno iubente fecit, miserior fuit ipso uapulante. Ille non dicitur sacrilegus qui deorum immortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum, aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium consecrauit. An tutus sit qui patre iubente fecit, non cæcidit, sed paruit: & illud dixit in narrationibus, Stabat contumaci frater uultu, intellexit non posse cogi à tyranno. An tutus sit qui pro patria fecit, an hic pro patria fecerit. Item an illo tunc tempore cogitationem tyrannicidij habuerit, & hoc animo cæciderit, ut aditum faceret sibi ad amicitiam tyranni. MONTANVS & illam quæstionem ultimā fecit, An etiam si quid peccatum est, tāto merito redemptū sit? GALLIO illā quæstionē primā fecit. An ultio cæsi patris, nul-

lius sit patris. Inuitũ, inquit, me nemo uindicaret, si à quolibet alieno cæsus essem, & nollem agere iniuriarum, nemo nomine meo ageret: atqui nihil interest: pœna maior est eius q cæcidit, ius idem eius qui cæsus est. Cõtra ait omnibus actionẽ dari, non enim priuatã esse iniuriã sed publicã: itaq; nec taxatione defungi damnatũ, aut iniuriarũ pœna, sed manus pẽdere: ad oẽs partes pertinere hoc exẽplum, ad oẽs filios, et ad ipsam Rempub. tales esse qui fiant tyrãni, certe qui tyrannorum amici. Et ultimas has fecit quæstiones. An si pio animo fecit non teneatur, an bono animo fecerit. Et in illa quæstione Latronis, an tutus est qui patre uolente fecerit, Nunc, inquit, fingis in filij patrociniũ, sed tunc noluisti. Et adiecit, ne dixeris idem uoluisse patrẽ quod tyrannũ. Quæritis utri paruerit? Tyrannus illum amauit tanquam sibi paruisset. Pater, inquit, uoluit: ita tu non tyranno tantum, sed patri parricidio dignus es. Cũ descripsisset impium in fratrẽ, impium in patrẽ, adiecit, Tyrannũ quoq; tunc cũ amare deberes occidisti. MONTANVS *partem accusatoris declamauit, & hoc colore usus est: indulgentissimũ fuisse in filios patrem, nimiam pietatẽ eius fuisse notam tyranno. Itaq; illum qui quæreret pudicis dolorẽ ex impudicitia, contumacibus ex seruitute, pijssimo patri tormentũ quæsisse ex filiorũ impietate: et dixit illum animose loquentem, qui iussus est prior patrem cædere. Quid si non cecidero, inquit, quid facturus es? torquebis? occides? plus est quod imperas, quàm quod minaris. Certamen erat in uno homine, utrum plus posset natura an tyrãnus. Cæde, inquit, non cædo: uerbera, non ferio. Hæc fratre audiente. Et illud dixit cũ promitteret amicitiã tyrannus, magis præmiũ extimuit tyrannici imperij quã imperiũ. Et cũ descripsisset cicatrices pulsati patris, Et forma est adhuc facici, dixit, ab utroq; cæsum putes.* MONTANVS *tamen aiebat, nihil posse melius dici, Ex hac parte tyrannus iubet, ex altera lex uetat, moriceris*

rieris si cecideris, morere ne cædas. CAESTIVS dixit, Tyrannus imperat ut patrẽ cædas, non est nouum, noluisti facere. Laudaturum me putas? ego uerò nõ laudo, alterius ista gloria est, tu fratrẽ imitatus es. ARGENTARIVS dixit, Tu patrem cecidisti, cũ & legem nosses, & fratrẽ. MONTANVS dixit, Parricida esse uoluisti, uiolasti patris corpus, fratris beneficium. Ab altera, hoc colore omnes declamauerũt tanquam patre iubente fecisset. TRIARIVS dixit, In filij mei manus incurri. BASSVS IVLIVS. Ego me filij mei manu cecidi. HATERIVS dixit, Ago gratias tyrãno, quod alterum filium meũ custodiri iußit, ne mori posset. CAESTIVS ait in narratione. Tyrãnus iubet cædere, exposita tormenta sunt, quid faciat? moriatur inquis? hoc dicis, ne cædat patrẽ, occidat. FVSCVS ARELLIVS dixit, Cõplecti uolo istas manus optime de me etiam ante tyrannicidium meritas. GALLIO dixit, Viderit quantũ sibi se putet debere Respub. ego plus me quã illã debere sibi iudico, difficilius est quod me iubente fecisti. MONTANVS VOTIENVS dixit in narratione, Si perseueras fili, fratrẽ sequar. Videris utrum patrẽ cædere malis an occidere. Hanc controuersiam & ab Iulio & à Sabino bene declamari memini, cũ describeret tyrannũ occisum, & cum ingenti gloria ex arce deductũ. O te parricidam, nisi post tyrannicidiũ quoq; intelligas, quanto melius frater tuus beneficio perierit quàm tu occideris. Illud non probaui, quod multa in re seuera tentauit salse dicere. Erat autem urbanißimus homo, ut uobis sæpe narraui, ut quicquid illi in eloquentia deerat, urbanitate pensaret. Meminimus cũ illum Syriacus Vallius homo disertus accusaret, et uideret Latinũ Calumniã testem circa coronã iudicij obuersari, et toties occurrere eunti Syriaco, & quærere, quid haberet spei, deinde post iudiciũ, cũ Syriacus gratias illi ageret, quod tantam curã sui egisset, At mehercules,

 inquit,

inquit, timebam, ne uno rhetore plus haberemus: & testis productus cum interrogatus esset, an accepisset à patre sestertia? dixit quod accepisset, an haberet, negauit. Deinde interrogatus an Calumniam haberet, Ipse, inquit, negligentiam meam nosti, an habeam nescio, accepisse me scio: & in Domitium nobilißimum uirum in consulatu cum thermas prospicientis uiam sacram ædificasset, cœpisset deinde rhetores circumire & declamare. Ego, inquit, sciebam hoc te facturum, & matri tuæ quærenti de tua desidia dixeram Duas eius urbanas res præterire non possum, secutus erat in prouinciam Cretam Occium Flammam proconsulem, Græci cœperunt in theatro postulare, ut Sabinus maximum magistratum gereret. Mos autē est barbam capillumq; magistratui Cretēsium summittere. Surrexit Sabinus & silentiū fecit, deinde ait, hunc magistratum ego Romæ bis geßi, bis causam dixerat. Græci non bene intellexerunt, sed bene interpretati à Cæsare petebant, ut honorē Sabinus & tertio gereret. Postea deinde offendit illos tota comitum cohors, oppreßi sunt in tēplo ab omni multitudine quæ postulabat, ut Romam Sabinus cū Turdo proficisceretur. Erat inter infames maxime et inuisos homines Turdus. Cum Turdus promitteret iturum se, ut inde posset exire, Sabinus silentio facto, ait, Ego ad Cæsarem non sum iturus cum mattea. Postea hoc Sabino cū causam diceret obiectū est. Multa illum diserte dixisse memini, cum introductus esset ex carcere in senatum postulaturus, ut diariam acciperet, tunc dixit de fame questus, nihil onerosum à uobis peto, sed ut me aut mori uelitis aut uiuere: atq; illud dixit, Nolite, inquit, superbe audire hominē calamitosum. Sæpe qui misereri potuit, misericordiam rogat. Et cum dixisset Senianus locupletes in carcere esse, homo, inquit, adhuc indēnatus, ut poßim uiuere, parricidas panē rogo. Cū mouisset hoīes & flebili oratione et diserta, rediit tamen

men ad sales, rogauit ut in Latumias transferretur, ne inquit, quenquã uestrũ decipiat nomen ipsum Latumiæ, minime lauta res est: hoc retuli ut et ipsum hoiem ex aliqua parte nossetis, et illud sciretis quàm difficile est, naturã suam effugere. Quomodo posset ab illo obtineri ne in declamationibus iocaretur qui iocatur in miserijs ac periculis suis, in quibus iocari eum nõ debuisse quis nescit? potuisse, quis credit? MVRRHEDIVS nõ degenerauit in hac controuersia, nã colorẽ stultißimũ induxit. Voluit, inquit, & hic fratris sequi exẽplum, dum retineo, dum luctor, uisus est patrẽ cecidisse. Vnũ ex his quos audiui declamantes scio MENTONEM usum nõ patrono patre, sed aduocato, ipsum tyrannicidam induxit dicentẽ, et colore usus est. Non iussum se à patre, quia aiebat incredibile omnibus uideri patrẽ coram tyranno cedi se iußisse, sed in ijs esse tyrannicidæ consilium, ut per hoc ad amicitiã perueniret, per amicitiam ad tyrannicidium. Hæc eius sententia laudata est, cum describeret se patri manus afferẽtem. Nihil in toto tyrannicidio difficilius feci. Illud dixit, iam tum factum esset tyrannicidium, si me frater non reliquisset. Et illud dixit. Vos ego tunc respexi templa, leges, Respub. nam si me tantum spectassem, facile tyrannum effugissem, illà, quà frater effugerat.

CONTROVERSIA XXVIII.

QVidam duos filios sub nouerca amisit, dubia cruditatis et ueneni signa insecuta sunt. Tertiũ filiũ maternus auus rapuit, qui ad uisendos ægros nõ fuerat admissus: quærẽti per præconẽ, dixit apud se esse, accusatur de ui. IVNII GALLIONIS. Violentus & impotens senex hoiem liberũ è sinu meo rapuit, quod seruare tibi difficile est, auo dona, Quoties miserũ me puer audies? nouerca, quis est? fugitiue reductus es. Habui filiam quãuis iste unus filius supersit fœcundam. Quàm

indulgenter puerperia diuisit, natus est filius, dixit, filius hic meus est: natus est alter, dixit, hic matris est: natus est tertius, dixit, hic aui est. Cũ quæreret filiũ, erant qui suaderẽt et dicerẽt, tace. meruit excludi. CAESTII PII. Quã causam rapiẽdi habebat impotens senex, nunquid fratres eius occiderã? Ignoscite mihi si tantũ filiæ meæ mãdata narro, hanc solam ex meis morientẽ uidi, habui filiam, de omnibus meis habui dicendum. Habitu uagabatur lugubri sordidaq; prætexta, oẽs illius miserebantur, quosdam etiã dicẽteis audiui, quid? iste puer matrem non habet? patrem non habet? auum nõ habet? ARELLII FVSCI PATRIS. Tres filios filiæ meæ debes, unũ mihi, sine apud me nutriatur. Quid times ne admittare cũ ueneris? exposuisse hactenus iuuet. Iam nunc fortuna, aut nouerca narranda est, ut uidit me, hæsit cõplexibus meis, puerũ osculabar miser, interrogabã de fratribus, dum interrogo, dũ fleo, perueneram domũ. Rogo ne hoc causam meã peiorẽ fecerit, quod ille quẽ rapui unicus erat. VOTIENI MONTANI. Mittis præconem, adijce illi oĩa insignia, hic puer matrẽ perdidit, fratres amisit, nouercã habet. Affirmo tibi non indicabit quisquis fuerit, erras & uehemẽter erras, filios quos perdidisti, nõ quæris, quæris quem non perdidisti. Vtra tandem iustior querela est? pater ab auo unum repetit, auus duos à patre. VIBII RVFFI. Raptor ille & impotens, dum moriuntur nepotes mei, ad ianuam steti, plus habeo, quod auo, quàm quod reo timendum sit. FVLVII SPARSI. Vnus perit, alter perit, toties fortunam accusas, nunquam nouercã. Facinus indignum, puer ad suppliciũ indicari à patre quæritur. Ad ægrotantem nepotẽ ueni, non sum admissus, hæc uis uera fuit. ARGENTARII. Pater quos conscios habuit nescio, domi non fui, amissa filia uolui aliquẽ adoptare ex nepotibus, sed aiebam, quid necesse est? quoties uidere uolam in domũ ueniam, quoties

uolam

uolam in domum abducam, agamus tanquā affines. Tres habes filios, diuidamus, & uide quàm non improbam diuisionē desiderem, ex tribus unum posco. Vtinam oēs quos perdidit, quæreret. BLANDI. Cum tradere uellem puerum, nescio quis exclamauit, puer nunc periſti, nihil uobis ſubtraham? quid ni? præconi omnia indicaui. MENTONIS. Rapui nepotē, habeo, redderem, ſi pater quæreret. DIVISIO, MONTANVS VOTIENVS in has quæſtiones diuiſit, an in re uis ſit, nulla, inquit, uis eſt, quæ arma, quæ pugnam, quæ uulnera non habet. Volo mihi deſcribi comitatum iſtius tumultus, quæ turba eſt? unus puer et unus ſenex. Rapuiſti, inquit, filiū meum, imò nepotem ſuum ſuſtulit, imò uenientē non potuit excludere. An ſi pro illo fuit, fieri uim quæ facta dicitur, non teneatur qui fecit? Vis iniurioſa damnatur, ſolet enim eſſe & ſalutaris. Cum latrones aliquid obſiderent, ſi perfodiſſem uillam armata manu, coniugem, liberos eius rapuiſſem, accuſari poſſem. Quod uiuit puer beneficiū meum eſt. Et medici alligant, et corporibus noſtris, ut medeantur uim afferūt. An pro illo fuerit rapi. Hoc loco accuſatio nouercæ, & inſectatio patris tam patienter ſuos perdentis. GALLIO & illam quæſtionem fecit, & prius ſumendam quæſtionem putauit ex perſona quàm ex re. An cum auo nepotis nomine agi poßit? Non magis, inquit, quàm pro patre filij nomine, non magis quàm cum matre. Habet ſua iura natura, & hoc inter auum patremq; intereſt, quod auo ſuos ſeruare licet, patri etiam occidere. Non potes, inquit, ſic mecum agere tanquam cum alieno, ut dicas, quid tibi cum illo qui eſt inteſtati filius? tuus hæres futurus ſit, quem dementem alligaturus es: quædam iura non lege, ſed natura nobis attributa. Si nepotem ſuum auus peccantem aliquid, & inter laſciuos iocos petulantius laſciuientem feriret, num iniuriarum quiſquam cum illo ageret? Et ultimam illam

illam GALLIO *fecit, cū tractasset illa, licet mihi ut prosim facere, deinde huic profuit. An auo ignoscendum sit cū pro nepote, affectu latus, fecerit. Hoc loco tractauit quàm indignū esset damnari illū ob hoc.* LATRO *duas ultimas quæstiones aliter posuit, & plus cōplexus est. Etiam si uim fecit, an tamē damnari nō poßit, si bono animo fecerit? ait enim & de animo fieri cōtrouersiam auo, & dicere patrem, non ut nepotē seruaret fecit sed ut infamaret uxorem meam, tanquā ueneficam, me tanquam ueneficæ emancipatum, cui male liberi sui cōmitterentur. Colore ergo hoc Latro eodem usus est pro patre, ut diceret ne uiua quidem uxore bene sibi cum socero conuenisse, suas uerò professas inimicitias illum gessisse secum, languente uero genero illum uenisse cum conuitio, cum uociferatione, nefaria & dicentem & auspicantem: autores habere amicos se, ne admitteret hominem, nō ad officium nepotum, sed ad inuidiam & contumeliam generi uenientem, qui ad sanos nepotes nunquam dignatus esset accedere: medicos uero suasisse ne ueniret, & puerum confunderet & impleret suspicionibus.* SYLONIS POMPEI *color fuit, ut Latroni uidebatur, qui controuersiæ repugnaret: dixit enim uenisse auum ad imbecillum puerum, ad ægros non semper proximos admitti, utiq; ad eos qui grauiter ægrotant, sæpe & patrē non admissum. Sic auo quoq; intempestiue uenienti dictum, nunc non potes, statim cū conuitio abisse, in altero idem fecisse.* LATRO *aiebat hunc colorem optimum esse, si recitasset, se recipi nō posse: quia ponatur, non est admissus, sub hoc themate intelligere nos, non hoc illi dictum, nunc nō potes, sed ex toto non potes.* GALLIO *utrunq; miscuit, & hoc colore, qui uideri non potest alioquin thema euertere, parcius usus est. Dictū est, inquit, illi, quiescit puer, paulum cōmorare, medici uetuerūt quenquā admitti: scitis solere dicere illos, nec si pater uenerit: protinus iste clamare cœpit, testor me nō admi*

admitti,& tantum non tabellis signatis denunciare. Auum distuleram, accusatorem exclusi. Iterum, inquit, uenit cũ conuitio, iam unum occidistis, alterum occidistis. Nihil est miserius, quã ubi alicui ex miseria sua inuidia quæritur. Non est admissus, cum diceret se nepotem suum, non uidere uelle, sed inspicere. Sic egit. Veni non ut istum accusarem, sed ut me defenderem. GALLIO hoc colore usus est. Non admisi auum, quia dictũ erat mihi, hoc illum animo uenire, ut raperet. Ex altera parte colorẽ hunc CAESTIVS introduxit, Timuisse se de puero: frustra inquit, duos occiderat nouerca, & ait, uellem ad uos nocentior uenirem reus, uellem tres raperem. ARGENTARIVS hoc colore usus, Rogatũ à puero auũ: negabat, inquit, posse se uiuere si in illa relinqueretur domo. HISPANVS hoc colore usus est, affectu esse ablatum. Sustuli, inquit, nepotẽ meum, non potui, inquit, satiari osculis, non potui ab illo tam ci to distrahi, nolite mirari, post longum tempus illum uideram. ALBVTIVS hoc colore usus est, ut diceret, Noluisse illum in tam infausta domo educari, ex qua duo iam fratres elati essent, ei qui postea decessit inter causas moriendi casum fratris fuisse. Et seruauit hunc colorẽ, ne quid in nouercã, ne quid in patrem diceret: aiebat iustissimũ futurum auum, si tantum se defendere uoluisset. quid ergo? quare rapuisti? amabam, huic maxime ab initio animum meũ addixeram. In domo uestra nihil præter ipsam domũ timui. Si apud me duo decessissent, ex domo mea illũ transtulissem. MARCELLVM MARTIVM aiebat sic narrasse, puer me secutus est, non criminor uobis illum, quicquid est potius quàm illius periculo fiat, ego rapui. Vbi est, inquit. Viuit, saluus est, ueniet cũ uoles aspicere: redde, inquit, patri suo, ego asper, age, monstrabo si uis, quis ante me tibi filios abstulerit. VARIVS GEMINVS eundem sensum dixit. Quæ est ista autoritas præpostera, quærere duos, à ter-

tio

tio incipis. MONTANVS VOTIENVS, homo rarißimi etiam si nō emendatißimi ingenij, uitium suum quod in orationibus non euitabat, in scholasticis quoq; euitare non potuit: sed in orationibus, quia laxior est materia, minus earundem rerum annotatur iteratio. In scholasticis eadē sunt quæ dicuntur, quia pauca sunt, notantur. Memini illum pro Galla, non nisi apud cētumuiros tyrociniū ponere. Ex uncia hæres erat patris sui Galla, obijciebatur illi ueneficiū, dixit rē disertißimā & omnibus seculis duraturā, qua nescio, an quicquā melius in eo genere causarū dictū. Vnciā nec filiæ deberi, nec ueneficæ. Non fuit cō tentus, adiecit, In paternis tabulis filiæ locus, aut suus debetur, aut nullus. etiamnū adiecit, Relinquis nocēti nimium, innocenti parū. Ne sic quidē satiare se potuit, adiecit, Nō potest filia tam anguste paternis tabulis adhærere, quas aut totas poßidere debet, aut totas perdere: & plura multa quæ memoria nō repeto. Ex eis quædam in oratione contulit, & alia plura quàm dixerat adiecit, nihil non ex eis bellum est, si solum sit, nihil non rursus ex eis alteri obstat. Idem in hac declamatione fecisse eū memini. Erras pater, inquit, & uehemēter erras, quos perdidisti non quæris, quem quæris nō perdidisti. Deinde, puer iste inuētus perit. Deinde, quisquis puero fauet, ne inueniatur optet. Deinde, puer nisi auum sequitur, fratres secuturus est. Desine quærere, quem si inueneris, sic perdes, ut inuenire non poßis. Et deinde, rapuit istum auus, ne raperet nouerca. Et deinde, unum tantum pater ex liberis suis quærit qui saluus est. GLYCON hunc sensum semel dixit, sed genere corrupto.

Habet hoc MONTANVS uitium, sententias suas repetendo corrumpit, dum nō est cōtentus, unam rem semel bene dicere, efficit, ne bene dixerit: & propter hoc & alia quibus orator potest poëtæ similis uideri, solebat Scaurus Montanum inter oratores Ouidium uocare. Nam & Ouidius nescit quod bene

ceßit relinquere. Non multa referam quæ Montaniana Scaurus notabat. Vno hoc contentus ero. Cum Polyxene esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit, Cinis ipse sepulti In genus hoc pugnat: poterat hoc cõtentus esse, adiecit, Tumulo quoq; sensimus hostem. Nec hoc cõtentus est, adiecit, Aeacidæ fœcunda fui. aiebat autem Scaurus rem ueram, nõ minus magnam uirtutẽ esse, scire desinere, quã scire dicere.

CONTROVERSIA XXIX.

VEnefica torqueatur, donec conscios dicat. Quidã mortua uxore ex qua filium habebat, duxit uxorem, & ex ea filiam sustulit: deceßit adolescens, accusauit maritus nouercam ueneficij: damnata cum torqueretur dixit sibi consciam filiam esse: petitur ad supplicium puella, pater defendit. CAESTII PII. Non est quod putetis has lachrymas filiæ esse, aut me patrem. Non prodesset tibi puella ne hoc quidem, quod te frater amauit, nisi mater odisset: hoc me odisti nouerca, quod scisti cõsciam me, eligi pœnæ. Dixit ante actam eius uitam excutiamus. FVLVII SPARSI. Nefaria mulier filiæ quoq; nouerca, ne mori quidem potuit, nisi & occideret. Inter gladiatores uictoris quoq; conditio peßima est cum moriente pugnãtis. Nullum magis aduersarium timeas, quàm qui uiuere nõ potest, occidere potest. VIBII GALLI. Concitatißima in mortẽ rabies est, desperatione ultima in furorẽ animus impellitur. Quædam feræ tela omnia cõmordent, & ad mortis autorẽ per uulnera sua ruunt. Abscissa mißione gladiator quem armatus fugerat, nudus insequitur. Præcipitati non quod impulit tantum trahunt, sed quod occurrit, & naturali quodam deploratæ mẽtis affectu morientibus gratißimum est commori. VOTIENI MONTANI. Dum filium uindico, ubi grauißime mihi nocere poßit ostendit. Veneficium simile est mendacio. Si incredibile esse in sorore parricidium creditis, non timeo, ne quis

hoc

hoc in sorore credat, quod ego uix probaui in nouerca. Natam *mihi filiam quasi futuræ pacis obsidem sustuli, aiebam dum matris meminit, obliuiscetur nouercæ, at illa dũ nouercæ meminit, matris oblita est.* Filia, *inquit, mihi conscia est, post hanc uocem remissa putares tormenta, similis facta torquenti est: soror fratri uenenum dedit, quãdiu luctati sumus, ut crederetur nouerca priuigno dedisse.* Nouerca *quod uolueras consecuta es, damnasse iam pœnitet.* ARGENTARII. Facio *rem iudices nõ nouam, liberos meos à nouerca uindico.* Peto *ne, quia filium uindicaui, filiam perdam: nisi succurritis, nouerca uicit, ego uictus sum.* Duxi *nescio peiorem uxorem an nouercam, hoc mihi carior est quod tam inuisa matri fuit.* CORNELII HISPANI. *Si conscia esset neminem expectarem, scitis quemadmodum ueneficam oderim, instabam tormentis, aiebam morere peius quàm odisti.* Non *satis mihi ardere ignes uidebantur, non satis insidere uerbera, dixi, si quid adijcere tormentis tuis possum, puto iubebo filiam afferri.* Vocet *huc aliquis matrem, quid expauisti puella? quid ad sinus meos refugisti? quid extimuisti tanquam nouercam?* MARYLLI. Ne *inter supplicia quidem desijt occidere, & hanc quisquam putet non potuisse uenenum sine conscia dare puella: quæ occidisse fratrem dicitur, quid ante peccauit?* Nouerca *quoq; non ante occidit priuignum quàm filiam, & bonæ spei est. quæritis argumentum? matri suæ non placet.* ARELLII FVSCI, *etiam cineribus tuis infesta est nouerca. quod unum potest persequitur sororem tuam.* Quid *adhuc potest nosse nisi fratrem?* Prosit *illi apud uos quod illam pater laudat, & prosit quod talis mater accusat.* MENTONIS. Non *misereris huius, miserior est quàm frater, ille habuit sine dubio nouercam torqueri.* Consecuta *es mulier quod uoluisti, solus omnium magis sensi, cum nouercam perdidi.* PORTII LATRONIS. Habui *filium*

tam

tam bonum, ut illum amare posset etiã nouerca, nisi in eam incidisset quæ posset etiã filiã odisse. Huc mea scelera reciderunt ut parricidiũ puellare sit, ita si magnitudinẽ rei non intelligit, nõ est idonea parricidio. Sed ueneficæ, inquit, filia est. Si parẽtes inspiciuntur, cur non potius patri uideatur similis cui placet, quàm matri cui displicet? Deniq; non recuso quo minus in illa uel matris exigatur imitatio, illa cũ huius ætatis erat, nec nouerca erat nec uenifica. ALBVTII SYLII, duxi uxorem nullis adhuc inquinatam fabulis, nec miror innocentẽ tũc fuisse, adhuc puella erat. BLANDI. Vt scelerata sit, nempe matri suæ similis est, ante ueneficiũ oportet faciat, quã parricidium. Filia, inquit, conscia est. Dij te perdant, etiã cũ torqueris occidisti. Seruus tortus Catonẽ consciũ furti dixit, quid agitis? utrum plus creditis tormentis an Catoni? BVTEONIS. Si conscius à te puella quæretur, nominato patrẽ. Quod nouerca tam sero, puella tam cito. Filia, inquit, conscia est. Male pereas, at ego te putabã unius nouercã. TRIARII. Filia, inquit, tua conscia est. Videbatur sibi post hanc uocẽ uicisse. Amissum fratrẽ fleuit in funere, totius populi habitũ lachrymis suis expreßit, itaq; illam nouerca peius perire uoluit quã priuignum. Filia, inquit, conscia est. Hoc ultimũ fuit nouercæ ueneficium. Q. HATERII. Succurrite quæso ne cũ torta sit quæ filium meũ occiderat, filiã etiã dum torquetur occiderit. Liberos semper effero, unius mulieris aut mendacio, aut ueneno. Non flet quantũ reæ satis est, quemadmodũ illi extorquebo lachrymas? afferte mihi imaginẽ fratris, uideo subito desiderio fletus concitatos, nũquid talẽ uultũ cũ mater torqueretur habuit? PARS ALTERA TRIARII. Si odissemus te, pateremur cum eiusmodi filia uiuere? Quarundã ferarũ catuli cũ rabie nascũtur, uenena statim à radicibus pestifera sunt. Quantum illi ad scelera ætas adijciet, quod illã nouerca peperit. Quid illa quæ

fratrẽ in morã patri sequenti sparsit? Habemus exemplũ, quod & sorori conueniat & uirgini. DIVISIO. CAESTIVS in duas partes coniecturã diuisit. Et primũ quæsiuit, an conscia illi opus fuerit: deinde si opus fuit, an hanc habuerit. Non seruauit autẽ modũ. Nam & illũ locũ diu tractauit, non posse sororem in mortẽ fratris impelli. Et iterũ tam puellã uoluit uideri, ut nulli esset idonea ministerio. Itaq; elegantißime deridebat MONTANVS VOTIENVS in hac controuersia ineptias rhetorũ, quod sic declamarent, tanquã hæc quæ nominata est infans esset, nec intelligerent si tales esset, ne futuram quidẽ ream. Itaq; hoc debemus, inquit, proponere nobis puellã eius ætatis, in qua torta, credibile scelus illud quidẽ, sed intolerabile esse aiebat. Induxerat Cæstius matrẽ dicentẽ filiæ, da fratri uenenũ. TRIARIVS multo rem magis ineptã, quia non inuenit illã, sed cõcupiuit, nã excessus sententiã traxit. Induxerat nouercã dicentẽ, da fratri uenenũ. Fecit illã respondentẽ, Mater & mihi da, quid enim est tam absurdũ, quã matrem sic locutã cũ puella? da fratri uenenũ. Non ferebant nec illã Triarij sententiã, qua aliter HATERIVS usus est, cum ad epilogum peruenisset, hoc loco debebat reus flere, non flet puella, inueniat quemadmodũ fleat aliquis, hoc est imaginẽ fratris. Illa enim si tam puella est ut dicat, mater quid est uenenũ, non potest tantæ pietatis esse, ut eã imago fratris in lachrymas concitet. Tantus autẽ error est in omnibus studijs maxime in eloquentia, cuius regula incerta est, ut uitia quidã sua & intelligant & ament. CAESTIVS pueriliter se dixisse intelligebat. Mater quid est uenenum? Deridebat enim Murrhediũ, qui hanc sententiam imitatus est in epilogo, cum alloqui cœpisset puellã & diceret, Compone te in periclitantium habitum, profunde lachrymas, manus ad genua demitte, rea es: fecerat respondentem puellam, Pater quid est rea? Et aiebat Cæstius,

quod

quod si ad deridendum me dixit, homo uenustus fuit. Et ego nunc scio, me ineptam sententiã dicere. Multa autem dico non quia mihi placent, sed quia audientibus placitura sunt. Et illud RVFFI VIBII tolerabilius aiebat esse, sed et ipsum aliqua obiurgatione dignũ: dixerat in epilogo, Nutrix ream tolle. Illud in Haterio qui & promisit oratorẽ & præstitit, negabat se perferre quod dixerat, Hæc rea non mittenda in exiliũ, sed ferenda est. Cum sciret, inquit, in exilium exportandos locari solere, quid enim intelligi uult hac sententia, nisi ex toto puellam ambulare non posse usq; in exiliũ? Verum est, sed nec mater eius potuisset. SYLO à parte patris cõparationem fecit inter se matris & filiæ, totam hac figura declamauit. Nõ sum, inquit, uobis dicturus qualis debeat esse uenefica, operam perdam si cœpero describere, debere esse ætate prouectã, usu exercitatam, inuisam uiro, quæ poßit etiã filiã occidere. Superuacuum est uti pluribus uerbis, in hac ipsa causa habemus ueneficæ exemplar, comparemus inter se duas reas: nec est quod quæratis aliquẽ, qui cognitionẽ uestrã per omnes cõparatiõis parteis ducat. Ego uobis dicam, quomodo illam accusauerim. Ego illi obieci anteactam uitã, uos illi potestis obijcere. Et sic omnia circumijt, & cõparando defendit illã quæstiunculã, quæ in prima parte tractata erat à quibusdam. Non illi utiq; fuisse opus & cõscia, sic transcurrit, aiebat, inquit, tota actione rea, hæc, quã consciam habuerã, ego negabã illi opus fuisse, aiebã, in eadẽ domo eras, uenenũ notũ erat, nouercæ occasio facilis conniuenti, non eras suspecta, nemo te timebat propter sororẽ. Ex altera parte hoc usus est colore. Nouercã uideo uenenum dedisse, ut filia sua sola hæres esset, eandẽ illi & consciã fuisse ueneficij & causam. Omnes declamatores aiebat uoluisse aliquid noui dicere, eo loco quo nominabat nouerca filiã consciã, dixit, inquit, HYBREAS Hanc sententiam FVSCVS

ARELLIVS cum esset ex Asia non casu dixit, sed transtulit ad uerbum quidẽ. Quid ergo, inquit, mẽtita est de filia sua, imò de mea? Modestius hanc sententiã uertit HATERIVS quid ergo, mentita est, quæ nihil lamentabatur de accusatoris sui filia? CAESTIVS dixit. Nominauit priuigni sui sororem. ALBVTIVS dixit, quid habuit quod dubitaret, an parceret filiæ eius à quo occidebatur, sorori eius quẽ occiderat. TRIARIVS dixit. Quid ergo mater mentita est? tolle matris nomen, post damnationem nouerca est. BLANDVS dixit. Nominabo istã quæ patri affuit, istam quæ mortuo fratre ac matre non fleuit. SYLO POMPEIVS dixit. Filia, inquit, mihi conscia est, post hoc eundẽ uultum eius notaui, quẽ uiderã moriente priuigno. MONTANVS VOTIENVS Marcellum Martiũ amicũ suũ cuius frequenter mentionem in scriptis suis facit, tanquam hominis diserti, aiebat hanc dixisse sententiã. Inuenit quomodo damnata accusaret, moriens occideret, torta torqueret: non est hoc indiciũ, sed alterũ nouercæ ueneficiũ. Labro dixerat, cũ descripsisset tormenta, instabã super caput non accusator, sed tortor, ipse igneis subijciebã, ipse ad intendendũ eculeũ manus admouebã. Ego non bibam sanguinẽ istius, non eruã oculos? filiũ mihi eripuit, nisi citius illam oppreßissem & filiã abstulisset. TRIARIVS dixit, cũ accusarẽ, obieci ueneficiũ. In ultima parte inter preces meas excitaui puellam ad ultionẽ fratris sui. Hæc res maxime iudices mouit, hæc maxime nouercam offendit. ALBVTIVS dixit. Postquam nominauit filiam ad me respexit, uidelicet ut sciret, an satis torsisset. NICETES egregie dixit in eodem loco.

MONTANVS cum diceret illum locum, quamuis sceleratos parentes, uelle tamen innocentes liberos esse suos, dixit. Potest ista filiam ueneficam fingere, si potest facere, difficilius est filios inquinare quàm perdere: & illud, fauete seculo iudices,

iudices,cum ingentia scelera ferat, ne etiam immatura tulerit, fauete,nullũ scelus commissum sit,nisi quod solet,fauete ut potius non desierit nouerca parricidium facere quàm soror cœperit:damnare illũ potui,effugere nõ potui.Sero fecisti nouerca. Si hoc ante dixisses,potuisti prævaricationẽ pacisci, recte cum damnareris animosa eras, recte nihil potes facere: si quia fides,accusator insidias reæ timui, nusquam à sinu meo dimisi puellam,ipse omnes prægustaui cibos. O' incauta futuri mortalitas. Postquã ad tortorẽ perduxi nouercã,timere de filia desij.Omnes illo colore usi sunt, Nominatam à nouerca filiam in dolorẽ patris. GALLIO *plura dixit.Fortasse, inquit,hãc nominauit,ut ueros conscios cælaret,fortasse ut quia acerrime instabat accusator, hoc metu territus finẽ tormentis imponeret, fortasse in dolore tormentorũ stupefacta nesciuit quid loqueretur.Nouißime dixit, fortasse in hoc, ut quæ pœnas ueneficij dabat,accusationis exigeret.Illũ sensum adiecit. Ex meis hoc affectibus æstimo,cũ tum ira,tum odio furerem, circunspiciebam omnes ultionis uias,oblitus innocentiæ,si proprios habuisset liberos nouerca occidissem.In hanc ipsam quoties impetũ facere uoluissem,propter hoc à me tuta erat, quod à matre non erat.*

LVCII ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIB. VI. *& ultimus.*

SENECA *Nouato Senecæ ac Melæ filijs salutem.Quod ultra mihi molesti sitis,nõ est. Interrogate, si quæ uultis. Sinite me ab istis iuuenilibus studijs ad senectutẽ meã reuerti. Fateor uobis,iam res est tædio.Primo libenter aßilui, uelut optimã uitæ meæ partẽ mihi reducturus,deinde iam pudet, tanquã diu non seriã rem agã. Scholastica studia leuiter tractata delectãt,con-*

trectata & propius admota, fastidio sunt. Sinite ergo me semel exhaurire memoriã meam, & dimittite uel adactũ iureiurando, quod fermè dixisse memini me quæ sciui, quæq; audiui, quæq; ad hanc rem pertinere iudicaui. Pertinere autẽ ad rem nõ puto, quomodo Lucius Magius gener T. Liuij declamauerit, quamuis aliquo tempore suum populum habuit, cum illum homines non in ipsius honorẽ laudarent, sed in soceri ferrent, quomodo L. Asprenas aut Quintilianus senex declamauerit, transeo istos quorũ fama cum ipsis extincta est. De Scauro si me interrogatis, cum illum mecum audieritis, iniqui estis. Non noui quenquam, cuius ingenio P. R. pertinacius ignouerit. Dicebat negligenter in ipsis subsellijs, sæpe dum amicitur dicebat: deinde litiganti similior quàm agẽti, cupiebat euocare aliquam uocem aduersariorũ, & in altercatione uires suas nouerat: nihil erat illo uenustius, nihil paratius, genus dicendi antiquum uerborum quoq; non uulgariũ grauitas, ipse cultus habitusq; corporis, mire ad autoritatẽ oratoriam aptatus. Sed ex ijs omnibus scire posses non quantum oratorẽ præstaret Scaurus, sed quantum desereret. Pleræq; actiones malæ, in omnibus tamen aliquod magni neglectiq; ingenij uestigiũ extabat, raro aliqua actio bona, sed quam fortunæ imputares. Sed illũ longa imò perpetua desidia eò perduxerat, ut nihil curare uellet, nihil posset. Orationes septem ædidit, quæ deinde senatusconsulto combustæ sunt. Bene cum illis ignis egerat. Sed extant libelli, qui cũ fama eius pugnant, multoq; solutiores ipsis actionibus. Illas enim cum destituerit cura, labor adiuuabat, ij caloris minus habent, negligentiæ non minus. Declamantem audiuimus, nouissimè quidem lepidè ita, ut quod difficillimũ erat sibi displiceret. De Labieno interrogatis. Declamauit nõ quidem populo, sed egregiè. Non admittebat populum, & quia nondũ hæc consuetudo erat inducta, & quia putabat turpe ac

friuolæ iactationis, affectare censoriũ supercilium, cũ alius aio esset, magnus orator, qui per multa impedimenta eluctatus ad famam ingenij, confitentibus magis hominibus peruenerat, quã uolentibus. Sũma quidem egestas erat, summa infamia, summũ odium, Magna autẽ debet esse eloquentia, quæ inuitis placeat, cum ingenia fauor hoĩm ostendat, fauor alat, quantam uim esse oportet, quæ inter obstantia erumpat? Nemo erat quin cũ homini oĩa obiecerat, ingenio multum tribuerit. Color orationis antiquæ, uigor nouæ. Cultus inter nostrũ ac prius seculum medius, ut illum posses utraq; pars sibi uendicare. Libertas tanta, ut libertatis nomẽ excederet, ut quia paßim ordines honoresq; laniabat, Rabienus uocaretur: animus per uitia ingens, & ad similitudinẽ sui ingenij uiolentus, & qui Pompeianus spiritus nondum in tanta pace posuisset. In hunc primũ excogitata est noua pœna. Effectũ est enim per inimicos, ut oẽs eius libri incenderẽtur. Res noua & insueta, supplicia de studijs sumi. Bono hercule publico, ista in pœnas ingeniosa crudelitas post Ciceronem inuenta est. Quid enim futurũ fuit, si triumuiri libros, si ingeniũ Ciceronis proscriberent? Sunt dij immortales lenti quidem, sed certi uindices generis humani, & magna exempla in caput inuenientium regesserunt, ut iustißima patiendi uice, quod quisque alieno excogitauit supplicio, sæpe excipiat suo. Quæ uos dementißimi hoĩes tanta uecordia agitat, parum uidelicet, in pœnas notæ crudelitatis est? Conquirite in uosipsos noua, quibus pereat et si quid ab omni patientia rerum natura subduxit, sicut ingenium memoriamq; nominis, inuenite quemadmodum perducatis ad eandem rem corporis, Malum facem studijs subdere, & in monumenta disciplinarũ animaduertere, quanta & quàm non contenta certa materia sæuitia est? Dij melius, quod eo seculo ista ingeniorum supplicia cœperũt, quo & ingenia desierunt. Eius qui hanc in scripta Labieni senten-

tiam dixerat, postea uiuentis adhuc scripta combusta sunt, Iam non malo exēplo, quia suo. Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes esse ingenio suo uoluit, sed in monumenta se maiorum suorū ferri iussit, atq; ita includi, ueritus ne ignis qui nomini suo subiectus erat, corpori negaretur: non finiuit tantum seipse, sed etiam sepeliuit. Memini aliquando cùm recitaret historiam magnā partem illorū librorū cōuoluisse, et dixisse, hæc quæ transeo post mortem meam legentur. Quanta illis libertas fuit, quam etiam Labienus extimuit? Caßij Seueri hoīs Labieno iunctißimi belle dicta res ferebatur, Illo tempore quo libri Labieni ex S.C. urebantur, nūc me, inquit, uiuū uri oportet, qui illos edidici. Monstrabo uobis bellum libellum, quem à Gallione uestro petatis, Recitauit rescriptū Labieni pro Batillo Mecœnate, in quo suspicietis adolescētis animū, illos dentes ad mordendum prouocantis. Puto iam nihil, quod interrogetis restat. Musa rhetor quē interdū soletis audire, licet Mela meus contrahat frontem, multū habuit ingenij, minus cordis. Omnia usq; ad ultimū tumorem perducta, ut nō extra sanitatē, sex extra naturā essent. Quis enim ferret hoīem de typhonibus dicentē, cœlo repluerunt, de sparsionibus, odoratos hymbres, et in cultum uiridium, cælatas syluas, & in pictura, nemora surgentia. Aut illud quod de subitis mortibus memini eum dicentem, cū uos me illò perduxeritis, Quicquid auium uolitat, quicquid piscium natat, quicquid ferarū discurrit, nostris sepelitur uentribus. Quære nunc, cur subito moriamur. Mortibus uiuimus. Non ergo & si iam manumissus erat, debuit de corio eius nobis satisfieri. Non sum ex iudicibus seuerißimis, qui omnia ad exactam regulam redigam, multa donanda ingenijs puto, sed donanda uitia non portenta sunt. Si qua tamen tolerabiliter dicta sunt, non subtrahantur, nō plura uideantur, nos subijciatis. Oscus non incōmode dixit, sed sibi nocuit: cum nihil sine sche-

mate

mate dicere cupit, oratio eius non figurata erat, sed praua. Itaq; non inurbane Pacatus *rhetor, cũ illi* Maßiliæ *mane occurrisset, schemate illum salutauit.* Poteram, *inquit, dicere aue* Osce. Ipse *ab eloquentia multũ aberat, natus ad cõtumelias omnium ingenijs inurendas.* Nulli *non impreßit aliquid, quod effugere non posset.* Ille Paßieno *prima eius syllaba in* Græcum *mutata obscœnum nomen imposuit, declamatori subtili & arido: ille* Sparso *dixit scholam cõmunem cum rhetore quodam habenti, tu potes controuersiam intelligere, qui nõ intelligis te laterem lauare.* Sparsus *autẽ dicebat ualenter, sed dure.* Ad *imitationem* Latronis *se addixerat, non tamen unquam similis illi erat, nisi cum eadem diceret.* Vtebatur *suis uerbis,* Latronis *sententijs.* Cum Basso *certamen illi fuit quem uos quoq; audistis, homine diserto, cui demptam uelim quam cõsectabatur amaritudinem, & simulationẽ actionis oratoriæ,* Nihil *indecentius, quàm ubi scholasticus forum quod nõ nouit imitatur.* Amabam *itaq;* Capitonem, *cuius declamatio est de* Popilio, *hæc quæ meo* Latroni *subijcitur.* Bona *fide scholasticus erat, in his declamationibus quæ illi bene cesserunt, nulli non post primũ* Tetracolum *præferendus,* Primum Tetracolum *quorũ faciam quæritis,* Latronis, Fusci, Cæstij, Albutij, Gallionis. *Hi quoties conflixissent, penes* Latronem *gloria fuisset, penes* Gallionẽ *palma, reliquos ut uobis uidetur componite.* Ego *uobis omniũ feci potestatem, hoc minus nobiles sinite in partem abire,* Paternum, Moderatum, Fabium, *& si quis est nec clari nominis, nec ignoti.* Dum *in his ad satietatẽ uestram me præstiterim, permittite me mihi & aliquos ex sinu proferre, quibus quo minus ad famam peruenerint, nõ ingenium defuit, sed locus.* Bene *declamauit* Caius Sylo, *cui* Cæsar Augustus, *cum frequenter causas agentem in* Trachinensi *colonia uidisset, plenum testimonium reddidit, dixit enim, nũquam audiui patremfamiliâs disertiorem.* Erat *qui*

patremfamiliâs præferret, oratorem subduceret. Partem enim eloquentiæ putabat, eloquẽtiam abscondere. Solebat declamare studiose Turrinus Clodius, cuius filius fraterno uobis amore coniunctus est, adolescens summæ eloquentiæ futurus, nisi mallet exercere quantũ habet, quàm consequi quantum sequi posset. Sed Turrinus Clodius multum de uiribus remiserat, dum Apollodorum sequitur, & summam legem dicendi eum putat. Tantum tamen illi superfuit uirium, quãtum ualeret, etiam si ars abesset. Sententias dicebat excitatas, insidiose aliquid petentes. Nunquam non de colore Latroni controuersiam fecit. Latro nunquam solebat disputare in conuiuio, at aliquando declamare ex tempore solebat. Dicebat quosdam esse colores prima facie duros, asperos, eos non posse, nisi actione probari. Negabat nisi actitata quoque illis placere posse, nisi totum nossent: se & suas uires nosse, & illarum fiducia alijs metuenda & prærupta audere. Multa se non persuadere iudici sed auferre. Turrinus contra nihil probare, nisi tutum, non quia imbecillus erat, sed quia circunspectus, causam nemo respondit paratius: & pecuniam itaque & dignitatem eloquentiæ debuit, ut si quid illi defuit, scias loco defuisse, Inde filius eius idem meus, nunquam enim illum à uobis distinxi, habet in dicendo paternám diligentiam, quæ uires ex industria retundit. Hoc & in ipso genere uitæ sequitur ad summa eua suros iuuenis, nisi modicis contentus esset. Ideo dignus est cuius tam modestis cupiditatibus fortuna præstet fidem. Horum nomina non me à nimio fauore, sed à certo posuisse iudicio scietis, cum sententias eorum retulero, aut pares notißimorum autorum sententijs aut præferendas.

CONTROVERSIA XXX.

INiuriarum sit actio. Quidam cum haberet filium & diuitem inimicum, occisus, inspoliatus inuentus est. Adolescens sordid

ſordidatus diuitem ſequebatur. Diues eduxit eum in ius, & *poſtulauit ſiquid ſuſpicaretur accuſaret ſe.* Pauper ait, *accuſabo cum potero, & nihilominus ſordidatus diuitem ſequebatur.* Cum *peteret honores diues repulſus eſt.* Accuſat *iniuriarum pauperem.* VIBII GALLI. *Gratias ago diuiti, quod quos odit reos iam facere contentus eſt: interdiu publico nobis interdicitur, quærite quid nocte fiat: non ambulabis, inquit, eadem uia qua ego, non calcabis ueſtigia mea, non offeres delicatis oculis ſordidatam ueſtem, non flebis inuito me, non tacebis: perieramus ſi magis iratus eſſet.* ALBVTII SYLII. *Quod ſordidatus fui luctus eſt, quod fleui pietas eſt, quod non accuſaui timoris eſt, quod repulſus eſt, ueſtrum eſt.* Non *taceam? quid adhuc uiuo? quod tacui.* Noſtis *populi loquacis ſuſpiciones.* Quare *iſte honores illo uiuo nunquam petijt? ego uerò omnes quæſo, omnes ut me in inquiſitionem paternæ mortis adiuuent, & ad tua genua diues ueniſſem niſi timerem, ne inuidiam tibi fieri diceres, & iam pridem hoc animo ſequor, occaſionem loquendi capto: nec mehercules poſſum dicere inhumanitate tua fieri quod non audeo, quod uitium me meum ſequitur.* Taceo, *utinam hoc uitium meum habuiſſet & pater, dum libere loquitur multos offendit: neq; te, puto, ſolum in ciuitate habuit inimicum.* Vt *iſte ait, cauſam meam populo probaui.* IVLII BASSI. *Quando autem iſtis diuitibus non ſordidati ſumus.* Accuſa, *inquit, pauper diuitem, egens candidatum.* Ego *accuſem? ambulare mihi meo arbitrio non licet.* In *ius uocauit: reum, inquit, me perage, perora. quis hunc locupletem auderet accuſare? cur, inquit, me ſequeris? quaſi aliud iter pauperes, aliud diuites habeant.* CAESTII PII. Non *eſſem reus ſi accuſaſſem, barba demiſſa, ſordidatus cum criminibus meis ad uos ueni.* Omnia *licet fiant non deſinam inquirere percuſſorem, &*

ſortaſſe

fortasse iam inueni. Cum subito pater meus in media ciuitate, quid me intueris? quid obseruas? quid dicam? subductus est. ARELLII FVSCI PATRIS. Incedere magno comitatu, splendido cultu, non est fortunæ meæ, ista diuites possunt, satis est si uiuimus. Cũ spoliatũ cadauer nõ sit, quis fuerit percussor, nescio, quisquis fuit quasi diues spolia cõtempsit. Quare, inquit, me sequeris per publicũ? facinus indignũ cõmissum est, diues & pauper eadem uestigia incessimus. OSCI. Accusa, inquit, ubi est qui primo cœperat? Vellem pater meus quoq; à te non discessisset, uiueret. Quare, inquit, me reum facis, qui accusatorẽ me non times? Mortuo patre, timeo ne quis iniuriam sibi fieri putet, si dixero, occisus est pater meus; à quo? si permittis, nescio. IVNII GALLIONIS. Quid iste accusanti fecisset qui persequitur tacentem? cur non agis? quia uis tecum agi. Nunquid nunc tibi iniuriam facio sordidatus? quod reo licet, lugenti non licet? Quid potui patri meo minus præstare? in honorẽ eius uestem mutaui. FVLVII SPARSI. Sordidatus es, inquit, fles, hoc dicis pauperis occisi filius pauper es. Pater meus in media ciuitate saluis legibus occisus est, quis hoc sine lachrymis narrare poßit? non deponã has sordes, nisi inuenero cui induam. Quis occidit patrem meum? nescio. Nihil amplius testari possum, quàm hanc uocem meam. Adhuc nescio. Delibero interim ut induam uestem quam patri meo reliquerit percussor. Cur me sequeris? Magistratus seruos post terga sua non summouent. ARGENTARII. Non uis patrem meum fleam? lacessere nos ultro non solebat. CLODII TVRRINI PATRIS. Quare, inquit, sordes sumpsisti? quid igitur? Ne lugebo quidẽ quẽ uindicare nõ possum? Nulli iniuriã facio nisi patri, quẽ adhuc tacitus fleo. PORTII LATRONIS. Cuiuis necessarius, ita crudeliter interempti patris dolor est. Nihil fortius est quàm quod gemit, Accusa, inquit, me, Vnde

tam

tam securus es? inuenisse uideris quis alius occiderit. Non erat præda quã grassator sequeretur, sed erat firmißimũ ignoti monumentum, cõtumax aduersus fastidium diuitiarũ innocentia. Hæc ab inimico petita sunt spolia. Nescio quo modo miserũ esse interdũ in miseria iuuat, & plerunq; omnis dolor per lachrymas effluit. Nimium funere meo exultat. Non solebat uiuo illo prouocare nos ut reus fieret. Si quis omniũ mortalium miseriarum inter necessarias super occisum patrẽ lachrymas, increditam adhuc inertiam miratus est, in hac indignitate præsentis periculi omnem suam ponat admirationẽ. Si pauper accusandi diuitis animos non sumpsit, miramini? quia tacet, reus est. Per has lachrymas, per hunc squalorem, per hæc necessaria omnibus periclitantibus instrumenta, non inuidiosum uestræ misericordiæ præmiũ petimus, ut absoluto sic esse tanquã reo liceat. Potens iste & gratiosus, & quod ne ipse quidem negat diues fuit, & qui nihil unquã sibi putaret timendum, etiam reo. Crescere deinde indies odium alterius impotentia, alterius libertate. Diues nihil aliud quàm nos pauperes existimare, nos nihil aliud quàm innocentes, inter quotidianas acies semper inuicti: quis de nostra interim morte cogitauerit, nescio, quod dißimulari non potest, scio quis optauerit. Venit iste cum turba clientium & parasitorum, & aduersus paupertatem totam regiam suam effundit. Cur me non accusas? non postulas? uix temperabat quin diceret, Quid ego in te accusatorem non audeam, qui occidendum eum curaui qui tantũ mecum litigauerat? Ciuitates plerunq; finitimæ inter repentinã discordiam bello tument. Inter ciuilia bella tantum in ultionem satis est, quantum quisq; ad maledicendum occupauit. M. Cicero qua uiolentia in absentiam Metelli strepit. M. Cato Pulchro obijciente furtorum crimina audiuit. Quæ maior indignitas esse potuit illius seculi, quàm aut Pulcher accusator, aut reus Cato? In Cn. Pompeium

terra

terra mariq; uictorē fuit qui carmen cōponeret, uno, ut ait, digito caput scalpentem. Fuit aliquis qui licentia carminis tres auratos currus contemneret. M. Bruti sacratißimam eloquentiam lacerat, cum quidam eius ciuili sanguine non inquinatas solum manus, sed infectas ait: atq; ille tamen cum tres consulatus, ac tres triumphos scinderet, adeò nō timuit, ne esset reus, ut etiam disertus esse curauerit. Solus hic est in uestra ciuitate innocentior Catone, nobilior Metello, fortior Pompeio. LATRO sic diuisit, an in re iniuria sit? nulla, inquit, iniuria est, sordidatus sum inquam, multi faciunt, omnia iniuriæ genera comprehensa sunt. Pulsare non licet, conuitium facere cōtra bonos mores nō licet. Hoc loco SCAVRVS dixit. Noua formula iniuriarum componitur, quod nihil contra bonos mores fuit, etiam si in re iniuria est. An si non malo animo fecit, tutus sit? An malo animo faciat. Hoc latro in duas quæstiones diuisit, an si credidit, ob hoc ipsum patrem suum occisum, & propter hoc secutus est, ignoscendum illi sit. Deinde an credidit. GALLIO illam primam fecit quæstionem. An quod liceat cuiquam facere si faciat, iniuria non teneatur. Licet, inquit, flere, licet ambulare quà uelis, sumere nihil, inquit, ut & alienum iniuriarū facere. Sordidatus es, non queror: sed si sordes tuæ inuidiam mihi concitant, queror. De colore quæsitum est. Quidam aperte inuecti sunt in diuitem, quidam ex toto nihil dixerūt, quidam secuti sunt mediam uiam: cum præter hæc nihil sit, LATRO solebat uideri inuenisse quartum genus, ut hoc modo in diuitem diceret. Tu quidem non fecisti, sed tamen ego habui causas propter quas possem decipi, & de te aliquid frustra suspicari, quia inimicus eras, quia inspoliatus pauper inuentus est. Hoc est autem medium illud genus, nec dimittendi diuitem nec accusandi. Nam & dimittere non debet quem distulit, & accusare propter hoc ipsum nō debet, quia distulit. ALBVTIVS

nihil dixit in diuitem. Hoc colore declamauit. Committit iniuriarũ, inquit, si qui nõ postulauit accusat. Quare, inquit, sequeris me? ut aliquando mei miserearis, ut desinas afflictam domũ persequi, ut scias me in hoc habitu accusare non posse, ut concupiscas gloriam uindicatæ mortis. Tu solus potes si uoles inuenire quis occiderit, tu accusare. At me quidã propter hoc suspectũ habent. Potes discutere istam suspicionẽ, quære quis fecerit. Vt scias, inquit, te inuidiam mihi facere, cum dixissem: accusa me, non negasti te accusaturum, sed respondisti, accusabo, cum potero. Ignosce mihi nõ magis adhuc quenquam accusare possum quàm absoluere. Quæro quis fecerit. Hæc leuia argumẽta sunt, hæc uana sunt quæ alios tangunt, quod inimicus est, quod ille inspoliatus inuentus est, non est quare accusem, est quare suspicer. RVFFVS VIBIVS hoc colore posuit. Sordidatus sum, lugeo, sequor te, ut tutior sim, timeo nescio quem illum qui patrem meum occidit. Scio me quamdiu tecum sum perire non posse. Dum hunc colorẽ sequitur MVRRHEDIVS ineptissime dixit, quare te sequor? pater meus quia solus inambulabat, occisus est. OSCI color non placuit Gallioni. Sequor inquit ut inueniam quis fecerit, hoc mecum cogito, quisquis est ille qui fecit, uolet hoc inimico imputare, ad diuitẽ ueniet. Multo, inquit, hoc iniuriosius est, si inquirendi causa facit, si non tantũ in conuitiũ sed & periculum diuitis sequitur. GALLIO subtiliter agendum putauit, et ad positionem controuersiæ colorẽ actionis dirigẽdum, ut diceret, suspicor à te patrem meum occisum, quis enim illum alius oderat magis? quis impotens alius est? uestem enim illius sine dubio nescio quis percussor non concupiscebat. Dicet aliquis, quid ergo? si inimicus est, protinus interfector est? non, ideò non accuso. HISPO ROMANVS palàm accusauit & dixit, Non causam sibi esse, sed iure etiã hanc sententiam in prooemio magno cum assensu hominum dixit,

cum

eum accusatorem habeo qui se reum non esse miratur. BASSVS IVLIVS in hac controuersia dixit. Quare me sequeris per publicum? facinus indignum iudices factum est, pauper & diues eandem terram calcamus. Consectari autem solebat res sordidas, & inueniebat qui illas unice suspiceret, Memini illum declamantem declarasse cõtrouersiam de lenone, qui decem iuuenibus denunciauit, ut in lupanar accederent, & foueã igne repletam terra superiecta obruit, in quam adolescentibus lapsis & consumptis accusatur Reipub. læsæ, Apud illum declamantem. ALBVTIVS fastidiosus auditor, eos quibus inuidere poterat admirabatur. Hanc Baßi sententiam non me hercules referrem, si canem ad ostium alligasses. Idem Latronis illas sentẽtias aiebat tumidas magis esse quàm fortes. Summa hominum admiratione circumferebatur, Lugent argumẽta patres & ossa liberorum coniecturam diuidunt: & illam, Producta sacerdote statuam: & illam, Super cineres liberorũ nostrorum lupanar de quantum est. Ipse utiq; laudabat: hæc autem docuerat. Nam in hac ipsa controuersia ne Bassus quidem uidebatur aliquid dixisse, sordidius dixit ipse. Ita'ne peribunt decem iuuenes propter dipondios tuos EVKTEMON à filij parte cum patrem suum narrasset solum sine comite oppressum & occisum dixit, HERMAGORAS dixit. Illud in narratione. ARTEMON dixit.

CONTROVERSIA XXXI.

VIr fortis, quod præmiũ uolet, optet. Si plures erunt, iudicio cõtendant. Pater & filius fortiter fecerunt. Petit pater à filio, ut sibi cederet, ille non uult, iudicio cõtendit, uicit patrẽ, accepit præmio statuas patris, pater ipsum abdicat. IVNII GALLIONIS. Dubito qui de euentu huiusce iudicij optẽ, cũ crimẽ meũ sit, uicisse. Videtis queãdmodũ in hoc quoq; iudicio opera sua iactat, & miratur quisquã si hoc patre natus

gloriæ

gloriæ cupidior est. Facile is habetis patres, uiros fortes iungite. Dißidemus quia nimiũ similes sumus, cũ exiremus in aciem, aiebat, si adolescens essem, nemo pugnaret fortius. Maiorum quoq; suorum uirtutes referebat, sed omnibus se præferebat. Cum ad ætatẽ tuã peruenero, non contendam cũ aliquo: quãuis si exemplum tuũ sequi uoluero, etiã cum filio contendam. Quia patriæ iudiciũ habeo, patris perdidi. Dicam abdicãti, nõ luxuriabor, non amabo: hanc emendationẽ criminũ meorũ non possum promittere. Ego uerò pugnabo, & fortiter & fortißime. Vidi patrem iam senem loricã induentẽ, multũ est pugnare cum exemplo. Iudiciũ uocatur quo pater & filius spolia contulimus. Ecce ammitto, ego tibi cedere possum, seni non possum. Quod contendi legis, quod uici iudicum, quod pugnaui patris est: uolui cedere, concurrerunt iuuenes, ætatis causa agebatur, Vici non filius patrẽ, sed iuuenis senẽ. Ego uici, sed omnes patri gratulati sunt: parui adolescens, magnis exemplis deceptus sum, dum cogito mecũ Horatium Hetruscas acies corpore suo submouentẽ, & Mutiũ in hostilia arma ruentẽ, et dum te Deci cogito, qui & ipse noluisti patri cedere: transibo in subsellia tua, cõplectar inuitum, licet repugnes fortior sum. FVLVII SPARSI. Necesse fuit mihi fortiter militare, pugnandum habebã non imperatori tantũ sed patri. Si tu uicisses, diceretur patri ceßit, abdicationem enim timuit. Solebas enim optare semper, ut contingeret tibi habere filiũ meliorẽ. Iudiciũ uocas duplicẽ domus nostræ triumphum. CLODII TVRRINI. Tu Mutio diceres, non est quod ostendas istã manum, tu Scipioni post deletã Carthaginem, tace. Loquax est uirtus, nec ostendit se tantũ sed ingerit. Aiunt, ecce nunc quidã pater ceßit filio, & in hoc abdicat, ut uerũ uideatur fuisse certamen. Opta pater ut & à nepote uincaris. Postea, inquit, fortiter pugnare poteris: unde scio? uulneribus me senem feci. Quis te fe-

N licior?

liciorʔtu omnes uicisti,te filius: quanto honestius, modo pater & filius inter se contendunt, honestiorē facturus uictum uter uicisset. Dubito quid faciāʔtaceamʔsed silentiū uidetur cōfeßio. Narrem uirtutes measʔsed illud quoq; nouū accidit mihi,quod uni mihi abdicato meas narrare non conceßit. Proceßi in aciē corā patre,fortiter,inquit,pugna.Turpe est adolescenti uinci à sene.Auidus sum gloriæ,hoc si uitiū est,paternū est,fortis sum, nunquid improbas pater? At iam abdicabis, si uiro fortißimo sum fortior, dicam tamen audacter fortißimus sum, nec timeo in ea ciuitate hoc crimen,in qua fortes etiā senes nouimus. IVLII BASSI. Ad te quoq; ignominiæ meæ pars redundat. Pudeat te pater si à filio abdicando uictus es. ARELLII FVSCI. Ignosce, iuuenis errraui,ambitiosus nō ero,cū senex fuero. GAVII SYLONIS. Vtrū putas uicisse,ego præmium tantū habeo,tu & præmiū & uirū fortē.Permittēte lege fecit,imo in eadē re,& habet legē & timet. Contra ait, si quid fecit quod non licet,lex uindicabit,si quid quod licet, non oportet.Pater nō queritur de scelere filij,sed de officio. Deinde utatur quisq; sua lege,tibi illud licuit,& mihi hoc licet: abdicare liberos liceat, est aliqua lex quæ filio patrē præferatʔ Si potest abdicari,etiam propter id quod lege permittente fecit,an abdicari etiā propter hoc non poßit, quod præmiū accepit.Non potest,inquit,in ea re priuatim puniri, in qua publice honoratur.Eidem rei non potest præmiū dari, & nota denuntiari.Cætera iura puto paterno imperio subiecta esse, hoc maius ius est cæteris,quod uictoria summa uirtute quæritur.Non potes propter hanc legē filium abdicare,propter quam à filio uictus es. Si potest abdicare,an debeat:hoc diuisit. An etiam si non debeat cum patre contendere, ignoscendum tamen sit, si adolescens gloriæ cupiditate lapsus est, Deinde an contendere debuerit.Tum, inquit, & honestum certamen erat & tutum.

Quid

Quid enim est gloriosius quàm aut uirum fortem uincere, aut uinci à filio? si non debuißet contendere, non uicisset. Et potuit fieri, ut si hic tibi ceßisset, alius quis ad certamen procederet, qui nunc non proceßit, quia sciebat nihil sibi profuturum si te uicisset, cū deberet à filio tuo uinci: nulla laus tibi fuisset, apparuisset enim illā uictoriā non uiri fortis fuisse sed patris. Silentio uirtutes nostræ transissent, nunc illustratus es, dum conferuntur. TVRRINVS hoc loco belle dixit. Plures tibi inuidere cœperunt, postquā uictus es. Itaq; noui generis res accidit, filius uicerat, Omnes aiebant, O felicem patrem. Nouißimam fecit quæstionē, An etiā si quid iudicio peccauit, præmio emendauerit. Hoc loco dixit GALLIO illam sententiā, quæ ualde excepta est: cū diu deprecatus esset, ait, si nihil profecero, quid me facturū putas? ad tēpla iturū, aut ad deos supplicē? ad tuas statuas confugiā. SYLO POMPEIVS tentauit & in hac controuersia illam quæstionē, quā in oībus uirorū fortium abdicationibus putabat esse tenendam, An uir fortis abdicari poßit, aiebat in nulla magis controuersia illā posse tractari. Non potes, inquit, eū abdicare, qui te potest uincere. Miraris si patri ac legi subducitur, qui & comparatur & præfertur? Colorē pro adolescente GALLIO illum dixit. Meæ, inquit iuuenis, ætatis causa agi uidebatur, cū dubitaret ex ordine suo quem dicentem, nihil agis, ego tibi cedo, illi non cedo. CAESTIVS hoc colore usus est, putasse se ipsi patri honestius hoc esse, certe domui, laudes utriusque in foro inspici. MONTANVS VOTIENVS ait, cognoui non quid imperares, sed quid præcepisses: dixeras semper, cū me hortareris ad gloriam, ut nulli cederē. Inuidiosa omnibus in illo iudicio fortuna tua uidebatur, cū quæreretur, utrum pugnasses felicius an genuisses? Non est quod putes me uisum illis fortiorem, decepti sunt pater, iudicauerunt non quod erat, sed quod te malle cre-

diderunt. ARGENTARIVS ait, occaſionẽ beneficij quæſtu non cõcupiui accipere, præmium habet alter, alter accipit. FVSCVS ARELLIVS PATER ait, ſi nauigare imperaſſes, per hybernos fluctus egiſſem ratẽ, ſi peregrinari, nihil fuiſſet iubente te durũ: hanc rem imperabas difficilem forti uiro, uinci. BLANDVS hoc colore narrauit. Pater mihi obiecit, quod illi una re non ceſſerim? Ego multiplicabo crimina mea. Nunquã illi, quoties recte faciendũ fuit, ceßi, ſemper uolui uideri frugalior, uideri uolui laborioſior: nam cũ ad uires uentum erat, etiam ipſe cedebat, non ego illum uincebam ſed ætas. TVRRINVS hoc colore uſus eſt. Volui inquit cedere, ſed erant qui dicerent non licere. Hoc enim modo legẽ ſaluberrimam tolli. Diſputaturi contra præmium patris uidebantur & dicturi ſcilicet, non licet inter ſe cedere fortibus, non ipſorum tantũ cauſa agitur ſed publica. Omnium intereſt ſcire, quis ſit fortißimus. His uocibus hominũ miſſus ſum ad id certamen, in quo ad iſtũ utraq; pertineret uictoria. Quid putatis me dicturum? fortiorẽ me uiſum? falſum eſt, cũ hoc quoq;, quod ego fortis erã, iſtius eſſet. Quid ergo? quare uicerim quæritis? Viſum eſt ad ruborem totius iuuentutis pertinere, neminẽ pugnaſſe fortius, quàm ſenem. Et cũ dixiſſet, ſe præmia in patrẽ contuliſſe, dixit, uici te pater, ſed nẽpe uici tibi. ALBVTIVS hoc colore narrauit, noluit, inquit uideri per colluſionẽ patri titulũ fortißimi uiri contigiſſe. Non ceßi ante iudiciũ, ut in iudicio ce derem effeci. Nihil aliud quàm laudaui patrẽ, uirtutes eius retuli, uiſus ſum propter hoc ipſum præmio dignus. SYLO GAVIVS ait, ſolebas mihi pater inter dignorũ uirorũ exempla narrare quædam etiã domeſtica: aiebas autem, patrem, fortem uirum habuiſti, uide ut tu ſis fortior, proceßi tecum in aciẽ, nec illinc inulti redimus, omnis gloria in una domo erat. Iubebat Reſp. fortes uiros recognoſcere. O` quantã ego cupiditatem

ditatem gloriæ in patre meo uidi, quàm iuuenilem contentionẽ, me inuitabat imperio, iubebat exemplo. Ventum est in iudiciũ omniũ quos ego noui, res inuidiosissima quærebatur de patre meo, utrum fortior esset an felicior. OSCVS *hoc colore narrauit. Accederent & dicerent, roga patrẽ tuũ, cedat tibi, non est utile Reip. hostiũ excitare animos. Excitabuntur si scierint, neminem in hac ciuitate esse fortiorẽ quàm senem, illi me coëgerunt, quasi tunc quoq; aliquid præstiturus essem Reip. uenire in iudicium, in quo quid habet? ego sum iudicatus iunior.* DENTO *dixit, timeo ne ob hoc ipsum patri uilior fiam, ego sciam an usquã gloriosus sit.* TRIARIVS *hoc colore usus est. In iudicio uolui tibi cedere, ut non imperare uidereris sed uicisse & cessi, defunctorie causam meã egissem, notũ sit illum cedere, quia parũ est illi non putabat.* NICETES *in hac controuersia dixit,* SCAVRVS *hunc sensum aliter dixit. O' si auus meus interesset iudicio, quàm libenter spectaret & discordiam nostram. Clamasset mihi, non est quod cedas, ipse mihi nunquam cessit.* LABIENVS, *partem patris declamauit, et dixit quod etiã desertoribus licet. Nolo habitare cũ aduersario meo, non capit idẽ contuberniũ fortem uirum & uictum. Statuam, inquit, tibi posui, imò ne possem unquam me uictum obliuisci, ignominiam meam in æs incidisti.*

CONTROVERSIA XXXII.

D*Ementiæ sit actio. Bello ciuili quædam uirum secuta est, cum in diuersa parte haberet patrẽ: uictis partibus suis & occiso marito, uenit ad patrem, non recepta in domum, dixit, quẽadmodũ tibi uis satisfaciã? ille respondit morere: suspendit se ante ianuã eius. accusatur pater à filio dementiæ,* PORTII LATRONIS. *Sic sibi satisfieri ne uictor quidem uoluit, excusauit uictos qui restituit. Quoniã reposcis uitã, quam dedisti accipe: nullum fuit in proscriptione mulierculæ caput.*

OSCI. Inquinasti filiæ sanguine penates, quanquam quid ego dico penates tanquã in domo perierit? Allatũ ad se Cæsar Põpeij caput fleuit, hoc illi propter filiã præstitit. ARELLII FVSCI, quemadmodũ tibi uis faciã satis? hoc ipso satisfecisse debuerat, filiã habuit piã, & in maritũ & in patrẽ. Alterum usq; in mortẽ secuta est, alteri etiã per mortẽ satisfecit: quã periculose eum offendo, qui simul irasci cœpit, nescit ignoscere. CLODII TVRRINI PATRIS. Morere. Quid aliud meruerat, si satisfacere nollet. Nisi occupasses soror, fortasse pater tibi satisfecisset. Hoc certũ habeo, unusquisq; uestrũ suadebat puellæ, ad iratum patrẽ uenis, in quas potes te cõpone blanditias, roga, deprecare, si nihil proficies, habes quemadmodum cogas, morituram te denũcia: hoc quod ignouisti uictor, ad uiros pertinet, illi tibi gratias agunt, nã fœminas ne si irasceris quidẽ proscripsisses. Quare secuta es uirũ. Adeo tibi uetera exempla exciderunt bonarũ coniugũ, quibus filiã tuã solebas sanus hortari? Aliqua spiritum uiri redemit suo, aliqua se supra ardentis rogũ misit, impẽdisset se puella uiro, nisi seruasset patri. FVLVII SPARSI. Filia ante limen paternũ in cruore suo uolutatur, quid exhorruistis? paterna satisfactio est. Nostis domus nostræ legẽ, aut dicendũ mihi aut moriendũ est. Qualis est ista satisfactio qua filia exoratũ patrẽ sibi non sentit? ALBVTII SYLI. Vtræ meliores partes essent soli uidebãtur iudicare dij posse. Si uis satisfacere mihi, morere. Quod ad me attinet, irascere malo. Si parricidiũ est fuisse in diuersis partibus, nũquam defendisset apud Cæsarem Ligariũ Cicero. Marce Tulli quàm leue iudicasti crimen de quo confessus es. Dona filiam si misericors es deprecanti, si hostis edicto, si pater naturæ, si iudex causæ, si iratus es fratri. BVTEONIS. Ante ipsum limen domus decessit, ne dubitari posit utrũ marito perisset an patri: ubi studuisti? ubi audisti? nego te istuc in bello didicisse. MA-

RYLLII. *Meruerat inquit mori, etiamnũ accusas? certe iam tibi satisfactũ est. O nouum monstrũ, irato uictore uiuendũ est, exorato patre moriendũ est* PASSIENI. *Vtinã interuenissem, non satisfecisses sola patri: furiosum te dicerẽ, si pro genero non rogasses. Secutus est gener diuersas partes, uxor suas.* LABIENI. *Hoc obsequio consequatur, deniq; ut intra domũ moriatur. M. Cato quo uiro nihil speciosius ciuilis tẽpestas abstulit, potuit beneficio Cæsaris uiuere, sicut Tullius si uoluisset. Optima ciuilis belli defensio, obliuio est.* MVSAE. *Allato ad se capite Cn. Pompei Cæsar auertisse oculos dicitur, quod tu ne in morte filiæ quidẽ fecisti.* CORNELII HISPANI. *Peruagata est illa crudelis belli fortuna oẽm ordinẽ, & usq; ad ultimæ plebis supplicia descendit, nihil in ciuitate nostra immune uictoris iræ præter fœminas fuit. Hanc laudẽ miseræ urbi seruare licuit. At tu pater noster ut uictor insanis.* MENTONIS. *Semel repulsa iterũ redit, iterũ repulsa tertio rogat: nõ fatigatur, scit exorari etiã hosteis. O te crudelem nisi iam tibi et pro genero satisfactũ est. Nõ ignoro in quanto periculo sim. Nescit placari iratus, & hoc etiã si filiæ excanduit.* TRIARII. *An non exorares uictorem pro alio patrẽ? Morere, illi quoq; quibus animaduertere in dãnatos necesse est, non dicunt, Morere, sed age, lege, crudelitatẽ imperij uerbo mitiore subducunt.* DIVISIO. LATRO *usus est in hac controuersia illa calcata quæstione. An poßit agi cũ patre ob ullam aliam rem, quã ob dementiã. Impotens sum, inuitis, nõ tamen demẽs. Mores tuos patri debes approbare, nõ patris exigere. Dic desipis, nihil intelligis. Ego sanitatis meæ si potuero argumenta colligã, dicã in senatu non stulte sententiã. Quid tibi uideor fecisse demẽter. Partes male egi? damnare non potes patrẽ propter uerba imò propter uerbũ. Si damnari dementiæ aliquis pater etiã non demens ob aliquod improbandum factũ potest, an hic poßit. Hoc*

in duo diuisit. An etiam si hoc aïo dixit, ut filiam mori uellet, damnandus tamen nõ sit. Hæc accusatio filiæ cõtrarias parteis à patre sequẽtis, cũ illam ipsa natura publicis excepisset malis. Animaduertit Manlius in filiũ et uictorem, animaduertit Brutus in liberos nõ factos hosteis, sed futuros. Vide an sub ijs exẽplis fortius loqui liceat. Deinde an nõ eo animo dixerit, ut eam mori uellet. Dixit inquit iratus cũ uellet castigare nõ occidere. TVRRINVS CLODIVS belle dixit, nolite mirari si durioribus utar, nõ sum processurus ultra uerba, minabor, deinde ignoscam, fecit et uictor. GALLIO & illam quæstionẽ fecit, an non ob id puella perierit, quod pater illi tam dure respõderit. Perijt, inquit, propter desiderium uiri, alioquin unius uerbi amaritudinem mortẽ pensasset? Imò mulier præceps, temeraria, insano flagrans amore & attonito, quæ uirũ patre relicto secuta fuerat res uiri consecuta est. SYLO POMPEIVS huic quæstioni præponebat illam ex qua in hanc transitus sit, an etiam si propter hoc uerbũ patris perijt, damnari tamẽ pater non debeat, nec enim euentus imputari debet cuiusq; rei, sed consiliũ. Si post hoc uerbũ puella uixisset nunquid patrem dementiæ damnare posses? atqui hoc uerbo si quid factũ est, non à patre, sed à puella factũ est. Non oportet autẽ illius temeritatem dementiã uideri patris. Post hanc quæstionẽ faciebat illam, an ob hoc perierit. Color à parte accusatoris simplex est, ait patrem durum fuisse, crudelem, bono publico eum fuisse periturum, dixit dure inquit, eo uultu, ea affirmatione, ut uideretur non iubere tantũ, sed occidere. Hoc loco dixit TVRRINVS CLODIVS. Hoc post bellum imò post edictum: & adiecit, nunc intelligit Respub. imperator quantum tibi debeat, cui sine sanguine satisfactum est. Omnes enim dixerunt patre nolente illam uixisse. GALLIO dixit, nondum mihi uidebatur scire quid meruisset. Volui illã intelligere crimen suũ. CAESTIVS

hoc

hoc loco. Contumaciter, inquit, rogauit, sic quomodo perijt, nõ uultu demisso, non summißis oribus, nondum tanquam uicta. Primum quare ad me non fratrem suum misit, an etiamnum fratri irascitur? ARGENTARIVS. Nos duces exorauimus quorũ liberi in diuersis partibus fuerãt, diximus, ignosce nobis seueris esse, si licuerit esse securis. Quid peccaui quod filiam ex hostium castris uenientem non primo uerbo recepi? TVRRINVS CLODIVS ait. Volui fratri sororis dare beneficium, eo durius loquar, ut ille me pro sorore sua deprecetur. Primum quare me solum rogat, cum debeat duobus satis facere? SYLO GAVIVS dixit, Volui inquam mora torquere, sine inquam iterum ac tertio roget. Nec mitißimus quidem uictor statim ignouit. LABIENVS ait. Non sum statim exoratus, et si uixisset, non essem fractus primis uocibus eius, ne tertio quidem rogatus aut quarto. At uictor cito exoratus est. Noli mirari, facilius est ignoscere bello quàm parricidio. HISPANVS de morte eius hoc dixit. Iterum illam nobis uir abduxit. ALBVTIVS. Tuto me ait, putaui loqui fortius, non dubitaui enim quin frater illi dicturus esset, non est quod timeas, exorabitur, si difficilior erit, illũ ego rogabo, & si rogasses adulescens fecissem, non magis tibi ego quàm sorori tuæ maritus. MONTANVS VOTIENVS dixit. Non est quod putes illam cecidisse ira patris: cui uixerat, perijt, illa se cui addixit impendit. Et eundem sensum in argumentis cum dixit, nõ propter patrem illam perisse, quid ergo inquis? propter quem? Scis illam uirum habuisse, pro quo mori posset.

CONTROVERSIA XXXIII.

REipublicæ læsæ sit actio. Quidam expositos debilitabat, et debilitatos mendicare cogebat, ac mercedẽ exigebat ab eis. Reipub. læsæ accusatur. PORTII LATRONIS. Aestimate quale sit scelus istius, in quo læsi patres liberos suos

aut ut agnoſcant, aut recipiant, etiam confeſſas iniurias tacent. Vectigalis iſtius crudelitas fuit, eo magis quod omnes præter iſtum miſericordes ſumus. Mendicares, niſi tot mendicos feciſſes. Effecit ſceleſtus iſte, ut nouo more nihil eſſet miſerius expoſitis quàm tolli, parentibus quàm agnoſcere. CASSII SEVERI, *Huic cæci innitentes baculis uagantur, huic trunca brachia circum teruntur, huic conuulſi pedum articuli ſunt, et torti tali, huic eliſa crura, illius inuiolatis pedibus cruribusq́; fœmina contudit, aliter in quemq; ſæuiens oßifragus iſte, alterius brachia amputat, alterius eneruat: aliũ diſtorquet, alium delumbat, alterius diminutas ſcapulas in deforme tuber extundit, & riſum in crudelitate captat. Produc agendum familiam ſemiuiuã, tremulam, debilem, cæcam, mãcam, famelicam, oſtende nobis captiuos tuos. Volo mehercules noſſe illum ſpecum tuum, illam humanarum calamitatũ officinam, illud infantium ſpoliarium, ſua cuiq; calamitas tanquam ars aßignatur. Huic recta membra ſunt, & ſi nemo obſtet naturæ, proceritas mutabitur. Ita frangatur, ut humo ſe alleuare non poßit, ſed pedum crurumq́; reſolutis uertebris reptet: huic extirpentur radicitus: huic ſpecioſa facies eſt, poteſt formoſus mendicus eſſe, reliqua membra inualida ſint, ut fortunæ iniquitas in beneficia ſua ſæuientis magis hominum animos peruellat. Sine ſatellitibus tyrannus, calamitates humanas diſpenſat.* VIBII GALLI *Intuemini debilia infelicium membra, neſcio qua tabe conſumpta, illi præciſas manus, illi erutos oculos, illi contractos pedes. Quid exhorreſcitis? ſic iſte miſeretur, tot membra franguntur, ut unum uentrem impleant, & ò nouum monſtrum, integer alitur, debiles alunt.* ALBVTII SILI. *Periſſent inquit, ita non ſic infelicius ſuperſunt, qui perituri fuerant? Periſſent inquit, interroga patres, utrũ maluerint. Eruantur inquit oculi illius, huius præcidantur*

manus.

manus. Quid si aliquis ex istis futurus sit tyrannicida? quid si sacerdos? Nec puto incredibile loquor, ex hac fortuna origo Romanæ gentis apparuit. Egregius educator plus acceptum crudelitati, quã expensum misericordiæ refert. TRIARII. *Perissent inquit, puto. Experireris nos nõ esse crudeles, tamen nemo nõ nostrũ, cum istis stipem porrigeret, mortẽ precatus est: Surge tu debilis, conatur & corruit. Surge tu mute, sed quid excitaris? rogare non potes, surge tu cæce, sed ad quorum eas genua nescis ò te inter omnes debiles ante hoc iudicium felicissimũ, quod iustum dominũ non uidebas, in hoc iudicio infelicissimum, quod istum reum non uides. Expositos aluerunt etiam feræ, satis futuræ mites si præterissent.* CORNELII HISPANI. *Ergo si illis tẽporibus iste carnifex apparuisset, conditorẽ suum Roma non haberet. Timeo ne hoc prosit reo, quod nemo ex his quenquã uideri uult suũ.* IVLII BASSI *Intuemini utranq; partem, & ei succurrite, quæ miserabilior est, liceat uidere mercenarios suos: hic cæcus est, hic debilis, hic mutus, his tu mori non permittis? Vis in te iudices more tuo misericordes sint, tuo exemplo.* ARGENTARII. *Quorum cũ ubiq; audiãtur preces, in sua causa tantum cessant. Adijciamus aliquid ad quæstũ, deme huic oculos, illi manus.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Præcidatur, inquit, lingua, genus est rogandi rogare nõ posse. Misere mini horũ omniũ iudices, & misereri etiã singulorũ soletis.* CAESPII PII. *Vt hãc causam susciperẽ, ne ab eis quidẽ rogatus sum, pro quibus ago, quid enim miseri rogare sciũt, nisi stipem? quid infelix iste peccauit aliud, quã quod natus est?* CLODII TVRRINI PATRIS. *Age si quis agnouerit suũ, petes alimẽta tanquã alueris? nõ est quod timeas, nemo cognoscet. O miserũ, si quis alimẽta suo dat, ò miserũ si negat. Ita nos istis uindictam negaturos putas, quibus ne id quidem negamus, quod tibi daturi sint? Et*

quod

quod est indignißimũ, crudelis cũ sit, misericordia publica alit. Venite miseri, & hodie primũ uobis rogate. MENTONIS. *Errant miseri circa parentũ suorum domos, & fortasse aliquis à patre alimenta non impetrat. Nulli plus reddunt integra mã cipia. Cur tu tã exiguũ refers? uia esse quas poterat, ut non rogares, ut non acciperes: spiritũ tamen relinquerẽ tibi, nisi crudelior futurus essem in relinquẽdo. Tibi captura quotidiana nõ respondet, apparet nõdum hominibus satis miserũ uideri.* GAVII SILONIS. *Tu inquit, in illa uicinia mendicabis, tu ad limẽ accedes, & crudelis miseris parẽtum domos demonstrat: hic non facile stipem impetrat, etiamnũ aliquid illi detrahatur.* IVNII GALIONIS. *Serua oculos ut uideat quem roget, serua manus ut habeat quibus stipẽ accipiat. Occurrunt nuptis omina dira, sacris publicis tristia auspicia, feriatis maxime ac solennibus & hilaritati dicatis diebus semianimes isti greges oberrant, à te fortasse aliquis acceptam stipem portat ad deos.* FVLVII SPARSI *Scio, iudices, uarijs quenq; causis ad accusandum solere compelli, quosdam ambitio gloriæ, quam ex damnato petierunt, prouocauit, alios odia & simultates protraxerunt. Non dubito fuisse quosdã qui præmiũ peterent: ego omnibus cæteros impellentibus causis uaco. Quæ enim gloria est in tam sordido reo? quæ simultas, ijs ut noceas quos contra exisse pudeat? aut quod præmiũ, cum stimulant ij qui se alere non possunt? Non is est qui rogare nesciat, etiam docere solet. Quos affectus uestros optare debeam, nescio, si misericordiæ propiores fueritis, crimina rei uobis ostendã si ocium fuerit. At reum hunc publice pascimus. Exigitur à te talio, nõ tales totidem membra quot debes. Lupa oblita feritatis placidior uelut fœtibus suis præbuisse ubera fertur. Sic lupa uenit ad infantes, expectemus hominẽ, gratulor tibi Roma quod in cõditores tuos homo nõ inciderit. Ergo cũ de publica misericordia cogitares*

tares tam crudelis esse potuisti. Proxima,*inquit,die hic plurimũ retulit,faciẽdus est huic similis alter:hic satis retulit,fiat & alius miser ad hoc exemplũ. Ite nunc inquit, & alimenta mihi quærite.* Tu,*inquit,qui oculos nõ habes,per oculos rogato.* Tu *inquit qui manus perdidisti,per manus rogato:tu per illa membra quæ trahis debilia:per ea quisq; quæ non habet,ambiat.* O *miseros qui sic rogãt,miseriores qui sic rogantur.* Ecce *nescio quis,meus,inquit,filius si uiueret,huic fortaßis similis esset:nũ, inquit,ego meũ transeo.* Alius *inquit,potuit meus in eundem incidere dominũ,quid si incidit? omnes omnibus conferunt, dum unusquisq; timet ne suo neget.* Pars *altera* ARELLII FVSCI. Debilitasti *inquit,plus illis patres nocuerant.* LATRO *sic diuisit,an læsa sit* Respub. Primũ *quod* Reipub. *crimen constare oportet,in hunc reũ quæri.* An *læsa sit* Resp. *non solet argumẽtis probari.* Manifesta *statim* Reip. *damna sunt, si muri diruti sunt,si claßis incensa est, si exercitus amissus,si uectigalia diminuta:hoc damnũ quod tu obijcis,non uidebat.* Dic *mihi quãdo* Remp. *læsit? cũ unum expositũ debilitauit? atqui etiam qui occidit unum,nõ tamen* Reip. *læsæ tenetur reus,sed cædis, etiã qui duos,etiã qui plures.* Dic *mihi,quis numerus efficiat, ut læsa uideatur* Resp. *duo debilitantur, nondũ* Resp. Iuuenes *qui suadere infantes perdidit,& infelices.* Potuerunt,*inquit duces fieri,potuerunt etiã sacrilegi esse & homicidæ, potuerunt & perire.* Attamen *crudelẽ rem facit & lanista,nec damnatur* Reip. *læsæ:et leno qui cogit inuitas pati stuprũ,nec lædit* Rẽp. Ego *nũc nõ laudari reum desidero,sed absolui, noceat hoc illi,cum honores petit.* Potest *aliquis & nõ esse homo honestus, & esse innocẽs reus.* Deinde *an læsa sit* Resp. *an ab hoc læsa sit:nõ à me inquit,sed à parentibus qui proiecerũt.* Hic *crudelis & multum illis abstulerit,uitã reddidit.* Contra *ait,illi singulos exponunt,tu omnes debilitas:illi spem, tu instrumẽta uiuendi*

uendi detrahis. Deinde an teneatur Reipub. læsæ, si fecit quod ei facere licet. Non potuit inquit, ulla res lege damnari, quæ legi innititur. Si domũ meam diruam, nũquid dices me Rempub. lædere? Et poteras describere, quàm inhumanũ sit, illos parietes maiorũ in nostram usq; perductos memoriã in hostilẽ modum deijci. In agris meis arbusta succidere uelim. Deinde an hoc licuerit illi facere, licuit inquit. Expositi, inquit, in nullo numero sunt, serui sunt: hoc legum latori uisum est, deniq; si nõ licet, habẽt legem talionis, agere singuli iniuriarũ possunt. Reip. quidem læsæ non potest agi eorum nomine qui extra Remp. sunt. Non potest pro omnibus agi, pro quibus singulis non potest. Scio quosdam putare quæstionẽ esse, an poßit à priuato homine lædi Resp. SPARSVM certe ita declamare memini. Quod si quisquam recipit, & illã recipiet. An à muliere poßit, an à sene, an à paupere poßit, quorũ nihil unquã quæritur. Sed dici tamen solet, quomodo tum illa quæstio tractatur, an Resp. læsa sit, toties reus in argumenta non læsæ Reipub. dicit, ne potuit quidem lædi à priuato, à paupere, ab ægro, ab infante. GALLIO fecit illam quæstionem, an in expositis lædi poßit Resp. Non potest inquit. An lædi poßit in aliqua sui parte, hæc nulla Reipub. pars est, non in censu illos inuenies, non in testamentis. Sed hæc quoq; in illã incurrit, an Respub. læsa sit: dicitur enim ne lædi quidẽ potuit in eis quos nõ habebat. Pro illo qui debilitat expositos pauci admodũ dixerũt. Dixit GALLIO, & hoc colore usus est. Egentem hominem, & qui ne se quidem alere, nedum alios posset, sustulisse eos, qui iam relicti sine spe uix spiritum traherent, quibus non iniuria fieret, si aliquid detraheretur, sed beneficium daretur, si uita seruaretur. Faciant inuidi alicui oculos deesse, alicui manus, dicant illum per hunc uiuere. Gallio illud quoq; in argumentis tentauit. Adeo inquit hæc res non nocuit Reipub. ut poßit uideri etiam

profuisse. Pauciores erunt qui exponãt filios. TVRRINVS CLODIVS *hoc colore usus est.* Multos patres exponere solitos inutiles partus. Nascuntur inquit quidã statim aliqua parte corporis mulctati, infirmi, & in nullam spem idonei, quos parentes sui proijciunt magis quàm exponũt, aliqui etiam uernulas, aut omine infausto æditos, aut corpore inualidos abijciunt. Ex his aliquos hic sustulit, & eas partes quæ cuiq; possent miserabiliores esse, miseratus abstulit, stipem rogant, & unius misericordia uiuunt, omniũ aluntur. At res fœda est, mẽdicos habere, à mendicis ali, inter debiles uersari. Age non pudet uos ex hoc producere contubernio reum, à quo dicatis læsam Remp. & sic descendit ad argumenta, ut diceret, quomodo hic potuit lædere? SILO POMPEIVS *illo colore usus est.* Misericordẽ hunc fuisse, uoluisse uitã dare, sed non potuisse alere, itaq; eò cõpulsum, ut unusquisq; aliquã partem corporis pro toto dependeret. LABIENVS *tam diserte declamauit* partem eius, qui debilitabat expositos, quàm nemo alterã partem, cum illam omnes disertissimi uiri, uel ad experimenta suarum uiriũ dixerint. Illum autẽ locũ uehemẽtissime, dixit, uacare homines huic cogitationi, ut curent quid homo mendicus inter mendicos faciat. Principes inquit uiri contra naturam diuitias suas exercent, castratorum greges habent, exoletos suos ut ad longiorem patientiam impudicitiæ idonei sint, amputant. Et quia ipsos pudet uiros esse, id agũt, ut quàm paucissimi sint. His nemo succurrit delicatis & formosis debilibus. Curatis quis ex solitudine infantes auferat, perituros nisi auferantur, non curatis quod isti beati solitudines suas ingenuorum ergastulis excolunt, non curatis quod iuuenum miserorum simplicitatem circumueniunt, & speciosissimum quemq; ac maxime idoneum castris in ludum conijciunt. In mentem uobis uenit misereri horum quod membra non habeant? quid illorũ quod

frustra

frustra habent? Hoc genere seculi uitio, egregia figura, inquinatum & infamem reum, maiorum criminum impunitate defendit. Celebris hæc apud Græcos controuersia est. Multa ab illis pulchre dicta sunt, à quibus non abstinuerunt nostri manus, multa corrupte, quibus non cesserunt, NICETES dixit. hunc dixit sensum P. ASPRENAS, eodem modo uno uerbo magis propiore usus hos alit, qui alimenta poscit, quibus crudelis est qui negat. Circa hunc sensum est & ille à QVINTILIANO dictus. Nescio utrum ne uos miserabiliores dicam, quod alimēta accipitis, an quod huic datis. Accipitis enim, quia debiles estis. Ei datis per quē debiles estis. ADDEVS rhetor. Hunc sensum quidam Latini dixerunt, sed sic, ut putē illos nō mutuatos hanc sententiā, sed irritatos. BLANDVS dixit, Porrigit aliqua mendico rogata stipem, utiq; si pe perit, si exposuit. O te quàm misera cogitatio porrigentis est, hic fortasse meus est. OSCVS dixit, Qui iam porrexit pluribus stipem, suo negat. ARELLIVS FVSCVS dixit, Alit rogata filium mater misera, si scit suum esse, misera si nescit. ARTEMON dixit, Hanc sententiā LATRO PORTIVS uirilius dixit, qui non potest furto suspectus esse, Græcos enim & cōtemnebat & ignorabat: cū descripsisset debiles artus omniū, & alios incursantes alios repentes, adiecit, proh Dij boni ab his aliquis alitur integer? DAMAS SCOMBRENVS dixit, Hūc sensum CAESTIVS trāstulit. Effecisti inquit, ut maius periculū esset educari quā exponi. FVSCVS ARELLIVS aliter dixit, Illa adhuc in miseræ sortis infantia timebātur, feræ serpentesq; & inimicus teneris artubus rigor, & inopia, inter expositorū pericula nō numerabamus educatorē. GLICON corruptā dixit sententiā. Sed nostri quoq; bene insanierūt. MVRRHEDIVS dixit: Producitur miserorū lōgus ordo, maior pars se sine se trahit. ET LICI-

NIVS

NIVS NEPOS, *ut ſoluendo ſis in pœnas, quoties tibi renaſcendum eſt? Illud* SPARSVS *dixit, quod non corruptũ tantum, ſed contrarium dicebat eſſe* Montanus. *Solus plura habes membra, quàm tot hominibus reliquiſti.* Ita *enim hic poteſt uideri læſiſſe rempublicam, ſi multi ſunt debilitati.* Apparet *autem non multos eſſe, ſi plura habet membra quàm debilitatis reliquit.* Et *illud æque ab illo aiebat corrupte dictum, prodiderunt plures membra.* Græcas *ſententias in hoc refero, ut poßitis æſtimare primum quàm facilis* Græcæ *eloquentiæ in* Latinũ *tranſitus ſit, & quàm omne quod bene poteſt dici, cõmune omnibus gentibus ſit.* Deinde *ut ingenia ingenijs conferatis, & cogitetis* Latinam *linguam facultatis non minus habere, licentiæ minus.* LABIENI *ſententiam ſeparaui, quia locuti de illa homines erant.* Sed *ubi quotidianum diurnum & mendicantium quæſtus recognoſcit, tu hodie minus attuliſti, cedò lora, gaudeo me non omnes emancaſſe.* Quid *fles? quid rogas? plus retuliſſes, ſi ſic rogaſſes.* Dixerat *& illam ſententiam,* Date *miſeris, quod unum percipere gaudium poſſunt.* Aliquis *ex illis damnatum iſtum uideat, aliquis audiat* GLICON *dixit* Vnicus *ſummus amator* Ouidij, *hunc aiebat ſenſum diſertißime apud* Naſonem Ouidium *eſſe poſitum, quem ad fingendas ſimiles ſententias aiebat eſſe memoria tendendũ: occiſo* Achille *hoc epiphonema apponit,* Quod Priamus *gaudere ſenex poſt* Hectora *poſſet,* Hoc *fuit.* CASSIVS SEVERVS *dixerat,* Oſtende *nobis captiuos.* IVLIVS BASSVS *dixerat,* Oſtende *nobis merendarios tuos.* LABIENVS *commodius uidebatur dixiſſe,* Oſtende *nobis alumnos tuos.* P. ASPHRENATES *dixit,* Cum *induxiſſet ſtipem porrigentem mendico.* O *felicem patrem: & hoc qui dicit fortaſſe pater eſt.*

Controuersia XXXIIII.

LAesæ religionis sit actio. Parrhasius pictor Atheniensis, cũ Philippus captiuos Olynthios uenderet, emit unũ ex his senẽ, perduxit Athenas, torsit, & ad exemplar eius pinxit Promethea. Olynthius in tormentis perit, ille tabulã in tẽplo Mineruæ posuit, accusatur religionis læsæ, GAVII SYLONIS Infelix senex uidit iacentis diuulsæ patriæ ruinas, abstractus à coniuge super exustæ Olynthi cinerẽ stetit, iam ad figurandũ Promethea satis tristis est, quo proh Iupiter, quẽ enim melius inuocẽ aduersus Parrhasium, quàm quẽ imitatus est? Olynthum tantũ picturæ tuæ excipio. Numquis ut naufragiũ pingeret, mersit? cæditur, parũ est. inuritur, etiamnum parũ est, laniatur, hoc inquit in irato Philippo satis est, sed nondum in irato Ioue. IVLII BASSI Producitur puer, superuacuum est inquit, nondũ quantũ satis Prometheo potest cernere. Vltima Olinthij deprecatio est, Atheniensis redde me Philippo. Non est istud donũ, sacrilegiũ est. Seruus inquit meus fuit. Putes Philippũ loqui. Aedem Mineruæ tanquam castra Macedonũ fugiunt. CLODII TVRRINI. Parũ inquit tristis est, nisi quia Atheniensem dominũ sortitus est. Dabo tibi Parrhasi maiora tormẽta, duc illũ ad iacentem Olynthũ, duc illò ubi liberos, ubi domum perdidit, scis certe quàm tristẽ illũ emeris. Olynthijs urbẽ aperuimus, tẽpla præclusimus: ergo minime Olynthius tortus esset, si oẽs illos Macedones emissent. Torquetur, hoc nec sub Philippo factũ est, moritur, hoc nec sub Ioue. ARGENTARII. Hoc hospitio Olynthius Athenis exceptus est: tantũ ergo Olynthius possit, Parrhasius quid nõ? & oculos nostros torquet, ibi ponit tabulã ubi fortasse nos tabulã fœderis posuimus. Hoc Promethea facere est, non pingere. Aiebat tortoribus, Sic intendite, sic cædite, sic istum quem fecit, cũ maxime uultum seruare, sit

sibi

sibi ipsi exẽplar. CAESPII PII. *Emi,inquit,imò si Atheniensis es redemisti,si nescis Parrhasi in isto tẽplo pro Olynthijs dona soluuntur.Crudelis ille Græciæ carnifex,istum tamen nihil amplius quàm uẽdidit:producitur nobilis senex,lõga miseriarũ tabe confectus, reductis introrsus oculis tam tristis,quasi iam tortus esset. Vt admoueri sibi catenas uidit, superuacuæ inquit sunt,si ad aliũ dominũ peruenissem, Athenas fugerẽ, Istud tibi in nullo Olynthio permitto, nisi Lasthenem emeris.* TRIARII. *Corrupuisti duo maxima Promethei munera ignem & hominẽ. Quẽcunq; præco flentẽ uiderat,sciebat te emptorẽ, miserabantur oẽs. Te fortasse & Philippus reduci iussisset,si Atheniensem uidisset emptorẽ,quod ego fabulosum esse nõ dubito.Sed utrũ uult Parrhasius eligat, parũ pie,aut infami auctione imitatus est. Clamabat iste,nondũ satis tristis es, nondũ satis inquã adiecisti ad piorẽ uultũ,talis in auctione Philippus.* MVSAE. *Narraturus sum Olynthij senis ignes, uerbera, tormenta, aliquis me nunc queri de Philippo putat. Dij deæq; te perdant,misericordẽ Philippum fecisti.Si isti creditis,iratũ Iouem imitatus est, si nobis, iratũ Philippũ uicit. Pinge Philippũ crudelem, oculo effoso, iaculo perfractũ, per tot damna à dijs immortalibus tortũ.* CORNELII HISPANI. *Vltima membrorũ meorũ tabes tormentis immoritur. Parrhasi quid agis? nõ seruas propositum: hoc supra Promethea est:tantũ patiendũ est,pingẽte Parrhasio,quantũ irato Ioue.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Pinge Promethea, sed homines facientẽ, sed igneis diuidentẽ, pinge, sed inter munera potius quã inter tormenta. Inter altaria, Olynthij senis crucẽ posuit. Miserrime senex, forte ex seruis tuis aliquis felicius seruit,utiq; felicior est,quisquis Macedoni seruit.* FVLVII SPARSI. *Si ad currendũ profectus es, queror; quod utinã Philippe his auctionẽ cũ exce-*

uolo facere. Nemo faciet, si Philippus nõ fecit, Hãc cõtrouersiã magna pars declamatorũ sic dixit, ut nõ cõtrouersiã diuideret, sed accusationẽ, quomodo solẽt ordinare actionẽ suã in foro, qui primo loco accusant. In scholastica, quia nõ duobus dicitur locis, semper nõ dicendũ tantũ, sed respondendũ est: obijciunt quod hominẽ torserit, quod Olynthiũ, quod deorũ supplicia imitatus sit, quod tabulã in tẽplo Mineruæ posuerit. Si Parrhasius respõsurus nõ est, satis bene diuidũt. Nihil est autẽ turpius, quàm aut eã controuersiã declamare, in qua nihil ab altera parte responderi poterit, aut nõ refellere, si responderi potest. GALLIO *ferè similẽ diuisionẽ in Parrhasio habuit, ei quã habuerat in illa cõtrouersia, cuius mẽtio est in hoc ipso libro, debilitabat expositos, detractis quibusdã. Diuisit autem sic, An læsa sit religio, quid perdidit inquit? nihil. Nondum de iure controuersiã facio. Perdidit unũ senẽ Olynthus, fac Atheniensem, nõ ages mecũ reipublicæ læsæ, si Atheniẽsem senatorem occidero, sed cædis: ita uero Atheniensiũ corrũpitur opinio, misericordia semper censi sumus. Nunquã unius facto publica fama corrũpitur. Solidior est opinio Atheniensiũ, quàm ut labefactari ullo modo poßit. Læsa est inquit respub. Si quis Olynthi depositũ negauerit, uidebitur, ut existimo non remp. sed hominẽ læsisse. Olynthijs hoc tribuisti, ut eodẽ loco essent, quo Atheniẽses. Læsisti inquit rem publicã, lædunt remp. qui aliquid illi auferũt, non qui adijciũt, qui diruunt tẽpla, non qui ornãt. Peccauerunt ergo & sacerdotes, qui tabulã receperũt, quare tamen non reciperẽt? Deorũ adulteria picta sunt, positæ sunt picturæ Herculis liberos occidentis. Deinde an ob id accusari poßit læsæ reipub. quod ei facere licuit. Ea lege persequere, quia non licuit: dicis mihi, hoc facere nõ oportet: huic rei æstimatio immensa est. Itaq; nulla uindicta est. Et id tantũ punitur, quod non licet. Satis abundeq; est, si opifex rerum im-*

peritus ad legem innocens est, An hoc ei facere licuerit. Hoc in illa diuiditur, An Olynthius fuerit apud Atheniēsem, etiam antequam fieret decretū. Seruus inquit est meus, quem ego emi belli iure. Vobis Athenienses expedit, alioquin imperium uestrum in antiquos fines redigitur, quicquid est bello partū. Et est contra. At ille seruus alij emptori esse potest, Atheniensi non. Quid enim si Atheniēsem à Philippo emisses? Atqui sciebas Olynthios nobis coniunctos esse fœdere. Vt scias, inquit, seruos fuisse, decretū postea factum est Atheniensiū, quo iuberentur & liberi & ciues esse. Quare hoc illis ius, si iam habebant, dabatur? Deinde an decreto hoc non contineatur, liberi ut fiant, sed ut esse liberi iudicentur. Hoc censuimus Olynthios ciues nostros esse, ita & ille ciuis noster fuit. Nō inquit, nam decretū in futurum factum est, non in præteritū: uis hoc scire? Non quisquis Olynthium seruum habuit, accusabitur, quod ciuem in sua seruitute tenuerit. Si quid tunc inter necessaria seruilium officiorū ministeria percußit aut cecidit, iniuriarum accusabitur. Atqui quantū ad ius attinet nihil intereſt occiderit, an ceciderit. Nam aut nec cædere licuit aut occidere. A parte Parrhasij fecit hunc colorem, emptum esse à Parrhasio senem, inutilem, expiraturū. Si uerùm uultis inquit, non occidit illū, sed deficientis, & alioquin expiraturi morte usus est. Torsit inquit tamen: si lucri causa, obijce, nempe crudelitatis precium Athenæ habent. In argumentis dixit, quantum semper artibus licuisset, medicos ut uim ignoratam morbi cognoscerent uiscera rescidisse, hodie cadauerū artus rescindi, ut neruorum articulorumq; positio cognosci poßit, ALBVTIVS hoc colore, calamitosum fuisse, orbum palàm mortem optantem, nec aliter illum Philippus uendidisset, nisi putasset illi pœnam esse uiuere SYLO POMPEIVS, putabat commodius esse, si hoc animo isset Parrhasius ad auctionē, ut ali-

quem in hunc usum emeret: poterit enim uideri elegisse uilissimum & maxime inutilem. FVSCO ARELLIO placebat, emptum quidem illum in alios usus, sed cum deficeret, & mori uellet, in id quod unum ex cadauere artifex poterat impensum. GALLIO ad neutrum se alligauit, nec dixit quo animo emisset. GALLIONIS color intolerabilis est, dixit enim senem ex noxijs Olynthijs emisse, quod si licet illi fingere, non uideo quare non eadem opera dicat, & conscium proditionis Lastheni fuisse, & se pœnæ causa torsisse. HISPO ROMANVS ignorātiam illam excusauit. Pictor inquā intra officinam suam clausus, qui hæc tantum uulgaria iura nouerit, in seruum nihil non domino licere, pictori nihil non pingere, mancipiū suum operi suo impendit. Non omnia inquit narras, Olynthius fuit ille qui perijt. Quid autē ad rem pertinet, cuius nationis seruus fuerit? Audes inquit seruū dicere Olynthium, etiam post bellum, & ante decretum? alioquin quod uos illi dedistis beneficium, nisi quod iam illos nec torquere liceret, nec occidere? Græci nefas putauerunt, pro Parrhasio dicere, oēs illum accusauerunt, in eosdem sensus incurrerunt. GLICON dixit, TRIARIVS hoc ex aliqua parte cum surriperet, inflexit. Hos aiebat SEVERVS CASSIVS, qui hoc facerent, similes sibi uideri furibus, alienis poculis ansas mutantibus. Multi sunt qui detracto uerbo, aut mutato, aut adiecto putant se alienas sententias lucrifecisse. TRIARIVS autem sic uertit, Corrupisse duo maxime Promethei munera, ignē & hominē, sed egregie illam surripuerunt, EVCTEMON qui dixit, sanius quàm GLYCON DAMVS corruptissime. hic est CRATON uenustissimus homo, & pro homo et professus. ASINIVS qui bellum cum omnibus Atticis gerebat, cum donaret illi Cæsar talentum in quo xxiiij. sestertia sunt Atheniensium more hic Cæsari quod illum

nunquã nisi mense Decembri audiret, dixit & cõmendaretur à Cæsare, PASSIENVS *Nec curaret interroganti, quare non cõplecteretur tanti uiri gratiam Sæpe solebat apud Cæsarem cum imagine confligere hominẽ acidæ linguæ, & qui nimis liber erat, puto quia diu nõ fuerat ex captiuo cocus, ex coco lecticarius, ex lecticario usq; ad amicitiã Cæsaris, felix usq; eo utranq; fortunam cõtempsit, & in qua erat, & in qua fuerat, ut cum illi multis de causis iratus Cæsar interdixisset domo, combureret historias rerum ab illo gestarũ, quasi & ipsi ingenio suo interdiceret, disertus homo & dicax, à quo multa improbe, sed uenuste dicta, ne modũ excedam, excurro & ad Parrhasiũ reuertor.* NICETS *dixit* HISPO ROMANVS *dixit, ignes, ferrum, tormenta pictori isti à Philippo officina est.* SPARSI *sententia in descriptione picturæ habet aliquid corrupti, & ubicunq; sanguine opus est, humano utitur, dixit enim quod fieri non potest. Illum locum omnes tentauerunt, quid si uolueris bellum pingere? quid si incendium? Quid si parricidium? A Græcis* DORON *furiose dixit, Sed nihil est quod minus fieri poßit, quàm quod à* METRODORO *dictum est,* TRIARIVS *dixit, Nondum dignum irato Ioue gemuisti.* HATERIVS *dixit sanius, Nondum uultus ad fabulam conuenit: & illud, Parrhasi, ut omnia fiant ad exemplum, uiuat qui tortus est, Si uultis audire supra quod nõ poßit procedere insania,* LICINIVS NEPOS *ait, Si uultis digne punire Parrhasium, ipse se pingat. Non minus stulte* AEMILIANVS *quidam Græcus rhetor, quod genus studiorum amabilißimum est.* HEXARIDA *fatuus dixit,* OTHO PATER *cum pro Parrhasio diceret, hoc colore derisus est, quia concíderant inquit per proditores Olynthij, uolui pingere iratum proditori suo Iouẽ.* GARGIVS *multo stultius, quare Prometbei*

methei Parrhaſius ſupplicium pinxiſſet? Ego, inquit, ardente Olyntho non odiſſem ignium autorem. LATRONIS illa celebris ſententia eſt, quam SPARSVS quoque ſubtractis quibuſdam uerbis dixit in deſcriptione mortuorum. Parrhaſi emorior, ſic tene: hanc ſententiã aiunt et DIOCLEM CARISTIVM dixiſſe non eodem modo HISPO rideon honeſte ROMANVS fecit, multo enim uehementius inſanit quàm noſtri fanatici. Voluit uideri uolturios ad tabulam Parrhaſij aduolare, fabula eleganti, ad turpem ſententiam perductus traditur. ZEVSIN ut puto pinxiſſe puerum, uuam tenentem, & cũ tanta eſſet ſimilitudo uuæ, ut etiam admirationem faceret operi, quendam ex præceptoribus dixiſſe, aues male exiſtimare de tabula, non fuiſſe enim aduolaturas, niſi ſimilis eſſet. ZEVSIN aiunt obleuiſſe uuam, et ſeruaſſe illud, quod melius erat in tabula, nõ quod ſimilius SYPIRIDIO æque familiariter in templum uolturios ſubire putauit, quàm paſſeres aut columbas. Dixit enim. Sed nolo Romanos in ulla re uinci. Reſtituet aciem MVREDIVS, qui dixit, Pinge Triptolemũ, qui iunctis draconibus ſulcauit auras. Inter illos, qui de Prometheo corrupte aliquid dixerant, & APATVRIVS locum ſibi uindicat, dixit enim, O.

CONTROVERSIA XXXV.

FVr concione prohibeatur. Quidam cum diuitem proditionis poſtulaſſet, noctu parietem eius effodit & ſcrinium in quo erant miſſæ ab hoſtibus epiſtolæ ſuſtulit, damnatus eſt diues. Accuſator concionari cum uellet à magiſtratu prohibitus agit iniuriarum. PORTII LATRONIS, id ſolum ſuſtulit, quod fur reliquiſſet, nihil tam fur timuit, quàm ne dominus res ſuas non agnoſceret. Fac mihi inuidiam, prodidi furtum meum: ago magiſtratui iſti gratias, cum ad illum furtum meũ detuliſſem, furem ſummoueri non iuſſit. Ruentem ciuitatis

statum unius parietis ruina reposui. OSCI. *Sollicitus erat, ne quod perdiderat, quæreretur.* I*ndicium profiteor, multos furti conscios habeo, at illud tuto illi ostendi, hoc furtum non solus habeo.* F*urtum est quod timet dominus agnoscere? potui nō esse pauper, habui quod magno uenderem.* T*eneo ecce epistolas in quibus manifesta proditionis argumēta sunt, in quibus hostium consilia.* T*e interrogo, si furtū est, repono.* MVSAE. F*urtum uocas, quod qui perdiderat, negabat suū? furtum fecisset ex hostibus.* CLODII TVRRINI, F*urtum uocas, quod qui perdiderat, supplicium tulit, qui surripuerat præmium?* V*tri permisissetis loqui, si eodem tēpore fur uenisset et dominus?* P*otui rempublicam magno uendere uel proditori.* ARELLII FVSCI PATRIS. *Mille nauium domini Græci furto Troiam cepistis. Si bene furto euertuntur urbes, quanto melius seruantur? Si non indicauero cuius sit, nemo cognoscet.* VIBII RVFFI, *Cuius ego si potuissem, non parietem tantum, sed pectus ipsum perfodissem.* N*ondum totum consummaui officium, non est tam angusta* R*espublica, ut ab uno opprimi poßit.* CAESTII PII. *Nolite à me omnia exigere quæ scio, multa sunt, quædam & in cōcione dicenda.* H*oc furtum liberos nostros docete,* R*ogo uos iudices per furtum meum, quoties furtum meum protuli, tacet dominus, ego fur.* E*cce altera iniuria, non tu inquit perfodisti domum.* T*ace, ego noui ista melius.* N*arrare soleo, non negare quæ scio.*

Libri sexti & ultimi Controuersiarum finis.

L. ANN

LVCII AN-
NAEI SENECAE
IN MORTEM CLAV-
DII CAESARIS
LVDVS.

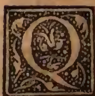
*

VID actum sit in cœlo ante diem tertium Eidus octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola, Coß. Anno nouo, initio seculi felicißimi, uolo memoriæ tradere. Nihil offensæ uel gratiæ dabitur. Hæc ita uera siquis quæsierit unde sciam. Primũ, si uoluero, non respõdebo. Quis coacturus est? Ego scio me liberum factum, ex quo suum diẽ obijt ille, qui uerum prouerbiũ fecerat, Aut regem, aut fatuum nasci oportere. Si libuerit respondere, dicã quod mihi in buccam uenerit. Quis unquam ab historico iuratores exegit? Tamen si necesse fuerit autorẽ producere, quærite ab eo, qui Drusillam euntem in cœlum uidit. Idem Claudium uidisse se dicet iter facientem, nõ paßibus æquis. Velit, nolit, necesse est illi omnia uidere, quæ in cœlo agantur. Appiæ uiæ curator est: qua scis & diuum Augustum, & Tiberium Cæsarem ad deos isse. Hunc si interrogaueris, soli narrabit, coram pluribus nunquam uerbum faciet. Nam posteaquam in senatu iurauit se Drusillam uidisse cœlum ascendentem, & illi pro tam bono nuncio nemo credidit quod uiderit, uerbis conceptis affirmauit, se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem uidisset occisum. Ab hoc ego quæcunq; audiui, certa, claraq; affero, ita illum saluum & felicem habeam.

BEATI

BEATI RHENANI SELESTADIENSIS, IN LVDVM L. ANNÆI Senecæ de morte Claudii Cæsaris scholia.

Vid actum sit. Claudius Cæsar Drusi Germanici filius, qui Caio proximè successit, talem egit principem, ut nescias stultior ne fuerit, an crudelior. Hunc Anneus Seneca hoc libello, quem ludum de morte Claudii Cæsaris inscripsit, mirè taxat & suis (quod aiunt) coloribus graphicè depingit. In causa autem nonnihil fuisse crediderim, quur sic Claudium insectaretur, quod sub eo exulauit. Cuius rei ipse meminit in lib. De breuitate uitæ ad Paulinum his uerbis de Cæsare blandiuscule loquens. Nec enim sic me deiecit, ut nollet erigere, imò ne deiecit quidem, sed impulsum è fortuna & cadentem sustinuit, & in præceps euntem, leniter diuinæ manus usus moderatione deposuit. Hactenus Seneca. Cæterum cum Agrippina Claudio nupsisset, ne malis tantũ facinoribus innotesceret, ueniam exilii pro Anneo Seneca simul præturam impetrat, lætum in publicum rata ob claritudinem studiorum eius, utq; Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis uteretur, quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficii, & infensus Claudio dolore iniurię credebatur. Hæc Tacitus.

In cœlo. Ridicule cœpit, pollicens se traditurum, quæ in cœlo ante diem tertium Eidus Octobris acta sunt, quasi illic sint Calendę. Sic Homerus subinde describit, quid interea dii fecerint in cœlo. Iocus est ex imitatione: nam ita exordimur annales. Ante diem tertium.) Excessit enim Claudius tertium ante eidus octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola Coss. lxiiij. ætatis imperii xiiij. anno. Ac ueneno quidem occisum conuenit, ubi autem, & per quem dato discrepat. Autor Tranquillus & Tacitus. Eidus autem per ei diphtongum græcam scriptum est, qua utebantur antiqui in his, quę i extensum habent, id quod in uetustis inscriptionibus etiamnum uisitur.

Felicissimi. Ob Claudium sublatum.

Ego scio me liberum factum. Innuit tyrannidem Claudii, uel optimis optima, cum loqui tum agere prohibentis.

Aut regem aut fatuum. Hic stultitiam Claudii notat, nequé in falso. Nam mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum, acsi quem socordiæ

cordiæ argueret, ſtultiorem aiebat filio ſuo Claudio. Auia Auguſta pro deſpectiſsimo ſemper habuit: non affari, niſi rariſsimè: non monere, niſi acerbo & breui ſcripto, aut per internuncios ſolita. Soror Liuilla quum audiſſet quandoque imperaturum, tam iniquam, tam indignam ſortem populi Romani palàm & clarè deteſtata eſt, ut ſcribit Tranquillus. Hoc autem prouerbio, Aut regem, aut fatuum naſci oportet, antiqui regum uecordiam taxabant. Nam quemadmodum in fatuis, riſu, quęcunq; fecerint, excipimus, ſic regum quoq; facta nemo non probat. Proinde ueriſsimum eſt facultatibus licentiaq; & adſentationibus ali principum uitia, quod de Antonio Velleius Paterculus ſcriptum reliquit. Cæterum niſi ſtulti fuiſſent olim reges, non eſſent tot libri illorum fatuitatibus referti, hoc eſt, factis, non tam ſtultis ſæpenumero quàm ſceleratis, ac impiis cædibus & bellis, quibus in hoc mundo nihil ſtultius. Qui huius prouerbii explicatiorem interpretationem legere cupit, Eraſmi Roterodami, quem equidem ut præceptorem & ueneror & ſuſpicio, Chiliades adeat. Illic enim præter eruditionem, quę huic nuſquam deeſt, etiam ad uitam rectius inſtituendam, ſaluberrimam inueniet cohortationem.

Quis unquam ab hiſtorico. Salſiſsimè taxat uanitatem hiſtoricorum, qui ſcribunt quicquid uolunt, nullo fideiuſſore.

Autorem producere. Autor eſt, non ſolum is, cuius ſuaſu & autoritate fit aliquid, uerum is, unde rumor eſt ortus. Produci autem teſtes dicuntur.

Quærite ab eo, qui Druſillam. Caius Cæſar (ut refert Suetonius) Druſillam ſororem uitiaſſe uirginem creditus eſt, quam mox Lucio Caſsio Longino conſulari collocatam abduxit, & in modum iuſtæ uxoris propalam habuit. Eadem defuncta iuſtitium indixit, in quo riſiſſe, lauiſſe, cœnaſſe, cum parentibus, aut coniuge, liberis'ue capitale fuit, cuius amorem quanti faceret, uel hac re docuit, quòd poſt mortem eius repente noctuq; ab urbe profugiens, tranſcurſa Campania, Syracuſas petiit, Rurſusq; inde properè rediit barba capilloq; promiſſo. Nec unquam poſtea, quantiſcunq; de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, niſi per nomen Druſillæ deierauit. Seneca quoque noſter in libro De breuitate uitæ, Suetonio adſtipulatur, affirmans Caium poſt mortem Druſillæ, furioſa inconſtantia modo barbam capillumq; ſubmittentem, modò Italiæ ac Siciliæ oras errabundum permetientem, nunquam ſatis certum fuiſſe, utrum lugeri uellet, an coli ſororem. Eodē enim tempore, quo templa illi conſtituebat & puluinaria, eos qui parum

mœſti

mœsti fuerant, crudelissima afficiebat animaduersione. Hanc igitur Drusillam, quidam cùm esset uiæ Appiæ curator, in qua sepeliebantur Romani, ut gratificaretur Caio, cœlum adeuntem se uidisse in senatu iureiurando affirmauit: quod cùm illi nemo crederet, sed rideretur potius, sanctè promisit, se nihil amplius, ne si hominem quidem in medio foro occisum uidisset, deinceps indicaturum.

Non passibus æquis. Particula est carminis Vergiliani in Aeneide. Respexit autem ad id, quod Tranquillus de eo refert, his uerbis. Cæterum ingredientem destituebant poplites minus firmi.

Velit, nolit. Εἰρωνικῶς dixit.

Appiæ uiæ. Hæc sic nominata fuit ab Appio, qui eam muniuit, ut autor est Liuius in nono primæ Decadis. Estq; præcipua uiarum, ducens Brundusium, in qua erant conditoria sepulcraq; Romanorum.

Diuum augustum. De quo sic inquit Suetonius. Nec defuit uir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cœlum uidisse iuraret.

Soli narrabit. Notat morem eorum, qui huiusmodi portenta spargunt in uulgus. Primum unicuipiam narrant, uelut arcanum, quod sileri uelint, deinde fama serpit, alio aliis per manus tradente.

Conceptis uerbis. Conceptis uerbis proprie iuramus, cum (ut Latine dicam & eleganter) alio præeunte, ac iusiurandum dictante, aliquid expressis ad certam formulam uerbis, promittimus. Plautus in Bacchidibus, Ego iusiurandum conceptis uerbis dedi, daturum id me hodie mulieri ante uesperam, nunc pater ne peierem cura.

Etiam si in medio foro. Taxat obiter urbem Romanam, in qua tanta erat impunitas malis, ut homines sæpenumero in medio foro occiderentur. Id quod passim fiebat Romæ sub Alexandro, frequentissimo foro, in meridie.

Iam Phœbus breuiore uia contraxerat ortum
Lucis, & obscuri crescebant tempora somni.
Iamq; suum uictrix augebat Cynthia regnum,
Et deformis hyems gratos carpebat honores
Diuitis autumni, uisoq; senescere Baccho
Carpebat raras serus uindemitor uuas.

Iam

Iam Phœbus. Chronographia est. Et tacite notat poëtas quosdam, qui huiusmodi descriptionibus explent uolumina. Quos taxauit & Horatius in arte poëtica, cum lucus & ara Dianæ, Et properantis aquæ peramœnos ambitus agros, Aut flumen rhenum, aut pluuius describitur arcus.

Gratos carpebat honores. id est, fœtus. Sic Horatius, ruris honores uocat, quicquid frugum terra producit.

Puto magis intelligi si dixero, mensis erat October, dies quintus eiusdem Octobris. Horam non possum tibi certam dicere, facilius inter philosophos, quàm inter horologia conueniet. Tamen inter sextam & septimam erat. Nimis rustice acquiescunt oneri poëtæ, non contenti ortus & occasus describere, ut etiam medium diem inquietent.

Tu sic transibis horam tam bonam?
Iam medium cursu Phœbus diuiserat orbem.
Et propior nocti fessus quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

Puto magis intelligi. Poëtas notat nimis anxie tempus describentes, & id multis carminibus, cum interim quatuor quum maximum uerbis, & quidem expresius dici posset.

Facilius inter philosophos. Festiuè dictum in horologiorum discrepantiam. Simulq; philosophorum perpetuum illud disidium latenter taxat. Nam cui non notum est, quàm inter se philosophi omnes ἐκ διαμέτρου (quod aiunt) disideant? Plato siquidem (ut in hanc digresiunculam expatiemur) unum Deum unigenitum ex seipso natum censuit, Anaximander cœlestia sydera, Deos esse. Thales animam mundi, deum putat, Aristoteles formam separatam, sphæræ quidem uniuersi innitentem, Democritus mentem ignitam, mundi animam, Epicurus specie humana deos esse, Pythagoras, monada, Stoici deum ignem esse, necnon spiritum, qui mundum uniuersum penetret. Denique Euemerus Tegeates, & Theodorus Cyrenensis, nullos esse deos. Quid cum de principiis rerum disputant, nónne diuersisima sentire uidentur? Anaximenes Milesius, aërem esse rerum principium, astruxit. Thales aquam, Anaxagoras Clazomenius particulas similares,

Herac

Heraclitus ignem. Archelaus Athenienſis, aëris infiniti raritatem ac denſitatem, Empedocles amicitiam & litem, Pythagoras numeros, & horum commenſiones, Plato deum, materiam, & ideam, Zeno deum & materiam, & quatuor elementa, Ariſtoteles, entelechiam, materiam, & priuationem, elementa quatuor, & quintum quoddam corpus. An uerò de mundo inter illos conuenire putas? Nullibi magis diſsident. Nam Plato deum ad ſui exemplum ait, mundum affinxiſſe, Ariſtoteles ſempiternum eſſe uult, Epicurus planè interiturum, Xenophanes ſempiternum, corruptionis expertem, Pythagoras & Stoici genitum à Deo, ſed ex ſua quidem natura nequaquam interitus immunem. Plato quoque animantem eſſe mundum aſſeuerat, ſeq; ex tabeſcentibus alere, Democritus, Ariſtoteles, & Epicurus id conſtanter negant. Adde quod Thales unum mundum eſſe cenſuit, Democritus & Epicurus innumerabiles, ac horum diſcipulus Metrodorus, abſurdum eſſe dixit, in agris unicam naſci ſpicam, unumq; in infinito mundum, innumeros autem eſſe quod innumerabiles eorum ſint cauſæ, Seleucus infinibilẽ mundum, Empedocles mundum quidem unum, ſed uniuerſi tantum exiguam eſſe particulam. Quid de anima, nónne pugnantia ſtatuiſſe uidentur. Pythagoras animam definiit, numerum ſeipſum cientem, Ariſtoteles entelechiam primam corporis, Dicearchus quatuor elementorum harmoniam, Thales naturam irrequietam, ſeſe mouentem, Aſclepiades medicus, ſenſuum coexercitationem, Plato ſubſtantiam intellectu præditam, Stoici ſpiritum feruidum, Anaxagoras aëri ſimilem, Democritus ignitum quiddam, Epicurus elementarem temperaturam. Neque uerò ſecius de animæ principatu, qua uidelicet in parte ſit, longe lateq; diſsident. Herophilus enim in uentriculo cerebri ſedem animæ ponit, Plato & Democritus in toto capite, Eraſiſtratus circa membranam cerebri, quam Epicranidem uocat, Strato in ſuperciliorum interſtitio, Parmenides & Epicurus in toto pectore. Diogenes in arteriaco cordis uentriculo, Stoici in toto corde uel ſpiritu qui circa cor uerſatur. Nonnulli in ceruice cordis, quidam in præcordiis, Empedocles in ſanguinis concretione. Ad hæc nónne de ſole & luna inter ſe ridicule propemodum euariant. Anaxagoras, Democritus & Metrodorus ſolem eſſe aiunt globum ferri candentem, uel ſaxum ignitum, Philolaus ſolem uitri modo pellucentem, ab igne cœleſti ſplendorem accipere, Xenophanes nubem flagrantem. Lunam uerò Heraclitus terram dixit nebula obuolutam, Stoici temperamentum ex igne aëreq;, Pythagoras igni tum

lunæ

lunæ corpus, Xenophanes esse nubem cõstipatam, Democritus conglobationem ignitam. Sic de magnitudine horum discordes sunt: Anaxagoras enim solem putat Peloponeso maiorem. Heraclitus latitudine pedali, Anaximander terræ æqualem, circulum uerò quo uehitur, septies & uicies terra maiorem. Lunam similiter terra maiorem Stoici censent, Parmenides soli æqualem esse contendit. Sed quid hæc uerbosius persequimur, cum bona pars librorum utriusq; linguæ, id genus opinionibus sit referta, & quidam luculenti scriptores de his ex professo tractarint. Satis superq; sit, è tanta copia nos uno atq; item altero argumento breuiter indicasse, quàm nihil inter ueteres philosophos uspiam conueniat. In quorum locum superioribus seculis, Scotus, Thomas, Aegidius Romanus, alii (si diis placet) successerunt, inter quos non minus quàm antiquos illos discrepat, ut uel hac re priscos Academicos, Stoicos, Peripateticosq;, maxime referre uideantur. Proinde neutiquàm absurdum erit, si iocum Senecæ uerterimus, ut dicamus, Facilius inter horologia conuenire, quàm inter philosophos.

Nimis rusticè. Exactam poëtarum curam, etiam in minimo temporis articulo describendo ridet.

Clodius animam agere cœpit, nec inuenire exitum poterat, Tum Mercurius, qui semper ingenio eius delectatus esset, unam de tribus Parcis eduxit, & ait, Quid fœmina crudelißima hominem miserum torqueri pateris? nunquàm meritum, ut tamdiu cruciaretur. Annus sexagesimus & quartus est, ex quo cum anima luctatur. Quid huic inuides? Et respondit, Patere Mathematicos aliquando uerum dicere, qui illum postquàm princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen non est mirum si errant.

Animam agere. Agere animam, est niti ad mortem. Tacite uerò ridet Claudium, qui crebro uentris crepitum solebat edere. Nam anima pro uento quoq; ponitur. Agebat igitur animam, uerum ea non potuit erumpere, quod aliquoties accidit, conanti uentris exprimere flatum.

Qui semper ingenio. Propter cognitiones causarum, quibus expilabat populum. Est enim Mercurius ἀγοραῖος.

Nunquàm meritum. Locus est ex ambiguo: nam utrumq; potest intelligi, indignum longo cruciatu, & dignum præsentaneo, subitoq; exitio.

Cum anima luctatur. Rursum allusit ad crepitum.

Patere Mathematicos. Verba sunt Clothus. Notat Genethliacos, qui mendacissimi, mēdaciorum præsidem Mercurium colunt, quem ne offendant, rarius uera dicunt. De Mathematicis non minus scite quàm uerè Tacitus in decimoseptimo, Genus hominum, inquit, potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostra, & uetabitur semper, & retinebitur. Eodem autore de Mathematicis Italia pellendis sub Claudio factum senatusconsultum atrox & irritum.

Efferunt. Efferimus mortuos, quod Græcis dicitur ἐκφέρεσθαι.

Horam eius nemo nouit, nemo enim illum unquàm natum putauit. Tum ille, Fac quod faciendum est.

Dede neci, melior uacua sine regnet in aula.

Sed Clotho, Ego mehercule, inquit pusillum temporis adijcere illi uolebam, dum hos pauculos qui supersunt, ciuitate donaret. Constituerat enim omnes Græcos, Gallos, Hispanos, Britannos, Sauromatas, & si qui ultra glacialem Boream incolunt Barbari, togatos uidere. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui, & tu ita iubes fieri, fiat. Aperit tunc capsulam, & treis fusos profert. Vnus erat Augurini, alter Badæ, tertius Claudij. Hos, inquit, treis uno anno exiguis interuallis, temporum diuisos mori iubebo. Nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo se tot milia hominum sequentia uidebat, tot præcedentia, tot circumfusa, subito solum destitui. Contentus erit his interim conuictoribus.

Horam eius nemo nouit. Si expectas ut Mathematicus tibi quicquàm prædicat, opus est ut illi genituram tuam edisseras, quod ab Augusto factum refert Tranquillus, cum in Apolloniæ secessu Theogenis Mathematici pergulam comite Agrippa conscendisset.

Natum putauit. Indicat Claudii obscuritatem, quem nemo

senserit

ſenſerit naſcentem. Tullius ſe quoſdam reges natos neſciſſe dixit, pro eo quod eſt prorſus ignorare.

Dede neci. Carmen Vergilii ex quarto Georg. de apibus.

Dum hos pauculos. Multis enim iã ius ciuitatis donauerat.

Ciuitate donaret. Donare ciuitate, eſt ius ciuitatis tradere, & planè facere ciuem. Hoc etiam Romanam ciuitatem dare Suetonius dixit. ſic de Galba imperatore ſcribens, ciuitatem Romanam raro dedit.

Conſtituerat enim. Indicat indulgẽtiam Claudii, qua etiam exteros minimeq́; merentes honoribus afficiebat. Nam ut ſcribit Tacitus, A. Vitellio, L. Vipſano conſulibus, cum de ſuppleudo ſenatu agitaretur, primoresq́; Galliæ, quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem aſſequuti, ius adipiſcendorum in urbe honorum expeterent, & id ſenatui non placeret, Claudius contra diſſeruit, maiores ſuos origine Sabina ſimul in ciuitatem Romanam, & in familias patritiorum adſcitos, hortari ut paribus conſiliis Rempublicam capeſſat, transferendo Romam, quod uſquàm egregium eſſet. Orationem itaq; principis ſequuto patrum conſulto, primi Edui ſenatorum in urbe ius adepti ſunt. Præterea (ceu refert Tranquillus) ornamenta conſularia etiam procuratoribus ducenariis indulſit, Senatoriam dignitatem recuſantibus, equeſtrem quoq; ademit. Latum clauum (quamuis initio affirmaſſet, non lecturum ſe ſenatorem, niſi ciuis Romani abnepotem) etiam libertini filio tradidit. Triumphalia ornamenta Syllano filiæ ſuæ ſponſo nondum puberi dedit. Aulum inſuper Plautium, qui ſuam uirtutem certis experimentis in expeditione Britannica probarat, Imperatoriæ maieſtatis oblitus, ouantem ſequutus eſt, & capitolium conſcendenti, læuum latus texit.

In ſemẽ relinqui. Belle dictum, à ſegetibus aut leguminibus ſumpta metaphora.

Qui modo ſe tot. Videtur alludere ad triumphum Claudii, quo ob receptam Britanniam apparatu maximo triumphauit, ad cuius ſpectaculum, ut teſtatur Suetonius, commeare in urbem, non ſolum præſidibus prouinciarum permiſit, uerumetiam exulibus quibuſdam.

His. Augurino & Bada.

Hæc ait, Et turpi conuolens ſtamina fuſo,
Abrupit ſtolidæ regalia tempora uitæ.
Et Lacheſis redimita comas, ornata capillos,

Pieria crinem lauro frontemq́; coronans.
Candida de niueo subtegmine uellera sumit,
Felici moderanda manu,quæ ducta colorem
Assumpsere nouum,mirantur pensa sorores.
Mutatur uilis precioso lana metallo.
Aurea formoso descendunt secula filo.
Nec modus est illis,felicia uellera ducunt,
Et gaudent implere manus,sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus,nulloq́; labore,
Mollia contorto descendunt stamina fuso.
Vincunt Tithoni,uincunt & Nestoris annos.
Phœbus adest,cantuq́; iuuat,gaudetq́; futuris.
Et lætus nunc plectra mouet,nunc pensa ministrat.
Detinet intentas cantu,fallitq́; laborem.
Dumq́; nimis citharam,fraternaq́; carmina laudant,
Plus solito neuere manus,humanaq́; fata,
Laudatum transcendit opus:ne demite Parcæ,
Phœbus ait,uincat mortalis tempora uitæ,
Ille mihi similis uultu,similisq́; decore,
Nec cantu,nec uoce minor.felicia laßis
Secula præstabit,legumq́; silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia lucifer astra.
Aut qualis surgit redeuntibus hesperus astris.
Qualis cum primum tenebris aurora solutis
Induxit rubicunda diem,sol aspicit orbem
Lucidus,& primos à carcere concitat axes.
Talis Cæsar adest,talem iam Roma Neronem
Aspiciet,flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus & affuso ceruix formosa capillo.

Abrupit. Mortem Claudii significat.

Regalia tempora. Rursum allusit ad prouerbium, Aut regem, aut fatuum nasci oportet. Regis enim nomen apud Romanos,

nos,ut tyrannicum & barbarum,inuisum habebatur.

Et Lachesis. Poëtice natiuitatem Neronis describit. Sed ò uanum augurem. Putabas optime Seneca, morte Claudii libertatem obuenisse Romanis. At quando Romæ sæuior unquàm tyrannis fuit, quàm sub Nerone, de quo tu tamen adeo præclara, sed planè falso Apolline uaticinaris. Id quod tandem ipse expertus es, dum ad necem te compulit.

Vincunt Tithoni. Tithoni & Nestoris longæuitas uel uulgo nota est.

Intentas cantu. Pro cantui passim id apud poëtas obuium.

Mihi similis. Apollinem enim ut citharœdum pingunt. Talis in theatro sæpe uisus est Nero, Qui etiam statuas suas citharœdico cultu posuit.

Nec cantu. Neronem inprimis musicæ studiosum fuisse, neque quicquam eorum omisisse, quæ generis eius artifices & phonasci, uel conseruandæ uocis causa, uel augendæ factitabant, testis est Tranquillus. Apollinem enim æquiparare cantu, Solem aurigando uideri uolebat.

Legumq́ silentia. Eleganter oppressas leges, silentia legum uocat. Iuxta illud, Silent leges inter arma.

A carcere. Sumpta est à certaminibus equorum metaphora, in quibus repagulum illud, unde fit initium cursus, carcer dicitur, quemadmodum meta ubi sistitur. Hinc à carcere, siue à carceribus, pro eo quod est, ab initio, prouerbiali figura iactatum. Carcerem in hac significantia græci βαλβίδα appellant.

Hæc Apollo. At Lachesis quæ & ipsa homini formosissimo faueret, fecit illud plena manu, & Neroni multos annos de suo donat. Claudium autem iubent omnes χαίρειν. Et ille quidem animam ebulijt, & eo desijt uiuere uideri. Expirauit autem dum comœdos audit, ut scias me non sine causa illos timere. Vltima uox eius hæc inter homines audita est, cũ maiorem sonitum emisisset illa parte, qua facilius loquebatur. Væ me, puto, concacaui me. Quid ante fecerit, nescio, omnia certè concacauit. Nec post boletum oppiparè medicamentis cõditum plus cibi sumpsit. Quæ postea in terris sunt acta, superuacuum est referre. Scitis enim optime, nec periculum est,

ne excidant memoriæ, quæ publicum gaudiū impreßit. Nemo felicitatis suæ obliuiscitur.

Plena manu. Hoc est, largiter & copiose. Prouerbiū est, quo utitur Cicero ad Atticum, libro secundo. At hercle alter familiaris tuus Horatius, quàm plena manu, quàm ornatè nostras laudes in astra sustulit.

Desiit uiuere uideri. Sic scriptum est in exemplari ueteri. Significat autem eum fuisse non hominem, sed somnium hominis: Nam sequitur paulo pòst, uisus est quasi homo.

Comœdos audit. Qui per simulationem fuerāt inducti, uelut desiderantem oblectaturi. Autor Suetonius.

Illa parte. Fœditatem asiduè pedentis innuit: id uel ex hoc intelligas, quòd edictum meditatus est, quo ueniam daret in conuiuio flatum, crepitumq; uentris emittendi.

Post boletum. Quem Agrippina medicatum uenenoq; infectum auidißimo ciborum talium obtulerat. Hinc boletos Nero, quasi deorum cibum, Græco prouerbio collaudare solebat.

Nemo felicitatis suæ. Epiphonema est.

In cœlo quæ acta sunt, audite. Fides autem penes autorem erit. Nunciatur Ioui uenisse quendam bonæ staturæ, bene canum, nescio quid illum minari, aßidue enim caput mouere, pedem dextrum trahere: quæsisse, cuius nationis esset. respondisse illum, nescio quid perturbato sono, & uoce confusa, non intelligere se linguam eius, nec Græcum esse, nec Romanum, nec ullius gentis notæ. Tum Iupiter Herculem, quia totum orbem terrarum pererrauerat, & nosse uidebatur omnes nationes, iubet ire, & explorare, quorum hominū esset. Tum Hercules, primo aspectu sanè perturbatus est, ut qui etiam non omnia monstra timuerit, ut uidit noui generis faciem, insolitū incessum, uocem nullius terrestris animalis, sed (qualis esse marinis beluis solet) raucam & implicatam, putauit sibi tertium decimum laborem uenisse. Diligentius autem intuenti, uisus est quasi homo. Acceßit itaq;, & quod facillimū fuit, Græculo ait, Τίς, πόθεν εἶς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες; *Vbi*

hæc

hæc Claudius, gaudet esse illic philologos hoïes, sperat futurũ aliquẽ historijs suis locum. Itaq; & ipse Homerico uersu Cæsarem se esse significans ait, Erat autem sequens uersus uerior æque Homericus, Et imposuerat Herculi minimo discrimine fabulam, nisi fuisset illic Febris, quæ fano suo relicto, sola cũ illo uenerat. Cæteros omnes deos Romæ reliquerat. Iste, inquit, mera mendacia narrat. Ego tibi dico, quæ cum ipso tot annos uixi, Lugduni natus est. Marci municipẽ audis, quod tibi narro, ad decimumsextũ lapidem à Vienna natus est. Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oportebat, Romam cepit. Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, ubi L. Licinius multos annos regnauit. Tu autem qui plura loca calcasti, quam ullus mulio perpetuarius, Lugdunenses scire debes, & multa milia inter Xanthum & Rhodanum interesse.

Bonæ staturæ. Autoritas enim dignitasq; formæ nõ defuit, uel stanti, uel sedenti, ac præcipue quiescenti: nam & prolixo nec exili corpore erat, ut refert Tranquillus.

Bene canum. huic enim specie canicieq; pulchra.

Caput mouere. Habuit enim Claudius caput cũ semper, tum in quantulocunq; actu, uel maxime tremulum.

Pedem dextrum. Nam ingredientem destituebant poplites minus firmi, quod supra retulimus.

Tertiumdecimum laborem. Duodecim labores Herculis à nullo Poëta non sunt celebrati. De his & Vergilii titulo carmen extat

Græculo. Nam non mediocri cura Claudius Græca studia sequutus est. Ac sæpe in senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum uerò pro tribunali etiam heroicis locutus est uersibus, ut scribit Suetonius.

Ait. Τίς, πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες. Hoc est, Qui nam es, unde uenis, tibi quæ patria atque parentes? Hoc carmen ex primo Odysseæ, in hunc locum substituimus. Verba sunt Telemachi, Mineruam alloquentis quæ illi Mentæ Taphiorum regis specie tum apparuerat.

Philologos. Erãt philologi, qui multiplici uariaq; scientia cẽsebantur

bantur, qualis fuit primum Eratosthenes, qui primus hoc cognomentum sibi uendicauit. Deinde Ateius Romæ tempore Salustii, quemadmodum refert Tranquillus de claris Grammaticis. Hic de Græcis dicit, tanquam loquacibus, aut uerborum phaleras sectantibus.

Historiis suis. Scripsit enim & Græcas historias Thyrenicon xx. Carchedonicôn octo.

Homerico uersu. Σκηπ͂ουχος βασιλεύς, ὧ τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν, id est, Sceptra ferens rex sum, rerum à Ioue tradita cura est. Carmē hoc ex primo Iliad. Homeri coniecturā sequuti, restituimus.

Erat autem sequens. Ἀλλ' ὅγε φέρτερός ἐστιν, ἐπεὶ πλεόνεσσιν ἀνάσσει. Quod multis præsit, uult hic præstantior esse. Ex eodem Homeri lib. Carmen autem hoc à superiori tertium est. Ridet stultitiam eorum, qui quòd reges sint, ac multis imperent, sese meliores putant. Nisi quis hos duos ex Odysseæ secundo uersiculos malit, Σκηπ͂ουχος βασιλεὺς ὧδε φρεσὶν αἴσιμα ἰδώς. id est. Sceptra gerens rex sum non mente decentia noscens. Ἀλλ' αἰεὶ χαλεπός τ' εἴη, καὶ αἴσυλα ῥέζοι, id est, Immitis fuerit, semper simul impia tractet.

Febris. Plinius indicat Romæ febri delubrum in palatio publico fuisse. Porrò subsignificat insaniam Claudii, qua per omnem uitam laborauerat.

Cæteros omnes. Tacite notat impietatē & ἀθεότητα Cæsaris, qnam nemo deorū comitatus sit, pręter febrim, & hanc infestam.

Lugduni. Claudius natus est Iulio Antonio, Fabio Africano Coss. Calend. Augusti, Lugduni eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est, autor Tranquillus.

Marci mu. Legēdum credo Munatii. L. enim Munatius Plancus, Lugdunum Coloniā duxit, & Rauricam, ex qua Basilea deriuata est urbs amœnissima, necnon optimis iuxtà ciuibus ornata. Municipes sunt, qui in ciuitatem Romanam recepti, muneribus capessendis apti fiunt. Iocatur itaq; in Claudium, perinde ac si Munatio honores consulares debeat, non parenti Druso. Si Marci legas, Ancum Martium intelligas, quartum Romanorum regem. Meminit & T. Liuius Marci Cornelii, quem scribit in x. tertiæ decadis, prorogato imperio Galliam prouinciam obtinuisse.

Vienna. Vrbs est Galliæ.

Germanus. uerus. Quod enim natiuum est, germanum etiam dicere solemus. Sic Plauto germana illuuies dicta. Germanum etiam appellamus quod cognatum est. Sic inuidentiam & detractionem germana uitia dicimus. Est & Germanus ex Germania aliquis: unde

hic

hic amphibologia, quam iocantes affectare solent.

Itaque quod Gallum. Quomodo Galli urbem Romam ceperint, narrat Liuius in quinto primæ Dec.

Romam cepit. Iocus est in amphibologia. Capit hostis qui populatur, & capit qui suscipit.

L.Licinius. L.Florus meminit L.Licinii Luculli.

Qui plura. Ridet Herculem per innumeras regiones diuagatum.

Mulio per. De Quartariis mulionibus meminit Fest. hic μιμητικῶς Seneca perpetuarium dixisse uidetur, aut qui in solidum, aut semper sit uector, aut (quod magis arridet) qui perpetua nec interrupta uectatione suos uectores aliquo perducat. Ad uehicula mulis usi sunt antiqui, non equis: unde muliones uehicularii, quiq; mulis quæstum faciebant.

Milia. Miliaria.

Xanthum. Fluuius est Troiæ, qui & Scamander dicitur, Taxat Claudium, qui cum in Gallia natus esset, Græcus uideri gestiebat, ut quem patriæ suæ puderet.

Rhodanum. Rhodanus fluuius est Galliæ notissimus, qui ex alpibus non longe quidem à Rheni, Danubiiq́ue fontibus oritur, ac Lugdunum latus, Ararim ibi suscipiens, mox Isaram, Druentiamq́ue tribus ostiis in mare Thyrrhenum influit. Huius Strabo meminit & Cæsar.

Excandescit hoc loco Claudius, & quanto potest murmure irascitur. Quod diceret nemo intelligebat: Ille autem Febrim duci iubebat, illo gestu solutæ manus, et ad hoc unum satis firmæ, quo decollare homines solebat. Iusserat illi collum præcidi. Putares omnes illius esse libertos, adeo illum nemo curabat. Tum hercules, Audi me, inquit, tu, & desine fatuari: uenisti huc ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi uerum, ne tibi alogias excutiam, dicito. Et quo terribilior esset, tragicus fit, & ait.

Exprome properè, sede qua genitum dicas,
Hoc ne peremptus stipite ad terram accidas.
Hæc claua reges sæpe mactauit feros.
Quid nunc profatu uocis incerto sonas?

Quæ patria, quæ gens mobile eduxit caput,
Edisſere. equidem regna tergemini petens.
Longinqua regis, unde ab Heſperio mari.
Inachiam ad urbem nobile aduexit pecus,
Vidi duobus imminens fluuijs iugum
Quod Phœbus ortu ſemper obuerſo uidet.
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,
Ararq; dubitans quò ſuos curſus agat,
Tacitus quietis alluit ripas undis.
Eſt'ne illa tellus ſpiritus altrix tui?

Hæc ſatis animoſe, & fortiter. Nibilominus *mentis ſuæ non eſt, & timet.*

Duci. Ducuntur hi proprie, quos carnifices ad ſupplicia rapiũt. Suetonius in Caligula: Stans tantummodo intra porticum mediam, à caluo ad caluum duci imperauit.

Solutæ manus. Innuit Claudium ſigno ſolutæ manus, ut homines capite truncarentur, iubere ſolitum. Belle igitur dicit, ſolutam etiam manum Claudii, in hoc ſatis adhuc fuiſſe firmam, ut hominem capite priuaret.

Putares omnes eſſe libertos. Notat hic Claudium, ut qui nimium in libertos ſuos indulgens eſſet. Vnde fiebat, ut ab his, quos non modò præmiis ingentibus, ſed & quæſturis prætoriisque ornamentis ornari patiebatur, quibusque multa per phas & nephas acquirere rapereq; permittebat, contemneretur, deſpiceretur, illuderetur.

Vbi mures ferrum rodunt. Hoc ad excitandum riſum dictum, ſignificare autem uult magnam rerum mutationem, lociq; diuerſitatem. Quaſi diceret, Si mures hic ferrum rodunt, quales nos eſſe putas? Theophraſtus autor eſt (ut refert Plinius libro octauo, capite quinquageſimoſeptimo) mures in Gyaro inſula, cum incolas fugaſſent, ferrum roſiſſe. Hic antè ridicule de cœlo dictum, quaſi & illic oporteat eſſe mures, ſed præſtantiores.

Alogias. Stultitias, ἀλογίαν Græci eam animæ partẽ dicunt, quæ rationis expers eſt.

Tragicus. Et hoc, ut alia multa ad riſum iocoſe dixit. Nota eſt Tragicorum amarulentia, tumiditasq;.

Exprome. Carmen eſt Iambicũ quod cõſtat in locis paribus

ſemper ex Iambo aut tribreui, in imparibus indiſcriminatim ex Iambo, Spondeo, Dactylo, Anapæſto, tribreui.

Hoc ſtipite. Clauam obiectat.

Mobile caput. Suprà retulimus Claudium fuiſſe capite admodum tremulo.

Tergemini re. Notum eſt quo pacto Hercules Geryoni tricipiti boues eripuerit, & ſecum in Græciam duxerit. Qui fabulæ originem noſſe uolet, Palæphatum euoluat. Arrianum quoq; legat de geſtis Alexandri Magni, lib. 2. qui Hecatæi Abderitæ ſententiam de Hercule & Geryone refert.

Heſperio mari. Hiſpanico.

Inachiam ad urbem. Hoc eſt, Argos Peloponenſi caput. Inachia (autore Stephano) Peloponeſum ſignificat, non tantum Argos, ab Inacho fluuio. Vnde gentile Inachius. Verba Stephani hæc ſunt, Ἰναχία, ἡ πελοπόννησος, οὐ μόνον τὸ ἄργος ἀπὸ ἰνάχου τοῦ ποταμοῦ, τὸ ἐθνικὸν Ἰνάχιος.

Nobile pecus. Boues Geryonis.

Vidi. Rediens ex Hiſpania.

Iugum. Cacumen montis.

Ararq;. Araris fluuius, qui per conciſionem Arar dicitur, oritur non longe à monte Voſego (qui Germaniam à Gallia hodie ſeparat) in collimitio Burgundiæ, Lotoringiæq;, ac decurrens per Eduorum, Sequanorumq; fines, Lugduni Rhodanum influit. Nunc Sagonam uocant.

Claudius ut uidit uirum ualentem, oblitus nugarum, intellexit neminem parem ſibi Romæ fuiſſe, illicq; non habere ſe idem gratiæ: Gallum in ſuo ſterquilinio plurimum poſſe. Itaque quantum intelligi potuit, hæc uiſus eſt dicere. Ego te fortiſsime deorum Hercules, ſperaui mihi affuturum apud alios, & ſi quis à me notorem petiſſet, te fui nominaturus, qui me optime noſti. Nam ſi memoria repetis, ego eram qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus menſe Iulio & Auguſto. Tu ſcis quantum illic miſeriarum contulerim, quum cauſidicos audirem, & diem & noctem. In quos ſi incidiſſes, ualde fortis licet tibi uidearis, maluiſſes cloacas Augiæ purgare. Multo plus ego ſtercoris exhauſi. Sed quoniam

niam uolo. Non mirum, quòd impetum in Curiam feciſti, nihil tibi clauſi eſt. Modo dic nobis qualem deum iſtum fieri uelis, ἐπικούρειος θεὸς, non poteſt eſſe, οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλοις παρέχει.

Gallum in ſuo ſterquilinio. Simili prouerbio noſtrates uulgo dictitant. Canem in ſuo ſterquilinio, ſiue in ſuarum ædium ueſtibulo ferociorem eſſe. Non deeſt autem in Galli uocabulo latens morſus. Nam in Gallia Lugduni uidelicet natus eſt Claudius, ceu ſuprà quoque retulimus.

Fortiſsime deorum. Belle tribuit eam Herculi fortitudinem inter deos, quam inter homines habuit.

Mihi affuturum. Opitulaturum.

Rotundus. Perfectus. Horatius Graiis dedit ore rotundo Muſa loqui. Figura enim orbicularis, quam & cœlum poſsidet, perfectiſsima eſt.

Stoicus? Quomodo poteſt rotundus eſſe (ut ait Varro) ſine capite, ſine præputio? Eſt aliquid in illo Stoici dei: iam uideo, nec cor, nec caput habet. Si me Hercules à Saturno petiſſet hoc beneficium, cuius menſem toto anno celebrauit Saturnalia, eius princeps non tuliſſet. Illum deum à Ioue, qui quantum quidem in illo fuit, damnauit inceſti.

Stoicus? Subaudi deus fiat Claudius?

Sine capite, ſine præputio. Nam negant Stoici ineſſe deo humanæ formæ lineamenta. Iocatur itaque non tam in imperfectum Stoicorum deum, quàm in Claudium ipſum, ueluti carentem capite eo, quod ſtultus eſſet, & carentem præputio, uel ob morbum, uel quod iam ob ætatem ad Venerem inutilis foret.

Nec cor, nec caput. Quia Stoici deum faciunt incorporeum, & mentem duntaxat, cui nulla ſint membra. Id torquet in ſtultitiam & amentiam Claudii. Apud Græcos obſcœnus ſermo, ἀκέφαλος dicitur, & cordatos uocamus prudentes.

Hercules. Iurantis eſt, & ſunt uerba alicuius diuorum. Ridiculum autem iurare deum per Herculem.

Hoc beneficium. ἀποθέωσιν uidelicet, hoc eſt, deificationem.

Cuius menſem. Saturnalia Romæ celebrari menſe Decembri

bri solebant, ita ut intra quinque, aut quum plurimum septem dies finirentur. Claudius autem qui nunquam temere (quemadmodum testatur Tranquillus) triclinio abscessit, nisi distentus ac madens, toto anno uisus fuit Saturnalia celebrare. De saturnalib. Claudii Caesaris ad Lucilium his uerbis scribit Seneca noster quae mire faciunt ad hunc locum. December est mensis, inquit, quo maxime ciuitas desudat, ius luxuriae publice datum est, ingenti apparatu sonant omnia, tanquam quicquam inter Saturnalia non intersit, & dies rerum agendarum. Adeò nihil interest, ut non uideatur mihi errasse, qui dixit olim mensem Decembrem fuisse, nunc annum.

Lucium Syllanum, generum suum, occidit. Oropenq; sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam quoniam omnes Venerem uocarent: maluit Iunonem uocare. Quare, inquit, quaero tantum sororem suam stultè studere, Athenis dimidium licet, Alexandriae totum. Quia Romae, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit. Quid in cubiculo suo faciat, ego nescio, etiam coeli scrutatur plagas, deus fieri uult. Parum est quòd templum in Britannia habet, quod nunc barbari colunt, & ut deum orant.

L. Syllanum. Hic Claudii gener à Vitellio, cùm ad id instigaret Agrippina Augusta, de incestu sororis suae Iuniae Caluinae accusatus, quae ante Vitellii nurus fuerat, ordine senatorio motus est, nec longe post, mortem sibi consciuit. De hoc multa apud Corne. Tacitum lib. xij. Fit huius quoq; paulo post mentio.

Mures molas lingunt. Causatur molliciem Romanorum, ut qui proni sint ad libidinem, sed non nisi pulcherrimas sollicitent. Mures enim urbani farinam absumunt, & delicatissimis ad satietatem usque uescuntur, cum rurestres interim, fruticulos depascantur. Quin adeò molles sunt, ut nec caseum arrodant, sed lingant molitam farinam. Apparet hoc dictum fuisse familiare Claudio, de muribus ferrum arrodentibus.

Hic nobis curua corrigit. Subest, ut opinamur, sensus obscoenus, uelut si diceretur, Claudius adeò circa Venerem est intemperans, ut ad libidinem suo nos exemplo incitet. Etenim ut Claudianus uerissimè cecinit, Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

uulgus. Corrigere est emendare, est & rectum facere, atque arrigere.

In cubiculo. Alludit ad hoc quod refert Suetonius. Mortem uidelicet eius cælatam fuisse, donec omnia circa successorem ordinarentur. Iacuit itaque corpus mortui Claudii dies aliquot in cubiculo. Et hæc uerba & superiora, & quæ proxime sequuntur, intellige Romæ fuisse in senatu dicta, cum deliberarent, esset ne in numerum deorum referendus Claudius, id quod etiam ex sequentibus magis patescet. Fingit autem Curiam in cœlo, qualis erat Senatorum Romæ.

Templum in Britannia habet. De hoc sic Tacitus, ubi de Camuloduno loquitur. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur.

Tandem Ioui uenit in mentem, priuatis intra curiam morantibus sententiam dicere, nec disputare. Ego, *inquit.* P.C. *interrogare uobis permiseram, uos mera mapalia fecistis.* Volo *seruetis disciplinam curiæ.* Hic *qualiscunq; est, quid de nobis existimauit?* Illo *dimisso primus interrogatur sententiam* Ianus *pater, is designatus erat in* Calen. Iulias *postmeridianus* Cos. *homo, quãtum uia sua fert, qui semper uidet* ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Is *multa diserte, quod in foro iuuat, dixit, quæ notarius persequi non potuit, & ideò non refero, ne aliis uerbis ponam, quàm quæ ab illo dicta sunt.* Multa *dixit de magnitudine deorum, non debere hunc uulgo dari honorem.* Olim, *inquit, magna res erat deum fieri, iam fama minimum fecit, etiam peßimum quemq; illum affectare.* Itaq; *ne uidear in personam, non in rem dicere sententiam,* Censeo *ne quis post hunc diem, deus fiat ex his qui* ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν, *aut ex his, quos alit* ζείδωρος ἄρουρα.

Vos mera mapalia. Promiscue sententiam ferentes, non seruato ordine aliis alium turbantes. Mapalia sunt turguria rusticorum. Estq; uocabulum Punicum. Allusit autem ad prouerbium, Rus ciuitas. Consine est Epicharmicum illud, ἀγρὸν τὴν πόλιν ποιεῖς.

ποιεῖς, i. E ciuitate rus facis.

Qualiſcunq; eſt. Quàm contemptim hoc de Cæſare dicit Iupiter.

Dimiſſo. Secedere iuſſo.

Ianus pater. Per Ianum hic aliquem ſenatorem intelligit. Sed & Acron in Satyram Horatii, cuius initium, Sic raro ſcribis, teſtatur Iano tris in foro fuiſſe ſtatuas: ad unam conueniebant creditores, & fœneratores: ad alteram, qui fœnus redderent: ad tertiam, qui locarent fœnus. Indicat igitur hic fuiſſe maximum quæſtum Claudii.

Semper uidet. Vel quod bifrons, uel quod tres haberet ſtatuas. Et addidit ridicule, quantum uia fert, quaſi uidere ſit uideri.

Quod in foro iuuat. Notat ambitionem fori, quod à patrono iam non ueritas, ſed eloquentia exigeretur, & iudex non tantum doceri cuperet, ſed etiam delectari. Quemadmodum indicat & Quintilianus.

Ne aliis uerbis. Ridicula religio in re conficta, ſed feſtiuiter ſimulata.

De magnitudine. Subnotat locos cõmunes, in quibus oſtentandi ingenii cauſa, nimium ſolent immorari Rhetores.

Iam fama minimum fecit. Duo notat, paſsim collectos ſordidos in ordinem ſenatorium, & peſsimos etiam imperatores, in deorum numerum relatos, magis iam ex more, quàm ex merito.

Illum. Honorem.

In perſonam non. Nam cum in genere dicit, in rem pronunciat, non propriè in Claudium.

Qui contra hoc S. C. deus factus, dictus, pictus'ue erit, eum dedi laruis. Sed proximo munere inter nouos autoratos, ferulis uapulare placet. Proximus *interrogatur ſententiam* Dieſpiter Nicepotæ *filius & ipſe deſignatus* Coſ. *numulariolus.* Hic *quæſtu ſe ſuſtinebat, uendere ciuitatulas ſolebat.* Ad *hoc uelle acceſsit* Hercules, *& auriculam ei tetigit.* Itaque *in hæc uerba cenſet. Cum diuus Claudius ad diuum Auguſtum ſanguine contingat, nec minus diuam Auguſtam auiam ſuam, quam ipſe deam eſſe iuſsit, longeq; omnes mortales ſapientia antecellat, ſitq; è* R. P. *eſſe aliquem, qui cũ* Ro-

mulo

mulo poßit feruentia rapa uorare. Censeo ut diuus Claudius ex hac die deus fiat, ita uti ante eum quis optimo iure factus sit. Eamq; rem ad metamorphoseis Ouidii adiiciendam. Variæ erant sententiæ, & uidebatur Claudius sententiam uincere. Hercules enim qui uideret ferrum suum in igne esse, modo huc, modo illuc cursabat & aiebat, Noli mihi inuidere, mea res agitur, deinde si quid uolueris, in uicem faciam, Manus manum lauat.

Dictus pictúsue. Est nõnihil festiuitatis in imitatione:nã his modis loquuntur iureconsulti,& qui senatusconsulta conscribũt.

Dedi laruis. Terriculamentis inferorum. Laruæ sunt noxiæ inferorum umbræ. Et dedimus noxæ animal quod læsit. Fecit iniuriam laruis, qui mortuus pro deo uoluerit haberi cum nihil sit, nisi umbra.

Diespiter. Iouis cognomentum est, quem sic uocant, quasi diei patrem.

Et auriculam ei tetigit. Auris memoriæ dicata. Vnde qui attestantur,aut admonent,auriculam uellere dicuntur.

Ad diuum Augustum sanguine. Fuit enim nepos Augusti.Nam patrem Claudii Cæsaris Drusum,cùm Liuia Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit. Autor Tranquillus. **Quam ipse deam esse iussit.** Auiæ enim Liuiæ(ut refert Suetonius) diuinos honores,& Circensi pompa currum elephantorum decernendum curauit.

E R.P. ex usu Reipub.Romanæ.

Eamq; rem. Innuit ἀποθέωσιν Claudii plane esse fabulam, ac proinde dignam,quæ fictis Ouidii transformationibus infulciatur. Describit enim Ouidius μεταμορφώσεις fabulosas, ut Aegles puellæ in populum arborem,Hecubæ in canem.

Ferrum suum in igne. Hoc est,rem suam agi.rogatus enim erat,ut Claudio patrocinaretur.Sumpta est metaphora à fabro ferrario.Suballudit autem ad hoc quod Hercules etiã ex homine deus factus esset,id quod tanta nunc ambitione Claudius assequi nitebatur. Ac profecto Hercules Claudiũ,Deũ Romę effecit,hoc est,precibus & instinctu Agrippinæ,hoc modo dati ueneni suspitionem euitare uolẽtis,senatus quasi ui impulsus,Claudio diuinos honores decreuit.

Noli mihi inuidere. Expresit Seneca morem, etiamnum magis communem quàm utilem.

Manus

Manus manum lauat. Prouerbium est de opera mutuum præstanda. Græce sic effertur, χεὶρ χεῖρα νίπτει.

Tum diuus Augustus surrexit sententiæ suæ loco dicendæ, & summa facundia disseruit. P. C. uos testes habeo, ex quo deus factus sum, nullum uerbum me fecisse, semper meũ negotium ago. Sed non possum amplius dißimulare, & dolorem quem grauiorem pudor facit, continere. In hoc terra mariq; pacem peperi? Ideò ciuilia bella compescui? Ideò legibus urbem fundaui, operibus ornaui? Et quid dicam, P. C. non inuenio, omnia infra indignationem uerba sunt. Confugiendũ est itaq; à me ad Messalæ Coruini disertißimi uiri illam sententiam. Præcidit ius imperij hic P.C. Qui uobis non posse uidetur muscã excitare, tam facile homines occidebat, quàm caneis excidit.

Tum diuus Augustus. Quoniam superiora ad senatũ Romanum retulimus, Hic sub Augusti persona Neronem Cæsarem intelligere poteris. Nam Nero Claudium diuinis honoribus destituit, omnibus rerum uerborumque contumeliis mortuum insectatus, ac modo stultitiæ, modo sæuitiæ arguens ut refert Tranquillus.

P.C. Patres conscripti.

Ex quo deus factus sum. Ridet Augusti diuinitatẽ. Nam huic uiuo quoque diuini honores contigerunt. Mortui non loquuntur.

Meum negotium ago. Salse significat iam priuatum nec curare, quid agatur usquam.

In hoc. Ad hoc. Et pronunciandum cum exclamatione.

Operibus. Vt foro cum æde Martis ultoris, Templo Apollinis in palatio, Aede tonantis Iouis in capitolio.

Infra indignationem. Quasi dicat, Etiam si multa nunc allegem, adhuc non uidebor indignatus, sed iuste conqueri.

Præcidit. Verba sunt ex aliqua oratione Messalæ. Subest autẽ iocus ex ambiguitate. Nam præcido significat amputo, & aliud obscœnius, quàm ut libeat exponere.

Sed quid ego de tot actibus iuris dicam? Non uacat deplorare publicas clades, intuenti domestica mala. Itaq; illa omit-

tam, hæc referam. Nam τῆς ἱόργῆς ægrè senescit ἡ νόσος. Πυργοπολινίκης iste, quem uidetis per tot annos sub meo nomine latens, hanc mihi gratiam retulit, ut duas amitas suas, proneptes meas occideret, alteram fame, alteram ferro. Vnum abnepotem L. Syllanum. Videris Iupiter an in tua certè mala uenit, si hic inter nos futurus est. Dic mihi diue Claudi, quare quenquam ex his, quos, quasq; occidisti, antequam de causa cognosceres, antequam audires, damnasti? hoc fieri solet in cœlo? non fit.

De tot actibus iuris. In cognoscendo enim ac decernendo mira uarietate animi fuit, ut inquit Tranquillus.

Duas amitas. Nam Iulias alteram Drusi, alteram Germanici filiam, crimine incerto, nec defensione ulla data occidit. Hic Drusus autem & Germanicus Tyberii Cæsaris fuerunt filii.

Quos quasque. Imitatio festiuitatẽ habet, simul & emphasim. Sic enim loquuntur in iudicialibus causis. Et intelligimus illũ nec fœminis pepercisse.

Ecce Iupiter, qui tot annos regnat, uni Vulcano crus fregit, quem ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο. Et iratus fuit uxori, & suspendit illam, nunquid occidit?

Ecce Iupiter. Alludit ad id, quod est apud Homerum, in fine primi Iliados. Iupiter aliquando cum Iunone, quod inter coniuges non ita rarum est, rixatus, cùm uerbera huic infligere cœpisset, Vulcanus qui forte tum aderat, accurrens Iunoni subsidium ferre uolebat. At Iupiter iratus, hunc pedibus arreptum, è cœlo rotauit, qui cũ totum diem decidendo consumpsisset, tandem in Lemnon insulam (mane enim deiectus fuerat) sub uesperam lapsus, ibi statim ab indigenis subleuatus est. Quod apud Homerum his carminibus ipse testatur, dum Iunonem monet, ne marito aduersetur, sin illius in se furorem concitet, Vulcanũ nequaquã suppetias laturum, utpote qui Iouis irã olim senserit. ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα.

ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο

πᾶν δ' ἦμαρ φερόμην, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι

κάππεσον ἐν Λήμνῳ, ὀλίγος δ' ἔτι θυμὸς ἐνῆεν.

ἔνθα με Σίντιες ἄνδρες ἄφαρ κομίσαντο πεσόντα.

Quos uersus sic nos, ut sententiam redderemus, ex tempore latinos fecimus.

Me

Me siquidem læsæ nuper tibi adesse uolentem,
Arreptum pede de magno deiecit olympo.
Atq; diem totum delapsus ab æthere tandem
In Lemnon cecidi, exanimi uix pectore spirans.
Hic ubi me pia gens delapsum attollere curat.

Huius fabulæ sic meminit Phurnutus simulq́; rationem reddit, ῥιφθῆναι δὲ ὑπὸ τοῦ διὸς ἐξ οὐρανοῦ εἰς γῆν λέγεται διὰ τὸ τοὺς πρώτους ἴσως ἀρχομένους χρῆσθαι πυρὶ ἐκ κεραυνοβόλου καιομένου τούτου περιτυχεῖν, μηδέ πω ἐπινοίᾳ τοῖς πυρίοις ἐπιπεισεῖν δυναμένους, id est, Vulcanus à Ioue proiectus in terram, è cœlo dicitur, quod hi forsan, apud quos primum in usu fuit ignis, ex iactu fulminis hunc nacti fuerint, quum instrumenta, quibus ignem excuterēt, nullo adhuc ingenio reperissent.

Iratus fuit uxori. Cum Hercules olim ex iussu Iunonis nauigationem instituisset, hæc ut suum odiū nusquam non ostenderet, illi, exorato Borea, uentos aduersos immisit. Iupiter ob id indignatus, Iunonem ex alto suspendit, geminam incudem pedibus appendens. Sic enim Iliados decimoquinto loquitur, hoc illi in memoriam reducens, ἦ οὐ μέμνῃ ὅτε τ' ἐκρέμω ὑψόθεν, ἐκ δὲ ποδοῖιν ἄκμονας ἧκα δύω. Quorum uersuum hic sensus est, Ex alto ne tenes quod cū suspensa fuisti, Nos pedibus geminā incudem demisimus? Cuius fabulæ quéadmodū & superioris causam asignat Phurnutus, περὶ τοῦτο παραδεδομένων μύθων, his uerbis, Ἔοικεν ὁ ποιητὴς μύθου παλαιοῦ παραφέρειν τοῦτο καθ' ὃν ζεὺς ἐμυθεύετο κεκρεμακέναι τὴν ἥραν χρυσαῖς ἁλύσεσι, τῷ χρυσοφανές τι ἔχειν τὰ ἄστρα καὶ ἐκ τῶν ποδῶν αὐτῆς δύω ἄκμονας ἐξηρτηκέναι, τὴν γῆν δηλονότι καὶ τὴν θάλατταν· ὑφ' ὧν τείνεται κάτω ὁ ἀὴρ μηδετέρωθεν ἀποσπασθῆναι δυνάμενος. Ex antiqua fabula uidetur, inquit, poëta hoc afferre, qua iouem fabulabantur, Iunonem aureis catenis suspendisse, nempe quod auri fulgorem, stellæ posideant. Ac ad pedes eius appendisse duas incudes, mare uidelicet & terram, à quibus deorsum tenditur aër, sic ut ab horum neutro diuelli posit. Huius etiam fabulæ meminit enarrator τῶν Στηλιτευτικῶν Gregorii Nazianzeni.

Tu Messalinam, cuius æque auunculus maior eram quàm tuus, occidisti. Nescio, inquis? Dij tibi malefaciant, adeò istud turpius est, quod nescis, quàm quod occidisti. Iste C. Cæsarem non desijt mortuum prosequi. Occiderat ille socerum,

hic generum. Caius Cæsar Craßi filium uetuit Magnum uocari, hic nomen illi reddidit, caput tulit. Occidit in una domo Crassum Magnum, Scriboniam, Baßioniam, Assarionem, nobiles tamen. Crassum uerò tam fatuum, ut etiam regnare posset.

Messalinam. Hæc fuit uxor Claudii, quam mori compulit, ut est apud Tacitum. Fuit igitur immitior Ioue.

Nescio, inquis. Alludit ad hoc quod Tacitus refert. Messalinæ enim iam mortem expectanti, Claudius ubi uino incaluerat, nuntiari iubet, ad dicendam causam postero die adesset, quod Narcissus accusator intelligens, ne, si euaderet, in se pernities uerteretur, denuntiat centurionibus & tribuno, qui tum aderant, exequi cædem, ita imperatorem iubere, illi eam interfecerunt. Nescire autem uisus est. Nam occisa Messalina (inquit Suetonius) paulo post quàm in triclinio decubuit, cur domina non ueniret, requisiuit. Tantæ fuit & obliuionis & inconsiderantiæ.

C. Cæsarem. Caium Caligulam putat, is fuit Claudii ex fratre nepos, qui incredibili sæuitia aduersus omne genus hominum grassatus est. Quem rerum natura (uelut alio loco scribit Seneca) non nisi in exitium, opprobriumque humani generis edidit.

Occiderat ille socerum. Syllanum enim socerũ Caius ad necem, secandasque nouacula fauces compulit, causatus in eo quod ingressum se turbatius mare non esset sequutus, ac spe occupandi urbem siquid sibi per tempestatem accideret, remansisset, quum Syllanus impatientiam nauseæ uitasset, & nauigandi molestiã Autor Tranquillus.

Hic generum. L. Syllanum, de quo ante & paulo post.

Crassi filium uetuit. Cn. enim Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen Caius ademit, ut meminit etiam Suetonius.

Hic nomen. Fecit enim generum suum; nam Antoniam filiam maiorem, illi uxorem dedit.

Caput tulit. Ambiguum est, Potest enim intelligi, caput tulit, hoc est, exeruit caput, & ad honores eleuauit, & caput tulit, hoc est, amputauit. Tam fatuum, ut etiam regnare posset.) Alludit ad uulgi dicterium, quo regum stultitiam paßim notabant. In quam

& ab

& ab Erasmo declamatum est in prouerbio, Aut regem, aut fatuum nasci oportet, quod in huius ludi exordio statim usurpauit Seneca.

Cogitate P. C. quale portentum in numerum deorum se recipi cupiat. Principes pietate, & iustitia dij fiunt. Scilicet hic pius & iustus, quoniam Dryudarum perfidæ gentis Gallicæ immanem religionem, à qua ciues submoueram, prorsus extirpauit, ut Romæ nuptiarum sacra essent, quibus ipse, cum sibi Agrippina nuberet, x x x. Senatoribus, innumeris Eq. Ro. mactatis, principium dedit. Hunc nunc Deum facere uultis? Videte corpus eius dijs iratis natum. Ad summam tria uerba dicat, & seruum me ducat. Hunc deum quis colet? quis credet? deniq; dum tales deos facitis, nemo uos deos esse credet.

Scilicet. Ironiæ cum inficiatione accommodata est particula. Quemadmodum & illud apud Poëtam, scilicet, hic superis labor est.

Dryudarum. Dryudarum religionem (inquit Suetonius) apud Gallos diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam penitus aboleuit. De Dryudibus Gallorum sacerdotibus, multa meminit Cæsar in sexto.

Immanem religionem. Nam pro uictimis homines mactabant, ut refert Cæsar.

Vt Romæ nuptiarum. Sensus est, Claudius hanc ob causam Dryudarum religionem deleuit, ut fratris sui filiam Agrippinam ducere posset, quod non licebat ante. Nam Claudius senatum ingressus, decretum postulauit, quo iustę inter patruos, fratrumque filias, nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Extat apud Tacitum, in hanc rem Vitellii oratio coram senatu habita.

X X X. Senatores. De hoc sic Suetonius, Die ipso Claudii & Agrippinæ nuptiarum in quinque & x x x. Senatores, trecentosq; amplius equites Rom. tanta facilitate animaduersum, ut de nece consularis uiri renunciante centurione, factum esse quod imperasset, negaret Claudius quicquam se imperasse, nihilominus rem comprobaret, affirmantibus libertis officio milites functos, quod

ad ultionem imperatoris ultro procurrissent.

Tria uerba. Quod Balbus esset,& tamen iudicis est, tria uerba dicere,quæ diebus nefastis non licebat. Est autem iucunda προσωνομασία in dicat & ducat.

Summam rei P. C. si honestè inter uos geßi, si nulli durius respondi,uindicate iniurias meas. Ego pro sententia mea hoc censeo. Atque ita ex tabella recitauit: Quandoquidem diuus Claudius occidit consocerum suum Appium Syllanum, generos duos, Pompeium Magnum Antoniæ ex Petina, L. Syllanum Octauiæ ex Messalina, socerum filiæ suæ Crassum frugi hominem,tam similem sibi,quàm ouo ouum, Scriboniam socrum filiæ suæ, Messalinam uxorem suam, & cæteros quorum numerus inueniri non potuit: placet mihi in eum seuerè animaduerti, nec illi rerum iudicandarum uacationem dari, eumq; quàmprimum exportari cœlo,intra dies XXX. excedere olympo,intra diem terras.

Summam rei. Imperii.

Ex tabella recitauit. Alludit ad consuetudinem antiquam, qua in senatu censentes, de scripto sentētiam proferebant,& recitare uerbum hoc significat.

Appium Syllanum. Quem cum Messalina & Narcissus, conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucem similis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se uim ei ab Appio illatam. Altera in admiratione firmata, sibi quoque eandem speciem aliquot iam noctibus obuersari retulit. Nec multo post ex composito irrumpere Appius nunciatus, cui pridie ad id temporis, ut adesset, præceptum erat, quasi planè repræsentaretur somni fides, arcessi statim ac mori iussus est. Hæc Suetonius.

Crassum frugi. Huius meminit quodam loco Tranquillus.

Tam similem sibi, quàm ouo ouum. Prouerbium est, quo utimur, propinquam similitudinem indicantes. Vide Chiliades Erasmi Roterodami.

Nec illi rerum iudicandarum uacationem. Quemadmodum ipse uiuens pro conditione cuiusque ciuis uacationem legis Papiæ constituerat,hoc est,ut ea lege non tenerentur.

Pedibus in hanc sententiam itum est. Nec mora, Cyllenius

illlum

illum collo obtorto trahit ad inferos è cœlo, unde negant redire quenquam. Dum descendunt per uiam sacram, interrogat Mercurius, quid sibi uelit ille concursus hominum, num Claudii funus esset? Et erat omnium formosissimum, & impensa cura plenum, ut scires deum efferri, tibicinum, cornicinum, omnisq; generis æneatorum tanta turba, tantus conuentus, ut etiam Claudius audire posset. Omnes læti, hilares. Populo Romano ambulabat tanquam liber. Agatho, & pauci causidici plorabãt, sed planè ex animo. Iurisconsulti è tenebris procedebant, pallidi, graciles, uix habentes animam, tanquam qui tum maxime reuiuiscerẽt. Ex his unus cum uidisset capita conferentes, & fortunas suas deplorantes causidicos, accedit, & ait, Dicebam uobis non semper, Saturnalia erunt. Claudius ut uidit funus suum, intellexit se mortuum esse, Ingenti enim ἐπιτάσει χορικῶς Nenia cantabatur Anapæstis:

Pedibus in hanc sententiam. Non pauci sunt qui opinantur, pedarios senatores appellatos, qui sentẽtiam non uerbis dicerent, sed in alienam sentẽtiam pedibus irent, inquit Gellius lib. III. Vnde dictum est in sententiam ire, & pedibus ire in sententiam.

Cyllenius. Mercurius, à Cyllene monte Arcadiæ sic dictus.

Vnde negant. Versus est Catulli, de passere mortuo Lesbiæ: Illuc unde negant redire quenquam.

Viam sacram. Via est Romæ sic dicta. In hac apparet illum fuisse sepultum.

Vt scires deum efferri. locus est à stultitia. Nam hoc ipsum pugnat cum ratione dei, efferri mortuum.

Vt etiam Claudius. Tam stupidus & somnolentus, denique mortuus.

Pauci causidici plorabant. Meritò lugebant causidici ob mortuum Claudium, quippe qui in se nimia facilitate usus esset. Scribit enim Tranquillus, se à natu maioribus audisse, causidicos adeò patientia Claudii abuti solitos, ut descendentem è tribunali non solum uoce reuocarent, sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerent.

Sed planè ex animo. Obiter taxat publicũ morẽ quo lugebãt etiã coducti. Iuuenalis, Ploratur lachrymis amissa pecunia ueris.

Dicebam uobis non ſemper. Hoc eſt, prædicebam uobis, non ſemper adeo fauentem Cæſarem habebitis, cuius abutamini patientia. Saturnaliorum licentia nota eſt. In quibus ſerui quoque libertate gaudebant, & domini uicisſim ſeruis miniſtrabant. Sub Claudio plus poterant aduocati quàm iure conſulti. Sapit prouerbium ſimile illi, θύραζε κᾶρες οὐκ ἔτ' ἀνθεστήρια, id eſt. Foras Cares non amplius Anthiſteria.

Fundite fletus, ædite planctus, fingite luctus.
Reſonet triſti clamore forum, cecidit pulchre
Cordatus homo, quo non alius fuit in toto fortior orbe.
Ille citato uincere curſu poterat celeres,
Ille rebelles fundere Parthos, leuibusq́; ſequi
Perſida telis, certaq́; manu tendere neruum.
Qui præcipites uulnere paruo figeret hoſtes.
Pictaq́; Mœdi terga fugacis. Ille Britannos
Vltra noti littora ponti, & cæruleos
Scuta Brigantas dare Romuleis colla cathenis
Iuſsit, & ipſum noua Romanæ iura ſecuris
Tremere Oceanum. deflete uirum quo non alius
Potuit citius diſcere cauſas, una tantum
Parte audita, ſæpe & neutra. quis nunc iudex
Toto lites audiet anno? tibi iam cædet
Sede relicta, qui dat populo iura ſilenti,
Cretæa tenens oppida centum, cædite mœſtis.
Pectora palmis, ò cauſidici uenale genus.
Vosq́; poëtæ lugete noui, uosq́; in primis
Qui concuſſo magna paraſti lucra fritillo.

Fundite. Anapæſtica ſunt familiaria Tragœdiis, licet recipiant Dactylos & Spondeos. Poſtremo tamen loco, non admittunt niſi Spondæum aut Anapæſtum.

Rebelles Parthos. De Parthis ſub Claudio Mithridatem regem expetentibus, ac de eorum diſſenſione, lege Tacitum in xij.

Qui. id eſt, quo, ſcilicet neruo.

Vulnere

Vulnere par. Sagittæ.

Pictaq́ terga. Propter ſcutum pictum.

Britannos. Nam,ut inquit Suetonius,à Geſſoriaco (nunc Caleſium uocant) in Britanniam tranſmiſit,ac Cn.Sentii & Auli Plautii ductu,ſine ullo prælio,aut ſanguine, intra paucisſimos dies parte inſulæ in deditioné recepta,ſexto quàm profectus erat menſe,Rom. rediit,triumphauitq; maximo apparatu.

Brigantas. Populi ſunt Britanniæ, de quorum diſcordiis meminit Cornelius Tacitus in duodecimo: nunc eam regionem Valli habitant.Ponit etiam Brigantium oppidum Ptolemæus in deſcriptione Rhetiæ.

Et ipſum noua. Hoc dixit propter Orcadas inſulas,quas Claudius imperio Romano primus adiecit,ut teſtatur Euſebius.

Non alius citius. Locus eſt ex ambiguo. Nam cito cognoſcit,qui ſtatim intelligit,& abſoluit. Et cito cognoſcit, qui pronunciat non auditis partibus,ita ut Claudius ſolebat.

Toto anno. Ius enim laborioſisſime dixit, etiã ſuis ſuorumq; diebus ſolennibus nonnunquam,feſtis quoque antiquitus & religioſis.Autor Tranquillus.

Qui dat. Iudex inferorum Minos, qui quondam Cretæ præfuit. Hunc poſt mortem ob iuſtitiam ſuam poëtæ apud inferos ius dicere finxerunt.At Cretenſes,ut quos ciuilitate & moribus erudiit, ad Iouem tanquam præceptorem itaſſe memorant, in Ida monte ſpeluncam oſtendentes, atque illi in nonum annum, conſueſſe, necnon didiciſſe, quæ ad Rempublicam inſtituendam utilia forent. Id quod Max.Tyrius his uerbis innuit. τί δὲ οἱ Κρῆτες, ἦσσοι οὐ δοκοῦσιν ὑπὸ βασιλεῖ τῷ μίνῳ κομηθέντες καλῶς ἀγαθέντες περὶ ἀρετὴν, διδάσκαλον αὐτῷ ἐπιφημίσαι τὸν δία. εἶναι μὲν αὐτόθι ἐν τῇ ἴδῃ ἄντρον Διὸς, φοιτῶντα δὲ τὸν μίνω δὶ ἐννάτου ἔτους συγγινόμενον τῷ διῒ μανθάνειν παρ' αὐτοῦ τὰ πολιτικὰ, οὗτοι Κριτῶν λόγοι. Meminit huius Homerus Odyſſeæ. x 1.

O cauſidici uenale ge. De rhetoribus dictum, ὑποτιθέασι τὴν χεῖρα τοῖς λήμμασι καὶ τὴν φωνὴν πιπράσκουσιν, qui muneribus linguam uenditant. Sic Velleius Paterculus uetuſtisſimus ſcriptor, quem nos nuperrime in Murbacenſi bibliotheca reperimus, aliquãdo ſtudioſis impertituri, Plancum proditoré,qui ab Antonio ad Cæſarem transfugerat, in omnia & in omnibus uenalem perquam eleganter appellat.

Concuſſo fritillo. Nam (autore Suetonio) Claudius alea ſtudioſiſsime luſit, de cuius arte librum emiſit. Solitus etiam erat in

gestatorio ludere, ita essedo alueoq; adaptatis, ne lusus cōfunderetur.

Delectabatur laudibus suis Claudius, & cupiebat diutius spectare. Iniicit illi manum Talthybius deorum nuncius, & trahit capite obuoluto, ne quis eum possit agnoscere, per campum Martium. Et inter Tiberim & uiam rectam descendit ad inferos. Antecesserat iam compendiaria uia Narcissus libertus, dominus domini, ad patronum excipiendum, & uenienti nitidus, ut erat à balineo, occurrit & ait, Quid dii ad homines? Celerius præcedito, inquit Mercurius, & uenire nos nuncia. Ille autem patrono plura blandiri uolebat, quem Mercurius iterum festinare iussit, & uirga morantem impulit. Dicto citius Narcissus euolat. Omnia procliua sunt, facile descenditur. Itaque quamuis podagricus esset, momento temporis peruenit ad ianuam Ditis, ubi iacebat Cerberus, uelut ait Horatius, bellua centiceps, sese mouens, uillosq; horrendos excutiens: pusillum subperturbatur, ut illum uidit canem nigrum. Nam albam canem in delitijs habere consueuerat, ille autem totus informis est, nec quem uelis tibi in tenebris occurrere. Et magna inquit uoce, Claudius Cæsar uenit.

Talthybius. Est Talthybius, præco apud Homerum in primo Iliad. quem Agamemnon ad tentoria Achillis misit.

Ἀλλ' ὅγε ταλθύβιόν τε καὶ ἐυρυβάτην προσέειπε, id est,

Ast hic Talthybium affatus fuit Eurybatenq;.

Est & nuncii nomen apud Euripidem, qui Hecubam iussit filiam suam Polyxenam sepelire.

Narcissus. Ab epistolis Claudii ante omnes dilectus.

Dominus domini. Scribit enim Cornelius Tacitus, Claudium libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique ac legibus adæquasse. De immodicis Narcissi diuitiis & Claudii in eum indulgentia sic scribit Satyricus, Nec Crœsi fortuna unquam, nec Persica regna Sufficient animo, nec diuitiæ Narcissi Indulsit Cæsar cui Claudius omnia.

Virga. Caduceo.

Facile

Facile descenditur. Alludit ad poëtã, Facilis descẽsus auerni.

Velut ait Horatius. Est apud Horatium in Oda, qua arborem alloquitur, cuius casu penè perierat, ubi inquit, Demittit atras bellua centiceps Aures, & intortis capillis Eumenidum recreantur angues.

Nec quem uelis. Superstitiosa siquidem antiquitas nigri seu deformis occursum, infelicis ominis loco ponebat. Et tempus nocturnum alioqui per se subinfaustum habetur. Hinc illud apud satyrographum, Et cui per mediam nolis occurrere noctẽ. Ab historicis memoriæ proditum est, quo pacto quidam imperator, quod in uia Maurum histrionem habuisset obuium, mortem sibi sit ominatus.

Ecce extemplo cum plausu procedunt cantantes, Hic erat Cos. desig. Iunius Prætorius, Sex. Trallianus, Heluius Trogus, Coriotectus, Valens Fusidius, Equites Roman. quos Narcissus duci iusserat. Medius erat in hac canentium turba Nestor Pantomimus, quem Claudius decoris causa minorem fecerat. Necnon ad Messalinam cito rumor percrepuit, Claudium uenisse. Conuolarunt primum omnium liberti, Myron, Ampyronas, Ampæus, Pheronas, Posides, hasta pura insignis, Felix cum Pallante fratre, Harpocras, Polybius, quos omnes Claudius Quæstorijs, Prætorijsq; muneribus ubi imperitus esset, præmiserat. Deinde præfecti duo Iustus Catonius, & Ruffus Pompeij F. Deinde amici Saturnius Luscus, & Pedo Pompeius, & Lupus, & Celer Asinius, consulares. Nouissime fratris filia, sororis filia, generi, soceri, socrus, omnes planè consanguinei. Et agmine facto Claudio occurrunt. Quos cum uidisset Claudius exclamat, Quomodo uos huc uenistis? Tum Pedo Pompeius. Quid dicis homo crudelissime? Quæris quomodo? Quis enim nos alius huc misit quàm tu omnium amicorum interfector? In ius eamus, ego tibi hic sellas ostendam. Ducit illum ante tribunal Aeaci, is lege Cornelia, quæ de sicariis lata est, quærebat, postulat, nomen eius recipit, ædit subscriptionem. Occisos Senatores

natores XXX. *Equites* Rom. CCCXV. *atque plures .Cæteros* CCXXI. ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε. *Exterritus Claudius oculos undecunq; circumfert, uestigat aliquem patronum qui se defenderet. Aduocatum non inuenit. Tandem procedit* P. *Petronius, uetus conuictor eius, homo Claudiana lingua disertus, & postulat aduocationem,* Non *datur.* Accus*at Pedo* Pompei*us magnis clamoribus.* Incipit P. *Petronius uelle respondere.* Aeac*us homo iustißimus uetat illum loqui. Altera tantum parte audita condemnat & ait,* Ingens *silentium factum est. Stupebant omnes nouitate rei attoniti, negabant hoc unquam factum.*Claudio *iniquũ magis uidebatur quàm nouũ.*

Trogus. Saufelli Trogi meminit Tacitus.

Quos Narcissus duci iusserat. Hi iussu Narcißi fuerant occisi.

Pantomimus. Mimus imitatorem significat, Pantomimus eum qui omnes personas effingit repræsentatq;.

Posides. Libertorum præcipue suspexit Posidem spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares uiros hasta pura donauit, Vt refert Suetonius.

Felix. Hunc cohortibus & alis prouinciæq; Iudææ præposuit, trium reginarum maritum. Autor Tranquillus & Tacitus. Apud Felicem Paulus apostolus à Iudæis accusatus, se excusauit, ut scribit Lucas in Actis apostolicis, & meminit Eusebius.

Cum Pallante fratre. Hic fuit à rationibus Claudii, quem & Narcissum, de quo paulo ante, decreto quoque senatus non modo præmiis ingentibus, sed & quæstoriis prætoriisq; ornamentis ornari libenter passus est, Tantum præterea acquirere & rapere, ut quærente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum, abundaturum si à duobus libertis in consortium reciperetur ut prodit Suetonius. De his & Plinius meminit, sic scribẽs, Multos postea cognouimus seruitute liberatos, opulentiores, pariterque tres Claudii principatu, Pallantem, Callistum, & Narcissum. Cornelius Tacitus, ubi de Pallante loquitur, Fixum est, inquit, ere publico senatusconsultum quo libertinus sestertii ter millies possessor antiquæ parsimoniæ laudibus cumulabatur. Hinc cecinit Iuuenalis, Ego posideo plus Pallante & Licinis. De monumento Pallantis, ad Montanum Plinius iunior meminit.

Harp

Harpocras. Huic lectica per urbem uehendi, spectaculaq; publice edendi ius tribuit.

Polybius. Hic à studiis Claudii, sæpe inter duos consules ambulabat.

Lege Cornelia. Lege Cornel. de sicariis tenetur, inquit Martianus iureconsultus, libro Pandectarum quadragesimo octauo, qui hominem occiderit, cuius'ue dolo malo incendium factum erit, qui'ue hominis occidendi furtiuè faciendi causa cum telo ambulauerit. Pœna huius legis est, in insulam deportatio, & omnium bonorum ademptio: Sed solent hodie capite puniri, nisi honestiore loco positi fuerint, quàm ut legis pœnam sustineant, ut habetur eodem titulo. Mire uero hic expresit morem pristinum iudiciorum.

Claudiana lingua. Siue quod Gallus esset, siue quod balbus, siue quod semper ageret Claudii negotia. Iocus est ex amphibologia.

Homo iustissimus. Iustum enim par pari referre. Sic ille tractauerat reos. Alioqui iniustissimum est reum non sinere loqui.

Nouitate rei. Quod uidelicet una tantum accusationis parte audita, statim iudicasset.

Quàm nouum. Sæpe enim inauditos reos damnauerat.

De genere pœnæ disputatum est, quid illum pati oporteret. Erant qui dicerent, si minus dii latura fecissent, Tantalum siti periturum, nisi illi succurreretur. Nonnunquam Sisyphum onere releuari. Aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandam. Non placuit ulli ex ueteranis mißionem dari, ne uel Claudius unquam simile speraret. Placuit nouam pœnam excogitari debere, instituendum illi laborem irritum & alicuius cupiditatis, spes sine fine effectus. Tum Aeacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo. Et iam cœperat fugientes semper tesseras quærere, & nihil proficere,

Nam quoties missurus erat resonante fritillo,
Vtraq; subducto fugiebat tessara fundo.
Cumq; recollectos auderet mittere talos,
Lusuro similis semper, semperq; petenti,
Decepere fidem, refugit, digitosq; per ipsos

Fallax

Fallax aßiduo dilabitur alea furto,
Sic cum iam summi tanguntur culmina montis.
Irrita Sisyphio uoluuntur pondera collo

Apparuit subito C. Cæsar & petere illum in seruitutẽ cœpit, producit testes, qui illum uiderant ab illo flagris, ferulis, colaphis, uapulantem. Adiudicatur C. Cæsari, illum Aeacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, ut à cognitionibus abesset.

Tantalum siti. Tantalus stagno apud inferos labrotenus immersus, & pomis circum os ex arbore propendentibus, siti tamen & fame torquetur: nam si bibere uelit, refugit aqua, si pomum arripere tentet, arbor sursum resilit. Ouidius. Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat Tantalus.

Sisyphum onere. Sisyphi saxum illud ingens apud inferos, ubi in montem protrusum fuerit, statim delabitur, iterum inani conatu sursum ferendum. De huius & Tantali pœnis lege Homerum xj. Odysseæ, circa finem ubi Vlyxes refert, quæ apud inferos uiderit.

Ixionis miseri rotam tam sufflaminandam. Ixion apud inferos rotæ alligatus, aßiduæ circumfertur. Meminit huius Lucianus in dialogis deorum.

Ex ueteranis misſionem. Vtitur metaphora militari. Militibus enim datur misſio, cum citra ignominiam exauctorantur.

Alea ludere. Qua uiuens adeo studiose lusit. C. Cæsar. Nam Caligula Cæsar Claudii ex fratre nepos, hunc (ut scribit Suetonius) non nisi ad ludibrium reseruauit: quid mirum igitur si à Caio in seruitutem poscatur.

Ab illo flagris. De his, qui iussu Caligulæ uapularunt, in hũc modum scribit Seneca noster libro iij. de ira. Modo C. Cæsar, Sextũ Papinium cui pater erat consularis, Bethenum Baſſum, quæstorem suum procuratoris sui filium, aliosq; & equites Romanos, & senatores uno die flagellis cecidit.

Cognitionibus. Cognitiones sunt causarum, ut cum dicimus, Senatus Romani cognitionem certæ legi non fuisse obnoxiã. Ac proculdubio Caium hic notat, ut qui cognoscendi prouinciam sæpe libertis suis committeret, quo magis à curis liber altiori ocio frueretur.

FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S. D.

NVLLI parentes æque uehementer liberos suos charos habent, ac scriptores ingenii sui monumenta amāt. Ipse sanè libelli istius autor non sum, sed quando olim interpretandum duxi adiectis scholiis, illum quoq; iuris mei feci, hoc est tuendum, ornandum, emendandumq́; suscepi. Porrò semper optaui ut interim alicuius exemplaris manuscripti copia mihi fieret propter collationem, quæ non solùm diligentia, sed & tempore indiget. Id uerò uix tandem & ad modum sero nactus sum, quum uidelicet operum Senecæ æditio ista secunda, iam non procul à fine abesset. Scriptura erat planè miserabilis, sed quæ tamen aliqua uestigia haberet uerborum Græcorum. Quibus quum in primis opus sit ad autorem intelligendum, dedi operam ut illa restituerem. Et quoniam ex Homero uidebam quædam esse citata, perlegi totum Homeri poëma. Reperi nonnulla, quædam nimio inueniendi studio inter festinandum fefellerunt, neque enim certa erant uestigia in codice scripto, sed in quibus coniecturam sequi oporteret. Porrò multa meo marte felicissime restitui, quum Græca, tum Latina, quæ hic subdemus unà cum coniecturis nostris. Nec pigebit & diuersam lectionem annotare.

Anno nouo. In exemplari manuscripto legitur, Anno nono.

Ab historico iuratores exegit. Melius diuisim leges, ab historico iurato res exegit.

Ab hoc ego quæcunq; aud. Videtur huiusmodi continere lectionem manuscriptus codex, Ab hoc ergo quæ tum audiui, certe clara offero.

Crescebant tempora somni. In exemplari uetusto scriptum cornua.

Augebat Cynthia regnum. Illic legitur lignum non regnum. Sed utrunq; mendose. Tu scribe lychnum. Eleganter autem uocat lychnum Lunæ, quod alieno lumine egeat nempe Solis. *Lychnum legendum pro regnum.

Vnam de tribus Parcis. In codice ueteri non est Parcis, sed lacuna uacua, fortassis Græce scriptum fuit μοίραις.

Nunquam meritum. Vetus habet, Nec unquam tamdiu cruciatus esset.

Patere Mathematicos. Coniicio legendum, Patiar Mathema

thematicos. Nam sunt uerba Parcæ.

Omnibus annis. Non est in ueteri.

Horam eius nemo n. Sic illic legitur. Et tamen non est mirum si errant,& horam e.n.n.Nemo enim ip.

Sauromatas & si qui ultra glacialem Boream incolunt Barbari. Hæc uerba non sunt in codice Vuissemburgensi. Doctus aliquis adiecit ad explendam fortaßis libri lacunam.

Mollia contorto distendunt. Castigauimus descendunt exemplar antiquum sequuti. Tametsi distendunt quoque poßit legi, si quis ad Parcas referat.

Felicia lapsis. Reposuimus laßis. Sic enim in ueteri libro scriptum est. Intelligit autem lassos incommodis & calamitatibus temporum Claudianorum.

Vultus & affuso. Non displicuit adfuso pro effuso. Ceruici capillus adfunditur.

Quid autem fecerit. Correximus, Quid ante fe.

Nec post boletum o.m.c.p.c.sumpsit. Hæc sententia non est in codice Vuissemburgensi.

Scitis enim opt. Vetus. Scitis enim certißimo,n.p.e.ne excidant, quæ memoriæ publicum gaudium impresserunt. Vbi legendum aut impreßit, aut publica gaudia. Et imposuerat Herculi minimo disc. fabulam. Manuscriptus codex non fabulam habet, sed fabros. Eam dictionem doctus aliquis mutarat, in fabulam in æditione Romana, quam nos primum secuti sumus. Cæterum antequam uidissem librum uetustum pro fabulam putabam substituendum rabula. Verum posteaquam fabros illic scriptum comperi, planè puto legendum Allobrox. Sunt autem Allobroges ad Rhodanum uergentes Galliarum populi. Vbi natus est Claudius, quorum caput erat olim Vienna, Delphinateis hodie uulgus appellat. Nec caret contumelia nomen, quod cum primis ea gens quondam Romanis infesta fuerit. Porrò facile potuit in fabros uerti incognitum uocabulum Allobrox. Sic autem malim legere quàm Vafer. Omnino nec fabulam nec fabros huc pertinet. Nam imposuerat Herculi, hoc est deceperat Herculem. Id enim impono significat absolute cum datiuo constructum.

Allobrox Claudius.

Marci municipem audis. Liber uetustus habet, municipem audes, & mox pro, Hunc ego reddo tibi, Hunc ego tibi recipio Lugd.n. Cæterum indicauimus aliâs uideri nobis hic legendum Munatii pro Marci, ut de Munatio Planco intelligatur, qui

colonias in Gallia deduxit Lugdunum & Rauricam, quæ supra Basileam uno milliario Germanico sita est. Ei Munatio nuperrime huiusmodi memoria posita est hic in foro non procul à Curia, me autore. L. Munatio Planco, ciui Romano, uiro consulari & prętorio, oratoriq; ac M. Ciceronis discipulo, qui post deuictos Rhetos æde Saturni de manubiis extructa, non modo Lugdunum, sed & Rauricam coloniam deduxit, quæ Augusta fuit appellata, ab Octauio Augusto tum rerum potiente, S.P.R. Basilienses tametsi Alemanorum transducti coloni, subactis Rauracis Romanisq; depulsis, amore tamen uirtutis quæ etiam in hoste uenerationē meretur, uetustissimo tractus huius illustratori, culpa temporum prorsus abolitam memoriam depostliminio renouarunt. Anno M. D. XXVIII.

Inscriptio apud Basileā.

Citius mihi u. nt. alogias excutiam, dicito. Dicito non est in codice manuscripto. Doctus aliquis adiecit. Venustior erit oratio si subaudiatur. Nam iratis sermo breuis & abruptus conuenit. Itaq; uerbum sustulimus.

Exprome propere, sed de qua genitum dicas. Exemplar uetus habet, Exprime propere, sed qua genitus cluas. Hoc carmen nescio quis mutauit in æditione Romana quemadmodum & nos legere coacti sumus, sed prorsus infeliciter. Nam quid opus erat pro elegantissimo & ueteri uerbo cluas, supponere dicas. Ego carmen sic restituendum arbitror. Expromere properes qua gente natus cluas.

Ad terram occidas. Vetus habet accidas. Et mox, regna tergemini petens, quæ lectio nobis quoque probatur.

Et si quis à me notorem petisset. Non admodum mihi placet notoris uocabulum. Quanto uerò tantopere Claudius lingua Græca delectabatur, quid si putemus hic non à me notorem, sed amyntorem à Seneca fuisse scriptum. Significat autem ἀμύντωρ Græcis defensorem & uindicem, nisi libeat autorem legere pro patrono. Paulo post sequitur contulerim, quod fortasis esse debebat exantlarim.

Maluisses cloacas Augiæ purgare. Sic enim hunc locum ex codice manuscripto restituimus. Hic Augias tantum firmi collegerat in stabulis suis, ut Αὐγέιου βυϛασία Græcis in prouerbium abierit, quoties hominem significare uolunt aut rem supra modum immundam. Augiæ meminit Philostratus lib. VIII.

Sed non miror quod i. in c.f. quoniam uolo. Hic locus sic legitur in libro uetusto, Sed quoniam uolo nō mirum, quod

in curiam impetum fecisti, nihil tibi clusi est, quemadmodũ & nos reposuimus. Cæterum aut mendosus est locus, aut, quod potius credo, Græca hic desunt, & diuersas sententias librarius confudit. Fuit autem in hunc fortaſsis sensum aliquid scriptum. Sed bono animo sis, quoniam uolo tibi patronus esse. Et sunt uerba Herculis Claudio respondentis. Interim irrumpit Hercules in Curiam quam Seneca fingit in cœlo: neque enim ciuilitatem didicerat inter homines omnia cum impetu facere solitus. Itaque Semidei illi qui intra Curiam erant de Claudio recipiendo consultantes, irrumpentem illum & clausa omnia suis uiribus perfringere solitum sic alloquuntur. Non mirum inquiunt, quod impetum in Curiam fecisti, quasi dicant, hoc tibi nouum non est. Nihil tibi clusi est, Modo dic nobis qualem deum. Et quæ sequuntur.

Deus Epicuri.

Επικούρειος θεὸς non potest esse. Hæc uerba Επικούρειος θεὸς præsidio tenuium uestigiorum eruta reposuimus, nisi mauis Επικούρου θεὸς. Restituimus & ea quæ mox sequuntur ὄυτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, ὄυτε ἄλλοις παρέχει, hoc est. Neque ipse negotium habet, neque aliis exhibet. Quam sententiam uelut aduersantem diuinæ prouidentiæ hactenus explosit optimus quisque, sed in primis Christiani scriptores. Cæterum eleganter in Epicuri deum iocantur Semidei isti, quando regnant, irascuntur, pugnãt dii si quid poëtis creditur. Epicurus autem hebetem & ignauum deum inducit.

Deus Stoicorum.

Sed & in Stoicorum deum iocantur tanquam monstrosum: nam negant deum Stoici membra habere, puta caput, pedes, uentrem, & quæ sub uentre sunt. At dii uulgares & poëtici de loco in locum migrant, comessantur, amant. Proinde Stoicus deus, inquiunt, quomodo potest rotundus esse, sine capite & preputio? Quasi dicat, imperfectum quiddam est Stoicus deus & monstri simile. Concedunt tamen Claudium posse Stoicum deum fieri, quod corde & capite careat, hoc est prudentia & mente, propter stultitiam.

Si me hercules à Saturno p. Cum hoc loco & hiis quæ sequuntur diutiſsime luctatus sum, nec succurrebat exemplar manuscriptum. Opinor autem legendum, Iustiſsime hercle à Saturno petisset hoc beneficium Et quæ sequuntur. Suntque uerba semidei cuiuspiam in illa curia quã in cœlo Seneca fingit. Nam hoc animaduertere debet lector, semideos illos nunc nullo ordine obseruato loqui. Vnde postea Iupiter illos objurgat. Ego P.C. inquit, interrogare uobis permiseram, uos mera mapalia fecistis. Quasi diceret, in dicendis sententiis non seruatis ciuilem consuetudinem, sed rusticano more, quicquid in buccam uenit promiscue blatteratis.

Eius

Eius princeps non tulisset. In hiis prodigiose corruptis locis nihil prorsus erat præsidii à codice manuscripto. Deprehendi tandem legendum non eius princeps, sed Caius princeps. Sequitur mox. Illum deum à Ioue. Liber uetus habet illum Ioue, sic ut inter illum & Ioue sit lacuna media. Porrò persuasissimum mihi est dictiones istas deũ à Ioue, nihil ad sensum facere. Doctus quispiam sic tumultuarie locum castigauit, deum &, à, p ræpositionem apponens, haud re diligentius perpensa. Ego legendum reor, illum ἀποθεοῦσθαι, hoc est in deorum numerum referri: nam dubio procul ignota uox Græca librario occasionem dedit, ut omitteret. Sequitur damnauit incesti, Lego damnatum incesti. Sequitur. Oropenq; sororem suam. In manuscripto codice est, oro per quod sor. suam. Coniicio scribendum, eo quod sororem suam. Sequitur, quam quoniam omnes, scribo, quum omnes uen. dispuncto relatiuo quam. Sequitur adhuc. Quam inquit, quæro tantum sororem suam stulte studere. Sic & in exemplari scripto legitur propemodum, ita uidelicet. Quare, inquit, quæro inquit, sororem suam stulte stude. Locus est non solum mendosus sed & obscurus. Diuinatione planè hic opus est. Fortasis legendum Quare inuidit Romæ historiã suam. Auscultare Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum. Vt huius semidei sententia taxet quod Græcas historias suas Claudius Alexandriæ curârit recitandas singulis annis, & quidem opus utrunq; totum, per uices seorsim in duobus Museis, institutis stipendiis, ueluti contempta Roma. Quam rem hiis uerbis narrat Suetonius. Denique, inquit, & Græcas scripsit historias Tyrrhenicôn XX. Carchedonicôn VIII. Quarum causa ueteri Alexandriæ Musæo additum ex ipsius nomine, institutumque ut quotannis in altero Tyrrhenicôn libri, in altero Carchedonicôn dieb⁹ statutis uelut in auditorio recitarentur toti à singulis per uices. Hactenus ille. Vides libros illos historiarum autore Tranquillo totos fuisse lectos singulis annis. Id ergo est quod dicit Seneca, Alexandriæ totum. Fortasis alterum tantum uolumen singulis annis apud Athenas recitabatur non utrunque, ut sit quod ait, Athenis dimidium. Porrò ualidum argumentum, si diis placet, aduersus Claudium, quòd Græcis plus fauere uisus sit, quàm Romanis. Iam à nobis castigatæ sententiæ sic poterunt legi, & distingui. Iustissimè hercle à Saturno petiisset hoc beneficium, cuius mensem toto anno celebrauit Saturnalia Caius princeps non tulisset illum ἀποθεοῦσθαι, qui (quantum quidem in illo fuit) damnatum incesto Syllanum generum

ſuum occidit, eo quod ſororem ſuam feſtiuiſsimam omnium puellarum, quum omnes Venerem uocarent, maluit Iunonem uocare.

Quare inuidit Rom. hiſtorias ſuas? Auſcultare Athenis dimidium licet, Alexandriæ totum. Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt. Hic nobis curua corrigit. Quid in cubiculo ſuo faciat, e.n.e.c ſ.p. Deus fieri uult. Parum eſt quod templum in Britan. & quæ ſequuntur. Porrò eius ſententiæ quæ incipit, Caius princeps non tuliſſet, hic eſt ſenſus. Caius Caligula Cæſar nunquam permiſiſſet Claudium recipi in numerum deorum, uel ob hoc quod generum ſuum L. Syllanum inceſti ſtatim damnauit accuſante Vitellio ſed Agrippina ſubornante, quod illicito ſororis ſuæ Iuniæ Caluinæ amore teneretur, quum eidem crimini Caius Cæſar longe magis fuerit obnoxius ob omneis ſorores ſuas adamatas, non unã tantum. Nam ut Suetonius ſcribit, Caius Caligula cum omnibus ſororibus ſuis ſtupri conſuetudinem fecit. Plenoque conuiuio ſingulas infra ſe uiciſsim collocabat, uxore ſupra cubante. Solent autem fures furibus, inceſti inceſtis fauere. Blandimur enim hoc modo uitiis noſtris. Porrò non occidit Claudius generum ſuum Syllanum, ſed ipſo conniuente per edictum Vitellii ordine ſenatorio motus eſt, & eiurare magiſtratum coactus, quum forte eo anno prætor eſſet, & pridie ſenatus lectus foret luſtrumque conditum. Præterea affinitatem Cæſar diremit. Quibus rebus offenſus ornatiſsimus iuuenis & aliâs clarus inſigni triumphalium & gladiatorii muneris magnificentia, quo die Claudius inceſtas illas nuptias cum Agrippina celebrauit, ipſe ſibi mortem conſciuit, ſiue eo uſque ſpem uitæ produxerat, ſeu delecto die ad augendam inuidiam, ut ait Tacitus. Atque hoc eſt quod hic Seneca uult his uerbis, Quantum quidem in illo fuit, damnatum inceſti Syllanum generum ſuum occidit, Nimirum ob præſtitam mortis occaſionem. Iam ſatis apertum puto quid ſibi uelint illa uerba, eo quod ſororem ſuam f.o.p. quum omnes Venerem uocarent, maluit Iunonem uocare. Significat enim per Venerem non admodum caſtam fœminam Iuniam Caluinam, quam & Tacitus decoram ſed procacem appellat, à fratre Syllano, uxoris penè loco habitam, id quod per Iunonem Ioui nexu coniugali copulatam eleganter innuit. Porrò dicterium Claudii, Romæ mures molas lingunt, quo frequenter uti ſolitus uidetur, perſtringit Romanos tanquam delicatos & faſtidioſos, qui non quibuslibet ſcriptis recitandis intereſſe poſsint, precibus iam & pretio corrogandi.

Hic

Hic nobis curua corrigit. Si quis hoc ſimpliciter accipiendum putat, erit ἐἰρωνεία inconſoriam Claudii ſeueritatem. Si referendum ad proxime præcedens dicterium, quid ſi legas, Hic nos ſcurra Cæſar regit, ut ſit alicuius Mimi clauſula.

Tandem Ioui uenit in mentem priuatis. Fortaſſis legendum, primateis intra Curiam moranteis ſententiam dicere n.diſp. Vt intelligas uoluiſſe Iouem ſenatores primæ autoritatis ſententiam dicere omiſſa iſta pedariorum ſenatorum diſputatione.

Homo quantum uia ſua fert. Oſtendimus aliàs quo ſenſu ſit accipiendum, id, quantum uia ſua fert, qui tamen præcedit, homo, quid ſi legas quantumuis uafer & qui ſemper uidet, ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω, hoc eſt ſimul ante & poſt. Quæ Græca uerba reſtituimus ex ueſtigiis quæ erāt in codice manuſcripto. Clauſula eſt qua Homerus ſæpe utitur. Vt Iliados Α. & rurſum Iliados Γ,

οἶσδ' ὁ γέρων μετέῃσιν ἅμα πρόσω, καὶ ὀπίσω Et Iliados Σ.

ὁ γὰρ οἷος ὅρα πρόσω καὶ ὀπίσω. De polydamante loquitur.

Quod in foro iuuat. Non dubito quin hic legēdum ſit uiuat non iuuat. Notat autem quempiam qui conſul factus erat ex numero Numulariorum aſsidue in foro uerſantium. Nam qui inter homines uerſantur, plus eloquentiæ plerunque habent.

Iam fama minimum fecit. Exemplar manuſcriptum nimium habet non minimum. Fortaſsis legendum, mimum fecit. Vt ſit ſenſus. Adeo uulgaris res eſſe cœpit etiam immeritos inter deos conſecrare, ut ſcenicis ludis argumentum ſubinde præbeat. Nam quid eſt aliud hic Senecæ ludus de apotheoſi Claudii, quàm mimus quidam. Significat autem mimus modo hiſtrionem actorem, modo carmen ipſum ſiue fabulam. Sic Laberius mimum quendam, ut autor eſt Gellius, Cophinum inſcripſit, alium Alexandriam, alium Fullonem. Huiuſmodi mimus fuit Laureolus quem Catulus Mimographus ædidit, in quo iudex agebatur in crucem. Laureoli mimi Iuuenalis & Martialis meminerunt, & Tranquillus in Caio Caligula his quidem uerbis: & quum in Laureolo Mimo, in quo actor proripiens ſe ruina ſanguinem uomuit, ut plures ſecundarum certatim experimentum artis darent, cruore ſcena abundauit. Quem locum ſic opinor legi de- Suetonii locus.

bere, in quo actor prorepens è ruina, sanguinem uomuit, plures secundarum, Et quæ sequuntur. Iam arbitror liquere quid sibi Septimius Tertullianus omnis antiquitatis peritißimus uelit, quum in libro quo aduersum Valentinianos pugnat, sic scribit, de Enthymesi illa Valentinianorum loquens, Ita depulsa, inquit, quo minus pergeret, nec habens superuolare crucem, id est Horon, quia nullum Catuli Laureolum fuerit exercitata, ut destituta, ut paßioni illisa, in trica multiplici atque perplexa, omni genere eius cœpit adfligi. Vult enim dicere Enthymesin non fuisse exercitatam in scena, in agenda fabula illa quam Catulus Mimographus Laureolum inscripsit, in qua iudex in crucem agebatur. Alioqui si illam scenicorum histrionum in repræsentanda in crucem acti præsidis fabula dexteritatem habuisset, fortaßis crucem superuolasset, id est, Horon.

Tertulliani locus expositus.

Etiam peßimum quemque illum affectare. Hæc clausula non est in codice Vuissenburgensi.

Ex his qui ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν id est agrorum fructu uescuntur. Restituimus hunc locum manuscripti libri uestigiis adiuti. Est autem apud Homerum Iliados Z

εἰ δέ τίς ἐσσι βροτῶν οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσιν.

Aut ex hiis quos alit ζείδωρος ἄρουρα hoc est frumentiferum rus. Et hunc locum eruimus. Est autem hæc clausula apud Homerum frequenter obuia, ut Odysseæ I.

καὶ γὰρ κυκλώπεσσι φέρει ζείδωρος ἄρουρα.

Est uerò ζείδωρος terræ epithetum

Eum dedi laruis. Sed proximo mun. inter nouos autoratos. Reposuimus ex manuscripto codice pro dedo, dedi. Et pro noxios, nouos. Porrò sententia adhuc est imperfecta, nisi pro sed legamus, & prox. Sic autem restitui dibet, Qui contra hoc S. C. deus factus, ductus, pictus'ue erit, eum dedi laruis, & proximo munere inter nouos autoratos, ferulis uapulare placet. Nam ad hoc uerbum placet in fine, etiam superiora referri debent. Ex hoc loco ueterem spectaculorum morem animaduertere licet, quo ferulis uerberabantur qui nuper se Lanistis addixissent: nam hos uocat autoratos, ubi rudes adhuc primum in harenam prodissent. Solent autem in nulla non arte ludicro aliquo tentari rudes. Sic mos tentandi nouos scholasticos Athenis obseruatus narratur in uita Magni Basilii, de Basilio & Gregorio Nazianzeno.

Cos

Cos. numulariolus. Hic quæstu se sustinebat, uendere ciuitatulas solebat. Ad hoc uelle accessit Hercules. Hunc locum ausim iurare corruptissimum esse. Nam istæ dictiones, Ad hoc uelle, planè portenta quædam sunt mendarum. Diu hic laboraui, nec quicquam uenit in mentem quod prorsus probem. Inter cætera, uisum est legi posse, Cos. numulariolus, hic quæstu se sustinebat, uendere ciuitatulis solebat olei culleos. Accessit Hercules &c. Tum uidendum an pro nummulario legendum sit, cullearìolus. Sed hæc coniectura esto.

Sitque necesse è R.P. Castigauimus, Sitq; è R.P.

Qui cum Romulo possit feruentia reparare. Exemplar manu scriptum habet, Qui è Romulo possit feruentia rapta notare. Ego castigaui uorare. Cæterũ uidendum an pro Romulo scribendum sit rhombulo, Vt hic sit sensus, Expedire esse aliquẽ qui feruentia rapa uoret è rhõbulo, hoc est uase eius figuræ cuius est rhombus. Fieri potest ut huiusmodi uase peculiariter usus sit Claudius. Boletorum & similium ciborum quibus & rapa annumerari possunt, auidum illum fuisse Suetonius tradit.

Et uidebatur Claudius sententiam uincere. Vetustior codex habet sententia. Coniicio scriptum à Seneca fuisse, Et uide. Claud. una uincere, subaudi sententia. Pars Claudio fauentium uno tantum calculo uincebat partem diuersam. Attende Claudium paucis fuisse probatum.

Quàm canis frustum abscidit. Emendaui, Quàm caneis excidit, exemplar manusciptum secutus. Videtur autem Claudius canibus exectis delectatus fuisse. Porrò quando manuscriptum exemplar mire corruptum est, suspicari libet hic scriptum fuisse, exta edit pro excidit, ut sit ad Græcum prouerbium allusio κύων παρ᾽ ἐντέροις, id est, Canis iuxta intestina.

Sed quid ego de tot actibus iuris dicam. Fortassis legendum, de tot præstantibus uiris, Aut de dodrantibus usuris.

Nam τῆς ὀργῆς ægre senescit ἡ νόσος. Hunc locum maximo labore restitui, quod Græca Latinis literis essent scripta, & Latina non minus deprauata forent quàm Græca, hoc modo, Nam & siphormea Græce nescit ego scio. Sensus est iræ morbus ægre senescit. Reddit rationem Augustus cur domestica mala potius commemorare uelit, quàm publica. Alludit ad prouerbium, Ira omnium tardissime senescit, quod Græci dicunt ὁ θυμὸς ἔσχατον γηράσκει, id est, ira postremum senescit.

πυργοπολινίκης iſte quem uidetis. Et hoc uerbum ex qualibuſcunq; ueſtigiis repoſui, Thraſonicum nomen eſt, ab expugnatis arcibus & oppidis deductum, quo glorioſum militem Plautus uocauit, Notatur autem hic Claudius qui potentiam ſuam in miſeros & qui reſiſtere non poſſent, oſtendere uoluerit.

Videris Iuppiter an in tua certe mala. Codex uetuſtior habet, uideris Iuppiter an in cauſa certe in tua. Scriptum opinor à Seneca, Videris Iupiter non mea mala, certe in tua, ſi hic inter nos futurus eſt.

Vni Vulcano crus fregit, quem ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο Et iratus fuit ux. Sic nos hunc locum reſtituimus præſidio manuſcripti codicis. Nam uerba quę in priore æditione legebantur, Et in Lemnon cœlo deturbauit, non extinxit, doctus aliquis adiecerat ut lacunam Gręci carminis expleret. Verſus eſt apud Homerum Iliados α. quem ſic reddere poſsis, Arreptum pede de magno deiecit Olympo.

Cogitate P.C. Hæc uerba & quæ ſequuntur uſq; ad eam ſententiam quæ incipit, Hunc nunc deum facere uultis? non erant in codice Vuiſſenburgenſi.

Quis credet in eum? Exemplar manuſcriptum habet, Quis credet? Dum tales deos facitis.

Intra diem terras. Vetus liber habet infra diem tertiũ. Opinor legendum, intra diem terra.

Omniſq; generis ſonatorum. In exemplari manuſcripto legitur ſenatorum pro ſonatorum. Ego caſtigaui Aeneatorum. Sunt autem Aeneatores, tubicines, quod tubæ ex ære fiant.

P.R. ambulabat tanquam liber. Vetus codex habet ambulat. Malim iubilat ſiue iubilabat.

Tanquam qui tum max. reui. Hic erat in uolumine Vuiſſemburgenſi lacunula quædam. Verbum reuiuiſcerent, integre erat perſcriptum.

Ingenti enim ἐπιτάσει χορικῶς Nenia cantabatur Anapæſtis. Hæc uerba nos utcunque eruimus è ueſtigiis quæ erant in exemplari manuſcripto, per ἐπίτασιν, uocis contentionem intellige. Cuius contrarium eſt ἄνεσις.

Fingite luctus. In libro ueteri eſt, fugite mugitus. Opinor legendum, lungite queſtus.

Cordatus homo. Volumen manuſcriptum habet cordatus iano. Proinde cenſeo ſcribendum cordatus Sino, nam præcedentis dictionis ultimum elementum eſt s. Vt ad Sinonem Virgilianum

ſit

sit allusio.

Dominus domini. Non est in codice Vuissenburgensi.

Centiceps. Hic paulo diuersam lectionem liber manuscriptus continet, nempe hanc. Centiceps. Pusillum superturbatur (album canem in delitiis habere consueuerat) ut illum uidit canem nigrum, uillosum. Sanè nunquam uelis tibi in tenebris occurrere.

Claudius Cæsar uenit. Vetus, & magna uoce Claudius, inquit, ueniet. Cum plausu, &c. Nam duæ istæ dictiones, ecce extemplo illic non habentur.

Procedunt cantantes. Ex notulis imperfectis literarum Græcarum quæ erant in libro ueteri, nihil potui certi colligere. Forte *θρηνώδη* Neniam *χορικῶς* legendum. Sed hæc coniectura esto.

Hic erat Cos. Mira hic diuersitas exemplaris, quæ plerunque solet accidere in propriis nominibus. Primum erat lacunula, deinde pro Iunio prætore, unus prætorius, pro Tralliano, Trallius, pro Coriotecto, Cottatectus, postremo pro Fusidio Fabius.

Medius erat in hac cantantium turba noster Pantomimus. Sic & in codice manuscripto legitur. Nos tamen pro noster substituimus Nestor. Nam indubiè locus hic de M. Nestore est intelligendus, cuius semel atque iterum in uita Cai Caligulæ meminit Suetonius, adamatum ab illo tradens.

Quem Claudius decoris causa. Nescio an sit legendum Caius, ut intelligas Nestorem amasium ex obeso graciliorem factum.

Conuolarant primum omnium. Vetustus liber habet, Conuolarunt omnium liberti, Fortassis scribendum, Conuolarunt obuiam liberti.

Myron, Ampeus Ampyronas. Hic rursus nominum diuersitas & alius ordo. Pro Ampyrona Arropas est in codice manuscipto, & pro Pherona Pheronattus.

Quos omnes Claudius. Volumen antiquum habet, Quos Claudius omnes nec ubi imperatus esset, permiserat. Quem locum doctus aliquis castigare uolens, Senecæ mentem non est assecutus, quem opinor sic scripsisse: Quos Claudius omneis, uelut ibi imperaturus esset, præmiserat.

Exclamat. E' uestigiis hic Græcorum dictionum quæ libellus manuscriptus continet, nihil eruere potui, nisi si quis scriptum fuisse putet, *πάντας φίλους ὁρῶ*, id est omneis amicos uideo.

In ius eamus. In codice Vuissenburgensi tantum est, eamus, & loco duarum dictionum præcedentium erat dimissa lacuna. Nec

est sellas sed stellas. Nomine sellarum intelligantur subsellia iudiciaria. στήλην Græci uocant columnam sepulchralem, in qua ponitur inscriptio.

Equites Romanos. Hunc locum sic arbitror legi debere, Equites Romanos CCXXI. Cæteros ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε, id est innumeros, quorum uidelicet numerum non minus difficile sit inire quàm aut arenæ aut pulueris. Est Iliados I.

οὐδ' εἴ μοι τόσα δοίη ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε.

Exterritus Claudius o.u.c.u.a.p.qui se defenderet. Hæc uerba non sunt in codice Vuissenburgensi.

Si minus dii latura fecissent. Hic locus deprauatissimus multum mihi negotii exhibuit. Liber manuscriptus habet, si uni dii laturam fecissent. Coiicio legendum, Semi dei laruam facesseret, id est abiiceret, subaudi Claudius. Nam sic & Liuius hoc uerbo facesso utitur.

Nonnunquam Sisyphum. Hæc clausula non erat in codice Vuissenburgensi.

Aliquando Ixionis m.r.sufflaminandam. Quid si leges sublaminandam, à lamina deducto uerbo.

Non placuit ullis ex ueteranis. Vetustus libellus non habet hæc duo uocabula, ex ueteranis, sed horum loco lacunam.

Pœnam excogitari deb. institu. In manuscripto uolumine legitur, constitui debere, excogitandum illi.

Et alicuius cupiditatis, spes sine fine effectus. Propemodum certus sum sic scripsisse Senecam, Et alicuius cupiditatis specimen sine effectu.

HAbes candide lector annotatiunculas nostras in Senecæ libellum, quãtum quidem in ista temporis angustia scribere licuit. Porrò gratulandum est bonis studiis quod quemadmodum cætera Senecæ opera maximis Erasmi nostri sudoribus adamussim castigata, nunc in lucem prodeunt, sic & hoc opusculum aliquanto factum emẽdatius & magis quàm antè scholiis illustratum unà cum illis in publicum exit. Quæ res absq; labore confecta non est. Bene Vale. Basileæ,

Calend. Februariis

Anno

M. D. XXIX.

QVod sequitur opusculum sine controuersia non est Senecæ, licet admixta sint permulta ex eius libris decerpta, studio hominis Christiani. Nam in ipso statim initio occurrit. Scire debes, quia sunt. Ac mox, ex rebus transitoriis. Rursum Cap. de Continentia, à corpore ad spiritum. Mox in eodem. Scito quia profuit, & scito quia prodesse uoluit. Hæc nimirum christianismum olent. Nec tamen eiusdem hominis uidetur consarcinatio. Nam appendix de moderatione singularum uirtutum ineptior est superiore parte. Caput de prudentia moderanda, deq; temperantia tam erant in exemplaribus uaria, ut palam esset id studio factũ. Comperi totum opus mire deprauatum, sed codice descripta ferè omnia restitui.

L. ANNAEI SENECAE DE QVATVOR VIRTVTIBVS LIBER VNVS.

VATVOR *uirtutum species multorum sapientum sententijs diffinitæ sunt, quibus animus humanus componi ad honestatem uitæ poßit. Harũ prima est prudentia. Secunda magnanimitas. Tertia continentia. Quarta iustitia. Singulæ tibi in his officijs quæ subsunt annexæ sunt, ac bene moratum uirum efficiunt.*

De prudentia.

QVisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem recte uiues, si omnia prius existimes & perpenses, & dignitatem rebus non ex opinione multorum, sed ex earum natura constituas. Nã scire debes quia sunt quæ uideantur esse bona, & non sunt. & sunt quæ uideantur nõ bona esse, & sunt. Quæcunq; autẽ ex rebus transitorijs poßides non mireris, nec magnũ existimes quod caducum est: nec apud te quæ habes tanquam aliena seruabis, sed pro te tanquã tua dispenses

&

& utaris. Si prudētiam amplecteris ubiq; idem eris, & prout rerum ac temporum uarietas exigit, ita te accommodes tempori, nec te in aliquibus mutes, sed potius aptes, sicut manus quæ eadem est cum in palmam extenditur, & cum in pugnum astringitur. Prudentis proprium est examinare consilia, & non cito facili credulitate ad falsa prolabi. De dubiis non diffinias, sed suspensam teneas sententiā. Nihil inexpertum affirmes, quia non omne uerisimile statim uerum est, sicut & sæpius quod primum incredibile uidetur, non continuo falsum est. Crebro siquidem faciem mendacii ueritas retinet. Crebro mendacium specie ueritatis occulitur. Nam sicut aliquando tristem frontem amicus, & blandam adulator ostendit, sic uerisimilitudine coloratur ueritas, & ut fallat uel surrepat, coloratur. Si prudens esse cupis, in futurum prospectum intende, & quæ possunt contingere animo tuo cuncta propone. Nihil tibi subitum sit, sed totum ante conspicies. Nam qui prudens est non dicit, non putaui quidem hoc fieri, quia non dubitat, sed expectat: nec suspicatur, sed cauet. Cuiuscunq; facti causam require, cum initia inueneris, exitus cogitabis. Scito te in quibusdam debere perseuerare, quia cœpisti, quædam uerò nec incipere, in quibus perseuerare sit noxium. Prudens fallere non uult, falli non potest. Boni est uiri etiam in morte neminem fallere. Opiniones tuæ iudicia sint. Cogitationes uagas & inutiles & uelut somnio similes non recipies, quibus si animus tuus se oblectauerit, cum omnia disposueris tristis remanebis: sed cogitatio tua stabilis & certa sit, siue deliberet, siue quærat, siue contempletur, non recedat à uero. Sermo quoq; tuus non sit inanis, sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Laude parce, uitupera parcius. Nam similiter reprehensibilis est nimia laudatio, ut immoderata uituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimoniū

uerita

ueritati, non amicitiæ reddes. Cum consideratione promitte, plenius quæ promiseris præsta. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur. Præsentia ordina, futura præuide, præterita recordare. Nam qui nil de præterito cogitat, perdit uitam, qui nil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. Proponas in animo tuo futura mala & bona, ut illa sustinere poßis, & ista moderari. Non semper in actu sis, sed interdum animo tuo requiem dato, & requies ipsa plena sit sapientiæ studiis & cogitationibus bonis. Nã prudens nunquam otio marcet. Habet autem aliquando remissum animum nunquam solutum. Accelerat tarda, perplexa expedit, dura mollit, exæquat ardua. Scit enim quid qua uia aggredi debeat & cito singula, & distincte cuncta uidet. Consilium peritorũ ex apertis obscura æstimat, ex paruulis magna, ex proximis remota, ex partibus tota. Non te moueat dicentis autoritas, nec quis, sed quid dicat intendito. Nec quàm multis, sed qualibus placeas cogita. Id quære quod inuenire poßis. Id disce quod potes scire. Id opta quod optari coràm bonis potest. Nec altiori te rei imponas in qua tibi stanti tremendum, ascendenti cadendum sit. Consilia tibi salutifera aduoca. Cum tibi alludit uitæ prosperitas, tunc te uelut in lubrico retinebis, ac sistes, nec tibi dabis impetus liberos, sed circumspicies quò eundem sit, uel quousq;.

De Magnanimitate.

M*Agnanimitas uerò quæ & Fortitudo dicitur, si insit animo tuo cum magna fiducia uiues liber, intrepidus, alacer. Magni animi hominis bonum est non uacillare, constare sibi, & finem uitæ intrepidus expectare. Nil aliud magnum in rebus humanis, nisi animus magna despiciens. Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices, non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit: & cũ*

illum

illum in potestate tua uideris, uindictam putabis uindicare potuisse. Scito enim honestũ & magnũ genus uindictæ esse ignoscere. Neminẽ susurro appetas, neminẽ suffodias, palam aggredere, nõ geres conflictũ nisi indixeris, nã fraudes & doli imbecillum decent. Eris magnanimus, si pericula nec appetas ut temerarius, nec formides, ut timidus, nã nil timidum facit animum, nisi reprehensibilis uitæ conscientia: Mensura ergo magnanimitatis est, nec timidum esse hominem, nec audacem.

De Continentia.

Continentiam uerò si diligis, circuncide superflua, & in arctum desideria tua constringe. Considera tecum quantum natura poscat, & non quantũ cupiditas expetat. Si continens fueris, eo usq; peruenies, ut teipso contentus sis. Nã qui sibiipsi satis est, cum diuitiis natus est. Impone concupiscentiæ tuæ frenum & modum, omniaq; blandimenta quæ occultam uoluptatẽ trahunt, reiice. Ede citra cruditatẽ, bibe citra ebrietatem. Obserua ne in conuiuio aut in qualibet uitæ cõmunitate, quos non imitaberis damnare uidearis, nec præsentibus delitiis inhærebis, nec desiderabis absentes. Victus tibi ex facili sit, nec ad uoluptatem, sed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet, nõ sapores. Desideria tua paruo redime, quia hoc tantum curare debes, ut desinant, atq; quasi ad exemplar cõpositus diuinum, à corpore ad spiritum quantum * potes te festina reducere. Si continentiæ studes, habita nõ amœne, sed salubriter, nec dominum esse uelis notum à domo, sed domum à domino. Non tibi ascribas quod non eris, nec quod es, nec maius quàm es uideri uelis. Hoc maius obserua, nec paupertas tibi immunda sit, nec persimonia sordida, nec simplicitas neglecta, nec lenitas languida: & si tibi res exiguæ sunt, non tamen sint angustæ. Nec tua defleas, nec aliena mireris. Si continentiam diligis, turpia fugito antequã accidant, nec quenquã aliũ

* potest.

uereb

uereberis plus quàm te. Omnia tolerabilia præter turpitudinē crede. A uerbis quoq; turpibus abstineto, quia eorum licentia imprudentiam nutrit. Sermones utiles magis quàm facetos & amabiles ama, rectos potius quàm obsecundantes. Miscebis interdum seriis iocos, sed tēperatos, & sine detrimento dignitatis ac uerecundiæ. Nam reprehensibilis risus est si immodicus, si pueriliter effusus, si muliebriter fractus. Odibilē quoq; hominem facit risus, aut superbus, aut clarus, aut malignus & furtiuus, aut alienis malis euocatus. Si ergo ipsos iocos exigis, hoc quoq; cum dignitate sapientiæ gere, ut te nec grauent tanquam asperum, nec contemnant, tanquam uilem. Non erit tibi scurrilitas, sed grata urbanitas. Sales tui sint sine dente; ioci sine uilitate, risus sine cachinno, uox sine clamore, incessus sine tumultu, quies tibi nō desidia erit, & cùm ab aliis luditur, tu sancti aliquod honestiq; tractabis. Si continens es, adulationes euita, sitq; tibi tam triste laudari à turpibus, quàm si lauderis ob turpia. Lætior esto quoties displices malis, & malorum de te existimationes malas, ueram tui laudationem ascribe. Difficilimum continentiæ opus est, assentationes adulatione repellere, quarū sermones animū uoluptate resoluunt. Nullius per assentationem amicitiam merearis, nec ad tuam promerendam per hāc aditum pandas. Non eris audax nec arrogans, submittes te, non proiicies grauitate seruata. Admoneberis libenter, & reprehenderis patienter. Si merito obiurgabit aliquis, scito quia profuit, Si immerito, scito quia prodesse uoluit. Non acerba sed blanda timebis uerba. Esto uitiorum fugax ipse, aliorum uerò neq; curiosus scrutator, neq; acerbus reprehensor, sed sine exprobratione correptor, ita ut admonitionem hilaritate præuenias, & errori facile ueniam dato. Nec extollas quenquam neq; deiicias. Dicentium esto tacitus auditor, audientium promptus receptor. Requirenti facile respon-*

* *utilitate*

de,

de,contemnẽti facile cede, nec in iurgia execrationesq; discedas. Si cõtinens es, animi tui motus corporisq; obserua, ne indecori sint. Nec illos ideo cõtemnas quia latent, nã nil differt, si nemo uideat, cũ tuipse illos uideas. Mobilis esto, non leuis, constans nõ pertinax. Alicuius rei scientiã habere te, nec ignotum sit, nec molestum. Omnes tibi pares facies, sed inferiores superbiendo non contemnes. Superiores recte uiuendo nõ metuas. In reddenda officiositate, neq; negligens, neq; exactor appareas. Cunctis esto benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Seuerior esto in iudicio quàm in sermone: uita quàm * uultu: cultor clementiæ: detestator sæuitiæ: bonæ famæ neq; tuæ seminator, neq; alienæ inuidus. Rumoribus criminibus, suspitionibus minime credulus uel malignus, sed potius his qui per speciem simplicitatis ad nocendum aliquibus subrepunt, oppositißimus. Ad iram tardus, ad misericordiam pronus, in aduersis firmus, in prosperis cautus & humilis, occultator uirtutũ sicut alii uitiorum. Vanæ gloriæ contemptor, & bonorũ, quibus præditus es non acerbus exactor. Nullius imprudentiam despicias. Rari sermonis ipse, sed loquentium patiens. Seuerus non sæuus, sed hilarem non aspernans. Sapiẽtiæ cupidus & docilis, quæ nosti sine arrogantia postulanti imparties, quæ nescis sine occultatione ignorantiæ tibi postula impartiri. Nõ cõturbabit sapiens mores publicos, nec populum in se uitæ nouitate conuertet. Iustitiæ post hæc uirtus est.

* cultu.

De Iustitia.

QVid est iustitia, nisi naturæ tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta. Iustitia non nostra constitutio, sed diuina lex est, & uinculum societatis humanæ. In hac non est quod æstimemus quid expediat, expetit tibi quicquid illa dictauerit. Quisquis ergo hãc sectari desideras, Deum time prius & ama, ut ameris à Deo. Amabilis eris Deo, si in hoc

illum

*illum imitaberis, ut uelis omnibus prodesse & nulli nocere. Et tunc te iustum uirum appellabunt omnes, sequentur, uenerabuntur, & diligent. Iustus enim ut sis non solum non nocebis, sed etiam nocentes prohibebis, nam nil nocere non est iustitia, sed abstinentia alieni est. Ab his ergo incipe ut non auferas, ut ad maiora proueharis, & alijs ablata restituas. Raptores quoq; ipsos ne alijs timendi sint, castiga & * cohibe.* *prohibe *Ex nulla uocis ambiguitate controuersiam nectes, sed animi qualitatem speculare. Nihil tibi intersit an * firmes, an iures.* *confirmes. *De fide & religione scias agi ubicunq; de ueritate tractatur, nam si iureiurando deus inuocetur, & non inuocanti testis est, tamen non transies ueritatem, ne iustitiæ transeas legem. Quod si aliquando coarcteris uti mendacio, utere nō ad falsi, sed ad ueri custodiam, & si contigerit fidelitatem mendacio redimi, non mentieris, sed potius excusaberis, quia ubi honesta causa est, iustus secreta non prodit, tacenda enim tacet, loquenda loquitur, atq; illi aperta & secura tranquillitas, ut dum alij uincantur à malis, uincantur ab illo mala. Hæc ergo si studere curaueris, lætus & intrepidus cursus tui finem expectabis, prospicies hæc tristia huius mundi hilaris, tumultuoso quietus, extrema securus.*

De mensura & moderatione Prudentiæ.

HIs *ergo institutionibus obseruatis, quatuor uirtutū species perfectum te facient uirū, si mensuram rectitudinis earum æquo uiuendi fine seruaueris.* Nam *si prudentia terminos suos excedat, callida & pauida commiseris, inuestigator latentium & scrutator qualiūcunq; noxarū ostenderis, notaberis timidus, speciosus, attentus, Semper aliquid quærēs, semper aliquid timens, semper aliquid dubitans, & subtilißimas suspitiones suas ad animi tui apprehensionē impinguas, monstraberis digito astutia plenus, uersipellis & simplicitatis*

inimicus, contemplatorq; culparũ, & postremo uno nomine uocaberis à cunctis, malus homo. In has ergo maculas pruden tia immensurata perducet, quicunq; in illa mediocri lãce persistit, nec obtusum in se aliquid habeat, nec uersutum.

De moderanda fortitudine.

M*Agnanimitas autem si se extra modum suum extollat, faciet uirũ minacem, inflatum, turbidũ, inquietũ, & in quascunq; extollentias dictorũ, actorumq; neglecta honestate festinũ, qui momentis omnibus supercilia subrigens, & bestiarius etiã quieta excitat, aliũ ferit, aliũ fugat. Sed quamuis audax sit impugnator, tamen multa extra se ualentia ferre non poterit. Sed aut miserum appetit finem, aut erumnosam sui memoriam derelinquit. Mensura ergo magnanimitatis est, nec timidum esse hominem, nec audacem.*

De modo Temperantiæ.

C*Ontinentia deinde his terminis te astringat, caue ne parcus sis, ne suspitiose & timide manũ contrahas. Ne in minimis quoq; speculũ ponas. Nã talis & tã circũcisa uilis putabitur integritas. Hac ergo mediocritatis linea cõtinentiã obseruabis, ut nec uoluptati deditus, prodigus & luxuriosus appareas, nec auara tenacitate sordidus, aut obscurus existas.*

Qualiter sit moderanda Iustitia.

I*Vstitia postremo eo mediocritatis tibi itinere regenda est,* *leni. *ut nec ductu iugiter * leui immotã semper animi rationem negligentia subsequatur. Dũ neq; de magnis neq; de minimis errantiũ uitijs corrigẽdi curã geris, sed neq; licentiã peccãdi, aut alludẽtibus tibi blãde, aut illudẽtibus proterue permittis, neq; rursus nimia rigiditate, & asperitate, nil ueniæ aut benignitati reseruans, humanæ societati durus appareas. Ita ergo iustitiæ regula tenẽda est, ut reuerẽtia disciplinæ eius, neq; nimia negligẽtiæ communitate despecta uilescat, neq; seueriori*

atrocit

atrocitate diuturna, gratiam humanæ amabilitatis amittat.

Conclusio præmissorum.

SI *quis ergo uitam suã ad utilitatem non tantum pariat, sed multorũ inculpabiliter cõponere desiderat: hanc prædictarũ uirtutũ formulã pro qualitatibus tẽporũ, locorũ, personarũ atq; causarũ sequatur, eo mediocritatis insistẽs, quo per abrupta altrinsecus præcipitia, aut ruentem corporis deuitet insaniam, aut efficientem puniat ignauiam.*

FINIS.

Gnomologia & hæc est, non ex Seneca tantum. Insunt Mimi, & Pythagoræ quædam, postremo fit mentio diaboli. Videntur quædam decerpta ex prouerbiis Salomonis.

L. ANNAEI SENECAE CORDVBENSIS DE MORIBVS LIBER VNVS.

MNE *peccatũ actio est. Actio autẽ omnis uoluntaria est, tam honesta quàm turpis, ergo uoluntariũ est omne peccatũ. Tolle excusationem, nemo peccat inuitus.* Educatio *& disciplina mores faciunt, & id unusquisq; sapit, quod didicit. Itaque bona cõsuetudo excutere debet, quod mala instruxit.* Nihil *interest quo animo facias, quod fecisse uitiosum est, quia facta cernuntur, animus uerò non uidetur. Nulla autẽ laus est, non facere, quod facere non possis. Quid homini est inimicissimũ? homo. Libẽter feras, quod necesse est, dolor patientia uincitur. Expecta quo nunquã pœniteas. Non quàm multis placeas, sed qualibus stude. In hoc tantũ incũbe, ut libentius audias, quàm loquaris. Multos uitam differentes, mors iuncta præuenit. Itaque omnis dies uelut ultimus iudicetur. Tristitiã si potes, ne admiseris, sin minus, ne ostẽderis.*

Amicos ſecreto admone, palàm autẽ lauda. Verba rebus non perſonis æſtimanda ſunt. Oratorẽ te puta, ſi tibi ante omnes, quod oportet perſuaſeris. Vt licẽtioſa mãcipia animi imperio coërce, linguã, uentrẽ, & libidinẽ. Quod tacitũ eſſe uelis, nemini dixeris. Si tibi non imperaſti, quomodo ab alio ſilentium ſperas? Ridiculum eſt aliquẽ odio nocentis, innocentiã perdere. Monſtro ſimilis eſt auaritia ſenilis. Quid enim ſtultius eſt quod dici ſolet, quàm uia deficiente uiaticũ augere? Omnes infantes terra nudos excipit. Non pudet te fortius naſci quàm uiuere? Quid dulcius quàm habere amicũ, cũ quo audeas ut tecũ omnia loqui? Magnarũ uiriũ eſt negligere lædẽdẽ. Quid ſis intereſt, non quid habeas. Nondũ es felix ſi te turba non deriſerit. Si uis beatus eſſe, cogita hoc primũ, contemnere, & contemni. Priuſquã promittas, deliberes, & cũ promiſeris, facias. Id agas, ne quis merito te oderit, & ſi nullos inimicos tibi facies iniuria, multos facit inuidia. Solitudinẽ quærat, qui uult cum innocentibus uiuere. Optimus ergo animus, & pulcherrimus cultor Dei eſt. Abſtine bis ab alieno matrimonio. Præſtabis parentibus pietatẽ, cognatis indulgẽtiam, omnibus æquitatem. Deuitabis crudelitatem, & miniſtrã crudelitatis iram. Non aliter uiuas in ſolitudine, aliter in foro. Nihil petas, quod negaturus fuiſti: nihil negabis, quod periturus fuiſti. Pacem cum hominibus habebis, cum uitijs bellũ. Hoc habet omnis affectus, ut in quod ipſe inſanit, in id putet etiam cæteros furere. Maximum in eo uitiũ eſt, qui non melioribus uult placere, ſed pluribus. Vis omnibus eſſe notus? prius effice ut neminẽ noueris. Bonũ eſt non laudari, & eſſe laudabilẽ. Stultum eſt timere quod uitare non potes. Male opinentur de te homines, ſed mali. Malis diſplicere eſt laudari. Male de te loquuntur homines, bene autẽ loqui neſciunt, nõ quod merearis, ſed quod ſolent ipſi. Homines de te mala loquũtur. Si merito,

non

non quod loquuntur molestũ est, sed quod non mentiuntur. Si immerito, innocẽtia mea nunc maxime gaudeo. Apparet enim illos uera obiecturos, si possent. Non es in patria tua. Patria tua est ubicunq; bene es, illud enim per quod bene est, non est in loco, sed in homine. Nihil magnũ, nisi magno animo despicias. Quæ sunt maximæ diuitiæ? non desiderare diuitias. Quis plurimũ habet? is qui nimiũ cupit. Quid est dare beneficium? Deum imitari. Honestius est cũ iudicaueris amare, quàm cum amaueris, iudicare. Dissensio ab alio incipiat, à te autẽ reconciliatio. Succurre paupertati amicorum, imò occurre. Amicos secundæ res parant, aduersæ certissime probant. Peiora sunt tecta odia quàm aperta. Itaq; te minus loquax inimicus offendit quàm tacitus. Mira ratio est quæ non uult prædicari, quod gaudet intelligi. Ignosci amat, qui quod, odit ostendit. Eleemosyna non tam accipientibus quàm dantibus prodest. Et spes præmij solatiũ fit laboris. Quæ est maxima egestas? auaritia. Pecuniæ imperare oportet non seruire. Nullũ cõscium peccatorum tuorũ magis timueris quàm temetipsum. Alium potes effugere, te autem nũquam. Quis est pauper? qui sibi uidetur. Qui à multis timetur, multos timet. Infelicem erige, submitte felicitatem. Vera felicitas, innocentia est. Nequitia ipsa sui pœna est. Mala conscientia sæpe tuta est, secura nunquã. Libidinis initia cõtinebit, qui exitũ cogitabit. Beneficij accepti nunquam oportet obliuisci, dati protinus. Inhonesta uictoria est suos uincere. Satis est pœnarũ, potuisse puniri. Inimicitias tarde suscipe, amicitias exerce moderate. Simultates depone. Imago animi sermo est. Qualis uir, talis oratio. Magna res est uocis & silentij tẽperamentũ. Qui æquo animo malis immiscetur, malus est. Neminem laudaueris, neminem cito accusaris, semper puta te cũ dijs testimoniũ dicere. Vitiũ est omnia credere, uitiũ nihil credere. Vtendũ est diuitijs, nõ abutẽdũ. Nul-

lum putaueris locum ſine teſte. Excuſationẽ *quærere uitium.* Fortior *eſt qui cupiditatem uincit, quàm qui hoſtem ſubijcit.* Eſt *difficillimũ ſeipſum uincere.* Iniquè *iraſcitur, qui ſuis iraſcitur.* Amare *ſic incipe tanquam non liceat deſinere.* Magnarum *rerum etiam ſi ſucceſſus nõ fuerit, honeſtus eſt ipſe conatus.* Nobilitas *animi eſt generoſitas ſenſus.* Nobilitas *corporis generoſus animus.* Honeſtior *eſt quem ſenectus ad otium retulit, quàm quem in otio inuenit, & tunc incipiat laborare.* Turpe *ſpectaculũ præbet animus æger.* Nũquam *ſit triſtis facies tibi incõmodo alterius.* Homo *ſum quomodo deuitabo ſecũdarum rerum inuidiam? Si felicitatẽ iactaueris cum multis diues eris.* Quomodo *optime potentiam tuebor? impotentia occaſionis.* Locum *tenet innocentiæ proximum confeßio.* Vbi *confeßo, ibi remißio.* Iræ *ſeueritas in uitio eſt.* Boni *iudicis eſt diſpenſare, nõ tantum quid damnandum ſit, ſed quatenus.* Proximus *iuſtitiæ modus ſeueritas.* Quietißimã *uitam agerent homines in terris, ſi hæc duo uerba à natura omniũ rerum tollerent, meũ & tuũ.* Qui *paupertatem timet, timendus eſt.* Vires *tuas amici magis ſentiant beneficijs quàm iniurijs.* Pecunia *non ſatiat auaritiam, ſed iritat.* Homo *ſemper indigens pecunia, ſcit cũ eius moribus conuenire.* Mihi *crede, non potes diues eſſe, & felix.* Auribus *frequẽtius quàm lingua utere.* Quicquid *dicturus es antequam alijs dixeris, dicito tibi.* Nihil *intereſt inter iratum et inſanum, niſi unus dies.* Alter *non ſemper iraſcitur, alter ſemper inſanit.* Facilime *bonis frueris, ſi ea uitaueris quæ uituperaueris.* Cum *alienos timueris, teipſum uerere, nã ſæpe ſine alijs eſſe potes, ſine te nunquã.* Si *bene te inſtruxeris, pudeat deteriora facere.* Quod *perſuaſeris erit diuturnũ, quod coëgeris, erit in occaſione.* Alteri *ſemper ignoſcito, tibijpſi nunquam.* Tantum *ad uirtutem adijcies, quantum ex uoluptate abſtraxeris: ſtultum eſt ſomno delectari, & quaſi mortẽ moliri.* Bonis *nocet, qui malis*

parcit. Multi cum alijs maledicunt, sibiipsis conuitium faciunt. Nihil turpius quàm qui obijcit alteri sibi obijciendum. Vt licentiosa mancipia, animi imperio rege, linguam, libidinem, uentrem, cupiditatemq́; comprime, si non potes, paululum remitte. Sæpe ea quæ sanari ratione non poterant, sanata sunt tempore. Qui propter pecuniæ amorem & libidinũ moritur, ostendit se nunquam sui causa uixisse. Turpia ne dixeris, paulatim enim pudor per uerba discutitur. Sic habita, ut potius laudetur dominus quàm domus. Consuetudinaria res est innocentia, non damnatio, sed causa hominẽ turpem facit. Merito damnari pœna est, damnatio immerita damnantis est calamitas. Si aliquid cogitaueris, cito apparebit cõuersantibus. Videri uis ab omnibus, nunquam bonæ honestatis simulatio longa est. Quod de alienis tractas, ex tuis iudices, Multi sunt obligãdi, pauci offendendi, nam memoria beneficiorum facilis est iniuriarũ tenax. Obiurgationi semper aliquid blande admisce, facilius enim penetrant uerba quæ molli uadunt uia, quàm aspera. Nemo enim se mutat, qui mutari se desperet. Quoties scribens aliquid dicturus es, scito morum tuorum te hominibus chirographum dare. Qui in seruos irascitur & crudelis est, satis ostendit potestatem aduersus alienos sibi defuisse. Qui nescit tacere, nescit loqui. Facilius est pauperi contemptũ effugere, quàm diuiti inuidiam. Bonus fruitur bona conscientia. Malis hominibus tutissimum est cito fugere. Nulla pusilla domus quæ multos amicos capit. Scire uti paupertate, maxima felicitas. Acuit intentio, frangit animum remißio. Nunquã scelus scelere uincendum est. Bonus uir est, qui eo perduxit affectu animum, ut non tantum peccare non uelit, sed etiam non poßit. Regnantibus peius multo periculum, quàm his qui iudicantur, hij enim singulos timent, illi uniuersos. Nunquid fortis fortem se gloriabitur, quẽ corporis ægritudo efficit infirmum? Nunquid diues in opi-

bus suis gloriabitur, cuius spem fur uel tyrannus abrupit? Nunquid nobilitas gloriabitur affecta, nonnunquam indignis & miserabilibus seruiens? Diabolus aliquando se gloriabitur interfectorem tuæ misericordiæ, nunc intergemiscit, socios tuæ beatitudinis. Fugiēda sunt omnibus modis, et abscindenda igni ac ferro, totoq; artificio separanda, languor à corpore, imperitia ab animo, luxuria à mente, à ciuitate seditio, à domo discordia, à cunctis rebus intemperantia. Dixit quidā amicorum omnia esse cōmunia, & amicum seipsum esse alterum. Duorum temporū maxime habendam curam, et eorum quæ acturi sumus, & eorum quæ gesimus: post Deum ueritatem colendam, quæ sola homines Dijs proximos facit.

Libri de moribus finis.

DIVI HIERONYMI DE SENECA TESTIMONIVM.

VCIVS *Anneus Seneca Cordubensis* Photini *Stoici discipulus, patruus* Lucani *poëtæ, continentißimæ uitæ fuit. Quem non ponerem in catalogo sanctorum nisi me illæ epistolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis* Pauli *ad Senecam, & Senecæ ad* Paulum. *In quibus cùm esset* Neronis *magister & illis temporibus potentißimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit* Paulus *apud* Christianos. Hic *ante biennium quàm* Petrus & Paulus *martyrio coronarentur, à* Nerone *interfectus est.*

LECTORI ERASMVS ROTER. S.

HIs epistolis non uideo quid fingi posſit frigidius aut ineptius, & tamen quiſquis fuit autor, hoc egit, ut nobis perſuaderet Senecam fuiſſe Christianū. Diuus Hieronymus non ignarus fuci, abuſus eſt ſimplicium credulitate, ut Senecæ libros, lectu cum primis dignos commendaret Christianis, qui tamen maiore cum fructu legend

gend

gentur,si legantur ut hominis pagani,quemadmodum initio præfati sumus.Cum autem hæc scribantur clanculum inter ipsos, quàm nihil est in Paulinis epistolis illo Pauli spiritu dignum , quàm uix usquam audias nomen Christi , quàm ille non soleat aliud crepare quàm Iesum Christum. Deinde illum fortissimum Euangelii propugnatorem, quàm facit in his epistolis formidolosum. Obiurgat Senecam quod Neroni indicarit epistolas ipsius , quas in hoc scripserat , ut in omnibus ecclesiis legerentur,atque adeò seipsum redarguit Apostolus,quod epistolis suis nomen suum soleat subscribere,& huc scilicet allegatur illud, omnibus esse placendum, & domino, nempe Cæsari gerendum morem.Paulus cuiquam placeret dissimulato Euangelio, quum multo ante Romanis misisset liberam ac prolixam epistolam? Aut hoc docuit Paulus celandum Christianismum,ut placeas impio domino? Deinde Seneca nũtiat Paulo, quod Cæsar immanibus suppliciis sæuiret in Christianos,quasi hoc Romæ cuiquam esset ignotum. Adhæc si quid metuebant , tutius poterant ore colloqui quàm epistolis. Nec Paulus amore euangelii grauatus fuisset, uel in Salustianos hortos uenire, si Seneca metuebat uenire Romam. Quanta copia, quanto affectu Paulus scribit uni Philemoni de re uulgari, & Senecę tam celebri uiro scribit,tam ieiune,tam frigide de amplectẽdo Christum, hoc est de re omnium maxima? Quando uerò sic loqueretur Paulus,& si sors prospere annuerit. Nõ ausus est nominare Deum , quem Seneca paganus toties nominat in scriptis suis ? Illud insignitę cuiusdam stultitiæ est,quod Seneca mittit Paulo librum de copia uerborum,quo posthac melius scribat Romane.Atqui si Paulus nesciebat Latine, poterat Græce scribere,quum Græce nosset Seneca.Quî conuenit autem,ut cùm Seneca doceat Philosophi dictionem sententiis grauem potius,quàm uerbis ornatam esse debere,nũc in Paulo requirat Romani sermonis copiam. Illud omnium impudentissimum , quod cum faciat Senecam in apostolo desiderantem copiam & cultum sermonis, tamẽ in his epistolis nihilo cultius scribit Seneca quàm Paulus. Sed par est utriusque balbuties , & sensuum frigus atque ineptia. Saltem aliqua ex parte Senecæ phrasim æmulari debuerat,aliquid ex Paulinis epistolis effingere,uel uehementia & sublimitate dictionis. Scurrilis impudentia est sic facere loquentem Senecam : blasphemia est sic facere loquentem Paulum. Non dubito , quin uel mulio uel agaso Senecæ minus inepte fuerit scripturus. Paulo uerò quid est minus ieiunum aut somniculosum ? Et tamen in has epistolas extant uerbosi commentarii. Quid his iudiciis cæcius ? Hæc non admonerem nisi talibus imposturis nimium & in

aliis tribuant interdum Christiani. Iam uideamus quæ sit illa mirabilis sententia, quæ commouit Hieronymum, ut Senecam insereret catalogo sanctorum, in quo tamen cõmemorantur & Iudæi, & hęretici ab ecclesiæ consortio digressi. In epistola quæ præcedit penultimam ita scribit, Nam qui tutus est apud tuos locus, uelim ut sit apud meos meus. Hæc Hieronymus tribuit Senecæ modestiæ. atqui Paulus apud Christianos erat summo in pretio, utpote Apostolus, qui plus omnibus laborauit. An Seneca optat talis esse apud suos, hoc est ethnicos? uerum hoc qui finxit, fortassis huc alludit, quod Tacitus refert, illum inuidia multorumq; criminationibus iam grauatum, egisse cum Nerone, ut opes ac dignitatem liceret ipsi resignare qui dederat. Sed quid refert magnus ne sit an humilis, modo sit apud idololatras: optare potius debuit, ut sibi liceret uel inter humiles Pauli discipulos numerari. Talis uox poterat illum commendare Christianis affectibus. Postremo si uerum est quod hæ fingunt epistolæ, quis unquam Christianus sibi fuit supplicii minister? Quis in uxore sua probauit ut citra necessitatem sibi mortem consciscèret. Sed in balneũ calidum illatus quum iam deficeret, sparsit aquam sanguine mixtam, & Socraticum quiddam referens dixit: Hoc libo Ioui liberatori, per Iouem ut aiunt, liberatorẽ, uerum deum intelligens. Adeò ne moriens quidem ausus est nominare Christum. Sed ego nimis multa de re nihili.

EPISTOLAE SENECAE ET PAVLI.

SENECA PAVLO SALVTEM.

REDO tibi Paule nuntiatum esse, quod heri cum Lucilio nostro de apocryphis & alijs rebus sermonem habuimus. Erant enim quidam disciplinarum tuarum comites nobiscum. Nam in hortos Salustianos secesseramus, quo in loco occasione nostri aliò tendentes, hi de quibus dixi, uisis nobis adiuncti sunt. Certe tui præsentiã optauimus. Et hoc scias uolo, libello tuo lecto, id est,

id est, cum legissemus de plurimis aliquas epistolas, quas ad aliquam ciuitatem, seu caput prouinciæ direxisti, mira exhortatione uitam mortalem continentes, usq; refecti sumus. Quos sensus non puto ex te dictos, sed per te, certe aliquando ex te & per te. Tanta enim maiestas earum est rerum, tantaq; generositate clarent, ut uix suffecturas putem ætates hominum, quibus institui perficiq; poßint. Bene te ualere frater cupio.

SENECAE PAVLVS SALVTEM.

Literas tuas hilaris heri accepi, ad quas rescribere statim potui, si præsentiam iuuenis, quẽ ad te missurus eram, habuissem. Scis enim quando, & per quẽ, & quo tẽpore, & cui quid dari cõmittiq; debeat. Rogo ergo ne putes te neglectũ, dum personæ qualitatem respcio, sed quod literis meis uos bene acceptos alicubi scribis, felicem me arbitror tanti uiri iudicio. Neq; enim hoc dicere cẽsor, sophista magister tanti principis, etiã omniũ, nisi quia uere dicis. Opto te diu bene ualere.

SENECA PAVLO SALVTEM.

QVædam uolumina ordinaui, & diuisionibus suis statum eis dedi, Ea quoq; legere Cæsari sum destinatus, & si modo sors prospere annuerit, ut nouas aures afferat, eris forsitan & tu præsens. Sin aliâs, reddã tibi diẽ, ut inuicem hoc opus inspiciamus, & poßim non ei prius edere hanc scripturam, nisi prius tecum conferam, si modo impune hoc fieri potuisset, ut scires & te non præteriri. Vale Paule charißime.

SENECAE PAVLVS SALVTEM.

QVotiescunq; literas tuas audio, præsentiam tuam cogito, nec aliud existimo, quàm omni tempore te nobiscum esse. Cum primum itaq; uenire cœperis, inuicem nos de proximo uidebimus. Bene te ualere opto.

SENECA PAVLO SAL.

NImium tu angimur secessu, quid est, uel quæ res te remotum

motum faciunt? Si indignatio domini, quod à ritu & secta ueteri recesseris, & aliorsum conuersus sis, erit postulandi locus, ut ratione factum, non leuitate hoc existimetur. Vale.

SENECAE ET LVCILIO
Paulus Salutem.

DE *his quæ mihi scripsistis, non licet harundine & atramẽto eloqui, quarũ altera res notat & designat aliquid, altera euidenter ostendit, præcipue cũ sciam inter uos esse, id est, apud nos, & in uobis qui me intelligant: honor habendus est omnibus, tanto magis quãto indignandi occasionẽ captant: quibus si patientiã demus, omnimodo eos quaqua parte uincemus, si modo hi sunt, qui pœnitentiam sui gerant.* Bene ualete.

ANNAEVS SENECA PAVLO
& Theophilo salutem.

PRofiteor *bene me acceptum in lectione literarum tuarũ, quas* Galatis, Corinthiis, & *Achæis misisti.* Et *ita inuicem uiuamus, ut etiam cum honore diuino eas exhibeamus.* Spiritus *enim sanctus in te excelsior, & sublimior, & super te excelsos & sublimiores satis uenerabiles sensus exprimit.* Vellem *itaq; cum res eximias proferas, ut maiestati earum cultus sermonis non desit.* Et *ne quid tibi frater surripiam, aut conscientiæ meæ debeam, confiteor* Augustum *sensibus tuis permotum, cui lecto uirtutis in te exordio ista uox fuit,* Mirari *eum sic posse loqui, ut qui non legitime imbutus sit, taliter sentiat.* Cui *ego respondi, solere deos ore innocentium effari, aut eorum qui præuaricari doctrina quidem sua possunt, & dato ei exemplo* Vaticani *hominis rusticuli, cui cum duo uiri apparuissent in agro* Reatino*, qui postea* Castor & Pollux *sunt nominati, satis instructus uidetur.* Vale.

PAVLVS SENECAE SAL.

LIcet *non ignorem* Cæsarem *nostrum rerum admirandarum*

rum si quando deficiet amatorem esse, permittes tamen te non lædi, sed admoneri. Puto enim te grauiter fecisse quod ei in notitiam perferre uoluisti, quod ritui & disciplinæ eius sit cõtrarium. Cum & ille enim gentiũ deos colat, quid tibi uisum sit, ut hoc eum scire uelles nõ uideo, nisi nimio amore meo facere te hoc existimo. Rogo te de futuro, ne id agas. Cauendũ est enim, ne dũ me diligis, offensam domini facias. Cuius quidẽ offensa, nec oberit, si pseuerauerit, neq; si non sit proderit. Si est regina, non indignabitur, si mulier est, offendetur. Bene uale.

SENECA PAVLO SALVTEM.

SCio te nõ tam tui causa cõmotum litteris, quas ad te de æditione epistolarũ tuarum Cæsari feci, quàm natura rerum, quæ ita mentes hominum ab omnibus artibus & moribus rectis reuocat, ut nõ hodie admirer. Quippe ut is, qui multis documentis hoc iam notißimum habeam. Igitur noue agamus, si quid facile in præteritum iam factum est, ueniam irrogabis. Misi tibi librum de uerborum copia. Vale Paule charißime.

PAVLVS SENECAE SALVTEM.

QVoties tibi scribo, & nomen meum tibi subscribo, grauem & sectæ meæ incongruentem rem facio. Debeo enim, ut sæpe professus sum, cum omnibus omnia esse, & idẽ obseruare in tuam personam, quod lex Romana honori senatus cõceßit, perlecta epistola, ultimum locum eligere, ne cum aporia & dedecore cupiam efficere, quod mei arbitrij fuerit. Vale deuotißime magister. Data V. Cal. Iulij Nerone IIII. & Messala Consulibus.

SENECA PAVLO SALVTEM.

AVe mi Paule charißime. Putas me haud contristari, & non luctuosum esse, quod de innocẽtia uestra subinde sumuntur supplicia. De hinc quod tam duros, tamq; obnoxios uos reatu omnis populus iudicet, putãs à uobis effici, quicquid in ur

in urbe contrarium fit. Sed feramus æquo animo, & utamur foro, quod sors concesit, donec inuicta felicitas finem malis imponat. Tulit & priscorum ætas Macedonem Philippi filiũ, & post Darium, Dionysium, nostra quoq; Caium Cæsarem. Quibus quicquid libuit, licuit. Incendiũ urbis Romanæ manifeste sæpe unde patiatur, constat. Sed si effari humilitas humana potuisset, quid causæ sit, & impune in his tenebris loqui liceret, iam omnes omnia uiderent. Christiani & Iudæi quasi machinatores incendij, supplicio affici solent. Grassator iste quisquis est, cui uoluptas carnificina est, & mendaciũ uelamẽtum, tempori suo destinatus est, & optimus quisq; unum pro multis donatũ est caput. Ita & hic deuotus pro omnibus igni cremabitur. Centum trigintaduæ domus, Insulæ quatuor, sex diebus arsere, septimus pausam dedit. Bene te ualere frater opto. Data v. Calend. April. Apronio & Capitone Coss.

SENECA PAVLO SALVTEM.

AVe mi Paule charißime. Nisi mihi nominiq; meo uir tantus & ad id delectus omnibus modis, non dico fueris iunctus, sed necessario mixtus, actum erit de Seneca tuo. Cum sis igitur uertex, & altißimorum omnium montium cacumẽ, noli latêre, ita sim tibi proximus, ut alter similis tui deputer, haud itaq; te indignum prima facie epistolarum nominandum censeas, ne tam tentare me, quàm ludere uidearis. Quippe cum scias ciuem esse te Romanum. Nam qui tuus est apud tuos locus, uelim, ut apud meos sit meus. Vale mi Paule charißime. Data x. Cal. April. Apronio & Capitone Coss.

SENECA PAVLO SALVTEM.

AVe mi Paule charißime. Allegorice & ænigmatice multa à te usq; quaq; opera conduntur, & ideo rerum tanta uis & numeri tibi tributi, non ornamento uerborum, sed cultu quodam decoranda est: nec uereare quod sæpius te dixisse

xisse retineo, multos qui talia affectent sensus corrumpere, rerum uirtutes euiscerare. Caeterum mihi concedas uelim, latinitati morem gerere, honestis uocibus speciem adhibere, ut generosi muneris concessio, digne à te poßit expediri. Bene *uale.* Data *ij.* Nonis *Iul.* Catone *&* Sabino Coss.

PAVLVS SENECAE SALVTEM.

PErpendenti tibi ea sunt reuelata, quae paucis diuinitus cõcessit. Certis igitur ego in agro iam fertili semen fortißimum sero, non quidem materiam quae corrumpi uidetur, sed uerbum stabile dei deriuamentum crescentis, & manentis in aeternum, quod prudentia tua assecuta est, indeficiens fore debebit, Ethnicorum *Israhelitarumq; obseruationes censere uitandas.* Nouum *te autorẽ feceris,* Christi Iesu *praeconiis osten dendo rhetoricis irreprehensibilem sophiam, quam propemodum adeptus regi temporali, eiusq; domesticis atq; fidis amicis insinuabis, quibus aspera & incapabilis erit persuasio, cum pleriq; eorum minime flectantur insinuationibus tuis, quibus uitale commodum sermo* Dei *instillatus, nouum hominem sine corruptela, perpetuam animam parit ad* Deum *isthinc properantem.* Vale *Seneca charißime nobis.* Data Calen. August. Latone *&* Sabino Coss.

ORATIO ANNAEI SENECAE QVA NERONI STVDVIT

persuadere, ut sibi liceret omnem fortunam resignare.

Ex Tacito.

QVartusdecimus annus est Caesar, *ex quo spei tuae admotus sum, octauus, ut imperium obtines.* Medio *temporis tantum honorum atq; opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meae desit, nisi moderatio eius.* Vtar *magnis exemplis, nec meae fortunae, sed tuae.* Atauus *tuus* Augustus, Mar. Agrip

Agrippæ Mytilenense secretum, C. *Mecœnati urbe in ipsa, uelut peregrinum ocium permisit, quorum alter bellorum socius, alter* Romæ *pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingẽtibus meritis præmia acceperant.* Ego *quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, ut sic dixerim, in umbra educata, è quibus claritudo uenit? quod iuuentæ tuæ rudimentis affuisse uideor, grande huius rei pretium.* At *tu gratiam immensam, innumeram pecuniã dedisti, adeo ut plerunq; intra me ipse uoluam, ego ne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror?* Inter *nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit?* Vbi *est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat?* Vna *defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui. Sed uterq; mensuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à principe accipere. Cætera inuidiam augent, quæ quidem ut omnia mortalia, infra tui magnitudinem iacent, sed mihi incumbunt.* Mihi *subueniendum est, quomodo in militia aut uia, fessus adminiculum orarem, ita in hoc itinere uitæ, senex, & leuissimis quoq; curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto.* Iube *eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi, nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut uillarum curæ seponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimẽ, possumus seniores amici quiete respondere, hoc quoq; in tuam gloriã cedet, eos ad summa uexisse, qui & modica tolerarunt.* Atq; Nero *sic fermè respondit.* Et *quod orationi tuæ statim occurram, id primũ tui muneris habeo, qui me non tantũ præuisa, sed subita expedire docuisti.* Auus *meus* Augustus Agrip-

pæ

pæ & Mœcenati usurpare otium post labores concesit, sed in ea ipsa ætate, cuius autoritas tueretur, quicquid illud & qualecunq; tribuisset, attamen neutrũ datis à se præmijs exuit. Bellis & periculis meruerãt. In his enim iuuẽtas Augusti uersata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis, pueritiã dein iuuentã meã fouisti. Et tua quidẽ erga me munera dum uita suppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti & fœnus, & uillæ, casibus obnoxia sunt. Ac licet multa uideantur, pleriq; haudquaquã artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectãtur. Vnde etiam rubori mihi est, quod præcipuus charitate, nondũ omnes fortuna antecellis, uerũ & tibi ualida ætas, rebusq́; & fructui rerũ sufficiens, & nos prima imperij spatia ingredimur, nisi forte aut te Vitellio ter Consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantũ Volusio lõga parsimonia quæsiuit, tantũ in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricũ adolescentiæ nostræ declinat, reuocas, inornatumq́; robur subsidio impensius regis? Non tua moderatio si reddideris pecuniã, nec quies si reliqueris principẽ, sed mea auaritia, meæ crudelitatis metus, in ore omnium uersabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur, nõ tamen sapienti uiro decorũ fuerit, unde amico infamiã parit, inde gloriã sibi recipere. His adijcit cõplexum & oscula, facetus natura, & consuetudine exercitus uelare odium fallacibus blanditijs.

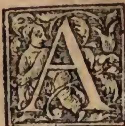
FINIS.

AD LECTOREM.

STudiosus aliquis cœperat, ex Publii Laberiiq́ue Mimis insignes aliquot colligere sentẽtias, nam hi duo mimographi magnam in hoc genere laudem olim tulerant, præcellebat tamen Publius. Sed incertũ, an hic collector destiterit in litera N. an aliquis opus cõtaminarit. Nã ab hac nullũ ferè carmen est. Etiã in cæteris admixtæ

sunt sententiæ oratione soluta, ex Senecæ libris pleræque decerptæ. Versus aut senarii sunt iambici, aut trochaici tetrametri catalectici, paucissimi iãbici tetrametri, quorũ aliquot nomine Publii & Laberii referũtur, ab Aulo Gellio & Macrobio, nonnulli reperiuntur & apud Senecã, oẽs prodigiose deprauati, quos maxima ex parte restituimus. Opusculũ hoc Cãtabrigiæ reperimus in mẽbranis accurate descriptũ, literis initialib⁹, colore & auro pictis, sed deprauatissime. Adiecti erant cõmentarii deum immortalẽ quàm absurdi. Neq; cœlum quod aiunt, neq; terrã attingebant. Singulis cõmentariolis subiectũ erat distichon hexametrũ, eandẽ sententiã aliis scilicet uerbis explicans, ad ostentationem opinor copiæ. Tales neniæ tum uiris etiam prælegebãtur, talibus ineptiis discruciabantur ingenia puerorum. Et sunt hodieq; qui indignantur linguarum peritiam, & bonas literas reuocatas in ludos literarios.

SENTENTIAE IVXTA LITERARVM ORDINEM.

LIENVM *est omne quicquid optando euenit.*

Ab alio expectes, alteri quod feceris.

Animus uereri qui scit, scit tuto ingredi.

Auxilia humilia, firma consensus facit.

Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.

Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.

Ad tristem partem strenua est suspitio.

Ames parentem, si æquus est, si aliter, feras.

Aspicere oportet quod possis deperdere

Amici uitia si feras, facis tua.

Aliena homini ingenuo, acerba est seruitus.

Absentem lædit, cum ebrio qui litigat.

Amans iratus multa mentitur sibi.

Auarus ipse miseriæ causa est suæ.

Amans quid cupiat scit, quid sapiat non uidet.

Amans quod suspicatur, uigilans somniat.

Ad

Ad calamitatem quilibet rumor ualet.
Amor extorqueri non poteſt, elabi poteſt.
Ab amante lachrymis redimas iracundiam.
Aperte cum eſt mala mulier, tum demum eſt bona.
Auarum facile capias, ubi non ſis idem.
Amare & ſapere uix deo conceditur.
Auarus niſi cum moritur, nil recte facit.
Aſtute crines dum cælantur, ætas indicatur.

Forte ſic. Aſtute dum cælatur, ſe ætas indicat.

Auarus damno potius quàm ſapiens dolet.
Auaro quid mali optes, ni ut uiuat diu.
Animo dolenti nihil oportet credere.
Alienum nobis, noſtrum plus alijs placet.
Amare iuueni fructus eſt, crimen ſeni.
Anus cum ludit, morti delitias facit.
Amoris uulnus idem qui ſanat, facit.
Ad pœnitendum properat, cito qui iudicat.
Amicos res opimæ parant, aduerſæ probant.

Forte ſic legendum ut conſtet ſenarius,
Amicum opimæ res parant, triſtes probant. troch.eſt.

Aleator quanto in arte eſt melior, tanto eſt nequior.
Amor ocioſæ cura eſt ſollicitudinis.
Arcum intenſio frangit, animum remiſſio.

Videtur inuerſus ſenarius. Conſtabit ſi legas,
Remiſſio animum frangit, arcum intenſio.
Reliqua non ſunt uerſus in hac litera.

Aberrare à fortuna tua non potes, obſidet te:
A quocunq; deſcenderis, magno apparatu ſequitur. A ſupereſt.
Acerrima uirtus eſt, quam ultima neceſſitas excutit.
Agat princeps curam, non tantum ſalutis ſed honeſtæ cicatricis.

A supereſt. A duabus cauſis præſtare princeps ſolet, ſi aut ſe uendicat, aut alium.

Bis eſt gratum quod opus eſt, ultro ſi offeras.
Bonarum rerum conſuetudo peßima eſt.
Beneficia dare qui neſcit, iniuſte petit.
Bonum eſt fugienda aſpicere in alieno malo
Beneficium accipere, libertatem uendere eſt.
Bona nemini hora eſt, ut non alicui ſit mala
Bis enim mori eſt, alterius arbitrio mori.
Beneficia plura recipit qui ſcit reddere.
Bis peccas, cum peccanti obſequium accommodas.
Bonus animus læſus grauius multo iraſcitur.
Bona mors eſt homini, uitæ quæ extinguit mala.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Blanditia, non imperio, fit dulcis Venus.
Bonus animus nunquam erranti obſequium accommodat.
Beneficia ſe dediſſe qui dicit, petit.
Beneuolus animus maxima eſt cognatio.
Beneficia ſæpe dare, docere eſt reddere.
Bonitatis uerba imitari maior malitia eſt.
Bona opinio homini tutior pecunia eſt.
Bonum tametſi ſupprimitur, non extinguitur
Bis uincit qui ſe uincit in uictoria.
Benignus etiam dandi cauſam excogitat
Bis interimitur, qui ſuis armis perit.
Bene dormit qui non ſentit quàm male dormiat.
Bonorum crimen officioſus eſt miſer.
Bona fama in tenebris proprium ſplendorem obtinet.
Bene cogitata ſi excidunt, non occidunt.
Bene perdit nummos, iudici cum dat nocens.

Bonis

Bonis nocet, quisquis pepercerit malis.
Bonus iudex est, qui nouit dispensare quod dandum est, & quatenus.
Bono iustitiæ proxima est seueritas.
Beneficium est eo carere, quod inuitus poßideas.
Beneficium est semper reddere bonitatis uerba
Bonum est reddere bona uerba, etiam inimicis.
Bona quæ ueniunt, nisi sustineantur, cadunt ut opprimant.
Bona, imperante animo, fiet pecunia.
Bonum apud uirum, cito moritur iracundia.
Breuis mens ipsa est memoria iracundiæ.
Bona turpitudo est, quæ periclum uindicat.
Bona comparat præsidia misericordia.
Beneficia dignis ubi das, omnes obligas.
Consueta uitia ferimus, nisi reprehendimus.
Crudelis in re aduersa est obiurgatio
Cauendi nulla est dimittenda occasio.
Cui semper dederis, ubi neges, rapere imperas.
Crudelem medicum intemperans æger facit.
Cuius mortem expectant ciues, uitam oderant.
Cum inimico nemo in gratiam cito redit.
Citius uenit periclum cum contemnitur.
Casta ad uirum matrona parendo imperat.
Cito ignominia fit superbi gloria.
Consilio melius uincas quàm iracundia.
Cuiuis dolori remedium est patientia.
Cottidie damnatur qui semper timet.
Cum uitia prosunt, peccat qui recte facit.
Contumeliam, nec facere fortis potest, nec ingenuus pati.

Conscientia amici nullius inuenit linguæ preces.
Contemni est leuius quàm stultitia percuti.
Cottidie est deterior, posterior dies.
Comes facundus in uia pro uehiculo est.
Cito improborum læta ad perniciem cadunt.
Crimen relinquit uitæ, qui mortem appetit.
Clementia in quãcunq; domum uenerit, felicem eam tranquillamq́; præstabit.
Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi.
Clementia est lenitas superioris aduersus inferiorem.
Consuetudo peccandi, multitudinem facit peccantium.
Coniunctio animi maxima est cognatio.
Discipulus est prioris posterior dies.
Damnare est obiurgare, cum auxilio est opus.
Diu apparandum est bellum, ut uincas celerius.
Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris.
De inimico non loquaris malum, si cogites.
Deliberare utilia, mora est tutissima.
Dolor decrescit, ubi quo crescat non habet.
Dediscere flere fœminam est mendacium.
Discordia fit charior concordia.
Deliberandum est diu, quod statuendum est semel.
Difficilem habere oportet aurem ad crimina.
Dum est uita grata, mortis conditio optima est.
Dari bonum quod potuit auferri potest.
Damnum appellandum est, cum mala fama lucrum.
Ducis in consilio posita est uirtus militum.
Diues quod donat timeas, cito raptum uenit.
Dimissum quod nescitur, non amittitur.
Difficilius est moderari, ubi dolori debetur ultio quàm ubi exemplo.

Desunt luxuriæ multa, auariciæ omnia.

ETiam innocentes cogit mentiri dolor.

Etiam peccato recte præstatur fides

Etiam celeritas in desiderio mora est.

Ex uitio alterius sapiens emendat suum.

Et deest & superat miseris cogitatio.

Etiam obliuisci quod sis, interdum expedit.

Ex hominum quæstu, facta fortuna est dea.

Effugere cupiditatem regnum est uincere.

Exuli ubi nusquã domus est, sine sepulcro est tanquã mortuus.

Trochaicus constabit si legas, Exuli cui nusquam domus est sine sepulcro est mortuus. Senarius si sic, Cui nusquam domus est sine sepulcro est mortuus.

Etiam qui faciunt odio habent iniuriam.

Eripere telum non dare, irato decet.

Exilium patitur qui se patriæ denegat.

Versus ita uidetur inuersus.

Se denegare patriæ exilium est pati.

Etiam capillus unus habet umbram suam.

Eheu quàm miserum est fieri metuendo senem.

Etiam hosti est æquus, qui habet in consilio fidem

Excelsis multo facilius casus nocet.

Errat si quis existimat tutum diu esse regem.

Ex sæua animaduersione nulla regi gloria est.

Euadere possunt pusilla mala, & uerba dare ingentibus obuiam itur.

Excusationem quærere uitium est, omnia ad deum relinque.

Eleemosyna non tam accipientibus, quàm dantibus prodest.

Ex spe præmij solatium fit laboris.

FIdem qui perdit quo se seruat in reliquum.

Fortuna cum blanditur, captatum uenit.

Fortunam citius reperies quàm retineas.

Formoſa facies, muta commendatio eſt.
Fruſtra rogatur, qui miſereri non poteſt.
Fortuna unde aliquid fregit, caſus eſt.
Fraus eſt accipere quod non poßis reddere.
Fortuna nimium quem fouet, ſtultum facit.
Fatetur facinus is, qui iudicium fugit.
Felix improbitas, optimorum eſt calamitas.
Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.
Futura pugnant ut ſe ſuperari ſinant.
Furor fit, læſa ſæpius patientia.
Ficta cito ad naturam reciderint ſuam.

Ordo inuerſus eſt, Cito ad naturam ficta reciderint ſuam.

Fidem qui perdit, perdere ultra nihil poteſt.
Facilitas animi ad partem ſtultitiæ rapit.
Fides ut anima unde abijt, eò nunquam redit.
Fidem nemo unquam perdit, niſi qui non habet.
Fortuna obeſſe nulli contenta eſt ſemel.
Fulmen eſt, ubi cum poteſtate habitat iracundia.
Fruſtra cum ad ſenectutem uentum eſt, repetes adoleſcentiam.
Falſum maledictum, maleuolum mendacium eſt.
Fœminæ naturam regere, deſperare eſt omnium.
Fer difficilia, facilia ut leuius feras.
Fortuna nulli plus, quàm conſilium ualet.
Fortuna uitrea eſt, cum ſplendet frangitur.
Feras quod lædit, ut quoſt prodeſt, perferas.
Fortuna quam nemo inuidet gratum facit.
Facilius priuatis ignoſcitur, pertinaciter ſe iudicantibus.
Frequens uindicta, paucorum odium reprimit, omnium irritat.

Non eſt carmen: niſi uelis eſſe trochaicum. Vindicta frequens paucorũ odium reprimit, omnium excitat.

Graue

GRaue præiudicium est, quod iudicium non habet.
Grauißima est probi hominis iracundia.
Grauis animi pœna est, quem post factum pœnitet.
Grauis animus dubiam non habet sententiam.
Graue est malum omne, quod sub aspectu latet.
Grauius nocet, quodcunq; inexpertum accidit.
Grauior inimicus, qui latet sub pectore.
Grauißimum est imperium consuetudinis.
Graue crimen etiam cum dictum est leuiter nocet.
Gradus à magnis ad maiora fit.
HEu quàm difficile est gloriæ custodia.
Homo extra corpus est suum, cum irascitur.
Heu quàm est timendus, qui mori tutum putat.
Homo qui in homine calamitoso est misericors, meminit sui.
Honesta turpitudo est pro bona causa mori.
Habet in aduersis auxilia, qui in secundis commodat.
Heu quàm miserũ est discere seruire, ubi sis doctus dominari.
Heu quàm miserum est lædi ab illo, de quo non poßis queri.
Hominem experiri multa paupertas iubet.
Heu dolor quàm miser est, qui in tormento uocem non habet.
Heu quàm multa pœnitenda incurrunt, uiuendo diu.
Habet suum uenenum, blanda oratio.
Homo toties moritur quoties amittit suos.
Homo sempēr in sese aliud fert, in alterum aliud cogitat.
Honestus rumor alterum patrimonium est.
Homo nescit, si dolore fortunam inuenit.
Honeste seruit, qui succumbit tempori.
Homo uitæ commodatus, non donatus est.
Hæredis fletus, sub persona risus est.
Hæredem ferre utilius est quàm quærere.
Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Hæc clementia principem decet,ut quocunq; uenerit,mansuetiora omnia faciat.

Haud minus turpia sunt principi multa supplicia, quàm medico multa funera.

Honestius est,cũ iudicaueris amare,quã cũ amaueris iudicare.

INferior horret,quicquid peccat superior.

Inimicum ulcisci,uitam accipere est alteram.

Id agas,tuo te merito ne quis oderit.

Inuitum cum retineas,exire incitas.

Ingenuitatem lædis,cum indignum rogas.

In nullum auarus bonus est,in se peßimus.

Inopi beneficium bis dat,qui dat celeriter.

Inopiæ parua desunt,auaritiæ omnia.

Carmen inuersum arbitror ita legendum,
Desunt inopiæ multa,auaritiæ omnia.

Instructa inopia est,in diuitijs cupiditas.

Inuitat culpam,qui peccatum præterit.

Iucundum est nihil,nisi quod reficit uarietas.

Ingenuitas non recipit contumeliam.

Impune in eum pecces,qui peccat rarior.

Ingratus unus miseris omnibus nocet.

In miseri uitia nulla contumelia est.

Ita amicum habeas,posse ut fieri inimicum putes.

Inuidiam ferre,aut fortis aut felix potest.

In amore semper mendax iracundia est.

Inuidia tacite,sed minute irascitur.

Iratum breuiter uites,inimicum diu.

Iniuriarum remedium est obliuio.

Iracundiam qui uicit,hostem superat maximum.

Iocum tacentem crimen faciat acrius.

In malis sperare bonum,nisi innocens,nemo solet.

In uindicando criminosa est celeritas.
Inhonesta res est suos uincere, satis est potuisse punire.
Imago animi sermo est, qualis est uir, talis oratio.
In felicitate se erigere, est felicitatem submittere.
Infelice felicitas est innocentia, nequitia ipsa pœna sui est.
Inimicum quamuis humilem, docti est metuere.
In calamitoso, risus etiam iniuria est.
Iudex damnatur, cum nocens absoluitur.
Ignoscere humanum, ubi pudet cui ignoscitur.
In rebus dubijs, plurima est audacia.
Illo nocens se damnat, quo peccat die.
Ita crede amico, ne sit inimico locus.
Iratus etiam facinus consilium putat.
Inuidia loquitur, non quod est, sed quod subest.
Irritare est calamitatem, cum te felicem uocas.
Ius omnem supra iniuriam positum scias.
Imbecillos oculos esse, qui ad alienã lippitudinẽ suffunduntur.
LOco ignominiæ est, apud indignum dignitas.
Laus noua nisi oritur etiam uetus amittitur.
Læso doloris remedium, inimici dolor.
Leuis est fortuna, cito reposcit quod dedit.
Lex uniuersi est, quæ iubet nasci & mori.
Lucrum sine damno alterius, fieri non potest.
Lasciuia & laus nunquam habent concordiam.
Legem nocens ueretur, fortunam innocens.
Libido indicium est, quo leuitas sapit.
Libido etiam cunctos sub uultu domat.
Lassa crudelitas, non est uocanda clementia.
MAlignum fieri, maxime ingrati docent.
Multis minatur, qui uni facit iniuriam.
Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

Mala causa est, quæ requirit misericordiam.
Mori est felicis, antequam mortem inuocet.
Miserum est tacere cogi, quod cupias loqui.
Miserrima est fortuna, quæ inimico caret.
Malus est uocandus qui sua est causa bonus.
Monstro similis est auaritia unica.
Malis displicere, laudari est.
Malus ubi bonum se simulat, tunc est peßimus.
Metus dum uenit, rarum habet somnus locum.
Mori necesse est, sed non quoties uolueris.
Male geritur, quicquid geritur fortunæ fide.
Mortuo qui mittit munus, nibil dat illi, sibi adimit.
Minus est quàm seruus dominus, qui seruos timet.
Magis hæres fidus nascitur quam scribitur.
Malo in consilio fœminæ uincunt uiros.
Mala est uoluptas alienis assuescere.
Magno cum periclo custoditur, quod multis placet.
Mala est medicina, ubi aliquid naturæ perit
Malæ naturæ, nunquam doctore indigent.
Miseriam nescire propriam, sine periculo est uiuere
Male uiuunt, qui se semper uicturos putant.
Maledictum interpretando facies acrius.
Male secum agit æger, medicum qui hæredem facit.
Minus decipitur, cui negatur celeriter.
Mutat se bonitas, cum irites iniuria.
Mulier cum sola cogitat, male cogitat.
Male facere qui uult, nusquam non causam inuenit.
Maleuolus semper sua natura uescitur.
Multos timere debet, quem multi timent.
Male imperando, summum imperium amittitur.
Mulier quæ nubit multis, multis non placet.

Misc

Misera est ægritudo animi, ob alienarum speciẽ miseriarum.
Misericordia non causam sed fortunam spectat.
Magnam fortunam, magnus animus decet.
Magni animi est proprium esse tranquillum iniurias atq; offensiones semper despicere.
Muliebre est, furere in ira.
Misericordia est uicina miseriæ, habet enim aliquid, trahitq; ex ea.
Malo ueris offendere, quàm placere adulando.
Morbum esse scias, nõ hilaritatẽ, semper arridere ridentibus, & ad omnium æstimationem ipsum quoq; os diducere.
Nihil agere, semper infelici est optimum.
Nil peccent oculi, si oculis animus imperet.
Nihil proprium ducas, quod mutari poßit.
Non cito perit ruina, qui ruinam timet.
Nullus est tantus quæstus, quàm eo quod habes carere.
Nescias quid optes, aut quid fugias, ita ludit dies.
Nunquam periclum sine periclo uincitur.
Non est tuum, fortuna quod fecit tuum.
Nihil prodest didicisse, si cesses benefacere.
Nulla est tam bona fortuna, de qua nihil queri poßis.
Nusquã melius morimur homines, quàm ubi libẽter uiximus.
Negandi causa nunquam auaro deficit.
Nondum felix es, si nondum te turba deridet.
Nã si nullos inimicos tibi parit iniuria, multos tamen inuidia.
Non aspicias quàm plenas quisq; manus Deo, *sed quàm puras admoueat.*
Non enim aliter nisi optimus animus, pulcherrimus Dei *cultus est.*
Non aliter uiuas in solitudine, aliter in foro.
Nihil petas, quod negaturus es.

Nihil

Nihil negabis, quod petiturus es.

Nihil magnum est in rebus humanis, nisi animus magna despiciens.

Nihil interest quo animo facias, quod fecisse uitiosum est:

Nam facta cernuntur, animus non uidetur.

Non quàm multis placeas, sed quibus, stude.

Nequitia ipsa pœna sui est.

Nam mala conscientia sæpe tuta est, secura nunquam

Neminem cito accusaueris.

Neminem cito laudaueris.

Nullum putaueris esse locum sine teste.

Nulla pusilla domus, quæ multos recipit amicos.

Nunquam scelus scelere uindicandum est.

Nimium altercando ueritas amittitur.

Non multũ supra eum eminet quis, cui se irascendo exæquat.

Nobilis professio sapientia est, quæ distributa suscipit incrementum, auarum dedignata possessorem, cito nisi publicetur elabitur.

Non alia facies est quieti moderatiq; imperij, quàm sereni cœli & nitentis.

Nullum ex omnibus clementia magis, quàm regem aut prælatum decet.

Nemo potest personam diu ferre fictam, ficta cito in naturam suam recidunt.

Nunquam liquidum syncerumq; ex turbido uenit.

Nullum morosius est animal, maiorq; arte tractandum quàm homo, & nulli magis parcendum quàm homini.

OMne peccatum est actio.

Omnis actio est uoluntaria, tum honesta quàm turpis.

Omne ergo peccatum uoluntarium est.

Omitte excusationem, nemo peccat inuitus.

Omne

Omne uitium habet patrocinium suum.
Odia multorum sub uultu, multorum sub osculo latent.
Omnia tũ pandũtur, cũ non dico si cecideris, sed si turbaueris
Omnis affectus habet, ut in eo, in quo ipse insanit, in idem putet cæteros furere.
Omnes uitam differentes, mors incerta præuenit.
Omnis dies uelut ultimus ordinandus est.
Opinantur de te homines male, sed mali, displicere enim malis laudabile est.
Oratorem te puta, si tibiipsi, quod oportet, persuaseris.
Odium oportet peccandi non metum facias.
Obiurgationi semper aliquid blandi admisce.
Optimũ est semper ignoscere, tanquam si ipse pecces quotidie.
Optimum est maiorum uestigia sequi, si recte præcesserint.
Omnis doctor in uitæ ratione peccãs, turpior est, ob hoc quod in officio, cuius magister esse uult, labitur.
Omni rei moderatio est abibenda, quæ sanabilia ingenia distinguere à deploratis sciat.
O uita misero longa, felici breuis.
PEccandi duo sunt genera, aliud ex proposito, aliud ex negligentia.
Pleriq; metu cessant peccare, non innocentia, profecto tales timidi, non innocentes sunt dicendi.
Prius quàm promittas, deliberes, & cum promiseris, facias.
Prius si negaueris, fecisse postea fallere est.
Propter causam multa amico dabis, multa etiam causæ contra amicum.
Pro eo religiosior eris, quo melior.
Præstabis parentibus pietatem, cognatis dilectionem.
Præstabis amicis fidem, omnibus æquitatem.
Pacem cum hominibus habebis, bellum cum uitijs.

Pecuniæ

Pecuniæ imperare oportet, non ſeruire.
Pecunia ſi uti ſcias ancilla eſt, ſi neſcias, domina eſt.
Pecunia non ſatiat auarum, ſed irritat.
Putandus eſt recte fortior qui cupiditates quàm qui hoſtes ſubiicit.
Patria eſt, ubicunq; bene uixeris.
Peiora ſunt tecta odia quàm aperta.
Propterea loquax inimicus minus quàm taciturnus offendit.
Proximum ad innocentiam tenet locum uerecunda peccati confeßio.
Pleriq; cum ſtultis male dicunt, ipſi ſibi conuitium faciunt.
Perturpe eſt enim quod obiicitur, in obiiciente cognoſci.
Pulcherrimum eſt omnia præſtare nihil exigenti.
Principium diſcordiæ eſt, aliquid ex cõmuni propriũ facere.
Pleriq; famam, pauci conſcientiam uerentur.
Poteſt non eſſe honeſtum quod non eſt liberum.
Parcendum eſt improbandis ciuibus, nõ aliter quàm membris languentibus.
Principum ſæuitia bellum eſt.
Peſtifera uis ualere ad nocendum.
Prope eſt ut libenter damnet qui cito.
Prope eſt ut non æque damnet qui nimis.
Peccandi uerecundiam facit ipſa clementia regentis.
QVidam quoſdam occidunt inimicos non quia habeant, ſed quia meruerunt.
Quam inimicum eſt nocuiſſe, uel quia oderis lædere.
Quanto iniquius eſt odiſſe quia læſeris.
Quam magnarum uirium eſt negligere lædentem.
Qui enim uindicat, ſentit.
Quis ſis intereſt, non quis habearis.
Quamuis agas id, ut ne quis merito tuo te oderit, erunt tamen

men

men ſemper qui oderint.

Quàm magnum eſt non laudari, & eſſe laudabilem.

Qui ſuccurrere petituro poteſt, cum non ſuccurrit, occidit.

Quid eſt homini inimiciſsimum? alter homo.

Qui propter pecuniæ uel libidinis amorem moritur, oſtendit ſe nunquam ſui cauſa uixiſſe.

Quæ ſunt maximæ diuitiæ? non deſiderare diuitias.

Quis plurimum habet? is qui minimum cupit.

Quid eſt dare beneficium? imitari Deum.

Quis eſt pauper? qui ſibi uidetur diues.

Quidam inimici graues ſunt, amici leues.

Quietiſsime uiuerent homines in terris, ſi duo uerba tollerentur. ſ. meum & tuum.

Qui paupertatem timet, timendus eſt.

Quod tacitum eſſe uis, nemini dixeris:

Quia non poteris ab alio ſilentium exigere ſi tibijpſe non præſtas.

Qui æquo animo malis miſcetur, malus eſt.

Qui ſeruis crudelis eſt, oſtendit in alios uoluntatem non deeſſe, ſed poteſtatem.

Qui ob hoc iniuriã facit, quia poteſt, cito deſinet, quia fecit.

Quid dulcius quàm habere amicum, cum quo omnia audeas, cui ſic credes ut tibi, cui ſic loquaris quaſi tecum.

Quammulti tales amicos habere uoluerunt, & ipſi tales eſſe non poſſunt.

Quomodo ſe fortuna & fauor inducit hominem.

Quicquid æquo plus futurum eſt, in partem humaniorem inclina uel præpondera.

Quid eo infelicius, cui iam malum eſſe neceſſe eſt?

Quid poteſt ab eo quiſquam ſperare quem malũ eſſe docuit.

Quotidie damnatur qui ſemper timet.

Quotidie est deterior posterior dies.

Quàm miserum est ab illo lædi, de quo non poßis queri.

Quid refert quantum habeas, multo illud plus est, quod non habes.

Repelli se homines facilius, quàm decipi ferunt.

Respue crudelitatem, & matrem crudelitatis iram.

Reuera memoria beneficiorũ fragilis est, iniuriarũ tenax.

Ridiculum est odio nocentis, perdere innocentiam.

Res uera est qui à multis timetur, multos timet.

Regibus est peius multo quàm seruientibus, reuera quia isti singulos, illi uniuersos timent.

Res ipsa ut ipsa re poßimus efficiet, si polliceri properamus honesta.

Rem maximam promittit sapientia, ut te reducat tibi

Recta ingenia debilitat uerecundia, praua confirmat audacia

Res optima est non sceleratos extirpare, sed scelera.

Recte parentem & inferiorem laudas, quia pertinet ad gloriam tuam

Res magnæ clementiæ est, indulgendo corrigere peccata magis quàm uindicando.

Rege incolumi mens omnibus una est. amisso, rupere fidem.

Regibus certior est, ex mansuetudine securitas.

Sunt quorum corpus innoxium est, & in mille facinorum furias mens ociosa discurrit.

Si in clientelam felicis hominis potentisq; perueneris, aut ueritas, aut amicitia perdenda est.

Si uis beatus esse, cogita hoc primum contemnere & contemni.

Si multis placuerit uita tua, tibi placere non poterit.

Solitudinem quærit, qui uult cum innocentibus uiuere.

Stultum

Stultum est timere, quod uitari non potest.

Semper dissensio ab alio incipiat, à te reconciliatio.

Succurre paupertati amicorum, imò potius occurre.

Secrete amicos admone, lauda palàm.

Si bene te institueris, pudeat te fieri deteriorem.

Si quis irascitur, pœnas ab alio expetit, à se exigit.

Seuerißime enim nos aduersum peccantes gerimus, & ipsi eadem committimus.

Seueritas aßidua, amittit autoritatem.

Sicut formosa pictura est, cuius nulla pars errat: sic formosus homo, in quo nulla peccati macula est. Proinde *hoc domi, hoc foris, hoc omni genere uitæ teneamus, ut nobis inexorabiles simus, exorabiles illis qui non nisi sibi dare ueniam nesciunt.*

Si inuitus pares, seruus es: si uolens, minister.

Scias eum multis uirtutibus abundare qui alienas amat.

Si non inuideas maior eris, nam qui inuidet minor est.

Scis quid inuidia est? dolor animi est ex alienis commodis.

Scito etenim illud, quia nulli inuidetur, nisi prædito bonitate.

Sunt multi qui plurimum uerbis, non re contemnunt, sed ipsa quæ spernunt clam furantur.

Seueritatem abditam, clementiam in procinctu habet.

Sapiens nihil facit quod non debet, & nihil prætermittit quod debet.

Seruis imperare moderate, laus est.

Si uis amari ama.

Sapiens & si contentus est se, tamen amicũ uult habere: sed hoc ob nihil aliud, nisi ut exerceat amicitiã, ne tam magna uirtus iaceat: non ad hoc ut dicit Epicurus, *ut habeat qui sibi aßideat, succurrat: sed ut habeat cui aßideat quando libet.*

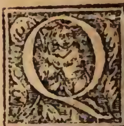
Timidus cautum ſe uocat, ſordidus parcum.
Tutißima res eſt nihil timere, præter Deum.
Tene ſemper uocis & ſilentij temperamentum.
Tamen & in hoc incũbe ut libentius audias quàm loquaris.
Tacere qui neſcit, neſcit loqui.
Triſtitiam ſi potes, ne admiſeris.
Turpe præbet ſpectaculum, animus æger.
Turpia ne dixeris, paulatim enim pudor rerum per uerba diſcutitur.
Tranſibit ſermo in affectum, ſi honeſta loquamur.
Tolerabilior eſt qui mori iubet, quàm qui male uiuere.
Tolerabilior pœna non poſſe uiuere quàm neſcire.
Talem diligentiam exhibe in amicitijs comparandis, ne incipias amare quem deinceps poßis odiſſe.
Tu primum exhibe te bonum, & ſic quæras alterum tui ſimilem.
Turpius nihil eſt quàm cum eo bellum gerere, cum quo familiariter uixeris.
Tam omnibus ignoſcere, quàm nulli crudelitas eſt.
Tam diu à periculo aberit populus quàm diu ſciet ferre frenos.
Tyrannus à rege diſtat factis, non nomine.
Tam deeſt auaro, quod habet, quàm quod non habet.
Vix quiſquam in bonum, niſi ex malo tranſit.
Vis omnibus eſſe notus, prius effice ut neminem noueris.
Vis habere magnum honorem, dabo tibi magnũ imperium, impera tibi.
Vide ſi adhuc malus eſt, ſimilibus parce:
Verum ſi eſſe deſijſti, quare alijs locum emendationis abcidas.

Vitium prius fuit obseruatio, nunc mos est.
Verum non dicimus nec audimus.
Vtilis educatio & disciplina, mores facit.
Vnde & bona cõsuetudo excutere debet, quæ mala incußit.
Viriliter feras quæ necesse est, dolor enim patiẽtia uincitur.
Verba rebus non personis accipienda sunt.
Vires tuas amici beneficijs, inimici iniurijs sentiant.
Vita omnis breuis est, ideo immortalitas est mors honesta.
Vir est bonus qui intantum perduxit animum suum, ut non modo nolit peccare sed etiam nôn poßit.
Vt aliquid auri extrahamus, terram peruertimus, ut summum bonum occupemus, scrutari pectus piget.
Virtutem cuius progressum uideris, nõ exitum eius finemq́; desperes.
Vlcera animi magis quàm corporis sananda sunt.
Volunt homines ita præceptum esse ut uiuunt, non ita uiuere ut præceptum est.
Vtendum est diuitijs & non abutendum, ut nec à superioribus contemnaris, nec ab inferioribus timearis.
Vbi usitata remedia non procedunt, tenta contraria.
Vbi discrimen inter bonos malosq́; sublatum est, confusio sequitur & uitiorum eruptio.
Venia est pœnæ debitæ remißio.
Vt fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu, sic animaduersiones magnarum potestatum terrent latius quàm nocent.
Vtinam lex homini esset, ut cum telo suo frangeretur, nec sæpius liceret nocere quàm semel.
ZElum de Deo tantum habeas, non contra homines. Zelari autem hominibus uitiosum est.

PROVERBIORVM SENECAE FINIS.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM ET CLARISSIMVM ANTISTITEM AC DOMINVM

D. Ioannem Taueram S. S. Rom. ecclesiæ, tituli diui Ioannis ante portam Latinam presbyterum Cardinalem, Archiepiscopum Toletanum, Hispaniarum primatem, maximum Castellæ Cancellarium, ac Regii Senatus Principem, Fernandi Pinciani utriusque linguæ in Salmanticensi Gymnasio professoris in Senecæ philosophi castigationes Præfatio.

VANTVM, quanq; celebre sit illustrissime ac clarissime Præsul inter omnes fermè Latinæ linguæ autores, qui ad nostra usque tempora peruenerunt, Annæi Senecæ Philosophi nomen, quotque elogiis, laudibus & titulis honestatum, nemo est (si modò in studiis humanarum disciplinarum aliquid promouit) cui non sit compertissimum. Cornelius Tacitus libro historiarum ab Augusti excessu XIII. amœnum Senecæ ingenium uocat, orationemq; ad usum Neronis principis ab eo compositam multum cultus prætulisse scribit. Idem autor libro XV. nouissimo quoque obitus momento eloquentia suppeditante, aduocatis scriptoribus pleraque tradidisse prodit, quæ post eius mortem in uulgus emanarint. Columella quoque uir ipse eloquentissimus, & qui nunquam pro dignitate satis extolli posit, libro rerum rusticarum tertio Senecam uirum excellentis ingenii & doctrinæ fuisse memorat. Hieronymus deniq; inter sacros scriptores omnium confessione primus, non dubitauit Senecam ob diuinum propè ingenium, eminentissimamq; eius, ac castissimam eruditionem in numero sanctorum scriptorum reponere. Sed citandis innumeris aliis (quos afferre possem) autoribus supersedeo. Neque enim committendum est, ut rem apud omnes testatissimam nimia laudandi sollicitudine dubiam faciam. Tanta est enim Senecæ nostri gloria, tanta in omni disciplinarum genere claritas, ut nullius testimonii summus uir & extra omnem ingeniorum alcam positus egere uideatur, præcipue quum extent eximia ipsius in utraque Philosophia monimenta, quæ satis magnum ac locuples testimonium perhibent eminentissimi eius ingenii, altissimæq; & incomparabilis sapientiæ. Sed enim quemadmodum

tempus

tempus edax rerum atq; inuidiosa uetustas (ut Naso eleganter canit) paulatim lenta consumunt omnia morte, ita ingeniis quoque quæ ab hac saltem communis calamitatis sorte excipi debuissent non pepercêre, sed in doctissimorũ scriptorum ac de omni posteritate benemeritorum monimenta etiam atq; etiam grassata sunt. Quorum maiorem partem nobis omnino interceperunt: aliam autem quam, ueluti humani generis miserta, reliquam nobis fecêre, ambustam, mutilam, laceram, ad nos transmiserunt. Accessit secunda doctrinarum pestis, crassa uidelicet, ac supina librariorum ignorantia, iam inde à priscis illis temporibus ad nostram usque ætatem ueluti per manus tradita, ac tantum non hæreditario iure relicta. Hoc igitur biceps malum quum in uniuersum, tam Græcis quàm Latinis autoribus sine ullo disciplinarum meritorum'ue discrimine perniciosissimum extiterit, nescio quo aduerso Hispanæ nationis fato in Senecam nostrum supra cæteros omnes atrocissimam exercuit lanienam, uix uti in tanto tanque memorando autore una aut altera linea (proh dolor) sine offensione & insigni aliqua macula transcurri posset. Conati sunt tamen professores nonnulli nostrorum temporum celebres, qui in uarios Latinæ linguæ autores obseruationes composuêre, opem aliquam tantæ iacturæ afferre, pleraq; in eo uitiosa loca restituentes, alia quæ expositionis indigere uidebantur enucleantes, multa in meliorem statum redigentes, homines prorsus quàm optime de tanto autore meriti, nec debita laude fraudandi. Inter quos præstantissimam in hac prouincia operã nauauit ætatis nostræ scriptor Erasmus Roterodamus: ante quem summã etiam laudem consecutus est Matthæus Fortunatus æditis in naturales Senecæ quæstiones annotationibus. Sed tot tantaq; erant portenta & monstra quæ Senecæ possessiones & latifundia obsederant, ut mirandum non sit, si homines alioqui doctissimos & lynceis oculis præditos aliqua fefellerint. Nos igitur uelut spicilegium facientes tantorum messorum uestigia consectati non pauca obseruauimus, laboriosa sane ac exquisita diligentia usi, exemplaribus scriptis & peruetustis. xv. & eo pluribus summa industria & labore hinc inde conquisitis. Harum igitur nostrarum castigationum in omnia Senecæ Philosophi opera, quæ ad quinque ferme millium numerum excreuerunt, triplex est (ut sic dicam) status. Quædam enim ueluti maiorum gentium ipsæ sese intrepide constanterq; defendunt, locumq; semel occupatum pertinaciter tuentes depelli ab eo nulla ui patiuntur. Aliæ non perinde ut priores iure suo confisæ, ita animatæ in

medium prodierunt,ut si quæ potiores superuenerint in earum locum subrogari deposcentes, omni contentione seposita, iure, lite, & causa cedere paratæ sint. Tertiæ & postremi ordinis admonendi magis lectorem causa adiectæ sunt, quàm quòd fiduciam haberent auxilium aliquod præsentaneũ studiosis subministrare posse. Quædam enim eius notæ fuerunt, ut quamuis prima fronte nullius utilitatis adminiculi'ue speciem præferant, dissimulari tamen non debuerint felicioribus ingeniis ueritatis explorandæ, ac è tenebris in lucem aliquando eruendæ ansam suppeditaturæ. Breuitati in primis studuimus, uel operis conditione id exposcente, in quo maiorem partem castigationum nostrarum fulciendam habuimus, non uaria & remota autorum lectione, (ut aliâs fieri assolet) sed sola antiquorum codicum fide, uel quod bonis horis studiosorum lectorum parcendum erat, in tanto præsertim antiquissimorum & eminentissimorum auctorum prouentu, qui felici quadam nostrorum temporum sorte quotidie eruderantur. Quam ob rem non est quod quisquam aut in dicendo cultum, aut in prodendo reconditam aliquam doctrinam (quæ duo alioqui in me sunt perquàm exigua) in præsenti opere desideret. De reliquo illud habemus persuasum, si benignus lector ea quæ in Seneca à nobis obseruata sunt curiose rimari uoluerit, cum autoris uerbis cõtulerit, minutissima quæq; expenderit, & cuncta ad examen censuramq; uocauerit, fore ut laborem à nobis susceptum neq; superuacaneum, neq; pœnitendum putet. Quum igitur nostra hæc qualis qualis fœtura publicũ acceptura esset, reformidaretq; in conspectum hominum progredi, nisi sublimi aliquo & excelso patrocinio cõmunita, te Antistes clarissime ex omni Hispanorum principum albo delegimus, cuius splendidissimum nomen in ea inscriberetur. Idq; fecimus plurimis & iustissimis rationibus compulsi. Tum quòd hominis Hispani compositio, & in autorem Hispanũ ac inter Hispanos omnes autores celeberrimum consentaneum fuit, ei potissimum præsuli ac protomystæ nuncupari, qui inter cæteros omnes Hispaniæ principes principem locum obtinet. Deinde quod (ut ait Papinius) qui bona fide deos colit, ueneretur & sacerdotes. Cui igitur qui se literarum cultores profitentur causatius monimenta sua dicare possunt, quàm ei principi qui literarum claritate magis etiam quàm tot honoribus, dignitatibus, titulis cæteris omnibus antecellat. Sed non est huius loci eminentissime Præsul omnes fortunæ, naturæ, & sublimis animi tui dotes consectari. Speciem dignã imperio, ut dixit Euripides, & repetitũ est à Platonico Porphyrio. Summam

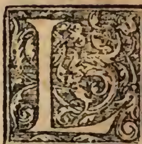
in obeundis rebus prudentiam, Altißimum & præsentaneum consilium, Aequitatem iustitiamq; admirandam, Manus innocentissimas, Propensam beneficentiam, Singularem quandam & incredibilem erga nos etiam infirmæ notæ homines clementiam & humanitatem. Vt quod de Tito Romanorum principe Plinius secundus scribit, id omni ex parte magnitudini tuæ quadret, nihil in te fortunæ amplitudinem mutasse, nisi ut prodesse tãtundem posses ut uelles. Nam si hæc & innumera alia quæ spatiis exclusus iniquis missa feci persequi libuisset, finis huic præfationi nunquam esset inuentus. Illud tantum si dixero uerbum non amplius addam. Inculpatæ uitæ tuæ integritatem ac morum sanctimoniã, ita cunctorum hominum oculis obuersari, sic omnium mentibus inhærere, ut ad eam perinde, ac exemplar quoddam absolutißimum, & (ut dici solet) Polycleti canonem, qui sanctè & innocenter uiuere instituerunt, actus suos omnes & opera dirigant. Ardua res hæc est (festiuißimus ait Poëta) opibus non tradere mores, & quum tot Crœsos uiceris esse Numam. Hinc nimirum illud cõsecutum est, tãtum ut amplitudo tua ualeat gratia & autoritate apud Cæsaream maiestatem inuictißimi Imperatoris CAROLI, principis nunquam satis laudati, neq; item laudandi, ut quod summus Poëta canit, eius te sine nil altum mens incohet. Accipe igitur splendidißime Princeps munusculum hoc ab homine tenuis quidem fortunæ profectum, sed amplißimo tuo nomini & summarum tuarum uirtutum claritudini addictißimo, tãquam degustationem quandam & argumentum summæ eius in te obseruantiæ. Quòd si per summas tuas & arduas occupationes aliquando euoluere uacauerit, probariq; & placere excellentiæ tuæ labores & uigilias nostras intellexero, non minoribus postea, sed fortasse etiam plenioribus donis (quæ nunc sub incude sunt) cum amplitudine tua agam.

*

IN OMNIA L. ANNAEI SENECAE SCRIPTA

FERNANDI PINCIANI VIri Græce Latineq; doctissimi, Castigationes, utilissimæ faustè occipiunt.

IN LIB. PRIMVM DE BENEFICIIS.

CAP. I. V C I I Annæi Senecæ ad Ebutium liberalem cætera.] Docuimus in Plinianis annotationibus scribendum esse, Annęi, per diphthongum in penultima ex auctoritate Terentiani Grammatici. Annæus Seneca, & Pomponius ante secundus. Et infrà, Sibi enim quisq; debet quod à nesciente accepit.] Beneficiū posse à nesciente dari negat lib. 6. Seneca adiecta ratione. Item lib. 9. controuersiarum. Beneficium inquit est, quod totum eius causa præstatur in quem confertur. Proinde probo lectionem quorumdam codicum qui non legunt hîc nesciente, sed negligente. Quam uidentur confirmare uerba statim ante præcedentia. Et ideo non est negligenter dandum. Et infrà lib. 2. Nam qui negligens est in accipiendo, quum omne beneficium recens placeat, quid faciet quum prima eius uoluptas refrixit. Videtur appellare Seneca negligenter dare aut accipere beneficiū, non alacri & læto animo utrumq; facere. Et infrà. Vtuntur natura sua & cuncta, interq; illa ipsos munerum suorum malos interpretes iuuant.] Scribendum reor, Vtuntur natura sua. Cunctanturq;. Illos ipsos munerum suorum. Et infrà, Quibus turpe est non reddere. Scilicet quàm multi indigni sunt luce.] Scribe: Quibus turpe est non reddere, si licet. Quam multi indigni sunt luce ex uetere lectione. Et infrà, Qui beneficium non reddit non magis peccat, quàm qui non dat citius.] Castigo: Qui beneficium non reddit magis peccat. Qui non dat citius. Nam in exemplaribus diui Francisci Salmanticensis & publicæ eius urbis academiæ secunda negatio, non, desideratur omnino. Præterq; putamus nos particulam, quàm, remouendam, ut sensus fiat perspicuus & tanto autore dignus.

CAP. II. Tantum erogatur.] Verior quorundam codicum lectio.

lectio. Tantum eroga. & infrà.

CAP. III. Sed utrumlibet ex istis iudicauerim.] Corrige, Sed utrumlibet ex istis iudica uerum. ex correctissimo exemplari cœnobii diuorum Facundi & Primitiui. Et infrà, Aeglem maximã natu appellauerit.] Castiga. appellauit. ex uetere lectione. Et infrà, Prout cuiq; uisum est conuenire deflectit.] Verbum, conuenire, superuacaneum est, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà, Pasithoam appellauit.] Scribendũ Pasitheam, non Pasithoam, ex Homero XIIII. Iliados, & uetere lectione. Et infrà, Non quia beneficia ratio commendat uel oratio.] Postrema duo uerba, uel oratio, aduentitia putamus ab aliquo studioso in margine libri sui scripta, adnotante sic in aliis exemplaribus haberi, postea per incuriam librariorum in contextum relata. Cuiusmodi uitia non pauca tum in aliis, tum in hoc præcipuè autore admissa sunt, negotium nõ mediocre eius studiosis exhibentia. Et infrà. Nam præter ista quæ Hecaton scripsit.] Vetus lectio, transcribit, agnoscit, non scribit. Hecatonis autem testimonio sæpe aliâs Seneca utitur, & plerique alii autores, ut dubitandum non sit de integritate eius dictionis.

CAP. V. Debere enim dicit se.] Est scriptus codex in quo non habetur, dicit, sed putat. Et infrà, Amisso eo per quod datum est.] Particula, per, superfluit si ueteri lectioni credimus: quod confirmant uerba sequentia. Manet etiam sine illis quod in illos datum est. Vbi etiam corrigendum arbitramur, quod in illis datum est. Et infrà, Quid habet per se corona pretiosum.] Exemplar diui Francisci, speciosum legit, non pretiosum, & ut sentio rectius. Indicant id uerba paulo ante præcedentia, ut alicubi sit species recti, alicubi ipsa res.

CAP. VI. Itaque boni etiam farre ac fictili religiosi sunt.] Nullus ex scriptis codicibus, fictili, agnoscit, sed partim ficiola, partim ficilla. Exemplar Facundi & Primitiui minus deprauate, fitila. Castigo, fritilla: Genus id erat pultis sacrificiis familiare.

CAP. VIII. Alcibiadis parem diuitiis animum.] Legendum puto, Alcibiadem pari diuitiis animo, uel sic. Alcibiadis compara diuitiis animum.

CAP. IX. Qui se pretium sui fecit.] Vetus lectio. Pretium se sui fecit. Et infrà, Difficilem aditum præbet.] Quædam scripta exemplaria addunt negationẽ, non difficilem aditum præbet. Et infrà, Spesq; improbas nihil se adiuturis uerbis fouet. Castiga, spesq; improbas nihil re adiuturus uerbis fouet, ex eisdẽ. Et infrà,

At eius peior est opinio, qui lingua asper.] Sūt codices qui legūt, At peior opinio si lingua asper. Scribendum existimo, At peior opinor qui lingua asper. Et infrà. Nec clam sed aperte quidam ludibrio habitis.] Scribendum per transpositionem uerbi quidem, nec clam quidem, sed apertè ludibrio habitis. ex scripta lectione.

Et infrà. Inhumanus ac maliuolus.] Eadem, Inurbanus, mali moris. Et infrà. Indecentissimum sponsaliorum genus est.] Corrigendum reor. Hinc decentissimum spōsaliorum genus est.] Vel sic. Inde decentissimum sponsaliorum genus est. Et infrà. Nisi qui abduxit iam raptam. Agros spargere auaritiam recolligere certant.] Vetusta lectio, Nisi qui abduxit. Iam rapta spargere. Sparsa erant, agri auaritia recolligere certant. ut possit forte, pari, non agri scribi. Cæterum hunc locum sicuti pleraq; alia huius operis in medium relinquimus, ut ingeniosus lector pro captu ingenii sui aut emendet aut in meliore statu reponat.

CAP. X. Præseferens animi deformitatem.] Scribe, Corpore præ se ferens animi deformitatem, ex eadem. Et infrà. Sine ullo meo incōmodo.] Veteres codices nō agnoscunt uerbū, incōmodo, sed partim legunt sine ullo meo, partim sine ullo meo merito.

CAP. XI. Iam cætera ex abundanti ueniunt.] Particula, Iam, in nonnullis exemplaribus desideratur, & pro uerbo, Sequemur, quod mox paulo habetur, Videamus, legunt, non sequemur.

Et infrà. Vt toties nobiscum sit quoties cum illo sit.] Scribe, ut toties nobiscum quoties cum illo sit, ex uetere lectione.

CAP. XII. Eodem magis duratura quæramus.] In quibusdam codicibus. Eoq; magis duratura queramus. In exemplari meo domestico gallicana manu scripto. Et eo quidē magis. Et infrà. Apud paucos post remanet gratia.] Castigandum putamus contra omnia exemplaria. Apud paucos post rem manet gratia. Et infrà. Sic in beneficio sensus communis.] Lego, Sit, non Sic. Et infrà. Tempus, locum obseruet, personas.] Præpostere locatæ dictiones. Lege, Tempus, Locum, Personas obseruet, ex codice cœnobii diui Francisci Salmanticensis antiquissimo & emendatissimo ac plane uenerandæ fidei.

CAP. XIII. Vbi illa defecerant.] Fideliorem lectionem du cimus, ubi illi defecerant: hoc est Hercules & liber.

CAP. XIIII. Nulli gratum est.] Quædam exemplaria: nulli datum est. Et infrà. Morbo suo morem gessit.] In quibusdam codicibus, Minime, Morbo suo morem gessit. Et infrà. Illa enim in quantumlibet exeat.] Omnis antiqua lectio. Illa uero in quan-

tumlibet exeat. Et infrà. Ille accepit quum rogaſſet, ego quum rogarer.] Quædam exemplaria. Ille accepit quum rogaſſet, ego quum non rogarem. Alia, Ille accepit quum rogaſſet, ego non rogaui. Et infrà. Ne perperam monitiones noſtras exaudit.] Exẽplar Academiæ Salmanticenſis, Ne perperam monitiones noſtras exaudiat.

CAP. XV. Non quòd quilibet caſus.] Dictio, quòd, expungenda, ex uetere lectione. Alioqui legendum erat inuerſo ordine, quod non quilibet caſus. Et infrà. Et quorundam beneficium male quam iudicium.] Coniunctio, &, delenda eſt, ex eadem.

Et infrà. Quid ergo iſta inter ſe mixta diuidimus?] Diſtincte ſcribendum, Quid ergo? iſta inter ſe cætera.

IN LIB. II. DE BENEFICIIS.

CAP. I. SI SIC demus quomodo uellemus accipere.] Antiqua exemplaria. Sic demus quomodo uellemus accipere. Et infrà, Et ſic dare tanquam ſi ſibi raperet.] In eadem ſuperfluit particula, ſi, Nam legendum eſſe eriperetur, non raperet, alii ante me annotarunt. Codices alii, tanquam ſibi eriperet. Et infrà, Proximus eſt autem neganti qui dubitauit.] In eadem, Proximus eſt autem à negante qui dubitauit. Et infrà. Sed aduerſus ducentem male retinuit.] Tria illa uerba, ſed aduerſus ducentem, non agnoſcunt nonnulla exemplaria. Et infrà. Parata facile occurrentia, ubi nulla mora fuit.] Scribe: Parata, facilia, occurrentia, ubi nulla interuenit mora, ex uetere lectione. Et infrà. Os concurrat & ſuffundatur rubor.] Eadem, Os concurrat & ſuffundatur rubore. Scribendum exiſtimo contra fidem omnium exemplarium. Os corruat, non os concurrat, ut uerba etiam mox paulo ſequentia indicant. Modeſtum uerbum eſt, Oneroſum & demiſſo uultu dicendũ, rogo. Et infrà. Quoniam quidem ut maioribus noſtris grauiſſimis uiris uiſum eſt.] Duo illa uerba, grauiſsimis uiris, in exemplaribus aliquot non leguntur. Et ſcribo, Quandoquidem, non quoniam quidem, frequentiſsima in hoc autore menda. Et infrà, Tacite malimus & intra nos precari.] Vetus lectio, tacite malumus, & intra nos metipſos precari.

CAP. III. Vt illum caſtiges quòd tardior in rogando fuit.] Eadem, ut ille ſe caſtiget quòd tardior in te rogando fuit. Et infrà. Quàm ſi multiplicatum hoc ad me de quo loquebar alia uia perueniſſet.] Verba illa, de quo loquebar, non ſunt Senecæ ſi fidem adhibemus ſcriptis codicibus.

CAP. IIII. Quam ubi quòd impetraſti rogandum eſt.] Exemp

Exemplar diui Francisci, quàm ubi quid impetrasti rogãdum esse.

Et infrà. Vt beneficia tua illibata & integra.] Scribe, ut beneficia tua illibata, ut integra, ex uetere lectione.

CAP. V. Potes ob id ingratus esse.] Castiga, potest ob id gratus esse? ex eadem. Et infrà. Est enim bonarum etiam rerum sollicita expectatio.] Scribo. Est enim bonarum etiam rerum sollicitis expectatio grauis, ex eadem. Et infrà. Aut gaudere beneficio suo tardius manus affert.] Legendum permutato ordine: aut gaudere tardius beneficio suo manus affert, ex eadem. Et infrà. Et proprium est libenter facientis cito facere.] In exemplaribus diuę Mariæ & diui Francisci urbis Salmanticensis aliter hæc uerba leguntur, & propriũ est benefacientis libenter & cito facere. Et infrà. Qui tarde dedit & diem extrahens profuit.] Quidam codices, Qui tarde & diem de die extrahens profuit. Alii, Qui tardę fecit diu noluit, & qui de die diem extrahens profuit.

CAP. VI. Sed in infinitũ interest.] Præpositio, in, superuacanea est, ex uetere lectione. Et infrà. Etiã si qđ erit de quo uelis admonere.] Breuior scripta lectio, etiã si quid uelis admonere, & infrà.

CAP. VII. Vt æri alieno succurreret.] Variant exemplaria. Quædam legunt, ut ære alieno grauato ei succurreret. Alia, ut ære alieno eius succurreret. Et infrà. Sed creditores conuocare.] In quibusdam codicibus, onerare legitur, non conuocare, ut legendũ forte sit, sed credito exonerare. Subiicit enim paulo post, Liberauit illum à creditoribus, sibi non obligauit.

CAP. VIII. Reprehendere est ut in transitu de hac quoque parte dicam.] Corrigo. Deprehendere est. Et ut in transitu de hac quoque parte dicam, ex uetere lectione.

CAP. X. Et ne hoc quidem confitenti deesse sibi in sumptum ad necessarios usus.] Puto scribendum, & ne sic quidem confitenti deesse sibi in sumptum: ut sit in sumptus quòd analoma Græci uocant. Posset etiam legi, Et ne hic quidem confitenti: hoc est in morbo. Et infrà. Puluino eius ignoranti sacculum subiecit.] Scribe: ignorantis, non ignoranti, ex scripta lectione. Et infrà. Ego sciam me dedisse.] Festiuiorem reddes orationem si inuersis dictionibus legas, ego sciam dedisse me.

CAP. XI. Non est memoriæ reuocandum.] Corrige. non est memoria renouanda, ex uetere lectione. Et infrà. Nisi ut aliud dando prioris admoneas.] Scribendum: nisi ut aliud dando prioris admoneas, ex eadem. Et infrà. Et hoc laudabitur quod ipse non narras.] Sunt codices in quibus, narrabitur, legas, non

laud

laudabitur, lepidiore sic & efficaciore sensu. Et infrà. Quæ ego magis uelle me scio præstare quàm posse.] Variant exemplaria. Quædam legunt, ego magis uelle me scio præstare quàm præstitisse. Alia sic, Sed & ego magis uelle me scio omnia illi præstare quàm adhuc præstitisse. Et infrà. Multa cura sata producuntur ad segetem.] Perducuntur scribendum, non producuntur, ex uetere lectione. Et infrà. Nec tamen tuta sunt.] Emenda. Hæc tamẽ irrita sunt, ex eadem. Et infrà. Sed ut ames.] Delenda particula, ut, ex eadem. Et infrà. Detrahenda est inanis iactatio.] Sunt exẽplaria in quibus legitur, Detrahenda est inanis manus iactatio.

CAP. XII. Cæsar dedit uitam.] Scribe. C. Cæsar dedit uitam, ex scripta lectione. Et infrà. Porrexit ad osculandum sinistrum pedem.] Particula, ad, non habetur in eadem. Et infrà. Qui excusant eum negant id insolentiæ causa factum.] Quædam exemplaria. Qui excusant & negant id. Alia breuius. Qui excusant id insolentiæ causa factum. Et infrà. Si senator senex submissis honoribus.] Scribendum forte, si senator senex summis usus honoribus. Et infrà. Pigros suos.] Quid si legas pictos soccos. Nam soccos muliebres picturis uariari nemo nescit. Et usum C. Cæsarem mulieribus soccis Tranquillus in eius uita prodit.

CAP. XIII. Et omne beneficium in iniuriam conuertis.] Lege, ut omne beneficium, ex uetere lectione. Et infrà. Vno modo persuadebimus ne beneficia insolentia perdant.] Scribendum. Vno modo istis persuadebimus ne beneficia sua insolentia perdant, ex eadem. Et infrà. Quæ tumultuosius data sunt.] Quò non quæ, eadem.

CAP. XIIII. Vt frigida ægris negamus.] Frigidam legendũ, non frigida, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Et merito quum ad mentem bonam redierit.] Deest dictio, quidem, & merito quidem quum ad mẽtem bonam redierit, ex uetere lectione. Et infrà. Quod nunquam in malum uertatur.] Eadem, uertat agnoscit, non uertatur, ut illud. hos illi quod nec bene uertat. Et mox paulo adiuuabo, non iuuabo legitur. Et infrà. Siue ambitionis calor abducit à tutis non committam.] Exemplar diui Francisci fidelius hunc locum legit quàm reliqua quæ hactenus ad manus meas uenerint. siue ambitionis calor abducit à tutis, non à semetipso uim sibi inferri patiar, nec committam.

CAP. XV. Ita qui quantum det ostendit munus suum non commendat sed exprobrat.] Scribe per minorem, ita qui quantum det ostendit munus suum commendat, non exprobrat, ex uetere

lect

lectione. Et infrà. Tecum inter illa quæ donabis examina.] Sic prior æditio. Corrige, & ipsum inter illas quod donabis examina. ex eadem.

CAP. XVI. Et cum regia sit est stultisima.] Antiquus codex, & tamen regia quum sit stultisima. Et infrà. Personarum ac dignitatum proportio.] Ratio legitur in exemplari diuorum Facundi & Primitiui, non proportio.

CAP. XVII. Nihil tam exiguum est quod non honeste regis humanitas tribuat.] Quædam exemplaria. Nam nihil tam exiguum est quod nō honestet regia humanitas. Et infrà. Aut mittentis studio.] Duo scripta exemplaria, dubio agnoscunt, non studio. Quid si legas, deuio. Et ultra. Vt malignis cursoribus propositum est.] Lusoribus, non cursoribus antiqua lectio.

CAP. XVIII. Per totam uiam eundum est.] Vitam lege, nō uiam, ex eadem. Et infrà. Subsequuntur autem plurima.] Sequuntur: eadem, non subsequuntur. Et infrà. Etiam post iniuriā posis.] In scriptis quibusdam codicibus post hæc uerba sequitur; ubi amicitia iucundam alicui eam fecit & iustam. In aliis, ubi amicitiam alicui iucundam causa fecit & iustam. Et infrà. Honestam uitam sequi uolentibus.] Scribe. Honesta sequi uolentibus, ex uetere lectione.

CAP. XIX. Tyrannum pone.] Si sic legas sensus non procedit. Vide itaque an tyrannicidam placeat legi pro tyrannum.

CAP. XXI. Venire in disputationem potest aliquando.] Scribe aliquam, non aliquando, ex uetustis exemplaribus. Et infrà. Et infamis repromittit.] Castiga. & infamis ore promittit, ex exemplari Facundi & Primitiui. Loquitur enim ut paulo pòst apparet de illis quorum teterrima libido, ut Lactantius inquit, nec capiti quidem parcit. Et infrà. Viuam cum obscœno? Non uiuam cum redemptore.] Scribendum reor. Viuam cum obscœno? Non, Viuam cum redemptore? Non, partim ex uetere lectione, partim ex coniectura. Et infrà. Quæm Cæsar occidit.] Corrige. quem C. Cæsar occidit, ex uetere lectione.

CAP. XXII. Vtrum hoc munera accipere est an senatum legere.] Hæc uerba inuectitia sunt, ut arbitror, & aliunde in Senecæ contextum irrepserunt. Certè in exemplari bibliothecæ diuæ Mariæ non habentur omnino.

CAP. XXIII. Ita accipienti adhibenda concio est.] Exemplar Gymnasii Salmaticensis conscio legit, non concio. Vt putem legendum in totū sic, ita accipiēti adhibendus conscius est. dixerat enim

enim paulo ante, Testem beneficii & conscium uitant. Et infrà. Quidam uolunt nomina secum fieri.] Scribendum reor, uolunt, potius quàm nolunt. Et infrà. Quibus iam ante dignitatem debent.] Quibus uitam aut dignitatem debent. Codex diui Francisci.

CAP. XXIIII. Quia nec referre potest gratiã nisi qui meminit.] Adde ex eodem, & qui meminit eam refert. Et infrà. Non mihi opus est.] Lege, non quidem mihi opus est, ex uetustis exemplaribus. Nec adduci possum ut credam Senecæ esse uerba illa, quæ statim ante habentur tanquam qui dicat, sed glossema.

CAP. XXV. Nec ad spem quidem exequendi unquam beneficii accedere.] Lege, quàm nec ad spem quidem exæquandi unquam beneficii accedere: ex eisdem. Et infrà. His atq; eiusmodi uocibus agamus.] Scribendum ex eisdem. His atque eiusmodi uocibus id agamus.

CAP. XXVI. Nec satis pro suo precio æstimatum putet.] Castiga, nec satis suo precio se æstimatum putet: ex eisdem.

CAP. XXVII. Ingenii fuit sterilis tam pusilli quàm animi.] Sic prior æditio, quam lectionem agnoscunt antiqua omnia exemplaria. Cuius loco substituendam puto inuerso uerborum ordine, ingenii fuit tam sterilis quàm pusilli animi. Et infrà. Derisum à labore irrito liberauerat.] Vetus lectio, derisu ac labore irrito liberauerat. Et infrà. Nec hoc quidem faciet si unus est ultra se. Cupiditas se porrigit.] Scribendum, Nec hic quidem faciat si unus est. Vltra se cupiditas porrigit: ex eadem.

CAP. XXVIII. Quanto est simplicius quanto purius.] Eadem Prudentius agnoscit, non Purius: ut fortè commodior lectio sit prudentius.

CAP. XXIX. Et quidem professi sapientiam quæruntur quod non magnitudine corporis æquemus elephantes] Lego per minorem: etiam quidam professi sapientiam. Deinde scribe per maiorem. Quæruntur quòd non magnitudine corporum æquemus elephantos: partim ex uetere lectione, partim ex coniectura. Et infrà. Multa animalia nandi felicitate.] Expende an sit commodior lectio, facilitate, quàm felicitate. Et infrà. Pares animalibus habeamus.] Hæc uerba in nullo antiquorum exemplarium habentur. Et infrà. Et in negligentes nostri deos querimoniam iaciunt.] Scribe, & negligentes nostri deos. reliqua desiderantur in uetere lectione. Et infrà. Quòd non bona ualetudo & uirtus inexpugnabilis.] Vitiis eadem, nón uirtus agnoscit. Et infrà. Voluerunt

luerunt secula sortiri.] Eadem secũda agnoscit,non secula. Legendum puto secundas:ut paulo post, ab ipsis proximos nos collocauerunt. Et libro tertio de Ira. Optimum iudicauit quicquid dixisset sequi,& secundas agere. Et infrà. Quanto ueIociora assequamur.] Consequamur uetus lectio,non assequamur. Et infrà. Magna accepimus,maiora non debuimus.] Scribendum,Magna accepimus,maiora nõ cepimus:ex eadem, ut sit exornatio Paranomasia,siue Annominatio literarum detractione.

CAP. XXX. Hæc mihi liberalis.] Lege, Hæc mi liberalis, ex eadem. Et infrà. Etiam inter cætera.] Etiam in cætera. exemplar scholarum Salmanticensium. Et infrà. Ab infirmitate atque inopia eruat.] Petat,nõ eruat. uetus lectio. Et infrà. Referre gratiã facile est.] Superuacaneum est uerbum,gratiam. ex eadem.

CAP. XXXI. Prodesse ei cui dat ex uoluntate supra est.] Castiga,prodesse ei cui dat & uoluptati sibi esse. ex eadẽ. Et ultrà. Peruenitq; ad me animus eius.] Scribendum arbitror munus, non animus. Et infrà. Nihil de reditu cogitare.] Scribe per duplex d redditu,uel contra omnia exemplaria. Et infrà. Non quicquid potero & faciam & reddam.] Corrigendum arbitror. Non quicquid potero faciam ut reddam.

CAP. XXXII. Licet animo benignissimo acciperet.] Scribe acceperit,non acciperet. ex uetere lectione. Et infrà. Et expedite remisit quam acceperat.] Legendum puto exceperat, non acceperat: Nam præcesserat paulo ante pilam iacere & diligenter excipere. & sequitur qui pilam ut oportebat excepit. Et infrà. Ludus per se imperfectus est.] Corrige, tamen lusus ipse imperfectus est. ex uetusta lectione.

CAP. XXXIII. Ergo gratus sum.] Emendatiores codices, Ego gratus sum. Et infrà. Perfecit opus suũ etiam si non uendidit.] Deest dictio, Phidias, Perfecit opus suum Phidias: ex eisdem. Et infrà. Fructus primus illæ conscientiæ.] Deest uerbũ substantiuum, est, fructus primus ille est conscientiæ. ex eisdem. Et infrà. Secundus est & famæ & eorũ quæ præstari inuicem possunt.] Legendum reor. Secundus est famæ. Tertius eorũ quæ præstari inuicem possunt,ut paria sint imaginis membra. Erroris causam fuisse opinor similitudinẽ ternarii numeri per cõpendium scripti in exemplaribus antiquis cũ figura qua in eisdẽ effigiatur coniunctio, &, Et infrà. Itaq; quum benigne acceptũ est,beneficium est. Qui dedit gratiam quidem iam recepit.] Castigandum puto. Itaque quum benigne acceptum est beneficium,is qui dedit.

CAP.

CAP. XXXIIII. Primum fecit. Bono animo bonum obtulit.] Exemplar Facundi & Primitiui. Plurimum legit, non primum. & rettulit mallem legeres, quàm obtulit. Et infrà. Post deinde.] Legendum existimo. Post diuide. Et infrà. Res esse magis quàm uérba.] Castiga plures res esse, quàm uerba. ex exemplari scholarũ Salmanticensiũ. Et infrà. Sed aliunde cõmodatis, quia pedem & nostrũ dicimus.] Corrigendũ. sed alienis cõmodatisq;. Pedem & nostrum dicimus. ex uetere lectione. Et ultrà. Fortitudo est pericula iusta contemnens.] Scribe. Fortitudo est uirtus pericula iusta contemnens. ex eadẽ. Et infrà. Vt & ille fortis dicatur.] Sunt codices in quibus particula, ut, non habetur. Et infrà. Sic beneficium est & actio dicitur beneficii.] Sic prior æditio. Quidam codices. Sic beneficiũ est & actio ut diximus bona. Alii & actio ut diximus benefica.

CAP. XXXV. Insanire oẽs scilicet stultos dicimus.] Verbum, scilicet, desideratur in scriptis codicibus. Et infrà. Gratiam relaturum etiã quum reddiderit.] Etiã quum rettulit iidẽ præferunt. Scribendum puto, etiã quum rettulerit. Et infrà. Ne intolerabili sarcina depresi deficiamus. Animo bono mihi donata sunt.] Scribendũ reor, ne intolerabili sarcina depressi deficiamus animo. Bona mihi donata sunt. Et infrà. Spiritus & libertas potior spiritu.] Restituendus forte hic deprauatissimus locus sic. Spiritu & libertate potior. ut superuacanea sit dictio ultima, spiritu, adiecta fortasse ab aliquo qui putauit, potior, comparandi esse nomen, non uerbum. Et infrà. Non ut soluisse te putes.] Non ut solutum te putes.] exemplaria diuæ Mariæ & diui Francisci,

IN LIB. III. DE BENEFICIIS,

HAec prauitate naturæ accidere.] Hoc, non Hæc, præfert uetus lectio. Et infrà. An quia hoc accidat alicui.] Aut, non An, eadem legit. CAP. I.

CAP. II. Nisi ad quod sæpe non respexit,] Scribe nisi ad quod non sæpe respexit. ex eadem.

CAP. III. Merita nonnunquã maximè uelant.] Maxima, non maxime. eadẽ. Et infrà. Prima ac omniũ potissima.] Eadẽ, Prima omnium ac potentissima. Et infrà. Sed quod appetitur intenti. Scribe. sed in id quod appetimus intenti. ex exemplari diui Francisci. Et infrà. Inuidere & gratias agere.] Scribe, & inuidere & gratias agere. ex eadem.

CAP. IIII. Quomodo gratus quisquã esse aduersus beneficia potest, qui omnẽ uitam suã transtulit? Præsentium intuitus ac

præteritorum memoria gratum facit. Memoriæ minimum tribuit quiſquis ſpei plurimũ.] Vetus lectio particulã, ergo, addit. Quomodo ergo gratus quiſquã. Item correctiora & antiquiora exemplaria futurorũ legunt, non præteritorũ. Quapropter adducor ut locũ hunc ambuſtũ & mutilatum ſic reſarciam, non auſim dicere reſtituam: Quomodo ergo gratus quiſquã eſſe aduerſus beneficia poteſt qui omnẽ uitam ſuã tranſtulit præſentiũ intuitu, ſpe futurorũ. Memoria gratum facit. Memoriæ minimum tribuit quiſquis ſpei plurimum.

CAP. V. Niſi contineatur.] Aliquot ſcripti codices, niſi continuetur. Et infrà. Quid cuiq; debeamus cognoſcimus.] Recognoſcimus legendũ, nõ cognoſcimus. ex uetere lectione. Et infrà. Adeo tamẽ ingratus eſt.] Corrige. Adeo em̃ ingratus eſt. ex eadẽ.

CAP. VI. Et à maioribus collata à poſteris exigant.] Eadẽ, maiores legit, non à maioribus. Puto ſcribendũ. Et maioribus collata à poſteris exigant. Et infrà. Ab hoſtibus tantũ expetierunt beneficia. magno animo dabant, magno perdebant.] Corrige ab hoſtibus tantùm æs petierunt. Beneficia magno animo dabant, magno perdebant: ex exemplari Facundi & Primitiui.

CAP. VII. Aut ex conducto aut ex locato.] Vetus lectio. aut ex conducto & locato, cui lectioni fauent Iuriſconſulti, apud quos habetur titulus de locatione & cõductione. Et infrà. Non magis laudabit quiſquã.] Deeſt coniunctio, enim, nõ enim magis laudabit quiſquã: ex eadẽ. Et infrà. Gratũ hominẽ & beneficiũ.] Corrigo gratũ hominẽ & beneficũ. contra omnia exẽplaria. Et infrà. Si ad iudicẽ quàm ad arbitrũ mittitur.] Legendũ ex codice Facundi & Primitiui, ſi ad iudicem quàm ſi ad arbitrum mittitur.

Et infrà. Et equeſtris hæreditas miſit.] Quid ſi legas, & equeſter ordo tranſmiſit. Aut ſic, quem cenſus in album equeſtris ordinis miſit. Nam teſte præter alios Aſconio Pediano in orationẽ pro M. Scauro, iudicia aliquando penes equeſtrem ordinem fuerunt.

CAP. IX. Et cum ualetudo eius ac ſalus momentis conſtaret excepiſſe idonea cibi tempora.] Duo uerba, ac ſalus, non habentur in pleriſque exemplaribus: & cibo legitur, nõ cibi, in omni ſcripta lectione.

CAP. X. An hoc indicimus ut nunc demus beneficia ſine teſte.] Corrige. An hoc inducimus ut non demus beneficia ſine teſte? ex eadem. Et infrà. Inæquales & pro cuiuſq; beneficio.] Scribendum ex eadem. An inæqualem & pro cuiuſq; beneficio.

CAP. XI. Sollicitandi ad hunc laborem erunt. Emenda

erant.

erant.ex eadem. Et infrà.Si deceptus es quære dignum adiuua.] Quædã exẽplaria. Si deceptus es quærere, dignũ adiuua.Legendũ reor.Si deceptus es quære te dignum. Adiuua. Et infrà. Quibus dederunt nihilominus daturi sunt.] Lege, quibus dederunt dant nihilominus daturiq; sunt:ex codice scholarũ Salmanticensium.

CAP. XII. Quædam excipientibus magna sunt.] Idem codex accipientibus habet,non excipientibus. Et infrà. Quẽ nosse à beneficio incipis.] Scribe, quẽ nosse à beneficio tuo incipis: ex antiqua lectione. Et infrà.Qui dignitati suæ quàm securitati suæ consuli malit.]Legendũ, qui dignitati suæ quàm securitati consuli malit.ex eadem. Et infrà. Beneficium sæpe ab ipso accipio à quo nolo.]Corrige,ab eo accipio à quo nolo.ex eadem.

CAP. XIII. An in quo læsus est?] Castigandũ puto. an id quo læsus est. Et infrà.Erimus per hęc ipsi quoq;.]Legendũ hoc, non hæc.Et paulo pòst inuitis pro inuitus, ex scripta lectione. Et infrà. Nisi quod uolunt.]Scribo,nisi quod uolent.ex eadem.

CAP. XIIII. In quos merita conferuntur.]Legendum puto,cõferrentur,non cõferuntur. Et infrà. Et quærẽti occasiones amputemus.]Mallem legeres,& quęrendi occasiones amputemus.

CAP. XV. Itaque non honestius erat.] Vetus lectio.Ita nõ honestius erat.

CAP. XVI. Nisi apud alium gestata est apud aliũ mansit.] Dispice an legendum sit,pransit, potius quàm mansit. Nam sæpe numero duas has res gestari & prandere cõiungit Seneca. Et infrà. Matrimonium uocari unũ adulterum.] Scribe adulteriũ, non adulterũ, ex uetere lectione. & mallem legeres unius quàm unum.

CAP. XVII. Non educatoris.]Emendatius ut sentio quædam exemplaria,non educatorum.Nam præcesſit parentum,& sequitur præceptorum.

CAP. XVIII. Dare aliquando beneficium.] Deest dictio, domino. dare aliquando domino beneficium, ex exemplaribus scriptis. Et infrà.Quid enim animus magnus promitteret sibi si certam uirtutem fortuna mutaret.] Magnum non magnus quidã codices. Alii magni.Et cõsidera an sit probatior lectio, cẽsu,quàm certam.Dixit enim paulo ante non eligit domum nec censum.

CAP. XIX. Et labore summo colit.] Exemplar Facundi & Primitiui,eius laborem summo colit. Puto castigandum.Eius laborem suo tollit. Et infrà. Sine respectu dimicantem.] Iidem, sine respectu sui dimicantem.Lego suæ,non sui.

CAP. XXI. Quam quod seruo necesse est beneficiũ.]Lege,

quàm quod seruo necesse est beneficium est, ex uetere lectione. Et infrà. Est aliquid quod dominus præstare seruo debeat, ut cibarium, uestiarium.] Eadem. Est aliquid quod dominus præstare seruo suo debeat, ut cibaria, uestiarium.

CAP. XXII. Quam quod operis locauit.] Omnis antiqua lectio operas agnoscit, non operis.

CAP. XXIII. Claudius quadrigarius in secundo & uicesimo annalium tradit quod quum obsideretur Drumentum.] Corrige. Claudius quadrigarius in duodeuicesimo annalium tradit. Cum obsideretur Grumentum. ex eadem. Grumentinos autem populos esse in Italia Lucaniæ regionis notum est ex Plinio & reliquis. Et infrà. Et exemplum duarum urbium fuit.] Castigo & exemplum Grumentinæ urbis fuit, ex eadem, in qua quum esset uitiose scriptum, Drumen, per compendium ut solet fieri non percipiens imperitus librarius quid esset, Drumen, substituit duarum. Vera enim lectio erat, Grumen urbis, hoc est Grumentinæ urbis. Meminit historiæ Macrobius etiam primo Saturnaliorum. Et infrà. Non est mihi crede non est.] Eadem. Non est mihi crede non dico. Et infrà. Atenus prætor Marsorum.] Codices nonnulli. Vectenus non Atenus præferunt. Sed utroq; modo uitiose legitur. Macrobius enim primo Saturnaliorum docet scribendum esse, Cluentius non Vectenus siue Atenus. Cluentium inquit Pelignum Italicensem cõprehensum à cohortibus suis ne Põpeio traderetur seruus eius occidit: ac se, ne dño superstes fieret, interemit.

CAP. XXIIII. Cum tergiuersantem eum uideret.] Dele pronomen, eum, ex uetere lectione.

CAP. XXVII. Petitq; non fastidiendam & propitio summam.] Quidam codices emendatius. Petitq; ne fastidiendam à propitio summam. Et infrà. Honeste Cęsar quod ignouit.] Vetus lectio. Honeste Cæsar fecit quod ignouit.

CAP. XXVIII. In parte prima ædium collocant.] Summa, non prima, eadem agnoscit. Et infrà. Vbicunq; fecit nomen illustre illo domini fugiunt.] Sic prior æditio. Locus est corruptissimus. Correxerũt alii fulsit pro fecit recte: nos putamus legendum loco illorũ uerborũ, illo domini fugiunt, illud domi pingũt. Nam & in antiquo quodam exemplari fingunt legitur, nõ fugiũt.
Et infrà. Siue libertini ante nos habentur.] Legendum forte. Siue libertini autem nobis aui. Et infrà. Et tam contẽptus quàm contemnis.] Sunt exemplaria in quibus coniunctio, &, desideratur, & non contemnis legatur sed contemnens.

CAP.

CAP. XXIX. Illud conceditur.] Scribe, Iſtud conceditur: ex uetere lectione. Et infrà, Cuius beneficiũ eſt ipſum quod uincit.] Legendum uincitur, non uincit, ex eadem. Et infrà. Maius eo quod cœpit.] Codex Facundi & Primitiui, maius eo quo cœpit. Scribendum puto: maius eo à quo cœpit. Et infrà. Tantum quæ in firmamentum totius operis.] Scribendum, tamen, non tantum, ex uetere lectione. Et infrà. Cum æquè ſine patris beneficio quàm ſine nutricis fomento non potuerim.] Verbum fomento non habetur in ullo antiquo exemplari. Exiſtimoq; ſcribendum inuerſo dictionum ordine ſic: cum æquè ſine nutricis beneficio quam ſine patris non potuerim.

CAP. XXX. Atqui nemo dicitur plus debere ignotis.] Ex uetere lectione ſcribo. Atqui nemo dicet me plus debere ignotis.
Et infrà. Maioribus ſuis debet.] Verbum, ſuis, in codice Facundi & Primitiui non habetur: & puto ſcribendum debeo, non debet. Et infrà. Nõ enim genuiſſet me pater ni ſanatus eſſet.] Duo exemplaria. Diui Franciſci alterum. Alterum diuæ Mariæ aliter. Nõ enim genuiſſet me pater meus niſi beneficio eius ſanatus eſſet.
Et infrà. An id quod potuit & id quod fecit meum ſit.] Legendum uidetur contra omnia exemplaria. An id quod potui, & id quod feci meum ſit. Et infrà. Per ſe intuere quale ſit.] Legendum reor prorſus intuere quale ſit. Et infrà. Sed non ideo maiorem omnibus quia primum eſt.] Veteres codices. ſed non ideo maius eſt omnibus quia primum eſt. Et infrà. Quicquid humanus ad ſe animus rapit.] Caſtiga. quicquid humanos ad ſe animos rapit. ex eiſdem. Et infrà. Reſpondebo tibi & prorſus.] Scribe. Reſpondebo tibi. Eſt prorſus ex eiſdem. Et infrà. Sed ſi ad bene uiuendum minima portio eſt.] Quidam codices benefaciendum habent, non bene uiuendum. Et infrà. Quod non ex tuis beneficiis, ſed etiam ſine tuis oritur.] Corrige, quod non ex tuis beneficiis etiam ſi non ſine tuis oritur. ex ſcripta lectione.
Et infrà. Aut per uoluptatem dederim.] Eadem, aut certe per uoluptatem dederim.

CAP. XXXI. Si expoſuiſſes nempe iniuria erat genuiſſe.] Eadem expoſuiſſe eſt nempe. Emendo: Expoſuiſſes. Nempe iniuria erat genuiſſe. Et infrà. Ita tamen hoc eſt tuum quod uiuo.] Corrigendum. Ita hoc tantum eſt tuum quod uiuo. ex eadem. Et infrà. Ipſo beneficio maius quàm quod dederas recepiſti.] Scribe, In ipſo beneficio tuo maius quàm quod dederas recepiſti. ex eadem. In quibuſdam codicibus non habetur uerbum,

quod. In aliis sic legas, si bene uiuo in ipso beneficio.

CAP. XXXII. Quantam accepisset uoluptatem.] Cepisset eadem habet non accepisset.

CAP. XXXIII. Cum maxime prementia.] Eadem. tot eum cum maxime prementia. Et infrà. Haud dubium est.] Aduerbium, haud, non habetur in uetere lectione.

CAP. XXXIIII. Nec danti uoluntarium.] In eadem: sed danti uoluntarium. Legendum forte. sed & danti uoluptarium. Et infrà. Quid necesse est multis? dedit etiam quibus dedisse se nescit.] Scribe. quod necesse est ille multis dederit etiam quibus dedisse se nescit. ex eadem.

CAP. XXXV. Iam tempus est quædam ex nostra ut ita dicam moneta primo ferri.] Eadem. Iam tempus est ut ita dicam moneta aliquid proferamus. Et infrà. Potest autem si sæpius periculo mortis liberatus. Eadem. Potest ergo si sæpius à periculo mortis liberatus. Et infrà. Eo quod natus est.] In exemplari Facundi & Primitiui desideratur uerbum, eo. Et infrà. Patris beneficia uinci.] In quibusdam codicibus. Quid inquit? Patris beneficia uinci. Et infrà. Quam illi dederat.] Scribe, quam ipse illi dedit. ex uetere lectione.

CAP. XXXVI. Natura enim gloriosa uirtus.] Deest in fine uerbum, est. Natura enim gloriosa uirtus est. ex eadem. Et infrà. Nisi hic ita iudicamus.] Scribe, hoc, non hic. ex eadem. Et infrà. Posita est inter parentes ac liberos.] Legendum. Proposita est. ex eadem.

CAP. XXXVII. Ipse cuius infantia leue tutũq; gestamen.] In eadem non, cuius, habetur: sed, eius, ut putem legendum: ipse eius in infantia leue tutumq; gestamen. Et infrà. Qui cum ante ad tempus relegatus esset.] Verbum, ante, superuacaneũ est. ex eadem, Et infrà. Proditorem parentis inuiti.] Quid si legas inuisi non inuiti: aut certe proditorem parentis in lite.

CAP. XXXVIII. Parentibus malis parui.] Parẽtibus meis parui. uetus lectio. Et infrà. Siue iniquum fuit.] Scribe, siue iniquum fuit ac durum: ex eadem.

IN LIB. IIII. DE BENEFICIIS.

CAP. I. CVm uirtutem nec lucrum inuitet nec absterreat damnum.] Vetus lectio. Cum uirtus nec lucro inuitet, nec absterreat damno. Posset legi. Cum uirtus nec lucro inuitetur, nec absterreatur damno. Et infrà. Vt cuncta in se impendere iubeat.] Scribendum. Vt contra in se impendere iubeat. ex eadem. Et infrà. In

ultro

ultro tributis sit.] Exemplar diui Francisci. multis tribus sit.

CAP. II. Disputationem esse oportet de re tota.] Quidam codices. Disputatio est de re tota. Et perpẽde an pro uerbo quod sequitur, potestate, substituendum sit, parte. Sequitur enim mox paulo. Primæ partes eius sunt.

CAP. III. Si una beneficii dandi causa sit utilitas.] Antiqua lectio, Nam si una beneficii dandi causa sit dandi utilitas. Alii codices, dati utilitas. Lego dantis utilitas.

CAP. IIII. Itaque non dat Deus beneficia.] Considera an legendum sit. Vtique non dat Deus beneficia. Et infrà. Vota facientibus priuata geri ac publica.] Verbum, geri, expungendum ex uetusta lectione, Et infrà. Nisi noscerent illorum beneficia nunc oblata.] Scribe. nisi noscerent illorum uera beneficia nunc ultro oblata. ex eadem. Et infrà. Quis est itaque tam miser.] Legendum. Quis est autem tam miser. ex eadem. Et infrà. Parum autem id quod nascentibus.] Desideratur ex eadem uerbum, est. Parum autem est id quod nascentibus.

CAP. V. Vsque in delitias armamur.] Corrige. Vsque in delitias amamur. ex eadem. Et infrà. Illa præbitura commertia uia uasta & nauigabili cursu uadentia.] Castiga. Illa præbitura commertia mari, uasto & nauigabili cursu uadentia, ex eadem. Et infrà. Statis diebus.] Quædam exemplaria, æstatis diebus. Et infrà. Vt anhela & ferventi subiecta cœlo loca.] Arida habet eadem, non anhela.

CAP. VI. In æra super quæ decurrunt sola auri uehentia.] Præpositio, in, non habetur in exemplari Facundi & Primitiui. ut putem reliqua sic fere restitui posse. arenas super quas decurrũt solidi auri uehentia. Tanto magis, quòd eandem sententiam repetitam inuenies in libro de Consolatione ad Martiam. Et infrà. Ille Deus non est qui paucas boues.] Præpostero ordine scripta uerba. Lege, Ille Deus est, non qui paucas boues. ex uetere lectione.

CAP. VII. Effectumq; cœlestium.] Eadem, effectumq; cœlestium rerum.

CAP. VIII. Nec distat officium.] Lege, nec distant officio. ex eadem. Et infra. Fortunamq;.] Particula, quæ, superuacanea est. ex eadem. Alioqui scribendum erat. fortunam'ue.

CAP. IX. Sed ne aliam disputatione ex obliquo habeam.] Emendo contra omnia exemplaria. Sed ne in aliam disputationem ex obliquo abeam. Et infrà. Quocunque modo & quo-

cunq; loco daretur.] Scribe, Quæ quocunq; loco & quocunq; modo daretur. ex uetere lectione.

CAP. X. Vtrum inficier, an palam reddam.] Eadem. Vtrum inficier, an parũ reddam. Et infrà. Quàm hoc quod existimas.] Codices nonnulli. quàm hoc quod tu æstimas. Et infrà. Ingratus qui reddidit.] Vetus lectio. Et ingratus qui reddidit.

CAP. XI. Sui non auarum, non tenacem.] Eadem. sui non auare tenacem. Et infrà. Hunc uero cum elegero.] Hunc ego cum elegero. eadem.

CAP. XII. Si latronibus circumuentum defendo.] Scribe, Sic latronibus: ex eadem. Et infrà. Nemo thusculanum atque tyburtinum.] Emendatiores codices, Nemo thusculanum aut tyburtinum.

CAP. XIII. Inertis otii facere crepusculum.] Legendum forte, inerti otio assue facere corpusculum. Et infrà. Nobis uoluptas est.] Antiquum exemplar, uirilis nobis uoluptas est. Et infrà. Alioquin nobis illud damus.] Codices aliquot. Alioquin nobis non illi damus.

CAP. XV. Tam naturale quàm liberis prauis.] Vetus lectio. tam naturale est quàm liberis paruis.

CAP. XVI. Iisdem etiam hoc collegimus.] Scribe, iisdem etiã hoc colligemus. ex eadẽ. Et infrà. Quomodo id fecerit.] Expende an legendum sit, Quomodo id feres? Et infrà. Et profuturam commiserit.] In eadem, omiserit habetur, non cõmiserit.

CAP. XVII. Superuacuum est inquit, in naturæ ius impelli.] Quædam exemplaria. Superuacuum est enim in quod natura imus impelli. Alia breuius. Superuacuum est in quod imus impelli. Et infrà. Placet suapte natura, adeoq; gratiosa uirtus est.] Placent suapte natura, Adeoq; gratiosa uirtus est. ex uetere lectione. Et infrà. Speciem aliquam induat recti. Velit quoque his uideri beneficium dedisse.] Sunt codices qui inducat præferãt, non induat. Postrema autẽ uerba omnes sic legunt. Velit quoq; etiam his uideri. Et infrà. Vt animi causa malus sit.] Exemplaria quædam enim legunt non animi, ut forte scribendum sit inani. Et infrà. Dic ergo cuilibet ex istis.] Scribo. Dic enim cuilibet ex istis, ex uetere lectione.

CAP. XVIII. Quæ illum obnoxio quolibet ualidissimum faceret.] Sic prior æditio. Expende an legendum sit, quæ illum à noxio quamlibet ualido securum faceret. Et infrà. Societas terras gentium in alienæ.] Castiga. Societas terris genitum in

alienæ, ex exemplari ſcholarum Salmanticenſium. Et infrà. Sed quia aliud illi timendum eſt.] Lege, ſed quia aliquid illi timendum eſt, ex uetere lectione.

CAP. XIX. Proieciſti ipſum metũ.] Eadem, proieciſti illum extra metum. Et infrà. Eſt aliquid per ſe expetendum.] Eadem. Eſt ergo aliquid per ſe expetendum. Et infrà. Ex appoſito acquiſitoq;.] Repoſito, nõ appoſito, eadem. Et infrà. Lapſa morbo pecora.] Quidã codices laxa. Alii melius laſſa. Nullus lapſa.

CAP. XXI. Bono dedit.] Vetus lectio bono debet. Et infrà. Hic intra conſcientiam occluſus eſt.] Cluſus, non occluſus. Eadem. Et infrà. Atque hic etiam ſi.] Atqui legendum uidetur, non Atque. Et infrà. Quicquid defuit, fortuna peccat.] Deficit, non defuit, codices nonnulli. Et infrà. In contrarium tradidit] In contrarium uertit, alia exemplaria.

CAP. XXII. Licet ipſum corpus plenum bona conſcientia ſtillet.] Exemplaria nonnulla. Bene conſcio homini ſi cor bonum plenum bona conſcientia ſtillet. Et infrà. Per quem bona fides collucebit.] Vetus lectio. Per quem bona conſcientia lucebit. Et infrà. Nunc quoque illud argumentum quamuis dictum iam reducatur.] Eadem. Nunc illud quoque argumentum ſupra dictum reducatur. Alii codices. Nunc illud quoq; argumentum quamuis ductum reducatur. Et infrà. Quæ ſæpe tuto ac facili datur.] Corrigendum reor, quæ ſæpe tuta ac facili aditur, ut ſubintelligatur uia Græco more. Nam & in exemplari Facundi & Primitiui, tuta, ſcriptum eſt, non tuto.

CAP. XXIII. Num dubiũ eſt.] Vetus lectio. Non dubium eſt. Et infrà. Minoribus ſphæræ ſpatiis flectens.] Eadem, minoribus ſe ſpatiis flectens. Et infrà. Aſpice iſta tanto ſuperne cœtu labentia.] Scribendum fortaſſe. Aſpice iſta tacito ſuperne cœlo labentia, ut quod libenter facit Seneca oblata occaſione, ac nonnunquã captata alludat ad Virgilianũ uerſum. Sydera cuncta notat tacito labentia cœlo. Præſertim quod mox paulo ſubiicit. Quanta rerum turba ſub hoc ſilentio euoluitur? Et infrà. In numerum ac diſcrimen demum obſeruas.] Dierum, non demum præferunt antiquiſsima exemplaria diui Franciſci & ſcholarum Salmãticenſium. Nec mutandam eam dictioné cenſeo. Nam rudibus & imperitis non præſtat alium nox uſum, quàm quietis, diſcriminis, ac numeri & ſpatio temporis & dierum connumeratione. Et infrà. Certus limes adducit.] Educet, non adducit. uetus lectio.

CAP. XXIIII. Et neceſſaria uitaliaq; ſint.] Vtilia quidam præfer

præferunt codices non uitalia. Et infrà. Ita omnis illa uirtus & in primis grati animi.] Exẽplar Facundi & Primitiui. Ita omnis uirtus illa & in primis grati animi. Scribendum puto. Ita omnis uirtus & in primis illa grati animi.

CAP. XXV. Nihil præter ipſam faciendi rationem, Eadem. Quid præter ipſam faciendi rationem.

CAP. XXVI. Alter ingratus, quia ſtultus eſt. Qui ſtultus etiam malus eſt.] Corrige. Alter eſt ingratus, quia ſtultus eſt. Stultus etiam malus eſt, ex uetere lectione. Et infrà. In hoc uitium natura pronus & propenſus.] Scribe, in hoc uitium natura propenſus, reliqua ſuperfluunt ex eadem. Et ultra. Qui hac culpa non caret.] Legendum, qui ſic ac culpa non caret, ex eadem. Et infrà. Qui beneficiorum defraudator eſt.] Particula, de, ſuperuacanea eſt, ex eadem. Notandumq́; mox infrà in dictione, coctori, deſiderari eandem particulam quæ hic redundat, ut euidens ſit hic ſcribendum fuiſſe fraudator, illic uerò decoctori. Cuiuſmodi portenta numeroſiſsima admittere ſolet librariorum imperitia, tranſpoſitis tum ſyllabis, tum dictionibus, nonnunquam etiam integris uerſibus. Et infrà. Et ob hoc quidem malos ſequitur.] Exemplar Facundi & Primitiui. Et hoc malus ſequitur. Exemplar Diui Franciſci. Et ob hoc quia malos ſequitur.

CAP. XXVII. Tam acria & concitata habet omnia.] Deeſſe exiſtimo negationem contra omnium codicum fidem, ut ſcribendum uideatur, non tam acria & concitata habet omnia.

CAP. XXVIII. Sanctius eſt autem.] Satius legito, non Sanctius, ex uetere lectione. Et infrà. Et media ueris autumniq́; tempora.] Temperamenta eadem agnoſcit, non tempora. Et infrà. Quiſquis ciuis eſt cum aliquid eſt quod tanquam ciui.] Caſtiga, quiſquis ciuis eſt. Quicquid aliud eſt quod tanquam ciui. Cęterum pro uerbo illo, ciuis, in omnibus ſcriptis codicibus habetur, inciſus, ut putem legendum altero ex duobus modis, aut in cenſu, aut cenſus. Et infrà. Deus quoq; quædam in uniuerſum humano generi dedit.] Lege ex uetere lectione. Deus quoq; quędam munera uniuerſo humano generi dedit. Et infrà. Medicina & ſceleratis opem miniſtrat.] Monſtrat, eadem habet, non miniſtrat. Et infrà. Non his quæ promiſcuè turbam admittunt.] Deeſt præpoſitio, in, non in his quæ promiſcuè. ex eadem. Et infrà. Ius fori omnibus dicitur.] Eadem. Ius & fori dicitur. Et infrà. Quædam non poterant cæteris contingere.] Mallem legeres certis, quàm cæteris.

CAP.

CAP. XXIX. Interdum iſta plus proſunt.] Deeſt coniunctio, &, quæ non parum lepôris addit orationi. Et interdum iſta plus proſunt. ex eadem.

CAP. XXX. Quoſdam turpiſsimos utilitas, alios nobilitas induſtriis prætulit.] Scribendum, quoſdam turpiſsimos nobilitas induſtriis prætulit. reliqua ſuperfluunt. ex eadem. Et infrà. Non ſine ratione ſacra eſt magnarum uirtutum memoria.] Ea diſtinctione ſcribendum puto, ut tria illa uerba, non ſine ratione, ad præcedentia pertineant. Adſtipulante etiam exemplari ſcholarum Salmanticenſium. Et infrà. Et etiam plures bonos iuuat.] Et eſſe plures bonos iuuat, uetus lectio. Et infrà. Ciceroné filium, quæ res conſulem fecit.] Ciceronis non Ciceronem. eadem. Et infrà. Tanta quidem.] Tanta quondam. eadem. Et ultra. Cuius oſculum etiam impediret uiri uota boni.] Variè in uariis legitur exemplaribus, in nullo rectè. Poſſet non obſcurè ſic forte legi: cuius oſculum etiam impuri uiri uitabant. De hoc Fabio Perſico homine obſcœnioris habita ſuperius mentio. Et infrà. Quomodo illæ id egerunt.] Lege, Quomodo illi iidem egerunt. ex uetere lectione. Et infrà. Ipſos, non ipſas.

CAP. XXXI. Referam hoc dictum eius in ſe.] Pronomen, hoc, non habetur in eadem. Et infrà. Pollioni Annio iacenti.] Corrigendum arbitror. Pollioni Aſinio iacenti. Et infrà. Cogitaſſet indigne fert ſobolem eius iacere.] Vetus lectio cogitas indigne fers ſobolem eius iacere.

CAP. XXXII. Animum ſupra fortunam geſsit.] Eadem, qui animum ſupra fortunam geſsit. Et infrà. Referre illis gratiam.] Scribe. Referri illis gratia, ex eadem. Et infrà. Alio me iſtud dare. Alio olim debitum ſoluere.] Legendum utrobique alii, non alio. ex eadem.

CAP. XXXIII. Ingrato ego aliquando quædam.] Ergo eadem. non ego.

CAP. XXXIIII. Conſcientia noſtra hoc loco titubat.] Veſtra legendum, non noſtra. ex eadem.

CAP. XXXV. Patria ſibi me dare iuſſerit.] Codices quidam, patria ſibi non dare iuſſerit. Et infrà. Non eſt mihi cum extraneo connubium.] Externo uetus lectio, non extraneo.

CAP. XXXVI. Ignarium dabo.] Linguarium omnis antiqua lectio. quo nomine appellatur fortaſſe à Seneca tenue illud lignum, quo blaſphemorum linguæ coherceri ſolent.

CAP. XXXVII. A quo receptus à quo ſanatus.] Scribe, à

quo

quo receptus erat à quo sanatus.ex eadem. Et infrà. Non sufficit homo iustus.] Quidam codices. Non sufficit homo iustus unus.

Et infrà. Vt bona priori domino restitueret.] uerbum,ut,desideratur in exemplari Facundi & Primitiui.

CAP. XXXIX. Effice ut idem sit cum exigitur qui fuit cum promitterem. Destituere leuitas non erit.] Scribo. Effice ut idem status sit quum exigis,qui fuit cùm promitterem destituere leuitas erit.ex uetere lectione.

CAP. XL. Quid enim regi,quid pauperi,quid diuiti reddã?] Emendandũ reor. Quid enim regi,quid principi,quid diuiti reddam?ex cõsuetudine loquendi Senecæ,qui duas dictiones reges & principes frequenter copulat,ut in quinto. A' principibus dico à regibus,& mox paulo. Reges & principes dixi quibus tamen potest opera nauari. Et infrà. Quando plus mihi detracturus ero. Scribe: Quando?si plus mihi detracturus ero. ex uetere lectione. Et infrà. Qui festinat utiq; reddere.] Corrige. Qui festinat itaque reddere,ex eadem.& si sint codices qui legant. Qui festinat reddere non habet animum utiq; grati hominis.

IN V. LIB. DE BENEFICIIS.

CAP. I. MAGIS non superuacuum quàm necessarium.] Ita præfert maior pars exemplarium. Sed sunt etiam quæ inuerso ordine legant,magis nõ necessarium,quàm superuacuum.quæ lectio uidetur mihi probatior,quia sequitur eodẽ ordine, nec facit operæpretium,nec perdit operam. Et infrà. Propositum optimi uiri & ingentis animi est.] uerbum,est,in emendatioribus exemplaribus desideratur, Adiiciendaq; altera coniunctio,&,ut sit. Propositum & optimi uiri & ingentis animi.

CAP. II. Ex toto in hoc intentus animo.] Scribe,& toto in hoc intentus animo.ex uetere lectione.

CAP. III. Velocitate illum non animo antecessit.] Alium puto,non illum,legendũ. Et infrà. Quoniã quidẽ inter superantia animus inuictus est.] Corrigendum reor. Quandoquidẽ inter superatis animus inuictus est. Adducũt me ut sic emendam uerba nõ multo ante præcedentia. Luctator ter abiectus perdidit palmã non tradidit.& ueteres codices nõ Quoniã quidẽ habẽt,sed Qñquidẽ.

CAP. IIII. Quibus nihil potest præstare fortuna.] Vetus lectio.quibus nihil potest præstare ipsa fortuna.

CAP. V. Rapiuntur à nobis.] Præpositio, à, superuacanea est.ex eadem. Et infrà. Nos tamen nec uincemur animo,nec turpiter his rebus superabimur.] Quædam exemplaria. Nos tamen

non

non uincemur (animo enim res geritur) nec turpiter.

CAP.VI. Vt facetus.] Vir facetus, uetus lectio.

CAP.VII. Quare Socrates non agat quod ipse se docuit.] Antiquum exemplar. quare Socrates non agat sibi quod Platonem docuit. Et infrà. M. Cato ait.] Vide an legendum sit, Hecaton ait. cuius testimonio subinde uti Senecam iam à principio testati sumus. Et infrà. Natura sibi dedit.] Hæc uerba in correctioribus codicibus desiderantur. Et infrà. Etiam cum aliquis probe fecerit.] Tolerabilior lectio exemplaris scholarum Salmaticensium. etiam cum aliquid prodesse sibi fecerit.

CAP.VIII. Quod quo excedat non habet.] Exemplar uetustum. quo excidat. In altero, ex quo excidat. Et infrà. Quid simile inquit habet hoc exemplum huic propositæ quæstioni.] Verbum, huic, desideratur in uetere lectione, & aliquanto ante.

CAP.IX. Nemo sibi beneficium dat non magis quàm hospitiũ. Nemo sibi donat non magis quàm credit.] Scripti codices. Nemo sibi beneficium dat, non magis quàm credit. reliqua superfluunt. Et infrà. Quando ergo gratiam referet.] lege, Quomodo ergo gratiam referet. ex eisdem.

CAP.X. Iurisq; sui in alium translatio.] Scribe, iurisq; in ea sui in alium translatio. ex eisdẽ. Et infrà. Sed etiã nunc multũ interest inter dare & accipere.] Sunt exẽplaria in quibus hæc omnino uerba desiderantur. Sunt alia in quibus deest primum tantum uerbum, sed. Et infrà. Frater sum alterius.] uetus lectio. Frater sum, sed alterius. Confirmant hanc lectionem uerba sequentia. Par sum sed alicui. Et infrà. Quid? cum inter ea sit habendum beneficium.] codices nonnulli. Quid ni? cum inter ea. Et infrà. Nisi cũ altero nõ habẽt locũ.] nisi in altero nõ habet locũ. uetus lectio.

CAP.XI. Illi beneficium dedi.] Scribe, dedit, nõ dedi. ex eadẽ.

CAP.XII. Dicis me abesse ab eo qui operæpretium facit.] Puto corrigendum. Quod dicis? Me abiisse ab eo qui operæpretiũ facit. Et infrà. Expecta etiam hoc.] Considera an sit probatior lectio. Expecta etiã nunc. Et infrà. Crebri aliquid & cõfragosi.] Scribendum fortasse scabri, non crebri. Et infrà. Hic benefaciendi uoluntate caret.] Scribendum puto. Hinc benefaciendi.

CAP.XIII. Quæ accipere potest.] Lege, quæ & accipere potest, ex uetere lectione. Et infrà. Non hoc ex nostra constitutione.] Nec hoc ex nostra constitutione. eadem. Et infrà. Ita qui uiri boni spem fefellit.] Exemplaria diui Francisci & scolasticum. Ita & qui ueri beneficii speciem fefellit.

CAP

CAP. XIIII. Cleanthes uehementius ait.] Vetus lectio. Cleanthes uehementius agit. Et infrà. Qui ad occidendũ.] Scribe ex eadẽ, quia ad occidendũ, Et infrà. Quãuis nemo usq; ad eos manus porrigat.] Videtur legendũ. usq; ad deos. Et infrà. Ea scilicet ratione, quia accipiet ab illo aliquid ex his quæ apud imperitos sunt, cui tamen & si malus est.] Vetusta exẽplaria. ea scilicet ratione qua accipiet ab illo aliquid ex his quæ apud imperios sunt, quorũ & si malis copia est. Legendũ arbitror accepit, non accipiet. Et putamus deesse uerbũ, bona, ut scribatur, ex his quę apud imperitos bona sunt. Quæ lectio uidetur probari uerbis sequentibus, & illa qualiacunq; sunt cum pro bonis acceperit, pro bonis reddere.

CAP. XV. Sed ad alios spectat.] Eadem. In alios quæritur. Et infrà. Ecce nescio quænam.] Particula, nam, delenda ex eisdẽ.

CAP. XVI. Transalpes accitus hostis. Lege, & trans alpes accitus hostis: ex eisdem. Et infrà. Parum mutatam.] Scribendum, parũ mulctatam. ex eisdẽ. Et infrà. Et pecuniã tantũ non ciuicã.] Legendũ puto ordine præpostero. pecuniã & tantum non ciuicã, ut subintelligas coronam. Et infrà. Eò redegit. R. P. ut saluus esse non posset.] Pro duobus elementis. R. P. nõ accipiã remp. sed Romanum, quia subdit saluus esse non posses. Aut si rempu. intelligas, salua, non saluus necesse est legas, ut alii ante me adnotarunt. Et infrà. Ingratus ipse Põpei hostis ac uictor à Gallia Germaniaq;.] Ingratus ipse Pompeii hostis ac uictor. C. Iulius Cæsar, qui à Gallia Germaniaq;. uetus lectio. Et infrà. Neminẽ occidit nisi armatũ.] Legendũ reor, odit, non occidit, quandoquidem uerbum eius fuit. Armatus sit oportet quẽ oderim. Et infrà. Proscriptionibus, incursionibus, bellis, laceratam.] uerbum, incursionibus, non habetur in uetere lectione.

CAP. XVII. Nisi quærendum est de omnibus.] Legendum arbitror, nisi quærendũ esset de omnibus. Et infrà. Vt dicã quàm ingrata sit uide iuuẽtus.] Castigandũ putamus. utiq; quã ingrata sit iuuentus uide. Et infrà. Vt non computet.] Multum uenustatis energiæq; conciliat orationi coniunctio, &, quàm agnoscunt antiqua exemplaria. ut non computet. Et infrà. Vt prolongetur tibi dies mortis.] Vt prorogetur tibi dies mortis. eadem. Et infrà. * De quo uado ad quem currit.] Sic prior æditio. Legendum puto. de quo usq; ad quem currit, quod ex uerbis, quæ infrà sequuntur apparet. In nonnullis tamen exemplaribus uerbum, uado non habetur, sed tantum legitur, de quo ad quem currit.

CAP. XIX. Sic pater beneficio in filium collato.] Scribendum

dum opinor,sed,non sic.

CAP. XX. Beneficium odit & accepit.] Lege,beneficium, & odit & accepit.ex uetere lectione. Et infrà.Hunc occidi.]Lege.Hunc ego occidi,ex eadẽ. Et infrà.Nullum in hoc habeo huius beneficii debitorẽ in publicum.Humanus dicit aliquis.] Corrigendũ reor.nullũ in hoc habeo huius officii debitorem nisi publicum humanũ. Dicet aliquis. Et infrà. Indignus etiã repenti nõ reddet.Dignus etiã per se refert.] Vetus lectio.indignus etiam repenti nõ reddet.Dignus ipse per se referet. Et infrà.Petã potius beneficiũ quàm repetã.]Scribe,prætereã,non petã.ex eadẽ,ut post paulò.Sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaces prætéribo.

CAP. XXI. Cum quo diu mihi luctandũ sit. Quis tam ingratus est,ut illi.]Scribe per maiorem ut sit initium sensus sequentis. Cum quo diu mihi luctandum sit, qui tam ingratus est, ut illi non sit satis admoneri cum transibo.ex eadem.

CAP. XXII. Si quid illos remorderet.] Scribendum momorderit,non remorderet,ex eadem.

CAP. XXIII. Ad ferendã gratiã.]referẽdã eadẽ,nõ ferẽdã.

CAP. XXIIII. Ex ueteranis quidã paulo uiolẽtior.]Scribendum puto, ex ueteranis quidã Publius militiò. sic enim uocabatur hic miles, ut constabit paulo post. Et infrà. Quendam ex commilitonibus penulã.] Legendum & hic reor,quendã P.Militionem. Et infrà.Et quidẽ sui cofectus qui impeditus.] Equidẽ, non & quidẽ uetus agnoscit lectio. Eadẽ. quia,legit:non,qui. Et infrà. Nisi cõmilito homo fortis.] Exemplar scholarũ. S.nisi pro militio homo fortis.Corrigendũ ut ante testatus sum.nisi P.Militio homo fortis. Et infrà.Nam galeã illã si uideres,agnosceres.] Vetus lectio. Nec galeã illam si uideris, agnosces. Et infrà. Machæra enim Isponia diuisa est.]Exemplar diui Francisci Hispania legit, non Isponia:ut uideatur scribendum Hispanica. Et infrà. Et agellos in quibus uicinalis uia causa rixæ ac litium fuerat.] Legendum forte uicina sylua,non uicinalis uia. Et infrà. Militi suo donauit.]Exemplar scholasticũ.militio suo donauit. scribendum ut dixi militioni suo donauit.

CAP. XXV. Optanda erat obliuio.] Legendum reor, obtendebat obliuionem. Et infrà. Melius fuisset quid rerũ nostrarum status posceret.]Quidam codices.bonũ est quid rerũ nostrarum status poscat. Et infrà. Paucis animus sui rector optimus.] Deest uerbum,mouetur,siue,monetur,ex nonnullis exemplaribus. Paucis animus sui rector optimus mouetur. Et infrà. Opertis

oculis ineſt acies ſed ſine uiſu.] Vetus lectio. Opertis oculis eadem eſt acies ſed ſine uſu. Et infrà. Quod lumen à diis immiſſum ad miniſteria ſua uocat.] Eadem, quã agnoſcit, nõ quod: & euocat, ſiue aduocat, non uocat. ut putem ſcribendum, quem lumen ab his emiſſum ad miniſteria ſua euocat.

IN VI. LIB. DE BENEFICIIS.

CAP. I. His quoq; ſi abire protinus iuſſeris.) uetus lectio. In his quoq; ſi abire protinus iuſſeris. Fideliorẽ lectionem arbitror. Quin his quoq; ſi abire protinus iuſſeris. Et infrà. Prodeſt cognoſcere.) Agnoſcere eadẽ, non cognoſcere. Et infrà. Et ea perire agã.) Eadem, ea perite agam. Corrigendum reor. Alia peragam. Præceſſit enim paulo ante, aut peragi iubeto. Vt ſint tria membra. Alia detinebo. Alia expellam. Alia peragam.

CAP. II. Materia illius huc & illuc iactatur.) Eadem. Materia uero eius huc & illuc iactatur.

CAP. III. Apud Rapiriũ poëtam.) Scribendũ. Rabiriũ, non Rapiriũ. Fuit enim C. Rabirius poëta Epicus, de quo Quintil. 10. meminit, & Ouid. 4. de ponto. Cũ foret & Marſus magniq; Rabirius oris. Et infrà. Quæ ex alieno ſanguine rapta.) Puto prępoſitionẽ, ex, aduentitiã eſſe. Et infrà. Quomodo illa tua facias? dono dando.] Sic quidã præferunt codices. ſed magis arridet aliorũ lectio, in quibus donando ſcriptũ eſt, non dono dando. Confirmãt eam uerba ſequentia, cum donaſti beneficium eſt, in quibus tamen uerbis ſuperfluit dictio, cum, ex codice nuper mihi allato Pincia patria mea ex cœnobio diui Pauli.

CAP. IIII. Beneficium dare deſinimus.] Beneficiũ debere deſinimus, uetus lectio. Et infrà. Quid non tam duri quidã etiã ſcelerati patres ſunt, ut illos auerſari & euitare ius faſque ſit.] Lego Quid? non tam duri quidam & tam ſcelerati patres ſunt, ut illos auerri & eiurare ius faſque ſit.] ex eadem. Et infrà. Tanquam pecuniam aliquis mihi credidit.] Verbum, Tanquam, non habetur in quibuſdam codicibus. Et infrà. Quam quod eſt crediti.] Lege, quam quod ex crediti cauſa petit. ex eadẽ. Et infrà. Inter beneficia quoq; & iniurias ratio confert.] Legendũ puto confertur, nõ confert. Cæterùm uerba hæc alieno loco poſita opinamur, & locanda ante ea quæ aliquanto poſt ſequuntur. Dediſti beneficiũ, iniuria poſtea feciſti. Illud antẽ quod mox ante legitur. Argentũ quod nõ emeras, mihi nõ probatur. & ſi ita omnia præferant exẽplaria. Pro meliore lectiõe duxerim. Agellũ quẽ nõ emeras. Et infrà. Sæpe etiã beneficiũ manet.] Sæpe inquã beneficium manet.

manet.duo fidelisſima exēplaria.In aliis nō habetur dictio etiam.

CAP. V. Acutæ ineptiæ ſunt.] Quid ſi legas argutæ non acutæ.Vel ſic,argutiæ ineptæ ſunt.

CAP. VI. Vtraque ſua uia habet actionem propriam, tam me hercule quàm depoſitum quàm furtum.] Corrige. Vtraq; ſua uia it.Depoſitum habet ſuam actionem propriam tam me hercule quā furtū.ex uetere lectione. Et infrà.An etiam ultro debeatur.] Sunt codices in quibus legitur, an mihi ultra debeatur. Et infrà. Sic beneficiū ſuperueniens iniuriā apparere nō patitur.] Exēplar diui Pauli iniuria legit non iniuriam,rectè.

CAP. VII. Quo tandem mihi dexter abis.]Scribe quo tantum mihi dexter abis.ex 5.Aeneidos & uetuſtis codicibus.

CAP. VIII. Et in flumen alicui cecidiſſe frigore magno.] Lego contra omnia exēplaria.fragore, non frigore. Et infrà. Et unum teſtē temere dimittit.]Scribe,& in unū teſtē temere dimittit,ex uetere lectione. Cæterùm erratum eſſe in ordine uerborum exiſtimamus,legendumq; ad hunc modū. Aduerſarius meus dum contraria dicit & in unum teſtem temere dimittit,iudicē ſuperbia offendit,& cauſam meam erexit.

CAP. IX. At quid eſt aliud quod illum querelæ eximat.] Vetus lectio.At quicquid eſt aliud Corrigēdum puto. Atqui quid eſt aliud.

CAP. X. Ad primum illud reuertamur.]Scribe,Ad primum illum reuertamur, ex exemplari ſcholaſtico.Repetuntur enim tria genera hominū quibus nihil debetur,etſi beneficium conferāt. Et infrà.Vt debeam non ſatis eſt uoluiſſe.] Emendo,ut non debeam ſatis eſt uoluiſſe.ex uetere lectione.

CAP. XII. Non opus te dicere.] Non opus eſt te dicere, eadem.

CAP. XIII. Quare potius te mihi profuiſſe dices.] Eadē. Vſus me quare potius te mihi. Et infrà. Aduerſus hoc reſpōdebo. Aliquid iſtius tua cauſa facis, aliquid mea. Tua quod redimis me tibi enim ad utilitatem tuam ſatis eſt.]Caſtigo. Aduerſus hoc reſpondeo.Aliquid iſtic tua cauſa facis,aliquid mea.Tua quod redimis.Mea quod eligis.Tibi enim ad utilitatē tuam, ex exemplari diui Franciſci. Et infrà. Idem conſequi quid utilitatem rei partiris mecum,]Corrige,idem conſequi quod mea. Vtilitatē rei partiris mecum.ex omni uetere lectione.

CAP. XIIII. Sed quàm ingratum quod non habuiſſem niſi emiſſem.] Scribendum forte,ſed quàm gratuitum quod non ha-

buissem,nisi emissem.

CAP. XV. Cum è terræ conspectu recessit. Certam secanti uiam.] Corrige,cum æther è conspectu recessit certam secanti uiam,ex uetere lectione.

CAP. XVI. Quia me non tanquã amicũ uidit, sed tanquam imperatorẽ.] Sic quidẽ omnia quæ hactenus legerim habẽt exemplaria. Opinor autem corrigendũ alterutro ex duobus modis. Aut sic,quia me non tanquã amicum uidit,sed tanquã inuocatorẽ. Accersere enim medicũ inuocare appellat Seneca paulo post his uerbis,in turba multorũ inuocãtiũ egó illi potissima curatio fui. Aut certe emptorẽ legas pro imperatorẽ; ex ipsius etiã Ciceronis uerbis quæ mox paulo sequuntur, non quia pluris est quod uendiderunt,quàm eminus. Et infrà. Ille plus impendit.] Quidã codices. Ille magis perpendit. Alii, Ille magis pependit. Et infrà. In docendo & laborẽ & tædiũ tulit.] Exemplaria aliquot,in docendo mẽ & laborẽ & tædiũ tulit. Et infrà. Iniecta ut ita dicã manu.] Breuius quidã codices,iniecta dicã manu. Et infrà. Sed cupit si posset.] Scribe,sed cuperet si posset,ex uetere lectione.

CAP. XVIII. Quid ergo nihil tibi debetur pro hoc tanquam ab uno, nisi cum omnibus soluam quod tibi cum omnibus debet.] Scribo, Quid ergo? nihil debetur pro hoc? Tanquam ab uno nihil. Cum omnibus soluam.

CAP. XIX. Nihil hoc nomine debebunt.] Lege,nihil hoc nomine singuli debebunt,ex eadẽ. Et infrà. Deinde ego quoque illi non tanquam proprium debebo,sed cõmune munus ex populo,non tanquam pro me soluã.] Exemplar diui Pauli breuius. Deinde ego quoq; illi non tanquã pro me soluam,sed tanquã pro patria conferam,cætera superfluunt. Alioqui legendum erat. Deinde ego quoque illi non tanquam proprium debebo, sed quomodo unus è populo. Non tanquam pro me soluam.

CAP. XX. Nec ex hoc æs alienum profitebor.] Præpositio, ex,delenda est,ex uetere lectione. Et infrà. Quia dedit quidem.] Lege,quia mihi dedit quidem: ex eadem.

CAP. XXI. Ergo magnum argumentum est firmæ uoluntatis ne mutare quidem posse.] Eadem, Ergo maximum argumentum est firmæ uoluntatis ne mutari quidem posse. Et infrà. Itaque quod tanquam coacto non deberem.] Scribe, Ita, non itaque: ex eadem.

CAP. XXII. Inter tot secula promissas uices.] Scribe,in tot secula promissas uices: ex eadem. Et infrà. Sit tanti ut tu coarguaris.]

guaris.] Lege, est tanti ut tu coarguaris: ex eadem. Sequitur confestim. Possunt tibi etiam iuuito.] Scribendum reor, primo sunt tibi etiam inuito.

CAP. XXIII. In imbecillitate permanent.] Ex imbecillitate permanēt, legendum ex uetere lectione. Et infrà. Nos tamen in maiora ituri iuuant.] Itura, nō ituri, eadē. Et infrà. Quam nō intra homines tantū.] Verbū tantū, expungendū ex exemplaribus diui Frācisci & scholarum Salmanticensium. Et infrà. Quæ cohercuit fine terrarum.] Scribe, quæ non cohercuit fine terrarum, ex uetere lectione. Et infrà. Quis negat ab his accepisse se à quibus cum maximè accepit.] Scribe per minorem, ut ad superiora referas, qui negat accepisse se à quibus cum maxime accipit, ex eadē. Et infrà. Et omnes alias impudentis animi uoces astruat.] Eadem, astrue, legit, non astruat. Et infrà. Vel hoc maximum quod etiam quærenti daturus est.] Corrige, uel hoc maximū est quod etiam nunc quærenti daturus, ex eadem. Quidam tamen codices legunt, quod etiam quærenti daturus est.

CAP. XXIIII. Coaptant & applicant.] Castigo, coactam applicant, ex eadem. Et infrà. Ius adhibetur ac seruitus.] Vis adhibetur aut seruitus, quidam codices.

CAP. XXV. Fere idem itaq; exitus est.] Inuertendus uerborum ordo, legendumq;, Ferè itaq; idē exitus est: ex uetere lectione.

CAP. XXVI. Non nocet, illi uotum meum inquit.] Eadē, Non nocet inquit illi uotum meum. Et infrà. Vt possem ferre illi opem.] Posśim uidetur legendum, non possem.

CAP. XXVII. Vt ope indigeat.] Scribe, optas ut ope indigeat: ex uetere lectione. Et infrà. Sed ut ille necesśitatem implorandæ. Superiorē te facis.] Deest ex omnibus scriptis exēplaribus dictio, rei, ut sit implorandæ rei. Quædam etiā exemplaria legunt, Eo uoto superiorem te facis. Et infrà. Si inficiareris quod acceperis.] Legendum, quod acceperas, ex eisdem.

CAP. XXIX. Sed quos illi & habere contingat.] Verbum, Sed, non habetur in eisdē. Et infrà. Tutæ secretæ. Prior æditio & omnes scripti codices, tutæ sic credere agnoscunt. Quam lectionē ueram genuinamq; ducimus si pro illa particula, sic, remota litera, c, legatur, si, ut accipiatur credere pro committere.

CAP. XXX. Ista tam tristis est.] Ita, non Ista, uetus lectio. Vt forte legendum sit. Ita tua tristis est. Et infrà. Et omni uoto submouenda occasio.] Exemplar diui Francisci, octio, præfert non occasio, ut sit fortè scribendum optio. Et infrà. Vin-

dicet à consensu contemptuq; falsorum.] Exemplar diui Francisci. Vindicet cum consensu contemptuq; falsorum. Scribendum fortè, cum sensu contemptuq; falsorum. Et infrà. Attraxere superuacua.] Quidam codices, attraxere uires suas ad superuacua. Et infrà. Super se ac sua regna fregerunt.] Super se ac suos regna fregerunt: uetus lectio.

CAP. XXXI. Non laturos nuncios belli] Nuncium, non nuncios: eadem. Vix patere cœlum sagittis ad emittenda omnia manu tela.] Satis, non sagittis, in eadem habetur. Et infrà. Et emissas sibi angustias.] Commissas pro emissas rectè emendatum ex omnibus scriptis exemplaribus. Illud tamen sciendum commissas hoc loco non significare adeo angustas, ut sese contingant, sed Lacedæmonum fidei fortitudiniq; ad tuendum concreditas. Aemilius Probus in uita Themistoclis. Huius consilium plerique ciuitatibus displicebat, & in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida Lacedęmoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiusq; barbaros progredi non paterentur. Idem significare uidetur Herodotus septimo historiarũ scribens, cùm multi essent alii suæ quisque ciuitatis duces imperii tamen summam penes Leonidam fuisse. Sed apertissimè omnium Valerius Maximus libro tertio capite de fortitudine. de Leonida loquens. Cæterùm perfidia inquit & scelere incolarum eius regionis & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur, spoliatus occidere dimicans, quàm assignatam sibi à patria stationem deserere maluit. Et infrà. Velut torrentis modo ablati.] Quidam codices mole non modo. Et infrà. Deinde hinc atque illinc coorientur.] Commodior lectio est, adorientur, quàm coorientur. Et infrà. Stratusque per totam Græciam passim Xerxes.] Quidam codices ordine inuerso. Stratusq; per totam passim Gręciam Xerxes.

CAP. XXXII. Hæc tam uindicanda principi quàm tacenda.] In nonnullis exemplaribus. Hæc non tam uindicanda principi quàm tacenda. Et infrà. Solitos illi uera dicere.] Mallem legeres, solos illi uera dicere.

CAP. XXXIIII. Alios uniuersos habuerunt.] Scribe ex uetere lectione, alios cum uniuersis. Habuerunt ut uerbum, Habuerunt, ad sequentia pertineat. Proinde uerba quæ sequuntur. Itaque isti amicos primos habuerunt & secundos.] sic legenda erunt Habuerunt itaque isti amicos primos. Habuerunt & secundos, Et infrà. Nunquam ueros.] Expende an commodior sit lectio

lectio neutros ueros, etsi durinscula sit correctio. Et infrà. Aduersa eius si nec deserueris.] Scribe, si aduersa eius non deserueris: ex uetere lectione, & si sint codices in quibus habeatur, Aduersa eius nec deserueris. Et infrà. Et tanti existimat illum miserum esse.] Aestimat, non existimat maior exemplarium pars. Et infrà. An ut ne debeas] particula, ut, superuacanea est ex quibusdam exemplaribus, quæ paulò pòst aptabit legunt, non aptauit.

CAP. XXXV. Si Famem ac metum imprecareris.] Scribendum reor contra omnia exemplaria, mortem, non metum. Et infrà. Vtrum uox ista tua an sit uoti tui. Sanius aliquid horum opta.] Vetus lectio. Vtrum uox ista sit uoti tui. Sanius enim aliquid horum opta. Castigandum puto, utrum uox ista sit uoti tui, si animus ei aliquid horum optat.

CAP. XXXVI. Vt bona liberis exempla monstrarent si optauerunt.] Errorem esse existimo in ordine uerborum, legendumq;, si ut bona liberis exempla monstrarent, optauerunt. Et infrà. Vt Aetna immensa ignium suprà solitum ardens daretur ipsis occasio.] Corrige, ut Aetna immensa ignium ui suprà solitum ardens daret ipsis occasionem: ex uetere lectione. Et infrà. Grauissima infamia est medici opus quærere. Multi quos auxerant morbos & reuocauerant.] Eadem sic habet, Grauissima infamia est medici, opus quærere medici. Multi quos auxerant morbos & irritauerant.

CAP. XXXVII. Quia satius erat duos iniquo malo affici.] Perpende an legendum sit, unico, non iniquo. Quædam tamen exemplaria, uno, præferunt & aliquanto post, uotum, legendum, non notum: ex omni antiqua lectione.

CAP. XXXVIII. Demades Athenis certè.] Ita prior æditio. Legēdum permutato uerborum ordine. Demades certè Athenis, ex eadem. Et infrà. Ex alieno commodum lucrum.] Scribe, ex alieno incommodo lucrum: ex eadem. Et infrà. Miles bellum optat in gloriam. Agricolam annonæ caritas erigit.] Emendandum reor, Miles bellum optat. In gloriam agricolam annonæ caritas erigit. Et infrà. Eloquentiæ pretium exoptat litium numerus] Quid si legas. Eloquentiæ principes exoptant litium numerum. Et infrà. Illi quorum mortes optēt nesciunt.] Scribe. Illi tamen quorũ mortes optent nesciunt, ex uetere lectione. Et infrà. Ex quo propter amicitiam rei plurimum est.] Locum deprauatissimum sic restituendum reor, cum quo propter

rem amicitiæ plurimum eſt. Et infrà. Omnium tamen iſtorum uota ſunt impunita.] Vetus omnis lectio, Omnium tamen iſtorum tam nota ſunt uota, quàm impunita.

CAP. XXXIX. Quod in manibus eſt.] Legendum fortè quod immane eſt, quia aliquanto ante. Nemo inquit, ut exiſtimo de immanitate animi tui dubitaret, ſi apertè illi paupertatem.

Et infrà. Et in id incidentis quod euitant.] Deeſt uerbum, uitium, ex quibuſdam exemplaribus, & in id incidentis uitium quod euitant.

CAP. XL. Reſignare rationem parem properas.] Signare, non reſignare uetus lectio.

CAP. XLI. Quo minus tuum reuertatur.] Exemplar diui Pauli, quo minus tuum reuertatur ad te.. Et infrà. Nulla mora inter nos eſt.] Corrige, Nulla mora in Turno eſt. Nam initium eſt Virgiliani uerſus ex xij. Aeneidos circa initia. Nulla mora in Turno. Nil eſt quod dicta retractent Ignaui Aeneadæ. Adſtipulante etiam uetere lectione.

CAP. XLII. Nec decet gratum animum.] non decet gratum animum. eadem. Et infrà. Dimiſſa eſt omnis anxietas.] Verbum eſt, non habetur in ullo uetuſto codice. Et infrà. Duo iſtius rei iudices habes. illumquem potes.] Vetus lectio, Duos iſtius rei iudices habes, illum quem potes, & quem potes.

CAP. XLIII. Proferre dona.] Eadem, proferre, donare. Et infrà. Nec procurandum intempeſtiue.] Corrigendum puto nec properandum intempeſtiue: quia ſequitur ſtatim. Qui ad referendam gratiam ſuo tempore ceſſat quàm qui alieno properat.] Quem locum crediderim legendum eſſe mutato uerborum ordine hoc pacto, qui ad referendam gratiam properat tempore alieno quàm qui ſuo ceſſat. Et infrà. Præſtat eſſe in utrunq; facilem.] Præſtet ſe in utrunq; facilẽ, uetus lectio. Et infrà. Quid theſaurum eius eripimus.] Eadem. Quid theſaurũ eius eruimus? Et ſi ſunt exemplaria ubi legatur, qui cuſtodiam recuſamus. Et infrà. Tanquam non ducere, ſed ſequi debeat.] Codices quidam, tanquam quæ non ducere, ſed ſequi debeat.

IN VII. LIB. DE BENEFICIIS.

CAP. I. Reliquias hic liber cogit, Exhauſta materia circumſpicio.] Vetus lectio. Reliquæ hic liber cogit & exſta materia circumſpicio. Et infrà. In primum ſtatum congeſsi.] Legendum ſtatim, non ſtatum, ex eadem. Et infrà. Pauca manent.] In quibuſdam codicibus pauca uincunt.. In aliis pauca iuuant. Et infrà.

infrà. Et columnarũ nouiſsime interualla iungantur.] Legēdum reor nouiſsima, non nouiſsime: & mox antè. Aetati ſignum imprimat.] Exemplar diui Franciſci ætatis præfert,non ætati. Et infrà. Si ſe ſupra metum ſuſtulit & poſuit.] Poſtrema duo uerba, & poſuit,non habentur in uetere lectione.

CAP. II. Voluptas fragilis & breuis faſtidit obiecta.] Eadem. Voluptas fragillis eſt,Breuis, Faſtidit obiecta. Quidam codices, Faſtidio obiecta. Et infrà. Cuius ſubinde neceſſe eſt pœniteat.] Legendum ex eadem,cuius ſubinde neceſſe eſt aut pœniteat, aut pudeat. Et infrà. Qui maxime ut ita dicam diuini iuris atq; humani peritus.] Exemplaria,quædã quàm maxime legunt: non qui maxime,ut putem legendum eſſe,cùm maxime.

CAP. III. Quantum in id quod inexplebile eſt congeras.] Vetus lectio,quantum eo quod inexplebile eſt congeras.

CAP. IIII. Nihil prohibet aliquid eſſe & eius qui poſsidet, & eius cui datum & aſsignatum eſt.] Corrigendum,Nihil prohibet aliquid & ſapientis eſſe & eius qui poſsidet cui datum & aſsignatum eſt. Ex eadem. Et infrà. Et totus ager aut ullius R.P. eſt.] Exemplar diui Pauli Pinciani, & totus ager illius R.P.eſt. Et infrà. Cuius uniuerſa eſſe contendimus.] Veteres codices conceſsimus,non contendimus, habent.

CAP. V. Tua in poſſeſsione naſcantur.] Hoc exornationis genus aliorum eſt auctorũ non Senecæ,proinde legendum, ut in eiuſdem habetur,in tua poſseſsione naſcantur.

CAP. VI. At recte utriuſque dicuntur eſſe.] Per minorem iidem, ac recte utriuſque dicuntur eſſe.

CAP. VII. Quæ uiritim ei ſeruiunt.] Viciſsim, non uiritim, ſunt exemplaria quæ legant.

CAP. IX. Per ordinem pandere.] Per ordinem expandere, uetus lectio. Et infrà. Ipſa illa quæ placet uarietas.] Quædam exēplaria,ueritas,non uarietas. Et infrà. Iam enim exercitatæ aures oneri ferendo ſunt.] Nonnulli codices uerbũ,aures, nõ agnoſcunt. Nam paulò antè præceſsit auribus.

CAP.X. Video iſtic diplomata.] Iſta,nõ iſtic,quędã exēplaria.

CAP. XI. Itaq; cum Cæſar illi ducēta talenta donaret.] Scribēdum reor,Itaq; cum C.Cæſar,ut mox paulo liquebit. Et infrà. Pauxillo illum animum.] Puſillo non pauxillo, uetus lectio. Et infrà. Cum miraretur dementiam eius.] Exemplar Scholarum. Cum miraretur Caii dementiam.

CAP.XII. Quibus cũ duo ſunt.] Quidã codices,quibuſcũq;

duo sunt. Et infrà. In illis tantum locus meus sit proprius quem occupaui.] Tamen legendũ, non tantum, ex uetere lectione. Et infrà Vti hoc nolente non possum. Eadem, Vti his illo nolente non possum.

CAP. XIII. Quo ueram amicitiam experiretur.] Aut scribendum erit, quo ueram amicitiam experireris: aut certè, quod ueram amicitiam experiretur, ut præfert exemplar Pincianum.

CAP. XIIII. Hic benignissimus qui te cum cursantem & solicitum atq; anxium uiderit.] Scribe, Hic benignissimus qui cùm uiderit te cōcursantem & solicitum, ex uetere lectione. Et infrà. Si gratiam retulisset.] Exemplar Scholarum, sic gratiam retulisse. Legendum puto, si sic gratiam retulisset. Et infrà. Contra illud pone.] Scribe, Cōtra nunc illud pone, ex uetere lectione Et infrà. Rebus meis in securitatem creditoris oppositis.] In quibusdam codicibus appositis non oppositis scriptum est. Mallem legeres depositis. Et infrà. Etiam si in illa nauigatione. Et mox statim. Etiam ubi in uincula.] Exemplum Scholarum, etiam nisi in illa nauigatione, etiam nisi in uincula.

CAP. XV. Huic uere debes & qui uult, & qui conatur, & nihil intentatum relinquit, sed non potes dicere.] Verba aliquot superuacanea faciunt ut sensus uix cohæreat. Legendum existimo sic. Huic uero qui uult, & qui conatur, & nihil intentatum relinquit non potes dicere.

CAP. XVI. Hic dicat habeo. Ille respōdeat non habeo.] Vetusta exemplaria Hic dicat habeo. Ille respodeat debeo. Quam lectionē approbant uerba sequentia, ita tu ingratus es, nisi ei qui uoluntatem bonam in solutum accepit, eo libētius debes, quia dimitteris. Et infrà. Hoc illi satis tibi parum.] Scribe, Hoc illi satis sit, tibi parum. Ex eisdem.

CAP. XVII. Inter nos & imperitos.] Delenda coniunctio, &, ex eisdem. Et infrà. Malo beneficium proiiciam, bono reddam. Huic quia debeo. Illi ne debeam.] Longe aliter in exemplari Pinciano. Malo beneficium proiici à bono, quàm non reddi etiam malo. Reddam huic quia debeo. Illi ne debeam.

CAP. XIX. Vt quidā debeat quod à me accepit. Iam ulterioris est curæ.] Ita prior editio. Corrigendum arbitror, ut custodiam debeam eius quod à me accepit iam ulterioris est curæ. Nam sequitur mox paulo. Beneficii accepti non redditi custodiam debeo. Et infrà. Non. Reddo illi quale nunc potest accipere.] Sic habēnt omnia exemplaria, sed corruptè. Legendum arbitror, Nunc

Nunc reddo illi. Et infrà. Intra se malus] Verbum, se, superuacaneum est, ex uetere lectione.

CAP. XX. Omnia mihi in illum bona sint libera] Etiam hoc loco uerbum, bona, redundat, ex eadem. Et infrà. Cui triremes & ceratas non mitterem] In exemplari diui Francisci non triremes habetur, sed tyrrhenicas. Item puto cercyras reponēdum siue cercuros pro ceratas ex Plinii 7. historiæ naturalis capite 57. Et infrà. Quanquam ingeniis talibus] Ita præferunt uetusta omnia exemplaria, sed puto castigandum. Namq; ingeniis talibus. Et confestim. Optimum est obire ei] Lege ex uetere lectione. Optimumq; est obire ei, Et ultra. Quod in me non est redeat domum bonus malus] Vetusta exemplaria. Quod meum non est redeat ad dominum bonus sit, an malus. Et statim, Quàm diligenter istud excuterem] Verbum, Quàm, superuacaneum uidetur. Aut certe legendum est. Quid ni? Diligenter istud excuterem.

CAP. XXI. At philosophus noster] Exemplar scholarum Salmanticensium. At pythagoricus noster.

CAP. XXII. Ad te non pertinet.] In quibusdam exemplaribus post hæc uerba sequitur protinus. Non enim tibi debet eius prodesse malignitas. Et infrà. Quemadmodum inter nos officia diuisa sunt] Scribendum puto inter uos, non inter nos. Et infrà. Quæ ideo præcipimus ultra modum, ut aduersum suum redeant] Vetus lectio, Quæ ideo petimus ultra modum, ut ad uerum & suū redeant. Quæ lectio uidetur confirmari uerbis, quæ paulopost sequuntur. In hoc omnis hyperbole extenditur, ut ad uerum mendacio ueniat. Cæterùm libentius legerem. Quædam petimus, siue quædam præcipimus (Sunt enim exemplaria, quæ præcipimus agnoscant) quàm. Quæ ideo petimus.

CAP. XXIII. In hoc omnis hyperbole excedit] Vetus omnis lectio extenditur agnoscit, nō excedit. Et infrà. Itaq; ille cū dixit] Eadē. Itaq; ille qui dixit. Quidā tamē codices. Itaq; iste qui dixit. Et infrà. Occasionem ignoranti non ostendam] Exemplar diui Francisci, occasionem ignoranti illi non ostendam.

CAP. XXVI. Tam firmæ uoluntatis] Tam firmæ mentis, uetus lectio. Et infrà. Semper aliquò transilientem] Aliò, non aliquo, legendum putauerim. Et infrà. Quibus uoluimur] Quidam codices, in quibus uoluimur. Et infrà. Quæ consequi posse spes non fuit] In nonnullis exemplaribus. Optare quæ consequi posse spes non fuit.

CAP. XXVII. Captæ quàm maximè ciuitatis faciem] Ita

prior

prior æditio. Scribendum, cum maxime, ex uetere lectione & Senecæ consuetudine. Et infrà. Ipsa quibus arcetur] Exemplar Franciscanum arctatur, non arcetur, & forte rectius quia præcessit angusto itinere.

CAP. XXVIII. Ante beneficiorũ memoria comitetur] Corrige, an oĩum te bñficiorũ memoria comitet̃, ex uetere lectione.

CAP. XXIX. Simus quales fuimus nos] Scribendum inuerso ordine. Simus nos quales fuimus, ex eadem. Et infrà. Damnum non tunc factum apparuit] Exemplar diui Pauli minus corrupte. Damnum nunc tunc factum apparuit. Legendum puto mutato dictionum ordine. Damnum tunc factum nunc apparuit. Quam sententiam repetit aliis uerbis paulopost. Stulte non nosti detrimenti tui tempora. Perdidisti sed cum dares.

CAP. XXXI. Qui beneficia ignoranti dare incipiunt] Sunt exemplaria in quibus ignorati habetur, non ignoranti. Et infrà. Saxum aliquod] Exemplar Franciscanum, saxum aliquod ignitũ.

CAP. XXXII. Non est magni animi beneficium dare & perdere] Verbum, beneficium, non agnoscunt pleriq; codices.

IN PRIMVM DE IRA AD NOVATVM.

CAP. I. D conspectum æqui ueriq; inhabilis] Dispectum scribendum, non conspectum, ex uetere lectione. Et infrà, Flagrant & micant oculi] Eadem flagrant emicant oculi.

CAP. II. Alium inter sacra mensæ ira percussit] Exemplar Facundi & Primitiui, & pleriq; alii codices iura legunt, non ira. Et infrà. Celebrisq; spectaculum fori] Mallem legeretur, celebrisue spectaculum fori. Et infrà. Tanquam aut curam nostram deserentibus aut auctoritatem contemnentibus.] Desideratur uerbum, diis, ex antiquis exemplaribus ut sit, tanquam diis aut curam, cætera. Ego uero etiam deesse opinor dictionem, suam, ad complementum sententiæ, ut in totum legendum sit, tanquam diis, aut curam nostri deserentibus, aut auctoritatem suam contemnentibus. Et infrà. Quid de gladiatoribus quare populus irascitur. Particula, de, non habetur in exemplari Pinciano. Et infrà. Et sæpe nesciunt quid est cui irascantur] Corrige, & sæpe nec sciunt quidam cui irascantur, ex eodem exemplari.

CAP. III. Verum etiam irasci nos læsuris] Scribe per maiorem

torem. Verum est irasci nos læsuris, ex uetere lectione. Et infrà. Non magis quàm luxuriam uel iniuriam] Duo postrema uerba, uel iniuriam, non habentur in eadem. Et infrà. Et in quasdam uoluptates intemperatiores homines sunt] Homine, non homines, eadem præfert. Et infrà. Prudentia est prouidentia, diligentia, cognitio] Omnia exemplaria cogitatio habent, non cognitio, & in plerisque illorum uerbum prouidentia, desideratur. Et infrà, Regium enim illud & principale aliter dicunt] Quidam codices. Regum autem illud & principale aliter dicunt. Codex Pincianus. Regium est illud & principale alte ductum.

CAP. IIII. Caput ergo uisus speciesq; rerum] Scribendum reor, Capit eorum uisus species rerum. Et infrà. De cursuq; uesano] Discursuq; uesano omnis fere uetus lectio. Et infrà. Quædam sede manent] Eadem: Quædam sine motu. Et infrà. Quædam in uerborum dictorumq; amaritudinem effusæ] Maledictorum legendum non dictorum: ex eadem.

CAP. V. Homine quid amantius] Eadem. Quid homine aliorum amantius. Et infrà. Ille congregari uult, illa discedere] Scribendum. Hic congregari uult, illa dispergi, ex eadem. Et infrà. Commendatissimo eius operi] Emendatissimo quidam codices, non commendatissimo. Et infrà. Beneficiis autem humana uita constat] Vetus lectio. Beneficiis enim humana uita consistit. Et infrà. Transeat deinde ad tristiorem orationem] Codex Franciscanus castigatius. Transeat deinde ad strictiorem orationem, frequens hoc & fere familiare mendum in hoc auctore.

CAP. VI. Non quia delectetur illius pœna] Vllius non illius, uetus lectio. Et infrà. Non gaudebit ne in eo quidem affectu] Particula, in, non habetur in ulla scripta lectione. Et ultra. Nunquid quamuis non sit naturalis ira] Exemplaria quædam. Quid? quamuis.

CAP. VII. Et excussa mens] Concussa non excussa omnis antiqua lectio.

CAP. VIII. Primum irritamentum iræ protinus spernere] Mallem legeres aspernari quàm spernere, ut in 2. lib. ad quosdam tactus aspernatio. Et infrà. Sed etiam affectum ipse imitatur] Exemplar Facundi & Primitiui, sed in affectum ipse mutatur. Et infrà. Peiusq; in melius mutatio animi est] Corrige, in melius peiusq; mutatio animi est, ex omni scripta lectione.

CAP. IX. Non rationis beneficio quieuit] Exēplar Pincianū. Nō rationis tūe beneficio quieuit. Et infrà. Quoties impetui

est locus] Scribe, Quotiens impetu opus est, ex uetere lectione. Et infrà. Cui proprium est contumacia] Cuius, nō cui, eadem.

CAP. X. Ita inquit utilis affectus est] Scribe, Ira inquit utilis affectus est, ex eadem.

CAP. XI. Quid Cimbrorum Theutonicorumq; tot millia] Teutonorum exemplar Facundi & Primitiui, non Theutonicorum. Et infrà. Quæ ut aliquando perculit strauitq; omnia] Castiga. Quæ ut aliquando propulit strauitq; obuia, ex uetere lectione. Et infrà. Non suffragia aduersus perpetem cœli rigorem] Legendum reor suffugia, non suffragia. Et infrà. Affectu imperii uires] Corrige, affectas imperii uires, ex uetere lectione. Et infrà. Quàm dum circumuallat & includit hostem] Verbum, quàm, non habetur in eadem.

CAP. XII. Non cauet] Non præcauet, quædam exemplaria. Et infrà. Quid ergo uir bonus non irascitur inquit] Scribe ex scripta lectione. Quid ergo inquit? Vir bonus non irascitur. Et infrà. Nec reliquetur animo] Corrige, nec liquetur animo, ex eadem. Et infrà. Si calceus luto sparsus est] Eadem aspersus, non sparsus. Et infrà. Prærabidus & amens & omnis ferè cupiditas] Eadem prærabida & amens ut omnis ferè cupiditas. Et infrà. Obliuiscitur mortem esse communem] Martem non mortem, eadem.

CAP. XIIII. Errantes per agros ignorantes uiæ] Ignorantia non ignorantes, scribendum ex eadem.

CAP. XV. Immansuetum bouem cædimus] Occidimus non cædimus, eadem. Et infrà. Ferrum demittimus] Ferrum apponimus, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Portentuosos fœtus extrahimus] Exemplar Franciscanum aliter & Pluribus uerbis. Portentosos fœtus extinguimus, liberos quoq; si debiles monstrosiq; æditi sunt, abigimus. Et infrà. In illo tempore se admonuit] Vetus lectio illo tempore se admonuit. Et ultra, Ad coërtionem errantium sceleratorum] Correctionem quædam exemplaria non coërtionem.

CAP. XVI. Quid ergo non irascar latroni?] Codex Franciscanus. Quid ergo non irascar latroni? Non. Et infrà. Primum secreta deinde publicata] Exemplar Facundi & Primitiui, publica, non publicata. Et infrà. Ignominia contineberis] Deesse negationem existimo, ut sit. Ignominia non contineberis. Et infrà. Iam solida nequitia] Quidam codices, iam solita nequitia. Quid si legas insolita nequitia. Et infrà. Tibi insanabilis animus] Scribe,

be, Tibi insanabilis animus est, ex uetere lectione. Et infrà. Et perpetua alienaq; uoluptate supplicia id quod unum bonum tibi superest] Corrige,& per tuam alienamq; uoluptatem supplicium id quod unum bonum tibi superest,ex eadem. Et infrà. Sed uultu legis & illa solennia uerba leni magis grauiq; quàm rabida uoce concipiam & agi iubebo] Præpostere scripta uerba totum sensum obnubilant. Corrigendum arbitror, sed uultu leni & magis graui quàm rabida uoce illa solennia uerba legis concipiam & agi iubebo. Posset etiam legi & forte aptius. Illa solennia uerba concipiam & lege agi iubebo. Et infrà. Et cum Tarpeiæ proditorem] Tarpeio non Tarpeiæ omnis uetus lectio. Et infrà. Quid enim uidetur lex irasci his quos non nouit] Eadem. Quid? tibi lex uidetur. cætera, ex eadem. Et infrà. Sentiet itaq; suspirationes quasdam] Suspitiones exemplar Facundi & Primitiui, non suspirationes. Et infrà. Quàm hoc ab iracundia petere præsidium] Hanc legendum non hoc, ex eodem exemplari. Et infrà. Non solum insolidum robur] Verbum solum non habetur in eadem,& solidum legitur non insolidum. Et infrà. Et fluminibus paludibusq; excepti] Eadem concepti legit, non excepti. Et infrà. Modo citius debito resistit] Exemplar Facundi & Primitiui, modo citerius debito resistit. Et infrà. Et ea tenet quæ inuasit.] Duo exemplaria Franciscanum & Pincianum mutato uerborum ordine legunt,& ea quæ inuasit tenet. Et infrà, Nam militem fortuna reddiderat.] Militi uetus lectio non militem. Et infrà. Quid ergo indignius?] Scribe, Quid hoc indignius? eadem. Et infrà. Non eodem malo afficiet.] Eadem, Non eodẽ modo afficiet.] Et infrà. Hæc cuiq; expendenda æstimandaq; sunt. Vides quantum debeat.] Corrige, Hæc cui expendenda æstimandaq; sunt uides quàm debeat, ex eadem. Et infrà. Altum quidem & sublime spirare se credunt.] Lege, altum quiddam & sublime, cætera. ex eadem. Et infrà. Ventosi & infelicis animi imbecillitas sibi conscii indolescere.] Eadem. ueternosi & infelicis animi imbecillitatis sibi conscii sæpe indolescere. Et infrà. Quæ ad tactus leuissimos.] Ictus, non tactus, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Quæ magno uideantur animo.] Vetus lectio, quæ magno emissæ uideantur animo. Et infrà. Etiam bonum erit aut nec magnum.] Eadem. aut & bonum erit, aut nec magnum. Et infrà. Qualis inesse malis ingeniis non potest.] Codex Facundi & Primitiui, qualis esse in malis ingeniis non solet.

Et infrà. Et quidem sine intermisione.] Omnis scripta lectio, &

& quidem ſine miſsione.ſed in codice Facundi & Primitiui non habentur omnino hæc uerba.

IN LIB. II. DE IRA.

CAP. I. ET ut alia minime ſpecioſa uiſu.] Sic prior æditio.Corrigendum puto,& uitalia minime ſpecioſa uiſu, Et infrà.Perfecto iam corpore effunditur,] Affunditur,nō effunditur legūt pleraq; exēplaria. Et infrà.Niſi animus qui tāgebatur aſſenſus eſt] Quidam codices,niſi animus eis,qui tangebatur accenſus eſt. Alii,niſi animus eius quibus tangebatur.

CAP. II. Quorſus inquit hoc nō pertinet?] Corrige,Quorſus,inquis,hæc quæſtio pertinet?ex uetere lectione. Et infrà. Ad quoſdam ictus aſpernatio.] Tactus nō ictus eadē habet. Et infrà. Cantus nos nonnunquam & concitata modulatio inſtigat.] Quidā codices.Cantus nos nonnunquanq; citata modulatio inſtigat. Et infrà. Animorū moueri uolentiū.] Scribendum reor nolentium. Et infrà.Alexandrum aiunt Zenophanto canente.] Xenophanto lege ſiue Xenophante, ex uetere lectione,nō Zenophāto.

CAP. III. Voluntatis iudicio pergentis.] Scribe,uoluntatę & iudicio pergentis.ex eadem.

CAP. V. Incedens intra cadauera.] Exēplar diuorū Facundi & Primitiui.incedens ſupra cadauera.Alii codices, incedens inter cadauera. Et infrà.Quis hæc rex feciſſet.] Corrige,Quid hic rex feciſſet:ex duobus codicibus Pinciano & Facundi ac Primitiui.

CAP. VI. Iraſci non ex dignitate eius.] Scribendum, Iraſci non eſt ex dignitate eius.ex uetere lectione. Et infrà. Et in homine omnis ira.] Corrige, & in hanc omnis ira. ex eadem. Et infrà. Si profecto cuique iraſcendum eſt.] Caſtiga : Si pro facto cuiuſque iraſcendum eſt, ex eadem. Et infrà. Deſinet Socrates.] Eadem.Deſinet ille Socrates.

CAP. VII. Quanto turpiores aduocatos habent.] Quidam codices.quanto turpiores aduocatos conſciſcunt. Et infrà.Alius iudicia patris accuſat quem mereri ſatis fuit. Alius cum matre conſiſtit.] Hæc uerba in nonnullis exemplaribus deſiderantur.Alioqui ſic ni fallor legenda fuere. Alius iudicio patrem accuſat quem demereri ſatius fuit,cætera.Nam & exemplar Facundi & Primitiui,ſatius non ſatis legit.

CAP. VIII. Nunquam iraſci deſinet ſemel ſi ſapiens cœperit.] Scribe inuerſo uerborum ordine. Nunquam iraſci deſinet ſapiens ſi ſemel cœperit. ex uetere lectione, Et infrà. Plus committitur quàm quod poſsit coërtione ſanari.] Verbum , quod, ſuperfl

ſuperfluit.ex eadem. Et infra. Certatur ingenti quidem nequitiæ certamine.] Scribendum reor, quodam, non quidem. Et infrà, Ad fas nefasq; miſcendum coorti ſunt.] Exemplar Facundi & Primitiui, ad fas nefasq; miſcendum coire. Et infrà. Et parentum liberorumq; ſacraméta diuerſa.] Idem exemplar ſingularitatis numero ſacramentum diuerſum. Et infrà. Et ne hoc quidem libidini exceptum.] Exemplar idem minus corruptè. & ne eos quidem libidini exceptum. Exemplaria duo Pincianum & diuæ Mariæ. & ne os quidem libidini exceptum, rectiſsimè.

CAP. IX. Quicquid non reſiſtebat adductũ.] Legendũ puto, abductũ, non adductum. Et infrà. Quid ſi illis iraſci uelis uel qui ægrotant.] Particula uel, non habetur in uetere lectione. Et infrà. Inter cætera mortalitatis incommoda, & hæc eſt.] Scribe, & hoc eſt, ex eadé. Et infrà Vniuerſis ignoſcẽdũ & indulgẽdũ eſt.] Duo illa uerba, & indulgendum, ſuperuacanea ſunt, ex eadem.

CAP. X. Intelligit quàm eſt iniquum & periculoſum.] Eadem. Intelligit quàm & iniquum ſit & periculoſum. Et infrà. Vbi iſti hiccine locus eſt.] Caſtigandum reor. Vbi iſthic iræ locus eſt? Et infrà. Lento adiutorio opus eſt.] Exemplar Facundi & Primitiui. Non lento adiutorio opus eſt.

CAP. XI. Nec hoc ſapienti dici uelim quod fere quoq; telũ timeri.] Vetus omnis lectio. Nec hoc ſapientiã dici uelim quod fere ſapientis quoque telum eſt timeri. Sed in hac parte magis ab impreſſa lectione iſto modo emaculetur, Exiſtimo enim legendum, Nec hoc ſapientis dici uelim quod feræ quoq; telum eſt timeri. Nam uerbum, eſt, omnis antiqua lectio agnoſcit. Et infrà. Aut contra omnia deſpecta & fœda & turpia ipſo quo timentur ſunt.] Exemplar Pincianum. At contra omnia deſpecta fœdaque turpia, cætera. Exemplar Facundi & Primitiui. At contra omnia deſpecta fœdaq; & turpia timentur, reliqua deſiderãtur. Et infrà. Ira per ſe deformis eſt.] Idem exemplar. Sic ira per ſe deformis eſt. & paulo poſt dictus legendum non ductus. Et infrà. Pauida ſunt ad leuiſsimos ſtrepitus pectora.] Exemplar diui Franciſci, pauida ſunt ad leuiſsimos pectora ſonos. Exemplar Facundi & Primitiui. pauida ſunt ad leuiſsimos tactus pectora. Quid ſi legas ictus potius quàm tactus.

CAP. XII. Quia formidandum eſt. Quoniam quidem etiã contemptiſsima timentur.] Corrige, quia formidini eſt. Quando quidem, cætera. ex uetere lectione. Et infrà. Et oſſa mortifera & morſus.] Caſtigandum puto, & oſſa mortifera morſu. Et infrà.

Linea pennis distincta contineat.] Exemplar Facundi & Primitiui, conterreat, non contineat. Et infrà. Curriculi motusq; rotarum uersata facies leonem redegit in caueam.] Castiga. Curriculi motus, rotarumque uersata facies leonem redigit in caueam. ex uetere lectione. Et infrà. Vigiliam indefatigabilem extēdit.] Exemplar Facundi & Primitiui, uigilia se indefatigabilem ostendit. Et infrà. Didicerūt tenuissimis & aduersis funibus currere.] Exemplar Pincianum. didicerunt alii tenuissimis.

CAP. XIII. Aut nulla causa pertinacis studii, aut indigna merces fuit.] Vetus lectio, aut nulla tam pertinacis studii, aut non digna merces fuit. Et infrà. Non est quod in patrocinium nobis quæramus etiam excusatam licentiam.] in codice Pinciano desideratur uerbum, etiam. Exemplar Facundi & Primitiui. Non est quod patrocinium nobis quæramus & excusatam licentiam. Et infrà. Non uanæ nobis autor rei uenit.] Vetus lectio. Non uanæ nobis autor rei uenio. Et infrà. Rectiusque scelera tollentur] Potiusque scelera tollētur, codex Facundi & Primitiui. Quid si legas ocyus non potius.

CAP. XIIII. Cuius causa domū sollicitius obseruet.] Verbum, causa, in nullo scripto exemplari inuenies. & puto legendum modum non domum. Et infrà. Et qua noceat tantum aspicit.] Exemplar diui Francisci. & qua noceat tantum non qua caueat aspicit.

CAP. XVI. In exemplum hominis adduxit.] Adducit uetus lectio non adduxit. Et infrà. Quid autem cur hominem, cætera.] Eadem. Quid autem est cur hominem. Et infrà. Cum habeas mundum denique deūmque.] Verbum, denique, non habetur in eadem. Et infrà. Simplicissimi inquit omnium habentur.] Eadem. Simplicissimi inquit hominum habentur. etsi exemplar Facundi & Primitiui aliter legat. Simplicissimi inquit omnium sunt. Et infrà. Stultis, luxuriosis, nepotibusque.] Duo postrema uerba, nepotibusq;, desiderantur. in eadem.

CAP. XVII. Imo imitatus iratum.] Omnes ferè scripti codices habent, imo irritatus. Et infrà. Nec latronem oportet esse nec prædonem.] Legendum forte prædem non prædonem. ut sicuti in uerbis sequentibus nec misericordem nec crudelem. ita & in his duo opponantur contraria.

CAP. XVIII. Scilicet ne incidamus in iram.] Verbum, scilicet, nulla uetus lectio agnoscit.

CAP. XIX. Iracundos feruida animi natura faciet.] Exemplar

plar Pincianum feruidi præfert non feruida. Vt putem ſcribēdum contra omnia exemplaria. Iracundos feruidi mixtura faciet. Quā lectionem approbant hæc quæ ſubiicio uerba. Frigida mixtura frigidos facit.] Corrige, Frigidi mixtura timidos facit: ex correctioribus exemplaribus. Pinciano, Facundi & Primitiui. meo domeſtico Gallicana litera ſcripto. Et infrà. Frigus inſequetur.] Frigus inſequitur. ſcribe ex eiſdem.

CAP. XX. Quidam ſaucii.] Exemplaria Pincianum & Franciſcanum, quidam ſaucii ſunt. Exemplar Facundi & Primitiui. quidam ſaturi. Et infrà. Plurimumque poteſt conſuetudo quæ ſi grauis eſt aliud uitium alit.] Exemplar Facundi & Primitiui. Plurimum poteſt conſuetudo, quæ ſi grauis eſt aliud uitium eſt. Et infrà. Vt minuatur & non ut conſumatur calor.] Coniunctio, &, non habetur in ulla uetere lectione. Et infrà. Luſus quoque proderunt.] Ludi non Luſus, eadem agnoſcit.

CAP. XXI. Facile autem etiam attendentem ſimilia decipiunt.] Verbum, etiam, ſuperfluum eſt ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Vt modo frenis utatur.] Scribe, ut modo frenis utamur. ex uetere lectione. Et infrà. Nunquam illi neceſſe ſit rogare ſimpliciter, nec proſit rogaſſe.] Eadem. Nunquam illi neceſſe ſit rogare ſuppliciter. nec proſit rogare. Et infrà. In nobis quidem ſors naſcendi.] In eadem. In nobis ſiquidem ſors naſcendi, & paulo antè.

CAP. XXII. Quin citius patrem quàm Platonem imitatus ſit.] Exemplar Facundi & Primitiui. Quin citius Platonem quā patrem imitatus ſit. Alii codices, quin citius patrem quàm Platonē comitatus ſit.

CAP. XXIII. Et ab ipſo tortus.] Vetus lectio & ab Hippia tortus. Nota eſt hiſtoria. Et infrà. Qui cum legiſſet epiſtolam matris.] Diſſentiunt à Seneca quinque præſtantiſsimi ſcriptores. Curtius lib. 4. Valerius Max. tertio. Trogus 11. Arrianus. 2. Plutarchus in Alexandro. Omnes produnt hanc epiſtolam à Parmenione miſſam: non ab Alexandri matre. Et infrà. Non ueritus bibit.] Scribe, nōn deterritus bibit, ex uetere lectione, ſiue ut quidam præferunt codices, non territus bibit. Et infrà. Hoc ergo magis in Alexandro laudo.] Exemplar Facundi & Primitiui. Hoc ego magis in Alexandro laudo. Exemplar Pincianum, & item meum caſtigatius. Hoc eo magis. Et infrà. Quo maior autem moderatio in regibus.] Scribendum puto rarior nō maior. Nam ſi maior legas, inepta erit ſententia, non enim in regibus tantum,

ſed in plebeiis hominibus maior moderatio magis laudanda eſt. Et infrà. Aut in diuerſis aut in neutris fuiſſe partibus.] Aduerſis legendum puto contra omnia exemplaria, non diuerſis. Et infrà. Gratiſsimum putant genus ueniæ.] Lege putauit, non putant, ex uetere lectione.

CAP. XXV. Aut tepidior aqua potui erogata.] Quædam exemplaria, aut tepidior aqua potuero. Alia, aut tepidiore aqua potus ero. Alia, aut tepidior aqua potaturo. Et infrà. Vt ægræ & infelicis ualitudinis eſt.] Scribe, ægræ & infelicis ualitudinis eſt, ex uetere lectione. Et infrà. Miridem aiunt fuiſſe.] Mindyridem non miridem, eadem. Et infrà. Vetuit illud opus in conſpectu ſuo facere.] Exemplar Pincianum illum legit, non illud. Et infrà. Aut obuerſatus canis.] Exemplar Facundi & Primitiui, aut obuerſatus calix, & infrà.

CAP. XXVI. Sine conſenſu ſunt.] Sine ſenſu ſunt. Vetus lectio. Et infrà. Sic & mutis animalibus, quia nulla iniuria niſi à conſilio profecta faciunt.] Exemplaria duo Franciſcanum & Facundi Primitiui hunc locũ ſic legunt, ſic & multis animalibus, quæ nullam iniuriam nobis faciunt, quia uelle non poſſunt. Non eſt enim iniuria niſi à conſilio profecta.

CAP. XXVIII. Alios per nos facere.] Vetus lectio. Alios pronos facere. Et infrà. Et eos qui uolentes ſcienteſq; faciunt.] Scribe, Etiam eos qui uolentes. cætera, ex eadẽ. Et infrà. Ad ſingula quibus offenditur dixerit. Is qui nullius nõ uxorem.] Caſtiga, Ad ſingula quibus offenditur dixerit. Hæc & ipſe commiſi. Sed ubi tam æquum iudicem inuenies? Is qui nullius non uxorem. ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Pudicitiam ſeruorũ ſuorum attentari non uult.] Seruulorum, non ſeruorum, uetus lectio. Et infrà. Tempeſtiua filii conuiuia.] Vitia non cõuiuia, eadem. Et infrà. Hæc ab illo pœnæ initio non ut ignoſcat.] Corrige, Hoc ab illa pete initio. Non ut ignoſcat, ex eadem.

CAP. XXIX. His quæ, narrata ſunt.] Omnis ſcripta lectio. De his quæ narrata ſunt. Et infrà. Vt uideatur diluiſſe factam.] Doluiſſe, non diluiſſe, eadem. Et infrà. Quo ſæpius ad manum uenerit.] Quo ſæpius ad manum uenit, eadem. Et infrà. Iam uerum iamque.] Eadem, Iam enim iam. Et infrà. Alioquin unquàm tibi dicã.] Scribe ex eadẽ. Alioqui nihil unquã tibi dicã.

CAP. XXX. Vt illi donanda iniuria eius ſit.] Omnis antiqua lectio, ut illi etiam iniuria eius ſit. Corrigendum reor, ut illius iam iniuria ius ſit. Et infrà. Mulier eſt errat.] Emendandum

arbitr

arbitror. Mulier est, Erat, ut sit sensus. Muliebrem errorem ignoscendum esse. Erat enim mulier. hoc est sexus in errores proni. Et infrà. Quædam quæ non sunt superauerint.] Scribe, quædam quia non speraucrint, & mox statim putamus, non putauimus, ex uetere lectione.

CAP. XXXI. In se nolit alteri.] Verbum, alteri, superuacaneum est. ex eadem. Et infrà. Aut ignorantia nos itaque.] Scribe, Aut ignorantia nos itaque rerum. ex eadem. Et infrà. Insidiosos amicos.] Insidiosos animos. Exemplar Facundi & Primitiui. Infidos amicos codex diuæ Mariæ. Et infrà. Adulantibusque, Non ergo feras pudebit cum animalibus permutasse mentes.] Magna pars codicum aliter hunc locum legit, adulantesque domino feras. Pudebit cum animalibus permutasse mores? Et infrà. Ergo & homines.] Scribendum reor, ergo & homo unus. Et infrà. Et si qua morsu aut ictu noceant effugerimus.] Castiga. & si qua morsu, aut ictu nocent affligeremus. ex codice Facundi & Primitiui.

CAP. XXXII. Inhumanum uerbum est, & quidem pro iusto receptum ultio, & talio non multum differt nisi ordine.] Idem exemplar duorum tantum uerborum locum commutat, hoc pacto. Inhumanum uerbum est, & quidem pro iusto receptum ultio, & talio multum non differt nisi ordine. Corrigendum reor, Inhumanum uerbum est, & quidam pro iusto receptum ultio, & à contumelia non differt nisi ordine. Et infrà. Si tanquam ad remedium sine ira ueniamus.] Scribe, si tanquam ad remedium uenimus sine ira ueniamus. ex uetere lectione.

CAP. XXXIII Quos læserunt & oderunt.] Exemplar Facundi & Primitiui addit particulam, quod, ut sit. quod quos læserunt & oderunt. Et infrà. Et gratias agendo de ipsis.] Postrema duo uerba, de ipsis, non habentur in ullo scripto exemplari. Et infrà. Immunditiis ejus & incultioribus capillis offensus.] Vetus lectio ecõtrario. munditiis eius & cultioribus capillis offensus. Et infrà. Contempsisset Romanum patrem.] Legendum puto, contempsissem Romanum patrem.

CAP. XXXIIII. Ad quas si manum admoueris ora conuertunt.] Exemplar Facundi & Primitiui, quas si manu amoueris ora conuertunt. Et paulò ante dictio, ut, superfluit. ex exemplari Franciscano in quo legitur, Mures & formicæ. Sed cõsiderandum an ordine uerborum erratum sit. Forte enim Seneca sic scriptum

 reliquit

reliquit, Imbecilla se lædi putant si tangantur ut mures & formicæ, quas si manu amoueris ora conuertunt: aut sic, Ad quas si manum admoueris ora conuertunt. Posset etiam aliter legi, Mures formicæq; si manu amoueris ora conuertunt. Imbecilla se lædi putant si tanguntur. Nam & in exemplari Facundi & Primitiui præpositio, ad, non habetur. Sic enim præfert, Mures formicæ quas si manu amoueris ora couertunt. Et infrà. An expediat omnes nobis inexorabiles esse.] Idem exemplar. an expediat nobis omnes inexorabiles esse. Scribendũ forte homines, non omnes. In exemplari tamen Pinciano non habetur omnino ea dictio. Et infrà. Quam sæpe hic pedibus eius aduolutus est, quem à suis reppulit.] Vetus lectio. Quam sæpe eius pedibus aduolutus est, quem à suis reppulit. Et infrà. Quos populus Romanus feliciores habet socios fidelioresq;.] Lege, quos populus Romanus fideliores habet socios. reliqua superfluunt, ex eadem. Et infrà. Nisi pariter non pugnat, sed si utrinq; certabit ira concurritur.] Eadem. Nisi pariter non pugnant. Si utriq; certabitur ira concurritur. Vide an hæc lectio magis arrideat. Nisi par nõ pugnat. reliqua. Et infrà. Nunquam uelit quisquam.] Corrige. Nunquid uelit quisquam, ex eadem. Et infrà. Vt uix retrahatur.] Eadem. Vix retrahitur.

CAP. XXXV. Nihil tamen æquè profuit.] Scribe, Nihil tamen æquè profuit, ex eadem. Et infrà. Etiam si amictus illius cõpositus sit ad legem retrahet uestem.] Exemplar Facundi & Primitiui, & siue amictus illius cõpositus sit ad legem trahet uestem. Et infrà. Et tumescunt uenæ.] Vetus lectio. Tumescunt uenæ. Et infrà. Deterrimæ inferum exeunt furiæ.] Scribe, teterrimæ non deterrimæ. ex eadem. Et infrà. Vel si uidetur qualis sit apud uates nostros est.] Sic prior æditio. Scribendum. Vel si uidetur sit qualis apud uates nostros est. Ex eadem. & paulò antè: Incessu uesano effusam.] Exemplar Facundi & Primitiui sua sanie offusam. Et infrà. Sanguineum quatiens dextra leuaq; flagellum.] Omnis scripta lectio. sanguineum quatiens dextra Bellona flagellum.

CAP. XXXVI. Speculo qui neminem deterritum ab ira credit.] Duo exemplaria Franciscanum & Pincianum. Speculo quidem neminem deterritum ab ira credis? sed considerandum an legendum sit potius credo quẽ credis. Et infrà. Repentina & uniuersa uis eius est.] Huius non eius, uetus lectio.

CAP. XXXVII. Magno æstimata ira proiecit insignia.] Verbum, ira, superuacaneum est, ex eadem.

IN TERTIVM LIB. DE IRA.

HAec incitata & seipsam rapiens uiolentia.] Corrige, Huius incitata.reliqua ex uetere lectione. Et infrà. Quia non eunt sed cadunt.] Exemplar Facundi & Primitiui. quia non eunt, sed casu ruunt. Et infrà. In ira deiectus animorum est.] Exemplar Facundi & Primitiui.in ira deiectus etiam animorum est. Et mox paulo. Nec refert quantum sit. CAP. I.

CAP. II. Tam inter Graios quàm Barbaros. Sunt exemplaria in quibus Græcos non Graios scriptum est: Et infrà. Nunquam uniuersus populus fœminæ amore flagrauit.] Duo exemplaria, proprium & diuæ Mariæ. Nunquam uniuersus populus unius fœminæ amore flagrauit. Et infrà. Et modo eloquio fauorabilis habitus in multo honore.cætera.] Fauorabilior non fauorabilis codex Pincianus.Item perpende an malis legere in medio honore quàm in multo honore.

CAP. III. Pigrum inermemq; fieri.] Superuacanea sunt duo uerba illa, inermemq;,ex uetere lectione, & recte: nam mox ante præcesserant. Et infrà. Quasi dubiæ apud homines opiniones sic infamem.] Scribe, sit,non sic.ex eadem. Et infrà. Eculeus & fidiculæ,& ergastula,& cruces,& circũdati,&c.] Eadem. Eculei, non Eculeus. Et infrà. Defossis corporibus ignes.] Corrigendum arbitror contra omnia exemplaria. defixis corporibus ignes, ut illud Iuuenalis. Qua stantes ardent qui fixo gutture fumant.

Et infrà. Et bestiarum immanium caruernæ.] Scribe, caueæ, non cauernæ, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Omnibus per quæ furit deterior.] Lege,tetrior, non deterior, ex uetere lectione: ut non multo post, ferarum me hercule minus tetra facies est.

CAP. IIII. Adiice nunc dentium inter se arietatorum.] Nullus scriptus codex agnoscit particulam, nunc. Et infrà. Vel infixum uisceribus ferrum.] Legendum ex scripta lectione. siue infixum uisceribus ferrum.

CAP. V. Nihil potest firmitas corporis.] Lege, nihil prodest firmitas corporis, ex eadem, & infrà. Quemadmodum ab illa liberemur.] Rectius eadem, quemadmodum nos ab illa liberemus. Et infrà. Potior est inquam luxuria.] Corrige, Peior est etiam quàm luxuria, ex exẽplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Hæc alieno dolore uincit malignitatem & inuidiam.] Scribendum ea distinctione,ut uerba illa, hæc alieno dolore,ad superiora pertineant. Et ultrà. Ad sensum sui adducit.] Lege,abducit,non

adducit, ex uetere lectione. Et infrà. Quem incurrit iniuria.] Eadem, quem incuruat iniuria.

CAP. VI. Inferiora fulminantur.] Omnis scripta lectio, inferiora fulminât. Et infrà. Et uenerabilis est & dispositus.] Eadem depositus agnoscit, non dispositus. Et infrà. Ex leuissimis causis irascitur.] Corrige, & leuissimis causis irascatur, ex eadem. Et infrà. Atqui alienis in nos manibus imposita.] Legendum reor contra omnia exemplaria. At quæ alienis in nos.

CAP. VII. Premunt atq; adducunt administrantem qui non quæ facilia sunt aggreditur.] Restituenda huic loco sunt complusculа uerba ex fide exemplaris Facundi & Primitiui. Legendum igitur sic. Premunt atque abducunt administrantem teneriq; iam uisa cum ipso cadunt. Itaque fit ut frequenter irrita sit eius uoluntas qui nõ quæ facilia sunt aggreditur. Et infrà. Hoc interest utrum quis, cætera.] Hic, non Hoc, idem exemplar. Et infrà. Nec paruæ sint nec audaces.] Prauæ legendum reor, non paruæ. Et infrà. Quàm ferre nescimus.] Quia ferre nescimus. uetus lectio. Et infrà. Et minime obnoxio morosoq; uiuendum est.] Eadem anxio agnoscit, non obnoxio. Et infrà. In contactos corpore uitia transiliunt.] Exẽplar Franciscanum, & item exẽplar Facundi ac Primitiui ad contactus corporis legunt, non in contactos corpore. Et infrà. Fortemq; & si liceat uirum emollit.] Legendum reor, fortem quoq; & siliceum emollit. Vetus etiam lectio nonnihil adiuuat.

CAP. VIII. Nec euocent & ferant.] Exemplar Facundi & Primitiui, non euocent, sed ferant. Codex Franciscanus, nec euocent neq; ferant. Et infrà. Vitio suo interuallum, cætera.] Verbum, suo, non habetur in nonnullis codicibus. Et infrà. Et dimissos altius tenet.] Particula, &, superuacanea est ex codice Facundi & Primitiui. Fideliorem quoque lectionem arbitramur demissos quàm dimissos.

CAP. IX. Et acria concitantur.] Scribe, & acria concitat, ex omni scripta lectione. Et infrà. Siue quia calorem inedia compellit, & nocet sanguini.] Non caret hic locus uitio ni fallor. Proinde perpende an sit legendum, siue quia calor in inediam compellit, ea nocet sanguini.

CAP. X. Sunt quædam prænuntia.] Prognostica in exẽplari Facundi & Primitiui non prænuntia habetur. Et infrà. Incipientem casum occupant.] Vetus lectio causam nõ casum. Sunt tamen exemplaria, quæ curam habeant, non casum aut causam.

CAP.

CAP. XI. Etiam si secreto habiti sunt euerrit.] Eadem partim eruerit, partim eruit, partim quærit non euerrit. Et infrà. Quædam interpretatio eo producit.] Scribe, perducit, non producit, ex eadem. Et infrà. Tumida fortunata & licentia ingenia.] Legendum puto fortuna, nō fortunata. Et infrà. Non magis illi se succensere.] Exemplar Facundi & Primitiui, non magis illis se succendi. rectius quia præcesit, faces subderent.

CAP. XII. Aut ferre aut pati.] Clarius nihil quàm duo illa posteriora uerba, aut pati, glossema esse siue annotationē diuersæ lectionis esse. Idem enim est ferre quod pati. Et infrà. Aut humanum aut humile sit.] Exemplar Facundi & Primitiui mutato uerborum ordine, aut humanum sit, aut humile, commodius. Et infrà. Apparebit iudicium non esse iram.] Quidam codices, apparebit iudicium non iram esse. Alii, apparebit iudicium esse non iram. Et infrà. Et stabit percussori similis.] Percussuro, scribe, non percussori. ex uetere lectione, & quod mox ante præcesit, sua manu ipse percussurus Et infrà. Ob hoc nō cecidi propter quod cætera.] Legendum per maiorem. Ob hoc non cecidit propter quod, cætera, ex exemplari Facundi & Primitiui.

CAP. XIII. Et mutare faciem.] Aptius idem exemplar, & immutare faciem. Et infrà. Cum exterioribus interiora formātur.] Vetus lectio formentur, non formantur. Et infrà. Nec illi exprobratio, cætera.] Exemplaria Franciscanum & Pincianum. Nec erat illi exprobratio.

CAP. XIIII. Traxhexauspes unus è charissimis.] Scribe, Prexaspes, non Traxhexauspes ex Herodoto tertio. Et infrà. Et iam grauis & uinolentus ac uiolentus.] Duæ postremæ dictiones, ac uiolentus, desiderantur in uetere lectione. Et infrà. Hærens in ipso spiculum ostendit.] Deest uerbum, corde, hærēs in ipso corde spiculum ostendit. ex eodem. Et infrà. Omnium suorum arcus uertantur.] Verterentur eadem agnoscit, non uertantur. Et infrà. Videmus quomodo se pater gerere debuerit.] Castiga, Videbimus quomodo pater se gerere debuit, ex eadem. Et infrà. Quem satius erat.] Omnis scripta lectio. Quam satius erat. Et infrà. Non dubito quin Harpalus quoq;.] Legendum harpagus, non Harpalus ex Herodoto, Trogo & cæteris.

CAP. XV. Regi suo Persarum suaserit.] Vetus lectio, regi suo Persarumq; suaserit. Et infrà. Etiam exigentibus malis nascentum iam abscondi. Scribe, etiam ex ingentibus malis. cætera: ex eadem. Et infrà. Vides illam arborem breuem, horridam,

infelicem.] Corrigendum reor. Vides illam arborem retorridam, infelicem. Nam si breuis erat quomodo poterat libertas ab illa suspendio peti.

CAP. XVI. Vnum est leuamētum malorum ingentium pati.] Verbum, ingentium, non habetur in exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Post ablatum magorū imperium.] Vetus lectio, mago, nō magorum. Et infrà. Rogatus ab Oraborto nobili sene.] Quidam codices Orobasio legunt, non Oraborto. Alii minus uitiose, Orobazo. Lege Oebazo, ex Herodoto quarto.

CAP. XVIII. Nec in Romanos mores cum aliis aduentitiis uitiis suppliciorū irarumq; barbarie transissent.] Exemplar Pincianum, nec inter Romanos mores cū aliis aduentitiis uitiis, etiam suppliciorum irarumq; in barbariem transissent. Et infrà. Iam omne facinus in mario exercens.] Exemplar Facundi & Primitiui, in omne facinus manus exercens. Codex Franciscanus. Iam omne facinus Manu exercens. Et infrà. Et non tam immerito quàm nimis amatus.] Exemplar Franciscanum, merito legit, non immerito. Pincianum meritus. Et infrà. Hostium & iudicū gladios reciperet.] Scribendum uindicum, non iudicum, ex uetere lectione. Et infrà. Bethenū Bassum.] Exemplar Facundi & Primitiui. Bedienū Bassum minus ut puto corrupte. Et infrà. Quam ingētem crudelitas sine dilatione poscebat.] Scribe, quam ingens crudelitas eius sine dilatione poscebat, ex eodem exemplari. Et infrà. Vt in cyrrha maternorum hortorum.] Corrige, ut in xysto maternorum hortorum, ex omni uetere lectione. & continuò, qui porticum, non quæ porticum.

CAP. XIX. Quanquam aberrare aliquando posśimus uideri, & in deuium exire.] Exemplar Facundi & Primitiui breuius. Alioqui possemus uideri in deuium exire. Exemplar Pincianum, quanquam aberrare alio posśimus uideri, & in deuium exire. Et infrà. Fidiculis tabularibus.] Exemplar Gallicanæ literæ quo utor familiariter, tribularibus legit, non tabularibus. Et infrà. Inter uesperam & flammas.] Verbera, non uesperam, uetus lectio. Et infrà. Qui imperauerit silentium his in quos animaduerti uolebat iubebat os inserta spongia includi.] Duo uerba expungenda, silentium, & uolebat, ex eadem. Et infrà. Quo gemeret.] Qua gemeret. Eadem. Et paulò pòst, farciri, non farcire. Et infrà. Liceat ultimum spiritum trahere.] Exemplar Facundi & Primitiui, obice ultimum spiritum trahere. Et infrà. Liceat animum non per uulnus emittere.] Liceat illam non per uulnus emittere.

Vetus

Vetus lectio.

CAP. XX. Quos patres occisorum.] Corrige, quot patres quoque occisorum, ex eadem. Et infrà. Quæ non tantum in unum furit.] Exemplar Facundi & Primitiui, quæ non tantum uirium fudit. Legendum puto, quæ non tantum uiritim furit. Et infrà. Inter primum iter deerant necessaria.] Intra legendum, non inter, ex uetere lectione.

CAP. XXI. Nam cum Babyloniam oppugnaturus festinaret.] Scribe, Babylonem, non Babyloniam, ex eadem. Et infrà. Nando transire tentauit.] Eadem, uado agnoscit, non nando. Et infrà. Qui trahere regium currũ alibi solebant.] Lego albi non alibi, ex Herodoto primo. Et infrà. Regis commeatus auferentem.] Quid si legas, regiis equis meatum auferentem. Et infrà. Periit itaq; tempus & magna in magnis rebus iactura & militum ardor.] Scribendum puto mutato coniunctionis loco. Periit itaq; & tempus magna in magnis rebus.

CAP. XXII. De rege suo male existimant.] Lege qui de rege suo male existimant, ex uetere lectione, & expende, an pro uerbo quod paulò antè habetur incumbentes, reponendum sit excubantes. Et infrà.] Cum inter dicentem & audientem.] Legendum puto dicentes, non dicentem: duo enim erant manipulares milites. Et infrà. Paulum interesset quem ille leuiter commouit & longius inquit discedite ne uos rex exaudiat.] Exemplar Facundi & Primitiui. Palla interesset, quàm ille leuiter commouit, & longius inquit, discedite ne uos rex audiat. Et infrà. Et aliquid boni spero in castris meis silenum habeo.] Vetus lectio, & boni spero si in castris meis silenum habeo. Scribendum reor, & bene spero si in castris meis cætera. Et infrà. Capitis sicut mos est.] Eadem captis sic usus est. Et infrà. Præconio subiiceret.] Præconi subiiceret, eadem.

CAP. XXIII. Parrhesiastes.] Exemplar Franciscanum & Pincianum. Parrhesiades præferunt non parrhesiastes. Et infrà. Te inquit suspendere.] Deest cõiunctio, & ex exemplari Facundi & Primitiui. Legendumq; & te inquit suspendere. Et infrà. Historias quas postea scripserat recitauit. Vetus lectio historias postea quas scripserat recitauit. Et infrà. Quasi fulguris ictum.] Malim legere quasi fulgure ictum. Et infrà. Paranti demum excusationem obstitit, fruere inquit mi Pollio fruere.] Exemplar Facundi & Primitiui, & Pincianum. Paranti deinde excusationem obstitit & fruere inquit, cætera. Et infrà. Si iubes Cæsar

statim

ſtatim illi domum meam interdicam.] Eadem exemplaria. Si iubes Cæſar domo mea interdicam.

CAP. XXIIII. Hilarius reſponſum. Quidam codices clarius,non hilarius. Alii elatius. Et infrà. Prudentiori credamus] Cedamus,non credamus legendum,ex uetere lectione.

CAP. XXV. Etiam ex regia duci.] Exemplar Facundi & Primitiui,etiam ex regia domo duci. Et infrà. Ad latratũ canum.] Scribendum alterutro modo,aut ad latratus canum, aut ad latratũ canis, ut præfert exemplar Pincianum. Et infrà. Inconcuſſus in iniuria perſtitit.] Superfluit particula,in,ex uetere lectione.

CAP. XXVI. Imprudētia par in omnibus patrocinium eſt.] Aut legendum imprudentiæ, non imprudentia, aut ſuperuacaneæ ſunt duæ illæ dictiones,patrocinium eſt, ut quidam oſtentant codices. Et infrà. Nec ruffus crinis & coactus in nodum apud Germanos utrunq; decet] Quædam exemplaria. Virum dum decet,ut forte legendum ſit,uiritim dedecet. In codice diui Franciſci. Nec ruffus crinis & in nodum coactus apud Germanos dum decet.pro quo exiſtimo ut dixi legendum,apud Germanos dedecet. Et infrà. Nihil in uno iudicabis.cætera.] Exemplar Facundi & Primitiui. Nec in uno iudicabis. Et infrà. Quod genti ſuæ publicum eſt.] Gentis non genti uetus lectio. Et infrà. Sed iam aliqua fortaſſe læſiſti.] Aliquem,non aliqua,eadem.

CAP. XXVII. Quanto melius eſt abire in uniuerſum, nec uitia uitiis componere.] Exemplar Facundi & Primitiui. Quanto melius eſt ire indulſum nec uitia uitiis opponere. Et præter citatum exemplar alia quoq; exemplaria opponere habent non componere. Sunt etiam codices qui legant, Quanto melius eſt abire in diuerſum.cætera. Et infrà. Quàm iniquus eſt.] Scribe,quàm iniquus es, ex uetere lectione. Et infrà. Hac peccauit. Hoc enim primum,hoc extremum] Eadem. Peccauit, hoc eſt primum, hoc eſt extremum. Et infrà. Inter errores ſuos uolutabitur] Expungenda dictio,ſuos,ex eadem. Et infrà. An ſemper hæc cogitatio durabit.] Exemplar Facundi & Primitiui. Si ſemper hæc cogitatio permanebit.

CAP. XXVIII. Niſi bene te ipſe ſuccenderis & ſubinde cauſas quibus ſtimuleris renouaueris] Idē exēplar, cũ bene te ipſe ſuccēderis,& ſubinde cauſas quibus ſtimuleris reuocaueris. Et infrà. Victum liceat accipias] Corrige,uinctum licet accipias, ex eodem exemplari.

CAP. XXX. Conſternantur ad ima] Sic in omnibus exemplaribus

ribus legitur. Cõsidera an inania, nõ ima, aut ut alii uolunt minima ſcribendũ ſit: nã paulo ante dixerat. friuolis turbamur & inanibus.

CAP. XXXI. Obliti quantum ſequatur à tergo ingentis inuidiæ] Exemplar Franciſcanum & Pincianum, obliti quantum ſequatur à tergo ſpiculis ingentis inuidiæ ſauciati. Exemplar Facundi & Primitiui multo aliter, obliti quantum hominum retro ſit, & paucis indigentes quantum ſequatur à tergo ingentis inuidentiæ. Et infrà. Sed deeſt mihi ad ſacerdotium] Vetus lectio, ſed deeſſe mihi ad ſacerdotium. Et infrà. Et dedit mihi] Exemplar Facundi & Primitiui. Ea dedit mihi.

CAP. XXXII. Quod properamus uerberare ſtatim.] Legendum exiſtimo. Quid properamus uerberare ſtatim. Et infrà. Caſtigandam flagris leuioribus.] Flagellis, non flagris, uetus lectio.

CAP. XXXIII. Hi ſunt propter quos oculi clamore exprimantur.] Exemplar Facundi & Primitiui. Hi ſunt propter quos uenæ clamore tumeſcunt. Et infrà. Euocati qui longinquis regionibus iudices ſedeant.] Idem exẽplar, euocati ex longinquis regionibus aduolant. Et infrà. Aut imputatũ à ſeruo denarium.] Amputatũ fortaſſe, non imputatũ. Et infrà. Ad comparendum non relictis.] Quid ſi legas, ad computandum modo relictis.

CAP. XXXIIII. Horumq; cauſa paratam ambitionem.] Superfluunt uerba hæc ex codice Facundi & Primitiui, quorum loco habetur unica tantum dictio, ambitiones. Et infrà. Qualia quæ pueros.] Qualia quoq; pueros, exemplar Facundi & Primitiui: qualiaq; pueros, exemplar Franciſcanum: qualia pueros, exemplar meum. Et infrà. Nihil ex his quę tam triſtes agimus ſæuum eſt.] Scribe, ſerium eſt, non ſæuum eſt, ex exemplari Facundi & Primitiui. Sunt etiam codices in quibus habetur, tanti gerimus, non tam triſtem agimus. Quid ſi legas, Nihil ex his quę tanquam ſeria agimus ſerium eſt, ut quod ſtatim ſubiicit. Inde inquam uobis ira & inſania eſt, quod exigua magna exiſtimatis. Et infrà. Dum ſpe ſuprema captus eſt criminatur.] Exemplaria quædam minus ni fallor corruptè, diu ſpe ſuprema captatus criminatus eſt.

CAP. XXXV. Et ad clamorem ſerui & ad tinnitum æris aut ianuæ impulſum.] Exemplar Facundi & Primitiui, ſine ulla cõiunctione, ad clamorem ſerui, ad tinnitum æris, ad laminæ impulſum. Et infrà. Quod de auribus dictum eſt transferunt ad oculos.] Vetus lectio. Hoc quod de auribus dictum eſt transfer ad oculos.

CAP. XXXVII. Quia nunc ne ſobriis quidem pudor eſt.] Particula, nunc, non habetur in uetere lectione. Et infrà. Honeſtiorem

ſtiorem te aut turpiorem poteſt facere puluinum.] Eadem. Puluinar agnoſcit, non puluinum.

CAP. XXXVIII. Cato uidetur melius.] Scribe, Cato noſter melius, ex exemplari Franciſcano.

CAP. XL. Diuus Auguſtus cum cœnaret apud Atedium Pollionem.] Prior æditio minus corrupte, apud Nedium Pollionem. Lego Vedium Pollionem. Plin. lib. ix. hiſtor. natur. cap. xxiij. Inuenit inquit in hoc animali documenta ſæuitiæ Vedius Pollio eques Romanus ex amicis diui Auguſti uiuariis earum immergens damnata mancipia, & cap. liij. In Cæſaris piſcinis à Pollione Vedio coniectum piſcem ſexageſimum poſt annum ſpiraſſe ſcribit Annæus Seneca. Meminit & alio loco Seneca. Corrigendus paulo poſt idem error. Et infrà. Fregerat unus cryſtallinum ex ſeruis.] Vetus lectio. Fregerat unus ex ſeruis eius cryſtallinum. Et infrà. Quas ingens piſcina continebat.] Eadem. partim, quas ingentes in piſcina continebat: partim, quas ingenti in piſcina continebat. Et infrà. Et cryſtallina ante omnia coram ſe frangi iuſſit.] Caſtigo ex eadem, cryſtallina autem omnia coram ſe frangi iuſſit. Et infrà. Et noui generis pœnis lacerari.] Lancinari eadem non lacerari.

CAP. XLI. Vbi ira ex ſuperiori loco aggredi poſsit male tractabilem ac talem duntaxat. cætera.] Exemplar Facundi & Primitiui, ut ira ex ſuperiori loco aggredi non poſsit male tractet. At talem duntaxat. Et infrà. Sequatur uel mala de bene meritis.] Omnis uetus lectio, ſequatur uel mala dum bene merearis.

CAP. XLII. Vndecunq; hæſerint renaſcentur.] Exierint eadem, non hæſerint. Et infrà. Non capiunt res iſtæ iacturam.] Sunt exemplaria quæ habeant geſtæ, non iſtæ. Et infrà. Fortaſſe citra tuam eſt.] Circa non citra, uetus lectio.

CAP. XLIII. Suus confector ſpectat.] Exemplar Facundi & Primitiui, finis confector expectat. Cui lectioni ſuffragantur uerba hæc quæ mox paulo ſequuntur. Cum uicto uictori finis æquè maturus.] Magna pars ſcriptorũ codicum legit, & quidem maturinus nõ æque maturus. Et infrà. Conclamatũ in uicino incendiũ.] Fidelior mihi uidetur lectio uicinia quàm uicino. Et infrà. Vbi metus maior apparuit.] Maiorũ nõ maior, uetus lectio. Et infrà. Nolo inquis utiq; occidere.] Verbũ, utiq;, non habetur in exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Velicationes cõtemnamus.] Quidam codices, uellicationes, contemptus. Et infrà. Immortalitas aderit.] Corrigendum reor, iam mortalitas aderit, ut ſuprà.

Nec

Nec ulla res magis proderit quàm cogitatio mortalitatis.

IN I. LIB. DE CLEMENTIA AD NERONEM.

TA loqui secum.] Exemplar Pincianum,& ita loqui secum. Et infrà. Apud me gratiosus.] Adde uerbum,est, apud me gratiosus est:ex uetere lectione. Et infrà. Omnia in fida tutela haberi. Nihil per te,neq; ui,neq; clàm à te R.P.ereptum.] Exemplaria Franciscanum & Pincianum. Omnia quæ in fidẽ tutelamq; tuam uenerunt nihil per te neq; ui neq; clam rei publicæ ereptum. Scribendum reor, omnium, non omnia. Et infrà. Nemo unus homo.] Quidam codices, Nec unus homo. Alii, Non unus homo. Et infrà.Nec quod te imitari uelit.] Corrige,Nemo qui te imitari uelit,ex uetere lectione. Et infrà.Lætissima forma reip.] Lectissima,non lætissima exemplar Franciscanum. Et infrà.Nisi pereundi licentia.] Prior æditio,nisi pereat licentia.Codex modo citatus,nisi perennis diligentia. Et infrà. Proportione fortunæ suæ.] Portione fortunæ suæ emendatoria exemplaria. CAP. I.

CAP. III. Qui hominem uoluptati donant.] Quidam codices,dant,legunt,non donant.

CAP. IIII. Vt deduci alterum non posset.] Vetus lectio,ut seduci alterum nõ posset. Legendum uidetur diduci potius,quàm seduci aut deduci.

CAP. V. Nam si quid adhuc colligitur.] Nam si quid adhuc colligis,eadem. Et infrà.Ne ultra quàm necesse sit incidat.Quędam exemplaria, insidas, legunt,non incidat. Legendum reor,incidas: & post,crudelitas scribe, non crudelitate. Et infrà. Quid enim maius aut fortius.] Quidam codices. Quid enim maius infortuniis. Et infrà.In bona fortuna latiorem locum habet.] Laxiorem,non latiorem,uetus lectio.Item dictionẽ,magnanimitas, adiectitiam esse opinor. Et infrà.Quid enim est memorabilius] Vetus lectio.Quid enim est mirabilius. Et infrà.Nec deprecaturus est quidem] Verbũ,est,superfluit,ex eadem. Et infrà.Transeunt quem impulerunt.] Transeunt quæ impulerunt.eadem.

CAP. VI. Qui non ex ipsa lege teneatur quæ quæritur.] Eadem,quærit,non quæritur.

CAP. VII. Et quis regum erit tutus] Puto legendum.Ecquis regum erit tutus. Et infrà. Quod si dii placabiles sunt & æquè delicta,cætera.] Corrige: Quod si dii placabiles & æqui delicta,

cæte

cætæra,ex uetere lectione, Et infrà. Facilius priuatis ignoſcitur.] Legendum puto. Difficilius priuatis ignoſcitur. Alias non uideo quis ſenſus elici poſsit.

CAP. VIII. Iſta quidem ſeruitus eſt.] Corriges, Iſta inquis ſeruitus eſt,ex exemplari Pinciano. Et infrà. Non tibi ſeruitutē.] Negatio,non,ſuperuacanea eſt,ex uetere lectione.

CAP. IX. Iam fuerat collega proſcriptoris] Eadē proſcriptionis agnoſcit,nō proſcriptoris. Et infrà. Cum M. Antonius proſcriptionis edictū inter cœnam dictaret.] Legendum arbitror,cū M. Antonio proſcriptionis edictū inter cœnam dictârat. Et infrà: Saluidenum Lepidus ſecutus eſt.] Sic quidem præfert uetus lectio,ſed legendum Saluidienū,non Saluidenū,ex Velleio Paterculo ſecundo. Et infrà. Gauiſus ſibi quod aduocatum inuenerat.] Verbum, ſibi,nō habetur in uetere lectione. Et infrà. Dimiſsiſq; omnibus egreſſus eſt è cubiculo.] Eadem, dimiſsiſq; omnibus è cubiculo: reliqua redundant. Et infrà. Ne meo ſermone medio proclames.] Exemplar diui Pauli ordine uerſo ne medio ſermone meo proclames,in aliis non habetur uerbum meo.

CAP. X. Et duellios.] Legendum duillios,non duellios,tum ex uetere lectione, tum ex uulgata apud hiſtoricos nomenclatura. Et infrà. Eius pontificatum maximum.] Vetus lectio,& pontificatum maximum. Et infrà. Adeò non odit.] Sunt codices qui habeant adeò non occidit.

CAP. XI. Senectutem pluſquam maturam.] Exemplar Franciſcanum, ſenectutem potius quàm naturam. Et infrà. In uoluptate ſæuiunt.] Quidam codices,in uoluptatem ſæuiunt.

CAP. XII. Hic non eſt mentitus.] Scribe, Hoc non eſt mē titus,ex uetere lectione. Et infrà. Nam ut inuiſus ſit quia timetur.] Corrigendum reor. Nam ut inuiſum ſe ſcit, quia timetur. Poſſet etiam ſcribi inuiſus fit, non inuiſus ſit. Et infrà. Sic feras lineis & pinna concluſas contine.] Caſtiga. Sic feras lineæ & pinnæ clauſas continent,ex uetere lectione.

CAP. XIII. Fidæ ac bonæ uoluntatis miniſtros.] Scribe permutato uerborū ordine. Bonæ ac fidæ uoluntatis miniſtros, ex eadem. Et infrà. Hoc enim inter cætera peſsimum habet crudelitas. Perſeuerandum eſt.] Eadem. Hoc enim uel peſsimum habet crudelitas quod perſeuerandum eſt. Et infrà. Qui à tota ciuitate amatur.] Verbum, Qui, ſuperfluit,ex eadem.

CAP. XIIII. Pro prima offenſa exhæredat.] Eadem, ad primam offenſam exhæredat. Et infrà. Vt ſciret dātam ſibi poteſtatem

ſtatem patriæ.] Scribendum puto contra omnia exemplaria poteſtatem patris,non poteſtatem patriæ.

CAP. XV. Exilio damnauit.] Conſilio, non exilio ueteres codices. Cui lectioni ſuffragantur uerba quæ mox paulo ſequuntur:aduocauit in conſilium Cæſarem Auguſtum.Et legendum infrà,effecit,non efficit. Et infrà. Gratuitam eſſe ſeueritatem ſuā.] Sententiam non ſeueritatem , uetus lectio. Et infrà. Contundet enim amicos & quicquid eſt in dolis comminuetur.] Emenda, contunditur enim animus,& quicquid eſt indolis comminuitur, ex eadem.

CAP. XVII. Cui tradita ſalus omnium eſt.] Quidam codices credita legunt,non tradita. Et infrà. Quoſdam morbi curatio decipiat.] Corrige,Quoſdam molli curatione decipiat, ex uetere lectione.

CAP. XVIII. Quid aliud quàm ſerpentibus obiici iubebat.] Scribe,quid aliud quàm ſerpentium abiici iubebat. Et mox paulo abiiciebat,non obiiciebat,ex eadem. Et infrà. Si ad naturæ legem componitur.] Quædam exemplaria, ſed ad naturæ legem compoſitam.

CAP. XIX. Hoc tamen maxime diſtinguitur.] Variant hic exemplaria. Sunt enim quæ habeant. Hoc cū maxime diſtinguitur. Et infrà.Nullumq; momentum immune amet.Habeat hanc aliquis ægrā uitam ſuſtinet cū liceat innoxium.Aliis ob hoc ſecurum ſalutarem potentiā eius.] Sic prior ęditio.Corrigendū.Nullumq; momentū immune à metu habeat. Sed quis hanc uitā ægrā ſuſtinet?cū liceat innoxium aliis,& ob hoc ſecurū ſalutarē potentiā eius.ex uetere lectione. Et infrà.Intueamur uenerātes colētesq;.] Legendū reor per minorem cū ſuperioribus,intueremur uenerātes colentesq;.Et paulo ante,intuetur lege,non intuentur.

CAP. XXI. Quas ſcit aliquādo ſibi faſtidio obtinuiſſe.] Locus uitiatiſsimus.Veteres codices faſtigiū legunt,non faſtidio: ut putem hunc locū reſtituendū ſic,quos ſcit aliquando par ſibi faſtigium obtinuiſſe,aut ſic,quos ſcit aliquando ſimile faſtigium obtinuiſſe. Et infrà. Alienam de capite ſuo regiamq; ſententiam expectauit.]Caſtiga,ex exemplari ſcholarum Salmanticenſium,alienam de capite regio ſententiam expectauit. Et infrà. Quod dignum eſſet uictoria apud uictos inueniſſe.] Scribe uictore nō uictoria,ex uetere lectione.

CAP. XXII. Aut ſublatis malis.] Lege,aut ut ſublatis malis, ex eadem. Et infrà.Et uitia eius cōpeſcit.] Maior pars exempla-

rium,& uitia eius facilius reprimit? Et infrà. Cum magno tormento.] Scribe,& cum magno tormento,ex uetere lectione.

CAP. XXV. Clementia inuocatus ad occidẽdum amicum.] Sic prior æditio.Scribendum puto, Leo etiam inuocatur ad occidendum amicum. Veteres enim omnes codices inuocatur præferunt. Et infrà. Tunc ille diri animi morbus.] Dirus non diri, iidem. Et infrà. Odio ueneno gladiis.] Odia, uenena; gladii, Exemplar Pincianum. Et infrà. Tam multis periculis petitur.] Patitur non petitur plerique omnes codices.Quid si legas patet.

CAP. XXVI. Quoque seruiles manus.] Inuerte dictiones, & scribe,seruiles quoque manus. Et infrà. Et impietatem & feritatem.] Quædam exemplaria impunitatem,non impietatem. Et infrà. Nec quantum uidetur peccat] Exemplar Pincianum, nec quantum uidetur tantum peccat,Exemplar Pincianum. Et infrà. Noxiosissimo cuiq; animali] Noxiissimo uetus lectio, non noxiosissimo,ut à pius piissimus,quod in antiquis legitur monumentis:& si in Philippicis Cicero reclamet. Et infrà. Et tuta est inter feras] Et tuta est etiam inter feras,eadem. Et infrà. Apud homines tamen] Eadem. Apud homines autem. Et infrà. A' singulorum deinde cædibus in exitia gentium serpere.] Scribẽdum inuerso ordine, à singulorum cædibus deinde in exitia gentiũ serpere,ex eadem. Et infrà.Barbarorum sanguine cruenti.] Cruentati eadem,non cruenti.

IN II. LIB. DE CLEMENtia ad Neronem.

CAP. I. ET cum diceretur audisse memini.] Exemplar Scholasticũ, & cum diceretur audisse me meminì. Et infrà. Et bonitatem tuam cum fortuna tua litigantem.] Legendum arbitror, sed bonitatem,cætera. Et infrà.Vellem nescirem literas.] Vetus lectio. Vellem nescire literas. Et infrà. Quæ Romanum imperium colunt.] Eadem incolunt,non colunt. Et infrà. O' uocem publica generis humani innocentia dignam, cui redderetur antiquum illud seculum.] Scribendum dispungendumq; ad hunc modum arbitror.O' uocem priscæ generis humani innocentiæ. Dignam cui redderetur,cætera. Et infrà. Pietatem integritatem.] Vetus lectio,pietatem integritatemq;.

CAP. II. Et cuncta in similitudinẽ sui formabuntur.] Quædam exemplaria tui non sui.Alia tuam agnoscunt. Et infrà. A' capite bona ualitudo ea transibit in omnes.Vegetata sunt,cætera.] Prima duo uerba,à capite,superioribus adiungenda sunt.Quæ succedunt

cedunt sic scribe ex plerisque antiquis codicibus. Bona ualitudo in omnes uegeta est, reliqua superfluunt ex omni scripta lectione. Et mox paulo, uiuit substitue, pro iuuit. Et infrà. Quid ergo est propter quod bene actis dictisq; tuis.] Legendum. Quid ergo est præter id quod. Cætera ut prior æditio habebat. Et infrà. Materia secundiore expresserunt sensus uehementes.] Lego fecundiore non secundiore ex exemplari Pinciano. Et infrà. Quid ergo est ut raro inuitus, & cum magna cunctatione cum multis dilationibus. Et ne forte decipiat nos speciosum clementiæ nomen.] Scribe ex omni antiqua lectione. Quid ergo est? Vt raro, inuitus, & cum magna cunctatione, ita aliquando scribas necesse est, istud quod tibi in odium literas adduxit: sed sicut facis cum magna cunctatione cum multis dilationibus. Ne forte decipiat.

CAP. III. Speciosum clementiæ nomen aliquando.] Verbum, aliquando, redundat ex eadem. Et infrà. Plura proponere est tutius.] Mallem legeretur Plures, quàm Plura. Et infrà. Nullam uirtutem cuiquam minus debito facere.] Legendum puto, quicquam non cuiquam.

CAP. IIII. Vt Busiris ille & Procrustes.] Exemplar academiæ. Osiris illi & Proclustes. Exemplar Franciscanum. Siris ille & Procustes. Lego Scinis ille & Procrustes ex Plutarcho, Ouidio, & plerisque aliis. Et ultra. Hanc clementia repellit longius stare à se.] Sic prior æditio. Exemplar Pincianum. Hanc clementia repellit longius quæ stare à se facit. Et infrà. Ne per speciem clementiæ in misericordiam incidamus.] Pleraque uerba quæ hic desiderantur restitue ex exemplari Pinciano hoc pacto, ne per speciem seueritatis in crudelitatem, ne per speciem clementiæ in misericordiam incidamus.

CAP. V. Quod si est quid in hac scientia.] Vetus lectio. Quod si est quidni hæc scientia. Et infrà. Aeque æstimanda.] Scribendum æqua, non æque. ex eadem. Et infrà. Cætera omnia quæque miserentur, uolo facere libens, & alius animo faciet.] Ita prior æditio. quæ uerba uitiosissime scripta ad hunc modum castiganda existimo. Cæterum omnia quæ si misereretur nolens faceret, libens & alacri animo faciet.

CAP. VI. Et fortius laborantibus.] Fortuitis non fortius legendum puto, ut sequentia indicant. Et infrà. Vultum quidem non deiiciet nec animum.] Sciendum multa hic uerba deesse. sed quæ in scriptis exemplaribus uariè legantur. Modo sic, Vultum quidem non deiiciet, nec animum ad coruscantis ciuis aut pannosi

aridam faciem,& obnoxiam baculo senectutem. Modo sic, Vultum quidem non deiiciet, nec animum obtrusit causa rerum in pannosam faciem, & in obnoxiam baculo senectutem. ut forte corrigendum sit. Vultum quidem non deiiciet nec animum ad ærusantis ciuis, aut pannosi aridam faciem & obnoxiam baculo senectutem. Et infrà. At quare non ignoscet uacuam.] Sic prior æditio. Scribendum puto, Dicam non uacuam. Et paulò post, debitæ, non meritæ. ex uetere lectione: sicuti etiam patet circa finem libri repetitis eisdem uerbis.

CAP. VII. Inuidia criminis manifeste laborātem.] Exemplar Pincianum. inuidiæ crimine manifeste laborātem. Et infrà. Sed & quanti uult æstimare litem.] Taxare non æstimare: uetus lectio. Et infrà. Secundum hæc uidebit perfectus sapiens quod ingenium qua ratione tractandum sit donec in rectum praua flectantur.] Eadem. Videbit quod ingenium qua ratione tractandum sit. Quo modo in rectum praua flectantur. reliqua superfluunt.

IN LIB. DE VITA BEATA, AD GALLIONEM FRATREM.

CAP. I.
VAE in contrarium ducit.] Vetus lectio, quæ ubi in contrarium ducit. Et infrà. Quantum quotidie proficiamus.] Eadem. Quantum quotidie profligetur. Et infrà. Quodque exempla pro bonis multa sunt.] Exemplar Pincianum & Facundi ac primitiui. quodque exempla boni multa sunt. Reliqua quæ legerim omnia per defectum illorum duorum uerborum, pro bonis, sic habent, quodq; exempla multa sunt, ut corrigendum arbitrer quorumq; exempla multa sunt.

CAP. II. Quid optime factum sit.] Exemplar Facundi ac Primitiui. quid optimum factum sit: ut scribi posit. quid optimum factu sit. Et infrà. Quanto leuius fuit quàm quod concupiui.] Idem exemplar melius præfert non leuius. Et infrà. Cum multis amicitias gessi.] Omnis antiqua lectio inimicitias agnoscit, non amicitias. Et infrà. Et aliquam dotem notabilem facerem.] Corrige, aliqua dote notabilem facerem. ex eadem.

CAP. III. Non in specie bonum sed solidum & æquale.] Eadem, non in speciem bonum, sed in solidum & æquale. Et infrà.

frà. Deinde sit fortis ac uehemens.] Verbum, sit, superuacaneum est.ex eadem. Alioqui, si, legendum erat, non sit. Et infrà. Sine admiratione cuiuscunque.] Eadem, sine admiratione cuiusque, melius cuiusquam.

CAP. IIII. Eo quod sibi ipsi dare potest.] Ipse scribendum, non ipsi.ex eadem. Et infrà. Quid enim prohibet nos beatum dicere.] Eadem. Quid enim prohibet nos beatam uitam dicere. Et infrà. Nec detrahens quicquam beatæ uitæ.] Detrahet, non detrahens. Exemplar Facundi & Primitiui.

CAP. V. Expulsis terroribus.] Quidam codices doloribus, non terroribus. Legendum forte erroribus. Et infrà. Aliaque ex aliis admoueat quibus totas quoque partes nostri sollicitet.] Vetus lectio, aliaq; ex aliis admoueat, quibus totos partesque nostri sollicitet.

CAP. VI. Vide autem & in illis qui summum bonum uoluptatem dixerint.] Exemplar Facundi & Primitiui. Videant qui in his summum bonum dixerunt. Et infrà. Et à uirtute deduci.] Coniunctio, &, superuacanea est, ex uetere lectione: & diduci reor scribendum, non deduci. Et infrà. Vt non iucundæ.] Lege, ut non iucundæ uiuat, ex eadem. Et infrà. Videlicet quod omne bonis ex uirtute principium est.] Legendum, uidelicet quia omne boni ex uirtute principium est, ex codice Facundi & Primitiui.

CAP. VII. Immo ab ipsa uoluptate.] Idem codex, immo ob ipsam uoluptatem. Et infrà. Pallidam ac fucatam.] Exemplar Facundi & Primitiui, pallidam aut fucatam. Et infrà. Quod uenit transitu celerrime.] Vetus lectio, quod uenit transitue celerrime.

CAP. VIII. Nec minus turpes dedecus.] Addenda est dictio suum. Nec minus turpes dedecus suum, ex eadem. Et infrà. Quo sunt in castris auxilia & armatura leuis.] Pluralitatis numero, armaturæ leues, eadem. Et infrà. In exteriora quidem tendit & redit.] Eadem, In exteriora quidem tendit, sed tamen in totum undique in se redit. Et infrà. Ad externa porrexit & illorum & sui potens sit.] Exemplar Franciscanum post hæc uerba adiicit, & ut ita dicam deuinciat summum bonum. Item porrexerit agnoscit, non porrexit. Et infrà. Non diffidens nec hæsitans.] Dissidens legendum, non diffidens, ex uetere lectione. Et infrà. Nihil enim praui, nihil subiti superest.] Lubrici legendum non subiti, ex eadem. quam lectionem arguunt ueram uerba

ſtatim ſequentia, nihil in quo arietet aut labet, arietet refertur ad praua, labet ad lubrici. Solet enim Seneca libenter eandem ſententiam aliis uerbis repetere.

CAP. IX. Non enim hanc præſtat, ſed nec huic laborat. Sed labor eius. cætera.] Correctiora exemplaria. Non enim hanc præſtat, ſed & hanc. Nec huic laborat, ſed labor eius, cætera. Et infrà. Quæ cum ſinum impleuit.] Exemplar domeſticum, quæ cum ſuum impleuit. Exemplar Facundi & Primitiui, quem cum impleuit. Et infrà. Quæris enim aliquid ſupra ſummum. Interrogas quid petam. cætera.] Vetus lectio. Quæris enim aliquid ſupra ſummum bonum interrogans quid petam.

CAP. X. Clare inquam ac palam teſtor.] Inquit legunt, non inquam, Exemplar Franciſcanũ & Facundi ac Primitiui. Et infrà. Nec quas probauit magnipendit. Vtique enim admittit.] Hæc uerba in codice Franciſcano non habentur omnino.

CAP. XI. Egregium autem uirtutis apud uos officium uoluptates præſtare.] Exemplar idem, & item Facundi ac Primitiui. Egregium autem habet uirtus apud uos officium uoluptates prægustare. Et infrà. Iam dicacitatem & loquacitatem.] Duo poſtrema uerba, & loquacitatem, in uetere lectione deſiderantur. Et infrà. Omnium generum animalia.] Gentium non generum eadem præfert.

CAP. XII. Tam longinquum illos ab omni moleſtia abeſſe.] Corrigendum tam longe tum illos, cætera. ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Ac uagabundus ſemper atque ebrius.] Antiqua omnia exemplaria non uagabundus habent, ſed raptabundus. Scribendum puto reptabundus, ut infrà. quo minus uirtutem adorem, & ex interuallo ingenti reptabundus ſequar. Et infrà. Ita non ab Epicuro repulſi luxuriantur.] Impulſi legendum, non repulſi, ex eiſdem. Et infrà. Nec æſtimabitur uoluptas illa Epicuri. Ita mehercules enim ſentio.] Aeſtimatur, non æſtimabitur, eadem præferunt: & coniunctio, enim, in caſtigatioribus codicibus non habetur.

CAP. XIII. Ad pronum & exile.] Vetus omnis lectio paruum non pronum. Et infrà. Et dum ille uenit blando nomine inductus.] Illò legendum. non ille, ex eadem. Et infrà. Quæ ſtatim uenerunt uitia.] Sic prior æditio. Exemplar Pincianum, quæ ſtatura uenerunt uitia. Exemplar Facundi ac Primitui, quæ ſtatim eneruant cum uenerunt uitia, quæ lectio confirmatur uerbis ſtatim ſequentibus. Qui uoluptatem ſequitur uidetur eneruis, fractus.

fractus. Vir peruenturus in turpia.] Prior æditio uix non uir. Quid si legas, mox, non uix. Exemplar Facundi & Primitiui, ut peruenturus in turpia, ut forte scribi posſit, & peruenturus in turpia. Et infrà. Quæ in præceps ferantur] Corrige, quæ in præceps ferant, ex uetere lectione. Et infrà. Et uoluptas nocet nimia.] Scribe, sine coniunctione, &, per maiorem. Voluptas nocet nimia, ex eadem.

CAP. XIIII. Si hoc placet, scilicet ad beatam uitam ire comitatum.] Puto uerba hæc Senecæ non esse, sed studiosi alicuius Senecæ sensum exponētis. Et infrà. Virtutem quidam excellentiſsimam omnium uoluptati tradidere ancillam. Nihil magnum animo capientis est.] Exemplar Franciſcanũ & domesticum. Virtutem quidem excellentiſsimam omniũ uoluptati tradere ancillam nihil magnum animo capientis est. Et infrà. Ita habētis magnæ uoluptates.] Corrige, ita habentes magnas uoluptates, ex uetere lectione. Et infrà. Permanere licet in hac, cætera.] Libet, non licet, ex eadem scribendum.

CAP. XV. Quia pars honesti non possunt esse nisi honestum & iucundum sit.] Postrema tria uerba, & iucundum sit, non habentur in eadem. Et infrà. Et ne ex æquo quidem fragilitate alterius boni quicquid in altero uigoris est uetat.] Emendo ex eadem, & ne exæquat quidem, fragilitate alterius boni quicquid uigoris in altero est hebetat. Et infrà. Libertatemq; illam uoluptas ista demum si nihil se pretiosius nouit inuitã sub iugum mittit.] Scribe, libertatemq; illam ita demum si nihil se pretiosius nouit inuictam sub iugum mittit, ex eadem. Et infrà. Namque quod maxima seruitus est.] Lege, Nam quæ maxima seruitus est, ex eadem. Et infrà. Trepida casum pariens.] Castiga, trepida casum pauens, ex eadem. Exemplar tamen Facundi & Primitiui, trepida casum timens legit. Et infrà. Temporum suspensa momenta.] Verbum, momenta, non habetur in codice domestico. Et infrà. Illò ergo summũ bonum ascendat.] Codex Pincianus, ascendit, non ascendat, recte: quia sequitur statim compar uerbum detrahitur, non detrahatur. Et infrà. Illa uirtus fortiter stabit.] Verbum, uirtus, aduentitium est ex omni scripta lectione. Et infrà. Quisquis autem cogitur quæritur & plorat.] expungendum uerbum, cogitur, ex eadem. Et infrà. Aut æquè mirari uel indigne ferre.] Scribendum, aut mirari, aut indigne ferre, ex eadem. Et infrà. Ex uniuersa constitutione.] Exemplar Facundi & Primitiui, uniuersi legit, non uniuersa.

CAP. XVI. Quid hæc tibi uirtus suadebit.] Dictionem, uirtus, cum pauloante præcesserit putamus adiectitiam esse. Et infrà. Quod nec uirtute nec malitia contingeret.] Scribendum continget, non contingeret, ex uetere lectione.

CAP. XVII. Cur autem domus disponitur.] In maiore ueterum exemplarium parte uerba hæc desiderantur. In nonnullis uerbum, domus, tantum. & expende an lautæ legendum sit: ubi autem legitur. Et infrà. Et aliquis est scindendi obsonii magister.] Vetus lectio ordine mutato, & est aliquis scindendi obsonii magister. Et infrà. Cur plura quàm nosti posides? Turpiter.] Exemplar Facundi & Primitiui. Cur plura quàm nosti? reliqua superfluunt. Et infrà. Non tanquam sapiens, sed solum ut maliuolentiam tuam pascam. Nec erro.] Idem exemplar. Non sum sapiens, & ut maliuolentiam tuam pascam nec ero. Et infrà. Vt non optimis par sim.] Corrige ex exemplari domestico, non ut optimis par sim. Et infrà. Et si minus fera minatur.] Irata non fera bona pars exemplarium.

CAP. XVIII. Cui aliquid apti est.] Acti non apti plerique codices. Exemplar Facundi ac Primitiui, actum, castigatius. Et infrà. Hoc per malignissima capita.] Particula, per, superuacanea est, ex uetere lectione. Et infrà. O uirum acerrimum.] Aduerbium, o, expungendum, ex eadem. Et infrà. Hoc pauperiorem quàm cæteros Cynicos.] Scribe, hoc pauperiorem quàm cæteri Cynici, ex eadem. Et infrà. Vides enim non uirtutis scientiam. cætera.] Expende an legendum sit Vix, non Vides.

CAP. XIX. Reddidit sibi testimonium præcedentis uitæ laudabilisq; eius ætatis in portu & ad anchoram uitæ actæ quies.] Exemplar Facundi & Primitiui, reddidit sibi testimonium uita excedens, laudauitq; ætatis in portu ad anchoram uitæ actæ quietem. Et infrà. Dicit quod uos inuiti audistis?] Vetus lectio, & dixit quod uos inuidi audistis. Et infrà. Quibus ipsum nomē uirtutis odio est.] Adde ex omnibus antiquis exemplaribus uerba hæc. Negatis quenquam præstare quæ loquitur nec ad exemplar orationis suæ uiuere. Et infrà. Nisi quidam ex patibulo suos spectatores conspuerent.] Eadem. Nisi quod quidam ex patibulo suos spectatores conspuerunt.

CAP. XX. Laudanda tractatio est.] Laudanda oratio est, uetus lectio. Et infrà. Quis sibi proposuit hæc.] Eadem, qui sibi hæc proposuit, ut ordo sit, ingenti animo qui sibi hæc proposuit.

posuit. Et infrà. Ego mortem eodem uultu audiam quo iubebo & uidebo.] Exemplar Facundi & Primitiui. Ego mortem eodem uultu uidebo quo audiam, reliqua superuacanea sunt. Et infrà. Et præsentes & absentes æquè contemnam.] Posteras legit exemplar domesticum, non absentes. Et infrà. Nec si aliubi iacebunt tristior.] Tristor legendum, non tristior. ex uetere lectione. Et infrà. A nemine meam.] Eadem minime meam.

CAP. XXI. Hoc ille etiam si non tenuerit magnis tamen excidit causis.] Prior æditio. Ne ille etiam si non tenuerit, reliqua. Castigo. Næ ille etiam si non tenuerit magnis tamen excidet ausis, ex Phaëtontis epitaphio apud Ouidium. Et infrà. Paucæ argenti armillæ.] Codex Franciscanus, & nonnulli alii, laminæ præferunt, non armillæ. Codex Facundi & Primitiui, lamellæ, rectius ut sentio. Et infrà. Non in animum illam gazam, sed in domum recipit.] Omnis scripta lectio. Non in animum illas, sed in domum recipit. Et infrà. Nec respuit possessas diuitias sed contemnit.] Eadem. Nec respuit possessas sed continet. Et infrà. Et maiorem uirtutis suæ materiam subministrari uult.] Scribe, uirtuti non uirtutis, ex eadem.

CAP. XXII. Vt dies bonus & in pruina ac frigore apricus locus.] Exemplar Facundi & Primitiui, ut dies bonus in pruina, & frigore apricus locus. Exemplar Pincianum castigatius ut reor, ut dies bonus in bruma & frigore apricus locus.

CAP. XXIII. Nemo sapientem paupertate damnauit.] Sapientiam non sapientem, uetus lectio. Et infrà. O Magnum uirum optime diuitem.] Adde post hæc uerba ex exemplari Facundi & Primitiui. Si opus ad hanc uocem consonet. Et infrà. Quid donabit? erexistis aures. Quid expeditis sinum.] Legendum puto ordine præpostero. Donabit. Quid? Erexistis aures? Quid? Expeditis sinum?

CAP. XXIIII. Illi credo. Huic succurro. Huic misereor.] Corrige, Illi reddo. Huic succurro. Huius misereor, ex uetere lectione. Potest tamen legi credo. Et infrà. Erit defecturum.] Erit defuturum, eadem. Et infrà. Si processero quantum proposui.] Eadem. Quantumcunque, nõ quantum agnoscit. Et infrà. Et quanti quenquam æstimem.] Exemplar Facundi & Primitiui, & quanti quæq; æstimem.

CAP. XXV. Domum illam splẽdidam malo quàm putentẽ.] Codices quidam petentem habent non putentem. Alii potentem

Lege põtem Nam duæ res cõparantur. Domus ſplendida & pons ſublitius. Et infrà. Pone in inſtrumentis ſplendentibus.] Corrige, Pone in ſtramentis ſplendentibus, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Si lapſa ceruix mea, cætera.] Vetus lectio laſſa, non lapſa. Et infrà. Prætextatus & candidatus.] Variant hoc loco exemplaria. Alia legunt prætextatus & chlamydatus. Alia prætextatus & cauſeatus. Et infrà. Vt omnes mihi ex uoto cedant.] Veteres quidam codices, aut fetentibus. Omnes mihi ex uoto decidant. Alii, aut aſſentientes mihi omnes ex uoto diſcedant. Corrigendum arbitror. Fac ſententiæ omniũ mihi ex uoto cedant. Et infrà. Nulla homo hora ſine querela ſit.] Exẽplar Facundi & Primitiui. Nullus homo ſine querela aliqua ſit. Et infrà. Iura reges Perſarum petant.] Prior æditio. Iura reges penatum petant. Exemplar modo citatum. Iura regnis imponam. Et infrà. Cum diis undique conſultabo.] In uariis exemplaribus uaria lectio, in nullo ſyncera. Quædam legunt, cum deo utique conſcientia luctabor. Alia cum deus undique quæ ſunt requirat.

CAP. XXVI. Quæ exercendæ tranquillius ſint.] Codex Facundi & Primitiui, quæ exercendo tranquillæ ſunt. Et infrà. Diuitiæ apud ſapientem uirum in ſeruitute ſunt.] Exemplar Franciſcanum. Diuitiæ cum apud ſapientem uirum ſunt, in ſeruitute ſunt. Et mox ante. Quid inter me ſtultum & te ſapientem intereſt, ſi uterque habere uolumus plurimum?] Exemplar Pincianum & diuorum Facundi ac Primitiui. Quid ergo inter me ſtultum & te ſapientem uirum intereſt, ſi uterque habere uolumus? Plurimum. Diuitiæ enim reliqua. Et infrà. Nec quo illa pertingant quæ ex longinquo inſtruuntur intelligunt.] Scribendum, nec quo illa pertineant quæ ex longinquo ſtruuntur intelligunt, ex uetere lectione. Et infrà. Iam iamque pretioſa ſpolia laturi.] Pro cõmodiore lectione duxerim daturi, quàm laturi. Et infrà. Quia calamitas eſt odiſſe & laceſſere uirtutem bonæ ſpei euitatio eſt.] Vetus lectio, quia calamitates odiſſe & laceſſere uirtutem bonæ ſpei eiuratio eſt. Et infrà. Sed ne diis quidem.] Vide an ſit fidelior lectio, ſicut ne diis quidẽ. Et infrà. Adulterum illum induxit & abnoctantem.] Obnoctantem non abnoctantem ſcripta lectio. Et infrà. Alius raptorem ingenuorum corruptorum & cognatorũ quidem.] Verbum, raptorem, deſideratur in exemplari Facundi ac Primitiui. Et infrà. Veſtra tamen uos moneo cauſa.] In eodẽ. Veſtra tamen nos mouet cauſa. Et infrà. Mentio ſacrarum literarum interuenerit.] Sacra, non ſacrarum legendum

dum ex uetere lectione.

CAP. XXVII. Et medio lucernam die proferens.] Præferens eadem non proferens. Et infrà. Illustrata est manus mea per ea ipsa, cætera.] Codex Facundi ac Primitiui uirtus mea legit non manus mea. Et infrà. Quare hic Philosophus latius habitat.] Laxius non latius omnis scripta lectio. Et infrà. Quem uera scabies depascitur.] Exemplar Facundi ac Primitiui fera legit non uera. Exemplar Pincianum fœda rectius, ut in libro de Tranquillitate animi. Vt ulcera quædam nocituras manus appetunt & tactu gaudent, & fœdam corporum scabiem delectat quicquid exasperat. Et infrà. Vt uobis tantum otii superfit.] Scribendum & uobis, non ut uobis, ex uetere lectione.

CAP. XXVIII. Aut tam uicinæ ut uos ac uestra rapturæ propius accesserint.] Corrige, aut iam uicinæ uos ac uestra tracturæ propius accesserint, ex eadem. Et infrà. Nunc in infima allisos rapit. Cur nobis magno consensu uitia cõmendant.] Exemplar Facundi ac Primitiui, nunc in infima alisos magno uos consensu in uitia rapit. Quid si legas non consensu sed concussu. Et infrà. Proderit tamen primo in seipsum secedere.] Exemplar Pincianum & Gallicanum domesticum, proderit tamen posse ipsum secedere. Et infrà. Ad quod uitam dirigamus licet admonitio nota sit.] Sic prior æditio. Castiga, ad quod uitam dirigamus; licet quod in otio non sit, ex uetere lectione. Et infrà. Certe Stoici nostri dicunt.] Certe Stoici uestri dicunt, codex Facundi & Primitiui, & paulopost uacationem, non uacationes.

CAP. XXIX. Nunc probo tibi non desciscere me.] Scribendum probabo, non probo, ex eodem.

CAP. XXX. Vtinam quidam iam tententur omnia.] Corrige, ex eodem. Vtinam quidem iam tenerẽtur omnia. Et infrà. Causa autem late illa patet.] Scribendum mutato dictionum ordine. Causa autem illa late patet, ex omni scripta lectione. Et infrà. Queniam qui se deteriorem facit.] Codex Facundi ac Primitiui. Quomodo qui se deteriorem facit, & paulopost. Sic si quis bene de se meretur, legendum: non, Sed si quis. cætera.

CAP. XXXI. Non ad hunc angulum respicimus aut illum.] Corrigendum, non ad hunc angulum respicimus, aut ad illud, ex omni scripta lectione. Et infrà. Aut Carthaginensiũ erit.] Verbum, erit, eradendum, ex eadem. Et infrà. Huic maiori. R. P.] Minori non maiori. Exemplar Franciscanum & Pincia-

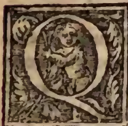
num

num. Et infrà. Quod maria terrasq;,& mari ac terris inserta com plectitur] Corrigendum reor contra omnia exemplaria. Quod mari terras,& maria terris inserta complectitur. Et infrà. Immobilis sit mundus] Castiga,immortalis sit mundus,ex uetere lectione. Et infrà. Natura ad utrumque genuit & contemplationi rerum & actioni] Exemplar Franciscanum. Natura ad utrumque genuit & contemplationem rerum & actionem. Et infrà. Sed etiam ad contemplationem factum] Factura, non factum maior pars scriptorum codicum.

CAP. XXXII. Et uultum suum circumferre cum toto corpore] Verbum, corpore, non habetur in eodem exemplari, nec item in Gallicano meo,ut per dictionem, toto, accipiamus, mundo ipso. Et infrà. Sublime fecit illi caput] Exemplar Facundi ac Primitiui,sublimius præfert,non sublime. Et infrà. Sena per noctem signa perlucent,nullam non partem sui explicuit] Vetus lectio produceret agnoscit,non perlucent, ut forte legendum sit,sena per noctem signa produxit,& nullam non partem sui explicuit. Et infrà. An propter ipsum pondus corporum] Præter, non propter,eadem. Et infrà. Quod à me probatur homines diuini spiritus esse partem] Legendum,quo maxime probatur,non quod à me probatur,ex eadem,& uerbum illud,partem, sequentibus adiungendum est non præcedentibus. Et infrà. In terras desiluisse atque ex alieno loco exisse] Scribe, in terram resiluisse atq; extraneo loco hæsisse, ex eadem. Et infrà. Ad hæc quærenda natus æstima] Legendum ex eadem. Ad hæc quærenda natus existimat. Et infrà. Ego secundum naturam uiuo] Scribendum: Ergo,nõ Ego,ex eadem. Et infrà. Quoniam ne contemplatio quidem sine actione est] Exemplar Facundi ac Primitiui,quoniam ne contemplationi quidem intendere possum sine actione. Et infrà. Nec unquam sumas illud tempus] Vllum,non illud,uetus lectio. Et infrà. Nec ille qui se contemplationi inseruit] Codex Facundi ac Primitiui, nec ille qui contemplationem elegit. Et infrà. Sed eam qua ratione efficit firmam sibi] Sic prior æditio. Idem codex quam agnoscit, non qua. Et infrà. Nobis statio est non portus hæc] Lege inuersis dictionibus. Nobis statio hæc non portus est,ex uetere lectione. Et infrà. Adiice nunc hunc] Adiice nunc hoc,exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Quod è lege Chrysippi] Vetus lectio,quod de lege Chrysippi. Et infrà. Negabis mihi accessurum in hanc R. P.] Ad hanc rempublicam. Exemplar Facundi & Primitiui,non in hanc R. P. Et infrà. Et hanc

hanc fugiet] Scribe, & hanc fugiet sapiens, ex eodem exemplari. Et infrà. Quum laudet nauigationem] Exemplar idem & Pincianum, antequam laudet nauigationem. Scribendum puto per transpositionem dictionum, quum ante laudaret nauigationem.

IN LIB. I. DE TRANQVILLITATE VITæ ad Serenum.

QVAE manu præciderem] Quidam codices, quæ manu penderem. Exemplar Facundi & Primitiui, quæ manu prenderem, rectè. Et infrà. Quem nec parent familiæ nec spectent] Pro meliore lectione duxerim exspectent, quàm spectent: quam approbant uerba hæc statim succedentia. Non ante multos paratus dies] Quædam exemplaria, nec in multos paratus dies. Alia nec ante multos imperatus dies. Quid si legas, nec multos ante paratus dies. Et infrà. Nihil habeat accersiti pretio, sed habilibus non defuturus] Vetus lectio, nihil habens accersiti pretio, siue ubi licet non defuturus. Scribo, nihil habens accersiti pretiosi'ue. Vbi libet non defuturus. Et infrà. Sine ullo opere & nomine artificis] Eadem, sine ullo nomine artificis. Reliqua non agnoscit. **CAP. 1.**

Et infrà. Diligentius quàm iam intra latus uestita & auro culta mancipia] Eadem, diligentius quàm intra larem uestita, cætera: ut forte legi posit, diligentius quàm in priuato lare uestita, cætera: ut hoc ipso libro infrà: Sed habet ubi se etiam in priuato lare explicet magnus animus. Verba autem statim ante præcedentia, de luxuria prædictorum non habentur in ullo uetere exemplari. Et infrà. Iam domus etiam quæ calcatur pretiosa] Scribe, qua calcatur, non quæ calcatur, ex eadem. Et infrà. Et assentator comesq; patrimoniorum] Affectator lege, non assentator, ex eadem.

Et infrà. Tantusq; morsus subit] Tacitus lege, non tantus, ex eadem. Et infrà. Aut aureis uirgis adductum capessere] In quibusdam codicibus uerbum, aureis, non habetur. In aliis abductum, non adductum, & compescere, non capessere. Et infrà. Promptus compositus] Scribe, propius positus, & adiunge superioribus ex antiqua lectione. Et infrà. Et nemo non omisit. Ad quam cum animum insolitum arietari permisi] Corrige, & nemo non misit. Vbi aliquid animã insolitam arietari percusit, ex eadem. Et infrà.

Alter

Alterius coërcere in foro superbiam] Alicuius nō alterius omnes scripti codices præferunt, Et infrà. Cogitationis magnitudine leuauit] Iidem cogitationum, non cogitationis rectius. Et infrà. Altiusq; ut spirare ita eloqui gestit] Sperare in eisdem habetur, nō spirare. Et infrà. Et ad dignitatem rerū exit oratio] Exemplar Facundi & Primitiui, & ad dignitatem rerum exigitur oratio. Et infrà. Oblitus tum lenis, presiorisq; iudicii sublimis feror] Legis, non lenis, & sublimius, non sublimis, scripta lectio.

CAP. II. Nec ullius propius admoneri exemplo] Eadem. Nec ulli propius admouerim exemplo. Et infrà. Non parum est corpus sanum] Scribe, inuerso ordine, non parum sanum est corpus, ex eadem. Et infrà. Alicubi instes grauis] Grauius legendum, non grauis, ex eadem. Et infrà. Ego eam tranquillitatem uoco] Verbum, eam, superuacaneum est, ex eadem. Et infrà. Et illi qui marcent & oscitant] Prior æditio oscitantur, nō oscitant, pro quo ocian tur legit exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Quàm quibus difficilis somnus] Quàm quibus difficilis somnus est, ex uetere lectione scribendum. Et infrà. Qui non inconstantiæ uitio] Quædam exemplaria, qui non cōstantiæ uitio. Quid si legas, qui non constantia in uitio. Et infrà. Hoc oritur ab intemperantia animi] Intemperie, exemplar diuæ Mariæ, non intemperantia. Et infrà. Nec dolent se praua frustra uoluisse] Sic prior æditio. Exemplar Facundi & Primitiui. Nec dolent praua se frustra uoluisse, minus corruptè. Codex Franciscanus. Nec dolent praua sed frustra uoluisse, rectissimè. Et infrà. Ad secreta studia]. Scribe, & ad secreta studia. ex uetere lectione. Et infrà. Seipsas strangulant] Se ipsæ strangulant, eadem. Et infrà. Et ille fluctus mentis incertæ] Mille non ille, eadem. Et infrà. Et ex hac deinde uersatione alienorū processuum] Sic prior æditio. Legendum per minorem cum superioribus, & ex hac deinde auersatione alienorum processuum, ex eadem. Et infrà. Gratior quibusdam pessimis ingeniis] lege gratior pessimis quibusq; ingeniis, ex eadem. Quædam exemplaria, gratiorq; pessimis quibusque ingeniis. Et infrà. Et mutare nondum fessum latus] Quid si legas motare, non mutare, ut alludat ad Virgilianum illud, & fessum quoties motat latus. Et infrà. Et tecta uel antiquæ satis opulenta turbæ. Verba hæc in exemplaribus Pinciano & Franciscano desiderantur. Et infrà. Aliud ex alio suscipitur] Lege, Aliud ex alio iter suscipitur, ex uetere lectione. Et infrà. Omnes itaque scire debemus] Expungendum uerbum, omnes, ex eadem.

CAP.

CAP. III. Curam corporis educunt] Scribe, & cura corporis diem educunt, ex eadem. Et infrà. Ad rerum ciuilium tutamen] Certamen in eadem, non tutamen habetur. Et infrà. Ita tamen delituerit, ut ubicunque ocium suum absconderit, prodesse uelit. cætera] Corrige, ita tamen delituerint, ut ubicunque ocium suum absconderint prodesse uelint, ex eadem. Et infrà. Virtute instruit animos qui ad pecuniam luxuriamq; cursu ruentes prensat ac retrahit] Eadem, uirtute instituit qui animos ad pecuniam luxuriamq; cursu ruentes prensat ac retrahit. Et infrà. Qui inter peregrinos & ciues aut urbanus præter adeuntibus assessoribus uerba pronunciat] Emendandum puto, qui inter peregrinos & ciues, aut urbanus prætor adeuntibus, aut assessor æris uerba pronunciat. ut pro æris accipias legis in ære incisæ: ut illud, Nec uerba minantia fixo ære ligabantur. Et infrà. Quàm qui docet quid sit iustitia, quid pietas, quid sapientia, quid fortitudo; quid mortis contemptus, quid deorum intellectus, quantum bonum sit bona conscientia] Vetus lectio, quàm qui quid sit iustitia, quid pietas, quid patientia, quid fortitudo, quid mortis contemptus, quid deorum intellectus, quàm gratuitum bonum sit bona conscientia declarat. Et infrà. Quod subduxeris officiis non deserueris, nec munus detrectaueris] In exemplari Pinciano ultima uerba, nec munus detrectaueris, non habentur. Legendumq; ex eodem non te deserueris. In codice Facundi ac Primitiui, quod de officiis subduxeris. cætera. Et infra. Contra difficultates locorũ educere] Vetus lectio ducere præfert nõ educere. Et infrà. Quod nobis natura consumendum dedit] Consumandũ, non consumendũ, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Quare nihil turpius est] Deest uerbum, sæpe, ex omni antiqua lectione. Quare nihil turpius est sæpe. Et infrà. Sed parcius se inserat officiis] Inferat, non inserat quidam codices, posset legi ingerat. Et infrà. Officia si ciuis amiserit] Officia ciuis amisit, uetus lectio. Et infrà. Et sors inter gregarios posuit] Triarios, non gregarios, in eadem habetur. Et infra. Stes tamen, clamore iuues, si quis fauces oppresisset] Corrige, Stes tamen. Clames. Si quis fauces oppresserit, ex eadem. Et infrà. Siue patiatur & sentitur iure suo] Sic prior æditio. Legendum siue exspatiatur, & utitur suo iure, ex exemplari Facundi ac Primitiui. Et infrà. In quocunque habitu est profit] Scribe in quocunque habitu est prodest, ex eodem.

Et infrà. Longe itaque optimum miscere ocium rebus] Lege ex eodem. Longe inquam optimum est miscere ocium rebus.

Et

Et infrà. Vt nulli actioni locus honestæ sit] Scribendum ordine inuerso, ut nulli actioni honestæ locus sit, ex eodem. Et infrà. In qua tot tyranni quot satellites erant] Expende an è contrario legendum sit, in qua quot tyranni tot satellites erant. Et infrà. Et diuitibus opes suas mœrentibus] Omnis scripta lectio metuentibus agnoscit, non mœrentibus. Et infrà. Et in florenti ac beata, pecuniam, inuidiam, cætera.] Exemplar Franciscanum, & in florenti ac beatam peciam, inuidiam. Vt legendum putem, & in florenti ac beata, impotentiam, inuidiam. Et infrà. Malle esse se mortuum quàm uiuere] Sic prior æditio. Legendum reor mutato uerborum ordine, male esse se quàm uiuere mortuum. Sequitur confestim. Ex uirorum numero exire] Viuorum scribendum puto, non uirorum. Et ultra. Nec aliter quàm periculosa nauigatione submersus portum petas] Scribe, nec aliter quàm in periculosa nauigatione subinde portum petas, ex uetere lectione.

CAP. IIII. Deinde eos quorum causa, aut cum quibus] Eadem, deinde eos quorum causa, aut cum quibus agendum est. Et infrà. Laborioso oppresit officio] Presit, non oppresit, eadem. Et infrà. Irritamenta nocitura libertati euitet] Eadem, irritamenta nocituræ libertatis euitet.

CAP. V. In actore quàm in pondere] Quid si legas, in latore quàm in pondere. quia sequitur mox paulo, quæ ferente maiora sunt. Et infrà. Necesse est ut opprimant onera] Particula, ut, superuacanea est, ex uetere lectione.

CAP. VI. Hominum namque delectus habendus est] Ita prior æditio. Lege, Hominum utique delectus habendus est, ex eadem. Et infrà. Qui cum amicorum officiis paria in mensa faciunt] Exemplar Facundi & Primitiui, qui cum amicorum officiis pares mensas faciunt. Et infrà. Deinde illi sint testes] Corrige, Deme illis testes, ex uetere lectione. Et infrà. An ocio, studio, contemplationiq; aptior sit] Lege, an ocioso, studio, contemplationiq; aptior sit, ex eadem.

CAP. VII. Afflatuq; ipso in proximo laborabimus] Duo uerba, in proximo, non habentur in eadem. Et infrà. Vbi enim istud inuenies quod tot seculis quærimus] Scribendum, Vbi istũ inuenies quem tot seculis quærimus? ex eadem.

CAP. VIII. Vtrique enim pecunia sua adhæsit] Vtrisque enim pecunia sua obhæsit, eadem. Et infrà. Potest ipse dubitare] Idem legendum, non ipse, ex eadem. Et infrà. Non pudet]

det.] Eadem. Non te pudet. Et infrà. Nihil apud Diogenem iam tui est.] Eadem tutum agnoscit, non tui. Lego tuum. Et infrà. Habiliora sunt corpora pusilla.] Prior æditio. Habiliora sunt corpora imbecilla. Exemplar Facundi & Primitiui. Imbecillo legit, non imbecilla. Corrigendum puto in bello siue in bella.

CAP. IX. Placebit autem nobis mensura.] Scribe, Placebit autem hæc nobis mensura, ex uetere lectione. Et infrà. Et usu rerum ornamenta metiri.] Eadem. Et usus rerum, non ornamenta metiri. Et infrà. Libidoq; qua necesse est effluat.] Dictiuncula, quæ, superfluit, ex eadem. Et infrà. Discamus membris nostris inuitis cultum uictumque non ad noua exempla componere.] Eadem. Discamus membris nostris inniti. Cultum uictumque. cætera. Et infrà. Etiam si nos pudebit.] Variant hoc loco insigniter exemplaria. Quædam sic habent. Etiam simul hos pudebit. Alia sic. Etiam simules non pudebit ei plus. Alia. Etiam simules nos pudebit esse populo. Legendum reor, Etiam si milies non pudebit. Aut sic. Etiam si similes nos pudebit esse populo. Et infrà. Nec curari mollius potest.] Melius, in uetere habetur lectione non mollius, & si exemplaria quædam mollius præferant. Et infrà. Quid ni durius enim consulitur, & si paupertas & ignominiosa rerum euersio, adhibetur, malo malum opponitur.] Corrige. Quid ni consulitur? si & paupertas, & ignominia, & rerum euersio adhibetur. Malo malum opprimitur, ex eadem. Et infrà. Sed in spaciis uitæ.] Sed in his spaciis uitæ, eadem. Et infrà. Studiorum quoque quæ liberalissima impensa est tandiu rationem habet.] Exemplar Facundi & Primitiui. Studiorum quoque liberalissima impensa est: tamen tandiu rationem habent. Legendum puto habebo, non habent, quia sequitur. Quo mihi innumerabiles libros. Et infrà. Quadraginta milia librorum Alexandriæ arserunt.] Legendum uidetur. Quadringenta potius, quàm quadraginta. Cæterùm Gellius libro sexto capite ultimo, septingenta prodit fuisse librorum millia. Et infrà. Honestius inquis in hos impensas quàm in Corinthia pictasque tabulas effuderim.] Exemplar Facundi & Primitiui. Honestius inquis in hos impensum esse quod in Corinthia pictasque tabulas effuderint. Et infrà. Et inter tot milia librorum oscitanti] In quibusdam codicibus non habetur coniunctio, &, In aliis habetur, &, desideratur tot.

CAP. X. Et uoluptatem si uolueris malam putare uitam potius quàm inuidiosam facere.] Vetus lectio, & uoluptates, si uo-

 lueris

lueris malam putare potius uitam quàm inuidiosam facere. Et infrà. Deinde ubi non indignari illa, sed pati proposuerunt.] Exemplar Pincianum, deinde ubi non dedignari illa cætera. Et infrà. Quàm cum sciret quibus erumnis nasceremur calamitatum mollimentum consuetudine inuenit.] Corrigendum arbitror, quam quod sciens quibus erumnis nasceremur calamitatum mollimentum consuetudinem inuenerit. Nam & in codice Pinciano consuetudinem habetur, non cõsuetudine. Et infrà. Aliorum aurea cathena est, aliorum laxa.] Exemplar Facundi ac Primitiui. Aliorum aurea cathena est, & laxa, rectißimè. Et infrà. Et quamuis augustum pedem.] Legendum reor, quemuis augustum pedem. Et infrà. Et fortunam suam quàm maxime potuerunt in planum deferendo.] Poterunt non potuerunt, scribendum ex uetere lectione. Et infrà. Sed hoc ipsum testentur.] Lege, Sed hoc ipso testantur, ex eadem. Et infrà. Large & benigna manu.] Sic prior æditio. Legendum larga non large, ex eadem. Et infrà. Ad secundos casus præsidia.] Forte sequentes, non secundos commodius legeretur. Et infrà. Et finitæ non in immensum. cætera.] Exemplar Facundi & Primitiui, sed finitæ non in immensum.

CAP. XI. Solet intueri fidei commissa.] Tueri lege, non intueri, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Recipe animo meliore quàm dedisti.] Omnis scripta lectio. Recipe animum meliorem quàm dedisti. Et infrà. Viues diutius & morieris expeditius.] Scribe, At tu etiam uiues diutius, cætera, ex eadem. Et infrà. Morbus, & captiuitas, ruina, ignis.] Lege, Morbus enim, captiuitas, ruina, ignis. ex eadem. Et infrà. Sciebam in quàm tumultuosum me contubernium natura duxisset.] Clusisset, non duxisset, eadem. Et infrà. Toties prope limen immaturas exequias fax cereusque presit.] Corrigendum. Toties præter limen immaturas exequias fax cereusque præcesit, ex eadem. Et infrà. Multos his ex quorum forum, curia, sermo, mecum contraxerat.] In eadem, Multos ex his quos forum, curia, sermo, mecum contraxerat. Et infrà. Miror aliquando ad me pericula accesisse.] Mirer eadem præfert, non miror. Et paulo pòst, si pario, non si parii. Et infrà. Inter solum & aulam ingenuam.] Scribe inter solium & aliena genua, ex eadem. Et infrà. Cui cum Granius uetus cognatus.] Caius, non Granius, ex eadem. Et infrà. Periit in Palatio cognata.] Cognati lege, non cognata, ex eadem. Et infrà. Qui in rogum suum descendit iussus & extingui

gui uidit.] Eadem. Qui rogum suum, & descendit iussus & extingui uidit. Corrigendum reor, qui rogum suum & incendi uiuus & extingui uidit, ex Herodoto primo. Et infrà. Id est ne aut labor irritus.] Verbum, Id est, eradendum, ex eadem.

CAP. XII. Horum & si aliquem, cætera.] Dele coniunctionem, &, ex eadem. Et infrà. Quid cogitas? Respondebit tibi.] Legendum sine interpolatione cum nota interrogationis in fine. Quid cogitas respondebit tibi? ex eadem. Et infrà. Cum interim concurrerunt.] Legendum per minorem, cum interim cucurrerunt, ex exemplari Franciscano. Et infrà. Ad iudicium sæpe litigantis, ad sponsalia sæpe nubentis.] Corrige, Sæpe aut iudicium litigantis, aut sponsalia nubentis, ex codice Facundi & Primitiui. Et infrà. Non industria inquietos, sed insanos falsæ rerum imagines agitant.] Scribe per maiorem, Non industria inquietos, & insanos, falsæ rerum imagines agitant, ex exemplari Franciscano. Exemplar tamen Facundi & Primitiui, inquietes præfert non inquietos. Sed puto ueriorem esse lectionem, & si nullo suffragante exemplari ad hunc modum. Inanis industria inquietes ut insanos falsæ rerum imagines agitant. Et infrà. Inanes & leues etiam causæ.] Verbum, etiam, delendum, ex uetere lectione. Et infrà. Nomenclator persalutauit.] Eadem, nomenculatores persalutauit. Et infrà. Nec publice ad superuacua se ferat.] Castiga, ad superuacua scilicet referens, ex eadem.

CAP. XIII. Semper de illa cogitare, & sibi nihil de fide eius promittere.] Exemplar Pincianum & Franciscanum, semper de illa cogitare debemus, & nihil sibi de fide eius promittere.

CAP. XIIII. Ne nimis destinatis rebus indulgeamus, transeamus in ea quæ nos casus deduxerit.] Vetus omnis lectio, ne nimis destinatis rebus indulgeamus, transeamusque in ea, cætera, sed placet prior lectio. Et infrà. Hemina sanguinis in tua potestate est.] Corrige ex eadem, En uena sanguinis. In tua potestate est. Et infrà. Falleris ille dixit.] Exemplar Facundi & Primitiui. Phalaris habet, non falleris. Et infrà. Cum centurio agmen periturum trahens & illum quoque citari iuberet.] In uetere lectione, cum centurio agmen periturorum trahens illum quoque excitari iuberet. Et infrà. Quid mœsti inquit estis uos? Quæritis an immortales animæ sint.] Castigandum puto sic. Quid mœsti inquit estis? Vos quæritis, cætera. Et infrà. Iam non procul erat tumulus.] Scribe, Nec iam procul erat tumulus, ex uetere lectione. Et infrà. Inquit. Quid cani nunc cogitas?]

Inuerſo ordine legendum. Quid inquit cani nunc cogitas? ex eadem, ut mox ante. Quid mœſti inquit eſtis uos. Et infrà. Nemo diutius philoſophatus.] Eadem. Nemo diutius philoſophatur.

CAP. XV. Priuatæ triſtitiæ cauſas abieciſſe.] Quædam exemplaria adieciſſe legunt, non abieciſſe. Et infrà. Et circuncurrit tot ſcelerum felicium turba.] Scripta lectio, occurrit non circuncurrit. Et infrà. Vt uix unquam eſt niſi cùm expedit fides,ſed libidinis lucra damnaque pariter inuiſa.] Eadem, Et uix unquam niſi cum expedit fides,& libidinis. Et infrà. Quas non ſperare licet non habere prodeſt.] Scribe, quas nec ſperare licet nec habere prodeſt,ex eadem. Et infrà. Ille & ſpei bonæ aliquid relinquit.] Coniunctio, &, expungenda ex exemplari Pinciano.

Et infrà. Omnia hominum negotia ſimilia nuptiis eſſe.] Exemplaria nonnulla initiis præferunt non nuptiis. Alia miciis. Corrigendum reor,mimis,ſiue mimicis. Nam & uetus eſt adagium, mimum eſſe uitam.& Auguſtus auctore Tranquillo paulo ante obitum amicos percunctatus eſt, Ecquid his uideretur mimum uitæ commode tranſegiſſe. Et infrà.Quàm conceptus inchoatos.] Quid ſi ſcribas, quàm concubitus in his actos. Et infrà. Nec in riſum nec in lachrymas excidere.] Exemplar Facundi & Primitiui excitari habet,non excidere, ſed non diſplicet impreſſa lectio. Et infrà. Quia aliquis filium ſuum efferat.] Exemplar Facundi ac Primitiui, ſi quis filium efferat. Et infrà. Vt in ſimulatione etiam ſimplicißima dolor eueniat.] Scribe, ut in ſimulatione etiam ſimplicißima res dolor ueniat, ex uetere lectione. Et infrà. Sequitur pars quæ ſolet non immerito contriſtari,& in ſollicitudinem deduci, ubi dolorum exitus mali ſunt. Vbi Socrates cogitur in carcere mori.] Exemplar Facundi & Primitiui.Sequitur pars quæ ſolet non immerito contriſtare & in ſollicitudinem adducere.Vt bonorum exitus mali ſunt. Vt Socrates cætera. Et infrà. Ipſorum animos deſidera.] Idem Exemplar, tu talis fieri deſidera. Et infrà. Quorum deſiderio uirtus tibi placeat.] Verbum, deſiderio, delendum, ex uetere lectione.

Et infrà. Non tu dignus mala fortuna. Diis uiſus es. Indignus in quem iam aliquid fortuna poſſet.] Eadem, Non tu dignus mala fortuna diis uiſus es, ſed indignus. Et infrà. Aut regulum quòd tot clauis configitur, aut Catonem, quòd uulnera ſua fortiter tulerit.] Exemplar Facundi & Primitiui,aut Regulum quod tot clauis transfigitur,aut Catonis uulnus iteratum,rectißimè. Et infrà

infrà. At illa quantum haberet uoluptatis.] Habet legendum est non haberet, ex uetere lectione. Et infrà. Nec perduratum est.] Quidam codices percuratum. Alii procuratum. Et infrà. Inter lusum ac festa ipsa tempora.] Exemplaria aliquot intra ludos legunt, non inter lusum, & in omni antiqua lectione desideratur uerbum tempora. Et infrà. Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio.] Exemplar Facundi ac Primitiui, animo præfert, non animorum. Et infrà. Nec ad tanta hominum cupiditas tenderet.] Scribe, Nec ad hoc tanta hominum cupiditas tenderet, ex uetere lectione. Et infrà. Oratorem magnum meminimus quem nulla hora ultra decimam retinuit.] Exemplar Facundi & Primitiui, oratorem magnum meminit nostra ætas, quem nulla res ultra decimam retinuit. Et infrà. Vt cœlo libero & multo spiritu.] Festiuior lectio exemplaris Facundi & Primitiui, ut, cœlo libero, ut multo spiritu. Et infrà. Sed ut deprimat curas.] Verbum, curas, expungendum, ex uetere lectione.
Et infrà. Trudit enim curas.] Eluit enim curas, eadem. Et infrà. Et asserit uegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit.] Scribe, Et asserit uegetatque & audaciorem, reliqua ex eadem. Et infrà. At facilius efficiet quisquis obiecerit crimen honestum quàm turpem Catonem.] Eadem, Facilius efficiet quisquis obiiciet hoc crimen honestum quàm turpem Catonem, & paulo post perpulit, aut compulit non pepulit. Et infrà. Decidat oportet à solito & efferatur.] Desciscat, non decidat, exemplaria diui Francisci & Facundi ac Primitiui, & perpende an sit correctior lectio efferetur quàm efferatur. Et infrà. Et rectorem capiat suum, eoque feratur quo per se timuisset ascendere.] Corrige, & rectorem rapiat suum, eosque ferat quo per se timuisset accedere, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Surrepentibus uitiis.] Quidam codices repentibus uitiis. Alii semper repentibus uitiis.

IN LIB. II. DE TRANQVILlitate uitæ, ad Serenum.

LVcii Annæi Senecæ ad Serenum liber Secundus.] Verbum, secundus, in correctioribus exemplaribus non habetur. Et infrà. Quam primum nos eripiant, & in illum æditum uerticem educant.] Legendum singularitatis numero eripiat, & educat, ex uetere lectione. Et infrà. Et ardua ad quæ uocamur.] Exemplar Facundi ac Primitiui. At ardua per quæ uocamur. Et infrà. Supra Pompeios & Cæsares surgentem.] Lege, quod supra, CAP. I.

cætera, & paulò ante pro Catonis substitue. M. Catonis, ex uetere lectione. Et infrà. Et tacita cupiditate corrupti non intelligebant se dum uendunt & uenire.] Scribendum, & cæca cupiditate correpti non intelligebant se dum uendunt etiã uenire, ex eadem.

CAP. II. In tres diuisus partes.] Verbum, partes, redundat, ex eadẽ. Significat autẽ Cæsarem, Pompeium, Crassum, euidẽs est.

CAP. III. In eadem quæ cæteri descendistis.] Lege incidistis, non descendistis, ex eadem. Et infrà. Quo nulla permittatur iniuria.] Perueniatur crediderim scribendum non permittatur. Et infrà. Quod sacrilegium non inueniat.] Castigatior puto lectio erit sacrilegum, quàm sacrilegium: quam confirmant uerba statim sequentia, si existunt qui magnitudinem, reliqua. Et ultra. Non icturi petant.] Omnis scripta lectio apperat, non petat agnoscit: & mox paulò habeatur, non habebatur. Et infrà. Quam si nulla sit.] Quam si nulla fit, eadem. Et infrà. Vel teri potest.] Vel deteri potest, eadem. Et infrà. Tot uerberati procellis.] Eadem. Tot uerberati seculis.

CAP. IIII. Cum potentes imperio æditi.] Eadem. Etiam cum potentes & imperio æditi. Et infrà. Aut dimissis in profundum cathenis Neptunum potuisse contingi.] Demissis, non dimissis, eadem habet: & uidetur constringi legendum esse potius quàm contingi. Et infrà. Vnum malum enim illi est turpitudo.] Permuta uerborum ordinem. Vnum enim illi malum est turpitudo, ex eadem.

CAP. V. Bona sua solidum habet.] Scribendum, bona sua in solido habet, ex eadem. Et paulò pôst perducta, non producta in eadem habetur. Et infrà. Libera est inuiolabilis immota.] Scribe, Libera est, inuiolabilis, immota, incõcussa, ex eadem. Et infrà, Sic contra casus indurat.] Scribendum reor. Sic contra casus induruit. Et infrà. Quia uirtute sui salua sunt.] Sua ut legatur, non sui, & Grammaticæ ratio poscit, & exemplaria scripta confirmant.

Et infrà. Megarã Demetrius ceperat.] Corrige, Megara neutro genere, tam nota re, ut prodi nõ debeat. Et infrà. Et patriam uiolauerat. Ille illi uictoriam excussit.] Vetus lectio, & patriam. At ille uictoriam illi excussit. Et infrà. Non uictum tantum.] Scribe, nõ inuictum tantum, ex eadem. Et infrà. Aut uicinus potens.] Corrige, aut uicinus impotens, ex eadem. Et infrà. Inter nutantes ubique gladios.] Micantes, non nutantes, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Si parum fidei habeo.] Habes legendum, non habeo, ex uetere lectione.

CAP.

CAP. VI. An tollere se homo natus supra humana posſit.] In eadem attollere habetur, non tollere. Et infrà. Tandem aſſum hoc uobis probaturus.] Scribendum, En adſum hoc uobis probaturus, ex eadem. Et infrà. Eripimus erumnis domos.] Caſtiga, Erep'ti modò è ruinis domus, ex exẽplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Habẽt iſta hoſtile ueſtigium.] Quid ſi legas, Patent iſta hoſtili ueſtigio. Et infrà. Nullum introitum habent nec probent.] Lege, nullum introitum præbent, reliqua ſuperuacanea ſunt, ex uetere lectione.

CAP. VII. Quam mali inter ſe.] Dictio, mali, tollenda è medio, ex eadem. Et infrà. Quod ſi lædi niſi infirmior non poteſt, nec iniuria bonis, niſi à diſpari uerenda eſt.] Scribe, Quod ſi lædi niſi infirmior non poteſt. Malus autem infirmior bono, nec iniuria bonis, niſi à diſpari inferenda eſt, ex eadem. Et infrà. Sed iniuſte inquis Socrates damnatus eſt. Iniuriam accepit.] Legendum abſq; illa diſtinctione expuncto uerbo, eſt. Sed iniuſte inquis Socrates damnatus iniuriam accepit, ex eadem. Et infrà. Cum in uilla mea ſurrîpuit.] Scribe, cum è uilla mea ſurripuit, ex eadem. Et infrà. Oppoſita ueſte eluſum eſt.] Exemplar Facundi & Primitiui, appoſita ueſte cluſum eſt, ſed magis placet prior lectio. Et infrà. Vt alterum ſine altero eſſe non poſsit.] Scribe, ut alterum ſine altero eſſe poſsit, alterum ſine altero non poſsit, ex eodem exemplari. Et infrà. Iniuria autem non poteſt fieri niſi iniuſte. Non eſt quod mireris.] Corrige, Iniuria autem non poteſt fieri niſi iniuſte. Ergo ſapienti iniuria non poteſt fieri. Nec eſt quod mireris, ex ueteri lectione.

CAP. VIII. Nec prodeſſe quidem quiſquã poteſt.] Eadem. Nec prodeſſe uerò quiſquam poteſt. Et infrà. Et maius nihil poteſt tribuere ſapienti.] Exemplar Pincianum, & inanis nihil poteſt tribuere ſapiens. Aſtipulatur & codex Franciſcanus. Et infrà. Quod ad ſe transferri ſapiens gauiſurus ſit.] Duo paulò ante citata exemplaria, quòd a ſe transferri legunt, non quod ad ſe tranſferri. Et infrà. Ad illa nitens petensq; excelſa.] Pergens, non petens, uetus lectio. Et infrà: Non habet ubi accipiat iniuriam.] Mallem legeres unde acciperet, quã ubi acciperet. Et infrà. Vltra quod nihil habent iratæ leges ac ſæuiſsimi domi minantur.] Scribendum reor, ultra quod nihil habent iratæ leges ac ſæuiſsimi domini quod minentur. Et infrà. Multo facilius alia tolerabimus. Damnum & dolores & ignominias.] Vetus lectio, multo fortius alia tolerabimus, damna, dolores, ignominias.

CAP. IX. Cætera forte accidentia.] Forte, non forte legendum, ex eadem. Et infrà. Circa nos sæuit.] Expēde an citra nos scribi debeat, non circa nos. Et infrà. Quæq; alia intra togatos latrocinia sunt.] Inter, non intra legendum, ex uetere lectione. Et infrà. Est & alia iniuria frequens] Illa non alia eadem præfert. Et infrà. Hæc effugiet sapiens.] Effugit, non effugiet, in eadem habetur. Et infrà. Nam si illum tangit iniuria & mouet & impedit. Caret autem ira sapiens.] Eadem. Etiam si illum tangit iniuria & mouet & impedit habet iram. Caret autem ira sapiens. Et infrà. Inde continuo gaudio elatus. Adeò autem ad offensiones rerum hominumq; non contrahitur, ut illa ipsi iniuria usui sit.] Corrige, Inde cōtinuo gaudio elatus adeo ad offensiones rerum hominumq; non contrahitur, ut ipsa illa iniuria usui sit, ex eadem. Et infrà. Ex hoc puta genere patientiam & sapientiam.] Eadem. Ex hoc puta genere sapientem.

CAP. X. Plerisque non communibus.] Corrige, Plerisque uerò cōmunibus, ex eadem. Totus autem hic locus sic forte aptius legetur. Quum iam quibusdam propriis, plerisque uerò communibus contumeliam refutauerimus, est minor iniuria. cætera. Et infrà. Et non in medio me loco.] Maior pars exēplarium lectio agnoscit, non loco. Et infrà. Nulliq; tantum de se licere nunciat quàm sibi] Quædam exemplaria, quantū legunt, non quàm. Alia non agnoscunt omnino eam particulam.

CAP. XI. Quantum illis audaciæ sit tanto audaciora despicere.] Corrige, quàm ut illis audacia sit tanto celsiora despicere, ex uetere lectione. Et infrà. Mancipiorum nostrorum urbanitas.] Verbum nostrorum superfluit, ex eadem. Et infrà. In conuiuiis ius facit.] In conuiuas ius facit, eadē. Et infrà. Qui probra meditate effundant.] Eadem. Qui probra immeditata effundunt.

CAP. XII. Hi autem in campo foroq; serio ludunt.] Eadem. Hi eodem in campo, cætera. Legendum puto eadem, non eodem. Et infrà. Ergo par pueris, sed longius progressus.] Corrige, Ergo par pueris longiusq; progressis, ex eadem. Et mox paulo malo, non mala scribendum. Et infrà. Sed quia fecerunt ut desinant facere.] Scribe, sed quia fecerunt, & ut desinant facere, ex eadem.

CAP. XIII. Quemadmodum aduersus ægros suos medicus.] Scribendum, quem aduersus ægros suos medicus, ex eadem. Et infrà. Quam ægros intemperatos.] Quam ægros intemperantes, eadem. Et infrà. Quo animo honores eorum.] Lege, & quo animo honores eorum, ex eadem. Et infrà. Ex his qui ad

castra

caſtra negotiantur.] Emenda, ex his qui ad Caſtoris negotiantur, ut ſubaudias templum attice. Fuiſſe autem Caſtoris templum in foro Papinius in ſyluis, Catullus, & multi alii ex Poëtis hiſtoricisque paſsim teſtantur, aſtipulante etiam omni ſcripta lectione. Et infrà. Ergo ut huiuſmodi humanitatem inhumanitatemq;.] Huius eadem agnoſcit, non huiuſmodi. Et infrà. Habentis ſub ſe Parthos, Medos, & Bactrianos.] Corrige, Habes ſub te Parthos, Medos, & Bactrianos, ex eadem. Et infrà. Sed propter quos remittere arcum non tibi contingit.] Exemplar Facundi & Primitiui, ſed per quos remittere arcum tibi non contingit. Poſſet etiam legi & fortaſſe ſyncerius remittere animum, non remittere arcum. Et infrà. Nouum aucupantes dominum.] Omnis ſcripta lectio dominium agnoſcit, non dominum. Et infrà. Nam ſi ſemel ſe dimiſerit eo.] Corrigendum puto demiſerit pro dimiſerit. Et infrà. Vt in iudicando ſibi contumeliam factam.] Particula, in, non habetur in uetere lectione.

CAP. XIIII. Et illum quem quærit tanquã canem acrem obiecto cibo leniet.] Caſtiga, & illum quiſquis erit tanquam canem acrem. cætera, ex eadem. Et infrà. Et petit tornum.] Exemplar domeſticum, petens tornum. Exemplar Facundi & Primitiui, petens thronum, rectius.

CAP. XV. Si quis oculos illi eruet.] Corrige, ſi oculus illi eruetur, ex eadem. Et infrà. Coniecturam non capitis ingentis animi.] Negatio, non, delenda, ex eadem. Et infrà. Quare & aſpera & quæcunque toleratu grauia ſunt.] Exemplar Facundi & Primitiui. Quare & ſi aſpera. & cætera. Corrigendum reor, Quare, & ſi aſpera & quantumcunque toleratu grauia ſint. Et infrà. Eum non obruent cum eorum cœtu.] Vetus lectio, non obruetur eorum cœtu. Et infrà. Et animi magnitudinem intra certos fines tenet.] Scribe, teneri, non, tenet, ex eadem. Et infrà. Niſi tota uincatur. Nec putes iſtam ſtoicam eſſe duriciam.] In eadem niſi tota uincitur Ne putes iſtam. cætera. Et illum ex toto ſummouere.] Illam non illum exemplar Pincianum. Et infrà. Venali faſtidio.] Quædam exemplaria, ſtudio, non faſtidio.

CAP. XVI. Equidem illud contumelia dicitur.] Exemplar Facundi & Primitiui, & quibus illud quod contumelia dicitur. Corrigendum puto, è quibus illud eſt quod contumelia dicitur. Et infrà. Quæ ipſi dicere aſſueuimus.] Scribe, quæ ipſi in nos

dicere assueuimus, ex uetere lectione.

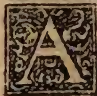
CAP. XVII. Quod illum ueruecem aliquis maximum dixerat.] Eadem, quod illum aliquis ueruecem marinum dixerat. Et infrà. Cum illum Corbula struthio camelum depilatum dixisset.] Castiga; Cum illum Corbulo strutho camelum depilatum dixisset, ex eadem. Et infrà. Tanta animorum imbecillitas est ubi ratio discesio offendimur. Si quis sermonem nostrum imitatur.] Corrige, Tanta animorum imbecillitas est, ubi ratio discesit. Quid? quòd offendimur si quis sermonem nostrum imitatur. ex eadem. Et infrà. Et propter contumeliam urbanis.] Emendandum & per contumeliã urbanis.ex eadem. Et mox paulo quædam exemplaria illã legunt, non illam. Et infrà. Qui ex se cœperit.] Qui ex cœpit, in eadem habetur. Et infrà. Depudere dicerat.] Omnia scripta exemplaria pudere agnoscunt, non depudere. Expende itaq; an per transpositionẽ syllabarum placeat legi, pudere dedidicerat. Et infrà. Non debet quidẽ homo esse cõtumeliosus.] Non habentur hæc uerba in ulla scripta lectione.

CAP. XVIII. Sub fronte simul latentiũ.] Eadem, sub fronte anili latentium. Et infrà. Et enudatis capillis aspersi.] Exemplar Facundi & Primitiui, & emendicatis capillis aspersi. Quid si legas medicatis, non emendicatis. Et infrà. Asiaticum Valerium in primis ferocẽ habebat uirum.] Corrige, Asiaticum Valerium in primis amicis habebat ferocem uirum, ex uetere lectione. Et infrà. Huic in cõuiuio, in concione.] Scribe, per maiorem. Huic in conuiuio: Item in concione. Ex eadem. Et infrà. De Chærea tribuno militum sermo promanauerat languidus somno & infracta uoce suspectior.] Corrige, Chæreę tribuno militũ sermo non pro manu erat: quod languidus sono & infracta uoce suspectior, ex eadem. Et infrà. Crepidatus, auratus.] Eadem, crepidatus, ac iratus. Castigandũ reor, crepidatus, armillatus, ex Suetonio in eius uita. Et infrà. Ceruicem mediam uno ictu decidit.] Scribendum arbitror discidit, non decidit, ex eodem Suetonio. Et infrà. Ac idem Caius omnia contumelias putat.] Legendum forte. Hic idem Caius omnis contumeliæ puteus. Et statim. Et fuit ferendarum impatiens faciendarumq; cupidissimus.] Corrige, ex uetere lectione, & sicut ferendarum impatiens faciendarum cupidissimus. Et infrà. Qui illum Caium salutauerat.] Lege, quod illum. cætera ex eadem. Et infrà. Hic enim in castris natus & alumnus legionum uocari solebat.] Scripta omnis lectio. Hoc præfert, non Hic, ut sit Græcanicus dicendi modus. Hoc ille uocabatur,

pro hoc nomine ille uocabatur. Et infrà. Sed iam Caligulam cõuitium & probrum putabat. Conturbatus ergo.] Verbum, Conturbatus, ad superiora pertinebat in priore æditione. Quapropter corrigendum reor, sed iam caligam conuitium & probrũ putabat cothurnatus ex Suetonio. Sæpe inquit depictas gemmatasq; iudutus penulas manuleatus & armillatus in publicum processit. Aliquando sericatus & cycladatus, ac modo in crepidis uel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri. Et infrà. Et in una contumelia consumuntur.] Confirmantur sunt nonnulla exemplaria quæ habeant non consumuntur. Et infrà. At Iphicrates cui mater barbara & thraessa obiiciebatur.] Prior æditio. Anthiopæq; mater barbara & thraessa obiiciebatur. Nõnulla exemplaria scripta, Antiphoni mater barbara, cetera. Exemplar Facundi & Primitiui. Antistheni mater barbara & thraessa obiiciebatur, rectissimè, ex Diogene Laërtio in uita Antisthenis.

CAP. XIX. Ex publicis & priuatis officiis. Aliquando etiam salutantibus non occurremus.] Vetus lectio, publicisq; & priuatis officiis, aliquando etiã salutaribus non occurremus. Et infrà. Aliquando etiã oberati potentibus detegemus hunc affectum.] Exẽplar Facundi & Primitiui oberatis legit, nõ oberati. Et infrà. Ne inquieta agenda sit uita.] Verbum, agenda, non habetur in exemplaribus Pinciano & Franciscano. Et infrà. Quis omnium est.] Scribe, Quis enim est, ex uetere lectione. Et infrà. Quoq; honestior est, genere, fama, patrimonioq; hoc se fortius gerat.] Eadem. Quo quisq; honestior, genere, fama, patrimonio est, hoc se fortius stare faciat. Et infrà. Quæris quis sit locus uiri sapientis? Aliud auxiliũ est.] Exemplar Pincianum & Facundi ac Primitiui. Quęris quis hic sit locus? uiri. Sapienti aliud auxiliũ est. Et infrà. Esse aliquem in quem fortuna non possit ex republica est, humani generis est] Scribe, esse aliquid inuictum, esse aliquem in quem nihil fortuna possit è republica est, generis humani est, ex eadem, & si existimo redundare alterutrum è duobus uerbis illis substantiuis, est, aut prius, aut posterius.

IN LIB. DE BREVITATE VITAE AD PAVLINVM.

AIVNT animalibus tantum indulsisse.] Exemplar Facundi & Primitiui. Illam scilicet iam animalibus tantum indulsisse. CAP. I.

CAP. II. Quibusdam nihil in quo cursum dirigant

gant placet.] Præpositio, in, delenda, ex uetere lectione. Et infrà. Exigua pars est uita qua nos uiuimus.] Verbum, nos non habetur in eadem. Legendum reor, Exigua pars est uitæ quam uiuimus.

Et infrà. Vrgentes circunstant uitia.] Surgentes, non Vrgentes, exemplar Facundi & Primitiui. Vrgentia exemplar Frãciscanum.

Et infrà. Et emersos & in cupiditate infixos premunt.] Cupiditatibus, non cupiditate, uetus lectio. Legendum autem reor, sed mersos & in cupiditatibus infixos premunt. Et infrà. Ille iudicat.] Exemplar Franciscanum, Ille iudicat, nec se sibi uendicat. Et infrà. Hic illius cultor est. Ille illius, suus nemo est.] Codex Facundi & Primitiui. Ille istius cultor est. Iste illius. Suus nemo. Et infrà. Quod ipsis adire uolentibus non uacuerint.] Vetus lectio, quod ipsos adire uolentibus non uacauerint.

CAP. III. Quoniam quidem cum illa faceres.] Exemplar Facundi & Primitiui, quæ quidem cum ipse faceres. Et infrà. In uitam suam incedere alios sinunt. Imò uerò ipsi etiam possessores eius futuros inducunt.] Exemplar idem longe aliter, & in aliorum cedem suæq; uitæ dispendium properant. Vt uehementer mirandum sit, unde tanta in exemplaribus diuersitas oriatur. Et infrà. Quantum respub.] Quidam codices, non respub. legunt, sed rex. Alii reus. Et infrà, Qui tibi usus tui fuerit.] Exemplar Scholarum Sal. Quando tibi usus tui fuerit, adstipulante etiam codice Facundi & Primitiui.

CAP. IIII. Ad reliquias uitæ reseruare.] Lege, reliquias uitæ tibi reseruare, ex uetere lectione. Et infrà. Ad quinquagesimũ annum differre sana consilia, & inde uelle uitam inchoare in quod pauci perduxerunt] Corrige ex eadem, in quinquagesimum & sexagesimum annum differre sana consilia, & inde uelle uitam inchoare quo pauci perduxerunt. Et infrà. In te ipsa fortuna ruit.] Scribendum puto, in se ipsam fortuna ruit: ut illud, in se magna ruunt.

CAP. V. Hic labores suos etiam si falso dulci tamen oblectabat solatio.] Scribe, Hoc, nõ Hic, ex uetere lectione. Et infrà. Vt quanquã rerum lætitia moratur adhuc.] Emendandum reor, ut quum rerum lætitia moretur adhuc. Et statim ante perduxit non prouexit, habet exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Iam infractam ætatem territabant.] Aliter idem exemplar, iam fractam ætatem irritabant. Et infrà. Partes semper aliquæ rumpebantur.] Quidam codices corrumpebantur agnoscunt, non rumpebantur. Et infrà. Qui uoti compotes tacere tacere poterat.] Verbum, tacere,

cere,superuacaneum est,ex uetere lectione. Et infrà.Et illam pereuntem tenet.] Eadem,& illam pessum euntem tenet.

CAP. VI. Nec iam liberum erat inchoatas relinquere.]Deest uerbum,semel: ut sit, nec iam liberum erat semel inchoatas relinquere,ex eadem. Et infrà. Et gratiam suam interponere.] Lege & gratiam suam foro interponere,ex eadem. Et infrà.Tam efficaciter.] Deest hic quoq; uerbum,quidem,ex eadem:tam efficaciter quidem. Et infrà. Tam festinatam audaciam.] Maior scriptorum codicum pars, tam preco quem audaciam. Exemplar Facundi & Primitiui, tam festinam audaciam. Et infrà. An mors uoluntaria esset in illo an tempestiua.] Emenda, an mors uoluntaria esset nullo,an tempestiua, ex exemplari Facundi ac Primitiui. Et infrà.Verum testimonium dixerunt.] Adiice his uerbis ex omni uetere lectione , perosi omnem actum annorum suorũ. Et infrà.Nostra mehercule uita.] Vestra legendum esse, non Nostra , uerba quæ infrà mox sequuntur ostendunt adstipulante etiam uetere lectione. Et infrà. Ista omnia nullum non seculum deuorabunt.] Corrige , Ista uitia nullum non, cætera, ex eadem. Et infrà. Quamuis natura currit ratio dilatat cito nos effugiat necesse est.] Eadem, quod quamuis natura currit natio dilatat cito uos effugiat necesse est. Et infrà.Vel bellatores.] Exemplaria Franciscanum & Facundi ac Primitiui, uel odia exercentes iniusta uel bella. Et infrà.Inhonesta labes est.] Tabes , non labes correctiores codices. Et infrà. Quamdiu colant.] .Exemplar Pincianum & Facundi ac Primitiui,quandiu colant , quandiu colantur. Et infrà. Quæ iam ipsa officia sunt.] Officiosa,non officia codices Pinciæ Facundiq; & Primitiui.

CAP. VII. Viuere in tota uita discendum est. Quod magis mirandum est in tota uita discendum est mori.] Scripta lectio,uiuere tota uita discendum est,& quod magis fortasse miraberis tota uita discendum est mori. Et infrà.Nihil inde incultum ociosumq; uacauit]Exemplar Facundi ac Primitiui,nihil inde in cultum ociumq; uocauit. In exemplari Pinciano non habentur omnino hæc uerba. Et infrà.Interdum mihi uiuere non licet.] Inter hæc mihi uiuere non licet. Exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Omnia uota ad satietatem percepta sunt.] Idem exemplar. Omnia nota.Omnia ad sacietatem percepta sunt. Et infrà. Huic potest detrahi nihil,adiici sic, sicut aliquis uentre quoque admodum saturo iam non pleno aliquid cibi quod nec desiderat capit] Exemplar idem breuius & castigatius. Huic adiici potest , detrahi

trahi nihil, & adiici sic quemadmodum saturo iam & pleno aliquid cibi adiicitur.

CAP. VIII. Ac uiribus uentorum è diuerso furentium] Vicibus, non uiribus, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Per eadem uestigia in orbem egit] Per eadem spatia in orbem egit, idem exemplar & pleraque alia. Et infrà. Ipsum tempus quidem neutri quasi nihil petitur.] Vetus lectio, ipsum quidem neuter. Quasi nihil petitur. Et infrà. Si mortis periculum admotum est propius.] Lege præpostero ordine, si mortis periculum propius admotum est, ex eadem. Et infrà. Nihil autem tumultuabitur] Verbum, autem, superuacaneum est, ex eadem. Et infrà. Non illa se regis imperio non fauore populi longius proferet] Exemplar Facundi & Primitiui. Non illa regitur imperio, non fauore populi longius procedet, & mox paulo diuertet scribe, non deuertet. Et infrà. Cui uelis nolis uacandum est.] Exemplar statim ante citatum. Ibi uelis nolis uacandum est.

CAP. IX. Operosius occupari sibi] Operosius occupati sunt, uetus lectio. Et infrà. Velut diuino ore instinctus.] Et uelut diuino ore instinctus, eadem. Et infrà. Nec semper casuro.] Hæc uerba in exemplari Facundi & Primitiui non habentur, in Franciscano & Scholarum Sal. habentur, sed laturo in eis, non casuro legitur. Et infrà. In tanta temporum fuga lentus.] Deest coniunctio, &: ut sit, & in tanta temporum fuga lentus, ex uetere lectione. Et infrà. Miseris & occupatis.] Eadem miseris, id est occupatis. Et infrà. Peruenisse ante sciunt.] Et peruenisse ante sciunt, eadem.

CAP. X. Contra affectus impetum non subtilitate pugnandum.] Impetu legendum, non impetum, ex eadem. Et infrà. Hoc est enim in quo ius fortuna perdidit.] Verbum, enim, in plerisque codicibus non habetur, in quibus etiam quod legitur, non quo. Et infrà. Iniucunda est præteritæ rei recordatio.] Codex Franciscanus & Academiæ Salmanticensis & nonnulli alii, certe iniucunda est pœnitendæ rei recordatio. Et infrà. Nec audent ea retractare.] Retentare quidem correcti codices, non retractare. Et infrà. Etiam quæ aliquo præsentis uoluptatis lenocinio surrepebant.] Vetus lectio, etiam si aliquo præsentis uoluptatis lenocinio surripiebantur. Et infrà. Libenter se in præteritum torquet.] Eadem, retorquet, non torquet. Et infrà. Et impotenter uincit.] Coniunctio, &, tollenda ex eadem. Et infrà. Occupatorum animi cum uelut sub iugo sunt.] Particula, cum, desideratur,

tur,in eadem. Et infrà. Abiit igitur uita eorum in profundum.] Eadem. Abit ergo uita eorum in profundum. Et infrà. Quod excipiat ac ferat.] Prior æditio feruet,non ferat agnoſcit. Scribendum,feruet,ex eadem.

CAP. XI. Iam ergo cum aliqua imbecillitas.] In eadem. Iam uerò cum illos aliqua imbecillitas. Et infrà. Tota ut ita dicam in reditu eſt.] Eadem,in reditum habet,non in reditu. Et infrà. Et inde quandocunq; ultimus dies.] Ideò non inde legendum,ex eadem. Et infrà. Immiſsi deinde canes eiiciunt.] Corrige,immiſsi demum caues eiiciunt,hoc eſt cancelli,unde cauea dicta,aut è contrario,ex eadem. Et infrà. Speciosius elidi aut in aliena cõtemptius.] Expende an arrideat magis hæc lectio,ſpacioſius elidi an in aliena contractius. Et infrà. Quos haſta prætoris infami lucro laborant lucus,& quæ neq; ſuperatior exercet.] Sic prior æditio. Corrigendum,quos haſta prætoris infami lucro,& quandoque ſuppuraturo exercet,reliqua ſuperuacanea ſunt,ex uetere lectione. Et infrà. Quorum non ocioſa uita eſt.] Legendum arbitror. Quorundam,non Quorum.

CAP. XII. Vicorum ſuorum gregis metatur. Quidam codices uinctorum,non uicorum. Alii uictorum. Et infrà. Et colorũ paria deducit.] Scribendum uidetur,& in colorum paria diducit. Suffragantibus etiam exemplaribus, Pinciano, Franciſcano, & Scholarum Sal. Et infrà. Inflexu modulationis ineptiſsimæ.] Inertiſsimæ, non ineptiſsimæ, uetus lectio. Et infrà. Quando pernoctare.] Maior codicum pars noctare agnoſcit, non pernoctare. Legendum puto,uectari,nam poſt balneum geſtari conſueuerunt,ut ex multis locis obſeruare poteris. Et infrà. Sed imitantur.] Prior æditio,ſed multarum imitantur. Scribe, ſed multarum mentiuntur:ex codice Facundi & Primitiui,quam lectionem confirmant uerba ſequentia. Non facile dixerim utrum magis miſerear ſi hoc ignorauit,an ſi ſe ignorare finxit.

CAP. XIII. Quod primus nauali prælio Duillius uicit.] Lege,quæ primus quiſque ex Romanis ducibus feciſſet. Primus nauali prælio Duillius uicit,ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Etiam ſi nunc iſta ad ueram gloriam non tendunt.] Scribendum, Etiamnum iſta etſi ad ueram gloriam non tendunt, ex uetere lectione. Et infrà. Vnde tabulæ codices dicuntur.] Lege, unde publicæ tabulæ codices dicuntur,ex eadem. Et infrà. Quæ ex antiqua conſuetudine commeatus ſubuehunt caudicatæ uocantur.] Legendum,quæ ex antiqua conſuetudine per Tiberim commeatus

meatus subuehunt caudicariæ uocantur,ex eadem,& M. Varrone & aliis. Et infrà. Cum alioqui alligati tunc darentur.] Particula,tunc, expungenda, ex eadem. Et infrà. Ingenti mole animalium obterantur.] Prior æditio exterrantur præfert,non obterantur. Legendum arbitror contra omnia exemplaria exenterantur. In codice Facundi & Primitiui conteruntur.

CAP. XIIII. Vnde decesſi & in alia materia ostendam.] Corrigendum,unde recesſi,& in eadem materia ostendam,ex uetere lectione. Et infrà. Idem enarrabat.] Scribe, narrabat, non enarrabat,ex eadem. Et infrà. Centum & uiginti captiuos elephantes duxisse.] Et hoc loco,& suprà ubi dixit. Curius dentatus in triumpho duxit elephantes in exemplari Facundi & Primitiui, elephantos legitur secunda inflexione,non elephantes tertia,& sic ferè accuratiores proferunt. De numero autem horum elephantorum magna inter auctores dissensio,ut diximus in Plinianis obseruationibus. Et infrà. Ex hesterna crapula semisomnes.] Particula,ex,tollenda,ex uetere lectione. Et infrà. Excitatione supercilia,ex,tollenda,ex uetere lectione. Et infrà. Excitatione supercabisſima reddent.] Oscitatione legendum,non excitatione, ex eadem. Et infrà. Nullius amici capitalis sumptuosa obseruatio.] In exemplari Facundi & Primitiui, inimici legitur,non amici.

CAP. XV. Quæ non sunt sordide nec maligne custodienda maiora quo illa à pluribus diuiseris.] Vetus lectio,quæ non erunt sordide,nec maligne custodienda maiora fient; quo illa pluribus diuiseris. Et infrà. Honores & monumenta.] Eadem. Honorum monumenta. Et infrà. Quod consecrauit. Sapientiæ noceri non potest. Nulla delebit ætas pręsens,& nulla diminuet sequens.] Exemplar Facundi & Primitiui. Quæ consecrauit sapientia perire non possunt. Nulla abolebit ætas. Nulla diminuet. Sequens, cætera, & mox paulo conferet scribendum , non confert , ex eodem. Et infrà. Quod putes diu uicturos.] Vetus lectio , quod putes diu uiuentium.

CAP. XVI. Nec quomodo disponant.] Nec quomodo id disponant, eadem. Et infrà. Quam quando dies muneris gladiatorii eductus est. Aut cum alicuius alterius uel spectaculi uel uoluptatis expectatur constitutum.] Exemplar Facundi & Primitiui, quam cum dies muneris gladiatorii edictus est. Aut alicuius alterius uel spectaculi uel uoluptatis expectato constituto. Et infrà. Voluptate concubitus clementer duplicasse noctem.] Sic legit prior æditio. Scribendum reor,uoluptate concubitus Alcmenæ triplicasse noctem. Nota est fabula. Illud sciendum in omnibus

bus ſcriptis exemplaribus delinitus duplicaſſe legi, non clementer duplicaſſe, ſed perperam. Et infrà. Quid aliud eſt uitia incendere quàm auctores illis inſcribere deos.] Honeſtior reddetur ſenſus ſi permutato loco illius particulæ, quam, legatur ad hunc modum. Quid aliud eſt quàm uitia noſtra incendere auctores illis inſcribere deos. Nam in omni antiqua lectione habetur uerbum, noſtra. Et infrà. Subitque cum maxima exultatione ſollicita cogitatio.] Corrige, ſubitque cum maxime exultantes ſollicita cogitatio: ex exemplaribus Franciſcano & Scholarum. Sal. Et infrà. Nec numerum eius nec menſuram comprehenderet.] Exemplar Pincianum, nec numerum eius, ſed nec menſuram comprehenderet. Exemplar Facundi & Primitiui, nec numerum eius, ſed menſuram comprehenderet, recte ut arbitror ex hiſtoria luſtrati exercitus apud Herodotum. Et infrà. Ille qui flebat.] Vetus lectio ipſe qui flebat. & paulo antè profudit, non fudit. Et infrà. Illos centeſimum annum timebat.] Scribe, illos quibus cẽteſimum annum timebat, ex eadem.

CAP. XVII. Quod fortuito euenit inſtabile eſt, quid altius ſurrexit opportunum eſt in occaſum.] Legendum, quod fortuito obuenit inſtabile eſt, quod altius ſurrexerit uergit pronius in occaſum, ex exemplari Facundi & Primitiui, etſi ſcripti alii codices cũ impreſſa lectione conſentiant. Et infrà. Candidati laborem deſtituimus, ſuffragatiões incipimus.] Vetus lectio deſinimus agnoſcit. non deſtituimus, & legendũ reor, ſuffragatoris, non ſuffragationes. Et infrà. Suis opibus detinetur.] Exemplaria Franciſcanũ & Scholaſticũ, ſuis operibus diſtinetur. Exemplar Facundi & Primitiui deſtituetur. Et infrà. Non tantæ maturus rei Scipio.] Scribe, nondum tantæ maturus rei Scipio, ex uetere lectione. Et infrà. Et poſt faſtiditos à iuuene æquos honores.] Scribendũ, & poſt faſtiditos à iuuene diis æquos honores, ex uetere lectione.

Et infrà. Per occupationes intercludetur otium, nunquàm agetur ſemper optabitur.] Eadẽ, Per occupationes uitę reddetur otiũ. Nunquam agetur ſemper optabitur. Quid ſi legas, Per occupationes uita eluditur. Otium nunquam agetur ſemper optabitur. Aut ſic. Per occupationes uitæ eludetur otium. Nunquam reliqua.

CAP. XVIII. Pauline clariſsime.] Eadem, Pauline cariſſime. Et infrà. Et charis turbæ uoluptatibus.] Carnis, non charis, Exemplar Facundi & Primitiui, ut forte pro illa dictione, turbæ, reponendum ſit turpibus. Et infrà. Omnibus adhuc tractatis operibus.] Lege omnibus adhuc ſtrenue tractatis operibus, ex

uetere lectione. Et infrà. Istum autem animi uigorem.] Verbum autem, tollendum, ex eadem, & paulo ante administras legendum, non administrans. Et infrà. Quod dicebat populo Romano superstiti.] Corrigendum puto, quod decedebat populo Romano superstite. Nam omnis scripta lectio, superstite legit, nō superstiti. Et infrà. Ferrum, saxa, ignes, gladium, excepturi.] Cum ferrum dixisset, quid attinebat gladium adiungere. Quapropter fidelissimam duco lectionem exemplaris Facundi & Primitiui: in quo non gladium habetur, sed Caium, quasi uelit dicere: Caium ipsum imperatorem excepturi omni ferro, saxis, ignibus, terribiliorem. Et infrà. Summa dissimulatione tantum inter uiscera latentis mali tegebant cum ratione.] Corrigendum reor, summa dissimulatione tamen intra uiscera latentis mali agebant curationem.

CAP. XIX. Quæ uoluptas, quæ conditio, quæ fortuna.] Vetus lectio, quæ uoluntas, quæ conditio, quæ forma. Et infrà. Sydera cursibus suis excitet.] Exemplar Scholarum, orbibus legit, non cursibus. Exemplar Facundi & Primitiui motibus. Et infrà. Multarum bonarum artium amor uirtutum atque usus.] Corrige, multus bonarum artium amor uirtutumque usus, ex uetere lectione. Et infrà. Cum uideris itaque pertextam. Arti sæpe sumptam.] Eadem, Cum uideris itaque prætextam sæpe iam sumptam. Et infrà. Per mille indignationes erupissent.] Eadem, per mille indignitates erupissent. Cæterum perpende an sit uerior lectio crepuissent, quàm erupissent.

CAP. XX. Et imperitæ coronæ assensiones captantem.] Assentationes, non assensiones, Exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. In accipiendis immorientem rationibus.] Particula, in, redundat ex eodem exemplari. Et infrà. Tyrannus fuit exactæ diligentiæ.] Fidelior lectio. Titianus aut alia huiusmodi quàm Tyrannus. Posset non absurde legi. Turranius. Præfectus is fuit annonæ Tyberio principe, peruenitque usque ad tempora Claudii, potissimus inter eius amicos auctore Cornelio Tacito libro primo & undecimo. Et infrà. Et ad rogum munera.] Et ad rogum munia, Exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Tanquam nimium uixerint ad faces & cereos ducenda sunt.] Scribendum puto, tanquam minimum uixerint, non ad faces, sed ad cereos deducenda sunt. Pueros enim non ad faces efferri solere, sed ad cereos siue candelas auctor est poëta Persius. Hinc tuba candelæ, reliqua, & ueteres codices deducenda legunt, nō ducenda.

IN LIB. DE CONSOLATIONE AD Polybium.

OSTRA corpora.] Initium est diuersi operis, cui in uetustis codicibus præfixus est talis titulus. Incipit liber L. Annæi Senecæ ad Polybium de consolatione fratris sui mortui. Cæterùm quædam exemplaria, si naturæ compares habent, non Nostra compares. Alia Nostras compares, ut forte scribendum sit. Nostra si compares. Et infrà. Ad conditionem naturæ.] Ad condictum naturæ Exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Et si qua his multo mirabiliora.] Verbum, multo, non habetur in exemplari Scholastico. Et infrà. Eat modo aliquis.] Eat nunc aliquis, exemplar Facundi & Primitiui.

CAP. XXI. Ruinæque ipsi mundo imminenti.] Scribe, ruinæque etiam ipsi mundo imminenti, ex uetere lectione. Et infrà. Fortunæ meæ superfluit.] Eadem superfluit, agnoscit, non superfluit. Et infrà. Adhuc uidebaris.] Legendum reor, ad hoc uidebaris. Et infrà. Ecce eum dolorem.] Scribe, Ecce cum dolorem illi, ex uetere lectione. Et infrà. Hanc partem tantummodo patere ictibus tuis.] Hac parte, non hanc partem codices Franciscanus & Scholasticus. Et infrà. Illam à se obiecit.] Exemplar Facundi & Primitiui, illã à se abiicit. Et infrà. Vnum enim ex his hunc quos in principali domo, cætera.] Scribe conuerso ordine. Vnum enim hunc ex his quos in principali domo. cætera, ex uetere lectione. Et infrà. Magis tamen etiam libeat.] Videtur mihi superfluere hæc particula, etiam.

CAP. XXII. Antequam felicitatem tuam nosceret.] Vetus lectio, antequam felicitatem suam nosset. Et infrà. Fateamur & conqueramur.] In eadem conqueramur tantum legitur, reliqua desiderantur. Et infrà. Tam cito indulgentiæ tuæ pœnituit.] Scribe, tam cito indulgentiæ tuæ te pœnituit, ex eadem. Et infrà. Nihil syncerus & tutus literarum amor.] Corrigendum reor, nihil syncerus ex toto literarum amor, ut non ita post, proiice omnem ex toto dolorem. Et infrà. Quicquid de reliquis possit admonitus.] Sic omnia præferunt exemplaria mendose ut arbitror. Ego legerim quid de reliquis possis admonitus, cum fortuna enim illi sermo est. Verbum autem, metuere, non habetur

usquam. Et infrà. Nec à Cæsare quidem posse defendi. Diutius accusare fata possumus.] Verbum,diutius,ad superiora pertinet.

CAP. XXIII. Nihil unquam parcunt ulli nec remittunt.] Scribe, Nihil unquam ulli remittunt,ex exemplari Facundi & Primitiui,reliqua superfluunt. Et infrà.Facilius enim nos illis dolori adiiciet quàm illos nobis reducet.] Corrige, Facilius enim nos illis dolor iste adiiciet quàm illas à nobis reducet, ex quibusdam codicibus. Et infrà. Et asidua materia.] Lege,& asidua materia est,ex uetere lectione. Et infrà. Alium super uestibulũ obsidens turba.] Scribendum semper, non super:ex eadẽ. Et infrà. Si sentit ingratum est.] Verbum, est, delendum,ex exemplari Facundi & Primitiui.

CAP. XXIIII. Vt cruciatu tuo noceat tibi.] Vetus lectio, ut cruciatu tui noceat tibi,malim legeres sui quàm tui. Et infrà. Ostendit & præstitit.] Duo priora uerba, ostendit &,superuacanea sunt,ex eadem. Et infrà. Quid itaque iuuat doloribus intabescere.Sic prior æditio,corrigendum ex eadem. Quid itaque iuuat doloris ui tabescere. Et infrà. Vterque uestrum inertem dolorem dimittite.] Correctiora exemplaria, utrique uestrum inhærentem dolorem dimitte. Et infrà. A' lachrymis iam inutilibus.] Scribendum puto, à lachrymis tam inutilibus. Et infrà. Quod duces magnifaciunt rebus afflictis.] Fideliores codices, affectis legunt,non afflictis. Et infrà. Qui honestum putabunt.] Verbum,qui,non habetur in scripta lectione. Et infrà. Et solatium debes esse & consolator illorum.] Eadem præpostero ordine. Et solatium debes esse illorum & consolator.

CAP. XXV. Et utrum ne tu tantum in rebus secundis indulgere scias.] Corrige,& utrum ne tu tantum rebus secundis dextere uti scias,ex exemplaribus Franciscano, Scholastico, & Facundi ac Primitiui. Et infrà. Obseruabuntur oculi tui.] Scripta lectio. Obseruantur oculi tui. Et infrà. An in statu & gradu steteris.] Scribe, an in gradu steteris, reliqua otiosa sunt, ex eadem. Et infrà. De studiis ac moribus recepta.] Adiice dictionem, tuis,ex eadem,de studiis ac moribus tuis recepta. Et infrà. Prouecti & eruditi uiri professione.] Perfecti eadem,non profecti.

CAP. XXVI. Quæ humilimis in angulo iacentibus licent. Magna seruitus est ex magna fortuna.] Scribe, quæ in humillimis & in angulo iacentibus licent. Magna seruitus est magna fortuna, ex eadem. Et infrà. Vt posit per ordinem suum principis maximi officiũ geri quieti animi est.] In eadem, ut posit

per

per ordinem suum principis maximi animo subiici exigendus is est,ut referas ad congestus,hoc est accuratè disponendus, quod ab eo qui aliquo affectu sollicitatur præstari nequit. In quibusdam exemplaribus erigendus legitur,non exigendus. Vt fortè scribendum sit. Vt posit per ordinem suum principis maximi animo subiici erigendus tuus est. Et infrà. Non licet tibi unquam flere.] Legendum inquam,non unquam,ex eadem. Et infrà. Si quis modo est fabulis traditus.] Quædam exemplaria,siquis modo est fabulis traditus fauor. Et infrà.Cariorem tibi spiritu tuo Cæsarem forè.] Esse uetus lectio non fore. Et infrà. Tutũ hic erit omne tempus.] Scribe,tutum id erit omne tempus,ex eadem.

CAP. XXVII. Aesopeos logos.] Legendum fortè, Aesopi apologos, hoc est fabellas dictione iam latii iure donata. Et infrà. Solita uenustate connectas.] Vetus lectio , solita sibi uenustate connectas. Legendum uidetur tibi non sibi. Et subdubito an scribendum sit conuertas , non connectas , ut hortetur Polybium ad transferendos in latinum carmen Aesopi apologos,quod præstitisse apud Græcos Socrates perhibetur. Et infrà. Si sæpe te interrogaueris.] Lege,si sæpe te sic interrogaueris, ex eadem.
Et infrà. Petit me indulgentem iactatio.] Castiga, perit meæ indulgentiæ iactatio,ex eadem. Et infrà. Nam si nullus defunctis sensus est.] Eadem, Nam si nullus defunctis sensus superest.
Et infrà. Nihil cupit, nihil patitur.] Scribe, nihil timet, nihil cupit,nihil patitur,ex eadem.

CAP. XXVIII. Ingentibus & gratis & maximè circumfusis bonis caruisse.] Lege ex eadem , ingentibus , & cum maxime circumfusis bonis caruisse. Et infrà. Quam is cui parata est.] Quid si legas, quam is cui parta est. Et infrà. Et modo alleuans nos subiectis incrementis.] Subitis,nõ subiectis, uetus omnis lectio. Et infrà. Et nunc libere uagatur.] Exemplaria Franciscanum & Scholasticum , & nunc illis libere uagatur. Et infrà. Omnibus illud nobis commune est iter.] Scribe, Omnibus illo nobis commune est iter, ex codice Franciscano. Exemplar Pincianum & Facundi ac Primitiui. Omnibus cum illo nobis commune est iter. Et infrà. Magna felicitas est in felicitate mori.] Superuacanea sunt hæc uerba ex omni scripta lectione.

CAP. XXIX. Et inuoluta ueritate.] Varietate legendũ arbitror,nõ ueritate. Et infrà. Illud quoq; iustitia omnibus rebus.] Vetus lectio. Illud quoq; qua iustitia in omnibus rebus est. Lego es,non est. Et infrà. Habuisse & tam bonum fratrem.] Scribe,

habuisse te tam bonum fratrem, ex eadem. Et infrà. Cogita iucundissimum quod habuisti.] Desideratur uerbum esse ex eadem. Cogita iucundissimum esse quod habuisti. Et infrà. Non gaudere quod tamen contigerit.] Legendum puto ordine inuerso, quod tamen contigerit, non gaudere.

CAP. XXX. Quisquis ad uitam æditur.] Vetus lectio, Quisquis à uita editur. Et infrà. Alium alio tempore fato comprehendent.] Aptior lectio deprehendent. Et infrà. Alium in extrema seruitute fatigatum.] Senectute legendum, non seruitute, ex uetere lectione. Et infrà. Mortalitatem ignorare.] Scribe, mortalitatis legem ignorare, ex eadem. Et infrà. Multo ingenii laborare tui.] Lego multo ingenii tui labore, eadem. Et infrà. Sic enim illa ex alia lingua in aliam transtulisti.] Scribendum arbitror. Sic etiam illa. cætera, ut duplex fuerit Polybii labor, tum Paraphrasi liberius sensa Homerica, & Virgiliana exprimendi: tum utrunque autorem in alteram linguam uertendi, & Homerum latinitate Vergilium Græcitate donandi. Sic nisi legatur aut fallor ego aut ineptissimus sensus erit.

CAP. XXXI. Assistere te necesse est communi malo.] Resistere quædam exemplaria non assistere. Alia obsistere. Et infrà. Quam successorem accipiat.] Exemplar Scholasticum, aspiciat legit, nõ accipiat. Et infrà. Sera & nepotibus demum nostris.] Deinde non demum, maior exemplarium pars.

CAP. XXXII. Ex uirtutibus eius promittit clementia.] Scripta omnis lectio, quæ ex uirtutibus eius primum obtinet locum promittit clementia. Et infrà. Non tantum dedit sed petiit.] Lege ex eadem, sed etiam petiit. Et infrà. Vel clementia eius faciat bonam.] Verbum, eius, redundat ex eadem. Ego uero etiam dictionem bonam, redundare existimo. Et infrà. Quæ ex ipso angulo in quo ego defixus sum.] Eadem, quæ cum ex ipso angulo in quo ego defisus sum. Lego defossus sum, non defisus sum, quia sequitur statim effoderit. Et infrà. Ad omniũ nauium cõspectum.] Exemplar Scholasticum, ad omnem uanum conspectum.

CAP. XXXIII. Aut me omnia fallunt.] Legendum puto, omnia, ut sit dicendi modus uulgatus, & fere prouerbii uice. Et infrà. Quibus ad animi æquitatem compelleris. Corrige, quibus ad animi æquitatem compellereris, ex exemplari Pinciano. Et infrà. Tibi Facundia explicuit.] Scribo, assueta sibi facundia explicuit, ex uetere lectione. Et infrà. Et quam patiens

tiens iuris & æqui pietas Africani fuerit.] Legendum impatiens, non patiens, ex codice Pinciano. Cui lectioni uerba sequentia fauent, etiam si per ironiam posit prior lectio tolerari.

CAP. XXXIIII. Vllis quæratur luctum intulisse.] Vlli, non ullis legendum. ex uetere lectione. Et infrà. At nemo magis ex omnibus mortalibus.] Scribe, ac nemo magis, cætera: ex eadem. Et infrà. Nunc tot tantosq; luctus.] Eadem, tamen tot tantosq; luctus. Et infrà. C.Cæsar diui Augusti auunculi mei nepos circa primos iuuentutis suæ annos Lucium fratrum charissimum sibi.] Scribendum iuuentæ, non iuuentutis, & fratrem, non fratrum, ex uetere lectione. Item noscendum Augustum non fuisse Claudii auunculum, sed magnum auunculum hoc est Octauiæ fratrem quæ fuit auia Claudii. Nam Octauia ex Marco Antonio Antoniam minorem sustulit, ex qua & Druso natus est Claudius. Quapropter uide sit'ne uerior lectio quorundam scriptorum codicum, in quibus auunculi tui filius ac nepos habetur, non auunculi mei nepos adoptione, uidelicet filius natura nepos. Et infrà. Et grauiore multo animi uulnere quàm postea corporis ictus est, quod utrunque & piissime, idem & fortissime tulit.] Quædam exemplaria, & grauiora animi uulnera quàm corporis sunt. Vtraque tamen piissime idem & fortissime tulit. Et infrà. Drusum Germanici patrem.] Castigo, Drusum Germanicum patrem meum. Nam Drusus Claudii pater à deuictis Germanis Germanici cognomine donatus est à Tranquillo autore, in Claudio. Adstipulatur item uetus lectio. Et infrà. Intima Germaniæ recludentem.] Sunt codices in quibus recipiëtem legatur, non recludentem.

CAP. XXXV. Et triumphali potestate præditus.] Triumuirali scribendum, non triumphali, ex uetere lectione. Et infrà. Ex quibus erat deos paritura.] Eadem petitura agnoscit, non paritura. Et infrà. Faciamus licet illi conuitia.] Eadem conuitium agnoscit, non conuitia. Et infrà. Omnesq; cerimonias.] Legendum reor querimonias, non ceremonias. Et infrà. Nihil inausum sibi reliquit, nihil intactum.] Scribe, Nihil inausum sibi reliquit. Nihil intactum relinquet, ex uetere lectione. Et infrà, Eas quoque domos ausa est iniuriæ causæ intrare.] Verbum, est, expungendum ex eadem, legendaq; sunt hæc uerba per consequentiam cum superioribus. Et infrà paulo inducet non inducet, agnoscit exemplar Facundi & Primitiui.

CAP. XXXVI. Lapsis hominum rebus datum.] lassis, non

lapsis, habetur in eodem exemplari. Et infrà. Sibi esse sacratum uelit.] Sacrosanctum uetus lectio, non sacratum. Et infrà. Quas ne ab eis quidem per quos uiuimus abstinet.] Iuramus, non uiuimus eadem. Notum autem iurari per genium principis. Et infrà. Dignitatum magna discrimina.] Eadem dignitatum ac nobilitatum magna discrimina adeant. Alii codices magna discrimina sint. Et infrà. Sed in Albano suo secesit ac foro & aduocatis & huiusmodi aliis occupationibus.] Locus conclamatus. Veteres nonnulli codices pro aduocatis legunt pernotatis, & pro secesit cesserit, ut ferè adducar ita legi posse. Sed in Albano suo tesseris ac ferè etiam pernoctatis & huiusmodi aleis occupatus. cætera. Nam & Iuuenalis in dignitatibus Romanis pernoctem aleam taxat; si luditur inquit alea pernox ante Numantinos si dormire incipit ortu luciferi, reliqua: præsertim cùm statim mox sequatur. Principis Romani lugentis sororem alea solatium fuit. Item leuabat, non eleuabat, in nonnullis leges exemplaribus. Et infrà. Luctum suum aut intempestiuis uacare lusibus.] Vocare uetus lectio non uacare. Scribendum reor auocare. Et infrà. Quoniam quidem ea instituisti amare studia.] Familiare in Seneca uitium, quoniam quidem pro quandoquidem, cuius semel admonuisse satis erit.

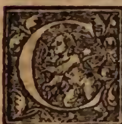
CAP. XXXVII. Nunc itaque studiis tuis immergere acrius.] Vetus lectio, nunc itaque te studiis tuis immerge acrius. Scribendum puto altius, non acrius, propter significantiam uerbi immergo. Et infrà. Nec ex ulla tibi uelut tui parte inueniat introitum dolor.] Duæ ille dictiones; tibi uelut, superuacaneæ sunt, ex uetere lectione. Et infrà. Aliquo scriptorum monumento tuorum.] Quidam codices, aliquo scriptorum monumentorum. Et infrà. Nulla consumat ætas.] Lege, quo nulla consumat ætas, ex uetere lectione, & paulò pòst tumulos lege, non cumulos. Et infrà. Immortalis est ingeniis memoria.] Ingenii, non ingeniis, eadem. Et infrà. Omnia illa quæ nobis dedit.] Scribo, omnia enim illa. cætera, ex eadem. Et infrà. Et ad minima ducere.] Deducere, eadem non ducere. Et infrà. Hi uerò uidentur nunquàm in huiusmodi casum incidisse.] Scribo, Hi non uidentur mihi unquam in huiusmodi casum incidisse, ex eadem. Et infrà. Alioquin extudisset illis fortuna superbam sapientiam.] Excusisset, non extudisset, eadem. Et infrà. Satis præstiterit oratio.] Scribendum, ratio, non oratio, ex eadem.
Et infrà. Nam ut quidem nullum omnino secum patiatur.]

Eadem

Eadem, ut quidem nullum omnino esse eum patiatur. Et infrà. Nec motæ.] Malim legere, emotæ. Et infrà. Sed ibidem finiantur.] Eadem iidem non ibidem, rectè quia præcesſit statim ante, ſed eædem deſinant. Et infrà. Quid enim de illo non tuto ſponderi fratre poſsit.] Scribe, poſſet, non poſsit, ex eadem.

Et infrà. Quem Barbarorum inconditus grauisque fremitus circunſonat.] Quædam exemplaria, quem Barbarorum inconditus & Barbaris quoque humanioribus grauis fremitus circunſonat.

IN LIB. DE CONSOLATIONE AD MARTIAM.

CVI uiri quoque libenter hærent & incumbunt.] CAP. I. Vetus lectio, incumbant, non incumbunt. Et infrà. Nec ſpem accepiſſem.] Eadem, nec ſpem concepiſſem. Et infrà. In perſona patris tui geſſeris.] Scribo perſonam, non perſona, ut in quartò de beneficiis, quid amplius in horum perſonã poſſum quàm uelle.

Et infrà. Permittit ſibi quædam contra bonum morem magna pietas.] Deeſt particula, &: ut ſit, & contra bonum morem magna pietas, ex uetere lectione. Et infrà. Illam unam patriæ ſeruitutis fugam.] Eadem, illam unam patere ſeruituti fugam, alioqui paternæ ſcribendum erat, non patriæ. Et infrà. Fudiſtique lachrymas palàm & gemitus deuoraſti.] Videntur aduerſa eſſe inter ſe fundere lachrymas palàm & gemitus deuorare. Quare malim clam legeres quàm palam. Et infrà. Non tamen hilari fronte texiſti.] Vetus lectio. Quidem tamen non hilari fronte texiſti. Scribendum puto, Quin & tantum non hilari fronte texiſti. Et infrà. Vt uerò aliquem ſpiritum mutatio temporum dedit.] Legendum, ut uero aliquam occaſionem mutatio temporis dedit, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Quandiu quiſquam erit qui uelit ſcire.] Vetus lectio, quàm diu quiſquam uelit ſcire. Et infrà. Quid ſit uir Romanus qui ſubactis iam ceruicibus omnium & ad ſyllanum iugum adactus indomitus ſit.] Scribe partim ex uetere lectione, partim ex coniectura, quid ſit uiri Romanus. Quid ſubactis iam ceruicibus omnium & ad ſeianianum iugum adactis indomitus. Nam quo iure ſuprà ex ſalamamos emendatum eſt ſeianianos, eodem hic ex ſyllanum

fieri debuit scianianum. Et infrà. Si illum ob dictas partes pulcherrimas in obliuionem correptum in eloquentiam & libertatem non eruisses.] Vetus lectio. Si illum ob duas res pulcherrimas in obliuionem coniectum eloquentiam, & libertatem non eruisses. Et infrà. Scelera quoque quibus solis memoriam meruerunt tacebunt.] Lege, tacebuntur, non tacebunt ex antiquis codicibus. In quorum nonnullis uerbum, quoque, desideratur. Et infrà. Nec furtum facere affectibus cogitem.] Quid si legas, nec fucum facere affectibus cogitem, hoc est fraudem facere, ut illud fucum factum mulieri apud Comicum. Et infrà. Alii itaque molliter agunt & blandiuntur.] Lege, alii itaque molliter agant & blandiantur; ex uetere lectione. Et infrà. Si uerum audire uis.] Si uerum fateri uis, eadem agnoscit. Et infrà. Istud idem remedium naturale temporis quod maximas erumnas componit.] Eadem. Illud ipsum naturale remedium temporis quod maximas quoque erumnas componit. Et infrà. Quum interim nihil ex illo impetu cecidit.] Lege ex eadem, quum interim nihil ex primo illo impetu cecidit. Et infrà. Ita quoque tristitia & miseria, & in se sæuientia.] Eadem. Itaque quoque hæc tristitia & misera, & in se sæuientia. Et infrà. In malum ulcus se uerterunt.] Exemplar Facundi & Primitiui, in malum ulcus ueterauerunt.

CAP. II. Et in exemplum desinere.] Et in exemplis desinere, uetus lectio. Et infrà. Mutari hunc interim ordinem.] morem non ordinem, eadem habet, Et infrà. Et sexus & seculi nostri exempla.] Lego, tui, non nostri, ex eadem. Et infrà. In quem onus imperii reclinaret.] Quædam exemplaria reclinare legunt, non reclinaret, ut repetatur uerbum cœperat. Et infrà. Ingenio impotentem.] Exemplar Facundi & Primitiui potentem legit, non impotentem. Et statim. Sed frugalitatis continentiæq;.] Scribendum reor. Sed & frugalitatis continentiæq; Et infrà. Non dico enim non est ausa consurgere, sed alleuari recusans.] Exemplar Facundi & Primitiui. Non dico tantum consurgere, sed alleuari recusans, cætera desiderantur. Et infrà. Nullam sibi fieri mentionem.] Vetus lectio, nullam sibi fieri de illo mentionem.

CAP. III. Diua Liuia amiserat filium Drusum magnum futurum principem, iam magnum ducem. Intrauerat ipse penitus Germaniam, & ibi signum Romani fixerunt, ubi uix ullos Romanos esse notum erat: in expeditione ter decesserat.] Sic prior

æditio.

æditio. Tres uersus, tres superuacaneæ dictiones. In primo, Diua. In secundo, Ipse. In tertio, Ter, ex omni uetere lectione. Et infrà. Et totius Italiæ multitudo. Eside.] Ita prior æditio legebat, elegans sanè & ad exemplum mirus deprauationis modus, multitudo, Eside, pro desiderium. Nam omnis antiqua lectio habet, & totius Italiæ desiderium. Et infrà. Non licuerat matri ut filii oscula gratumque extremi sermonem oris hauriret, longo itinere reliquias prosecuta.] Scribe, ex eadem, non licuerat matri ultima filii oscula gratumque extremi sermonem oris haurire longo itinere reliquias Drusi sui prosecutæ. Item paulò pòst irritatæ legendum puto, non irritata, & si omnes scripti codices prosecuta & irritata habeant non prosecutæ & irritatæ. In quorum nonnullis habetur uti filii osculo, non ultima filii oscula. Et infrà. Simul & dolorem suum posuit.] Vetus lectio, simul & illum & dolorem suum posuit. Et infrà. Vtique illum sibi priuatim publiceque.] Scribe, Vbique non utique, ex eadem. Et infrà. Ipsumque desiderabis triste matribus agmen occurrere.] Quædam exemplaria, ipsumq; desiderans tristem matribus omnem occurrere. Alia sic, ipsumq; desiderans omnem occurrere. Legendum reor. Ipsa te desiderabis. Triste matribus omen occurres. Cui correctioni uidentur suffragari uerba Senecæ libro quarto declamationum. Hic mihi uiuendum ne cui de nuptiis, ne cui de liberis cogitanti dirum omen occurram. Posset etiam non absurde ita legi. Ipseque quem desideras tristis matri & ominosus occurret. Et infrà. Quod turpissimum effrenissimumque est animo tuo.] Vetus lectio alienissimum agnoscit, non effrenissimum. Et infrà. In meliore noto partes.] Lego contra omnia exemplaria patte, non parte, ut circa initia, non est ignotum qualem te in personam patris tui gesseris. Et infrà. Si ad hoc maximum fœminæ exemplum applicueris moderatius ac mitius eris in erumnis.] Vetus lectio. Si ad hoc maximæ fœminæ te exemplum applicueris moderatius ac mitius, non eris in erumnis. Et infrà. Quæ enim maior est amentia pœnas à se illicitas exigere.] Corrigo, Quæ enim malum amentia est pœnas à se infelicitatis exigere, ex eadem. Et infrà. Illum ipsum iuuenem dignissime quietum nominatum cogitatumque faciet.] Veteres omnes codices. Illum ipsum iuuenem dignissime quietum semper nominatus cogitatusque faciet. Scribendum fortè. Illum ipsum iuuenem dignissimum quiete semper nominans cogitansque facies, quam correctionem probare uidentur uerba

statim

ſtatim ſequentia.

CAP. IIII. Vt humano ferre humana iubeam modo.] Vetus lectio, ut humanæ ferre inhumano iubeam modo. Scribe, ut humana ferre inhumano iubeam modo. Et infrà. Vtrum magnus eſſe debeat an perpetuus] Deeſt uerbum, dolor, utrum magnus dolor eſſe debeat an perpetuus, ex eadem. Et infrà. Magnũ tibi placeat exemplum.] Magis lege, non magnum, ex eadem.

Et infrà. Illa te ad ſuum concilium uocat] Eadem, conſilium agnoſcit, non concilium. Et infrà. Se conſolandam philoſopho uiri ſui præbuit] Prior æditio, ſe conſulero philoſopho uiri ſui præbuit. Vetus lectio, non conſulero, habet, ſed conſulareo. Emendandum puto ſe conſilio Arei philoſophi uiri ſui præbuit. Fuit hic Areus ſiue Arius philoſophus Alexandrinus Auguſto acceptiſsimus. Cum quo inſtituto ſermone & dextra ei data, ut inter ciues ſuos ſpectabilis foret, admirarenturq́; eum omnes, ingreſſus eſt Alexandriam poſt debellatos Antonium & Cleopatram. Deinde quum in ſuggeſtum theatri aſcendiſſet: Alexandrinis omnibus præ metu exanimatis, & in terram procidentibus quum eos ſtare iuſsiſſet omni ſe inquit populum crimine abſoluere, idq́; ſe facere primo propter conditorem Alexandrum: ſecundum propter miram pulchritudinem, magnitudinemq́; eius urbis: tertio propter Arium amicum ſuum, auctor Plutarchus in Antonio, Suetonius quoque in Auguſto. Deinde etiam inquit eruditione uaria repletus ſuper Arei philoſophi filiorumq́; eius Dionyſii & Nicanoris contubernium iniit, etiam ſi in Suetonio exemplaribus atroci menda, ſperarei, legatur pro ſuper Arei. Huic Areo credunt nonnulli Dioſcoridem inſcripſiſſe libros ſuos de medicinali materia. Cæterum in exemplari Facundi & Primitiui ſic habetur, ſe Areo philoſopho uiri ſui præbuit. Et infrà. Et multum eam rem profuiſſe ſibi confeſſa plus quàm Romanum] Scribe, ex uetere lectione, & multum eam rem profuiſſe ſibi confeſſa eſt pluſquam Romanum populum. Et infrà. Diligentiſsimum. Vſque in hunc diem Liuia] Scribendum reor per maiorem. Diligentiſsime ut ſit exordium orationis quàm Areus habuit ad Liuiam.

Et infrà. Cui non tantum quæ in publicum emittunt uota, ſed omnes qui ſunt ſecretiores animorum noſtrorum motus] Legendum ex uetuſtis exemplaribus, cui non tantum quæ in publicum emittuntur nota ſed omnes ſunt ſecretiores animorum ueſtrorum motus. Et infrà. Multarum rerum ueniam dare & nullius petere] Tolle coniunctionem, &, ex eiſdem.

CAP.

CAP. V. Quemadmodum aliquid loquantur coram te de Druso] Sic prior æditio. Scribendum, quemadmodum se gerant. Loquantur aliquid coram te de Druso an nihil ex eisdem. Et infrà. Qui huiusmodi casibus] Lego, qui in huiusmodi casibus, ex eisdem. Et infrà. Et oblita meliorem fortunam tuam quæ deterior est aspicis.] Aliter uetus lectio, nec fortasse peius, & oblita meliorum fortunam tuam qua deterior est aspicis. Et infrà. Non conuertisti te ad conuictus filii tui, occursus iucundos] Lege occursusq; iucundos, ex eadem, & mallem legeres conuertis quàm conuertisti.

CAP. VI. Primo duntaxat strepitu contenta] Scribe, conterrita, non contenta, ex eadem. Et infrà. Et mutata persona consolatus est] Corrige, Muto personam te consolatus est, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Si fletibus fata uincuntur conferamus] Sic in omnibus legitur codicibus. Quid si legas, confligamus, non conferamus. Et infrà. Et mors tenuit quicquid abstulit] Tenet legendum, non tenuit, ex uetere lectione. Et infrà. Quare regnamur nec nos ista uis transuersos auferat] Eadem, ne, legit, non nec, & considera an commutato dictionum ordine scribendum sit. Quare regamus nos ne ista, cætera. Nam regamus in eadem habetur non regamur. Et ultrà. Fluctuantia uela] Fluitantia, eadem, non fluctuantia, assueta etiam in Plinio menda.

CAP. VII. Cum sæpe ad cubilia expilatæ redierint] Expilata, non expilatæ, eadem. Et infrà. Eadem in omnibus seruant] Eandem, non eadem legitur, in eadem. Et infrà. Quia naturaliter] Desiderantur in eadem hæc duo uerba, & recte, nam confestim sequitur eadem sententia. Quare? quia uires illi à natura datæ sunt. Et infrà. Quæ nihil impium constituit] Scribe, quæ nihil in personam constituunt, ex eadem. Et infrà. Paupertatem lucrum, ambitionem alius aliter sentit] Scribendum reor, paupertatem, luctum, orbationem, alius aliter sentit. Nam & uetus lectio, luctum præfert, non lucrum. Et infrà. De non timendis terribilis] Legendum reor, terribilibus, non terribilis.

CAP. VIII. Dolorem dies consumit] Scribo dolorem dies longa consumit, ex uetere lectione. Et infrà. Qualis in illo fuit] Vitiatissima uerba, & quæ pro tempore donec meliora occurrant sic restituenda puto, qualis in Liuia fuit.

CAP. IX. Et aliud & pacatius ingressi iter] Exemplar Facundi & Primitiui, & aliis pacatius ingressi iter. Et infrà. Multo ante

ante prouiſa] Legendum præuiſa,non prouiſa, ex uetere lectione. Et infrà. In tuum librata corpus quoties aut ad latus, aut penes tergum ceciderunt] Scribo in tuum uibrata caput. Quoties ad latus aut poſt tergum ceciderint. Nam & Paulo ante præceſsit, circa te uibraſſe, & adſtipulatur uetus lectio. Et infrà. Alium percuſsiſti me petiſti] Eadem, alium quidem percuſsiſti, ſed me petiſti. Et infrà. Quis non ſi admoneatur, ut de ſuis cogitet] Duo illa uerba,de ſuis,ſuperflua ſunt, ex eadem. Et infrà. Egregium uerſum & dignum audiui eſt enim è populo. Cuiuis poteſt accidere quod cuique poteſt] Deprauatiſsimus locus ſi quis in toto opere,non tantum uerbis uitiatis, ſed inuerſo etiam ut coniicio ordine.Sunt codices qui ſic habeant,egregium uerſum & dignum audiui qui non è populo heri & cuiuis poteſt accidere quod cuiquam poteſt. Legendum opinor, Egregium uerſum audi & dignum qui non eſſet Publii Syri. Et cuiuis poteſt accidere quod cuiquam poteſt. Comprobat hanc caſtigationem Seneca ipſe in libro de Tranquillitate uitæ, his uerbis. Nunquam me in bona re mali pudebit auctoris. Publius tragicis comicisq; uehementior ingeniis, quoties mimicas ineptias & uerba ad ſummam caueam ſpectantia, reliquit inter multa alia cothurno non tantum ſupario fortiora & hoc ait, cuiuis poteſt accidere quod cuiquam poteſt. Fuit hic Publius natione Syrus mimographus poëta temporibus Cæſaris dictatoris,multis & pulcherrimis ſententiis clarus in primis. Quas leges apud Gellium libro 17. capite 14.& apud Macrobium ſecundo Saturnalium non procul à calce. Et infrà. Terror decipit] Legendum putarim error,non terror.

CAP. X. Ampla arua] Legendum atria, non arua, ex uetere lectione. Et infrà. Nihil dono datur:collatitiis & ad dominum redituris inſtrumentis ſcena adornatur.] Scribe ex eadem, nihil horum dono datur,collatitiis,& ad dominos redituris. Et infrà. Metuere ut receſſura] Eadem, à metu ire ceſſura. Corrigo amet ut receſſura. Et infrà. Et ſine delatione omne gaudium aduertite] Haurite ſcribi debet non aduertite,ex eadem. Et infrà. Deficiet iſte comitatus] Quidam codices. Deficietur habent, puto legendum deficiet te. Et infrà. In fugam uiuere] Vetus lectio, & fuga uiuere. Vt uerba illa, miſeri neſcitis, parentheſi claudantur. Et infrà. Et in hanc legem datus hoc fatum ab utero ſtatim proſequebatur] Eadem. In hanc legem datus eſt. Hoc illum fatum ab utero ſtatim proſecutum eſt. Et infrà.Vel in pœnam admotis uel in certâ nudos maria iactabat] Variam & parum ſibi

conſt

constantem ueterem lectionem hoc loco reperio. Sed quæ commodior ex emendatioribus codicibus elici potuit sic habet, uel in pœnam admotis uel in remedium, alios uinciet. Id nunc isti licebit nunc tibi. Alios per incerta, nudos maria iactabit. Et infrà. In alicuius uentrem immensæ beluæ detrudet] Vetus lectio, sed in alicuius uentrem immensæ beluæ recondet. Et infrà. Moderandus est itaque nobis animus ad hæc maxime quæ immoderate fertis, & in metus, & in dolores humanum pectus dispensandum] Breuius eadem, moderandum est itaque uobis maxime qui immoderate fertis, & in multos dolores humanum pectus dispensandum.

CAP. XI. Hæc omnis ista quæ in foro litigat, & mox paulo, non dispari gradu uadit.] Lege huc, non hæc; & foris, non foro, & negatio, non, tollenda, ex eadem. Et infrà. Et quæ diligis ueneraris, & quæ despicis unus exæquabit cinis hic uidelicet illa phyticis oraculis ascripta noscit.] Sic prior æditio. Deploratissimus est locus. In quibusdam codicibus sic habetur. Et quæ diligis ueneraris, & quæ despicis unus exæquat cinis hoc uidelicet illa phyticis oraculis ascripta noscite, quæ uerba minus forte uitiosa erunt si sic legantur. Et quem diligis ueneraris, & quem despicis unius exæquat uox Chilonis, hæc uidelicet illa pythicis oraculis ascripta, Nosce te, uel sic. Et quem diligis ueneraris, & quem despicis unius exæquat Chilonis uox licet illa pythicis oraculis ascripta. Nosce te. Notum sententiam illam, nosce te, Chilonis esse Lacedæmonii, ex Plinio, Plutarcho, Ausonio & aliis, & si Iuuenalis Apollini ascribat. E' cœlo descendit, gnothi seauton. Cicero item prima Tusculana. Nimirum inquit hanc habet uim præceptum Apollinis quo monet ut se quisque noscat. Diogenes quoque Laërtius in uita Chilonis cum sententiam illam, sponsioni non deesse iacturam, Chiloni tribuat, hanc de se noscendo non tribuit. Et infrà. Non tempestate ut dissiperis est opus] Lege ex uetere lectione, non tempestate magna ut dissiperis est opus. Et infrà. Alimenta metuens sua quorum modum inopia rumpit.] Veteres quidam codices duo uerba addunt, & semper, sed & sic locus est ambustus & uerbis quibusdam cassus quæ omnino addere ad complementum sensus necessarium habui. Scribendum igitur censeo sic, & semper alimenta metuens sua quorum modo inopia laborat, modo copia rumpitur. Et infrà. Morbitum, putre, causamq; fletus uita auspicatum] Legendum puto morbidum putre, cassum, à fletu uitam auspicatum. Plinius libro 7. Nullumq; tot

anim

animalium ad lachrymas, & has protinus uitæ principio, & paulo poſt,& à ſuppliciis uitam auſpicatum. Et ſtatim. Cæterum quantos tumultus] Scribe, Cum interim quantos tumultus, ex uetere lectione.

CAP. XII. Si modo tibi ulla ratio eſt] Corrigo, Si modo ulla illi ratio eſt, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Sed de eo gratias agere quod collegiſti] Cœpiſti, uetus lectio, non collegiſti. Et ſtatim. Peruenerunt enim ſatis magni fructus laborum tuorum] Scribe, prouenerunt, non peruenerunt, unde prouentus dicti. Adſtipulante etiam uetere lectione. Et infrà. Liberos nutrientibus non ipſa fructus educatione acquiritur.] Exemplaria quædam liberos nutrientibus non fructus educat ipſa educatio. Et infrà. Licet itaque tibi nihil induſtria eius contulerit, licet nihil diligentia ſua cuſtodierit] Vetus lectio. Licet itaque nihil tibi induſtria eius contulerit „nihil diligentia cuſtodierit. Et infrà. At potuit longior eſſe non maior.] Exemplar Facundi & Primitiui. At potuit longior eſſe maiorq́;. Et infrà. Iuuenis cito prudens cito maritus] Lege, iuuenis cito prudens, cito pius, cito maritus, ex uetere lectione. Et ſtatim. Omnia tanquam proſpera] Corrigendum puto, Omnia tam præpropera. Cui emendationi ſuffragantur uerba hæc non longe à fine. Hac ſanctitate morum effecit ut puer admodum dignus ſacerdotio uideretur. Et infrà. Filium tibi dii immortales non diuidant. Statim tibi talem dederunt] Vetus lectio, filium tibi dii immortales non diu daturi, ſtatim tibi talem dederunt. Et infrà. Eiectam te à diis cui frui non liceret filio.] Legendum, abiectam te à diis cum frui non licuerit filio, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Occurrent paſsim ubique qui maiora ſenſerunt, iſta magni iudices ſenſerunt principis] Vetus lectio, occurrent tibi paſsim ubique maiora. Senſerunt iſta magni duces. Senſerunt principes. Et infrà. Quibus male nimis ſecundæ res conſtant.] Eadem, quorum male illo nimis ſecundæ res conſtant. Coniicio legendum, quorum malis illius nimis ſecundæ res conſtabant.

CAP. XIII. Et ſolennia pontificalis carminis uerba concepit] Sic agnoſcunt complura exemplaria, ſed in exemplari antiquiſsimo & correctiſsimo Facundi & Primitiui tantum habetur, ſolennia pontifica perfecit, cætera uacant. Et infrà. Quo uictum ante currum egit Perſæ inclyti regis nomen.] Lego quo uinctum ante currum egit Perſem inclyti regis nomen, ex uetere

lect

lectione. Et infrà. Et qui magis poterat mouere tanta mutatio.] Scribendum uidetur. Ecquem magis poterat cætera, & sic ferè habetur in exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Non contigit tamen tristem Paulum Persæ uidere.] Idem exemplar, non tamen contigit Persæ tristem Paulum inuenire. Et infrà. Vnumquemque animo occupa.] Vnumquemlibet animo occupa, uetus lectio. Et infrà. Quoniam grauia illi uidebantur & cũ in commune crescerent.] Lege, quæ grauia illi uidebantur etiam cum in conciuem crescerent. Exemplar enim Facundi & Primitiui, conciuem, agnoscit, non commune.

CAP. XV. Sed uide ut in orbem ista tempestas.] Scribe, sed uidelicet it in orbem ista tempestas, ex omni uetere lectione.

CAP. XVI. Quis enim dixerit naturam maligne cum mulieribus ingenuis egisse, & uirtutem illarum in arctum retraxisse.] Corrige, quis enim dixerit naturam maligne cum muliebribus ingeniis egisse & uirtutes illarum. cætera, ex eadem. Et infrà. Par ad honesta libera facultas.] Scribendum. Par ad honesta (libeat) facultas, ex eadem. Et statim Laborem, dolorẽ ex æquo.] Lege laborem doloremq́ue ex æquo, ex eadem. Et infrà. Quod tibi si uis exempla referri.] Præpostero ordine scribendũ. Quod si tibi uis exempla referri, ex eadem. Et infrà. Nec amissos ciuitas sentit.] Eadem sensit legit, non sentit. Et infrà. Scipionumq; matres ac filios egit.] Scribe exegit, non egit, ex eadem. Et infrà. Nullum autem frustra cadet telum.] Quidam codices, nullum amat frustra cadere telum. Et infrà. Mirum est tantum turbam iam potuisse sine iniuria damno'ue præteruehi.] Quædam exemplaria, mirum est tantam turbam non potuisse sine inuidia damno'ue præteruehi. Alia. Mirum est tantam turbam sine inuidia sine damno præteruehi. Legendum puto esset potius quàm est, Et infrà, Ad hoc iniquior fortuna fuit.] Scribe, At hoc iniquior fortuna fuit, ex uetere lectione. Et infrà. Similes patri.] Hæc uerba desiderantur in eadem. Et infrà. Mecillii.] Eadem Metilii. Et infrà. Hæc quidem natura mortalium est.] Scribe commutatio dictionum ordine. Est quidem hæc natura mortalium ut nihil magis, cætera, ex eadem.

CAP. XVII. Illud quoque martia mouet me.] Scribe moueret, ex eadem non mouet, Et infrà. Iam patri, iam matri præsidium ac decus amittere.] Scribe, iam patri iam matri residuum amittere, cetera otiosa sunt, ex codice Facundi & Primitiui. Et infrà. Quam continenti quondam cesisse constat subito illud

mare irrupit.] Lego ex uetere lectione,quàm continenti quondam cohæsisse constat. Subitum illo mare irrupit.] Lego ex uetere lectione,quàm continenti quondam cohæsisse constat. Subitum illo mare irrupit. Et infrà. Auidissimum maris uerticem restringere.] Legendum reor, perstringere, non restringere. Et infrà. Siue illas primum nascentes inuenit siue transflumen integrum subter tot maria.] Sic prior æditio. Vetus lectio, siue illas ibi primum nascens inuenit, siue in ipsum trans flumen. Sunt codices, qui legant siue in ipsum trisflumen. Scribe, Siue illas ibi primum nascens inuenit siue immersum terris flumen integrum subter tot maria. Et infrà. Vt ne maximarum quidem tempestatum locus furori sit.] Inuertendæ dictiones, furori locus sit, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Ille excisus in infinitam altitudinem saxis naulius carcer.] Legendum reor, lautumius carcer,de quo multa in obseruationibus Plinianis. Et infrà. Et latius territorium.] Exemplar Facundi & Primitiui & laxius turritam. Et infrà. Lympidissima hyberna.] Vetus lectio,lepidissima. Lego tepidissima,ut patet ex uerbis sequentibus, cuius rei Plinius quoque meminit secundæ historiæ naturalis capite sexagesimoquarto. Et infrà. Dicet omnibus nobis natura.] Scribe dicit,non dicet,ex eadem. Et infrà. Potes habere formosos & deformes. Sed si fortasse tibi multi nascentur esse ex illis aliquis.] Castior eadem, poteris habere formosos, poteris & deformes. Multi nascentur esse aliquis ex illis, reliqua superfluunt. Non est quod speres.] Exemplaria quædam desperes habent non speres. Et infrà. Vt ipsis maledictum sit.] Legendum ex antiqua lectione, ut ipsi maledicta sint.

CAP. XVIII. Annum,æstatem, hyememque æqualiter diuidentem.] Eadem, Anno, æstates, hyemesque æqualiter diuidentem. Et infrà. A' fraternis occursionibus.] Lege à fraternis occursibus, ex eadem. Et infrà. Et modo toto ore terris imminentem accessionibus damnisque mirabilem.] Scribe, & modo occultam modo toto ore terris imminentem, accessionibus damnisque mutabilem,ex eadem. Et infrà. Saciatos spectaculo superiorum.] Scribendum supernorum, non superiorum, ex eadem. Et infrà. Quæ interuentu suo maria circundant & distinguunt.] Duo illa uerba, circundant &, tollenda ex eadem. Et infrà. Et inter rapidorum torrentium cursum aurum arenis interfluens.] Corrige, & inter rapidorum torrentium arenas aurum interfluens, cætera superfluunt, ex Exemplari Facundi

&

& Primitiui. Et infrà. In mari & fidem excedēti magnitudine.] Scribe, immani, non in mari, ex uetere lectione. Et infrà. Concitatis perniciora nauigiis & remigiis.] Scribe cōcitatis perniciora remigiis, reliqua redundant, ex eadem. Et infrà. Erisq; ei spectatrix.] Exemplaria quædam, erisque eius expertrix. Et infrà. Disces. Docebisque artes illas quæ uitam instruant, alias qui ornent.] Legendum, Disces docebisque artes. Aliâs quæ uitam, reliqua ex uetere lectione. Et infrà. Et latrocinia & naufragia.] Scribo & latrocinia & uenena & naufragia, ex eadem. Et infrà. Et mors incerta facilis per pœnam cruciatumque.] Sic prior æditio. Exemplaria quædam, & mors incertusque finis per pœnam cruciatumq;. Exemplar domesticū non respuendæ fidei, & mors incertum facilis an per pœnam cruciatumque. Et infrà. Respondebis nolle te uiuere.] Omnia scripta exemplaria uelle, agnoscunt, non nolle, recte. Sequitur enim. Viue ergo, ut conuenit.

CAP. XIX. Videbis primùm quid curandum sit.] Exemplar Facundi & Primitiui, uideatis primum. Scribendum puto, Videamus primum. Et infrà. Id per se desiderabile apparet.] Tolerabile, non desiderabile, idem agnoscit exemplar rectissimè. Et infrà. Absentes enim futuros dum uiuerent, non flemus.] Scribo, absentes enim abfuturosque dum uiuerent non flemus, ex uetere lectione. Et infrà. Et nosmetipsi non fallamus.] Quidam codices sine negatione, & nosmetipsi fallamus. In aliis non habentur omnino hæc uerba. Et infrà. Et qui contemptum uindicet.] Vetus lectio, & quia contemptu uindicet. Et infrà. Plus orbitas confert quàm eripit.] Scribe plus gratiæ orbitas confert quàm eripit, ex eadem. Et infrà. Illa quæ nobis inferos faciunt terribiles fabula est. Nullas imminere mortuis tenebras.] Scribe, Illa quæ nobis inferos faciunt terribiles fabula est. Nullas scimus imminere mortuis tenebras, ex eadē. Et infrà. Nec tribunalia, nullos in illa reos libertate tam laxa, nullos iterum tyrānos.] Eadem, nec tribunalia & reos, & in illa reorum libertate tam laxa ullos iterum tyrannos. Et infrà. Et omnia ad nihil redigit.] Castigatius eadem, & omnia in nihilum redigit. Et infrà. Vnde nihil eum pellat, unde nihil terreat.] Scribe, Vnde nihil eum depellat. Vbi nihil terreat, ex eadem.

CAP. XX. Siue calamitatem repellit.] Eadem expellit agnoscit, non repellit. Et infrà. Non potest fortuna tenere quod natura dimisit.] Lege, non potest id fortuna tenere, cætera, ex eadē. Et infrà. Et nulla publica clades conspicitur.] Coniunctio, &,

eradenda ; & exemplar Facundi & Primitiui pestis agnoscit, non clades. Et infrà. Carcere educit.] Lege. Hæc è carcere educit, ex uetere lectione. Et infrà. Hæc exulibus in patriam semper animo oculisque tendentibus ostendit nihil interesse infrà quot quisque iaceat.] Castigandum puto, hæc exulibus in patriam semper animum, oculos, tendentibus ostendit nihil interesse in terra qua quis iaceat. Nam & uetus lectio quis, præfert, non quisque. Et infrà. Hic ubi res fortuna male diuisit & equo iure genitos alium alii donauit.] Hæc ubi res communes fortuna male diuisit & æquo iure genitos aliud alii donauit, uetus lectio. Puto legendum alium aliis donauit. Et infrà. In qua nemo humilitatem sensit.] Scribe ex eadem. In qua nemo humilitatem suam sensit. Et infrà. Vt non concidam aduersum minas casuum.] Legendum forte cæsarum potius quàm casuum. Exemplar Facundi & Primitiui, aduersus ruinas casuum. Et infrà. Coram te iura beneficio mortis habeo.] Sic prior æditio. Vetus lectio uita habet, non iura. Proinde scribendum sic reor. Coram te uita beneficio mortis habeo. Nam & inter alios Plinius quoque maximum uitæ bonum appellat mortem. Et infrà. Neapolis fortuna abstulisset.] Exemplar Facundi & Primitiui, Neapolis ualetudo abstulisset. Et infrà. Quam infelices reliquiæ sunt imperatorem ipsum superfuisse.] Scribendum, quæ infelices reliquiæ sunt imperatorem superfuisse, ex eodem exemplari. Et infrà. Et sacrosanctum uictoribus corpus facietati præstitit.] Considera an sit commodior lectio, & sacrosanctum uictoribus caput satelliti præstitit. Et infrà. Liberata republica conseruator eius.] Postrema duo uerba, conseruator eius, in exemplari Facundi & Primitiui non habentur. Et infrà. Tunc felix mori potuit.] Lege, etiam tunc felix mori potuit, ex uetere lectione. Et infrà. Latrocinia, bella, rapinas, tantum Catilinarum. Legendum puto trium Catilinarum, non tantum Catilinarum. Nam Augustum, Antonium, Lepidum, tres Catilinas uocat, ut Iuuenalis tres Syllas. In tabulam Syllæ si dicant discipuli tres. Et infrà. Nihil ergo mali illi immatura mors attulit.] Sic Exemplar Pincianum. Legendum arbitror. Nihil ergo mali Metilio immatura mors attulit. Et infrà. Nimis cito periit & immaturus primum puta illi superfuisse.] Vetus lectio, nimis tamen cito periit & immaturus. Quæ sequuntur sic puto legenda. Primum puta illum superesse. Et infrà, Quantum est ad breuissimum tempus æditi, cito cessuri loco. Venienti.] Exemplar Pincianum, quantulum

est

eſt ad breuiſsimum tempus ædítis, cito ceſſuris loco, uenientibus.

Et infrà. Venienti in pactum hoc proſpicimus hoſpitium.] Caſtigandus fortè uitioſiſsimus locus ſic. Venientibus in puncti hoc proximum hoſpitium. Poſſes etiam legere ſpatium, non hoſpitium. Et infrà. Minorem portionem. Aetas noſtra quàm partem puncti habet ſi tempori cõparetur omni. Huius eſt enim maior menſura.] Exemplar Facundi & Primitiui. Minorem portionem habet ætas noſtra quàm punctum ſi omni tempori comparetur, cuius maior eſt menſura. Et infrà. Cum ille ſe intra huius ſpatium remetiatur.] Scribo, cum ille ſe intra huius ſpatium toties remetiatur, ex exemplari Facundi & Primitiui. Domeſticus meus codex, utpote cum ille ſe præ huius ſpatium metiatur. Legendum arbitror, utpote cum ille ſe per huius ſpatium toties remetiatur. Et infrà. Imò multum eſt quod uiuimus ſi ſatis eſt.] Exemplar Facundi & Primitiui. Imò modo multum eſt, cætera. Scribendum uidetur, Vno modo multum eſt. Et infrà. Nihil enim iam ſupererat.] Vetus lectio, nihil illi iam ultra ſupererat. Et infrà. Intra quatuordecim annos quædam defatigauit.] Scribe defatigantur, non defatigauit, ex eadem. Et infrà. Qui uicturus.] Quia uicturus, eadem. Et infrà. Manebit ubi poſitus eſt.] Eadem, manebit ſemper ubi poſitus eſt. Et infrà. Nec ullum ulterius diligentia aut gratia promouebit.] Hæc uerba in codice Pinciano non leguntur. Quæ uerò ſtatim ſequuntur. Scit libenter illum ex conſilio perdidiſſe.] Ita leguntur in eodem codice, ut recitaui, ſed mendoſe. Puto ſic corrigenda, nec illum diligentia uel conſilio protuliſſet. Et infrà. Eunt ut ſua fata.] Expende an legendum ſit, eunt ui ſua fata. Et infrà. Et fruſtra uota ac ſtudia ſunt.] Expungenda coniunctio, &, ex uetere lectione. Et infrà. Arguria opus ſuum fata.] Quid ſi legas, urgent opus ſuum fata.

CAP. XXI. In ſumma pudoris cuſtodia. Inter luxurioſæ urbis oculos cõſeruaturum, ſi potuiſſet ita morbos euadere, cætera.] Exemplar Facundi ac Primitiui, & ſumma pudoris cuſtodia inter luxurioſæ urbis oculos conſeruatum potuiſſet, ita reliqua.

CAP. XXII. Aut fœda proloqui ex quo luxuria fœdior inuaſit.] Scribe, & ſera eoque fœdior luxuria inuaſit, ex uetere lectione. Et infrà. Aut in popinam uentremque proiecti ſumma illis curarũ fuit, & eſſet quod biberent.] Eadem, Aut in popinam uentremq; percoqui. Summaq; illis curarum fuit quid eſſent, quid biberent. Et infrà. Non ſimplici dolore pudenda curantium.]

Quædam exemplaria, non per simplicem dolorem. Alia, non simplicem dolorem. Et infrà. Posthæc exiliũ, non fuit innocentior filius tuus quàm Rutilius quàm Corruncanus, non fuit sapientior quàm Socrates, non fuit sanctior quàm Cato, qui uoluntario uulnere transfixit pectus. Cum ista perspexeris.] Falso scripta. Peius dispuncta. Præpostere locata uerba. Lego ex uetere lectione. Posthæc Exilium, non fuit innocentior filius tuus. Carcerem, non fuit sapientior quàm Socrates. Voluntario uulnere transfixum pectus, non fuit sanctior quàm Cato. Quum ista perspexeris. Et infrà. Clienti suo atrio secundo.] Lego Satrio, non Atrio, ex Cornelio Tacito. Et infrà. Nec imponi quidem sed descendere.] Sunt exemplaria quæ habeant. Nec imponi quidẽ sed ascendere. Et infrà. Decernebantur illi statuæ in Pópeii theatro ponendæ.] Corrige, Decernebatur illi statua in Pópeii theatro ponenda, ex uetere lectione. Et infrà. Exclamauit tunc Cordus uerè theatrũ perire.] Scribo inuersis dictionibus. Exclamauit Cordus. Tunc uerè theatrũ perire, ex eadẽ. Et infrà. Consecrari pessimũ militẽ.] Nõ pessimum, sed perfidũ habet eadẽ, ut puto rectè: alludere enim uidebatur ad militẽ illum qui Pompeiũ obtruncauit. Et infrà. Vt sibi mansuetos omnibus feros habere.] Vetus lectio, ut sibi uni mansuetos omnibus feros habere posset. Et infrà. An mortis rei perderentur.] Locus est corruptissimus, ex eorũ numero qui emẽdatore indigent Oedipo. Fortasse sic minus corruptè legetur, an maiestatis reo perire daretur. Quam lectionẽ astruere uidentur uerba sequentia pene non licuit. Et infrà. Fles quod quenquam tuorum mori necesse fuit.] Vetus lectio, Fles quod cuiquam tuorum.

CAP. XXIII. Præter hoc etiam quod omne futurum incertum est. Et infrà. Quæ illustriora breuiora sunt.] Lege quo, non quæ, ex uetustis exemplaribus. Et infrà. Ita est indicium imminentis exitii maturitas.] Scribendum, ex eisdem Ita est. Indiciũ est imminentis.

CAP. XXIIII. Sub matris custodia.] Sub matris tutela, eadem. Et infrà. Cogita tot illos perire annos matribus & per solitudinem exigi.] Eadem, totos, non tot, & solitudinem, non solicitudinem agnoscunt. Quæ certe lectio præsenti magis conuenit instituto. Et infrà. Excellentis ingenii & æquaturi animum.] Lege auum, non animum, ex eisdem. Et infrà. Nullius fœminæ spei se præbuit.] Dictio, fœminæ, necessaria non erat præcedente paulo ante uerbo mulierum, proinde eradenda est, suffragante etiã uetere lectione. Et infrà. Nisi pro bono candidato ualuisset.]

Quædam

Quædam exemplaria, uoluisset habent, non ualuisset. Et infrà. Harum contemplatione uirtutum filium geri tanquam si nec ille tibi magis uacet.] Sic prior æditio. Scribendum puto, Harum contemplatione uirtutum sic tegere tanquam si nunc ille cætera. Vt infrà. Sic itaq; martia tegere tanquam sub oculis patris filiiq; posita. Sequitur statim, Nunc nihil habet quo uocetur. Scribendum arbitror auocetur, non uocetur, ut infrà paulò despoliatus oneribus alienis, & sibi relictus. Et infrà. Et effigies non simillima.] Castigandum existimo & effigies non simul ipse, & confestim non est legendum quidem sed, qui, ex exemplari Facundi & Primitiui. Quid si legas, & effigies non simul animus ipse qui. Et infrà. Circum nobis neruos & obductam cutem.] Corrige, circa nos, ossa, neruos, & obductam cutem, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Arcetur à diuersis è suis in falsa coniectus.] In quibusdam exemplaribus aduersis habetur, non à diuersis. In aliis auersis. Scribo alterutro modo, aut sic, à ueris & suis in falsa coniectus, aut sic auersus à suis in falsa coniectus. Et infrà. Et confusis crasiq; pura & liquida inferentem.] Sic prior æditio. Lego è confusis crasisq; pura & liquida uisentem, ex uetere lectione.

CAP. XXV. Nihilq; terris relinquens.] Scribo, nihilq; in terris reliquens animus, ex eadem. Et infrà. Vtiq; contemptores uitæ & mortis beneficio liberi.] Eadem interq; contemptores uitæ & mortis beneficio liberos. Et infrà. Liber ducit.] In eadem libens ducitur. ut ad adolescentem referatur non ad auum.

Et infrà. Vtq; ignotarum urbium monstratus hospiti gratus est.] Monstrator, non monstratus exemplar Franciscanum. Et infrà. Et in profunda terrarum promittere aciem iuuat. Delectat enim ex alto relicta respicere.] Vetus lectio breuior, & in profunda terrarum permittit aciem. Iuuat enim ex alto cætera. quam lectionem agnoscit quoq; exemplar emendatisimum Facundi & Primitiui. Et infrà. Sic itaq; Martia te gere.] Scribe distincte, te gere, ex eadem. Et infrà. Aut inuiæ ualles aut incerta uada syrtium, tramites plani, & ex facili mobiles & expediti & inuicem peruii sunt intermixtiq; syderibus.] Codices nonnulli. Aut imæ ualles, aut incertarum uada syrtium. Omnia plana, & ex facili mobilia & expedita & inuicem peruia sunt intermixtaq; syderibus.

CAP. XXVI. Quid in te domus status uitæ ipsa ad maiores recepit suos.] Sic prior æditio. Sunt exemplaria in quibus legatur, quod se ipse ad maiores recepit suos, reliqua non habeantur. Aliàs

sic fuisset ut opinor scribendum, quod uiua te, domo stante se ipse ad maiores recepit suos. Et infrà. Quam nullis benignam facile se præstitit, nisi qui in unum cum illa contraxerat.] Verus lectio, quam nullis benignam, facilem, se præstiterit nisi qui minimũ cum illa contraxerint. Et infrà. Reges ne diceres felicissimos futuros si maturius illos mors stantibus subtraxisset malis.] Eadem. Reges ne tibi nominem felicissimos futuros, reliqua. sed legendum reor, instantibus, non stantibus. Et infrà. Ostendi quàm magno me iuuat animo scripsisse.] Corrigendum puto, quàm magno quæ iuuabat animo scripsissem. Nam omnis uetus lectio scripsissem agnoscit, nõ scripsisset. Et infrà. Videmurq; non alta nocte circundati. Nil apud uos, cætera.] Sic prior æditio. Scribe, uidimusq; non alta nocte circundati, nil apud uos, reliqua ex eadẽ. Et infrà. Veniẽtiumq; iuuabit unius seculi me facta componere.] Lege ex eadem, euentumq; iuuabat unius seculi fata componere. Et infrà. Nihil constabat loco stabili.] Hæc uerba non habentur in eadem, & rectè: nam sequitur confestim eadem sententia. Et infrà. Adducetq; secum uetustas.] Lege abducet, non adducet, ex eadem.

Et infrà. Quota enim ista fortuitæ potentiæ portio est.] Fortunæ, non fortuitæ, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Et æterna sorte.] Scribe, & æterna sortitæ, ex uetere lectione. Et infrà. Et ipsius parua ruina ingentis accessio.] Lego, & ipse parua ruinæ ingentis accessio, ex eadem.

IN LIB. DE CONSOLATIONE AD HELBIAM MATREM.

CAP. I. VCII Annæi Senecæ ad Albinã matrem.] Omnis scripta lectio, Helbiam agnoscit, non Albinam. Et infrà. Vt auderem multa me interpellabant.] Lege impellebant, non interpellabant, ex eadem. Et infrà. Etiam si supprimere non potuissem absterſissem.] Scribendũ, etiam si supprimere non potuissem interim certè absterſissem, ex eadem.

Et infrà. Rursusq; retardare.] Eadem, rursusq; retardabar. Et infrà. Ne ipsum solatia irritarent.] Scribe, ne ipsum ipsa solatia irritarent, ex eadem. Et infrà. Nam in morbis quoq; nihil esto magis periculosum, nec perniciosum, quàm immatura medicina. Expectabam dum ipse uires suas frangeret.] Breuius eadem, nam in morbis quoq; nihil est pernitiosius quàm immatura medicina.

Expect

Expectabā itaq; dum uires suas frangeret. Et infrà. Prȩterea quum clarissimorū omnia ingeniorum monumenta.] Cōmuta dictionum ordinē. Præterea quum omnia clarissimorū ingeniorum monumenta, ex eadem. Et infrà. Verebarq; ne hoc non consolatio sed exulceratio.] Deest uerbum, esset, uerebarq; ne hæc nō consolatio esset, sed exulceratio, ex eadem, & si in plerisq; codicibus negatio, non, desideratur. Et infrà. Necesse est ut delectum uerborum eripiat.] Superfluit uerbum, ut eadem.

CAP. II. Sed cogitet.] Eadem. Sed is cogitet. Et infrà. Oēs itaque luctus suos.] Lege, Omnes itaq; luctus illi suos, ex eadem. Et infrà. Quos sæpe uexat semper non sæpe, eadem. Et infrà. Nullam tibi uacationem dedit.] Scribo, nullam tibi fortuna uacationem dedit, ex eadem. Et infrà. Et ad uitam quodammodo exposita creuisti sub nouerca.] Legendum, & ad uitam quodam modo exposita es. Creuisti sub nouerca, ex eadē. Et infrà. Quanta uel in filia conspici potest.] Scribendum arbitror cōtra omnia exēplaria, quanta uix in filia cōspici potest. Et infrà. Et ne sæuitiam suā fortuna leuiorē deducendo faceret.] Ducendo nō deducendo, exēplar Facūdi & Primitiui, rectè, hoc est procrastinando, protrahēdo, ut illud tardando nostros in longū ducis amores. Et infrà. Vbi se dolor tuus inclinaret.] Vetus lectio reclinaret, non inclinaret. Et infrà. Quos sine interuallo uitȩ incursantes pertulisti.] Eadē, quos sine interuallo in te incursitantis pertulisti. Et infrà. Intra uigesimū diem tu quæ filium meū, cætera.] Scribendum, intra uigesimū diem quam filium meum, cætera, ex eadem.

CAP. III. Non summam cutem tenet, rupit.] Verbum, tenet, non habetur in eadem. Et infrà. Tyrones leuiter saucii non uociferantur.] Scribe, Tyrones leuiter saucii, tamen uociferantur, ex eadem. Et infrà. Excoriari patiuntur.] Exsecari patiūtur eadem agnoscit. Et infrà. Lamentationes & ululatus, & alia per quæ insciæ mulieres tumultuantur amoue.] Eadem. Lamentationes & eiulatus, & alia per quæ ferè muliebris dolor tumultuatur amoue. Et infrà. Et quid? Videor ne tecum timide egisse cum nihil tibi subduxi ex malis tuis.] Eadem. Ecquid uideor ne tecum timide egisse? Nil tibi subduxi ex malis tuis. Et infrà. Cōstitui uincere dolore dolorē tuum. Verbum, dolore, desideratur in eadem.

CAP. IIII. At ego mihi ipse satis placebo.] Magis, non satis, eadem præfert.

CAP. V. Non deseruimus.] Scribe, non deseruerimus, ex eadem. Et infrà. Intra se omne gaudium peteretur.] Lege, peteret,

non peteretur, ex eadẽ. Et infrà. Facile se ac sua tueatur.] Facile se ac suos tuentur,eadem. Et infrà. Illis grauis ipsa fortuna est quibus est repentina.] Duo illa uerba,ipsa fortuna,non habetur in eadem. Et infrà. Omnia illa quæ in me diligẽtißimè cõferebat.] Indulgentißimè legendũ,non diligentißime,ex eadem. Et infrà. Nam in ipsa felicitate.] Exemplar Facundi & Primitiui,infirmitate legit,non felicitate. Et infrà. Cum inania & speciosa ac decepturo fuco circumlita inueniantur nihil habentia fronti suæ simile.] Scribe, ex uetere lectione. Quin inania & speciosa ac decepturo fuco circunlita inueni, intra nihil habentia fronti simile. Legendum puto specioso potius quàm speciosa.

CAP. VI. Quosdam industria latam ostendendæ uirtuti nacta materiam.] Eadem, laxam agnoscit, non latam, & ostentandæ mallem legeres quàm ostendendæ. Et infrà. Quidam uenalem formam suam attulere] Dictio, suam, non habetur in eadem. Et infrà. Nulla est ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non inuenias.] Aliter eadem, nulla non magnam partem peregrinæ multitudinis habet. Et infrà. Nunc transiliens ab ipsis quarum amœna positio.] Lege. Transi ab his quarum amœna positio, ex eadem. Et infrà. Giarum & Corsicam pete.] Eadem. Giaram & Corsicam percense. Et infrà. Quid ad copias respicienti ieiunius.] Eadem, quid ad copiosa respicienti tenuius. Et infrà. Plures tamen hic peregrini quàm ciues sunt & consistunt.] Duo illa uerba, sunt &, tollenda, ex eadem. Et infrà. Si propriam eius originem aspexeris.] Primam legito, non propriam, ex eadem. Et infrà. Aspice sydera mundi illustria.] Aspice sydera mundum illustrantia, eadem. Et infrà. Quamuis cum uniuerso uersatur in contrarium nihilominus ipsi mundo refertur.] Quædam exemplaria, & quamuis cum ipso uertatur in contrarium nihilominus ipsi mundo defertur. Et infrà. Perpetua eius cogitatio.] Legendum agitatio, non cogitatio, ex uetere lectione. Et infrà. Semper in tumultu sunt.] Scribe, semper in transitu sunt, ex eadem. Et infrà. Orbes suos explicuerunt.] Lege explicuerint, non explicuerunt, & paulò pòst uenerant, non uenerunt, ex eadem. Et infrà. Vel delectet se uel conseruet.] Exemplar Facundi & Primitiui, nos delectet se uerò conseruet. Et infrà. In mediis Barbarorum nationibus Græcę urbes.] Scribendum regionibus,non nationibus, ex uetere lectione. Et infrà. Atheniensis in Asia turba est. Miletus. CCCCCLXX. urbium populum in diuersa

effud

effudit] Deprauatißima uerba. Scribendum reor, Atheniensium in Asia urbs est Miletus. Ea. LXXV. urbium populum reliqua. Ionas quorum caput in ora minoris Asiæ Miletus est Athenienses fuisse notius est quàm ut sit prodendum. Vetus item lectio eum quem signaui urbium numerum præfert, adstipulante etiam ferè Plinio libro historiæ naturalis quinto capite 29. Miletus inquit Ioniæ caput super LXXX. urbium per cuncta maria genitrix. Strabo quartodecimo maximam esse multitudinem scribit coloniarum à Mileto profectarum suppresso earum numero. Et infrà. Totum Italiæ latus quod inferiori mari alluitur. Scribo, infero, non inferiori, ex omnibus ferè autoribus & scripta lectione. Et infrà. Alios superfluentis populi frequentia ad exonerandas uires emisit.] Lege, alios nimia superfluentis populi frequentia, cætera, ex eadem. Scribendum tamen puto, urbes, non uires. Et infrà. Aut frequens terrarum hiatus.] Frequentes, non frequens, eadem. Et infrà. Felicis soli uitia.] Infelicis eadem, non felicis. Et infrà. Omnes autem istæ populorum transformationes.] Eadem, transportationes agnoscit, non transformationes.

CAP. VII. Et Euandrum in ripa Tyberis.] Coiunctio &, tollenda, ex eadem. Et infrà. In Italiam deducit.] Eadem, partim deduxit habent, partim detulit. Et infrà. Vbicũq; uicit Romanus habitabat.] Scribe, Vbicunque uicit Romanus habitat, ex eadem. Et infrà. Colonos mutauit.] Cultores mutauit, eadem.

CAP. VIII. Conuersatione Græcorum Ligurumque primo desciuit.] Scribe, conuersatione Græcorum Ligurumq; à patrio desciuit, ex eadem. Et infrà. Permixta omnia & instituta sunt.] Scribẽdum existimo, permixta omnia & insititia sunt. Et infrà. Quod licet in exilium euntibus uirtutes suas ad locum ferre secum ad quem migraturi sunt,] Lego, quod licet in exilium euntibus uirtutes suas ferre secum. reliqua redundant ex uetere lectione.

CAP. IX. Ab illo spectaculo eius insatiabiles sunt non obducantur.] Scribendum ex eadem, cuius, non eius, & legendum potius abducantur quàm obducantur. Et infrà. Sed intra se circumagentes suum uestigium.] Quidam codices, sed intra suum se certum agentes uestigium. Alii, sed intra suum se circumagentes uestigiũ. Et infrà. Non auri argentiq; uenæ eximuntur.] Vetus lectio eruuntur, agnoscit, non eximuntur. Et infrà. Ad illa adducendus est.] Abducendus lego, non adducendus, ex eadẽ. Et infrà. Quo

latius

latius uicos correxerint.] Legendum reor, quo laxius uicos porrexerint, & paulo post laxissimum, non latissimum. Et infrà. Si non id fortiter pateris quæ Romuli casam nosti.] Scribe, si ideò id fortiter pateris, quia Romuli casam nosti, ex uetere lectione. Et infrà. Cum prudentia pietas.] Eadem, quum continentia, quum prudentia, pietas. Et infrà. Quam quo R. P. consulatum rexit.] Scribe, quam quo Reipub. consulatum, ut superfluat uerbum, rexit, ex eadem. Et infrà. Quo die illum exulem Brutus relinquere non potuit, nec Cæsar uidere.] Particulam, nec, eadem non agnoscit. Et infrà. Non dubitas quin semper ille Marcellus tantus uir.] Scribendum, Num dubitas quin se ille Marcellus, cætera, ex eadem. Et infrà. Ita te disciplinis imbuisti.] In priore æditione, quod patria carere non est miserum. Ita te disciplinis imbuisti. Vetus lectio. Quod patria cares, non est miserum. Ita te disciplinis imbuisti. Correctior forte lectio. Quod patria cares non es miser, etenim ita te disciplinis imbuisti. Et infrà. Porrò hic qui te expulit.] Scribe, Quid porro? hic qui te expulit, ex eadem. Et infrà. Ecce trahit illum Africa.] Legendum, Ecce trahit illum ad se Africa, & mox paulo refouet scribendum, non refouit, ex eadem. Et infrà. Vllo modo uirtutem habenti.] Corrige, Vllam modo uirtutem habenti, ex eadem. Et infrà. Vltra phasin capere uolunt.] Capi non capere scribe, ex eadem. Et infrà. Omnia uota fastidienti gulæ.] Nota eadem præfert, non uota. Et infrà. Illi paupertas etiam aliquid prodest.] Scribe, quid, non aliquid, ex eadem. Et infrà. Dum non potest illa nolenti similis est.] Legendum, dum non prosunt illa nolenti similis est, ex eadem. Et infrà. Sed hic uelut cæci transeunt.] Scribe, hæc, non hic, ex eadem.

CAP. X. Quid manus & aduersus feras & homines armatis.] Eadem sic præfert. Quid manus aduersus feras & aduersus homines armatis. Et infrà. Maiores nostri.] Eadem, scilicet maiores nostri. Et infrà. Nondum gemmis renitebant.] In eadem, nitebant habetur, non renitebant. Et infrà. Si sestertio centies si uixisset.] Eadem, si in sestertium centies uixisset. Et infrà. Imò puta pecuniæ modum ad rem pertinere.] Sic prior æditio. Eadem, In uno puta pecuniæ modum ad rem pertinere non animi. Corrigo, I nunc & puta pecuniæ modum ad rem pertinere non animi.

CAP. XI. Etiam in malis exemplis per se docilem.] Lego, etiam sine malis exemplis per se docilem, ex eadem. Et infrà. Sed si hoc quoq; ad usum.] Verbum, sed, redundat ex eadem. Et infrà,

Pau

Paulo uelamentũ,non uelamen agnoſcit,eadem. Et ultrà. Quod neceſſarium faciebat.] Legendum puto ſciebat,non faciebat. Et infrà. Sed deſiderat ſaturatam.] Scribendum,reor, Si deſiderat ſaturatam. Et infrà. Non fortunæ uitio.] Scribe,non fortunæ iſte uitio,ex uetere lectione. Et infrà. Quam ullus ſufficiet humor ad ſanandum eum.] Saciandum,non ſanandum eadem habet. Et infrà. Qui continebitur itaq;.] Scribendum, Qui continebit itaque ſe, ex eadem. Et infrà. Neceſſariis rebus exilia ſufficiunt.] Lege, Neceſſariis rebus & exilia ſufficiunt, ex eadem. Et infrà. Quum quod tantum ſatis eſt.] Scribendum, quum quantum ſatis eſt,ex eadem. Et infrà. Et nimis corporibus ſuis abdita.] Lege addicta,non abdita,ex eadem.

CAP. XII. Ad leuanda incommoda paupertatis.] Eleuanda eadem,non leuanda. Et infrà. Quo animus eorum in pauciora diſtrahitur.] Eadem, quod animus eorum in pauciora diſtringitur. Et infrà. Et quotieſcunq; feſtinantem neceſsitas itineris exigit.] Scribe, ex eadem, & quoties feſtinationem neceſsitas itineris exigit. In exemplari tamen Facundi & Primitiui dictio,itineris,non habetur. Et infrà. Paupertatis uti remediis pudet.] Scribe,ſolatiis, non remediis, ex eadem. Et infrà. Miſeros uixiſſe dicet.] Miſere,non miſeros, eadem. Et infrà. Mercenarium ſuum deceſsiſſe ab eo deſertum eſſe rus.] Eadem, mercenarium ſuum diſceſsiſſe, & ab eo deſertum eſſe rus. Et infrà. Dotem receperunt.] Dotem acceperunt,Eadem.

CAP. XIII. Quid artificioſe iſta diducis quæ ſingula ſuſtineri poſſunt.Commutatio cætera.] Verba hoc loco tria deerant, quorum defectus ſenſum reddebat obſcuriorem. Legendum igitur ſic. Quid artificioſe iſta diducis,quæ ſingula ſuſtineri poſſunt, collata nõ poſſunt,ex exemplaribus Facundi & Primitiui, ac meo domeſtico. Et infrà. Si ignominia ei abſit quæ ſola opprimere animos ſolet.] Corrige,ſi ignominia abſit quæ uel ſola opprimere,cætera,ex uetere lectione. Et infrà.Neque enim poterant carceres uideri in quibus Socrates erat.] Legendum,neque enim poterat carcer uideri in quo Socrates erat, ex eadem. Et infrà. Nemo ab alio contemnitur niſi à ſe contemptus eſt.] Deeſt dictio, ante,niſi à ſe ante contemptus eſt,ex eadem. Et infrà. Non tanquam in hominem iuſtum.] Inuertendæ dictiones,tanquam non in hominem iuſtum,ex eadem. Et infrà. Qui faciem eius ſpueret.] Scribe, qui in faciem eius inſpueret,ex eadem. Et infrà. Poterat ob hoc non moleſte ferre quod ſciebat neminem id auſurum

rum animi purioris.] Verbum, animi, tollendum ex eadem, & legendum distinctè purioris. Et infrà. Non magis putes illum contemni quàm quum ædium sacrarum] Scribe, non magis illum contemni quàm ædium sacrarum, ex eadem.

CAP. XIIII. Nam aut istud te monet] Lego, illud, nō istud, ex eadem. Et infrà. Aut illud quod desiderium ipsum per te pati non potes] Ociosum est uerbum, illud, ex nonnullis codicibus, in quibus etiam per se habetur, non per te. Et infrà. Quæ potentiam liberorum muliebri impotentia exercent] Mallem legeres, quæ potentia liberorum muliebrem impotentiam exercent. Et infrà. Tanquam aliis rebus uterreris] Scribe, alienis, non aliis, ex uetere lectione. Et infrà. Non potes itaq; in erepto filio desiderare.] Deest dictio, ea; ut sit, ea desiderare, ex eadem.

CAP. XV. Tristem uultum relaxassem] Tristem uultum relaxaui, eadem. Et infrà. Adiiciam istis loca ipsa] Adiicis, eadem non Adiiciam. Et infrà. Bene nos fortuna diuiserat.] Exemplar Facundi & Primitiui disiunxerat agnoscit, non diuiserat. Et infrà. Ante xiij. diem.] Vetus lectio, ante tredecimū diem. Correctiora tamen exemplaria ueriorem habent lectionem, ante tertium demum diem. Sic enim esse scribendum patet ex uerbis sequentibus, ultimum certe fructum biduo diutius uidendi filium tulisses. Et infrà. Si multo antea fugisses.] Scribe, Si multo ante abfuisses, ex eadem. Et infrà. Nec absenti assuesceres.] Lege, absentiæ, non absenti, ex eadem. Et infrà. Ni pene concessum est imò datum in lachrymas ius.] Immoderatum eadem, non imò datum. Et infrà. Et nullo nimis inhumana duritia.] Eradendum uerbum nimis ex eadem. Et infrà. Optimum inter pietatem & luctum temperamentum est.] Lege, ex eadem. Optimum inter pietatem & rationem temperamentum est.

CAP. XVI. Mors finit.] Eadem mors finiuit. Et infrà. Non faciem lenociniis aut coloribus polluisti.] Eadem, non faciem coloribus ac lenociniis polluisti. Et infrà. Quæ ad nihil aliud est exigenda quàm ut nuda componeret.] Eadem & breuius, & longe aliter, quæ amplius nudaret quàm componeret. Et infrà. Rutilia Cottam filium secuta est.] Verbum, Cottam, non habetur in eadem. Et infrà. Eundem iam reductum & in republica florentem.] Eadem, reducem, non reductum agnoscit. Et infrà. Volumus eum interim obruere.] Eadem, uolumus interim illum obruere. Et infrà. Nam qui de lusus uoluptatibus & occupationibus abductus est refugit.] Scribe, Nam qui aut delusus uoluptatibus

tibus aut occupationibus abductus est resurgit, ex eadem. Et infrà. Si quantum tibi.] Eadem sed quantum tibi. Et infrà. Nimis maiorum consuetudini deditus.] Quædam exemplaria minus legunt, non nimis. Et infrà. Sed ad luxuriam construunt.] Vetus lectio, aliâs obstruuntur habet, aliâs construuntur. Forte instruuntur aut instituuntur. Et infrà. Iacta disciplinarum.] Eadem. Iacta sunt disciplinarum. Et infrà. Nunc ad illas reuertamur.] Nunc ad illas reuertere, eadem. Et infrà. Et nulli horum patebit pectus tuum.] Coniunctio, &, superuacanea est, ex eadem.

Et infrà. Sed quia nondum in illum portum quem studia promittunt perueneris.] Lege, Sed quia dum in illum portum quem tibi studia promittunt perueneris, ex eadem. Et infrà. Certabunt uitæ officiis.] Scribo, certabunt in te officiis, ex eadem. Et infrà. Quicquid matri dolendum fuerit in me transierit. Floreat reliqua in suo statu turba.] Eadem. Quicquid matri dolendum fuit in me trasierit, quicquid à me in me. Floreat, cætera. Legendum reor non, quicquid à me in me: sed, quicquid auiæ, in me. Et infrà. Ad tuum formetur arbitrium. multum sibi dabis.] Lege, ex eadem. Ad tuum fingatur arbitrium. Multum illi dabis. Et infrà. Non potest animum pie dolentem à sollicitudine auertere, nisi aut ratio, aut honesta occupatio, numerares inter magna solatia, cætera] Eadem. Non enim animum pie dolentem à sollicitudine auertit, nisi aut oratio, aut honesta occupatio. Numerarem inter magna solatia. Et infrà. Tu tot quidem nepotes pronepotesq; dando.] Scribe, Cui tu quidem tot nepotes pronepotesq; dando, ex eadem.

CAP. XVII. Illa quidem affectus tuos sequitur. In mea tamen persona, non tantum pro te dolet. Illius manibus in urbem prolatus sum.] Eadem. Illa quidem affectus tuos semper sequitur. In mea tamen persona non pro te dolet. Illius manibus in urbem perlatus sum. Et infrà. Aut datæ salutationis sustinuit audaciã.] Scribe, claræ, non datæ, ex eadem. Et infrà. Siue seruare habitum illum uoles.] Legendum istum, non illum, ex eadem. Et infrà. Primum uirum amiserat auunculum nostrum, cui uirgo nupserat in ipsa quidem nauigatione.] Scribe, ex eadem. Charissimum uirum amiserat auunculum nostrum cui uirgo nupserat in ipsa nauigatione. Et infrà. Sed si huic illi simplex annumerandis uirtutibus.] Verbum, Sed, ociosum est, ex eadem, in qua etiam admirandis habetur, non annumerandis, ut forte legendum sit, ad memorandas uirtutes. Et infrà. Quæ oblita etiam imbecillitatis.]

Ocio

Ociosa quoque & hic est coniunctio, etiam, ex eadem. Et infrà. Oblita etiam firmißimis metuendi maris.] Scribe, inuersis dictionibus. Oblita metuendi etiam firmißimis maris, ex eadem.

Et infrà. Nobilitatur carminibus hominum.] In eadem, omniũ, habetur, non hominum. Et infrà. Qui pari periculo minus redemit.] Legendum, redimit, non redemit, ex eadem Et infrà. Nihil à uiro petiit.] Auro, non à uiro legit exemplar Scholarum Salmanticensium. Forte scribendum est ab ullo. Et infrà. Et hodie similem sibi quiuis nunquam speret.] Corrige, & hodie similem illi quamuis nunquam speret, ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Quas circumscribere potius est quàm partem transcurrere.] Castiga, ex exemplari Facundi & Primitiui, qua circumscribere est tam parce transcurrere. Et infrà. Pestes uicerunt.] Lege, & pestes uicerunt, ex uetere lectione. Et infrà. Non quæreret quemadmodum inde exiret.] Puto scribendum mutato uerborum ordine, quæreret, non quemadmodum inde exiret. Et infrà. Sui uniuersi quæ naturam.] Scribe, suam uniuersiq; naturam, ex uetere lectione. Et paulo ante. Manus sæpius ad id decurrere.] Quædam exemplaria recurrere legunt, non decurrere. Exemplar Facundi & Primitiui castigatius ut arbitror, manum sæpius ad id referre. Et infrà. Aeternitatis suæ memor.] Scribo, æternitatisq; suæ memor, ex uetere lectione. Et infrà. Futurumq; est uadit omnibus seculis.] Scribendum puto mutato dictionum ordine, futurumq; est omnibus seculis uadit.

IN LIB. I. EPISTOLARUM.

EPIST. I. VOD mortem prospicimus.] Codices nonnulli. Quod mortem procul esse coniicimus. Et infrà. In huius rei nimis fugacis ac lubricæ possessionem.] Vetus omnis lectio non habet, nimis, sed unius: quod & rectius, quia sequitur, Cum interim hoc unum est. Et infrà, Et tanta stultitia mortalium est.] Scribe, Sed tanta stultitia mortalium est: ex eadem. Et infrà. Imputari sibi cum periere patiantur.] Castigatißima quædam exemplaria, impetrauere, agnoscunt, non periere. Et paulo ante. Ex qua expellit quemcunque uult.] Prior æditio, ex qua expellitur quicunque uult. Exemplar Scholasticum, ex qua nemo expellitur

nisi

nisi quicunque uult. Et infrà. Quid est? Scribe, Quid ergo est? ex uetere lectione.

EPIST. II. Bene cōpositæ mentis.] Verbum, bene, non habetur in eadē. Et infrà. Quæ ubi uaria sunt & diuersa coinquinant.] Eadem, inquinant, agnoscit, non coinquinant. Et infrà. Et si quando ad alios diuerti libuerit.] Diuertere non diuerti, Exemplar Scholasticum. Exemplar Pincianum, & pleraque alia transire.

EPIST. III. Illa dicet tibi se & diem fecisse & noctem.] In quibusdam codicibus. Illa dicet tibi, & diem fecisse se & noctem. In aliis. Illa dicet tibi se & diem fecisse se & noctem.

EPIST. V. Fugamus & à nobis auertimus.] Scribe inuerso ordine. Fugamus à nobis & auertimus: ex uetere lectione.

EPIST. VI. Obseruauit illum an ex formula sua uiueret.] Quidam codices, obseruauit ut ex formula sua uiueret. Et infrà: Quid me apud hecatonem delectauerit.] Desideratur dictio, hodie, ex omni uetere lectione, quid me hodie apud.

EPIST. VII. Quorū animi ex longo morbo inficiuntur.] Eadem reficiuntur præfert non inficiuntur. Et infrà. Omnia ista mortes meræ sunt.] Lego ex eadem. Omnia ista mortis moræ sunt. Et infrà. Interfectores interfectis iubentur obiici.] Exemplar Scholasticum interfecturis habet, non interfectis. Et infrà. Vnum exemplum aut luxuriæ aut auaritiæ.] Prior coniunctio, aut, superfluit; ex uetere lectione. Et infrà. Non est quod te gloria publicandi ingenii.] Adde uerbum, ergo. Non est ergo, reliqua ex eadem. Et infrà. Si tibi didicisti.] Scribe, Tibi didicisti, ut superfluat particula, si, ex eadem.

EPIST. VIII. Quisquis nostrum tutam agere uitam uolet.] Legendum, uestrum, non nostrum, ex eadem. Et infrà. Quod habere nos putamus hæremus.] Corrige, quod habere non putamus. Habemur, ex eadem. Et infrà. Hanc utrum cespes erexerit.] Quidam codices extruxerit legunt, non erexerit. Et infrà. Mihi crede qui nihil agere uidentur maiora agunt, humana diuinaque tractant.] Scribe, Mihi crede qui nihil uel minora agere uidentur maiora agūt, quia humana diuinaq; simul tractant: ex uetere lectione. Et infrà. Adhuc Epicurum complicamus.] Bona pars scriptorū codicum replicamus prefert, non cōplicamus.

EPIST. IX. Vno uerbo cito uoluerimus.] Verbum, cito, aduentitium existimo & uel expungendum ex contextu, uel in locum eius substituendum, scito, aut scitè. Et infrà. Si quis oculum

casu excusserit.] Scribe casus, non casu, uetus lectio. Et infrà. Et erit in minuto corpore & amputato tam lætus quàm in integro fuit.] Quædam exemplaria, & erit imminuto corpore & amputato tam lætus animus quàm integro fuit. Alia sic, & erit imminuto corpore & amputato tam lætus quàm quum integer fuit. Et infrà. Sed quæ sibi desunt num desiderat? Non deesse mauult.] Omnia scripta exemplaria pro particula illa, num, legunt, non, ut putem per transpositionem uerborum scribendum sic. Quæ sibi desunt non desiderat, sed non deesse mauult. Et infrà. Habes autem non tantum amicitiæ usum ueteris & certè magnam uoluptatem, sed etiam initium & comparationem nouæ.] Castigo partim ex uetere lectione, partim ex coniectura. Habes autem non tantum usu amicitiæ ueteris & certę magnam uoluptatem, sed etiã initio & comparatione nouæ. Et infrà. Sed habeat aliquem.] Scribe per minorem ex eadem, sed ut habeat aliquem. Et infrà. Qui se spectat & propter hoc ad amicitiam uenit.] Quædam exemplaria, & propter hoc amicitiam init. Illud noscendum in nonnullis exemplaribus hæc uerba initium præbere epistolæ à superiore distinctæ, cuius lemma est. Quomodo aliquis sibi amicũ faciat, & quod nisi sapientia sua non sufficiunt siue placent. Et infrà. Qui causa utilitatis assumptus est.] Scribe, Quæ causa utilitatis assumpta est, ex uetere lectione, ut referatur ad amicitiam.

Et infrà, Et dicet quod Stilbon ille dixit.] Lege, Stilpon, per p, non per b, ex Suida, Diogene, & reliquis. Et infrà. Etiam si hunc diem expunxi.] Particula, si, superuacanea est, & item paulo post dictio bona, ex uetere lectione.

EPIST. X. De solitudine uitanda prudentibus,] Scribe imprudentibus, non prudentibus. ex uetere lectione, quam scripturã confirmant uerba sequentis epistolæ. Nemo est ex imprudentibus qui relinqui sibi debeat.

EPIST. XII. Quod inter nos sit.] Scribẽdum puto, Quid interim nobis fit? ut mox ante. Quid mihi futurum est. Nam uetus omnis lectio habet. Quid inter nos sit? & paulo post primus legendum non primum. Et infrà. Ego sum Philosti uillici filius.] Exemplaria quædam Philositi legunt. Alia Philosoti. Mallem legeres Philisti quod græcam magis refert indolem. Et infrà. Cupiditates fatigasse ac reliquisse.] Fugasse quidam codices, non fatigasse. Et infrà. Vt non improbe unum diem speret.] Negatio, non, superuacanea est, ex nonnullis exemplaribus. Et infrà. Hic pertinet à natali ad diem extremum.] Codicum pars pertingit

git agnoſcit,non pertinet. Et infrà.Eſt deinde per ſe annus.] Vetus lectio. Eſt deinde ipſe annus. Et infrà. Cui cognomen Scotinon fecit orationis obſcuritas.] Legendum reor, Scotinu, ut ſit genitiuus græcus non ſcotinon. Et infrà. Planeta facit iſta non alias contractior,alias productior dies.] Exemplaria quædã.Plura habent non planeta.Alia Pluralitas.Verbum autem,dies, in cunctis deſideratur. Et infrà. Et illis funereis epulis ſe ſepeliſſet, & quaſi ſibi parentauerit.] Vetus lectio breuior, & illis funeribus epulis ſibi parentauerit,reliqua ſuperuacanea ſunt. Et infrà.Quid ni nulla?ſi patent undiq; ad libertatem uiæ.Scribe, Quid ni nulla ſit?Patent undique ad libertatem uiæ,ex eadem.

IN LIB. II. EPISTOLARVM.

CErte nunquam uenerint.] Caſtigatior uetus lectio. Certè nondum uenerunt. Et infrà. Quædam ergo nos magis torquent. Eadem. Quædam enim nos magis torquent. Et infrà. Primum id quia res in controuerſia eſt, Illud legendum, non id: ex eadem. Et infrà. Satis cito dolebit cùm uenerit.] Dolebis legendum ex eadem,non dolebit. Et infrà. Quid faciet lucri tempus?] Scribe, Quid facies lucri? Tempus.ex eadem. Et infrà. Interim non eſt,meliora propone.] Legendum, Interim dum nõ eſt meliora propone,ex eadem. Et infrà. Si plures habebit ſententias metus.] Habebis antiqua lectio præfert,nõ habebit. Quædam etiam exemplaria habes legunt,non habebit,aut habebis. Et infrà. Cum illic nec ſit quicquam mali.] Illi legendum,non illic, ex eadem. Et infrà. Et tam leuibus te remediis refocillare.] Eadem, focillare agnoſcit, non refocillare. Et infrà. Videbimus utrum ueniet.] Videbimus utrum uincat, eadem. Et infrà. Et mors iſtam uitam honeſtabit.] Eadem partim iſta legit,non iſtã, partim non habet omnino hoc uerbum. Et infrà. Cicuta magnum Socratem confecit.] Scribendum reor. Cicuta magnum Socratẽ fecit. E infrà. Qui ſe quàm maxime ad ambitionẽ parẽt.] Vetus lectio,cũ maxime,non quàm maxime. Lego tunc maxime. EPIST. XIII.

EPIST. XIIII. Et turbam ferarum quàm in uiſcera condat humana.] Sunt codices qui ſicarum legant,non ferarum. Et infrà. Et cruces & eculeos.] Vetus lectio, culeus, non eculeos. Et infrà. Gratioſi timeantur in eo uiri.] Verbum,timeantur,non habetur in eadem. Et infrà. Qui ſeculum pelagus interdum etiam plus quàm timere debeamus exaſperet.] Verba illa, interdum etiã plus quàm timere debeamus,deſiderantur in eadem. Et infrà. Rixa eſt inter competitores.] Lege,unde rixa eſt inter cõpetitores,

ex eadem. Et infrà. Plures competant quàm oderint.] Sunt codices in quibus occiderint legatur, non oderint. Quid si legas, Plures compilant quàm occiderint. Et infrà. Quid tum? alter uincere potest; melior uincere non potest, non potest esse peior qui uictus fuerit melior qui uicerit.] Sunt exemplaria in quibus sic legitur ut recitaui. In aliis diuerso modo. Quid tu alter uincat. Potest melior uincere, non potest non peior esse qui uicerit. In quibusdam est. Quid tibi an alter uincat. Potest melior uincere, nō potest non esse peior qui uincit: quæ lectio uidetur rectior, modo legatur, non uincit, sed uincitur, & sunt quædam exemplaria ubi sic habeatur. Quid tu alter uincat. Potest melior uincere, non potest peior esse qui uicerit. Et infrà. Et misit iratas uoces.] Irritas, non iratas omnis prisca lectio. Et infrà. Et portandus extra forum traheretur.] Scribendum reor deportandus, siue exportandus, non & portandus. Et infrà. An sapienti opera perdenda sit.] Quidam codices, an sapientiora opera perpendenda sit, ut fortè ita restitui posit, an sapienti opera. P. R. impendenda sit. Et infrà. Sed tu quid accidere in medio mari credis.] Scribendum ordine uerborum permutato, sed quid tu accidere, reliqua ex uetere lectione. Et infrà. Propositum est aliena laudare.] In quibusdam codicibus, dare legitur, non laudare.

EPIST. XV. Quodlibet ex his elige usu sit facile.] Vetus lectio quemlibet ex his elige usu rudem facilem. Et infrà. Imminere libro aut tabulis aut pugillaribus.] Verba illa, aut tabulis, non habentur in eadem. Et infrà. Vt non resoluatur, sed ut remittatur.] Scribe, ut non resoluatur, sed remittatur, ex eadem. Et infrà. Quod si uelis deinde quemadmodum ambules discere.] Scribendum cum distinctione. Quod si uelis. Deinde quemadmodum ambules discere. Ita erit sensus apertior, & fauet etiam uetus lectio. Et infrà. Fac in ciues conuitium.] Plerique codices non legunt in ciues, sed uicinis. Codices emendatiores, uitiis. Et infrà. In id ualebit.] In id latus modesta, agnoscit omnis uetus lectio, non in id ualebit. Et infrà Detraxit tibi non pusillum negotium mercedula & munus gratum ad hæc beneficia accedet.] uitiatissimus est locus. Scripta exemplaria modo, unum græcum legunt ubi scriptum est, munus gratum, modo unus Græcus, ut fortè ita legi posit. Detraxit mihi non pusillum negotiū mercedulę unus Græcus ad hæc beneficia accedens, ut pro uno Græco Epicurum accipias, à quo has sententias Lucillio debitas mutuabatur Seneca. Et infrà. Te ipsum ipse antecessisti.] Verbum,

bum, ipsum, superfluit, ex uetere lectione. Et infrà. Ecce hic ultimus dies.] Scribe, Ecce hic ultimus dies est, ex eadem.

EPIST. XVII. Quotidiana meditatione.] Sunt codices qui legant non meditatione, sed lectione. Et infrà. Nec tamen longis.] Nec tam longis uetus lectio. Et infrà. Quod iam de te spem habeam nondum fiduciam.] Particula illa iam, non habetur in quibusdam codicibus. In aliis habetur, sed desideratur, quod. Et infrà. Vt aliqua oblectatione consumatur dies.] Nonnulla exemplaria, ut cum aliqua oblectatione consumatur dies. Et infrà. Si aut consilium meum Deus occupauit.] Sed aut consilium, quidam codices: & si tolerabilis etiam est prior lectio. Et infrà. Aut si repentina aut subita dominantur.] Vetus lectio, aut si repentina uis & subita dominatur. Et infrà. Si bene te noui circumspicies.] Circumspexisti eadem, non circumspicies. Et infrà. Retrahe te à uanis.] Scribe, Retrahe ergo te à uanis.

EPIST. XVII. Vt sufficere nihil agenti posit.] Quædam exemplaria, officere, pro sufficere legunt. Alia ut sufficere in hoc agenti posit. Alia ut sufficere hoc agenti posit. Et infrà. Cum aliqua conclamatum est.] Vetus lectio, cum aliqua ui conclamatum est. Scribendum reor, cum alicubi conclamatum est.

Et infrà. Bene mori non uetat.] Legendum uetet; non uetat, aliâs claudicabit sensus, & sic præfert uetus lectio. Et infrà. Aut ex mercede cõpendium.] Quidã codices, aut ex merce compendium. Et infrà. Illud quoque paupertatem nobis grauem fecerat.] Verbum, quoque tollendum, ex uetere lectione.

EPIST. XVIII. Quo maxime ciuitas desudat.] Eadem, quum maxime ciuitas desudat. Et infrà. Grabbatus ille ferus sit.] Scribe, Grabatus ille uerus sit, ex eadem. Et infrà. Incipe cum paupere habere commercium.] Scribe paupertate non paupere.

EPIST. XIX. Vtinam tibi quidem senescere contigisset.] Verbum, quidem, non habetur, in quibusdam codicibus, nec male.

Et infrà. Nunquam erit tempus.] Scribe, nunquam erit tempus desinendi, ex uetere lectione. Et infrà. Minora erunt omnia & affatim implebunt.] Scribe, sed affatim implebunt, non & affatim implebunt, ex eadem. Et infrà. Et auida felicitas est alienæ auiditati exposita.] Iteranda coniunctio, &: Legendumque, Et auida felicitas est & alienæ auiditati exposita, ex eadem. Et infrà. Quantum ad successum accesserit accedat & metus.] Scribe, accedet ad metus: non accedet & metus, ex eadem.

IN LIB. TERTIVM EPIST.

EPIST. XX. CVm illum inquit uidi nudum. Verbum, inquit, desideratur in uetere lectione. Et infrà. Nec scio ego Epicuri angelus si pauper.] Emenda, nec scio inquit Epicurus si iste pauper, ex eadem. Et infrà. Inest illis sine qua nihil est.] Deest coniunctio, enim, ut sit. Inest enim illis, ex eadem.

EPIST. XXI. Suis literis incidisset.] Eadem partim legit indidisset, partim indicasset non incidisset. Et infrà. Non irritant inquit hi hortuli famem.] Verbum, inquit, desideratur in quibusdam exemplaribus.

EPIST. XXII. Et quidem prudentiores quàm ipse sum ad quos soleo deferre si quid delibero.] Quidam codices, sunt, legunt: non sum. Alii diuerso in totum modo hoc pacto. Equidem ad prudentiores quàm ipse sum soleo deferre. Et infrà. Id est si uerum affectum eorum inspicias.] Exemplaria nonnulla, & si uerum affectum. Et infrà. Vitæ desiderio laboramus.] Cum in fine uitæ desiderio laboramus, antiqua lectio. Corrigendum existimo, quorum in fine uitæ desiderio laboramus.

EPIST. XXIII. Eorũ more qui fluminibus innatant.] Quidam codices, eorũ more quæ fluminibus innatant. Et infrà. Ex quibus alios leuior unda detinuit.] Alia, non alios iidem, & mox infrà ubique ita est corrigendum. Et infrà. Torrens impetus deiecit in mare.] Proiecit in aliquibus legitur codicibus, non deiecit Fidelior mihi uidetur lectio deuexit.

EPIST. XXIIII. Nunquid ultra quicquam corpori timendum est.] Non corpori, sed illi, quidam præferunt codices. Alii fidelius ulli. Et infrà. Vt beneficio eius nihil anteferendum.] Desunt tres dictiones ex omni uetere lectione. Legendumq; ita, ut beneficio eius nihil ante ferendum timendum'ue sit. Et infrà. Quod facere te moneo, sed scio certe fecisse.] Particula, sed, eradenda, ex eadem. Et infrà. Mors nos aut consumit aut exiuit.] Exemplaria quædam non exuit habent, sed emittit: cui lectioni fauet uerbum statim sequens, emisis. Et infrà. Vel ad mortis uel ad uitæ patientiam. At in utrunq; emonendi ac firmandi sumus.] Vetus lectio, uel ad mortem uel ad uitæ patientiam, aut in utrunq; emonendi enim ac firmandi sumus. Et infrà. Sed non temerè, nec cum procursu capiendus est impetus Particula, nec, desideratur in quibusdam codicibus, & quidem ut sentio rectè.

EPIST. XXV. Omnia nobis mala solitudo persuadet.] Vitia legunt nonnulla exemplaria, non mala.

EPIST.

EPIST. XXVI. Prosit ne habituro aliquid si quicquid nolim, quicquid non poßim non posse me gaudeo.] Locus uitiatissimus, uerbis partim redundantibus, partim deficientibus, nec in ullo alio maior exemplarium dissonantia: discußis igitur, & diligenti censura perpensis scriptorum codicum uerbis hanc lectionem elicio, Prosint'ne habituro quæ uelim. Atqui si nolim quicquid non posse me scio gaudio. Et infrà. Quam in finem suum natura soluente dilabi.] Vetus lectio delabi, non dilabi. Et infrà. Totam uitam tracta.] Legendum censeo, tota uita tractata. Nam & exemplar Facundi & Primitiui tractata præfert, non tracta. Et infrà. Finire iam uolebam.] Fidelior uetus lectio. Desinere iam uolebam. Et infrà. Exspecta me pusillum.] Dictio, me, desideratur in nonnullis exemplaribus. Et infrà. Putas me non dicere unde sumpturus sum mutuum.] Puta scribendum, non putas ex uetere lectione.

EPISTOLA XXVII. Hoc denique tibi circa diem mortis præsta.] Aliquot codices. Hoc denique tu tibi ante diem mortis præsta. Et infrà. Dimitte istas uoluptates turbidas magno leuandas.] Scribendum puto luendas, non leuandas. Et infrà. Tam properanter quàm ille Troianos & Achiuos persalutabat.] Sic prior æditio. Corrigo ex exẽplari Facundi & Primitiui, tam perperam, quàm ille Troianos. Et infrà. In quod ipse necesse est uigiles ipse laborem tuum impendas.] Castigatius uetusta lectio, uigiliam habet, non uigiles. Et infrà. In medio uersu excidebat.] Verbo, non uersu, eadem agnoscit. Et infrà. Vt Grammaticos habere analectos.] Eædem analectas habet, non analectos, quam lectionẽ etiam Rhodiginus agnoscit.

EPIST. XXVIII. Magis quis uenerit quàm quo interest.] Veneris eadem non uenerit, Et infrà. Inquire in te.] Eadem. Inquire te in te.

IN LIB. IIII. EPISTOLARVM.

ET in ipsa desperatione extrema remedia tentet.] Malim legere, sed in ipsa desperatione. EPIS. XXIX

EPIST. XXX. Neque cum auditem his dicentibus.] Vetus lectio, neque cum audirem ab his dicentibus.

EPIST. XXXI. Minusq; sibi uinci ac stringere permiserint.] Sic prior æditio. Quædam exemplaria, minusque sibi uitia consurgere permiserint. Et infrà. Ille prudens atque artifex.] Nonnulli codices. Prudens artifex tantum legunt. Laborem si non recuses parum est posse.] Corrige. Laborem si nõ recuses parum

 est

eſt.Poſce,ex uetere lectione. Et infrà. Deum in humano corpore hoſpitem.] Scribe,Deum in humano corpore hoſpitantem,ex eadem.

EPIST. XXXII. Non conuerſari cum diſsimilibus.] Præpoſitio,cum,in omni antiqua lectione deſideratur. Et infrà. Diducimus illam in particulas ac lancinamus.] Eadem laniamus agnoſcit,non lancinamus. Et infrà. Nemo ſibi contigit.] Contingit,eadem : non contigit.

EPIST. XXXIIII. Itaque pars magna bonitatis eſt uelle fieri bonum.] Verbũ,Itaq;,redundat ex eadem. Et infrà. Cuius acta diſcordant.] Aliquot codices,cuius dictis acta diſcordant.

EPIST. XXXV. Si tamẽ re quoq; ipſa lætus eſſe uolo.] Vetus lectio,Sed tamen re quoq; lætus eſſe uolo.

IN LIB. V. EPISTOLARVM.

EPI. XXXVI. Deniq; nihil illi iam liberum eſt, ſpopondit.] Vetus lectio, denique nihil illi iam liberum eſſe ſpopondit. Et infrà. Nec neceſſe eſſet in id comparari.] Scribe, Nec enim opus eſſet. ex eadem.

EPIST. XXXVII. Sacramẽto ligatus es.Deridebit ſi quis tibi dixerit.] Eadem,non ligatus agnoſcit, ſed rogatus, ut ſit rogatus pro interrogatus.Codex tamen Franciſcanus decipit legit,non deridebit,quod nõ diſplicet,quia paulò pòſt ſequitur,nolo te decipi.

EPIST. XXXVIII. Et effuſæ audiente populo.] Vellem legeres audienti,nõ audiente. Et infrà. Idem facit ratio.] Oratio ſcribe,non ratio,ex uetere lectione.

EPIST. XL. Quæ non effundit una, ſed præmit & urget.] Eadem,quæ non effundit imò præmit & urget.Exemplar Pincianum notatum habet in margine legendum eſſe, quæ non effundit una uox, ſed præmit & urget : quàm lectionem probo,quia ſubiicit ſtatim. Plura enim ueniunt quàm quibus uox una ſufficiat. Et infrà. A quo Romana eloquentia exiluit. Quidam codices exiuit,non exiluit.

EPIST. XLII. Sed etiam de iactura. Vetuſta lectio,ſed etiam ubi de iactura. Et infrà. Perdidiſti poſtquam ſaciatus es.] Perdis, non perdidiſti eadem habet rectè , nam iteratur confeſtim idem uerbum, perdis.

EPIST. XLIII. Eo tibi die diligentius uiuendum eſt.] Codex Franciſcanus addit compluſcula uerba, hoc pacto. Quanto diligentius uita tua,pro honoris faſtigio quæritur,tanto tibi diligẽtius uiuendum eſt.

EPIST. XLIIII. Si ad uetera te reuocas.] Verbum, te, superuacaneum est, ex uetere lectione.

IN LIB. VI. EPISTOLARVM.

VEllem inquis magis cõsilium mihi quàm libros dares.] Locus manifestè præpostere scriptus. Lego, Vellem inquis magis libros mihi quàm consilium dares. EPI. XLV.

EPIST. XLVII. Ex his qui ad te ueniunt.] Scribendum à te, non ad te, ex uetere lectione. Et infrà. Eruditã manum frustra excutit.] Quidã codices, eruditã manũ in frusta excitat. Et infrà. Tu tam illum ingenuum uidere potes quàm ille te seruum.] Lege cõmutatis dictionibus. Tam tu illum uidere ingenuũ potes, quàm ille te seruũ: ex uetustis exemplaribus. Et infrà. Itaq; inquit prorsus colant.] Scribe, Ita inquã prorsus colant: ex eisdem. Et infrà. Verberibus multa admonentur.] Vetus lectio, uerberibus multa amouentur. Puto corrigẽdum, uerberum mulcta amouetur. Quid si legas, Verberibus muta admonentur, seu amouentur. Et infrà. Sic exardescunt, sic sæuiunt.] Sic excandescunt sic sæuiunt, eadem. Et infrà. Diutius te me morari nolo.] Verbũ, me, redũdat ex eadẽ. Et infrà. Et permanent.] Coniunctio, &, nõ habetur in eadẽ.

EPIST. XLVIII. In diuersum. Ecce sapiẽtia & stultitia discedunt.] Error in ordine. Lege per maiorem. In diuersum ecce sapientia & stultitia discedunt, ex eadem. Et infrà. Quod in re tam seria senes ludimus.] Superfluit uerbum, quod, ex eadẽ. Illud notandum in plerisq; antiquorum exemplarium connecti hanc epistolam cum sequente, & unam esse, non duas.

EPIST. XLIX. Fidem præsta quantũ potes. Ergo mi Lucili reduc te ab istis exceptionibus.] Erratũ est in ordine & dispunctione uerborũ. Corrige, fidẽ pręsta. Quantũ potes ergo mi Lucili.

EPIST. L. Aut seruuli familiaris amissio.] Admisio crediderim legendũ potius quàm amisio. Et infrà. Nobis satis resistentem.] Quædam exemplaria, non satis resistentem. Et infrà. Aetatis nostræ portio est.] Scribe, Aetatis nostræ bona portio est, ex uetere lectione. Et infrà. Aduersus hæc me doce, aliquid affer, ne mortẽ fugiam.] Corrigo, aduersus hæc me doce aliquid. Effice ne mortem fugiam: ex eadem.

IN LIB. VII. EPISTOLARVM.

AEtnam & illum nobilissimum Siciliæ montem.] Coniunctio, & superuacanea est in plerisq; exemplaribus. Et infrà. aspicere tot genera cymbarum.] Verbum aspicere, desideratur in uetere lectione, alioquin aspiceret legendũ erat. Et infrà. Quam EPIST. LII.

ibi unam noctem anxius ipse duxisset. Scribendum, quod in una nocte manu sua ipse duxisset, ex eadem. Et infrà. Et paulò pòst extirpa, non exturpa legendum.

EPIST. LIII. Sed quomodo aut quando nos ab illa reuellemus.] Posterius pronomen, nos, redundat ex eadem, & bona pars exemplarium reuellemur legit, non reuellemus. Et infrà. Quosdam ait Epicurus ad ueritatem sine ullius adiutorio exisse, fecisse sibi ipsos uiam.] Exemplar Facundi & Primitiui. Quosdam Epicurus ait ad ueritaté contendere sine ullius adiutorio. Ex se fecisse sibiipsis uiã. Quid si legas, ex his se fecisse sibi ipsi uiam. Nam Epicurus gloriabatur, autore etiam Cicerone, nullo usu fuisse præceptore. Tanto magis quod secundæ notæ exemplum attulit Metrodorum tertiæ Hermachum, ut uerisimile sit primæ notæ exemplũ non fuisse prætermissurum. Et infrà. Alterum puram aream accepit.] Scribendum arbitror. Alterum dura area accepit.

EPIST. LV. Et huiusmodi exhortationibus tacitis.] Deest uerbum, scilicet, ut sit, & huiusmodi exhortationibus tacitis, scilicet ex uetere lectione. Et infrà. Nihil cogito de die tuto.] Scribendum toto, non tuto, ex eadem.

EPIST. LVI. Et de ignauiæ uitio uitando.] Lege, & de ignauo otio uitando, & ex eadem. Et infra. Debilitatem nobis induxere delitiæ.] Indixere non induxere, eadem. Et infrà. Amicitiæ Asinii Galli.] Scribe, amicitia, non amicitiæ, ex eadem. Et infrà. Et altera usque in occidentem tenet.] Coniunctio, &, superuacanea est, ex eadem: & tenetur, non tenet legunt pleraque exemplaria. Quid si legas torretur, non tenetur. Et infrà. Prata bona medius riuus diuidit.] Prior æditio. Prata noua medius riuus diuidit. Exemplar Facundi & Primitiui. Platanos medius riuus diuidit. Exemplar Franciscanum. Plata noua medius riuus diuidit. Lego, Platanona medius riuus diuidit.

Et infrà. Manus ad parata porrigitur.] Quidã codices priuata, non parata. Et infrà. Vt Baias neget.] Baiis, non Baias scribendum, ex uetere lectione. Et infrà. Animus est qui sibi cõmendat omnia.] Verbum, sibi, desideratur in emendatioribus exẽplaribus.

EPIST. LVII. Cum in aliquem inertem & hac Plebeia functione contentum incidi.] Scribendum existimo alipten, non aliquem, & unctione codex meus familiaris habet, nõ functione. De alipte Iuuenalis, cuius uerba mire cum uerbis Senecæ congruunt. Et infrà. Si uerò Pellicrepus superuenerit.] Pelicerpus, nõ pellicrepus legũt duo antiqua, & correctissima exẽplaria, ut sit qui pilos euellit.

euellit. Et infrà. Tabulas experitur & tibias.] Legendum forte non tabulas,sed tubas. Et infrà. Animum non cogo sibi intentum esse.] Scribe, Animum enim cogo sibi intentum esse, ex uetere lectione. Et infrà. Et ferrarium uicinum.] Ferrarium, eadem,non serrarium. Et infrà. Et ideo ad rerum actus exercitandi.] Legendum, ex eadem, excitandi, non exercitandi. Et infrà. Ad uocem ex accidenti erigitur.] Eadem, ad uocem & accidentia erigitur. Et infrà. Arietata in arma agminis densi.] Inter, non in,eadem. Et infrà. Et carere conuitio.] Quidam codices conuictu,non conuitio. Et infrà. Et experiri & exercere me uolens.] Prior coniunctio, &, redundat: & uolui lego non uolens, utrumq; ex uetere lectione.

EPIST. LVIII. Et tantum luti tota uia fuit.] Eadem, sed tantum luti tota uia fuit. Et infrà. Non ut nos per tenebras uideamus.] Pronomen nos non habetur in eadem. Et infrà. Itaq; & uultum adducet ad tristitiam.] Castiorem lectionem putamus abducet quàm adducet. Et infrà. Vigiliarium ruat an mons.] Vetus lectio uigilarium,non uigiliarium. Et infrà. Adeo non effectus sed efficientiam timor spectat.] Sunt exemplaria quæ non efficientiã,sed efficatiã præferunt. Opinor scriptũ fuisse,adeo non effectum,sed effectus causam timor spectat. Deinde librariorũ inscitia duas dictiones in unã coaluisse,scilicet effectus causam in efficaciã siue efficientiã. Et infrà. Permanere nõ posse.] Corrigẽdũ reor permeare nõ posse. Sequit̃ eñ quia nõ fuerit illi exitus liber.

IN LIB. VIII. EPISTOLARVM.

CICERONEM auctorem huius uerbi habeo.] Castigandum existimo, Ciceronem auctorem usia uerbi habeo, quod sequentia monstrant. Et infrà. Natura continens fundamentum omnium.] Naturam,non natura pleraq; legunt exemplaria. Et infrà. Sed id si necesse est ponam quod esset.] Ex uetere lectione lege, sed ita necesse est ponam quod est. Et infrà. Esse aliquid genus & speciem.] Sic prior æditio. Eadem. Esse aliud genus esse & speciem. Et infrà. Canis est species.] Verbum, est, non habetur in eadem. Et infrà. Quædam anima carent.] Eadem. Sed sunt quædam quæ anima carent. Et infrà. Primum genus Stoicis quibusdam uidetur. Sed quare uideatur subiiciam.] Exemplar correctissimum Facundi & Primitiui loco illius particulæ,sed,habet,quod,ut sit legendum. Primum genus Stoicis quibusdam uidetur,quod. Quare uideatur subiiciam,hoc sensu. Visum esse Stoicis primum genus non esse,quod est,quia natura complectatur, EPIST. LIX.

ctatur, etiam quæ non sunt, sed tantum, quod. Et infrà. Quæ sunt interrogas. Proprie Plato ideas uocat.] Vetus lectio. Quæ sunt interrogas? Propria Platonis supellex est. Plato ideas uocat. Et infrà. Ex quibus omnia quæ sunt fiunt.] Secus eadem, ex quibus omnia quæcunq; uidemus fiunt. Et infrà. Eorum quæ naturaliter fiunt.] Eadem, eorum quæ natura sunt. Et infrà. Exemplar picturæ tuæ habeo.] Scribe, te, non tuæ, ex eadem. Et infrà. In idem flumen bis descendimus, & non descendimus.] Bona pars exemplarium breuius. In idem flumen bis descendimus, ut putem legendum addita negatione. In idem flumen bis non descendimus. Sententia Aristoteli & aliis memorata. Et infrà. Tanquã semper futura ac semper habituri.] Vetus lectio, tanquam aut semper futura, aut semper habituri. Et infrà. Hac ratione uitium corporis uincat.] Scribe, ac, non hac, ex eadem. Et infrà. Potest tamen aliquatenus nostra quoque prouidentia prorogare huic corpusculo moram.] Scribendum reor, posse tandem aliquatenus nostra quoque prouidentia longiorem prorogari huic corpusculo moram. Et infrà. Vtrum fex uitæ hæc sit.] Scribe, utrum ea fex sit reliqua tollenda ex uetere lectione.

EPIST. LX. Opinione falsi boni immoderatam & immodicam.] Legendum, opinione falsi boni motam immoderatam & immodicam, ex eadem, Et infrà. Inuenio tamen translationes uerborum, ut non temerarias, ita non indecoras. Ita quæ periculum sui fecerint.] Breuius pleriq; codices. Inuenio tamen tralationes uerborum, ut non temerarias ita quæ non periculum sui fecerint. Alii sic. Inuenio tralationes uerborum, ut non temerarias, ita quę periculum sui fecerint, & paulo post mouet, scribe, non mouit. Et infrà. Namq; ut supremam falsa inter gaudia noctem egerimus. Nosti eos totã luxuriari noctem inter falsa gaudia. Et quidem tanquã supremã agunt.] Lego, Namq; ut supremã falsa inter gaudia noctẽ egerimus nosti. Omnẽ luxuriosi noctem inter falsa gaudia, & quidem tanquam supremam agunt: ex uetere lectione.

EPIST. LXII. Quia quamdiu futurum hoc sit non minus pendo.] Quidã pro uerbis illis, non minus pendo, nemini pando legunt. Quid si scribas non animi pendeo. uel certe minimi pẽdo.

EPIST. LXIIII. Desine beneficium naturæ male interpretari.] Omnis antiqua lectio, fortunæ agnoscit, non naturæ, quæ scriptura uidetur confirmari uerbis sequentibus, maiorem ipsi nobis iniuriam fecimus, quàm à fortuna accepimus. Et infrà. Quia ab hominibus dictũ est.] Omnibus lege, nõ hominibus, ex eadẽ.

EPIST.

EPIST. LXV. Sed hæc tantum morbis & temporibus aptanda sunt.] Modis legendum, non morbis ex eadem. Indicant id etiam uerba auctoris paulo post. Teras ista oportet & eligas tempus, adhibeas singulis modum.

EPIST. LXVI. Esse debet ergo unde aliquid fiat. Deniq; à quo fiat.] Scribe, Esse ergo debet unde aliquid fiat. Deinde à quo fiat, ex eadem. Et infrà. Nulla sine motu ars, nulla mutatio est.] In quibusdam codicibus imitatio habetur, non mutatio. Et infrà. Ne hoc quidem tempus ut existimas perdo.] Lege, Nec ego hoc quidem tempus, ex uetere lectione. Et infrà. Quemadmodum artifices ex alicuius rei subtilioris intentione quæ oculos defatigat.] Scribendum, quemadmodum artifices cum alicuius rei subtilioris intentione oculos defatigant, ex eadem. Quidam tamē codices non intentione, sed inspectione præferunt. Cui lectioni suffragantur uerba, quę non multo post habentur. Interdices mihi inspectionem rerum naturæ, & paulo ante calcem, & illa de qua modo loquebamur inspectio. Et infrà. Et uelut sacramento ligatus.] Rogatus, non ligatus, eadem. Et infrà. An sæpe nascendum, quo hinc iturus sim.] Legendum reor, an sæpe. Nesciam quo hinc iturus sim. Et infrà. Et nunc cum hæremus.] Vetus lectio, & nunc tamen dum hæremus.

IN LIB. IX. EPISTOLARVM.

SCILICET uirtutem incapacem augmenti uel decrementi.] Vetus lectio, detrimenti, non decrementi, cui fauere uidentur uerba quæ sequuntur infrà. Mortalia minuuntur, cadunt, deteruntur, crescunt, exhauriuntur, implentur. Et infrà. Gratior est pulchro ueniens è corpore uirtus.] Eadem, gratior & pulchro ueniens in corpore uirtus. Bona tamen exemplarium pars ita habet ut impressa lectio. Et infrà. In similitudinem sui adducit & cingit.] Rectior lectio, in similitudinem sui abducit & fingit. EPI. LXVII.

Et infrà. Minuuntur cadunt.] Mallem legeres eminent cadunt. Nam & quæ sequuntur continuo per oppositum dicta sunt, deteruntur crescunt, exhauriuntur implentur. Et infrà. In exitium ipsas sui uerti.] Suum, non sui, omnis antiqua lectio. Et infrà. Libertas, constantia, æquanimitas.] Liberalitas, non libertas, eadem. Et infrà. Inter gaudium & dolorem inflexibilemq; patientiam.] Exemplar Franciscanum, inter gaudium & dolorum inflexibilem patientiam. Et infrà. Plurimum quantum ad illa.] Vetus omnis lectio, plurimum inter illa. Et infrà. Naturalis animi remissio.] Scribe, naturalis est animi remissio, ex eadem. Et infrà.

frà. Alterius in gaudio positi, alterius inter tormenta fortißime stantis.] Exemplar peruetus & correctum, unius in conuiuio iacentis, alterius inter tormenta fortißime stantis. Et infrà. Ergo tuam quoque uirtutem non magis laudabis.] Scribe, Ergo tua quoque uirtus non magis laudabilis, ex uetere lectione. Et infrà. Quàm breuem aut modicum.] Lege, quàm breuem & modicũ, ex eadem. Et infrà. Falsa multum habent uani.] Scribendum, Illa falsa multum habent uani, ex eadem. Et infrà. Quam multo reparata sanguine.] Castigandum censeo, quàm multorum parta sanguine. Et infrà. Vi quadam & patientia educta.] Exemplar Franciscanum, ui quadam patientiæ inducta. Et infrà. Maiora esse aliis possunt.] Idem exemplar possent agnoscit, non possunt.

Et infrà. Et ut calamitatem fortiter ferat.] Particula, ut, redundat ex uetere lectione. Et ultra. Vt male laxandos articulos exoletis meis porrigam.] Nonnulla exemplaria, laxandos tantum habent: non, male laxandos. Alia rectius malaxandos, hoc est molliẽdos à uerbo græco tractum. Hoc melius quàm malacizandos.

EPIST. LXVIII. Nondum me committo frigido ueri.] Exemplar Franciscanum, aëri legit, non ueri. Et infrà. Adhuc uigor est eius in frigore.] Corrigendum puto, adhuc rigore eius infringor. Et infrà. Itaque maior pars in uestimentis degitur.] Scribendum reor, non uestimentis, sed stramentis: hoc est in cubili. Sequitur enim quod me lectulo affixit. Et infrà. Quasi colloquor tecum.] Colloquar, non colloquor, uetus lectio. Et infrà. Omnium nostrorum fortem tolerantiam.] Scribe, tormentorum, non nostrorum. Tum ex uetere lectione, tum quod subiicit tormentorum fortis patientia. Et infrà. An feliciter, quod agis?] Quidem, non quod, eadem.

EPIST. LXIX. Si non præcepto ad exemplum.] Exemplar meum, si non præcepto at exemplo. Et infrà. Depono hoc apud te.] Depone quidam codices, non depono. Et infrà. Atq; etiam aliud proposito tuo nomen impone, ualitudinem & imbecillitatem uocato desidiam.] Vetus lectio, Atqui aliud proposito tuo nomen impone. Valitudinem & imbecillitatem uocato & desidiam. Et infrà. Tanti est ab hominibus uinci.] Inuerte dictiones. Est tanti ab hominibus uinci, ex uetere lectione; etsi nonnulli codices præferant omnibus, non hominibus. Plus habeo gratiæ.] Habet, non habeo in eadem inuenies. Illud notandum, putare me ordinem uerborum hoc loco perturbatum haberi, legendaq; esse omnia ad hunc modum. Ille clientum turba. Cuius turbę

par

par esse non possum plus habet gratiæ. Est tanti ab hominibus uinci dum à me fortuna uincatur. Et infrà. Iam disputauit.] Quid si legas. Iam dispumauit, quia subdit primo feruore adolescentiæ: est enim metaphora sumpta à musto. Et infrà. Hoc est breuis huius boni tẽpus.] Verbũ, breuis, nõ habetur in uetustis codicibus.

EPIST. LXX. Nedum si tam breue tempus per interualla discindimus.] Exemplar antiquum, nedum si tam breue temporis interuallum discindimus.

IN LIB. X. EPISTOLARVM.

ET quemadmodum Vergilius noster ait in mari terræq; urbesq; recedunt.] Erratum in ordine uerborum.] Lege, Et quemadmodum in mari ut ait Vergilius noster terræq; urbesq; recedunt: ex uetere lectione. Et infrà. Stultitia est timore mortis mori.] Eadem addit complufcula uerba hoc pacto Si ibi commodaret stultitia esset. Stultitia est timore mortis mori. Et infrà. Quam illo seculo quisquam sperare poterat, at ipse quum æger à senatu.] Lego ex eadem, quam illo seculo quisquam sperare poterat, aut ipse ullo. Quum æger à senatu. Et infrà. Non sanè frequentibus obsequiis.] Exemplar Facundi & Primitiui, exequiis legit, non obsequiis. Et infrà. Vtrum conscisceret mortem.] Vetus lectio, utrum consciscerct sibi mortem. Et infrà. Alia enim exercent fortasse in superuacuum.] Exercentur, legendum non exercent, ex eadem. Et infrà. Nunquam à nobis exiget huius uirtutis experimentum.] Scribo contra omnia exemplaria exegit, non exiget, quia præcedit permansere diuitiæ & sequitur superstites fortuna seruauit. Et infrà. Huius unius rei usum qui excitet dies ueniet.] Exemplar Franciscanum exigat habet, non excitet, rectissimè: dixerat enim paulo ante, nũquam à nobis exegit huius uirtutis experimentum. Et infrà. Cumq; cõmodo mori non licuisset.] Non commodo, sed quo modo omnia scripta exemplaria præferunt, ut putem omissum fuisse librariorũ incuria uerbum aliquod necessariũ ad cõplementũ sentẽtiæ. Et infrà. Et in præclusis faucibus spiritũ elisit.] Præpositio, in, superuacanea est, ex eisdẽ. EPIST. LXXI.

EPIST. LXXII. Ergo consilium sub die nasci debet.] Venustior lectio antiqui exemplaris sub diem, quàm sub die. Et infrà. Summum est quod honestum est.] Scribe, Summum bonum est quod honestum est: ex omni antiqua lectione. Et infrà. Qui animum minuta docendo dimittunt.] Legendum demittunt, non dimittunt: ex eadem. Et infrà. Et hanc summam dixit esse sapientiam.] Coniunctio, &, superuacanea est ut reor: & uerbum sequẽs, inquit,

inquit,mutandũ in,inquam.Bisq; idem admissus est error,nisi nos potius erramus. Et infrà. Eodem natura demittit.] Omnis uetus lectio dimittit. Et infrà. Rigidari quidem amplius intendi non potest.] Exemplaria pleraq; cum impressa lectione rigidari præferunt. Alia rigida est,ut considerandum lectores habeant, an ita legi commode posit.Rigida esse amplius non intendi potest. Et infrà. Nec quæ illa quidem fiunt.] Vetus lectio, nec quæ ab illa quidem fiunt. Et infrà. Qui suprà fortunam extat.] Scribe, quàm qui suprà fortunam extat:ex eadem. Et infrà. Vbi ergo est origo calamitatis.Vbi illud malũ uerũ est.]Scribendum,Vbi ergo est calamitas?Vbi illud uestrũ malum est ? ex codice antiquo. Et infrà. Si ista animũ detrahunt.] Distrahunt, non detrahũt,in eodẽ habetur codice. Et infrà. Omnia quæ uirtute cõtracta sunt.] Quædam exemplaria contenta sunt, præferunt:non cõtracta sunt.

EPIST. LXXIII. Liquebat mihi si rem edicerẽ per se,sed diu non retentauit memoriam meam.] Exemplar Franciscanum, liquebat mihi sic rem edidisserã,sed diu non retentaui memoriam meã. Et infrà.Quædam enim sunt quæ posses & incise scribere.] Codex Facundi & Primitiui non incise legit, sed in circo. Alii in cisio,quã lectionẽ probo,est enim cisiũ genus uehiculi gestatorii auctore Nonio Marcello,nec posses,legendũ,sed posis. Et infrà. Sapientis uerò contexitur gaudiũ,nulla rumpitur fortuna.] Vetus lectio.Sapientibus uerò contexitur gaudiũ.Nulla rumpitur causa. Nulla fortuna. Et ultrà.Aliquo incõmodo afflatur.] Melior lectio aliquando,quàm aliquo. Et infrà. Hæc est etiã quæ æterna cõmendet.] Veteres codices.Hæc etiã est quæ externa cõmendet. Et infrà.Ad rapinã alterius erecti & attoniti.] In quibusdã exẽplaribus,attenti habetur, non attoniti. Et infrà. Quã non quidẽ attigerunt.] Contigerunt uetus omnis lectio,non attigerunt. Et infrà. Cũ medios quoq; sequatur fructus suus.] Prior æditio fluctus,nõ fructus,quod nõ displicet : quia præcesit, iã in portu sunt. Scipti quoq; codices eam lectionem agnoscunt.

EPIST. LXXIIII. Animosius à mercatore quàm à uectore.] Adde coniunctionem,&,ut sit & animosius,ex eisdem.

EPIST. LXXV. Illa uerò maxima est ex omni mortaliũ populorũ turba miserorũ.] Emẽda. Illa uerò maxima ex omni mortaliũ populo turba miserorũ,ex eisdẽ. Et infrà.Circa premiũ rixa est.] Primũ,nõ premiũ:eadem. Et infrà. Aliquos spes uana delusit.]Lege inuadendiq; aliquos spes uana delusit:ex eisdẽ. Et infrà. Aut inde fallimur.] Omnia quæ legerim exemplaria ita habent

præter

præter unum Franciſcanum in quo legitur, aut decipimur aut fallimur. Et infrà. Quicunq; beatũ eſſe ſe conſtituet.] Vetus lectio. Quicũq; beatus eſſe cõſtituet. Et infrà. Et ut lingua noſtra loquar producta.] Coniunctio &, non habetur in eadẽ. Et infrà. Niſi tẽperatur præmit.] Corrigẽ, niſi tẽperat premit: ex eadẽ. Et infrà. Ad conuerſationẽ uniuerſi pertinere.] Scribe conſeruationẽ, non conuerſationẽ: ex eadẽ. Et infrà. Quod negatis ullum eſſe aliud honeſto bonum.] Legendũ, quod negatis ullum eſſe aliud ab honeſto bonum. Alia exemplaria, quod negatis ullũ eſſe aliud bonum quàm honeſtũ. Et infrà. Quare ſi amicũ bonum amiſi.] Si ſuſtinetur particula, quare, per interrogationẽ legatur ſententia neceſſum erit, ut ſit reſpõſio. Si amicũ bonum amiſi, ſed in antiquiſſimo & correctiſsimo exẽplari diui Frãciſci quod ſubinde aduoco nõ habetur, quare. Et infrà. Quod ſi quæris.] Scribendũ per interrogationem. Quid ſit quæris? ex uetere lectiõe. Et infrà. Quid illos quoq; bonos fecerat uirtus.] Lego, quod illos bonos fecerat uirtus: ex eadẽ. Et infrà. Non facit collectio amici ſapientiorem.] Amicorum lege, non amici: ex eadem. Et infrà. Siue circa ſenectutem finitus eſt.] Citra legendum, non circa, ex codicibus Pincia. & Facund. ac Primit. Et infrà. Et nullo actu pigritia.] Corrige, & in ullo actu pigritia: ex uetere lectione.

EPIST. LXXVI. Multum tamen operis impendi uerbis nõ oportet.] Legendum operæ, non operis: ex eadẽ. Et infrà. Quid aures meas ſcalpis, quid oblectas. Aliud agitur. Vrendus, ſecandus, abſtinendus ſum.] Scabis, non ſcalpis: & abſcindendus, non abſtinendus in quibuſdam habetur exemplaribus. Et infrà. Poſtquam hæc animum implicuerunt & perpetua eius mala eſſe cœperunt.] Nonnulli codices, Hæc cùm ſemel ceperunt animum implicuerunt, & perpetua eius mala eſſe cœperunt. Et infrà. Aſsidua & uetus ptyſim.] Legendum reor phthiſim, non ptyſim: & mox paulò, profecere, non præfecere. Et infrà. Iam non ſollicitatur libidine, ſed tolerat etiam nunc ambitionem.] Sic prior æditio, Corrigendum. Iam non ſollicitatur libidine etiam nunc ambitionem ſentit: ex uetere lectione. etſi quidam codices legant, Iam non ſollicitatur libidine, at etiam nunc ambitione. Et infrà. Optima & noxa carentia expectant nos, ſi ex hac aliquando fece in illud euadimus ſublime & excelſum. Tranquillitas animi eſt expulſis erroribus abſoluta libertas.] Scribe, Optima noxa carent. Expectat nos ſi ex hac fece in illud euadimus ſublime & excelſum tranquillitas animi & expulſis erroribus abſoluta libertas: ex collatione &

diligenti excuſsione ueterum codicum.

EPIST. LXXVII. Et quidem quintum iam diem habeo ex quo in ſcholam eo.] In nonnullis exemplarib. equidem habetur, non & quidẽ, ſed omnino ſuſpecta mihi tota hæc lectio, mallemq; legeres ſic, & quidem quintus iam dies abiit ex quo in ſcholam eo: etſi nullus antiquus codex faueat. Et infrà. Si hoc unum ſenectutem meã decet.] Scribendum reor dedecet non decet. Et infrà. Metronactis petenti domum.] Petentibus non petenti: uetus lectio. Et infrà. Illud quidem factum eſt & hoc ingenti ſtudio quis ſit Pitaules bonus iudicatur.] Caſtiga, Illud quidem ingenti ſtudio quis ſit pitaules bonus iudicatur: reliqua ſuperuacanea ſunt, ex eadem. Et infrà. Honor afferetur.] Caſtigatũ exemplar offeretur habet, non afferetur. Et infrà. Vnum eſt bonum quod honeſtum.] Lege, unum enim eſt bonũ quod honeſtum: ex uetere lectione. Et infrà. Et ut in artum quæ dicta ſunt contraham.] Particula, ut, redundat: ex eadem. Et infrà. Et ſapor uinũ.] Coniunctio, &, delenda ex eadẽm. Et infrà. Quare fortia dorſo iumenta ſint quæris.] Quam legendum, non quare: ex eadem. Et infrà. Nec cui argenteum roſtrum eſt.] Scribe, nec cui argẽteum, aut aureum roſtrũ eſt: ex eadem. Et infrà. Velox & non ſentiens uentum.] Expende an ſit aptior lectio uelox & conſentiens uento. Et infrà. Etiam ſi ſtatim facturus hoc eris.] Lege, etiã ſi non ſtatim facturus hoc eris: ex uetere lectione. Et infrà. Interdum ex re pulcherrima.] Scribendũ puto per maiorem. Interim ex re pulcherrima. Et infrà. Sed ille quoq;.] Lege per maiorem. Sed & ille quoq;: ex uetere lectione. Et infrà. Et parũ grate exiſtimatio ciuium reſpondebit tibi. Iſta omnia extra opus meũ ſunt.] Corrige, & parum grata exiſtimatio. Reſpondebit tibi, Iſta omnia extra opus meum ſunt: ex eadẽ. Et infrà. Cum baſi illum ſua metire, paruus pumilio licet in monte conſtiterit.] Corrigendũ ex eadem, cum baſi illum ſua metiris. Non eſt magnus pumilio, licet in monte conſtiterit. Et infrà. Sciebam hæc mihi reſtare.] In quibuſdam codicibus notatum inueni in margine legendum eſſe, Neſciebam, non ſciebam. Sed poteſt tolerari ſciebam, ſi legatur per interrogationem ducentem ad negationem.

IN LIB. XI. EPISTOLARVM.

EPIS. LXXVIII. NOn enim certus numerus quem debeas explere finitur.] Emendandum reor, Non enim certus numerus cætera? ut ſit interrogatio.

EPIST. LXXIX. Non minus me hercule quã capitis ipſius,

ſed

ſed quo incitatior eſt.] Vetus lectio. Non minus me hercule quã capitis ipſius ſi incitatior eſt. Et infrà. Animum deducit à corpore.] Diducit uerior lectio, quàm deducit. Et infrà. Corpus tuum ualetudo tenet.] Dictio, tuũ, ſupernacanea eſt, ex uetere lectione: generalis eſt enim ſententia. Exemplar Facundi & Primit. Corpus cum ualide tenet. Et mox paulo moratur ſcribe, non morantur. Et infrà. Quantumlibet ſit illud.] Nonnulli codices, quantulum licet ſit illud.

EPIST. LXXX. An omnis tempeſtas atq; mare illud contorqueat.] Aequè, non atq;, Vetus lectio: etſi quędã exemplaria legant: an omnis tempeſtas atq; flatus mare illud contorqueat. Et infrà. Quicquid illo freti turbine.] Sunt codices in quibus nõ habeatur uerbũ freti. Et infrà. Quod aliquando longius nauigantibus ſoleat oſtendi.] Scribe ſolebat, non ſoleat: ex uetere lectione. Et infrà. Fumo quoq; per diem ſegnior.] Legendum puto, ſegniore, non ſegnior. Et infrà. Foratum pluribus locis ſolum.] Quædam exemplaria perforatum legunt, non foratum. Et infrà. Retractaturus ingenii tui uires.] Retracturus omnis priſca lectio, non retractaturus. Et infrà. Detrahat aſsidua uis ignium.] Expende an legendum ſit deterat potius, quàm detrahat, Et infrà. Non ruina inferius adducet.] Vetus lectio abducet agnoſcit, non adducet. Et infrà. Circa quas delituerat.] Apud quas delituerat, emendatiores habent codices. Et infrà. Nunquid nõ opinio eius emicuit.] Vetus lectio enituit habet, nõ emicuit: & poſt paulo enituiſſe, nõ emicuiſſe. Et infrà. Qui uoluiſſent per eadẽ ire ueſtigia.] Addẽda cõiunctio, &, ut ſit, & qui uoluiſſent: ex eadem.

EPIST. LXXXI. Ad ſphæromachiam auocauit.] Scribendum arbitror, ſphyromachiã, non ſphæromachiã, hoc eſt calcium ſiue talorum pugnã, ut ſequentia uidentur probare, ſi corpus perduci exercitatione ad hanc patientiã poteſt, qua & pugnos pariter & calces nõ unius hominis ferat. Et infrà. Nõ alleuabatur uelũ.] Alleuabitur uetus lectio, nõ alleuabatur. Et infrà. Qui nobis partes quas male agamus aſsignat.] Scribe, qui nobis partes has quas, ex eadẽ. Et infrà. Latius incedit.] Scribendũ reor, laxius, non latius. Et infrà. Quod de aliis loquor.] Emendatiora exemplaria. Quid de aliis loquor? ut ſit interrogatio.

EPIST. LXXXII. Fœneratorẽ nõ fugat à foro coactor.] Quædam exẽplaria non coactor habent, ſed tortor ut legendum putẽ, coctor, qui aliàs dicitur decoctor. Et infrà. Quãuis iniurię præpõderent: tamen beneficiis donetur cũ quod ex iniuria ſupereſt

plus nocuit,ſed prius profuit.] Scribendũ per maiorem. Quamuis
iniuria præponderet:tamen beneficiis donetur quod ex iniuria ſu-
pereſt. Plus nocuit,ſed prius profuit:ex uetere lectione. Et infrà.
Vtiq; dum prope ſibi eſt reddere beneficiũ & pẽſare ab accepto.]
Exemplar Facundi & Primit.utiq; dum propè eſt ab accepto, reli-
qua ſuperfluunt. Et infrà. Quantũ autẽ exiſtimas intereſſe, utrũ
aliquis quod dederat receperit,uel quod præſtauit ſumpſerit.] Ve-
tus lectio,& breuior,& correctior. Quantũ autem putas intereſſe,
utrũ aliquis quod deerat,ſed quod præſtabat ſumpſerit:reliqua non
habentur. Et infrà. Etiam ſi multũ erit, ſed ſi id donari ſalua pie-
tate ac fide poterit,remittet.] Scribe per maiorẽ, Etiã ſi multum
erit,etſi id donari:ex caſtigatiſsimo codice. Et infrà. Quàm qui
cùm maximè obligatur.] Lege ex exemplari diui Pauli Pinciani,
quàm qui accipiens cũ maxime obligatur. Et infrà. Et illa cre-
ſcunt mora.] Videtur ſcribendũ, At illa creſcunt mora. Et infrà.
Noſtrũ enim hoc bonũ quemadmodũ iuſtitia non eſt, ut uulgo
creditur ad alios pertinens.] Corrigendũ reor mutato uerborum
ordine. Noſtrũ enim hoc bonũ eſt,non quemadmodũ iuſtitia ut
uulgo creditur ad alios pertinens. Et infrà. Nec ulla miſeratio
cõtingit his qui patiuntur iniurias.] Legendũ exiſtimo,cũ patiun-
tur,non qui patiuntur:aliàs nullũ elicies ſenſum. Et infrà. Nemo
ſi ingratus eſt nõ miſer erit, non differo illum, ſtatim miſer eſt.]
Corrigendũ ex codice Franciſcano,reliquos enim deprauatos in-
uenio, Nemo ſi ingratus eſt miſer erit. Non differo illum. Statim
miſer eſt. Et infrà. Quod peſsimũ ex illa eſt,& ut ita dicã ſpiciſ-
ſimum.] Legendũ reor,peſsimũ, non ſpiciſsimũ:formauit enim ſu
perlatiuum à ſuperlatiuo,ut apud Græcos primiſsimus, ipſiſsimus.
Et infrà. Illud autẽ uenenũ.] Verbũ,autem,tollendum,ex uetere
lectione. Et infrà. Sed nec quærit cui imputet caſum.] Dele uer
bum,ſed,ex eadẽ. Et infrà. Et hoc facit quod qui poſt tabulas ac-
cepto quidẽ præſtauerant uſurã. Vel hi remittunt uel tabulas nouas
ſoluunt.] In duobus fideliſsimis exẽplaribus Franciſcano & Facun
di ac Primitiui multa ex his uerbis non habentur ni fallor rectiſ-
ſimè. Legitur in his ad hunc modũ, Et hoc facit quod qui poſt ta-
bulas nouas ſoluunt:reliqua deſiderantur. Et infrà. Cogitamus
non quid impetratũ, ſed quid petendum ſit.] Scribe impetrandũ,
non petendum,ex exemplari diuæ Mariæ Salmanticenſis. Et in-
frà. Sic & in hoc fidem populo demus.] Vetuſtum exemplar, ſic
& hoc fidei populi credamus. Et infrà. Quam me beneficii uio-
lati pudere.] Sic plerique habent codices caſtigatiores, quàm be-
neficii

neficii oblati pudere.

EPIST. LXXXIII. Nunc ſic excipe.] Fidelius in quodam antiquo exemplari. Nunc ſic accipe. Et infrà. In ſuperabili loco ſtat animus.] Scribe, In ſuperabili loco ſtat animus: ex uetere lectione. Et infrà. Laudatur non exilium, ſed qui hoc nõ doluit.] Scribendum, Laudatur non exilium, ſed is qui patienter tulit, ex eadem. Sunt tamen exemplaria in quibus legitur, Laudatur non exilium, ſed qui non doluit quamuis iſſet: pro quo fortaſſe reponendum, ſed qui non doluit cùm exulaſſet. Et infrà. Sed etiam cum perſuaſeris iſtas fabulas eſſe.] Scribe iſta, non iſtas, ex exemplari correcto & priſco. Et paulo ante territat, non terreat, habet uetus lectio. Et infrà. Et ab re ſuſpecta ac periculoſa fugiat.] Malim legeres fuget, quàm fugiat. Et infrà. Non ibis audacior ſi mala illa eſſe credideris.] Scribe audentior, non audacior: repetit enim Vergilianum uerbũ, ſic etiam agnoſcente uetere lectione. Et infrà. Nec uictoriam ſperant nec reditum.] Scribe, ſperantes, non ſperant, ex caſtigatiſsimo codice. In quo etiam funditus legitur paulo poſt, non futurus. Et infrà. Ne Python quidem uulnerabilis erat.] Scribendum cenſeo ne Python quidem inuulnerabilis erat: etſi arbitror hęc uerba Senecæ non eſſe, ſed ſtudioſi Senecæ uerba refellentis, exemplo Pythonis qui fuerat ab Apolline ſagittis confectus, quæ uerba poſtea per errorem à librariis in ordinem contextus tracta fuerunt.

IN LIB. XII. EPISTOLARVM.

SIc interuenit dico non tanquam aliquando diſcedat.] Tolle negationem, non, ex uetere lectione. Et infrà. Breuiſsimo ſomno utor, & quaſi interuigilo.] Eadem interiungo habet rectiſsimè, non interuigilo. Et infrà. Sed ſanè ſi hoc ſenſerit.] Verbum, ſi, delendum, ex eadem. Et infrà. Tam creditũ eſt illi Cimbro.] Corrige, tam creditum eſt Tullio Cimbro, ex exemplari Franciſcano, & ex ipſo Seneca paulo poſt, præterque Suetonio, Appiano, Plutarcho, & aliis. Et infrà. Ebrius ex quo ſemel factus fuit.] Codices correcti, ebrius ex quo ſemel factus eſt fuit. EPISTOLA LXXXIIII.

Et infrà. Extendi in plures dies illum ebrii habitum.] In quibuſdam exemplaribus uerbum, dies, deſideratur, in quibuſdam pro eo, uires, ſubſtitutum leges. Et infrà. Et intellecto facinore mori uoluit. Certe eruit omne uitium ebrietas & incendit & detegit.] Verba illa, Certe eruit, aliter habentur in uetere lectione. Quædam exemplaria. Certe diruit. Exemplar diuæ Mariæ. Certè deſituit. Quæ lectio propius ad ueritatem accedit. Scribendũ enim

puto per minorem, ut legatur coniunctim ad superiora certè deli-tuit, & referatur ad Alexandrum, qui occiso Clito conspectum hominum ueritus domi se multos dies continuit ad confirmandum pudorem autore Curtio, Et infrà. Vallatur enim exasperaturq; sanitas mentis.] Exemplaria quædam uallatur agnoscunt, ut habent impressi codices. Alia uillatur alia uiolatur. Codex diuæ Mariæ Salmāticensis, bellatur, ut ferè adducar legi posse, belluatur, hoc est in belluæ naturā transit. Et infrà. Nam cum sæpe apud se non sunt consuetudine insaniæ durata.] Corrige, Nam cum sæpe apud se non sint ubi consuetudo insaniæ durata est, ex exemplari Facundi & Primitiui.

EPIST. LXXXV. A lectionib⁹ recessi.] Scribe, à lectione nō recessi, ex codice Franciscano. Cæteris cū impressis conuenit. Et infrà. Inuicem hoc illo commutandum est.] Cōmeandum, non cōmutandum omnis habet antiqua lectio. Et infrà. Et alterum altero temperandum.] Maior codicum pars reparandum legit, nō temperandum. Et infrà. Etiam si alicuius in te comparebit similitudo.] In correcto exēplari. Quod si alicuius: rectius. Et infrà. Ne intelligi quidem posse si magni uiri.] In nōnullis codicibus, ne intelligi quidem posse si magni uiri ingenium est. Et infrà. Nec enim omnibus quæ ex quoq; uelut exemplaria traxit.] Variant hic codices. Quidam legunt ex æquo, non ex quo. Alii exemplari, non exemplaria. Alii struxit agnoscunt, non traxit. Ex hac dissonantia lectionum cōmodam aliquam excogitato ingeniosus lector. Et infrà. Vt unitatem cum illa petant.] Quædam exemplaria, & in unitatem illa computat. Et infrà. Et cauea uenatoribus cincta.] Exemplar Facundi & Primitiui, non uenatoribus legit, sed æneatoribus pulcherrimè. Et infrà. Quam ne se post alium.] Vetus lectio, quam ne alium post se. Sunt tamen codices in quibus uerbum, alium, redundat. Et infrà. Si is cui inuidetur & inuidet.] Coniunctio si, superuacanea est, ex antiquo codice. Et infrà. Trāquillissimasq; res & simul amplissimas pete.] Deest uerbum, eius, tranquillissimasq; res eius & simul amplissimas pete: ex uetere lectione.

EPIST. LXXXVI. Quod si sanum uoces leuiter febricitantem.] Scribe, Quid, non Quod, ex eadem. Et infrà. Idem enim negat nunquam uirtutem esse sine uoluptate.] Scribe, unquam, nō nunquā, ex eadem. Et infrà. Aut si stulti & amentis est mala non timere.] Scribēdum per maiorem. At si stulti & amentis est, ex eadem. Et infrà. Inter lymphaticos metus numera.]

Eadem

Eadem numerat habet, non numera. Et infrà. Si ex interuallo quo magis torméta sentiat repetitur.] Quid si legas, refertur, non repetitur, Et statim. Et persiccata uiscera recés dimittitur sanguis.] Vetus lectio, exsiccata, siue afsiccata. Item existimo leg. [illegible]um, demittitur, nō dimittitur. Et infrà. Nō in effectu tunc maximus.] Legendum per maiorem & absq; negatione. In effectu tunc maximus: ex eadem. Et infrà. Osculatur tigrim suus custos.] In quibusdā codicibus legitur, Osculātur tigres suos custodes. Et infrà. Elephantem minimus & æthiops iubet subsidere in genua.] Dele coniunctionem, & paulò pòst adde illam, ut scribatur & ambulare per funem, ex ueteꝛe lectione. Et infrà. Vbiq; horrenda cùm ad hunc peruenere mansueta sunt.] Eadem, Quæcunq; horrenda ad hunc peruenere mansueta sunt.

IN LIB. XIII. EPISTOLARVM.

QVædam oblectabilia senescenti.] Vetus lectio, Quædā oblectamenta senectutū. Et statim ante, insitionibus legendum puto, nō insationibus. Et infrà. Aut Scipio Romæ deesse debebat, aut Roma in libertate.] Antiquus codex. Aut Scipio Romæ esse nō debebat, aut Roma in libertate. In aliis, Aut Scipio Romæ deesse debebat, aut Roma sine libertate, sed prior lectio magis probatur. Et infrà. Quid putas illo soluisse malitiā labore uirum.] Sic prior æditio. Legendū reor, Quid putas illos oluisse, militiam, laborem, uirū. ut paulò pòst Pastillos Rucillus olet. Vt uerba illa. Quid putas illos oluisse? interrogatio sit eius qui antiquorū sordes improbabat. Senecæ autē responsio sit, Militiā, laborē, uirū. Posset etiam legi uires, non uirum. Et infrà. Annuo tempore ista ponenda sunt.] Corrige, an uno tempore ista ponenda sint: ex exemplari Franciscano. Et infrà. Relicto tantū capite ipso ex quo illæ pependerant.] Castigatior lectio cuiusdā antiqui codicis, relicto tantum capite uno ex quo. Et infrà. Quas necesse est teneras adhuc & precario hærentes.] Prior æditio & omnes quos legerim scripti codices, cæteras habēt, non teneras: uno excepto in quo, cereas legitur, non cæteras rectissimè. Et infrà. Parū autem arboris antequam obruat radix.] Sic in omnibus inueni exemplaribus, sed radit, scribendum, non radix, ex his quæ sequuntur datur intelligi. Et infrà. Grandis copiæ sunt.] Forte, grandiscapiæ sunt, ut sit grandiscapiæ dictio composita, hoc est grandis capitis: nam si separatim copiæ legas quare adderet, ut ita dicam. EPI. LXXXVII.

EPIST. LXXXVIII. Nondū audeo frugalitatē palā ferre.] Quædam exēplaria proferre legūt, nō ferre. Et infrà. Quia magnus

gnus Calendarii liber uoluitur.] Rectior uetus lectio, euoluitur. Et infrà. Et cũ omnia dixeris pauper est.] Scribe, per maiorẽ & absq; coniunctione. Cũ omnia dixeris pauper est, eadẽ. Et infrà. Quem tã [illegible]lariũ Ro.pop. hercule profuit nasci quàm Scipionem.] Eadẽ, quẽ tã R.P. fuit nasci quã Scipionẽ: reliqua desiderantur. Exẽplar tamẽ quoddã profuit habet, nõ fuit. Et infrà. Et hipoperis quidẽ impositis, ut secũ utilia portaret.] Puto legendũ non utilia, sed utensilia. Nam nõ ita post subiicit: partim enim sarcinæ ab utroq; latere dependentes occupabant. Et infrà. Cursores & Numidas & multũ ante se pulueris agentẽ.] Emendatissimũ exemplar, agẽtibus legit, non agentẽ, rectè ut referatur ad trossulis, non ad Catonẽ. Et infrà. Cultior imitatiorq; quàm M.Cato uideretur.] Comitatior, nõ imitatior legendum, ex uetere lectione. Et infrà. Ab ipso Catone defrictũ.] Stare potest uerbum defrictũ, ut illud, nã multos qui fricabat cõsul factus est. sed ueteres codices legunt destrictũ, unde strigiles dictæ. Et infrà. Quod bonũ est facit musicũ.] Aliqua exemplaria, quod bonũ est bonos facit musicos. Et infrà. Ab eo inquit quod est bonũ.] Maior codicũ pars, inquiunt, agnoscit, non inquit. Et infrà. Quomodo posuerimus quod bonũ est musico.] Corrige, quomodo posuerimus quod bonum est in musica: ex uetere lectione. Et infrà. Etiam nũc facere is me planius uolo.] Castigandum ex eadem. Etiamnum facere, id planius uolo. Et infrà. Nec cupit nimis nec expauescit.] Lege, aut cupit nimis aut expauescit: ex eadẽ. Et infrà. Chelidonius ex Clepatræ mollibus.] Aliqui codices, Cheledon unus ex Cleopatræ mollibus. Et infrà. Cui contingit habere rem nõ quamlibet hunc non quemlibet dixeris.] Breuior uetus lectio. Cui contingit habere nõ quælibet, hunc non quẽlibet dixeris. Et paulò pòst, accessionẽ lege pro accessione, ex eadẽ. Et infrà. Verũ est quod contemptissimo.] Scribe, Verum est ergo quod contẽptissimo: ex eadem. Et infrà. Necesse est ut recipiat sacrilegiũ reliqua.] Verbum, ut, desideratur in antiquo codice. Et infrà. Quo quid fieri portentuosius potest.] Legendũ portentosius, ex uetustis codicibus. Et infrà. Prorsus persuasimus.] Forte legendũ, prorsus persuasi sumus. Et infrà. Dissimillima enim utriusque rei conditio est.] Cõiunctio, enim, eradẽda, ex uetere lectione. Et infrà. Illic lucrum sine sacrilegio facere non possum.] Corrige, Hic lucrum Præcessit enim alterum Illic, ex eadem. Et infrà Duas inquit significationes habet propositio nostra.] Vestra legendum, non nostra, ex eadem: & si in aliquibus exemplaribus non habeatur

omnino ea dictio. Et infrà. Et sua cuiq; nocet stultitia.] Scribe, aut sua cuiq; nocet stultitia : ex eadem. Et infrà. Essent malum si per se nocerent.] Eadem. Essent malū si ipsæ nocerent. Et infrà. Bonum animum habere.] Scribe, Bonum animū habe:ex eadem.

Et infrà. Græci dicunt sterresin, cū dicunt non quod habeat dicitur,sed quod non habeat.] Lego,Græci dicūt cata steresin.Non quod habeat dicit sed quod non habeat:ut uerbum habeat,ad paupertatem referatur. Reliqua superuacanea sunt ex eadē. Et infrà. Aliter inquit quàm debes paupertatem intelligis.] Deest coniunctio,enim.Aliter enim inquit quàm debes.ex eadem.

EPIST. LXXXIX. Syllabarū enarratio.] Sic scripta omnia præferunt exēplaria.Sed considerandum an enumeratio sit scribendum,nō enarratio. Et infrà. Si tristem me facit uicinus potens.] Vetus lectio impotens habet,non potens,rectius.Sunt tamen exēplaria quæ præpotēs legant. Et infrà. Quid immutabilis rei notitia proficiet.] Mallem legeres proficiam quàm proficiet:ut notitia sit casus auferendi. Et infrà. Vt ab insidiis tutus essem.Nunquid me crastina nō fallit hora,fallit enim quod nescienti euenit.] Scribe,ut ab insidiis tutus esses. Nunquid te crastina nō fallit hora nec insidiis noctis capieris opacæ, fallit enim. ex uetere lectione.

Et infrà. His imperitorum feriuntur oculi.] Feruntur eadem agnoscit, non feriuntur, hoc est ducuntur,trahuntur, ut illud summi Poëtæ, trahit sua quenque uoluptas. Et infrà. Pueriles sunt & aliquid habētes liberalibus simile hæ artes quas eleutheras Græci.] Legendum puto, sed aliquid : non, & aliquid. Item antiqui & emaculati codices, & item impressi ante germanicam impressionem non eleutheras habent, sed incyclius, hoc est circulares. Ita certè appellat illas apud Græcos, ut alios omittam, Athenæus: apud nostros Capella Martianus, & communi uulgataque nomenclatura Græci encyclopædiam uocant, hoc est circularem disciplinam. De cuius nominis ratione alia alii,plura Philoponus in posteriora. Et infrà. Est aliqua moralis,est aliqua rationalis.Sic & hic quoque.] Tria illa prima uerba, est aliqua moralis, superflua sunt ex nonnullis exemplaribus : & legendum hæc, non hic, ex uetere lectione. Et infrà. Aliquid nobis præstat Geometriæ ministerium.] Aliquod, non Aliquid, exemplar Facundi & Primitiui. Et infrà. Hoc illa altius condent.] Scribe,condam,non condent : ex uetere lectione. Et infrà. De diuinis humanisque dicendum est.] Discendum, non dicendum : eadem. Et infrà. Primum an per se sit aliquid.] Eadem. Primum an ipsum sit ali-

quid. Quibuſdam tamen exemplaribus conuenit cum impreſſis. Et infrà. Deinde an aliquid ante tempus ſit, ſi tempus cum mundo cœperit? an & ante mundum quia cætera.] Duo emendati codices. Deinde an aliquid ante tẽpus ſit ſine tempore. Cum mundo cœperit an & ante. Et infrà. Miſer erat ſi tam multa ſuperuacua legiſſet.] Verbum, erat, in aliquibus ſcriptis codicibus non habetur. Et infrà. Noli cogitare quantum temporis tibi auferat mala ualitudo.] Scribe, per minorem & lege cum ſuperioribus, non cogitare quantum temporis auferat mala ualitudo: ut pronomen tibi ſuperfluum ſit. Alioqui ſibi ſcribendum erat non tibi, ex uetere lectione. Et infrà. Parmenides ait ex quæ uidentur nihil eſſe in uniuerſo.] Corrigendum reor, Parmenides ait ex his quæ uidentur nihil eſſe niſi unum. Et infrà. Omnia negotia de negotio deiecit.] Verba illa, de negotio, in pleriſq; exemplaribus non habentur. Et infrà. Et megarici & cretici.] Legendum critici, non cretici, hoc eſt ſi liceret dici iudiciales. Sed id uerbum receptum iam à Latinis & latii iure donatum eſt.

IN LIB. XIIII. EPISTOLARVM.

EPIST. XC. SImilimum mundo ſpectaculum.] Lege, Simillimum uel mundo ſpectaculum: ex codice antiquiſsimo. Et infrà. Et ſic à nobis aſpicienda.] Scribe, erit à nobis aſpicienda: ex antiquo exẽplari. Et infrà. Quia cauſæ diuinorum humanorumque partes ſunt.] Exemplar Franciſcanum, quia cauſæ diuinorum humanorum pars diuinorum ſunt. Et infrà. Illud quaſi conſtet.] Omnis emendatior lectio, conſtitit, non conſtet. Et infrà. Nec iuſtus homo eſſe ſine ſtudio ſui poteſt.] Corrige, Nec uirtus autem eſſe ſine ſtudio ſui poteſt: ex uetere lectione. Et infrà. Sed ad uirtutem uenitur per ipſam]. In eadem uerbum, ſed, non habetur: rectè. Et infrà. Sed eam acceſsionem eſſe.] Eum legendum, non eam, ut referas ad locum: ex eadem. Et infrà. Ipſe elementis locus.] Elementi eadem, non elementis. Et infrà. Hanc analyticam, illam topicam placuit appellari.] Eadem aliter præfert Græcis literis. Hanc dialecticen, Illam Rhetoricem placuit appellari. Et infrà. Analytica in duas partes diuiditur.] Dialectice in eadem ſcriptum eſt Græcis characteribus, non Analytica. Et infrà. Itaque in eo loco finem faciam.] Eadem. Itaque hoc loco finem faciam. Et infrà. Quouſque arationes ueſtras porrigetis ne prouinciarum quidem ſtatione contenti.] Scribendum

dum, Quousq; arationibus uestris fines uestros porrigetis ex eadẽ. Sed legendum puto satione, non statione. Et infrà. Per priuatum decursus.] Deest uerbum, est, per priuatum decursus est: ex eadem. Et infrà. Nisi trans Adrianũ & Ionium.] Adriam, non Adrianum, eadem rectè. Res est nota: ideò confirmationibus supersedi. Et infrà. Quam uultis latè possidere?] Scribe, possidete, nõ possidere: nec est ulla in uerbis interrogatio, ex eadem. Et infrà. Nõ contenti solo nisi quod manu feceritis.] Scribendum, nec contenti solo: ex eadem. Et infrà. Quantulum enim ex istis epulis quæ per tot comparatis manus.] Lege, ex eadem, Quantulum enim est quod ex istis epulis quas per tot comparatis manus.

EPIST. XCI: Philosophiæ autem quòd benè uiuimus.] Remoue uerbum, autem: ex eadem. Et infrà. Pro certo deberetur.] Lege per minorem cum præcedentibus, pro certo haberetur: ex eadem. Et infrà. Cuius scientiam nulli dederunt.] Ulli habent, nonnulli antiquiora duo exemplaria. Et infrà. Et sapientia quod in se optimum habet.] Superuacanea est coniunctio, &: ex eisdem. Et infrà. Inter septem æui sapientia notus,] Scribe, notos, non notus, ex castigatis exemplaribus. Posset etiam legi, inter septem æui illius sapientes natus. Et infrà. Nec illi fabricæ asseram gloriam.] Illam lego, non illi: ex uetere lectione. Et infrà. Ante architectores fuisse.] Non architectores, sed architectonas, præfert eadem literis Græcis quanquam male deliniatis, & uacillantibus. Et infrà. Et ferro per designata currente.] Scribe, serra, non ferro: ex eadem. Et infrà. Nõ enim tecta cœnationum epulas receptura parabantur.] Scribe, Non enim tecta cœnationi epulum recepturæ parabantur: ex exemplari Facundi & Prinutiui. Et infrà. Et in procliue disposita.] Idem exemplar deposita legit, non disposita. Et infrà. In summo uenas iacentes liquefactas fudisset.] Liquefacta, non liquefactas, ex eodem scribendum. Et infrà. Ipsa tales inueniunt.] Ista mallem legeres, quàm ipsa. Et infrà. Et animo humum expectante.] Sunt codices in quibus uerbum, animo, non habetur. Et infrà. Quæ si audire humanum genus uoluerit.] Scribe, Quam, non Quæ, ut referas ad naturam: ex uetere lectione. Et infrà. In delitiis laboratur etiam.] In delitias laboratur, eadem. In qua uerbũ, etiam, nõ habetur. Et infrà. Facilem actũ uitæ daret.] Legendum fortasse, Facilem ac tutam uitã daret. Et infrà. Nos ista pernitiosa, nos misera.] Corrige, Nos ista preciosa. Nos mira: ex uetere lectione. Et infrà. Itaque hunc textorum, hinc fabrorum

rum officinæ sunt.] In quibusdam codicibus, non hinc habetur, sed huic, non minus cōmoda lectione.. Et infrà. Separata coire cogantur.] Castiga, spata coire cogantur, ex omni antiqua lectione. Et infrà. Textricū quoq; artem à sapientibus dixit inuentā.] Textrini lege per minorē, non Textricū recte, ut non multo post, sutrinum. Et infrà. Quod lato pariunt insecti pectine dentes.] Sic legitur in omnibus scriptis exemplaribus, sed feriunt, esse legendum, non pariunt docet Ouid. in 6. Metamor. unde hi uersus desumpti. Quos notandum in codē Ouidii 6. aliter haberi. Inseritur mediū radiis subtegmen acutis, Quod digiti expediunt atq; inter stamina ductū Percusso feriunt insecti pectine dentes: nisi forte Seneca ex cōmodo suo illos concidit. Et infrà. Proscissum aratro solū & inter aratrum.] Legendū reor, nō inter aratrū, sed iteratum. Et infrà. Et sæpius regeruntur.] Legendū credo reteruntur, non regeruntur, præcesſit enim attritū. Et infrà. Omnia hæc quidē inquit sæpiens inuenit.] Error in ordine uerborū. Corrige, ex codice Facundi & Primitiui. Omnia hæc inquit sapiens quidē inuenit. Et infrà. Deinde à corporibus se ad incorporalia transtulit,] Corrige, Deinde à corporalibus se ad incorporalia transtulit: ex uetere lectione. Et infrà. Quia homines sunt non quia sapientes.] Lege qua, non quia, utrobiq;. Nam & statim subiicitur, Quà uelox est, non quà sapiens. Et infrà. Qui cursu omnes antebit.] Dictio, qui, tollenda, ex uetere lectione. Et infrà. Aliquem uitriariū ostendere.] Vitrariū, non uitriariū, legi in antiquo exemplari, quod & uidetur exposcere analogiæ ratio. Præterq; grammaticos quosdam id magis approbare uideo. Et infrà. Qui uix diligenti manu effingerentur.] Vetus lectio, qui uix diligentia manuum effingerentur. Et infrà. Quemadmodū ebur molliretur.] Sic quidem legunt omnes scripti codices. Sed poliretur existimo legendum, nō molliretur. Et infrà. Non quia sapiens erat.] Corrigendū ut ante admonui, nō qua sapiens erat, adstipulante etiam uetere lectione. Et infrà. Sed illa quę nullum bonum putat.] Scribe, sed de illa quæ nullum bonum putat: ex eadem. Et infrà. Tam inter diem illis quàm noctem patebant prospectus huius pulcherrimæ domus.] Castigo, Tam interdiu illis quàm noctu patebat prospectus huius pulcherrimæ domus: ex eadē. Et ut ita dicā à diis recentes.] Sunt exemplaria quæ recedentes habeant, non recentes.

EPIST. XCII. Lugdunum quod ostendebatur in Gallia quæritur.] Codex antiquus non quæritur habet, sed quæri. Et infrà. Validisimos ptysis.] Phthisis legendum, non ptysis, ex uetere lect

lectione, cuius uitii & antea admonui. Et infrà. Qui diem dixit horam momentumq; temporis euertendis imperiis sufficere.] Puto, reclament licet omnia exemplaria, desiderari in his uerbis negationem, non, legendumq; qui diem dixit, non horam momentumq; temporis. Quam sentẽtiam mutuatus uidetur Seneca à Phalereo Demetrio, qui cùm legisset apud Euripidem, diuitias rem esse diariam, sufficereq; uel unicam diem ad alleuanda quæ depressa sunt, uel è contrario reliqua pronuntiauit ab Euripide rectè dicta, nisi quod non diem fuit dicturus, sed momentum. Auctor est Plutarchus in consolatione ad Apollonium. Et infrà. Si tanto tempore repararentur cuncta quanto finiuntur.] Emendatiora exemplaria, Si tanto tẽpore perirent cuncta quanto fiunt. Alia, si tam tarde perirent cuncta quàm fiunt. Et infrà. Ornamẽtumq; prouinciarum quibus & inserta erat & excepta.] Considerandum an sit commodior lectio prouincialium quàm prouinciarum. Et infrà. Ac speculas ad humilem arenam deduxit.] Vetus lectio, ac speculas ac humile deduxit. Et infrà. Omnibus exitus manet.] Eadem, omnes exitus manent. Et infrà. Siue interna ui flatuq; præclusa uiolenti.] Eadem, siue interna uis flatusq; præclusa uiolenti. Sed expendendum an sit aptior lectio præclusi, quàm præclusa. Et infrà. Siue torrentiũ in abdito uastior obstantia effregerit.] Vastorum lege, non uastior, ex eadem. Et infrà, Felicitatis urbis inimicus.] Puto desiderari hoc loco principis. C. Caligulæ nomen, quem infensissimum extitisse urbis successibus auctor est Tranquillus. Et infrà. Aetas ne homini quidem extrema deducta.] Vetus lectio. Aetas ne homini quidem extrema. A' Plauto deducta. Alii codices non à Plauto habent, sed à Plano. Alii, A' Planco rectè, Eusebius in Chronicis, Munacius, inquit, Plancus Ciceronis discipulus orator habetur insignis, qui cùm Galliam comatam regeret, Lugdunum condidit. Et infrà. Nihil horum dedignandum est.] Legendum indignandum, non dedignandum, ex eadem. Et infrà. Tam Ardea capta quàm Roma capta est.] Eadem. Tam Ardea capta quàm Roma est. Et infrà. Discede inquit ambitio. Omnium quæ terram premũt seruus miles esto.] Corruptissima uerba, nec in ullo scripto codice castigatiora. Minus uitiosa ni fallor futura si sic legantur. Discede inquit ambitio. Omnium quæ terram premunt seriem unam esse. Quandoquidem in uetere lectione sere miles habetur, non seruus miles. Et infrà. Ista de quibus quæris omnibus eadem sunt.] Quæreris, non quæris, uetus lectio. Et infrà. Nisi fama uicisset.] Eadem iussisset

ſet agnoſcit, non uiciſſet. Et infrà. Cùm ne morti quidem hæc apud nos noceat.] Scribendum puto, ne morti quidem hi apud uos noceant: ut pronomen hi, referat rumores. Nam dictio, cum, in omnibus antiquis codicibus propalam deſideratur. Et infrà. Et hoc malam molitionem habet.] In eiſdem ſicut recitaui habetur, ſed legendum puto, & hæc malam amolitionem habet: hoc ſenſu, mortem quoque ſicuti infamiam, & alia huiuſmodi, amolitionem habere; ſed malam: hoc eſt amoliri homines illam, ſed decipi. Non enim ut creditur malum eſt nemine id experto. Ab amoliendo. Amuleta dicta quæ circa collum aut in brachiis geſtari ſolent, gratia amoliendi faſcinationes morboſúe. Græci Phylacteria uocant, hoc eſt, ut ſic dicam, ſeruatoria. Dioſcorides & alii.

EPIST. XCIII. Is inquam beatus quem nulla res.] Deeſt uerbum, eſt, Is inquam beatus eſt quem nulla res: ex uetere lectione. Et infrà. Si ueritas tota perfecta eſt.] Scribe, Si ueritas tota perſpecta eſt: ex eadem. Et infrà. Vides autem quale ſit, & te non eſſe contentum.] Sic prior æditio. Corrige, Vides autem quale ſit ſole te non eſſe contentum, ex exemplari domeſtico reliquis hoc loco deprauatis. Corroborant hanc emendationem uerba ſequentia, Quod poteſt in hac claritate ſolis. Et aliquanto poſt, Paulo ante dicebam igniculum nihil conferre lumini ſolis. Et infrà. Liber ad conſpectum uniuerſi.] Inſpectum, non conſpectū, uetus lectio. Et infrà. Tam diſcors inter ſe iunctura corporum.] Corporis, non corporum legendum, ex eadem. Et infrà. Sanctiſsimæ intemperans uſque ad indigeſta.] Eadem ingeſta agnoſcit, non indigeſta. Quid ſi legas, intemperans æquè ac iniuſta. Et infrà. Nónne petas illas.] Elegantior antiqua lectio, non petes illa? Et infrà. Hoc unum bene elegi.] Scribendum eligi, non elegi. Et mox paulo cœna, non cœno, ex eadem. Et infrà. Ego de corpore quoque.] Lege, Ergo, non Ego, ex eadem. Et infrà. Summum enim bonum non ſequitur.] Emenda, ſummum tamen illud bonum non ſequitur: ex eadem. Et infrà. Non eſſe miſerum etiam beatum.] Scribe, nō eſſe miſerum, eſſe etiam beatum: ex eadem. Et infrà. In quantolibet tempore bona æterna conſumat.] Quantulo, non quanto, eadem. Et infrà. Et habitu manēte ſuo.] Manentem legit eadem, non manente: ut referatur ad aſpectum. Legendum item, ſed, ut puto, non, &, Et ultrà. Vt in perfecto Huic malitiæ uis quædam ineſt.] Scribendum reor mutata literarum quantitate. Vt imperfecto uiro huic malatiæ uis quædam ineſt:

ut sit malatiæ pro mollitudinis, ut suprà. Et infrà. Ad praua ille agit carens malitia,& ea agitatio abest à bono.] Locus in omnibus exemplaribus corruptus. Corrigendus forte sic, Ad praua illum agit hærens malatia, & ea agitatus abest à bono. Et infrà. Vt suarum possesionum orientis occidentisq; terminus fiat.] Vetus lectio compendiosior & elegantior, ut sua orientis occidentisq; terminus fiat. Et infrà. Vtrum proiectum aues differant an consumatur canibus data præda marinis.] Exemplar diuæ Mariæ proiectam agnoscit,non proiectum, ut scribendum sit proiectas. Item consumantur libentius legerim quàm consumatur: & Latinis legendum, non marinis. Est enim Virgilianus uersus ex nono. Heu terra ignota canibus data præda Latinis, Alitibusq; iaces. Et infrà. Quid ad illum qui tunc quoque cum inter homines est nullas minas timet, ullas ne timebit post mortem minas eorum quibus usque ad mortem timeri parum est. Non conteret inquit me nec uncus.] Breuior fideliorq; uetus lectio; Quid ad illum qui nullas sed tunc quoque cum inter homines est minas timet ullas post mortem timebit? Parum est, non conteret. Et infrà. Nisi illud secundis cinxisset.] Ita omnis scripta & hactenus impressa lectio habet. Correctio erat in promptu, nisi illud secum discinxisset. Discinctum fuisse Mœcenatem & Virgilius in elegia in eius obitum, & alii testantur. Seneca item statim ante. Alte cinctum putes dixisse. De soluto autem & discincto Mœcenatis ingenio legito multa libro xx. epistolarum, in epistola cuius initium est, Quare quibusdam temporibus prouenerit corrupti generis oratio.

EPIST. XCIIII. Dum utique exeundum est.] Castiga,unde utique exeundum est. Et paulo antè, parere, non parare: ex uetere lectione. Nec sero mortuus, sed diu.]. Deest uerbum, est, nec sero mortuus est, sed diu: ex eadem. Et infrà. Et uixit & uiguit.] Nonnulla exemplaria, & uiuit, & uixit, & uiguit.

Et infrà. Vt agam uitam ut non præteruehar.] Vetus lectio ordine præpostero, ut agam uitam non ut præteruehar. Et infrà. Scimus ad quid principalis natura se attollat.] Scribe, Scimus à quibus principalis natura se attollat: ex eadem, Et infrà. Etiam inter illos fui.] Lego,per diuisionem, & iam inter illos fui: ex eadem. Et infrà. Etiam si nusquam transiturus accedo.] Eadem, excedo agnoscit, non accedo. Et infrà. Annales Tamusii.] Lego, Annales Tanusii, tum ex uetere lectione, tum ex

Sue

Suetonio Tranquillo in Cæsare dictatore. Meminerunt inquit huius coniurationis Tanusius geminus in historia. Et mox paulò, Tanusius adiicit Crassum pœnitentia uel metu. Et infrà. Quam non decori sint.] Exemplaria quædam, quam non dedecorosi sint. Alia pro decori, derosi, habent. Sunt etiam quæ legant, quam non dederosi sint, ut forte scribendum sit quanto opere derisi sint, aut sic, quanto derisui sint. Et confestim. Et qui uocentur.] Legitur etiam in nonnullis codicibus, & quid uocentur. Et infrà. Hæc est uita quorundam longa & quod Tamusii sequitur annales.] Corrigendum arbitror. Aeque est uita quorundam longa, & quod Tanusii sequitur annales. Sed considera an magis placet legi per transpositionem dictionum, & quod sequitur Tanusii annales. Et infrà. Nunquid aliquem esse tam cupidum uitæ putas.] Vetus lectio. Nunquid aliquem tam stulte cupidum esse uitæ putas. Et infrà. Quid autem ad rem pertinet quandiu uites.] Scribe, Quid enim ad rem pertinet: ex quibusdam scriptis codicibus.

EPIST. XCV. Vtrum pars philosophiæ superfluat.] Desideratur uerbum, præceptiua. Vtrum pars philosophiæ præceptiua superfluat, ex uetere lectione. Et infrà. Et de annotatione contra malum popularis opinionis.] Aduocatione, non annotatione eadem habet. Et infrà. At illam habentem præcepta.] Legendum puto decreta, non præcepta, ut ex sequentibus constat. Et infrà. Quocunque illa uult utitur.] Inuertendæ sunt dictiones, quocunque uult illa utitur: ex uetere lectione. Et infrà. Alioquin doces illud quod sano faciendum sit.] Castigo, Alioquin doces illum quid sano faciendum sit: ex eadem. Et infrà. Sic incede, sic cœna.] Nonnulla exemplaria, sic incede, sic mane. Et infrà. Vtrum manifesta demum an dubia percipies.] Corrige, Vtrum deinde manifesta an dubia præcipies. Et mox paulò monitore legito, ex uetere lectione. Et infrà. Si iam mones quod obscurum est.] Scribe per maiorem. Si id mones quod obscurum est: ex eadem. Et infrà. Scit sibi faciendum scit etiam te tacente.] Castigo, Scit quid sibi faciendum sit: quid non, etiam te tacente: ex exemplari domestico. Et infrà. Aut uagantem.] Agnoscunt quædam uetusta exemplaria aut uacantem: & si sunt quæ impressæ lectioni consentiant. Et infrà. Aut procurare mentem ægram.] Codices nonnulli percurare legunt, non procurare. Et infrà. Malitia liberatur, & liberatis

ratis non est opus exhortatione.] Vetus lectio, Malitia liberatus & liberat. Non est opus exhortatione. Et infrà. Non ut tantum nota sint nobis, sed etiam parata.] Permuta dictionum ordinem, ut non tantum nota sint nobis, ex eadem. Et infrà. Emas non quod opus est, sed quod necesse est.] Scribendū reor cōtra omnia exemplaria, Non emas quod opus non est, sed quod necesse est. Confirmat hanc emendationem Seneca ipse subdens, Quod non opus est asse carum est. Alioqui quod opus est necesse est. Et infrà. Animum quoque magis alleuent.] Lege, animumque magis alleuent: ex uetere lectione. Et infrà. Non uident aliud ingeniū esse hominis mobilis & erecti, aliud tardi & hebetis.] Corrige, nō uident aliū esse ingenii mobilis & erecti, aliū tardi & hebetis: ex eadē. Et infrà. Vtique alius alio ingeniosior est.] Eadē. Vtiq; alium alio ingeniosiorē. Et infrà. Hoc scilicet ut liberetur.] Scribe, hoc scilicet ut illis liberetur: ex eadē. Et infrà. Si tamen illā diutina pestis non infecit nec enecuit.] Corrige, si tamen illā diutina pestis infecit nec enecuit: ex exemplari Scholarū Salmanticensium. Dixerat enim paulo ante obscuratā esse, & oppressam indolem nō extinctam. Considerandumque an sit magis commoda lectio, tantum, quàm tamen. Et infrà. Sed ad hæc non satis prospicit.] Præpositio, ad, superuacanea est, & perspicit legendum, non prospicit: ex uetere lectione. Et infrà. Dubiosque & in prauum inclinabiles.] Sic quidem omnia quæ legerim exemplaria præter Franciscanum, in quo inclinantes legitur, non inclinabiles. Et infrà. Si sæpe tecum sint profutura quàm bona exempla.] Desunt duo uerba in fine addenda, Plus putes: ex uetere lectione. Et infrà. Pythagoras ait alium animum fieri intrantibus templum deorumque simulachra ex uicino cernentibus, & alicuius oraculi uocem operientibus.] Locus mutilatus & uerbis nonnullis cassus in exemplaribus omnibus præterquàm in meo familiari in quo sic habetur. Pythagoras ait alium animum fieri intrantibus templum deorumque simulacra ex uicino cernentibus, & alium ante fores alicuius oraculi uocem operientibus. Et infrà. Etiam si nudis præceptis utimur.] Scribendum utitur, non utimur, ex uetere lectione. Et infrà. Quæ adiuuat ratione, quæ præcipit.] Castius eadem, quæ adiuuat ratione quod præcipit. Et infrà. Si imperio & admonitione proficitur.] Lege ex eadem. Si imperio proficitur, & admonitione. Et infrà. Vtraque admonitio facit.] Scribendum, Vtranque admonitio facit: ex eadem. Et infrà. Quæ affectus nostros uelut edicto coërcent & obligant.] Scribe, ab-

legant,non obligant:ex eadem. Et infrà. Nam qui didicit & facienda ac uitanda percipit.] Scribe, illam qui didicit, & facienda ac uitanda percepit:ex eadem. Et infrà. Cui duo ista sufficiant.] Legendũ,cui duo illa sufficiant:ex eadẽ. Et infrà. Nulla ad aures nostras uox impune profertur.] Lege perfertur,non profertur, ex eadẽ. Et infrà. Nemo errat uni.] Eadẽ, Nemo errat unisibi. Et infrà. Opiniones quæ nos circumsonant cõpescamus.] Eadẽ,opiniones quæ nos circũsonant repellantur. Et infrà. Calcandumq; ac premendũ dedit,& quicquid est propter quod calcamur ac premimur.] Scribe per maiorem,Calcandumque ac premendum dedit quicquid est propter quod.ex eadem. Et infrà. Et sine ullo ictu sonituq; fulgores cœli fatiscentes.] Legendum uidetur per maiorem & distincte. Cœli fatiscentes. Vt per fulgores accipias quod Græci selas appellant,per cœlos fatiscentes chasmata:& si uetus omnis lectio non fatiscentes præferat, sed patescentes. Et infrà. Hæc supra nos natura disponit.] Vetus lectio.Hæc supra nos itura disposuit. Et infrà. Sterile terræ genus & informe perpurgatur.] Maior codicum pars infernum legit, non informe. Et infrà. Vnam denique uocem audire.] Quid si legas ueram, non unam: lubrico lapsu inter utrunque uerbum cum,ueram, per compendium scribitur. Et infrà. Quã quem lictor semita deiicit.] Antiqua lectio,quam te quem lictor semita deiicit. Et infrà. Nemo illis uenientibus resistit.] Scribo restitit, non resistit, ex eadẽ.
Et infrà. In qua eruditus est incœpit,qui quod cuique optimum est eripuit.] Scribe, incipit & eripit, præsenti tempore, non incepit & eripuit. Nam præterquam quod uetus lectio ita habet sequitur eodẽ tẽpore iubet, cùm dicit statim. Lacedæmoniã seruire iubet.] Lege, Lacedęmona, non Lacedęmoniam,ex correctioribus codicibus. Et infrà.Et alias alio loco proiicit.] Coniunctio,&, superuacãnea est,ex eisdem. Et infrà. Nec subsistit unquam lassata crudelitas.] Corrige,nec subsistit usquam lassa crudelitas, ex eisdem. Et infrà. Cum Teutonicos Cimbrosque conciderent.] Teutonos lege non Teutonicos ex geographis omnibus,ex uetere lectione. Et infrà. Qui rapta conuoluunt, & ob hæc maiorę impetu incurrunt.] Scribendum, qui rapta conuoluunt, sed ipsi ante uoluuntur, & ob hoc maiore impetu incurrunt, ex eadem.
Et infrà. Ideoque cum multis fuerunt mali.] Corrige, Ideoque cum multis fuerint malo,ex eadem. Et infrà. Et ex isto cœtu inuicem noxia procul abegisse.] Castiga, & ex isto cœtu inuicem noxio procul abiisse; ex eadem. Et infrà. Quis sub alicuius

cuius umbra rusticæ arboris positus.] Lego, Quis sub alicuius rusticæ arboris proiectus umbra, ex eadem. Et infrà. Si ut non ostendamus effeceris.] Castigatior uetus lectio, si ne offendamus effeceris.

IN LIB. XV. EPISTOLARVM.

NOn tamen semper ad actiones rectas præcepta perducunt.] Verbum, tamen, desideratur in uetere lectione. Et infrà. Atque illud ergo hic his respondemus.] Lego, Atqui est illud ergo & hoc. His respondemus: ex eadem. Et infrà. Vnde omnis natura creat res haurit alitque. Quæque eadem rursus.] Vetus lectio. Vnde omnis natura creat res auget, alitque. Quoque eadem rursus, minus uitiose. Scribendum. Vnde omnis natura creet res auctet alatque. Quo'ue eadem rursus ex Lucretio primo. Et infrà. Qui in re præcepta acceperit non in nomine.] Exemplar Franciscanum, qui in rem præcepta acceperit non in omne. Confirmatur hæc lectio uerbis continuò sequentibus. Imbecilla sunt per se ut ita dicam sine radice quæ partibus dantur. In quibus uerbis deest coniunctio &, ex uetere lectione: ut sit, & ut ita dicam sine radice. Et infrà. Aliarum impetu subeuntium.] Corrige, Aliarum impetu sæuientium, ex eadem. Et infrà. Aut cursu defatigati, aut uenatu, aut tellure uersata.] Exemplar Franciscanum & meum familiare aliter habent, & quidem ut sentio rectius, aut cursu defatigata, aut uenatu, aut tellurem uersantia. Et infrà. Et huiusmodi scientiæ conditor.] Huius, non huiusmodi: uetus lectio. Et infrà. Atqui etiam capillis destituuntur, & pedibus ægræ sunt.] Sic prior æditio. Corrigendum puto. Atqui hæ iam capillis destituuntur. Et infrà. Non minus peruigilant, non minus potant.] In codice antiquo non habetur peruigilant, sed peruigilantur, ut fere persuadear scribendum esse pugillantur, etsi uerbum sit non frequentatum: tamen quia Seneca solet huiusmodi uti uerbis non debet uideri nimis absurdum si sic legatur. Pugiles autem fuisse mulieres Iuuenalis proclamat, & Terentius id quoque innuere uidetur, dicens, Si qua est paulo habitior pugilem esse aiunt. Et infrà. Et uinum omne uomitu remittunt.] Remetiuntur, non remittunt, uetus omnis lectio. Et infrà. Et antiqui medici nesciebant dare cibum sæpius.] Coniunctio, &, superuacanea est, nec cibum legitur, sed scyphum, in correctissimo exemplari. Et infrà. Nesciebant crurum uincula, brachiorumq; latentem uim.] Scribe uinculo, non uincula, ex eodem. Et infrà. Quanta circa nepotum focos iuuentus premit.] Scribendum

EPIST. XCVI.

reor premitur, non premit. Et infrà. Aliæ cubiculi contumeliæ expectant.] Cubili non cubiculi, exemplar castigatum. Et infrà. Eadem prima mensura lanuginis.] Scribe primæ, non prima, ex uetere lectione. Et infrà. Ne quis cui erectior est coma crispulis misceatur.] Eadem, rectior legit, non erectior. Et infrà. Quid illud sosiorum garum pretiosam malorũ piscium saniem.] Lego sociorum, non sosiorum, ex eadem & Plinio lib. 31. capite 7. & Ausonio Poëta & omnibus ferè scriptoribus. Præterea dictio, malorum, in uetustißimo codice Facundi & Primitiui non habetur, quod non admodum probo. Videtur enim significare scombros pisces ad nihil aliud utiles: teste eodem Plinio, eodem loco. Et infrà. Exhalantibus crapula uentrem.] Corrige exhalantibus crapulam ueterum. Et mox statim conquoqui pro coqui, ex eadẽ. Et infrà. Memini fuisse quondã in sermone nobilẽ patinã.] Sic quidem omnia præferũt exẽplaria. Sed nisi coniectura fallor legi debet, Memini fuisse quondã Aesopi nobilẽ patinã. De hac Aesopi patina Plinius multa lib. 10. cap. 51. Meminit & Aesopi huius ut ditißimi Macrobius tertio Saturnaliorũ. Et infrà. Apud lautos solet diẽ ducere.] Sic oẽs codices, sed frigida opinor sententia. Animaduertendumque an sit fidelior scriptura diduci in diuersas patinas, quàm diem ducere hoc sensu, quæ separata & diducta magnificas & sumptuosas apud lautos struunt mensas, ea omnia in unam Aesopi patinam accumulata fuisse. Et infrà. Et ostrea catenus circumcisa quæ eduntur interuenientibus distinguebantur.] Puto corrigendum, & ostrea è testis circuncisa, quæ dentibus interuenientibus distinguebantur: aut sic, quæ dentium interuentu distinguebantur. Nam dictio, echinis, ad sequentia pertinet. Legendumque echini, non echinis. Obuallant hanc correctionem uerba quæ sequuntur. Quantulo autem minus est hoc testas excerpere, atque ossa. Dentium opera coquum fungi.

Et infrà. Distractique sine ullis osibus muli.] Exemplaria quædam districti habent, non distracti. Alia distincti. Et infrà. Constrauerunt. Piget esse iam singula coquuntur in unum sapores. In cæna fit quod fieri debet saturo in uentre.] Vitiatißima uerba, restituendaque ad hunc modum ex exemplaribus Pinciano & Facundi, ac Primitiui: contraxerint pituitam singula. Coquuntur in unum. Sapor is in cænam fit, qui fieri debet saturo in uentre. Sunt tamen exemplaria quædam, quæ congeruntur præferant, non coquuntur. Et infrà. Priuatim quæ commissa capite

lucerent

lucrent, tamen quia paludati fecere laudamus.] Verbum, priuatim, superioribus adiungendum. In reliquis uariant exemplaria. Quædam legunt: Quæ clam commissa capite luerent, tamen.

Et infrà. Non pudet hominis mitissimum genus.] Hominum codices nonnulli, non hominis. Alii, quod magis placet, homines. Et infrà. Voluptas ex omni quæritur.] Verior lectio ex uariis exemplaribus colligitur. Voluptas ab omni parte quæritur. Et infrà. Honestatis obliuio inuasit.] Elegantior uetus lectio. Honesti obliuio inuasit. Et infrà. Homo sacra res, homo iam per lusum & iocum occiditur.] Eadem: Homo sacra res homini iam per lusum rectius: ut alludat ad ueterem parœmiam. Homo homini Deus. Et infrà. Satisque spectaculi in homine mors est.] Scribe: Satisque spectaculi, & ex homine mors est: ex eadem. Et infrà. Sine instructione subtili euaserunt probi.] Eadem, institutione agnoscit, non instructione. Et infrà. Quæ quàm sint necessaria, scilicet uideas.] Exemplar antiquissimum, non scilicet legit, sed seculo. Et infrà. Sciet in uxorem grauissimum esse genus iniuriæ habere pellicem.] Verbum, habere, delendum, ex uetere lectione. Et infrà. Vt ad præcepta quæ damus posit animus soluendus ire.] Castiga, Vt ad præcepta quæ damus posit animus ire soluendus est: ex eadem. Et infrà. Exhibebit recta.] Eadem. Exhibuit recta. Legendum fortè exibunt recta. Et infrà. Non præstabunt quemadmodum oportet.] Emendo, non præstabunt, ut quemadmodum oportet: ex eadem.

Et infrà. Faciet ergo quod oportet monitus.]. Dictio, ergo, superfluit, ex eadem. Et infrà. Amici, inquit, omnia me fallunt.] Legendum puto omina, non omnia, & pronomen me, desideratur in omnibus antiquis codicibus. Et infrà. Nam ille qui emerat.] Omnis uetus lectio, non illi qui emerat, ut dictio sequens admiratus per maiorem literam scribenda sit. Et infrà. Quæque ex eo sunt semper bona sunt.] Postremæ tres dictiones, semper bona sunt, desiderantur in eadem. Et infrà. Nisi æstimantur quę rependunt animos.] Repellunt, non rependunt, eadem. Et infrà. Nunquam satis perfectum erit.] Scribe profectum, non perfectum, ex eadem. Considerandum tamen an perspectum emendatior sit lectio quam perfectum. Et infrà. Errat si quis putat illos nocere uelle uel posse. nec accipere iniuriam.] Legendum, Errat si quis putat illos nocere uellę. Non possunt, Nec accipere iniuriam, ex eadem. Et infrà. Et aliquando spe boni puniunt.]

 Scribe

Scribe specie, non spe, ex eadem. Et infrà. Erranti ut uiam monstret.] Particula, ut, delenda est, ex eadem. Et infrà. Paratæ sunt iuuantis manus.] Exemplar familiare, paratæ sunt ad iuuandum manus. In reliquis paratæ sunt iuuandis manus. Et infrà. Isti uersus & in pectore & ore sint.] Vetus lectio. Iste uersus & in pectore & in ore sit. Et infrà. Habeamus in commune quod nati sumus.] Exemplar Franciscanum Habeamus, In commune nati sumus, ut fortè non Habeamus legendum sit, sed Coëamus. Et infrà. Causa iusque iactationis.] Scribe, Causa uisque iactationis, ex uetere lectione. Et infrà. Continent uitam & bonam & malam] Correctum & antiquum exemplar: Continent uitam. Bona & mala. Et infrà. Rerum commodarum possesio, existimatio ac dignitas.] Quidam codices commodatio, non commodarum. Alii moderatio. Et mox paulo æstimationem substitue, pro æstimatorem: & scilicet, pro scire licet. Et infrà. Hoc nescis nisi constitutionem ipsam.] Nescies uetus lectio, non nescis. Et infrà. Recedendum esse à præceptis superuacuis & decretis.] Corrigendum reor: recedendum esse à præceptis superuacuis sine decretis, hoc est quæ præcepta superuacua sunt sine decretis. Et infrà. Et quidem multa, quia inuoluta sunt uix summa diligentia.] Scribe per minorem ut adiungas superioribus, & quidem multa, quia inuoluta sunt, uixq; summa diligentia: ex uetere lectione. Et infrà. Aperta quæ sensu comprehenduntur, quæ memoria. Obscura quæ extra hæc sunt.] Nullo pacto adduci possum ut credam fidelia esse duo illa uerba, quæ memoria, nec intelligo sensum ullum commodum posse ex his erui. Cùm itaque paulo post sensus communis fiat mentio, subdubito an scribendum sit (& si duriore castigatione) hoc pacto. Aperta quæ sensu comprehenduntur communi. Obscura quæ extra hunc sunt. Et infrà. Sine qua omnia in animo natant. Necessaria ergo sunt decreta] Scribo, Sine qua si omnia in animo natant necessaria sunt decreta: ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Adiicimus iustum & honestum.] Lege: adiicimus iustum & honestum, ex eodem. Et infrà. Aperte iuuat cor, illud quo manus iuuant ex quo impetum sumunt.] Corrige: Aperte iuuant. Pertinentq; duo hæc uerba ad præcedētia. Tum sequitur per maiorē. Cor illud quo manus uiuūt, ex quo impetum sumunt: ex uetere lectione. Et infrà. Admissis receptisq; ostendūtur in sacro.] Corrupta & prępostero ordine scripta uerba. Emēda: admissis receptisq; in sacra ostēdūtur: ex eadē. Et infrà. His adiicit causarum inquisitionē & etymologiam, quā curita dicere non

non audeamus.] Breuior uetus lectio & correctior. His adiicit ætologiã, quam quare dicere non audeamus. Nimirum uerba illa, causarum inquisitionem, glossema fuerunt, quo dictio Græca ætologiam exponebatur. Et infrà. Ait utilem futurã esse descriptionem cuiusq; uirtutis.] Eadem: Ait utilem futuram & descriptionẽ cuiusq; uirtutis ac uitii, & si quidam codices discretioni legant, non descriptioni. Et infrà. Hanc Posidonius etymologiam uocat quidam characterismon.] Legendum, ut dixi ætologiam, non etymologiam. Sed illud sciendum desiderari hæc uerba in nonnullis antiquorum exemplarium. Et infrà. Luxuriatq; toris animosum pectus anhelitum si qua sonitum procul arma dedere.] Verbum, anheli, non habetur in uetere lectione, nec item in tertio Georgicorum, unde mutuati sunt hi uersus. Item scito deesse ex serie Vergiliani carminis uerba complușcula quæ in codice antiquo gymnasii Salmenticensis plenè leguntur hoc pacto: Luxuriatque toris animosum pectus. Honesti spadices glauciq; color deterrimus albis & giluo. Tum si qua sonitum procul arma dedere. Et infrà. Et primus incedens admotus iam exercitus alpibus.] Corrige, & primus incessens admotos iam exercitus alpibus. ex uetere lectione. Et infrà. Non enim quæri debet an liber Cato.] Verbum, debet, superuacaneum est, ex eadem. Et infrà. Inter publicas ruinas non labentis] Eadem labantis, non labentis. Et infrà. Tuberonis ligneos lectos.] Eadem lectulos, non lectos. Et infrà. Fractum est & in milites conflatum.] Exẽplar Franciscanum, fractum est & milies cõflatum. Exemplar Scholasticum fractum est conflatum, reliqua non agnoscit. Legendum fortè, fractum est & in uile æs conflatum.

IN. LIB. XVI. EPISTOLARVM.

QVomodo in longa uia sunt & puluis & lutum & pluuia.] EPI. XCVII. Verbũ, sunt, desideratur in uetere lectione. Et infrà. Turturillæ sunt tuti cõtumeliæ causa.] Sic legunt exemplaria omnia; fortasse autem non turturillæ scribi debuit, sed Tutilinæ, quæ dea fuit apud antiquos, à tutando dicta, sicuti & Tutanus deus, autore Nonio. Meminit & August. in ciuit. dei.

EPIST. XCVIII. Quod cum Cæsaris uxore in aperto commiserat.] Operto mallem legeres, quàm aperto, nota est historia. Et infrà. Violatis religionibus eius sacrificii.] Quidam codices religionis habent, non religionibus, Proinde legendum puto in totum sic, uiolata religione eius sacri. Et infrà. Sic submo-

tis extra conſpectum omnibus uiris.] Vetus omnis lectio, conſeptum habet, non conſpectum.. Et infrà. Hoc uerò matribus familiæ denunciare eſt.] Locus mutilatus in reliquis exemplaribus, præter quàm in meo, ubi integer habetur. Legendũ igitur hoc pacto. Illud eſt matribus familiæ denuntiare, hoc illudere. Et paulò antè. Etiam noctes ſcortorũ mulierum.] Vetus quoddam exemplar certarum habet, non ſcortorum. Et infrà. Quicquid fuiſſe corruptius illis moribus credis.] Quicquam legito, nõ quicquid, ex uetere lectione. Et infrà. Florales iocos nudandarum mulierum.] Exemplar Franciſcanum nudarum correctius, quàm nudandarum. Et infrà. Et fieri facta iſta ex licẽtia urbium.] Scribe, Et fient & facta iſta ſunt. Et licentia urbium: ex uetere lectione. Et infrà. Iudices apud eum confiterentur.] Reum, fidelior & ſyncerior lectio, quàm eum, ut eadem dictio uenuſtè iteretur, & ex autoris conſuetudine. Et infrà. Rei iudicandæ cauſa.] Iudicandi libentius legerim, quàm iudicandæ. Et paulo poſt: uno adulterio legito, non uni. Et infrà. Non omne Catones fert.] Scribe, feret, non fert, ex uetere lectione. Et infrà. Non prænuncius tantum ad uitia, ſed præceps.] Sic omnis antiqua & recentior lectio. Sed ſcribendum exiſtimo altero ex duobus modis: aut ſic: Non in pronum imus tantum ad uitia, ſed in præceps. Aut certè ſic: Non proni imus tantum ad uitia, ſed præcipites. Et infrà. Offenduntq; dum errantem uitæ peccata delectant.] Legendum offenduntq; deerrantem. Vitæ peccata delectant: ex uetere lectione. Et infrà. Lætatur ille circunſcriptione furti, quod nõ tam illi culpa, quàm culpæ fortuna diſplicuit.] Corrige, Lætatur ille circunſcriptione, furtoq;, nec ante illi culpa, quã culpæ fortuna diſplicuit, ex eadem. Et infrà. Subeſſe animis etiam in peſsima adductis.] Scribendum abductis, non adductis, ex eadem: Et paulò pòſt dictio, omnes, per minorem ſcribenda, legendaq; cum ſuperioribus. Et infrà. Latendi fides non poteſt.] Legendũ puto fiducia, non fides, ut ex ſequentibus liquet. Et infrà. Quia latenti etiam ſi facultatem habeant, fiduciam non habent.] Scribe, quia latendi etiam ſi felicitatem habent, fiduciam non habent: ex uetere lectione. Et infrà. Hoc ergo repugnare ſectæ noſtræ.] Ego, non ergo legendum, ex eadem. Et infrà. Legem & iudicem effugiunt.] Vindicem, non iudicem, quædam exemplaria.

EPIST. XCIX. Nunquam crediderìs felicem quenquam ex felicitate ſuſpenſum. Fragilibus innititur qui aduentitio lætus eſt. exibit.] Sunt codices qui legant, & fortè rectius: Nunquam crediderìs

dideris felicem quenquam esse ea felicitate suspensum quæ fragilibus innititur, qui aduentitia lætus est. Exibit gaudium. Et infrà. Fidele firmumq;.] Scribe, fidele firmumq; est: ex uetere lectione. Et infrà. Omnia que fortuna intuetur.] Eadem intuentur, non intuetur Et infrà. Si quis habens ista se quoque habet.] Scribe, Si quis habens illa se quoque habet: ex eadem. Et infrà. Vt carmen fortius ac iustius repetam.] Exemplaria quædam petam legunt, non repetam. Alia an petam, pro quo non absurdè fortasse substitueris, amputem, hoc est breuius faciam. Et infrà. Quin uerò metuenda declina.] Scribe, Tu uerò metuenda declina, ex omni uetere lectione. Et infrà. Et ad tolerandum omne obfirmata mens.] Omnino non omne, eadem. Et infrà. Tam intemperantes in ipsis miseriis, quàm sunt ante illas.] Puto inuertendas esse dictiones, legendumq;, tam intemperantes in ipsis miseriis sunt, quàm ante illas. Et infrà. Plus dolet, quàm necesse est. Eadem enim infirmitate.] Resarci locum mutilatum sic. Plus dolet quàm necesse est, qui ante dolet quàm necesse sit. Eadem enim infirmitate: ex uetere lectione. Et infrà. Intemperantia fingit sibi perpetuam felicitatem. Lege, eadem intemperantia fingit: ex eadem. Et infrà. Et oblitus fati quo humana iactantur.] Prior æditio, & oblitus huius peccati quo humana iactantur minus uitiose, legendum enim petauri, non peccati, ex omnibus scriptis exemplaribus. De cuius dictionis significatione legendi glossematum scriptores. Et infrà. Mortale est omnium mortalium bonum.] Omne legendum, non omnium, ex eisdem. Et infrà. Quo illos singuli dies turbent.] Vetus lectio turbant, forte trudant. Gallicanum meum exemplar contra reliqua omnia trahant, non turbant, legit, siue turbent. Et infrà. Aequo animo perdere quod periturum est.] Exemplar Facundi ac Primitiui, æquo animo perdere quod perdendum est, rectius. Et infrà. Intelligebat enim quod dari posset & eripi.] Vetus lectio: Intelligebat enim quod dari potest & eripi posse. Alii codices: Intelligebat enim quod dari posset & eripi posse. Et infrà. Animosi sumus inter exempla quare deficimus.] Lege, Sumus inter exempla quare deficimus, ex eadem. Et infrà. Ista uis ulceris quam opto me hercules mitigari.] Scribe, illa uis ulceris quam opto me hercule mitigari: ex eadem. Et infrà. Sed securus de isto sum.] Ipso, non isto: eadem. Et infrà. Quid ergo, non'ne suadebit & exibit.] Corrigendum: Quid ergo? non si suadebit exibit: ex eadem. Et infrà. Philosophiam in opere discere.] Sic legunt ple-

raque omnia exemplaria. Vnum tantum Scholasticum habet, Philosophiam in opus ducere.

EPISTO. C. Quibus ingemiscunt homines amoris causa.] Exemplar Franciscanum non habet amoris, sed moris. Et infrà. Quantum'ue gauisi sint.] Particula, ue, redundat, ex uetere lectione. Et infrà. Hoc habet inter reliqua mala dolor, quòd non superuacuus tantum, sed ingratus est.] Legendum, hoc habet inter reliqua mali dolor. Non superuacuus tantum, sed ingratus est: ex eadem. Et infrà. Aut si mortem in homine non cogitant.] Scribendum puto. At, non Aut. Et infrà. Flet aliquis factum quod aiebat non posse fieri.] Exemplar Facundi, & Primitiui. Flet aliquis factum quod aiebat non posse non fieri. Et infrà. Sed quis tibi concedit.] Vetus lectio concedat, non concedit. Et infrà. Ita nihil perdit ille nisi aleam in damnum certius.] Castiga, Ita nihil perdidit ille nisi aleam in damnum certiorem: ex eadem. Et infrà. Puta autem me uetare quædam quæ non sunt sui iuris.] Lege, puta autem me uetare. Quædam sunt sui iuris: ex eadem. Et infrà. Quibus adiacentem humorem perpremit.] Lego premit, non perpremit: ex eadem. Et infrà. Nec fluunt unquam tam turpiter quàm finguntur.] Scribendum opinor, nec fluunt unquam tam turpiter, quàm cum finguntur. Et infrà. Quàm multis uitalia eruuntur.] Vetus lectio, quàm multi uitalia emittunt. Et infrà. Sic aues, sic feræ suos diligunt.] Scribe, Sic aues, sic feræ suos diligunt fœtus: ex eadem. Et infrà. Hanc ipse captandam in eiusmodi tempore.] Sic prior æditio. Sed legendum arbitror, esse, non ipse. Alioqui in meo peruetere exemplari redundat hæc dictio. Et infrà. Dolorem aut admittendum non esse.] Scribito dolorem aut admittẽdum in animum nõ esse: ex uetere lectione. Et infrà. Dico admittitur, captatur.] Inuerte dictiones: Admittitur dico captatur, ex eadẽ, & si in meo uetusto codice, imo legitur ubi scriptum est, dico. Et paulò pòst, curanda, non sananda aliquot præferunt exemplaria.

EPIST. CI. Qui inscribuntur ciuilium.] Quidam codices agnoscunt hanc lectionem. Alii habent, qui inscribuntur artium ciuilium. Alii qui inscribuntur artium & Iulium, Alii sine coniunctione, Artium Iulium. Alii Archinilium. Et infrà. Et non respondisse expectationi tuæ. Legendum reor, sed non respondisse expectationi tuæ. Et infrà. Puto esse quod dicis & effundi uerba, nõ fingi.] Lege: Puta esse quod dicis & effundi uerba non figi: ex uetere lectione. Et infrà. Non effundere uidetur orationem,

nem, sed fundere.] In exemplari Facundi & Primitiui utrobique legitur effundere. Puto in priore loco scribendum esse fundere, in posteriore effundere: sequitur enim adeò larga est. Item nō longe à fine epistolæ de oratione eius loquens, non est inquit uiolenta nec torrens, quamuis effusa sit. Et infrà. Primo aspectum oculorum occupasse.] Scribe, primo aspectu oculos occupasse: ex uetere lectione. Et infrà. Quod parum recisum sit, quod parum structum.] Eadem, quid, non quod utrobiq;. Item strictum puto scribendum, non structum: quia sequitur non multo post, exceptis paucissimis is quæ ad certum modum, & ad unum exēplar astricta sunt, quāuis de Pollione id non de Fabiano. Et infrà. Non sunt enim tenore quieto cōpositoq; formata.] Castiga ex eadem, & ad animi tenorem quietum compositumq; formata. Et infrà. Sed totum corpus uideri quàm sit comptum honestum est.] Sic prior æditio. Aliter tamen eadem. Sed totum corpus uideris quàm sit comptū. Honestum est. Et infrà. Quos non magis Philosophiæ annumerare posis quàm historiæ.] Aut inuersas esse dictiones opinor, & legendum, quos nō magis, historiæ annumerare posis, quàm Philosophiæ, aut certè eradendam esse negationem, non, & scribēdum, quos magis Philosophiæ. Et infrà. Non est fortis oratio eius quamuis elata sit.] Exemplar domesticum, electa habet, non elata. Et infrà. Desideras, inquis, contra uitia aliquid aspere dici.] Lege, Desideres inquit contra uitia: ex uetere lectione. Et infrà. Non erunt sine dubio singula circunspecta.] Exemplar Franciscanum circumsecta legit, non circumspecta, ut puto rectè. Præcesit namq;, Videbimus quid parum recisum sit: & sequitur è uestigio, nec in se collecta. Et infrà. Sed multum erit in omnibus locis & ingens sine tedio spatium.] Corrige: Sed multum erit in omnibus lucis. Sed ingens sine tedio spatium: ex uetere lectione. Et infrà. Deterret enim qui imitandi cupiditatem non fecit, spem abstulit.] Exemplar Franciscanum sine negatione pulcherrimè. Deterret enim qui imitandi cupiditatem fecit: spem abstulit.

IN LIB. XVII. EPISTOLARVM.

CVm æterna meditantes respicere cogit ad mortem.] Scribe, Tum æterna meditatos, ex uetere lectione. Et infrà. Pecunia quoque circa paupertatem plurimum amorem habet dum ex illa ereptat.] Sic omnia legūt exemplaria, sed qui sit sensus nō percipio, fortè scribendum non amorem, sed moræ: aut si hoc arridet magis, molem. Et infrà. Illi qui & mari & terra pecuniam agitabat, EPIST. CII.

tabat, qui ad publica quoque.] Lego: Ille quem & mari & terra pecunia agitabat, ex uetere lectione: & in uno tantum meo codice scriptum annotaui publicanos, non publica. Et infrà. In ipso actu bene cedentium rerum.] Fortasse uerior est lectio, ictu, hoc est, momento, quàm actu. Et infrà. Et castrensium laborum tarda manu pretia.] Scribe, coniunctim, manupretia, ex uetere lectione. Et infrà. Quæ quoniam nunquam cogitatur, nisi aliena nobis subinde ingeruntur mortalitatis exempla.] Lege: Quæ quoniam nunquam cogitatur nisi aliena, subinde nobis ingerantur mortalitatis exempla: ex uetere lectione, & præcipuè ex exemplari Franciscano. Et infrà. Tanquam ad extremum uentum sit.] Extrema, non extremum, eadem agnoscit. Et infrà. Nihil est miserius dubitatione uehementer irruentium quorsum euadant.] Venientium, non uehementer irruentium omnia ferme exemplaria scripta, ut fortè legendum sit uoluentium, siue uolutantium. Cui lectioni suffragari uidetur quod sequitur. Quomodo effugiemus hanc uolutationem. Et paulo ante. Quod etiam aliquid ex illa differtur.] Mendosa uerba & difficilis ad corrigendum coniecturæ. Sed ni fallor uerior erit scriptura. quod in aliud ex alio differtur. Nam & uetus omnis lectio pro etiam aliquid habet in aliquid, & hoc uerbum, aliquid, cum per compendium scribitur dubitationem affert sit nè legendum aliquid an aliud: sicut etiam hoc ipso loco scriptum erat in exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Collecta mens inexplicabili formidine agitatur.] Explicabili omnia exemplaria non inexplicabili, quibus fauet quod sequitur statim. Vno si uita nostra non prominebit si in se colligitur. Considerandum tamen an desit negatio sicuti multis locis superfluit & legendum sit: Non collecta mens, siue incollecta mens, ut sint honesto dicendi modo inculcata duo nomina, incollecta & inexplicabili, idem habentia initium. Et infrà. Si certus sis aduersus incerta.] Legendum sit, non sis, præcessit enim uerbum tertiæ personæ, cogitat: ex uetere lectione. Et infrà. Subitq; auiditas & miserrimum, atque miserrima omnia efficiet metus mortis.] Castiga, subitq; auiditas temporis & miserrimus atque miserrima omnia efficiens metus mortis, ex eadem. Et infrà. Debilem facito manu, debilem pede. Coxa tuber. astruè gibberum.] Scribe, debilem facito manu. Debilem pede. Debilem coxa. Tuber astrue gibberum: ex eadem. Et infrà. Hanc mihi uel acutam si subdas crucem sustineo quod miserrimum erat.] Scribe: Hanc mihi uel acuta si sedeam

cruce sustine. Quod miserrimum erat: ex eadem, & si impressæ lectioni facere uideantur uerba mox paulo sequentia, suffigas licet & acutam sensuro crucem subdas: sed sessuro ibi, non sensuro scribi debet: ut notabo. Ita uerba illa magis ab antiqua lectione stant, quàm ab impressa. Et infrà. Quid tam fœda uitæ mendicatio.] Sunt codices qui legant, non mendicatio, sed commendatio, nescio quàm rectè, quia suprà uelut commendauit uitam suam, cùm dixit. Hanc mihi uel acuta si sedeam cruce sustine.

EPIST. CIII. Effectum tamen uerè habentem.] Scribe, affectum tamen ueræ habentem: ex uetere lectione. Et infrà. Cogitationi aptæ traditum & iterum si licuisset ulterius.] Iturum legendum reor, non iterum, & si posset etiam legi ituræ, ut referatur ad nomen cogitationi. Et infrà. Credebam enim me facilem opinionibus.] Exemplar Pincianum: Credebam enim facile opinionibus. Et infrà. Neget me epistola prima.] Negat legendum, non neget, ex uetere lectione. Et infrà. An ex eo quodcunque erit sensuri sumus, antequam aliquis fructus percipi aut peti posit.] Eadem, An ex eo quod cùm erit sensuri non sumus antequam aliquis fructus. Ego dictiones illas, antequam redundare existimo. & mox paulo posita legitur in eadem non sita. Et infrà. Nisi aliud præcidero intelligi non poterunt quæ refellentur.] Maior codicum pars, nisi aliquid prædixero intelligi. Exemplar Facundi & Primitiui, & nisi aliquid prædixero. Corrigendum puto: Sed nisi aliquid. Et infrà. Quid est quod etiam nunc præcidere uelim.] Inuerte dictiones, quid est etiam nunc quod prædicere uelim. Ita mea sententia melius legetur, adstipulante etiam exemplari Franciscano. Et infrà. Vno enim spiritu unum bonum contineri ac regi debet.] Expende an sit rectior lectio continuari, quàm contineri. Et infrà. Quia in nostra tela mittuntur.] Legendum fortè, quia in nos tela mittuntur. Et infrà. Dicis, inquit nullum bonum ex distantia esse.] Dicitis non dicis, uetus lectio. Et infrà. Claritas autem ista bonorum uirorum secunda opinio est.] Verbum, secunda, expungendum ex quodam scripto codice allato nobis ab urbe Valeria ad usus harum castigationum. Et infrà. Vox est autem licet uirorum sit bonum. Nam & plaudit & sibilat.] Exemplar Scholarum Salmanticensium: Vox est autem licet bonorum uirorum sit, bonum non est. Nam qui plaudit & sibilat. In quibus uerbis ex duobus substantiuis uerbis, est. prius remoueri debet.

Et

Et infrà. Diuersa horum conditio est & illius.] Scribe: Diuersa horum conditio, & illius est: ex uetere lectione. Et infrà. Aequè uerò insistitur ab his qui dissidere nón possunt.] Exemplar familiare prospicitur habet non insistitur: ut sit sensus, Aequè consuli ueritati à bonis qui discordare non possunt. Exemplar Franciscanum æquè uero inficitur. Dissidere non possunt, reliqua non habentur. Eodem modo legitur in codice Facundi, & Primitiui, nisi quòd pro inficitur habet inficiscitur, quod & alia exemplaria agnoscunt. Et infrà. Illic enim potest unius sententia quòd omnium.] Scribe, Illic idem potest unius sententia: ex uetere lectione. Et infrà. Quia omnium si prorogetur una erit.] Exemplar familiare non prorogetur habet, sed interrogentur.

Et infrà. Non est unius una sententia.] Scribe, altero ex duobus modis, aut sic, Non est omnium una sententia: aut certè quod magis probo sic, Non est. Vnius una sententia est. Et infrà. Cùm dicant claritatem laudem esse bonorum à bonis reddi iam non ad uocem referunt.] Corrige ex meo exemplari domestico, reliqua enim deprauata erant. Cùm dicant claritatem laudem esse bonorum à bonis redditam non ad uocem referunt.

Et infrà. Et omne aliud studium auribus deditum.] Scribe, debitum, non deditum, ex eodem exemplari. Et infrà. Vtique eorum quibus ipse sum boni causa.] Legendum, utique eorum quibus istius sum boni causa: ex uetere lectione. Et infrà. Est istud laudantium bonum.] Eadem illud, non istud præfert. Item exemplar Franciscanum laudationum fermè habet, non laudantium. Et infrà. Quin iustitia & habentis bonum sit.] Codex Facundi & Primitiui, an iustitia & habentis bonum sit. Et infrà. Et an bonum sit eius cui debitum soluit.] Exemplar Franciscanum, & sit autem eius cui debitum soluit. Lego, & sit item eius cui. Et infrà. Abunde respondebimus.] Considera an uerior sit lectio responderimus, quàm respondebimus. Et infrà. Arguta differere.] Mallem legeres, argutias serere. Et infrà. Quam inter se perite captantium lusus.] Nihil me hoc loco adiuuerunt scripta exemplaria. Sed coniectura ductus opinor restituenda esse hæc uerba sic, quam inuicem se puerorum captantium lusus.

Et infrà. Aut si quod est etiam nunc frequentius oculis lætius uectis solum, illi patria est quodcunque suprema & uniuersa circuitu sua cingit.] Puto corrigendum, aut si quod est etiam nunc frequentius accolis: lætius nautis solum. Patria illi est quodcunque suprema & uniuersa circuitu suo cingit. Nam in antiquis exem

exemplaribus uerba illa, Patria illi est, hoc ipso ordine habentur, & in quibusdam occulis per duplex cc. legitur. Item in exemplari Franciscano pro suprema, solennia legitur. Vt posit fortasse sic in totum legi: Patria illi est quacunque sol meat, & uniuersa circuitu suo cingit. Posset etiam tolerari uectis, posset legi aduenis, posset uectoribus. Et infrà. Iam coniungit.] Puto scribendum, etiam coniungit. Et infrà. Deinde actam ætatem sibi dari non sinit.] Existimo scribendum certam, aut arctam, non actam. Et infrà. Omnes inquit ante me sunt.] Scribe, omnes inquit anni mei sunt: ex correctioribus codicibus. Et infrà. Nullum non cogitationi paruum tempus.] Legendum peruium, non paruum: ex eisdem. Et infrà. Qui mixtum hoc diuini humaniq; se cernat tempus. Hic ubi inueni relinquam.] Corrigendum reor, qui mixtum hoc diuini humaniq; secernat. Corpus hoc ubi inueni relinquam. Et confestim. Ipse me diei reddam.] Diis, non diei uera lectio est, quia sequitur, Nec nunc sine illis sum: adstipulanti etiam exemplari Scholastico. Et infrà. In quem uidemur emitti. Iam idonei spiritum trahere & in aperto durare.] Scribe, in quem uidemur emitti iam idonei. Spiritum trahere. Et infrà. In alium naturæ sumimur partum. Alia origo nos spectat.] Posset legi pro illis uerbis, in alium naturæ sumimur partum, in alium maturescimus partum, sed rectissimè, ut puto, legit hunc locum exemplar Scholarum, in aluum naturę sumimur, & tanquam partum alia nos ab origo expectat. Et infrà. Relicto in quo latebas corpore extiteris.] Vetus lectio exieris habet, non extiteris. Et infrà. Demum offendit duræ manus tactus.] Deinde eadem, non demum. Et infrà. Pereunt sæpe uelamenta nascentium.] Mallem legeres semper, quàm sæpe. Et infrà. Huic nunc quoque tu quantum potes subuolutaris, quæ nisi etiam necessariis cohærebunt. Alienus iam hinc altius aliquid sublimiusq; meditare. Sic prior æditio, Scribendum reor: Hinc nunc quoque tu quantum potes subuola ab aliis nisi quæ necessario cohærebunt alienus. Iam hinc altius sublimiusq; cogita. Et infrà. Aliquando naturæ tibi arcana retegentur.]. In exemplari Scholastico non, Aliquando habetur, sed antequam: ut fortè legendum sit per minorem cum præcedentibus, intra te quando naturæ tibi. Forte sic, meditare illa. Quando naturæ tibi arc.

Et infrà. Cum totam lucem & totus aspexeris.] Delenda coniunctio, &: ex uetere lectione. Et infrà. Et tamen admiraris illam

illam procul.] Scribe, Et tamen admiraris iam procul:ex eadem. Et infrà. Quid tibi uidebitur diuina lux.] Videtur eadem,non uidebitur. Et infrà. Quid ni non timeat qui mori sperat.] Codex Franciscanus: Quam qui ni timeat qui mori sperat. Puto legendum, quam qui meminit quid mori expauet. uel sic: Quam qui mente teneat quid mori expauet. Dixerat enim: Quam qui mente concipit. Et infrà. Si is quoque qui tandiu animum.] Exemplar Scholasticum: Sed ille quoque, ut forte desit coniunctio, legendumq; sit: Sed & illa quoque. Et infrà. Non minus præsentiam esse utilem quàm memoriam.] Sic prior æditio. Præposterus est ordo uerborum, legendumq; non minus memoriam quàm præsentiam esse utilem:ex meo familiari codice.

EPIST. CIIII. Incidentium dico ruinam, aliqua nobis incidunt non insidiantur.] Scribendum puto: Incendium dico, ruinam. Alia quæ nobis incidunt non insidiantur. Et infrà. Pares sunt casus & si graues.] Opinor legendum. Rari sunt casus & si graues:quia sequitur, Ab homine homini cotidianum periculum. Rarum autem cotidiano opponitur. Et infrà. Quos transire non quærunt.] Scribe: quos transire non queunt,ex exēplari Francisc. Et infrà. Ad nocendum nisi necessitas misit.] Omnis uetus lectio, iniicit agnoscit, non misit. Et infrà. Non arietant inter se senes, ut eodem ambulantes.] Corrige: Non arietant inter se nisi in eodem ambulantes: ex emendatiore lectione scripta. Et infrà. Insolenter tractata.] Lego iactata potius quàm tractata, & si omnia exemplaria reclament: quia præcessit. Quid philosophiam non debebis iactare. Et infrà. Nec ita agat ut quicquid non facit.] Scribe,nec hoc agat, ut quicquid non facit:ex uetere lectione.

IN LIB. XVIII. EPISTOLARVM.

EPIST. CV. NAM cùm scias spiritum illius in meo uerti.] Vetus lectio, Nam quum sciam spiritum. Sed cum non omnes codices hanc lectionem agnoscant, bona enim eorum pars habet, Nam cum scias spiritum illius:fit ut putem legēdum esse, Nam conscius spiritum illius. Et infrà. Etiam cùm me fortiorem senectus ad multa reddiderit.] Scribe, per maiorem. Et cùm me fortiorem senectus: ex eadem. Et infrà. Vt me fortius amet.] Castigandum arbitror,ut se fortius amet: aliâs sensus non procederet. Et infrà. Sed si cœperit intermittat:& suis se commodet.] Exemplar fami

familiare rectius, & suis se concedat. Et infrà. Et illum odorem culinarum fumantium quæ in ora quicquid pestiferi uaporis obruerit cum puluere effundunt.] Scribendum, Et illum nidorem culinarum fumigantium quę motæ quicquid pestiferi uaporis obtinent cum puluere effundunt:ex uetere lectione. Sunt tamen exemplaria, in quibus obruerant, habeatur, non obtinent. Et infrà. Vbique quod stringatur inueniet.] Ita prior æditio. Emendo, ubique quo distringatur inueniet. Exemplar Franciscanum, quo distrahatur. Meum, quomodo distringatur. Et infrà. Putes uenisse te Athenas.] Puta,non putes, uetus lectio. Et infrà. Tanto tibi uideris defici quanto uinceris.] Lege:tanto tibi uideris deficere,quãto aliquis plus habet:ex emaculatioribus codicibus. Non tamen desunt codices qui defici, non deficere habeant. Item puto scribendum: uideberis, non uideris. Et infrà. Ringeris quoties aliquem in fastis.] In meo familiari codice non ringeris habetur,sed inuidebis. Et infrà. Exterrebunt te non tantum pericula,sed suspiciones.Vanis semper agitaberis.] Codex Franciscanus non,uanis habet,sed uanæ, ut prioribus adiungatur. Posset etiam legi non absurdè,sed suspicionibus uanis semper agitaberis. Et infrà. Quicquid te delectat æquè uidet ut uideras dum uireret. Vtinam. Alium alio die casus excutiet.] Vitiosissimus locus & nodus Deo dignus uindice.In codicibus ferè omnibus, uide, non uidet,& uiret,non uireret,& pro utinam,uter aut utrum. Itaque con iectura ductus suspicor Senecam ita scriptum reliquisse, Quicquid te delectat æquè uiret.Viuunt dum uirent. Vtiq; aliũ alio die casus excutiet. Et infrà. Horum nihil cogitabis ab his, nec remedia uulneribus oppones.] Duo illa uerba, ab his, in nullo scriptorum exemplarium habentur, & appones probarem magis,quàm oppones. Et infrà Si satis alterum alteri misceas.] Legendum puto:Si sapis alterum alteri misceas. Et infrà. Quæ maximæ ægra est lacessit mobiliorem,leuioremq; reddit ipsa tractatio.] Legendum opinor lacessitã, non lacessit. Et infrà. Citiusq; quàm uenerant abeunt.] Codex Franciscanus ocyus legit, non citius. Et infrà. In libertatem asseritur.] In libertatem erigitur,codex idem. Et infrà. Medicina ergo non regio quærenda est.] Scribe:Medicina ægro non regio quærenda est:ex uetere lectione. Et infrà. In itinere colligitur.] Exemplar Facundi & Primitiui,non itinere colligitur,ut puto rectè, ne est hic ulla interrogatio. Et infrà. * Et emenda desideria.Intra saltem modum contine.] Codex Scholarum, & emenda desideria tua. Intra salutem modum contine.

Exemplar meum rectius, & emenda desideria intra modū saltem contine. Scribendum arbitror: aut amanda desideria, aut intra modum saltem contine, ut sit amanda pro abige, expelle. Nam uerbo illo, emenda, mox ante usus fuerat. Et infrà. Multum nocituri si propè à te fuissent.] Scribēdum, si prope te fuissent: ex exemplari Franc. Et infrà. Videbuntur in opere esse.] Vetus lectio partim si uidebunt in opere esse, partim. Hi uidebunt in opere esse, partim: Hi uidebūt in opere esse, rectè. Et ultra. Nec tantum scire loqui.] Eadem, eloqui, non loqui, & fortè scitè, quàm scire rectius legeres: quando quidē exemplaria quædā sic te pręferāt non scire. Et infrà. Stare fidenter ad portū.] Corrige: stare uidenter apertè, ex codice Francisc. in quo uno tantū sic emendatè legebatur, reliquis uitiatis. Nam sequens uerbum latitantem planissimum facit scribēdum esse apertè, non ad portum. Et infrà. Profert se, laudari & aspici credit.] Legendum puto, Profert se, laudari & aspici gestit. Et confestim. Omnium est supra omnia est.] Scribe: dominus omnium est. Supra omnia est, ex meo familiari codice. Et infrà. Nihil quod uirum incuruet.] Dictio, uirum, in quibusdam codicibus non habetur. In meo illo uetusto exemplari sic legas: Nihil asperum quod uirum incuruet. Et infrà. Minime quidem si rectis oculis intueri illa posis.] Legēdum, minime quidem si quis rectis oculis intueri illa posit: ex uetere lectione. Et infrà. Egregiè Vergilius noster iure dixit terribiles sed uisu.] Egregie Vergilius noster non re dixit terribiles esse, sed uisu, ex uetere lectione. Codex meus: Egregie Vergilius noster in re dixit terribiles nō esse, sed uisu. Et infrà. Inuictum tamen & paupertatem.] Exemplar Franciscanum castigatius, inuictum fame & paupertate. Et infrà. Et labores quos militares quoque pertulit.] Laboribus, nō labores, idem codex. Et infrà. Quibus ille domuit exercitus.] Domi scribe, non domuit, ex eodem. Et infrà. Vsque eo animū Socratis non mouerant.] Lege, Hæc usque eo animum Socratis non mouerunt: ex uetere lectione. Et infrà. Illam mirabilē laudem & singularem usque ad extremum, non hilariorem quisquam non tristiorem Socratem uidit.] Eadem, Illam mirabilem laudem & singularem usque ad extremum seruauit. Nec hilariorem quisquam, nec tristiorem Socratem uidit. Et infrà. Totis externarum gentium præsidiis, hinc Cn. Pompeium.] Opinor inuerso dictionum ordine scribendum. Hinc Cn. Pom. totis externarum gentium præsidiis. Et infrà. Satis unus aduersus omnia.] Sunt codices in quibus omnes, non omnia habeatur. In meo exemplari,

ti,satis aduersus omnia tutus. Et infrà. Solus Cato fecit aliquas & Reipublicæ partes.] Sic omnia exemplaria præter domesticũ in quo legitur. Solus Cato fecit aliquas sui, & reipublicæ partes. Cui lectioni uidetur suffragari quod subiicit, duos in medio relictos, Rempub.& Catonẽ. Et infrà. Quæ constituta esse ab hostibus iratißimis poterant.] Agnoscitur hæc lectio ab omnibus codicibus præter Scholarum codicem in quo ita leges, quæ constituta esse ab hostibus iratißimis uix filiis Atrei poterant. Et ante paulo, qui ea sibi: scribe, non quid sibi, ex domestico codice.

EPIST. CVI. Si nihil humeris quod cupiditatẽ alienam & improbam irritet.] Castiga, si nihil habueris quod cupiditatem alienã & intemperiem irritet, ex exemplari Franciscano. Et infrà. Neminẽ lacessendo aut gratificando.] Corrige, neminem lacessendo gratuito: ex uetere lectione. Et infrà. Qui apud aliquem potentem potentes sunt.] Exemplar diuæ Mariæ, qui apud aliquẽ impotentem potentes sunt. Et infrà. Dulcedo sermonis qui irrepit & blanditur.] Vetus lectio, dulcedo sermonis quæ irrepit & eblanditur. Et infrà. Secreta producit.] Veram & genuinam lectionem arbitramur secreta prodit. Et infrà. Vt garrulitatẽ suã custodiat & contentus sit unius auribus populũ faciet.] Sic quæcunque legi exẽplaria agnoscũt, unius literæ deprauatione adumbrato perspicuo sensu. Puto enim scribendũ poculum, non populũ. Nam meminisse oportet uerborũ, quæ non ante multò præcesserunt, & non aliter quàm ebrietas aut amor secreta prodit. Erit ergo sensus pro modo & capacitate poculi custodire aliquem garrulitatem suam, aut nõ custodire, & esse contentum unius auribus aut plurium. Et infrà. Trepidant enim cum fecerunt. Hæret conscientia, aliud agere non patitur.] Corrige, Trepidant enim cum fecerunt. Hærent. Conscientia aliud agere non patitur, ex uetere lectione.

EPIST. CVII. Quare non protinus rescriberem ei de quo quærebas.] Ita agnoscit maior codicũ pars, sed in scholastico codice, tibi legas, non ei. Et infrà. Ergo & corpus est bonũ eius.] Præpostere scripta uerba. Lege, Ergo & bonum eius corpus est: ex uetere lectione. Et infrà. An ruborem euocent an fugientẽ sanguinem.] Scribe, An ruborem euocent an fugent sanguinem: ex exemplari Franciscano. Et infra. Ergo & malitia & spes omnis malignitatis, Inuidia, superbia.] Corrige, Ergo & malitia & species eius omnes. Malignitas, Inuidia, superbia: ex uetere lectione. Et infrà. Omnes autem uirtutes quas retuli bonæ sunt.] Bona

potius quàm bonæ legendum arbitror. Et infrà. Non tristitia adducit.] Abducit, non adducit exemplar Pincianũ. Castigandũ puto obducit, unde frons obducta apud Iuuenalẽ. Et infrà. Laterũculis ludimus.] Latrũculis ludimus in emẽdatioribus codicibus. Et infrà. Apertior res est sapere imò simplicior.] Scribe, imo simplicior est, multũ enim addit neruorũ orationi uerbũ substãtiuũ in fine locatum iteratumque, & sic legitur in exemplari Franciscano.

EPIST. CVIII. Tam pusilla tangunt.] Exemplar diuæ Mariæ, Tam pusilla te res angit. Et infrà. Si amici deciperent.] Veriorem lectionem duco, si amici deceperunt. Et infrà. Habeãt sane nomen quod illis Epicurus noster imposuit, & uocentur quo turpius non omnibus sit rebus tuis. Desunt illi.] Vetus lectio quo turpius non sit omnibus rebus tuis. Minus uitiose leget totus hic locus, ut ego credo, si sic legatur. Habeant enim sanè nomen quod illis Epicurus noster imposuit. Ita uocentur. Quota pars non est si ex omnibus rebus tuis desunt illi qui & operam tuam conterebãt.

Et infrà. Et te omnibus molestum esse credebant.] Fideliorem lectionem existimo, & te omnibus molestum reddebant. Et infrà. Et labaris oportet & arietes & cadas.] Non arietes exemplar antiquum, sed erigaris legit. Et infrà. Aut inquineris luto.] Lege, Aut inquineris in luto: ex uetere lectione. Et infrà. Eadem uitæ conditio est quæ balnei. Turbæ itineris quædam intermittentur quædam incident.] Error est in dispunctione uerborum. Legendum, Eadem uitæ conditio est, quæ balnei, turbæ, itineris. Quædam intermittentur, quædam incident, & incident. Et infrà. Idem inetiaris.] Corrupta in omnibus exemplaribus uerba. Forte legendum iter emetiris, quia subiicit paulo post, per eiusmodi offensas emetiendum est confragosum hoc iter. Et infrà. Sciat se uenisse tonat ibi fulmen.] Hæc uerba in quibusdam exemplaribus non habentur. In aliis sic leguntur. Sciat se uenisse ubi patiatur fulmen. Et infrà. Deinceps quæ multa & uaria sunt in nos diriguntur.] Correctiorem existimamus lectionem. Deinde quum multa & uaria sint quæ in nos diriguntur. Et infrà. Alium aqua alium ignis eripiet.] Aliud, non alium utrobique uetus lectio. Et infrà. Quem Cleanthes noster.] Familiare exemplar, quomodo Cleanthes noster.

IN LIB. XIX. EPISTOLARVM.

EPIS. CIX. QVia pertinet properas.] Sunt codices qui legunt, quia pertinaciter properas. Et infrà. Ne ipsa impediat.] Lege ne ipsa

ipsa se impediat, ex uetere lect. Legitur & in aliis codicibus, ne te ipsa impediat. Et infrà. Qui multis apud philosophiam annis persederint.] Corrige,qui multis apud philosophiam annis persederunt,ex eadem. Et infrà. Vt aliqua illi uitia deponant.] Ita prior æditio. Puto scribendum illic, non illi. Et infrà. Quam Phrygii solent tibicinis sono semiuiri.] Emenda, quam solent Phrygii tibicinis sono semiuiri:ex uetere lectione. Et infrà. Afficiuntur illi & sunt quales iubentur.Si illi animo forma permanserit.] Eadem, Afficiuntur illis & sunt quales iubentur, si illa animo forma permaneat.Puto synceriorem lectionem esse.Afficiuntur illis.Essent quales iubentur. Et infrà. Tunc illa animi bona uelut soluta excitantur.] Quædam exemplaria,uelut ad solita excitantur.Codex diui Francisci,tunc illa anima bona uel ut sollicitatur.Scribendum reor,tunc ad illa animi bona uelut solicitantur, uel sic, tunc ad illa animi bona uelut solita excitantur. Et infrà. Cum illum tuba per longi canalis angustias tractum patenti ore nouissimè exitu effudit.] In quibusdam exemplaribus, dictio illa,tractum,non habetur:& coniunctim patentiore legendum,non patenti ore,ex omnibus antiquis codicibus. In quorum nonnullis effundit legitur,non effudit. Et infrà. Qui paupertati suæ aptus est.] Scribe,qui paupertati suæ aptatus est:ex uetere lectione. Et infrà. Facillimè enim tenera conciliantur ingenia.] Reconciliantur aliqua exemplaria agnoscunt, non conciliantur. Et infrà. Et adhuc docibilibus leuiterque corruptis.] Docibilibus præferunt duo antiqua exemplaria,non docibilibus, correctius. Et infrà. Cui liceret censuram agere regnantium.] Exemplar familiare gentium habet, non regnantium. Et infrà. Hæc enim non cibi sed oblectamenta sunt.] Castiga, Nec enim cibi sed oblectamenta sunt, ex uetere lectione. Et infrà. Quem obtinemus odor in corpore est. Nullo inde uino caret stomachus.] Exemplar Franciscanum, quoniam optimus odor in corpore est nullus. Inde uino carens stomachus. Adstipulatur & alter eiusdem bibliothecæ codex. Et infrà. Quem mihi amorem Pythagoras iniecerit. At Socion dicebat quare ille animalibus abstinuisset.] Puto corrigendum, quem mihi amorem Pythagoræ iniecerit Socion. Dicebat quare ille animalibus abstinuisset. Sed expende an legendum sit pro dicebat, docebat, siue disserebat. Nam sequitur infrà. Hæc cum exposuisset Socion. Et infrà. Omnia tibi in integro serua.] Exemplar familiare. Omnia tibi integra seruas. Et infrà. Quod istic crudelitati-

bus tuis damnũ est.] Sic in omnibus ferè habetur exẽplaribus, sed in prõptu erat correctio. Quod istius crudelitatis tuæ damnũ est.] Nec desunt codices qui hãc etiam lectionem agnoscant. Et infrà. Alienigenarum gentium sacra mouebantur.] Nullus scriptus codex habet uerbum, gentium. Et infrà. Sed inter argumẽta superstitionis ponebatur quorundam animalium abstinẽtia.] Puto inuertendas esse dictiones, & legendum. Sed inter argumenta superstitionis quorundam ponebatur animalium abstinẽtia. Et infrà. Si quis exhortaretur illos, si quis impenderet.] Scribendum forte impelleret, non impenderet. Et infrà. Et omissis ad quæ diuertimur.] Vetus lectio diuertimus. Et infrà. Qui Grammatici oculis carmen istud legit.] Exemplar Franciscanum Grammaticis legit, non Grammatici, quod non minus placet. Et infrà. Anci pater Martius Numæ nepos dicitur.] Idem exemplar, Anci pater nullus Numæ nepos dicitur. Alius codex, Numæ nepos fuit. Et paulò pòst. Id ita in pontificalibus libris aliqui putant. Et Fenestella eosdem libros cum Grãmaticis explicuit.] Legendum reor, Id esse in pontificalibus libris, & alii putant, & Fenestella. Eosdem libros cum Grammaticis explicuit. Et infrà. Primum uerba expressa ab se dici à Cicerone. Idem re ipsa in cõmentarium refert.] Verba hęc uitiatissima, & cimmeriis quod aiunt inuoluta tenebris, sic restituẽda coniecto. Primùm uerbum priscum, reapse, dici à Cicerone, id est re ipsa in cõmentarium refert. Vt dictionẽ, priscum, reponã, admonent me ea quæ infrà sequuntur: non ut uerba prisca aut ficta captemus. Exemplar Facundi & Primitiui sic legit. Primum enim uerba expressa ab se. Vt forte scribendum sit. Primum Ennii uerbum priscum reapse. Et infrà. Nec minus sese idem seipse.] Castiga, Nec minus sese, id est seipse: ex uetere lectione. Et infrà. Hanc quam nunc in circo creatam uocamus, calcem antiqui dicebant.] Corrigendum puto, Hanc quam nunc in circo metam uocamus. De Metis in circo Suetonius & cõplures alii. Et infrà. Deinde inanes colligit uersus.] Lego, Deinde Ennianos colligit uersus, ut liquet ex sequentibus. Et infrà. Cui nemo ciuis atque hostis qui uult pro factis reddere operæpretiũ.] Vetus lectio, cui nemo ciuis neq; hostis. Sed ego opinor, non qui uult legẽdum, sed quibit, hoc est poterit. Nam sequitur neminem potuisse Scipioni, neq; ciuem, neq; hostem reddere operæpretium. Iam uerbum, est, quod in fine clausulæ adiectũ est à nullo, neq; antiquo neq; recentiore codice agnoscitur. Et infrà. Non tãtum auxilium significasse operã, ait opera eius neminẽ potuisse Scipionẽ neq; ciuem.]

Vetus

Vetus lectio deprauata etiã, sed manum nõnihil emendaturo porrigit: quæ sic habet, non tantũ auxilium significasse, sed operam, ait operá enim eius neminem potuisse Scipioni. Considera igitur an in integrũ restitui poßit locus hic permutato dictionũ ordine hoc pacto, non tantũ auxilium significasse operã, sed alicuius opera, ait enim neminem potuisse Scipioni. Et infrà. Ennius hoc ait Homero surripuisse. Ennio Virgilius.] Scribo, Ennium hoc ait Homero se surripuisse, Ennio Virgilium. Et infrà. Esse enim apud Ciceronẽ in his ipsis de R.P. hoc epigrãma.] Puto contra omnia exemplaria scribẽdum hoc pacto. Est Ennii apud Ciceronẽ in his ipsis de R.P. hoc epigramma. Alioquin si enim legas, non Ennii, uitiosa esset confirmatio afferre epigramma librorũ Ciceronis ad confirmandum Enniũ imitatione Homeri portas cœli appellasse. Quòd autẽ Ennii poëtæ sit hoc epigramma, docet Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 18. his uerbis. Ille autẽ qui infinita hominũ milia trucidauerit, cruore campos inundauerit, flumina infecerit, nõ modò in tẽplum, sed etiã in cœlum admittitur. Apud Ennium sic loquitur Africanus: Si fas cædendo cœlestia scandere cuiquã est, mi soli cœli maxima porta patet. Et infrà Si fas est plagas cœlestiũ ascendere cuiquã,] Prior æditio minus corrupte, ni faciendo plagas cœlestum ascendere cuiquã. Lege, Si fas cædendo cœlestia scandere cuiquam est, ut mox ante ex Lactãtio apparuit. Et infrà. In Philologum aut Grãmaticum delabar.] Correctè magis exemplar meum dilabar. Et infrà. Velut aliquot artificium uenale didicerunt.] Reclament licet exemplaria omnia, contenderim legendum esse docuerunt, non didicerunt. Sequitur enim, quàm uiuendum esse præcipiunt, Et rursus, Non magis mihi potest quisquam talis prodesse præceptor. Et infrà. Et ingens agmen. Non tamen talium.] Sic prior æditio. Exemplar Franciscanum, & ingens agmen tot ac talium. Quid si hæc uerba. Non tamen talium, adiectitia sunt glossema, uidelicet studiosi cuiuspiam, qui ingens agmen interpretabatur esse nõ talium quales fuerant Zeno, Chrysippus, Posidonius.

EPIST. CX. Præter hæc aliquis cogitationes suas exprimet.] Aliquas, nõ aliquis omnis habet uetus lectio. Et infrà. Vno modo dicas licet non esse in melle dulcedinem.] Legẽdum reor, isto modo dicas licet. Et infrà. Quibus morbi uitio uel amarum esse uideatur.] Scribe, quibus morbi uitio mel amarum esse uideatur: ex omni uetere lectione. Et infrà. Et huic profuturo idonea materia sit.] Profecturo, nõ profuturo eadem. Et infrà. In sum-

mum inquit producto calorem.] Perducto,nō producto:eadem. Emenda paulo post. Et infrà. Vti amplius arma desiderat.] Armis lege,non arma : ex eadem. Et infrà. Itaq; prodest qui uirtutes alicuius partes sui amat.] Scribendum puto contra omnia exemplaria,pares suis,non partes sui. Et infrà. Etiā nunc sapientis animum peritè mouere nemo alius potest nisi sapiens.] Scribe, Etiam nunc sapientis animum perite mouere nemo alius potest, quàm sapiens : sicut hominem mouere rationaliter non potest,nisi homo : ex omnibus scriptis codicibus. Et infrà. An deliberaturus sit sapiens,an in consilium aliquem aduocaturus.] Castigatiorem existimamus lectionem, An deliberaturus sapiens sit, aliquem in consilium aduocaturus. Et infrà. Et animo cogitationes miscendo.] Scribe,& animos cogitationesq; miscendo:ex uetere lectione. Et infrà. Quæ in exercendo sensu ualet.] Exēplar Scholasticum,quæ in exercēdo se usu ualet. Et infrà. Aiunt homines plus in alieno negotio uidere. Vitio hoc illis euenit.] Lege, Aiunt homines plus in alieno negotio uidere quàm in suo. Hoc illis euenit : ex emaculatioribus codicibus. Et infrà. Etiam si contra me gladii micarent.] Circa legendum , non contra , ex omni scripta lectione : ut mox statim,Etiam si circa me flagrarent incendia. Et infrà. Etiam si subitus turbo totam nauem meam mari raperet.] Exemplar Franciscanum,toto legit,non totam : ex exemplari Facundi ac Primitiui. Et infrà. Hanc mihi præstaturum uoluptatem ut gloriam contemnam.] Sic prior æditio. Puto legendum , Hanc mihi præsta tu , ut uoluptatem , ut gloriam contemnam.

EPIST. CXI. Vt memineris maiores nostros qui crediderūt hos Stoicos fuisse. Legendum puto,non hos, sed hoc. Et infrà. Quoties enim calamitas felicitatis est causa & uitium fuit , quod calamitas uocabatur.] Castigatius & breuius uetus lectio, Quoties enim felicitatis causa & initium fuit quod calamitas uocabatur.

Et infrà. Est autem tanti diu nihil gaudere.] Scribe,inuersis dictionibus, Est autē tanti nihil diu gaudere : ex eadem. Et infrà. Nec inter hæc humani ingenii sagacitas sistitur.] Corrige, Nec intra hæc humani. Ex eadē. Quo feratur unde surrexerit.] Eadē, Quomodo feratur. Vnde surrexerit. Et infrà. Si contempseris etiam sordidum panem.] Corrige , Si non contempseris etiam sordidum panem : ex exemplari Pinciano. Et infrà. In quem si pretiosa congerimus.] Scribe , in quem sic pretiosa congerimus: ex uetere lectione. Et infrà. Alia ergo gratiora si recentiora

perfer

perferuntur ad mensam.] Eo legendum,non ergo,ex eadem. Et infrà. Alia si diu pasta & coacta pinguescere.] Verbum, si, eradendum ex omnibus scriptis codicibus. In quorum uno,dure pasta habetur, pro diu pasta: ut fortè legendum sit, diu repasta. Et infrà. Hinc puerorum prospicuos cultu atque forma greges.] Perspicuos lege, non prospicuos, ex eisdem. Et infrà. Delectat te nitor horum.] Nidor lege, non nitor: ex eisdem. Et infrà. Hæc nobis Attalus dixit natura dixit omnibus.] Scribo,Hæc nobis Attalus dixit. Natura omnibus dixit, ex exemplari Facundi & Primitiui. Ex cuius fide lege paulò antè per cõmutationem uerborum,in alienum cadit arbitrium.

EPIST. CXII. Quibus quisque se tradidit questiunculas quidem uafras.] Vetus lectio, Quibus quisquis se tradidit questiunculas quidem uarias nectit. Placet tamen magis ut uafras legatur quàm uarias. Et infrà. Nec in summis ambulat digitis] Præpositio, in, superuacánea est, ex eadem. Et infrà. Siue fluctuatur & per aduersa & difficilia.] Superfluit coniunctio, &, ex eadem. Et infrà. Et animum specie subtilitatis inductum tentant morantur.] Corrige, & animum specie subtilitatis inductum tenent ac remorantur, ex eadem.

EPIST. CXIII. Cito tamen redibit in gratiam.] Scribe,cito tamen cum illa redibit in gratiam:ex codicibus syncerioribus.

IN LIB. XX. EPISTOLARVM.

DE mortali fortitudine, iustitia, doctrinam inferens.] Corrige, Moralem de fortitudine, & iustitia doctrinam subinferens, ex uetere lectione. Et infrà. Vt exercere ingenium inter irrita uideremur.] Legendum esse uideamur, non uideremur, & sensus monstrat & exemplar Scholasticum. Item correctiorem ducerem lectionem, intrà, quàm, inter. Et infrà. Sed me in alia sententia profiteor.] Deest uerbum, esse, ut sit profiteor esse: ex uetere lectione. Et infrà. Non tamẽ duos esse dices nos.] Pronomen nos, expungendum, ex exemplari Franciscano. Et statim. Quare? quia separatim esse debent.] In eodem dictio, Quare, non habetur. Et separati, non separatim omnis agnoscit antiqua lectio. Et infrà, Iustitia animal est,fortitudo. Sic cæteræ uirtutes.] Scribe, Si iustitia animal est, fortitudo,sic cæteræ.ex eadem. Et statim. Ac rursus incipiunt.] Corrige, ut rursus incipiant: ex eadem. Et infrà. Agit inquit aliquid & prodest. Impetum habet.] Exemplar diuæ Mariæ, & item familiare, Agit inquit ali- EPI.CXIIII.

quid & prodest. Quod autem agit aliquid & prodest impetum habet. Et infrà. Omne animal donec moriatur hoc est idem quod cœpit.] Corrige, Omne animal donec moriatur id est quod cœpit: ex uetere lectione. Et infrà. Equus, canis transire in aliud non potest.] Lege, Equus equus, Canis canis. Transire in aliud non possunt: ex eadem. Et infrà. Ista quomodo erunt singula animalia cum unus animus sit.] Scribe, Itaq;, non ista, ex uetere lectione. Exemplar diui Francisci. Ita quomodo singulæ animalia erunt.

Et infrà. Hoc quoq; existimo & quod in tanta copia rerum.] Legendum reor. Hoc quoque existimo esse quod in tanta copia rerum. Et infrà. Nulli similitudo cum altero conuenit.] Corrige, Nullius magnitudo cum altero conuenit: ex uetere lectione.

Et infrà. Aut irrationalia aut pecora. Virtutes quoq; rationales sunt.] Legendum, aut irrationalia, ut feræ, ut pecora. Virtutes utiq; rationales sunt, atqui nec homines sunt: ex correctioribus codicibus. Sed quia non multo post negat uirtutes rationales esse, crediderim legendum hic potius sint quàm sunt, ut concedat aduersariis quod ipse non sentit. Et infrà. Specie alicuius rei irritatum est.] Exemplar Franciscanum magis præferre uidetur incitatum, quàm irritatum. Et infrà. Puta enim prudentiam esse.] Scribendũ arbitror, Puta animal prudentiã esse. Et infrà. Hoc natura nõ præcipit.] Scribe recipit, non præcipit, ex melioribus codicibus. Et infrà. Prudenter tacere & cœnare bonum est. Ita & tacere & cœnare animal est.] Castiga, Prudenter tacere bonum est. Cœnare bene bonum est. Ita & tacere & cœnare animal est: ex uetere lectione. Et infrà. Quæram an & auaritia & luxuria & clementia.] Scribe, dementia, non clementia, ex eadem. Et infrà. Sunt enim & ipsa animalia.] Ipsæ, non ipsa legito: ex eadẽ. Et infrà. Si has quoque retundauerint] Eadem, si has quoque corrotundauerint. Et infrà. Ne putes autem primum ex nostris.] Lege, Ne putes autem me primum ex nostris: ex eadem. Et infrà. Ergo cur non ipsius Chrysippi exemplo.] Muta uerborum ordinem. Cur ergo non ipsius: ex eadem. Et infrà. Idem est animus & iustus & prudens & fortis. At singulæ uirtutes quodammodo se habent.] Corrige, Idem est animus: & animus iustus & prudens & fortis ad singulas uirtutes quodam modo se habens ex meo familiari codice. Et infrà. Et aptans illis facies tanquam pictor assigno.] Aptas, non aptans: omnis uetus lectio.

Et infrà. Non possunt hoc loco dicere.] Possum lege, non possunt: ex eadem. Et infrà. Tuis pugna contra ipsam fortunam,

nam, non armat itaque contra hostes, instructi contra illam inermes sunt.] Hunc locum in omnibus exemplaribus corruptum deprehendi: corrigendum hoc pacto censeo, Tuis pugna. Contra ipsam fortunam non armant illa quæ contra hostes. Instructi contra illam inermes sunt. Et infrà. Priuatis commodis quàm longisimè auersa sit.] Deest præpositio, à, ut sit, à priuatis commodis quàm longisime auersa sit: ex domestico exemplari. Et infrà. Non est quod spectes quod sit iustæ rei præmium maius iniusto est.] Castiga. Non est quod expectes quod sit iustæ rei præmium maius quàm iustum esse: ex eodem. Exemplar tamen Scholasticum quàm iustam esse legit, non quàm iustum esse.

EPIST. CXV. Vbi contra luxuriam succinctè declinat.] Scribendum forte, declamat, non declinat. Et infrà. Si approbata est & recepta.] Scribe, sed approbata est & recepta: ex uetere lectione.

Et infrà. Mecœnas in cultu suo.] De cultu suo: eadem, non in cultu suo, Et paulò ante ire, non iri: & nunc, non tunc. Et infrà. Vide ut alueum lyntribus aret uersoq; uado remittat hortos.] Exemplar familiare. Vide ut alueum lintribus arent, uersosq; uado remittant hortos. Et infrà. Vt ceruice lassa sanantur.] Idem exemplar, ut ceruice laxa feratur. Et infrà. Ne mori tyranni irremediabilis factio.] Nemo tyranni: idem exemplar. Et infrà. Quid si quis fœminæ cirro crispat & laboris columbatur.] Vetus lectio. Quid si quis fœminæ cirro crispatæ labris columbatur.

Et infrà. Tum tam negligenter abiecta.] Particula, tum, tollenda, ex eadem. Et infrà. Quod uitium hominis esse interdum corporis solet.] Corrige, quod uitium hominis esse interdum, interdum temporis solet: ex exemplari Facundi ac Primitiui. Et infrà. Vt ea quæ cludere solent cœna prima ponantur.] Emendo, ut ea quæ includere cœnam solent prima ponantur: ex uetere lectione. Et infrà. Et illi & pro sordidis solida sunt.] Ex duabus coniunctionibus posterior expungenda, ex eadem. Et infrà. Modò fingit & ignota deflectit.] Eadem, modo fingit ignota deflectit. Et infrà. Et hoc gratiam sperent si sententia pependerit.] Hinc, non hoc: eadem. Et paulo post anient, non amet. Et infrà. Ad Appium & usque & Coruncanum redeunt.] Corrigendum, Ad Appium usque & Coruncanum redeunt, ex eadem. Et infrà. Quam si nollent splendidis uti.] In quibusdam codicibus excerptum in margine lego scribendum uellent, non nollent. Et infrà. Deo blanditur & molliter labitur.] Scribe, adeò blanditur: ex uetere lectione. Et infrà. Vix ad clausulas redduntur.] Redeunt,

deunt,non redduntur, eadem. Et infrà. Quid illa in exitu lenta.] Castigandum reor, Quid de illa in exitu lenta. Et infrà. Quæ audita Panormitanos debere Romanis fecere.] Dedere, non debere lege: ex uetere lectione. Et paulo ante,fugam fecere, non facere. Et infrà. Irritant illos & in se aduertunt.] Scribo, auertunt,non aduertunt: ex eadem. Et infrà. Nulli molesta est nisi animus labatur.] Eadem,labat,non labatur. Et infrà. Simul dubitant.] Legendum puto, simul nutant. Et infrà. Non cum omni exoletorum.] Scribe, quod non cum omni exoletorum: ex uetere lectione. Et infrà. Nunquid enim mi Lucili hic furor est.] Ex scriptis exemplaribus quędam sic legunt,Nunquid enim mi Lucili in hoc furor est. Alia negationem addunt, Nunquid enim mi Lucili in hoc furor non est. Et infrà. In illo quod nemo nostrum.] Exemplar Scholasticum,in illo etiam quod nemo. Exemplar Franciscanum. Imò in illo quod nemo nostrum:quam lectionem magis probo. Et infrà. Cui tanto tumultu comparatur cibus.] Vetus lectio, Cui tantorum cultu comparatur cibus.

Et infrà. Aspice ueteraria nostra.] Veterana, non ueteraria, exemplar Franciscanum. Et infrà. Tot consulum regionumq; uina cluduntur.] Exemplar Scholasticum, tot climatum regionumq; uina conduntur. Et infrà.Nihil tam æque tibi profuerit.] Tamen,non tam:uetus lectio.

IN LIB. XXI. EPISTOLARVM.

EPIST.CXVI. ET quod omnium hic non solida sed bractcata,& ficta felicitas est.] Vetus lectio. Quod omnium hic eminentium non solida sed bracteata felicitas est. Et infrà. Habeo maiora quæ cures quàm quæ scribas.] Postremæ tres dictiones,quàm quæ scribas, in omnibus uetustis exemplaribus desiderantur. Et infrà. Barba & coma nitidos de capsula tortos.] Discapsulatos pleraq; exemplaria non de capsula tortos. Codex Franciscanus, de capsula totos. Et infrà. Si circumtunsa est.] Vetus lectio, si circumtonsa est. Et infrà. Et quod credas in homine rarum humanitatis bonum.] Scribe, & (quis credat) in homine rarum humanitatis bonum:ex eadem. Et infrà. Splendoremq; illi suum affunderent.] Dictiuncula,q;, superuacanea est: ex eadem. Et statim. Tunc prouidentia cum elegantia.] Tum legendum, non Tunc, ex eadem. Et infrà. Nemo illum amabilem.] Lege illam, non illum: de facie enim loquitur, ex eadem. Et infrà. Nemo non inquam amore eius arderet.] Corrige,Nemo inquam non amore eius arderet:ex eadem. Et infrà. Nunc enim multa obsigillant.

lant.] Codices quidam obſugillant. Alii minus deprauate obſtigillant. Lego Obſtrigillant. Cuius uerbi ſignificationem legito apud Marcellum. Et infrà. Et aciem noſtram aut ſplendore nimio repercutiunt,aut obſcurè retinent.] Scribendum reor obſcuritate, non obſcurè: ut ſplendori opponatur obſcuritas. Et infrà. Quamuis multus circa diuitiarum radiantium ſplendor impediat.] Exemplar familiare; impendeat, non impediat. Et infrà. Nos ingentium maculæ columnarum ſiue ex Aegyptiis arenis.] Quid ſi legas eremis, non arenis. Nam ſolitudinum Aegypti & Hieronymus & alii meminerunt, & ſequitur ſtatim, me ex Africæ ſolitudinibus. Et infrà. Miramur parietes tenui marmore inductos.] Codices quidam indutos,non inductos. Et infrà. Quantum mali iaceat.] Emendatius quædam exemplaria, lateat, non iaceat, quam lectionem confirmant quæ paulo ante præceſſerunt ſub illo auro fœda ligna latitare. Et infrà. Hæc ipſa res tot magiſtratus.] Scribe, Hæc ipſa res quæ tot magiſtratus. Et dictio ſequens, Pecunia, per minorem ſcribi debet & præcedentibus annecti: ex uetere lectione. Et infrà. Quærimus non quale ſit quid ſed quanti.] Scribe, quærimus non quale ſit quidq; ſed quanti: ex eadem. Et infrà. Et honeſta quandiu ſpes ineſt ſequimur in contrarium tranſituri ſi plus ſcelerata promitterent.] Eadem. Honeſta quandiu aliqua illis ſpes ineſt ſequimur in contrarium tranſituri ſi plus ſcelera promittant. Et infrà. Qui lucro innocentiam, ſalute opinionem bonam mutant.] Lege, Qui lucro, innocentiã, Salutem, Opinionem bonam mutent, ex eadem. Et infrà. Sine me uocari peſsimum ut diues uocer.] Adiicit eadem uerbum, ſimul. Sine me uocari peſsimum ſimul ut diues uocer. Et infrà. An diues an bonus nemo. Omnes quærunt.] Caſtiga, An diues ſit omnes quærimus nemo an bonus, ex eadem. Et infrà. Vtinam honores petituri cum ambitioſis. Vtinam qui diuitias optaturi eſſent cum diuitibus deliberarent, & ſummum.] Mutandus ordo uerborum & ſcribendum ex eadem ſic, Vtinam qui diuitias appetituri eſſent cum diuitibus deliberarent. Vtinam honores petituri cum ambitioſis ſummum. Et infrà. Cum priora damnauerint.] Exemplar familiare qui priora damnauerant. Et infrà. Et opinionum ſuarum ſecurus.] Verbum, ſuarum, expungendum, ex uetere lectione.

EPIST. CXVII. Nullum enim uitium ſine patrocinio. Nulli non uitium eſt uerecundum.] Caſtiga, Nullum eſt uitium ſine patrocinio. Nulli non initium eſt uerecundum: ex eadem. Et infrà.

frà. Imbecillisq; primo omnis affectus.] Eadem imbecillius est primo omnis affectus. Et infrà. Nec uino infirmum animum cõmittamus.] In quibusdam exẽplaribus uitio habetur, nõ uino.

EPIST. CXVIII. Argumentatur contra professores suos.] Vetus lectio. Argumentatur contra quosdam comprofessores suos. Et infrà. Multum mihi tibiq; negotium concinnabis.] Eadem. Multum mihi negotii concinnabis: etsi in plerisq; codicibus continuabis legatur, non concinnabis. Et infrà. Deinde tunc dicere sententiam audebo.] In exemplari Scholastico uerbum. Deinde, non habetur. Et infrà. Quid ergo inquiunt cum dicimus bonum sapere dicimus referentes ad id de quo pendet] Vetusta lectio, Quid ergo inquit? Num dicimus bonum est sapere. Sapere dicimus referentes ad id de quo pendet. Aliqui codices sic. Quid ergo inquit? Non dicimus bonum esse sapere. Sapere dicimus referentes. Et infrà. Et in aliam partem considere.] Lege, & in alia parte considere, ex eadem. Et infrà. Si expetenda res est bona est.] Eadem, si expetenda res est bonum est. Et infrà. Sed petitio bono accedit.] Exemplar Franciscanum, sed petito bonum accedit. Et infrà. Inter alia hinc colligimus.] Vetus lectio. Inter alia hoc colligimus. Et infrà. Aut timentium inferos aut colentium.] Eadem, aut timentium inferos, aut colentium æthera. Et infrà. Tam corpus est quàm ille cui accidit.] Scribe, illud, non ille: ex eadem. Et infrà. Si extra est postquàm accesserat recessit.] Lege, acciderat, non accesserat: ex eadem. Et infrà. An quale istud sit tale hoc sit.] Scribendum, illud, non istud: ex eadẽ. Et infrà. Vnum enim deerat illi quo minus bonum esset.] Particula, enim, in quibusdam exemplaribus non habetur. In aliis ergo habetur pro, enim. Et infrà. Nisi quia sapientiam habet.] Lege, nisi qui sapientiam habet: ex uetere lectione. Adstipulantur & uerba sequentia, Nunquid quenquam qui sapiat non putas habere sapientiam. Et infrà. Puto concedas duo esse hæc.] Puto concedes duo esse hæc: ex eadem scribendum. Et infrà. Habitu sapientiam habet qui sapit.] Castiga ex eadem, Habetur sapientia. Habet qui sapit. Et infrà. Non corpus inquit est quod nunc loquor.] Quidam codices, non corpus est quidem quod nunc loquor. Et infrà. Non enim quid mihi uideatur pronuntio.] Scribe, nondum enim quid mihi: ex uetere lectione. Et infrà. Quid prohibet quominus aliud quidem sed nihilominus bonum.] Puto legendum, Quid prohibet quominus alia quidem sint nihilominus bona. Nam paulo post subiicit, Cœperam dicere

re posse ista duo esse, & tamen utraq, bona. Et infrà. Et sapientiam & sapientiam habere duo esse.] Vetusta lectio, Et tanquam sapientia & sapiens duo sint. Et infrà. Nihil obstat ergo quominus & sapientia bonum sit.] Castiga, sic nihil obstat quominus & sapiētia bonum sit: ex eadem. Et infrà. Olim me ipsum damno.] Eadem. Olim ipse me damno. Et infrà. Omnia ista circa sapientiam sunt non in ipsa sapiētia sunt.] Corrigo, Omnia ista circa sapientiam non in ipsa sunt: ex eadem. Et infrà. De siderum elementis.] Exemplaribus reliquis hoc loco, deprauatis Franciscanum exemplar opem nobis tulit. In quo nō de siderum elementis legitur, sed de siderum alimento, rectissimè. Et infrà. Quid mihi profuturum est scire aliud bonum esse.] Exemplar familiare, & paucioribus uerbis & longe aliis. Et ex his quid bonum sit. Sciendum tamen notandum hoc haberi partim in margine, partim in contextu: quem, ut apparet, deleuit ille, qui ante me codicem possederat, quàm rectè, non ausim affirmare. Quibus animum labentem studiis firmem.] Labantem, non labentem scribendum: & paulo post feriunt, non ferunt: ex uetere lectione. Et infrà. Quæ ad me irrumpunt quomodo illas ad quas irrupi.] Eruperunt & erupi sunt codices qui habeant, non irruperunt & irrupi. Et infrà. Sed ipse mecum quo uisum erit profugiam.] Castigo, sed ipse me cum uisum erit profugiam, ex uetere lectione. Et infrà. Siue nō uis quid deos rogas.] Corrigendum arbitror, si uiuere non uis quid deos rogas: & ita notatum præfert domesticum exemplar.

Et infrà. Itaq; inquit quàmprimum moriar.] Legendum puto, non Itaq;, sed Ita: Nam uidetur principium esse à uoto sumptū hominis qui ęgritudini manus dederat. Nemo autem incipit à uerbo Itaq;. Idem uitium mox paulo bis castigandum. Et infrà. Tot quæstiones tibi fortuna imposuit.] Lege, posuit, non imposuit: ex uetere lectione. Et infrà. Remoue ista luxuriæ arma.] Lusoria exemplar Franciscanum, non luxuriæ. Et infrà. Hoc secretarum cupiditatum pondus effundam.] Lege, Qua ratione hoc secretarum, & ex eadem. Et infrà. Qua ratione agatur aliquid.] Prima duo uerba, qua ratione, desiderantur in eadem. Et infrà. Sic sit. Negemus sapere bonum esse.] Fit, non sit, eadem. Et infrà. An bonum sit sapientia.] Scribe, an bonum sit futura sapientia: ex Frāciscano exemplari. Et infrà. Quid enim dubium est oro te.] Dubii, non dubium legendum: ex eodem. Et infrà. Deinde quale esse.] Vetus lectio, deinde quale est. Et infrà. Sapiam spero, sed interim non sapio.] Castigo. Vt sapiam spero, sed interim non

sapio

ſapio:ex correctioribus exẽplaribus. Et infrà. Tabulã laterunculariã.] Tabulam latrunculariã:eadẽ. Et infrà. Et unde quàm multa.] Mallẽ legeres, & uides quàm multa. Quædã exemplaria & uide quàm multa. Et infrà. Et hoc tẽpore tã anguſto & rapido.] Legendum reor, Ex hoc tẽpore tam anguſto & rapido. Et infrà. Delectare potius quàm ſanare.] Scribe, delectare ſe potius quàm ſanare: ex uetere lectione. Et infrà. Dic mihi cùm quid inter ſapientiam & ſapere interſit didicero cur potius inter uocabula.] Deſiderantur hic duo uerba, Verbum, ſapiam, & coniunctio ergo, ex codice Facundi ac Primitiui. Vt legendum ſit per interrogationem ducentem ad negationem hoc pacto, Dic mihi cum quid inter ſapientiam & ſapere interſit didicero ſapiam? Cur ergo potius inter uocabula. Et infrà. Si dixero omne quod diſco.] Direxero, non dixero pleriq; codices.

EPIST. CXIX. Et quid ſit bonum. Et quæ honeſti & boni differentia.] Caſtiga, Quid ſit bonum, & quæ honeſti ac boni ſit differentia demonſtrat:ex eodem. Et infrà. Vt ſcriberes ego reſcriberem.] Vetus lectio. Tu ſcriberes Ego reſcriberem. Et infrà. Quis aperte petat.] In quibuſdam codicibus arte legitur, non apertè. Et infrà. Propinquis nummus moueri non poſsit.] Corrige, propinqui nummũ mouere nõ poſſunt: ex uetere lectione. Et infrà. In templis ſuis pendant.] Scribe, pendeant, non pendãt: ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Qui ut aliquid peſtiferi conſequantur per mala nituntur in malum.] Diuerſus eſt uerborum ordo in uetere lectione. Qui ut aliquid peſtiferi per mala conſequantur nituntur in malum. Et paulò poſt, optanti, non optandi, ſcribendum. Et infrà. Verum & uerisſimile inter ſe differunt. Itaque quod bonum eſt uero iungitur. Non eſt enim bonum niſi uerum eſt. Ad quod inuitat ad ſe & allicere facit uerisſimile eſt.] Legendum puto hoc pacto. Verum & uerisſimile inter ſe differunt ita. Quod bonum eſt uero iungitur. Non eſt bonum niſi uerum eſt. At quod inuitat ad ſe & allicit facie uerisſimile eſt. Nam & Scholaſticum exemplar, ita, non itaque habet, & in Franciſcano codice coniunctio, enim, non habetur. Et ſtatim. Surripit, ſollicitat, attrahit.] Exemplar Franciſcanum minus deprauatè, Subripit, non Surripit. Lego, Subrepit. Et infrà. Iam & honeſtum eſt.] Superfluit, uerbum, eſt, ex uetere lectione. Legendaq; hæc uerba ut puto per conſequentiam cum præcedentibus nulla diſtinctione. Et infrà. Hæc cum honeſte miniſtrata ſunt.] Eadem adminiſtrata agnoſcit, non miniſtrata. Et infrà,

Leuia

Leuia enim sunt contemnenda.] Superuacaneum est uerbum, sunt, ex eadem. In familiari codice. Leuia enim sunt & contemnenda.

Et infrà. Nullum enim minimum contemnendum bonum.] Eadem non habet coniunctionem, enim. In meo domestico exemplari aliter. Nullum etiam minimum contemnendum bonum.

Et infrà. Vnde aliquid cognoscitur bonum.] Codices quidam, Vnde agnoscitur bonum? Et infrà. Hæc eius proprietas.] Deest in fine uerbum, est, ex uetere lectione. Et infrà. Quomodo ad illam proprietatem peruenit.] Aliam, non illam, eadem. Et infrà. Ille irrationabilis est hic rationabilis.] Castiga, ille enim irrationabilis est hic rationalis: ex eadem. Et infrà. Et exiguum mellis pondus.] Legendum sine coniunctione, Exiguum mellis pondus: ex eadem. Et infrà. Vbi animus aliquid diu protulit, & in magnitudinem eius sequendo lassatus est infinitum cœpit uocari quod longe aliud factum est quàm fuit cum magnum uideretur. Sed finitum eodem modo cætera.] Verba hæc uitiosissime habentur in omnibus & priscis & neotericis codicibus nullo uel minimo apparente uestigio antiquæ synceræque lectionis. Promam nihilosecius sententiam meam: cui quantum tribui debeat aliorum esto iudicium. Certè facilius ea lectione quàm coniecto Senecæ mens percipietur. Ad hunc ergo modum scribendum existimo, Vbi humus aliquid diu protulit qui in magnitudine eius secanda lassatus est infinitum cœpit uocare quod longe aliud factum est, quàm fuit cum magnum uideretur, sed finitum. Eodem modo. Quidam codices adiiciunt coniunctionem, &, sed & finitum. Et infrà. Nouissimè crescente ad difficultatem.] Castiga, nouissimè crescente hac difficultate: ex omni uetere lectione.

EPIST. CXX. Ad maximas te diuitias compendiario ducam.] Quidam codices compendiarie legunt, non compendiario. Sed rectius exemplar diui Francisci compendiaria, ut subintelligatur uia. Et infrà. Catonianum illud à te mutuum sumes.] Corrigendum credo Hecatonianum illud à te mutuum sumes: nam Hecatonis testimonium frequens est in Seneca. Et infrà. Summa res in utroque est eadem.] Corrige, Summa rei in utroque eadem est: ex eadem. Et infrà. Vtrum hæc aqua sit ex lacu proximo excepta, an ea quam multa niue clusero.] In eadem aliter, Vtrum hæc aqua sit quam ex lacu proximo excepero, an ea quam multa niue clusero. Et infrà. Et superuacanea deuites.] Dimittes, non deuites: eadem. Et infrà. Ad proxima quæque tendatur manus. Ipsa mihi commendabit quodcunque comprehen-

dero.] Scribe, Ad proxima quæque porrigatur manus. En ipsa mihi commendauit: ex eadem. Et infrà. In anima inquis lance numeras.] Corrige ex meo familiari exemplari, Inani me inquis lance muneras. Et paulò ante, quæsitor, non quæstor, habent nonnulla exemplaria. Et infrà. Nam ego paraueram fiscos.] Vetus lectio, Ego iam paraueram fiscos. Et infrà. Consecuturus est quod nunquam diuitiis contingit finem.] Scribe, consecutus est quod nunquam diuiti contingit finem: ex eadem. Et infrà. Qui * tantum non alget, non esurit, non sitit.] Puto legendum, qui tantum non alget, hoc est qui ferè non alget. Et infrà. Nunquam satis est quod multum.] Vetus omnis lectio. Nunquàm multum est quod satis non est. Et infrà. Post Darium & Indos pauper est, Alexander Macedo quærit quod suum faciat.] Exemplar Franciscanum non Macedo agnoscit, sed Mentior ut sit obiectio. Et infrà. Tanto fine terrarum per suum rediturus orbem tristis.] Scribe, de tanto fine terrarum per suum rediturus orbem tristis est: ex exemplari Facundi & Primitiui, & si codex Franciscanus nō tanto habeat, sed toto: ut forte legendum sit, tot, non toto. Et infrà. Quorum nomina cum Crœso Licinioque numerantur.] Quædam exemplaria Crasso agnoscunt, non Crœso rectius. Nam Crœsus cum Licinio male committitur, cum Crasso benè: ut illud Persii, Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in ædes. Et infrà. Iste si mihi credis pauper est si tibi potest esse.] Corrige, Iste mihi crede pauper est si potest esse: ex omni scripta lectione. Et infrà. Hic ipse quem circa naturam diximus.] Exemplar Scholasticum, hic ipse quem citra naturam dicimus. Exemplar familiare, hic ipse de quo circa naturam dicimus. Et infrà. E' contrario dicere solemus.] Castigandum reor, è contrario dicere debemus. Et infrà. Quam paribus ministeriis & leuibus afferatur cibus.] Lege, quàm paribus ministris & læuibus affertur cibus: ex uetere lectione. Et infrà. In prima potione sedatam.] Superfluit præpositio, in, ex eadem. Et infrà. Oculos meos lædit. Id actum est.] Eadem, Oculos hoc meos lædit. Id pactum est. Et infrà. Vtamur ergo in hoc naturæ beneficio.] Præpositio, in, superuacanea est: ex eadem.

IN LIB. XXII. EPISTOLARVM.

EPIST. CXXI. QVomodo ad nos boni honestique notitia peruenerit.] Vetus lectio: Quomodo ad nos boni honestique prima notitia peruenerit. Et infrà. Per analogiam nostri intellectum, & honest

honestum & bonum iudicant.] Corrigendum reor per analogiam nostro intellectu & honestum & bonum iudicante. Patet sic esse legendum ex sequentibus. Et infrà. Nemo non gloriam ultra rectum tulit.] Scribendum, Nemo non gloriam ultra uerum tulit: ex uetere lectione. Et infrà. Quàm si sponte uenisset.] Exemplar Facundi & Primitiui: quam si ponte uenisset. Castigo, quàm si è ponte uenisset. Et infrà. Sed semel hunc uidimus in bello fortem.] Prima duo uerba. Sed semel ad praecedentia pertinent. Tum sequitur per maiorem literam. Hunc uidimus in bello fortem: ex uetere lectione. Et infrà. Sed hospitium & breue hospitium.] Scribe. sed hospitium & quidem breue hospitium: ex eadem. Et infrà. Vbi te grauem esse hospitem uideas.] Hospiti, non hospitem: eadem. Et infrà. At nos corpus tam turpe sortiti nihilominus alterna proponimus.] Scribe, At nos corpus tam putre sortiti nihilominus ęterna proponimus. Nam uetus lectio putre, non turpe habet, & exemplar Franciscanum aterna praefert corruptè pro aeterna. Et infrà. Hoc quod futurum dico nunc maximè fit.] Lego, Hoc quod futurum dico cum maxime fit: ex omni uetere lectione. Et infrà. Modo Lucium Crassum diuitiis.] Corrige: Modo Licinium diuitiis, tum ex praecedentibus, tum ex uetere omni lectione, in qua dictio, Crassum non habetur. Et infrà. Et inter simulationem uirtutis amoremque utilium asidua iactatio.] Corrige, & intra simulationem uirtutum amoremque uitiorum asidua iactatio: ex eadē.

Et infrà. Modò pecuniam spargit nunc rapit.] Scribe, nunc pecuniam spargit. Nunc rapit: ex eadem. Et infrà. Sic maximè coarguitur animus imprudens, alius prodit atque alius.] Quaedam exemplaria. Sic maxime coarguitur animus impudens. Prodit alius, proditque alius. Et infrà. Et ex omnibus constitutionibus suis sensus est.] Puto corrigendum, & quod omnibus constitutionis suae sensus ęst.

EPIST. CXXII. Interim enim clamabis hoc, quod clamare soles.] Exemplar Franciscanum. Iterum enim exclamabis, caetera superfluunt, ex eadem. Et infrà. Sed ad exclamandum tibi: Primum alios opponam.] Praepositio, ad, eradenda, ex uetere lectione, scribendumque per maiorem. Primum alios opponam. In exemplari Facundi & Primitiui. Sed exclamanti tibi. Et infrà. Et uirtutes exhortabor.] Melius: Ad uirtutes exhortabor.

Et infrà. Et affectus efferatissimos.] Lege, & affectus effrenatissimos: ex uetere lectione. Et infrà. Nemo aegre mollitur

actus suos.] Artus lege, non actus: ex eadem. Et infrà. Nullum tormentum sentit supina testudo.] Supinata, non supina: correctiora exemplaria. Et infrà. Ergo omnibus constitutionibus suus sensus est.] Legendum: Ergo omnibus constitutionis suæ sensus est: ex uetere lectione. Et infrà. Necesse est enim id sentiant per quod animalia quoque sentiunt.] Exemplar Franciscanum: Necesse est enim adsentiant per quod animalia quoque sentiunt. Vt fortè legendum sit, Necesse est ei adsentiant per quod animalia quoque sentiuntur. Sic enim pleraque exemplaria habent non sentiunt. Addit codex Scholarum Salmanticésium uerbum ferri. Necesse est enim id ferri sentiant per quod: ut rursus legi posit, Necesse est enim id fieri sentiant, per quod alia quoque sunt: uel sic, per quod animalia quoque sentiuntur. Et infrà. Et quod sibi esse scit.] Corrige, Et conatum sibi esse scit, ex omni uetere lectione. Et infrà. Enati sunt dentes.] Exemplar Franciscanum, Ei nati sunt dentes. Et infrà. In quam constitutionem cum uenit eam tuetur.] Corrige: in quancumque constitutionem uenit eam tuetur, ex uetere lectione. Et infrà. Quod nihil amplius si intellexerint faciant.] Lego facient, non faciant: ex eadem. Et si sint codices in quibus habeatur, quòd nihil amplius quàm intellexerint faciant: ut existimem legendum, non quàm, sed quum. Et infrà. Simul enim conciliatur saluti suæ quicque, & quæ iuuant illa petit.] Corrige, simul enim conciliatur saluti suæ quæcunque iuuant illa petit: ex exemplari Franciscano. Et infrà. Quanta diurni laboris.] Omnis scripta lectio quanta diuidui labori. Et infrà. In quorum precium illa tenduntur.] Legendum reor contra omnia exemplaria perniciem, non precium. Et infrà. Aequo uenit, quod natura distribuit.] Ex æquo lege, non æquo: ex uetere lectione. Et infrà. Tacitis quoque & brutis, quamuis in cætera torpeant.] Scribendum puto, Tacitis namque & brutis.

EPIST. CXXIII. Ita tamen ut liberale adhuc spatium sit.] In codice meo non sit habetur, sed supersit. Et infrà. Et lucem primam exuit.] Legendum arbitror; luce prima exiuit. Nam Franciscanus codex exiuit præfert, non exuit: aut lege sic, ut luce prima exeat. Et infrà. Cuius uigilia in medio die incipit.] Redundat præpositio, in, ex uetere lectione. Et infrà. Sunt quidem eadem urbe Antipodes.] Quidam, non quidem legendum: ex eadem. Et infrà. Tam infausti homines, quàm nocturnæ aues sunt.]

ſunt.] Exemplar Franciſcanum noctuæ agnoſcit, pro nocturnæ: & crediderim legendum eſſe ominis, non, homines. Et infrà. Totum peruerſum uigiliæ tempus deducant.] Peruerſæ palàm eſt ſcribendum eſſe, non peruerſum, agnoſcente etiam id uetere lectione. Et mox ante diſtrictis, non diſcoctis, eadem præfert. Et diducant ſcribo, non deducant. Et ſubrexit fortè, non ſuccreſcit.

Et infrà. Non conuiuantur, ſed iuſta ſibi faciunt.] Buſta, non iuſta, uetus lectio. Et infrà. Et ſuperbam umbram iners ſagina ſuccreſcit.] Maior pars exemplarium, ſuperba membra, non ſuperbam umbram. Et infrà. At iſtorum corpora qui ſe tenebris dicauerunt.] Corrigendum puto: ita iſtorum corpora qui ſe tenebris dicauerunt. Et infrà. Quippe non ſpecioſior illis quàm morbo pallentibus color eſt.] Exemplar Franciſcanum: Quippe ſuſpectior illis quaſi morbo pallentibus color eſt. Et infrà. Deinde etiam iſti è contrario non uidentur ſibi contra naturam uiuere. Ieiuni bibunt.] Scribe, Deinde etiam è contrario iſti non uidentur tibi contra naturam uiuere qui ieiuni bibunt: ex uetere lectione. Et infrà. Atque frequens hoc ad aleſcentium uitium eſt.] Atqui, non atque, legendum eſt: ex eadem. Et infrà. Merum illud delectat non quod innatat cibo quod libere penetrat ad neruos.] Caſtiga, Merum illud delectat quod non innatat cibo quod libere penetrat ad neruos: ex eadem. Et infrà. Qui ſpectant ut pueritia ſplendeat.] Scribendum, expectant: non ſpectant: ex eadem. Et infrà. Et calorum apta imitatione brumalium florem uernum exprimunt] Mutatione, non imitatione, eadem agnoſcit: & fortè commodior eſſet lectio brumalilium, quàm brumalium. Et infrà. Quorum ſyluæ in tectis domuum.] Scribe, domorum non domuum: ex eadem. Et infrà. Et delicate natare ipſi uidentur, ubi calentia ſtagna.] In eadem ſic habetur, & delicate natare ſibiipſi uidentur niſi calentia ſtagna: ut fortè legendum ſit, nec delicate natare ipſi ſibi uidentur niſi calentia ſtagna. Et infrà. Lucet ſomni tempus quies eſt.] Correctiores codices: Focus lucet, ſomni tempus eſt, quies eſt. Et ſtatim. Nunc exerceamur, nunc geſtemur, nunc prandeamus.] Exemplar diuæ Mariæ non prandeamus legit, ſed pendeamus, quod non ita diſplicet. Nam Cornelius Celſus libro ſecundo, inter geſtationum genera ponit lecti ſuſpenſionem.

Et infrà. Et frigore ortus & occaſus libentiſsime inſerebat.] Exemplar familiare, non frigore agnoſcit, ſed frequenter. Eſt & in quibuſdam exemplaribus licentiſsime, non libentiſsime.

tißime. Et infrà. Nunquam liberalius possum agere.] Scribe, per interrogationem: Nunquid liberalius possum agere? ex uetere lectione. Et infrà. Argutis redit usa cibos immittere nidis.] Lege, Argutis reditura cibos immittere nidis: ex eadem. Et infrà. Varus eques Romanus uicini comes.] Scribendum: Varus eques Romanus, L. Vinitii comes: ex exemplari Franciscano. Fuit hic L. Vinitius præstans orator, Augusti temporibus tam præsentaneo in agendis causis ingenio, ut quicquid longa cogitatio aliis præstatura erat, præsto illi adesset prima animi duntaxat intentione. Itaque eleganter de illo Augustus ingenium in numerato habere dixit: Autor Seneca libro declamationum secundo. Et infrà. Itaque aliquoties faciunt quod excitet famam.] Itaque male habent, quotiens faciunt quod excedat famam, exemplar familiare. Puto deesse negationem, legendumq; hoc pacto: Itaque male habent, quoties non faciunt quod excitet famam. Et infrà. Habitasse se supra domum Spanii.] Quædam exemplaria, Spapinii habent, non Spanii. Alia Spu.Panii. Forte legendum, Spu.Papinii. Et infrà. Clamorem concitatum.] Legendum reor, Clamorem concinentium, siue clamorem cantuum. Et infrà. Quid sit ille sonus rotarum uelle gestari dicitur.] Vetus lectio, quid sibi ille sonus rotarum uellet gestari dicitur. Et infrà. A balneo exisse.] Exemplar Franciscanum: ab alueo exisse, quod non displicet. Nam solium in balneo etiam alueus dicebatur. Qua in significatione utitur præter alios Cicero 4. Rhetoricorum ad Herennium, siue quis alius fuerit pro Cicerone eius compositionis scriptor. Deinde, inquit, ubi uisum est, ut in alueum descenderet. Ecce ibi iste de transuerso. Et infrà. Excedebat, inquit, cœna cuius diem minime.] Vetus lectio inuersis dictionibus: Excedebat, inquit, cuius diem cæna minime. Scribendum fortasse: Excedebat, inquit, eius in diem cœna? Minime. Et infrà. Itaque credo dicentibus illum quibusdam auarum & sordidum. Vos, inquit, & lychnobium dicetis.] Sic prior æditio. Scribendum reor, Pedo non credo, ut referatur dicterium sequens ad Pedonem Albinouanum, cuius erant priora uerba. Item lichnobium per i, non per y legendum, ut ludat in ambigua uerbi significatione. Designat enim & hominem ad lucernam uiuentem & helluonem, ac uoracem, prout, hoc uel illo modo scribitur. Et infrà. His distorti.] Exemplar diuæ Mariæ. Ab his distorti. Et infrà. Quibus peccandi præmium infamia est.] Commodior erit mea sententia lectio: Quibus peccandi præmium in fama est, siue sine

præp

præpositione, quibus peccandi præmium fama est, ut liquet ex superioribus. Et infrà. Qui ut ita dicam, recto uiuunt.] Corrigendum arbitror, qui ut ita dicam retro uiuunt.

EPIST. CXXIIII. Itaque in lecto lassitudinem pono hanc coci ac pistoris moram boni consulo.] Scribe, Ita in lectulo lassitudinem pono. Hanc coci. Hanc pistoris moram boni consulo: ex uetere lectione. Et infrà. Quod indignandum nihil.] Puto legendum: Quàm indignandum nihil. Et infrà. Etiam locupletibus & instructis à nobis optantem prohibent, & occurrent.] Ita prior æditio: Quia in lectione exemplaria omnia deprauata comperi, præter unum illud meum familiare, in quo synceram scripturam deprehendi ad hunc modum, Etiam locupletibus, & instructis aciebus optabam prohibentes occurrent. Suffragatur nonnihil exemplar Scholarum legens à diebus, non à nobis. Et infrà. Hæc qualiscunque cæna Diali iucundior erit.] Exemplar Facundi & Primitiui: Hæc qualiscunque cœna Attali iucundior erit. De Attalo Philosopho suprà. Et infrà. Si non tantum æquus molestiam, sed placidus aspexit.] Nonnulli codices molestia: Lego molesta. Et infrà. Sed quod dari deberet.] Vetus lectio: si quod dari deberet. Et infrà. Vtebamur illis non quia debebamus.] Adde coniunctionem enim, Vtebamur enim illis: ex eadem. Et infrà. Quam multa ante parabamus, quia alii parauerunt.] Autem eadem agnoscit non ante: & puto castigatiorem esse lectionem paramus quàm parabamus. Et infrà. Vt qui honestum hominem uenire.] Verbum, ut, superuacaneum existimo. Et infrà. Omnes iam multos habent, qui crystallina.] Bona exemplarium pars mulos legit, non multos. Quid si legas famulos, non multos siue mulos, quod magis uidetur sensus exposcere, Et infrà. Horum omnium sermo uitandus est.] Scribe hominum, non omnium: ex exemplari domestico, ut paulò pòst. Pessimum genus horum hominum uidebatur. Et infrà. Hi sunt, qui uitia tradent, & alio aliunde transferent.] Scribe, Hi sunt qui uitia tradunt, & alio aliunde transferunt, ex uetere lectione. Et infrà. Nam etiamsi non statim proficit.] Officit lege, non proficit, ex exemplari diuæ Mariæ. Et infrà. Ferunt secum in auribus modulationem illa ad dulcedinem, cantumque cogitationes.] Castiga, Ferunt secum in auribus modulationem illam ac dulcedinem cantus quæ cogitationes impedit: ex uetere lectione. Et infrà. Facere omnia libere.] Eadem: facere, esse, bibere, Vt fortè accipiat facere pro

uenereis uti. In qua significatione,& apud Plautum inuenitur, & uulgo usurpatur. Et infrà. Dubitamus quod iuuat sapere.] Dubitamus quod iuuat facere, quædam agnoscunt exemplaria. Et infrà. Et ætati uoluptates non semper decepturæ. Interim dum potest, dum posit ingerere.] Castigo, Et ætati non semper uoluptates recepturæ, interim dum potest, dum posit ingerere: ex codice Franciscano. Et infrà. Quanta dementia est hæredi suo procurare.] Scribo, Quanta dementia est hæredis sui res procurare: ex omni uetere lectione. Et infrà. Alienæ uitæ censores, siue hostes.] Scribe: Alienæ uitæ censores suæ hostes: ex eadem. Et infrà. Et in turpem uitam ac miseram ubi turpius illidunt.] Breuius & syncerius exemplar familiare: & in turpem uitam miseros illidunt. Et infrà. Aduersus petentia concitemur.] Potentia, non petentia, omnis scripta lectio. Quid si legas, prementia. Nam supra duo dixit esse genera rerum, quæ nos inuitent aut fugent, ut dicat hic prementia, quæ nos fugant. Et infrà. In res asperas & duras subeundum est.] Eadem: In aspera & dura subeundum est. Et infrà. Qui dolores metus per se formidabiles res incutiunt.] Scribendum puto: Qui doloris metus per se formidabilis rei incutiunt. Videntur fauere huic lectioni uerba epistolæ sequentis, quibus nimium uoluptas placet quibusque summus est doloris timor, & paulò pòst, & improbamus illos qui nihil uiriliter ausuri sunt doloris metu. Et infrà. Combibendi & conuiuendi.] Vetus lectio: Combibendi & conuiuandi. Et infrà. Gloria uanum & uolatile quiddam est.] Eadem: Gloria nanum & uolubile quiddam est. Et infrà. Quid quæris. Sola in æquo est generis humani.] Eadem, Quid sit quæris? Sola uis æquum est generis humani. Exemplar familiare: Sola ius generis humani æquat. Et infrà. Superstitio error insanus est.] Exēplar Franciscanum: Superstitio error infantis est.

EPIST. CXXV. Non est elegantiæ tuæ tam magna sectari.] Legendum puto, tantum, non tam. Et infrà. Daretur bonum malumque dignoscere.] Vetus lectio, partim daret, partim deberet, non daretur, Et infrà. Sicut quid sit integrum quod contingit protinus nato.] Scribe, sicut quid sit integrum. Quid est secundum naturam? quod contingit protinus nato. Et infrà. Et illum qui maternorum uiscerum latens onus est.]: Exemplar familiare, & illum qui maternorum uiscerum latens uermis est. Et infrà. Et non magis infans ad hoc boni capax est.] Exēplar Facundi & Primitiui. Quia non magis infans ad hoc boni capax

capax eſt. Videtur mihi legendum adhuc, non adhoc. Et infrà. Ob hoc infantiæ quoque non eſt.] Scribendum per maiorem, legendumq́; : hoc in infante quoque non eſt : ex omni uetere lectione. Et infrà. Ratio illud ſecum affert.] Scribe, rurſus per maiorem. Ratio illud ſecum affert, ex eadem. Hoc eſt bonum ſine ratione eſſe nequit, & bonum comitatur. Et infrà. Non quod erit bonum in eo quod irrationabile eſt. In eo quod nondum rationale eſt tunc eſſe bonum non poteſt, ſed imperfectum iam poteſt bonum, ſed non eſt.] Caſtigo ex lectione diuerſorum exemplarium, nam in uno ueram ſcripturam inuenire non potui, in eo quod irrationale eſt nunquã erit bonum. In eo quod nondum rationale eſt, tunc eſſe bonum non poteſt. In imperfecto iam poteſt bonum eſſe, ſed non eſt. Et infrà. Ergo nec in tenero modo caleſcente corpuſculo eſt.] Scribe ergo nec in utero modo coaleſcente corpuſculo : ex codice meo familiari. Et infrà. Non magis quàm in ſemine hoc. Si dicas aliquod arboris aut ſati bonum nouimus.] Caſtiga, Non magis quàm in ſemine. Hæc ſi dicas, aliquod arboris ac ſati bonum nouimus : ex uetere lectione. Et infrà. Hoc nondum eſt in herba latente.] Puto mendum eſſe in uerbo latente, legendumq́; lactente, ut Vergilius lactentia fruměta in Georgicis appellauit. Et infrà. Quod autem hoc bonum dicam.] Legendum, Quod autem hoc ſit bonum dicam : ex uetere lectione. Et infrà. Si hoc & bonum & intelligibile eſt.] In eadem habetur, ubi hoc & bonum & intelligibile eſt. Et infrà. Hoc quod in illis bonum eſt prædicatione bonum dicitur.] Lege precario, non prædicatione, ex correctioribus codicibus. Et infrà. Bonum autem cadere in mutum animal.] Vetus lectio, Bonum quidem cadere in mutum animal. Et infrà. Alterius cura hominis.] Deeſt dictio, ſcilicet, ut ſit alterius cura hominis ſcilicet, ex eadem. Et infrà. Cætera tamen in ſua natura perfecta ſunt.] Verbum tamen, ſuperuacaneum eſt, ex eadem. Et infrà. In muto animali beata uita non efficitur.] Caſtiga, in muto animali non eſt quo beata uita efficitur, ex codice Scholaſtico. Et ſtatim. In muto animali bonum non eſt.] Deeſt uerbũ, ergo In muto ergo animali bonum non eſt : ex eodem. Et infrà. Mutum animal ſenſu comprehendit præſentia. Præteritorum reminiſcitur cum id incidit quo ſenſus admonetur, tanquam equus reminiſcitur uiæ cum ad initium eius admotus eſt.] Multa ex his uerbis in exemplari Franciſcano

non habentur. Sic enim in eo legitur, Mutum animal sensu comprehendit præsentia. Præteritorum reminiscitur. Reminiscitur uiæ cum ad initium eius admotum est, reliqua desiderantur. Et infrà. In stabulo quidem nullius uiæ, quamuis sæpe calcatæ memoria est.] Corrigo, In stabulo quidem nulla illi uiæ quamuis sæpe calcatæ memoria est: ex uetere lectione. Et infrà. Aut si natura habet; hoc habet quod habent & fata.] Codices Franciscanus & diuæ Mariæ breuius. Aut si natura habet hoc habent & fata. Et infrà. Sed quale nec bonum absolute nec uirtus.] Verbum, quale, non agnoscitur à uetere lectione. Et infrà. Nullo modo prodesse magis possum.] Scribe, Nullo modo prodesse tibi magis possum: ex eadem. Et infrà. Vel Germanorum modo uinxeris.] Verbum, modo, expungendum, ex eadem, & si non absurde pro eo substitui posset nodo, ut illud: Crinibus in nodum tortis Venere Sicambri. Et infrà. Cùm tibi gaudium omne nascetur.] Scribe, cùm tibi ex te gaudium omne nascetur: ex eadem. Et infrà. Tunc habebis bonum tuum.] Aptior lectio domestici exemplaris. Bonum tunc habebis tuum. In exemplari tamen Franciscano desideratur dictio, bonum.

IN LIBRVM DE DIVINA PROVIDENTIA.

VID ita si diuina prouidentia mundus ageretur.] Verbum, diuina, uetus lectio non agnoscit. Et infrà. Cum præesse uniuersis prouidentiam probaremus.] Castigandum censeo, quo præesse uniuersis prouidentiam probamus. Existimamus enim fieri hoc loco à Seneca mentionem operis alterius de prouidentia quod citatur à Lactantio Firmiano & aliis. Et infrà. Sæpe turbari & cito arietare.] Duo illa uerba, & cito, desiderantur in exemplari domestico. Et infrà. Vt infusa uallibus molliant terras.] Quid si non legas molliant, sed moueant, siue commoueant, nam in quibusdam codicibus commolliant habetur, unde & à Poëtis Enosigæus appellatur Neptunus, hoc est terram quatiens. Et infrà. Sed & illa causas habent.] Scribe: Sed suas & illa causas habent: ex uetere lectione. Et infrà. Quam

quæ

quæ alienis locis conspecta miracula sunt.] Lege miraculo, non miracula: ex eadem. Et infrà. Aduersus optimos optimus sis.] Scribendum aduersus optimos optimis, legendaque ea uerba per consequentiam cum præcedentibus, ex eadem. Et infrà. Neque enim natura patitur, ut unquam bona bonis noceant.] Scribe: Neque enim rerum natura patitur, ut bona bonis noceant: ex eadem. Et infrà. Quoniam quidem bonus tempore.] Lege ex eadem quandoquidem, non quoniam quidem. Et infrà. Cogita filiorum nos modestia delectari.] Scribe: Cogita filiorum hos modestia delectari: ex eadem.

TANTVM supernè deiectorum imbrium.] Sunt codices in quibus legitur tot supernæ deiectiones imbrium. Et infrà. Est enim omnibus externis potentior.] Exemplaria aliqua: Est enim omnibus casibus potentior. Et infrà. Per quos certamini præparantur.] Alii codices, per quos certamen præparatur: ut significet illos, quos Græci uocant agonothetas. Et infrà. Cædi, uexarique patiuntur. Et si non inueniunt singulos pares pluribus simul obiiciuntur.] Scribendum reor, cædi uexarique patiantur. Et si non inueniant singulos pares pluribus simul obiiciant: ut referatur ad agonothetas. Et infrà. Quantumque ualeat polleatque.] Vetus lectio, quantumque polleat, reliqua desiderantur. Et infrà. Si aliquando impetum capiunt, Spectant dii magnos uiros.] Castigandum arbitror, si quando impetunt capiunt spectandi magnos uiros. Et infrà. Sed Puerilia & oblectamenta humanæ leuitatis.] Vetus lectio, puerilia & humanæ oblectamenta leuitatis. Et paulò pòst, rectum, non erectum. Et infrà. Ferrum istud in ciuili bello purum.] Scribe: Ferrum istud etiam ciuili bello purum: ex eadem. Et infrà. Retenta ac reuocata uirtus est.] Renouata quidam codices, non reuocata. Et infrà.

De sustinendo impetum aduersitatis.

BOS dignos malo esse si nolint.] Lege, ac dignos malo: reliqua desiderantur, ex uetere lectione. Et infrà. Et radi ossa & lædi.] Scribendum, & radi ossa & legi: ex eadem. Et infrà. Vbi ex uoto illi fluxerunt omnia, ut ante uotum.] Eadem, ut ex uoto illi fluxerunt omnia, imò & ut ante uotum. Et infrà. Ignemque experitur in Mutio.] Particula, que, delenda; ex eadem. Et infrà. Magnum exemplum nisi mala fortuna non inuenit.] In quibusdam exemplaribus magna legitur, non mala. Et infrà. Quas in agro triumphalis senex euulsit.] Scribe: Quas in repurgando agro triumphalis senex euulsit: ex uetere lect

Sed iam procedente oratione.

lectione. Et infrà. Si ingenti pomorum strue augeret.] Lege augeretur, non augeret: ex eadem. Et infrà. Primæ formæ feras captas multa cæde uenantium.] Deest uerbum, deglutire, reponendum in fine horum uerborum, ex exemplari Franciscano. Et infrà. Viderint inquit, hoc isti quos Romæ deprehendit felicitas tua.] Vetus lectio non agnoscit uerbum hoc. Item ista lego, non isti, ut paulo post. Videant ista qui exulare non possunt. Et infrà. Id enim proscriptionis spoliarium est.] Scribe: Id enim proscriptionis syllanæ spoliarium est: ex eadem. Et infrà. Male tu natum Socratem iudicas.] Prior æditio, Male tu natum Socratem iudicas. Scribo: Male tractatum Socratem iudicas, ex eadem. Et infrà. Male cum illo actum est. Congelatus est sanguis.] Lego: Male cum illo actum est, quod gelatus est sanguis, ex eadem. Et infrà. Suamq; illi felicitatem contigisse.] Summam, non suam, eadem habet. Et infrà. Opponatur simul Pompeio Cæsari, & Crasso.] Remoue coniunctionem, &: ex eadem.

De prosperitate.

DESCENDISTI ad Olympia, sed nemo præter te, uictoriam non habes, Olympiam coronam habes.] Corrige, Descendisti ad Olympia. Si nemo præter te. Coronam habes, uictoriam non habes: ex eadem. Et infrà. Quid quidem quisque posset, nisi tentando non didicit.] Eadem non agnoscit uerbum, quidem. Et infrà. Et uirtuti iter in occasionem per quam enitescerent quæsierunt.] Castigandum, & uirtuti ituræ in obscurum occasionem per quam enitescerent, quæsierunt: ex eadem. Et infrà. Quoniam & quod passura est gloriæ pars est.] Quanquam, non quoniam, eadem agnoscit. Et infrà. Quam æquo animo passurus si orbitatem filiorum.] Verbum, filiorum non habetur in eadem. Et infrà. Tranquillitas itineris detinet.] Castiga: Tranquillitas iners detinet: ex eadem. Et infrà. Graue est ferre ceruicibus iugum.] Sic prior æditio, In qua desiderabatur uerbum, teneris. Legendum itaque: Graue est ferre teneris ceruicibus iugum, ex eadem. Et infrà. Sed ueniet ad illum diu felicem sua portio.] Coniunctio, Sed, redundat, ex eadem. Et infrà. Quare in castris quoque periculosa fortissimis imperantur, dux lectissimos.] Castiga, Quia in castris quoque periculosa fortissimis imperat dux. Lectissimos mittit: ex eadem, Et infrà. In uarias mentem imagines euocat.] Vanas, non uarias, eadem. Et infrà. Publicè uerberibus admotis.] Eadem admotos agnoscit, non admotis. Et infrà. Quam frequens usus agitauit.] Exagitauit, non agitauit,

præf

præfert, eadem. Et infrà. Vt contra illam ab ipſa duremur.] Corrige, ut contra ipſam ab ipſa duremur: ex domeſtico exemplari. Et infrà. Sic ſunt nautica corpora ferendo mari dura.] Nautis præfert omnis antiqua lectio, non nautica. Et extritæ, paulò poſt, non tritæ. Et infrà. Ad contemnendam malorum potentiam.] Patientiam, non potentiam, eadem. Et infrà. Super durata glacie ſtagna perſiltant.] In quibuſdam exemplaribus uerbum, ſtagna, non habetur.

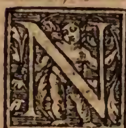
HOC EST. Hoc eſt propoſitum Deo, ſapienti uiro oſtendere.] Scribe, Hoc eſt propoſitum deo, quod ſapienti uiro oſtendere; ex uetere lectione. Et infrà. Debilitari aut confringi.] Eadem configi habet, non confringi. Et infrà. Idem in hac re magna publica fit.] Lege inuerſis dictionibus. Idem in hac magna republica fit: ex eadem. Et infrà. Sed ſequuntur illam, & æquo gradu ſi ſciſſent anteceſsiſſent.] Scribo: Sequuntur illam & æquant gradus. Si ſciſſent anteceſsiſſent, ex eadem. Et infrà. Quid eſt quod nos ſic uiuere, ſic mori iuſsit.] Scribendum: Quicquid eſt quod nos ſic uiuere iuſsit, ſic mori iuſsit, ex eadem, nec eſt hic ulla interrogatio. Et infrà. Vt efficiatur uir cum cura dicendus.] Quid ſi legas ducendus, non dicendus. Et infrà. Scies illi non per ſecura uadendum eſſe.] Scribendum reor per maiorem. Scies illi. Et infrà. Poſt hæc ait: Finge datos currus.] Iunge, non finge, habetur in omni uetere lectione. Videntur enim uerba eſſe adoleſcentis. Alioqui ſi, Finge, legas uerba erunt ſolis. Finge datos currus. Quid ages? Poteris ne rotatis obuius ire polis: ſed ratio non procedit. Adiice num: quod pro

QVID NI Quid ni cùm aliquando & occidant.] Exemplar Franciſcanum, Quid ni, cùm aliquando ipſi occidant. Et infrà. Qui etiam quædam dura patiuntur.] Scribe, per interrogationem. Quare quædam dura patiuntur?. ex uetere lectione. Et infrà. Quanto magis uerſaueritis & undique inſpexeritis meliora, maioraq; permiſi uobis.] Caſtiga ex exemplari Franciſcano, Quanto magis uerſauerit aliquis, & undique inſpexerit tanto uidebit meliora, maiora, quæ permiſi uobis. Et infrà. Contemnite dolorem quia aut ſoluetur, aut ſoluet. Contemnite fortunam.] Scribo, ex uetere lectione, Contemnite dolorem. Aut ſoluetur, aut ſoluet. Contemnite mortem. Aut finit aut transfert uos. Contemnite fortunam. Et infrà. Quacunque ui peruium eſt. Ipſum illud quod uocatur mori.] Corrige, ex eadem: Quacunque peruium eſt ipſum illud, quod uocatur mori. Et infrà. Siue corpus Quare tamen bonis uiris

lapſ

lapſum ſubiacentis ſoli duritia comminuit.] Emenda, Siue in caput lapſos ſubiacentis: ex exemplari Facundi & Primitiui. Nec eſt ullum ſcriptum exemplar in quo corpus legatur. Omnia caput habent non corpus. Sciendum autem in omni uetere lectione poſt hunc priorem de prouidentia librum ſequi & alterum eiuſdem materiæ cuius initium eſt, Tantum inter Stoicos Serene, & cæteros ſapientiam profeſſos. Qui liber in impreſsis codicibus ſecundus de Tranquillitate animæ inſcriptus eſt.

IN LIBRVM DE PAVPERTATE.

ON eſt neceſſe maria tempeſtate.] Corrige: Non eſt neceſſe maria tentare, ex uetere lectione. Hoc loco admonendus eſt lector ſi uelit multa in hoc opuſculo in priſtinam ueramq; lectionem reſtituere, conferendum eſſe cum epiſtola libri ſecũdi quæ incipit: Proiice omnia iſta ſi ſapis. Et infrà. Nihil humanius quàm quod cum magno emolumento inſidiantis eripi nihil poteſt.] Caſtigo, Nihil habeamus, quod cum magno emolumẽto eripi poſsit, reliqua ſuperfluunt ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Etiam in obſeſſa pauperi uia pax eſt.] Legendum præpoſtero ordine, Etiam in obſeſſa uia pauperi pax eſt: ex uetere lectione. Et infrà. Vbi deſinant non erit.] Legendum: ubi deſinant, non habent: ex eadem. Et infrà. Veritati aliquid extremum eſt. Error immenſus eſt.] Caſtigo, Via eunti aliquid extremum eſt, error immenſus eſt, ex eadem. Et infrà. Paupertas expedita eſt cum ſecura eſt.] Particula, cum, ſuperfluit: ex eadem. Et paulo antè, progreſſæ legit, non progreſſo. Et infrà. Eas tamen ut tangentes habet.] Egens ſiue egentes legendum crediderim, non tangentes. Et infrà. Vt pauper ſis, optes, aut pauperi ſimilis.] Scribe, aut pauper ſis oportet, aut pauperi ſimilis: ex uetere lectione. Et infrà. Perpeſsi ſunt multi inopiam hominum reges uixerunt Barbari radicibus.] Scribe: Perpeſsi ſunt multoties exercitus inopiam omnium rerum. Vixerunt herba, radicibus: ex eadem. Et infrà. Rebus in aduerſis facile eſt contemnere uitam. Fortius ille facit, qui miſer eſſe poteſt.] Martialis poëtæ uerſus ad Chæremonem, ab aliquo ſtudioſo in margine libri ſui ſcripti, poſtea ab inſciis librariis in contextum adiecti.

Neque

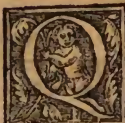
Neque habentur in correctiſsimo exemplari Facundi, & Primitiui. Et infrà. Morbum ſuum ſecum affert.] Scribe, morbum ſuum ſecum transfert, ex uetere lectione. Et infrà. Ad ſecuritatem non eſt opus fortuna licet irata. Quiuis enim neceſsitati ſatis eſt.] Præpoſtero ordine locata uerba & deprauatiſsime ſcripta. Scribendum per maiorem. Ad ſecuritatem non eſt opus fortuna. Quod enim neceſsitati ſat eſt dabit licet irata: ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Serius diuites erimus ſi ſciemus.] Lege: Securius, non ſerius: ex eodem exemplari. Et infrà. Aude opes contemnere & te quoque dignum finge Deo.] Legendum: Aude hoſpes contemnere opes, & te quoque dignum finge Deo: tum ex ipſo Seneca alibi, tum ex ipſo quod dudum citaui exemplari. Et infrà. Illas tanquam exituras amplecti ſemper.] Scribe, Si illas tanquam exituras aſpexeris: ex uetere lectione. Et infrà. Diis cedat quiſquis non te, ſed alium diuitem ſequebatur.] Eadem: Diſcedit quiſquis non te, ſed alium ſequebatur. Legendum reor, aliud, non alium. Et infrà. Quod à quibus ameris oſtendat.] Longe aliter eadem, quod animum ſi intendit liberum reddit. Et infrà. Viſus eſt pane & lacte eſſe contentus.] Iuſſus eſt, non uiſus eſt, eadem. Et infrà. Item ſi quis deſiderium ſuum clauſit.] Eadem. Inter quæ ſi quis deſiderium ſuum clauſit. Lego: intra quæ ſi quis deſiderium ſuum clauſit. Et infrà. Non in uno graue.] Non uno modo graue, eadem. Scribendum uidetur grauis, non graue. Et infrà. Alios in alium irritat, alios in potentiam.] Eadem. Alios aliud irritat. Alios impotentia. Corrigendum puto. Alios alio irritat. Alios impotentia. Et infrà. Si uis ſcire quod nihil mali ſit in paupertate; compara multum pauperes & diuites.] Caſtigo, Si uis ſcire quàm nihil mali ſit in paupertate, compara multum pauperis & diuitis: ex eadem. Et infrà. Hic enim grauis & ſub purpura lucet non palam triſtitia eſt.] In uetere lectione hæc tantum uerba habentur. His enim ſub purpura triſtitia eſt, cætera ſuperuacanea ſunt. Infrà. Quod interdum non licet palam eſſe miſeros.] Verbum, interdum, non habetur in eadem. Et infrà. Neceſſe eſt latere felicem.] Puto ſcribendum, agere, non latere, ut ex alio Senecæ loco datur intelligi.

Et infrà. Non enim quia concupiſcenda illa laudantur, ſed quia laudanda ſunt concupiſcuntur.] Corrige: Sed quia concupiſcuntur laudata ſunt, ex uetere lectione. Et infrà. Superbiam & arrogantiam pariunt.] Eadem: Superbiam pariunt, cætera non agnoſcit. Et infrà. Inuidiam trahunt.] Scribe: Inuidiam contra-

hunt

hunt: ex eadem. Et infrà. Bona omnia culpa carere decet.] Mallem legeres, omni, quàm omnia. Et infrà. Pura sunt hæc non corrumpunt animos.] Scribe: Pura sunt. Non corrumpunt animos, ex uetere lectione. Et infrà. Sed sine timore.] Legendum tumore, non timore: ex eadem.

IN LIB. DE REMEDIIS FORTVITORVM.

QVOD non præcedentes sed posteri narrabunt.] Sunt exemplaria in quibus curabunt habeatur, non narrabunt. Et infrà. Vnde ergo primum incipimus si tibi uidetur à morte.] Quidam codices incipiemus non incipimus. Domesticum exemplar. Vnde ergo incipiendum tibi uidetur. A morte. Et infrà. Si ergo fortuna aut aliquis tibi palàm mortem minetur.] Vetus lectio: Sic ergo te forma, ut si quis tibi palàm mortem minetur. Et infrà. Multa cum deambulaueris.] Scribendum: Cum multum deambulaueris: ex eadem. Et infrà. Quis senex exactorem molestè tulit.] Sanus, non senex, eadem præfert. Et infrà. Quid ergo. Nescio me esse animal rationale & mortale.] Eadem: Quid? Ego nescio me esse animal rationale mortale. Et infrà. Nihil graue est quod semel est. Alienum nihil noui. Hoc quidem cum eo creditore contraxi de quo quæri non possum.] In eadem sic habetur: Quid graue est quod semel, æs alienum meum noui. Hoc quidem cum eo creditore contraxi cui detorquere non possum. Scribendum puto: Quid graue est quod semel? Aes alienum non meum noui. Hoc equidem cum eo creditore contraxi, cui decoquere non possum. Et infrà Dii melius. Nemo hac re melius mortalibus minari potest.] Eadem: Dii melius, quod nemo mihi istud minari immortalis potest. Alii codices mortalis præferunt non immortalis. Quid si legas, nisi mortalis. Et infrà. Paulò, conuenient, non concurrent. Et infrà. Nulla terra est aliena mortuo.] Quædam exemplaria. Nulla est aliena patria: mortuo. Et infrà. Peregrè morieris, Hoc est in patriam sine uiatico peruenire.] Hæc uerba in quibusdam codicibus non habentur. Et infrà. Quod æque tam ad iuuenem quàm ad senem pertinet.] Particula, tam, redundat, ex uetere lectione. Ignis me an fera

comed

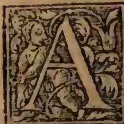
comedat.] Consumat lege,non comedat,ex eadem. Et infrà. An tempus omnium sepultura.] Deest uerbum,ultima, ut sit an tempus ultima omnium sepultura:ex eadem. Neque tempus agnoscit Exemplar Facundi & Primitiui, sed tellus. Et infrà. At traditus lapidi.] Scribe,aut traditus lapidi:ex eadem. Et infrà. Vitæ multa debemus morti nihil.] Eadem:Vt uitæ debeamus multa morti nihil. Et infrà. Alios lapis ossa redditurus inclusit.] Castiga, Alios lapis ad ossa redacturus inclusit:ex eadem. Et infrà. Male de te opinantur homines sed mali.] Loquuntur, non opinantur, domesticum habet exemplar. Et infrà. Vbi qui damnandus est male de te loquitur.Male de te loquuntur.] Emenda:Vbi qui damnandus est damnat. Male de te loquuntur:ex exemplari Facundi & Primitiui. Et infrà. Qui faciunt non quod mereor, sed quod solent.] Verbum, qui, non habetur in uetere lectione. Et infrà. In illius potestate est quid sit illa fortuna.] In domestico exemplari & item in Pinciano, In ipsius inquam potestate est quid sit illud fortunii. Et infrà. Leuis enim est patientia.] Expungenda coniunctio, enim, ex uetere lectione. Et infrà. Imò tu grauior paupertati.] Scribendum per maiorem. Imò tu paupertati, ex eadem. Et infrà. Absque dubio superbiam accepit.] Breuius eadem,Ergo & superbiam. Et infrà. Gaude quia impotens non eris.] Eadem : Gaude impotens nō eris.Idem uitium paulo post.

Et infrà. Vtrum auarus aut prodigus est.] Exemplar Facundi & Primitiui : Vtrum auarus an prodigus sit. Codex domesticus: Aut auarus aut prodigus. Et infrà. Iste quem beatū credis.] Scribe : Iste quem tu felicem admirantibus credis : ex omni uetere lectione. Et infrà. Damnum putas & remedium est.] Redundat coniunctio, &, ex eadem. Et infrà. Perdidisti pecuniam] Eadem:Perdidi pecuniam. Et infrà. Oculos perdidisti.] Scribe:Oculos perdidi,ex eadem. Idem uitium mox paulo. Et infrà. Amisisti liberos:Stultus es qui defleas mortem mortalium.] Castigo,Amisi liberos. Stultus es qui fles casus mortalium:ex eadem.

Et infrà. A' qua stante ipsa cadunt poma.] Domesticus codex, quod stante illa cadunt sua poma. Exemplar Facundi & Primitiui rectius, quòd stante ipsa cadunt poma. Et infrà. Quid inde est quod indigneris.] Scribe, Quid tamen est quo indigneris:ex uetere lectione. Et infrà. Verum hoc nemo tibi promiserat.] Eadem , Sed nemo tibi promiserat. Et infrà. Verum gaude quod euaseris.] Superuacanea est dictio , uerum, ex eadem. Et infrà. Inimicos graues habeo.] Verbum,graues,in quibusdam exempla-

ribus non habetur. Et infrà. Quod amicos non habeas.] Scribe, habes, non habeas: ex uetere lectione. Et infrà. Iam cum te habuisse certum est.] Scribe cum interrogatione, Iam enim te habuisse certum est? ex eadem. Et infrà. Quàm multæ inter probatas matronalis ordinis esse cœperunt, postea inter exempla natatarum.] Eadem, Quàm multæ inter probra matronalis ordinis esse cœperunt inter exempla nominatarum. Vide an magis arrideat hæc lectio, Quàm multæ antea probra matronalis ordinis. Exemplar Facundi & Primitiui numeratarum legit, non nominatarum. Et infrà. Ex diligentißimis solutißimas.] Adiice ad hæc uerba, ex liberalißimis rapacißimas: ex eadem. Et infrà. Si bonam uxorem amisisti.] Scribe, Etiam si bonam uxorem amisisti, ex eadem: etsi sunt exemplaria in quibus habuisti legatur, non amisisti. Et infrà. Dummodo ne imagines proauosque respexeris.] Lege, Tu modò ne imagines proauosque, ex eadem. Et infrà. Cui iam ipsa nobilitas cesit.] Scribendum, cui iam ipsa nobilitas primo loco cesit: ex eadem. Et infrà. Quam nondũ corruperunt publici corruptores.] Verbum, corruptores, putamus redundare. Et infrà. Amisi uxorem bonam. Multos tibi numerare possum.] Priora illa uerba, Amisi uxorem bonam non habentur in quibusdam exemplaribus. Et infrà. Non qui aliis uidetur, sed qui sibi.] Deest uerbum, esse: ut sit, Non qui aliis uidetur esse, sed qui sibi: ex uetere lectione. Et infrà. Videas autem quàm domi sit.] Eadem, Vide, non Videas, præfert. Et confestim. Vicina est miseriæ, habet enim aliquid trahitque ex ea.] Hæc uerba in omnibus quæ uiderim scriptis exemplaribus desunt.

IN LIB. PRIMVM NATVRALIVM QVAESTIONVM.

Præfatio. LTERA multo supra hanc caliginem in qua uolutamur excedit.] Vetus lectio fidelior & breuior. Altera caliginem in qua uolutamur excedit. Et infrà. Non fuerat operæpretium nasci.] Eadẽ, Non fuerat nasci, qua loquendi consuetudine & ipse alibi Seneca utitur, & alii subinde auctores. Et infrà. Cui uni omnes nascimur.] Verbum, uni, in eadem non habetur, & mox paulo pro se erexerit, surrexerit agnoscit, quod non minus placet. Et infrà. Qui robustior est ualitudinario.] Video sensum posse constare

ſtare etiam ſi ſic legatur. Sed omnis ſcripta lectio habet. Qui robuſtior eſt in ualitudinario. Appellatur ualitudinarium Senecæ locus ubi ægroti curãtur,ut lib.epiſtolarum tertio. Non ſum tam improbus ut curationes æger obeam, ſed tanquam in eodem ualitudinario iaceam, de communi malo tecum loquor. Et infrà. Virtus enim iſta quam affectamus magnifica eſt.] Verbum,iſta, ſuperfluit,ex eadem. Et infrà. Iſthmum Samothraces includat.] Scribendum fortè. Iſthmus ſuus Thraces includat, ut intelligat de Iſthmo Thracicæ Cherſoneſi.Aut certe.Strymo ſuus Thraces includat. Terminus enim Strymo fluuius inter Macedoniã & Thraciam Ptolemæo & reliquis. Et infrà. Vtrinque Oceanus occurrit.] Legendum puto.Vndecunque Oceanus incurrit.Nam omnis ſcripta lectio incurrit præfert,non occurrit. Et infrà. Nec ut alienis,ſed intereſt ut ſuis.] Inuertendus dictionum ordo,nec ut alienis intereſt,ſed ut ſuis,ex eadem.

CAP. I. Sed inter ſe pugnauit.] Lege, ſed intra ſe pugnauit, ex uetere lectione, & mox pauló ſpeculis, non ſpectaculis, eadem habet.Sic quanto illas minus preſſeris,tanto leuiora fulmina emittunt.] Redundant hæc uerba,ex eadem. Et infrà. Varia & multa terrarum orbis expirat.] Corrigendum arbitror. Varia & multa terræ corpuſcula expirant:quoniam ſubiicit,Neceſſe eſt ergo in magna copia corpuſculorum quæ terræ eiectant. Et infrà. Nec mirum ſi terris omnis generis & uaria euaporatio eſt.] Scribendum terræ, non terris, ex uetere lectione: & melius fortè legeretur, Omnigena, quàm Omnis generis. Et infrà. Talem materiam inter nubes congregatam.] Intra legendum non inter: ex eadem.

CAP. II. In multos orbes aquam deſcendere.] Correctius ut opinor legeretur,recedere,quàm deſcendere,ut paulo poſt recedere illum in circulos cogit. Et infrà. Et fieri primum anguſtiſſimum orbem.] Verbum, fieri, in uetere lectione non habetur.

Et infrà. Quamuis cingere ea & coronare uideatur. Cingere & coronare idem eſſe uidetur, proinde ueriorem lectionem duco tangere quàm cingere. Quam comprobat tum ueterum exemplarium fides, tum ipſe auctor ſubdens paulo poſt, quam uiſus noſter ſolita imbecillitate deceptus circa ipſum ſydus putat poſitam:

Et infrà.Ob aëris denſi obſcuritatem.] Sunt exemplaria in quibus legitur,ob aëris denſitatem. Et infrà. Si autem à ſeptentrione diſceſſerit.] Corrigendum reor.Si enim à ſeptentrione diſceſſerit. Et infrà. Inter eam partem cœli has fieri coronas inter

quam uenti fieri ſolent.] Scribendum puto utrobique intra, non inter, conſueta apud Senecam menda. Et infrà. Niſi cum aër erit denſus.] Vetus lectio, niſi cum parebit denſus pro apparebit. Qua dictione & interpres Euangeliorum in euãgelio Marci uſus eſt, & Martialis poëta, & in orationibus Cicero, ſi modo fidelia ſunt Romanæ impreſsionis exemplaria. Et infrà. Et hoc in aëre euenit.] Eadem. Illud ergo in aëre euenit. Et infrà. Cum ad unam partem ceſſerint.] Scribendum puto, cum ab una parte ceſſerint. Et infrà. Et interdiu raro.] Superuacanea eſt coniũctio, &, ex uetere lectione.

CAP. III. At contra arcus in nocte non fit.] E' contra in eadem habetur non. At contra. Et infrà. Illam mirabilem arcus uarietatem.] Eadem, illam mirabilem arcus repręſentationem. Quam lectionem aſſerunt ueram uerba quæ ſequuntur, quæ ſparſa contra ſolem oblique poſitum faciem arcus repręſentat. Et infrà. Veſtimenta tendiculis diducta.] In eadem, non tendiculis habetur ſed crediderís. Legendum arbitror craticulis ſiue clatriculis.

Et infrà. In humore eſſe non dubitaueris.] Arcu omnis uetus lectio, non humore; ſed non placet. Et infrà. Quam exiguus ſit humor aut lacus.] Inuerte uerba, quam exiguus ſit lacus aut humor, ex uetere lectione, Et infrà. In aliis rebus uaga inquiſitio eſt.] Vana, non uaga, eadem.

CAP. IIII. Repetemus alias probationes quæ de Platone legi poſſunt.] Eadem non Platone agnoſcit ſed paulo, lego ſpeculo, ut ex his quæ è ueſtigio ſequuntur apparet, & legi capitur hic pro colligi. Et infrà. Nihil autem tam cito redditur à ſpeculo quàm imago.] Legendum puto permutato ordine dictionum, nihil autem tam cito redditur quàm à ſpeculo imago,

CAP. V. Sed quomodo imago ſimilis debet è ſpeculo reddi.] Scribendum opinor, ſed quomodo imago ſolis de nube ut ſpeculo redditur. Et infrà. Arcus longior ampliorque eſt.] Lege, Arcus enim longior, cætera, ex uetere lectione, & paulò poſt diuerſis agnoſcit, non diuerſus. Et infrà. Ergo arcus uno circumſcriptus ductu.] Verbum, Ergo, ſuperfluit, ex eadem. Et infrà. Cutem ſuã uariant humore diffuſo.] Corrige, cutem ſuã uariant humore ſuffuſam, ex eadem. Et infrà. Modo inquis inter argumenta ponebas.] Inquit, non inquis, eadem. Et infrà. Talem effici iudicant uiſum hic reſpondent.] Verbum, talem, ſuperuacaneum eſt, ex eadem, Et infrà. Neque enim omnia aduerſus

uerſus ſpecula reſpondent.] Caſtigandum reor. Neque enim omnia ad uerum ſpecula reſpondent, ut infra hoc ipſo libro. Si liceret mihi ad uerum iſta perducerem.

CAP. VI. Rorabit & leniter impluet.] Vetus lectio, tonabit & leuiter impluet. Et infrà. Eſt iam apparet eius natura.] Verbum, eſt, deſideratur in eadem.

CAP. VII. Vnum tamen hoc ſoluendum eſt.] Vide an legendum ſit. Vnum tantum hoc ſoluendum eſt.

CAP. VIII. Nec aliquando plane tumentes.] Vetus lectio. Nec aliquando planè extumentes.

CAP. XI. Sed imaginem eius figuramque.] Eadem, ſed magnitudinem eius figuramque.

CAP. XII. Aut illum tanto maiorem.] Scribe, ut illum tanto maiorem, ex eadem.

CAP. XIII. Ob hoc omnia quæ huius ſunt ſimulacra.] Eadem. Ob hoc omnia quæ huiuſmodi ſunt ſimulacra.

CAP. XV. Vt aër uim igneam in æthera elidat.] Scribendum, ut aër uim igneam uſque in æthera elidat, ex eadem. Et infrà. Ab his tecta uidemus icta ſine fulmine.] Poſtrema duo uerba, ſine fulmine, deſiderantur in eadem.

CAP. XVI. Brachii menſuram & longitudinem & craſsitudinem excederet.] Mallem ſcriberes, brachii menſuram & longitudine & craſsitudine excederet. Quanquam uerba illa, & craſsitudinem, non habentur in uetere lectione. Et infrà. Aduerſus omnes admiſſarii ſui motus.] Scribendum reor, auerſus, non aduerſus. Et infrà. Inſatiabile malum.] Vetus lectio, inſanabile malum. Et infrà. Fœda dictu ſunt quæ portentum illud ore ſuo lacerandum dixerit feceritque.] Poſſet quidem defendi hæc lectio. Nihilominus exiſtimo inuerſa eſſe uerba legendumque quæ portentum illud lacerandum ore ſuo dixerit feceritque: quia uidelicet ſequitur, non in os tantum, ſed in oculos ſuos ingereret. Et infrà. Ab omni parte opponerentur.] Caſtiga ab omni parte apponerentur, ex eadem, & paulò poſt, mehercules, non hercules. Et infrà. Nec quantum peccabat uidere contentus.] Argutior lectio, & magis acumen Senecæ referens eſt lectio codicis diuæ Mariæ, nec quantum uidebat peccare contentus. Cui ſuffragantur uerba non multo poſt ſequentia. Obſcenitas mea pluſquam capit uideat. Et infrà. Cum complexus erat & caput merſerat genibusq; alienis obhæſerat.] Vetus lectio, cum complexus

erat clunibusque alienis obhæserat, cætera otiosa sunt. Exemplar Pincianum, non clunibus habet, sed diuinibus. Vt forte legendum sit inguinibus, nam de obscœnitate oris sermo est. Et infrà. Obscœnitatem suum spectaculum fecerat.] Scribe suam, non suum, ex eadem. Et infrà. Facinus indignum hic fortasse cito, & antequam hæc uideret occisus est. Ad speculum suum immolandus fuit.] Castigandum reor, Facinus indignum hic foret cito & antequam hæc uideret occisus. Post ad speculum suum immolandus fuit. Et infrà. Nisi in aliquo nobis humore leuior & aspici facilior occurreret.] Legendum puto, nisi in aliquo nobis humore leuiore'ue aspici facilior occurreret. Et infrà. Nisi liberius humi solis lunæq; imagines uideremus.] Emendandum arbitror, nisi leuore huiusmodi solis lunæq; imagines uideremus. Nam & uetusta quæpiam exemplaria, huiusmodi præferunt, non humi.

Et infrà. Multi ex hoc consecuti primo sui notitiam.] Scribe, Multa ex hoc consecuta. Primo sui notitia, ex uetere lectione.

Et infrà. Nondum in uitium beneficium detorquebat.] Nondum in uitia blanditias detorquebat, eadem. Et infrà. Sæpius ea despexere in quibus prius effigies suas uiderãt.] Scribendum putamus mutato uerborum ordine, ea despexere in quibus prius effigies suas sæpe uiderãt. Et infrà. Et mox proprio huic ministerio præparatus est orbis.] Et mos fuit proprio præparatus est orbis, eadem. Legẽdum forte, & mox usui proprio præparatus est orbis.

Et infrà. Patientiæ luxuria.] Scribe, potiente luxuria, ex eadem.

Et infrà. Non illa quæ publice dabatur, sed imperatorum pauperum liberis.] Verbũ, sed, non habetur in antiquis codicibus, in quibus filiabus legitur, non liberis. Ego uerò etiam negationem, non, redũdare existimo. Et infrà Quam dedit pro se Scipio.] Emendandum forte, quam dedit Pop. Rom. filiæ Scipionis. Cuius historiæ meminit Valerius Maximus lib. 4. capite de paupertate.

IN LIB. II. NATVRAL. QVAEST.

CAP. I. NOn ibi spectandus est. Cogitetur in ea sede in qua illum natura disposuit.] Nulla scripta lectio habet cogitetur, sed cogitur. Itaque legendum puto, non ibi spectandus est quo agitur ab ea sede in qua illum natura disposuit.

CAP. II. Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio. Vnitas est sine commissura continuatio, & duorum inter se coniunctorum corporum tactus.] Si hanc lectionem admittimus necesse est, ut continuatio & unitas sint idem, inter quas Seneca discrimen assignat. Ego puto ordinem uerborum inuer-

sum

ſum eſſe, & reſtituendum ad hunc modum. Continuatio eſt partium inter ſe non intermiſſa coniunctio, & duorum inter ſe coniunctorum corporum tactus. Videntur confirmare hanc lectionem uerba quæ aliquanto poſt ſequuntur. Aër continuus terræ eſt. Et infrà. Vnita corpora. Vetus lectio, unica corpora, non unita corpora.

CAP. III. Omnia quæ in notitiam noſtram cadunt uel cadere poſſunt.] Vltimæ tres dictiones, uel cadere poſſunt, otioſæ ſunt, ex eadem. Et infrà. Ex his quædam eius ſunt partes.] Dictio, eius, nō habetur, in eadem. Et infrà. Nerui & oculus.] Nerui & oculi, eadem. Et infrà. Succus recentis cibi.] Caſtiga, ſuccus recenti cibi, ex eadem.

CAP. IIII. Quicquid alicuius naturę pars eſt.] Codices quidam, Quicquid alterius naturæ eſt. Alii, Quicquid alterius naturæ eſt pars. Et infrà. Vt æque interroges.] Scribendum reor, aut æquè interroges. Et aliquanto poſt Natura, non Naturam ſcribendum: ex eadem.

CAP. VI. Hic facit uim & uelocitatem neruis currentibus.] Emendādum puto per tranſpoſitionem dictionum. Hic facit uim neruis & uelocitatem currentibus. Et infrà. In momenta diſſoluant.] Legendum reor, monimenta diſſoluant, ut illud Iuuenalis, ad quę diſcutiēda ualent ſterilis mala robora fici. Et infrà. Et contra quam nil ualidius eſt.] Scribe, & contra quam nil ualidum eſt, ex uetere lectione.

CAP. IX. Per omnia iſta prohibetur nobis eſſe peruius.] Caſtigandum reor, Permeat iſta. Prohibetur nobis eſſe peruius. Et infrà. Et media nō circunſcindit tamen & utrinq; cingit.] Emendatior lectio. Non circunſcindit tantum, ſed utrinq; cingit.

CAP. XI. Cauſas autē illius mutationis & inconſtantiæ.] Duo poſtrema uerba, & inconſtantiæ deſiderantur in uetere lectione. Et infrà. Lunæ proximum ius eſt.] Scribendum forte, lunæ proxima uis eſt. Nam in eadem uis legitur, non ius.

CAP. XII. Et tonatio ſine ictu.] Commotio, non tonatio, eadem. Et infrà. Conuenit illis omnia iſta in nubibus & è nubibus, etiam nunc conuenit & fulgurationes & fulminationes, aut igneas eſſe, aut ignei ſpiritus. Ad illa tranſeamus in quibus lis eſt, quidam putant ignem eſſe in nubibus, quidam ad tempus fieri nec prius eſſe quàm mitti.] Eadem. Conuenit illis omnia iſta in nubibus quidem fieri nec prius eſſe quàm mitti. Reliqua ſuperuacanea ſunt. Et infrà. Quidam autem radios ſolis intercurrentis

recurrentisque sæpius in se relatos.] Eadem. Quidam autem radios solis, intercurrentesq; sæpius in se relatos. Et infrà. Deinde ubi latius ferit nubes proximas.] Castigandum puto. Deinde ut latus ferit nubis proximæ. Et infrà. Et ille spiritus habẽs aliquid humidi secum.] Vetus lectio. Et illic spiritus habens aliquid humidi secum. Corrige, Vt illic spiritus.

CAP. XIX. Anaximandrus ait.] Eadem. Anaxandrus ait.

CAP. XX. Quæ ipse antecedit & nũtiat.] Vltima duo uerba & nuntiat, desiderantur in codicibus antiquis.

CAP. XXII. Horum transitu trita uita exanimata.] Verbum, trita, superfluit, ex eisdem.

CAP. XXIIII. Aut falsum est quod deinde dixistis.] Scribendum puto, aut falsum est quod de igne dixistis. Et infrà. Sicut aquæ natura defertur,] Aqua, non aquæ: uetus lectio. Et infrà. In his ignibus accidit.] Lege ex eadem, Id his ignibus accidit. Et infrà. Vbi est aliquid quod eum ferat.] Eadem, quod eum feriat.

CAP. XXVI. Nam demum prodebat ignem.] Legendum forte. Interdum prodebat ignem. Et infrà. Quoties ardor inferius iacentis.] Et sensus poscit, & uetus lectio confirmat, ut iacens legatur, non iacentis. Et infrà. Quas spiritus antequam uerteretur.] Scribendum, puto uerterentur, scilicet in pumicem: quia sequitur & leuitatem pumicis uersæ. Posset legi, ureretur: nam subdit etiam partim excesæ. Et infrà. Per quam diruptis aquis ignis emersit.] Vetus lectio, direptis præfert, non diruptis. Existimo emendandum, diremptis. Et infrà. Num aliquando etiam apparentibus stellis.] Lege, Non aliquando etiam, ex eadem. Et infrà. Vt nubes summæ & humiles.] Considera an placeat legi sudæ, non summæ. Et infrà. Parte syncera puraq; cœli uisatur.] Deest prepositio, in, ut sit in parte syncera, ex uetere lectione.

CAP. XXVII. Cum spiritum inter se clausere nubes. Scribe, cum spiritũ intra se clausere nubes, ex eadem. Et infrà. Quidam uiui stupent.] Eadem, humi agnoscit, non uiuit.

CAP. XXIX. Item tympana & cymbala sonant.] Legendum reor. Ita, non Item. Et infrà. Repugnantem ex ulteriore parte aërem.] Scribendum puto, interiore, non ulteriore. Et infrà Hæc ad ipsum aërem acta.] Vetus lectio, Hæc ad ipsum æra acta. Legendum forte, Hæc & si ærea icta.

CAP. XXXI. Licet quod & hominum.] Verbum, licet, per minorem scribendum literam, & cum superioribus legendum

Et

Et infrà. Contra fulmina hastulæ surgunt.] Legendum assulæ, non hastulæ.

CAP. XXXII. Quod non motu & occursu suo prædicet aliquid.] Aliter eadem, Quod non motum & occursum prædicat. Et infrà. Tot milia syderum.] Lege, tot milia illa syderum, ex eadem.

CAP. XXXIIII. Sed utra uim attulit.] Prior æditio, sed utra res uisa est tulit. Corrigẽdum puto, sed utra res fidem tulit, ut mox paulo, fulminis ictus priora deleuit, & ad se fidem traxit. Et infrà. Sed indicãdum an in igne idem ualet flamma quod fumus.] Verba nisi fallor & uitiata & transposita. Scribendum arbitror. Sed ad indicandum ignẽ idem ualet flamma quod fumus. Et infrà. Sed hoc dicunt.] Legendũ ut puto. Si hoc dicũt, uel Sed si hoc dicunt.

CAP. XLII. Aut certè minus paratum esse.] Forte pacatum, non paratum scribendum est. Et infrà Vt supra nos aliquid timeremus.] Legendum timerent, nõ timeremus, ex uetere lectione. Et infrà. Posuere super caput iudicem.] Legendum uindicem, non iudicem, ex eadem.

CAP. XLIIII. Quibus aduersus peccata hominũ fulminandũ est.] Emenda, aduersus peccata comminandum: ex eadem.

CAP. XLV. Ne hoc quidẽ crediderunt Iouem esse qualem in Capitolio & in cæteris ædibus uidemus mittere manu fulmina.] Scribe ex eadem. Nec hoc quidem crediderunt Iouem quidem qualem in Capitolio.

CAP. XLIX. Aperte stringam.] Expende an sit commodior lectio perstringam, quàm aperte stringam. Et infrà. Hunc uenire cum magno inuitantium periculo affirmat.] Vetus lectio. Sed si irascente domino inuitant tunc uenire cum magno inuitantium periculo affirmant.

CAP. LII. Ex ipso genere iniuriæ intelligis.] Scribe ex ipso intelligis, reliqua superfluunt, ex eadem. Et infrà. Interiores libros interioris arboris.] Scribẽdum ex eadem, interiores libros in parte interioris arboris, ex eadem.

CAP. LVII. Quare illud accidit quærenti mihi.] Id legendum, non illud, ex eadem. Et infrà. A Philosophia artium parente fluxerunt.] Verbum, parente, non habetur in eadem. Et infrà. Et quod in fulminis inspectione longe melius est.] Suspicor præpositionẽ, in, redundare, & mox ante flexere, hoc est desciuere legendum esse non fluxere.

CAP. LIIII. E' terra terrenisq; omnibus pars humida effla-

tur pars ſicca & fumida remanet.] Verbum, remanet, delendum eſſe exiſtimo. Aliàs quo pacto tolerari poſſet quod ſtatim ſubtexitur. Quicquid in aëra ſicci fumoſiq; peruenit, & aliquanto poſt. Ergo ubi calidi fumidiq; natura emiſſa terris in nubes incidit.

CAP. LV. Fit is quem deſiderat ictus.] Deſideras in uetere habetur lectione, non deſiderat. Et infrà. Sic enim per noctem ſplendorem motu remorum uideri.] Verbum, motu, ſuperfluit, ex eadem. Et infrà. Hic quod fit in aëre erumpit.] Scribe, Hic qui fit in aëre erumpit. ex eadem. Et infrà. Etiam num illo uerbo utebantur antiqui correpto, quo nos producta una ſyllaba utimur.] Corrigendum exiſtimo. Etiamnum illo uerbo utebantur antiqui correpta qua nos producta media ſyllaba utimur. Liquet ratio huius caſtigationis ex ſequentibus.

CAP. LVI. Hoc antiqui fulgetra dicebant.] Lege Hæc, non Hoc, & paulò antè reſurgentē, non inſurgentē, ex uetere lectione.

CAP. LVII. Vbi in ignem extenuatis nubibus.] Rectiorem exiſtimo lectionem extenuatus, quàm extenuatis, ut referatur ad aërem qui motu & colluſione nubiū extenuatus uertatur in ignem. Videntur hoc probare ea quæ ſequuntur. Et infrà. At ubi fulgura illa plus habuere materiæ.] Dictio, illa, ſuperfluit, in uetere lectione.

CAP. LVIII. Quidam utiq; exiſtimant fulmen reuerti, quidā ſubſidere.] Eadem habet nō quidam ſubſidere, ſed à quodam ſubſidere, ut forte legi poſsit, ac quodam modo ſubſidere.

CAP. LIX. Talia uera fortitudine diſponuntur.] Vetus lectio, talia uaria fortitudine diſponuntur. Corrigendum puto. Alia uariè à fortuna diſponuntur. Et infrà. Quam ex uirtute corrigimur.] Corrigitur, non corrigimur, eadem. Et infrà. Si tu tunc quidem qui ſpiras.] Emendandum exiſtimo, ſi ne tunc cum expiras. Et infrà. Si paueſcis ad cœli fragorem nubium'ue trepidas.] Quædam exemplaria. Sed paueſcis ad cœli fragorem & ad inane trepidas. Alia. Sed paueſcis ad cœli fragorem, & ad inane nubium trepidas. Legendum fortaſſe, ignem nubium, non inane nubium. Quid ſi coniunctio, ue, quæ ibi ſuperfluit paulò pòſt neceſſaria eſt, legendumq;, Quoties'ue aliquid effulſit. Et infrà. De tanta morte perdendum.] Codices ueteres, perditum legunt, non perdendum. Commodior forte lectio erit pœnitendum. Et infrà. Caſus iſte demet metum.] Corrigendum reor. Caſus iſtum demet metum. Et continuo. Et inter cætera quoque.] Melius. Eſt inter cætera quoq;.

IN LIB. III. NATVR. QVAEST.

ET damna ætatis malæ exemptæ. Scribendum puto, exactæ, non exemptæ. Et infrà. Occupationes patrimonii recidantur.] Elegantius in antiquis exemplaribus, præcidantur, quàm recidantur. Et infrà. Longe à dominio iacentis causa soluatur sibi totus animus uacet.] Locus corruptissimus & Oedipo interprete indigens. Vetus lectio. Longe à dominio, longe iacentis causa soluat sibi totus, cætera. Scribetur forte minus corruptè hoc pacto. Longe ambitio. Longe iactantia. Curis soluatur. Sibi totus, cætera. Et infrà. Infractis rebus etiam post Carthaginem.] Scribe, fractisq; rebus etiam post Carthaginem, ex uetere lectione. Præfatio.

Et infrà. Si scisses omnia ex decreto dei fieri.] Verbum, omnia, eradendum, ex eadem.

CAP. I. Eliseus Siculis de fontibus.] Sic omnia præferunt exemplaria. Sed legendũ arbitror Eleus, non Eliseus: ut de Alpheo Elidis fluuio accipias emergente in Arethusa fonte Siciliæ.

CAP. II. Quædam haustæ fœcunditatem afferunt.] Auferũt lege, non afferunt, ex eadem. Et infrà. In quem montis circumuecti fluuii deriuantur.] Legendum circumiecti, non circumuecti, ex eadem.

CAP. IIII. Ac subinde sic suppleat.] Dictio, sic, expungenda, ex eadem.

CAP. V. Colaturq; transitu mare.] Scribe, colaturq; in transitu mare, ex eadem.

CAP. VI. Quod paucissima flumina sunt.] Verbum, flumina, superuacaneum est, ex eadem, præcessit enim paulo ante ut minime necessaria fuerit repetitio.

CAP. VII. Aut ibi concipi.] Commodior forsitan lectio, haud ibi concipi.

CAP. X. Cum uideris quanta sunt, & rursus ex quanto prodeant aspice. Rursus miraris cum labantur assidue.] Vetus lectio, Cum uideris ex quanto prodeant aspice rursus quanta sint. Miraris, cætera. Et infrà. Sed per dies noctesq; æqualiter fiat.] Sic prior æditio. Scribe flat, non fiat, ex eadem.

CAP. XI. Diruta urbe.] Sic antiqua exemplaria, sed mallem direpta legeres, quàm diruta. Plinius lib. 31. cap. 4. Proditur certe in Creta expugnato oppido quod uocabatur Arcadia cessasse fontes amnesq;. Et infrà. Magnis acta nauigiis.] Legendum arbitror, apta, non acta.

CAP. XII. Cum ad ueram omnium originem accesseris.]

Amni

Amnium legendum, non omnium. Et infrà. Et ipsa quarta pars mundi.] Ipse legendum, non ipsa, ex uetere lectione.

CAP. XV. Modo per se uiribus recollectis.] In eadem collectis habetur, non recollectis. Et infrà. Si spissetur.] Eadem, ut spissetur. Et statim. Grauioremq; quàm ut manere in natura possit gignat humorem.] Verba corruptissima, & sic, aut restituenda, aut in meliorem statum forte redigenda, crassioremq; quàm ut manare in maria posit gignat humorem. Et infrà. Et ex magnis causis.] Legendum reor. At ex magnis causis. & mox statim, excidunt potius quàm excedunt ex exemplari Pinciano.

CAP. XVI. Vt talpæ & subterranei uermes.] Vetus lectio, ut talpæ & subterranei mures. & quidẽ ut sentio rectius: sunt enim & aquatiles mures. Plinius lib. 2. cap. 106. In eo ut in Arcadiæ stymphali enascuntur aquatiles musculi.

CAP. XVII. Expecta ut aliquis in mari uersetur.] Expecto eadem, non Expecta, & uenetur ut sentio potius quàm uersetur legendum. Et infrà. Hi sunt qui fabulas putant.] Aptiorem lectionem duco. Et sunt qui fabulas putant. Et infrà. Nec cœnæ causa occisum esse super cœnam cum multum in delitiis fuit.] Legendum arbitror per transpositionem uerborum sic, nec cœnæ causa occisum esse, sed post cœnam multum cum in delitiis fuit.

CAP. XVIII. Et in cæteras facies inter uitam & mortem coloris est.] Scribendum reor, & incerta facies inter uitam & mortem coloris est. Et infrà. Vagatio longa somniculosæ inertisq; luxuriæ.] Scribe, Vacatio, non uagatio, ex uetere lectione, quam corroborant, quæ deinceps sequuntur. Et infrà. Qui coctum piscem, qui exanimem in ipso ferculo etiam experirẽtur, mirabamur tantum in illis esse fastidium.] Scribe, per maiorem & cum nota interrogationis ut sint uerba diuitis luxuriosi. Quo coctum piscem? Quo exanimem? In ipso ferculo expiret: Mirabamur tantum in illis esse fastidium, ex uetere lectione, in qua uerbum, etiam, nõ habetur. Et infrà. Qui nõ hodie eductus hodie occisus est.] Putamus negationem aduentitiam esse adiectam ab aliquo qui sensu non percipiebat. Et infrà. Vbi multum diuq; laudatus.] Scribe, per maiorem. Vbi multum diuq; laudatus est, ex uetere lectione.

CAP. XIX. Fertilem fœdo situ piscium.] Eadem fœdorum, non fœdo agnoscit. Et infrà. In Caria circa Idimum urbem.] In eadem non Idimum habetur, sed Hydiuium, ut forte corrigendum sit Hydissum, ex Stephano cui ita uocatur Cariæ urbs sic appellata ab Hydisso filio Bellerephontis. Adstipulante

etiam

etiam Plinio lib.5.cap.29. Et infrà. Magis amnibus æternam esse materiam.] Lego magnis, non magis, ex eadem.

CAP. XXIIII. Quem non falli credebant. In quibus balnearia sine igne calefiunt.] Sic prior æditio. Vetus lectio, quem non falli credebant ii quibus balnearia, cætera. & credent aptior forte lectio, quàm credebant.

CAP. XXV. Et ad Penenion eundē gregem appellant.] Cōiunctio, &, superuacanea est. Legendumq́; Peneum, non Penenion Plin.lib.2.cap.6. In Boëtia amnis Melas oues nigras. Cephisus eodem lacu profluens albas. Rursus nigras Peneus, & si in Plinio corruptè penitus habeatur pro Peneus. Et infrà. Et ipsius insulæ materia uectibilis.] Eadam uectabilis præfert, non uectibilis. & mox paulo, lacu, non lacus legendum.

CAP. XXVI. Et reuerberatur fluctu amnis restitit.] Scribendum duco, & reuerberato fluctu amnis restitit. Et infrà. Itaque quod impendere solebant id incremento accidit.] Fidelior uetus lectio. Itaq; quod impendio solebat id incremento accedit. Et infrà. Fimo quiddam simile turbulentum mare profert.] Legendum puto. Fimum quendam similem purgamentis mare profert, aut sic, fimo quædam similia purgamenta mare profert. Plinius libro 2.cap.98. ex emendata impreßione. Omnia plenilunio maria purgantur, quædam & stato tempore. Circa Messanam & Milas fimo similia expuuntur in litus purgamenta.

CAP. XXVII. Et quæcunq, in his ærduis arbor commissura astricta lapidum stetit. Labant ac madent tecta.] Castigatius legetur quantum coniectura assequi possum sic, & quæcunq; in arduis arbor commissura astricta lapidum stetit labascit. Madent tecta. Et infrà. Frustra titubantium fultura tentatur.] Vetus lectio, frustra titubantium fulcra tentantur. Et infrà. Ferens secum madefacta montium latera.] Labefacta magis arridet quàm madefacta. Et infrà. Quæ fundamentis laborantibus adesse recesserunt.] Sic prior æditio. Vetus lectio, quæ fundamentis laborantibus ad conrecesserunt. Putamus per transpositionem syllabarū locum deprauatum fuisse, restituendumq́; sic, quæ fundamentis laborantibus adesa corruerunt. Posset etiam legi ambesa, non adesa, ut infrà notabimus, & in sequentibus exemplaria quædam laci, non lacus legunt.

CAP. XXVIII. Ingens æquor inuoluunt.] Eadem uoluunt agnoscit, non inuoluunt. Et infrà. Nec à littore ubi inferius est, sed à medio ubi ille cumulus est. Defluit ergo ubi sol, & æstus

æquin

æquinoctialis sub ipsum Lunæ Solisq; coitum omnibus aliis maior undauere. Sed hic qui ad occupandas terras emittitur.] Magis in dispunctionem huius periodi peccatum est, quàm in uerborum deprauationem. Vtriq; errori sic medendum esse arbitramur. Nec à littore ubi inferius est, sed à medio ubi ille cumulus est defluit. Ergo uti solet æstus æquinoctialis sub ipsum solis lunæq; coitum omnibus aliis maior undare, sic hic qui ad occupandas terras emittitur. Nam & uetus lectio, solis lunæq; coitum agnoscit, non contrario ordine lunæ solisq; coitum. Et infrà. At ipso tempore solutus legibus.] Scribendum ex eadem illo, non ipso. Et infrà. Sic in nos semper mare emittitur desuper ut feruor ignisq; cũ aliud genus exitii placuit.] Dictio, semper, & particula inclinatiua, q;, non leguntur in antiquis exemplaribus, in quibus, sicut, habetur, non sic. Vt putem in totum scribendum hoc pacto, sic aut in nos mare emittitur desuper aut feruor ignis cum illud genus exitii placuit. Quid si præpostere locatis dictionibus legas, aut desuper feruor ignis.

CAP. XXIX. Et adeo quidem affirmat.] Coniunctio, &, superuacanea est, ex uetere lectione. Quapropter legendum puto. Adeoq; id affirmat. Nam & in eadem per maiorem literam scriptum est uerbum, Adeo. Et infrà. Inde aura tacita manabunt.] Tacta, non tacita, eadem præfert. Et infrà. Ambratii & Cretici sinus.] Scribendum reor, Ambratii & Corinthiaci sinus.

CAP. XXX. Statim undique ex aperto & abdito superne ab infimo aquarum fiet irruptio.] Tenebrosus locus inuersione iuxta ac corruptione uerborum. Vetus lectio eruptio habet, non irruptio. Ergo legendum in uniuersum sic censeo, statim undique ex aperto superne, ex abdito ab imo, aquarum fiet eruptio. Et aliquanto superius exhaurit eadem habet, non exoluit. Et infrà. Iterum aquas terra sorbebit, terram pelagus stare aut intra terminos suos furere coget.] Corrigendum censeo. Iterum aquas terra sorbebit. Iterum pelagus stare aut intra term.

IN LIB. IIII. NATVR. QVAEST.

Præfatio. TVrbam rerum hominumq; desiderant.] Scribe, desiderent, non desiderant, ex uetere lectione. Et infrà. Si modo amore nostri modo tædio laboramus.] Puto expungendam esse coniunctionem, Si, etsi à uetustis exemplaribus agnoscatur. Et infrà. Cum omnia caueris per ornamenta fiet.] Vetus lectio, Cum omnia caueris per munimenta feriet. Quid si legas æramenta, non

non munimenta. Et infrà. Futuros multos in persona tua Plancos cogita.] Scribe, Futuros multos in personam tuam Plancos cogita, ex eadem. Et infrà. Adulationi opus non claudere ostium.] Eadem, adulationibus, non claudere ostium. Et infrà. Hominem quidem non esse illum liberaliorem non mentiar.] Legendum reor, Hominem quidem non esse ullum liberaliorem mentiar. Et infrà. Solebam tibi dicere.] Scribendum puto. Solebas mihi dicere, nam sequitur aliquanto post. Nolo tamen tibi displiceas quasi male egeris. Et infrà. Talia uitia non nosse, hoc cum odisse.] Puto corrigendum, alia uitia non nosse, cætera. Et infrà. Ingenium suspicere cœpisti.] Scribendum per maiorem. Ingenium, ut sit initium narrationis qua monstrat quomodo se erga adulatores Gallio gesserit. Et paulo post. Quod consecrari mallet quàm conteri.] Malles libentius legerim quàm mallet: & conseruari, quàm consecrari. Et infrà. Prima statim uerba præscidit. Cœpisti mirari comitatem & compositam suauitatem.] eadem. Prima statim uerba præcidit. Cœpisti mirari comitatem & incompositam suauitatem: rectè, nam sequitur. Cum interim tanta naturalis bonitas est, uti artem simulationemq; non redoleat. Et infrà. Gratuitum etiam in obuios meritum.] Probarem magis ut scriberetur omnes, quàm obuios, quia subdit statim quã hic omnibus, & item bonitatem publicam. Et infrà. Vis tu ista uerba quæ iam ab alio magistratu ad alium cũ lictoribus transeant ferre ad aliquem qui paria facturus uult quicquid dixeris audire.] Scribo, I tu, non Vis tu, & ferto, non ferre, ex uetere lectione: nam & nonnulla ex exemplaribus ferte habent, non ferre. Et infrà. Ostendi in omne pectus eandem cadere uirtutem.] Verbum, eandem, superfluum est, ex uetere lectione. Et infrà. Salua bona conscientia.] Et hic quoque dictio, bona, redundat, ex eadem. Et infrà. Et ex uultu audientis pendentia. Longe te ab ista prouincia abducam.] Existimo corrigendum, & ex uultu audientis pendentem longe te ab ista prouincia abducam. Et infrà. Altamq; Pompeii fortunã erexit. Cæsaris fatigauit, Lepidi transtulit, omniumq; cepit quæ illi ingenti spectaculo interfuit, ex quo liquere mortalibus posset.] Locus creber mendis. Vetus lectio, altumq; Pompeii fortuna erexit, ut pro altum commodior forte scriptura sit animum. Quod autem sequitur, omniumq; cœpit, cætera: libentius sic scriberem, Omnium concussit qui illi ingenti spectaculo interfuere, quo liquere mortalibus posset.

CAP. I. Itaque ut totum mente abducam.] Legendum reor,

Itaque

Itaque ut totum mihi te abducam. Et infrà. Atque ex ea dimittitur.] Vetus lectio demittitur.

CAP. II. Vrbem totam complectitur.] Recte qui legunt. Vrbs eam totam complectitur. Cuius rei auctor est Aristides in oratione quæ uocatur Aegyptia his uerbis. Est autem Phile insula in confinibus Aegypti & Aethiopiæ. Cuius par est magnitudo cum magnitudine urbis in ea sitæ. Idem de Arado Phœniciæ insula memoriæ proditum est. Nam si accipiamus Nilum fluuium urbem totam complecti inutilis est repetitio, quia statim ante dixerat, duobus in unum coituris amnibus cingitur. Et infrà. At ubi in scopulos cautium intrauit spumat.] Scribetur nisi fallor syncerius. At ubi in scopulos arctius intrauit spumat, præcessit enim & per angustias eluctatur. Et mox paulò, tandem tenuissimos canales tenet per quos angusta rupium effugit. Et infrà. Primum incrementum Nili circa insulam quam modò retuli Philas nascitur. Exiguo ab hoc spatio petra diuiditur.] Scribo noscitur, non nascitur, quia sequitur paulo post, auctum fluminis sentiunt. Item legendum ab hac, non ab hoc, uidelicet insula. Et infrà. Illa primo saxa auctum fluminis sentiunt.] Vetus lectio. Illa primum saxum auctu fluminis sentiunt. Scribo, Illud primo saxum auctum fluminis sentit. Et infrà. Quicquid pingue secum tulit arentibus locis illinit.] Fidelior antiqua lectio allinit, non illinit. Et infrà. Quod cum cæteri amnes abluant terras.] Eadem, non abluãt agnoscit, sed ambulant. Scribo, ambedant, ut Virgilianum illud, ambesas subigat malis absumere mensas. Tum sequitur illico adeò nihil edit nec abradit. Et infrà. Heraclitio hostio Nili quod est maximum.] Eadem Heraclutio. Scribo, Heracleotico ex Plinio, Strabone, Ptolemæo, Diodoro, reliquis, quod idem est cum Canopico. Et infrà. Tunc enim maximæ & integræ adhuc niues ex mollissimoq; tabes est.] Castigatius leges niuis, quàm niues. Et infrà. Eudimenes Massiliensis.] Corrige, Euthymenes Massiliensis, tum ex scriptis exemplaribus, tum ex Græcis uulgata uoce. Nam Aristophani in comœdia, Acarnanes, Euthymenes magistratus est Atheniensium, & apud Suidam mentio quoque Euthymenis. Et infrà. Cum resederint in pelagus conquiescit.] Emenda ex eisdem. Cum resederit pelagus conquiescit. Et infrà. Ex eadem causa æstate frigidant.] Sic prior æditio. Scribendum frigescunt, non frigidant, ex eisdem. Et infrà. Vt una sicca sit tellus alia abundet.] Scribendum arbitror, ut una sicca sit tellus, alia humeat. Et infrà. Vnde ergo trahit.] Lege Vnde ergo trahitur

hitur? ex uetere lectione. Et infrà Quod nisi faceret.] Rectior lectio. Quod nisi fieret.

CAP. III. Illud huic quoque simile esse quod cauat.] Permuta dictionum ordinem. Illud quoque huic simile quod cauat, ex uetere lectione. Et infrà. Nix in pruina pendens cōgelatio.] Mallem scriberes, Nix & pruina pendens congelatio: quia sequitur hoc inter pruinam & glaciem, necnon inter niuem & glaciem interesse. Ergo iungit niuem & pruinam.

CAP. IIII. Aquilone flante & suum cœlum habente.] Vetus lectio, Aquilone flante aut suum cœlum habente.

CAP. VIII. Vnam rem ad hoc adiiciam.] Adhuc: non, ad hoc: eadem.

CAP. XIII. Quoniam non contenti uina diffundere ueterana per sapores ætatesque disponere.] Eadem, quoniam non contenti uina diffundere per ueterana per sapores ætatesq; disponere. Et infrà. Nisi frigore illa uehementiore perusseris.] Eadē percusseris præfert, non perusseris. Et infrà. Et propere cedere finibus suis iusserunt.] Scribendum puto, & prope recedere è finibus suis iusserunt. Et infrà. Quemadmodum nihil illis satis frigidum, sic nihil calidum illis satis est.] Breuior syncerior que uetus lectio. Quemadmodum nihil illis satis frigidum, sic nihil satis calidum est.

IN LIB. V. NATVR. QVAEST.

ET continua ex imo euaporatio in altum agit quæ merserat.] Scribendum arbitror, & continua ex imo euaporatio in altū agit quæ mersa erant. CAP. IIII.

CAP. X. Itaque niues & ponuntur & durantur.] Considerandum an reponuntur legi debeat, hoc est coaceruantur, accumulantur, non & ponuntur. Et infrà. Et in hæc loca quæ remissiora ac tepidiora sunt.] Vetus lectio, submissiora habet, non remissiora. Et infrà. Ac sol mutato cursu in nostram rectior tendit.] Vitiatissimus locus. Castigandum puto sic, ac sol mutato cursu nostra regione cedit.

CAP. XII. Qui superne demittitur.] Vetus lectio, quia superne demittitur. Et infrà. Et pluribus cœli partibus elisus spiritus.] Lege, & ex pluribus, cætera, ex eadem.

CAP. XIII. Hoc loco si tibi uidetur quæri potest cur turbo fiat qui euenire in fluminibus solet.] Eadem, Hoc loco si tibi uidetur quæri potest cur turbo fiat. Euenire in fluminibus solet. Et infrà. In cannalem conuexam tenuemque collectus.] Deuexam

lege,non conuexam,ex eadem. Et infrà. Quem præstera Græci uocant.Hic est igneus turbo.] Mallem legeres,quẽ præster Græci uocant,hoc est igneus turbo.Sequitur statim,Quibus armenta rapiantur.] Scribe,armamenta non armenta,ex uetere lectione. Et infrà. Tunc enim incipit cum omnes illos miscuit.] Legendum, tunc esse incipit cum omnes illos miscuit,ex eadem.

CAP. XIIII. Non tota solida contextu terra in unũ usque fundatur.] Legendum, Non tota solido contextu terra in imum usque fundatur,ex eadem. Et infrà. Quod non uidentur flumina.Illic scias licet nostris paria sublabi.] Scribe,quod non uidentur.Flumina illic scias licet,cætera,ex eadem.

CAP. XV. Oblitus dierum, oblitus naturæ melioris.] Scribendum fortè deorum,non dierum.

CAP. XVII. Adiiciendus est adhuc meridianus circulus.] Adhuc lege,non ad hunc,ex eadem. Et infrà. Nunc quod de Cæsare olim maiore.] Verbum,olim,redundat,ex eadem. Et infrà. Cum effugerimus procellosos desuper montes per quos præceps in nauigantes uentus impingit.] Si de fluctuum montibus accipimus necesse est,ut præpositio,per,pro superuacua eradatur. Si de promontoriis legendum erit. Cum effugerimus procellosos desuper montes in quos præceps nauigantes uentus impingit. Sequitur illico.Cum inuoluto nubilo dies.] Scribe,cum inuolutos nubilo dies,ex uetere lectione. Et infrà. Circunferre pericula & ruere in ignotos iratum.] Eadem, initium habet, non iratum, ut fortè pro initium scribendum sit inuitum, quia sequitur mox paulo quẽ non oderis. Et infrà. In sua quemque terra stare iussisset.] Verbum,terra,superuacaneum est,ex eadem. Et infrà.Diuersis enim irritamentis ad tentandum ire compellimur.] Sic prior æditio. Legendum reor,mare,non ire. Et infrà. Vita parari ea in quibus uita consumitur.] Vetus lectio, uitæ parari in qua uita consumimur.Puto legendum,uitæ parari in quæ uita consumitur.

IN LIB. VI. NATVR. QVAEST.

CAP. I. DEsedisse terræ motu.] Vetus lectio, consedisse terræ motu, rectius. Et infrà. Negantque seipsos unquam ipsam regionem accessuros.] Corrige,negantque ipsos unquam in ipsam regionem accessuros, ex eadem. Et infrà. Imperitis fit magna ex desperatione securitas.] Eadem mutato dictionum ordine.Imperitis magna fit ex desperatione securitas. Considera an legendum manu potius quàm magna.

CAP. IIII.. Quid tanti molem ponderis pellat.] Corporis non

non ponderis in eadem habetur castigatius quandoquidem charta sequente. Ita inquit in hoc uniuerso terræ corpore euenit, ut partes eius uetustate soluantur, & alibi. Sic hoc totum terrarum omnium corpus & aquis quæ uicem sanguinis tenent cætera. Et infrà. paulò diuisa legendum, ex eadem, non diuisas.

CAP. V. Aliquam ex istis causam dixerunt.] Scribe, aliquã ex istis causam esse dixerunt, ex eadem. Et infrà. Omnis tamen ætas quod agat inueniat.] Eadem, omnia tamen ætas quod inueniat habet.

CAP. VI. Siue magnum mare.] Verbum, magnum tollendum, ex eadem. Et infrà. Grauissimam partem mundi non posse spiritu tam tenui fugacique gestari.] Duo illa uerba, non posse, remouenda, ex eadem.

CAP. VII. Et quam donec decrescat uerberauit.] Crescat, non decrescat, in eadem habetur.

CAP. IX. Aut cum dubitauere.] Eadem sic habet, aut cum diu dubitauerunt. Castigandum censeo, aut cum diu nutauerunt.

CAP. X. Sed intra ipsam & ex ipsa quasdam partes eius decidere.] In eadem aliter, sed intra ipsam, & in ipsam quasdam partes eius decidere.

CAP. XI. Opposita diffundit. Quid si legas diffindit, non diffundit.

CAP. XIIII. Hæc duo alicubi concurrunt, alibi consistũt.] Scribe: Hæc duo alicubi concurrunt, alicubi consistunt, ex uetere lectione. Et infrà. Vide ergo nunc quod intret in illã spiritus.] Corrigo, Vide ergo nunquid intret in illam spiritus, ex uetere lectione. Et infrà. Aliaque deiicit, alia intercidit.] legendũ reor, interscindit, non intercidit.

CAP. XV. Alicubi deduxit quicquid supernè terreni erat aqua. Alia torrentes cecidere.] Scribendum puto, Alicubi diduxit. Et, Torrentes exedere.

CAP. XVI. Alimento sui educantis.] Suo, non sui, Vetus lectio.

CAP. XVII. Et moras suas arripit.] Rectior lectio abrumpit, quàm arripit. Et infrà. Qui quo ualentior agiliorq; est citius eripitur.] Sic prior æditio. Scribendum reor, erumpit, non eripitur, quanquam in uetere lectione desideretur omnino hoc uerbum.

CAP. XVIII. Infususque per minima laxamentum superatus.] Castigandum puto, infususque per minima laxamentum sibi

parat. Nam & prior æditio & uetus item lectio superat habet, non superatus.

CAP. XX. Et illam qua parte maxime pendet exagitat.] In eadem sic habetur, & illam qua parte tendit exagitat maxime. Et infrà. Nonnunquam in coacta itinera coniectus.] Eadem, Nonnunquam in terrena itinera coniectus.

CAP. XXI. Et insulas non ante uisas in medio mari ponere. Therem & Theream hanc nostræ ætatis insulam spectantibus nobis in Aegeo mari enatam quis dubitat.] Castigandum puto hũc locum sic, Theram & Therasiam. Thiam nostræ ætatis insulam spectantibus nautis in Aegeo mari enatam quis dubitat? Plinius lib. 2. cap. 87. Inter Cycladas Olympiadis CXXXV. anno quarto Thera & Therasia. Inter easdem post annos CXXX. Hiera eademque automate, & ab ea duobus stadiis post annos CX. in nostro æuo. M. Iunio Syllano, & L. Balbo consulibus ad VIII. Idus Iulii Thia. Et infrà. Nam nec succutiuntur tunc omnia.] Legendum fortè, Mœnia, non Omnia: ut non multo post, Aedificia uicina tremore collapsa sunt.

CAP. XXII. Tunc illa præcipitata rupes, quidquid ab illo repercusit non passura consistere sonitu uenit.] Deprauatissimum locum & tantum non conclamatum restituendum hoc pacto existimo, tunc illa rupes præcipitata quicquid ab imò repercusit non passura consistere succutit.

CAP. XXIII. Opponetur ei & Calisthenes.] Vetus lectio, opponetur & Callisthenes. Lego opponetur & Calisthenem. Idem error statim corrigendus. Et infrà. Ideo frequentissime mari opposita uexantur.] Apposita, non opposita uetus lectio, & paulo ante mersit, non immersit.

CAP. XXIIII. Aut certè maxima ex parte superfusam.] Suppressam, non superfusam in eadem habetur. Sicque esse legendum monstrat ipse autor paulo post, dicens: Illa uasta concussio, quæ duas suppresit urbes Helicen, & Buran, Quanquam & superfusam legi posse ex Thucydide tertio uolumine, sed idem erit sensus. Item Atalantem legendum, non Atalantam, ex eodem autore colligitur, cui suffragatur uetus lectio. Et infrà. Idem Sidoniæ accidisse.] Sidoni, non Sidoniæ legendũ reor, quæ urbs est Phœniciæ notior quàm ut sit prodenda. Et uero simile est quassationi obnoxiam esse Sidonem, cum Tyrus urbs propinqua eo malo laboret, sicuti & omnia loca maritima, ut paulo ante monstrauit, & infrà repetet.

CAP.

CAP. XXV. Totæque urbes in immensam altitudinem uergant.] Mallem legeres mergantur quàm uergant, cui uerbo locus non est in hac sede. Et infrà. Tunc effugisse Penæon.] Legendum reor, tunc effluxisse Penæum. Is celeber est Thessaliæ fluuius omnibus. Et infrà. Cum laborauit Aegine.] Scribo, Cum laborauit Aegium. Vrbs est Peloponnesi Aegium paruo spatio submota à Patris omnibus ferè Cosmographis. Aegina autem insula in sinu Saronico longe distat à Patris, & paulo post Aegium non Aegeum legendum, adstipulante etiam uetere lectione. Et infrà. In tantum spatium motum protundere.] Vetus lectio pertendere, non protendere.

CAP. XXVI. Quia mari imposita sit habeatque concauas rupes.] Breuius eadem quia mari imposita habeat concauas rupes.

CAP. XXX. Quia pressa & quassa quatiebat.] Scribe, quia quassata quatiebat, ex uetere lectione. Et infrà. Emissa sui parte maiore.] Verbum, sui, redundat, ex eadem.

CAP. XXXI. Quia uehementius locum uentis luctantibus fecit.] Puto legendum uehementissimus non uehementius. Et infrà. Nec illis pugna opus est.] Verbum, opus, superuacaneum est, ex uetere lectione. Et infrà. Controuersiam agere.] controuersiam facere, eadē. Et ultra. Perdidimus illos nempe perituros.] Perdimus in eadem habetur, non perdidimus.

IN LIB. VII. NATVR. QVAEST.

QVi sydera crediderunt.] Vetus lectio, tradiderunt, non crediderunt. CAP. I.

CAP. III. Sed uideri illos accendi turbine quodam.] Considera an scribendum sit non illos, sed illis, uidelicet Chaldæis.

CAP. IIII. Huic uidetur plurimum uirium habere ad omnes sublimium motus stella Saturni.] Quædam exemplaria. Huic uidetur plurimum uirium habere stella Saturni, reliqua desiderantur.

CAP. V. Et quacunque incumbit solum nudat.] Quocunq; uetus lectio agnoscit, non quacunque. Et infrà. In quo igne multa quidem fuerunt digna, quæ notarentur.] Breuius eadem, In quo igne multa fuerunt quæ notarentur.

CAP. VIII. Lunam aut quinque sydera rapi uento.] Scribendum puto, lumina, non lunam, ut uocet solem & lunā lumina, quæ sacræ literæ luminaria appellant, & errones sydera antiquorū more qui solem & lunam inter Planetas non reponebant. Eadem

menda in uerbis quæ sequuntur. Non tamen supra lunam efferrent.] Scribendum enim lumina, non lunam.

CAP. IX. Nec supra lunam usque in stellarum locum crescere.] Legendum reor, nedum supra lumina in stellarum locum crescere, ut non multo post, nedum particula aëris intorti. Et infrà. Mira uelocitas eius & mira breuitas eius.] Lege: Mira uelocitas eius, & mira breuitas est, ex uetere lectione. Et infrà. Violentius celeriusque in terra circa eam uoluitur.] Duo illa uerba, celeriusque non habentur in eadem.

CAP. X. Nec hæsitatus qui nec resistit.] Castigandũ censeo, nec hæsitat usquam nec resistit. Et infrà. Et puto talis esse debet.] Castigandum puto: At puto talis esse debet, ut sit aduersario.

CAP. XII. Intra exiguum tempus cum obscurari cœperint liberari.] Legendum mihi uidetur, intra exiguum tempus quàm obscurari cœperint liberari. Et infrà. Præterea illa nobis uicina uidentur.] Ista, non illa legito, ex uetere lectione. Et infrà. Altera stella usque ad alteram stellam ignẽ mittere.] Verbum illud, stellam, non habetur in eadem.

CAP. XXI. Sicut faces trabesq;.] Eadem sicut faces, sicut tubas trabesq;. Et infrà. Huc itaq; descendunt inuitante materia non itinere.] Descendit eadem, non descendunt.

CAP. XXII. Neque appropinquat solo etiam nunc. Ignis autem it quò natura sua ducit.] Corrige, neq; appropinquat solo. Etiamnum ignis aut it quò natura sua ducit, ex eadem.

CAP. XXIII. Quæ sola moueri creditis.] Scribo, credis, non creditis, ex eadem, ut infrà. Credis autem in hoc maximo & pulcherrimo corpore. Et infrà. Quid est quare in aliqua parte cœli peruium non sit.] Eadem, non peruium habet, sed paruium, ut fortè scribi debeat par uia.

CAP. XXIX. Quia quæ tardius feruntur grauia sunt.] Corrigendũ reor: Quare quæ tardius feruntur grauia sunt, ut legatur per notam interrogationis. Et infrà. Succurratque tibi idem me de cometis posse dicere.] Particula, que, eradenda, ex uetere lectione. & aliquanto post coniectare fidelius quàm coniecturare scribetur.

CAP. XXXI. Multa præterea cognata nimium numini summo.] Scribe, suo, non summo, ex eadem. Et infrà. Id quod unum toto agimus animo.] Scribe: In quod unum toto agimur animo, ex eadem. Et infrà. Aliquid tenerius molliusque quo pereat.] Eadem pereatur agnoscit, non pereat.

IN

IN LIBRVM PRIMVM DECLAMATIONVM.

AM duo millia nominum recitata] Vetus lectio: Nam ad duo millia nominum recitata, & paulò pòst reddebam non referebam. Et statim. Qui ad audiendum præceptorem nostrum conuenerant.] Meum non nostrum, eadem præfert. Et infrà. Et illam cum cura scrutabor.] Eadem & illam omni cura scrutabor. Et infrà. Toties tanquam noua audiam.] Scribe, toties tamen tanquam noua audiam, ex eadem. Et infrà. Itaq; ex memoria mea quod nobis satis sit superest,] Eadem, Itaq; ex memoria mea quantum uobis satis est superest. Et infrà. Quod quærenti non comparuit.] Eadem comparuerat agnoscit, non comparuit. Et infrà. Intempestiue molesta est.] Intempestiua in eadem habetur, nō intempestiue, quod magis arridet. Et infrà. Quæ mihi iam olim precario paret.] eadem, quæ mihi iam olim precario non paret. Et infrà. Et nescio qua iniquitate & ad malum pronitate naturæ.] Eadem, & nescio qua iniquitate naturæ, cætera delenda. Et infrà. Emolliti eneruesq; quod nati sunt inuiti manent.] Scribe, Emolliti eneruesq; nati sunt. In uitio manent, ex eadem. Et infrà. In hos nec dii tantum mali permittant ut cadat eloquentia, quam non mirarer nisi animos in quos se conferret eligeret.] Eadem partim sic legit. In hos nec dum tantum mali ut cadat eloquentia, quam non mirarer, nisi animos, cætera. Partim sic: Et in hos cadat eloquentia quam non mirarer. Et infrà. Et si acerrimam eloquentiam quam præstare non possunt, uiolare non desinunt.] Scribendum puto, & sacerrimam eloquentiam, quia præstare non possunt, uiolare non desinunt.

Et infrà. Quo intra coloniam meam me continui.] Verbum, quo, desideratur in uetere lectiōne, & præpositio, intra, per maiorem scribenda est. Et infrà. Et quod uulgo de alio solet, sed de illo proprie debet.] Eadem, Etiam quod uulgo dici solet, sed in illo proprie debet. Et infrà. Quia apud nullum autorem antiquum.] Verbum, quia, redundat, ex eadem. Et infrà. Qui declamationem distinguit.] Legendum diffinit non distinguit, ex eadem. Et infrà. Non mediocriter dicere bene.] Corrigendum reor non mediocriter dicere, sed bene. Sequitur statim. Alterum putat domesticæ exercitationis. Alterum esse ueræ actionis.] Scribe, Alterum putat domesticæ exercitationis esse. Alterum

PROLOGVS.

terum ueræ actionis, ex uetere lectione. Et infrà. Productam familiarem amicitiam.] Perductam, non productam, eadem.

Et infrà. Et in omnes iocos resoluebat.] Scribe, & in omnes iocos se resoluebat ex eadem. Et infrà. Omnibus quidem prodest subinde animum relaxare.] Lege, Omnibus enim prodest subinde. ex eadem. Et infrà. Nec patiebatur alimenta per stomachum per somnum quietemq; æqualiter digeri.] Quædam exemplaria: in stomacho legunt, non per stomachum. Alia carent omnino duobus his uerbis. Et infrà. Cum id magis in illo mirabile uideri posit.] Scribendum puto: Quin id magis. Et infrà. At quorumcunque stilus est uelox.] Vetus lectio: Ast, non at. Et infrà. Sed ars summa ad apprehendenda ea.] Scribe, sed ars summa, & ad comprehendenda ea, ex eadem. Et infrà. Adeo quæcunque in animum eius semel ascenderant.] Sunt exemplaria quæ memoriam legant, non animum. Et infrà. Cupitis statim ista discere.] Verbum, ista, non habetur in uetere lectione. Et infrà. Quæ effectu apparet & habitu latet.] Coniunctio, &, eradenda, ex eadem & considerandum an rectior lectio ambitu, quàm habitu. Et infrà. Suspensos pedes habere.] Eadem, suspensos pedes ponere, rectius: quia sequitur, Non me hercules tui pedes spinas calcant. Et infrà. Quæ interponi argumentis quàm maximè declamantis Marulli possent.] Scribendum reor, cum maxime, non quàm maxime ex trita loquendi Senecæ consuetudine. Et infrà. Nihil præter epicheremata scriberet.] Prior æditio epithemata legit. Exemplar Scholarum Salmanticensium ephiponemata agnoscit. Scribo per transpositionem literarum, epiphonemata, ex Quintiliano & Cicerone & cæteris rhetoribus. Et infrà. De seculo de delitiis dicuntur.] Vetus lectio, de seculo de diuitiis dicuntur. & sunt exemplaria in quibus uerba illa de seculo non habentur. Et infrà. Scio quàm sit odiosa Circensibus pompa.] Scribe, Scio quàm sit odiosa res Circensibus pompa, ex uetere lectione. Et infrà. Cum iam cœpisset diem ducere.] Emendandum reor, Cum iam cœpisset dies lucere. Hoc enim factitare solitum latronem superius monstrauit Seneca. Sæpe inquit cum per totam lucubrauerat noctem ab ipso cibo statim ad declamandum perueniebat.

DECLAMATIO I. Iactatus inter duos patres utriusque filius.] Iactatur, non iactatus, quædam exemplaria. Alia iactatus agnoscunt, sed post uerbum abdicatus habent, fui. Et infrà. Semper autem commendabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam

quentiam in puero declamante.] In codicibus nonnullis rectius, ut puto habetur sic. Semper autem eloquentiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam. In puero eloquentia. Ego uerò non altero in loco tantum, sed utroque substituendum puto controuersiam pro eloquentia, legendumque hoc pacto: Semper autem controuersiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam.

DECLAMAT. II. Sacerdos casta castis puris pura sit.] Scribendum: Sacerdos casta è castis, pura è puris sit, liquet id ex secundo libro controuersiarum, ubi hæ omnes declamationes cum coloribus complurium rhetorum iterantur copiosius à Seneca. Et infrà. Accusata absoluta & reuersa ad suos est.] Vetus lectio. Accusata & absoluta & remissa ad suos est. Et infrà. Sacerdos uestra adhuc in lupanari uiueret.] Nostra, eadem præfert, non uestra. Et infrà. Quid mihi sacerdotem cuius precaria est castitas.] Rectius eadem: Quid mihi cum sacerdote cuius precario est castitas. Et infrà. Ita cara fuit suis.] Eadem: Ita curæ fuit suis. Et infrà. Si in ciuitate nulla inueniri potuit.] Eadem, si in ciuitate nulla inueniri poterit. Et infrà. Ponamus tres sacerdotium petere.] Putemus, non ponamus, eadem agnoscit. Et infrà. Dii illæsam non seruassent nisi eam sibi seruaturi fuissent.] Breuius eadem: Dii non seruassent nisi sibi seruaturi fuissent. Et infrà. Dicat pudicitiam suam diis quibus debet.] Verbum suam, superfluit, ex eadem. Et infrà. Quædam satius est, uel cum causæ detrimento tacere quàm inuerecundè dicere.] In quibusdam exemplaribus ita habetur, ut retuli, in aliis non legitur inuerecunde, sed uerecunde, quæ lectio summè mihi probatur unius tantum literulæ adiectione, hoc est, ut legatur uerecundiæ, & repetatur detrimento.

DECLAMAT. III. Patrocinium suum putat pereundi infelicitatem.] In secundo controuersiarum aliter. Patrocinium suum putat perennem infelicitatem. Et infrà. Exponam cum quo stuprum.] Vetus lectio. Et ponam agnoscit, non exponam, & quidem iudicio meo rectius. Multum enim emphaseos habet coniunctio, illa. Et infrà. Non ad saxum usque deferret.] Eadem differret, non deferret. Et infrà. Etiam secure aspicientibus horrenda.] Lege, etiam secure despicientibus horrenda, ex eadem, & item ex secundo controuersiarum.

DECLAMAT. IIII. Liceat adulteriũ & in matre filio uindicare.] Corrigendum puto contra omnium codicum fidem. Li-

ceat adulterium & marito & filio uindicare, quod ex fine controuersiæ euidenter ostenditur. Ipsam legem recita. Liceat marito, liceat & filio. Et infrà. Aut me sine filio aut filium sine manibus.] Scribo, aut me sine filio fuisse, aut filium sine manibus, ex uetere lectione. Et infrà. Contemptus est iste.] Exemplaria quædam non contemptus legunt, sed conceptus. Scribo, deceptus. Arelius Fuscus secundo controuersiarum. Adolescens uenit tempus militiæ tuæ. Indignare si deceptus. Et ultra. A' quo sciemus. Cùm adulterum deprehendi tunc primum sensi.] Legẽdum puto diuersa distinctione sic: A' quo sciemus? ut sit per interrogationẽ. Deinde sequitur. Cùm adulteros deprehendero: sic enim habetur in uetere lectione. Postea lege per maiorem. Tunc primum sensi.

Et infrà. Et truces animos misericors natura debilitat.] Legendum: Et truces quoq; animos misericors natura debilitat, ex eadẽ, & secundo cõtrouersiarum. Et infrà. Priusquam in memoriam reuerteret exierant.] Aliter in secundo controuersiarum. Prius quàm in me reuerterer exierant.

DECLAMAT. V. Aut mortem aut indotatas nuptias petat.] Omnis scripta lectio, & item secundus controuersiarum non petat habet, sed optet. Quam lectionem esse ueram Seneca ipse uidetur asserere subdens. Altera mortem optat raptoris. Altera uerò nuptias petit.] Vetus lectio breuior multo, & Senecæ laconismo magis consentanea. Altera mortem optat. Altera nuptias. Reliqua superuacanea sunt. Et infrà. Deinde hanc uitiasset.] Aliam in secundo controuersiarum legitur, non hanc.

DECLAMAT. VI. Iurauit ei. Relicto patre secuta est adulescentem.] Verbum, ei, non habetur in antiquis exemplaribus, etsi legi etiam posset. Iurauit: Ea relicto patre, cætera. Et infrà. Narret, inquit, socero beneficia.] Vetus lectio. Narra obsecro soceri beneficia. Adstipulatur & controuersiarum secundus. Et infrà. Nisi misericors potest. Inter tot consulatus.] Eadem: nisi misericors posset. In tot consulatibus.

DECLAMAT. VII. Si præcideritis. Scribe, potius occideritis.] Eadem: Si præcideritis. Si irasceris, scribe, potius si occideritis. Et infrà. Tyrannicida exitum tyranni rogo.] Scribendum potius uidetur: Tyrannicidæ exitum tyranni roga. Vel sic: Tyrannicidam per minorem scriptũ pertineat ad superiora. Et quod sequitur legatur hoc modo: Exitum tyranni rogo non timeo. Manus quas Piratæ soluerunt iudices alligent, ut habetur in secundo controuersiarũ. Et infrà. Etiam nunc manus meas petis?] Scribe,

ſine nota interrogationis: Et nunc manus meas petis, ex uetere le-ctione. Et infrà. Neutrũ hoc manibus meis expedit.] Verbum, hoc, non habetur in eadẽ. Et infrà. In qua nec filii patres alunt.] Scribe ex eadem, in qua nec filii quidem patres alunt.

DECLAMAT. VIII. Iam pro te dubito. Neſcio quid lex timet.] Verbum illud, dubito, deſideratur in eadem. Vt legendum exiſtimem, Iam pro te neſcio quid etiam lex timet. Nam exemplaria omnia dictionem, etiam, agnoſcunt. Et infrà. Pars altera contra fortem abdicatum.] Sic prior æditio. Legendum abdicantem, non abdicatum. Et infrà. Quantum uerò intereſt.] Verbum, uerò, redundat, ex uetere lectione.

IN LIB. II. DECLAMATIONVM.

PROLOGVS.

Nihil horridum.] Nihil horrendum uetus lectio. Et infrà. Ac ampliſsima facultate dicendi.] Felicitate eadem, non facultate, & quidem rectius. Nam non multo poſt beatam uocat Fabiani orationem. Et infrà. Et ille pugnatoris mucro.] Emendendum puto, & ille pugnatorius mucro. Et infrà. Cùm ueros compreſsiſſet affectus.] Scribe, uerò, non ueros, ex uetere lectione. Et infrà. Parum bene imitari poterat quæ effugerat.] Eadem non effugerat præfert, ſed effigerat. Conſidera an legendum ſit effinxerat. Et infrà. Et illi ſtadio parari non per illud alteri.] Lege illi ſtudio parari, nõ per illud alteri preparari, ex eadem. Et infrà. Præceptores pulcherrimæ diſciplinæ continebatur.] Scribendum pluralitatis numero continebantur, ut ad præceptores referas, ex eadem. Et infrà. Nam primus omnium Latinus rhetor Romæ fuit puero Cicerone Plotinus.] Scribo Plotius, non Plotinus, Cicero in Epiſtola ad M. Ticinnium referente Suetonio in lib. de Grãmaticis & Rhetoribus. Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere cœpiſſe L. Plotium quendam. Ad quem cum fieret concurſus quod ſtudioſiſsimus quiſque apud eum exerceretur dolebam mihi idem non licere. Meminit Euſebius quoq; in libro temporũ. Sed & uetus lectio non aliter habet quàm Plotius. Et infrà. Et ego multo tẽpore minor quàm ipſe erat.] Eadem, & ego multo minor natu quàm ipſe erat.

DECLAMAT. I. Abdicatus poſt tres abdicãdos,] Caſtigo, Adoptandus poſt tres abdicatos, ex eadem. Et infrà. Amo æquè paupertatem & patrem.] Lege ex eadem: Amo æquè paupertatem ac patrem. Et infrà. Hic me dignum putabat bono patre.] Scribendum, Hic me dignum putat beato patre, ex eadem. Et infrà. Quem me uideri uelim neſcio. Innocentem ſi abdicor.

Nocent

Nocentem si adoptor.] Locus est corruptissimus, in scriptis tamen codicibus fidelius. Vtrum tamen uelim nescio. Innocentem? Sed abdicor. Nocentem? Sed adoptor. Et infrà. Grauius eo quem alius concupiscit.] In eisdem, Grauius eo quem alius filius concupiscit. Lego filium, non filius. Et statim. Non delectant dominos ignoti seruorum greges.] Legendum fortè per distinctionem. Non delectant dominos ignoti seruorum greges. Et infrà. Magnum & hoc inter cætera paupertatis incommodum est.] Lege incommoda non incommodum ex uetere lectione. Et infrà. Gallus Nibius.] Quidam codices. C. Rubius. Alii C. Nibius. Alii Gallus Viuius, quibus suffragatur tertius cõtrouersiarũ liber. Et infrà. Non casu caderet sed iudicio perueniret.] Vetus lectio incideret, non caderet. Et infrà. Per annos quindecim in officio tuo fui.] In tertio controuersiarũ. Per annos duodecim in officio fui.

DECLAMAT. II. Quos nec mors quidem diuisit.] Correctiora exemplaria: quos nec mors quidẽ diuidet. Et infrà. Quædam se maritorum amore rogis ardentibus miscuerunt.] Verbum amore, desideratur in uetere lectione. Et infrà. Inter has puellas uiua numeratur.] Eadem: Inter has puella una nominabitur, & si sunt exemplaria in quibus non una, sed uiua habetur. A quibus stat tertium controuersiarum uolumen. Et infrà. Et Naso dixit.] Coniunctio, &, superfluit: & paulo ante torpeat legendum, non torpescat. Vtrumq; ex eadem. Et infrà. Secundum gelidum Boream gelidumq; Notum.] Corrigendum reor, Secundum. Et gelidum Boream, egelidumq; Notum: est enim Ouidianus uersus secundi elegiarum ex elegia cuius lemma est. Ad amicam nauigantem, etsi in codicibus impressis & in uetustissimo exemplari, quod nos domesticum possidemus, aliter legatur. Et gelidum Boream præcipitemq; Notum. Corrigendum idem uitium in tertio controuersiarum.

DECLAMAT. IIII. Quid obtorpuistis oculi.] Quidam codices: Quid obstupuistis oculi. Et infrà. Hoc intra triginta dies.] Hei intra triginta dies in tertio controuersiarum. Et infrà. Putas me accusatori promissurum quod filio negaui.] Scribe, Putas me accusatori permissurum quod pater filio negaui, partim ex tertio controuersiarum, partim ex uetere lectione. Et infrà. Semper enim sibi omnia licere credit.] Eadem: Semper sibi omnia licere credidit. Et infrà. Ignouit enim, inquit. Aliquis ante me rogatus est.] Correctius eadem. Ignorat inquit, ita? Alius ante me rogatus est. Et infrà. Quam penè promisi.] Lege, Quã

penè

penè permisi, ex eadem. Et infrà. Qui tantum triginta diebus irasci non possum.] Sine negatione eadem, qui tantum triginta diebus irasci possum. Et infrà. Prior rogatus est quem magis timebam.] Eadem, Prior rogatus est, qui magis timebatur.

DECLAMAT. V. Quam quæ filios non habebant.] Quam quæ liberos non habebant eadem. Et infrà. Inter uxorem tortã & uirum occupatum.] Legendum reor, inter uxorem tortam & uterum obturatum. Et infrà. Ignoscetis puto mulieri si dixerit fessa est.] Vetus lectio. Ignosces puto mulieri si dixero fessa est. In tertio controuersiarum. Ignoscetis puto mulieri si dixero falsa est. Legendum puto fassa est. Et infrà. Et tyrannus torquebat cum de tyrannicidio quæreret.] Scribendum torquebatur, nõ torquebat, ex eadem. Et infrà. Non premit censum onerosa sumptibus.] In tertio controuersiarum. Num premit censum onerosa sumptibus? ut sit interrogatio, quod placet, quia sequitur altera mox interrogatio. Nunquid gemmas & ex alieno littore petit lapillos? Et infrà. Vtrum ne magis mirandum esse.] Prior æditio & uetus lectio: Vtrum putas mirandum esse. Codices nonnulli, Munerandum, non mirandum legunt. Et infrà. Etiam si scisti de tyrannicidio nec indicasti.] Vetus lectio. Et si scisti de tyrannicidio uiri nec indicasti. Et infrà. Et hæc cogitandi causa fuit. Vxoris ultio.] Eadem. Et hæc ipsa mihi cogitandi causa fuit uxoris ultio. Et infrà. Quidquid longa cogitatio illi præstatura erat.] Commodiorem lectionem censemus, alii, quàm illi.

DECLAMAT. VII. At rediit maritus.] Particula, at, superuacanea est, ex uetere lectione. Et infrà. Futura æstimabo indicia, Interim qui rogat comperit impudicam.] Eadem: Frustra æstimabo esse indicia in tantum quod rogat cætera Fortè legendum, si tantum qui rogat comperit pudicam. Cui lectioni uidentur suffragari uerba statim sequentia,

IN LIB. III. DECLAMATIONVM.

OMNIA nitentia & intenta aliquo aliquid petentia.] Vetus lectio breuior. Omnia intenta. Aliquo potentia. Quædam exemplaria: Omnia intenta. Aliquid petentia. Et infrà. Sunt quidem & hic quædam grata.] Corrige: Sunt quidem & hæc quibusdam grata, ex eadem. Et infrà. Pronunciatio quam histrio non posset producere tamen quæstionis posset uideri.] Sic prior æditio. Scribendum reor: Pronunciatio quam histrio non posset producere tamen quæ histrionis posset uideri. Et infrà. Quam Prologus.

diu

diu extra iocos se continebat.] Citra iocos lego,non extra iocos, ex uetere lectione. Et infrà. Adeò nunquam reum nullam materiam dicendi nisi in periculis suis habuit.] Corrigendum puto: Adeò nunquam reorum ullam materiam dicendi,cætera. Et infrà.Nec lectas nec uacuas explicationes.] Lentas,non lectas,quædam exemplaria. Et infrà. Sed infrà multos erat.] Scribe, sed etiam infrà multos erat, ex uetere lectione. Et infrà. Orationes Sallustii in honorem historiarum leguntur.] Quidam codices. Orationes Sallustii in honorem historiarum non leguntur. Et infrà. Ille ad tolerandum magni ponderis sarcinam prævalet.] Tollendam, non tolerandam omnis uetus lectio. Et infrà. Quidam cum Thracibus optime pugnant.] Threcibus rectius codex quidam antiquus. Nota res Threces genus esse gladiatorum sic dictum à similitudine Thracicæ parmulæ. Et infrà.Si à proclamante dimitteret.] Omnis scripta lectio,si à prælocutione dimitteret, ut fortè legendum sit,si à prælocutione demum staret. Et infrà. Nec adhuc ulli sic indulsit.] Eadem,nec adhuc ulli sic se indulsit. Et infrà. In Scholastica quid non superuacuum est.] Scribendum reor, In schola ista quid non superuacuum est. Et infrà. Id quod bellissimè censorius aiebat.] Codices quidam censeamus, non censorius. Alii Censorinus. Alii Cestrinus. Et infrà. Et ille ideò in foro primum dicturus.] Inuertendę dictiones.Et ideò ille in foro primum dicturus,ex uetere lectione. Et infrà. Agedũ istos declamatores produc à senatu in forum.] Scribe: Agedum istos declamatores produc in senatum,in forum,ex eadem. Et infrà. Non imbrem ferre non solem sciunt.] Hyemem,non imbrẽ, in exemplaribus nonnullis habetur. Et infrà.Sed negauit se executurum nisi exirem de domo.] Mansurum,non executurum quidam codices. Et infrà. Deinde adultum.P.R.edixi.] In scriptis exemplaribus non adultum legitur,sed adulterum. Vt fortè in totum castigandum sit. Deinde ad alterum.Pr.eduxi. Nam & infrà in ius educor legitur. Sic enim uetus, ut dicemus, præfert lectio, non adducor. Et infrà. Hanc,inquit,tibi fabulam retuli.] Fabellam,non fabulam,in eisdem habetur.

DECLAMAT. I. O' legem abrogandam si excæcat homines.Nulli dat mille denarios,nisi qui inuitus accipi.] Vetus lectio: O' legem si excæcat homines abrogandam. Nulli respublica dat mille denarios,nisi qui inuitus accipit. Et infrà.Dic nunc miserere.Hoc cum excæcarere non dixisti.Respub.debilitatem consolatur non emit.] Corrige, dic nunc miser homo cum excæcareris

non

non dixisti.Respub.cætera,ex eadem.

DECLAMAT. II. Parricidam non accuso sed fugo.] Eadem.Parricidam non accuso sed fugio. Et infrà. Absolutionem dat paribus tabulis.] Codices nonnulli.absolutionem dat & paribus tabulis.Alii,absolutionem dat à paribus tabulis.

DECLAMAT. III. Mihi necesse est abdicare quem nolo.] Quædam exemplaria.Alterũ mihi necesse est abdicare quẽ nolo. Et infrà.Hoc uno alter alteri placet.] Vetus lectio. Hoc uno, hoc alteri placet:repetitione Senecæ familiari ad urgendum uehementius. Et infrà. Qui in aliena manu est.] Scribe, Qui ipse in aliena manu est,ex eadem. Et infrà. Si bene de te meruerat patrẽ pro illo rogasses.] Eadem : Si bene de te meruerat patrem pro filio rogasses. Et infrà. Quicquid tunc tricenarius reliquerat.] Non habetur in eadem particula,tunc.

DECLAMAT. IIII. Quo iam tanto opere beneficia uitæ iactat? Audi te quis prior dederit.] Eadem, Quoniam tantopere beneficia uitæ iactatis audite quis prior dederit. Et infrà. Ita tu adulescens in acie non ante patrem stetisti?] Eadem. Ita tu adulescens matrem non ante patrem stetisti.

DECLAMAT. V. Aut indotatas nuptias petat.] Aut indotatas nuptias optet,eadem,ut paulo post. Quando ergo optabis. Et infrà.Iste raptor est,ego in ius adducor.] Eadem educor habet,non adducor. Et infrà. An tota mea sit.] In eadem, an tota mea ista sit, habetur. Et infrà. Et introrsus hærentes lachrymas ego.] Nullum scriptum exemplar, hærentes agnoscit, sed partim erumpentes,partim habẽtes,pro quo substituo labentes. Et infrà. Tam longum tibi ius in caput ciuis permittitur.] Vetus lectio: Tam longum tibi ius in caput ciuis non permittitur.

DECLAMAT. VI. Nemo uenienti domum clausit.] Eadẽ. Nemo non uenienti domum clausit. Et infrà. Certè quod negari non potest hospes.] Scribendum:Certè quod negare non potes hospes,ex eadem. Et infrà.Maius sine dubio,quàm si damnũ sarciret.] Emendatior antiqua lectio, maius sine dubio quàm sit damnum.Sarcire debet.

DECLAMAT. IX. Tribuni ne ferent ut fur præferatur domino.] Breuius eadẽ:Tribuni.Ita ne furcifer,reliqua desiderãtur.

IN LIB. IIII. DECLAMATIONVM.

SED auctorum nouitate sollicitet.] Scribe:Sed etiam auctorum nouitate sollicitet,ex uetere lectione. Et infrà.Nec quicquam ex ordine remisit uitæ solito.] Scribendũ permutato uerborum Prologus.

borum ordine. Nec quicquã ex ordine uitæ solito remisit, ex eadẽ. Et infrà. Itaq; cum mortuo in Syria Cæsare per codicillos questus esset diuus Augustus.] Antiquum exẽplar, nõ Cæsare præfert, sed C. Cæsare. Præterq; legendũ reor, Lycia, nõ Syria, cõtra omnia exemplaria. Suetonius in Augusto. Caium & Luciũ in duo de uiginti mensium spatio amisit Ambos. Caio in Lycia, Lucio Masiliæ defunctis Velleius Paterculus libro posteriore. Deinde reluctatus inuitusq; reuertens in Italiam in urbe Lyceæ Lymiram nominant, morbo obiit. Cornelius item Tacitus primo historiarũ uolumine Caium remeantem Armenia & uulnere inualidum mortẽ fato properam, uel nouercę dolum abstulisse scribit. At reditum ex Armenia in Italiam per Lyciam non per Syriam palàm est. Et infrà. Mortes filiorum tulisse.] Mortes sex filiorũ tulisse, uetus lectio. Et infrà. Atherius noster suffibulandus est.] Legendũ proculdubio sufflaminandus est, non suffibulandus, seu sufflamandus, à sufflamine, uidelicet instrumento, quo immodicus rotarũ procursus reprimebatur. Iuuenalis Satyra 8. Carpento rapitur pinguis Damasippus, & ipse rotam stringit multo sufflamine consul, & ultima Satyra. Nec res atteritur longo sufflamine litis. Notauit hunc Senecę locum ante nos nouißimus eius poëtę interpres. Et infrà. Adeò nedũ currere, sed decurrere uidebatur.] Quædam exẽplaria. Adeò ut non currere, sed decurrere uidebatur. Alia: Adeò ne occurrere, sed decurrere uidebatur. Scribo: Adeò nõ currere, sed decurrere uidebatur. Et infrà. Iubebat enim transire cũ aliquandiu locũ dixerat.] Eum, siue illũ, uetus lectio, non enim. Item exẽplaria quædam, aliquẽ legunt, non aliquandiu. Et infrà. Et multum ille & hic in officiis uersatur.] Elegantius eadem sine posteriore coniunctione, & multum ille hic in officiis uersatur. Et infrà. Plus habebat quod laudares, quàm quod ignosceres.] Scribo, plus habebat quod laudares, quam cui ignosceres, ex eadem.

DECLAMAT. I. Coactus est conuiuio interesse mutata ueste.] Verbum substantiuũ, est tollendũ, ex eadem. Et infrà. Nam rapuit me qualem in conuiuio puderet uenire.] Coniunctio, nam superuacanea est, ex eadem. Et infrà. Scit quantum super amißis tribus filiis patri flendum sit, qui si uiuerent pater fleret.] Quædã exemplaria: Scit quantum super amissos tres filios patri flendum sit, quem si uiuerent patrem flerent. Et infrà. Hic mihi uiuendũ est, nec de nuptiis, nec de liberis cogitandum. Dierum omen occurrit.] Castigo: Hic mihi uiuendum est, nec ui de nuptiis, nec ui de liberis cogitanti dirum omen accurram, ex uetere lectione. Et infrà.

infrà. Iniuria esset felicis in illo conuiuio morari.] Longe aliter eadem. In illo conuiuio morari etiam felicis patris esset iniuria. Et infrà. Nemo amicus nemo inquit, propinquus est.] Inquã, non inquit, eadem. Et infrà. Festo die sodales amiciq; mecum.] Eadem, Festos dies sodales amiciq; ineunt. Et infrà. Consolarer te diutius nisi & iam accusare posses.] Consolarer eum diutius, nisi iam accusare posset, eadem.

DECLAMAT. II. Seruauit nec uidit.] Lege: Seruauit sacra nec uidit, ex eadem. Et infrà. Pollio ante hoc si cæcus factus esset non abstulisset.] Quædam exemplaria: Pollio autem hoc. Si cæcus ante factus est, non abstulisset.

DECLAMAT. III. Per humanos, inquit, errores agnoui preces meas.] Locus est uitiatissimus, qui fortè melioris erit conditionis si sic legatur: Pater humanum, inquit, errare est. At nosti preces meas. Et infrà. Quod imprudentes occidimus & prudentes seruauimus.] Tollenda coniunctio, &, ex uetere lectione. Et infrà. Non pepercit eius dolori.] Scribe, non pepercit eius pudori, ex eadem. Et infrà. Et tum fortuna ea eras.] Corrige, & tu in ea fortuna eras. ex eadẽ. Et infrà. Egit apud illum qui eã non nouerat.] Codices quidam: Egit apud eum qui illum non nouerat.

DECLAMAT. IIII. Vidissem uerè uiolari sepulchrum.] Scribe: Vidisses iam uerè uiolari sepulchrum, ex uetere lectione. Et infrà. In quo notiora sunt iterum arma uictricia.] Apertius eadem, in quo notiora sunt arma iterum uictricia. Et infrà. At rapuit aliena. Hoc excusare, cætera.] Scribe, Rapuit aliena, hoc excusare, reliqua. Nam dictio, at, nusquam inuenitur in eadem.

DECLAMAT. V. Reductus est patri ægrotare nouerca cœpit.] Scribe, Reductus est. Postea ægrotare nouerca cœpit, ex eadem. Et infrà. Ego non credo si fateris illam sic posse sanari.] Emendo. Ego uerò cedo domo si fateris illam sic posse sanari, ex eadem. Et paulo ante. Vt abdicatione mea pater ægrotaret reditu nouerca.] Posset etiam non temerè legi, ut abdicato me pater ægrotaret. Reducto nouerca, quia supra in argumento præcessit. Sanauit. Reductus est. Postea ægrotare nouerca cœpit. Et infrà. Magnis præceptoribus opus est. Abdicatus studui.] Scribe, Magnis præceptoribus opus est. Ego abdicatus studui, ex uetere lectione, & paulo post seruasti, eadem: non conseruasti.

DECLAMAT. VI. Qualis erit nouerca quæ fieri cupit.] Eadem. Qualis erit nouerca, quæ fieri cupis. Et infrà. Cum iniquus magis ipse ames eum.] Iniquius legendum, non iniquus, ex

eadem. Et infrà. Etenim contra uirum dici poteſt.] Breuius eadem. Dici contrarium poteſt. Et infrà. Quem aiebat ſpecialiſsimum.] Eadem, quem aiebat ſimpliciſsimũ. Et infrà. Magis enim amaturus ſum eum. Coniunctio, enim, otioſa eſt. ex eadem.

DECLAMAT. VII. In adulterio deprehenſus eſt à tyranno, gladium extorſit à tyranno.] Verbum, eſt, non habetur in eadem. Et infrà. Imputat nobis quòd in adulterio mori noluit deprehenſus.] Error in ordine uerborum, eadem. Imputat nobis quod deprehenſus in adulterio mori noluit. Et infrà. Certamen impari conditione.] Legendum diſtinctè. Certamen in pari conditione, hoc eſt in quo utrique licebat aduerſarium occidere, ex eadem. Et infrà. Si etiam id libido permitteret.] Eadem promitteret agnoſcit, non permitteret. Et infrà. Tyrannicida pro adultero, tyrannus pro pudicitia.] Adulterio, non adultero ſcribendum, ex eadem. Et infrà. Qualia in adulterum maritus attulerat.] Eadem, contulerat, non attulerat Et infrà. Ab adulteræ oculis ad præmium curris.] Oſculis, non oculis lege, ex eadẽ. Et infrà. In eo quòd inermis ad tyrannum uenit non minor uirtus, ſed periculum maius.] Corrige, In eo qui inermis ad tyrannum uenit non minor uirtus eſt, ſed periculum maius, ex eadem.

DECLAMAT. VIII. Vt operas mitteret.] Emenda, ut operas remitteret, ex eadem. Et infrà. Conſignatione facta reſtitutus exigit operas.] Aliter eadem. Conſignatio facta eſt. Reſtitutus exigit operas, etſi in quibuſdam exemplaribus non exigit, ſed incidit habeatur, ut forte ſcribendum ſit, indicit, quia ſequitur paulò poſt, quaſlibet indicas operas, nunquam tamen indices ita periculoſas. Et infrà. Si paciſci tunc à me uoluiſſes operas ſpopondiſſem.] Noluiſſes potius quàm uoluiſſes legendum uidetur.

Et infrà. Profer tabellas.] Profer tabulas, uetus lectio. Et infrà. Et cum timeo ne oſtenderem ſecutus ſum hæc exigentem.] Sic prior æditio. Vetus lectio. Et dum timeo ne oſtenderer ſecutus ſum hæc exigentem. Quid ſi legas obſecutus ſum hoc exigenti.

Et infrà. Etiam ſi cogi non poteſt.] Eadem, etiam cum cogi non poteſt. Et infrà. Proſcriptus potiſsimum ei te commiſiſti.] Eadem. Proſcriptus mihi potiſsimum te commiſiſti. Et infrà. Qui tunc non poſſes etiã rogari.] Negatio, nõ redundat ex eadẽ.

Et infrà. Egerunt leuius.] Egerunt lenius, eadem. Et infrà. Videris redemiſſe. Faciam remittam.] Eadem Videris remiſiſſe. Faciam, remittam. Quidam codices. Videris emiſſe, reliqua. Et infrà. Tunc huiuſmodi utendum eſt coloribus.] Scribe, Tunc

huiuſm

huiuſmodi utendum eſſe coloribus, ex eadem. Et infrà. Quod ex colore metuendum eſt.] Quod ex hoc colore metuendum eſt, eadem.

IN LIB. V. DECLAMATIONVM.

INſcripti maleficii fit actio.] Lege. inſcripti maleficii ſit actio, ut ſuprà. Et infrà. A' liberto reus fit maleficii.] Liberato ſcribo, non liberto, ex ſcripta lectione. Et infrà Ludit te ſuis fortuna muneribus.] Lego, ludit de ſuis fortuna muneribus, ex eadem. Et infrà. In Pharſalia uictus acie. In Theſſalia uictus acie, eadẽ. Et infrà. Mortem tuorũ tuum putas naufragiũ.] Corrige. Mortem tuorum. Maius tu tuum putas eſſe naufragiũ, ex eadem. Et infrà. Craſſus uixit. Non priuatas perdiderat, ſed publicas opes.] Scribe, Craſſus uixit & non priuatas, cætera, ex eadẽ. Et infrà. Nemo infeliciter experta negociatione.] Correctior uetus lectio. Nemo infeliciter expertus negociationẽ. Et infrà. Ego ut ne moriar iſte ut ne prohibeat.] Caſtiga, Ego ut moriar iſte ne prohibeat, ex eadem. DECLA. I.

Et infrà. Ne hoc narrarem mori uolui.] Antiquum exemplar, hæc narrare uolui. Vt forte legendum ſit. Enatare uolui. Aut ſic, ne enatarem mori uolui. Et infrà. Præcidit remedium meum.] Pronomen meum, redundat ex uetere lectione. Et infrà. Cui me uitæ reſeruas.] Scribe, Cui me uita reſeruas, contra omnia exemplaria.

DECLAMAT. II. Rumor fuit de morte.] legendum. Rumor fuit de morte eius, ex uetere lectione, Et infrà. Iubente patre habere potuiſſes.] Legendum reor. uiuente, non iubente. Et infrà. Non quæris ubi pericrim.] In quibuſdam exemplaribus. Non quæris ubi perierim. Et infrà. Ne inter ipſas nuptias.] Scribe, ne inter ipſas nuptias tuas, ex nonnullis codicibus. Et infrà. Fabricius aurum à Pyrrho recipere noluit.] Accipere, non recipere, uetus omnis lectio. Sunt tamen codices in quibus deſideretur id uerbum. Et infrà. Vt aliquid ſimile de Seuiano dicam.] Scribe, Vt aliquid & ipſe ſimile de Seuiano dicam.

DECLAMAT. III. Malæ tractationis ſit actio.] Legendum eſſe ſit, non fit, ſupra admonui. Et infrà. Et ad Olimpiam duxit.] Vetus lectio. Eduxit ad Olympia, & aliquanto poſt parricidiis ſcribendum, non parricidia.

DECLAMAT. IIII. Si uis illius graue crimen facere.] Inuerte dictiones. Si uis graue illius crimen facere, ex eadem. Et infrà. Accuſatus à fratre parricidii.] Deeſt uerbum ſubſtan-

tiuum,est. Accusatus est à fratre parricidii,ex eadem.

DECLAMAT. V. Vt sibi uenderet arborem quam sibi uidebat obstare.] Dicebat legendum,non uidebat,ex eadem. Et infrà. Vicinorum primo fidem imploraui.] Exploraui,non imploraui, sunt exemplaria quæ legant. Et infrà. Nihil lætius oculis tuis quàm ruinæ meæ.] Scribe, Nihil lætius oculis tuis occurrit, quàm ruinæ meæ,ex eadem. Et infrà. Sic licet ut domus ad cœlum omne conuersæ.] Eadem. Scilicet ut domus ad cœlũ omnes emineant. Et infrà. Et non in suis uicibus agatur annus.] Præpositio,in,superuacanea est,ex eadem. Et infrà.Quemadmodum totas consumat urbes.] Emendatior uetus lectio quemadmodum totas absumat urbes. Et infrà.Si fateretur iste scienter ianuam incendisse.] Eadem,Si fateris te scienter ianuam incendisse. Et infrà. Quid ad te illi rami pertinent qui extra domũ sunt.] In quibusdam codicibus inuersis dictionibus legitur. Quid ad te rami illi pertinent,cætera. In aliis desideratur pronomen,illi. Et infrà. Iam etiam quosdam parietes minuerant.] Vetus lectio:Iam etiam quosdam parietes mouerant.

DECLAMAT. VI. Accusauit illos de ui & damnati sunt.] Eadem, Accusauit illos de ui & damno. Et infrà. Date illi uestem puellarem, date noctem rapietur.] Corrige, Date illi uestem, puella est.Date noctem rapietur, ex eadem. Et infrà. Non tunc primum uestem sumpsisse.] Verbum, uestem, non habetur in eadem rectè. Et infrà. Sic imitatus puellam ut raptorem inuenerit.] Lege, Sic imitatus est puellam ut raptorem inuenerit, ex eadem. Et infrà. Nunquid cecini.] Corrige, Nunquid cecidi? ex eadem,& ex controuersiis. Et infrà. Constat hunc stupratum cum damnati essent qui rapuerunt.] Hoc debet esse initium alterius partis pro adulescente,ex eadem. Legendumque ex eadem. Constat hunc stupratum,condemnandi erant qui rapuerunt.

DECLAMAT. VII. Imperator post uictoriã eius.] Pronomen eius,tollendum,ex eadem. Et infrà. Hos ego in die non recepissem.] Scribe,Hos ego interdiu non recepissem, ex eadem. Et infrà. Pugnaturus ostendi trecentos.] Lege pugnaturis ostendit trecentos,ex eadem. Et infrà.Redeunt ut leges tollant.] Verbum, leges, superuacaneum est, ex eadem. Et infrà. Infestus illis trecentis fuit quod iniquo eos collocauit loco, hoc ne argui posset non recepit.] Breuior uetus lectio. Infestus trecentis fuit. Iniquo collocauit loco.Hoc ne agi posset non recepit. Et infrà. Mitte arma. Certè hoc lex non uetat.] Eadem:Mittite arma.Cer-

te

te lex non uetat. Et infrà. De tyranno poſt abſolutionem petente magiſtratum.] Scribe, de tyranno poſt abolitionem petente magiſtratum, ex eadem. Idem mendum caſtigandum paulo poſt. Et infrà. Anno meo ſpondeo.] Legendum, Candidatus anno meo ſpondeo, ex eadem. Et infrà. Cur honores tamdiu geſſerit narret.] In margine quorundam ſcriptorum exemplariũ annotatum inuenio. Cur honores tamdiu non geſſerit narret, probatiore lectione.

IN LIB. VI. DECLAMATIONVM.

Dimidiam partem ſe hæreditatis ſibi daturum ſi non reſpondiſſet.] Scribe, dimidiam ſe partem daturum hæreditatis ſi non reſpondiſſet irato patri, ex uetere lectione. Et infrà. Quantum uiuo patre non poteſt ſoluere.] Eadem, poſſet habet, non poteſt. Et infrà. Nec frater quidem tibi ſine chirographo crediderit.] Eadem credidit agnoſcit, non crediderit. Et infrà. Alterius ſpe morior, alterius fide uiuo. Etiam patrimonium meum diuiſum eſt.] Multis modis corrigi poteſt hic locus. Alterius ſpe morior, alterius fide ne uiuo etiam. Patrimonium meum diuiſum eſt. Aut ſic alterius ſpe morior, alterius fide. Me uiuo etiam patrimonium meum diuiſum eſt. Aut aliis modis quos per ſe ingenioſus lector comminiſci poteſt. Et infrà. Chirographum danti impium, patri periculoſum, accipienti turpe.] Error eſt in ordine uerborum. Scribendum chirographum danti impium. Accipienti turpe. Patri periculoſum, ex uetere lectione. Et infrà. Nolui recentem iram exagitare patris.] Exagitari uoce paſsiua legunt ſcripta exemplaria. Et infrà. Quid enim timebam niſi ſi reſciſſet pater moleſte ferret filium ſuum hominem auarum non eſſe fratrem pium.] Corrigendum puto. Quid enim timebam ne ſi reſciſſet pater moleſte ferret filium ſuum hominem auarum non eſſe fratrem pium eſſe. Nam uetuſta exemplaria habent fratrem pium eſſe. Et infrà. Ita mihi contingat pater utrumque noſtrum placere.] Vetus lectio. Ita mihi contingat patrem utrique noſtrum placere. Legendum puto placari, non placere. DECLA. I.

DECLAMAT. II. Exulem tecto & cibo iuuare non licet.] Scribe liceat, non licet. Iubet enim lex non indicat, ſicuti oſtendit quod ſequitur. Imprudentis cędis dãnatus quinquennio exulet. Liquet hoc etiã ex multis quæ ſequuntur locis. Et infrà. Accuſator ciuium me fecit exulem, filius etiam meorum.] Legendum puto finium, non ciuium, ut patet ex hypotheſi. Et ultrà. Abſoluta es

inquit me aduocato soror.] Lego est, non es, ex uetere lectione. Et infrà. Alii exul est tibi pater est.] Posterius uerbũ substantiuum, est, non habetur in eadem. Reliqua mutato ordine uerborum legenda censeo ad hunc modum. Illi pater est tibi exul.

DECLAMAT. III. Vt si uellem non essem mendicus. Relinquerem fratrem in egestate matrem in seruitute.] Scribe, ex uetere lectione, ut si uellem non esse mendicus relinquerem fratrem in egestate & matrem in seruitute. Et infrà. Circumscriptores dici solent qui aliquid sustulerunt.] Eadem abstulerunt agnoscit, non sustulerunt. Et infrà. Obiici, inquit, non potest quod lege factum, imò non nisi quod ex lege factum est.] Corrige, Obiici inquit, non potest, quod lege factum est, imò nihil nisi quod lege factum est, ex eadem. Et infrà. Ego nihil aliud quàm diuisi.] Quædam exemplaria. Ego nihil aliud egi, quàm diuisi. Et infrà. Quam multi per ignes perierunt.] Castigatius uetera exemplaria, quam quidam per ignes petierunt. Præcessit enim alterum quidam. Et infrà. Habes enim partẽ, quam uoluisti.] In quibusdam exemplaribus, habes enim matrem quam uoluisti. Et infrà. Et ut tantundem haberes nec pater uoluerat.] Coniunctio, &, superuacanea est, ex uetere lectione.

DECLAMAT. IIII. Testamẽto inuentus est hæres.] Scribe: Testamento inuentus est maritus hæres, ex eadem. Et infrà. Quod est hoc uenenũ.] Eadem. Quod enim illud uenenũ. Et infrà. Nemo enim tam palam uxori dedit uenenum.] Eadem, Nemo unquam tam palam uxori dedit uenenum. Et infrà. Et quid te pudet?] Scribendum, Ecquid te pudet? & paulo ante pro: Quid iam putabatis futurum substituendum reor: Quid nam putabatis futurum. Et infrà. Grauis illi & pestifera pars.] Lege illa, non illi, ex uetere lectione. Et infrà. Id genus ueneni fuit quod pondere subsideret in imum. Potionem bibit iste, uxor uenenum.] Lego ex eadem. Id genus ueneni fuit, quod pondere subsideret. In imam potionem bibit iste usque ad uenenum, uxor uenenum. Exemplaria quædam. In unum potionem bibit iste, cætera. Vt scribendum putem. In imum potionem bibit iste. Et infrà. O, inquit, dignam quam innocens sequitur habetur, non sequitur.

DECLAMAT. V Bis in acie uictus.] Præpositio, in, superuacanea est, ex uetere lectione. Et infrà. Visi sunt contra iudicium quidam.] Emenda, uisi sunt circa iudicium quidam, ex eadem. Et infrà. Quod uim in iudicio suo fecerit.] Pronomen, suo, redundat, ex eadem. Et infrà. Quæ est ista mutatio contra

rerum naturam.] Lege, Quæ est ista contra rerum naturam permutatio, ex eadem. Et infrà Cùm iudices sententiam ferrent extraxi gladium.] Eadem, Cùm iudices sententias suas ferrent strinxi gladium. Et infrà. Quid potestis inquit queri? quòd obsidem uobis uxorem adduxi.] Puto legenda hæc uerba & præcedentia ad hunc modum. Barbaros circa iudicium fuisse non propter iudicium armatos, sed propter morem suum quid potestis queri. Quid inquam? Obsides uobis adduxi, partim ex uetere lectione, partim ex coniectura. Nam uerbum, uxorem, adiectitium est, & in nullo scriptorum codicum habetur.

DECLAMAT. VI. Morietur timeo ueneficam.] Scribe, Morietur teneo ueneficā: ex uetere lectione. Nam ex uerbo, Morietur, coniectat ueneficium. Et infrà. In qua adulterium argumentum est.] Quædam exemplaria adulterii agnoscunt, non adulterium. Et infrà. Veneficium nec denunciatum credidi.] Vetus lectio. Veneficium, nec denunciatum quidem credidi. Et infrà. Quæ non minus quàm pater filiam luget.] Verbum, pater, superuacaneum est ex emendatioribus codicibus.

DECLAMAT. VII. Dementiæ sit actio.] Admonuimus sæpe legendum sit, non sit fauente etiam uetere lectione. Et infrà. Intrauit ad eum stricto gladio pater, & rogauit filium ut indicaret causam sibi.] Aliter eadem. Intrauit ad filium stricto gladio pater, Rogauit ut indicaret causam sibi. Et infrà Cessit illi uxorem suam pater. Ab alio accusatur dementiæ.] Eadem, Cessit illi uxorem pater. Ab altero accusatur dementiæ. Et infrà. Prius amare cœpi quàm duxeras.] Eadem aliis uerbis, sed eodem sensu. Amare antequam duceres cœpi. Et infrà. Cui adulterium pro ueneficio imputatum est.] Quidam codices, imputandum habent, non imputatum, quod magis sensui quadrat. Et infrà. Simulatum morbum derisum animo turpissimo patrem.] Deest coniunctio, &: Vt sit, & derisum animo turpissimo patrem, ex uetere lectione.

DECLAMAT. VIII. Aut experta iuras aut inexperta peieras.] Eadem, aut experta uirum aut inexperta petebas. Vtraque lectio defendi potest. Impressæ uerba sequentia fauent. Sacerdos rarò iuret, nec unquam nisi per suam Vestam. Et mox aliquanto. De illius morte, scribe, antequam iurabis de tua. Et infrà. Et hic quidem non totus.] Vetus lectio, ne hic quidem totus eodem sensu. Et mox paulò, nulla potest pro non potest. Et infrà. Non conuersatio cum uiris licentior.] Eadem licentiosior, non

licentior.

IN LIB. VII. DECLAMATIONVM.

ARgumenta enim argumentis colligebat.] Vetus lectio colligabat, non colligebat. Et infrà. Omnes probationes probationibus aliis confirmabat.] Exemplaria quædam propoſitionibus agnoſcit, non probationibus, ſicuti è contrario in eo quod ſequitur. Omnis quæſtio ſuam propoſitionem habebat.] Probationem, non propoſitionem nonnulli codices legunt, ut mox exercitationem, pro excuſationem. Et infrà. Nihil eſt tam inimicum quàm manifeſta præparatio.] Mimicum legendum, non inimicum, ex uetere lectione. In quarto autem controuerſiarum, iniquum. Et infrà. Locum beatæ implebat.] Loca, non locum, eadem. Et infrà. Non defendi ſed inquinari.] Eadem, non deferri, ſed inquinari. Et infrà. Vt uitia ſua excuſare malint quàm effugere.] In eadem, effugare habetur, non effugere. Et infrà. Quem proxime dicentem commodè audierat.] Commodum, non commodè, eadem, hoc eſt nuper. Et infrà. Admiratione Hermagoræ ſtupentem.] Hermacotæ, non Hermagoræ, in quarto controuerſiarum, idq; frequenter. Et infrà. Idiotiſmus eſt inter oratorias uirtutes res.] Vetus lectio. Idiotiſmos, Græca terminatione, quod & rectius. Et infrà. Quamuis pœnituiſſet libebat audire.] Scribendum puto, audiri, non audire. Poſſet etiam legi audere. Et infrà. Induxit eiuſmodi figuram qua illi omnia crimina retegeret.] Vetus lectio, induxit eiuſmodi figuram quæ illius crimina detegeret. Et infrà. Surrexit L. Aruntius ex diuerſo, ut cœpit conditionem iurauit.] Legendum arbitror. Surrexit Aruntius ex diuerſo. Accepit conditionem, Iurauit. Et infrà. Non tuli conditionem.] Vetus lectio. Non detuli conditionem. Et infrà. Rebus iam ultimis præparabant.] Properbant legendum puto, non præparabant. Et infrà. Cum uolo dico aſſum. Vti uolo dico quandiu uolo.] Sic prior æditio. Legendum reor. Cum uolo dico. Abſum uti uolo. Dico quandiu uolo. Et infrà. Vt perueniat neſcio quo terrarum.] Videntur uerba hæc adiectitia eſſe. Nullibi enim comparent in tota uetere lectione, etiam ſi paulò pòſt repetantur.

Et infrà. Paucas enim res bene dixit.] Vetus lectio, bonas agnoſcit, non bene.

DECLAMATIO I. Licuiſſet mihi per fratrem aliter quàm parricidæ mori.] Licuiſſe, non licuiſſet, habetur in eadem, & in quarto controuerſiarum. Et infrà. Ego inquit fratrem occidere non

non potui.] Verbum, inquit, superuacaneum est, ex eadem. Et infra. Et tempestates horridæ absconderant diem.] Coniunctio, &, redundat, ex eadem. Et infrà. Non potui facere parricidium.] Scribe, Non putaui facere parricidium, tum ex eadem, tum etiam quia mox statim sequitur, & factum putaui. Et infrà. Vtrum uidetur uobis innocentiam apud piratus didicisse, an'ne apud piratas quidem perdidisse.] Breuius eadem. Vtrum uidetur uobis innocentiam apud piratas didicisse an perdidisse. Et infrà. Nihilominus sæuit.] Sæuis legendum, non sæuit, ex eadem. Et infrà. Non putatis misericordem qui quem damnauit fratri puniendum dedit.] Eadem. Nam putatis, cætera. Legendum forte. Num putatis per interrogationem ducẽtem ad negationem. Et infrà. Narra patri quomodo te dimiserit. Sic dimissus nocens est iste, sed mihi frater iste.] Eadem. Narra pater quomodo te dimiserit sic dimissus. Nocens est iste, sed mihi frater est. Et infrà. Dixisset inquit te non posse.] Dixisses lege, non Dixisset, ex eadem.

DECLAMAT. II. Et à Cicerone defensum.] Actione, non à Cicerone plerique habent codices.

DECLAMAT. III. Certe nec secreta fallunt.] Vetus lectio, certe nec secreta te fallunt. Et infrà. Accessi ad hæc supplicia.] Eadẽ. Accessi ad hæc supplicia mea. Et infrà. Quod ergo negat parricidium est.] Verbum, ergo, superuacaneum est, ex eadem. Et infrà. Mihi inquit paraui non bibit.] Duæ dictiones, non bibit, aduentitiæ sunt, ut ex eadem apparet. Videturq; ita esse, quia paulò antè præcesserunt.

DECLAMAT. IIII. Victa mater cathenas denunciat uictori.] Eadem. Vincta legit, non Victa, & mox ante. Vnis uinculis duos alligat.] Eadem. Vnum uinculum duos alligat.

DECLAMAT. V. Quidam mortua uxore ex qua priuignũ habebat.] Omnia ferè scripta exemplaria filium agnoscunt, non priuignum. Et infrà. Iussit à se migrare.] Vetus lectio, iussit eum à se migrare. Et infrà. Rumor erat de adulterio procuratoris & uxoris] Eadem. Rumor erat de adulterio matris & procuratoris. Et ultra. In cubili suo pater occisus est inuentus.] Cubiculo, nõ cubili, eadem. Et infrà. Prima pars pro procuratore.] Corrige, Contra procuratorẽ prima pars pro filio, ex eadem. Et infrà. Da puerum. Nemo est uno teste contentus. Da populum.] Castigo, Dabo, puerum. Aliquis non est uno teste contentus. Dabo populum. Et infrà. Pars altera pro priuigno.] Scribe, Pars.

altera pro procuratore. Sed notandum hoc lemma in alieno esse loco. Poni enim debuit ante illa uerba. O magna peruersitas seculi. Nam illud. Dic puer quis occiderit patrem usque ad. O magna peruersitas seculi ad superiora pertinet, ex uetere lectione. Et infrà. Ostende illud non uulnus, sed argumẽtum. Ostende uulnus percussor. Ille quam timuit ne occideret. Tam leuiter uulnerauit.] Corrige ex uetere lectione. Ostende tu istud non uulnus, sed argumentum. Ostende uulnus. Percussor quam timuit ne occideret tam leuiter uulnerauit. Et infrà. Non illa dextera cui nec paries obstabat nec pater.] Negatio, non desideratur in omni uetere lectione, & substitit agnoscit ea, non obstabat Et infrà. Nec dicere ineptias nec ferre poterat.] Eadem, nec dicere res ineptas, nec facere poterat.

DECLAMAT. VI. Illis contigit mutare nuptias.] Corrigendum puto. Illis contigit uitiari nuptis, ut paulò pòst. In aliis uocatur stuprum, in hac matrimonium. Et infrà. Sicut tyrannus iratus alienas.] Lege, ut tyrannus iratus alienas, ex uetere lectione.. Et infrà. Num est illi præmium.] Correctius. Non est illi præmium? per interrogationem. Et infrà. Conuenite libertini empta cognatio.] Mallem legeres ineptam cognatio.

DECLAMAT. VII. Sero attulisse aurum filium crucifixum esse.] Lege, sero attulisse aurum ad redemptionem filium crucifixum esse, ex uetere lectione. Et infrà. Cauete proditionem.] Eadem, proditorem, non proditionem. Et infrà. Quid tam cito redis.] In eadem. Quid tam cito redis. Et infrà. Dicis affectus meus non sustinet moram.] Verbum, meus, superuacaneum est, ex eadem. Et infrà. Quæritis quid dixerit.] Lego, Quæritis quem dixit? ex eadem. Et infrà. Ad summa festiuaui.] Summam legito, non summa, ex eadem. Et infrà. Proponite supplicii faciem.] Scribe, Proponite supplicii faciem. Carnificem, securim, ex eadẽ. Et infrà. Minus est quod uitiauit quàm quod negauit.] Eadem. Minus ergo est quod uitiaui, quàm quod negaui. Et infrà. Hic id egit.] Scribe, Hoc id agit, ex eadem. Et infrà. Ne adiicit non amplius quàm semel.] Eadem. Non adiicit ne amplius quàm semel.

IN LIB. VIII. DECLAMATIONVM.

DECL. I. FAciant iudices in foro quod domi feci. Matrem mori prohibes.] Corrige, Faciã iudices in foro quod domi feci. Matrem mori prohibeo, ex uetere lectione. Et infrà. Non obfuturus ueni.]

ni.] Quidam codices affaturus. Alii effuturus. Lego, affuturus hoc est patrocinaturus. Et ultrà. Non est confeſsio ubi eam accuſator eruit. Negat rea. Tortor expreſsit.] Vetus lectio. Non est confeſsio, niſi cum accuſator eruit, negat rea, tortor expreſsit. Et infrà. Viſo contra ſpem filio expiraſſe.] Eadem, uiſo circa ſpem filio expiraſſe. Lego, uiſo citra ſpem filio expiraſſe.

Et infrà. Non fecit orbata.] Eadem orba habet, non orbata. Et infrà. Iratis inquis diis ſacrilegium potui committere.] Scribe ex eadem. Vel iratis inquit diis. Sacrilegium potui committere. Et infrà. Quid ergo fecit.] Quis legẽdum, non Quid, ex eadem.

DECLAMAT. II. Diſpoſueramus quidem ut aliis templis quoq; ſimulacra Phidias faceret.] Commuta dictionũ ordinem, ut aliis quoq; templis ſimulacra cætera, ex eadem.

DECLAMAT. III. Maritus reuerſus duxit ancillã uxoris.] Omnis antiqua lectio abduxit habet, non duxit.

DECLAMAT. IIII. Homicida inſepultus abiiciatur. Scribe, Homicida in ſe inſepultus abiiciatur, ex eadem, Et infrà. Et quàm inuidioſum quòd Catonem occideres.] In eadem, & quidem inuidioſum quòd Catonem occideres. Et infrà. Non perdideras ſepulturam niſi in morte reperiſſes.] Eadem. Cur perdideras ſepulturam cætera. Scribo, Curti perdideras ſepulturam cætera. Confirmant hanc lectionem uerba quæ ſequuntur. Curtius deiiciendo ſe in præcipitem lacum fatum ſepulturæ miſcuit. Et infrà. Non aliud Codrus cæteris imperatoribus dedit exẽplum.] In quibuſdam exemplaribus. Non aliud Codrum illum cæteris imperatoribus ædidit exemplum. Et infrà. Non poſtulo ut glorioſum ſit, ſed ut tutum ſit mori.] Vetus lectio breuior & emendatior. Non poſtulo ut glorioſum, ſed tutum ſit mori. Et infrà. In quem neſcio. Scelus cogitat.] Quædam exemplaria. In quem neſcio. Quod ſolum ſcio, ſcelus cogitat.

DECLAMAT. V. Tu feciſti bellum ego ſuſtuli.] Corrige, Tu fregiſti bellũ ego ſuſtuli, ex uetere lectione. Et infrà. Quod non uis in paternam domum uenire.] Tria hic uerba deſiderabantur, legendum enim, quod non uis in paternam domum uenire ſine tuo præmio, ex eadem. Et infrà. Vt poſsim abdicari.] Scribe, ut poſsit abdicari, ex eadem.

DECLAMAT. VI. Dum flere ſocer ſinat.] Deſinat lege, non ſinat, ex eadem. Et infrà. Putat me iam filiam cõmiſiſſe ſibi hic, cum nec dum ſe committat uxori.] Corrige, Putat me iam filiam

comm

commisisse sibi,cum hic nec dum se committat uxori, ex eadem. Et infrà. Inter terram & cœlum dubii pependimus.] Antiquus quidam codex,inter mare terramq; dubii pependimus. Et infrà. Erat in summis montium ardua diuitis spelunca. Illic iste naufragorum reliquias computabat.] Corrigo,Erat in summis montiũ iugis ardua diuitis specula. Illinc iste, cætera. ex uetere lectione. Et infrà. Naufragium duo sacratissima inter homines acceperunt.] Exceperunt eadem,non acceperunt. Et infrà. Quid mihi superest.] Scribe,Quid enim superest,ex eadem. Et infrà.Etiam sibi explorata.] Eadem, sibi etiam explorata. Et infrà. Partem legis amputaturus es.] Imputaturus,eadem præfert, non amputaturus. Et infrà. Quæritis quid dum fleret faceret.] Eadẽ.Quæritis quid flere fecerit? Et infrà. Quas non habet.] Negatio, non,superuacanea est,ex eadem.

IN LIB. IX. DECLAMATIONVM.

DECLAM.I. CALLIAS sordide diues natus.] Scribo mutato dictionum ordine. Callias diues sordide natus, ex uetere lectione. Illud notandum Plutarchum & Aemilium Probum dissentire à Seneca in hac Cimonis historia prodentes Elpinicem Cimonis sororem filiam Miltiadis nupsisse Calliæ,quòd Cimonem ex uinculis liberasset soluto pro eo ære alieno quod Militiades pater cõtraxerat. Nota est historia. Et infrà. Illius calamitatum exitus fuit carcer.] Eadem, quòd illius calamitatum exitus fuit carcer.

Et infrà. Vnius Milciadis census inuentus est. Cimon filius redemptus.]Scribe hac dispunctione.Vnius Milciadis census inuentus est Cimon filius. Redemptus Cimon redemptoris infelicitas est,ex eadem. Et infrà. Tu quod Cimonem.] Post hæc uerba sequi debet ex codicis antiqui annotatione. Sed recepimus ego à carcere liberatus à te,tu ab adultera filia per me. Et infrà. Beneficium est quod totum eius causa præstatur reliqua.] In quibusdam exemplaribus tantum legitur,non totum. Et infrà. Vbi aliquis ex eo quid sperat aut impetrat.] Vetus lectio. Vbi aliud ex eo quis sperat aut præparat. Et infrà. Huic uirgini. Omnes & quicunque uitiatas filias uel clauserunt uel occiderunt.] Eadem. Huic uirgini hos,non huic uirgini. Omnes. Corrigendum puto. Habes uirginios & quicunque,cætera.Nota est historia Virginii, qui Virginiam filiam occidit,ne uitiaretur ab Appio Claudio decemuiro. Et infrà. Ego non expectaueram donec rogarer.] Eadem.Ego non expectaueram donec rogares. Et infrà.Multas

quæst

quæstiones rhetorici & poëtæ Romani.] Orationes, non quæstiones,eadem habet. Sequitur statim. A' Græcis dictas non surripiunt.] Existimo negationem redundare. Et infrà. Thucydidis sententia est.] Post hæc uerba succedunt in exemplaribus scripta græca uerba, sed tam deprauate scripta ut nulla ratione legi queant. Et infrà. Cùm sit præcipua in Thucydide uirtus breuitas.] Scribe, Sic cum præcipua sit in Thucydide uirtus breuitas, ex eisdem. Et infrà. Et suis cum claustris cecidit.] Corrige, & suis cum castris occidit, ex eisdem. Et infrà. Nam in sententia græca quæ saluo sensu detrahas de me.] Scribe, Nam in sententia græca breui,(quæ saluo sensu detrahas) deme,ex eisdem.Post hoc autem uerbum,deme, sequuntur græcæ dictiones æque ac superiores uitiose scriptæ,ut nullus sensus erui omnino posit. Et infrà. Constabit etiam si non æque tamen integra.] In antiquo quodam exemplari. Constabit sensus, reliqua desiderantur. Et infrà. Titus etiam Liuius.] Vetus lectio. Titus autem Liuius.

Et infrà. Vt hanc sententiam uituperaret tanquam translatam & corruptam dum transferretur obiiceret.] Castiga,ut hāc ipsam sententiam,& tanquam translatam & corruptam dum transferretur obiiceret,ex eadem.

DECLAMAT. II. Flaminius prætor Romanus in cœna à meretrice rogatus.] Proconsul, non prætor fuit Flaminius hic, exemplar quoque antiquum Pr.habet,non prætor. Nota historia ex Valerio Maximo,Liuio, Cicerone, & reliquis. Quartus item liber controuersiarum, proconsul agnoscit, non prætor. Sed hoc in medium relinquatur. Vetus item omnis lectio inter cœnandum, agnoscit, non in cœna. Eandem mendam inferius quoque leges. Et infrà. Nihil aliud quàm occiditis.] Eadem.Nihil aliud nisi occidis. Et infrà. Non inquire totum annum.] Legendum, non inquiro in totum annum,ex eadem. Et infrà. Et ante mensam deosq; crudelitatis uictima agnoscitur.] Crudelitas habent plerique codices, ut sit exclamatio parenthesi inclusa. Et infrà. Lege potius quàm scorto cadat.] Elegantius, uetus lectio, legi habet, non lege. Et infrà. Percussurus ad prætorem lictor respicit.] Præpostero ordine scripta uerba. Lege,Percussurus lictor ad prætorem respicit. Et infrà. Nunc nec quicquam uiribus populi detractum est.] Permuta hic quoque uerba. Nunc nec uiribus quicquam populi detractum est, ex eadem. Et infrà. Et ante hunc alii fuerunt quibus æstimari possunt.] Ex quibus æstimari possunt, eadem agnoscit. Et infrà. T. Liuius de oratoribus.]

In

In quarto controuersiarum. Ruffus Vibius habetur, non T. Liuius. Et infrà. Mirridius dixit tetraculo.] Murrhedius uidetur legendum, non Mirridius, ex omni uetere lectione. Adstipulante etiam quarto controuersiarum. Et infrà. Vt expleretur circuitus.] Sensus non circuitus habent ùeteres omnes codices.

DECLAMAT. III. Facta conuentaq; legibus rata sint.] Scribe, Pacta conuenta legibus facta rata sint, ex eisdem. Et infrà. Erxpositos qui cognouerint solutis alimentis recipiant.] Castigo, Epositos qui agnouerit solutis alimentis recipiat, ex eisdē, etsi sint nonnulli codices, in quibus legatur nouerit, non agnouerit. Sed agnouerit legendum esse indicant uerba sequentia. Agnitio diuidet quos iunxit etiam expositio. Item in quarto controuersiarum non aliter habetur. Et infrà. Cum alienis diuidimus liberos quos non diuidimus cum matribus.] Quædam exemplaria. Cum alienis diuidemus liberos? Graue est quos non diuidimus cum matribus. Et infrà. Vna sunt nati. Vna expositi, cætera.] Verbum, sunt, non habetur in aliquot exemplaribus. Et infrà. Pactus sum flens tremens tanquam exponerem.] Scribe, tanquam cum exponerem, ex uetere lectione. Et infrà. Vtrunque potest ex hoc iudicio patrem dimittere.] Potestis eadem, non potest. Et infrà. Dixit Catherius quibusdam quærentibus.] Scribendum, Q. Aterius, non Catherius, ex eadem. Nam in quarto controuersiarum. Arterius minus deprauate. De hoc Aterio multa superius in præfatione quarti libri. Et infrà. Mecœnas dixit.] Vetus lectio. Nermas dixit. Sequuntur statim in scriptis codicibus græca uerba uitiatissimè exarata. Et paulo post sequitur denuo sententia græca pari perturbatione characterum post uerba illa male uicit.

DECLAMAT. IIII. Petuntur manus.] Eadem. Petuntur eius manus. Et infrà. Hoc excusat Saguntinos.] Scribe, Hæc non Hoc, ut referatur ad necessitatem, ex eadem. Et infrà. Sed nec iste occidisset.] Cæcidisset eadem, non occidisset. Et infrà. Quid interest lege excipere,] Scribendum puto cum distinctione. Quid? interest lege excipere, cætera. Et infrà. Nomine meo ageret.] Lege, nemo nomine meo ageret, ex uetere lectione. Et infrà. Ab Appio pro consule cū quo in Cretam Sabinus uenerat.] Oppio, non Appio, & ierat, non uenerat, legunt nonnulli codices, & in quarto controuersiarum, secutus erat in prouinciam Cretam ocium flammā, ut illic quoq; legendum forte sit. Oppiū, non ociū. Et infrà. Sed interpretati petebant ut illum honorē Sabinus tertio

tio

tio gereret.] Vetus lectio, sed bene precati Cæsarem petebant ut illum honorem, cætera. Legendũ puto. Cæsari, non Cæsarem. Et infrà. Idem etiam cum reus rogaret, ut in Latomias transferretur. Nec nunc inquit quenquã nostrum decipiat nomen Latomiæ illa animo meo lauta res est.] Emenda. Idẽ etiã cum reus rogaret ut in Lautomias transferretur. Ne nunc inquit quenquam uestrũ decipiat nomen. Lautumiæ illæ minime lauta res est ex quarto controuersiarũ. Lautumiæ autẽ scribendum esse, nõ Latomiæ, docet tũ iocus hic Fabini, tũ uetus oĩs lectio, in qua nunquã aliter habetur.

DECLAMAT. V. Illa uis est quæ arma, pugnã, uulnera non habet.] Scribe, nulla, nõ illa, ex eadẽ, & quinto controuersiarũ. Et infrà. Describe istius comitatũ tumultus unus, & unus sonus est.] Senex præfert omnis antiqua lectio & quintus controuersiarum. Ex quo puto legendum in totũ sic. Describe istius comitatum tumultus. Vnus puer & unus senex est. Et infrà. Sustuli imò uenientem non potui excludere.] Sustulisti per maiorem uetus lectio, non sustuli. Et infrà. Si quis obsessam latronibus armata manu coniugẽ liberosq; rapuisset. Beneficiũ erit meũ.] Corrige, Si cuius obsessam latronibus armata manu coniugẽ liberosq; rapuissem beneficiũ erit meũ ex eadem. Etsi puto mutilatũ esse locũ, quod liquebit conferẽti cũ eo quintũ controuersiarum. Et infrà. Quisquis puero fauit ne inueniretur optauit.] Quintus controuersiarũ, quisquis puero fauet ne inueniatur optet. Illustriore sic sensu.

Et infrà. Sed ut infamaret uxorẽ ueneficii me ueneficæ mancipauit. Cum socero mihi iudices ne uiua quidẽ uxore per omnia conueniat.] Emendo. Sed ut infamaret uxorẽ ueneficii, me ueneficæ mancipatũ. Quid mihi cũ socero iudices, cũ quo ne uiua quidẽ uxore priore cõuenit, ex quinto cõtrouersiarũ, ex uetere lectione. Et infrà. Auspicãs quid accidit.] Auspicãs quicqd accidit, eadẽ.

. DECLAMAT. VI. Dixit consciam puellam. Petitur duci ad supplicium puella.] Filiam, non puellam, eadem. Item dictio, duci, redundat, ex eadem. Et infrà. Quod amauit te pater.] Eadem frater agnoscit, non pater, & item quintus controuersiarum. Et infrà. Quem armatus fugerat nudus sequitur.] Scribe insequitur, non sequitur, ex eadem. Et paulo ante commordent habet omnis antiqua lectio, non inuadunt. Adstipulante etiam quinto controuersiarum.

IN LIB. X. ET VLTIMVM DECLAM.

DEINDE iam pudet tanquam diu non seriam rem agam.] Scribe per maiorem. Deinde iam pudet me quandiu non seriam DECLAM. I.

ſeriam rem agam, ex uetere lectione. Et infrà. Et admittite uel adactum iureiurando.] Eadem, & admittite uel adactum iureiurando. Sextus controuerſiarum dimittite, non admittite. Et infrà. Deinde litiganti ſimilior quàm agenti.] Sunt exemplaria quæ legant, non deinde, ſed demum. Et infrà. Et in altercatione uires ſuas nouerat.] Sextus controuerſiarum, & in altercationem peruenire. Vires ſuas nouerat. Et infrà. Illos enim cum deſtituerit cura labor adiuuabat, ii coloris minus habent negligentiæ non minus.] Legendum puto ex ſexto controuerſiarum. Illas enim cum deſtitueret calor labor adiuuabat. Hi caloris minus habent negligentiæ, non minus. Et infrà. Nouiſsime quidem lepide.] Omnis priſca lectio, lepido, agnoſcit, non lepide. Et infrà. Faciebat enim cenſorium ſupercilium.] Legendum puto ei, non enim, & ſunt codices in quibus utrunque uerbum habetur. Faciebat enim cenſorium ſupercilium ei. Et infrà. Nemo erat quin cum homini omnia obiecerat ingenio multum tribueret.] Scribe, Nemo erat qui non cum homini, cætera. ex ſexto controuerſiarum. Et infrà. Supplicia de ſtudiis ſumi.] Supplicium non ſupplicia legendum, ex uetere lectione. Et infrà. Conquirite in uos ipſos noua quibus pereat, & ſi quid, cætera.] Lege, Conquiritis in uoſmetipſos noua quibus pereatis. Et ſi quid, cætera. partim ex eadem, partim ex coniectura. Et infrà. Inuenit quemadmodum perducatis eandem rem corporis. Malam facem ſtudiis ſubdere.] Scribendum opinor. Inuenitis quemadmodum perducatis ad eandem rem corporis mala, facem ſtudiis ſubdere. Nam uetus lectio, ad eandem rem habet. Et infrà: Atque ita includi ueritus ne ignis qui nomine ſuo ſubiectus erat corpori negaretur.] Legendum forte, atque imbi uri, ueritus ſcilicet ne ignis qui nomine ſuo cætera. Nam uerbum, ſcilicet, in omni habetur uetere lectione. Poſſet etiam legi, incendi, non includi. Et infrà. Magnam partem illorum librorum conuoluiſſe.] Exemplar peruetus non illorum librorum agnoſcit, ſed illius libri, ut forte legendum, ſit ſtili liberi: quam lectionem penè aſtruunt ſequentia uerba. Et infrà. Quem à Gallione ueſtro petatis.] Quem à Gallione noſtro petatis, controuerſiarum ſextus. Et infrà. Recitauit reſcriptum Labieni.] Vetus lectio. Recitabit reſcriptum Labieno. Et infrà. Cœlo repluerunt.] Eadem repluunt habet, non repluerunt, adſtipulante etiam ſexto controuerſiarũ. Vt forte non cœlo repluunt, ſed unica

dictione

dictione cœlo repluum legendum sit. Et infrà. Cum illo me perduxeritis.] Non perduxeritis, sed perduxissetis, eadem præfert. Et infrà. Poteram quidem dicere aue Osci, ipse ab eloquentia multum aberat.] Corrigendum, Poteram quidem dicere aue. Oscus ipse ab eloquentia multum aberat, ex eadem. Et infrà. Declamatori subtili & arido.] Sextus controuersiarum, declamatori subtili, sed arido. Et infrà. Nulli non post primum tetracolum præferendus. Primum tetracolum quorum faciam quæritis.] Scribendum utrobique tetradeum, non tetracolum, ex omni uetere lectione, & sexto controuersiarum. Latini quaternionem uertent. Et infrà. Latronis, Fusci, Cestii, Albutii Gallionis.] Verbum, Cestii superuacaneum est, ex eadem. Alioqui, non tetradeum esset, sed pentadeum. Et infrà. Dum in his ad satietatem uestram me præstiterim.] Eadem, non Dum in his habet, sed Quamuis. Legendum reor, Quum uobis, & in sexto controuersiarum. Cum bonis legitur, non Dum in his. Et infrà. Permittite me mihi & aliquos ex sinu proferre.] Verbum, me, desideratur in eadem.

Et infrà. Causas agentem in trachinensi Colonia.] Sextus controuersiarum Terraconensi legit, non Trachinensi. Scribo terracinensi, ex eadem, Terracinam autem Volscorum lingua Anxur, Latii oppidum esse Plinius tertio, Strabo quinto, & cæteri gregatim docent. Et infrà. Quam consequi quantum sequi posset.] Verbum, sequi, in sexto controuersiarum desideratur. In quo potest legitur, non posset, rectius. Et infrà. Insidiose aliquid petentes.] Scribe, Insidiosas aliquid potentes, ex eodem sexto. Et infrà. Nunquam de colore latroni controuersiam fecit.] In eodẽ sexto. Nunquam non de colore làtroni controuersiam fecit. Et infrà. Aut aliquo quo declamare poterat tempore.] In eodem, aut aliquando declamare poterat ex tempore. Vetus lectio, aut aliquam quod declamare poterat tempore. Scribendum puto, aut alio quam quo declamare poterat tempore, Et infrà. Negabat itaque ulli placere posse.] Vtique legendum, non itaque, ex eadem. Et infrà, Sed quia circumspectus causæ.] Eadem, sed quia circumspectus esset. Et infrà Nemo diligentius proposuit.] Eadem exposuit, non proposuit. Et infrà. Vt si quid illi defuit, scias loco defuisse.] Sciatis, non scias, eadem præfert rectius, ad plures enim uerba habet, ut ex præcedentibus liquet. Et infrà. Filius quoque eius id est meus.] Scribe, Filius quoque eius idem meus, ex sexto controuersiarum, & paulo post controuersam non paternam, ex eodem. Et infrà. Quæ uires ingenii sui ex industria retundit.]

Qua, auferendi casu, non quæ, & uetus lectio, & sextus controuersiarum habent. Et infrà. Horum omnia non me animo maiore, sed certo posuisse iudicio.] In eodem sexto. Horum nomina non me à nimio fauore, sed à certo posuisse iudicio. Vetus quoque lectio, à certo agnoscit. Et infrà. Quod sordidatus fui lugentis est.] Luctus, non lugentis legendum, ex eisdem castigatius. Et infrà. Vitium me meum sequatur.] Indicandi modo sequitur, non sequatur, in eisdem habetur. Et infrà. Accusa inquit rem perage.] Scribe, Accusa inquit reum perage, ex sexto controuersiarum. Et infrà. Mortuo patre meo metuo ne quis se lædi putet si dixero occisum.] Scribe per minorem & adiunge superioribus, Mortuo patre meo. Metuo ne quis se lædi putet si dixero occisum. Et infrà. Quid accusanti fecisset qui persequitur tacentem.] Relatiuum, qui, habetur quidem in sexto controuersiarum, in codice autem uetusto superfluit.

DECL. II. Viro forti præmium si plures erunt iudicio contendant.] Legendum puto. Viro forti præmium sit, uel Viri fortis præmium sit. Plures fuerint iudicio contendant. Nam antiqua pleraque exemplaria. Viri fortis præferunt, non uiro forti, & fuerint, non erunt. Et infrà. Qui neque ipsi patri cessit.] Malim legere, ipse, quàm ipsi. Et infrà. Alter percepit.] In quibusdam codicibus percipit legitur rectius, ut præsens præsenti adiungatur.

DECL. III. Sic tibi satisfieri uelle nec debuisti. Nam.] Hæc uerba in nulla uetere lectione habentur. Et infrà. Et ne hoc ille propter filiam fleuit.] In sexto controuersiarum, & hoc illi propter filiam præstitit. Et infrà. Videas an sub istis exemplis, patri fortius liceat tantum loqui.] Vetus lectio. Vide an sub istis exemplis patri forti liceat tantum loqui. Et infrà. Iam morte patris quæsiuit inuidiam.] Lege ex eadem. Etiam morte patri quæsiuit inuidiam.

DECL. IIII. Si iste miseretur.] Scribe, Sic iste miseretur, ex sexto controuersiarum. Et infrà. Integer alitur & debiles alunt.] Tollenda coniunctio, &, ex uetere lectione. Et infrà. Ita non infelicius sic sunt.] Eadem. Ita'ne? Infelicius supersunt. Et infrà. Interroga pueros.] Scribe ex eadem, interroga patres. Et infrà. Num incredibilia loquor.] Eadem. Nec incredibilia loquor. Et infrà. Cum tam crudelis sit misericordiam publicauit.] Corrige, cum tam crudelis sit misericordia publica uiuit, ex uetusto exemplari. Et infrà. Et hodie uobis præmium

rogate

rogate.] Scribo, primum, non præmium, ex uetere lectione, & sexto controuersiarum. Et infrà. Solet autem dicere.] Eadem, Solent etiam docere. Et infrà. Ergo tu cum de publica misericordia cogitas.] Cogitaris,non cogitas,eadem, Lego cogitares, ex sexto controuersiarum. Et infrà. Potest etiam aliquis.] Scribendum. Potest enim aliquis, ex uetere lectione. Et infrà. Et qui ne me alere quidem nedum alios possum.] Ordo uerborum inuersus.Lege, & qui ne me quidem alere nedum alios possum, ex eadem. Et infrà. Vnius misericordia uiuunt & omnium aluntur.] Dele coniunctionem , &, ex eadem. Et infrà. Illidunt & detrudunt.] Pleraque omnia exemplaria. Illudunt & detrahunt. In aliis,Illudunt tantum habetur,reliquis redundantibus.

DECL. V. Ad exemplum torti Prometheum pinxit.] In nonnullis codicibus, & ad eius exemplum Promethea pinxit. Et infrà. Ideo templa Mineruæ fugimus.] Nonnulla exemplaria, ædem Mineruæ fugimus , quibus suffragatur sexus controuersiarum. Alia, Adeò templa Mineruæ fugimus. Et infrà. Scis certe quàm tristem emeris.] Scies legendum,non scis, ex uetere lectione. Et infrà. Torqueatur hic nec sub Philippo moriatur. Hic nec sub Ioue.] Corrige, Torquetur.Hoc nec sub Philippo. Moritur, Hoc nec sub Ioue, ex sexto controuersiarum. Et infrà. Senex longa miseriarum tabe confectus.] Videtur hoc loco uerbum, senex, uagum esse & debito uerbo fraudatum. Proinde arbitror reponenda esse duo uerba quæ in sexto controuersiarum habentur,omissa ut puto negligentia librariorum.Legendumque. Producitur nobilis senex longa miseriarum tabe confectus. Et infrà. Quemcunque præco uiderat ibi flentem.] Verbum, ibi redundat,ex quibusdam codicibus. Et infrà.Statuit ex altera parte Parrhasius.] Vetus lectio,statuit reum ex altera parte Parrhasius.Sextus controuersiarum per maiorem. Statuitur ex altera parte Parrhasius. Et infrà. Dubium est inter ista Parrhasius studiosius pinguat an sæuiat.] Corrige, Dubium est inter ista,Parrhasius studiosius pingat an ille sæuiat, ex sexto controuersiarum. Et infrà. Ignis tormenta,ferrum, officina. Hoc pictoris an Philippi est.] Scribendum, Ignis,ferrum,Officina hæc pictoris an Philippi est, ex sexto controuersiarum. Et infrà. Deorum crimina in templo picta sunt.] Templis, non templo habet uetus lectio, & exemplaria quædam,scis,agnoscunt, non sunt. Et infrà. Noctu parietem domus eius perfodit.] In aliquot codicibus uerbum,domus,non habetur. Et infrà. Id solum sustuli.] In sexto

nn 2 contr

controuerſiarum. Id ſolum ſuſtulit. Et infrà. Profiteor indicium furti.] Deeſt uerbum, mei, ex omni antiqua lectione, ut ſit, furti mei. Et infrà. Cur me ſubmoues ante actionem.] Eadem accuſationem præfert non actionem. Et infrà. Quale id ſpectaculum fuit.] Eadem, Quale iſtud ſpectaculum fuit. Et infrà. Conſilium uideri uult infelicitatem furti ſui.] Lego felicitatem, non infelicitatem. Felix enim fuit qui hoſtiles literas intercepit. Probant id etiam uerba ſequentia. Suſtulit quod non elegit, ſed quod illi fatum publicæ felicitatis obiecit. Et infrà. Lex quæ nocturnum furem occidi iubet.] Verbum, iubet, in quibuſdam exemplaribus non habetur.

*

INDEX IN OMNIA SENECAE OPERA COPIOSISSIMVS.

Asteriscum * ad calcem habentia, in secundo tomo inuenies lector candide: quæ nullum habent asteriscum, in primo. In medio uerò positum asteriscum præcedentia, primus continet tomus: sequentia, secundus.

A

Alexand

auxil

Capra

Chor

Codi

D

Danub

Dormire

de

Mode

Orat

Philosoph

Prouocare

Soph

Tigris

Viuen

FINIS.

